LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 76
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 2 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3797

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

1925 ՕԳՈՍՏՈՍ 2

Տարեթուականն է այս այն օրուան, երբ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի առաջին թիւը, Փարիզի մէջ:

Ուրեմն տարի մը եւս կը բոլորենք, շարունակելու համար պարտականութիւն մը, որ ունի ե՛ւ փուշեր ե՛ւ վարդեր: Այլ մանաւանդ փուշեր:

Արդարեւ, տաժանելի բան է թերթ — այն ալ օրաթերթ — հրատարակել այս լուսացնցուղ եւ համայնակուլ ափերուն վրայ, ուր ամէն ինչ կոչուած է կազմալուծելու, ոչ թէ շաղուելու: Ուր հարթիչ գլանը այնքան աւերներ կը գործէ մէկ տարիէն միւսը: Ուր մարդոց աչքերը միշտ կը մոլորին եւ ոտքերը կը սահին, ակնախտիղ հրապոյրներու եւ լպրծուն արահետներու վրայ ...

Եւ սակայն, ոչ մէկս իրաւունք ունինք տրտնջալու բուն ժողովուրդէն աւելի, կամ անկէ առաջ:

Ժողովուրդը ինքն ալ կը տապլտի նոյն գլանին տակ, տառապելով, հեւալով, մարտնչելով եւ ինքնապաշտպանութեան գերագոյն փորձը կատարելով, բոլորովին տարբեր պարագաներու մէջ:

Երբ ամբողջութիւնը կը տառապի, մասնիկին պարտականութիւնն է ոչ թէ տրտնջալ, այլ բազմապատկուիլ, կատարելու համար այն դերը որ սահմանուած է իրեն, իբրեւ ազդակ նոյն ինքնապաշտպանութեան:

Այդ պարտականութիւնն է որ կը կատարենք մենք ալ, 1925 օգոստոս 2էն ի վեր, քամելով մեր երակները, բայց հաւատալով կատարուած աշխատանքին անհրաժեշտութեան:

Ի՞նչ տուած եղանք, սա 13 - 14 տարուան ընթացքին, այնքան վերիվայրումներու մէջ:

Ամէնէն առաջ թոյլ տուէք երկու խօսք,— ըսելու համար թէ ինչպէս սկսանք:

Բազմաթիւ բարեկամներ յանդգնութիւն, շատեր ալ խելագարութիւն կը համարէին ձեռնարկը, մանաւանդ երբ կը խօսէինք օրաթերթի մասին:

Բայց վճիռը տրուած էր: Եւ «Յառաջ»ը լոյս տեսաւ նախ իբրեւ երկօրեայ,— շաբաթը երեք անգամ, ճամբան հարթելու համար.

Առաջին առթիւ իսկ սպառումը բարձրացաւ 3100ի: Յետոյ, 1927ին, երբ օրաթերթի վերածեցինք, սպառումը զգալապէս նուազեցաւ, շատ պարզ պատճառով մը: Տնտեսական տագնապը — գործազրկութիւն — սկսած էր արդէն 1926ի աշնան, եւ երթալով կը սաստկանար: Շատերուն համար դժուար կուգար շաբաթը երեք անգամի փոխարէն վեց անգամ կէս ֆրանք վճարել:

Կարելի եղաւ դիմանալ գոյացած բացին, ճարելով նոր դրամագլուխ մը, որ բաւեց մինչեւ տարուան վերջը:

Այնուհետեւ նորէն տաժանելի վիճակ մը ունէինք, բայց բոլոր դժուարութիւնները փշրուեցան խմբագրական, վարչական, տպարանական աշխատաւորներու գիտակից յարատեւութեամբ, ինչպէս եւ անհամար աշխատակիցներու բարեհաճ գործակցութեամբ:

Թերթը ամուր պատուանդան մը չինած է արդէն: Ոչ միայն իր բովանդակութեամբ, այլ եւ այն հաստատուն համակրանքով զոր կը վայելէ ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն, նոյնպէս չէզոք համարուած հասարակութեան մէջ:

Բոլոր տագնապներն ու մրցակցութիւնները անցան ապարդիւն: Եւ այսօր, մանաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր, «Յառաջ»ի սպառումը թեւ կուտայ դէպի չորս հազարը: (Այս յարաճուն յաւելման շնորհիւ է որ կը դիմանայ ծախքերու կրկնապատիկ, եռապատիկ յաւելման,— ընկերային օրէնքներ, թուղթ եւն.):

Ուղղութիւնն ու բովանդակութի՞ւնը:

Այդ մասին մենք չէ որ պիտի խօսինք: Այն յարաճուն բազմութիւնը որ կապուած է «Յառաջ»ի հետ, այսքան տարիէ ի վեր, անշուշտ սովորամոլութեամբ չէ որ կը սիրէ եւ սկիզբէն իվեր կը կարդայ այս թերթը: Մանաւանդ որ, բաղդատութեան եզրեր ալ չըպակսեցան, ամէն ուղղութեամբ:

Եւ սակայն, «Յառաջ»ը չեղած պիտի ըլլար իր կոչումէն, եթէ գոհանար կատարուած աշխատանքով,— ինչքան ալ գնահատելի համարուի այն:

Իսկ խմբագրութեան ամբողջ տառապանքը եղած է այդ հոգը,— միշտ բան մը աւելի տալ: Պակաս մը աւելի լրացնել: Քայլ մը աւելի յառաջ նետուիլ:

Սրընթաց է կեանքի թաւալումը այս պողոտաներուն վրայ: Մանաւորապէս այն երիտասարդութիւնը որ շնչեց «Յառաջ»ով, խմորուեցաւ եւ հասունցաւ անոր մթնոլորտին մէջ, «Յառաջ»էն կը սպասէ բաներ, որոնք ինչքան ալ օրաթերթի մը սահմաններէն դուրս ըլլան, գոհացում կը պահանջեն, ա՛յսպէս կամ այնպէս:

Ուրեմն յարատեւ ճիգ, միշտ աւելի ճոխացնելու համար թերթին բովանդակութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, ետ չմնալու համար օրուան պահանջներէն:

Շարունակելով իր պարտականութիւնը, խմբագրութիւնը ուրիշ բան չսպասեր իր ընկերներէն եւ համակիրներէն, իր բաժանորդներէն եւ ընթերցողներէն, եթէ ոչ աջակցիլ եւ բազմապատկել սպառումը:

Ոչ նպաստ, ոչ մեկենաս, ոչ ալ բացառիկ վարկ. այլ միայն եւ միայն սպառում, որպէսզի կարելի ըլլայ ոչ միայն դիմանալ ծախքերու յաւելման, պահելով նոյն գինը, այլեւ նոր աշխատակիցներ ճարել եւ մանաւանդ վճարել:

Ինչո՞ւ ամէն աշխատաւոր պիտի վճարուի, իսկ հայերէն թերթի աշխատակիցին ճիտին պարտքը պիտի ըլլայ գրել բարեհաճօրէն,— ձրի, ընկալեալ սովորութեամբ:

Թող նոր գիծ մըն ալ այս ճամբուն վրայ բացուի, յանուն հայկական մշակոյթի զարգացման:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՍՏԱՑԱՒ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

Կարեւոր փոփոխութիւններ Նէօյյիի դաշնագրին մէջ

Յուլիս 31ին Թեսաղոնիկէի մէջ (Սելանիկ) համաձայնութիւն մը ստորագրուեցաւ Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանովի եւ Յունաստանի վարչապետ զոր. Մեթաքսասի միջեւ, Նէօյյիի դաշնագրի մասին: Յունաստանի վարչապետը ստորագրեց յանուն Պալքանեան Միութեան (Յունաստան, Ռումանիա, Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա): Ներկայ էին նաեւ Աթէնքի ռումանական եւ թրքական դեսպանները:

Ստորագրուած համաձայնութեամբ, կը վերնան Պուլկարիոյ դէմ հաստատուած զինուորական կաշկանդումները (4րդ յօդուած): Ուրիշ խօսքով, Պուլկարիան ալ իրաւունք ունի վերազինուելու: Համաձայնութեան լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ ոչ միայն հեռագրով, այլեւ օդանաւերով, որոնք սաւառնելով Սոֆիայի վրայ, ցրուեցին պաշտօնական զեկոյցը:

Ահաւասիկ զեկոյցին բովանդակութիւնը.

—«Նկատի առնելով որ Պուլկարիա փարած է Պալքաններու խաղաղութիւնը ամրապնդելու քաղաքականութեան եւ տոգորուած պալք. պետութեանց հետ բարի դրացնութեան եւ գործակցութեան բաղձանքով եւ թէ Պալքանեան Միութեան պետութիւնները Պուլկարիոյ հանդէպ կը տածեն խաղաղասիրական ոգի եւ գործակցութեան միեւնոյն բաղձանքը, ստորագրեալները,— Գ. Գ. Մեթաքսաս, վարչապետ եւ արտաքին նախարար Յունաստանի, իբրեւ նախագահ Պալքանեան Համաձայնութեան մնայուն խորհուրդին, յանուն Պալքանեան Համաձայնութեան, եւ Գ. Քէօսէիվանով, վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պուլկարիոյ, կը յայտարարեն, յանուն իրենց ներկայացուցած պետութեանց, թէ այդ պետութիւնները յանձն կ'առնեն, իրենց փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ, չդիմել զինու զօրութեան, ինչպէս կը տրամադրէ իրենց կնքած համաձայնութիւնը ոչ - յարձակման մասին, եւ իրենց մասին կը հաւանին ետ կենալ Նէօյյիի դաշնագրին 4րդ յօդուածին տրամադրութեանց գործադրութենէն (զինուորական, նաւային, օդանաւային տրամադրութիւններ), ինչպէս եւ այն տրամադրութիւններէն որ կը գտնուին Թրակիոյ սահմանագլուխի վերաբերեալ պայմանագրին մէջ, ստորագրուած Լօզան, 1923 յուլիս 24ին»:

Այս համաձայնութիւնը կատարեալ անակնկալ մը եղաւ Պուլկարիոյ համար, մեծ ուրախութիւն պատճառելով ժողովուրդին: Արդարեւ, համաձայնութիւնը շատ մեծ կարեւորութիւն ունի Պուլկարիոյ համար, մանաւանդ որ, միեւնոյն ատեն կը ջնջուի Թրակիոյ ապազինեալ շրջանը: Ուրիշ խօսքով, Պուլկարիա պիտի կրնայ վերազինուիլ եւ ամրութիւններ շինել:

Մեծ պատերազմէն ի վեր, առաջի՛ն անգամ է որ պաշտօնապէս իրարու կը հանդիպին Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ վարչապետները:

Կը հաստատուի թէ երեք շահակից պետութիւնները, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա տեղեակ պահուած են այս բանակցութեանց եւ որ եւ է առարկութիւն չեն յարուցած: Համաձայն 1935 ապրիլին Սթրէզայի մէջ տրուած որոշման, «այդ պետութեանց ներկայացուցիչները կը յանձնարարէին շահակից կառավարութեանց, Սէն Ժէրմէնի (Աւստրիա), Թրիանոնի (Հունգարիա) եւ Նէօյյիի (Պուլկարիա) դաշնագիրներու վերաքննութեան առթիւ, այդ խնդիրը քննել զայն փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծելու առաջադրութեամբ, ապահովութեան ընդհանուր եւ շրջանային երաշխիքներու շրջանակին մէջ»:

Պուլկարիոյ մէջ ժողովուրդը իրիկունը ուշ ատեն իմացաւ համաձայնութիւնը, օդանաւերու նետած թռուցիկներէն, եւ անմիջապէս փողոց թափեցաւ, ուրախութեան ցոյցեր կատարելու համար:

Իրատեսները գիտել կուտան թէ Սելանիկի համաձայնութիւնը քաղաքականէն աւելի բարոյական ազդեցութիւն պիտի ունենայ, քանի որ կը նուիրագործէ երկար ատենէ ի վեր հաստատուած կացութիւն մը: Ամէն պարագայի մէջ, այս [illegible] եւ մանաւանդ Թրակիոյ սահմանագլուխին ապազինման ջնջումը պիտի ծառայէ աւելի բարւոքելու դրացի երկիրներու յարաբերութիւնները եւ դիւրացնելու Պուլկարիոյ եւ Պալքանեան Միութեան գործակցութիւնը: Շատեր հաւանական կը գտնեն որ այս համաձայնութիւնը նախաքայլ մը կազմէ, Պուլկարիան ալ Պալքանեան Միութեան մէջ առնելու համար:

** Փարիզի կարգ մը սեղանաւորական հաստատութեանց ներկայացուցիչներ գացին Սոֆիա, բանակցելու համար 300.000.000 ֆրանքի առեւտրական վարկի մը մասին:

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները Լաւատեսութիւն կը պահանջեն

Չեխոսլովակիոյ Գերմաններու ներկայացուցիչները զեկոյց մը հրատարակեցին, որով կը յայտնեն թէ իրենց պատուիրակութեան նախագահը նամակ մը ուղղած է վարչապետին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— 1. Կառավարութիւնը կը պահէ՞ այն սկզբունքը որ պարզուած էր 1938 յունիս 30ին, ազգութեանց խնդիրը կարգադրելու համար.— 2. Վերջնակա՞ն է ինքնավարութեան մասին յուլիս 28ին յանձնուած օրինագիծը.— 3. Ե՞րբ կրնանք ստանալ կառավարութեան ծրագիրներուն վերջնական բնագիրը եւն.:

** Գերմանական թերթերը գիտել կուտան թէ արեւմուտքի մէջ տիրող լաւատեսութիւնը չափազանցուած է: Այս առթիւ զարմանք կը յայտնեն որ անգլիացի միջնորդին կ'ընկերանան զանազան եւ մանաւանդ տնտեսական մասնագէտներ: Եւ կը հարցնեն.— «Արդեօք Անգլիա կ'ուզէ տնտեսական ձեռնարկներ խառնել քաղաքական հարցի մը»:

** Չեխ զինուոր մը փողոցին մէջ դաշունահարեց Գերմանացի մը: Զինուորը ձերբակալուելով, ամէն բան խոստովանեցաւ: Փրակայի մէկ սրճարանին մէջ ալ դէպք մը պատահեցաւ: Գերմանական հիւանդանոցին բժիշկներէն մէկը գերմաներէն կը խօսէր բարձրաձայն, երբ յաճախորդները սպասաւորին միջոցաւ խնդրեցին որ քիչ մը ցած խօսի: Գերմանացի բժիշկը նախատեց սպասաւորը, որ դուրս հանեց զայն: Փողոցին մէջ բժիշկը յարձակում կրեց անցորդներէ որոնք գետին փռեցին զինքը եւ խոշտանգեցին: Բժիշկը յաջողեցաւ փախչիլ, գոռալով.— «Շուն Չեխեր, մենք ձեզի կը հասկցնենք»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ յուլիս 6 թուականով.—

Տաճիկները մեծ քանակութեամբ զօրքեր են կեդրոնացնում Բողազ - Քեսանի կիրճում, Բաշկալա եւ Ջուլամերիկ:

Բայազետում կանգնած է ամբողջ մի գունդ, որ գիշեր ցերեկ բանուորների հետ աշխատում է՝ ինչ որ խորհրդաւոր ճանապարհ բանալով:

Ուզբիլիսան (Վանի եւ Բայազէտի միջեւ) ծառայում է իբրեւ փոխադրական կէտ. այստեղ կանգնած է մի զօրագունդ:

Զօրքը հագնուած է լաւ, խնամքը ակներեւ է:

Բոլոր շրջանների հետ երթեւեկը կատարւում է զինուորական օթոներով:

Ենթադրւում է, որ զօրքեր են փոխադրւում մէկ կողմից դէպի Կարս եւ Երզրում, իսկ միւս կողմից՝ դէպի քրտական ապստամբ շրջանները:

Ստոյգ լուրեր կան, որ Խորհրդային իշխանութիւնը զօրքեր է կենտրոնացնում Կովկասում:

Հաւաստում են, որ Շամախում եւ Ղուբայում տեղի ունեցած ապստամբութիւնը արդիւնք է այն բանի, որ իշխանութիւնը այդ շրջանի զօրքերը փորձած էր տեղափոխել այլ շրջաններ: Օգնութեան հասած նոր զօրքերի օգնութեամբ կարելի եղած է այս ապստամբութիւնը ճնշել:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԻՄԱՑ

Նաւային եւ օդանաւային խարիսխ

Ժամանակին գրած ենք թէ իտալական կառավարութիւնը արագօրէն կ'ամրացնէ Երկոտասան կղզեխումբին գլխաւոր կղզին, Լէրոս: «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի նաւային մասնագէտը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս մասին, շանդալից խորագիրներով...

Հակառակ ազգային պաշտպանութեան մասին հաստատուած խիստ գրաքննութեան, կը հաստատուի թէ Լէրոս կղզին նաւային եւ օդանաւային առաջնակարգ ամրոցի մը վերածուած է: Մինչեւ անգամ կը հաւաստեն թէ աւելի հզօրապէս ամրացուած է քան Մալթան եւ այս տեսակէտով երկրորդը կուգայ Ջիպրալթարէն վերջ:

Լէրոս եզական դիրք մը կը գրաւէ ռազմագիտական տեսակէտով: 330 մղոն հեռու է Կիպրոսէն, 550 մղոն Հայֆայէն ուր կը վերջանայ Իրաքի նաւթագիծը եւ 550 մղոն՝ Փորթ Սայիտէն - Սուէզի ջրանցքին արեւմտեան ծայրը: Այս հեռաւորութիւնները ոչինչ են արդի օդագնացութեան համար եւ բաղդատաբար կարճ՝ արընթաց մարտանաւերու համար:

Անգլօ-իտալական համաձայնութեան տրամադրութեամբ, իւրաքանչիւր կողմ յանձն առած է միւսին լուր տալ՝ նաւային կայաններու զօրացման որ եւ է ծրագրի մասին: Բայց մինչ Լէրոս արդէն լիովին զօրացուած է, բաղդատաբար քիչ բան եղած է Կիպրոսի մէջ,— միակ յարմար վայրը որ կրնայ խարիսխ մը դառնալ բրիտանական նաւատորմին եւ օդատորմիղին համար՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Լէրոսի մասին նշանակալից տեղեկութիւններ կը պարունակէ Իտալական Վիճակագրական Տարեցոյցը (Աննուարիօ Սթաթիսթիքօ Իտալիանօ): 1938էն ի վեր կղզիին բնակչութիւնը 6429էն բարձրացած է 13.657ի, որոնց 7550ը Իտալացիներ են:

1935ին Լէրոս կ'արտածէր 33.300 անգլ. ոսկի արժողութեամբ ապրանք, մեծ մասով մարմարիոն, մեղր եւ ծխախոտ: Յաջորդ տարին առեւտուրը 2500ի իջած էր, թէեւ բնակչութիւնը կրկնապատկուած էր, իսկ Տոտէքանէզի (Երկոտասան) միւս կղզիներուն արտածումը 128.000 ոսկիէն բարձրացած էր 144.500ի:

Այս թուանշանները մէկ եզրակացութեան կը տանին.— Վերջին երկու երեք տարիներու ընթացքին Լէրոս պարզապէս ամրոց մը դարձած է ստուարաթիւ պահակազօրքով, եւ տեղական ճարտարագործութիւնները խեղդուած են զինուորական պահանջներու հետեւանքով:

Այս մասին վճռական փաստեր կը ճարէ նոյն տարեցոյցը, ուրկէ կ'իմանանք թէ 1935 - 36ին արտածումները 133.000 ոսկիէն բարձրացած են 500.000 ոսկիի: Լէրոսի ընդհ. հրամանատարին կողմէ ապսպրուած երկաթի եւ երկաթեղէնի արժէքը 83.300 ոսկիէն բարձրացած է 266.000ի, եւ բացորոշապէս կ'ըսուի թէ այս գումարէն դուրս կը մնայ պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային նախարարութեանց կողմէ ուղղակի կղզին ղրկուած թնդանօթներու եւ ռազմամթերքի արժէքը:

Միեւնոյն ատեն կը յայտնուի թէ Իտալիա մեծ քանակութեամբ քարիւղ կը ղրկէ: Այս տարուան առաջին քառորդին ներածած է 336.989 թոն հում քարիւղ, մինչ 1937ին գնած էր միայն 110.067 թոն, ինչ որ կը նշանակէ 200 առ հարիւր յաւելում: Այս մեծաքանակ գնումները կը զուգադիպին Իտալիոյ նաւային կայաններու մթերանոցներուն լրացման:

Մուսոլինի կը պատասխանէ Պապին

Ինչպէս հաղորդած էինք, Պապը նոր բանախօսութեամբ մը ձաղկելով ցեղապաշտական շարժումը, ցոյց տուած էր որ Իտալիան ալ կը հետեւի Գերմանիոյ օրինակին:

Մուսոլինի անմիջապէս վերցնելով ձեռնոցը, յաջորդ օրն իսկ նշանաւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ կուսակցութեան քարտուղարներուն առջեւ.

— «Իմացէք եւ թող բոլորն ալ իմանան որ ցեղային հարցին մէջ ալ մենք ուղղակի յառաջ պիտի երթանք: Պարզապէս այլանդակութիւն է ըսել թէ ֆաշականութիւնը որ եւ է բան օրինակած է ուրիշ մէկէն»:

«Ուղղակի յառաջ պիտի երթանք»ին իտալերէն բառերն են «Թիրէրէմօ տիրիթթօ», որ եթովպական պատերազմին ատեն յօրինուեցաւ եւ որ կը նշանակէ նաեւ «ուղղակի գլխուն պիտի զարնենք»: Ուրիշ խօսքով, այդ յայտարարութիւնը որ եւ է տարակոյս չի ձգեր թէ Մուսոլինի իր ցեղային քաղաքականութիւնը յառաջ պիտի տանի «Պապին հետ, առանց Պապին կամ Պապին դէմ»,— յարմարցնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մասին գործածուած բանաձեւը:

1929ի համաձայնութենէն ի վեր, ամենածանր միջադէպն է այս որ կը ծագի Վատիկանի եւ Իտալիոյ միջեւ: Արդէն իսկ ֆաշական մամուլը ուժգին յարձակողական մը ձեռնարկած է Պապին բանախօսութեան առթիւ, մանա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՔ ԸՆԴ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՄԵԾԱՑ

(Բ. Եւ վերջին մաս)

Ու օրե՜ր, օրե՜ր, կը հալածեն զիս աչքերը այդ բոլոր գլուխներուն: Աչքե՜ր, այնքան տարբեր ձեւերով, այնքան տարբեր գոյներով, այնքան տարբեր արտայայտութիւններով, բայց բոլորն ալ աւանդապահները միեւնոյն ու մեծ գաղտնիքին: Անսահման է խռովքը որով կ'ուզեմ տիրանալ իրենց հանելուկին:

«Ի՞նչ ըրած ենք ձեզի, կ'ըսեմ անոնց, մէկիկ մէկիկ, ի՞նչ ըրած ենք ձեր աչքերուն, ձեր խանդավառութիւններուն: Տեսէք, կ'ըսեմ, Պալքաններէն մինչեւ Սէնի ափերն ու Ամերիկաները՝ Մեսրոպեան տառերու ծաղկումին ենք փարած: Դեռ շունչ մը չառած, ուղղելով ճղակոտր բոյները մեր, լծուեր ենք՝ քանդուած կամուրջները ձգելու: Մեր կիսաւեր բնախօսութիւնները իրենց առաւելագոյնը կ'արտադրեն՝ ծառայելու համար Հայկազնեան հանճարին ու դատին: Մենք, դարձեալ բուրվառ կը շարժենք այն տաճարներուն մէջ ուր դուք ծնրադրեցիք: Օր չանցնիր որ ապարօղականութեան մը մէջէն, չյիշենք խոկալը ձեր: Ինչո՞ւ լուռ էք այդպէս՝ ի՞նչ ըրած ենք ձեզի:

Ահա այսպէս պատասխանեցին անոնք, բոլորը, միաբերան ու միահամուռ.

— «Չկայ Սէր՝ առանց զոհողութեան ամբողջական: Աստուածները իրաւախոհութիւն չեն ճանչնար. կամ քուրմերն էք ու ընծայաբերները անոնց, կամ թշնամիները կոյր թէ արթուն»:

Այո՛, այո՛, այդպէ՛ս — կը մրմնջամ - այդպէս է ... «Բոլոր հովիւները անտարակոյս, երկու խումբի կը բաժնուին, յաւիտենապէս անմերձենալի անջրպետով, որքան ալ միեւնոյնը ըլլան տառատոկներն իրենց ու մականները: Իրաւնքը, սուտերը, քուրմերը, վաճառորդները տաճարին:

Ու նժարն անոնց կը մնայ անխախտ որքան ալ մեծ ըլլայ հմտութիւնը սուտ հովիւին, որքան ալ ճարտար խաղերով ասեղնաբանէ ան՝ բարբառը մեծազանչ, որքան ալ փրկարար ըլլայ ոգեւորութիւնն իր՝ բոլոր գործքին ու բանին նախահարց՝ եթէ մէն մի րոպէ չի հոսիր ամբողջական զոհողութեան աւիշը թացուն ու խորհրդաւոր, իր հոգեկանի բջիջներէն:

Եթէ պատրաստ չէ ան, երբ պատմութիւնը նշան ընէ իրեն, ուռճացնելու, սրբագործելու քարոզն իր կեանքին՝ հեղումովն իր արիւնին:

Որովհետեւ, աւա՜ղ, վարակուած եսին ախտաժէտ ոգիէն, միակ իրական զուգանակը իր ներքին՝ չորթանն է, չոզզամն ու հացը լաւաշ:

Արեւոտ օրերուն դուրս կ'ելլէ ան. հօտին երգը անծանօթ է իրեն ու ինք այն է ոչխարին համար՝ ինչ որ ագռաւը հաւկիթին հաւի թուխսին մէջ: Ան կը սակարկէ ամէն ինչ ու, առաջին առիթին, կ'իջեցնէ իր կողոպուտի հարուածը:

Կը տենչայ ան խօլօրէն զգեստին հովիւի ու շքանշաններուն պսպղուն, բայց ... չի մօտենար բնաւին հօտին, ու սատրապներու միջնորդութեամբ կ'առաքէ պատգամներն իր հանճարեղ ...

Արեւոտ օրերուն դուրս կ'ելլէ ան: Երկնի առաջին մթագնումին, դեռ որոտումներէն շատ առաջ, երբ անոնք հորիզոնները կը քննեն, համբանքը զամբռերուն ու ամրութիւնը ցուպերուն՝ ան ապաստանած է թաքստոցին մէջ ապահով, կուշտ, մաշած, պերճ հրայրքի մը գիրկ, հարսին ծոցը կամ՝ չուռ:

Փոթորիկէն յետոյ, նախճիրներէն ու նոխազներէն՝ ահա ան նորէն, հրապարակին վրայ, փորձ վաճառորդ՝ կարմիր արցունքներուն դեռ խոնաւ ...

Ոչ, պիտի խօսի ան՝ - որ զնտանն է տեսած, որուն կրակը բացուած է ճակատագրական րոպէի մը: Ցաւչարչարուած հօտը անոր արիւնին կը կարօտի:

Անգամ մը եւս, պատասխանն անոնց պարզ, հստա՛կ եւ ահե՛ղ, կը զգենու դարերուն ու հորիզոններուն այն մեծութիւնը որ օրէնքին յաւերժութիւնն է.

— «Չկայ Սէր՝ առանց զոհողութեան ամբողջական»:

Ու դարձեալ կը հարցնեմ իրենց. ի՞նչ եղած է գաղտնիքը իրենց, ի՞նչ եղած է դաշնակցելու խորհուրդը իրենց, որպէսզի այսքան մեծ գործ կատարուի— ցեղը իտէալ մը առնէ ու մեկնի Ցաղթանակին: Ծանօթ են անոնց մեծ անունները մատեաններուն, մեծ մասով վերջը եկած: Բայց այս միսո՞ւնը, համբանքը անանուն մեկնողներուն ...

Ինչքա՜ն տարբեր են, սակայն, մէկը միւսէն: Ինչքան տարբեր դիմագիծ, ինչքան տարբեր գանկաձեւ, ինչքան խառնուրդ ցեղային, ինչքան տարբեր բնաւորութիւն, ապա ուրեմն ինչքան տարբեր գաղափարաբանութիւն: Ի՞նչ եղած է ուրեմն գաղտնիքը բոլոր այդ ամբանիսա տարբերութիւններու վերացման,՝ գաղտնիքը, իրենց դաշ - նակ - ցութեան:

Ու Գործ մը, ի վերջոյ, բուռ մը մարդոց, Գործ մը որուն կիրարկումին դաշտը, դաշտ անծայրածիր, կը տարածուի Փոքր Ասիայէն մինչեւ Իրան, Իրանէն մինչեւ Կովկաս, Կովկասէն արտասահման ... Այսքան կազմալուծող, տարրալուծող պայմաններուն մէջ, արգելքներու այսքան բազմապիսի ու կրանիթեայ պատուարներուն դիմաց՝ այսքան կուռ ու աննտրտակելի Գործ:

Գործ, որ պողպատեայ կամքերու զօդանակին տակ, կը սկսի, կը դիմանայ, կ'աճի, տանելով տարիներու երկայնքին, հեղնելով տասնեակ տարիներու յարափոփոխ ալիքներու աւերը:

Ի՞նչ եղած է ուրեմն խորհուրդը իրենց անքակտելի եղբայրութեան:

Դրամայութիւններու մեղրակոյտին չուրջ հաւաքուած մարդկային զոռնիներն ու բոռերը, վազանցուկ վեհանքէ մը վերջ, կը քանդեն ու կը քանդուին: Վարչաձեւերը, կաթնած պետական ամբողջ կազմածներու, ի վերջոյ, կը քանդեն ու կը քանդուին: Մեծ ու պզտիկ ձեռնարկներ, սերունդներու ալիքներուն վրայ՝ կը յայտնուին, ու սերունդներու ալիքներուն հետ՝ կ'անհետանան:

Այս ջահը կը մնայ բոցկած: Որքան մութը կուտակուի, որքան աղջամուղջերու ծովերը սեւնան՝ այնքան աւելի փայլը բոցերուն կը բորբոքի: Միակը, մարդկային պայքարներուն, մարդկային ձգտումներուն, որուն համար կայ միայն մէկ լուծում: Միջին ճամբաները, քաղքենի իրաւախոհութիւնները, իրեն համար չեն:

Տեսէք: Գործին կարմիր հորիզոններուն վրայ, ակնարկներովն իրենց ահեղ, անվեհեր հսկաները ծառացած՝ Անդրանիկին, Սերոբին, Վազգէնին ..

Ակնարկներ բեհեզուրուած այնպիսի յարձակողականով մը, այնպիսի աններող սրութեամբ, երդուեալ անհամար, խառցած հոգիներու այնպիսի կամքով մը անհաշտ՝ որուն առջեւ մարմիններու բանակները փախուստ կ'առնեն:

Մէկ լուծում,— Ցաղթանակը: Ցաղթանակը՝ ամբողջական կոյս:

Ի՞նչ է գաղտնիքը իրենց: Ո՞ւր է խորհուրդը աստուածային: Որո՞նք են հիմնաքարերը իրենց Գործի բուրգին: Ո՞րն է հոգին իրենց Գործի մարմնին: Ո՞ւր է Անտեսանելի զօրապետը իրենց Ցաղթանակին: Ո՞րն է ոգին իրենց անմահութեան—

Իտէալ:

Զոհողութիւն:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեծ հետաքրքիր մը եղած եմ հանդէսներու:

Եթէ շատ անգամներ իմ հետաքրքրութիւնս անհետ է փոխուած ու գացեր եմ, ինչպէս երկաթը՝ մագնիսին, մերթ ալ գոհունակ դուրս չեմ եկած: Ընդհակառակն, ամէն անգամ զղջում մը ծներ է ներսս, մորմոքում մը կրծեր է սիրտս: Քիչ անգամներ հետաքրքրութիւնս մասնակի գոհացում է գտած:

Արդարեւ, եթէ առհասարակ որոշ շրջագիծով կ'երեւան մեր հանդէսները ու կեդրոնական գաղափարն ակներեւ է, նոյն լուկան մօթիվները սակայն զանազան ձեւերու տակ, կրկին ու կրկին կ'օրօրեն հոգիները, յաճախ ձանձրոյթ պատճառելով, փոխանակ նոր կարելիութիւններ փորձելու, նոր ուղիներ գծելու, թելադրելու:

Ու ներքնապէս, վերյիշելով զինադադարի մեր շրջանը, այնքան ալ տարօրինակ չեմ գտներ մեզմէ վերջը եկող պատերազմի սերունդին պարապութիւնը, անոնց անտարբեր ու հեռու կեցուածքը ազգային միօրինակութեան հանդէպ: Հայրենապաշտութիւն, կարօտ եւ մորմոքում ժամանակին եւ բոլոր այն բաներուն որոնք անցեալը կը կազմեն, որոնց վրայ կրնաս երազել դուն քեզի, իբրեւ թէ անոնք անհուն, անվթար, դուրս մեր այն կեանքի խեթին ու չմեղնող թրթռացումէն:

Խօսինք ներկայի մասին առանց կեղծաւորութեան եւ ապագայի մասին առանց պատրանքի:

Կան հինները, կան եւ նորերը:

Կան տեսնողները, կան եւ չտեսնողները:

Այս վերջիններուն համար բոլոր բռնածները պատմութիւն են. չեն կրնար հաւատալ նոյն կերպով ինչ կերպ կը հաւատան լրագրի մէջ կարդացուած օրուան դէպքերուն:

Պատմութիւնը, որ գիտուններու եւ քննադատներուն համար կարծական (conjecturel) գիտութիւն մըն է, հասարակ մարդուն համար ուսումն մըն է ստոյգ պատմուածքներու: Իրականին ապրումները չի կրնար տալ: Մինչ դեռ ամէն ինչ որ օրաթերթին վրայ է, յաճախ լուսանկարներով վաւերացուած, ամէնէն սկեպտիկներուն անգամ սարսուռ կը կարդայ:

Շարժանկարին գտած ընդունելութիւնը ուրիշ տեղ պէտք չէ փնտռել: Բոլոր ցուցահանդէսները եւս կը հաստատեն այս իրողութիւնը: Ցետոյ, ի՞նչ է պատճառը որ գուսանութիւն մը աւելի կը սիրուի ժողովուրդին բոլոր խաւերէն քան ոեւէ մատենական լուրջ գործ:

Եղան ժամանակներ, օ՛, միամտութիւն, երբ ժողովուրդին առուսը մէկ մասը ինքզինք մտաւորական կը դաւանէր. միամտութիւն մը որ տիրող կարգ ու սարքին բնական արտայայտութիւնը կը թուի: Այն ատենները կը կարդային «Մանզումէի էֆքեար», «Ճէրիտէի Շարքիէ» (դուն աւելցուր դեռ): Անոնք էին սնունդը այն մտքերուն որոնք այսօր իրենք զիրենք «Հայաստանասէր» կը յորջորջեն, չնայած որ հին դրացիներու բարքերուն պատկերներովը կը դիեցնեն իրենց հոգին:

Վարանումիս, տատամսող բազմութեան մէջ հազիւ թէ կը հանդիպիս քանի մը քննասէր մտքերու, անոնք ալ տարաբախտաբար նոյն տենչով առգրուած չեն, միեւնոյն սրտազարկը չունին: Ցետոյ կայ հետաքրքիր երիտասարդներու բազմութիւնը: Մէկ մասը յուսախաբ կը դառնայ շարժանկարի գրականութեան, կը տարուի անով, այնքան ալ ապուշ բան չի գտներ անոր մէջ, նոյն իսկ երբեմն սարսուռներ ալ կ'ունենայ:

Հինը նոր ընելու մարմաջը եթէ մարդուս բնական մէկ հակումն է, շատ անգամ սխալ, վնասակար արդիւնք կուտայ:

Թերեւս խորհիք հիմա թէ այս եզրայութիւններս անտրամաբանական են, թէ այս կարգի իրողութեանց անդրադառնալով մարդ կրնայ շփոթութեան մէջ մխրճուիլ. ու ձեր այս անուղղոք ողջմտութիւնը աւելի արժէք պիտի ունենայ այս անգամ քան իմ խիստ զգայուն իմաստասիրութիւնս:

Որովհետեւ, քննադատել՝ առանց դարման որոնելու, առանց ծրագիր առաջարկելու [illegible] բան է:

Քիչ մը պատրանք ունենանք մեր վրայ: Դէպի բարին եղած ամէն ջանք օգտակար է: Ջուր բան է զատել, նշանակել անոնք որ լափուելու են սահմանուած: Ժամանակի կորուստ ...

Շինել պէտք է, համադրել կամ բաղադրել:

Ես չեմ յուսահատիր մեր թատրոնէն, մեր երաժշտութենէն: Անոնք աւելի մատչելի են մտահաճոյքներու անծանօթ բազմութեան: Բայց միմիայն մեր պատմական դէպքերը կրնան վերապրիլ:

Կենդանի պատկերներ, ներկայացումներ, տաճիկ տարազներով զունաւորուած, արհաւիրքի օրերէն, արդիականութեան պատուաստով, թատերական որքան մեծ տպաւորութիւն կրնան գործել, որքան աւելի պերճախօս են, իրականութեան մօտիկ, ապրումներ հայթայթող քան բոլոր ճառերն ու գիրքերը:

Վիպականութենէն վերջ՝ իրականութիւնը ապրեցանք, հարազատ, անմատչելի իրականութիւն մը: Այդ իրականութիւնը վիպական է դարձեր այսօր:

Այդ վիպականութիւնը մեր իրապաշտութիւնը պէտք է ըլլայ:

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Հ. Յ. Դ. ``ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ,, ԿՈՄԻՏԷԻ ՆՍԻԱԹԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

ՏԻԹՐՈՅԹ, 18 Յուլիս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ազատամարտ» կոմիտէն, գեղեցիկ գաղափարն էր ունեցած կիրակի, յուլիս 17ին, սարքելու նաւային պտոյտ մը, ի նպաստ նոր ակումբի մը շինութեան ֆոնտին:

Հակառակ, վեց ամիսներէ ի վեր տիրող տնտեսական սուր տագնապին, որ Ամերիկահայերուն ծանօթ է «Հարտ Թայմ» անունով եւ որուն պատճառաւ շատերը անգործ են, եւ հակառակ նոյն օրուան տեղատարափ անձրեւին, որ շարունակեց մինչեւ ժամը 6ը, մօտաւորապէս հազար Հայեր փութացած էին քաջալերելու «Ազատամարտ» կոմիտէի սոյն ձեռնարկը:

Ժամը 7ին, հարիւրաւոր հայրենակիցներ լեցուած էին նաւահանգիստը եւ կը սպասէին Սէնթլէր զբօսանաւին, որ քարափ կը հանէր զբօսաշրջիկները:

Հետզհետէ խումբ խումբ կը խուժէին զբօսանաւը լեցնելով երեք յարկերը: Ցանձնախումբի ընկերները, մէկէ նախապէս յուսահատած էին անպաստ օդէն, սկսան ոգեւորուիլ եւ ուրախանալ, տեսնելով հոսող բազմութիւնը: Բայց, գիտակից հայ ժողովուրդը, ե՞րբ չէ գնահատած ազգօգուտ ձեռնարկները:

Ժամը 8.45ին, նաւը կը վերցնէ խարիսխը: Հայրենակիցները խրախճանքի մէջ են: Առաջին յարկին վրայ, «Արծիւ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Փօլ Սահակեանի կը հնչեցնէ հայկական զուարթ եղանակներ եւ կը պարեն հայկական պարեր:

Երկրորդ յարկը, Ամերիկեան նուագախումբը առաջնորդութեամբ Jack Okief, կը նուագէ տեղական եղանակներ ու կը դառնան երկսեռ զոյգերը:

Իսկ երրորդ յարկը, տարէցները եւ փոքրերը պահ մը հեռացած քաղաքի մխորէն, նստած Տիթրոյթի մեծ գետին ափը, մաքուր օդ կը շնչեն:

Ահա ձախ կողմէն, կը դիտենք Պէլ Այլի եւ Քրոսփոյնթի ծառերով եւ կանանչներով ծածկուած գեղեցիկ տեսարանները, իսկ աջ կողմէն կ'երեւայ Քանատայի Ուինզըրի քաղաքը, պճնուած գոյնզգոյն լոյսերով:

Զբօսանաւը ուղղութիւնը կը դարձնէ դէպի Տէլրի եւ այսպէս ճիշդ 5 ժամ ջուրին վրայ շրջելէ վերջ, կը վերադառնանք ունենալով հաճելի եւ ուրախ ժամանց մը:

Ցանձնախումբի ընկերները, մեծ բարեխղճութեամբ աշխատած էին գոհ թողուլ հասարակութիւնը եւ հսկել կարգապահութեան:

Երկու խօսքով «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնեմ Հ. Յ. Դ. «Ազատամարտ» կոմիտէն, որ գաղութիս հանրային գործերուն մէջ ունեցած է իր որոշ բաժինը:

«Ազատամարտ» կոմիտէն մէկն է, մեծագոյն Տիթրոյթի Հ. Յ. Դ. հինգ կոմիտէներէն եւ նախապէս իր վարձու ակումբն ունէր Վիքթոր Ավընիւի վրայ, որ թէեւ օժտուած կարգ մը առաւելութիւններով, սակայն, հեռու էր հայկական կեդրոնէ եւ ոչ - սեփական:

Երբ հետզհետէ Հայլընտ Փարքի շրջանի հայութեան յաւելումին հետ կ'աւելնար նաեւ կոմիտէի ընկերներու թիւը, այլեւս սեփականական պահանջ էր դարձած հայկական կեդրոնին մէջ ունենալ սեփական ակումբ մը:

Ցետագային իրականացաւ այդ փափաքը: «Ազատամարտ» կոմիտէն ունեցաւ իր սեփական Ակումբը, 1021 Oakan Bludի վրայ:

Սակայն, ներկայիս չի գոհացներ շրջանի բազմաթիւ հայութեան եւ կոմիտէի պահանջները: Այդ պատճառով որոշուած է իր ընդարձակ հողին վրայ կառուցանել նոր ակումբ մը, որ օժտուած ըլլայ ամէն յարմարութիւններով եւ առանձին բաժիններով:

Նաւային պտոյտէն գոյացած գումարը պիտի յատկացուի այդ նպատակին, եւ արդէն «Ազատամարտ» կոմիտէն ունի նաեւ պատրաստ կոկիկ գումար մը: Կը յուսանք թէ մօտ ապագային կը սկսի շինութեան գործը:

Ի սրտէ կը մաղթենք յաջողութիւն «Ազատամարտ» կոմիտէի նոր ձեռնարկին: Շէնքը պիտի ծառայէ ոչ միայն ակումբի, այլ եւ նոր սերունդի դաստիարակութեան:

ԱՍՊԷԼ

ՀԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

ԱՆԿԷՆ (Ցաղցաղած) ... Ցուլիս 24ին Անկէնի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի թէյասեղանը: Բանախօսելու հրաւիրուած էր Գ. Գիւլխանդանեանը:

Անդամներու եւ համակիրներու ընտրեալ բազմութիւն մը փութացած էր հաւաքուիլ, միշտ կարօտ հայ խօսքին ու երգին: Երբ կամքի ուժն ու նուիրումը գոյութիւն ունին, կարելի է մեծապէս չէզոքացնել օտարին անդիմադրելի ազդեցութիւնները, եւ ապրիլ բոլոր յուշերով, ցաւերովը եւ հրճուանքներովը հարազատ եւ օրինակելի:

Թռիչք մը, արշաւ մը դէպի հարազատ կեանքի այդ պարբերական [illegible], հոգ չէ թէ երբեմն քանի մը ժամ միայն:

Կեցցեն բոլոր այն հայկական միութիւնները որ այսպէս սրբազան ապրումներ կը ստեղծեն մեզի:

Կեցցէ մանաւանդ Ֆ. Հ. Կ. Խաչը որ հոսուն աղբիւր մըն է ազգային ներշնչումներու, եւ գործակցութեան մը նման թեւերը բացած կ'ուզէ իր կուրծքին սեղմել ու պահպանել իր զաւակները օտարացումէ:

Անկէնի մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետուհի Տիկ. Տէր Թովմասեան բացաւ թէյասեղան - հանդէսը, պարզելով Կապոյտ Խաչի գործունէութեան գլխաւոր կէտերը: Ցետոյ անդրադարձաւ ներկաներուն ցոյց տուած յարատեւ համակրանքին եւ աջակցութեան, առանց որու կարելի չէ ապահովել որ եւ է ձեռնարկի յաջողութիւն:

Օրուան բանախօսը Գ. Ա. Գիւլխանդանեան Հայ Կարմիր Խաչի պատմականն էր որ տուաւ սկսեալ 1904էն եւ աւելի առաջ: Փաստաթուղթեր կարդաց, յուզիչ մէջբերումներ ըրաւ Հայ կնոջ կատարած մեծ դերին մասին, բոլոր այն հայ անզուգական կիներուն եւ աղջիկներուն որոնց անձնուիրութիւնը եւ զոհաբերումը անմոռանալի պիտի մնան մանաւանդ հայ

«ԶԱՐԹՕՆՔ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Փիթըր քանի մը արագ շարժումներով կարգի դրաւ բարձերը, Թանիային ձեռքէն բռնելով իրեն մօտեցուց զայն ու յաջորդ վայրկեանին անոնք քով քովի երկնցած էին խցիկին սեւ մթութեան մէջ:

Աղջիկը յանձնուեցաւ իրեն՝ առանց մրմունջի, կարծես պիտի նուաղէր Փիթըրի համբոյրներուն սաստկութեան տակ: Ցետոյ, յանկարծ, գլուխը ետեւ նետեց, իր թեւերուն մէջ օղակեց անոր վիզը եւ իր շրթունքները դրոշմեց անոր շրթունքներուն վրայ: Հրաշալի սարսուռ մը պատեց իր բովանդակ էութիւնը: Ու երբ Փիթըր իր կուրծքին վրայ ինկած կը համբուրէր, Թանիա զգաց անոր սրտին բաբախումը: Իր ամբողջ մարմնով կը խայտար յափշտակիչ հրայրքին ուժգնութեան տակ:

Մոլեգնօրէն սարսռա այս յորձանուտը երբեք չէր նմաներ իրենց նախորդ գիշերուան սիրաբանութեան: Այն ատեն, Փիթըր շատ քնքշօրէն սիրեր էր զինքը եւ չափազանց զգոյշ եղած էր, թոյլ տալու համար որ իրենց յաջորդ արթնութիւնը ժամանակ: Բայց եւ այնպէս, Թանիա կը նախընտրէր այս գրեթէ վայրենի սէրը եւ սրտանց կ'ուզէր որ ան կոպիտ ըլլար իր գգուանքներով. ինչ փոյթ եթէ նոյնիսկ պիտի ճզմէր ու վէրքեր բանար իր մարմնին վրայ: Չէ՞ որ անոր սեփականութիւնն էր ինքը եւ ան իր ուզածին պէս կրնար վարուիլ իրեն հետ այդ փառայեղ վայրկեանին, իսկ վաղը Թանիա պիտի համբուրէր այն բոլոր վէրքերը զորս Փիթըր դրոշմած պիտի ըլլար իր փափկասուն միսերուն վրայ:

— Վաղը ...

Զարհուրելի էր մտածել վաղուան մասին, Փիթըրը մեկնած պիտի ըլլար, իսկ ինք, ո՞ւր պիտի երթար ... Պոլիս պիտի մնար դեռ, ճշդապահօրէն կատարելու համար Ներքինիին հրամանները եւ կամ, ընդհակառակն, ճամբայ ելած պիտի ըլլար, երթալու համար Քազազմի Քիւրտ բարեկամին ... Ոչ, աւելի լաւ էր անձնասպան ըլլալ, Վոսփորի ջուրերուն գիրկը նետուիլ, ուրիշ ճար չկար ... հապա մայրի՞կը ... ինչպէս կրնար ձգել որ այդ խեղճ ու անօգնական պառաւը թշուառութեան մէջ մեռնէր՝ մէս մինակը ...

Աչքերը թրջեցան, արցունքի կաթիլները այտերն ի վար սահեցան: Փիթըր կը հեւար հիմա, բայց տակաւին կը համբուրէր Թանիայի երեսներն ու պարանոցը: Ցանկարծ ետ քաշուեցաւ, իր շրթունքներուն վրայ զգացեր էր աղջկան այտերուն խոնաւութիւնը:

— Հոգեակս, կուլա՞ս, ցաւցուցի՞, օհ, գիտեմ շատ կոպիտ եղայ ...

— Ոչ, հեծկլտաց աղջիկը, սիրեցի ամէն մէկ վայրկեանը ... ուրիշ բան կայ ...

— Ի՞նչ կայ, ըսէ տեսնեմ ...

— Որ դուն սրտովդ չես սիրեր զիս, չես կրնար սիրել ...

Թանիա գիտէր որ այդ ամբաստանութիւնը բոլորովին շինծու էր: Բայց այդ մասին խորհեր էր, երբ ճաշարանն էին ու դէմ դիմաց իրարու աչքի մէջ կը նայէին անթարթ: Հիմա այդ կասկածը աւելի ուժգնօրէն կը մտատանջէր զինքը: Եթէ իսկապէս սիրահարած էր, ինչպէ՞ս կրնար համաձայնիլ որ ան շարունակէր իր ներկայ կեանքը: Եթէ ինքն անոր տեղը եղած ըլլար, երբեք պիտի չուզէր բաժնուիլ ու միասին պիտի տանէր զայն, ուր ալ երթար:

— Թանիա, գիտես որ կը պաշտեմ քեզ, ըսաւ Փիթըր:

— Այո, այդպէս կ'ըսես, փսփսաց աղջիկը դառնութեամբ, էրիկ մարդիկ շատ դիւրաւ կ'արտասանեն այդ բառերը, հաւանաբար միեւնոյն բաները ըսած ես նաեւ Պերլինի, Պրիւսէլի կամ Վարշաւայի մէջ հանդիպած աղջիկներուդ ... Թերեւս ճշմարտութիւնն է որ կ'ըսես ... մէկ երկու շաբաթ պիտի կարօտնաս զիս, բայց յետոյ ուրիշ մէկը պիտի գտնես ու բոլորովին պիտի մոռնաս ...

— Քեզ երբեք պիտի չմոռնամ, կ'երդնում ... Փիթըր աղջկան մօտեցաւ անգամ մը եւս համբուրելու համար, սակայն Թանիա գլուխը անդին դարձուց:

— Եթէ կը սիրես ինչպէ՞ս կրնաս զիս այստեղ ձգել ... Կայսրութեան սարսափելի կեանքին չեմ կրնար վերադառնալ հիմա ... անձնասպան պիտի ըլլամ ...

Փիթըր հառաչեց ու քիչ մը վեր բարձրացաւ: Թանիան միշտ իր մօտը պահելու ցանկութիւնը անգամ մը եւս արթնցաւ իր մէջ: Քիչ մնաց որ ըսէր — Թանիա հետս Անգլիա եկուր, ամուսնանանք: Բայց երազին մէջ իրեն երեւցող ուրուականները դարձեալ ձեւ առին իր դիմացը՝ Վոսփորի գլգլուն ջուրերէն վեր ու խցիկին անթափանց խաւարին մէջէն: Ու անգամ մը եւս իր ականջին հասան կծու ամբաստանութիւններ աղջկան դէմ. կարծես սատաները լեզու կ'առնէին.

— Նախատինք է ամէնուս ...

— Փէննի մըն ալ պիտի չտամ ...

— Կաս կարմիր եղունգներ ...

— Այդ աղջիկէն հեռացիր.

— Ցոփանք ...

— Պոռնիկ ...

Քրտինքի կաթիլներ ծածկեցին անոր ճակատը: Պիտի խեղդուէր կարծես գիշերուան այդ հեղձուցիչ տաքին մէջ, մատը օձիքին շուրջը պտտցուց ճնշուածութիւնը դիւրացնելու մտահոգութեամբ ու յետոյ կակազեց յուզումով.

— Թանիա կը սիրեմ քեզ, բայց չեմ կրնար միասին տանիլ ... գործը պաշտօնս ...

Աղջիկը ետեւ նետեց իր սեւորակ մազերը, արցունքները սրբեց ու կրցաւ նոյնիսկ փոքրիկ ժպիտ մը գծել իր շրթունքներուն վրայ:

— Կը հասկնամ, ըսաւ, տառապագին շեշտով մը, բաժններուս ամէն մի կախեր ... իմ մասիս մի մտածեր, բայց համբուրէ զիս, սիրէ, անգամ մըն ալ սիրէ զիս քանի ժամանակ ունինք ...

Փիթըր անոր վրայ ինկաւ նորէն թէեւ կորսնցուցեր էր իր մոլեգին ջերմութիւնը, քնքշօրէն փայփայեց աղջկան գգուանքը, բայց գլուխը կը դառնար ինչպէս հով մը որ հետզհետէ կը մարի:

Գործի սկսելու վայրկեանը հասած է, խորհեցաւ Թանիա:

(Շար.)

ազատագրական պայքարի ծննդեան օրերէն իսկ: Հ. Կ. Խաչի պատմութիւնը իր մէջ կը պատկերացնէ գերազանցապէս ճշմարիտ հայ կինը, յառաջ նոյն իսկ գրել-կարդալ չգիտցող, սակայն իր կատարած հերոսական գործերով ամենէն ալ բարձր եւ պաշտելի հայ կինը: Ընդարձակօրէն պատկերացուց նաեւ մեր կեդրոնին՝ Ամերիկայի Կ. Խաչի 29 տարի առաջ կազմուած եւ իր բոլոր մասնաճիւղերով ծաւալած օրերէն մինչեւ այսօր, կատարած հսկայ գործերը, յանուն ցեղին պահպանման եւ նոր սերունդի փրկութեան:

Ներկաները խոր գոհունակութեամբ լսեցին այս հմտալից բանախօսութիւնը եւ ջերմօրէն ծափահարեցին:

Որբ. վարչութեան կողմէ Օր. Ֆլօրա Աւոհեան ողջունելով Անկէնի մասնաճիւղը եւ գրուատելով անոր բերած գործունէութիւնը՝ նոր եռանդ եւ յաջողութիւն մաղթեց իրենց բոլոր ձեռնարկներուն, եւ շեշտեց որ եթէ մեր միութեան գլխաւոր նպատակը ամէն բանէ առաջ նոր սերունդը Հայ պահելու գործն է, բայց լաւագոյն չէ՞ ըսել «ջանանք մեծերը, հին սերունդը Հայ պահել», այլապէս տունէն դուրս ամէն ճիգ, որչափ ալ ուժեղ ըլլայ՝ մեծ մասով ապարդիւն կը մնայ իրականացնելու համար հայապահպանման վսեմ գաղափարը: Որչափ անփոյթ մնան ծնողքը եւ տան մեծերը, այնչափ աւելի դժուարին օրէն կ'ուծանայ մեզմէ նոր սերունդը, եւ կ'իյնայ անզգամ, հրապոյրներու եւ նորութիւններու այս պղլինչ օտարութեան գիրկը, ուր՝ մեծերն անգամ կը կախարդուին յաճախ: Եւ անդրադառնալով օրուան տօնին, Վարդավառի գեղեցիկ հայ տօնին, թելադրեց որ ներկաները, հին սերունդէն վերապրողները, թող յիշեն, յիշեցնեն հայկական այս մեծ տօները, իրենց ծննդավայրերը, իրենց զով եւ կենսատու աղբիւրները ու կանանչ լեռները, ծաղկալից դաշտերը ու արօտավայրերը, մանաւանդ իրենց ուխտատեղիները: Թող յիշեն, հոգ չէ, արցունքով եւ կսկծալի կարօտով, բայց յիշեն, եւ կարօտով աւանդեն զանոնք պզտիկներուն, աւանդեն իբրեւ սուրբ յիշատակներ անմոռաց, անաղարտ պահելու, եւ զանոնք վերակենդանացնելու աղերսանքով:

Հայրենաշունչ մթնոլորտի մը մէջ սկսաւ թէյասեղանին զուարթութիւնը: Բոլորին փափաքին համաձայն՝ սեղանապետի պաշտօնը կրկին յանձնուելով Գ. Ս. Տէր Թովմասեանի, եւ մինչեւ ժամը 8ը ապրեցանք հայ ջերմիկ միջավայրի մը մէջ, ճառերով, արտասանութիւններով եւ երգերով:

Յաջորդաբար խօսք առին Գ. Գ. Հայկ Օհանեան, Անդրանիկ Բարբրդեան եւ Հայկ Սարգիսեան, բոլորն ալ Կ. Խաչի ներբողանքով, մեր իրականութեան մէջ հայ կնոջ կատարած ու կատարելիք մեծ դերերը մատնանշելով, եւ բարձրացնելով հայ կինը ոչ միայն իբրեւ մայր, այլեւ իբրեւ օրինակելի կին մեր պատմութեան մէջ:

Քաղցրաշունչ եւ սրտագրաւ երգեր երգեցին տիկ. Զ. Տէր Թովմասեան դաշնակով եւ Անկէնի սանուհիներէն Օրիորդ Ա. Չէյթունեան:

Հայ լեզուին ծանօթ՝ Սիպիլին բանաստեղծ արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Ժիրայր Բարբրդեան, յուզելով ներկաները: Նոյնպէս հազիւ հինգ տարեկան Լուսիկ Տէրպալեան, ներկաներու առաջարկով «Երեք համբոյր» արտասանեց, յստակ եւ գրաւիչ ձայնով, եւ երգեց «Մեր հայրենիք»ը, ընելու համար թէ ի զուր են, զուր օտարին բռնութիւնները եւ հմայքները, բաւական է որ ուզէ հայ մայրը:

Եւ հայ մայրը պիտի ունենայ այդ կամքը, պիտի ունենայ, եթէ կ'ուզէ որ չկորսուի մեր նոր սերունդը:

Բոլորը, ճառերը, երգերը եւ արտասանութիւնները արժանացան ջերմ ծափերու:

Ահա Կ. Խաչի կատարելիք գլխաւոր դերը, նորը փրկել հինին կամքովը միայն:

Սեղանապետը հանդէսը փակեց գեղեցիկ եւ ճառով մը, եւ ներկաները ակամայ բաժնուեցան այս խանդավառ մթնոլորտէն:

Ամէնէն կազդուրիչ երեւոյթը այն է որ մեր տարագիր բեկորները հետզհետէ աւելի մեծ ոգեւորութեամբ կը փութան հաւաքուիլ հայկական նմանօրինակ ձեռնարկներու շուրջ, եւ կը քաղէն զանոնք, ծարաւի թափով մը:

Զուր չեն անցնիր խումբ մը գիտակիցներու եւ նուիրուածներու ճիգերը:

ԱՆԱՀԻՏ

«ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարդացի Յակոբ Հիսայեանի կազմած գիրքը:

Թէեւ փոքր, 127 էջով, բայց առանձին հատոր մըն է, միայն Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի դիւցազնական դրուագներով: Պէտք է կարդալ ամէն երիտասարդ: Ան որ տեսած եւ լսած է Թուրքիոյ բարբարոսութիւնները, անկարելի է որ մոռնայ:

Եղեռնին հերոսը 15 տարեկանէն տեսած ըլլալով Թուրքին վայրենութիւնը, վրէժ կ'ուխտէ իր տարեկիցներուն հետ: 1915ին Ուրֆայի հերոսամարտին մէջ իր պարտքը կատարելով, վերջին անգամ Թուրքին ձեռքը ողջ չյանձնելու համար իր վերջին մէկ գնդակով վերջ կուտայ իր կեանքին:

Փոքրիկ պատմութիւն մը միայն, իր կեանքէն: 1912ի ամառը Հայերը այգիները կ'երթան, ամէն ընտանիք երկու երեք ամսուան պաշարով: Նոյնը կ'ընեն Թուրքերը:

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան կ'իմանայ թէ Մահմուտ անուն սրիկայ մը Հայերը կը նեղէ: Կ'որոշէ լաւ դաս մը տալ այդ շունին: Կը հետապնդէ զայն եւ օր մը այգիներու եւ քաղաքի ճամբուն վրայ բռնելով, այնչափ կը ծեծէ որ Մահմուտ այլեւս չի կրնար շարժիլ: Ոսկորներն ալ կոտրելէ վերջ, կ'ըսէ.

— «Գնա տեսածդ պատմէ, անգամ մըն ալ Հայու մէկ մազին եթէ դպիս, կը սպաննեմ քեզ: Հայը այսպէս կը ծեծէ»:

Երբ անցորդները անշարժութեան մատնուած Մահմուտը Ուրֆա կը բերեն եւ կը հարցնեն թէ ո՞վ էր որ քեզ այս վիճակին հասցուց, կը պատասխանէ.— «Հայ մըն էր»:

Լսողները կը զարմանան եւ չեն հաւատար որ Հայ մը կրնայ համարձակիլ Թուրքի մը հետ այսպէս վարուիլ: Մահմուտ կը պատասխանէ.

— Այս Հայը ուրիշ Հայ էր, փէրիի կը նմանէր: Յանկարծ դիմացս ցցուեցաւ, անունս հարցուց եւ յիշեց բոլոր այն չարագործութիւնները եւ վնասները որ հասցուցած եմ Հայերու: Ետքը մօտեցաւ, գետին տապալեց զիս եւ այս վիճակին հասցնելէն վերջ ըսաւ որ եթէ նորէն Հայոց հետ գէշ վարուիմ, զիս պիտի սպաննէ, նամա՜ն մարդ էր այս Հայը, ուրիշ Հայերու չէր նմանիր:

Պէտք է մեր ներկայ սերունդը կարդայ այսպիսի գրքեր ու չմոռնայ 1915ի սարսափները: Հայը այլեւս չի խաբուիր, Հայը վախկոտ չէ:

Յ. Կ. ԼԱՀԼԻՒԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի մէջ բացուեցաւ արտասահման ապրող Ֆրանսացիներու Միութեան համագումարը: Թէ համագումարին եւ թէ Միութեան նախագահն է Անրի Պէրանժէ, նախագահ Ծերակոյտի արտաքին յանձնաժողովին:

Այս Միութեան կազմած վիճակագրութեան համաձայն, արտասահմանի մէջ կը բնակին մօտաւորապէս 600 հազար Ֆրանսացիներ.—

Միացեալ-Նահանգներու մէջ՝ 130 հազար, Պելճիքայի մէջ՝ 80.000, Արժանթինայի մէջ՝ 70.000, Զուիցերիոյ մէջ՝ 50.000, Անգլիոյ մէջ՝ 25.000, Եգիպտոսի մէջ՝ 15.000, Պրազիլիոյ մէջ՝ 14.000, Չիլիի մէջ՝ 8000: Իտալիոյ մէջ՝ 6500, Լեհաստանի մէջ՝ 1500, Գերմանիոյ մէջ՝ 10.000: Նախ քան քաղաքացիական կռիւները, Սպանիոյ մէջ՝ 18.000:

Եւ հիմա, բաղդատութեան համար, ներկայացնենք օտարները Ֆրանսայի մէջ.—

Իտալացիներ՝ 897.732, Լեհեր՝ 463.143, Սպանիացիներ՝ 350.000, Գերմանացիներ՝ 49.786:

Դիտելի է որ Ֆրանսայի մէջ բնակող օտարականներու մեծամասնութիւնը բանուոր է, մինչ արտասահմանի մէջ բնակող Ֆրանսացիները ընդհանրապէս մտաւորականներ, ճարտարագէտներ, եւայլն:

Ի՞նչ կը հետեւի այս վիճակագրական դասէն.—

Ֆրանսա չի գաղթեր: Գաղթող ժողովուրդները ընդհանրապէս կուգան այն երկիրներէն ուր աշխատանքը կը պակսի կամ բնակչութիւնը կը յորդի: Ճիշդ է, որ հին ատեն Ֆրանսացիները եւս կը գաղթէին, Նորմանտիայէն հարիւր հազարներով գացած հաստատուած են Անգլիոյ մէջ 1600ական թուականներուն: Հիմա գաղթողները Իտալացիներն են ու Լեհերը,— առաջինները 10 միլիոնի կը հասնին իրենց երկրէն դուրս: Ֆրանսացիները, թէեւ թիւով քիչ, բայց կը պատկանին բարձր դասակարգին: Ատոնց շնորհիւ է որ հիմնուած են պատմական ձեռնարկներ,— Սուէզի, Փանամայի եւ Կորնթոսի ջրանցքները, Աթէնքի ելեկտրական կայանը, Ուաշինկթըն քաղաքին յատակագիծը Ֆրանսացիներու գործեր են: Եգիպտոսի մշակութային կեանքը մեծ բան կը պարտի Ֆրանսացիներուն, որոնք դպրոցներով եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներով նպաստած են վերելքին: Արտասահման բնակող Ֆրանսացիներուն մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն նաեւ Ֆրանսացի ուսուցիչները: Այսպէս 1340 Ֆրանսական դպրոցներ կան 53 օտար երկիրներու մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԻԼԵՐ ՈՐ ԿԸ ԾԱՂԿԻՆ

Լէ գ'Օլիվ (Մարսէյլ).— Հունձքի շրջան: Ամէն կողմ դպրոցական կեանքի եռուզեռ. Մարսէյլի գրեթէ բոլոր արուարձանները իրենց կարելին ըրած են հայ մանուկին բերնին մէջ պահելու հայ լեզուն:

Այս պաշտօնական ձեռնարկներէ դուրս կան եւ հաստատութիւններ որոնք անծանօթ կը մնան մամուլին եւ ժողովուրդին:

Անոնք կը նմանին այն հունտերուն որոնք մշակին ձեռքէն վրիպած ինկած են շրջանակէն դուրս եւ սակայն ծիլ կ'արձակեն եւ արմատ կը բռնեն:

Եսհանդիպեցայ անցած օր այսպիսի հատիկ մը, Լէ գ'Օլիվի մէջ: Համեստ սենեակի մը մէջ, համեստ հայ օրիորդի մը ձեռնարկը:

Հինգ տարեկանէն տասներկու եւ աւելի երկսեռ խումբ մը, որոնց թիւը 25ի կը հասնէր: Անոնց մէջ կան եւ ամուսնացած երիտասարդ-Հայուհիներ որոնք եկած են հայ գիրը սորվելու, այնքան եռանդուն որքան միւսները:

Օր. Վարդ-Արփի Դարբինեան, բնիկ Կարնեցի, ինքն իր գլխուն ձեռնարկած է այս համեստ գործին, իբրեւ բարոյական աջակից ունենալով քանի մը անձեր, Գ. Գ. Բալըեան եւ Տապաղեան:

Հաւաքած է գիւղին փոքրիկները եւ շաբաթական երկու օրուան աշխատանքով շատ գովելի արդիւնք մը ձեռք բերած է:

Փոքրերը սիրունիկ եւ ճկուն, կ'երգեն հայերէն մանկական երգեր:

Մեծերը սահուն կերպով կը կարդան ու կը գրեն հայ լեզուն:

Գիրերը մաքուր, տետրակները կոկիկ, կարդացած նիւթին իմաստին բաւական թափանցած եւ գեղեցիկ կտորներու արտասանութիւնով ու հայերէն յարմար երգերով ալ ետ չեն մնար ազգ. մարմիններու հովանաւորած ձեռնարկներէն:

Օրիորդը 6—7 ամսուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ շաբաթական 4 ժամով կրցած է այս արդիւնքին հասնիլ, առանց նիւթական միջոցի,— զանձուած գումարներով հազիւ սենեակին — դպրոց — եւ իր ճամբու ծախքը կրնայ հայթայթել:

Տղաքը թէեւ մեծ մասով Մարսէյլ են ծնած, բայց երբ ծննդավայրը հարցուցի եւ պատասխանեցին,— Վանեցի, Մարզուանցի, Արմաշցի եւ Գուրսուրցի:

Աս ալ մխիթարութիւն մը չէ՞:

Հայ մը

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»ը

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ոսկրախտեր (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու [illegible] կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան:

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՅԱԿՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14—18: Tél. Tru. 83—87

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Յուսաբեր» իր կարգին վերլուծելով էջմիածինէն եկած [illegible] նամակը, անոր խորհրդածութիւնները կ'ընէ երկրորդ խմբագրականի մը մէջ (20 յուլիս).

— «Արդ, ի՞նչ պատահած է որ Մայիս 24ին գրած եւ շատ շատ մէկ երկու օր ետք թղթատարին յանձնուած նամակ մը Եգիպտոս կը հասնի Յուլիս 18ին, այսինքն՝ 54 օր ետք, կարելի՞ է երեւակայել այդքան յապաղում այս խորհրդաւոր Տեղեկագրի խորհրդաւոր ճամբորդութեան մասին: Երեւանէն Եգիպտոս նամակները կը ստացուին 12—13 օրէն, աւելցուցէք քանի մը օր ալ ի յարգանս Գէորգեան Խորհուրդի «Տեղեկագրին» հանդիսաւոր ճամբորդութեան, եւ թող օրերու թիւը հասնի 20ի, ո՞ւր գտնենք սակայն մնացեալ 34 օրերը: Չհարցնե՞նք արդեօք, իրաւ, տեղեկագիրը «ուղարկուա՞ծ» էր, Երուսաղէմի հեռագրին ստացման պահուն թէ նոյն հեռագրի հարկադրանքին տակ խմբագրուեցաւ եւ թղթատարին յանձնուեցաւ, Յուլիսի սկիզբը: Ո՞րն է իրականութիւնը եւ ո՞րն է սուտը: Տեղեկագրի Մայիս 24 թուակա՞նը թէ հեռագրի պատասխան «ուղարկուած»ը: Այս կէտերը կը պարզուին անշուշտ հետագային, բայց չեն դադրիր այժմէն իսկ խախտելու «Տեղեկագրի»ին վաւերականութիւնը:

Կայ սակայն այլ ծանրակշիռ պարագայ մը:

«Տեղեկագիրը» կը հրաւիրէ մեզ աղօթելու էջմիածնայ «անսասանութեան», «համազգային եկեղեց. ժողովի» գումարման եւ «ընդհանրական Հայրապետի ընտրութեան յաջողութեան մասին: Այս առթիւ կը հաւաստէ մեզ նաեւ Խորհրդ. Հայաստանի կառավարութեան «բարեհաճ վերաբերմունքը»:

Անկարելի չեն: Երբ կարելի է կաթողիկոս մը խեղդամահ ընել եւ յետոյ «սրտի կաթուածից» մեռած յայտարարել ու անդամահատութենէ ետքն ալ հաստատել, ինչո՞ւ կարելի չէ թալանուած վանքին մէջ խրտուիլակ մը գտնել, իբրեւ գործիք Ջեկայի եւ գործակատար, որու թեկնածուները նախապատրաստուած են արդէն. Զէօրէքճեան Արք. եւ կողքին ալ Արսէն Արք. այն Ղլտճեանը՝ որուն անունը յիշուած է Ջեկայի գործակալներու ցանկին մէջ, բայց որուն անունը իբրեւ անարժան, չյիշատակուեցաւ Երուսաղէմի պատրիարքութեան օրկանին կողմէ, երբ Գէորգեան Խորհուրդի միւս անդամներուն անունը յիշուեցաւ վերջերս:

Ո՞ւր են միւսները, Մեսրոպ եւ Բագրատ Արքեպիսկոպոսները, որոնցմէ մէկը կամ միւսը Ղլտճեանէն աւելի իրաւունք ունէին Գէորգեան Խորհուրդին կողմէ վաւերացուելու:

Ո՞ւր են, ո՞ղջ թէ մեռած «սրտի կաթուածից»...:

Հապա «Տեղեկագիրը», կաթողիկոսի մահուան պարագաներուն շուրջ: Եւ հապա ապրիլ 6ին պատահած դէպքը՝ երբ թէ մայիս 24 թուակիր նամակով մը, որ աշխարհի շրջանը ընելով 54 օրէն հասած է արտասահման:

Էջմիածնի մէջ պատահած «դէպքերէն կարեւորագոյնը»՝ կաթողիկոսի մը մահն է. արդ, երբ այս կարեւորագոյն «դէպքը» աւելի քան 3 ամիսէն կը հաղորդուի, քանի՞ ամիսէն պիտի հաղորդուին երկրորդական նշանակութիւն ունեցող դէպքերը, այսուհետեւ:

Բայց թողունք այս հարցումները, որոնք մթին ծալքերու մէջ կ'առնեն Մայր Աթոռը եւ կուգան ամէնէն բարեմիտ եւ աննախապաշար Հայն իսկ դնելու ահաւոր իրականութեան մը եւ ճիւաղային արարքներու առջեւ, որոնք չեն կրնար պարտկուիլ: Չենք կրնար հաւատալ, ոչ մէկ պարկեշտ Հայ չի կրնար հաւատալ «տեղեկագրին», ցորչափ հոն չեն պարզուած այն բազմաթիւ մութ եւ կասկածելի կէտերը, որոնք ցրուած կը մնան ամէն մտածող Հայու մտքին ու սրտին մէջ:

Հապա «Տեղեկագիրը», պատասխա՞նն է ան Երուսաղէմի Պատրիարքին անձկալից հեռագիրներուն: Փաստօրէն այո, քանի որ այդպէս հեռագրուեցաւ:

Բայց պատասխա՞նն է ան իրապէս, քանի որ տրուած հեռագիրներու բովանդակութեան բազմաթիւ կէտերը կը մնան անպատասխանի եւ անստոյգ: Երուսաղէմ ունի՞ միջոցները եւ պէտք եղած հեղինակութիւնը, էջմիածնայ այսօրուան տէրերը խօսեցնելու եւ խոստովանցնելու:

Կը մնայ սակայն ուրիշ ճակատ մը:

«Հայաստանեան» ճակատը որ ոչ միայն խնդրանք այլեւ «պահանջ» կը դնէր, ի՞նչ արդիւնք, «սրբազան իրաւունքի յիշեցումով», եւ լուր կ'ուզէր, ո՞ւր է այս առած լուրէն, խաղա՞ղ է հիմա իր վշտահար ու վրդովուած սիրտը: Պիտի կրնա՞յ յայտարարել իրեն յատուկ քաջութեամբ, թէ էջմիածնի մէջ անբնականոն ոչինչ պատահած է եւ կաթողիկոսը սրտի կաթուածէ մեռած է, ինչպէս հաւանական նկատած էին արդէն ռամկավար ծանօթ գրողներ, Ամերիկայէն եւ Եւրոպայէն ալ ...

Անհրաժեշտ է այժմ ճշդել դիրքերը՝ լուրի ստուգութեան հանդէպ, կեանքի եւ իրողութիւններու առջեւ դիրքեր ճշդելէ ետք:

Մենք պատրանքներ չունինք. ոչ ալ նախապաշարումներ, ոչ ալ որ եւ է շահ՝ կաթողիկոսը խեղդամահ եւ էջմիածինը թալանուած ցոյց տալու մէջ:

Ոչ պատրանքներ, ոչ ալ շահ ունէինք, երբ հայ մտաւորականութիւնը կոտորուեցաւ այնքան անխնայօրէն, եւ նոյն աղբիւրներէ քաղելով հաղորդեցինք: Հերքեցին մեր տեղեկութիւնները, յետոյ հաստատելու համար դժբախտաբար, իրականութիւնը: Մեր թղթակիցները չեն հնարեր եւ չեն կրնար հնարել այս չարաշուք իրողութիւնները:

Ունին հաւաստի աղբիւրներ, որքան հնար է, եւ կը լսեն հարիւրաւոր փախստականներ Հայաստանէն:

Ահա ուրեմն՝ մեր հաստատումները, ահա Երուսաղէմի պատրիարքի հեռագիրները եւ այս բոլորին «պատասխանը»:

Ատենն է որ բոլորը ճշդեն իրենց դիրքերը, կացութիւնը յստակօրէն տեսնելէ ետք:

Լուրը եկաւ էջմիածնէն ...»:

ՎՐԻՊԱԿ.— «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» յօդուածաշարքին մէջ սպրդած են հետեւեալ վրիպակները.— Միրզա Զիւլ Քառնէն՝ պէտք է ըլլայ Միրզա Զիւլ Քառնէն, Մասի պապա ձօնս՝ Մասի Պապա ձօն, Հնդիկները Հնդկաստանի մէջ՝ Հնդիկները Հայաստանի մէջ: Գ. մասի մէջ, 11րդ տողի մէջ աշխատանոց՝ աղքատանոց:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Մէկ երկու կիներէ զատ, ամէնքն ալ այր էին, ճերմակ մազերով, խորշոմած երեսներով, նաեւ երիտասարդներ, որոնց վառվռուն աչքերը ուշադրութիւն կը հրաւիրէին, որոնցմէ շատերը Պոլիս եղած էին եւ ամէնքն ալ շատ մօտէն տեղեակ էին երկրին քաղաքական կացութեան: Յուսահատութիւնը ընդհանուր էր, ամէն նիւթի վրայ, բայց այլապէս հայկական ընկերային հաւաքոյթներու առթիւ անպակաս եղող [illegible] չկար: Ձայները կամաց կ'ելլէին, եւ աշխոյժ դէմքերը լրջացած:

Մարտիկ քայլ մը առաջ եկաւ եւ թեթեւ մը ձեռքը վեր առաւ: Իրեն ամէնէն մօտը կեցողները լռեցին եւ զարմանքով անոր կը նայէին: Ուրիշներն ալ հետզհետէ ուշադիր եղան: Բարձրաձայն ըսաւ.—

«Վայրկեան մը ունկնդրութիւն, խնդրեմ»:

Սենեակին մէջ երկաթեայ լռութիւն:

«Գիտենք, որ Թուրք իշխանութիւնները ժամանակէ մը ի վեր նախապատրաստութիւններ կը տեսնեն, հայ ժողովուրդը սահմանի ժողովրդէն ներսերը քշելու, տեղափոխելու համար: Մենք նախապէս իբրեւ պատերազմական կարգադրութիւն նկատեցինք այս պատրաստութիւնները, խորհելով թէ իրենց որոշումը, որքան ալ մեզի համար խիստ, կրնայ արդարանալ զինուորական տեսակէտով: Հիմա, քիչ առաջ բացարձակապէս վստահելի հեռագիր մը առինք Պոլսէն, թէ որոշուած է բոլոր Հայերուն տեղահանութիւնը դէպի արեւելեան Սուրիա եւ Միջագետք»:

Ժողովականներէն ոչ մէկ վրդովումի նշան չտուաւ, լռութիւնը միշտ երկաթեայ: Իւրաքանչիւրը իր անձին համար ըմբռնեց կայծակի արագութեամբ այս լուրին կարեւորութիւնն ու հետեւանքը:

Մեղմ ձայնով Մարտիկ նորէն ըսկսաւ.—

«Առով կ'անհետանայ Թուրք կառավարութեան հետ համաձայնութեան մը գալու համար մեր ամենավերջին յոյսը: Տեղական իշխանութիւններուն համար անկարելի է այսպիսի որոշում մը կամ կարգադրութիւն մը առանց պայմաններով գործադրել: Ամէնքս ալ գիտենք, թէ հիմա արդէն որքան դժուար է նոյն իսկ զինուորական փոխադրութիւններու կանոնաւոր կերպով կատարուիլը: Գիտենք թէ զօրքերը անօթի են: Ուրեմն մեր վիճա՞կը ինչ պիտի ըլլայ առաջին օրէն: Ամէն մարդ ինքզինքը պիտի հոգայ, բայց քանի՞ հոգի կարող վիճակի մէջ է: Բայց ամէն մարդ իր գլխուն ճարը պէտք է նայի»:

«Գլխուն ճարը», պոռաց Ամբարձումի խռպոտ ձայնը: «Ի՞նչ գլխու ճար: Ճար մար չկայ: Պէ՛տք է կռուինք», եւ խօսքը տեղէն ցատկեց: «Ի՞նչ ըսել է, ամէն մարդ գլխուն ճարը նայի, երբ այդքան անհնարին վիճակի մը կը մատնուինք: Յետոյ, ի՞նչ կրնար ընել, ի՞նչ բանի համար, ո՞ւր, երբ արդէն երկիրը հազիւ մէկ մի գաւառակի բնակիչներուն ուտելիքին կրնայ հասնիլ: Ո՞ւր պիտի գտնենք ուտեստ հոգարութիւններու համար, ինչպէս պիտի փոխադրենք, երբ արդէն ամէն ինչ բանակին համար գրաւուած է կամ պիտի գրաւուի: Մեր կիներով ու զաւակներով ի՞նչպէս հարիւրաւոր քիլոմեթր հեռուն պիտի քալենք կամ պիտի թափառինք Խարաչէյլացիներուն պէս: Ո՛չ, պէտք է, պէտք է հիմա կռուինք»:

«Այո՛», անշուշտ, պոռացին երիտասարդները: Պիտի կռուինք եւ պիտի ցուցնենք Թուրքերուն, թէ մենք Գարահիսարցիներս գոնէ պիտի չըլլանք որ ոչխարի պէս մորթեն մեզ, եւ արջառի պէս իրենց առջեւէն քշեն: Մի՞թէ պատրաստ չե՞նք: Պիտի դիմադրենք», արձագանգեց ամէն կողմէն սրահը:

«Դիմադրել, ո՞րչափ ատեն», առարկեց Գառնիկ Տամճեան:

«Մինչեւ որ Ռուսերը գան», պատասխանեց մէկը:

«Ռուսե՞րը», գոռացուց այս միջոցին Սիրանոյշ, նստած տեղէն ցատկելով: «Մոռցե՞ր էք դուք: Կ'ուզէ՞ք վստահութիւն ընել Ռուսերուն, որոնք մեզ օտարականի տեղ դրած են, որոնք կ'ուզեն մեզ, մեր ամբողջ էութիւնը եւ գոյութիւնը փճացնել: Աւելի լաւ է մարմնաւոր մահը Թուրքերուն մէջ, քան հոգեւորը Ռուսերուն մէջ: Հասկցա՞ք: Այսինքն՝ աւելի լաւ է որ մարմինով Թուրքերուն կողմէ սպաննուինք, քան թէ հոգիով Ռուսերուն կողմէ»:

Լռեց: Աչքերը կը վառէին: Հասակը ամփոփ, ու կանգնած կեցաւ այրերուն առջեւ, որոնք լուռ պատկառանքով մօտիկ կ'ընէին:

«Ռուսերը ի՞նչ պիտի ընեն մեզի», շարունակեց աւելի հանդարտ: «Ոչ, մենք մինակ մեր վրայ կրնանք վստահիլ, պէտք է մենք մեզի վստահինք: Եթէ արդէն պիտի տեղահանուինք, գոնէ փորձենք աշխատինք, մեր ճակատագիրը ընել [illegible]: Պէտք է միանանք, եւ Թուրքերուն գործ չտանք, որովհետեւ անոնք չեն կրնար ի գլուխ հանել մեր ամբողջ ժողովուրդը տեղահան ընելու, կոտորելու, հազուեցնելու գործը»:

Գունատ երիտասարդը, որ անգամ մը արդէն Սիրանոյշին պատասխան տուած էր, Գարագաշեան, ընդմիջեց Սիրանոյշը:

«Մենք ալ չենք կրնար այդ աշխատութիւնը սատանել: Եթէ նոյն իսկ Թուրքերը, մեզ ազատ ձգեն որ այդ գործը սատանենք, ինչ որ չեմ կարծեր, մենք չենք կրնար ընել ատիկա»:

«Գոնէ աշխատինք բան մը ընել Գարահիսարի մէջ: Գոնէ կրնանք հասնիլ մեր ժողովուրդին եւ մեր ընթացքը կրնայ օրինակ ծառայել միւս տեղերուն, այնպէս որ կրնանք յուսալ թէ կառավարութեան որոշումին հետեւանքները կը թեթեւցնենք», ըսաւ Սիրանոյշ:

«Ո՛չ, մենք պէտք է զէն ի ձեռին դիմադրենք Թուրքերուն», պատասխանեց Գարագաշեան: «Երբեւս կարենանք միայն սա չափը ձեռք բերել որ յետաձգուի որոշումը: Եւ երբ յետաձգուի, կը մնայ միշտ մեզի յուսալ թէ Ռուսերը կը հասնին»...

(5)

Թարգմ. ՆՏԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ուրացէս զայրանալով սա խօսքին.— «Մարդ կը զարմանայ թէ Իտալիա ինչո՞ւ պէտք պիտի ունենար Գերմանիան կապկելու այդքան դժբախտ եղանակով մը»: Այս առթիւ «Օրիզոնթէ» կը յուզէ նաեւ Հրէական խնդիրը եւ կ'ըսէ թէ այխարհի բոլոր Հրեաները պէտք է գլուխն եւ կազմեն իրենց ժամանաւոր պետութիւնը, որ եւ է վայրի մը մէջ, եւ կամ, եթէ կարելի չէ այդ, ժամանաւոր անցագիրներ ստանան: «Ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի վնասել Հրեաներուն: Միայն կ'ուզենք իմանալ թէ ուր կը գտնուին»:

Գերմանիոյ մէջ ալ զայրացած են

Վատիկանի մէջ շատ ծանր կը գտնեն Փաշականութեան ցեղապաշտական հակումը: Հաւանական է որ ելք մը գտնուի քանի մը շաբաթէն: Եւ սակայն երկու Առաջնորդներուն, Մուսոլինիի եւ Պապին հրապարակային արտայայտութիւնները, 48 ժամուան ընթացքին, սեւ ամպեր կը կուտակեն հորիզոնին վրայ:

Գ. Գայտա, Մուսոլինիի Թարգմանը, երեք-սիւնակնոց խմբագրականի մը մէջ գրել կուտայ թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները միշտ աւելի ցեղապաշտութեամբ վարած են իրենց ազգային եւ գաղթային քաղաքականութիւնը»:

Գերմանական մամուլն ալ զայրացած է Պապին արտասանած խօսքերէն: Հիթլէրական գլխաւոր օրկանը, «Ֆոլքիշէր Պէոպախթէր», գրել կուտայ թէ Վատիկանի դիւանագիտութիւնը, որ սովորաբար զգուշաւոր եղած է, վերջին ժամանակներս կ'առաջնորդուի «Պիոս ԺԱ.ի կողմէ, որ 82 տարեկան, այլեւս կարեւորութիւն չի տար դիւանագիտական զգուշութեանց: Զարմեր հերքել Պապին այն տեսութիւնը թէ համբողջ մարդկութիւնը կը կազմէ միակ ցեղ մը, «տիեզերական կաթոլիկ», քանի որ երկու միլիոն մարդիկ ուրիշ կերպ կը խորհին եւ կը ծիծաղին այս տեսութեան վրայ: Ձենք ուզեր քննել նաեւ այն ճախուեր խաղը որ կը ձգտի հռոմէական Փաշականութիւնը գրգռել ցեղապաշտութեան դէմ: Մուսոլինի երէկ իսկ տուաւ պատասխան մը որ աւելի ազդու եւ աւելի բացորոշ չէր կրնար ըլլալ»:

Ճափոնական ժողով մը Պոլսոյ մէջ?

Պոլսէն կը հեռագրեն — Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է այն լուրը թէ օգոստ. 6ին խորհրդաժողով մը պիտի գումարեն Մօտաւոր Արեւելքի ճափոնական ներկայացուցիչները: Ժողովին պիտի մասնակցին Պալքաններու, Թուրքիոյ, Իրանի, Աֆղանիստանի, Եգիպտոսի, Պաղեստինի եւ Իրաքի ճափոնական դեսպանները եւ ներկայացուցիչները: Այս առթիւ պիտի քննուի Ճափոնի քաղաքական եւ տնտեսական կացութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի եւ հարաւային Եւրոպայի մէջ: Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ աւելի հաւանական է որ ժողովը զբաղի հակաբոլշեւիկ գործունէութեան միացումով եւ զօրացումով:

Ճափոնցիները յարձակեցան Ռուսերուն վրայ 200 զինուոր սպաննելով Մանչուրիոյ մէջ

Նորէն արիւն թափեցաւ: Իբրեւ հետեւանք Մանչուրիոյ սահմանին վրայ պատահած դէպքերու, ճափոնական զօրքը յուլիս 31-ին յարձակում գործեց յուլիս 31ի առտուն: Ճակատամարտը տեւեց չորս ժամ: Հարիւրաւոր զինուորներ սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան երկու կողմէն ալ: Ճափոնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ զօրքը յաջողեցաւ հռ առնել վիճելի շրջանը, Զանկֆունկ, եւ մղելով խորհրդային զօրքը, գրաւելով 11 հրասայլ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ: Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ խորհրդային զօրքը ամրակոծեց երկու սահմանամերձ քաղաքներ Քորէայի մէջ:

Աւելորդ է ըսել թէ շատ ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ այս յարձակումը. ճիշդ այն պահուն երբ բանակցութիւններ կը կատարուէին վէճը խաղաղութեամբ լուծելու: Սակայն յայտնի չէ թէ ինչ դիրք պիտի բռնէ Մոսկուա որ միշտ կը պնդէր թէ Զանկֆունկ Սիպերիոյ սահմանին մէջ կը գտնուի: Կը հաստատուի թէ երկու կողմերն ալ մեծ ուժեր կեդրոնացուցած են սահմանին վրայ, վիճելի շրջանին մօտ:

Կիրակի օրուան ճակատամարտը սկսաւ ժամը 2ին, երբ ճափոնցիները ռուսական դիրքերուն վրայ յարձակեցան երկու կէտերէ միաժամանակ: Ճափոնական զեկոյցը կը խոստովանի թէ «մեծ կորուստներ կրեցին, մէջն ըլլալով քանի մը սպաներ» եւ թէ Ռուսերը ունեցան 200 մեռեալ:

Ճակատամարտը շատ բուռն հանգամանք ունէր: Ցեռոյ անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին դիւանագէտները: Մոսկուայի ճափոնական դեսպանին յանձնարարուեցաւ բողոքել խորհրդային իշխանութեան, պնդելով թէ առաջին անգամ ռուսական զօրքն էր որ յարձակեցաւ: Ճափոն իր մասին փակուած կը նկատէ միջադէպը, թէեւ զուրսէն դիտողներ շատ յոռետես են: «Մենք զինուորութեամբ հռ առինք Մանչուրիոյ հողը եւ ուրիշ բան չենք ուզեր», կ'ըսէ ճափոնական սպայակոյտին ներկայացուցիչը: Մենք չենք գիտեր թէ Մոսկուա ինչ կը խորհի ընել. բայց եթէ փորձէ հռ առնել այս դիրքերը, այս անգամ աւելի ծանր հարուածով մը պիտի դիմաւորուի»:

Հազարաւոր ճափոնական զինուորներ ճամբայ հանուեցան դէպի Մանչուրիա:

** Մանչուրիոյ սահմանամերձ շրջանը բազմաթիւ դէպքերու թատերավայր եղած է 1934էն ի վեր: Կարգ մը դէպքեր պատահեցան 1934ին եւ 1935ին, իսկ 1936ին 33 միջադէպեր ծագեցան:

Մոսկուա շատ կարճ զեկոյց մը հրատարակեց նոր ճակատամարտի մասին, ծանուցանելով թէ հրացանաձգութիւններ փոխանակուեցան Զանկֆունկի մէջ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՐԵՏԷԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ղեկավարներէն երեքը ձերբակալուեցան:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ Գ. ՏԱԼԱՏԻԷ, որ Աթէնքէն գացած էր Հանրապետութեան նախագահին հետ, ճառ մը խօսելով յորդորեց միացեալ ճակատ կազմել, պատերազմին առաջքը առնելու համար: «Իմ առաջին պարտականութիւնս է արթնութիւն: Բայց ոչ արթնութիւնը, ոչ ալ հաստատակամութիւնը արգելք չեն չափաւորութեան եւ բարեկամեցողութեան: Խաղաղութիւնը զէնքին կը չափաւորութիւնը կը կառուցանէ: Խաղաղութիւնը կը պաշտպանէ: Ազգերու փրկութիւնը կը պահանջէ տոկոմացործ ճիգ մը յամառ եւ յարատեւ»: Հանրապետութեան նախագահն ալ նոյն իմաստով խօսեցաւ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խռովութիւնները անընդհատ կը շարունակուին: Ոստիկանութիւնը կրակ բանալով սպաննեց ութ ահաբեկիչներ: Երուսաղէմի մէկ սինակին մէջ դրուած ռումբ մը պայթելով, հինգ հոգի վիրաւորուեցան: Հայֆայի մէջ ռումբ մը նետուեցաւ հրէական հանրակառքի մը մէջ: Աղջիկ մը մեռաւ եւ 12 հոգի վիրաւորուեցան: Ոստիկանութիւնը կոպտաբար էջ մը բռնեց որուն վրայ ռումբ մը տեղաւորուած էր:

43 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ շաբաթ իրիկուն, երբ ստորերկրեայ երկաթուղիի (Մէթրօ) երկու կառախումբեր իրարու զարնուեցան Քոնդայի գծին վրայ: Երթեւեկը ընդհատուեցաւ 45 վայրկեան: Քննութենէն կ'երեւայ թէ ելեկտրական հոսանքը նուազած ըլլալով, ազդանշանը տեսանելի չէր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգիստի բանուորները միշտ կը մերժեն աշխատիլ կիրակի օրերը: Մեծ քանակութեամբ պտուղներ կը փտին նաւերուն մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԸ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԱԽԵՑ Մարսէյլի բանտին մէջ, իմանալով որ 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, իբրեւ լրտես:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ մէջ ինքնաշարժ մը մայթին վրայ ցատկելով, զարնուեցաւ անցորդներուն: Մէկ հոգի մեռաւ, վեց հոգի վիրաւորուեցան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ (հեծելանիւով) վերջացաւ կիրակի օր: Մրցումը շահեցաւ Իտալացի մը, Պարթալի: Երկրորդ հանդիսացաւ Պելժիքացի մը, երրորդ՝ Ֆրանսացի մը: Մուսոլինի շնորհաւորեց Պարթալին եւ արծաթ շքանշան մը նուիրեց:

ՍՊԱՆԻՈՅ կռիւները կը շարունակուին նոյն կատաղութեամբ: Զօր. Ֆրանքօ օդնական զօրք ղրկեց Եբրոյի ճակատը, ուր հանրապետականները կարեւոր յաղթանակ մը շահած են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին երկրորդ նստաշրջանը պիտի բացուի օգոստ. 10ին: Մասնաւորապէս պիտի քննուի 1938ի նախահաշիւը, որ 23 միլիառ ռուբլիի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդին վրայ:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ Իրաքի կառավարութիւնը նոր մենաշնորհ մը տուած է անգլիական ընկերութեան, քարիւղի հորեր շահագործելու համար հարաւային շրջանին մէջ, աւելի նպաստաւոր պայմաններով:

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 6 Օգոստոս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկեր Արապեաններու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 5 Օգոստոս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ձեկուցում՝ ներկայացուցչական ժողովի եւ կարեւոր օրակարգ:

Մեծ Դաշտահանդէս — Գիւղազնացութիւն

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ՓՕՆՏԸ ՇԷՐԻԻ ընկ. ԹԻՒՐՔՄԷՆԵԱՆԻ ծառաստանին մէջ

7 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8ը:

Պիտի ըլլան երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ:

Եւրոպական պարերը պիտի վարէ նուագախումբ մը:

Միրով կը հրաւիրուին ՎԻԵՆԻ, ՏԷՑԻՆԻ, ՍԷՆ ՖՕՆԻ, ՆԷՕՎԻԼԻ եւ շրջանի ընկերները եւ համակիրները:

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ: Փոքրիկներու համար կէս գին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՎՍՐՈՒԺԱՆ Կոմիտէի կողմէ

7 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COINի գեղեցիկ դաշտավայրին մէջ:

Կը նախագահէ ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԳԱՒՈՒՇԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Առատ պիւֆէ:

Փափաքողներ՝ իրենց ուտելիքները միասին կրնան բերել:

Դաշտավայրը գտնելու համար, բռնել կայարանի ճամբան, որ ուղիղ կը տանի:

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ ԳՈՄՈՐԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը

Trois Lucs Etablissement Rampalի ընդարձակ պարտէզին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, պար, նուագ եւ ճաշելի անակնկալներ:

Մուտք՝ 2 ֆրանք:

Ինչպէս 7 Թիւ Տանրակառքի վերջաւորութեան:

Դաշտահանդէս

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի կողմէ, 21 Օգոստոս Կիրակի ամբողջ օրը:

Կը խնդրուի չի խառնուել:

ՖՐ. Կ. Խ. ՋԻ ՕՐԱՑՈՅՑԵՐԸ

Երջ. Վարչութիւնը քաջալերուած անցեալ տարուան իր ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐՈՒՆ գտած ընդունելութենէն, ձեռնարկած է 1939ի համար եւս կազմել իր սեփական ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ շատ աւելի խնամուած եւ գեղեցիկ հրատարակութեամբ մը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԺԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴՈՒՐՅՕՁՆՕԿՕՆ ՀՕՑՕՐԴԻՆ

(Ենական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:

Բոլոր պատուէրները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil, Asnières Seine France.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկ. Հայկանոյշ Տէր-Յարութիւնեանի որ 50 ֆրանք ղրկած է, որպէսզի մեր օգնութեան կայանը գտնուող պզտիկներուն մէկ օր շաքար բաշխուի:

Շնորհակալութիւն նաեւ Գ. եւ Տիկ. Թագւորեանի որ 100 ֆրանք, եւ Գ. եւ Տիկ. Ատամնաբոյժ Փանոսեանի, որոնք 50 Ֆր. նուիրած էին Թէյասեղանին օրը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն-Լուի «Ակնունի» Ենթակոմիտէս բոլոր ընկերները ի րենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Փօղոս Յովսէփեանի եւ ընկ. Միհրան Նազաքեանի ու բոլոր պարագաներուն, ընկեր Յովսէփեանի պզտիկին տխուր մահուան առթիւ. նմանապէս Գ. Կիրակոս Մակարեանին եւ իրեն բոլոր պարագաներուն՝ իր հօրը տխուր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փօղոս Յովսէփեանի պզտիկին մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Սէն-Լուի կարմիր Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. — Գ. Փօղոս Յովսէփեան հայրը՝ 50 Ֆր., քեռին՝ Գ. Տէր-Մովսէսեան 50 Ֆր., եղբայրները՝ Գ. Յովսէփեան 20 Ֆր., Միհրան Խաչատուրեան 10 Ֆր., Յարութիւն Պըժեան 10 Ֆր., Հաճի Աֆիմեան 5 Ֆր., Խաչատուր Տէր-Մովսէսեան 15 Ֆր., Գրիգոր Գալուստեան 5 Ֆր., Ուրիշ 12 Ֆր.:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լէօն Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գանարիզէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մասնագիտական եւ ... Նորաձեւութեան ժամացոյցներու եւ զարդեղէններու: Կը գնենք՝ ըլլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի՛ մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Դաւառներէն եկած ապսպրանքներ կը կարգադրուին արագ եւ խղճամտօրէն:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17ᵉ ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

59 rue Lafayette Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն չերդուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոն օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, գնումներու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն. Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Մասնաւոր դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փաստաթուղթերու արտածումներ եւ... Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՔԻՆՃԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Հեռաւոր գանէք ԱՆԱՐԱՏ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը:

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով:

Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ ճաշոյթներու կը տրամադրուի սրահ:

Hommes **Dames**

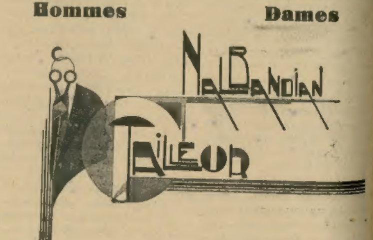

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ÜN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI 40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
«DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL»

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Ցուտ խառնողէ բաղկացեալ եւ անփոփոխ պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 8 Rue Su... Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ՑԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 76

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 3 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3798

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԵՂՔ ՄԸ ԵՒ ՆՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐ

Անընդհատ կը բանի դիւանագիտական մեքենան, մէկ օրէն միւսը նոր անակնկալի մը առջեւ դնելով աշխարհը:

Ահաւասիկ երկու նոր դէպքեր,— վերահաստատում Պուլկարիոյ զինուորական իրաւունքներուն եւ պզտիկ ճակատամարտ մը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Իսկ երրորդ տագնապ մը, չեխական թնճուկը, որ սեղանի վըրայ էր արդէն, այս շաբթու կը մտնէ իր ամէնէն վճռական շրջանին մէջ: Ոչ միայն չեխական կառավարութիւնը յօրինած - վեր - ջացուցած է ազգութեանց նոր սահմանադրութիւնը, այլ եւ Փրաքա կը գտնուի լորտ Րընսիմէն, Անգլիոյ նախկին առեւտրական նախարարը, որ պիտի գործէ իբրեւ միջնորդ եւ խորհրդական:

Անջատելով Ծայր. Արեւելքի տագնապը, միւս երկուքը կարենք է նկատել նոյն ցանցին տարբեր օղակները: Նոյն իսկ Մանչուրիոյ տագնապը կրնայ օղակ մը համարուիլ, իբրեւ տարբեր մէկ երեսը զանազան առանցքներու եւ ճակատներու:

Այս տեսակէտէն, ո՛րքան ուշագրաւ է Մօտաւոր Արեւելքի եւ Պալքաններու ճափոնական դեսպաններուն խորհրդաժողովը, որ պիտի գումարուի Պոլսոյ մէջ, ինչպէս կը հաւաստեն օրուան թերթերը:

Ինչո՞վ իրարու հետ կապուած են չեխական եւ պուլկարական խնդիրները:

Երեւութապէս, ազգութեանց իրաւունքներուն խնդիրն է որ կը յուզուի Չեխօսլովաքիոյ մէջ, առաջնորդութեամբ հիթլէրական Գերմաններու, որոնց վերջին պահուն միացան Սլովաքները, Հունգարները եւ միւսները:

Իսկապէս ալ, ազգութեանց խնդիր մը կ՚այլեկոծէ այդ յետպատերազմեան հանրապետութիւնը, ինչպէս ժամանակին, Աւստրիա – Հունգարիան, որ խառնարան մըն էր բազմացեղ ժողովուրդներու:

Եւ չեխական կառավարութիւնը լուրջ փորձ մը կը կատարէ, գոհացում տալու համար եղած տրտունջներուն: Զարմանալի թիւ չէ, երբ կ՚ըսեն թէ ծրագրուած առանձնաշնորհները շատ աւելի լայն են քան ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ:

Բայց կը թուի թէ նոր ծրագիրն ալ պիտի չգոհացնէ մանաւանդ Գերմանները, որոնք պարզապէս ինքնօրինութիւն կը պահանջեն: Ոչ միայն ազգային – վարչական, այլ եւ հողային:

Բուն թնճուկն ալ այստեղ է, միջազգային տեսակէտով:

Որ եւ է հողային ինքնօրինութիւն կամ դաշնակցային կազմակերպութիւն կը նշանակէ վերիվայր շրջել հաստատուած կարգ ու սարքը: Ուրիշ խօսքով, կազմալուծել Չեխօսլովաքիան, զոր յաղթականները ծրագրեցին եւ հաստատեցին իբրեւ պատուար մը Գերմանիոյ դէմ:

Արդ, այս հեռանկարը կ՚ահաբեկէ ոչ միայն Չեխիան, այլ եւ արեւմտեան Եւրոպան եւ Խ. Միութիւնը, որ Ֆրանսայէն առաջ զինուորական դաշինք մը կնքած է փոքրիկ հանրապետութեան հետ: Այդ պարագան կրնայ պատերազմ ալ պայթեցնել, ինչպէս միշտ կ՚ազդարարեն Չեխերն ու իրենց բարեկամները:

Վտանգը այնքան ակներեւ է որ, Մեծն Բրիտանիան որ եւ է յանձնառութիւն չստանձնելով հանդերձ, փութաց հանդարտեցնել Ֆրանսան, ճնշելով թէ Փրակայի եւ Պերլինի վրայ:

Ճնշումի վճռական փորձն է որ պիտի կատարուի այժմ, լորտ Րընսիմէնի միջոցաւ:

Լոնտոնի մէջ ի զուր կը պնդեն թէ «միջնորդ»ը որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չունի եւ պիտի գործէ իր անձնական հայեցողութեամբ: Դիւանագիտական խաղ մըն ալ այս է, երեւոյթները փրկելու համար: Եւ անիրաւ չեն ձախակողմեան թերթերը, երբ դիտել կու տան թէ Չէմպըրլէն կ՚ուզէ նեղել Չեխերը, որպէսզի գոհացնեն Հիթլէրը:

Արդարեւ, Մեծն Բրիտանիոյ համար ձեռնտու է որ եւ է սակարկութեան տկարներու գլխուն, պատերազմը եթէ ոչ խափանելու, գոնէ յետաձգելու համար:

Միւս կողմէ, Լոնտոն ինքն ալ մտահոգութեամբ կը դիտէ հիթլէրական Գերմանիոյ յարաճուն գերակշռութիւնը, Կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Եւ ահա նոր խաղ մը:

Տարիներով պարտուած Պուլկարիան լքելէ վերջ, Անգլիա եւ Ֆրանսա ապահոված ըլլալով Լոնտոն - Էնկիւրի – Փարիզ առանցքը, իրենց ուժը թափեցին Պալքաններուն վրայ, որպէսզի չափով մը գոհացնեն Պուլկարիան: Որպէսզի այս փոքր պետութիւնը չըհրապուրուի գերմանական խայծերէն. հիմա որ Աւստրիոյ կցումով ճամբայ մը բացուած է դէպի Սեւ ծով, Դանուբի միջոցաւ:

Անշուշտ Պուլկարիան ուրախ է զինուորական իրաւունքներու վերահաստատման համար: Բայց ի՞նչ օգուտ, երբ անոր չի յաջորդեր հողային իրաւունքը,– առ նուազն ելք դէպի ծով:

Մեծերը ճեղք մը բացին գերմանական ճակատին վրայ, խաբխուխ մը աւելի զօրացնելու համար, յանուն խաղաղութեան, ինչպէս կը չեփորեն միշտ:

Իրականին մէջ, այս ալ տեսակ մը ռազմափորձ է, ի նախատեսութիւն գալիք դէպքերու: Ամէն պարագայի մէջ, մրցակցութեան, գերակշռութեան պայքար մը:

Պալքանները թանկագին շտեմարան մը կը կազմեն, իբրեւ ռազմական ուժ: Լոնտոն եւ Փարիզ Էնկիւրին ալ իրենց հետ ունենալով – ողջ մնայ Սանճաքը – նեղացուցիչ կացութիւն մը կը ստեղծեն Պերլինի համար:

Ինչ որ ձախողեցաւ 1914ին, նորէն կը փորձուի այսօր, Պուլկարիան ալ կապելու համար մեծ եւ Փոքր Համաձայնութեանց շարժումին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՎԱՐ ԱՌԻՆ ՉՈՐՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳ 50 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ

Ուրբաթէ նոր դէպք մը պատահեցաւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ճափոնական զօրքը կիրակի օր յարձակելով գրաւած էր վիճելի շրջանը, Չանկֆունկ: Երկուշաբթի խորհրդային օդանաւեր երկու անգամ թռան այդ քաղաքին վրայ, եւ ռմբակոծեցին ճափոնական զօրքը: Ժամը 2.30ին խորհրդային ծանր ռմբաձիգ օդանաւեր սահմանը անցան եւ ռմբակոծեցին Քորէայի երկաթուղին: Ճափոնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ չորս խորհրդային օդանաւեր վար առնուեցան, հակօդային թնդանօթներու կրակով:

Իսկ խորհրդային կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.– Յուլիս 31ին ճափոնցիները խախտեցին սահմանը: Ճափոնական զօրքը յանկարծ կրակ բացաւ եւ յարձակեցաւ սահմանի զօրքին վրայ: Ճափոնցիները գրաւեցին խորհրդային հողը, չորս քիլոմեթր խորութեամբ: Կռիւը քանի մը ժամ տեւեց: Ճափոնցիները ծանր կորուստներ կրեցին: Խորհրդային զօրքին կորուստները յայտնի չեն տակաւին:

Ճափոնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ խորհրդային օդանաւերու անյաջող ռմբակոծութենէն վերջ, 300 զինուորներ եւ երկու հրասայլեր յարձակում գործեցին, Չանկֆունկի վերագրաւումէն տասը ժամ վերջը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, 30 խորհրդային զինուորներ սպաննուած են մէկ ժամուան կռիւի ընթացքին:

Մինչ այս մինչ այն, երկու կողմերն ալ արագօրէն զինուոր կը համախմբեն սահմանին վրայ: Ճափոնի մէջ զինուորական եւ նախարարական խորհուրդները իրարու կը յաջորդեն: Կայսերական պալատականին նախագահը կարճ կապեց իր արձակուրդը, մայրաքաղաք վերադառնալու համար: Իսկ պատերազմական նախարարը ժողովի հրաւիրեց զօրապետները: Ճափոն առ այժմ պաշտօնական գիրք բռնած է, բայց արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը կ՚ազդարարէ թէ «համբերութիւնն ալ սահման ունի»: Ներկայացուցիչը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Հավասի թղթակցին.

– «Խաղաղութեան եւ պատերազմի հաւանականութիւնները հաւասար են, 50 առ հարիւր՝ երկուքին համար ալ: Ամէն բան կախում ունի Խ. Միութեան բռնելիք գիրքէն: Յաջորդ երկու - երեք օրերը վճռական պիտի ըլլան: Ճափոն իր մասին ամէն բան պիտի փորձէ, սահմանափակելու համար ընդհարումը: Մեր բանակը կը զգուշանայ դրգռիչ արարքներէ: Մեր օդանաւերը չթռան ճակատելու համար խորհրդային օդանաւերուն դէմ, եւ այս վերջինները վար առնուեցան հակօդային թնդանօթներով»:

Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը աւելցուց թէ Չինաստանի մէջ կատարուած գործողութիւնները պիտի չդադրին, եթէ պատերազմ ծագի Ճափոնի եւ Խ. Միութեան միջեւ: «Ճափոն կրնայ շարունակել իր յառաջխաղացութիւնը Հանքէուի վրայ, նոյն իսկ եթէ պատերազմ ծագի Ռուսաստանի հետ, որովհետեւ բաւարար ուժ ունի խորհրդային սահմանին վրայ, յարգել տալու համար Մանչուրիոյ հողը»:

Պատերազմական նախարարութիւնն ալ իր կարգին զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ զինուորական խորհուրդը որոշեց զգուշանալ կացութեան ծանրացումէն, բայց արթնութեամբ պիտի հսկէ, վճռապէս պատասխանելու համար, եթէ Խ. Միութիւնը շարունակէ իր դրգռիչ ընթացքը:

Ճափոնի կայսրը ունկնդրութեան ընդունեց պատերազմական նախարարը եւ պալատականին նախագահը: Միեւնոյն ատեն, Ճափոն իր դեսպանին միջոցաւ կը փորձէ վերսկսիլ բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ, սահմանավէճը կարգադրելու համար: Ճափոնցիները բացարձակապէս կը պահանջեն որ վերահաստատուի նախկին կացութիւնը, այսինքն Ռուսերը չփորձեն նա առնել Չանկֆունկը:

Ընդհանուր յուզում Խ. Միութեան մէջ

Մանչուրիոյ դէպքերը մեծ յուզում պատճառեցին Խ. Միութեան մէջ: Մոսկուայի Երիտասարդական Միութեան օրկանը, «Կոմսոմոլսկայա Փրաւտա» հետեւեալ տողերը կը նուիրէ յուլիս 31ի դէպքի զոհերուն.

– «Ննջեցէք խաղաղութեամբ, սիրելի եղբայրներ: Մենք երբեք պիտի չըմոռնանք ձեր մարդասպանները: Ձեր արեան իւրաքանչիւր կաթիլին համար ... լիրերով արիւն պիտի հոսեցնենք»:

Իսկ զինուորական պաշտօնաթերթը կ՚ազդարարէ.

– «Խ. Միութիւնը այս յարձակումներուն պիտի պատասխանէ այնպիսի սոսկալի հարուածով մը որ մեր թշնամիները պիտի աւլէ աշխարհի երեսէն»:

Օգոստ. 1ին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ տօնուեցաւ «Հակապատերազմեան Միջազգային Օրը»: Այս առթիւ խմբագրական մը հրատարակեց կառավարական օրկանը, «Իզվեստիա», հետեւեալ բովանդակութեամբ.

– «Խ. Միութիւնը միշտ աւելի կը զօրանայ, աւելի սպառնալից կը դառնայ իր թշնամիներուն համար: Խ. Միութեան ժողովուրդները հակառակ են պատերազմին եւ կուսակից խաղաղութեան. բայց եթէ թշնամին համարձակի յարձակիլ մեր վրայ, բոլոր քաղաքացի եւ գիւղացի աշխատաւորները ոտքի պիտի կանգնին մէկ մարդու պէս, պաշտպանելու համար մայր - հայրենիքը եւ խաղաղութիւնը: Ամբողջ մարդկութեան առաջնորդ ընկեր Սթալինի ուժգին ղեկավարութեան տակ, Խ. Միութեան ժողովուրդները արիաբար պիտի գիմադրեն ֆաշականութեան չունեցած»:

Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ Մոսկուայի մէջ կը ձգտին եղբական հանգամանք չտալ Մանչուրիոյ դէպքերուն: Բայց եւ այնպէս, Ծայր. Արեւելքի խորհրդային բանակը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, վերագրաւելու համար վիճելի շրջանը, եթէ կարելի չըլլայ բանակցութիւններով լուծել խնդիրը:

Ճափոնական ժողովը Պոլսոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Մօտաւոր Արեւելքի, Պալքաններու, Խ. Միութեան, Իրաքի, Իրանի, Աֆղանիստանի, Եգիպտոսի եւ արաբական երկիրներու ճափոնական դեսպանները խորհրդակցութիւն մը պիտի կա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԱՓՈՒՐ ՊԱՇՏՕՆ

Ամերիկեան երջանիկ հանրապետութեան մէջ, Թէքսասի նահանգային կառավարիչի աթոռը թափուր է ներկայիս:

Ժողովրդավար կուսակցութիւնը այդ աթոռին թեկնածու կը ներկայացնէ մըստըր Լի Տէնիըլը որ .... զաղցրացած մըն է, սանկ ֆիզիկ մըն ալ բանաստեղծ, եթէ զոռ ընէ՝ վիպասան ալ կրնայ ըլլալ (բարեբախտաբար Հայ չէ, եւ նախանձելու պատճառ չունինք մենք):

Իր ընտրութիւնը յաջողցնելու համար, մեր զաղցրացանը փրոփականտի ելած է արդէն նահանգին մէջ, ընկերակցութեամբ՝ տասնեակ մը ....նըւագածուներու, որոնք բոլորն ալ հագուած են նմանակ պլուզներ, կանգնելուն վրայ գրուած՝ մըստըր Լի Տէնիըլի ջաղացքէն ելած ալիւրին տոպրակներուն անունը եւ տառնարաններու պատուիրանքները,— մի՛ շնար, մի՛ սպաններ, մի՛ երդնուր, մի՛ գողնար, եւն.:

Թէքսասի ապագայ նահանգապետին քաղաքականութիւնը անշուշտ հանգանակուած չէ բոլորովին տասնարաններու պատուիրանքներուն մէջ: Մըստ. Լի Տէնիըլ ուրիշ «հունար»ներ ալ ունի: Ամէն անգամ որ նուագածուները փչեն ու յոգնին քաղաքին հրապարակին վրայ, իր կառքին մէջ ոտքի կը կանգնի, կը նետէ քաղաքագէտի դիմակը, գլխուն կը յարէ բանաստեղծի դափնեպսակը եւ կ՚երգէ.

Է՛յ, Թէքսասցի, լսէ՛ր պատգամ,
Նահանգապետ որ ըլլամ,
Նորեն. զարի յաւ է՛ազամ,
Զաւեկներին բուռ բուռ տամ:
Հաց - թուխ Մարիամ, Թուխ Մարիամ,
Խմոր բանէ ժամէ ժամ,
Հացին եփէ համադամ,
Վարդերու պէս անթառամ:

Ի՞նչ հարկ մնացնալը: Թէքսասի ապագայ կառավարիչը,— տեսակ մը փոխ - արքայ,— այսպէ՛ս կը ներկայացնէ իր քաղաքականութիւնը եւ իր «հունար»ները: Եւ Թէքսասի ժողովուրդը, վստահ եմ, վաղը զինք պիտի ընտրէ նահանգապետ:

Ահա, այսպէս. աշխարհի ամենամեծ եւ իմաստուն պետութիւններէն՝ Ամերիկայի նահանգապետը բանաստեղծ է եւ ջաղացպան, ի՞նչ հրաշալի դաս համեստութեան: Պէտք չըսել թէ համեստութիւն չէ՞, եթէ Հայոց ամենամեծ Կրեստեան կազմակերպութեան Առաջնորդը եւս նոյնպէս բանաստեղծ է եւ ... (բառ մը որ յանգ կը կազմէ ջաղացպանին հետ): Բայց մեր ազգային իշխանութեանց մէջ ի՞նչ քան ջաղացպաններ, որոնք լինին ... աղօթք կ՚աղան առանց ականջ կախելու տասնաբանեայ պատուիրանքներուն, կամ բանաստեղծութեան:

ԱՐԱՋ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՓԱԿՈՒԱԾ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

„Հայերը պիտի վայելեն բոլոր առանձնաշնորհները„

«Եօլ» Եորք Թայմզ»ի լաւատեղեակ թղթակիցը, Ժոզէֆ Լէվի, Պէյրութէն Թուրքիա անցած ըլլալով, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Պոլսէն.—

Ալէքսանտրէթի մասին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութենէն ետք, որ այդ շրջանը ինքնավար կը դարձնէր Ֆրանքօ-թրքական վարչութեան մը եւ Ֆրանսական ու թրքական զինուորներու պաշտպանութեան տակ, Թուրքիան փափաքեցաւ որ բարեկամական դաշինք մը կնքուի սուրիական կառավարութեան հետ: Նպատակն էր սահմանանշումի եւ մաքսի նման խնդիրներ կարգադրել: Բանակցութիւնները երկու շաբաթ առաջ սկսան Էնկիւրիի մէջ, բայց սուրիացի ներկայացուցիչները դժգոհութիւն յայտնեցին Ալէքսանտրէթի շուրջ Ֆրանքօ-թրքական կարգադրութեան մասին եւ մերժեցին զայն ընդունիլ իբրեւ փակուած խնդիր:

Սուրիացիները այդ հարցի լուծման համար զանազան առաջարկներ ներկայացուցին, բայց Թուրքերը ամէնքն ալ մերժեցին: Սուրիական ամէնէն վերջին առաջարկը որ բանակցութիւններու խզումին պատճառ եղաւ, այդ հողամասը երկուքի բաժնելու մասին էր, Թուրքերը առանձին մէկ բաժինը, մէկն ըլլալով Ալէքսանտրէթ քաղաքն ու Անտիոքը եւ մնացած մասը մնար Սուրիոյ:

Թուրքերը այս առաջարկը նկատի առին լրջօրէն եւ հակառակ Նախագահ Քէմալ Աթաթուրքի վատառողջութեան, անոր նախագահութեան տակ դահլիճի նիստ մը տեղի ունեցաւ գրասենեակին մէջ: Այդ նիստին մէջ որ երեքուկէս ժամ տեւած էր, որոշուեցաւ մերժել բաժանման առաջարկը եւ յետաձգել բանակցութիւնները:

Գրողը այս իրողութիւնները իմացաւ Թուրքիոյ ամենաբարձր հեղինակութիւններէն:

Ալէքսանտրէթի ամբողջ խնդիրը ազգային արժանապատուութեան հարց էր մեզի համար, յայտարարեց արտաքին նախարար Թէֆիք Րիւշտի Արաս: Մենք յանձն առած ենք այդ շրջանը անջատ ինքնավար պետութիւն մը դարձնել եւ այդ յանձնառութիւնը կը նկատենք նուիրական»:

— «Ձեր զինուորները ե՞րբ Հալէպ պիտի մտնեն»:

Արասը պատասխանեց.

— «Երբե՛ք, երբեք: Մենք ոչ Հալէպը կ՚ուզենք, ոչ ալ Սուրիոյ որեւէ մէկ մասը, եթէ մեզի նուէր ալ տրուի: Ես կը կրկնեմ թէ մենք աւելի հող ձեռք բերել չենք ուզեր: Թուրքիա կրկին տարածութիւնն ունի Ֆրանսայի բնակչութեամբ շատ նօսր: Մենք հիմա զբաղած ենք թուրք քաղաքացիները Պալքաններէն եւ ուրիշ տեղերէ հայրենիք վերադարձնելու գործով: Մենք ժողովուրդի պէտք ունինք եւ ոչ թէ հողերու: Ինչպէս ըսի, Ալէքսանտրէթի գաւառը ազգային արժանապատուութեան հարց է, ինչ որ նուիրական է մեզի»:

Թէեւ Թուրքերը շատ կը փափաքին որ Սուրիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնները բարեկամական ըլլան, բայց կը յայտարարեն թէ Ալէքսանտրէթի խնդիրը միայն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ վերաբերեալ բան մըն է եւ քանի որ այդ երկու պետութիւններուն միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած է, Թուրքերը փակուած կը նկատեն խնդիրը: Ոչ մէկ պարագայի տակ, կը պնդեն, խնդիրը պիտի վերաբանան Սուրիոյ հետ:

Արաս ամէնէն աւելի կը բաղձար այս գրողին վրայ ձգել լայն ապաւորութիւն մը Ալէքսանտրէթի շրջանը բնակող Հայերը պիտի վայելեն այն ազատութիւններն ու առանձնաշնորհները, որ մինչեւ հիմա վայելած են, եւ աւելին իսկ: Ըսաւ թէ հայ հասարակութեան ներկայացուցիչները պիտի մասնակցին այս ինքնավար պետութեան կառավարութեան եւ որեւէ խտիր պիտի չըլլայ այդ շրջանի զանազան համայնքներուն միջեւ: Աւելին, ըսաւ, հոն ապրողներէն ոչ մէկը ենթակայ պիտի ըլլայ թրքական օրէնքներուն: Գոյութիւն պիտի չունենայ զինուորական ծառայութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

Կը յիշեն մեր ընթերցողները, թէ Խ. Միութեան մէջ կատարուած վերջին ընտրութիւններէն քանի մը շաբաթ առաջ Փրանսական կարեւոր թերթի մը խորհրդածութիւնները թարգմանաբար հաղորդած էինք։ Կը յիշուի անշուշտ թէ այդ խորհրդածութիւններուն տիրող գիծը սուր հեգնութիւնն էր, մանաւանդ Ստալինի եւ անոր շուրջ յածող քանի մը խաժամուժներու հանդէպ, այն իմաստով թէ Խ. Հանրապետութիւններու, դաշնակցական կամ ինքնօրէն անուանեալ երկիրներուն անուամբ ընտրուելիք այդ Գերագոյն Խորհուրդները ուրիշ բան չեն, ուրիշ նպատակի համար չեն եղած, այլ Ստալինը տատուածացնելու։

Հիմա ընտրութիւններուն արդիւնքէն վերջ, նոյն թերթը ընդարձակ խմբագրական մըն ալ գրած է, յայտնապէս կծու եւ հեգնական ակնարկութիւններով եւ կէտադրութիւններով, որոնք այն պատճառաւ աւելի աչքի կը զարնեն, որովհետեւ նոյն թերթը, ցարդ, հալած իւղի պէս կուլ կուտար Մոսկուայէն եկած բոլոր տխմարութիւնները, գինովնալու տասին։ Ցնդիր է թէ կամաց կամաց ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ իրենք զիրենք խելացիի տեղ դնող այս ձեւ թերթերու խմբագրութիւններուն մէջ։ Եթէ քաղաքական ծանօթ նկատումներն ու լեզուի փականքները չըլլան, տեսէք ինչ փոթորիկներու պոռթկալը պիտի տեսնէին Ստալին եւ Ստալինեանք իրենց դէմ։

Բայց դառնանք մեր Փրանսական թերթին խորհրդածութիւններուն, եւ անոնց ամփոփումը տանք մեր ընթերցողներուն...

Ինչպէս գիտէք, մէկ մի ընտրական շրջանակի համար միակ ընտրելիի գրութիւնը կար, այսինքն՝ պաշտօնական ընտրելի մը, պարտաւորիչ։ Այ գիւղին է հասկնալ թէ համայնավարներուն գործ մնացած չէր, ամէն բան բանի պիտի ըլլար, բայց անոնք ալ նորէն գործի վրայ էին։ Կը հասկցուի թէ այս կերպով շահեցան նորէն իրենց հարիւրին 99, նոյն իսկ աւելի.. Այս ընտրական շրջանը մեծ առիթ մը եղաւ քարոզութեան։ Գիտէք արդէն որ համախմբավարական քարոզութիւնը չոմած չունի բնաւ... Այս մասին մէկ օրինակ մը տանք, կը բաւէ։ Մոսկուայի ընտրական շրջանակը՝ որ Ստալինի անունով կը կոչուի՝ եւ որուն միակ ընտրելին ... Ստալինն էր, 5 հազար տասնիմեց համայնավար քարոզիչ ունէր, 128 փառահեղի անձերու հսկողութեան տակ, առոնք ալ կուսակցութեան կողմէ նշանակուած, եւ այսպէս Ստալինի սուրբ խօսքը, տեղն է ըսել ՝«Տիրոջ խօսքը», կը տարածէին հաւաքումներու, հրապարակային ժողովներու, դպրոցներու, գործարաններու մէջ, նոյն իսկ քուէարկուներուն տուները կ'երթային...

Մոսկուայի այդ շրջանակին մէջ տուն չմնաց որ չայցելէին, ամբողջ տուները, յարկերը, վեր վար կը պըտըտէին, պակասները կը հարցնէին, ի՞նչպէս են, աղէ՞կ են, տղոց առողջութիւնը ի՞նչպէս է, կուսակցութեան հանդէպ իրենց բռնած դիրքը ի՞նչ է, եւն. եւն.։ Բայց այլ առակ լուսաւոր ... բոլոր այս քարոզիչները ճառ կը կարդան տուներուն մէջ, թէ Ստալին հայրիկը ի՞նչ բարիքներ կը մտածէ իրենց համար, թէ ինչե՛ր ըրած է արդէն երկրին համար, եւ ինչեր կը խորհի ընել տակաւին ամէնուն երջանկութեան համար։ Անկէց զատ, չորս ահագին սրահներու մէջ յատուկ ցուցահանդէս մը կազմակերպուեցաւ, կենդանագիրներով, պատկերներով, գիրքերով, վերատառութիւններով, պատի ծանուցումներով խճողուած, անշուշտ կը հասկնաք՝ ամէնքը Ստալինի համար ... եւ ... ձրի նաեւ, մուտքն ալ, ելքն ալ։ Ցուցադրուած էին նաեւ անհամար շնորհաւորական նամակներ եւ ուղերձներ, աշխարհի ամէն կողմէն Ստալինի ղրկուած, գովաբանելով անոր հանճարը, անոր անձնուիրութիւնը ժողովուրդին հանդէպ, ո՜հ, ամենամեծ մարդը մեր ժամանակին եւ նոյն իսկ -- բոլոր ժամանակներուն, նամակներ յաճախ ստորագրուած հարիւրաւոր եւ հազարաւոր գիտուններէ, գիւղացիներէ, զինուորներէ, գործաւորներէ ... Ամէնքն ալ դասերնին զոց ըրած էին ընտրական շրջանին բացուելէն առաջ։ Ուրեմն, աւելորդ է ըսել թէ ընտրութիւնները ի՞նչ կապկային ընդօրինակութեամբ եւ միակերպութեամբ տեղի ունեցան, թէ ինչպէս բոլոր բռնադատուած պաշտօնական ընտրելիները յաջողեցան։ Ստալին յաղթանակով ընտրուեցաւ քանիինը հանրապետութիւններու մէջ ...

Բոլոր Գերագոյն Խորհուրդներէն ամէնէն կարեւորը կը պատկանի այն հանրապետութեան, որ իր սահմանին մէջ կը բովանդակէ հին Մոսկովիստանին հետ, հարաւային Ռուսիան, Ծայր. Արեւելքը, Արեւմտեան Սիպերիան, Թաթարիստանը, Պաշկիրիան, եւ այլն։

Շահեկան կ'ըլլայ քանի մը մանրամասնութիւններ տալ այդ տարօրինակօրէն սահմանադրական կոչուած երկրին նոյնքան այլանդակ այս նոր Խորհրդարանին կազմութեան վրայ։ Այդ հանրապետութիւնը՝ որուն սահմանները տուինք վերը, 60 միլիոնէ աւելի ընտրող կը ներկայացնէ։ Ունի 724 երեսփոխան, որոնցմէ 568ը անդամ են համայնավար կուսակցութեան, եւ կը բաղկանան հետեւեալ կերպով --- 339 գործաւոր, 195 գիւղացի եւ 193 պաշտօնեայ եւ «առվետ մտաւորական»։ Այսպէս գործաւոր եւ գիւղացի միացեալ -- 534 հոգի -- կ'ըլլան, որոնցմէ 380ը այլ եւս պարզ աշխատաւորներ չեն գործարաններու մէջ, այլ զանազան պաշտօններ ունին կուսակցութեան, վարչութիւններուն, արհեստային եւ հողագործական տնօրէնութիւններու, ինչպէս նաեւ ազգային պաշտպանութեան սպասարկութիւններու մէջ։ Կալինին անգամ հաշուուած է իբրեւ գիւղացի, եւ մարէշալ Վորոշիլով իբրեւ գործաւոր։ Ուրիշ մանրամասնութիւն մը, ինչ կերպով որ կուտայ «Իզվեստիա» --- 727 եւ 185ը բարձրագոյն վարժարաններէ շրջանաւարտ են, 174ը երկրորդական դպրոցներէ, իսկ 368ը նախնական կրթութենէ մը աւելի բան չեն տեսած։

Բայց ինչ որ աւելի յատկանշական է, երեսփոխաններուն բաժանումն է իրենց տարիքին համեմատ։ 10 հոգին տակաւին քսանը չեն անցուցած, քսան տարեկան ալ չեն, հետեւաբար քառօրէնի չափահաս չեն։ 57ը 21էն 25 տարեկան, 100ը 26էն եւ 30էն միջնադ ուննը, եւ 380ը 31էն 40, վերջապէս՝ 190ը 40էն աւելի։ Այսպէս 167 երեսփոխան 30ը անցուցած չեն։ Այս տեսակէտով 60 միլիոննոց այդ հանրապետութեան խորհրդարանը աշխարհի ամէնէն երիտասարդն է։ Այս պարագան կը շեշտենք, որովհետեւ Սթալինի հետեւած ճոր ձգտումն է ասիկա, այսինքն՝ երեք տալ երիտասարդներուն, նորեկներուն, եւ անոնց մէջ անձնուէր եւ մոլեռանդ կուսակցականները գտնել «հին պահակներուն» տեղը, որոնք երթալով անհետանալու կ'ըլլան, եւ որոնց անյայտացումը կը փութացնէ ... ուզածին պէս գիտցածին պէս, շնորհազրկումներով եւ դատավարութիւններով ...

Միեւնոյն ձգտումը կը տեսնուի Ստալինի բռնած ընթացքին մէջ --- կ'ուզէ որ բոլոր հանրապետութիւններու գործակալները -- կոմիսարները - նորերէն ըլլան, «հինները» հեռացուցուած են, գիտենք արդէն թէ ինչ կերպով։ 60 միլիոննոց վերի հանրապետութեան կոմիսարներէն մէկը միայն «հիններէն» է, Պուլկանին, Մոսկուայի Սովետին նախկին նախագահը։ Միւսները կամ շատ քիչ ծանօթ եւ կամ անծանօթ(*)։ «Իզվեստիա»յի հրատարակած լուսանկարներուն նայելով, ամենամեծ մասը երիտասարդներ են, այնպէս որ խնդիր է թէ թերթերը ինչ կենսագրական ծանօթութիւններ պիտի տան անոնց մասին։ Միւս բոլոր Գեր. Խորհուրդներուն համար ալ նոյն բանն է։ Ամէնուրեք երիտասարդները կը բռնեն, կը ցայտեն, ինչ որ յատկանշական մէկ գիծն է U.R.S.S.ի արդի վիճակին։

Այս առթիւ կ'արժէ յիշեցնել թէ Մոսկուայի մէջ օրէ օր կը սպառնի Նոր դատավարութիւններու, հիններու Նոր խումբեր պիտի ծառայեն իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ եւ պիտի դատապարտուին։ Անոնց մէջ կան բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, երէկի հռչակաւորներ, ինչպէս Կրիլէնկօ, Խ. Միութեան նախկին մեծանուն ընդհանուր դատախազը որ արդէն ժողովուրդի թշնամի հռչակուած է։

Այսպէս կը վերջացնէ Փրանսական թերթը։ Բայց ո՞ր աննախապաշար ընթերցողը չի կրնար, այս բռնադրօսիկ միզոպանութիւններուն հակառակ, հետեւցնել թէ ինչ վիճակ կը տիրէ Խ. Միութեան մէջ, եւ թէ ինչպէս սոսկական անհատ մը -- Ստալին - իր քմայքին, իր աներեւակայելի կերպով ստորին բնազդներուն համեմատ կարող կ'ըլլայ կամքն ու խելքը արժեցնել 160 միլիոննոց ահագնածաւալ աշխարհի մը արտաքին ու ներքին կեանքին վրայ, նաեւ ի տես եւ ի լուր այնպիսի պետութիւններու, որոնց բերնի ծամոցն է ազատութիւն, հաւասարութիւն եւ ... համերաշխութիւն [illegible]։

***

(*) Ցաւօք տուաւ արդէն ցանկը մեր .. ·երջանիկ երիտասարդ հանրապետութեան նոր կոմիսարներուն, անուանելով զանոնք «Ստալինոր առածանօթներ» ...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԹՇՏՈՒՆԻ

ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒ

Թշտունին այսօր կը ճանչնան, երգարաններու մէջէն, հեղինակը՝ «Կըռնկդրուկ», «Գէշ աղջիկ», «Ձիւներուն կորուսած» եւ «Թէն գժգոհ մարդ մը» ստանաւորներով։ Այսպէս։

Թշտունի գրած է նաեւ «Միրելի ինչ բան էր», «Ես էրիկ չեմ, քա կնիկ», «Մածկեան աղքատներ» (եղանակն ալ իրը) Փանթէզի ստանաւորները։ Առաջինը տպուած «Լոյսի մէջ, Նոր Ջուղա, թիւ վեց, 1908, երկրորդը տպուած «Բիւրակնի» մէջ, 1899, էջ 380 ու երրորդը տպուած «Մեղուի» մէջ, 1872, 115 համարին մէջ)։

Իրն է նաեւ «Թէթեւսոլիկ սիրահարը»։

Թշտունի գրած է նաեւ «Շինականք», (Հօմերգութիւն ի մի արար խօսք Գ. Գ. Թշտունեաց, պիտի երգեն Գ. Գ. Թշտունի եւ Օր. Հրաչեայ)։ Այս թատերական ազգը կ'երեւի «Մասիսի 1871 տարուան թիւ 1157ի, հոկտ. 26, Դ. էջին մէջ։ Այս հօմերգութեան մէջ Թշտունի հովիւն էր ու Օր. Հրաչեան հովուուհին (վերջինը լուսանկարուած է այդ գիրին մէջ)։

Հրաչեայ կը գրէ «Իմ յիշողութիւններս» հատորին մէջ, էջ 35.

-- «Թողումիւղը Թատրոնէն չէր ուզեր մեկնիլ եթէ Գարեգին Թշտունին կամ Հրաչեան բան մը չերգէին»։

Գրած է նաեւ «Հայր Ջոհրապ Կարկառեանեան», կատակերգութիւն, հրտ. Ց. Պաղճեան։ Կ. Պ. 60 փարա, 1892 Թուին։

Գրած է «Վէց ու կէս պարոն ժառանգ մնացած սնտուկը» կատակախաղը։

«Նիգա Նիգա» զաւեշտը։ (Մասիսի 1869 տարւոյ, թիւ 887, Դ. էջի մէջ, Թատերական յայտարարութեան մը ներքեւ կը կարդանք.

«Ի վերջոյ Գ. Գ. Թշտունիի գրած Նիֆս Ոիֆս կամ Ձորս Հարիւր Փրանք» անուն զաւեշտ մը պիտի տրուի»։

Թշտունիի հետեւողութեամբ գրած է «Թզթէ վնասով սիրահարը» կատակերգութիւնը։ Այս բոլորը գրուած են անշուշտ հայերէն։ Իր միակ թուրքերէն գրուած խաղն է «Էքօսէ Բէնեսան», զուտանախաղ երաժշտութեամբ Տ. Չուհաճեանի

Թշտունի եւ Ցակոբ Պարոնեան մեր առաջին երգիծաբաններն են։ Ծնած են միեւնոյն տարին (1840)։ Անշուշտ Թշտունի չունի Պարոնեանի տաղանդին ուժգնութիւնը, եւ սակայն, իր անկիւնը ունենալու անպայման արժանի է մեր երգիծական գրականութեան մէջ։ Թշտունիի տեղը միայն երգարաններուն մէջ չէ։

Մեկենաս մը կամ գրասէր ընկերութիւն մը եթէ հրատարակէ Թշտունիի ամբողջական գործը՝ այն ժամանակ Թշտունի պիտի գրաւէ իր [illegible] աթոռը Մէնանտրայի հայ յաջորդներուն մէջ։

Թշտունիի մեռած ժամանակ իր գործերուն կարեւոր մասը ձեռագիր վիճակի մէջ էր։ Անկէ զատ, հաճախ երեւնամեայ արգելքը կար հայերէն խաղ ներկայացնելու։ Այս պատճառներով Թշտունի մնաց անծանօթ մը իբր երգիծագիր կամ փանթէզի։ Իր կատակախաղերը, հատուկտոր, հրատարակուեցան ժամանակի ընթացքին՝ աւելի ծառայելով իբր շահագործման նիւթ՝ հրատարակիչներուն ձեռքը։ Կանոնաւոր ոչ մէկ հատոր -- ժողովածոյ - լոյս չէ տեսած, կազմելու համար իր գրական դիմագիծը։

Ծաղիկ մը տալու համար իր կատակախաղերու մէջ գտնուող երգիծական հրթիռներէն՝ մէջ կը բերենք հատուած մը իր «Վէց ու կէս պարոն ժառանգ մնացած սնտուկը»էն։

Խօսողն է տխմար գեղագործ մը որ իր սիրած աղջկան բնակարանը եկած է անոր մեռած հօրը հիւանդութեան ընթացքին տրուած դեղերուն հաշիւը պահանջելու համար։ Բնակարանին մէջ կայ միայն իր սիրուհին որ քաշուած է սենեակը։ Տեսարանին վրայ մինակ է դեղագործը իր իր ցաւագարութեան հետ։

«Համբարձում» --- Ահաւասիկ սենեակ մը՝ ուր պարապ սնտուկէ մը զատ ուրիշ բան չկայ մէջը .. ·աւելի աղէկ, կ'երեւայ թէ սիրուհիս աղքատ է եւ իր պարտքը չպիտի կրնայ վճարել, որով ուզէ չուզէ ինծի հետ կարգուելու յանձնառու պիտի ըլլայ ... ալ ի՞նչ ընեմ, սա գեղեցկութիւնս ալ իրեն շատ է ... ասկից զատ, զիս կը սիրէ, այո՛, զօրաւոր փաստերով կրնայ ապացուցանել որ զիս կը սիրէ. առաջին փաստը սա է որ զինքը կը սիրեմ, երկրորդ փաստն է որ հարուստ եւ պատուաւոր եմ, հապա երրորդ փաստն ո՞րն է... Ա՜յ, թշուառական, մտքէս ելաւ, բայց ի՞նչ էր երրորդ փաստը ... հա՛, գտայ, երրորդ փաստը սա է որ իրեն հետ պիտի կարգուիմ. այո, երեք զօրաւոր փաստեր չի՞ն կրնար հաստատել որ Լուսիա զիս կը սիրէ։ Ի՞նչու որովհետեւ հարուստ եմ, երիտասարդ եմ, գեղեցիկ ալ եմ. ուրիշ ի՞նչ եմ... բան մըն ալ, բայց միտքս չի գար ...։ Գիտեմ որ բան մըն ալ եմ. սատարի ազատամիտ եմ, սակայն չհասկցուի որ նախանձոտ չեմ, պատիւը չճանչցող մըն եմ. ամէն բանէ առաջ պատիւս կը պահպանեմ, ապագաս կը հաշուեմ, ներկան կը համեմատեմ եւ անցեալն ալ անցած կը սեպեմ։ Ա՜հ, Լուսիա, դուն շատ բարի էրիկ մը պիտի ունենաս, քեզ սիրող ու գգուող, ես քեզի թէ՛ էրիկ, թէ՛ հայր եւ թէ խնամակալ պիտի ըլլամ ... եկուր «չէ» մի ըսեր, եթէ զիս մերժելու պատճառ մը ունիս բացարձակ ըսէ՛, հոգ չէ, մի՛ քաշուիր, ես քեզ շատ կը սիրեմ, դուն ալ զիս, անանկ չէ՞, ալ լմնցաւ, ահա համաձայնեցանք։ Հիմա դանք ապրուստի խնդրին. գիտես որ պատրաստ դրամ 200 ոսկի ունիմ, խանութի դրամագլուխս 70ը կ'անցնի. հիմա քանի՞ ըրաւ, 270 ոսկի, վաճառականին 50 ոսկի պարտական եմ, մնաց 220, ապառիկս ալ 85 ոսկի կ'ըլլէ՝ ունիմ 305 ոսկի, չօղա՞մը, ի՞նչու պիտի չօգտէ, գեղեցկութիւնս ալ եթէ շատ չէ՝ քիչ ալ չէ կարծեմ. հրամմէ՞, առոք ըսելիք մը ունի՞ս, հարկաւ ո՛չ, է՞, անցին ի՞նչ կը մնայ, ի՞նչ պիտի մնայ, բան մըն ալ չի մնար ... ըսել է որ համոզուեցար, ապրիս ... խօսքերնիս լմնցած պէս է ...»։

Ու մենախօսութիւնը կը շարունակուի։ Երազանքի ճախարակը կը դառնայ, Համբարձում նշանուք կ'ընէ, նուէրներ կը զնէ, հարսանիք կը սարքէ։ Երջանիկ են։ Կ'անցնին հինգ, տասը տարիներ։ Սէրը չհիննար, կ'ունենան զաւակներ, կնոջ ու մկրտութենէն առաջ անոնց անունները պէտք է նշանակուին։ Խօսքը կուտայ Համբարձումին.

-- Եկուր աղուոր անուն մը գտնենք, դուն գիր ... ես չեմ գիտեր. բայց միթէ ի՞նչ, սա իբլուանքը կնքահօրն է բայց զաւակներուն ես կը խառնուիմ, դուն քու աղջիկդ կրթէ, մանչերուս մի՛ խառնուիր ... Լուսիա՛, մի խառնուիր կ'ըսեմ, կը հասկնա՞ս, չէ՞ս հասկնար. կարծեմ թէ կռնակդ կը քերուի. գնա՛, կորսուէ՛, բարկացայ եւ, չատ սենեակդ մտիր, աչքս չտեսնայ։ Ապրի՛ս, խօսքս բռնեցիր, հիմա աւելի պիտի սիրեմ քեզ։ Եկուր նայիմ, հոս եկուր, վա՜յ, խօսքս մտիկ չէ՞ս ըներ, կը հրամայեմ, ահա մէկ մըն ալ կ'ըսեմ (պոռալով) Լուսիա՛, հոս եկուր։

Դեղագործին բարձրացած ձայնէն անհանգիստ Լուսիա իր առանձնասենեակէն կը մտնէ տեսարան ու կը սոսկայ, պարտապահանջ դեղագործը տեսնելով։ Համբարձում դեռ սթափած չըլլալով իր երազանքէն կը շարունակէ խօսիլ աղջկան հետ նոյն ընթացքով, հատուած մըն ալ տեսարանէն.

Համբարձում --- Դուն մինակ քու աղջիկներուդ կը խառնուիս։

Լուսիա --- Ի՞նչպէս աղջիկ։

Համբարձում -- Ես ալ քանի որ հօս եմ [illegible], իմ տղաքներուս կը խառնուիմ ... [illegible] չէ՞ր։

Լուս.--- Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն, ի՞նչ պէս պայման։

Համբ.--- Ի՞նչ պայման պիտի ըլլայ, քիչ մը առաջ խօսողը դուն չէի՞ր։

Լուս.--- Ե՞ս։

Համբ.--- Այո՛, դուն։

Լուս.--- Բայց դուք հոս առանձին էիք, պարոն, եւ ես ալ իմ սենեակս քաշուած էի։

Համբ.--- Հա՛, իրաւ անանկ ... Ներեցէք, օրիորդ, առանց ձեզի հարցնելու, չորս զաւկի տէր եղեր էք»։

Ամէն բանէ առաջ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ մաքուր աշխարհաբարը, քիչ մը պոլսական աղ պղպեղով ու մանաւանդ լեզուին թատերականութիւնը։ Համակրելի է ոճը եւ կարուկ ու ոստոստուն շարժումներ կան նախադասութիւններուն մէջ։ Տխմարի մը մինչեւ փորը մտած է անոր ունեցածն ու չունեցած գաւառաբանութիւնները Թափելով։ «Համբարձում»ին պէս խօսողներու հանդիպած եմ ես, եւ նոյն իսկ հրապարակաւ խօսողներու։ Թշտունիի երգիծական խմոր ունեցած է։ Այդ խմորէն եթէ մեզի բացարիկ մեծութեամբ եւ զագրութեամբ շատ կարկանդակներ չեն հասած՝ սակայն որ ունեցածը երբեք արհամարհելի չէ։

Թշտունի տաղանդաւոր chansonnier մըն է։ Իր Փանթէզի քերթուածները կ'երգեն, կը թրթռան, կը ժպտին իւրաքանչիւր տողի մէջ։

Շատ յաջող կտոր մըն է «Գէշ Աղջիկ»ը ուր Մարկոս եւ Ղուկաս կը խօսին, ամբողջ շրջան մը, միջավայր մը, բարքեր, ապրելակերպ ծաղրանկարելով։

Ահաւասիկ քանի մը տուն, ծանօթ մըն յիշողութիւնները վեր քաշելու համար.

ՄԱՐԿՈՍ --- Հինգ հատ զաւկի տէր եմ,
Մօխոող կին մ'ալ ունիմ,
Մօտա, պամպէ կ'ուզէ,
Ես ինձ գլխարկ չունիմ։

ՂՈՒԿԱՍ --- Հագա աղջիկս բանս,
Վեց տարի դպրոցն է,
Սիրեմ բայց աղէկ,

« ՃԱՄԲԱՅ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Հեշտագրգիռ զգայնութիւնը անգամ մը եւս ու արագօրէն կ'արթննար Փիթըրի երակներուն մէջ։ Ուրիշ հոգ չունէր այդ տղան հիմա ու անդադար կը մտածէր իրեն՝ Թանիային մասին։ Փոքրիկ շարժում մը եւ արդէն աղջիկը անոր բանկոնէն ներս սահեցուցած պիտի ըլլար իր ձեռքը։ Պահպանակը կամաց մը իր քով պիտի գար ու Փիթըր ամենադոյզն կասկած մըն ալ պիտի չունենար։ Չափէն աւելի գրգռուած ըլլալով անկարելի էր որ իր կորուստը նշմարէր իրենց բաժանումէն առաջ եւ պիտի եզրակացնէր թէ գրպանէն ձգած էր այդ թանկագին առարկան՝ շոգեմակոյկին հովուերգութեան ընթացքին։

Թանիա խորհեցաւ իր մայրիկին մասին, այդ կորաքամակ ու գիտախըռիւ մարդուն կինը որուն դէմքին վըրայ հիւանդկախ սիրոյ կարմրութիւն մը գծագրած էր. անիկա պիտի չուզէր նետուիլ անսանձարձակ շոգենաւին կողերուն մէջ ուր ապահովաբար պիտի մեռնէր։ Ու յետոյ ինք. բայց թերեւս իր պարագան այնքան ալ սարսափելի չէր։ Կեանքը բարի եղած չէր իրեն հանդէպ որպէսզի անկէ բաժնըւելու հեռանկարը սարսափեցնէր զինքը։ Եւ սակայն մայրիկը պէտք է խնայուէր այս վերջին չարչարանքէն։

Թանիա ձեռքը տղուն կուրծքին դէպի վեր սահեցուց։

-- Երբ քու մասիդ մտածեմ, այս վիճակիդ մէջ չէ որ պիտի վերյիշեմ քեզ, ըսաւ Փիթըր. այլ միտքս պիտի գաս այնպէս ինչպէս երեւցար ինծի անցեալ օր՝ աւազուտքին վրայ ...

Առաւածային էր մեր երջանկութիւնը ...

Թանիայի մտանիքը թուլցան. ոչ, պիտի չկրնար պահպանակը գողնալ։ Ինչ՞ու։ Եթէ նոյն իսկ այդ տղան չէր սիրեր զինքը այնքան նուրբօրէն որքան ինք կը սիրէր զայն, յանցանքը անոր չէր։ Այրերը տարբեր արարածներ էին եւ բոլորովին անընդունակ զգացումներու այն խորութեան որ յատկանիշն էր կիներուն։ Փիթըր կը սիրէր զինքը համաձայն այն չափին զոր բնութիւնը սահմանած էր այրերուն, մինչդեռ իր սէրը անվախճան զգացում մըն էր որ մոռցնել կուտար ուրիշ ամէն նկատում։ Չէր կրնար փճացնել զայն եւ պատրաստ էր ամէն ինչ ու ամէն մարդ զոհել անոր [illegible]։ Թերեւս Փիթըրը երբեք չհասկնար, բայց Թանիան յօժարակամ մատաղ պիտի ընէր իր անձը, իր մայրը ու այն բոլոր բաները որ իրեն կը պատկանէին, որպէսզի փրկէր զայն կործանումէն, ու շնորհազուրկ անկումէն։ Անմիջապէս ետ քաշեց ձեռքը։

Ցետոյ յանկարծ յիշեց Բազարմի սպառնալիքը։ Եթէ պահպանակը չգողնար, Ներքինին պիտի սպաննէր Փիթըրը, ուրեմն անոր փրկութեան համար իսկ պարտաւոր էր անպատճառ կատարել իրեն տրուած հրամանը։ Հակառակ պարագային, տղան ուղղակի դահիճին յանձնած պիտի ըլլար։ Ներքինիին մարդասպանները արդարագործ ու վերջին աստիճան վարպետ էին իրենց արհեստին մէջ։ Անձայն, աննշմարելի դաշունահար կրնային ընել զայն երբ պանդոկ վերադառնար եւ տասնը չէքած ոճիրէն հետք չէին ձգեր։ Անյայտացած պիտի ըլլար, ինչպէս բազմաթիւ ուրիշներ իրմէ առաջ, Սուլթաններու այդ անգութ քաղաքին մէջ։

Թանիա ցաւագին հառաչ մը արձակեց ու սարսուռ մը զգաց։

-- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեցաւ, հոգիս, հարցուց Փիթըր իր գիրկը առնելով զայն։

-- Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ ... միայն թէ շուտով պիտի կորսնցնեմ քեզ, փսփսաց ու սկսաւ նորէն մտածել իր ընելիքներուն մասին։ Ցակաւին կարելի էր միջոց մը գտնել Փիթըրը ազատելու համար։ Պահպանակը գողնալու պէտք չկար։ Կրնար օրինակ ազդարարել անոր ու շիտակ իր դեսպանատունը երթար եւ հոն մնար մինչեւ այն վայրկեանը երբ հնարաւորութիւն պիտի ստեղծուէր ճամբայ ելլելու։ Մինչեւ օգնական ժամանումը իր բարեկամները կրնային զինքը հսկողութեան տակ առնել։ Բայց այդ պարագային Թանիան ստիպուած պիտի ըլլար յայտարարել անոր իր ազդարարութեան շարժառիթը, այլապէս կրնար ակամայ չհաւատալ։ Մէկ միջոց կար -- պիտի խոստովանէր թէ ինք լրտես մըն էր եւ քաղկահան մը. Ուրեմն ճշմարտութիւնը „այսինքն"։ Բայց ի՞նչպէս։ Այդ տեսակ խոստովանութիւն մ'ընելով կորսնցնել անոր սէրը. Փիթըր յուսախաբ պիտի խորհէր թէ ինք [illegible] աղջիկ մըն էր։ Անիկա անհանդուրժելի էր։ Ու սակայն, ուրիշ ի՞նչ կրնար ընել։ Այս պիտի գործէր, բայց ոչ տակաւին, ոչ տակաւին. պիտի սպասէր մինչեւ բաժանումի վերջին վայրկեանը։ Ու այն ատեն անոր պիտի պատմէր սոսկալի ճշմարտութիւնը եւ պիտի աղաչէր որ քաշուէր ձեռք առնէր իր ապահովութեան համար։

Անգամ մը որ այդ որոշման յանգեցաւ, Թանիան այլ եւս ցաւ զգալ պէտք չունէր. գերբնականօրէն երջանիկ էր հիմա. որոշելը չէր [illegible] ուղղած իր սիրոյն։ Հոգեկան առողջութիւն մը համակեց իր ամբողջութիւնը ու զաւակեալ յանձնուեցաւ Փիթըրի գգուանքներուն՝ տառապեալի պէս անոր հաճոյքին համար։ Գահ մը Թանիան կը նմանէր այն մայրիկին որ յուսահատաբար իր թեւերուն վրայ կը պառկեցնէր իր հոգեհատորը։

Ու վերջապէս Փիթըր ետ քաշուեցաւ եւ աչքերը սրբեց. յետոյ ժամացոյցին նայելով բացագանչեց.

-- Հոգի՛ս, շատ ուշ է, արդէն առաւօտեան է, պէտք է տուն վերադառնամ ... ես մեքենան կը բանամ, եթէ դուն բարձերը շոգեմակոյկին յետսակողմը տանիս ...

Երբ Փիթըր խոյէէն դուրս ելաւ Թանիա ոտքի ցատկեց, հագուստը շտկեց եւ սկսաւ բարձերը ժողվել։ Ցետոյ յանկարծ երբ գորգը կը ծալէր, իր մատներուն տակ զգաց կարծր ու փոքրիկ ծրար մը՝ ճիշդ հոն ուր իր ուսը կը հանգչէր վայրկեան մը առաջ։

(Շար.)

Քիչ մ'ալ փառաւոր գինով:

ՄԱՐԿՈՍ.— Խմեն լակոտներս ալ ,
ժամ ու առօրէ մոռցան ·
Թուղթի սաւակ կ'ուզեն ,
Կ'առնեն բաարրան կ'երթան:

ՂՈՒԿԱՍ.— Տանս մէջ եղածները ,
Բոլորն ալ ծախուեցան,
Կենկանս քողքը մնաց ,
Աչքս անոր իմ տնկած :

ՄԱՐԿՈՍ.— Տանտէրս առջի օր գիս
Տունէն որ վռնտեց ,
Նայեցայ որ այդէն ,
Ամէն բան կրակ է :

ՂՈՒԿԱՍ.— Վաղն անուանս օրն է,
Ձգել փախչելու է ·
Օրացոյց շինողը,
Բռնել կախելու է:

ՄԱՐԿՈՍ.—Ամէն փողոց պարտք կայ
Թէեւս ճամբայ չունիմ ·
Թէ որ սատանի երթայ ,
Օղէն պիտի բռնեմ:

Ցիշատունի զուարթութեան երակ մը հանեցուցած է մեր մէջ· պէտք է լուծին բերել այդ կենսատու երակը, որպէսզի բխեցնէ այդ ողջալուծիկ ջուրերէն եւ դրգիւ մը ըլլայ ուրիշներուն բանալու, բխեցնելու նոր ակեր:

Իր ժողովրդական «Կրամբամբուլին», ժամանակին, ալքոլին վնասը մատամբ մեղմած է իր առթած ծիծաղներով:

Երգը եղած է ըմպելի մը, հոգին ու մարմինը կազդուրող:

Հէք եւ տաղանդաւոր Ցիշատունին … համակ խինդ, համակ ժպիտ ու ծիծաղ է սփռած ու ինք ապրած է դժբախտութիւններուն ամէնէն սեւը:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱԽՍԵՐԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Յուլիս 13ի նիստին մէջ, «դեպուտատ» Հ. Ա. Գալստեանի զեկուցման վրայ, հետեւեալ որոշումները տրուեցան, «դեպուտատներու դեպուտատական պարտականութիւններու կատարման հետ կապուած ծախսերի հատուցման մասին» (կը թարգմանենք):

1. Երեսփոխաններուն հատուցում սահմանել ամսական 500ական րուբլի: (Բացի անոնցմէ որ միաժամանակ անդամ են ԽՍՀ Միութեան Գեր. Խորհուրդին):

2. Նստաշրջանի ժամանակաշրջանին ծախքերը հատուցանելու համար սահմանել օրապահիկ 75 րուբլի (օրական): 3. Սահմանել երկաթուղիներով անվճար ուղեւորութեան իրաւունքի մշտական տոմս:

4. Նախագահին եւ անոր տեղակալներուն տրամադրութեան տակ դնել 100.000ական րուբլի, երեսփոխաններու հետ կապ պահպանելու ծախքերու եւ ներկայացուցչութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Գեր. Խորհուրդը փոփոխելով սահմանադրութեան 19րդ յօդուածը, վերածեց հետեւեալ ձեւին…

Հայկական ԽՍՀ.ը բաղկացած է Ալիի, Ազիզբէկովի, Ալլահվէրտիի, Ալագեազի, Ամասիայի, Ապարանի, Արթիկի, Ախտայի, Աշտարակի, Բասարգեչարի, Վաղարշապատի, Վէդիի, Գորիսի, Ղուկասեանի, Դիլիջանի, Դուզքեանդի, Զանգիբասարի, Իջեւանի, Կալինինոյի, Ղամարլուի, Ղափանի, Կիրովականի, Կոտայքի, Կրասնոսելսկի, Կորաբաղլարի, Մարտունիի, Մեղրիի, Միկոյեանի, Նոյեմբերեանի, Նոր Բայազետի, Հոկտեմբերեանի, Սեւանի, Սիսիանի, Ստեփանաւանի, Սպիտակի, Թալինի, Շամշադինի շրջաններէն եւ շրջաններու կազմին մէջ չմտնող Երեւան եւ Լէնինական քաղաքներէն, որոնք առանձնացուած են իբրեւ ինքնուրոյն վարչական միաւորներ եւ անմիջականօրէն կ'ենթարկուին հանրապետական օրգաններուն:

ԳԵՐ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱԶԳ. ԿԱԶՄԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ 256 անդամներէ— Հայեր՝ 212, Ազրբէջանցիներ՝ 27, Թուրքեր՝ 13, Վրացի՝ 1, Քիւրտեր՝ 2, Ցոյն՝ 1: Այս 256 անդամներէն 56ը կիներ են:

«Ոչ մի բուրժուական պարլամենտում չեն եղել եւ չեն կարող լինել այդքան կանայք» (Զեկուցում Մ. Դիլանեանի: Նիստ 13 յուլիս):

Կրթական մակարդակ—

Բարձրագոյն կրթութիւն՝ 61 հոգի, միջնակարգ կրթ. 71, թերի միջ. եւ տարրական 124:

Ըստ հասակի— 18-25 տարեկան՝ 23 հոգի, 25-40 տարեկան՝ 204, 40-55 տարեկան՝ 25, 55էն վեր՝ 4:

Ընտրուած են չարք մը ներքարծ-ժողկոմատներ եւ պաշտօնատարներ, ընտրելով նրանց՝ երկրի գերագոյն իշխանութեան մէջ, մեր ժողովուրդը կրկին եւ կրկին հաւանութիւն տուեց մեր պանծալի ընկերների աշխատանքին՝ ժողովրդի թշնամիների – տրոցկիստական – բուխարինեան – դաշնակցական – նացիոնալիստական լրտեսների եւ տիվերսանտների մերկացման ու ջախջախման գործում»:

** 1938 յունիս 12ին հանրապետութեան 611.642 ընտրողներէն ընտրութիւններուն մասնակցած են 605.907 հոգի, կամ բոլոր ընտրողներու 99.06 առ հարիւրը:

** Առաջին նստաշրջանը բացուեցաւ 1938 յուլիս 12ին, փակուեցաւ յուլիս 14ին:

** Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ ընտրուեցաւ Ա. Ցակոբջանեան, Ատեղակալ՝ Նուարդ Աղաջանի Խոջանեցեան (անկուսակցական) Բ. տեղակալ՝ Բայրամ Ալի օղլի Կամալով:

Ծ.ԴԻԿ ՄԸՆ ԱԼ ԽԱՄՐԵՑԱՒ

ԱՆԻԷԹ.— Յուլիս 23ին հոգին յանձնեց Ցարէթ Ցակոբեան, բնիկ Բաղէշցի, 33 տարեկան: Վերջին շաբաթը իր գերդաստանին: Ցարէթ անչափահաս տարիքէն կրած է թրքական բարբարոսութիւնները: 1915ին իրմէ աւելի պզտիկ եղբօր հետ հրաշքով ազատուելով կ'անցնին Հայաստան, մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը: Ջիրնալով տակալ բոլշեւիկեան լուծին, իր խնայած դրամով կրկին գաղթի ճամբան կը բռնէ կ'անցնի Պոլիս, պզտիկ եղբօրը հետ եւ կը մնայ մինչեւ 1923: Քէմալական արշաւանքին դարձեալ գաղթ ու այս անգամ կուգայ Ֆրանսա: Կանուխէն թրծուած ըլլալով աշխատանքի մէջ, շուտով գործ գտաւ եւ շնորհիւ իր չարքաշութեան՝ կրցաւ համեստ գումար մը ապահովել: Ցետոյ ամուսնացաւ Օր. Հայկանուշ Ճանտէքճեանի հետ եւ համեստ ընտանիք մը հաստատեց: Սակայն սեւ բախտը կրկին երեսը դարձուց: Ցարէթ կորսնցուց իր միակ եղբայրը: Կորուստը ողբալի եղաւ իրեն համար անկէ վերջ, ինքն ալ կորսնցուց իր առողջութիւնը, երթալով հիւծեցաւ եւ կորսնցուց գործելու կարողութիւնը: Հիւծախտը բոյն դրած էր եւ հակառակ իր կնոջ անձնուիրութեան, երեք տարի տառապելէ վերջ չիջեցաւ: Ցարէթ սիրուած ու յարգուած էր թաղին մէջ: Կուսակցական չէր, բայց իբրեւ լաւ ռայրենասէր, համակիր Դաշնակցութեան եւ մնայուն ընթերցող «Յառաջ»ի:

Ցուղարկաւորութեան ներկայ էր հայ եւ օտար բազմութիւն մը: Օտար առեւտրականները գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը բերած էին: Մարմինը ամփոփուեցաւ Անիէթի նոր գերեզմանատան մէջ: Կը թողու երեք զաւակ եւ այրին: Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Ցարէթ:

Արաքս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՑՕՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս տարի Վարդավառը անցուցինք ազգային խանդավառութեան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Նոյն օրը ունեցանք երկու կարեւոր համախմբումներ: Մին Տարօն-Տուրուբերանի նահանգային Հայր. Միութեան կազմակերպած ազահանդէսն էր որ տեղի ունեցաւ առտուն, եկեղեցիին մէջ, միւսը ազգային դպրոցի ամավերջի հանդէսը որ կատարուեցաւ կէսօրէ ետք տեղական ամենամեծ սրահին «Գար ինթէրնասիոնալ»ի մէջ:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Տարօն-Տուրուբերանի նահանգային Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր ազահանդէս մը նուիրուած Վարդավառի նախօրեակին թրքական նախճիրին զոհ գացած նահատակներու յիշատակին: Հոծ բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ խմբուած էր եկեղեցին մէջ: Արարողութենէն եւ պատարագէն վերջ, պատարագիչ քահանան, Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան խօսեցաւ սրտառուչ ճառ մը եւ գեղեցկօրէն բացատրեց Վարդավառի տօնին իմաստը:

«Վարդավառը մէկն է մեր ազգային ամէնէն արժէքաւոր տօներէն որ կուգան մեր հեթանոսական մեր փառայեղ դարերէն: Վարդավառը այն տօնն է որ ամէնէն աւելի կը ցոլացնէ մեր ազգային ոգին: Ան խնդութեան ու բերկրութեան խորհրդանշանն է որ մինչեւ մեր օրերը անաղարտ պահած է իր ինքնուրոյնութիւնը: Ոչ դարաւոր փոթորիկները, ոչ քրիստոնէութեան հարուածը կրցան ջնջել անոր ազգային դրոշմը: Ինչպէս մոռնալ այն անհման ջրախաղերը, պարերն ու մրցումները որ անօրինակ խանդավառութեամբ կ'ողողէին Հայոց աշխարհը: Վարդավառի տօնակատարութիւնները աւելի հանդիսաւոր շուքով կը կատարուէին մասնաւորապէս Տարոնի շրջանին մէջ: Հայկական արեւնազանգ եղեռնը վերջ դրաւ այդ բաղձալի սովորութեանց: Հերոսական Տարօնը — մշտարծարծ վառարանը մեր յեղափոխութեան — ինքնապաշտպանութեան միջոցներէն զուրկ չէր անշուշտ, ոչ ալ կռուելու կորովն ու գիտակցութիւնը կը պակսէին անոր, բայց արտաքին ու ներքին զանազան ազդակներ վերի վայր շրջեցին ամէն ինչ եւ ան պատահութիւնը չունեցաւ բազմաթիւ անգամներ անհաւասար կռիւներէ յաղթական դուրս եկած իր բազուկը շարժելու: Տարօնը չունեցաւ Եղեգիայի, Վասպուրականի, Մուսալեռի, Գարահիսարի բախտին արժանանալու երանութիւնը, հակառակ անոր որ նոյնքան վճռականութեամբ պատրաստուած էր դիմադրելու չարագէտ յորձանքին: Ու հասաւ Տարօնի ազնիւ ժողովուրդին աբեղը, հասաւ առատօրէն… Այնուհետեւ Վարդավառի տօնակատարութեան եղանակն ալ փոխուեցաւ: Այժմ մենք, խինդ ու պարի փոխարէն, սուգով ու ցաւով կը դիմաւորենք զայն: Սուգով՝ վասնզի հայութեան մէկ առատ մասը կոտորուեցաւ Վարդավառի նախօրեակին ու մենք այդ անգին կորուստն է որ կ'ողբանք: Ցաւով, վասնզի մեր նահատակ հայրենակիցներուն անթաղ ոսկորները անընդհատ վրէժ կը պահանջեն մեզմէ: Ուղղ մնացողներուն պարտքն է ամէն տարի համախմբուիլ Վարդավառի զոհերուն ոգիներուն շուրջ, մէկդի նետելով ներքին անոտի վէճերն ու քինախնդրութիւնները, եւ մեր նահատակներուն կտակը մեզի նպատակակէտ դարձուցած քալել դէպի մէկ ուղղութիւն — ազգային միացեալ ճակատ»:

Ցիշատակի այս տօնակատարութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ուղերձներով ու ծաղկեպսակներով, Պուլվար Օտտոյի Հ.Ց.Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն, Բաբերդի, Երզնկայի, Սանսոյձորի եւ այն հայր. Միութիւնները եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը:

** Ազահանդէսէն վերջ ժողովուրդը փոխադրուեցաւ Գար ինթէրնասիոնալի սրահը տեսնելու մեր մանուկներուն մէկ տարուան աշխատութեան արդիւնքը:

Հանդէսը բացուեցաւ դպրոցի սաներուն «Դէհ եղբարք» ազգային երգով, որմէ վերջ ընկ. Տ. Ստեփանեան քանի մը խօսքով թուեց դպրոցներու օգտակարութիւնը մեր մատաղ սերունդին եւ հրաւիրեց ներկաները ամէն ձիգ թափել վառ պահելու համար ազգային այդ ծաղկոցները:

Ցետոյ կարգով բեմ հրաւիրեց աշակերտները որոնք բոլորն ալ գնահատելի յաջողութեամբ երգեցին, արտասանեցին մայրենի անուշ բարբառով:

Ուշագրաւ էին սանուհիներու ծաղիկներու եւ թիթեռներու պարը եւ ազգային տարազներով հայ գեղջկական պարերը: Անոնք յաջողապէս ներկայացուցին երկու մանկական թատերախաղեր, «Պատժուած աշակերտը» եւ «Ես իշխան եմ»:

Այստեղ եւս Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը մասնաւորապէս կեդրոնանալով մեր անհման մշակոյթին վրայ: Արդարեւ, մենք մեր գոյութիւնը կը պարտինք տասնեւալապէս մեր հզօր մշակոյթին, որ դարերու ընթացքին հակառակ մեր տարագիր հանգամանքին, մեր հոգիները անաղարտ բրաբու հետ հաղորդակցութեան մէջ պահեց ու մեր սրտերուն խորը կանթեղեց հայրենիքի սէրը:

— «Գուրգուրանք ուրեմն այդ պաշտելի սրբութեան վրայ ու ջանանք աւելի փայլեցնել զայն»:

Բեմ հրաւիրուեցաւ նաեւ Պուլվար Օտտոյի հովիւը, Գալուստ քհյ. Մովսէսեան, որ այս անհամբերաստ ասեղբու վրայ մեր գոյութեան յարատեւութեան համար անհրաժեշտ դասաւ դպրոցներու եւ եկեղեցիներու պահպանումը եւ համերաշխութեան կոչով մը յորդորեց ներկաները առանց կուսակցական եւ յարանուանական խտրութեան բոլորուիլ մէկ նպատակի շուրջ: Ցաւով յայտնեց թէ մեր մէջ դժբախտաբար կը գտնուին զանազան հոսանքներ ու վտանգաւոր տարրեր, որոնք առատօրէն վարձատրուած ամերիկեան, զուիցերիական, խորհրդային եւ մութ աղբիւրներէ, օգտուելով ժողովուրդին միամտութենէն, կ'աշխատին պառակտումի սերմեր ցանել: Զգուշացուց այդ հակազգային տարրերէն, թելադրեց չխաբուիլ վարձագոյն խօսքերէն ու թոյլ չտալ որ մեր ազգային դատը անօրէնի նիւթ դարձնեն: Այս ոգեւորիչ ճառը ունկնդրուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ:

Հոգաբարձութեան կողմէ ընկ. Ստեփանեան կարդաց իրենց մէկ տարուան գործունէութեան զեկոյցը, որ կը հաստատէր թէ իրապէս այս տարի թաղային խորհուրդը բոլորած է արդիւնաւէտ շրջան մը: Իրենց պաշտօնավարութեան սկիզբը դպրոցը ունեցած է երեսուն երկսեռ աշակերտ, իսկ ներկայիս այդ թիւը եռապատկուած է: Մօտաւորապէս տասը աշակերտներ կ'ուսանին ձրի, նոյնքան ալ կէս գնով: Հոգաբարձութիւնը իր զեկոյցին մէջ մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնէր Կ. Խաչի մասնաճիւղին որ զարձած է իրենց միակ նեցուկը: Գոհունակութեամբ յիշուեցաւ նաեւ անունը ուսուցչուհի Տիկ. Մառի Սէմէրճեանի, որ առաւելագոյն չափով արդարացուցած է իր վրայ դրուած յոյսերը:

Նախագահը ներկաներուն ուղղուած քանի մը շնորհակալական խօսքերէ վերջ, փակեց հանդէսը ու ժողովուրդը մեկնեցաւ խոր տպաւորութեամբ:

Մօգի

ՍԱՄՈՒԷԼ

«ՆԵՆԳԱՄ ԲԱՆ ՄԸ ԿԱՑ …»

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յուլիս).

— «Կաթողիկոսի մահուան հետ կապ ունեցող յայտնի եւ անյայտ բոլոր իրադարձութեանց, բոլոր երեւոյթներու մէջ շատ ուշագրաւ կէտ մըն է նաեւ էջմիածնի տեղակալի հաղորդած այն տեղեկութիւնը, թէ Խորէն Ա. վախճանած է Ապրիլ 6ի գիշերը: «Ն. Ս. Օծութիւն Տ. Խորէն Ա. կաթողիկոսը տարւոյս ապրիլի 6ի գիշերը հանգաւ ի Տէր, սրտի կաթուածեց», կը գրէ տեղակալը իր «Մայիս 24» թուակիր պաշտօնագրով:

Ապրիլ 11ին, Երուսաղէմի պատրիարքին կողմէ էջմիածինէն ստացուած գուժկան հեռագրին մէջ, կաթողիկոսին ո՛ր օրը եւ որ ժամուն վախճանած ըլլալուն մասին ոչ մէկ յիշատակութիւն կար: Այնպէս որ պատրիարքէն մինչեւ ամենավերջին Հայը, տրամաբանօրէն խորհեցաւ որ Հայոց Հայրապետը վախճանած պէտք է ըլլայ ապրիլ 10ին:

Այսօր, սակայն, տեղակալը կուգայ խմացնել, թէ Խորէն Ա. վախճանած է ապրիլ վեցի գիշերը: Ապա ուրեմն, գոյժը արտասահման հաղորդուած է մահէն ճիշդ հինգ օր վերջը:

Ի՞նչու համար տեղակալը պէտք տեսած է լուռ մնալ ամբողջ հինգ օր եւ հինգերորդ օրը միայն հաղորդել պատահածը: Ամենատարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէր, որ համայն Հայոց Հայրապետին մահը հեռագրուէր արտասահման, յաջորդ օրն իսկ, ապրիլ 7ին: Ինչի մօտ բան չէ խորհիլ, որ էջմիածինը կրնայ անփոյթ գտնուած ըլլալ: Անփութութիւնը գուցէ մէկ օրուան յապաղումով կրնար բացատրուիլ, բայց հինգ օր ամբողջ անփոյթ գտնուիլը կը մնայ անբացատրելի, քանի որ վախճանեալը սովորական անձ մը չէր, այլ Հայ Եկեղեցիի գերագոյն պետը, Հայոց ընդհանրական Հայրապետը, որուն կեանքով ու մահով հետաքրքրական եւ շատ մօտէն հետաքրքրուած է ամբողջ հայ ժողովուրդը:

Այս շատ խորհրդաւոր, միանգամայն տարօրինակ ու բոլորովին անբնական իրողութիւնը կարելի է բացատրել միայն էջմիածնի մէջ տիրած անբնական կացութեամբ (ապրիլ 6էն վերջ): Այլապէս բնականոն պայմաններու տակ, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին առաջին պարտականութիւններէն մէկը պիտի ըլլար, մահուան յաջորդ օրն իսկ խմբագրել եւ հեռագրատուն յանձնել գուժկան հեռագիրը, ի գիտութիւն վախճանեալ Հայրապետի տարրղնուած հօտին:

Տեղակալ Չէօրէքճեան, ամբողջ հինգ օր լուռ մնալու եւ եղելութիւնը հինգերորդ օրը միայն արտասահման իմացնելու համար ունեցած պէտք է ըլլայ շատ ծանրակշիռ պատճառներ ու արգելքներ, որոնց մասին սակայն, ոչ մէկ լուսաբանութիւն կը տրուի պաշտօնագրին մէջ: Ինչպէս չերբակացնել, հետեւաբար, որ այդ եղերական հնգօրեակի ընթացքին «ներսը նենգամ բան մը կար» Խոյնիոյ խմբագրութեան մէջ»: Եր էջմիածինի մէջ կը տիրէր անբնական վիճակ — կաթողիկոսը վախճանած չէր ըլլար, նոյնական մասով, քաշմանելի ոճիր մը կար մէջտեղը, Նահատակին մարմինը կը մնար անթաղ, էջմիածինը խալանուած էր եւ վերջապէս, այս աննուար իրադարձութեանց ազդեցութեան տակ եւ զգանապարհոյ Ջէկայի տարածած սարսափին հետեւանքով կը տիրէր ընդհանուր շուարում: Աւելորդ է ըսել, թէ Ջէկան պարտադրեց այս հնգօրեայ լռութիւնը եւ տեղակալը գործադրեց անոր հրահանգը — ինչպէս Ջէկայի հրահանգով ու գիտութեամբ, ապրիլ 10ին նամբը աւեցաւ առաջին հեռագիրը եւ յետագային՝ «Մայիս 24» թուակիր խորհրդաւոր ու բովանդակութենէ զուրկ նամակը:

Եթէ կը յիշեն ընթերցողները, մեր ժամուլը, իր քաղած վաւերական տեղեկութեանց հիման վրայ, տեղակալի պաշտօնագրէն դեռ երկու ամիս առաջ որոշակի գրեց, թէ Հայոց Հայրապետը սպանուած է ապրիլ 6ի գիշերը, մինչ, առաջուան առաջին հեռագրէն վերջ, գրեթէ ամէնուն մօտ կազմուած էր այն կարծիքը, թէ Կաթողիկոսը վախճանած է ապրիլ 10ին: Միջանկեալ կը յիշենք այս կէտը, ցոյց տալու համար, որ ոչ մի այն իրենց ընդհանուր գծերուն մէջ վաւերական պէտք է նկատել՝ մինչեւ այսօր մասնաւոր աղբիւրներէ հաղորդուած տեղեկութիւնները, այլեւ անոնցմէն զէպքի ճշգրիտ թուականին սառաջին անգամ այդ աղբիւրներու կողմէ իսկ հաղորդուիլը կարելի է իբրեւ մեկնակէտ ընդունիլ, ապրիլ 6ի ողբերգութեան վրայ բաւարար լոյս մը սփռելու համար:

Բարակ մաղէ անցուցինք Չէօրէքճեանի եւ անոր զաւակից Արսէն Ղլտճեանի ստորագրած «Մայիս 24» թուակիր նամակը: Զարմանալի էինք այդքան ծանրանալ անոր վրայ եւ հաւեան բերել անոր պակասութիւններ, անճշգրտութիւններն ու հակասութիւնները, որպէսզի հանրային կարծիքը գիտնար թէ, մեծաստանեուրդ ժամուն ճամբուած այդ պաշտօնագիրը քնարեր գեղ մըն է միայն: Ցեսակ մը թմրեցուցիչ, որ կոչուած էր ընդարմացնելու հանրութեան միտքը:

Նամակը, սակայն, իր այդ բովանդակութեամբ վրիպած է իր նպատակէն: Ըստ ամէններուն հակառակը հաստատող այնքան տուեալներ կան անոր մէջ, որ միամիտները միայն կրնան հաւատալ անոր լրջութեան»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Ամբարեան ի նշան հաւանութեան գլուխը ծռեց, բայց Գառնիկ Տամաճեան առարկեց թէ խնդիրը այն է որ ժամանակ շահինք, Թուրքերուն զալուն վրայ յոյս դնելով հանդերձ, հետեւաբար պէտք է փորձ ընել երագործելու Միրանոյշին յատակագիծը: Ուրեմն պէտք է համապատասխան առաջարկ մը ընել խռովարութեան:Ամենք համաձայնութիւն յայտնեցին Տամաճեանին, իսկ ուրիշներ անպայման մերժեցին: Անկարելի եղաւ ուէէ համաձայնութիւն:

Առանց որ եւ է որոշում, որ եւ է յատակագիծ կայացնելու, հաւաքոյթը վերջացաւ:

Ցաջորդ օրը Միրանոյշ Մարտիկին հետ Գառնիկ Տամաճեանին գնաց եւ երեքը միասին գացին միւթէսարըֆին, որ զիրենք ընդունեց պաղ քաղաքավարութեամբ:

«Գիտենք որ Պոլսոյ մէջ որոշած են տեղահան ընել ամբողջ հայ ազգաբնակչութիւնը», ըսաւ Գառնիկ Տամաճեան, ողջոյնի սովորական ձեւերը փոխանակուելէ վերջ:

«Ես այդ մասին բան մը չեմ գիտեր», ընդմիջեց միւթէսարըֆը:

«Կարելի է», պատասխանեց Գառնիկ Տամաճեան, հանդարտօրէն: «Բայց մեր լուրը որոշապէս ճիշդ է, եւ մենք կը փափաքինք, որպէսզի այդ պիսի որոշումի մը հետեւանքը մեզի համար աղէտին նեղութիւն եւ մարդու կեանքի մեծ կորուստ չպատճառէ, խորհրդակցիլ ձեզի հետ, թէ ինչ կերպով կրնանք դիւրացնել այս որոշումին գործադրութիւնը կառավարութեան համար, որ ապահովաբար իրեն ալ ծանր գործ մըն է ասիկա, մանաւանդ ներկայ դժուարին պարագաներուն մէջ: Անշուշտ կառավարութիւնը այսպիսի որոշում մը տալու արտասովոր հարկի մը առջեւ գտնուած է: Սիրով պատրաստ ենք ամէն բան ընել, ինչ որ մեր կարողութիւնը կը ներէ»:

Որովհետեւ այս մասին ոեւէ լուր չունիմ, ինչպէս ըսի, կը ցաւիմ որ պիտի մերժեմ ձեզի հետ խորհրդակցիլ այդ որոշումին գործադրութեան միջոցներուն եւ եղանակին վրայ, պատասխանեց միւթէսարըֆը:

«Բայց համապատասխան լուր մը ձեզի ալ պիտի հասնի այս օրերուս, նոյն իսկ թերեւս այս ժամերուն: Մեր ժողովուրդը ապահովաբար մեծ մը տանջութեան պիտի մատնուի այս լուրը յայտնի ըլլալուն պէս: Այս բանը արգիլելու եւ, կը կրկնեմ, կառավարութեան գործը դիւրացնելու համար այսպիսի որոշումի մը հարկին առջեւ, ուրիշ միջոց չկայ, եթէ ոչ՝ մենք Հայերս իշխանութիւններու հետ ձեռք ձեռքի կարգի կանոնի դրենք տեղահանութեան հետ կապ ունեցող խնդիրները:

Միւթէսարըֆը վայրկեան մը խորհեցաւ: Անիկա դեռ չպատասխանած, Միրանոյշ ըսաւ.—

«Ինչպէս գիտէք, տարիներէ ի վեր ես շփումի մէջ եմ Պոլսոյ կառավարական շրջանակներուն հետ, եւ ապահով եմ որ այսպիսի առաջարկ մը հոն սիրով պիտի ընդունուէր: Հոս դալէ առաջ, ճամբորդութեանս ընթացքին, պատեհութիւն ունեցայ այս առաջարկը՝ որուն մասին հիմա կը խօսինք՝ ներկայացնելու նաեւ Սըվազի վալիին, որովհետեւ տեղ տեղ սահմանի բնակիչներուն տեղահանութիւնը սկսած էր արդէն: Այսօր իշխանութիւնները պատերազմով այնքան ծանրաբեռնուած են, որ ամբողջ հայ ժողովուրդին տեղահանութեան պէս կարգադրութեան մը գործադրութիւնը անհագին դժուարութիւններ եւ բանակին մէջ ալ մեծ շփոթութիւն առաջ պիտի բերէ»:

«Այո՛, կրնայ ըլլալ, բայց հարկ չըլլայ հիմա անպատճառ առով զբաղիլ, որովհետեւ խնդիրը այն է, թէ այդ որոշումին գործադրութեան համար ինչ տրամադրութիւններ ձեռք պիտի առնուին», պատասխանեց Միւթէսարըֆը, որուն ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Միրանոյշ: «Բայց այսօր առակաւին չեմ կրնար այդ խնդրով զբաղիլ, քանի որ այդ մասին պաշտօնապէս բան մը ծանօթ չէ ինծի»:

«Կը խնդրենք որ հաճիք այս մեր առաջարկը ենթարկել վալիին եւ կառավարութեան, թէ մենք հոս Գարահիսարցի Հայերս կը փափաքինք անձամբ գործադրել մեր ժողովուրդին փոխադրութիւնը՝ դէպի այն վայրերը զոր կառավարութիւնը որոշած է, ուղղուած պայմանաժամին եւ ճամբաներէն», ըսաւ Գառնիկ Տամաճեան:

«Կը ցաւիմ որ պարտաւոր եմ այդ առաջարկն ալ մերժել: Երբ կառավարութենէն լուր առնեմ, անմիջապէս պիտի ծանուցանեմ տրուած հրահանգները, եւ այնուհետեւ ձեզի կը մնայ ձեր առաջարկը եւ գիտողութիւնը ուղղել ինծի կամ վալի. կուսակալին»:

Միւթէսարըֆը կը խօսէր հանդարտօրէն, բայց առանց խստութեան, չէր ուզեր յայտնապէս որոշ բան մը ըսել, թէ Պոլսէն ուղղակի եկած հրամաններուն համեմատ պիտի ըլլայ ըլլալիքը:

Միրանոյշ ոտքի ելաւ:

«Ես ուղղակի վալիին եւ Պոլիս պիտի հեռագրեմ որովհետեւ որչափ շուտ եւ որոշ տեղեկութիւն կարենանք ունենալ, այնքան լաւ պիտի ըլլայ», ըսաւ:

Միւթէսարըֆը հաւանութեան շարժում մը ըրաւ:

«Այդպէս ըրէք»: Ուրախ պիտի ըլլամ, եթէ կառավարութեան հրահանգները ձեր փափաքին համաձայն ըլլան»:

(6)

Թարգմ. ԽՏԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

տարին Պոլսոյ մէջ, յառաջիկայ շաբաթ օր։ Ժողովը պիտի տեւէ երեք օր։ Թղթակից մը հարցումներ ուղղեց այս մասին, բայց դեսպանը պատասխանեց.— «Կը նախընտրեմ բան չըսել»։

Մոսկուայի ճափոնական դեսպանին մասնակցութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ ժողովը մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ։ Կ՚ըսուի թէ Ճափոն կ՚ուզէ զօրացնել հակաբոլշեւիկեան գործունէութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի եւ Պալքաններու մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, Ճափոն պիտի ջանայ զօրացնել իր քաղաքական եւ տնտեսական ազդեցութիւնը, աշխարհի այդ մասին մէջ։

ՄԵԾ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ
Վերագինման իրաւունքին վերահաստատման առթիւ

Ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան, Նէօյլիի դաշնագրին բարեփոխման առթիւ, որուն շնորհիւ Պուլկարիա պիտի կրնայ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել, ամրութիւններ շինել, օդառազմնուժ։ Կիրակի գիշեր ջահազնացութեան թափօրներ կազմուեցան Սոֆիայի փողոցներուն մէջ, երբ լուրը տարածուեցաւ օդանաւերու միջոցաւ։ Սաստիկ տաքին հետեւանքով հազարաւոր քաղաքացիներ լեռները եւ ջերմուկները քաշուած էին, երբ օդանաւերը թռուցիկներ նետեցին, հաղորդելով աւետաբեր լուրը։

Վարչապետ Գ. Քէօսէիվանով կատարեալ գաղտնապահութեամբ մեկնած էր Սոֆիայէն, կիրակի առտու, ընկերակցութեամբ փոքրաթիւ պաշտօնատարներու։ Լուրը իմացուեցաւ իրիկուան դէմ։

Սելանիկի համաձայնութեան կնքումը անձնական մեծ յաղթանակ մը կը համարուի Պօրիս Թագաւորին համար, որուն ճամբորդութեան յետաձգումը զանազան մեկնութեանց տեղի տուած էր վերջերս։ Աւետաբեր լուրին տարածումէն անմիջապէս վերջը ուսանողները թափօրներ կազմեցին փողոցներուն մէջ։ Ժողովուրդը ուրախ է որ թագաւորը եւ վարչապետը յաջողեցան փոքրիկ Պուլկարիան օրինակ ցուցնել դաշնագիրներու խաղաղ վերաքննութեան։ Ինչպէս յայտնի է, Գերմանիա վերաքննութիւն կատարեց պատռելով դաշնագիրը. Աւստրիան ալ իրեն հետեւեցաւ, ինքզինքը Գերմանիոյ դէմ պաշտպանելու համար, մեծերու դրդումով։ Հունգարիա քանիցս մասնաւոր թելադրութիւն ստացաւ Փոքր Համաձայնութենէն եւ մանաւանդ Չեխոսլովաքիայէն, վերստանալու իր զինուորական իրաւունքները, փոխարէն ստորագրելով ոչ-յարձակման դաշինք մը. բայց միշտ մերժեց։ Նախկին թշնամիներէն միայն Պուլկարիան է որ զինուորական բոլոր իրաւունքները կը վերստանայ առանց ընդհարելու յաղթականներուն հետ, այլ անոնց իսկ հաւանութեամբ։

Այս համաձայնութիւնը միեւնոյն ատեն յաղթանակ մը կը համարուի Եուկոսլավիոյ համար որուն հանգուցեալ թագաւորը, Ալեքսանդր, բարեկամութիւն եւ հաշտութիւն կնքեց Պուլկարիոյ հետ, Սոֆիա այցելելով 1934-ին։ Երկու երկիրներուն միջեւ բարեկամութեան դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ 1937 յունուարին։ Այժմ ամէնքն ալ կը սպասեն որ Պուլկարիան ալ մտնէ Պալքանեան Միութեան մէջ, թէեւ գոհացում չեն գտած անոր հողային պահանջները։

Ռումանիոյ մէջ ալ շատ գոհ են Սելանիկի համաձայնութենէն, իբրեւ կարեւոր քայլ մը երկու երկիրներու յարաբերութեանց սերտացման։ Այդ յարաբերութիւնները բարւոքիլ սկսան 1934-ին, երբ Պօրիս թագաւորը պաշտօնապէս ընդունուեցաւ Պուքրէշի մէջ, Կարոլ թագաւորին կողմէ։ Մասնաւորապէս գոհունակութիւն կը յայտնուի որ Պուլկարիան անջատուեցաւ վերաքննական խմբակէն։

Հունգարիոյ մէջ վերապահութեամբ ընդունուեցաւ Սելանիկի համաձայնութիւնը։ Փէշթայի թերթերը այս համաձայնութեան յաջողութիւնը կը վերագրեն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աջակցութեան, որ կը ձգտի Պուլկարիան անջատել Գերմանիոյ ազդեցութենէն։

Հակասեմական հոսանքը Իտալիոյ մէջ

Հռոմի հակահրէական հրապարակագիրը, Ռոպէրթօ Ֆարինաչչի, յօդուած մը գրելով «Ռէժիմա Ֆաշիստա» թերթին մէջ, գիտել կուտայ թէ Հրեաները կրնան մնալ ազգին, բայց ոչ պետութեան մէջ։ Այս տեսակէտը ապացոյց մը կը համարուի Հրեաները վտարելու պետական գործերէ, առանց զանոնք արտաքսելու երկրէն։ Կը նշանակէ թէ ամէնէն ծայրայեղներն ալ համաձայն չեն Գերմանիոյ օրինակին հետեւելու, մանաւանդ որ Վատիկան դիրք բռնած է ցեղային հարցին մէջ։ Իտալացի հրապարակագիրը կ՚ըսէ.

— «Ձենք հասկնար թէ ինչու ջղագրգռուած են Հրեաները, որոնք ֆաշիստականութեան կողմէ վերջնապէս ճանչցուած են իբրեւ մերինէն անջատ ցեղ մը։ Իրենց ուզածն ալ միշտ այս չէ՞ եղած։ Ինչո՞ւ հալածանքի եւ ռամկավարութեան պատմութիւններ կը հիւսեն արհեստականօրէն։ Եթէ մենք սերտ բարեկամութիւն ունինք Ճափոնցիներուն հետ, եթէ կ՚ընդունինք Հապէշներուն երկրպագութիւնը, եթէ անկեղծ համակրանք կը տածենք իսլամական աշխարհին հանդէպ, ինչո՞ւ Իտալիոյ թշնամի պիտի նկատենք Հրեաները եւ մանաւանդ անոնք որ հպատակած են օրէնքներուն։

Անոնք պիտի կրնան ազատօրէն ապրիլ ազգին, բայց ոչ պետութեան մէջ։ Ֆաշաստներկու ոչ-Հրեայ Իտալացիներ իրաւունք եւ պարտականութիւն ունին իրենց սեփական ձեռքերուն մէջ պահելու պետութեան ջիղային կեդրոնները»։

Հարիւր հոգեւոր կը պատժուին Իսպանիոյ մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն.— Ինճիրալթըրի մէջ, սպաներէն (Հրեաներու գործածած լեզուն) խօսելով ազմուկ յարուցանող մօտ հարիւր հոգի մէկական ոսկի դրամական տուգանքով պատժուեցան։ Նոյն պատիժը կը գործադրուի նաեւ հանրակառքի, շոգենաւերու մէջ, նոյն իսկ փողոցները օտար լեզու խօսելով աղմկողներու դէմ։ Քաղաքապետութիւնը այս կերպով պայքարի ձեռնարկած է ըլլալ օտար լեզու խօսողներու դէմ։

Այնպէս կը յուսացուի որ, Եունաստանի մէջ եւս գործադրուած այս միջոցը շուտով լաւ արդիւնքներ պիտի տայ։

Չեխական թնճուկը

Լորտ Րընսիմէն, անգլիացի միջնորդը, երեքշաբթի օր Փրակա մեկնեցաւ, իր պաշտօնին ձեռնարկելու համար։ Ժամանումէն անմիջապէս վերջը իրեն պիտի յանձնուի չեխական կառավարութեան նոր ծրագիրը՝ ազգութեանց ինքնավարութեան մասին։ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը այսօր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Գերմաններու պատուիրակութեան հետ, որ միշտ կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ։ Հէնլայնի կուսակցութիւնը (հիթլէր.) երկու տետրակներ հրատարակեց որոնց մէջ կը քննադատէ չեխական կառավարութեան նոր ծրագիրը, յայտարարելով թէ անոր տրամադրութիւնները «վերջնապէս կը նուիրագործեն եւ կ՚օրինականացնեն անարդարութիւնը»։

Չեխոսլովաքիոյ մարմնակրթանքի նախարարը ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Կեդր. Եւրոպայի մէջ ծագելիք որ եւ է պատերազմ պիտի նշանակէ համաշխարհային պատերազմ։ Ամբոխավարութիւնը, ստայօդ քարոզութիւնները եւ բռնութիւնը այնպիսի կացութիւն մը ստեղծած են որ կը բաւէ անխոհեմ քայլ մը առնել, պատերազմ պայթեցնելու համար։ Ոչ մէկ պետութիւն այնքան իրաւունքներ տուած է ազգութեանց որքան մենք։ Կ՚ուզենք աւելի անգին երթալ, սակայն պիտի չանցնինք այն սահմանէն որ կը պարտադրէ մեր ազգին

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻՒԹԻ «ՑՐԱՄ» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ԳՈՒԱԼԻՒԶԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 6 օգոստոս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկեր Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 5 օգոստոս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Զեկուցում՝ ներկայացուցչական ժողովի եւ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՕՆԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այս ուրբաթ (5 օգոստոս) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ։

ՀԱՆԴԻՍ - ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԽՈՃԱԿ խումբի կողմէ (Լասիօթայի մէջ)
7 Օգոստոս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2ին
կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ
կը բանախօսեն՝ Պրն. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ եւ ընկ. ԱՌ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ
Կ՚երգեն՝ Տիկին Լուսիկ Կարապետեան, Տիկին Մառի Ստեփանեան, ընկեր Սարգիս Սարգիսեան եւ ուրիշներ։
Կ՚արտասանեն՝ Օր. Օհրան ուշ Ցօնեան, ընկ.ներ՝ Ղուկաս Յակոբեան, Նշան Բանիկեան եւ Յ Բրուտեան։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ Կոմիտէի կողմէ
7 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
AU COINի գեղեցիկ դաշտավայրին մէջ։
կը նախագահէ ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԴՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առատ պիւֆէ։
Փափաքողներ իրենց ուտելիքները միասին կրնան բերել։
Դաշտավայրը գտնելու համար, բռնել կայարանի ճամբան, որ ուղիղ կը տանի։

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ ԳՈՄՈՒՆ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՄՐԱՅԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
7 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը
Trois Lucs Etablissement Rampalի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ
Ներկայ կ՚ըլլայ Պրն. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
Երգ, պար, նուագ եւ հաճելի անակնկալներ։
Մուտք՝ 2 ֆրանք։
Իջնել 7 թիւ հանրակառքի վերջա որուեթեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՀՐԱՅՐ» եւ «ՌԱԶՄԻԿ» խումբերու կողմէ
Հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի
7 Օգոստոս, կիրակի ՀՕՏԸ ՌՈՒԱՅի գեղածիծաղ պուրակին մէջ
մանրամասնութիւնները յայտագրով։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ՚ԶՄ ԿԵՐՊՈՒԱՄ ԲՅՐԷՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՑԻՇԱՏԱԿ ԻՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒՆ
7 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8,
ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷի օդասուն պարտէզին մէջ։
կը նախագահէ՝ հայրենակից Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
կը բանախօսէ՝ հայրենակից Մ. ՍՍԼԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ուրիշ անակնկալներ։
Հայկական եւ եւրոպ. ընտիր նուագներ պիտի նուագէ Ռատիօ ԱԼՖԱՃը։
Խիստ շքեղ պահածոյ զանազան մը Պ. Գ. Գիւլամ Պօղոսեանի, Հ. Յուրգսեանի, Յ. Աւագեանի եւ Օր. Տէր Նազարէթեանի կողմէ։
ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՆԲԱԼ է
Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 2.30ին։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է։

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Երջ. վարչութիւնը քաջալերուած անցեալ տարուան իր ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐՈՒՆ գտած ընդունելութենէն, ձեռնարկած է 1939ի համար եւս կազմել իր սեփական ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ շատ աւելի խնամուած եւ գեղեցիկ հրատարակութեամբ մը։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

եւ պետութեան պատիւը։ Կրնանք համաձայնիլ, սակայն պէտք է անվթար մնան մեր սահմանները, միութիւնը, գերիշխանութիւնը եւ անկախութիւնը»։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՔԸ անտանելի դարձած էր երկուշաբթի օր, Փարիզի մէջ։ Այն աստիճան, որ ջերմաչափը 34 աստիճան կը ցուցնէր շուքին մէջ։ Հարիւր հազարաւորներ հեռացած էին քաղաքէն։ Ամէն շաբաթ 300.000 քաղաքացիներ կը մեկնին վճարովի արձակուրդով։ Անգլիոյ մէջ փոթորիկներ ծագեցան տարապայման տաքին հետեւանքով։ Լոնտոնի մէջ տաքէն մեռան երկու ծերունիներ։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԲԱՆՈՒՈՐ մը տունէն բանի հանուած ըլլալով, Լիլի մօտ, գնաց գրաւեց քաղաքապետարանի քարտուղարին սենեակը եւ հոն տեղաւորուեցաւ կնոջը եւ զաւակներուն հետ։ Պաշտօնեաները կը շարունակեն աշխատիլ նոյն սենեակին մէջ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ գաղտնի ռատիօն մը սպաննուեցաւ Դամասկոսի դրան մօտ։ Կեդրոնական Պաղեստինի մէջ ընդհարումներ պատահեցան զինեալ հրոսախումբի մը հետ։ Իրագէկներ կը հաւաստեն թէ ըմբոստները կատարեալ կազմակերպութիւն մը ունին, հրամանատարութեամբ գերագոյն պետի մը որ մասնաւոր ռատիօկանութիւն մը հաստատած է, դաւաճանները հետապնդելու համար։

Մեծ Դաշտահանդէս – Գինեձօնի Ձոնակ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ԼԻՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ
ՓՕՆՏԻ ՇԷՐԻԻ ընկ. ԹՈՒՐՔՄԷՆԵԱՆԻ ծառաստանին մէջ
7 օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8ը։ Պիտի ըլլան երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ։ Եւրոպական պարերը պիտի վարէ ձոխ ՕՐՔԵՍԹՐ մը։

Սիրով կը հրաւիրուին ՎԻԷՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ, ՍԷՆ ՖՕՆԻ, ՆԷՕՎԻԼԻ եւ շրջակայ ընկերները եւ համակիրները։

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ։ Փոքրիկներու համար կէս գին։

Շոգեկառքը կը մեկնի Կար տը Լէօթէն առաւօտեան ժամը 8ին։ Համախմբում կայարանին առջեւ ժամը 8ին քառորդ անցած։

ՅՈՂՈՐԴԻՑ ՏԻՋԱՑՆԵՐ.— Կար տը Լէօթ երթալու համար առնել թիւ 11, 34 եւ 35 հանրակառքերը եւ իջնել Ավընիւ Ֆէլիքս Ֆոր։

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐ ԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — Վիէօ Բօռ — դէպի Cassisի ծովեզերեայ օդասուն վայր մը։

Ամբողջ օրը հաճելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մտերմիկ շրջանակով մը։ Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ։ Շարժանկարիչ պիտի առնէ բոլոր նաւագնացները։

Արձանագրութիւնները կը փակուին օգոստոս 12ին։

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ս. Տիրատուրեանի 2, Rue Philippe de Girard եւ Ա. Քէօսէեան 11 Place Jules Guesde — Փլաս Ժիւլ Կէտ։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՕՌ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14-20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
71, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Լիւքսանպուրկ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԿՏՐՈՆՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ԴՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունենք յատուկ գին եւ ցուցակ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

Allimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «Moka» սուրճովը
Café "HAREM„
5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ՌԱՅԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու։
— Ոչ՝ ձեր պահանջած ապրանքը փոխ մը մտածէք ձեզ. գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ առաջի տակին ալ որ կը գտնուին...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40-63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական ազնիւ ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Գեղարուեստական օղին է որ ձեր սեղանին կ՚արժէ գինեխումը ջուր կը խմէ եւ կը մնայ ձեզ առողջութեան ...ութեամբ։ ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը ... քաղցր ու բոյր եւ ... ծառայելու ... է։

Dalakupeian 8 Rue ... Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70-89

ՈՍՕ ՏԵՍԱԿ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆՕՂԵԱՆ ՀԵՏԱՐԴԻՆ
(Բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)
Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ։
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil. Asnières (Seine) France.

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 75
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
4
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
4 AOUT
1938

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3799 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻ՞Ն ԹԷ ԹՐՔԱՑՈՒՄ

Այսօր չարք մը լուրեր պիտի կարդաք, Ալեքսանտրէթի շրջանին կացութեան մասին:

Ինչպէս կը հաղորդեն տեղեկատուները, երեւութապէս խաղաղ է ամէն բան: Ոչ մէկ բացառիկ դէպք, որ ցնցում պատճառէր:

Եւ սակայն, ամենօրեայ իրողութիւններ կան որոնք շատ բան կը խօսին բուն կացութեան եւ մանաւանդ վաղուան մասին:

Այսպէս, առանց իրարանցումի, բայց յարատեւօրէն կը շարունակուի շրջանին թրքացումը:

Քաղաքային իշխանութիւնը Թուրքերուն ձեռքն ըլլալով, անոնք ամէն օր ճեղք մը կը բանան, չեչտելու համար թրքական դիմագիծը: Անուններ կը փոխեն, պաշտօնեաներ կը ճամբեն, Թուրքեր կը տեղաւորեն նոյն իսկ առեւտրական հաստատութեանց մէջ, քշելով ոչ-թուրք տարրերը (Արաբ, Ալէվի կամ Հայ): Պակասը կը լրացնէ Թուրք մամուլը: Ոչ միայն տեղականը, այլ եւ բուն թրքականը, որ ազատ մուտք ունի սկիզբէն ի վեր:

Չետաղհետէ աչքի կը զարնեն, նաեւ, ուրիշ թրքավարի մեթոտներ,— բանի հանգամանքութիւն, ֆէս պատռել (ինչպէս առաջ գլուխը կը պատռէին, ֆէս դնել տալու համար), թալան, ամբոխավարական գրգռութիւններ եւն.:

Ինչպէս կը յիշուի, յուլիս 3ին էր որ Անտիոքի մէջ ստորագրուեցաւ ֆրանքօ-թուրք զինուորական համաձայնութիւնը, իսկ յուլիս 4ին՝ բարեկամութեան դաշինքը, Էնկիւրիի մէջ:

Արդ, ամիս չանցած եւ դեռ ընտրական գործողութիւնները շլրացած, Թուրքերը արդէն տուն-տեղ են եղած Սանճաքին մէջ:

Մնաց որ, պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է «ընտրական գործողութիւնը»: Թուրքերը արդէն մասնաւոր համաձայնութեամբ եւ վարչականօրէն ստացած են առանձնաշնորհեալ դիրք, իբրեւ «մեծամասնութիւն»: Այժմ որ արձանագրութիւնները վերջացած են, պարզապէս այդ կէտիքն է որ պիտի նուիրագործուի, յաւելեալ եւ ճոխացեալ: Ոչ միայն բանութեամբ, այլ եւ «օրինապէս»:

Արդարեւ, ինչպէս կը հաստատեն արաբական թերթերը, «արձանագրութիւնները կը շարունակուին աներեւակայելի ձեւով: Իւրաքանչիւր Թուրք 2-3 անգամ արձանագրուելու հնարաւորութիւն կը ստանայ, որովհետեւ ընտրական գիւաններուն վերատեսիչ յանձնախումբերը բացառապէս Թուրքերէ կազմուած են»:

Միւս կողմէ, համաձայն հաստատուած կանոնագրին, ընտրական յանձնաժողովը, որ իրաւասութիւն ունի «վերջնապէս լուծելու ընտրական ամէն գործ եւ վէճ», եւ իր որոշումները պիտի տայ մեծամասնութեամբ: Արդ, Թուրքերը երեք հոգի են յանձնաժողովին մէջ, իսկ Ֆրանսացիները միայն մէկ:

Այս կացութեան առջեւ, ոչ-Թուրքերը նախընտրած են ձեռնպահ մնալ, իսկ սուրիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղած է հոգատար իշխանութեան: Երկուքն ալ.ամուլ յոյսեր:

Ուրեմն, Թուրքերը փառաւո՞ր յաղթանակ մը պիտի չտա՞ն նաեւ ընտրական արձանագրութեանց, հետեւաբար եւ բուն ընտրութեանց մէջ, իրենց ուզածին պէս կառավարելու համար վիճելի շրջանը:

Զարմանա՞լ ժրնեւի մէջ կնքուած համաձայնութեան այս ձախաւեր ելքին համար:

Ամենեւին: Այն օրէն որ ճամբուեցան Ազգաժողովին պատուիրակները, Թուրքերու «չանթաժ»ին վրայ եւ հոգատար իշխանութիւնը չափէն աւելի առաջ գնաց, գոհացնելու համար Էնկիւրին, այս բոլորը անխուսափելի էին:Կէտ առ կէտ նախատեսուած:

Անշուշտ միայն հոգատար իշխանութիւնը չէ պատասխանատուն այս նոր կացութեան:

Նոյնքան եւ թերեւս աւելի ծանր մեղքեր կը ծանրանան բրիտանական դիւանագիտութեան վրայ, որ իր թեւարկութեան տակ առած ըլլալով Թուրքիան, վճռական դեր մը կատարեց, այս անփառունակ ելքին յանգելու համար:

Լաւատեղեակ աղբիւր մը, «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Արեւելքի թղթակիցը, որ առաջին անգամ հաղորդած էր ֆրանքօ-թրքական գաղտնի համաձայնութիւնը, կը գրէ այս առթիւ, Էնկիւրի եւ Պոլիս հանդիպելէ վերջ.

— «Ինչ որ աշխարհ չի գիտեր, բայց այլ եւս գաղտնիք չէ, այն է որ Անգլիա ամէն ջանք թափեց, Ֆրանսայի ընդունիլ տալու համար Թուրքիոյ տեսակէտը Սանճաքի հարցին մէջ: Հակառակ կարգ մը թերթերու գրածին, թրքական զօրքին Սանճաք մուտքը որ եւ է մտահոգութիւն չպատճառեց Անգլիոյ մէջ: Ընդհակառակն, որովհետեւ Մեծն Բրիտանիան համոզուած է որ Թուրքիա չունի հողային ծաւալման որ եւ է նպատակ, ինչպէս քանիցս յայտարարեցին թուրք վարիչները: Եթէ Թուրքիա այնքան կորովի դիրք մը բռնեց Սանճաքի հարցին մէջ, միայն եւ միայն իր ազգային արժանապատուութիւնը պաշտպանելու համար է: Այս է Լոնտոնի մէջ տիրող կարծիքը»:

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Մեծերուն երէկուան յաղթականներուն համար ի՞նչ արժէք ունին փոքրերու իրաւունքը, արդարութիւնն ու հանդիսաւոր յանձնառութիւնները, երբ հարցը կը վերաբերի Թուրքիոյ «ազգային արժանապատուութեան» ...

Այդ արժանապատուութիւնը լիովին գոհացում գտած է, արդէն, Սանճաքին շնորհուած ինքնավարութիւնը վերածելով մեթոտիկ թրքացման: Միշտ «օրինական» ձեւերով, ինչպէս բուն Թուրքիոյ մէջ, երբ հարցը կը վերաբերի ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց:

Կը մնայ սպասել մեծերու ճարտասանական մարզանքներուն, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, արդարացնելու համար այս անփառունակ նահանջը:

Չէ՞ որ ժրնեւէն անգամ աւելի թեթեւ կ'ուեց Էնկիւրիի առջեւ..

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԿՌՈՒՆԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Խորհրդային օդանաւեր յարձակեցան Քորէայի վրայ

Երեքշաբթի օր աւելի ծանր դէպք մը պատահեցաւ Սիպերիա-Մանչուրիա սահմանին վրայ: Տասներինգ խորհրդային օդանաւեր յարձակեցան հիւսիսային Քորէայի վրայ, եւ ռմբելու համար վիճելի շրջանը: Խորհրդային զեկոյցը կ'ըսէ թէ ճափոնցիները մեծ կորուստներ կրեցին եւ կ'ազդարարէ թէ «շատ ծանր հետեւանքներ պիտի ծագին, եթէ ճափոնցիները շարունակեն իրենց նախայարձակումը խորհրդային հողին վրայ, այսպիսի պայմաններու մէջ»:

Ճափոնցիները պատասխանելով նոր յարձակման, օդանաւային ցոյց մը կատարեցին սահմանագլուխին երկայնքը, իբրեւ ազդարարութիւն: Ռուսական զեկոյցին համաձայն, եռ առնուած է վիճելի շրջանը, Զանկուֆէնկ, բայց ճափոնցիները կը հերքեն: (Այս դիրքը կը գտնուի Սիպերիոյ, Մանչուրիոյ եւ Քորէայի սահմանին վրայ, ենթակայ՝ Վլատիվոստոքի բերդերու ռմբակոծութեան):

Կացութեան ծանրութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ ճափոն աւելի քան 500.000 ընտիր հետեւակազօրք ունի, իսկ Խ. Միութիւնը՝ աւելի քան 1.000.000 կանոնաւոր եւ օժանդակ զինուոր՝ Մանչուրիոյ եւ Սիպերիոյ սահմանին վրայ: Եռ այժմ կռիւներուն կը մասնակցին 2000 ճափոնական եւ նոյնքան խորհրդային զինուորներ, օդանաւերով եւ թնդանօթներով: Ճափոնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցնէ թէ ամէն պատրաստութիւն տեսնուած է որ եւ է պատահականութեան դէմ: «Հրասայլերը անօգուտ են ճահճային վայրերու մէջ, իսկ զինուորական եւ ծովային օդանաւերը կարմ եւ պատրաստ կը մնան միշտ: Անգամ մը որ անոնք թռչին, ոչ մէկ թշնամի դիրք ...նի կրնայ դիմանալ»:

Մանչուրիոյ կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց Մոսկուա, բողոքելով կատարուած յարձակումներուն դէմ եւ ազդարարելով թէ Խ. Միութիւնը պատասխանատու պիտի մնայ հետեւանքներուն: (Մանչուրիա կը գտնուի ճափոնի թեւարկութեան տակ): Այս առթիւ կը յայտնէ թէ Մանչուրիա պատրաստ է բանակցութիւններ կատարելու, եթէ խորհրդային իշխանութիւնը փոխէ իր դիրքը:

Ճափոնի պաշտօնական շրջանակներն ալ Խ. Միութեան վրայ կը ձգեն ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ կ'ըսեն թէ անոր դիրքէն կախում ունի պատերազմը կամ խաղաղութիւնը: Ճափոնական դահլիճը ամբողջ երկու ժամ ժողով գումարելով, քննեց կացութիւնը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Խ. Միութիւնը եւ ճափոն երկուքն ալ չեն ուզեր աւելի ծանրացնել կացութիւնը, թէեւ յարձակումները կը շարունակուին փոխադարձաբար:

Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ այնքան ալ տրամադիր չեն երեւար իտալական եւ գերմանական օգնութիւն հասցնելու ճափոնի, համաձայն հակակոմինթերն ուխտին: Իտալական տեսակէտով, ճափոն ռազմագիտական սխալ մը գործած է.

**Զինուորական խորհուրդ մը գումարուեցաւ Մոսկուայի մէջ, ուսումնասիրելու համար կացութիւնը: Կը հաւաստեն թէ Սթալին յանձնարարած է զգուշանալ ծայրայեղութիւններէ, կասկածելի գտնելով յաղթական պատերազմ մը: Ժողովը լիազօրութիւն տուած է մարաջախտ Պլիւխէրի, միեւնոյն ատեն արգիլելով զինուորական գործողութիւններ կատարել Մանչուրիոյ սահմանին վրայ:

10,000,000 Ոսկի Պուլկարիոյ մէջ

"Պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը,,

Թրքական մամուլը իր կարգին ողջունելով Պուլկարիոյ զինուորական իրաւունքներուն վերահաստատումը, կը յայտարարէ թէ աւելի քան 10 միլիոն պալքանեան ոսկիներ պատրաստ են պաշտպանելու խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը հարաւային Եւրոպայի եւ արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Այս առթիւ կը չիշտեն թէ Պուլկարիա իր զինուորական իրաւունքները վերստացաւ շնորհիւ Թուրքիոյ գործօն միջամտութեան, «ինչ որ քէմալական փառաւոր յաղթանակ մը կը կազմէ ի նպաստ աշխարհի խաղաղութեան»: Թուրք նախարարներու կարծիքով, հակապատերազմեան այս աչարկու դաշնակցութիւնը, որուն մաս կը կազմեն Թուրքիա, Ռումանիա, Յունաստան, Եուկոսլաւիա եւ Պուլկարիա, մեծ պետութեանց եւ արեւելեան ու արեւմտեան երկիրներու զինակցութեանց աջակցութեամբ, լրջօրէն մտածել պիտի տայ բոլոր անոնց որ կը փորձեն խանգարել աշխարհի խաղաղութիւնը:

** Փարիզի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ թրքական կառավարութիւնը նախաձեռնութիւն ստանձնած է, գլուխ հանելու համար Պալքանեան Միութեան եւ Պուլկարիոյ համաձայնութիւնը, ոչ-յարձակման հիման վրայ: Բանակցութեանց վարիչ ոգին եղած է Թուրքիա, Եուկոսլաւիոյ վարչապետին ջերմ աջակցութեամբ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ռումանիա եւ Յունաստան երկար ատեն ընդդիմացած են Էնկիւրիի ճնշումին, վախնալով որ պէտք եղածէն աւելի կը զօրանայ Թուրքիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ դիրքը Պալքաններու մէջ, քանի որ առաջինը մասնաւոր յարաբերութիւններ ունի Գերմանիոյ հետ, իսկ երկրորդը՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ: Այս մտավախութիւնները մեծապէս նուազեցան, երբ Անգլիա լայն վարկեր բացաւ Թուրքիոյ:

** Գերմանական մամուլն ալ գոհունակութիւն կը յայտնէ Պուլկարիոյ զինուորական իրաւունքներուն վերահաստատման համար: Թերթ մը կը գրէ այս առթիւ ... «Իբրեւ հին զինակիցները Պուլկարիոյ, կ'ըմբռնենք Սոֆիայի մէջ տիրող ուրախութիւնը: Աշխարհ անգամ մը եւս իմացաւ թէ հպարտ ազգերը չեն կրնար կաշկանդուիլ եւ հարստահարուիլ»: Կուսակցական գլխաւոր պաշտօնաթերթը «սրտանց կը շնորհաւորէ նախկին դաշնակիցները եւ զէնքի եղբայրները»:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Արաբ ահաբեկիչները բանի դրամ կը հաւաքեն մեկուսի շրջաններու մէջ, մահուան սպառնալիքով: Կ'ըսուի թէ վերջին երկու շաբաթներու մէջ յաջողած են գանձել 35.000 տոլար: Ահաբեկչական գործունէութիւնը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Արաբներու եւ Հրեաներու հետ՝, երկու անգլիացի զինուորներ ալ սպաննուեցան առջի օր: Յուլիսի ընթացքին սպաննուած են 148 Արաբներ եւ 60 Հրեաներ, վիրաւորուած՝ 256 Արաբներ եւ 201 Հրեաներ:

ՉՄՈՌՆԱՔ ՆՈՐՈԳԵԼ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Ոստիկանական Վերատեսչութիւնը ազդարարութիւն մը հրատարակեց, որ կը յիշեցնէ թէ անցեալ մայիսին հաստատուած օրէնքին համաձայն, անձնագիրներու (ինքնութեան թուղթ) նորոգման համար պէտք է դիմում կատարել պայմանաժամին լրացումէն երեք ամիս առաջ, եւ ոչ թէ լրացումէն վերջը:

Անոնք որոնց անձնագիրներուն պայմանաժամը լրացած է կամ լրանալու վրայ է եւ որոնք տակաւին դիմում չեն կատարած նորոգման համար, կրնան դիմել մինչեւ Սեպտեմբեր 15, որմէ վերջ նկատի պիտի չառնուին լրացած անձնագիրներու նորոգման դիմումները: Փարիզ բնակողները պէտք է դիմեն Ոստիկանական Վերատեսչութեան 205 թիւ գրասենեակը:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

ՏԷՐՍԻՄԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ — ԹՈՒՐՔԵՐԸ Կ'ԱՅՐԵՆ ԵՒ ԿԸ ՋԱՐԴԵՆ — ՉՈՐՍ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ՎԱՐ ԶԳՈՒԱԾ — ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ — ՔԻՒՐ-ՏԻՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՑԵՂԵՐԸ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը հաղորդուին հետեւեալ տեղեկութիւնները, Յուլիս 25 թուականով —

Մայիս 15էն սկսեալ, թրքական 7րդ եւ 8րդ զօրաբանակները եւ 25րդ եւ 14րդ շրջան ոստիկան-զինուորներու զօրամասերը գործողութեան սկսած են Տէրսիմի մէջ:

8րդ զօրաբանակը կը կռուի Տէրսիմի հիւսիս-արեւելք գտնուող Մնձուր լեռներու քիւրտ ուժերուն դէմ, որոնց կը հրամայեն Հիւսէյին եւ Խալիլ աղա Զատէ Հասան աղաները: Մեծ կորուստ ենթարկուելով՝ Թուրքերը բաժնուեր են քաշուիլ Մուրատ գետի եզերքը:

7րդ զօրաբանակը Տէրսիմի հարաւ-արեւմուտքէն կ'անցնի Եփրատ գետը եւ կը կռուի Աղ Տաղի լեռնաշղթային մէջ ամրացած Քիւրտերուն դէմ, որոնց կը հրամայեն հանգուցեալ Սէյիտ Րիզայի եղբօրորդին՝ Զէյնէլ եւ Եուսուֆան աշիրէթի պետ Ֆէնտիք աղաները: Թուրքերը հոս ալ մեծ կորուստ կրած են, եւ չկարենալով մնալ այդ լեռնային շրջանին մէջ՝ քաշուած են Մազկերտի Զաբ շրջանը:

Թրքական զօրամասերու հրամանատար զօրավար Ապտուլլահ կը սպասէ նոր ուժերու:

Թուրքերը այրած են լեռնալանջերու եւ դաշտերու մէջ գտնուող քրտական գիւղերը եւ ջարդած են ամբողջ բնակչութիւնը, չխնայելով նոյն իսկ կիներուն եւ տղոց:

Չկարենալով հրացան եւ թնդանօթ հասցնել Քիւրտերու անառիկ դիրքերուն, Թուրքերը սաւառնակով հեղձուցիչ կազ եւ ռումբեր արձակեցին, բայց այս միջոցն ալ մեծ ազդեցութիւն չգործեց այդ լեռնային շրջաններուն մէջ: Քիւրտերը մեծ յանդգնութեամբ եւ ազգային խոր հաւատքով կը դիմադրեն Թուրքերու քանդիչ գործունէութեան: Հակառակ անոր որ համեմատաբար զուրկ են միջոցներէ, քիւրտ ըմբոստները աներեւակայելի քաջութեամբ կը կռուին: Մինչեւ հիմա վար ձգած են թրքական չորս սաւառնակ եւ գրաւած բազմաթիւ զէնքեր եւ լեռնային թնդանօթ: Ըմբոստները թեթեւ թեթեւ գիտեն այդ լեռնային շրջանը եւ գիշերային յարձակումներով անդադար կը կոտորեն Թուրքերը, միաժամանակ զէնք ու ռազմանիւթ ձեռք անցընելով:

Էլ Ազիզի եւ Երզնկայի հիւանդանոցները լեցուն են ծանր վիրաւորներով: Թուրքերը Տիարպէքիր եւ Սվազ կը ղրկեն թեթեւ վիրաւորները:

Տէրսիմի կռուողները առանձին չձգելու համար, Քիւրտիստանի միւս շրջաններու Քիւրտերն ալ սկսած են խլրտիլ: Այսպէս, Սասուն լերան (Պիթլիսի նահանգ) մէջ գտնուող ուժերը, որոնց կը հրամայէ Րէշի աղան, երթիկը կոչուած տեղը կռիւի բռնուած են երկու վաշտ Թուրք զինուորներու հետ եւ զանոնք քշած են մինչեւ Հազօ գաւառակին կեդրոնը, մեծ կորուստ տալէ վերջ անոնց:

Քրտական խլրտումներ ծայր տուած են հետեւեալ վայրերուն մէջ ... Գօնթին, Թէնարօլ, Քէյի եւ Չէլլան:

Արարատի ըմբոստութեան հերոսը՝ հրամանատար Իհսան Նուրի փաշա հրատարակած է յայտարարութիւններ, որոնցմով Քիւրտիստանի բոլոր ցեղապետները եւ բնակիչները կը հրաւիրէ մասնակցիլ անկախութեան պայքարին: Առնուած լուրերու համաձայն, Նուրի փաշայի հին զէնքի ընկերներն ալ կը պատրաստուին ռազմադաշտ իջնել ուրիշ ցեղապետներու հետ: Բոլորը ուխտած են կռուիլ մինչեւ մահ՝ ազատուելու համար թրքական լուծէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՃՆՇՈՒՄԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Թուրքեր կը տեղաւորուին Հայերու տեղ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ Սանճաքի ոչ-Թուրքերու կացութեան մասին (28 յուլիս).

Երեւութապէս խաղաղ է կացութիւնը. Ոչ մէկ հալածանք, ոչ մէկ պաշտօնական ճնշում: Եւ սակայն, քանի օր կ'անցնի, այնքան անտանելի կը դառնայ կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք թրքացման քաղաքականութեան որ կը շարունակուի այնքան խստօրէն: Թրքացում՝ ամէն տեսակէտով, սկսեալ պաշտօնատուներէն մինչեւ սինէման, մինչեւ սրճարանը:

Այսպէս, կ'իմացուի թէ որոշուած է հեռացնել կառավարական ճիւղերու բոլոր հայ պաշտօնեաները եւ Թուրքեր դնել անոնց տեղ: Միայն թէ փոփոխութիւնը պիտի կատարուի աստիճանաբար, ցնցումի տեղի չտալու համար:

Որոշուած է նաեւ թրքական դարձնել նոյն իսկ մասնաւոր հաստատութեանց պաշտօնէութիւնը: Օրինակ, Հալէ Եվլին անդադար Թուրք կը ղրկէ Քրլիփթիսի բուրդ եւ օճառի գործարանին, յանձնարարելով «անպայման գործ տալ անոնց»: Եւ երբ գործարանին յոյն տնօրէնը գիտել կուտայ թէ տեղ չունի, Հալէ Եվլիի վարիչները կը պատասխանեն ... Հանեցէք սա Հայերը»:

Ճարահատ, տնօրէնը կը դիմէ այդ միջոցին, քանի մը Հայեր դուրս նետելով: Այդ խեղճերէն մէկը, չկարենալով ուրիշ տեղ գործ գտնել, գաղթեց:

Միւս կողմէ, տեսակ մը հարկահաւաքութիւն սկսած է, բոլորովին քմահաճ: Թուրք զօրամասերը չեկած, Հալէ Եվլին սկսաւ որոշ գումարներ գանձել ոչ-Թուրքերէն, իբրեւ դիմաւորութեան ծախք: Այս ձեւով քանի մը հազար ոսկի հաւաքեցին: Երեւակայեցէք որ, միայն Պէյլանի հայութենէն 70 ոսկի գանձեցին, երբ հայութիւն բռնածը 20 տուն է, բոլորն ալ աղքատ եւ օրուան հացի կարօտ ...

Որոշ չափով հասկնալի էր ասիկա, իբրեւ արտակարգ պարագայ մը: Ին-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՒ ՉԵԿԱՆ

Ա.

... 18 Յուլիս

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Տ. Գէորգ Ե. Սուրէնեանը վախճանեցաւ Էջմիածնում 1930 Մայիս 8ի առաւօտ ժամը 11ին։

Նոյն թուի Մայիս 9ի առաւօտեան՝ կաթողիկոսական տեղակալ Խորէն Արքեպիսկոպոսը (յետոյ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ այս նահատակը) հետեւեալ հեռագիրը կ'ուղղէր արտասահմանի հայ հոգեւոր մարմիններին եւ առաջնորդներին.

«Նորին վեհափառութիւն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հանգեաւ ի Տէր երէկ առաւօտեան ժամի 11ին։ Թաղումը Մայիսի 18ին»։

Մայիս 9ին կատարւում է հանգուցեալ Գէորգ Ե. կաթողիկոսի դիազննութեան գործողութիւնը «մահուանից 10 ժամ յետոյ»։ Եզրակացութիւնը եղած էր այն, որ Գէորգ Ե. կաթողիկոսի «մահը տեղի է ունեցել ներքին գործարանների եւ մասնաւորապէս երիկամների եւ սրտի քրոնիկ, անզօր կազմախախտական երեւոյթներից սրտի պարալիզի (անդամալոյծ) հետեւանքով»։

Կաթողիկոսի դիազննութեան գործողութեան ներկայ եղած են՝ Հ. Ս. Խ. Հ. Հայ Պետ. Համալսարանի Պաթօ-Անատ. ամբիոնի վարիչ՝ փ. Ս. Ցակոբեան, դատական բժշկ. ամբիոնի վարիչ՝ Շէկ-Ցովսէփեան, թերապ. կլինիկայի վարիչ պրոֆ. Ս. Մելիք-Ադամեան։ Բժիշկներ 1. Ասատրեան, 2. Ալիքեան։ Հ. Ս. Խ. Հ. Առողջապահական ժողկոմի տեղակալ՝ Դեւանդեան, Երեւանի Պետ. Առ. բաժնի վարիչ Մալխասեան։

Ներկայ էին նաեւ կաթողիկոսի տեղակալ Խորէն արքեպիսկոպոս, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամներ Բագրատ եւ Մաթէոս արքեպիսկոպոսներ։

Երջանկայիշատակ Գէորգ Ե. կաթողիկոսը 1930 Ապրիլ 16ից հիւանդութեան ծանրացած վիճակ է ապրում, մինչեւ մահուան օրը, Մայիսի 8ը։ Ամբողջ 23 օր կաթողիկոսի առողջութիւնը մտահոգութեան առարկայ է դառնում ոչ միայն Էջմիածնի միաբանութեան, այլեւ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան, որի բժշկական խորհուրդը կազմեց յատուկ արձանագրութիւն։ Բժշկական խորհրդին մասնակցում էին պրոֆ. Մելիք-Ադամեան եւ բժիշկներ Յովհ. Յովհաննիսեան, Գրիգոր Սաղեան եւ Ա. Ալիքեան։ Վերջապէս «Մայիսի 8ի առաւօտը զարկերակը հազիւ շօշափելի էր, շնչառութիւնը յաճախակի եւ մակերեսային, մեծ քանակութեամբ խլզոցներ թոքերի մէջ, սրտի հնչիւնները հազիւ լսելի, գիտակցութիւնը պարզ։ Մահը տեղի ունեցաւ Մայիսի 8ին առաւօտեան ժամը 11ին, սրտի գործունէութեան անզօր թուլութեան եւ թոքերի այտուցի երեւոյթներով»։

Ամենայն Հայոց Վեհափառ կաթողիկոսի՝ Գէորգ Ե.ի մահից առաջ անգամ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը Մայիսի 6ին յատուկ շրջաբերականով կաթողիկոսի հիւանդութեան մասին յայտնում է թեմերին եւ առաջնորդներին, ի գիտութիւն։ Մահուանից յետոյ էլ, երբ կատարւում է դիազննութիւնը, Գերագոյն Խորհուրդը անմիջապէս ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայութեան յայտնում է կաթողիկոսի մահը, չմոռանալով նաեւ, որ թաղումը տեղի պիտի ունենայ Մայիսի 18ին, մահուանից 10 օր վերջ, որպէսզի թէ արտասահմանից եւ թէ Ռուսաստանի ամէն կողմերից պատգամաւորներ հասնին Էջմիածին։ Այս մասին մէջբերենք Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի 1930, Մայիսի 31 թուակիր եւ համար 401 գրութեան հետեւեալ տողերը.

«... Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը ի նկատի ունենալով, որ Հայրապետի յուղարկաւորութեան ժամանակ հեռաւոր թեմերից կը գան պատգամաւորներ, որոշեց թաղումը կատարել Մայիսի 18ին։ Ամբողջ տասն օր մայր տաճարում երեկոյեան ժամերգութիւնից յետոյ եւ վեհարանում առաւօտները ժամը տասին, խուռն բազմութեան ներկայութեամբ հոգեհանգիստ էր կատարւում եւ հաւատացեալ ժողովուրդը շրջակայ գիւղերից մեծ բազմութեամբ ամենայն օր գալիս էր յարգանք մատուցանելու Ս. Հայրապետի աճիւնին։

«Մայիսի 16ից սկսեցին Մայր Աթոռ ժամանել Համամիութենական Հանրապետութիւնների մէջ գտնուած թեմական եւ համայնքների շատ ներկայացուցիչներ եւ հոգեւորականներ, իսկ արտասահմանից անձամբ ներկայ կամ ներկայացուցիչներ ուղարկել չկարողանալով որոշ վայրերից — Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքութիւններից, Եւրոպայի, Եգիպտոսի, Պարսկա-Հնդկաստանի, Ատրպատականի եւ այլ թեմերից կարգուած էին յատուկ ներկայացուցիչներ։

«Մայիսի 18ին ամէն կողմից ժողովուած տասնեակ հազարաւոր հաւատացեալների ներկայութեամբ, որոնք եկել էին վերջին անգամ համբուրելու սիրեցեալ Հայրապետի օծեալ Աջը, կատարուեց հանդիսաւոր պատարագ։ Պատարագիչն էր հայրապետական տեղակալ Ամենապատիւ Տ. Խորէն արքեպիսկոպոսը, որ օծման կարգը կատարեց եւ պատշաճ քարոզ խօսեց եւ Ս. պատարագից յետոյ հանգուցեալի դին ամփոփուեց Մայր տաճարի բակում, Տ. Մակար կաթողիկոսի դամբարանին կից, ըստ ցանկութեան Նորին Սրբութեան»։

Այս պաշտօնական գրութեան տակ ստորագրել է՝ անդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի՝ Գէորգ արքեպիսկոպոս (Չէօրէքճեան) քարտուղար՝ Կարապետ Քօչարեան։

Հանգամանօրէն եւ դիտմամբ այսպէս կանգ առինք երջանկայիշատակ Տէր Գէորգ Ե. Վեհափառ կաթողիկոսի հիւանդութեան, մահուան եւ թաղման վրայ, որպէսզի հիմա զարձեալ պաշտօնական փաստաթղթերով ներկայացնենք թէ ինչպէս Խորէն Ա. Նահատակ կաթողիկոսի խեղդամահութիւնից յետոյ, Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը զարձեալ Գէորգ արքեպիսկոպոսի ստորագրութեամբ ի՛նչ բովանդակութեամբ գրութիւններ է ուղարկել արտասահմանի թեմական առաջնորդներին, պատրիարքներին եւ կամ կրօնական համայնքներին։

Ինչպէս յայտնի է, Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ Գէորգ արք. Չէօրէքճեանը Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք.ին հեռագրել է Ապրիլի 10ին (1938 թ.) հետեւեալը՝ լատիներէն տառերով եւ հայերէն բառերով.

— «Վիշտով յայտնեմ թէ Խորէն կաթողիկոսի ի Տէր հանգեաւ սրտի կաթուածից. խնդրեմ անօրինել պատշաճը (հաղորդելու) բոլոր տեղերին։ Տեղակալ Գէորգ Արք.»։

Թորգոմ պատրիարքն էլ այդ հեռագիրը հաղորդեց սփիւռքի հայութեան առաջնորդներին եւ ազգային մարմիններին։ Ըստ այդ պաշտօնական հեռագրի, մամուլը եւ ազգային եկեղեցական մարմինները համոզուած էին թէ Խորէն Ա. կաթողիկոսը իսկապէս վախճանած է «սրտի տագնապից»՝ Ապրիլ 10ին։

Կաթողիկոսի անակնկալ մահը կասկած յառաջ բերաւ ամենուրեք, որ սպարախտ Հայրապետը սպաննուած է Չեկայի կողմից։ Եւ ահա Հայաստանի շատ վայրերում իսկ, երբ կաթողիկոսի մահը չէին լսել, Երեւանից Իրան անցած Իրանահպատակները յայտնեցին, թէ Չեկան խեղդել, սպաննել, բռնամահ է արել Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա.ին։ Այդ պատահական ճամբորդներն ու լրատուները հաղորդեցին, որ կաթողիկոսին սպաննել կամ խեղդել են Ապրիլի 6ի կամ 7ի գիշերը։ Այսպէս էլ գրեցին դաշնակցական թերթերը՝ հիմնուելով մեր տուած տեղեկութիւններին վրայ։

Արդ, Խորէն Ա. կաթողիկոսը վախճանուած (սպաննուած, նահատակուած է) Ապրիլի լոյս 6ի գիշերը։ Ուրեմն Ապրիլի 6ի լուսաբացին եւ ամբողջ օրը, ամենաուշը Ապրիլի 7ին՝ Գերագոյն Խորհուրդը պիտի հեռագրէր սփիւռքի հայութեան՝ կաթողիկոսի մահուան լուրը։ Մինչդեռ ճիշդ 4 օր անցնելուց յետոյ՝ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը՝ Գէորգ արք.ի ստորագրութեամբ հեռագրով յայտնում է՝ Ապրիլի 10ին, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը վախճանեցաւ սրտի տագնապից։ Այս հեռագրում պէտք է յիշուէր թէ թաղումը տեղի կ'ունենայ այսինչ օրը։ Թաղման մասին հեռագրում խօսք չկար։ Երուսաղէմի պատրիարքը Ապրիլ 14ին հեռագրում է Էջմիածին Գերագոյն Խորհրդին եւ հարցնում է թէ ե՞րբ, ո՞ր օրն է Վեհափառի թաղումը։ Թորգոմ պատրիարքի հեռագիրը մնում է անպատասխան։

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը իգերապախտ, նահատակ կաթողիկոս Խորէն Ա.-ի մահուան, թաղման եւ յետագայ անցուդարձի մասին պահում է խորհրդաւոր լռութիւն։ Չեկայի սարսափից լռել ու ամփոփ է Էջմիածինը։ Արտասահմանի մամուլը սարսռազդեցիկ մանրամասնութիւններ է գրում կաթողիկոսի նահատակութեան եւ Էջմիածնի անցուդարձերի մասին։ Դաշնակցական թերթերը հիմնուելով իրենց թղթակիցների, աշխատակիցների եւ վստահելի անձնաւորութեանց մանրամասն նամակներով հաղորդուած տեղեկութիւնների վրայ, յայտարարեցին, որ կաթողիկոսին խեղդամահ են արել, Էջմիածինը կողոպտել են եւ միաբաններին ցրել։

ԾՈՎԵՑԻ

ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄ ԱԶԳ. ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ)

ԱՄԲ.— Պոլսոյ «Նոր Լուրի» աշխատակիցներէն Արշամ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ընկերակցութեանց նոր օրէնքի մասին, որ սահմանուած է վերջնապէս կազմալուծելու ոչ-թուրք հասարակութեանց ազգային կեանքը...

Ընկերակցութեան օրէնքը 14 Յուլիս թուակիր պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած ըլլալով, կը տեսնուի որ տրամադրութիւններ ունի այս երկրին ոչ-իսլամ ժողովուրդներուն համար, որոնք մինչեւ հիմա կը կառավարուէին իրենց ուրոյն օրէնքներով։

Այս նոր օրէնքը ջնջած է միայն 1922ի ընկերութեանց օրէնքը եւ 15 Հոկտեմբեր 1929 եւ 20 դեկտ. 1930 օրէնքները, բայց ժողովին մէջ կատարուած վիճաբանութենէն հասկցուեցաւ որ, ոչ իսլամ տարրերը իրենց ներքին աշխարհական վարչութիւնը պիտի պատշաճեցնեն նոր օրէնքին, այնպէս որ երբ օրէնքին վիճաբանութեան դրուած օրը Պերճ Թիւրքէր ըսած է թէ, ինչպէս գրած էր Անգարայի Ուլուսը, մենք այս երկրին մէջ ինքզինքնիս փոխանակ փոքրամասնութիւն նկատելու, երկրին ամբողջութեան մէկ մասնիկը կը նկատենք, ներքին գործավարը պատասխանած է թէ, մենք մեր ստորագրած դաշնագիրներու հաւատարիմ կը գտնուինք, որոնց մէջ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւններ կան։ Այս կերպով հասկցուեցաւ որ այս նոր հրատարակուած օրէնքը ոչ հակաերփոքրամասնութեանց իրաւունքներուն եւ զարձեալ պատասխանելով Պերճ Թիւրքէրի յայտարարութեան որ մեր հիւանդանոցին օժանդակութիւն խնդրած էր, ըսած է թէ, այս օրէնքով կազմակերպուած մարմինները ի հարկին պիտի վայելեն կառավարութեան օժանդակութիւնը։

Այսօր այլեւս օրէնքը վերջնական ձեւ առած ըլլալով կը ծանօթացնենք ընթերցողներուն՝ իր կարեւորութեան պատճառով։

Այս նոր օրէնքը կը բաղկանայ 42 յօդուածէ եւ կազմութիւնը ու նպատակը կը բացատրէ, ըսելով որ առեւտրական ընկերակցութիւն մը չէ շահ բաժնելէ տարբեր նպատակով եւ գործունէութիւնը տեւականացնելու համար կազմուած միութիւններու յատուկ կանոնագիր մըն է, որ կը կառավարուի ընդհ. ժողովով եւ վարչական մարմինով։ Այս ընկերակցութիւնները կը կազմուին, բացի քաղաքական, ցեղային, կրօնական եւ գաղտնի նպատակներ հետապնդելէ, բարեգործական, ընկերական եւ մշակութային գործերու համար։ Այս մարմինները իրենց յատուկ կալուած չեն կրնար ունենալ, եւ եթէ ունին, դրամի կը վերածուին. իրենց ներքին գործերը կը վարեն ընդհանուր եւ վարչական ժողովներ։ Տարին անգամ մը ընդհ. ժողով կը գումարուի, համարատուութիւն լսելու, նոր վարչական ժողով կազմելու եւ հաշիւները վաւերացնելու նպատակով։ Այս ժողովները կ'ունենան իրենց դիւանները, արձանագրութեան եւ հաշուական տոմարները, որոնք ժողովականներու կողմէ կը վաւերացուին։

Առանձին յօդուածներով ալ բացատրուած է թէ այս արձանագրութիւնները ի՛նչպէս կը պատրաստուին, եթէ օր մը պէտք ըլլայ ընկերութիւնը ի՛նչպէս կը լուծուի՝ անդամներու երկու երրորդի մեծամասնութեամբ, թէ այս կանոնին պայմանները չյարգող ընկերակցութիւնները ի՛նչպէս կը ջնջուին եւ անդամները ի հարկին բանտարկութեան եւ դրամական տուգանքի ալ կը դատապարտուին։

Այս յօդուածներու կարեւոր մասը կը գտնուէր արդէն ասկէ առաջ հրատարակուած ընկերակցութեանց օրէնքներուն մէջ, իսկ ինչ որ մեզի կը վերաբերի առաւելապէս 39րդ յօդուածն է, որուն մէջ կ'ըսէ թէ «այն ամէն բարեգործական, կրօնական, ընկերական, մշակութային, առողջապահական եւ կրթական ընկերակցութիւնները՝ որոնք այս օրէնքին հրատարակութեան թուականին գոյութիւն ունին, կրնան այս օրէնքի սահմանին մէջ գտնուած ընկերակցութեանց միջոցաւ մատակարարուիլ ու կ'աւելցնէ որ այս կարգի՝ այսինքն արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններ բացառութիւն կը կազմեն 17րդ յօդուածէն, որուն մէջ ըսուած է որ ընկերակցութիւնները չեն կրնար կալուած ունենալ, այսինքն ըսել կ'ուզէ թէ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող մարմինները կրնան կալուած ալ ունենալ եւ կ'աւելցնէ զարձեալ որ, ասոնք «ի հարկին նիւթական օժանդակութիւն պիտի վայելեն» եւ վերջապէս «բարոյական գոյութիւն պիտի ունենան եւ տարուան մը պայմանաժամի մէջ իրենց կազմութիւնը պիտի պատշաճեցնեն ներկայ օրէնքին»։

Այս վերջին յօդուածներէն կը հասկցուի թէ՝ ներկայիս գոյութիւն ունեցող մարմինները պիտի յարմարցնեն օրէնքին իրենց կազմութիւնը եւ այս կերպով կառավարութիւնը պիտի ճանչնայ անոնց կազմը։ Մինչդեռ ներկայիս՝ ոեւէ մարմին բարոյական գոյութեան իրաւունք չունի, այնպէս որ վերջերս Ուսուցչաց Օգնութեան Ընտանիք Կարապետեանի կտակային գործին առթիւ դատարանի առջեւ ճանչցուելու համար շատ դժուարութեան պատահեցաւ։

Ազգատախնամներն ալ այս կերպով կրնան պատրաստել իրենց կանոնագիրը եւ ներկայացնել։ Արդէն անոնք 40 տարի առաջ Ազգատախնամ ընկերութիւն անունով ճանչցուած էին, առանձին կանոնագիրներով, ընդհանուր եւ տնօրէն ժողովներով որոնց համարատու էին, բայց յետոյ երբ բոլոր ընկերութիւնները ինչպէս Միացեալ, Ազգանուէր, Դպրոցասէր, որոնք նոյնպէս առանձին ընկերութիւններ էին իրենց ժողովներով, ջնջուեցան, քաղաքական նպատակներ վերագրուելով, Ազգատախնամները եղան օժանդակ մարմիններ Թաղական Խորհուրդներու։

Բայց, թէ մեր միւս օրինական մարմինները, ի՛նչպէս պիտի պատշաճեցուին հրատարակուած այս օրէնքին, տակաւին առանձին ուսումնասիրութեան կը կարօտի օրէնսգէտներու կողմէ, որոնք նախ եւ առաջ օրէնքը ուսումնասիրելու պէտք ունին, որպէսզի այդ ուղղութեան վրայ կարելի ըլլայ ձեռնարկ ընել։

Օրէնքին մէջ ճշդուած նպատակներու եւ գործերու վարչութեան համար, մարմինները պատասխանատու կ'ըլլան զիրենք ընտրող ժողովուրդին, որ իբր բաժանորդ՝ անդամավճար պիտի տայ եւ ինչպէս որ այսօր … նպաստ եւ նուիրատուութիւն կ'ըլլայ, ասկէ վերջ իբր անդամավճար պիտի գանձուի եւ տարեկան մը … պատրաստութիւնը հնարաւոր … դառնայ։

Այս ընկերակցութիւններու … ծառնութիւնը երբ այսպէս որոշ … մը առնէ, միանգամ ընդ միշտ պի… դադրին այն տարապարտ կասկածները թէ թաքուն նպատակներու կը … ասյեն անոնք, ինչպէս ըսուեցաւ … մանակին եւ բոլոր ընկերութիւն… լուծուեցան։

Խօսելով մասնաւորապէս Հա… համար, կրնանք ըսել թէ ամեն… չենք խուսափիր հակակշիռէ։ Ամէն … չեւ ամէնուն աչքին առջեւ կրնայ … ուիլ իր նպատակով, եւ եթէ այս … նութեամբ պիտի աւելնայ վստահ…թիւնը, փափաքելի է որ այս քնն…թիւնը տեղի ունենայ։

Միայն չի հասկցուիր որ ի՛նչ պի… ըլլայ Թաղ. Խորհուրդներու … կ'երեւայ թէ անոնք ալ ենթակայ … այս օրէնքին։

Փարիզի մէջ ազգային պատասխ…նատու մերին մարմին կամ առաջն…թիւն ճանչցուած չըլլալով կառա…րութենէն, Թաղ. Խորհուրդը … կերակցութեան օրէնքին համեմ… կազմուեցաւ Ընդհանուր Ժողովով … Վարչական Խորհրդով, որոնք տար… անգամ մը հաշիւ կուտան ընկերակ…թեան անդամներու եւ նոր ընտր…թիւն տեղի կ'ունենայ։

Նոր օրէնքին մէջ այդ մասին տրա…մադրութիւն չկայ, բայց եթէ Թա… Խորհուրդներն ալ այդ ձեւով կազմ…ն՝ իրենց բարոյական գոյութի… պիտի ճանչցուի կառավարութ… կողմէ։

Այս կէտերը քննելու եւ վաւեր… րէնքին տրամադրութիւններուն … հաշտեցնելու համար, օրէնսգիտակ… քննութիւն մը կարեւոր է, եւ ինչպ… կ'երեւայ, օրէնսգէտն ալ այդ կարե…ութիւնը ճանչնալով տարի մը պայ…մանաժամ տուած է, որպէսզի գոյ…թիւն ունեցող կազմերը պատշաճեցուին ներկայ օրէնքին։

Ինչպէս ըսինք, այդ պատշաճեցու… մը կրնայ ըլլալ քննութեամբ եւ ու…սումնասիրութեամբ։

Գումգափուի յունաց Ազգատախնամ մարմինը քանի մը տարի առաջ իր կ…նոնագիրը ներկայացուց կառավար…թեան եւ թերթերու մէջ հրատարակ…լով ճանչցուց իր կազմը։

Այս նոր օրէնքն ալ կը տրամադր… որ ամէն ընկերակցութիւն կանոնա…գրով մը ներկայանայ կառավարու…թեան ու հրատարակէ երկու թերթ… մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Զրկուողն ապրեր է, վա՜յ զրկողին։

** Զիստ չթրջած՝ ձուկ չի բռնուիր։

** Զօրաւոր քացախը իր ամանին … վնասէ։

** Էշը յիշէ, փայտը քաշէ։

** Էշը կը դադրի, ձին է ուտողը։

** Էն աչէկին վրայ ուլ արծի։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Անմիջապէս հասկցաւ թէ իր փնտռածն էր ան. մէկուկէս ժամ չկար որ Փիթըր ցոյց տուեր էր զայն մութին մէջ. անոր ծանրութիւնն ու չափը բաւական էին այդ եզրակացութեան յանգելու համար։ Նախախնամութիւնն էր որ այդպէս իր ափին մէջ կը նետէր պահպանակը։ Եթէ չվերադարձնէր, հետեւանքը պիտի ըլլար իրենց ապահովութիւնը. եթէ ընդհակառակն իր տիրոջ յանձնէր զայն, պիտի մեռնէին թէ ինքը եւ թէ մայրը։

Ցետոյ զօրաւոր լսեց Փիթըրի խեղդուկ եւ յուսահատ ձայնը։

— Օ՜հ, ի՛նչ սոսկալի է որ ստիպուած ենք բաժնուիլ ...

— Այդ մասին մի մտածեր, սիրելիս, պատասխանեց Թանիա. վտանգը չէ միւս օր եւ արդէն փրկուած կ'ըլլամ ..

Ոչ, պիտի չկրնար պահել այդ ծրարը. ան պիտի վերադարձնէր ու պիտի յարգէր իր որոշումը։ Պիտի խոստովանէր ինքզինքը ամէն ինչ խոստովանելով եւ պիտի աղաչէր որ գթոտ ըլլար։

Փիթըր չկրցաւ հասկնալ անոր բառերուն բուն իմաստը. չափազանց զարմացաւ ու միշտ մը զգաց խորհելով թէ աղջիկը ամենայն անտարբերութեամբ կը համակերպէր նոր կացութեան։

— Անշուշտ, իրաւունք ունիս, բաւականօրէն. երկուքս ալ պիտի մոռնանք եղածը .. ըսուած է թէ սէրը յաւիտենական չէ ... իսկ մենք դեռ շատ երիտասարդ ենք ... դուն ալ, ես ալ հաւանաբար սիրային բազմաթիւ արկածներ պիտի ունենանք դեռ գերեզման չմտած ...

Թանիա յանկարծ պրկուած մը զգաց իր կուրծքին տակ. կարծես սիրտը այլեւս չէր բաբախեր։ Մատները սեղմեց այնքան ամուր որ իր սրածայր եղունգներով ափերը պիտի ծակէր։ Մէկ ձեռքին մէջ պահած էր փոքրիկ ծրարը։

— Ուրեմն այսքա՞ն է իր ամբողջ զգացումը, մտածեց Թանիա. ուրեմն ինչո՞ւ համար պիտի զոհէր իր անձն ու իր հիւանդկախ մայրիկը որուն միակ նեցուկն էր ինք։ Իր ռուսական սառ արիւնը ըմբոստացաւ յանկարծ։ Ի՛նչ խենթ էր որ այդ տեսակ բաներ անցուցեր էր իր մտքէն։ Վերջիվերջոյ Փիթըրն ալ կը նմանէր այն միւս այրերուն եւ ապագային իր հաճոյքը պիտի փնտռէր հոն ուր կարելի էր զայն ճարել ու ալ պիտի չխորհէր իր մասին։ Թանիա ամօթ զգաց այդ ստրիճան սիրահարած ըլլալուն համար։

— Թանիա՛, հոգիս, ինչո՞ւ կ'ուշանաս, պոռաց Փիթըր դուրսէն. ի՛նչ կ'ընես հոդ ...

— Եկայ, պատասխանեց աղջիկը եւ անմիջապէս գործը վերցուց եւ շոգեմակոյկին յետսակողմը վազելով զետինը փակեց զայն ու Փիթըրին քով մէկտեղուեցաւ։ Նաւապետը հիմա կը հանգչէր իր երկայն գուլպային վերի մասը՝ գօտիէն մերկ մարմին վրայ։

Լուսնկան մարգարիտ թեթեւ կապոյտով ներկուած շողեր կը թափէր Վոսփորի ջուրերուն վրայ։ Աննկարագրելի էր համայնապատկերին գեղեցկութիւնը, երբ շոգեմակոյկը որ ընթացք կ'առնէր պալատներուն ու պարտէզներուն առջեւէն. բայց երկուքն ալ չհետաքրքրուեցան այդ հրաշալի տեսարանով. լուռ ու մունջ նստած էին՝ անձնատուր ահաւոր տառապանքի մը որ կը մորմոքէր իրենց սիրտերը։

Ժամը տասներկուքին տասը կար, երբ Հասան Տալմա Պաղչէի պալատին քարափը ուղիղ մեկնած էին։ Փիթըր նաւավարի մը յանձնեց շոգեմակոյկը, յետոյ արագ քայլերով սկսան բլուրն ի վեր բարձրանալ։ «Թաքսի» մը վարձեցին երթալու համար այն փողոցը որուն անկիւնը իրարմէ կը բաժնուէին ամէն իրիկուն։ Կառքին մէջ գրկըխեցան նորէն, բայց որ եւ է խօսք չփոխանակեցին իրարու հետ։ Կարծես բառերն ալ կը պակսէին իրենց յոյզերը արտայայտելու համար. ամէն ինչ ըսած էին արդէն, նոր նիւթ չկար։

Ճամբան շատ կարճ տեւեց. թաքսին կանգ առաւ այն անկիւնը որ շատ ծանօթ էր իրենց։ Դուրս ցատկեցին։

Փիթըր շարժավարին դրամը վճարեց եւ մօտեցաւ Թանիային.

— Ուրեմն սակայն մեր «մնաս բարով»ն է փափաս աղջիկս։

— Ոչ տակաւին, պատասխանեց Փիթըր գլուխը թօթվելով. այս գիշեր մինչեւ ձեր դուռը պիտի գամ. մինչեւ վերջին վայրկեանը քեզի հետ պիտի ըլլամ ...

Թանիա չբողոքեց ու երկուքը մէկ սկսան քալել լայն պողոտայէն ուր հիմա մարդ մարդասանք չկար։ Ճամբուն երկու եզերքներուն վրայ շարուած էին խարխուլ ու աղտոտ արտաքինով խանութներ՝ մութին մէջ կորսուած։ Փիթըր աւելի եւս տխրեցաւ, երբ մտածեց թէ այդ յուսահատական շրջապատին մէջ պիտի ձգէր իր սիրուհին։ Փողոցին դիմացի եզերքը անցնելով, մտան նեղլիկ ճամբայ մը որուն մայթերէն կը բարձրանար մռայլ երեւոյթով բնակարաններու անվերջանալի շարք մը։ Երբեմն շուք մը կ'անցնէր իրենց քովէն։ Ցետոյ հասան խանութներու նոր բազմութիւն մը, փեղկերով գոցուած ու պարապ։

Թանիա ուրիշ փողոց մը մտաւ … աւելի նեղ ու եզերուած պզտիկ տա…ներով որոնք խրճիթներու կը նմա…նէին։ Պատուհաններուն ապակիները կոտրած էին ու աղբանոցներու գա…հոտը կը տարածուէր ամէ… կողմ։

— Ո՛չ, ո՛չ, մտածեց Փիթըր. ան…կարելի է որ Թանիան ասկէ վերջ ա… ապրի այս կեղտոտ թաղին մէջ։

Տասը վայրկեանէ ի վեր Թանիա … տանջուէր ուրիշ խղճահարութենէ … եւ գրեթէ որոշած էր ծրարը վերադարձնել Փիթըրին, երբ իրարմէ բաժնուէին, բայց երբ խաւարախուռ քարայրի նմանող կամարի մը տակէ… անցան, շատ ուրախ էր որ իր … պահած էր զայն։ Այդ տեսակ կամ… բակալ ճամբու մը մէջն էր որ ներ… նիին ոստիկանները զարանակալ պիտ… սպասէին Փիթըրին. Եթէ պահպա…նակը վերադարձնէր, որ եւ է ապա…հովութիւն օգուտ պիտի չունենար։

Ցոյս չկար որ Փիթըր խուսափէր նոր… քինին հետապնդումէն, որովհետեւ … դեռ քանի մը ժամ առաջ թաղում… պարծանքով յայտներ էր թէ … մարդ ունէր բրիտանական դեսպանա…տան ծառաներուն մէջ։

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՏԱՐՕՍԸ ԻՍԹԱՄՊՈՒԼԻՆ»

ԻԶՄԻՐ.— Գրած էինք թէ Իզմիրի մէջ ամբողջ Հրեաներ մէկ մէկ ոսկի տուգանքի դատապարտուած են, սպառնալիքի խօսած ըլլալով։ «Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Իզմիր, ինքնիրավը կոչուած գրօ-սանքին մէջ, պարտէզին խօսելով շատ աղմկող հարիւր հոգին մէկ մէկ ոսկի դրամական տուգանք վանձուած է։ Գօնեայի եւ Նիյտէի մէջ, անոնք որ հանրային վայրերու կամ պաշտօնատուներու մէջ Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով խօսած են, տուգանք են 50-ական ղրշ. տուգանք վճարել։

Թերթերէն մէկը կը հարցնէ.— Իսթանպուլի մէջ ալ այս պատիժը պիտի գործադրուի՞։

Այս հարցումին պատասխան տալու իրաւասութիւն ունեցող անձը ես չեմ, բայց պէտք է գործադրուի, կ՚ըսեմ։ Որովհետեւ ուրիշ կերպով պիտի չկրնանք մեր գլուխը արգուկուելէն ազատել, օտար լեզուներուն աղմուկէն։

Սպանիայէն կը վռնտուին, բայց ոչ մէկ կերպով չեն հրաժարիր սպաներէն խօսելէ։ Գերմանիայէն դուրս կը նետուին, իրենց բերնէն գերմաներէնէ տարբեր խօսք չէք լսեր։ «Թուրք ենք, Թրքութեան համար մեր կեանքը զոհելու պատրաստ ենք» կ՚ըսեն, կարծես թէ իրենց մայրենի լեզուն Փրանսերէն ըլլար, ձեզի հետ նախ Փրանսերէն կը սկսին խօսիլ, Իսկ ամենաինչէնք կրնար լսել որ իրենցմէն մէկը Թուրքերէն խօսի։ Այս մարդիկը որ կը պնդեն թէ Թուրք են, Թուրքերէն չխօսող Թուրքեր են։

Զբօսավայրերու եւ ճաշարաններու մէջ ալ, կարսոնները օտար լեզուով հաց, ջուր եւ խահուէ կը պոռան։ Քաղաքին կարգ մը քովնտի փողոցներուն մէջ, վաճառորդները հակառակ արգելքին, օտար լեզուով կը պոռան վերջերս, Պէյօղլուի քովնտի մէկ փողոցը, երբ տեսայ որ Թուրք վաճառորդ մըն ալ օտար լեզուով մը կը պոռայ, ես ալ անոր պոռացի.

— Ինչո՞ւ Թուրքերէն չես պոռար։ Չե՞ս ամչնար ուրիշ լեզուով պոռալու։ Դուն Թուրք չե՞ս։

— Անանք չեն առներ, անոր համար։

— Ուսա մի՛ խօսիր, ան որ պէտք ունի, քու ապրանքիդ կը նայի, եւ ոչ թէ լեզուիդ։

— Չեն առներ։

— Երբ քու մայրենի լեզուովդ պոռացած ապրանքիդ չեն առներ, Թուրք փողոցները գնա։

Թէփէպաշըի «Վառիէթէ»ի բեմին մէջ այլեւս երբեք Թուրքերէն չի լսուիր։ «Վառիէթէ»ի թիւերն իսկ, հեյլէն օփէրէթին մէջ մտցնելով, յունարէն կը ներկայացնեն։

Այս խնդրին մէջ, եթէ տուգանքի միջոցին դիմելու պէտք ցոյց կուտամ, պատճառը այն է որ շարժում մը անհրաժեշտ կը գտնեմ, հանրային վայրերու մէջ Թուրքերէնը պաշտպանելու համար։ Որովհետեւ մեր Միլլէթտաշ ընթացքը շարաշար կը գործածուի, եւ վերջապէս հարազատ Թուրք վաճառորդներու միջեւ իսկ, իրենց ապրանքը ծախելու համար, ուրիշ լեզուներ գործածելու ճգնող անարիւններ երեւան կուգան։ Թուրքերէնը, Պէյօղլուի նման կարգ մը տեղերու մէջ փոխանակ ընդհանրանալու, աւելի կը տկարանայ։ Իսթիքլալ ճամբուն վըրայ, տէրը Թուրք ախարթըմանի մը դրան երկու կողմը, քարի վրայ Փըրանսերէն եւ յունարէն գրուած ըլլալուն հակառակ, բառ մը իսկ Թուրքերէն չկայ։

Եթէ մեր Թոյլատու ընթացքը մինչեւ անհամութեան հասնի, անոնք պիտի ջանան Թուրքերէնը մեզի ալ մոռցնել տալ եւ պաշտօնատուներուն Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով խնդրագիրներ ներկայացնելու յանդգնութիւնը ցոյց պիտի տան.

Ամէն մարդ իր տանը մէջ ուզած լեզուով կրնայ խօսիլ։ Հանրային վայրերու մէջ, չպոռալու պայմանաւ, ուրիշ լեզու կրնայ խօսիլ, բայց այն լեզուն, որ բոլորին ականջին կ՚արձագանգէ, միայն Թուրքերէն պէտք է ըլլայ։

ՌՈՒՍԵՐԸ Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿԵՆ ՀԱՅԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՇԻՆԵԼ

Իզմիրէն կ՚իմացնեն թէ, Խորհրդային իշխանութեան կողմէ ալ առաջարկ ներկայացուած է քաղաքին հացի գործարաններու շինութիւնը իրենց յանձնելու։ Սանուն Սովիէթներուն քաղաքապետ Տօքթ. Պէհզէթ Ուզի այցելած է ճարտարարպէտ Պ. Իվանով եւ ըրած է այս առաջարկը։

Պ. Իվանով յայտնած է թէ, նոյնպէս պիտի առաջարկեն իրենց յանձնել Պոլսոյ ու Անգարայի մէջ շինուելիք հացի գործարաններուն շինութիւնը։ Այս գործարանները պիտի կրնան օրական 25 թոն հաց պատրաստել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԵՌՆԱՐԿԻ ՄԸ ՆՆԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ, 30 Յուլիս.— Այս տարի Լիոնի Շրջ. Կոմիտէն գեղեցիկ գաղափարը յղացած է մեծ գիւղագնացութիւն մը կազմակերպելու դէպի Փօն տը Շէրի։ Գիւղագնացութեան բուն նպատակն է Լիոնի եւ մօտակայ քաղաքներու ընկերները գոնէ մէկ օրուան համար համախմբել վայր մը, դաշտ մը։ Տեսակ մը ընկերական համախմբում, հանդիպում, այնտեղ միասին երգելու եւ զուարճանալու, հաղորդուելու Դաշնակցականի խանդավառութեամբ եւ կարգապահութեամբ։

Այս միտքը կամ այս ձեւի դաշտահանդէս մը կազմակերպելը շատ անգամ յղացուած էր մեզ։ Բայց նկատի ունենալով պարագաները, ծրագիրը անկատար կը մնար։ Հիմա, Լիոնի կոմիտէն, թէեւ համեստ ծրագրով, բայց վերջապէս առիթ կը պարգեւէ մեզի ապրելու եւ վայելելու համար օրը։

Այս առթիւ Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ Վիէնի, Ցէսինի, Սէն Մօրիսի, Նէօվիլի եւ մօտակայ շրջաններու ընկերները եւ համակիրները համախմբուիլ այնտեղ, Փօն տը Շէրի, ընկեր Թիւրքմէնեանի ընդարձակ ծառաստանը, տօնելու համար 41րդ տարեդարձը անոնց, որոնք միտք մը, գաղափար մը եւ իտէալ մը երկնեցին մեզի համար։

Այնտեղ այդ օրը, հերոսներու հոգիներն են որ պիտի սաւառնին մեր գլուխներուն վերեւ, կարօտի եւ աղատութեան երգերն են որ պիտի հնչեն ուժգին։ Հոգեպարար կտորներ են որ պիտի արտասանուին եւ Դաշնակցական խօսքն է որ պիտի հնչէ արու, մտերմիկ եւ յուսադրիչ։

Այդ օրը, այնտեղ իւրաքանչիւր Հայ ինքզինք պիտի զգայ հայրենի պուրակներու կուշտը։

Այդ օրը մեր շրջանի իւրաքանչիւր Դաշնակցական կամ համակիր պարտք պիտի համարի ներկայ ըլլալ հոն։

Մ. Մ.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՌՏՕ, 30 Յուլիս.— Սիրելի «Յառաջ», ամէն անգամ որ մեր մանուկներուն հանդէսին ներկայ կ՚ըլլամ, խոր հպարտանքով կը մեկնիմ սրահէն լսելով մատղաշ թոքերէն դուրս մայթ քող Միջռայեան քաղցրաւոր անուշ հնչիւնը եւ գիլ ձայնը։

Ափսո՜ս, որ գաղութի կէսն անգամ ներկայ չէր այնքան խնամքով պատրաստուած այս հանդէսին, որովհետեւ մարդուկներ ունինք որ արճարանի «պլօթ»ով աւելի կը հետաքրքրուին քան հայ մանուկին թոթովանքով։ Իսկ ուրիշներ ալ «կուսակցական» մոլուցքէ տարուած կը կարծեն որ եթէ ներկայ չըլլան, հանդէսը կը ձախողի… Այդպիսիները անարժան են որ եւ է պատասխանի, որովհետեւ Արարատ Միութիւնը եւ իր շուրջ հաւաքուած սրտցաւ հայրենակիցներ շատ լաւ գիտեն թէ իրենց կեղծ ժպիտին համար չէ, այլ փոքրիկները փրկելու համար է, որ ամէն զոհողութիւն յանձն կ՚առնեն։

Դպրոցի սաներու ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ 24 յուլիս, կիրակի օր, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբի մէջ, Սընոն։ Ներկայ են ծընողներու մէկ մասը եւ քանի մը երիտասարդներ։ Իսկ աշակերտներէն իւրաքանչիւրը բարի նախանձ մը ունի դասընկերը գերազանցելու արտասանութեան, երգի եւ նուագի մէջ։ Մանաւանդ անհամբեր են, որ իրենց ուսուցիչը՝ Ա. Գ. Մեսումենց տարեկան եւ ընդհ. քննութեան նիշերը պիտի կարդայ։

Արարատ Միութեան նախագահը՝ Կ. Վարդանեան հանդէսի բացումը կատարելով շեշտեց թէ մեր զաւակներուն դաստիարակութիւնը կենսական է, ուստի, բոլորուինք կրթական այս փոքրիկ բոյնին շուրջ, լաւ Հայեր եւ լաւ քաղաքացիներ պատրաստելու համար։ Ներկաներուն համար անակնկալ մը եղաւ, երբ դպրոցի աշակերտները երգեցին Արարատ Միութեան սաներու քայլերգը՝ «Արարատեան սաներ» (Ա. Մեսումենց)։ Եւ սկսաւ արտասանութիւններու շարքը, բոլորն ալ արտասանեցին Մանրամասնութիւնները զանց կ՚առնեմ։

Հանդէսի երկրորդ մասին ուսուցիչը՝ Ա. Գ. Մեսումենց կարդաց աշակերտներու տարեկան եւ քննութեան նիշերը։ Արարատ Միութեան կողմէ գրաւոր խօսեցաւ Կ. Տօներեան։ Ապա սկսաւ զուտ երաժշտական բաժին մը, մեներգեցին օրիորդներ Զ. Եղիկեան, Մ. Բարսեղեան, Շ. Քէնտիրեան։ Անկէ վերջ աշակերտական խումբը անակնկալ մը եւս ըրաւ, հանդիսականներուն հրամցնելով դաշնակցական նոր երգերու շարքը, որոնց թէ բառերը եւ թէ երաժշտութիւնը գրած է իրենց ուսուցիչը՝ երաժշտագէտ Ա. Գ. Մեսումենց, ոմանց նիւթերը վերցնելով ուղղակի ժողովրդական այլ եւ այլ գրուածքներէ։ Գարուն (երկձայն), Աղաւնի ու Ծաղր, Երկաթագործները, Նոյնուն թիթեռներ, Բաղում, Ձիւնը, Ծիածան յայսը, Կարուսելը, Նուագներ, Մրգի գոտին, Զաղացպանը, Զուլհակը, Համին ու այծը, Հովիւներու խրախճանք.

այս բոլորը թիւով 25 հատ, նոր սերունդին համար երաժշտական հարուստ պաշար մը կը կազմեն։ Ցաւալի է, կամ ուրիշ կտորներ ալ պիտի աւելնան։ Մեր երիտասարդ երաժշտագէտը ինչո՞ւ դիւրութիւններ չունենար, կամ Կրթոս մը յանձն չառնէր տպագրութեան յանձնելու համար այս գեղեցիկ երգերու շարքը, որ օրինակ մը պիտի ըլլար բոլորիս զաւակներուն համար, միեւնոյն ատեն տարածելով հայկական երգը բերնէ բերան, տունէ տուն։

Դպրոցի երաժշտական բաժնի հետեւող աշակերտուհիները առանձին դաշնակահարեցին։ Օրիորդներ Զ. Եղիկեան (սկսնակ) «Շող ու շող», Մ. Բարսեղեան «Զուր է գալիս» եւ «Այ տղայ», Շ. Քէնտիրեան «Անուշ են ուսերն», «Աղջի բախտաւոր» եւ «Հասմիկ թառմում ծաղկեան» (այս երկուքը գոց) Ա. Գ. Մեսումենցի։

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկայացուեցաւ «Հովիւներու խրախճանքը», պատկերի ձեւով։ Բեմին վրայ փոքրիկները շուրջանակի նստած, անտառի գիշերային մթութեան մէջ, թղթէ լապտերներ բռնած եւ պառ շալակ... կրակին վրայ խորովելով երգեցին։ Տպաւորութիւնը այնքան ուժեղ էր որ ժողովուրդը բուռն ծափերով կրկնել տուաւ։ Հակառակ երգուած եւ նուագուած 20 կտորներուն ներկաները կ՚ուզէին դեռ խմանալ այդ փոքրիկներուն ձայները։

Դաշարի պահուն ոչ աճուրդ մը աճուրդի դրուեցաւ եւ քսան վայրկեանի մէջ 226 Ֆր. գոյացաւ։ Շահողը՝ Մ. Նաթրեան 10 Ֆր. նուիրեց։

Ջալկարացի

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՐ, 26 Յուլիս.— Անիէրի դպրոցի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 23ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը։ Վարչութեան անդամներէն Պ. Արամ Աւետիսեան իր բացման խօսքին մէջ կոչ ուղղեց անխտիր բոլորին որպէսզի չզլանան իրենց աջակցութիւնը եւ չկտրեց մայրենի լեզուի ուսման կարեւորութիւնը, նոր սերունդին փրկութեան համար։

Հանդէսը սկսաւ փոքրիկներու կողմէ «Ահա կուգայ» խմբերգով։ Յետոյ եղան զանազան մարզանքներ, երգեր եւ արտասանութիւններ։ Կ՚արժէ յիշել այն աշակերտները որ գեղեցիկ եւ անսխալ առոգանութեամբ արտասանեցին եւ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը.— Անդրանիկ եւ Ժան Մատոեան, Ալթիզօլաճեան, Եմինեան, Օր. Վ. Մանուկեան, Օր. Մարգարեան, Մանուկեան, Տէր Գրիգորեան, Զաղալեան, Գասպարեան։ Յաջող էր «Պարտիզպանուհիներ» խմբերգը՝ յաջող էին նոյնպէս Օրիորդներ Գասպարեան, Տէր Գրիգորեան եւ Պուտուկճեան («Օրօր» մեներգով), Օր. Զաղալեան իրական մայր մը եղաւ, յետոյ կրկնեց «Ծաղիկներ ու թիթեռներ», Օրիորդներ Ամիրխանեան, Գասպարեան եւ միւս բոլորն ալ յաջող էին, հայկական պարերը նոյնպէս արժանացան ծափահարութեան։ Գնահատելի է Տէր եւ Տիկ. Քիւթնէրեան, որ մէկ շաբթուան կարճ ժամանակամիջոցին մէջ իրականացուցած էր իր վրայ դրուած յոյսերը։ Ցաւալի է որ այս կարեւոր հանդէսին շատ մը ծնողներ, ընդհանրապէս այրեր ներկայ չէին։

ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱԿԻՑ ԱՐԴԱՐ ԹԲԲՈՒՆ

«Գայֆար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրին տակ, հիմնուելով «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին մէկ խեռագրին վրայ, (21 Յուլիս).

— «Այդ վերջին «յայտնութիւններէն» կ՚երեւի որ երեւան կը հանէ Թուրքերու բուն մտադրութիւնը Ալեքսանտրէթի մասին, Թղթակիցը կը տեղեկագրէ խօսակցութիւնը Թուրքիոյ արտաքին նախարար Րիւշտի Արասի հետ, որուն մէջ ընկերակից այդ բարձրաստիճան պաշտօնատարը իր դիւանագիտական ամբողջ խորամանկութիւնը մէջտեղ նետած է, Էնկիւրիի բուն մտադրութիւնը ծածկելու եւ աշխարհի կարծիքը մոլորեցնելու, Էնկիւրիի հոգեբանական անմեղութեան պատմուածան մը։

Նախարարը այդ խաղը կը սկսի վճռականօրէն մերժելով թէ Էնկիւրի հողային ցանկութիւններ ունի Հալէպի կամ որեւէ տեղի վրայ։ Ֆրանսայի երկու մեծութիւնն ունեցողԹուրքիան սակաւաթիւակցութիւնէ կը տարածէ եւ այդ է որ կ՚ուզէ զարմանել, Պալքան նեերն եւ նոյն իսկ ուրիշ տեղերէ Թուրք քաղաքացիներ իրենց երկիրը վերադարձնելով, հաստատած է Րիւշտի Արաս։

Թէ Թուրքիան հողի պէտք չունի, թէ իր նահանգներուն կարեւոր մէկ մասը գրեթէ ամայութեան մատնուած է, ո՛չ մէկ տարակոյս այդ մասին, բայց նոյն ատեն որեւէ տարակոյս չկայ, թէ Թուրքիա աչք ունի որոշ հողերու վրայ, որոնք պիտի ուզէ ձեռք բերել եւ անոնցմէ առաջինը Ալեքսանտրէթն էր որ յաջողեցաւ ձեռք բերել, օգտուելով առաջին «պատեհ» առիթէն։

Րիւշտի Արասներ պիտի ուզէին միամիտ աշխարհին հաւատացնել թէ նոյն իսկ Ալեքսանտրէթի հրթալը հողային ոչ ևէ կամ ցանկութիւն չի նշանակեր… այլ Ֆրանսայի գործը թեթեւցնելու բարեգործութեան անշուշտ, ... սահմանուած էին ընել յանուն իրենց ազգային նուիրական արժանապատուութեան… Մոռցուած են զէնքի սպառնալիքները, որ կ՚ըլլային Ֆրանսայի, երբ անոր կառավարութիւնը տակաւին ցոյց չէր տար զիջողութեան եւ ընկրկումի նշաններ։ Մոռցըւած են նոյն իսկ համաձայնութենէն

Ներելի՛ է այս անտարբերութիւնը, երբ մեր սիրտերը կ՚ուռին հպարտութեամբ, մեր մանուկներու յաջողութիւններով, մանաւանդ տարեվերջին երբ եկած է ժամանակը հաշիւ տալու հասարակութեան եւ ծնողքին թէ ի՞նչ շահած են մէկ տարուան մէջ։ Գաղութիս պարտականութիւնն է ջանք չխնայել բարոյապէս թէ նիւթապէս փրկելու համար նոր սերունդը, փոխանակ քանի մը անձի վրայ բեռցնելու ամբողջ հոգը։ «Էզէլի պիսիփի»ի մը ներկայացման չա՞փ ալ արժէք չունի նոր սերունդին փրկութիւնը։ Իսկ Լէ Մուլինոն դպրոց մը ունէր վերանորոգեց եւ տակաւին զոհ չէ, սեփական հող գնելու կ՚աշխատի։ Անիէրի դպրոցը ինչու ճիգ մը չի փորձեր հետեւելու Մուլինոյի մեր հայրենակիցներուն.

Թղթակից

նոց Ֆրանսացիները տուն ղրկելու եւ գործակցական իշխանութեան վերջ տալով ամբողջ իշխանութիւնը ձեռքերնին պահելու խօսքերը, որոնց արտասանող կուսակալն իրենց Ազգային Ժողովին պետերը։ Եթէ հողային պահանջ ու ցանկութիւն չէին ատոնք, հապա ի՞նչ են։ Բայց պէտք է թմրեցնել միամիտ աշխարհը, մինչեւ ժամանակին հասուննայ երկրորդ «կատարուած իրողութեան» համար։

Այդ խաղն է որ այնքան ճարտարութեամբ կը խաղան հիմա Թուրքիոյ ղեկավարները, շատ լաւ գիտնալով թէ նոյն հողը «երկու տէրանց պիտի չծառայէ» շատ երկար։

Նոյն խաղին մէկ ուրիշ երեսն է Թուրք Նախարարին ազգարարութիւնը Հայերու մասին եւ կը ըսի այ խարհի կարծիքը թմրեցնելու նոյն խորամանկ մտահոգութեամբ։ Րիւշտի Արասներ շատ լաւ գիտեն թէ Հայերը որ եւ է առիթ չեն ունեցած վստահութիւն ունենալու, վստահութիւն վերահաստատելու Թրքական հաստատութիւններու մասին եւ Կիլիկիոյ պարպումին արիւնոտ վէրքը տակաւին թարմ է յիշեցնելու համար թէ որքան խոր է անվստահութիւնը, բայց հակառակ ատոր, պաշտօնական թէ ներշնչեալ թերթեր յանկարծ զեղուն կը դառնան Հայերու մասին սիրալիր զգացումներով եւ շռայլ՝ անոնց տրուած խոստումներով, ի հարկէ մինչեւ այն օրը… երբ կը հասնի երկրորդ «կատարուած իրողութեան» ժամանակը ու Ալեքսանտրէթը կը մնայ ամբողջութեամբ Թրքական իշխանութեան տակ, առանց հողային սեփականութեան փոխանցումին, ճիշդ ինչպէս չէ- ճափոնական պատերազմը կը մղուի, բայց «պատերազմ» չէ, որովհետեւ յայտարարուած չէ…

Եթէ այս չէ Թուրքերու բուն մտադրութիւնը, եթէ իրօք Ալեքսանտրէթը պիտի դառնար ինքնավար մի ութիւն մը, իր սեփական օրէնքներով եւ իր մէջ ապրողներուն ձայնովը անխտիր, ինչո՞ւ Րիւշտի Արասներ լռութեամբ անցան Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, որմէ ձեռք բերուած էր այդ ինքնավար բացառիկ դրութեան կը իրաւունքը եւ որուն հակակշիռը միակ երաշխիքն էր թէ այդ շրջանը պիտի մնար իրապէս ինքնավար, իր ազատութիւններն ու առանձնաշնորհումները հաւասարապէս բաժին հանելով այդ հողամասին վրայ ապրող բոլոր բնակիչներուն»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Լրած սիրտը խօսուն կ՚ըլլայ, անկիւնը՝ ծիծաղուն։

** Էլի (օտար) ճրագ, սիրուն կը րակ։

** Էշ, կոշկակար, կօշիկէդ վեր մի ելլեր, ասացածութիւնդ քու գործդ չէ։

* Թուքը գործին համար անձրեւ է։

** Թասերը չիմի — կարմրուկ գինի — ձեռք անուշ լինի։

** Ժլատը իր ունեցածը չի կրնար ուտել։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն, եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնլի եւ մելանով։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑՔԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Սիրանոյշ եւ իր հետեւորդները հեռացան տախ Միւթէսարըֆէն։ Կառավարական շէնքին դուռը իսպառ թաժնուեցան, եւ Սիրանոյշ առանձինն տաք ու փոշոտ փողոցէն իր տունը գընաց, մինչ Մարտիկ, Գառնիկ Տամաճեանի հետ, պարտէզները գացին գետին եզերքը, պատրաստելու համար Վայլին եւ Գոլիս Թահիր փաշային ուղղուելիք հեռագիրը։

Քանի մը օրեր անցան առանց ոեւէ լուրի։ Քաղաքին հայաբնակ թաղին ժողովուրդին մէջ երթալով բարձր ատրճանի կը հասնէր միտքերու գրգռութիւնը։ Սիրանոյշ ամէն կողմ կ՚աշխատէր միտքերը հանդարտեցնել բայց ի զուր։ Որովհետեւ հետզհետէ քաղաքին մէջ աւելի որոշ կերպով կը զիտցուէր, թէ Գարահիսարի մօտակայ եւ քիչ մը հեռաւոր գիւղերուն մէջ Թուրք իշխանութիւնները հայ գիւղացիները կը բռնադատէին յանձնել իրենց զէնքերը, եւ Քիւրտերու հանդէպ այդպիսի պահանջ մը չէին ըներ բնաւ։ Նաեւ լուր եկաւ թէ Թուրք ժանտարմները ամէն տեսակ հարստահարութիւններ եւ խժդժութիւններ կը գործէին զէնք հաւաքելու պատրուակին տակ եւ անպատիժ կը մնային.

Միւթէսարըֆին հետ խօսակցութեան գրեթէ երրորդ օրը Սիրանոյշ հրաղէնի ձայներ լսեց փողոցին մէջ։ Զոյգ մը ձիաւորներ քառասմբակ կը հասնէին հիւսիսային կողմէն, նոյնքան արագաշաւ անցնելով իր տանին առջեւէն։ Պատուհան փութաց։ Ամէն կողմէ փողոցները թափած էին Հայերը եւ կը վազէին կառավարական շէնքին ուղղութեամբ։ Ամէնքն ալ զինուած էին։ Եւ հրացանաձգութիւնը հետզհետէ կ՚ըստակնար։ Ցանկարծ նետուած ռումբայի մը շառաչիւնը պատռեց օդը, առանձին արձակուած ատրճաններուն շաչիւնը չգերազանցնելով։ Յետոյ ամէն կողմ լուռ։ Փողոցը մարդամնաց։ Մահմետական թաղամասին տուները գոց էին, եւ կարծես մեռելութիւն կը տիրէր անոնց մէջ։

Սիրանոյշ չէր կրնար հանդուրժել եւ մնալ այս լարուած դիրքին մէջ։ Դուրս խոյանալով յառաջացաւ կառավարական շէնքին ուղղութեամբ։ Երբ քիչ մը անդին լայն հրապարակը հասաւ, ուր կը գտնուէր իշխանութեան նստավայրը, տեսաւ որ շէնքը պատերու մէջ կը վառէր իրար սուզած Հայերու հոծ բազմութենէ մը շրջապատուած։

«Ի՞նչ պատահեցաւ», հարցուց մէկուն, որ կռնակը տունի մը տուած հրացանը ձեռքը, հանդարտօրէն կը դիտէր այրող շէնքին պատուհանը։

Մարդը դանդաղօրէն Սիրանոյշին կողմը դարձաւ։ Կ՚երեւի, չէր ճանչնար զայն։

«Ի՞նչ պատահեցաւ», կը հարցնես։ «Սատկեցուցինք այս օրհնութեան շունը»

«Ո՞վ սատկեցուցիք. Միւթէսարը՞ֆը»։

«Հապա ուրիշ ո՞վ։ Կառավարական շէնքին մէջ գտնուող ուրիշ Թուրքեր ալ»։

Սիրանոյշ աւելի մօտ բազմութեան մէջ։ Զէնքը հանդչողի բը սեղ կռուային էին։ Վերջապէս, ամէնէն առաջ անցաւ կեցաւ եւ խումբի մը մէջ տեսաւ Ամբարեանն ու Գարագաշեանը։ Անոնց կողմը գնաց։ Երբ մօտեցաւ, Ամբարեան կ՚ը. էր.

«Այլ եւս ետ դառնալ չկայ»։

«Ա՛չ, այլ եւս ետ դառնալ չկայ», կրկնեց Սիրանոյշ անոր բառերը, ձեռքը անոր թեւին վրայ դնելով։ «Բայց այսպէս պէտք էր ըլլար»։

Հայր շուրջը դարձաւ։ Իր կորովի դիմագծերը մէկէն ի մէկ կարծես բռնկեցան ներքին կրակէ մը։

«Ա՛, Սիրանո՛յշ, Զուհաճեան», ըսաւ։ «Այո, այսպէս պէտք էր ըլլար։ Այն ատեն, անիկա հրաման արձակեր է որ մենք ալ մէկ օրուան մէջ մեր բոլոր զէնքերը պէտք է յանձնենք իրեն։ Առով բոլորովին անպաշտպան, խեղճուկրակ բան մը պիտի ըլլանք։ Ասկէ զատ, դուն աւելի աղէկ գիտես որ Պոլիս մեր անմիջական տեղահանութիւնը որոշուած է։ Պիտի չէրխանք։ Զէնքերնիս ալ պիտի չյանձնենք։ Ասիկա հասկցուցինք իրեն։ Ու երբ ոչ մէկ բանաւոր պատճառ չընդունեց, պահեցինք զէնքը»։

«Հիմա՞ ուրեմն», հարցուց Սիրանոյշ, անորոշ շեշտով։

Ամբարեան մատը վեր առաւ դէպի արեւելք, բերդին գագաթը.

«Երբ այլ եւս ուրիշ բան չկրնանք ընել, ժողովուրդը հոն կը տանինք, հոն կը կռուինք, ինչպէս ժամանակին Զէյթունի մէջ կը կռուէին։ Այն ատեն Թուրքերը քառասուն հազար մարդ բերին, բայց չկրցան գրաւել բերդը։ Հոս հարիւր հազարի պէտք ունին, եւ նորէն չեն կրնար գրաւել»։ Ու ըսելով պինդ պինդ կը նայէր Սիրանոյշին։

Սիրանոյշ, լուռ եւ անբարբառ, ետ դարձաւ եկած ճամբէն։

Հայերը բռնած էին քաղաքին բոլոր մուտքերը, իրենց ձեռքն էր հեռագրատունը, քաղաքին մէջ իրրեւ զինուոր եւ ոստիկան ծառայութեան մէջ եղող Թուրքերը անշարժութեան դատապարտուած էին կամ մահմետական քաղաքային բնակչութեան պէս տուներուն մէջ ծածկուած էին։

Միւթէսարըֆին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու սպանութեան յաջորդ օրերուն, Հայերը սկսան խումբ խումբ իրենց տուներէն բարձրանալ բերդին աւերակները։ Ամբողջ հայ ազգաբնակութիւնը, երեք չորս հազար հոգի, այր, կին, ծեր եւ մանուկ, պատրաստուեցան գաղթել հաստատուիլ բերդին մէջ՝ տիրապետել ապառաժներուն գագաթը, որմէ քաղաքը Գարահիսար — Սեւ Բերդ - իր անունը կը կրէ։

Սիրանոյշ ալ հետեւեցաւ անոն ցորենակին։ Թէեւ յոյս չունէր որ եւ է յաջողութեան, բայց հիմա ի՞նչպէս կրնար բաժնուիլ իր հայրենակիցներէն։ Աղաչեց, պաղատեցաւ որ Լուպովնա Կրասպովիչ իր հետ չգայ, այլ փողոցին միւս կողմը անցնի, եւ անոր ձեռքին մէջ դրաւ Սալահէտտինի մէկ յանձնարարական գրութիւնը։

«Գնա՛, Լուպա Լուպովնա, գնա՛, ազատուէ դուն։ Հոս մեր Հայերուս հետ քու մնալդ լաւ չըլլար։ Կը վախնամ։ Այլ եւս ես չեմ տեսներ եւ։ Գնա՛, կ՚աղաչեմ քեզի»։

(7)

Թարգմ. ԾՏԱՆ

PHENIX
ՌԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ
... Marseille
Agent Général M. Albert Bach 19 rue Turbigo Paris 2e Tél. Cent. 06-17

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: ԼԻՈՆ M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline, à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille

դիրը նոյն է, որ կոզոպտոր կը շարունակուի նաեւ հիմա, երբ դիմադրութեան խնդիր չկայ: Հալք էվլին կազմած է ոչ-Թուրքերուն ցանկը եւ տուրքի բաժանում կատարած, անշուշտ, ուղածին պէս: Հատաքումն ալ սկսած է: Օրինակ, 500 ոսկի պահանջուած է Նիզիպեան բնտանիքէն, որ էրիկ մարդ չունի եւ միայն Էամի մը Էոյքերէ բաղկացած է:

Այս ձեւով նամակներ ցրուած են նաեւ միւս տուներ: Բոլորէն ալ կը պահանջեն վճարել նշանակուած գումարները

** Գաղափար մը տալու համար տիրող մտայնութեան մասին, դէպք մը պատմեմ: Անցի օր Պէյրութի նաւահանգիստի վարչութենէն կը հեռաձայնեն Ալեքսանտրէթի վարչութեան: Պաշտօնեան անմիջապէս գիտել կուտայ թարգմանիչով — Ուրիշ լեզու չենք հասկնար, թուրքերէն խօսեցէք ... Եւ Պէյրութէն կը ստիպուին թարգման մը ճարել եւ խօսեցնել:

Այսքին, Հաթայ Թերթը կը գանգատի թէ Ռօքսի սինէման Թուրքերէն չի գրեր իր ծանուցումները եւ այս առթիւ, իբրեւ գերագոյն փաստ, կ'ըսէ «Ծանուցումները կը գրուին Ֆրանսերէն, արաբերէն եւ նոյն իսկ հայերէն»

Ահա թէ ինչպէս կ'անարգեն Հայերը, որոնց «աչքերը» կը համբուրէին դեռ երէկ, յօրանջ՝ Ասրմ Կիւնտուզի շրթներով ...

** Թուրք աւազակներ, Րիհանիէի մօտ, յարձակում գործած են երկու ապար ճամբորդներու վրայ եւ կողոպտած անոնց 425 ոսկին: Աւազակները դաշնադան սպառնալիքներ ո ըրած են ապար ճամբորդներուն:

ՀԱԼԱԾԱՆՔ ՖԷԼԱ ԳՈՐԾԱԾՈՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ոչ-Թուրքեր չեն վստահիր արձանագրուելու

Անտիոքէն կը գրեն արաբական թերթերուն,—

Հալք էվլի որոշումով սուկալի պայքար մը սկսած է ֆէսի դէմ: Քաղաքի բոլոր թաղերուն մէջ, ֆէս որսացող Թուրքերու խումբեր կը պտտին եւ կը պատռեն ֆէսերը: Մասնաւորաբար կամուրջին երկու կողմերը, ոստիկանական պահակատան առջեւ, օր ցերեկով հալածանքի կ'ենթարկուին ֆէս գնող Արաբները

Այէմի երեսփոխան Սաւրղ պէյ Մաարաֆ երկու անգամ յարձակման ենթարկուեցաւ: Յարձակողները ուզեցին պատռել երեսփոխանին ֆէսը, բայց ոստիկաններ հասնելով առաջքն առին ծանր դէպքերու: Մօտ կէս ժամ առաջ, Սաւրղ Մաարաֆ գլխաբաց մնաց պահականոցին մէջ:

Կամուրջին անցնող կարգ մը Ճէպէլ Մուսացի Հայերու ալ ֆէսերն ու գտակները պատռուեցան

Սուղ ծիսր Հատրիի մէջ քանի մը Արաբներ յարձակման ենթարկուեցան ֆէսի համար .. Թուրք ժանտարմաներու կողմէ առաջնորդուեցան բանտ: Ոչ հարցնող կայ, ոչ քննող: Յարձակման ենթարկուողներէն մէկը՝ Հարիմցի ապար վաճառական մըն է, Անյա Ֆարէս Ղանէմ: Այս վերջինը «Երրորդ» արճարանը նստած էր, Թուրք մը կը մօտենայ եւ գլխէն յափշտակելով ֆէսն ու փամփուշը, կը պատռէ: Արճարան ղտնուողներէն սակայն մէկը տեղէն չի շարժիր: Ֆարէս Ղանէմ չափազանց կը յուզուի եւ կը սկսի լալ, յետոյ կը մեկնի

** Արձանագրութիւնները վերջանալու համար կազմուած յանձնաժողովը կը բաղկանայ Թուրքերէ: Ոչ-Թուրքերը չափազանց յուզուած են այս կարգադրութիւններէն եւ ներկայացուցած իրենց բողոքը, որ մնացած է անյայտ: Ասոր վրայ ոչ-Թուրք բոլոր տարրերը որոշեցին պայքարի ենթարկել արձանագրութիւնները

Արձանագրութիւնները, կը շարունակուին աններելակայլեր ձեւով: Իւրաքանչիւր Թուրք 2-3 անգամ արձանագրուելու հնարաւորութիւն կը ստանայ, որովհետեւ ընտրական դիւաններու հսկող յանձնախումբերը բացառաբար Թուրքերէ կազմուած են

** Անտիոքի Հայկոյ Նաճար մզկիթին մէջ, կարգ մը մոլեռանդ Իսլամ Թուրքեր երբ կ'աղօթէին, Հալք էվլի մարդիկ կը մտնեն ներս եւ կը սկսին պատռել ֆէսերն ու փամփուշները: Աղօթողները չափազանց յուզուած այդ դէպքէն՝ որոշեցին հեռանալ Սանճաքէն: Խումբ մը անոնցմէ արդէն մեկնած Հալէպ:

Սուրիական կառավարութիւնը բողոքի բուռն հեռագիր մը ղրկեց Ֆրանսական կառավարութեան, Սանճաքի մէջ Թուրքերու ձեռնածուութիւնը արգահատելու համար գործադրուած ապօրինի միջոցներուն դէմ:

** Թրքական քարոզութիւնը օրէ օր կը ծաւալի Սուրիոյ մէջ Արդարեւ, համաձայն Դամասկոսէն եկած լուրերու, Թուրք գործակալները ոչ միայն գրքոյկ կը տարածեն թէ Հիւս. Սուրիան եւ Ճազիրէ պիտի գրաւուին Թուրքիոյ կողմէ, այլեւ Աթաթիւրքի երկիրը կը ներկայացնեն իբրեւ ... թեկնածու Սուրիոյ հովանաւորութեան: Նշանաբանն ալ սա է — «Աւելի լաւ է Իսլամ մը ընտրել իբրեւ հովանաւոր քան քրիստոնեայ մը»

** Արտագաղթը կը շարունակուի անընդհատ: Դամասկոսի մէջ յանձնաժողով մը կազմուած է, օգնելու համար Սանճաքի արաբ եւ հայ գաղթականներուն որոնց թիւը 20.000ի կը հասնի:

ՁՈՆԱՍՓԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԹՈՒՆ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Վաղինակ Ճէնապեան անուն երիտասարդ մը գիշերանց ժամուոր բանալիով մը կը բանայ Տէրունեան ընտանիքին տունը եւ երկաթէ ձողով մը ուժգին հարուած մը կ'իջեցնէ Շաւարշ Տէրունեանի գլխուն: Տան մէջ կը գտնուէր միայն ծեր մայրը, որուն աղաղակներուն վրայ հայ դրացին օգնութիւն կը հասնի, բայց ինքն ալ յարձակման կ'ենթարկուի Վաղինակի կողմէ որ մէկ ձեռքով դանակ, միւսով ատրճանակ բռնած էր: Ոճրագործը կը յաջողի դանակով ծակծկել հարեւանին թեւը Վիրաւոր Շաւարշ գերագոյն ճիգով մը փողոց կ'իջնէ եւ ոստիկան կը կանչէ որոնք շատ ուշ հասնելով կը ձերբակալեն ոճրագործը

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ոստիկանութիւնը Թմբեցուցիչ դեղերու առեւտուրի միջազգային կազմակերպութիւն մը երեւան հանեց, Թմբեցուցիչներ բանելով 81 Թայմուռներու մէջ (Հրեաներու Ս. Գիրքը): Կը յիշուի թէ Փարիզի մէջ ալ բազմաթիւ մը ձերբակալուեցաւ, նոյն խարդախութեան դիմած ըլլալով:

ԴԻՇԵՐԱՅԻՆ ԿԱԲԵԼԱՆԵՐԸ չարաշահութեան դիմած ըլլալով, ոստիկա- ... պաշտօններէն ... Աստիճանաւոր պիտի պատժուին անոնք որ կը կնքեն յանախորդները (մասնաւորապէս ստարները: Անգլիացիք մը 7 ոսկի պահանջուած էր մէկ չի: չամփային համար եւն.):

ԱՆԳԼԻԱՆԵՐԸ ... դէմ կատարուած հետապնդումներու ... ձերբակալուեցան սառը վաղեմի չարագործներ,— Գերմանացի, Աւստրիացի, ... Հունգարացի Դանիացի եւն

ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ կատարեալ կը շարունակուին 45 ատրճան տարութեան մէջ: Կ'ըսուի թէ վերջին ութ օրերու միջոցին Հանրապետական զօրքերը ... է 3500 սպաննեալ եւ 11.000 վիրաւոր

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԻ ... առեւտրական դաշնագիրը նորոգուեցաւ մէկ տարուան համար, 1937 յուլիսի պայմանագրութեան հիման վրայ:

ՉԵԽԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ լուծման համար, անգլիացի բարեխօսը, լորտ Րընսիմէն, Փրակա պիտի մնայ մէկէն մինչեւ երեք ամիս: Նախկին նախարարը յաւատեն է առ այժմ:

ՀԻՆԳ ԱՂՋԻԿՆԵՐ խեղդուեցան, քշուելով ծովուն ալիքներէն, Սէն Մարթէն տը Ռէ կղզին ծովափը, ուր արձակուրդի գացած էին: Վարժուհին ալ խեղդուեցաւ, երբ օգնութեան կը փութար: Ուրիշ երկու աղջիկներ փրկուեցան, բայց մէկուն վիճակը շատ ծանր է:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Հիթլէրականներուն վարիչը, հաշազգի Սալաշի, բանտարկուած կը մնայ, իբրեւ խռովարար. Կուսակցութեան վարիչ մարմինը 100.000 փէնկօ (600.000 ֆրանք) առաջարկեց, երաշխաւորութեամբ ազատելու համար զայն: (Նախապէս առաջարկած էր 10.000, յետոյ 50.000 փէնկօ, բայց վերջիններս առանց մերժեց): Բանտարկեալին երկու եղբայրներն ալ, որոնք սպայ են հունգարական բանակին մէջ, զատական նախարարին ներկայանալով ... որ իրենց եղբայրը պիտի չփախչի: «Մենք կ'երաշխաւորենք մեր զինուորական պատիւով, եւ ի հարկին մեր կեանքով»: Վերաքննութիւնը պիտի կատարուի օգոստ. 17ին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8 30ին սովորական հաւաքատեղին:

Վ. ...

ԳՈՒԱԼԻՒՋԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 6 Օգոստոս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկեր Արապեաններու բնակարանը, կարեւոր օրակարգ.

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ալնուսի» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 5 Օգոստոս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ձեկուցում՝ ներկայացուցչական ժողովի եւ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ (5 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 7ին, սովորական վայրը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԿՐԸՆՕԲԼԻ «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Տր. Կ. Խաչի Դպրոցի սրահին մէջ:

ՀԱՆԴԻՍ - ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ խումբի կողմէ (Լասիօթայի մէջ)

7 Օգոստոս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2ին

Կը նախագահէ ընկեր ԱԶԳԻՆ

Կը բանախօսեն՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ եւ ընկ. ԱՍ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Տիկին Լուսիկ Խորասանեան, Տիկին Մարի ...եան, ընկեր Սարգիս Սարգիսեան եւ ուրիշներ:

Կ'արտասանեն՝ Օր. Ոբրամուշ ...եան, ընկեր Վ... ...եան, ... եւ ...

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ... կոմիտէի կողմէ

7 Օգոստոս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COIN ... պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ ընկեր Մ. ԸՆՏԻՐԿԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ... բաժին. Առատ սպիւֆէ՝

... կրնան բերել ...

... կայարանի ճամբան ... կը սանի:

Ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ ՓՈՄՓԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՄԻԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Օգոստոս, Կիրակի ամբողջ օրը

Trois Lucs Etablissement Rampal ... պարտէզին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, պար, նուագ եւ ճոխ ... մէջ

Մուտք՝ 2 ֆրանք:

... 7 ... վերջը ...

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ Սարսէյլի «ՀՐԱՅՐ» եւ «ՌՈՒԶԱՐԻԿ» խումբերու հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» Ենթակոմիտէի

7 Օգոստոս, Կիրակի ՀՕՍԸ ՌՈՒՍՄԻ ... պարտէզին մէջ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ-ՉԻ ԿԵՐՊՈՒՍՄ ԲԱԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԻՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒՆ

7 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8.

ՍԷՆԹ-ԱՆՏՐԷի օգտասնին պարտէզին մէջ:

Կը նախագահէ՝ հայրենակից Տ. ՍՏԷՓԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ՝ հայրենակից Մ. ՍՍԼԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ուրիշ ... իր:

... Նուագը ... ԱՆԳԱՉը:

... Գ. Գ. ... Գ. ...եան, Հ ...եանի, ... Նազարէթեանի կողմէ:

ՊԱՇՏՕՆԸ ԽՈՒՆՈՒԹ Է

... կը սկսի ժամը 2 ...

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Մեծ Դաշտահանդէս — Գիւղագնացութիւն

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ՓՕՆՑԻ ՇԷՐԻՒ ընկ. ԹԻՒՐՔՄԷՆԵԱՆի ծառաստանին մէջ

7 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8ը

Պիտի ըլլան երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ.

Եւրոպական պարերը պիտի վարէ ճոխ ՕՐՔԷՍԹՐ մը:

Ուրով կը հրաւիրուին Վիէնի, Տէսինի, Սէն Ֆոնի, Նէօվիլի եւ շրջակայքի ընկերները եւ համակիրները:

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ. Փոքրիկներու համար կէս գին.

Հոգեկառքը կը մեկնի կար տը Լէօթէն առաւօտեան ժամը 8ին. ... խմբում կայարանին առջեւ ժամը 8ին քաղաք ...

ՆԱՂՈՐԴԸ. ... — ... եթէ ... համար ... 21, 24 եւ 25 համարները ... եւ ...

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կ...

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐ ԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Port էն — Վիլէֆ Ռոզ — դէպի Cassis ... օգտասուն վայր մը:

Ամբողջ օրը հաճելի պտոյտ եւ ուրախութիւն ... շրջանակ ... Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ. ... պիտի ... բոլոր նաւագնացները:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոս 12ին:

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ս. Տիրատուրեանին 2, Rue Philippe de Girard եւ Ս. Քէօսէ... 11 Place Jules Guesde — Փրան ...

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անզուգական՝ Անմրցելի՝ Անխառն

Առաջնակարգ ... ...

բեր, պատրաստուած զուտ ... Թով Հայ աւանդական ...

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ քաղուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻԶը: Զգուշացէք ... օղիներէ որ ձեր առողջութեան կ'այրեն ... ջուր կը խառնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՌԱՔԸ ՏԻԶը որուն անուշ ... համն ու ... ժամեր ... հաստատուած է.

Dalakupeian 8 Rue Sulber...
Dépôt: 7 Rue de la Paix Marseille. Tél. Dragon 70-89.

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Երջ. վարչութիւնը քաջալերուած անցեալ տարուան իր ՕՐԱՑՈՅՑներուն գտած ընդունելութենէն, ձեռնարկած է 1939ի համար եւս կազմել իր ... փական ՕՐԱՑՈՅՑներ շատ աւելի խնամուած եւ գեղեցիկ հրատարակութեամբ մը:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 19 - ...

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան նուագներ: Միակ նուագախումբն է հաճելի զուարճնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք այն բոլոր անոնց, որոնք գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր մօր եւ զոքանչին՝ Այրի Տիկ. ԽՈՆԱՒԷԶ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆի (Վեծ Նոր Գիւղացի) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկ. ՑԱԿՈԲ ՍՈՅԵԱՆ
Լիոն, 30 Յուլիս 938

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերան Նահանգային Հայրենակց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տի՛կին Շողակաթ Ղազարեանի, Գ. Տ. Ե. Ղազարեանի, Գ. Տ. Մանուկ Ղազարեանի եւ պարագաներուն հայրենակից՝ ԳԱՍՊԱՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարօն-Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» ենթակոմիտէին, Գուայվարի ... եւ ... ենթամասնաճիւղին, երգչախումբին, ... պարոն Եալնըզ ... հայրենակցական միութիւններու, եւ այն բոլոր անձերուն, որոնք իրենց յարգանքի բաժինը բերին Միութեանս կողմէ կազմակերպուած ի յիշատակ Տարօն-Տուրուբերանի նահատակներու Վարդավառի ուխտագնացութեան:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մահուան պատճառով կը ծախուի T. S. F. լուսանկարչատուն մը, ... բաժինով միասին. ընդարձակ ... խատանոց՝ եւ ուրիշ գործունէութեան ... կահաւորուած յարկաբաժին՝ ... մատչելի գինով:

Դիմել՝ Studio F A U S T. 20, R... Borely, Gardanne (B. du R.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Demeaume — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 5 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3800

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՃՐԿԱԾ ԵՒՐՈՊԱՆ

Մ. Նահանգներու նախագահին թելադրութեամբ, վերջերս խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Էվիանի մէջ, քննելու համար ընդհանրապէս տարագիրներու, բայց մասնաւորապէս Գերմանիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ վտարուած Հրեաներու տեղաւորման խնդիրը:

Ինչպէս այս կարգի խորհրդաժողովները, այս ալ յանգեցաւ տարտամ ելքի մը,— կազմուեցաւ միջկառավարական յանձնաժողով մը, որ պիտի գործէ Լոնտոնի մէջ, ելք մը գտնելու համար:

Յանձնաժողովին առաջին նիստը տեղի ունեցաւ օգոստոս 3-ին, նախագահութեամբ ամերիկեան դեսպանին, եւ առաջին խօսքը առաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ Պ. Անրի Պէրանժէ, նախագահը՝ Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին:

Ֆրանսայի տեսակէտը արդէն որոշ էր առաջին օրէն, Էվիանի մէջ.— Ֆրանսա միակ երկիրն է որ լայնօրէն բացաւ իր դուռները, բիւրաւոր տարագիրներու առջեւ, առանց ազգի խտրութեան: Այժմ «յագեցած է»: Չի կրնար իր կարողութենէն աւելի բան ընել: Ուրեմն, ձեռնարկին կը համակրի բարոյապէս, առանց նոր յանձնառութեան տակ մտնելու:

Այդ նոյն ժողովին մէջ, ուրիշ պետութեանց ներկայացուցիչներն ալ պաղ ջուր լեցուցին բոլոր անկեղծութեանց վրայ, երբ կը յուզուէր 650.000 Հրեաներու տեղաւորման խնդիրը:

Ճիշդ է, Աւստրալիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը Հրեայ չի կրնար ընդունիլ, «որովհետեւ կ'ուզէ պահել իր անգլիւսաքսոն դիմագիծը»: Պելճիքայի ներկայացուցիչը դանդաղեցաւ թէ իր երկիրը տնտեսական տագնապի եւ անգործութեան մատնուած է: Արժանթինի ներկայացուցիչը առարկեց թէ իր երկիրը միւսներու ընդունած հարիւրին դէմ 270ը Հրեաներ ընդունած ըլլալով, կատարած է իր մարդասիրական պարտականութիւնը: Հոլանտայի պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը արդէն 25,000 տարագիրներ ընդունած է, ինչ որ տարապայման թիւ մըն է չափազանց խճողուած երկրի մը համար (7 ու կէս միլիոն բնակիչ, 34,201 քառ. քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ. 211 բնակիչ իւրաքանչիւր քառ. քիլոմեթրին): Պելճիքայ ներկայացուցիչն ալ նոյն տրտունջը յայտնեց:

Մնաց՞նք, տակաւին, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու մասին, որոնց առաջինը սկիզբէն ի վեր հակառակ է օտար բազմութեանց տեղաւորման եւ մուտք կ'անցընէ հարիւրաւորներ անգամ, իսկ երկրորդը պարզապէս 20-25,000 Հրեաներ ընդունելու տրամադրութիւն կը ցուցնէր: (Իտալիա վերապահ է, Գերմանիա չի մասնակցիր արդէն, մանաւանդ որ այս ձեռնարկն ալ ուղղուած է իրեն դէմ,— հետեւանք իր հակահրէական օրէնքներուն):

Արդ, ի՞նչ գործնական ելք պիտի կրնան գտնել մասնակցող 35-40 պետութիւնները, երբ ամէնէն յարմար նկատուած երկիրները «ոչ կարեմք» արտասանեցին առաջին օրէն իսկ…

Այս խնդիրը Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ ալ յուզուեցաւ Յուլիս 29ին, նոյն անորոշ ելքին յանգելով:

Միջանկեալ ըսենք որ բրիտանական կառավարութիւնը թէեւ անուղղակի նայուածքներ կ'ուղղէ Հրեայ տարագիրներու որոշ հատուածի մը, բայց հանրային կարծիքը եւ գաղին մամուլը աւոր ալ չեն հանդուրժեր: Արդէն իսկ իրար անցած են բժիշկները, փաստաբանները եւ ուրիշ մասնագէտներ: Մինչեւ անգամ գործադուլ մը սպառնացաւ բժիշկներու նախաձեռնութեամբ, երբ տրամադրութիւն կը յայտնուէր մաս մը Հրեայ բժիշկներ ընդունելու: Աւելի մոլեռանդներ այս առիթէն ալ օգտուեցան, պահանջելու համար որ աւելի պրկուին օրէնքները, օտարականներու դէմ:

Երեսփ. Ժողովի նոյն նիստին մէջ, պահպանողական պատգամաւոր մը յուզելով հակահրէական հալածանքներու խնդիրը, յայտարարեց.

— «Որքան ալ յաջող ըլլան Էվիանի ժողովին արդիւնքները, ի վերջոյ պիտի յանգին կարկտանի: Իրական լուծում մը գտնելու համար պէտք է աւելի լայն ծրագիր մը ունենալ: Ես անձնապէս յարմար կը գտնեմ որ երկրամաս մը յատկացուի բրիտանական կայսրութեան մէջ, Հրեաներու տեղաւորման համար: Միայն երէական խնդիր չէ այս, այլ եւ քրիստոնէական: Բազմաթիւ օտարականներ կային եւ մենք ներս առինք: Անոնք անօթի էին եւ մերկ, մենք հագուեցուցինք եւ կերակրեցինք: Շատ բան ըրած ենք արդէն, բայց դեռ շատ բան կը մնայ զոր միայն կառավարութիւնը կրնայ ընել: Չենք կրնար մեր թեւերը ծալլել, ըսելով թէ անհարկու դժուարութիւններ կը ցցուին որ եւ է ծրագրի առջեւ»:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ պատասխանէր կառավարութեան ներկայացուցիչը, որ առջի օր միաձայնութեամբ նախագահ ընտրուեցաւ տարագիրներու միջկառավարական յանձնախումբին:

Քանի մը խօսքէ վերջ, լորտ Ուինթըրթըն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի հետեւի միջին ճամբու մը,— դիմել զանազան երկիրներու մարդասիրական զգացումներուն, պահելով Գերմանիոյ գործակցութիւնը, մեղմացնելու համար արտագաղթի դատապարտուած տարագիրներու տառապանքները եւն.:

Այսպէս չվարուեցա՞ն մեզի հետ ալ, ամէնէն ընդվզեցուցիչ պայմաններու մէջ, քաղաքական դատ մը վերածելով գաղթականներու տեղաւորման հարցի մը, երբ ե՛ւ երկիր ունէինք, ե՛ւ դաշնագիր…

Հաստատուն հող կար մեր ոտքերուն տակ, շաղախուած՝ արեան տուրքով: Ոչ միայն պատերազմի դաշտին վրայ, այլ եւ անմեղներու ողջակէզով:

Եւ սակայն,— մարդիկ հարցը փակեցին մարդասիրութեամբ,— «հագուեցնելով եւ կերակրելով»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

22 թուրք, 9 ալեւի, 5 հայ, 2 արաբ, 2 յոյն երեսփոխաններ

Անտիոքէն կը հեռագրեն օգոստ. 3 թուականով.— Ալէքսանտրէթի Սանճաքին ընտրական արձանագրութիւնները փակուեցան օգոստ. 1ին: Ցանկերու քննութենէն վերջ, ընտրական յանձնաժողովը ճշդեց առաջին կարգի ընտրողներու թիւը.— Թուրք համայնքութիւն 35.847, Ալեւիներ՝ 11.319, Հայեր՝ 5504, Արաբներ՝ 1845, Օրթոտոքս Յոյներ՝ 2098:

Երկրորդ կարգի ընտրողներու թիւն է.— Թուրքեր՝ 358, Ալեւիներ՝ 113, Հայեր՝ 55, Արաբներ՝ 18, Օրթոտոքս Յոյներ՝ 20:

Խորհրդարանի անդամներու աթոռները (40 հատ) պիտի բաժնուին այսպէս.— Թուրքեր՝ 22, Ալեւիներ՝ 9, Հայեր՝ 5, Արաբներ՝ 2, Յոյներ՝ 2:

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս կը տեսնուի, Թուրքերը չեն կրցած իրենց պահանջած 22 երեսփոխանէն աւելի շահիլ: Անշուշտ անոր համար որ հողատար իշխանութիւնը պահանջած էր ընտրական արձանագրութիւնները շարունակել Ազգային ժողովի յանձնախումբին ձգած տեղէն:

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Խ. Միութիւնը զօրաշարժ կատարած է

Մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացաւ Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը: Չորեքշաբթի օր խորհրդային զօրքը փորձեց ետ առնել Զանկուֆէնկի դիրքը, սակայն չյաջողեցաւ: Կը թուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը վճռած է Ճափոնի չձգել այդ ռազմագիտական դիրքը: Այդ առաջադրութեամբ ալ որոշած է բազմաթիւ թնդանօթներ, հրասայլեր եւ օդանաւեր ղրկել Սիպերիա: Նոյն օրը Ռուսերը ոչ միայն ուժգնօրէն ռմբակոծեցին վիճելի դիրքը, այլ եւ ռմբաձիգ օդանաւներ ղրկեցին Քորէայի ներսերը, կամուրջներ պայթեցնելու համար Սէուլի մօտ, Սիպերիոյ սահմանէն 600 մղոն հեռու:

Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ռուսական զօրքը, որ կը բաղկանար երկու լաշտէ եւ հրետանիէ, յարձակումէն վերջը քաշուեցաւ ճափոնական դիրքերէն 800 եարտա հեռու եւ սկսաւ ամրութիւններ շինել: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ռուսական ամրութեանց մէջ կը գտնուին երեք զօրագունդեր, հրետանիք վաշտ մը, մեքենաշարժ զօրամաս մը եւ աւելի քան 200 հրասայլ: Ռուսական թնդանօթները կը շարունակեն ռմբակոծել ճափոնական դիրքերը: Ճափոնական կառավարութիւնը որոշեց պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել ոչ միայն Մանչուրիոյ, այլ եւ Քորէայի մէջ: Սահմանամերձ Քոժօ քաղաքին բնակիչները պարպուեցան, ի նախատեսութիւն նոր ռմբակոծութեանց:

Ճափոնական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Մոսկուա, Քորէայի օդանաւային ռմբակոծութեանց դէմ:

Չորեքշաբթի օրուան յարձակման առթին, Ճափոնցիները թոյլ տուին որ Ռուսերը յառաջանան, մինչեւ 150 եարտա մօտենալով իրենց դիրքերուն. յետոյ համազօր կրակ մը բացին, կասեցնելով յառաջխաղացութիւնը: Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ 200 Ռուսեր սպաննուեցան այս կռիւին մէջ: Ռուսական երկրորդ յարձակումն է այս, կիրակիէն ի վեր, երբ Ճափոնները գրաւեցին վիճելի դիրքը: Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը խիստ հրամաններ տուած է, որպէսզի գործողութիւնները սահմանափակուին վիճելի շրջանին մէջ եւ տեղի չտան թշնամութեանց տարածման: Ճափոն յուսայ որ Զանկուֆէնկի խնդիրը վերածուի ընդհ. ճակատամարտի մը: Ճափոնական մամուլը միշտ կը յիշեցնէ թէ կառավարութիւնը ամէն ճիգ պիտի թափէ, կացութիւնը չծանրացնելու համար: «Բայց եւ այնպէս, թէ կառավարութիւնը եւ թէ ժողովուրդը պէտք է պատրաստ ըլլան ամէն պատահականութեան հանդէպ, քանի որ Խ. Միութիւնը կը ձգտի ջլատել Չինաստանի գործողութիւնները, շարք մը միջադէպեր յարուցանելով եւ զբաղեցնելով ճափոնական բանակին մէկ մասը»:

Հակաճափոնական ցոյցեր Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ մեծ թիւով զինուորներ եւ բազմաթիւ թնդանօթներ, օդանաւեր եւ հրասայլեր ճամբայ հանուած են դէպի Ծ. Արեւելք, եւ թէ նոր կռիւներ կը նախատեսուին վիճելի շրջանին մէջ: Միեւնոյն առթին, հակաճափոնական ցոյցեր կը կազմակերպուին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, սկսելով գործարաններէն: Լէնինկրատի նաւագործարանի բանուորները բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ կ'ըսէ թէ ամբողջ խորհրդային ժողովուրդը պատրաստ է կռուելու կուսակցութեան եւ կառավարութեան առաջին կոչին վրայ: Ամէն ժամ հեռագիրներ կը հասնին Սթալինի եւ Վորոշիլովի, խանդավառ արտայայտութիւններով, «ճնշելու համար թշնամին որ համարձակած է յափշտակել խորհրդային ժողովուրդին հողը»:

Մոսկուայի մէջ ալ կը յուսան թէ խմբերով կարելի պիտի ըլլայ կարգադրել վէճը, որ տեղական հանգամանք ունի: Միեւնոյն առթին կ'ազդարարեն, — «Ճափոնցիները կրակին հետ կը խաղան: Հակառակ խորհրդային կառավարութեան չափաւորութեան, սահմաններ կան ուրկէ անդին չենք կրնար անցնիլ»: Մոսկուայի մէջ ընդհարման պատասխանատուութիւնը կը ձգեն Ճափոնի ռազմատենչ զօրականներուն վրայ, որոնք կ'ուզեն փառք շահիլ:

Ամբողջ երկրին մէջ քուէարկուած բանաձեւերը հետեւեալ բովանդակութիւնն ունին.

— «Խ. Միութեան բովանդակ ժողովուրդը եւ կարմիր բանակը համախմբուած են Լէնինի եւ Սթալինի կուսակցութեան շուրջը, կամք եւ պատրաստ պաշտպանելու հայրենիքը: Մենք հպարտ ենք կարմիր բանակին հերոսական ռազմիկներով: Կարմիր բանակը պիտի փշրէ բոլոր անոնք որ կը համարձակին յարձակիլ Խ. Միութեան վրայ: Պէտք է զօրացնել խորհրդային սպառազինութիւնները»:

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը զօրաշարժի ենթարկած է երեք դասեր, Սիպերիոյ մէջ: Միեւնոյն առթին շարժման մէջ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՃԱՄԲԱՆ

Անցեալ տարի «Յառաջ» կարգ մը թելադրութիւններ կ'ընէր, տարեկան արձակուրդները օգտագործելու համար:

Գլխաւոր միտքը այն էր որ խմբական պտոյտներ, արշաւներ սարքուին շրջանէ շրջան: Հանդիպումներ՝ երիտասարդական, կուսակցական, մարզական: Մինչեւ անգամ խայրենակցական:

Կը թուի թէ հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնէ այդ շարժումը:

Չոր. օգոստ. 14ի համար սարքած է պտոյտ մը դէպի Վալանս, ուր պիտի համախմբուին «չափահաս»ներ Փարիզէն, Տէսինէն, Վիէնէն, Մարսէյլէն, Կրընոպլէն եւն.: Հրաւիրուած են նաեւ համակիրները:

Արշաւը պիտի տեւէ միայն չորս օր, բայց ոչինչ: Կարեւորը էութիւնն է,— համախմբում: Հանդիպում: Հաւաքական արձակուրդ, ինչ որ երբեք առանձին չի կրնար անցնիլ:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան Շրջանակին ալ նոյն մտահոգութեամբ սարքած է գիւղագնացութիւն մը դէպի Փոն տը Շէբի, հրաւիրելով Վիէնի, Տէսինի, Սէն Մորիսի, Նէովիլի եւ շրջանի ընկերները ու համակիրները: (7 օգոստոս):

Ու վերջապէս, Մարսէյլի Մշակութային Միութիւնը նուագնացութիւն մը կը ծանուցանէ օգոստոս 14ի համար, դէպի Քասիս:

Անշուշտ ուրիշ ձեռնարկներ ալ ծրագրուած են, մինչեւ աշուն:

Եթէ չեմ սխալիր, Ցանստանի մէջ ալ նմանօրինակ փորձ մը կատարուեցաւ վերջերս:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ գեղեցիկ եւ իսկապէս երիտասարդական շրջան մըն է որ կը բացուի, այս համախմբումներով:

Ինչքան ալ համեստ ըլլան, անոնք սահմանուած են քիչ մը բարեխոխելու, արդիացնելու մեր բարքերը:

Մնաց որ, ծախքն ալ շատ ծանր չի կրնար կշռել:

Երկաթուղիները եւ հանրակառքերը 30-40, երբեմն մինչեւ 60 առ հարիւր զեղչ կը կատարեն, տասը հոգինոց խումբերու համար: Կան ուրիշ դիւրութիւններ ալ, շրջանէ շրջան:

Եւ յետոյ, շատերը հեծելանիւ ունին: Մանաւանդ գաւառի մէջ:

Ուրեմն, տրամադրութեան, փարձութեան խնդիր է հաւաքական արձակուրդը:

Փոխանակ անյայտ կծկուելու ծովափի մը խառնիճաղանճին կամ սարահարթի մը կողին վրայ, մեր ողջախոհամանաւորապէս նոյն սէրունդին անդամները — օդափոխութիւն պիտի կատարեն հաւաքաբար, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը:

Օդափոխութիւն՝ ոչ միայն ֆիզիքական, այլ եւ հոգեկան,— երգ, մարզանք, զրոյց, փոխադարձ ճանաչում եւ ներշնչում:

Բարի վայելում՝ առաջին ծիծեռնակներուն:

ՎԱՀԷ

Երեք նախարարներ դէպի Մոն Պլան

Փոխ-վարչապետ Պ. Շոթան, կրթական նախարար Պ. Զէյ եւ Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Ֆրոսար Մոն Պլան պիտի բարձրանան մինչեւ 13.000 ոտք, նոր ապաստանի մը բացումը կատարելու համար: (Ամբողջը 15.780 ոտք է): Երեքէն միայն Պ. Ֆրոսար, որ 49 տարեկան է, չունի լեռնագնացութեան փորձառութիւն: Առաջին կայանը պիտի ըլլայ Թէթ-Ռուս, (9000 ոտք), ուր նախարարները պիտի անցընեն 21ի գիշերը: Յաջորդ օրը, ընկերակցութեամբ մասնաւոր առաջնորդներու, նախարարները պիտի կարեն մնացեալ 4000 ոտքի բարձունքը, որուն մէկ մասը չափազանց վտանգաւոր է անփորձներու համար: Նախարարները կը յուսան այս վերելքը կատարել վեց ժամէն:

Պ. Շոթան, որ 53 տարեկան է, փորձառու մագլցող մըն է, վարժուած Սավուայի շատ մը լեռներուն: Պ. Զէյ, 34 տարեկան, մագլցած է Մոն Պլանի շրջանին կարգ մը բարձունքները: Երեք նախարարներուն պիտի հետեւին բարձրաստիճան զօրականներ եւ քաղաքային պաշտօնատարներ: Իրենց բանալիք նոր ապաստանը ցուցադրուած էր անցեալ տարի, Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ: Շինուած է դիւրալիւմինէ, ալիւմինէ մահճակալներով եւ կռուաքարէ անկողիններով: Ամբողջ ծանրութիւնն է 7 ու կէս թոն: Տեղաւորուած՝ ժայռին կատարը կրանիթի կոյտերով, պիտի բռնէ 1893ին շինուած փայտէ տաղաւարի մը տեղը:

Տարագիրներու Խորհրդաժողովը Լոնտոնի մէջ

Էվիանի մէջ տրուած որոշման համաձայն, տարագիրներու միջկառավարական յանձնաժողովին նիստը գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, օգոստ. 3ին, նախագահութեամբ ամերիկեան դեսպանին, որ առաջին խօսքը տուաւ Ֆրանսայի պատուիրակին: Պ. Պէրանժէ նորէն բացատրեց թէ Ֆրանսա շատ բան ըրած է 1933էն ի վեր, ընդունելու, պատսպարելու, տեղաւորելու համար բազմաթիւ զոհեր բռնի տարագրութեանց շարքէն: Ան ոչ միայն սկիզբէն իսկ աջակցած է Ազգաժողովին ձեռնարկներուն, այլ եւ իր հողին վրայ ապաստան տուած է տարագիրներու ամէնէն մեծ համրանքին, տարագիրներ որոնք ուրիշ ելք չունէին եթէ ոչ անձնապաստան ըլլալ իրենց հայրենիքին մէջ կամ ապաստան գտնել, նոյն իսկ առժամապէս, ֆրանսական հողին վրայ: «Սակայն, իմ երկիրս այն հասած է յագեցման կէտին, որ այլ եւս թոյլ չի տար նոր տարագիրներ ընդունիլ, առանց խանգարելու հաւասարակշռութիւնը: Ամէն ժողովուրդ ուրիշ տարրեր ընդունելու սահման մը ունի: Այդ սահմանը շատոնց անցած է Ֆրանսայի համար: Այս պարագան յայտնեցի Էվիանի մէջ. կը կրկնեմ Լոնտոնի մէջ»:

Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ արհեստակցական Միութեան տարեկան համագումարը բացուեցաւ Նանթի մէջ, մասնակցութեամբ աւելի քան հազար պատգամաւորներու որոնք կը ներկայացնէին 108.000 անդամներ (107 մասնաճիւղ, որոնց 14ը գաղթային): Ընդհ. քարտուղարը իր տեղեկագրին մէջ շօշափեց նաեւ քաղաքական խնդիրներ, գնահատելով ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը (Սպանիա): «Մենք ոչ պատերազմ կ'ուզենք, ոչ ալ ստրկութիւն»: Յետոյ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է պահել կազմակերպութեան արհեստակցական անկախութիւնը.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ, Փարիզի եւ արուարձաններու մետաղագործական բոլոր հաստատութիւնները պիտի փակուին օգոստ. 6էն մինչեւ 23: Առանց տարր ալ, մեծապէս նօսրացած է մայրաքաղաքին բնակչութիւնը:

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ արգիլուեցաւ իրենց զաւակները իտալական դպրոցներ ղրկել, եթէ նոյն իսկ Իտալիա հաստատուած ըլլան: Որոշումը գործադրելի է այս տարեշրջանէն իսկ:

ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՒ ՉԵԿԱՆ

Բ. ՄԱՍ

Թամկավար եւ կարմիր ու դեղին թերթերը գրեցին, թէ կաթողիկոսը իր բնական մահով է մեռել եւ էջ-միածնում ամէն ինչ կատարեալ է, թէ դաշնակցական թերթերը սուտ ու շինծու լուրեր են հրատարակում, մոքեր են պղտորում, եւայլն, եւն.։

Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ սրբազան արքեպ. ը Յունիս 13ին հե-տեւեալ հեռագիրն է ուղղել Չէօրէք-ճեան Գէորգ Արք.ին.

— « Կը սպասենք անվրէպ մանրա-մասնեալ նամակի վասն յուղարկաւո-րութեան Սրբազան Հայրապետին, կա-ցութեան Մայր Աթոռոյ, անդամոց Գերագոյն Խորհրդի, եւ ձեր տեղա-կալութեան կոնդակին »։ (« Սիոն » Յուլիս, 1938)։

Այս հեռագիրը տալուց յետոյ Թոր-գոմ պատրիարքը ամբողջ 16 օր ան-համբեր պատասխանի է սպասում՝ Էջմիածնից եւ կաթողիկոսական տե-ղակալից, որ սակայն անպատասխան է թողնում Թորգոմ պատրիարքի հե-ռագիրը։ Յունիս 29ին Թորգոմ պատ-րիարքը «դարձեալ վճարեալ պատաս-խանով հեռագիր» է ուղղում Էջմիա-ծին Գէորգ արք.ին։

« Ամէն կողմէ կը դիմեն մեզի. մա-ճեցէք փութացնել սպասուած տեղե-կութիւնները » (Անդ).

Թորգոմ պատրիարքի Յունիս 13ի հեռագիրը ստանալուց յետոյ կաթո-ղիկոսական տեղակալը եւ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը մատ-նըւում են անելի։ Ի՞նչ պատասխան տալ Թորգոմ պատրիարքի հեռագրին, որ հարկեցուցիչ էր, եւ անպայման պատասխանի կարօտ։ Ցամենայն դէպս Յունիս 13-29, ամբողջ 16 օր Էջմիա-ծինը լուռ է մնում։

Այս լռութեան երկու շաբաթների ընթացքում է ահա, որ կաթողիկո-սական տեղակալն ու Գերագոյն Հո-գեւոր Խորհուրդը, Ձեկայի համաձայ-նութեամբ պատրաստում են նոտե-կալ պաշտօնական գրութիւնը, որ կը-րում է 1938 Մայիսի 24 թուականը, (համար 195)։ Այդ պաշտօնական գը-րութիւնը գրուած է հասարակ եւ ծուռ-մուռ կտրուած մի թղթի կտորի վը-րայ, մեքենագրերով։ Գրութիւնն ըս-տորագրել են կաթողիկոսական տե-ղեկալ Գէորգ արք.ը եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ Արտէն արքեպ.ը։ Գրութիւնը նաեւ կնքուած է Հոգեւոր Խորհրդի կնիքով։

(ԽՄԲ.— Մեր թղթակիցը օրինակած էր այդ շրջաբերականը, բայց արդէն հրատարակած ըլլալով, զանց կ'առ-նենք)։

Վերջին տեղեկութիւնների համա-ձայն, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը եւ կաթողիկոսական տեղեկալը խոր-հրդակցելուց յետոյ, Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արքեպ.ի Յունիս 13ի եւ 29ի հեռագիրներին պատաս-խանել են Յուլիսի 2ին յայտնելով թէ « պահանջուած տեղեկագիրներն ու-ղարկուեցան »։

Թամկավար եւ « Հայաստանասէր » մամուլը վայնասուն բարձրացրեց թէ Հայաստանի եւ Էջմիածնի մասին՝ դաշնակցական թերթերի մէջ լոյս տե-սած լուրերն ու տեղեկութիւնները սուտ են եւ շինծու։ Թամկավար թեր-թերը իրենց արգահատելի խմբագիր-ներով՝ պնդում են, որ Ամենայն Հա-յոց կաթողիկոսը նահատակուած կամ խեղդամահ արուած չէ, այլ մեռել է իր բնական մահով։ Պնդում են որ Հայաստանում զարհուրանք չկայ, եւայլն։

Թամկավար մամուլի այս եւ նման «-բոսայայտութիւնները Ձեկայի ձեռ-քին նոր եւ յարմար առիթներ ու մի-ջոցներ տուին սփիւռքի Հայութեան մէջ պառակտիչ ու քայքայիչ աշխա-տանք կատարելու համար։ Մի մոռ-նաք, որ նոյն ստոր եւ աւերիչ աշ-խատանքը կատարեց Ձեկան նաեւ Ղե-ւոնդ եպիսկ. Դուրեանի սպանու-թեան օրերին եւ յետագայ իրադար-ձութիւնների ժամանակ, երբ ռամկա-վար, հնչակ, բոլշեւիկ սեւ ու դեղին, վեղարաւոր եւ անվեղար ամէն տեսակ սրիկաներն իրար էին խառնուել Դուր-եանին նահատակ հռչակելու եւ Դաշ-նակցութեան դէմ պայքարելու հա-մար։ Այժմ էլ դարձեալ Ձեկան գործի վրայ է։ Կաթողիկոսական տեղակալն ու Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը Ձեկայի ձեռքին գործիք են դարձել։ Կաթողիկոսին նահատակել, խեղդա-մահ են արել, սակայն յայտարարե-ցին որ բնական մահով է մեռել։ Կա-թողիկոսին թաղել են թշուառ կոյ-սերն ու պառաւները, առանց կարգի, առանց պատարագի։ Կաթողիկոսին պաշտօնապէս չեն թաղել, օծում, պա-տարագ եւայլն չկայ։ Ո՞վ է եղել պատարագիչ արքեպիսկոպոսը, ո՞վ է ե-ղել վերջին օծումը տուողը, դամբա-նախօսը, ո՞րտեղ են փորել Խորէն Ա. նահատակ կաթողիկոսի գերեզմա-նը, ո՞ր կաթողիկոսի կողքին, ո՞րտեղ Մայր տաճարի շրջապատո՞ւմ թէ Գայիանէի վանքում, միաբանական գերեզմանատա՞ն եւ վերջապէս ո՞ր-տեղ է թաղուած Ամենայն Հայոց Նա-հատակ կաթողիկոսը։

Հայաստանից եկողներն ասում են, որ կաթողիկոսին սպանել են չեկիստ-ները, դիակը մնացել է անթաղ երեք օր, ապա պառաւները տարել թաղել են Գայիանէի վանքի դիմաց գտնուող պանդուխտների եւ անտէր մեռելների գերեզմանների մօտ։ Ասում են, որ Ձեկան նահատակի դիակը հանել է տուեր գերեզմանից, կտրատել եւ այ-րել են, ոչնչացրել։

Ինչպէս տեսնում ենք, Գէորգ արք. Չէօրէքճեանը 1930 Մայիսի 31ին ըս-տորագրել է մանրամասն նամակ ի մասին հանգուցեալ Գէորգ Ե. կաթո-ղիկոսի մահուան եւ թաղման։ Գէորգ արք.ը, որ այն ժամանակ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամ էր, գրել տուել է Գէորգ Ե. կաթողիկոսի հի-ւանդութեան, մահուան, թաղման եւ յարակից անցուդարձերի ամբողջ ման-րամասնութիւնները, նոյն Գէորգ ար-քեպիսկոպոս Չէօրէքճեան, որ այժմ կաթողիկոսական տեղակալ է, ինչո՞ւ չի պատասխանել Երուսաղէմի պատ-րիարքի Ապրիլ 14ի հեռագրին, որով հարց էր տալիս թէ ե՞րբ է Հայրա-պետի թաղումը. Գէորգ արքեպ.ը լուռ է, ակամայ լուռ է, վասնզի նա-հատակ կաթողիկոսը չի արժանացել հանդիսաւոր յուղարկաւորութեան, պատարագի, օծման, թաղման եւն.։ Թաղումը չի եղել պաշտօնական խմա-տով։ Ձեկան արգիլել է պաշտօնական

թաղումը եւ այս պատճառով էլ Երու-սաղէմի պատրիարքի հեռագիրը ան-պատասխան է մնացել։

Սակայն սփիւռքի Հայութեան ազ-գային ու եկեղեցական մարմինները հանգիստ չեն տալիս Երուսաղէմի պատրիարքին, որից նամակով եւ հե-ռագրով տեղեկութիւններ են խնդրում տարաբախտ Հայրապետի մահուան, թաղման եւ այլ դէպքերի մասին։ Թորգոմ պատրիարքը Ապրիլ 23ին մի հեռագիր է ստանում, որ կաթողիկո-սական տեղեկալը Գէորգ արքեպ. Չէօ-րէքճեանն է։ Այնուամենայնիւ լռու-թիւն։ Պատրիարքը ստիպուած Յունի-սի 13ին հեռագրում է եւ մանրամաս-նութիւններ է խնդրում «վասն յու-ղարկաւորութեան Սրբազան Հայրա-պետին, կացութեան Մայր Աթոռոյ, անդամոց Գերագոյն Խորհրդի եւ ձեր տեղեկալութեան կոնդակին»։ Այս հե-ռագիրը անպատասխան է մնում։ Պատրիարքը Յունիսի 29ին երկրորդ վճարեալ հեռագիր է տալիս եւ Յու-նիս 13ի հեռագրի պատասխանն է ու-զում Էջմիածնից։ Յուլիսի 2ին միայն Գէորգ արքեպ.ը պատասխանել է, որ տեղեկագրերը ուղարկուեցան։ Այս տեղեկագրերը յայտնի են գրուած ենթա-կայի գիտութեամբ եւ թելադրանքներով։

ՄՈՎՍԷՍ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՀԱ ԹԷ Ի՛ՆՉՊԷՍ Կ'ԸԼԼԱՅ ՃԱՌԸ

Տէր Խմբագիր.— Վաթսուն երկար տարիներու ճոխ ու անթառամ փոր-ձառութիւնը ունիմ ճառերու, զոր լը-սած, կարդացած եւ ... խօսած եմ։ Վարժապետական կարգի հետաքըքը-րութիւններուս անբաժան մասը կը կազմէ ճառ մը, ամէն առթիւ որ լսեմ, կարդամ ու ... խօսիմ զայն։ Ամէն եր-կիրներու մէջ, ի հարկէ ժամանակագ-ժողովրդավարական, հանրապետա-կան երկիրներու մէջ, ճառը անխու-սափելի գործիքներէն մին է կառավա-րութիւններուն համար, որոնց հակա-կշիռը արդէն կը գտնուի խորհրդա-րաններուն ձեռքը։ Եւ ի՞նչ է Խոր-հրդարանը ինքնին առանց ճառի, ա-ռանց ճառախօսութեան։ Ամէն հաս-տատութիւն, այս տեսակ երկիրներու մէջ, գլխաւորաբար կը հանգչի ճառա-խօսութիւններու վրայ, որոնք ամէ-նօրեայ բարոյական, մտաւորական սը-նունդն են միլիոններով հաշուող ժո-ղովուրդներու համար։ Անկէց զատ, ճառը ունի անգերազանցելի օգտակա-րութիւն մը, որով թերեւս ամէնէն աւելի կ'արդարանայ անոր գոյութիւ-նը. — լեզուն կը ճոխանայ, բացա-տրութիւններու եւ բառերու, մակդիր-ներու եւ բարդութիւններու երջանիկ, պատահական կիրառումներ կ'աւելցը-նեն լեզուին նկարէն ու շողշողուն մա-սերը։ Այնպէս որ եթէ հին հելլէնա-կան ու ժամանակագ հռովմէական ճա-ռերը, ճառասացները չըլլային, այդ անուններով ծանօթ երկու հրաշագեղ լեզուները իրենց լաւագոյն ու յաւե-տենական մասերէն զուրկ պիտի ըլլա-յին։ Եւ անոնցմէ առնելով՝ բոլոր եւրոպական լեզուները ինչե՞ր կը պարտին անոնց։

Բայց հարկ է ամփոփել, քանի որ, գինէ այսօր, նպատակ չունինք նոր խօսելու, այլ շատ գեղեցիկ ու պարզ ճառի մը մեծութիւնը պարզել, թարգ-մանաբար համառօտել Յառաջի ըն-թերցողներուն։

Այդ ճառը կը պատկանի Վիէնի ե-րեսփոխան եւ քաղաքապետ Գ. Հիւ-օէլի, որ խօսեցաւ զայն երէկ, Հան-րապետութեան Նախագահին նոյն քա-ղաքը այցելութեան առթիւ։ Այդ այ-ցելութեան նպատակը մեր նիւթէն չէ հիմա, այլ փափաքեցանք միայն, ինչ-պէս ըսինք, Հիւօէլի ճառին կարեւոր մասերը հաղորդել իբրեւ նմոյշ ժուժ-կալ, սակաւապէտ ու սակաւախօս պերճախօսութեան, որ միայն բանա-ւորն է ճառերուն համար։ Ինչպէս պի-տի տեսնէք, ո՛չ մէկ որոտընդոստ ա-նակնկալ խօսք ու պայթուն բառերու, որոնք մեծաշնորհն են անոնց որ աւելի կ'արտասանեն այդ բառերը քան թէ կը գործադրեն անոնց իմաստը — Ա-զատութիւն, եղբայրութիւն, հաւա-սարութիւն եւ փաղանգը ա՛յն վերա-ցական բառերուն, որոնք հայերէնի մէջ ընդհանրապէս կը տրուին... ռու-բլի, ռամ, մասնիկներով։

Ընդհակառակն, Պր. Հիւօէլ շատ պարզ կը խօսի։ Իր ճառին ընթերցու-մը այսպէս իմ մէջ արթնցուց բնական փափաք մը՝ թարգմանելու զայն ի պէտս զարգացելոց, այսինքն միջա-կեայ զարգացելոց, որոնց համար հայերէն լեզուն տակաւին իր հմայքն ու շողը չէ կորսնցուցած, գտնելով հանդերձ, թէ քանի քանի զարգացեալ-ներու ընտանիքներու մէջ այսօր չի հնչեր այլեւս Հայկեան Բարբառը, որ սակայն զիրենք ծնողներուն ... սիրոյ ձայնն էր, մտերմութիւնն էր այն ամէնէն նուրբ վայրկեաններուն, որոնց արդիւնքն են իրենք, այդ զար-գացեալները, որոնք մազով մօրու-քով, մօրացած զայն եւ հիմա այլ եւս բոլորովին օտար է ան իրենց զաւակ-ներուն համար։ Բահաղի այդ կորուս-եալ երկրպագուներուն համար չէ իմ թարգմանութիւնս, այլ այս ճառին պէս անշուք սակայն հարազատ Հա-յորդիներուն համար։ Կը վախնամ որ նորէն ճառ խօսեցանք, Տէր Խմբա-գիր, որպէս թէ ձեր ամէնօրեայ ճա-ռերը չբաւէին ... ։

Անսեթեւեթ ու համառօտ, որով ան-կեղծ, բառերով Նախագահին բարի գալուստ մաղթելէ վերջ, նոյնքան պարզ ու նիւթին միայն պատկանող համառօտութեամբ այցելութեան նը-պատակը կը բացատրէ։ Բայց պակաս բան չի թողուր, մինչեւ իսկ այդ հա-մառօտ տողերուն մէջ կը հանկցնէ, թէ ինչ մտերմական եւ հանրօգուտ յարաբերութիւններով զօդուած են Թոնի, Լուսար եւ Իզէռի անուններով կոչուած երեք նահանգները։ Այսչափ միայն այս մասին։ Եթէ ուրիշ շա-ղակրատ մը ըլլար, յառաջաբանու-թեան նախնական բառերով իսկ օդա-չու մարզանք մը ընել պիտի տար, որպէսզի ունկնդիրը կամ վաղուան ընթերցողը քնացնէ, թմրեցնէ կամ անձնազոհութեան կամ զուտ ճար-տասանական այերային փայլատա-կումներով։

Գ. Հիւօէլ արագօրէն կ'անցնի — որպէս թէ նիւթէն տարուած, ինչպէս պէտք է ըլլայ իւրաքանչիւր ճառա-խօսին համար, ոչ թէ բռնազբօսիկ կերպով նիւթը նեղէ իր քմայքին հա-մաձայն — եւ կ'ըսէ — «Մեր քաղաքը անդրդուելի հաւատարմութեամբ՝ խանդավառ կապուած է հանրապե-տութեան որ կը ներկայացնէ խօսալ եւ կուսակ լռել։ Վիէն նախանձը ունի իր գանձերուն, բայց ոչ այլա-մերժ եասաիրութեամբ։ Հարուստ է ան յիշատակներով որոնք արձանա-գրուած են իր վաղեմի քարերուն եւ գեղարուեստական գործերուն մէջ, չնարհալից ամէնքն ալ կամ վեհա-շուք, զոր գիտցած է պահպանել, այսօր ուրախութիւն մըն է իրեն հա-մար որ իր միտքին ու իր սիրտին հանգէսը կ'ընծայէ իր ականաւոր հիւրերուն։ Մենք, այս վաղնջական հողին վրայ նոր մարդիկ, կը քալենք շիրիմներով շրջապատուած ճամբուն վրայէն դէպի լուսաշող ապագան որ-բաններուն, մեր աչքերուն առջեւ ու-նենալով լոյսը աւելի մարդասէր ար-դարութեան մը, եւ յոյսը միշտ ա-ւելի երջանիկ եւ աւելի եղբայրական վաղորդայններու։

Թոյլ տուէք ինծի, Պ. Նախագահ, ողջունել ձեր մէջ ազգային պերճա-խօս ուխտաւորը, որ մեր անուշիկ Ֆրանսային գաւառներուն շրջանը ը-նելով, գիտէ իւրաքանչիւրին խօսիլ իր սրտած եւ իրեն յարմար լեզուն։ Շնորհակալ ենք որ հաճեցաք գալ մեր մէջ մտիկ ընելու աւերակներուն ձայ-նը, անցնելու կարգաւ, փոփոխակի, հեթանոսական եւ քրիստոնէական հա-գէէ մը եւ լսելու կենդանի ձայնը մե-ծափառ նախնիքներուն, որոնց անյեղ-լի ներկայութիւնը կը զգանք մեր [illegible] ի վեր — եւ որպէսզի ամէն բան [illegible] ըլլանք — հաղորդուելու մեզ [illegible] անցնելով, ներկայով եւ [illegible] յով» ...

Եւ այսպէս կը վերջանայ այս [illegible] կարճ բայց սաւղ իսկ իմաստ[illegible] բազմիմաստ ճառը։

Ես չեմ գիտեր թէ Պ. Հիւ[illegible] մարդկային կեանքին ո՞ր [illegible] մէջ կը գտնուի, բայց պիտի ներէ [illegible] շուշտ որ իր այդ գեղեցիկ ճառին [illegible] ջին մասը կրկին տամ հոս իբրեւ [illegible] նական արտայայտութիւնը եւ անկե[illegible] թարգմանը ծերացած Հայորդիի մը[illegible] իր ցեղին փառքն ու մեծութիւնը [illegible] դալէ ու իբրեւ դաս աւանդելէ վեր[illegible] անփառունակ կը թեւէ այսօր [illegible] ւորներու հետ Հայ հայրենի աւեր[illegible] ներուն վրայ։ — Այո՛, մտիկ ընե[illegible] աւերակներուն ձայնը, լսելու [illegible] դանի ձայնը մեծափառ նախնիքներուն որոնց անյեղլի ներկայութիւնը զգանք մեր բովն ի վեր, եւ [illegible] դուիլ անցնելով, ներկայով եւ ապա[illegible] գայով ... Այո, մեր այլ յոյսը կ[illegible] կարի դէպի լուսաշող ապագա[illegible] բաններուն։

***

ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Իտալիոյ ցեղային քաղաքականու-թիւնը օրուան վէճ դարձած է հիմա, բայց այդ քաղաքականութիւնը նոր չէ՝ եթէ նկատի առնենք որ Իտալիա նոյն տեսակէտները արդէն ի գործ կը դնէր իր գաղթաշխարհին մէջ։

Երբ Իտալացիները Ատտիս - Ապէպա մտան, Հռոմի կառավարութիւնը, 1 Յունիս 1936ին, օրինագիծով մը ճըշ-դեց ոչ միայն Եթովպիոյ վարչական դիմագիծը, այլ եւ երկրին կրօնական ու կրթական քաղաքականութիւնը, որ կը մատնէր արդէն ցեղապաշտութեան մտահոգութիւն մը։ Արդարեւ, Հռոմի կառավարութիւնը կ'արգիլէր ճերմակ եւ գունաւոր ցեղերու խնամութիւնը, « զաղթային ամուսնութիւնը », վեր-ջապէս «ճերմակ» եւ «սեւ» արիւննե-րու միախառնութիւնը, որպէսզի հը-րապարակ չգայ խառնածնապէս նոր ժողովուրդ մը։ Բայց իտալական կա-ռավարութիւնը մտահոգուած է ոչ միայն իտալական արեան պաշտպա-նութեամբ, այլեւ Եւրոպացիներու եւ սեւամորթներու խառն ամուսնութեան հետեւանքներով։ Այսպէս Ատտիս Ա-պէպայի կառավարիչը խստիւ արգի-լած է ոչ միայն Իտալացիներուն, այլ եւ ճերմակ ցեղին պատկանող մար-դոց, որոնք կը բնակին Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ, յաճախել եթով-պիական հանրային սպասարկութեան վայրեր (ճաշարան, սրճարան եւն.)։ Այս արգելքը եւս ժամանակին իր վը-րայ խօսեցնել տուաւ եւրոպական մա-մուլին մէջ։

Հարցը կարծուածին չափ պարզ չէ։ Ցեղերու ամուսնութիւնը մասնաւորա-բար կը զբաղեցնէ գաղթային մեծ պետութիւնները։ 1923ին, Բրիւքսէլի գաղթային կաճառին ներկայացուե-ցան կարեւոր զեկոյցներ Ֆրանսայի, Հոլանտայի, Պելճիոյ, Փորթուգալի մասնագէտներուն կողմէ, որոնք կ'ու-սումնասիրէին ու կը քննէին ցեղա-հանգոյցի պարագաները գաղութնե-րու մէջ։ Դարաւոր աւանդութիւն [illegible] կ'արգիլէ սպիտակ ցեղին արիւ[illegible] խառնել տարբեր գոյնի ցեղերու, [illegible] նաւորաբար սեւամորթներու արի[illegible] հետ։ Հակառակ ատոր՝ կը պատա[illegible] անխուսափելի դէպքեր, որոնց յաւ[illegible] խակի կրկնումին կամ անոնց հետ[illegible] ւանքներուն դէմ կ'աշխատին պայ[illegible] րել հարցին մասնագէտները։

Փրոֆ. Շարլ Ռիշէ տարիներ առա[illegible] արդէն ահազանգ կը հնչեցնէր թէ, սպիտակ ցեղը վտանգի մէջ է եւ պէ[illegible] խեղդուի գունաւոր ցեղին յարա[illegible] մակընթացութեան մէջ։ Նոյն ձեւ[illegible] հարցը քննութեան առած էր նա[illegible] Միւրէ, Սպիտակ ժողովուրդն[illegible] վերջալոյսը գրքին մէջ։ Միւրէ գրէր թէ երբ նոյն նկարագրով եր[illegible] ցեղեր են որ արիւն կը խառնեն [illegible] զաւկը սքանչելի է։ Եւրոպայի պա[illegible] մութիւնը ցոյց տուաւ որ ժողովու[illegible] ներու ձուլարան մը եղած է այս աշխարհը, ուր սպիտակ ցեղէ բա[illegible] մաթիւ ազգեր իրար խառնուեցան այսօրուան ազնուացած ժողովուրդ[illegible] ները ծնունդ տալու։ Ընդհակառա[illegible] կըն, երբ նկարագրի եւ ընդունակու[illegible] թեանց տեսակէտով հակադրական[illegible] կը ներկայացնեն ցեղերը, անոնք [illegible] րու կը խառնուին, արդիւնքը եւս [illegible] դառնայ ողորմելի կամ ցաւա[illegible] Մարդկային տիպարը որքան նախն[illegible] կան է, այնքան հզօր է բնախօսա[illegible] կորովի տեսակէտով, հետեւաբար մեծ՝ իւրացնելու կարողութեամբ, Բնախառնութեան պարագային[illegible] է նկատի առնել նաեւ ժողովուրդնե[illegible] րու մտային տարիքը.— ըսաւ Տոք[illegible] Թուլուզի, ժողովուրդները իրարմէ[illegible] տարբերին իրենց իմացական զարգա[illegible] ման հաւաքական աստիճանաչափով։

Կարգ մը գիտնականներ, սակ[illegible] ռաջ, կը խորհէին թէ սեւ ու ճեր[illegible] ցեղերու խնամութեան համար իր[illegible] «Միջանցք» անհրաժեշտ է ունե[illegible] խառնածին ցեղ մը։ Ի վերջոյ [illegible] նըւեցաւ սակայն որ հիմ չունի [illegible] տեսակէտը։

Այսօր այլեւս ընդունուած է [illegible] նախնական ժողովուրդներու հա[illegible] հետ նախընտրելի է պահպանել ցե[illegible] մաքրութիւնը, այդ ձեւով աւելի [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Աւելի լաւ էր որ զործը իր այս վի-ճակին մէջ մնար։ Պիտի պահէր ծրա-րը, Ներքինիին պիտի յանձնէր զայն եւ այդ ձեւով առնուազն ապահոված պիտի ըլլար երեք հոգիի կեանքը։ Երբ կամարակապ ճամբէն դուրս ելան, մտան բարձր պատերով եզերուած նեղ անցք մը զոր պատին վրայ դրուած լապտեր մը աղջկան ձեռքին եւ լոյսով։

—Թանիա՛, Թանիա՛, կ'ուզէի աւելի առաջ քալել, բայց չեմ կրնար քեզիայս վիճակիդ մէջ ձգել։ Վաղը հետո Անգլիա եկուր ...

— Ո՛չ, ո՛չ պատասխանեց աղջիկը գլուխը թօթվելով ու ետ քաշուելով։

— Այո՛, պնդեց Փիթըր. պիտի գաս երբեւէ իմ կինս։ Երբ ամուսնանանք, պիտի մոռնաս այս սարսափելի կեն-ցաղը, բացարձակօրէն պիտի մոռ-նաս ...

— Ձեմ կրնար, հիմա բնաւ չեմ կր-նար, կակազեց Թանիա յուզուած։

Ի՞նչպէս կրնար խոստովանիլ իր զգացումը, ի՞նչ բացատրութիւն կր-նար տալ։ Անհաւատալի երազ մը կ'ի-րականանար, բայց շա՜տ ուշ։

— Գէտք է գաս, կրկնեց տղան. չէի ուզեր այսպէս յանկարծակի բերել քեզ, սակայն վաղը կէսօրին պիտի վերադառնամ Էնկիւրիէն, եւ շոգե-կառքը ճամբայ կ'ելլէ ժամը 3ին ...

Պատուհան մը բացուեցաւ առաջին յարկէն ու մեղմ ձայն մը հարցուց.

— Թանիա՛, դո՞ւն ես ...

Աղջիկը գիտէր թէ կանչողը իր մայրն էր, բայց Փիթըր վեր նայեցաւ ու ըսաւ.

— Գնա՛ հոգիս, սակայն գիտցիր որ սաստիկ մեր «Մնաս բարով»ը չէ ... Պատրաստուէ վաղ առտու եւ ոչ մէկ բանի մասին մի մտածեր ... Ես քու ուզածիդ չափ դրամ կուտամ, ամէ-նակներն ալ կ'առնեմ եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզես ... մինչեւ մայրիկդ ալ մի-ասին պիտի առնենք ...

— Թանիա, կանչեց նորէն մայրիկին ձայնը։

Փիթըր աղջկան մօտեցաւ ու թեթեւ համբոյր մը դրաւ անոր ճակատին վը-րայ։ Մեծ չափով ափոփած էր այդ յանդուգն քայլը առած ըլլալուն հա-մար եւ բացարձակապէս վճռած էր իր ծրագիրները գլուխ հանել։

— Ես ժամը 12.30էն մինչեւ մէկ պանդոկին նախագաւիթը քեզի կը սպասեմ ... Հիմա վեր գնա՛, Աստ-ուած հետդ ըլլայ ...

Թանիա պատասխան տալու չէր գտեր, երբ Փիթըր հրաժեշտ առաւ ու իր բարձր հասակը կորսուեցաւ նեղ-լիկ ճամբուն մթութեան մէջ։ Պահ մը խորհեցաւ անոր ետեւէն վազել, բայց նորէն լսեց մայրիկին կանչը՝ այս ան-գամ աւելի սաստիկ շեշտով։

— -Թանիա՛, բերէ՞ք ...

Ի՞նչպէս կրցեր էր սանդուղներէն վեր բարձրանալ դողդողուն քայլե-րով, ինքն ալ չէր գիտեր։ Ցաշորդ վայրկեանին արդէն հասեր էր իրենց փոքրիկ հիւրանոցը։ Մայրիկը բա-ներ էր իր թեւէն ու անդադար կը հարցնէր.— Բերէ՞ք, աղջի՛կս, բե-րէ՞ք ...

Մօրը ուսերուն վրայէն Թանիա տե-սաւ Ներքինիին լայնատարած զանգը-ւածը որ բազկաթոռին կողերէն դուրս կը թափէր. գլանիկներուն մնացորդ-ները խոշոր կոյտ մը շիներ էին մոխ-րամանին մէջ։

— Հա՛, ըսէ՛ նայիմ, բերէ՞ք, ո՞ւր է, հարցուց Պաղտըմ անխուով արտա-յայտութեամբ։

Թանիա ճեփ - ճերմակ եղած, ան-քթիթ սառնկանապաշտ աչքերուն մէջ նայեցաւ ու գլուխը թօթվեց.

— Ի՞նչպէս մանչեց Ներքինին արագ շարժումով մը ոտքի բարձրանալով, կ'երդնում Մարգարէին Մօրուքով որ բերանդ հազով պիտի լեցուի, եթէ իմ հրամաններս աւելի նուաղ արժէք ու-նին քեզի համար քան այդ օտարակա-նին համբոյրները ...

— Ձկրցայ առնել, պատասխանեց Թանիա դողդղալով. չկրցայ առնել, որովհետեւ դուք սխալեր էք ... գեն-պանատանը ձգեր է ...

— Կ'երդնու՞ս քու Աստուածիդ եւ իմ Ալլահիս անունով որ այդպէս է ...

— Կ'երդնում ...

Կասկածութիւնը կաս - կապոյտ գոյն մը դրեր էր Ներքինիին լայնատարած դէմքին վրայ։

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, լա-ցաւ ծերունի մայրիկը։

Բայց Պաղտըմ մէկ կողմ հրեց զայն ու դրան մօտեցաւ։

— Սպասեցէք, պոռաց Թանիա ճա-րահատ որ կ'աշխատէր նոր միջոց մը գտնել թէ Փիթըրին կեանքը ազատե-լու եւ թէ պահպանակը անոր վե-րադարձնելու համար։ Երբ Ներքինին իր ձեռքը տարաւ դրան դաստակին, աղջիկը նոր միտք մը յղացաւ եւ ան-միջապէս ըսաւ.

— Ծշմարտութիւնն էր որ ըսի. ա...ա ժամուն վերադարձայ, որովհետեւ այդպէս պատուիրեցիք ... պայսա-... մը գործեցի ըսելով թէ պէտք է ... զայն ... առնելու, եւ իր ... պիտի երթար ... համար ... նո-րէն իրարու պիտի հանդիպինք ... եւ այս անգամ անպատճառ պիտի ... նեմ ...

Ներքինին սուր նայուածք մը նե-տեց Թանիայի աչքերուն խորը։ Իր[illegible] լաւ կ'ըլլար եթէ անիկա [illegible] իր խօսքին. Այդ պարագային զ[illegible] ձեւալ դուրս պիտի երթար, Փիթը[illegible] պիտի հանդիպէր պանդոկին մէջ [illegible] բարը անոր պիտի վերադարձնէր [illegible] պէտք աղաչէր որ գեսպանատ[illegible] ապաստանէր ...

— Ժամը քանի՞ին կրնաս [illegible] հարցուց Ներքինին յօնքերը պա[illegible] լով։

(Շար.)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԻ

* *Ժամանակը ոսկի, [illegible] բան։

** Էշը մատաղ չըլլար, իշխանին [illegible] տո՞ր կ'ըլլայ։

* *Էշը հօթը լող գիտէ, երբ [illegible] ջրի ափին՝ հօթն ալ կը մոռնայ։

**Էշուն մահը՝ հարսնիք է շան [illegible] մար։

** Էշը հարսանիք կանչեր են. [illegible] փայտ պէտք է, կամ ջուրի բերք է

ՏԱՐՕՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այժմ տարուան նման Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը այս տարի ալ տօնեց մեր Վարդավառի աւանդական հանդէսը։

Գեղաբնութաբար անձրեւոտ օդերու պատճառաւ վարչութիւնը հարկադրուած էր դրան վարձել եւ վերջին 2 . 3 օրը յանկարծ սաստիկ տաք մը փարիզի վրայ։ Այդ պատճառաւ ալ հանդէսը տեղի ունեցաւ քիչ ունկնդիրներու առջեւ։

Օրուան նախագահը հայրենակից Գ. Զաքրեան կը բացակայէր հիւանդութեան հետեւանքով, ուստի հանդէսին բացումը կատարեց հայրենակից Լ. Տօնիկեան, որ Րաֆֆիի մէկ կից վկայութեան կանչելով, ըսաւ թէ քրիստոնէութենէն շատ առաջ Աշտիշատի մէջ հայ ժողովուրդը կը տօնէր առաջնորդութեամբ մեր արքային եւ քրմապետին եւ կը տօնէր այն ժամանակուան նոր տարին Նաւասարդ ամսուն։ Արքան ինքը ամէն անգամ 100 ոսկեզօծ եղջիւրներով ցուլեր կը զոհէր Վահագնի եւ Անահիտ տաճարներուն առջեւ։ Իրեն կը հետեւէր բազմահազար ժողովուրդը, զոհելով հազարաւոր հաւատամին մատաղներ։ Քրմապետը Արամազդին ջուր առնելով կը սրսկէր բազմութեան մէջ, մէկ տարուան մեղքերէն լուալու համար հաւաքուածները։ Անոր նոյնը կ'ընէր ժողովուրդը։ Նոյն ժամանակ հսկայական բազմութիւնը խրախճանքի իր հետ բերած կ'ըլլար ուտիսակ աղանդի մը զոր կ'արձակէր օդին մէջ, իբրեւ նշան անարատ սիրոյ։ Ծնուող տեղի կ'ունենային մրցումներ — Քաջը քաջի դէմ, մարդը կատղած գազանի կամ ցուլերու դէմ։ Ըմբիշը իր բազուկներու շնորհքը ցոյց կուտար։ Կը կատարուէին ցինախաղեր, արշաւանքներ ձիերով, երբեմն ոտքով, եղջերուներու հետ։ Բանաստեղծները իրենց տարուան վաստակը կը բաղդատէին իրարու հետ։ Ու վերջապէս այս բոլոր մրցումներէն մէջ շահողները կը ստանային փունջ մը այն վարդերէն որ

կը զարդարէին Հայոց դիցուհի Աստղիկի տաճարը։ Եւ ահա ատկէ «Վարդավառ» անունը։ Իսկ աղաւնին թռցնելու սովորութիւնը կուգայ ջրհեղեղէն, երբ Նոյ նահապետ իր տապանէն զայն թռցուց ջուրերու խաղաղութեան համար ու իր Սեմ որդին, Արարատէն գալով Տարօն, բնակեցաւ Սեմ լերան ստորոտը եւ այդ աւանդութիւնը տարածեց ժողովուրդին մէջ։

Օրուան բանախօսը, Գ. Ալոա Խասահակեան նոյնպէս թուելով Վարդավառի տօնին նշանակութիւնը, շեշտեց թէ Տարօնը ամբողջովին սրբավայր է իր քար ու ծորով, իր լեռ ու գետով, իր Իննակնեան ու Բիւրակնեան անմահ աղբիւրներով։ Հոն է բոյն դրած Հայկ Դիւցազնը, հոն են եղեր Վահագն ու աստուածամայրեր Անահիտն ու Աստղիկը, հոն Սահակ եւ Մեսրոպ, հոն էր Մամիկոնեան տունը որ տուաւ այնքան մեծ հայրենասէրներ։ Տարօնի զաւակը Հացիկ գիւղի Մեսրոպը չէ՞ր որ ստեղծեց հայ գրականութիւնը. նոյն շրջանի Խորենք գիւղացի Մեծն Մովսէս Խորենացին չէ՞ր որ անմահացուց Հայոց պատմութիւնը։ Ու վերջապէս յարգելի բանախօսը թուելով բազմաթիւ վանքեր, ըսաւ որ անոնք իրենց վնասակար հողմերն ունենալով հանդերձ, կարողացան պահել հայ լեզուն, իսկ էջմիածինը դարձաւ հայ մշակոյթի կեդրոն այն ժամանակ միայն երբ Աշտիշատը չքացաւ։ Երբ վերջին յիսուն տարուան պատմութիւնը քրքրենք, կը տեսնենք որ հոս եւս Տարօնն էր որ դարձաւ յեղափոխական վառարանը եւ յեղափոխականներու օրրանը։ Ինչ հրաշք մարդիկ են Հրայրները, Սերոբները, Կորիւնները, Մշեցիները, Գէորգ Չաւուշները ու այնքան անծանօթ «Ֆտաներ»։ Անդրանիկ, Քեռի, Սեպուհ, Մուրատ, Կայծակ եւս այդ սրբազան հողին ներշնչումով կրակ դարձան թշնամիին գլխուն։ Այս ամէնէն վերջ, եթէ 1915ի դէպքերու աննպաստ դասաւորումը անճիտեց Տարօնի ժողովուրդը, ոչինչով կը վարկաբեկուի ան։ Անոր վերջին պահու մասնակի կռիւները վար չեն մնար ու-

րիշ հերոսամարտերէ։

Խօսեցաւ նաեւ հայրենակից Խաչիկ Մկրտչեան, խորապէս զգածուած, տեսնելով մանաւանդ կարգ մը քաղաքացի անտարբերներու բացակայութիւնը։ «Մեծ դժբախտութիւն է տօնել Վարդավառը հայրենիքէն դուրս, տարիներ չարունակ, ան ալ այսքան փոքր թիւով մարդոց հետ։ Կը յիշեմ մեր սրբազան անցեալը, կը յիշեմ 1915ի ահաւոր օրերը, երբ կորսնցուցած բոլոր հարազատները, որբուկ մը դարձած էի անտէրս ու լքուած։ Բայց գիւղուծով մը երբ ազատեցայ ու հասայ ռուսական բանակի հայ կամաւորներուն, ինծի ալ զէնք տուին։ Տակաւին սարսափի ազդեցութեան տակ, երբ նոր կը մեկնէի ճակատ, տէգունութիւնս նկատած Մշեցի մարդիկ մը բացագանչեց. «Լաօ, ճտ յոքն դեղնէր եռ»։ Կարծես այդ երկու խօսքը իմ մէջ արթնցուցին քընացած վրէժն ու անհատի պատասխանատուութիւնը։ Եթէ հոս ապրող իւրաքանչիւր հայրենակից փորձէ ապրիլ իր անցուցած տարիները, մեր ազգային յաղթանակը ապահով կը դառնայ։ Իսկ եթէ այս թմրեցուցիչ հանդիսաը աւելի երկար տեւէ, վա՜յ մեզի եւ հազար ափսոս մեր թափած արեանց...»

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Գ. Գարեգին իր թառով, Տարօնի զաւակներէն Օր. Կնեազեան, մեր հայրենի երկրի աղբիւրներու նըման զուլալ ձայնով, Միութեան սան եւ Մխիթարեան աշակերտ Սահփան Գօզոսեան իր «Հայաստանով» եւ իտալերէն երգով մը, պատանին Տարօն Տօնիկեան Աւարոնեանի «Մասիսի» արտասանութեամբ։ Իսկ Վասպուրականցի երկու փոքրիկ օրիորդներ՝ Աշխէն Զրուանդեան եւ Ալիս Գավէզեան տարազով պարեցին հայկական պարեր։ Ներկաներու պահանջին վըրայ հայրենակից Տօնիկեան երգեց «Արօր տարաւը»։ Ապա Արմենակ Ներսէսեանի գլխաւորութեամբ եւ Տարօնի տարազով եղան քանի մը պարեր։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 9ին, խոր տպաւորութեամբ։

ՄՆԱՑԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՍԽՐՈՒՆԴ

Տոքթ. Վէնսան Ժորժ Թադէոսեան, ընիկ Թէհրանցի, իր մասնագիտութիւնը աւարտելէ վերջ Ալժերիոյ եւ Մոնթպելիէի համալսարաններուն մէջ հաստատուեցաւ՝ բանալով երկու կլինիք, կատարելագործուելու համար յետոյ անցաւ Գերմանիա, եւ Պերլինի ատամնաբուժական վարժարանը եւս յաջողութեամբ աւարտելէ վերջ ժամանակ մը աշխատեցաւ Նէօ - Իէօլիթի արդիւնաբերական եւ փորսըլէնի գործարաններուն մէջ, — Նէօ - իէօլիթ նորագիւտ նիւթով ատամնաշար պատրաստելու վարպետութիւն ձեռք բերելէ վերջ եկաւ Փարիզ, ուր միջազգային ատամնաշինական մրցումի մը առաջնութիւն շահեցաւ կարգ մը վիրաբուժական գործերով եւ իր Նէօ - իէօլիթ ատամնաշարով, որ չի կոտրիր եթէ վրան իսկ կոխես եւ բնական լինդի եւ ակռայի տպաւորութիւն կը թողու։ Տոքթ. Թադէոսեան այս կարեւոր աշխատանքով ջերմապէս գնահատուեցաւ եւ իրեն տրուեցաւ diplôme d'Honneur, croix de mérite եւ médaille d'or։

ՀԱՅԵՐԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Կիպրոսի Հայերու թիւը մօտաւորապէս 4000ի կը հասնի, որոնց մեծամասնութիւնը 1921ի վերջերը գաղթած են Կիլիկիոյ պարպումին հետեւանքով։ Տեղացի Հայերը հազիւ 20 - 30 տունի չափ են։

Բաղդատելով ուրիշ գաղութներու հետ, Կիպրոսի Հայերը տնտեսապէս եւ բարոյապէս լաւ վիճակ ունին։

Հայութիւնը ցրուած է Կիպրոսի գլխաւոր չորս քաղաքներուն եւ քանի մը արուարձաններուն մէջ, որոնք են՝ Նիկոսիա, Լառնաքա, Ֆամակուսթա եւ Լիմասոլ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՏԻՐԱՆԻ

Թուրքիոյ մէջ իր մահկանացուն կընքած է Գալուստ Խան Ա. Ղազարեանց 75 տարեկան։

Թէհրանի«Ալիք»ը հետեւեալ կենսագրական գիծերը կուտայ հանգուցեալի մասին։—

Ծնած է Թաւրիզում, 1863 թուին, գրագիտութիւնը սովորել Արամեան դպրոցում։

Հանգուցեալը մէկն է Խանասորի (1897 թ. Յուլիս) վերջին բեկորներից։ Այն ժամանակ դեռ նոր եռանդուն երիտասարդ, արհեստով ժողովրդական հմուտ վիրաբոյժ՝ գըտնըւում էր Սալմաստում, իր ժամանակակիցների մէջ անմրցելի էր իբրեւ վիրաբոյժ. հետեւաբար բոլոր վիրաւորներին հասցնում էր իր բժշկական փըրկարար ձեռքն ու օգնութիւնը։ Այնուհետեւ նա փոխադրւում է Թաւրիզ, իր գործի նախկին վայրը։ Այնուհետեւ նրան տեսնում ենք 1906 - 12 թուերին պարսկական սահմանադրական շարժումների մէջ, վիրաբոյժի հանգա-

*

տակար կրնան ըլլալ ոչ միայն իրենց ցեղին տեւականացումին եւ զարգացման, այլեւ տիրող պետութեան ձեռնարկներուն։

Ցեղաբանական այս քաղաքականութեան կը հետեւի այժմ Իտալիա, արեւելեան Ափրիկէի մէջ։ Հրովարտակ-օրէնք մը համաձայն, արեւելեան Ափրիկէի մէջ պիտի խստիւ պահպանուի սպիտակ ցեղին մաքրութիւնը։ Իբրեւ ոճիր պիտի պատժուի երբ Իտալացի մը, կամ Եւրոպացի մը իրեն հարճ կ'ընէ սեւամորթ աղջիկ մը, կամ երբ սեւամորթ կին մը կ'ապրի ճերմակ ցեղէ մարդու մը հետ։ Հրովարտակ-օրէնքը չի խօսիր ամուսնութեան մասին, որովհետեւ Իտալիա կապուած է, այդ հարցին մէջ, Լաթրանի դաշնագրին, որ ըստ եկեղեցական կանոններու, արգելք չի դներ սպիտակ ցեղի եւ սեւամորթի միջեւ կնքուած օրինաւոր ամուսնութեանց վրայ։ Բայց եթէ հրովարտակ-օրէնքը չի խօսիր ամուսնութեան մասին, պատճառն այն է թերեւս որ սեւամորթներու եւ Իտալացիներու միջեւ ամուսնութիւն գրեթէ պատահած չէ տակաւին։

Այսպէս, կը տեսնուի որ Իտալական կառավարութիւնը, իբրեւ գաղթային պետութիւն, առաջինն է որ կը ներշնչուի ցեղային վարդապետութեամբ։ Ան բացարձակապէս կ'արգիլէ սեւ ու ճերմակ ցեղերու իրերախառնութիւնը, եւ որեւէ պատճառաբանութիւն ներելի չի գտներ։ Այնպէս որ արեւելեան Ափրիկէ մեկնող ամէն Իտալացի կը պարտաւորուի նախ կնիկ մը ճարել, կարգուիլ եւ այնպէս մեկնիլ գաղութները։ Ցանուն ցեղային առողջութեան եւ մաքրութեան, յանուն կայսրութեան շահերուն եւ պաշտպանութեան, խիստ կարգապահութեան մը տակ առնուած է Իտալացիներու սեռային յարաբերութիւնը։ Ի՞նչքան ալ գեղեցիկ եւ հրապուրիչ ըլլան Սաբայի թագուհիին թոռնուհիները, Իտալացիներուն արգիլուած է մօտենալ Գիտութեան ծառին, Եթովպական դրախտին մէջ։ Ֆաշական կուսակցութեան վարիչները կը խորհին որ արտօնելով ազատ խառնուրդը, նոր ժողովուրդ մը կը կազմուի արեւելեան Ափրիկէի մէջ, ի վերջոյ քաղաքական եւ ընկերային մտահոգութիւններ պատճառելով կայսրութեան։

*

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԲԱՆՔ ԼԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 Յուլիս)։

— «Ինչպէս կը սպասուէր, Սանճաքի մէջ վերսկսան ընտրական արձանագրութիւնները։

Կասկած չկայ թէ եղածը ընտրութիւն չէ, որքան ալ պահպանուած ըլլան օրինական բոլոր ձեւակերպութիւնները. — վերին յանձնաժողով, ընտրական դիւաններ, մասնաւոր դատարան, պատժական արամադրութիւններ եւ վերջապէս ընտրական կանոնագիր։ Որովհետեւ, եթէ ընտրական ամէն գործողութեան աւարտական հիմը անկողմնակալ հսկողութիւն մըն է, ներկայ պարագային բոլորովին կը բացակայի այս հիմը, քննելու եւ դատելու իրաւասութիւնը բացառապէս Թուրքերուն վերապահուած ըլլալով։

Պիտի ըսէք թէ Ֆրանսական Ներկայացուցիչ ալ կայ վերին յանձնաժողովին մէջ։ Բայց նկատի ունեցէք բարեփոխուած կանոնագրին 2րդ յօդուածին վերջին հատուածը, որ կ'ըսէ. «ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ ՁԱՅՆԵՐՈՒ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ»։

Արդ, քանի որ Թուրքերը Յանձնաժողովին մէջ ԵՐԵՔ անգամ ունին Ֆրանսական Մէկին դէմ, կը հետեւի թէ իրենց կամքն է որ պիտի քալէ ամէն առում եւ ամէն առթիւ։ Եւ որովհետեւ Յանձնաժողովը ինքնիշխան է, չունի աւելի գերագոյն օրկան մը, Թուրքին գրածը գրած պիտի ըլլայ, թողածն ալ՝ թողած, ինչպէս կ'ըսեն իրենք։

Հետեւաբար, փորձուածը օրինաւորապէս հակակշռուած ստուգում մը չպիտի ըլլայ, այլ պարզապէս մեքենական արձանագրութիւն մը համբանքը լեցնելու համար։

Միամտութիւն է վրդովուիլ կամ անակնկալի գալ։ Եթէ Անգարա այդքան իրար անցաւ, մինչեւ անգամ սպառնաց արշաւել, միակ նպատակն էր հասնիլ այս օրուան, այսպէս ինքնիշխան ըլլալ ընտրական գործին մէջ։ Ապա թէ ոչ, շատ լաւ գիտէր թէ հողային դրաւումը անկարելի է ներկայիս, երբ աւելի մեծերը ըլլօրէն կը ծրագրեն կատարել հողային աւելի մեծ գրաւումներ։ Եւ լիովին գոհացաւ, քանի որ Անգարայի մէջ հրատարակուած հաւաքական յայտարարութեամբ (4 Յուլիս 1938) Ֆրանսա կ'ընդունի թէ՝

«Անգարայի 20 Հոկտ. 1921ի դաշնագրին ոգին կը ճանչնայ թուրք տարրին գերակշռութիւնը՝ Սանճաքի մէջ»։

Իր կարգին, Թուրքիան ալ կ'ընդունի թէ՝

«Այդ (դաշնագրին) ոգին թուրք կառավարութիւնը կը մղէ հաստատելու թէ Սանճաքի հարցը իրեն համար հողային հարց մը չէ։

Պարզ չէ՞ համաձայնութիւնը։ Անգարա յանձն կ'առնէ հողային խնդիր չյարուցանել, Փարիզն ալ կը խոստանայ ապահովել թուրք տարրին գերակշռութիւնը։ Այս հաշուով, Սանճաքի նոր արձանագրութիւնը աւելի յետոյ չէ որ պիտի կատարուի, այլ կատարուած է դեռ Յուլիս 4ին։ Ան ալ՝ Անգարայի մէջ։ Արդարեւ, տարբեր բան չի նշանակեր ի յառաջագունէ գերակշիռ հռչակել թուրք բնակչութիւնը։

Ահա թէ ինչո՞ւ, պէտք չէ զարմանալ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանած է մէկ անգամ ունենալ Յանձնաժողովին մէջ՝ Թուրքին երեքին դէմ։ Քանի որ խօսք տուած է, պէտք է յարգէ խօսքը ամէն գնով։

Միակ բանը զոր պահանջած եւ ըստացած է հողատար իշխանութիւնը՝ արձանագրութեանց շարունակութիւնն է։ Գնահատելու համար այս յաջողութեան ամբողջ արժէքը, նկատի առնելու է որ Թուրքիա կ'ուզէր չեղեալ նկատել մինչեւ հիմա կատարուած արձանագրութիւնները եւ ծայրէն նոր կատարել։ Ընդունիլ ասիկա՝ պիտի նշանակէր հարիւրին 80ի, անգամ 90ի մեծամասնութիւն մը ճանչնալ Թուրքերուն համար։ Որովհետեւ — ինչպէս հրճուանքով դիտել կուտար Ճումհուրիէթի Պէյրութի թղթակիցը — 20.000 ոչ - Թուրք մեկնած են Սանճաքէն, իսկ մնացեալները պիտի չհամարձակին ուրիշ ցանկի մէջ արձանագրուիլ։

Տեղի չտալու համար այս անպատեհութեան, Ֆրանսա պնդեց եւ Թուրքիան ալ ընդունեց որ ի զօրու կը մընան նախորդ արձանագրութիւնները եւ նորը շարունակուի Ջէզրէ Ցանձնաժողովին թողած կէտէն։ Այս ձեւով, օրինակ Հայերուն շահած մօտ 6000 քուէները կը պահեն իրենց արժէքը, ինչ տեղափոխութիւններ ալ կատարուած ըլլան։

Մի՛ ըսէք թէ ի՞նչ կարեւորութիւն ունին, երբ պիտի թափ մը ամէն օր աւելի կը սաստկացնէ ճնշումը, բառուերային զօրութիւն մը անգամ անհնար դարձնելով։ Ի՛, «օր կուգայ պէտք կուգայ»։ Կացութիւնը որ այնքան խոր վերիվայրումներ կրեց այնքան կարճ ժամանակի մէջ, կրնայ նորէն երես փոխել առաջիկային։ Պարապ տեղը չէ որ եգիպտական մեծ օրկան մը դիտել կուտար թէ Սանճաքի խնդիրը «նոր կը սկսի», իսկ ուրիշներ «ճշմարտապէս» լուծուած չեն նկատեր զայն, սպասելով «յետագայ հետեւանքներուն»։

Անկէ առաջ, ահային Ազգաժողովը ամբողջ չքախումբով մը հրապարակ իջաւ եւ արձանագրութիւն կատարեց։ Գիտենք թէ ի՞նչ եղաւ հետեւանքը։ Ի՞վ կրնայ հաւաստել թէ վաղը նոյն ճակատագիրը չի սպասեր հիմա կատարուածին, որ գոնէ օրինականութեան պարզ ջնարակն իսկ չունի։ Նըպատակն է համբանքը լեցնել, առաջուընէ հռչակուած «գերակշռութիւնը» ապահովել։ Թողունք որ համբեն, որքան կրնան...»։

*

ՎՐԻՊԱԿ... «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին մէջ Հայկանուշ Թորոսեանի «Ալպիոն կը մերժէ» յօդուածի սկիզբը կատարել հետեւեալ ճշգումը։ «Կը թրթռար նոյն ոգին» եւն. կարդալ այսպէս... «Կը թուի թէ նոյն ոգին ունին անգլիացի բանաւէրները, երբ կ'ուսումնասիրեն իրենց ազգային օրհներգին ծագումը»։

Գ. սիւնակի,— մոռցուած է «առնուած են» բառերը հետեւեալ պարբերութեան մէջ... «Անոր բոլոր թատերախաղերը առնուած են Ֆրանսայի ազգային պատմութենէն»։

*

ԽՋԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Բայց Լուդովիա Կրապովիչ, փոխարէն, խնդաց միայն Աստղծուածային, թափուր ծիծաղ մը։

«Ո՛չ, սիրեցեալդ իմ Սիբանոյշ, չեմ երթար։ Իր տեսակին մէջ արտակարգ ապրում մըն է այս, եւ մարդ պէտք չէ խուսափի արտակարգ ապրումներէն։ Մինչեւ հիմա քեզի հետեւեցայ, այսուհետեւ ալ պիտի հետեւիմ։ Քովդ եմ ուր որ երթաս։ Թերեւս պիտի կրնամ հոն վերը բերդին մէջ պաշտպանել...»

«Ո՛հ, Լուսյա Լուկովիա, չես գիտեր գուն։ Թերեւս հոն վերը պիտի մեռնինք, եւ զարհուրելի բան է չատերուն մէջ մեռնիլ պաշտպանութիւնը։

Ուրեմն, գնա՛, գնա՛ եւ ազատուէ»։

«Ո՛չ, հոն վերը պիտի չմեռնինք, գիտեմ ասիկա։ Միայն թէ ձգէ՛ զիս որ գամ, գիտեմ թէ ի՛նչ կ'ընեմ»։

«Դուռը բացուեցաւ եւ Մարտիկ մէջ տեղ եղաւ։ Ձեռքը հրացան մը ունէր։ Երբ երկու աղջիկները տեսաւ, կեցաւ։ Կամաց մը դուռը եռեւէն գոցեց եւ զէնքը կրթնցուց սիւնին։

«Այսինքն հիմա այլ եւս վճռուած է», ըսաւ։ «Քաղաքը կը պաշտպանենք եւ յետոյ վերը կ'երթանք ամէնքս», եւ մատովը բերդը ցոյց տուաւ։ «Մեզմէ ո՞վ կրնայ այնուհետեւ անկէց վար իջնել»։

«Թող ըր ի՞նչ օգուտ ունի», շարունակեց քիչ մը վերջը։ «Տունը կարգի դիր, ատ գտած դրամդ, ձեռքդ անցած հագուստները, ուտելիք ծրարէ՛ որքան որ կրնաս։ Փճացուր բոլոր թուղթերը, որոնք կրնան ռեւէ կերպով վնասել մէկուն։ Իմ գիտցածս այս է։ Պիտի պատեմ եւ ձեզի հետ վեր պիտի ելլեմ»։ Մարտիկ նստաւ եւ պատուհանէն դուրս կը դիտէր լուսանցնցուղ պարտէզը, ուր ծառերը անշարժ կեցած էին եւ տաքին կարկաչը կը դղջէր։

Սիբանոյշ արդէն տեսաւ իր պատրաստութիւնները եւ հազիւ կէս ժամ վերջ լմնցուց։ Հարկ եղած գոյքերը կը կրէին ծառաները։

Փոքր թափօրը յամրօրէն սկսաւ շարժիլ, ռատափիոտ պարտէզներուն մէջէն դէպի ցից ստորոտը բերդին։ Տաժանելի զարձդարձիկ ճամբաներէ թափօրը հասաւ մեր քարակոյտի մը առջեւ, հետզհետէ բարձր, հետզհետէ սկսածեւ, հետզհետէ դժուարին։ Հովիտը ռուզուեցաւ վարը անտես, եւ ծառերուն կանանչէն դուրս կը բիբէին տուներուն կարմրուկ երդիքները, անոնց ճերմակ եւ կապոյտ եւ գեղին պատերը։ Հրապարակին մօտերը, ուր կառավարական երբեմնի շէնքերը կային, կ'այրէին դեռ քանի մը պատեր, բայց բոցերը չէին երեւար, որովհետեւ շատ պայծառ էր օդը։ Հըղեհին մուխին մուխ ամպերը միայն կը գալարուէին թանձր պարոյրներով մահմետական թաղամասին վերեւ։

Մնացեր բերդին կատարին մօտ կար աշտարակ մը, որ ճամբան կը գոցէր։ Կիսովի կործանած, կ'անհարկէր ան անլոյս, մթաջօղ, ոյժ ու անկարեկիր, մինչ ապառաժ փռուող Հայորդիներուն չարանը կ'անցնէր հոգեկան խրոխտութեամբ մը, խաւարակուռ փապարներ կարելով։ Քիչ մըն ալ վեր, ահա՛, հինաւուրց ամրոցին պատերը ընդունեցին զանոնք։ Հոս ալ խորափիտ գետնափորներ, գմբէթարդ, խաւարտէին խուցեր, փլած քիւեր, ճաթռած պատեր, որոնց ծերպերէն արեւուն անկարեկիր լոյսը, շլացիկ ու պատիր, կը լուսաւորէր փախստականներու դոյնզգոյն այլազան կապոցներով գոյքերը։ Առաջին մէկ պատը միայն տակաւին գրեթէ անաղարտ կը մնար։ Կէս մը ապառաժին մէջ փորուած, եւ կէս մըն ալ հաստաբեստ քարերով կանգնած, այս պատը դիմացկած էր դարերով, տեսած էր անհամար պատերազմներ, աւերումներ եւ նախճիրներ, եւ հիմա կ'ընդունէր նոր բնակիչներ յոգնած ու անտարբեր, գիտնալով հանդերձ, թէ իրենք ալ, ընդհուպ, շատ չանցած, պիտի անցնին երթան եւ պիտի անհետանան...

Մարդկային նոյնութիւնը, անտարդէլ այդ ափափայէն վար, կը թափուէր ճամբան, այլեւայլ ուղեւոր, դեղնաչորթ գետիններուն վրայ, ուր Գարահիսարի ղալարուէտ պարտէզները ովասիսներու պէս կը փռուէին, մարգարիտներու պէս շար ի շար յետուած անոնց մէջէն հոսող վտակներուն արծաթեայ երիզներուն շուրջ։

Հանդիպակաց կողմէն սպառնագին կ'ընդվզէր միւս ապառաժին կոնը, աղջամուղջին ու մռայլ, ճակատագրի մը պէս... Իբրեւ նամուսի առուերնները վերէն կը սողոսկէին վար, նախ կապտաւուն ու թուխ, յետոյ երթալով սեւախայտ, մինչեւ որ իբրեւ սեւ բիծ մը անհետ ըլլար դիշերային երկինքին։

Հայերուն բանակետղին մէջ կրակի լեզուներ կը բարձրանային։ Ամենուրեք կը նստէին, կը դարձէին ու կը կենային մարդիկ։ Տղաքը կը վազվզէին, կիները կը կանչէին, լուսանքներ կը տեղան, այրերը վեր ու վար կ'երթան կուգան, հրացէն ի ձեռին, պատերէ վեր կ'աշտանակեն, ժամ կուգան փլատակներուն մէջ, չարաճճի տղաք քարերուն վրայ կը մագլցին, կը խնդան, կը խաղան։

Ջուրը դուրսէն կը բերուէր եւ կը պահուէր խոշոր ընդունարաններու մէջ։ Ամբողջ գիշերը բերդին դուռնէն դուրս կը թափէին մարդիկ, կուգան ու կ'երթան, ազգականներ կը փնտռեն, մոլորողները նորս կը բերեն։

Սիրանոյշ եւ Լուդովիա Կրապովիչ աշտարակի մը քարեղէն փապարին մէջ ապաստանարան մը գտան եւ երկու ընտանիքներով հոն մտան։ Մէկ անկիւնը զետեղուած էին իրենց անկողինը եւ վերմակը, գետինը անշուշտ եւ բոլորտիքը իրարու վրայ իրենց ամաններն ու մթերքը։ Մարտիկ իր ազգականներուն մօտ կը գտնուէր նոյն ապաստանին մէկ ուրիշ մասին մէջ։

Օրերը կ'անցնէին։ Քանի մը ընտանիքներ քաղաք վերադարձան, ուրիշներ ամէնէն կարեւոր բաները միայն բերդ բերած էին եւ իրենք դարձեալ քաղաքը իրենց տուներուն մէջ կը մընային։ Գարահիսարի մահմետականները գրեթէ ամէնքը փախած էին, եւ Հայերը բնաւ արգելք չէին ըլլար անոնց փախուստին։ Անոնցմէ սակաւաթիւ մնացողներն ալ բնաւ նեղութիւն չէին տեսներ Հայերուն կողմէ։

(7)

Թարգմ. ՆՏԱՆ

գրուած է բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, ներսէն թէ դուրսէն։

** Ճափոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ գիտել կուտան թէ անօգուտ է կամ կանխահաս՝ որ եւ է օտար միջնորդութիւն։ Յետոյ կը կրկնեն թէ Ճափոն պատրաստ է ուղղակի բանակցելու խորհրդային կառավարութեան հետ։

Չինական պատերազմ տը կը շարունակուի

Մանչուրիոյ սահմանագլխը փոխանակ մեղմացնելու, աւելի սաստկացուց բուն չինական պատերազմը։ Չորեքշաբթի օր օդանաւային կատաղի ճակատամարտներ տեղի ունեցան 24 քառակուսի մղոն տարածութեան մը վրայ, Եանկչէ գետին երկայնքը։ Չինական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 12 ճափոնական օդանաւեր վար առնուեցան, կէս ժամուան կռիւի մը ընթացքին։ Նախապէս 50 հետադոտիչ եւ 20 ռմբաձիգ օդանաւեր ճամբայ ելան դէպի Հանքէու, բայց Չինացիները անոնց ճամբան կտրած ըլլալով, առաջիններէն միայն տասը, միւսներէն 18ը կրցան քաղաք հասնիլ։ Իսկ ճափոնական դեկոյցը կ'ըսէ թէ 37 չինական օդանաւեր վար առնուեցան։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԱՄԵՆ ԿՈՂՄԷ

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը առաջարկած է Արժանթինի հանրապետութեան՝ դեսպան մը նշանակել Էնկիւրիի մէջ, բայց Արժանթին կը վարանի, մինչան չահեր ունենալով Թուրքիոյ մէջ։ Միւս կողմէ, Պրազիլիա առաջարկած է Թրքական կառավարութեան՝ դեսպանութիւն մը հաստատել Րիօ տը Ժանէյրոյի մէջ, նկատի առնելով երկու երկիրներուն տնտեսական փոխադարձ շահերը, մասնաւորապէս պրազիլիական սուրճի եւ Թրքական հանքածուխի փոխանակութիւնը

ՀՌՈՄԻ ֆրանսական գործակատարը Փարիզ եկաւ, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնք ընդհատուած են ապրիլ 23էն ի վեր. Կը հերքուին այն լուրերը թէ գործակատարը հրաման ստացած է շարունակելու խօսակցութիւնները։ Ամէն ինչ առկախ կը մնայ տակաւին։

ՍՈՒԷԶԻՆ ՓՈՐԹ ՍԱՅԻՏ զինուորական ճամբայ մը պիտի շինուի մօտերս, համաձայն 1936ի անգլեւեգիպտական դաշնագրին։ Ընդհ. ծախքը պիտի ըլլայ 456,100 ոսկի, որուն 307,500ը պիտի ճարէ Սուէզի ջրանցքի ընկերութիւնը։ Ճամբան պիտի պարունակէ չորս կամուրջներ, երեքը առկախ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը կը շարունակէ իր բանակցութիւնները Լոնտոնի մէջ, լուծելու համար կարգ մը մասնագիտական խնդիրներ։ Ֆարուք թագաւորը հեռագրով շնորհաւորեց վարչապետը, ձեռք բերուած յաջողութեանց համար։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ բաժանման քննիչ յանձնաժողովը, որ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր երեք ամիսէ ի վեր, Երուսաղէմէն ճամբայ ելաւ, Լոնտոն վերադառնալու համար։ Յանձնախումբը ունեցած է 41 ժողովներ։ Առաջին եւ վերջին ժողովներուն մէջ լսուեցան հրէական ներկայացուցիչները, որոնց առաջարկուեցաւ զանազան յուշագրեր պատրաստել։ Արաբները չերեւցան։ Յանձնաժողովը խորհրդակցած է նաեւ Անդրյորդանանի էմիրին հետ։

ՇՐՋՈՒՆ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ (Կարտ Մոպիլ) որոնց թիւը հազիւ 20.000ի կը հասնի, մեծապէս պիտի աւելնան։ Իրր նոր լեգէոններ պիտի կազմուին, ամբողջութիւնը հասցնելով 22ի։ Ինչպէս յայտնի է, շրջուն պահակները ենթակայ են ուղղակի պատերազմական նախարարութեան, եւ մասնաւոր առիթներու մէջ կը կանչուին, ոստիկանութեան օգնելու համար։

ԻՏԱԼԻՈՅ պանդոկատէրերու դաշնակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով օգոստ. 2էն սկսեալ կ'արգիլուի օտար անուններ գործածել պանդոկներու, արճարաններու եւ ճաշարաններու համար։ Բոլոր հաշուեցոյցները պէտք է իտալերէն ըլլան։ Օտար լեզու կրնայ գործածուիլ միայն օտարականներու հետ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վճարեց առեանը մերժեց 300.000 Ֆր. երաշխաւորութեամբ ազատ արձակել հիթլէրական կուսակցութեան վարիչը, հրամանատար Սալաշին (հայազգի)։ Հրամանատարը տասը ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր Փէշթայի պատժական ատեանին կողմէ, բայց վերաքննիչ ատեանը յուլիս 6ին երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի վերածեց պատիժը։ Առոր վրայ նախ 60.000 Ֆր. երաշխաւորութիւն առաջարկուեցաւ, բայց մերժուեցաւ։ Յետոյ գումարը 300.000 ֆրանքի (50.000 փէնկօ) բարձրացաւ, ահա նորէն կը մերժեն։

Ինչպէս ամէն չարիքէ բարիք մը կը ծնի, Սալաշիի այս դժբախտութիւնն ալ չատ օգտակար եղաւ Հունգարիոյ հիթլէրական կուսակցութեան վարիչներուն. Կուսակցութեան օրկանը վերաքննիչ ատեանին վճռէն անմիջապէս վերջը, սկսաւ հրատարակել Հիթլէրի յուշերը — «Պայքարէն մինչեւ վարչապետութիւն»։ Սալաշիի կուսակիցներէն մէկը 50.000 փէնկոյի (300.000 Ֆր.) երաշխաւորագիրէն զատ, առաջարկեց 100.000 փէնկօ վճարել, ղեկավարը ազատ արձակելու համար։

ՀՌՈՄԻ ԹԵՐԹԵՐԸ կը գրեն թէ մօտերս պիտի կրճատուի հրեայ ուսուցչապետներու թիւը համալսարաններու մէջ, ինչպէս եւ թիւը այն հրեայ ուսանողներուն որ կը հետեւին բժշկական եւ իրաւագիտական համալսարաններու։ Ֆաշական կուսակցութեան վերին խաւերուն մէջ ալ մեծապէս պիտի կրճատուի հրեաներու թիւը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՅ բժիշկները իրենց արհեստը ի գործ դնելու իրաւունք պիտի չունենան սեպտ. 30էն վերջ, համաձայն նոր հրամանագրի մը։

ՉԵԽԱԿԱՆ հարցին միջնորդը, լորտ Րընսիմէն, Փրակա հասնելով, յայտարարեց — «Ես բարեկամ եմ բոլորին եւ թշնամի չեմ ոեւէ մէկուն։ Տեւական խաղաղութիւնը կրնայ ապահովուիլ միայն փոխադարձ զիջումներով։ Եւ կը յուսամ յաջողիլ համբերութեամբ եւ հաստատակամութեամբ»։ Գերմանական մամուլը կը շարունակէ յարձակիլ չեխական կառավարութեան վրայ եւ այժմէն ձախողած կը նկատէ միջնորդին պաշտօնը։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ յառաջ խաղալով, քաղաք մը գրաւեցին Թէրուէլի շրջանին մէջ։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր իշխանութեան (դիկտատուրա) տարեդարձին առթիւ (1936 օգոստ. 4), կէս միլիոն ժողովուրդ համախմբուած է Աթէնքի մէջ, ուր կը գտնուին նաեւ 35.000 զինուորներ։ Հազարաւորներ բացօթեայ կը պառկին եւ սեղաններ շարուած են փողոցներու մէջ։

ԻՏԱԼԻՈՅ զինուորական ուժը բազմապատկելու համար շարք մը ժողովներ գումարուեցան եւ կարեւոր որոշումներ տրուեցան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՃԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարպետօրէն մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Ինչպէս գիտցեր որ տառապանքին ու բախտն ալ քեզի ինչ տան» — Մէտիցիւս

«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» — Անկլէպիոս

«Ծիծաղը արտին արեւն է» — Հանոս - Հիբա

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.։

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

Հ. Յ. Դ.

Ընկերական

ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ենթակոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Դեւեռել

ՊԱԻՅԷՐԻՋԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 6 Օգոստոս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկեր Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 5 Օգոստոս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Զեկուցում՝ ներկայացուցչական ժողովի եւ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները այս Ուրբաթ (5 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցարանին մէջ։

ՇԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 7ին, սովորական վայրը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «Սօմնեզրայրեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Տր. Կ. Խաչի Դպրոցի սրահին մէջ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Գամօնի «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» սրահի Դաշտահանդէսը յետաձգուած է։

ՀԱՆԴԻՍ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԽՃԱԺԱԿ խումբի կողմէ (Լասիոթայի մէջ)

7 Օգոստոս Կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԴԻՆ

Կը բանախօսեն՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ եւ ընկ. ԱՍ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Տիկին Լուսիկ Կալպաքեան, Տիկին Մարի Սաքիանեան, ընկեր Սարգիս Սարգիսեան եւ ուրիշներ։

Կ'արտասանեն՝ Օր. Սիրանուշ Յօնեսեան, ընկ.ներ Ղուկաս Յակոբեան, Նշան Թանիլեան եւ Յ. Բրուտեան։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 4-րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ Կոմիտէի կողմէ

7 Օգոստոս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COINի գեղեցիկ դաշտավայրին մէջ։

Կը նախագահէ ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Առատ պիւֆէ։

Փափաքողներ իրենց ուտելիքները միասին կրնան բերել

Դաշտավայրը գտնելու համար, թանել կայարանի ճամբան, որ ուղիղ կը տանի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» եւ «ՌԱԶՄԻԿ» խումբերու հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի

7 Օգոստոս, Կիրակի ՀՕՏԸ ՌՈՒԺԻ գեղածիծաղ պուրակին մէջ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ։

Կը մասնակցի Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Փոքրիկն ԱՆԺԻՆԱՆ կը պարէ Ֆայկական եւ կովկասեան պարեր։

Անձրեւի պարագային խնճոյքը տեղի պիտի ունենայ նոյն առթիւ Սալոն Նոսի մէջ։

Շոգեկառքառնել, կառ. տիւ Նորէն եւ իջնել Սարսէլ Ֆեռտեւեալ ժամերուն.— 12.25, 13.50 14.35։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ'ԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԲԱԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ ԻՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒՆ

7 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան 8, ՍԷՆԹ-ԱՆՏՐԷի օդասուն պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ՝ հայրենակից Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ՝ հայրենակից Մ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ուրիշ անակնկալներ։

Հայկական եւ եւրոպ. ընտիր եղանակներ պիտի նուագէ Թատիօ ԱՀԳԱԶը։

Խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը Գ. Գ. Գեղամ Գօղոսեանի, Հ. Ծարգսեանի, Ա. Աւագեանի եւ Օր. Տէր-Նազարէթեանի կողմէ։

ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՆԲԱԼ Է

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 2.30ին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՃԻՒՂԱՒՈՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷի զովասուն պարտէզին մէջ։

14 Օգոստոս. Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը։

Կը նախագահէ Հայրենակից Յ. ԽԱՆՕԵԱՆ

Կը խօսի Հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. սիրայօժար մասնակցութեամբ Զուլվար Ֆատոյի Յ. Կ. Խաչի երգչախումբի։

Երգ, պար, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ։

Խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը։

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — Վիէօ Բօռ գէպի Cassisի ծովեզերեայ օդասուն վայր մը։

Ամբողջ օրը Ֆաճելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մտերմիկ շրջանակով մը։

Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ։ Շարժանկարի պիտի առնուին բոլոր նաւագնացները։

Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոս 12ին։

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ս. Տիրատուրեանի 2, Rue Philippe de Girard եւ Ա. Քէօսէեանի 11 Place Jules Guesde — Փլաս Ժ'Էտ։

Մեծ Դաշտահանդէս — Գիւղագնացութիւն

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41րդ ՏԱՐԵԳԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ՓՕՆՏԻ ՇԷՐԻԻ ընկ. ԹԻՒՐՔՄԷՆԵԱՆԻ ծառաստանին մէջ

7 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8ը

Պիտի ըլլան երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ, եւրոպական պարերը պիտի վարէ ճոխ ՕՐՔԵՍԹՐ մը։

Սիրով կը հրաւիրուին ՎԻԷՆԻ, ՏԷՑԻՆԻ, ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ, ՆԷՕՎԻԼԻ եւ շրջակայ ընկերները եւ համակիրները։

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ։ Փոքրիկներու համար կէս գին։

Շոգեկառքը կը մեկնի Կար տը Լէօթէն առաւօտեան ժամը 8ին։ Համախմբում կայարանին առջեւ ժամը 7ին քառորդ մնացած։

ՅԱՂՈՐԴԱԿՑ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Կար տը Լէօթ երթալու համար առնել Թ. 11, 24 եւ 25 Ֆանրակառքերը եւ իջնել Ավընիւ Ֆէլիքս Ֆօր։

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Երջ. վարչութիւնը քաջալերուած անցեալ տարուան իր ՕՐԱՑՈՅՑներու գտած ընդունելութիւնէն, ձեռնարկած է 1939ի համար եւս կազմել իր սեփական ՕՐԱՑՈՅՑները շատ աւելի խնամուած եւ գեղեցիկ հրատարակութեամբ մը։

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14 - 20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50, 71 Tel. Botzaris 12-60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւայլն։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette Paris (Gare du Nord) Tél NORD 68-92

ԿԸ ՏՆՕՐԷՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւական ամէն տեսակ խնդիրներու։ Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոն, օրինական հետամտումներ եւ անուններու փոփոխութիւն, ամուսնութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ժառանգութիւններու խմբագրութիւն։ Փաստաբանի ծախսերու խնայողութիւն, անոնց փոխարէն կարճ ժամանակի մէջ լուծում եւ միջնորդութիւն։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ԳԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր տեսակին եւ չքնաղ կերպասներու՝ այր մարդու վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար։ Զանազան կօշիկներ, ներքնակներ եւ նպարեղէններ։ Անմրցելի գներ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9), 7 rue Auber

Tél. Opéra 07-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած ֆայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գինեխմները քաշելով կը խանգարեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան։ Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անունը բաւ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր Ֆամբաւ ունեցած է։

Dalakupeian 8 Rue Sultane

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70-89.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ. ՆՅՆ.— Այո՛, շարունակել։

ԼԻՈՆ. Գ.— Կը սպասենք միացորդին։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Domesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	225 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 7 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3802

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ակնարկ մը եւս՝ «Նոր Օր»ի յուլիս 31 թուակիր գրութեան վրայ,— «Հայ ժողովուրդը քաղաքականութիւն չունի»:

Խմբագիրը շարունակելով իր անհատական խորհրդածութիւնները, գիտել կուտայ.

– «Առանց Ռուսը ճանչնալու, մեր ժողովուրդին մէկ մասը վերջին հարիւր տարիներուն ռուսասէր տրամադրութիւններով տոգորուած է եւ առանց Թուրքը ճանչնալու, ամբողջ հայ ժողովուրդը խոկարուրք ուղղութեան հետեւած է ու կը հետեւի տակաւին»:

Առաջին կէտի մասին չենք վիճիր, չկրելու համար ակադեմական տեսութեանց մէջ: Կը բաւէ ըսել որ շատ ուշ մնացած ենք այս վերագնահատման մէջ, որուն վրայ մանաւանդ կը ծանրանան կարգ մը արեւելահայ ընկերներ, առնէ մը ի վեր:

Այժմէն պարագայի մէջ, բոլորովին ճիշդ չէ ըսել թէ արեւմտահայ հատուածը մինչեւ այ եղած է միամիտ ռուսասէր: Բազմաթիւ հրատարակութիւններ եւ տեղեկագիրներ տարբեր բան կ՚ըսեն: Օրինակ՝ Տէվկոնցի «Շահէնն ի Սիպիր»ը, որ անգտանելի է այսօր:

Գալով երկրորդին, չարաչար կը սխալի «Նոր Օր»ի խմբագիրը, «հակաթուրք ուղղութիւն» վերագրելով ամբողջ հայ ժողովուրդին.

Ուրի՞շ բան է «հակաթուրք»ը. բոլորովին ուրիշ բան՝ Թրքական արիւնոտանդ յուծէն ազատելու տենչը: Եւ եթէ ի վերջոյ միակ ելքը համարուեցաւ անվերջ պայքարել Թրքական բռնակալութեան դէմ, այդ հետեւանք էր շատ ուշ արթնցած գիտակցութեան եւ փորձառութեան: Ուրիշ խօսքով՝ գոյութեան կռիւ, ինչ որ կը նշանակէ գործել ոչ թէ «առանց Թուրքը ճանչնալու», այլ պէտք եղածէն աւելի ճանչնալով զայն:

Ուրկէ կ՚ուզէք սկսէք,— պիտի չկրնաք ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ:

Հռչակաւոր «Թանզիմաթ»էն (1839) մինչեւ Հարստահարութեանց խնդիրը եւ 1878ի պատերազմը, մինչեւ 1895ի բարենորոգման ծրագիրը եւ Օսմ. Սահմանադրութիւնը (1908), Թուրքին հետ յարմարելու, մեր չահերը անոր շահերուն հետ «հոյնացնելու կամ հաշտեցնելու» քաղաքականութիւնն էր որ կը փորձուէր ու կը փորձուէր, ճանչնալով հանդերձ Թուրքը:

Իսկ այսօրուան համար,— տրանջա՞լ թէ հայ ժողովուրդը «հակաթուրք ուղղութեան կը հետեւի տակաւին», յայտարարութիւն մըն է որուն բուն իմաստը անմատչելի կը մնայ մեզի:

Քաղաքական կեանքի մէջ, բառերը պէտք է լման արտասանել, երբ որոշ տեսակէտ մը կը պաշտպանես: Այլապէս, գրուած խօսքերը ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ միտք պղտորել: Եւ, ինչո՞ւ չէ, թշնամին անգամ խնդացնել:

Անշուշտ մեր պաշտօնակիցը կ՚ուզէ ելքի մը յանգիլ,— եւ ահա թէ ինչ.

– «Կովկասեան ազգերը, Վրացի, Թաթար ու Տաղստանցի, մեզմէ աւելի պատրաստուած, եւ իրենց ազգային դատը ուղիղ ճամբու մէջ դրած են, քաղաքական մէկ ուղղութեան հետեւելով»:

Ցետոյ, անոնց արտասահմանի քաղաքական գործիչները «տարիներ առաջ կազմած են Կովկասեան Միութիւն մը, Կովկասի ազատութիւնը եւ անկախութիւնը նպատակ ունենալով»:

– «Անոնք բազմաթիւ փորձեր բրած են, այդ Միութեան մէկ հաւասար անդամը դարձնելու հայ ժողովուրդն ալ»:

Ու վերջապէս, «տարբեր կարծիք» ունենալով հանդերձ այդ Միութեան արժէքի եւ առաջադրուած նպատակի իրագործման մասին, «կարելի չէ բոլորովին անդիտանալ Միութեան գոյութիւնը եւ կամ անոր մասին ունենալ նախապաշարումներ ու կանխակալ կարծիքներ»:

– «Պէտք է միշտ նկատի ունենալ որ Ռուսը եւ Թուրքը օր մը վերջնապէս պիտի քաշուին Կովկասէն ու կովկասեան ազգերը պիտի մնան իրենք իրենց, ազատ ու անկախ:

Պէտք չէ՞ ուրեմն այժմէն ճանչնալ մեր հարեւանները, խօսիլ անոնց հետ, թիւրիմացութիւնները փարատել, փոխադարձ գործակցութեամբ խաղաղ կենակցութեան գետին պատրաստել ու ստեղծել բարի դրացնութեան ու բարեկամութեան մթնոլորտ մը»:

Բարի՛ եկար, ընկեր, հազար բարի:

Ուրեմն ձեզի՞ ալ պատմենք ինչ որ կը չարունակուի 1921էն ի վեր,— «Մեր հարեւանները ճանչնալու», «Թիւրիմացութիւնները փարատելու», «բարի դրացնութեան ու բարեկամութեան մթնոլորտ մը ստեղծելու համար»: Փորձե՛ր, փորձե՛ր, որոնք ուրիշ բանի չեն ծառայած, եթէ ոչ աւելի լաւ ճանչնալու մեր հարեւանները, այլ մանաւանդ այն ճամբան որ լայն, շատ լայն խրամատ մը բացած է անոնց եւ մեր միջեւ:

Քանի մը ճշդումներ, բուն հարցին անցնելէ առաջ.—

1. Կովկասեան ազգերը ունին ոչ թէ մէկ, այլ երկու Միութիւն — «Պրոմեթէ» եւ «Կավկազ», երկուքն ալ՝ բոլորովին Թրքամէտ: Առաջինը՝ դիմակաւոր, երկրորդը՝ ճակատաբաց: Կան մէկ-երկու խմբակներ ալ, եւ վրացական խումբ մը, որ քիչ մը կը մօտենայ մեր տեսակէտներուն:

2. «Նախապաշարումներ եւ կանխակալ կարծիքներ» չեն որ մեզ հեռու կը պահեն անոնցմէ, այլ չոր փաստեր: Հազար անգամ ապացուցուած, հաստատուած, չեչտուած իրողութիւններ: (Բարեհաճեցէք պրպտել գոնէ կուսակցական դիւանաթուղթերը եւ հրատարակութիւնները):

3. Անոնք եթէ «ուղիղ ճամբու մէջ դրած են» իրենց ազգային դատը, պատճառը այն է որ չունին ոչ Թրքահայ Դատ, ոչ սահմանային խնդիր, ոչ մօտ մէկ միլիոն տարագիր, ոչ ալ մէկ միլիոն զոհ: Իսկ իրենց գտած «ուղիղ ճամբան» միայն մէկ ելք ունի,— կռնակը տալ Թուրքին, խաչ քաշելով ուրիշ ամէն բանի վրայ.

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍԱՀՄԱՆԱՎԷՃԸ

Խորհրդային օդանաւերն ու թնդանօթները ուրբաթ օր անգամ մը եւս ռմբակոծեցին Զանկուֆէնկի բլուրը եւ ճափոն նորէն բողոքեց. սակայն կը թուի թէ կացութիւնը մեղմացած է եւ խնդիրը պիտի կարգադրուի դիւանագիտական բանակցութիւններով: Ճափոնի կառավարութիւնը լաւատես կ՚երեւայ եւ «ծանր գտնելով հանդերձ կացութիւնը, յուսահատական չի նկատեր»: Այս առթիւ բարենշան կը համարուի որ Պ. Լիթվինով անմիջապէս պատասխանեց ճափոնական ծանուցագրին, փոխանակ լուանքներով զոհանալու Մոսկուայի ճափոնական դեսպանին տեղեկագրին վրայ, «ընդհանուր առումով ընդունելի» կը համարուի Խ. Միութեան պատասխանը: Բացի այս պարագաներէն, կացութիւնը մեղմացած կը համարուի նաեւ անոր համար որ ... ի վարչապետ արձակուրդի գացած է, մայրաքաղաքէն չորս ժամ հեռու.

Մոսկուայի մէջ ալ որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ, իբրեւ հետեւանք արտաքին գործոց եւ ճափոնական դեսպանին խօսակցութեանց: Բայց եւ այնպէս, չի կարծուիր որ թշնամութիւնները դադրին, քանի ճափոն իր զինուորները քաշած չէ վիճելի շրջանէն: Խորհրդային թերթերը կը դդուշացնեն խորհրդածութիւններէ, չխանգարելու համար դիւանագիտական բանակցութիւններ, այլ կը գոհանան սեւեռակ-սեւեռակ բանաձեւեր հրատարակելով բանուորներու, գիւղացիներու եւ զինուորներու ժողովներէն, որոնք անսասան հաւատք եւ վստահութիւն կը յայտնեն կուսակցութեան եւ կառավարութեան պաշտպանելու համար հայրենիքը: Այս առթիւ, կուսակցական մոբիլիզացիաներ հետ կ՚արծարծուի նաեւ հայրենասիրական անձը. Թերթերը կը գրեն թէ բազմաթիւ երիտասարդներ փափաք յայտնած են Ծայր. Արեւելք երթալու իբրեւ կամաւոր

** Ճափոնցի զօրավար Նիշիյամա, 84 տարեկան, ուրբաթ օր հանդիսաւորապէս ... իր համազգեստը, անձնասպան եղաւ իր բնակարանին մէջ, որովհետեւ իր խիղճը կը տանջէր ... կեանք մըն վարելուն համար, երբ ազգը տագնապ մը կ՚անցնէ: Զօրավարը Չինաստանի դէմ կռուած է 1894ին եւ ազգային հերոս հռչակուեցաւ Փորթ Արթիւրի պաշարման առթին:

Պաշտօնական զեկոյց մը Իտալիոյ ցեղապաշտական շարժումի մասին

Օգոստ. 5ին պաշտօնական զեկոյց մ՚հրատարակուեցաւ Հռոմի «Ինֆորմացիոնէ Տիփլոմաթիքա» պաշտօնաթերթին մէջ, որուն գլխաւոր գրութիւնները միշտ Մուսոլինիի կը վերագրուին: Զեկոյցը լուսաբանութիւններ կը հաղորդէ ցեղապաշտական շարժման մասին, պարզելով անոր հիմնական սկզբունքները. Ահա ասոնք այդ կէտերը...

1. Իտալական ցեղապաշտութիւնը պարզ հակահրէութիւն մը պիտի չըլլայ: Ան ուղղակի հետեւանքն է կայսրութեան հաստատման եւ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի խուսափիլ խառնածին ցեղէ մը, որ ոչ հռոմէական պիտի ըլլար ... ալ աֆրիկեան

2 Մայր երկրին մէջ, ցեղապաշտութեան նոր քաղաքականութիւնը պիտի ձգտի Իտալացիներուն տալ հպարտութեան եւ հրճուանքի զգացումներ, խորհելով որ կը պատկանին աշխարհի առաջին ցեղերէն մէկուն:

3. Այս քաղաքականութեան նպատակը պիտի ըլլայ պաշտպանել իտալական ցեղը, որ արիական - հիւսիսական է, բոլոր խառնուրդներուն եւ խառնածնութեանց դէմ:

4. Ֆաշական կառավարութիւնը հալածանքի որ եւ է ծրագիր չունի Հրեաներուն դէմ. բայց ոչ - արիականներու մասնակցութիւնը ազգային կեանքին՝ պէտք է խստօրէն համապատասխանէ անոնց համեմատական թիւին եւ երկրին բնակչութեան ամբողջ թիւին: (Այս պայմանով, հազար Հրեաներէն հազիւ մէկը պիտի ըլլայ հանրային պաշտօն վարել)

Հռոմի թերթերէն «Փիքոլօ» երկար յօդուածով մը կը քննէ ցեղային խնդիրը եւ կ՚եզրակացնէ թէ Մեծն Աղեքսանդրի, Հռոմի եւ Նափոլէոնի կայսրութիւնները կործանեցան անոր համար որ կը բաղկանային այլազան ժողովուրդներէ, մինչդեռ անդամահատուած Գերմանիան դիւրութեամբ վերագտաւ իր միութիւնը, շնորհիւ ցեղային միութեան: «Աւստ, հիմա որ վարդապետութիւնը պարզուած է, կը մնայ գործի ձեռնարկել: Իտալացիները պարտին եւ կ՚ուզեն Իտալացի մնալ: Իտալիկ փարիաներուն արտագաղթը կեցր. Եւրոպայէն եւ Գաղիաէնէն դէպի իտալական երկիրներ՝ հարուած մը պիտի ըլլայ ցեղին միութեան եւ մաքրութեան համար: Պէտք չէ մոռնանք թէ Հրեաներն էին որ ամէնէն խորամանկ խափանարարները դարձան իտալական քաղաքականութեան, ամէնէն գէշ ապականիչները՝ հանրային կեանքին եւ այսօր ալ իրենց կրցածը կ՚ընեն, մեզ վարկաբեկելու համար»:

Անգլիացի միջնորդը կը գործէ...

Լորտ Րընսիմէն, անգլիացի միջնորդը, առայժմ երկու չաբաթ յետաձգեց չեխական կառավարութեան եւ Գերմաններու միջեւ ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու ծրագիրը, հիմնապէս ուսումնասիրելու համար կացութիւնը: Իր համոզումով, ժամանակը պիտի օգնէ հարթելու չարք մը թիւրիմացութիւններ, ինչ անձնապարանքը կրնայ սրել կիրքերը:

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական թերթերը կը շարունակեն վարկաբեկել Չեխօսլովաքիան: Անցի օր չեխական երեք օդանաւեր սաւառնած ըլլալով գերմանական հողին վրայ, Փրակայի հեռագրական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ անցուաչն երեք անգամ գերմանական սաւառնակներ ոչ միայն թռան չեխական հողին վրայ, այլ եւ իջան զինուորական օդակայաններու մէջ

Ուրբաթ օր միջադէպ մը եւս պատահեցաւ: Գերման երեսփոխան մը քըթին բերնին հարուած մը ստացաւ Ոլովաքէ մը: Միշտ անպակաս են այսպիսի պատահարներ:

** Լորտ Րընսիմէն ուրբաթ օր այցելեց Հանրապետութեան Նախագահին, որ սեղան մը սարքած էր: Տեսակցեցաւ նաեւ վարչապետին հետ: Լորտին եւ գերման ներկայացուցիչներուն միջեւ խօսակցութիւնները տեւեցին հինգ ժամ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԲԱՌԵՐ

Անցեալ օր, քաղաքակից բարեկամ մը մեզ Ֆոնթէնէպլօ տարաւ իր ինքնաշարժով.

Շէնք դղեակը, ուր երբեմն ապրած են ֆրանսացի արքաներ, ցայց տուին մեզի՝ իր բոլոր սրահներով: Այցելած էին նաեւ բազմաթիւ օտար շրջիկներ:

Շրջագայութեան միջոցին, ուշադրութիւնս գրաւեցին, Հանրի Դ.ի ննջարանին մէջ, երկու բառեր,— Force et Paix: Դրուած դէմ առ դէմ:

– Կը տեսնէ՞ք,— ըսի մեզ ընկերացողներէն մէկուն,— դարերը ոչինչ փոխած են: Ուժ եւ Խաղաղութիւն: Երէկ ալ՝ ինչպէս այսօր ...

– Ճիշդ է,— պատասխանեց խօսակցուհիս,— ուժեղ պէտք է ըլլալ՝ խաղաղ ապրելու համար:

Ուրեմն, Հանրի Դ.ի օրով ալ աշխարհը նոյն աշխարհն էր, ու մարդիկ՝ նոյն մարդիկը:

1918ին, երբ սեւ չղարշեայ կնոջ մը կային դեռ, մարդկութիւնը կարծեց թէ կնքուած հաշտութիւնը կ՚ապահովէ նաեւ խաղաղութիւնը: Մինչդեռ, տասնամեակ մը բաւական եղաւ համոզուելու համար թէ՝ ընդհակառակն՝ այդ հաշտութիւնը ապահովիչ մըն էր խաղաղութեան:

Ու հիմա նորէն նոյն յանկերգը,— ուժով եղիր՝ եթէ խաղաղութիւն կ՚ուզես. Անգլիոյ թագաւորին Փարիզ այցելութեան առթիւ, Վերսայլի մէջ կատարուած զօրահանդէսը նոյն նպատակը ունէր,— ուժը ցոյց տալ՝ խաղաղ մնալու համար:

Ուրեմն, ոչ միայն ուժեղ ըլլալ, այլ եւ զայն երեւան հանել: Ցուցադրել: Կամ՝ Ֆոնթէնէպլոյի դղեակին մէջ քանդակուած բանաձեւով.— Force et Paix:

Դժբախտաբար, միայն մենք չենք հասկցած այս անժխտելի ու դարաւոր իմաստութիւնը:

Ուժեղ ըլլալ.— ահա հանգամանք մը, որ գերիվեր պէտք է մնայ բոլոր նշանաբաններէն: Նոյն իսկ բոլոր քաղաքականութիւններէն: Անիկա ոչ մտաւականութիւն է, ո՛չ ալ արկածախնդրութիւն: Սխալ չհասկնանք: Ըսել չեմ ուզեր թէ մենք կրնանք ուժեղ ըլլալ, այդ բառին ժամանակակից իմաստով: Բայց, ինչ որ պէտք է ջանանք իրականացնել՝ մեր ուժին կարելի չափով յայտնաբերումն ու կեդրոնացումն է: Այստեղ է որ մենք տկար ենք: Եւ այս տկարութիւնը կը բխի մեզմէ:

Հայութեան, ամբողջ հայութեան ուժը,— անխտրական եւ հաւաքական: Անիկա միշտ աւելի տկար պիտի ըլլայ, ի հարկէ, քան մեր դէմ եղած ուժերը: Բայց, մենք մեզի բաղդատմամբ՝ աւելի ուժեղ պիտի ըլլանք. իսկ քաղաքական դատ մը պաշտպանելու համար, էականը այն է որ հրապարակ ուժդ երեւան բերես ու ցոյց տաս զայն:

Մենք, ընդհակառակն, ոչ միայն մեզի, այլեւ ուրիշներուն կը կրկնենք թէ տկար ենք, կամ՝ մտահոգ, երբ ուրիշներու մասին կը մտածենք.

«Ուժեղ եղիր»,— Թալէյրան իսկ, իր մատանիին վրայ քանդակած, ա՛յս կը թելադրէր ինքն իրեն:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Ս. Ֆ. Լէհման Հաուփթի մահը

Գերմանական թերթերէն ցաւով կ՚իմանանք թէ ուսուցչապետ Լէհման-Հաուփթ, հեղինակը «Հայաստան երբեմն եւ այժմ» հոյակապ գործին (երեք հատոր), մեռեր է 78 տարեկան հասակին մէջ: Հանգուցեալ ունի ուրիշ աշխատութիւններ ալ, որոնցմէ շատ քիչ բան թարգմանուած է հայերէնի:

Յաջորդ համարով երիտասարդ աշխատակցի մը մէկ յօդուածը՝ իր յիշատակին: Իսկ աւելի վերջը՝ իր կեանքն ու գործը:

Սպաները մնացողները ալ կը լքեն Հայաստանը

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը յուլիս 1 թուակիր նամակով մը մանրամասնութիւններ տալով կաթողիկոսին սպանութեան եւ «Թաղման» մասին, որոնք հրատարակուած են «Յառաջ»ի մէջ, կը հաղորդէ նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Վերջին երկու ամիսների ընթացքում, ի թիւս հարիւրաւոր այլ աքսորականների, քշուեցին Հայաստանից եւ բոլոր նախկին սպաները, որոնք տակաւին ողջ էին մնացել, այլ եւ Քանաքեռից եւս տեղահանուեց կարմիր բանակի հայկական զօրամասը ...

Ինչպէս գրել եմ, ռուս-թրքական յարաբերութիւնները նոր փուլի մէջ են մտել, որի հետեւանքով սահմանների զօրամասերը ատուարացրել են, իսկ երկրի ներսը ազգային կազմութիւն ունեցող կարմիր բանակի զօրամասերը տեղահանւում են այլ պատճառներով, որոնց երեւի կ՚անդրադառնամ յետոյ.

Ըստ Եժովի ներկայացրած ծրագրի, հաստատուած Կոմինտէրնի կողմից, Խորհ. Թուրքիայից պէտք է վտարուեն բոլոր օտարահպատակները — Զինացի՝ երկու միլիոն, Լեհ՝ մէկ միլիոն, Յոյն՝ երեք հարիւր հազար, Ռումէն՝ հարիւր յիսուն հազար, պարսկահպատակ Թուրքեր եւ Հայեր՝ մօտ եօթանասուն հազար, ապա Հրեաներ, Լատիշ եւն.:

12,000,000 ոսկի Սուէզի զօրանոցներուն շինութեան համար

Գոհած էինք թէ նոր համաձայնութիւն մը ստորագրուեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Եգիպտոսի վարչապետին միջեւ, Սուէզի ջրանցքի շրջանակին մէջ շինուելիք զօրանոցներու ծախքերու մասին:

Այս համաձայնութեամբ, զօրանոցներ պիտի շինուին Անգլիոյ բոլոր ցամաքային եւ օդանաւային ուժերուն համար, ջուրով, ելեկտրականութեամբ, զբօսավայրերով, բուժարաններով, ինչպէս եւ քաղաքային պաշտօնէութեան սահմանուած բնակարաններով: 1936ին կնքուած դաշնագրով Մեծն Բրիտանիոյ բաժինը պիտի ըլլար ցամաքային ուժերու տեղաւորման համար ըլլալիք ծախքերու մէկ չորրորդը: Փորձը ցոյց տուաւ որ Եգիպտոսի կառավարութիւնը շատ պակաս հաշուած է ընդհանուր ծախքը, որ 12.000.000 ոսկիէն պակաս չի կրնար ըլլալ, համաձայն մասնագէտներու կարծիքին: Արդ, նոր համաձայնութեամբ անգլիական կառավարութիւնը յանձն առած է ճարել այս գումարին կէսը, 6.000.000 ոսկի: Ասոր փոխարէն, անգլիական կառավարութիւնը աւելի լայն բաժին պիտի ունենայ շինութեանց ծրագիրներուն որոշման մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան Սէն է Ուազի շրջանին ընդհ. քարտուղարը, Լօժէն Տէքուրպիէօ, որ ծանօթ էր իբրեւ բարեկամ Հայերու, մեռաւ անցեալ օր: Տասը տարիէ ի վեր կը վարէր քարտուղարութիւնը եւ անվիճելի հեղինակութիւն մը կը վայելէր:

ԱՖՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ

Ա · ԻԲՐԵՒ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Ժողովեցէ՛ք զնշխարհն կոտորոց, զի մի՛ ինչ կորիցէ (ՅՈՎ. Գլ. Զ. 12)։

Ընկերոջս հրաւէրով, անցեալ աշնան՝ արձակուրդս անցուցի Ալճերիոյ մէջ, Հիւս. Ափրիկէ։ Նոր երկիր մը որ խոր տպաւորութիւն թողուց վրաս։ Անհատնում նօթեր առի, եւ քէն մատենադարանի մէջ երկար պըրպտումներ կատարեցի՝ ծանօթութիւն քաղելու համար երկրին պատմութեան, բնիկ ժողովուրդներու կեանքին, երգերուն, հէքեաթներուն, երաժշտութեան, սովորութիւններուն մասին։ Ցետոյ, սակայն, հարցուցի ես ինծի.— Կ'արժէ՞ այսքան աշխատիլ, ի՞նչ օգուտ ունի այս հետաքրքրութիւնը, ի՞նչ կը շահի հայ ընթերցողը այս ծանօթութիւններով։ Անցա՛ւ այն տարիքը, երբ կը զուարճանայի որքան ճամբորդութեամբ, հոգ չէ թէ կարճ ըլլար, նոյնքան լեզուի աճպարարութիւններով, ցոյց տալու համար թէ հայերէնը ի՜նչքան ընդունակ է ոստոստելու, թռչկոտելու, կերպարանափոխուելու, հէքեաթային խաղեր կատարելու։ Լրացնելով իմացական արբունքի շրջանը — որուն ընչաններն են անոնք, — այլեւս միտքը կը լքէ papillotageի սովորութիւնները, կը մերժէ ամանոց վէպերու ճամարտակութեան սէրը, ի բաց կը նետէ փողոց-թատրոնի ռամկօրէնակ խօսուըրտուքներու մեքենան, ախուհետեւ մտնելու համար շրջան մը «լուռ արտայայտութեան», ճիշդ ինչպէս կը ներշնչէ լեռը որ իր նստուածքով խոհունութիւն մը կը պարտադրէ դաշտերուն, կամ ծովը՝ որ հեռուներէն եկող իր տիեզերական զարկով անդնդային պարապի մը զգայութիւնը կուտայ հոգիներուն։ Անգլիացիները «լուռ արտայայտութեան» կամ «խօսուած լռութեան» իմաստին մօտիկ բացատրութիւն մը ունին, unspoken, որ կը յատկանշէ մտքի յղութեան շրջանը, ուր ներքին մենախօսութիւն մը կը կատարուի, թաքուն անձը վեհաբանին խորքէն իր ցանկութիւնները տուն կուտայ անբարբառ…

— Ներողութի՛ւն, ընթերցո՛ղ, իմաստասիրական վերլուծում մը ընել չէ նպատակս, ուզեցի միայն բացատրել թէ ինչո՛ւ, սեպտտիկ պահու մը մէջ, տեսակ մը արժէքուրացութեամբ, հրաժարեցայ շարայարելէ Ափրիկեան տպաւորութիւններս, որոնք հայկական արժէքներու հրապարակին վըրայ՝ ուրիշ գին պիտի չստանային, յայց եթէ զբօսանքի եւ ժամանցի կէտը միայն։ Եւ սակայն, կը խոստովանիմ որ լքեմ հետաքրքրութեամբ հետեւեցայ կարգ մը հին աղբիւրներու, որոնք կը պատմէին թէ ի՛նչպէս հայ ժողովուրդ մը ապրեր է Ափրիկէի հիւսիսային ափերուն վրայ, հազարաւոր տարիներ առաջ, այո՛ հազարաւոր տարիներ առաջ. թէ ի՛նչպէս Հայերը նոր ժողովուրդ մըն են ստեղծեր՝ իրենց արիւնը տալով բնիկներուն, թէ ի՛նչպէս հայ զօրավարներ արշաւեր են Եգիպտոսէն մինչեւ Կարթագոն եւ մինչեւ արեւմուտքը Ափրիկէի, թէ ի՛նչպէս քաջերուն քաջը, զօրավար Յովհան Հայկազն, իր բուռ մը ռազմիկներով կը ծեծէր ու կը հալածէր բարբարոսներու թագաւորը Ափրիկէի անապատներուն մէջ, եւ այս՝ ա՛յն շրջանին երբ դեռ Հայաստան նոր կը վայելէր իր Ոսկեդարու հրաշքին փառքը, եւ վերջապէս՝ թէ ի՛նչպէս հայ զօրավար մը, Հերակլիոս, մեկնելով Կարթագոնէն, կ'երթար գրաւել Բիւզանդիոնի գահը, այնուհետեւ արշաւելու համար մինչեւ Իրանի եւ Պաղեստինի սահմանները։

Այո՛, Հայեր ապրեր են Հիւս. Ափրիկէի մէջ, հազարաւոր տարիներ առաջ, — չարժե՞ր պրպտել ու ներկայացնել այդ պատմութիւնը, մոցըւած նշխարները։ «Ժողովեցէք զնըշխարհն կոտորոց, զի մի՛ ինչ կորիցէ»։

Փառաշնորհ ժողովո՛ւրդ Հայոց, — ո՛ւր որ քալէ մարդկութիւնը, անպայման պիտի կոխէ անցնի ոսկորներուդ փոշիին վրայէն, զի դուն եղեր ես ամէն տեղ ինչպէս Եհովան, ստեղծեր ես ամէն երկրի մէջ ինչպէս բարի աստուած, պաշտպաներ ես ամէն հող ինչպէս ամենատիրէկ դիւցազն, թէեւ այսօր ափ մը հո՛ղ անգամ չունիս։

Ինչ փոյթ, խանդավառիչ է անցեալդ եւ կ'եռանդաւորէ մեզ պատմութիւնդ։ Ու թող որ այդ քու խանդավառութիւնդ արծարծէ տեւելու հայկական ցանկութիւններ, Հայաստանեայց օճախին յաւերժութեան հուրը եւ երբեք չկերկերի աստուածանուագ մեր հայերէնին ձայնը դարերու մէջ եւ դարերէ վերջ։

Ես ահա եկեր եմ փնտռելու թողած հետքերդ արեւաշէր Ափրիկէի մէջ, նետած «քարերդ» մինչեւ Կարթագոն եւ աւելի հեռու, հաւաքելով հայկական հէքեաթներ, որ կը վկայէ թէ երբ Սասունի «ծուռ»երը քար մը նետէին Հայաստանի բարձրաւանդակէն, քարը կ'իյնար Եգիպտոսի վրայ։ Երկա՛ր է բազուկդ, — օրհնեա՛լ ըլլայ, — եւ հուժկու։ Գորասաւիկ-բազուկիդ հին հետքերը ահաւասիկ այստեղ, Ափրիկէի մէջ։ Երեւի չա՛ր, ուշադրութիւն չըրիր անպայման որ, օր մըն ալ, քարի տեղ զաւակներդ նետեցիր հիւսիս եւ հարաւ։ Մինչեւ Ափրիկէ, ուր պըլտիկ գաղութ մը ունինք հիմա, եւ ուր կ'երթամ հանգչելու, զուարճանալու, պատանեկութեանս խանդաբորբ լեզուն թափելու եւ զովաբանելու քեզ Պղուտարքոսեան զուգակշիռով, ինչպէս դիւցազն ուղղահասակ կեցնելով մեր «ծուռ»երը հելլենական եւ հռովմէական քաղաքակրթութեան արժանաւոր դարաստաններուն մէջ։

Այսպէս դարձեալ թիթեռնիկ դարձած՝ կը թողում բոլորս, ինչպէս երբ դեռ շատ մատղաշ էի։ Ու կը նետուիմ կապոյտներուն մէջ, հնչեցնելով բոլոր զգայարանքներս ինչպէս փոքրիկ զանգակներ։

Մտածման քուրմը թող ներէ ինծի, եթէ կը տղայանամ ու ճամբորդական տպաւորութիւններ գրի կ'առնեմ՝ զուարթ խաղ մը չըթներուս, այլ տրամութեան մը ցօղը սրտիս մէջ։

Մէ պստըտիկ խայիկ մը կէր,
Անապատայ վաճէ կը մծէր·
Օր կոյնկէ կուտ մը կ'ուտէր,
Կէսն աղքատաց բաժին խանէր։
Տկլոր քեամով գեազ կը կրէր,
Պէօպիկ ոտնով փուշ կը քեաղէր,
Իճէ կը գրէր, իճէ կը կարդէր,
Ջիւմ իրիկուն աղօթք կ'անէր։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՐԴԱՍԷՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐ ԵՒ ԱՅԼՆ

Գրուեցաւ քանիցս Տոքթ. Քէաթիպեանի մասին, որ եղեւ մարդասէր բժիշկ, կը վայելէ համբաւ մը, մեծ ի հէքեաթ։

Տոքթ. Թորգոմեան քար մը դըրեց։ Բարեբախտաբար ալեհրախ լռութեամբ մը չպատասխանուեցաւ իրեն։ Գտնուեցան անձեր որոնք ազնուաբար վկաններ ցցեցին՝ պաշտպանելով Քեաթիպեանի բարի յիշատակը։ Տըղայութեանս շրջանէն, հօրմէս — որ լաւ կը ճանչնար հայ բժիշկները — ու մօրմէս եւ զանազաններէ յաճախ լըսած եմ Քեաթիպեանի մասին, պաշտամունքի հասնող գովեստով մը։ Քեաթիպեան եղած է տաղանդաւոր բժիշկ եւ անմիջապէս յետոյ՝ մարդ, բառին լաւագոյն իմաստով։

Հարիւրաւոր անգամներ ան իր հիւանդներուն բարձին տակ զետեղած է ոսկի, հազարաւոր անգամներ վճարած է ձրի, բիւրաւոր մարդոց կեանքը փրկած է։

Խրիմեան Հայրիկ մեծ հիացում ունեցած է Քեաթիպեանի համար եւ յաճախ խհիւանդներ եւ օգնութեան կարօտներ ղրկած է բժիշկին։

Ըստծիս մէկ փոքրիկ ապացոյցը կուտամ մէջ բերելով Մերուժանի (Արամ Անտոնեան) մէկ յօդուածէն (Նըշան Շիրվանեան եւ իր ոդիսականը) քանի մը տող ուր կը խօսի Ռոստոմեան մեր Մարգարեանցի մասին.

— «Ժամանակին պատրիարքը իրեն երկրակից այդ տղուն մտացիութենէն գրաւուած, կ'որոշէ զայն Եւրոպա ղրկել ու այդ մտքով դիմում կ'ընէ Տոքթ. Քեաթիպեանի որ սիրով կը ստանձնէ Ռոստոմեանի պաշտպանութիւնը»։

Ուսանողի մը այս պաշտպանութիւնը սիրով ստանձնելը Տոքթ. Քեաթիպեանի համար ոչ առաջինն էր եղած ու ոչ ալ վերջինը։

Բժշկութիւնը ոչ միայն գիտութիւն մըն է, այլ եւ ու մանաւանդ քրիստոնէութիւն։ Միայն գիտութեան պատկանող բժիշկները կրնան մեծ արհեստաւորներ — եթէ կ'ուզէք արուեստագէտներ — ըլլալ, երբեք սակայն արժանի՝ բժիշկ բառին առաքելական իմաստին։

Բժիշկը ա՛ն է որ մէկ մասն է Յիսուսի։ Մեր վարդապետին հոգիէն նշխար չունեցող մը ճշմարիտ բժիշկը չէ։ Բժիշկը պահապան հրեշտակն է եւ ոչ հոգէառը կամ արծաթակարաս սաղայէլը։ Մամոնայապաշտ մը, եսամոլ մը, փառասէր մը, երկչոտ մը չի կրնար ըլլալ բուն բժիշկը։ Շատ քիչեր եղած են բժիշկ բարձրագոյն իմաստով։

Մենք շատ լաւ գիտենք որ ընդհանրապէս հեշտօրէն դրամ շահելու համար շատեր կ'ըլլան բժիշկ։ Յաճախ չաջողածներուն, ծոյլերուն, անծառանգներուն ապաստարանն է բժշկութիւնը։ Մենք կը փափաքինք Քեաթիպեաններ ողջունել մեր բժիշկներուն մէջ։

Մեզի ի՞նչ փոյթ թէ բժիշկ մը Բէզը այս ու ան նիւթով է անցուցեր կամ չէ անցուցեր։ Կարեւորը տաղանդն է մտքին ու սրտին։

Մարմինը բուժելու համար մարդ պէտք է ունենայ հոգի։ Ու հոգին ընծան է ներքին լոյսի։ Ու լոյսը սեփականութիւնն է բոլորին։ Բժիշկը հիւանդներուն գերագոյն բարեկամն է, լայնօրէն ազնիւ եւ խորապէս գիտակից իր կոչումէն բխած պարտականութեան։ Թերեւս շատեր կարծեն թէ կը զառանցենք…։ Գիտենք բոլոր սակայն նուիրումը եւ սակայն այսպէս կը ճանչնանք իսկական բժիշկը։ Մնացեալները բժիշկներ չեն, այլ մանրէներով զբաղող միքրոպները։

Ժողովուրդը հէքեաթի աստղազարդ պատմուճանը զուր տեղը չէ որ հագցուցած է Տոքթ. Քեաթիպեանի։

Իրական բժիշկին գործը հիւանդին ցաւը ամոքելն է, անոր տառապանքը մեղմացնելը, անոր մարմինին ընծայելը մեծագոյն նուէրներուն՝ հանգըստութիւնը կեանքի։

Ու երբ չքաւոր է հիւանդը (ի՛նչ կը պահանջեմ, Աստուած իմ), կատարել հրեշտակութիւն։ Որքան բժիշկներ գիտեմ որոնք նստած ոսկիներու բուրգի մը վրայ՝ կը սակարկեն, կը կողոպտեն նոյնիսկ, կոպտօրէն, իրենց յաճախորդները։ «Յաճախորդները»։

Մարդ ի՛նչպէս քարանալ ու չխոնարհի Քեաթիպեանի յիշատակին առջեւ։ Ան որ տալ էր անդադար։ Կուտար բժշկութիւն, կուտար բարոյական օժանդակութիւն, կուտար իր քսակը։

Բարեբախտաբար Տոքթ. Քեաթիպեան միակ դէմք մը չէ եղած մեր մէջ։ Վերջերս մխրճուած եմ հին թերթերու, հանդէսներու, գիրքերու եւ ձեռագիրներու մէջ, յանուն մեր հին բժականներուն լիակատար կենսագրութեան։ Այդ պրպտումներուս ընթացքին՝ հանդիպեցայ Քեաթիպեանի հոգետիպարով ուրիշ հայազգի բժիշկներու։

Կ'արժէ անոնց ալ ծանօթանալ, քիչով մը։

Շարասան կը գրէ Միքայէլ Ջափքառոսի կենսագրութեան մէջ.

— «Ջենք կրնար լուռ անցնիլ նաեւ բժիշկ Գարեգին Ջափրաստեանի վրայէն, որ Գէորգ պատուելիի երէց որդին էր։ Բժշկապետ Ջայեանի օրով (1856) Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ interneի պաշտօնը ստանձնած ու մեծ ձեռնհասութեամբ վարած է. իբրեւ մարդասէր եւ ժողովրդական բժիշկ կրնանք զինքը ԲԺ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԷՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԵՐՋ ԴՆԵԼ։ Խասգիւղի կրթական եւ թատերական շարժումին ռահվիրաներէն մին եղած է։ Երկասիրած է Վարդանանց ողբերգութիւնը, որուն լեզուին մաքրութիւնն ու կանոնաւորութիւնը կրնայ մասնաւորել մեր արդի աշխարհաբար ոճաձեւագիրներէ շատերուն։ Քառաբիւի հայերէն թարգմանութիւնը, այնքան ժողովրդականացած «Դուք մէջին, եռ քովենդ իրն է։ Առաջնի-մասէր, զարգացեալ, հինգ-վեց լեզուներու հմուտ, միանգամայն ազնիւ բնաւորութեան տէր այս գործիչը դժբախտաբար շատերէ անծանօթ մնացած է»։

«Բժ. Քեաթիպեանէն անմիջապէս վերջ յիշելը» ընդգծեցինք, անգամ մը եւս իր տեղը պահելու համար Քեաթիպեանը։

Արամ Անտոնեանի «Լոյս» հանդէսին, նոր շրջան, թիւ 13ին մէջ (Մարտ 22, 1908) կը ներկայացուի Տոքթ. Միհրան Վարդազարեանը որ 2000 անգլ. ոսկի կտակած է (ո՜րքան սայլ, չենք գիտեր) աղքատ աղջիկներ օժտելու եւ ամուսնացնելու համար։ Ահա դրութիւնը.

— «Հանգուցեալ Տոքթ. Վարդազարեան՝ որ շատ ինքնատիպ եւ համակրելի մտածումէ մը թելադրուելով 2000 անգլ. ոսկի կտակած էր՝ աղքատ աղջիկներ օժտելու եւ ամուսնացնելու համար, մեծ սիրահար մըն էր մասնաւորաբար գերմանական բանաստեղծութեան։ Իր պարապոյ ժամերուն մէջ շատ կտորներ թարգմանած է գերման բանաստեղծներէ՝ ինչպէս Կէօթէէն, Շիլլերէն, Հայնէէն, Մորից Հարթմանէն, սիրական աշխատութիւն մը իրեն համար որուն մասնակցած է նաեւ իր մտերիմ բարեկամը՝ հանգուցեալ Գէրպէրեան էֆէնտին։

Բաւական բանաստեղծութիւններ միեւնոյն ժամանակ թարգմանած են առանձինն, յետոյ սրբագրած են իրարու թարգմանութիւնները եւ թերեւս զարմանալի թուի՝ եթէ ըսենք թէ յաճախ իր թարգմանութիւնները աւելի սիրուն, աւելի գեղեցիկ են, մանաւանդ աւելի արուեստով կատարուած են քան Գէրպէրեանինները։

Գէրպէրեանի «Ձայնակ» գերմանական բանաստեղծութիւններ գիրքը այդ պայմաններուն մէջ գլուխ ելած է, եւ իր թարգմանութիւններէն շատերը սրբագրուած են նոյն ինքն Տոքթ. Վարդազարեանի կողմէ։ Ստորեւ կը հրատարակենք հանգուցեալ տոքթորին մէկ անտիպ թարգմանութիւնը Մորից Հարթմանէն, անոր կցելով նաեւ Գէրպէրեանի թարգմանութիւնը, ինչպէս նաեւ ուրիշ «վարիանթ» մը՝ զոր Աղեքսանդր Փանոսեան կատարած է տոքթորին թարգմանութեան հետեւելով՝ նոյն ինքն հանգուցեալին խնդրանքին վրայ»։

Տոքթ. Միհրան Վարդազարեանի թարգմանութիւնը կը ներկայացնենք միայն, մեր նիւթէն դուրս ըլլալով բաղդատական թարգմանութեան հարցը։

ԱՆՈՐ ՄԵՌԱԾ ՕՐԷՆ Ի ՎԵՐ

(Սիրուած կնոջ մը համար)

Անոր մեռած օրէն ի վեր ա՛լ կը հաւատամ
Թէ արդարեւ յաւերժ կայ բան մը անմեռ,
Զի կեղեքուած ծալքերուն մէջ սրտիս կ'զգամ
Թէ անմահ կեանք մը կը տառապի իբրր ստուեր
Անոր մեռած օրէն ի վեր։

Անոր մեռած օրէն ի վեր ա՛լ աւելի
Զօրեղ իմ անձս ես կ'զգամ, եւ կարելի
Սրտիս համար ա՛լ չի կայ ցաւ անտանելի
Ա՛լ ի՞նչ են ինծ ուրիշ ամէն վիշտեր, ցաւեր
Անոր մեռած օրէն ի վեր։

Անոր մեռած օրէն ի վեր ներքս անգին
Երանելի յայտնութեան կայ մի մեծ պատկեր
Ծառ մի եմ ես զոր կը պահէ Երանելին
Թէեւ ցնցեն միշտ հողմայագ բուռն հովեր
Անոր մեռած օրէն ի վեր։

Անոր մեռած օրէն ի վեր միմիակ անոր
Միայնութեան հատոր պատմէշն է զիս պատեր,
Ի զուր հրճուանք մը փորձէ մեղմել իմ մորմոք
Ի զուր իմ շուրջս ուրախութիւն բաշխէ բիւեր
Անոր մեռած օրէն ի վեր։

Անոր մեռած օրէն ի վեր ա՛լ [illegible]
[illegible] խաղաղութեան մը մէջ հէք սիրտս [illegible]
Հոգին ելքս աչերն փակած ալ չի խորհիր,
Այլ կ'երազէ միայն երազ մը [illegible]
Անոր մեռած օրէն ի վեր։

Նոյն հանդէսին 19 համարին մէջ [illegible] տեղուած է ուրիշ մէկ թարգմանութիւնը Տոքթ. Վարդազարեանին, [illegible] տարուած Հայնէէն։ Բանաստեղծութիւնը սիրուն է, նոյնքան ալ թարգմանութիւնը։

ՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Մի պատանի
Մի աղջկան
Սէր տուաւ,
Բայց աղջիկը
Ուրիշի մը
Յարեցաւ.
Այդ ուրիշն ալ
Մի ուրիշի
Փարեցաւ
Եւ անոր հետ ամուսնացաւ։

Աղջիկն անկէ
Զգաց մեծ ցաւ,
Եւ դիմաց՝
Ով որ իրեն
Ճամբուն վըրայ
Դէմն ելաւ,
Խօսք կապեց
Ձեռքն երկնցուց
Պսակուեցաւ.
Պատանին զայս սրտին դրաւ։

Ասի շատ հին,
Հին պատմութիւն
Մ՛է կրկնուած,
Սակայն միշտ նոր
Այժմէութիւն
Ունեցած.
Եւ որու որ
Այս պատահար
Գլուխն եկած՝
Իր սիրտն յերկուս է ճեղքուած

Հռչակաւոր դերասանուհի Հրաչեայ իր «Յիշողութիւններս» գրքոյկին [illegible] եւ 85 էջերուն մէջ կը խօսի Տոքթ. Փէշտիմալճեանի մասին ու կը գրէ.

— «1880 Փետրուարին աղջիկ մը եւս ունեցանք եւ կնքեցինք Արմենուհի անունով, երկու շաբաթ յետոյ սաստիկ տկարացաւ երեխան. Անմիջապէս կը խնամէր Տոքթ. Փէշտիմալճեան, որուն ծանօթացեր էին Պոլսոյ հրդեհի տարին։ Երբ մայրս գիշեր մը տկար տեսնէր, անմիջապէս անոր մօտ կը տանէր։ Ձկար դերասան մը կամ դերասանուհի մը որ անոր խնամքներէն զուրկ ըլլար։ Շատ [illegible] տերուս թէ՛ գիտութեամբ եւ թէ՛ դրամով օգնած է։ Անոր մահուան ատեն բանակայնը Իզմիրլեանը խօսեցաւ, ըսելով՝ «Մարդասէր Քրիստոսի մարդասէր զաւակը մեռաւ այսօր»։ Մեծ բազմութեամբ աղքատներ շրջապատած էին անոր դագաղը եւ կուլային։

«Կայսեր խորհրդատու բժիշկն էր Բաուշ փաշային հետ (անգամ մը) [illegible] եւ երթար գաղղիական ջերմեր։ Այս պատճառաւ յանձնեց ամուսնոյս [illegible] սական երեսուն ոսկի հաշուով դրամ բաժնելու համար իր աղքատներուն որոնք արդէն կը ստանան եղեր ամէն ամիս հացի եւ տան վարձքի համար։ Հարուստ չէր։ Մեռած ժամանակը տեսնուեցաւ թէ դրամ չունէր. իր [illegible]

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Նախ ճաշարանին մէջ երբ հաշիւը կը վճարէր, յետոյ տաքը վայրկեան եւ, երբ շոգեմակոյկը Թարապիայէն քիչ անդին քարափին կը մօտենար ու իր թեւերուն մէջ կ'առնէր Թանիան։ Իր կողերուն վրայ զգացեր էր պահպանակին ներկայութիւնը, երբ ուժով՝ իր կուրծքին կը սեղմէր աղջիկը։

Ուրեմն գրպանէն վար ձգած էր երբ շոգեմակոյկին խցիկը կը գտնուէին ու տակաւին հոն պիտի ըլլար։ Հազիւ թէ այդ ենթադրութիւնը ըրած էր ու ահա բանկոնը կոնակը անցընելով սենեակէն դուրս վազեց։ Եօթը վայրկեան վերջը «թաքսի» մը զինքը բերաւ Տօլմա Պաղչէ, մզկիթի մը քարափը։ Բարեբախտաբար շոգեմակոյկը դեռ այնտեղ էր. նաւավարը վերցուցեր էր միայն գորգն ու բարձերը։ Մէկ ոստումով ներս ցատկեց, խցիկը մտաւ եւ լուցկի մը վառեց։ Ինքն կորած պահպանակը կը փնտռէր. բայց չկար։ Իրարու ետեւէ լուցկիներ վառեց — բարեբախտաբար տուփը լեցուն էր — ու մութին մէջ մնացած անկիւններն ալ նայեցաւ անձկութեամբ։

Ցանկարծ խուլոս ձայն մը հասաւ ականջին. Թուրք նաւավարն էր որ քարափին վրայէն լուցկիներուն լոյսը տեսած ըլլալով, շոգեմակոյկ կուգար քննութիւն մը կատարելու համար։ Փեթըր թուրքերէն չէր կրնար խօսիլ, բայց տասն նուէր մը տուած ըլլալով մարդուն քանի մը ժամ առաջ, կրցաւ անոր աջակցութիւնը ապահովել գտնելու համար պահպանակը որուն կորուստը հասկցուցեր էր անոր ձեռքի-ոտքի շարժումներով։

Թուրքը լուսարձակ մը հանեց գրպանէն ու երկուքը միասին փնտռտուք կատարեցին շոգեմակոյկին բոլոր անկիւնները՝ յատակը, կամրջակին վրայ, դուրսը՝ քարափին սանդուղներուն վրայ, նոյն իսկ նաւավարին հիւղակին մէջ ուր բարձերը դրուած էին հիմա, բայց եւ այնպէս չգտան։ Երբ փնտռտուքը լմնցաւ, Փեթըր քարէ սանդուղներուն վրայ նստեց պահ մը ու դիտեց Վոսփորի լուսափայլ ջուրերը։ Ժամը ինն էն այդ ծրարին հետ վարուեր էր շատ անփութօրէն խորհելով անկարեւոր առարկայ մըն էր ան ու դըդապատճառ՝ ձանձրացուցիչ ճամբորդութիւն մը. իսկ հիմա, ժամը տասնըմէկը անցած, անիկա կը դառնար շատ աւելի կենսական բան մը զոր իրեն յանձներ էին։

Նաեւ գաղափար չունէր պահպանակին պարունակութեան մասին. բայց այդ պարագան հարցին հետ առնչութիւն չունէր։ Եթէ նոյն իսկ անոր մէջ ծրարուած էր ծննդեան տարեդարձի մը շնորհաւորութեան նամակը կամ հարսնիքի մը շաքարը, դարձեալ իրողութիւնը այն էր որ իրեն վստահեր էին զայն որպէսզի, իբրեւ արքայական սուրհանդակ, Էնկիւրի տանէր եւ յանձնէր բրիտանական դեսպանատան տեղակալին։

Ի հարկէ շատ աւելի գէշ եղած պիտի ըլլար եթէ Թանիայէն հրաժեշտ առնելու առիթողութիւնը իր խելքը գլխէն թռցուցած չըլլար։ Աղջիկը Պոլիս՝ իր հօրն ձգելու մտահոգութիւնը ամէն ինչ մոռցնել տուած էր իրեն. ոչ միայն պիտի չկրնար այդ պարագան ներկայացնել իբրեւ չքմեղանք, այլ իր յարաբերութիւնը այդ աղջկան հետ պիտի բազմապատկէր իր յանցանքը քանի որ պարտաւոր էր հաշիւ տալ այդ իրիկուան իր շարժումներուն մասին։ Իսկ տաիկա կը նշանակէր պաշտօնազրկում — առաջակոյս չկար, երբ ամէն առաջ ալ հըրաժարեր էր բրիտանական բանակէն.

Ի՛նչ աղէտալի ճակատագիր, մտածեց Փեթըր, տակաւին քաղաքէն ամբողջ զորակաւ չելած ու ահա երկու անգամ է որ պաշտօն կը կորսնցնեմ…

Անշուշտ առաջինը անիրաւ գործ մըն էր, իսկ այս մէկը՝ բոլորովին տարբեր էր։ Գիտէր որ իր անունը պիտի սրբէին արտաքին Նախարարութեան ցանկէն ու պիտի նախատուէր, ինչպէս բանակէն ու նաւատորմէն արտաքսուած զինուորը։

Ցանկարծ Թանիան միտքը ինկաւ։ Կէս ժամ չկար դեռ որ ամուսնութիւն առաջարկեր էր անոր ու խոստացեր էր Անգլիա տանիլ զայն յաջորդ օրն իսկ իր ծնողաց մայրիկին հետ։ Սարսափելի երկիւղ մը պատեց իր ամբողջ էութիւնը։ Հիմա կը յիշէր թէ քարտուղարը ինչպէս պնդեր էր իրեն որ դեսպանատունը մնար այդ գիշեր. մերժեր էր որովհետեւ կ'ուզէր անպայման իր սիրուհիին հետ անցընել իր վերջին ժամերը։ Եթէ զինքը հարցափորձի ենթարկեն, ստիպուած պիտի բացատրէր թէ քանի ժամ տեւած էր իրենց ճաշը ու քանի ժամ սիրաբաներ էին շոգեմակոյկին մէջ։ Իր ազգականները ապահովաբար արտ. նախարարութեան պաշտօնեաներէն պիտի իմանային իր վատթարան խելական շարժառիթը։ Ի՞նչ պիտի ըսէր եթէ անոնք լսէին միաժամանակ որ յանդգնութիւնը ունեցած էր հարսնանիլ իրենց աղջիկ մը որուն հետ ինկեր, եկեր էր իր պարտականութիւնները զանց առնելով։ Զարհուրելի էր կորուստին հետեւանքը. իր բոլոր ծրագիրներն ու յոյսերը ջուրը կ'իյնային։

Ուղեղը չարչըրկեց գտնելու համար տեղ մը ուր պահպանակը ինկած կըրնար ըլլալ. հաւանական էր որ ձգած ըլլար այն թաքսիին մէջ զոր վարձեր էր Թանիան տուն առաջնորդելու համար։ Շարժավարը գտած էր թերեւս, բայց կառքին թիւը չէր յիշեր եթէ ոստիկանութեան դիմէր. ան ալ պիտի չկրնային մարդուն հետքը գտնել. առաւօտ պիտի սպասէին յարաբերութեան մէջ մտնելու համար քաղաքին թաքսի կայաններուն հետ. այդ պարագային շատ ուշ մնացած պիտի ըլլար եթէ նոյն իսկ ճամբայ իյնար դէպի Էնկիւրի [illegible] թէ որ եւ է անտարբեր դէպք պատահած չէր։

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԴԷՏՄՈՆՎՏՔԸՆՏ»

ՏԻՐՈԻ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

Երբ Հայաստանի մէջ ալ սկսաւ ... խաչակրութիւն մը ... [illegible]

[illegible]

Ողբալի մը Փարիզահայ մտաւորականներ կը փորձէին գաղթաշխարհին ծանօթացնել հին, մասնաւորապէս ուղղագրութեամբ Հայաստանի զոհուած գրողներու ուշադրաւ երկերը:

Օգտակար ձեռնարկ անշուշտ, որովհետեւ Հայաստանի գրական բերքը քանի տարիէ ի վեր գրեթէ անծանօթ, անհաղորդ կը մնար արտասահմանի հետաքրքիր ընթերցողներուն. եւ ըսել որ երկրի այդ նորաշունչ գրականութիւնը մէկէ աւելի պատճառներով արժանի էր մեր հետաքրքրութեան, մեր համակրանքին:

Հետեւաբար, այդ նոր Մատենաշարը, ուր պիտի երեւան ուրիշ գրողներ, կը հասնի ճիշդ ժամանակին, [illegible]

[illegible]

Լուսնի տարօրը դու փոքրիկ,
  անհայր
Մի՛ քայլ հս միայն, եւ սարերն իջակայ
Պէտք չունին քեզի, հայ երիտասարդ»:

Այո՛, այսպէս կը խօսէր Փէշտի-մալճեան, եւ ինքն ալ ժրաջան մեղուներէն էր»:

Իբրեւ «վէմ հիմնական» քանի մը մարդասէր բժիշկներ ներկայացուցին, որոնցմէ Եակիւլապի նոր քարմերը լրացնեն եւ կառուցանեն մարդասիրութեան տաճարը, որուն այնչափ կարօտ է բազմաչարչար մեր ցեղը:

Քանի մը մարդասէր բժիշկներ մենք ալ կը ճանչնանք ներկայիս, սակայն չենք խօսիր անոնց մասին, չվիրաւորելու համար իրենց համեստութիւնը:

Քեամիլեանը եւ իր նմանները թողունք հանգիստ: Արդէն չենք կրնար գիրենք անհանգստացնել: Մենք է որ կը կորսնցնենք, վերջ ի վերջոյ, մեր անդորրութիւնը, քանդելով խղճի խայթէ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ափսո՜ս, մեր ոգեւորութիւնը շատ տեւողական չեղաւ. ու այդ երիտասարդներէն շատեր իրենց կեանքով քանդեցին ազատութիւնը, զոր միամտօրէն սպասած էին իրենց ներշնչումին:

Այդ երիտասարդներու մէջ Աքսել Բակունց կը պատրաստուէր իր տաղանդով, իր գրականութեան շունչով եւ ոգիով:

Պատմուածքներու ներկայ հաւաքածոն որ լոյս տեսած է Փարիզի մէջ, լիակատար գաղափար մը կուտայ Բակունցի գրականութեան բնոյթի մասին:

Բակունցի պատմուածքները գերծ են այն երկու հաւասարապէս վտանգաւոր հակումներէն, որոնք կ'ամլացնեն կենդանի արուեստը. վարդապետականութիւն եւ պրոպագանդ գաղափարութիւն:

Անիկա պարզապէս կ'արտայայտէ իր հոգեկան աշխարհը, որ ցոլացումն է արտաքին աշխարհի մը:

Եւ ինչ չքնաղ, պարզունակ բայց վեհ աշխարհ... Արարատեան դաշտին մէջն ու ծայրը ծուարածլեռնական մի [illegible]

[illegible]

ՕՐ. ՄԱՐԹԱ ԲԱՂԱՏՈՒՐԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ՍԵՊՈՒՀ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ամուսնացած

Մարսէյլ, 30 Յուլիս 1938

ժան ծուխ բարձրանայ երդիքներէն, խմեմ մըր լաւ աղբըրներէն, չիմ քը-ւրինք կաթա մըր քարերու վրէն, մըր Մարաթա բարձր սարի ամպ թող չի-դա գիմ սիվտակ սակոբներ» ...

Ու երբ այս քնարերգական զուլալ պատմուածքը կը վերջանայ սա բառերով.

«Զիանբերդ, Զիանբերդ...

«Դու զատնում ես անպարտելի ամ-րոց, ... [illegible]

[illegible]

... յուծական նիշեր՝ Բակունցի գրականութեան եւ կենսագրութեան մասին:

Կը յուսանք որ այս օգտակար նախաձեռնութիւնը մոռցուած չէ անտարբերութեան մէջ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԿՆՔԵԼ

Հաշտութիւն կնքելու ձեւը, որ այժմ կը կայանայ դաշնագրութեան մէջ, ի հնումն կապուած էր կարգ մը արարողութիւններու: Օրինակ՝ երդումը, որ ձեւ մըն է դաշինք կամ համաձայնութիւն կնքելու, ընդհանրապէս [illegible]

[illegible]

(9)

Թարգմ. ԵՑԱՆ

[illegible]

... յանձնառութիւնները, հրապարակաւ յայտարարուած խոստումները, — առանց արժէքը ամէնէն ճիշդ կշռող գիտէն գնահատել հիմա ... Հայերը:

Հաւատութեան դաշինքի ձեւ մըն էր նաեւ ամուսնութիւնը: Ցեղապետներ, երբեմն խորհրդանշան հաշտութեան, կնութեան կուտային իրենց [illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ՎՏԱՐԱՆԴԻՆ

Բոլորներու աղօթասաց բարձունքէն
Վ'անցնի զեփիւռն, եւ կը շարժին քնքշօրէն
Ծառերն ամէն, որմանց արտին ոլոււն մէջ
Կ'արձանանայ մեծղի խոկում մը յանկարծ.
Հորիզոններն հանդարտ են այժմ, գերդ ծովուն
Մեղամաղձիկ շարժանքաւացն ու ափեր՝
Անպատմերեան յուսանորոգ այգերուն.
Ես կը զմայլիմ պառկած դաշտերն օրուան մէջ,
Ու հեռաւոր միանկութեանց մէջ ննջող՝
Գետերն արծաթ, որոնց վրայ սուրի պէս
Կը շողշողայ մայիսի այգն առաջին:

Մինակ եմ այժմ, ինչպէս խաղաղ երկնի մէջ
Արեւն հրզօր, եւ սա թուփերը բոլոր
Որոնք չունին ծաղիկ մ'իրենց տրտմութեան
Օտարութիւնն իմ շուրջ յայրատ քրքիջով
Կը ծանրանայ ու մենութիւնն այս խոնաւ
Որ կը ծածկէ իմ զգացման ամէն մէկ
Շարժումն յստակ՝ կը պրկէ զիս. կը լսեմ
Այանձնութեան մէջ տարուբեր ձայներու
Համերգն արդար, որոնք ի զո՜ւր կը ջանան
Լուսաւորել իմ ներաշխարհս, եւ ցանել
Ծառազայթներ իմ խաւարտչո՜ւտ խոկմանս մէջ:

Կը դիտեմ վազքն հիասթափուած առուակին
Որուն մարմնին գեղեցկութիւնն ալեծուփ
Կը յուզէ զիս, բայց նեբշնչումն այս անեուն,
Որ կը լեցուի տակաւ հոգւոյս մէջ յուռթի՝
Զ'առքեր այլեւս իմ երփներանգ մլտածման
Լոյսով օծուն գերմարդկային երնուանքներ.
Իմ կեանքիս մէջ կան դառնութեան յարաշարժ
Անզուսպ տարրեր. մինչ իմ խինդերս, որոնք ես
Քաղած եմ լայն քերթողական պահերէն՝
Իրենց եզրին ունին խոհեր, որոնցմէ
Կը թեւածեն տրտմութեան գորշ թռչուններ:

Խրախճանչիւ դէմքի վրայ կը տեսնեմ
Գիծերն ազնիւ իրենց երկրի՝ լեռներուն.
Եւ անոնց ձայնն ունի շառաչն ու մրմունջ՝
Իրե՛նց ծովուն, կամ հովե՛րուն որոնք միշտ
Կը հառաչեն անտառներուն մէջ լայնծիր.
Իմ ձայնիս մէջ չունի մասնիկն իր լուռեղ
Սա խառնըէն դուրս նետուող ակն անուշակ.
Իմ շրթներուս երբահիւս գիծն, եւ ճակտիս
Դէմ հաւաքուող խոհերն ի զո՛ւր կը փորձեմ
Նոյնացնել մտաւոր գըծին եւ ամպին
Որոնք կ'իջնեն հորիզոնէն դէպ՝ հովիտ:

Պէսպէս ծառեր, եւ բարտիներ հայլ առ հայլ
Կը նային ինծ. ու ես կը զգամ որ հողն այս,
Որուն վրայ իմ արիւնով եւ վշտով
Շաղախուած կեանքս, կը շրջի մո՛ւթ անդոհով՝
Չէ՛ ծրնած զիս, չէ՛ սնրմանած հոգւոյս մէջ
Ցոյզերն հայկեան, չէ՛ ներարկած ծուծիս մէջ
Ա՛յն պերճիմաստ իմացութիւնն՝ որ ընդմիշտ
Կը կապէ իմ տակնուվըրայ էութիւնս
Իմ հայրենի՝ խաչեղութեան, վէրքերո՛ւն,
Որոնք ի՛մս են, որոնց արմատն իմ մէջն է,
Որոնց արիւնն իմ արեանս մէջ է յաւէտ:

Մինակ եմ միշտ. ժամանակէն եւ կեանքէն
Կ'ապրիմ հեռու. կ'ընտանենամ ես ինծ հետ.
Իմ հայրենիքս որոնելով ես ի՛մ մէջ.
Ու իմ կրգակս ժա՛յռն է որ ցուրտ հեգնանքով
Կը կարկառի պիքներուն վրայ զոռ՝
Պղէ՛ ուռող հայրենական գետերուն.
Իմ շրթունքներս, իմ նայուածքներ ու հոգիս
Կ'ոգեկոչեն իմ շուրջ ծրդիտն այգային՝
Հեռաւոր մօրս, որուն կուրծքին վրայ այժմ
Կը հակի գանկս, եւ որուն շուրթն իմ ճակտին՝
Կիջնէ մեղմիւ, ինչպէս արեւն հովտին մէջ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԵՐԱՆԻՄԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Մերթ ընդ մերթ դուրսը հարուածներ կը լսէին անդադար. խզելով գիշերուան մենակութիւնը, կարծես խարազանով մը:

Աստղերը կը կայծէին: Պատի մը զմբէթին տակ, ուր կը հաւաքուէին վիրաւորները, ճիչ ու ողբ կը հեծէր: Եւ խարոյկներու դուրս նետած աղ... [illegible]

... րուն քովէն զգուշաբար անցնելով եկաւ անոր մօտ: Մազերը քակուած կը ծփային թիկունքին վրայ, զուռնատ դէմքին վրայ կը դարձէր ծիծաղ մը, որ կարծես փորագրուած էր բերանին անկիւնը: Աչքերուն լայնցած բիբերը անոր նայուածքին կուտային խորհրդաւոր բան մը, երբ յուշիկ ըսաւ Սի... [illegible]

[illegible]

մինչդեռ շատ կարճ տեւեց չեխ նախարարներուն տեսակցութիւնը։ Պերլինի ամերիկեան դեսպանն ալ երէկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ հանրապետութեան նախագահին եւ արտաքին նախարարին հետ։

Միջնորդը առ այժմ գրաւած է տեղեկութիւններ հաւաքելով։ Ցետոյ պիտի ձեռնարկէ բուն բանակցութեանց, եւ Փրակա պիտի մնայ որքան որ պէտք ըլլայ։

Հակահրէական գործողութիւններ կը ծաւալին եւ կը սաստկանան

Ինչպէս հաղորդած էինք, մինչեւ սեպտ. 30 պայմանաժամ տրուած է Գերմանիոյ հրեայ բժիշկներուն, ուրկէ անդին պիտի չկրնան դարմանել արիական հիւանդներ։ Հրամանը կը վերաբերի ամբողջ Գերմանիոյ, բայց գլխաւորաբար ծանր պիտի ազդէ Աւստրիոյ վրայ ուր հրեայ բժիշկներու համեմատութիւնը շատ աւելի մեծ է։ Անցեալ մարտին, երբ տեղի ունեցաւ Աւստրիոյ կցումը, Վիէննայի բժիշկներուն 52 առ հարիւրը եւ ատամնաբոյժներուն 70 առ հարիւրը Հրեաներ էին։ Բժշկական համալսարանի փրոֆէսէօրներուն 45 առ հարիւրը Հրեաներ էին եւ 9 ա ռհարիւրն ալ մասամբ Հրեայ։ Շատերը ձերբակալուեցան, իսկ մաս մըն ալ հեռացաւ երկրէն։ Նոր հրամանը ամբողջովին պիտի կերպարանափոխէ Վիէննայի պատկերը՝ բժշկական տեսակէտով։

Լուրի մը համաձայն, անգործութեան դատապարտուած հրեայ բժիշկները ուրիշ ասպարէզներու պիտի պատրաստուին։ Անհասկնալի կը թուի այս պարագան, քանի որ միւս բոլոր ասպարէզները փակուած են Հրեաներու առջեւ։

**Հակահրէական նոր յարձակողականն սկսաւ անցեալ յունիսին եւ կը շարունակուի նոյն թափով։ Աղդանշանը տուաւ Տոքթ. Կէօպէլս, արեւմտեան ակէջի տօնին առթիւ, դիտել տալով թէ տակաւին շատ Հրեաներ կը գտնուին Պերլինի մէջ։ «Թող իրենց եկած տեղը վերադառնան, ազդարարեց քարոզութեանց նախարարը եւ երբեք բռն. չըլլան մեր վրայ»։

Հակառակ բոլոր արգելքներուն, դիտուած էր որ շատ մը Գերմաններ առեւտրական յարաբերութիւններ կը պահեն Հրեաներու հետ եւ կամ կը դիմեն հրեայ բժիշկներու։ Ուստի նոր միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Այսպէս, Հրեաները վտարուեցան Սակարանէն։ Ցետոյ, յուլիս 7ին, օրէնք մը արգիլեց որ անոնք կալուածական միջնորդի եւ տուներու մատակարարի (ժէրան) գործեր վարեն։

** 1933ին հրեայ բժիշկներու թիւը կը հասնէր 6480ի, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, մէջն ըլլալով կէս-Հրեաները եւ Հրէուհիներու հետ ամուսնացած արիականները։ Այս թիւը այժմ ինկած է 4220ի, որոնց 3748ը իրապէս հաստատուած են։ Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ բժիշկներու թիւն է 37.525, ուրեմն Հրեաները կը կազմեն 10 առ հարիւր համեմատութիւն մը։ Միայն մայրաքաղաքին մէջ կան 1561 հրեայ բժիշկներ, 6949ի վրայ, այսինքն 22 առ հարիւր։

** Հետզհետէ նոր միջոցներ ձեռք կ'առնուին, անտանելի դարձնելով Հրեաներու կեանքը։ Վիէննայի մէջ բոլոր հանրային պարտէզները արգիլուած են Հրեաներուն համար։ Պերլինի մէջ մասնաւոր նստարաններ սահմանուած են անոնց։ Շատ մը քաղաքներու մէջ Հրեաները չեն կրնար հասարակաց բաղնիքները մտնել։ Տարմշթատի մէջ սինէմաներն ալ փակուած են Հրեաներուն առջեւ։ Ցետոյ միջոցներ ձեռք առնուած են, Հրեաները քշելու համար իրենց բնակած տուներէն։ Մամուլը միշտ կը յիշեցնէ թէ «անհանդուրժելի է որ Գերմանները բնակին Հրեաներուն հետ, միեւնոյն տանիքին տակ»։ Ուստի, օրինաւոր կը համարուի որ տանտէր մը արտաքսէ հրեայ վարձակալը, չեղեալ համարելով պայմանագրութիւնը։ Ուրեմն Հրեաները հարկադրուած են բնակիլ ցեղակիցներու տուներուն մէջ, ինչպէս եւ հրէական թաղերու մէջ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՄԸ ՏՈՂԸ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ուրբաթ օրուան նիստին մէջ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ, երբ արահէն ներս կը մտնէր Պ. Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան Ընդհ. քարտուղարը։ Կարգ մը պատգամաւորներ եւ մանաւանդ ունկնդիրներ լուտանքներ արձակեցին։ Նախագահը հարկադրուեցաւ 15 վայրկեան ընդհատել նիստը եւ բռնի պարպել սրահը, միայն պատգամաւորները ընդունելով։ Պ. Ժուհօ իր ճառին մէջ աւելի քան անհրաժեշտ գըտաւ միութիւնը, նկատի առնելով ընդհ. կացութեան ծանրութիւնը։ Համագումարը 238ի դէմ 862 ձայնով քուէարկեց բարոյական դեկուցումը, ինչ որ կը նշանակէ թէ համաձայն է ոչ-միջամտութեան (Սպանիա), արհեստակցական միութեանց անկախութեան եւն.։ (Համագումարի աշխատանքներու մասին պիտի գրենք առանձին)։

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը պայմանագրութիւն մը կնքեց Ֆրանսական խմբակի մը հետ, որ 375 միլիոն ֆրանքի փոխ մը պիտի բանայ, հատուցանելի՝ 12 տարեվճարներով եւ 5 ու կէս առ հարիւր տոկոսով։ Ամբողջ գումարը պիտի յատկացուի գնումներ կատարելու Ֆրանսայի մէջ։

Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակներն ալ տրամադիր են քանի մը միլիոն ոսկի փոխ տալու Պուլկարիոյ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգիստի բանուորները կը շարունակեն գործադուլը, ձգձգելով թղթատարներու, բեռներու եւն. փոխադրութիւնը։ Ալժերիոյ արտադրիչները ուժգին բողոքագիր մը ուղղեցին եւ որոշեցին երեք օր դադրեցնել պտուղներու եւ բանջարեղէններու փոխադրութիւնը։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԻ մը 1000 պաշտօնեաներ ցոյց մը սարքեցին Սէն Լազարի կայարանին առջեւ, բողոքելու համար կարգ մը պաշտօնակիցներու արձակման դէմ։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարարները եւ ձերբակալեց տասը հոգի, որոնք յետոյ ազատ արձակուեցան։

ՌՕՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ շինութեանց բանուորները ժողով գումարելով Լիոնի խորհ. իշխանութիւնը միշտ կ'առարկէ թէ Ձանկուֆէնկի բլուրը ռուսական Աշխատանքի Սակարանին մէջ, միաձայնութեամբ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել։

ԿԱՅԾԱԿԸ, ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԵՒ ԱՆՁՐԵՒԸ շատ ծանր վնասներ պատճառեցին ամբողջ երկրին մէջ, ուրբաթ գիշեր։ Անտուան գործադուլ մը կայծակնահար եղաւ Պուլոնյի անտառին մէջ։ Բարիզի մթերանոց մը բռնկեցաւ Սէնթ Ուէնի մէջ։ Պառոյգամ մը փլաւ Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Փուասիի մէջ կայծակը տապալեց ծԱ. դարէն մնացած զանգակատուն մը։ Էօռ է Լուառի մէջ եկեղեցի մը բռնկեցաւ։ Ուրիշ տեղեր հազարաւոր ծառեր արմատախիլ եղան եւ բազմաթիւ անասուններ մեռան։ Կայծակէն մեռան նաեւ քանի մը հողագործներ եւ ագարակներ կործանեցան։ Հունձքերը մեծ վնաս կրեցին ամէն տեղ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խռովութիւնները կը շարունակուին նոյն միօրինակութեամբ։ Առջի օր ահաբեկիչները առեւանգեցին երկու ոստիկաններ։ Ընդհարման մը ատեն սպաննուեցան երեք ահաբեկիչներ եւ վիրաւորուեցան եօթը հոգի։ Ոստիկան մը եւս սպաննուեցաւ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ պատերազմի մասին միշտ հակասական լուրեր կը հասնին։ Ազգայնականները կը հաւաստեն թէ յաջողած են ճեղքել հանրապետական ճակատին աջ թեւը, իսկ այս վերջինները միշտ նոր յաղթանակներ կ'աւետեն։

Կարպիս եւ Անգինէ Լուսպարոնեան կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց աղջկան՝

ՍԵԴԱ ԼՈՒՍՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 4ին հիւանդանոց Բրէթոնոյի մէջ։

Ցուղարկաւորութիւնը կիրակի, 7 օգոստոս, առաւօտեան ժամը 9ին Անիէռի գերեզմանատան մէջ (Rue Dumesnil)

ՀԱՆԴԷՍ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. ԽԵՃԱԿ խումբի կողմէ (Լաօթէթայի մէջ)

7 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին

Կը նախագահէ ընկեր ԱԶԳԻՆ

Կը բանախօսեն՝ Պնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ եւ ընկ. ԱՍ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կ'երգեն՝ տիկին Լուսիկ Կարապետեան, տիկին Մառի Ստեփանեան, ընկեր Սարգիս Սարգիսեան եւ ուրիշներ

Կ'արտասանեն՝ օր. Սիրանուշ Յովսէփեան, ընկ.ներ՝ Զուկաս Յակոբեան, Նշան Թանիկեան եւ Ս. Բրուտեան։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ.ՇԱՄՈՆԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ Կոմիտէի կողմէ

7 Օգոստոս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COINի գեղեցիկ զբօսավայրին մէջ։

Կը նախագահէ ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Առատ պիւֆէ։

փափաքողներ՝ իրենց ուտելիքները միասին կրնան բերել

Դաշտավայրը գտնելու համար, բռնել կայարանի ճամբան, որ ուղիղ կը տանի։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» եւ «ՌԱԶՄԻԿ» խումբերու հովանաւորութեամբ՝ «ՎԱՐԴԱՆ» ենթակոմիտէի

7 Օգոստոս, Կիրակի ՀՕՏԸ ՌՈՒՍԻ գեղածիծաղ պուրակին մէջ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ։

Կը մասնակցի Թաւիսա ԳԱՐԵԳԻՆ. փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱՆ կը պարէ հայկական եւ կովկասեան պարեր։

Անձրեւի պարագային խնճոյք տեղի պիտի ունենայ նոյն սաթիւ Սալոն Նոսի մէջ։

Ցոգեկառք առնել, կառ. տիւ Նոռէն եւ իջնել Սարսէլ ջնտեւեայ ժամերուն.— 12.35, 13.50 14.35։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ ԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ ԲԱԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԻՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒՆ

7 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8, Սէնթ-ԱՆՏՐԷի օգոստոսն պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ՝ հայրենակից Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ՝ հայրենակից Մ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւ ուրիշ անակնկալներ

Հայկական եւ եւրոպ. ընտիր նուագներ պիտի նուագէ Թատրոն ԱԼՖԱՋը։

Խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը Պ. Պ. Գէորգ Պօղոսեանի, Հ Սարգսեանի, Ա. Աւագեանի եւ Օր Տէր Նազարեթեանի կողմէ։

ՓԱՇՏՕՆՍ ԽՈՆԲԱԼ Է

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 2.30ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

„ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ ԻԲ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ... Ն. Աղբալեան՝ «Մտածումներ Ազգի եւ Դաւանանքի մասին». Ռ. Բերբերեան՝ «Պատրանքի շրջանից (Դ.)». Տոքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան՝ «Յուշատետրէս (Ը)». Տ. Դէնոյեանց՝ «Հետախոյզի մը յուշերը». Հ. Ն. Թորոսեան՝ «Տոքթ. Վ. Պէյլ». Հին Թուղթեր.— Հ. Աճէմեան՝ «Բազրատ վրդ. Թաւաքալեանի մասին». Հմ. Մանուկեան՝ «Դէպքերը Վասպուրականում» եւ Արամի նամակը. Անցեալէ. Ց. Քիւրտեան՝ «Սալաթին, Գրիգոր Տղայ եւ Լեւոն Ա.». Կեանք եւ Մշակոյթ. Դիրք եւ Մամուլ. Գրախօսական. Ցանկուած՝ Գիւտ Մխիթարեան՝ «Պրագի լեհայ գաղութը»։

Բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆր.

Մնացեալ բոլոր երկիրները՝ 3 տոլար։

Մնացեալ բոլոր երկիրները՝ 3 տոլար

Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).

Բաժանորդներէն կը խնդրուի օր առաջ փակել իրենց հաշիւը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ-ԱՐԴԱՐ

Ամսագրին Յունիս-Յուլիսի միացեալ թիւը, յաւելուածական էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մ'րտիչ Պարսամեան՝ Արփիար Արփիարեան, Ա. Յովաննեան՝ Բալկանեան աշխատանքին խմբանկարը, Գ. Եպսկ. Տրապիզոնի՝ Մշեցի Միրաքը, Ն. Սարաֆեան՝ Բեղբուած մը, Վ. Թոթովենց՝ Տրդատայ թախուց, Վ. Նորենց՝ Բեզմնաւորած (քերթուած), Հրաչ Սարգիսեան՝ «Շահնամէ», Փ Յաճասար՝ Վերադարձ դէպի Բնութիւն, Հ. Ա. Քիպարեան՝ «Պիլիկիոյ Ցարքարանքը» գրքին մասին եւ ամսօրեակ։

Խմբագրութիւնը կը խնդրէ իր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն փակել 1938ի հաշիւները

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք։

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՕՆՈՍԵԱՆ

16, Rue du Pourteur, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հետամայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան նուագներ։ Միակ նուագախումբ որ հանդէսի պարահանդէսի համար մեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

Մեծ Դաշտահանդէս — Գիւղազնացութիւն

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ՓՕՆՑԻ ՇԷՐԻԻ ընկ. ԹԻՒՐՔՄԷՆԵԱՆԻ ծառաստանին մէջ

7 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8ը

Պիտի ըլլան երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ անակնկալներ

Եւրոպական պարերը պիտի վարէ ճոխ ՕՐՔԵՍԹՐ մը։

Սիրով կը հրաւիրուին ՎԻԷՆԻ, ՏԷՑԻՆԻ, ՍԷՆ ՖՕՆԻ, ՆԷՕՎԻԼԻ եւ ...ի ընկերները եւ համակիրները։

ԳԻՆ՝ 5 ՖՐԱՆՔ. Փոքրիկներու համար կէս գին։

Շոգեկառքը կը մեկնի կար տը Լէսթէն առաւօտեան ժամը 8ին. ... խմբուիլ կայարանին առջեւ ժամը 8ին քառորդ մնացած։

ՕԱՂՈՐԴՆԵՐ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— կար տը Լէօթ երթալու համար առնել ... 11, 24 եւ 25 ծանրակառքերը եւ իջնել Ավընիւ Ֆէլիքս Ֆօր։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ

ՑԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 8.30ին

Սինէ Ռէթօ պիտի ներկայացնէ ԱՆՑՔԵՐ «ԱՆՈՒՇ» ՕՊԵՐԱՅԷՆ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐ. ՍԷԽԵԱՆԻ — ԶԱՑՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ ՀՕՋԱՐ ՈՒ ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ.

Արաբական հրաշապատումի ժապաւէնը հայերէն վերտառութեամբ եւ արեւելեան երաժշտութեամբ։

Նաեւ ՄԵԾ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ. ԿԷՍ ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԽՆԴՈՒՔ.

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ. ՓՈՔՐԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ.

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

Փառիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Հմտօրէն գտնէք ԱՆԱՐԱՏ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը։

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ ...ներու կը տրամադրուի սրահ։

ԿՏՐՈՆՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ...

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

„ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Ընգուզական. Անմրցելի. Ախորժաբեր.

Ռառնակարգ զօրացուցիչ ...

բեր, պատրաստուած զուտ ...

Թով: Հայ աւանդական սեղանին ...

ՅԱՆԴԻՆԻ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

63, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնելով պատրաստուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը. Զգուշացէք արուեստական օղիներէն, ձեր ստամոքսը կ'այրէ։ Գիշերները ջուր կը խմէք եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ծանօթ է։

Dalakupeian 8 Rue Sainte...

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-76
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 9 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. [redacted]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շարք մը խորհրդածութիւններ եւս, Աթէնքի մեր պաշտօնակիցին յուզած հարցերուն առթիւ:

—«Կը հարցնենք. ո՞րն է ձեր քաղաքականութիւնը, Հայոց ազգ: Մինչեւ ե՞րբ հրապարակին վրայ այս տեղքայլը. մինչեւ ե՞րբ այս քաղաքական անորոշութիւնը»:

Ընկեր խմբագիրը այս հարցումները կ'ուղղէ, այն միամտութեամբ թէ գաղտնի՞ք է բուն քաղաքականութիւնը, գոնէ կովկասեան հարցին առթիւ.— «Պէտք է միշտ նկատի ունենալ որ Ռուսը եւ Թուրքը օր մը վերջնապէս պիտի քշուին Կովկասէն, ու կովկասեան ազգերը պիտի մնան իրենք իրենց, ազատ ու անկախ»:

«Նոր Օր» ի՞նչ հիմքեր ունի, այսքան վճռական յայտարարութիւններ ընելու համար հարցի մը առթիւ որուն հանգոյցը ոչ մէկը համարձակած է քակել մինչեւ այսօր:

Եթէ մեր դասերը պիտի առնենք պատմութենէն, մանաւանդ մօտաւոր անցեալէն, փորձութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ Ռուսը կրնայ ձգել Կովկասը, այս կամ այն դէպքին հետեւանքով, բայց կրնայ նաեւ վերադառնալ: Չափազանց լաւատեսութիւն պիտի ըլլայ ընդունիլ թէ այլ եւս ի վիճակի չէ վերադառնալու:

Այդ նոյն նախընթացը կ'ըսէ թէ երբ Ռուսը քշուի, ետեւէն պիտի հասնի Թուրքը:

Եթէ կարգ մը երեւոյթներ այն տպաւորութիւնը կը գործեն թէ «կովկասեան ազգերը պիտի մնան իրենք իրենց, ազատ ու անկախ», առ նուազն տասը փաստեր ալ բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսեն:

Օրինակ, 1920ին Ռուսը (բոլշեւիկը) վերադարձաւ երբ դեռ նոր կը վերակազմուէր, իբրեւ քաղաքական եւ զինուորական ուժ: Ոչ-բոլշեւիկ Ռուսերն ալ երբեք հրաժարած չէին Կովկասէն:

Ահա, օրինակ, Մոսկուայի կարգ մը բացառիկ տնօրինութիւնները ու պատրաստութիւնները, Կովկասի պաշտպանութեան համար.— Խումբ խումբ դնդակահարուեցան Կովկասի — ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան — ամէնէն հաւատարիմ վարիչները, երկիր առ երկիր, իբրեւ դաւաճան եւ անվստահելի: Տեղի ունեցան զանգուածային տեղահանութիւններ՝ սահմանամերձ շրջաններէն: Օտարականները երկրէն եւ մանաւանդ Կովկասէն կը քշուին [illegible] (Այլուր, հաւանաբար Ծայր. Արեւելք) փոխադրուած են տեղական զօրամասերը (հայկական, վրացական, թաթարական) եւ անոնց տեղ հաստատուած են ռուսական զօրքեր: Ամբողջ երկրամասը ենթարկուած է պաշարման վիճակի ևն.:

Բայց ենթադրենք թէ այս բոլորը տագնապի ջղաձգութիւններ են եւ Կովկասը պիտի պարպուի:

Արդ, պատմութեան միայնակ մասը կ'ըսէ.— Թուրքիա նոյնպէս չէ հրաժարած իր յաւակնութիւններէն, Կովկասի մասին: Եւ կան «մեծեր», որ կը քաջալերեն զինքը, այդ ճամբուն վրայ: Լեհաստան եւ Գերմանիա, թերեւս ալ Իտալիա կ'ուզեն Խ. Միութեան տկարացումը: Կ'օգնեն ալ, նիւթապէս կամ բարոյապէս: Իսկ Մեծն Բրիտանիա աչքերը միշտ յառած Բագուի քարիւղին եւ Վրաստանի մանգանէզին, միշտ կը խրախուսէ Թուրքիան, օգնելու համար Կովկասի անջատման: Ինչպէս որ 1920ին, երես դարձուց Կովկասի անկախ հանրապետութեանց, երբ տեսաւ որ անոնք ի վիճակի չեն պաշտպանելու իրենց գոյութիւնը եւ իբր պատուար կամ յառաջապահ ծառայելու:

Չխօսինք աւելի մանրամասնութեանց մէջ, որոնք շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Բուն իրականութիւնը շատ աւելի լրջօրէն պատկեր մը կը ներկայացնէ, քան կ'ենթադրենք:

Մանաւանդ որ, «մեզմէ աւելի լաւ պատրաստուած» կովկասեան ազգերը — Վրացի, Թաթար եւ Տաղստանցի — իրենց երկու-քուկէս կամ աւելի Միութիւններով կը հետեւին միայն մէկ ճամբու, — ճակատիլ Ռուսին դէմ, կռնակը տուած Թուրքին: Մէկ մասը այդ ծրագիրը կը հետապնդէ մանուածապատ ճամբաներով, միւսը՝ չեշտակի, առանց դիմակի:

Եւ «Նոր Օր»ի խմբագիրը ի զուր կը կարծէ թէ անոնք «բազմաթիւ փորձեր ըրած են այդ Միութեան մէկ հաւասար անդամը դարձնելու հայ ժողովուրդն ալ»:

Անոնք պարզապէս մէկ բան փորձած են եւ կը փորձեն մինչեւ այսօր, — մեզ ալ ձգել թակարդին մէջ, երեւութապէս անմեղ ծրագրով մը, — անկախութիւն եւ համադաշնակցութիւն:

Անոնք ատեն մը տրամադրութիւն կը ցուցնէին լսելու հայկական պահանջներն ու տեսակէտները, եւ 1921 յունիս 10ին ալ յայտարարութիւն մը ստորագրեցին հանդիսաւորապէս, որոշ յանձնառութիւններով:

Յետոյ, մէկ տարիէն միւսը, այդ պաշտօնական յայտարարութենէն ալ ձեռնթափ եղան, եւ սկսան իրենց երգը երգել, աւելի կամ պակաս փափկանկատութիւն փորձելով:

Եւ այսօր այդ Միութիւններէն մէկը, «Պրոմէթէ»ն կապուած կը մնայ Պրիւսէլի Դաշինքին (առանց Հայերու մասնակցութեան), իսկ միւսը, «Կավկազ»ը, գիտէք թէ ի՞նչ կ'ըսէ, ռուսերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն կամ անգլիերէն (կը պատրաստուի [illegible] նաեւ հայերէն) ...

Մէկ բան ստոյգ է,— անոնք լրջօրէն կազմակերպուած, լայն ցանցեր փռած են երկրէ երկիր, եւ կը գործեն յամառ հետեւողականութեամբ, [illegible] համբերութեամբ: Կարճ խօսքով՝ գործի վրայ են: Եւ ամէն ուր որ հանդիպին, կը դիմաւորուին հետեւեալ հարցումով — Ո՞ւր են Հայերը ...

Ահա այստեղ է որ մենք անկարելին պիտի փորձենք, զգացնելու համար թէ՛ մեր ներկայութիւնը թէ՛ քաղաքականութիւնը:

Այս է հիմնական իմաստը «ազգային միացեալ ճակատ»ին, ներքին թէ արտաքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

100 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՆ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ

Տարօրինակ պատկեր մը կը ներկայացնէ Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը: Մինչ բարեացակամ ծանուցագիրներ կը փոխանակուին երկու կառավարութեանց միջեւ, վէճը խաղաղութեամբ կարգադրելու համար, անդին ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին անընդհատ:

Շաբաթ օր հարիւր խորհրդային սաւառնակներ օդանաւային ամենամեծ ցուցադրութիւնը կատարեցին Ծայր. Արեւելքի մէջ, 500 ռումբ նետելով վիճելի դիրքին՝ Չանկուֆէնկի վրայ, երեք ժամ տեւողութեամբ: Ճափոնի պատերազմական նախարարութեան զեկոյցը կ'ըսէ թէ խորհրդային օդանաւերը կրակ տեղացին ռազմական կէտերուն, երկաթուղիին եւ ուրիշ դիրքերու վրայ: Յետոյ ռուսական զօրքը յառաջ խաղաց, առաջնորդութեամբ ռմբաձիգներու, բռնանալ մտնելով ճափոնական դիրքերուն, բայց ետ մղուեցաւ:

Մոսկուայի զեկոյցը բոլորովին ուրիշ բան կը պատմէ, ըսելով թէ ճափոնական դեսպանին խաղաղասիրական առաջարկներէն մէկ օր վերջ, ճափոնական զօրքը կրակ բացաւ եւ ուժգնօրէն ռմբակոծեց խորհրդային հողը: Խորհ. զօրքն ալ իր կարգին կրակ բացաւ եւ երեք ժամ վերջը ճափոնական թնդանօթները լռեցին: Յետոյ խորհրդային օդանաւերն ալ յարձակեցան եւ գրաւեցին խորհրդային հողը: Մեր զօրքը այժմ ամբողջապէս գրաւած է սահմանամերձ կէտերը որոնք կը պատկանին Խ. Միութեան:

Ինչպէս կ'երեւայ, կացութիւնը անորոշ է տակաւին, թէեւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ խորհրդային զօրքը ետ առած է Չանկուֆէնկը:

** Ճափոնական լուրի մը համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը 100 զինուոր եւ 2-3 թնդանօթ ղրկած է Քորէա: Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ հինգշաբթի օրէն ի վեր 50 խորհրդային հրասայլեր ոչնչացած են:

** Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած ըլլալով, կիրակի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ, փութացնելու համար դիւանագիտական բանակցութիւնները: Դեսպանը ուժգնօրէն բողոքեց մինչեւ հիմա եղած օդանաւային ռմբակոծութեանց դէմ եւ ապացարութիւններ ուզեց: Պատերազմական նախարարութեան ներկայացուցիչն ալ յայտարարեց.

— «Այլանդակ եւ վիրաւորական է տեսնել որ խորհրդային իշխանութիւնը կը շարունակէ յարձակումները Մանչուրիոյ եւ Քորէայի հողին վրայ, մինչ ասդին բանակցութիւններ կը կատարուին Մոսկուայի մէջ: Բայց պէտք է համբերենք, որովհետեւ կ'ուզենք պահպանել խաղաղութիւնը: Սակայն եւ այնպէս, մեր համբերութիւնն ալ սահման ունի, եթէ խորհրդային իշխանութիւնը շարունակէ գրգռել մեզ»:

Խորհրդային վերջին զեկոյցը հրատարակուած էր առաջին զօրաբանակի (Ծովային շրջան, Ծայր. Արեւելք) ապաշտպանական կողմէ: Իրազեկները այս իրողութենէն կը հետեւցնեն թէ լիազօրութիւն տրուած է մարաջախտ Պլիւխէրի, որպէսզի իր յարմար գտած եղանակով գործէ Ծայր. Արեւելքի մէջ: Մինչեւ հիմա զեկոյցները կը հրատարակուէին Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան կողմէ: Կը նշանակէ թէ Խ. Միութիւնը այժմէն կը պատրաստուի բոլոր պատահականութեանց հանդէպ:

** Իտալական թերթ մը «Փոփոլօ տի Ռոմա» խմբագրականով մը գիտել կուտայ թէ՝ հակառակ բոլոր երեւոյթներուն, Խ. Միութիւնը պատերազմ պիտի չհռչակէ Ճափոնի դէմ: Թերթին կարծիքով, խորհրդային իշխանութիւնը պիտի պարտուի, եթէ պատերազմ ծագի: Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Խ. Միութիւնը Ճափոնէն շատ վար կը մնայ թէ ցամաքային զօրքով եւ թէ նաւատորմիղով: Թէեւ Մոսկուա գերազանց է օդանաւային ուժով, բայց թերթը չի կարծեր որ այդ ուժը կարենայ յաղթել ճափոնական տորմիղին: Եզրակացութիւնը — «Բայց կայ շատ աւելի ծանր իրողութիւն մը. հաւանական է որ Խ. Միութիւնը Եւրոպայի մէջ յարձակում կրէ հզօր թշնամիէ մը՝ Գերմանիայէն, եթէ պատերազմի բռնուի Ծայր. Արեւելքի մէջ: Այն ատեն վախճանը հասած պիտի ըլլայ խորհրդային իշխանութեան, նոյն իսկ Ռուսաստանի, իբրեւ անկախ պետութիւն: Մեր սերունդին տեսած եւ տեսնելիք այնքան փառապանծ եւ ահարկու դէպքերուն մէջ, անհաւանական չէ անհետացումը կայսրութեան մը որ աշխարհի ամենամեծերէն մէկն եղաւ, եւ ասիկա պիտի ըլլայ կատարեալ արդարութիւն»:

Անգլիոյ գաղթային նախարար Պաղեստինի մէջ

Պ. Մէլքըմ Մէքտօնըլտ, Անգլիոյ գաղթային նախարարը, Պաղեստին հասաւ օգոստ. 6ին, բոլորովին գաղտնի: Անմիջապէս գնաց Երուսաղէմ եւ տեսնուեցաւ մարզպանին եւ Պաղեստինի հրամանատարին հետ: Յետոյ Անգլիա վերադարձաւ օդանաւով: Իր այցելութիւնը իմացուեցաւ, երբ մարզպանը ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, հանդարտութեան հրաւէր կարդալով: Նախարարը վերադարձին կանգ առաւ Մալթայի մէջ, նոր սահմանադրութեան հռչակման առթիւ.

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ անհրաժեշտ համարուած էր նախարարին Պաղեստին այցելութիւնը, անձամբ ուսումնասիրելու համար կացութիւնը, որ երթալով կը ծանրանայ: Այցելութիւնը գաղտնի կատարուած է, տեղի չտալու համար թշնամական ցոյցերու:

** Անգլիացի զինուոր մը եւ երկու ոստիկաններ սպաննուեցան շաբաթ օր: Օգոստ.-ի առաջին շաբթուն սպաննուած են 38 հոգի, վիրաւորուած՝ 70: Սպաննեալներուն մէջ կը գտնուին հինգ Անգլիացիներ, հինգ ալ վիրաւորներուն մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մեռաւ ժողովրդական արուեստագէտ Կոստանդին Ստանիսլաւսքի, որ եղած է Գեղարուեստական Թատրոնի հիմնադիրներէն մէկը: 75 տարեկան էր եւ համաշխարհային համբաւ կը վայելէր:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ռազմափորձերը վերջացան կիրակի օր, չորս արկածներով, որոնց մէկուն մէջ հինգ հոգի այրեցան: Փճացան հինգ օդանաւեր: Ռազմափորձերուն արդիւնքը նպաստաւոր կը համարուի, երկրին պաշտպանութեան տեսակէտէն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ թագաւորը ճամբայ ելաւ դէպի Հաագ, խումբ մը հետեւորդներով: Հաւանական է որ այցելէ նաեւ Փարիզ եւ Լոնտոն:

ՊՈԼՍՈՅ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Ընկերակցութեանց օրէնքը կը գործադրուի

ԽՄԲ.— Այսօր երկրորդ էջին վրայ հրատարակած ենք շատ կարեւոր յօդուածաշարք մը, որ կը պարզէ Պոլսոյ ոչ-Թուրք համարակութեանց եւ մասնաւորապէս հայ համայնքին քայքայման համար մշակուած միջոցները: Այդ միջոցներէն մէկն ալ ընկերակցութեանց օրէնքն է, որուն գործադրութեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք (3 օգոստոս).—

Ընկերակցութեանց օրէնքը շահակիցներուն հաղորդուած ըլլալով, այսօրուընէ սկսեալ ընկերակցութիւնները եւ միութիւնները պարտաւոր են իրենց գոյութիւնը պատշաճեցնել նոր օրէնքի տրամադրութեանց:

Նոր օրէնքին համաձայն, պիտի չթոյլատրուի գործունէութիւնը այն միութեանց, որոնք հիմնական օրէնքի Բ. յօդուածին ճշդած պետական վարչաձեւին հակառակ նպատակ կը հետապնդեն, ապահովութեան եւ անդորրութեան եւ հանրային բարոյականի անպատշաճ, քաղաքային եւ ազգային միութիւններ խանգարող, կրօնի, աղանդի սկզբունքներուն վրայ հիմնուած, տեղացի եւ օտարական նման հայրենակիցներու միջեւ երկուութիւն առաջ բերող բնոյթ մը ունին, ոեւէ ձեւի կամ անունի տակ շրջանակային նպատակ կը հետապնդեն, ինչպէս նաեւ ընտանիքի, ցեղի եւ դասակարգի կոթողած՝ գաղտնի գործունէութիւն ցոյց կուտան:

Օրէնքը դեռ ուրիշ կարգ մը կարեւոր տրամադրութիւններ ալ կը պարունակէ: Առայժմ գոյութիւն ունեցող ընկերակցութեանց մասին քննութիւններ պիտի կատարուին եւ օրէնքի տրամադրութեանց չպատշաճողներուն գործունէութեան վերջ պիտի տրուի:

** Վերջերս Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ նոր ընկերակցութեանց օրէնքին վիճաբանութեան առթիւ, Աֆիոնի երեսփոխան Պ. Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան) շատ շահեկան արտայայտութիւններ ունեցած եւ ի մէջ այլոց ըսած է.

— «Փոքրամասնութիւն (էքալլիէթ) բառը խորթ կը հնչէ մեր ականջներուն: Այս բառը որ Քափիթիւլասիոնի շրջանի օտար պետութեանց քաղաքական խաղերուն գործիք դարձող դասակարգ մը կը յիշեցնէ, այլ եւս իմաստ մը չունի, քանի որ Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութիւն չկայ: Ինչպէս յայտնի է, Իսթանպուլի մէջ հայ, յոյն եւ հրեայ հիւանդանոցներ կան: Անոնցմէ Յունաց հիւանդանոցին համար մեր բարեխնամ կառավարութիւնը 35 հազար ոսկի յատկացում մը ըրաւ, շնորհակալ եմ, ինչպէս որ անցեալները մեր ընկեր Սթամաթն ալ շնորհակալութիւն յայտնեց: Արդեօք մեր բարեխնամ կառավարութիւնը օգնութեան չի՞ կրնար հասնիլ հայ եւ հրեայ հիւանդանոցներուն ալ, որոնք մինչեւ իրենց կոկորդը պարտքի տակ մնացած են: Ասիկա յատկապէս կը խնդրեմ».

Փոքրամ. ազգութեանց դպրոցները կալուածատուրքէ զե՞րծ են

ԵՆԻ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ կ'իմացնէ.— Նոր որոշումներ տրուեցան թէ փոքրամասնութեանց վարժարաններու, օտար անհատներու, ընկերակցութեանց, հաստատութեանց, կրօնաւորներու եւ կրօնաւորուհիներու կողմէ բացուած դպրոցներու շէնքերը կալուածատուրքէ ինչ կերպով պիտի կրնան օգտուիլ:

Այս կարգի անձերու կողմէ վարուած դպրոցները երեք դասակարգի բաժնուած եւ ճշդուած է թէ անոնցմէ որոնք կալուածատուրքի ենթակայ կամ զերծ պիտի ըլլան: Այս դասաւորումին համաձայն, Թիւրք փոքրամասնութեանց վարժարանները, այն խորհրդածութեամբ թէ հանրային կրթութեան ծառայող հաստատութիւններ են, ամբողջովին զերծ կը կացուցուին կալուածատուրքէ:

Օտար անձերու եւ հաստատութեանց, կրօնաւոր եւ կրօնաւորուհիներու կողմէ վարուած դպրոցներուն շէնքերէն մինչեւ հիմա կալուածական տուրք կը գանձուէր: Կրթական գործավարութիւնը ելմտական գործավարութեան տեղեկացուցած է թէ, ներկայիս այս կարգի վարժարանները հանրային կրթութեան կը ծառայեն, որով ասոնց դպրոցական շէնքերն ալ զերծ պիտի ըլլան կալուածատուրքէ:

Իսկ մասնաւոր վարժարանները, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութեանց անհատներուն կողմէ բացուած անձնական վարժարանները, թէեւ հանրային կրթութեան գործին կը ծառայեն, բայց միաժամանակ շահ ալ կը հետապնդեն, որով այսպիսիներուն դպրոցական շէնքերէն կալուածատուրք պիտի գանձուի:

Իտալիոյ ցեղապաշտութիւնը եւ [illegible]

Օգոստ. 6ին լոյս տեսաւ Իտալիոյ ցեղապաշտութեան օրկանին առաջին թիւը, Լա Տեֆէզա Տէլլա Ռացցա (Ցեղին պաշտպանութիւնը):

Յառաջաբանին մէջ, տնօրէնը, Ինթէրլանտի, կը բացատրէ թէ Իտալիա չէր կրնար անտեսել ցեղային խնդիրը ճիշդ այն պահուն, երբ կայսրութեան հաստատումով, տարբեր ցեղեր դրուած են իր տիրապետութեան տակ եւ երբ «շատ հին եւ յարձակողական ցեղապաշտութիւն մը, վարդապետական ցեղապաշտութեանց ամէնէն վայրագն ու ցնորականը, հրէայականութիւնը, բայց ի բաց կը պատռէ մարդկային ընկերութեան եւ կը փորձէ զայն ծառայեցնել իր անխոստովանելի նպատակներուն, մեղսակցութեամբ թշուառօրէն ապականած ժողովուրդներու եւ կուսակցութեանց».

Տնօրէնը յետոյ կը պարզէ թէ նոր հանդէսը երեք բաժին պիտի ունենայ, — գիտական, վաւերագրական եւ վիճաբանական:

Կարգ մը ակադեմական յօդուածներէ վերջ, որոնց մէկուն հեղինակն է դատական նախարարը, հանդէսը յիշելով Հռենոսի գրաւումը Ֆրանսայի այլագոյն զինուորներու կողմէ, կը ձգտի բազմաթիւ լուսանկարներով հաստատել խառն ամուսնութիւններէ ծնած զաւակներու այլասերումը:

Հանդէսը յարձակողական դիրք մը բռնած է մասնաւորապէս Ֆրանսայի դէմ: Քանի մը յօդուածներու մէջ Ֆրանսական յեղափոխութենէն ծնած քաղքենի դասը կը նոյնացնէ հրէայականութեան հետ: Այսպէս, յօդուածագիր մը գիտել կուտայ.

— «Հրեաները իրենք զիրենք շատ լաւ կը գտնեն Ֆրանսական կարգուսարքին մէջ. անոնք են որ օգնեցին Ֆրանսայի՝ այդ կարգուսարքը հաստատելու: Մարքսէն Մոսկուա, Գահիրէ եւ Նիւ Եորք. Ֆրանսական յեղափոխութեան բոլոր ազդեցիկներուն մէջ, կան հրեաներ, մանաւանդ քաղքենիներ: Ամէն ուր որ քաղքենի (պուրժուա) մը կայ, կայ նաեւ Ֆրանսական կարգուսարքը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ
ԷՎԳԱՖԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

ԽՄԲ.— Իրազեկ աշխատակից մը ներ երկար թղթակցութիւններով կը պարզէ Պոլսոյ հայ համայնքային քայքայումը, իբրեւ հետեւանք էվգաֆի նոր օրէնքին, որ արդէն կը գործադրուի խստօրէն եւ որուն զանազան երեսները պարզած ենք օր օրին (մէկ միւթեվէլլի եւն.)

Ա.

«Էվգաֆի օրէնք», «միւտ միւթէվէլլի», «մամի եւ իրազեկի խնդիր»: Ձեմ գիտեր թէ արտասահմանի հայութիւնը կը տեսնէ՞ այս բացատրութեանց վարագուրած ողբերգութիւնը, երբ անոնց կը հանդիպի թերթերու մէջ:

Ծանօթ է մեր համայնական մատակարարութեան դրութիւնը: Համաձայն ազգային սահմանադրութեան, որ 70ական թուականներուն վաւերացուեցաւ կայսերական հրովարտակով եւ օրինապէս դեռ կը մնայ ի զօրու, քանի որ քէմալական նոր օրէնք չէ ջնջած զայն, համայնքը կը կազմէ տեսակ մը թագաւորական անձնաւորութիւն եւ ամէն ինչ կը կառավարուի կեդրոնացեալ դրութեամբ:

Իւրաքանչիւր թաղ ունի իր թաղականութիւնը, բաղկացած 3-9 անդամներէ, համաձայն թաղին մեծութեան: Թաղականները կ'ընտրուին ժողովրդական ազատ քուէարկութեամբ եւ ենթակայ են Կեդրոնական Վարչութեան, ամէն տեսակէտով: Մասնաւորապէս ստիպուած են ամէն տարի նոր պիւտճէ ներկայացնել Տնտես. Խորհուրդին, ինչպէս նաեւ քննել տալ լրացած տարուան հաշիւները: Պիւտճէէն դուրս բլլալիք արտակարգ ծախքերուն համար ալ պարտաւոր են դիմել նոյն Խորհուրդին եւ արտօնութիւն առնել:

Թաղականներէն զատ կան կարգ մը Հոգաբարձութիւններ եւ Խնամակալութիւններ, որ ժողովուրդէն չեն ընտրուիր, այլ կը նշանակուին Կեդր. Վարչութենէն: Այսպէս են — աւելի ճիշդ՝ էին.— Ազգային Հիւանդանոցի եւ Կեդրոնական Վարժարանի նման կարեւոր հաստատութիւններ, որոնց վարիչները պէտք է ըլլան փորձառու, զարգացած եւ դիրքի տէր անձեր: Ազգ. սահմանադրութիւնը չէ ուզած ժողովրդական քուէի պատահականութեան ենթարկել անոնց վարչութիւնը: Արդէն թաղային չեն անոնք, այլ կեդրոնական հաստատութիւններ եւ հետեւաբար գործնապէս ալ դժուար է քուէարկութիւն կատարել տալ անոնց համար:

Իշխանութեան անցնելուն պէս, քէմալական վարչութեան առաջին գործը եղաւ կաշկանդել թաղային ընտրութիւնները: Թեկնածուներու ցանկը նախապէս կը հաղորդուէր Ոստիկանական Տնօրէնութեան, որ ամիսներով քննութիւն կը կատարէր թեկնածուներու մասին եւ սեւ գիծ կը քաշէր անոնց վրայէն որ մազաչափ կասկած կը ներշնչէին իբրեւ ազգասէր կամ նոյնիսկ մաքուր անձ:

Կը պատահէր նոյնիսկ որ քննութիւնը տեւէ մէկ երկու տարի, կամ երբեք չվերջանայ: Այս կամ այն նկատումով, յարմար չէր տեսնուեր ընտրութիւնը:

Երբ ցանկը յաջողէր դուրս գալ ոստիկանական մաղէն, այն ատեն ընտրութեան պէս բան մը կը կատարուէր ընտրուած անձերուն մէջէն: Երբեմն ալ, ինքը ոստիկանութիւնը կը ցուցնէր թէ այսինչ անձերը պէտք է ընտրուին:

Ձմոռնամ ըսելու որ գործին մէջ կար նաեւ Հալք (ժողովրդական) կուսակցութիւնը, որուն թաղային մասնաճիւղերը գիտեն իրենց ընտանիքի Հայերուն խօսք պարել: Ձգիտցածները ալ կը սորվեցնեն հայ գործակալները, որոնք կը վխտան ամէն կողմ: Ասոնք «դիմաւորագրուած» են, պաշտօնապէս արձանագրուած են եւ թոշակ կը ստանան պետութենէն: Ասոնք ալ — եւ ասոնք մեծամասնութիւնն են — «կամաւոր» են, ձրիաբար կ'աշխատին, պարբերաբար ճռռալներ առնելով...

Այս ձեւով, գործնապէս քայքայուած էր համայնական դրութիւնը եւ ամէն ինչ տեղի կ'ունենար ոստիկանութեան հրամանով: Ազգ. վարչութիւնը անուանական էր եւ ստիպուած կը վաւերացնէր ոստիկանական կարգադրութիւնները, նոյնիսկ ամէնէն գայթակղալիցները: Օրինակ, չկրցաւ ձայն հանել, երբ Յովհաննէս Քէչիճեան (մականուանեալ Շաքիր Գայա) կոչուած սրիկայ մը կոխեց Ղալաթիոյ պատմական եկեղեցին, վտարեց խնամակալութիւնը եւ ձեռք առաւ ոչ միայն կալուածները, այլ եւ անհաջին Կեդրոնական վարժարանը, Պոլսոյ միակ ազգային բարձրագոյն կրթարանը:

Ասոր ու կողոպտեց, կողոպտեց ու հեղնեց ամբողջ համայնքը, սկսեալ յետին անհատէն մինչեւ Պատրիարքը: Երեւակայեցէք որ, համաձայն կառավարական քննութեանց, երկու տարուան ընթացքին ճիշդ 11.555 թրքական ոսկի իւրացուց...:

Ահա այսքան ողբալի էր կացութիւնը: Կանոն առած ոստիկանութեան, ամէն տեսակ խաչագողներ եւ լրտեսներ կը յաջողէին գալ ու տիրանալ իրենց ուզած հաստատութեան:

Եւ սակայն, նորէն բան մըն էր, քանի որ վարչական էր եւ չկար օրինական, վերջնական կարգադրութիւն մը: Քիչ մը ջանք, բուռ մը դրամ, մէկ-երկու բարեխօսութիւն, եւ երբեմն կրնայիր սրիկայ մը նետել տալ: Կը պատահէր որ ինքը կառավարութիւնը նետէր, երբ տեսնէր որ իր պաշտօնեան այլ չափը կ'անցընէ, գործը գայթակղութեան կը տանի, պաշտօնական մարմիններու անունը կը խայտառակէ: Այնպէս է որ տապալեցաւ Յովհաննէս Շահին Գայան, Ղալաթիոյ այդ պատուհասը:

Ուրիշ մխիթարական կէտ մը: Հակառակ ոստիկանական բոլոր դասաւորումներուն, ցանկերուն մէջ կը մնային նորէն կառավարական տեսակէտով անվնաս, բայց խորքով մաքուր ու պարկեշտ մարդիկ: Արդ, ասոնք որոշ չափով կը բարեխառնէին մթնոլորտը, կը յաջողէին դնել ձեւական կապ մը պահել Վարչութեան հետ, տարին մէկ երկու անգամ ներկայանալով անոր: Միւս կողմէ, պիւտճէն կը ղրկէին Տնտեսական Խորհուրդին, հաշիւ ի վաւերացումն:

Հարկ էր վերջ տալ այսքանին ալ, բոլորովին քայքայել համայնական կազմակերպութիւնը: Եւ վերջ տալ արմատապէս, որպէսզի ոեւէ ընդդիմութիւն անհնար ըլլայ:

Այսպէս է որ ծերահռչակ Իսմէթ Ինէօնիւն, նախորդ վարչապետը, ձեռք առաւ ազգային կալուածներու խնդիրը, երբ տեսաւ որ վարչական խստութիւնները եթէ կը բաւէին կաշկանդելու, չեն կրնար սակայն վերջնապէս քայքայել: Ինչ կ'ընէ չընէր, ժողովուրդը ճար մը կը գտնէ եւ կը պահէ իր եկեղեցին ու եկեղեցին: Հետեւաբար պէտք էր արմատին տալ կացինը, չորցնել նիւթական խառնուրդի աղբիւրը:

Ահա՝ էվգաֆի (վագըֆներու) խնդիրը:

Վագըֆ արաբերէն բառ մըն է եւ կը նշանակէ յատկացում, պարզ հայերէնով՝ կտակ, նուէր:

Երկու տեսակ վագըֆ կայ.— իսլամական եւ ոչ-իսլամական: Իսլամականներուն համար հինէն ի վեր կայ մասնաւոր պետական ճիւղ մը, էվգաֆի տնօրէնութիւնը: Այս ճիւղը շատ ընդարձակ եւ հարուստ է, որովհետեւ իսլամ հաւատացեալներ մեծ կալուածներ եւ շէնքեր նուիրած են բարեգործական նպատակներու: Միւս կողմէ, երբ հայ հպատակ մը — իսլամ թէ քրիստոնեայ — անժառանգ մեռնէր, անոր կալուածները կ'անցնէին էվգաֆի տնօրէնութեան:

Կային նաեւ իսլամ անհատական վագըֆներ: Օրինակ, հարուստ մը իր մէկ կալուածը կը կտակէ այսինչ մզկիթին եւ այնինչ անհատը կտակակատար կը կարգէ: Այդ անհատին մահէն յետոյ, անոր ժառանգորդը կտակակատար (միւթէվէլլի) կ'ըլլար եւ այսպէս կտակակատարութիւնը (միւթէվէլլիութիւն) կը փոխանցուէր սերունդէ սերունդ:

Էվգաֆի տնօրէնութիւնը կը հսկէր այս անհատ կտակակատարներուն:

Քրիստոնեաներուն մէջ հազուադէպ է այս պարագան: Մասնաւորաբար հայ բարեգործները գրեթէ միշտ ազգին կտակած են իրենց կալուածները, ճշդելէ յետոյ յատկացումին նպատակը: Այսպէս է որ ունէինք Կտակաց Հոգաբարձութիւն մը որուն պաշտօնն էր մատակարարել կտակ-կալուածները:

Վագըֆներու խնդիրը քաղաքական հանգամանք մըն ալ ունէր պետութեան համար: Էվգաֆի տնօրէնութիւնը վերէն վար կազմուած էր ընդհանրապէս հոճաներէ կամ մոլեռանդ իսլամներէ: Այսպէս է որ բազմաթիւ պաշտօնեաներ փաթթոց (սարըք) կը կրէին:

Աւելի զատ, անհատ կտակակատարներն ալ (միւթէվէլլի) մոլեռանդ իսլամներ էին, քանի որ վագըֆները միայն մզկիթներու կամ մէտրէսէներու յատկացուած էին:

Հետեւաբար, կառավարութեան շահը կը պահանջէր հաշուեյարդարի ենթարկել այդ կրօնական եւ քիչ մըն ալ անկախ տնօրէնութիւնը, մանաւանդ որ դրամի պէտք ունէր, իսկ էվգաֆը միլիոններ ունի, ամբողջ աշխարհ մը կը տիրէ:

Եւ ահա Զուիցերիայէն բերուեցաւ մասնագէտ մը՝ Լեհման: Այս մարդը ամիսներով աշխատեցաւ, պրպտեց բոլոր թղթածրարները եւ պատրաստեց տեղեկագիր մը, որով կ'առաջարկէր լուծուած հռչակել էվգաֆի վարչութիւնը եւ կալուածները փոխանցել պետական գանձին:

Անմիջապէս այդ իմաստով օրէնք-գիծ մը պատրաստուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Ազգային Մեծ Ժողովին, ինչպէս կը պահանջէ օրէնքը: Ազգային Մեծ Ժողովը ընդդիմացաւ վճռապէս, դիտել տալով որ երբ Թուրքիա լուծուած հռչակէ վագըֆները, նիւթական ահագին վնաս պիտի կրէ: Որովհետեւ, ներկայիս բազմաթիւ վագըֆ-կալուածներ կան Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Իրաքի, Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ, եւ անոնց հասոյթները — որոնք միլիոնաւոր ոսկիի կը հասնին — ամէն տարի կը ղրկուէին Թուրքիա, համաձայն հատակագծերուն: Արդ, երբ Թուրք կառավարութիւնը ջնջուած հռչակէ կտակագրերը, այդ երկիրներն ալ պիտի գրաւեն իրենց հողին վրայ գտնուող վագըֆները:

Դրանի վրայ հիմնուած ըլլալուն համար, առարկութիւնը լսելի եղաւ: Թուրք կառավարութիւնը ետ առաւ օրինագիծը եւ ուրիշ մը պատրաստեց, պահելով վագըֆներու դրութիւնը:

Ահա այս նոր օրէնքն է որ աղէտ դարձաւ ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց եւ մանաւանդ հայ համայնքին համար, ինչպէս պիտի տեսնենք յաջորդ թղթակցութեամբ:

Ա. Ֆ. ԼԵՀՄԱՆ-ՀԱՈՒՓԹ

(Հեղինակ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԽՐԹԵՄՆ ԵՒ ԱՅԺՄ» հռչակաւոր գործին)

Ի՞նչ փոթորկոտ օրեր: Երկինք կը գոռայ ու կայծակ կը զարնէ: Դեռ այս առտու տեսայ հրապարակին ծառ մը որ կայծակնահար տապալած էր: Կայծակնահարուած հիմակ ալ հայութեան սրտին մէջ: Ա. Ֆ. Լէհմանն Հաուփթ, հայածանօթ գերման գիտունը ոչ եւս է: Մեռեր է ան 78 տարեկան օրհնեալ հասակին մէջ, ինկալով իբրեւ հսատարուն սօսի, որ մեր աշխարհին մէջ այնքան բարձր կ'աճէր: Դեռ այս օրերս իր ընդարձակ գործին մէկ հատորը ձեռքս, կը դարձնէի ջղայնօրէն առաջին էջէն վերջինը ու վերջինէն առաջինը, ու կ'ըսէի ինքզինքիս թէ արդեօք հեղինակը ո՞ղջ է: Ու կ'ուզէի հետը թղթակցիլ, նամակ մը, մէկ նամակ ունենալու իրմէ իբրեւ յիշատակ: Ու մինչ տնտնալով կը ձգձգէի, ահա, այս փոթորկոտ յետմիջօրէին, ուր կայծակ կը զարնէ ու ամպերը կը մռնչեն, գերման օրաթերթի մը մէջ կը հանդիպիմ իր պաշտելի անունին, իբրեւ վերնագիր հակիրճ կենսագրականի մը՝ խաչ մը քովիկը:

Լեհման-Հաուփթ մեռեր է:

Մեռե՞ր է ուսուցչապետը որ առանց ուղղակի գնահատեց մեր ժողովուրդը եւ իր գիտունի բեղուն կեանքը, ամբողջ կեանքը նուիրեց անոր փառահեղ անցեալին ու տխուր եւ վտիտ ներկային ուսումնասիրութեան: Գործին վերջին հատորին տակ կը դնէ 1920ին. «Ժողովուրդ մը որ բնաջնջուեցաւ ընդհանուր պատերազմին, գրեթէ բացարձակ յաջողութեամբ: Ու կը մնէ թրքական ներգրութիւնները, մինչեւ իրենց կողմը չահելու՝ որուն համար հաւանաբար Պոլսոյ համալսարանը կանչեցին այդ շրջանին: Ենթագրուեցաւ դժբախտաբար, մեծ գիտունն, ու անգամ մըն ալ դժբախտաբար՝ իր պատասխանին ու ասկէ աւելի խայտառակութիւնը կատարուած ըլլալով այդ անօրէն ոճիրի:

Ձկրցայ երբեք հասնիլ մէկ քով քովի ունենալ, թէեւ կ'ուզէի ուսումնասիրութիւն մը գրել «Խոստացի» համար, մինչեւ ալ վարանելով, որովհետեւ գործը ընդարձակ է, 1500 ծաւալուն էջերով, ու պէտք ունի ժամանակի, հանդարտ սրտի ու անդորր ջիղերու, բաներ որ ինծի կը պակսին: Բայց այդ եռահատոր գործը, Հայոց քննական պատմութիւնը հին հին դարերու, ծանօթ շատ քիչերուն, կը սկսի նախա Հայաստանով, բեւեռագիրներու ընթերցումէն, ու կը վերջանայ գրեթէ բախտաբար յաջողապէս բնաջնջուեցանով... Ու անշուշտ կերպով կ'ըսէ թէ այս ժողովուրդն ալ երբեմն բան մը եղած է: Թերեւս շատ աւելին քան ինչ գիտէ իր մասին: Եղեր է մեծ պետութիւն Տիգրան Բ.ի օրով: Ու իր հետ եւ իր հողին վրայ տեղի ունեցած է հին Հռոմի երկու կարեւորագոյն պատերազմներէն մէկը, ընդ Մոմբնի եւ իրեն Լէհման Հաուփթի: Լուկուլլոսի առաջին բախումը Տիգրան Մեծի հետ. Տիգրանակերտի մօտ, եւ Հայոց պարտութիւնը: Հոն է որ արքայից արքան, բոլոր ժամանակներու մեծագոյն Հայը, ըսած է Հռոմի սակաւաթիւ լէգէոնները տեսնելով. «Ի՞նչ են սանոնք, եթէ զինուոր են խիստ քիչ են, իսկ եթէ պատգամաւոր՝ խիստ շատ են»: Բայց այդ օրը, այդ պահուն, այդտեղ, իր կայսրութեան ճակատագիրը պիտի վճռուէր: Որովհետեւ Հայերը այն ժամանակ բարբարոսներ էին բաղդատմամբ հռոմէական գինարուեստին, ու Լուկուլլոսի փոքրիկ այրուձին ռազմագիտական կարեւոր բլուր մը բարձրանալով զարկի, յար ձակեցաւ ու հայկական այրուձիին մէջ այնպիսի շփոթութիւն մը ձգեց, որ հայկական մեծ բանակը նահանջի դիմեց, ստակուին կռիւի չսկսած:

.. Ահա մեր օրերուն կը չիջի ծերունի տիտանը որ հայ անցեալը բրբռեց փոշիներուն տակէն, անոր վրայ իսկական պատմութեան լոյսի յաճախ գահերիներ սփռելով:

Ու այս սուգին առթիւ ըսան, իր թարմ հողակոյտին վրայ, ծաղիկ նե՞ր, որ երախտապէտ հայ ազգը կը սփռէ, իրմէ շատլօրէն ընդունած դափնիներուն ու լոյսի անմար չարուանին փոխարէն:

Ե. ՔՈՉԵԱՆ

ԱՅՆ ԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Օգոստոս) — Յուլիս 31ի կիրակին տօնական օր մը եղաւ Մարսէյլի գաղութին համար: Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Շրջանային Վարչութիւնը իր տարեկան հանդէսը նուիրած էր Այնթապի հերոսամարտին եւ այդ առթիւ զոհուած նահատակներու յիշատակը յաւերժացնելու նուիրական գործին մասնակցելու հրաւիրած էր նաեւ բազմաթիւ Միութիւններ:

«Խաղմիկ Օրէը այս տարի եւս արդարացուց իրեն կապուած յոյսերը: Տօնակատարութեան կը մասնակցէին Հայ Լէգէոնական, Տարօն Տուրուբերանի, Սասուն-Զեյթ. Վասպուրական, Սեբաստիոյ Իշխան գիւղի, Բաբերդի, Քղիի, Երզնկայի, Կարճկանի, «Զարթօնք» երիտասարդաց, Այնթ Այնթապի եկեղեցական Հայ ու Հայ Արիներու, Վասպ. Այնթ-Ան-Թոսան մասնաճիւղի, Հայ Մշակութային եւ այլ Միութեանց, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի Պոյվար - Օտտոի եւ Այնթ-Անթուանի (Լավիսթ) մասնաճիւղերու: Այնթ-Անտրէի օգտատն պարտէզը առաւօտէն լեցուիլ սկսած էր: Եկած էին հինաւուրց ուխտաւորներու նման եւ սեղաններ լեցուն էին բարիքներով: Ամէն կողմ եռուզեռ, երգ ու ծիծաղ կար. Խաւիօ «Սլյոպայ» իր սեւ գլուխ գրաւած էր: Եւ մեծ ու մաքուր զարդարուած էին հայ եւ ֆրանսական եռագոյններով: Կարգադիր Յանձնախումբը զբաղած էր նախապատրաստական աշխատանքներով:

Նոյն օրը չորս շրջաններու մէջ հանդէսներ կային եւ հակառակ այդ իրողութեան, նոյն իսկ հեռաւոր արուարձաններէն եւ թաղերէն հայրենակցական խումբեր փութացեր էին դէպի հանդիսավայրը, ուր Ոսկեխիլի օրը պիտի տօնուէր:

Կէսօրին եկան նաեւ Հայ Լէգէոնական Միութեան ներկայացուցիչներ եւ անդամները, միասին բերելով իրենց յատուկ դրօշակը, որ բուռն ծափերով ողջունուեցաւ եւ տեղաւորուեցաւ Համ. Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան դրօշի կողքին: Շրջանիս մէջ գտնուող երկու զինուորական մեծութեանց այս հարազատ եղբայրակցութիւնը շատ մեծ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ:

Ժամը 2ին հանդիսավայրը հասաւ Միութեան նախագահը գնդապետ Տիգրան Բաղդասարեան, որ ողջունուեցաւ ջերմապէս:

Հանդէսը բանալու պահուն, բազաքէն հասնող հանրակառքի մեքենաներ մեզի կը բերէին նոր հանդիսականներ: Ու քիչ ետք, դաշտը, քովընկեր միջանցքներ եւ շրջակայք ու սրահներ ամբողջ լեցուած էին: Հայրը եղաւ նոր աթոռներ ու նստարաններ բերել դուրսէն: «Ոստիկ»ն նուագեց «Մարսէյլէզ»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Անոր յաջորդեց «Մեր Հայրենիք»ը եւ օրուան նախագահ Գ. Յովհ. Հայրապետեան սկսաւ իր բացման խօսքը: Նախագահը բացատրեց հերոսամարտներու արժէքը, ցոյց տալով անոնց անհրաժեշտութիւնը, կարգ մը կարեւոր թուագրութիւններ ըրաւ եւ իր ճառը վերջացուց հայրենաշունչ խօսքերով:

Հանդէսի գեղարուեստական բաժինը առաջին մասին մէջ երգերով, արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերին օրիորդներ՝ Ն. Ղազարեան, Անահիտ Հայրապետեան, Փ. Ա. Ազնեան, Վ. Վարդանեան, Գ. Տէր Նահապետեան, Մարի Գասպարեան, Գ. Ա. Բրուտեան, Ն. Մանուկեան եւ ուրիշներ, բոլորն ալ ծափեր խլելով: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էին Օրիորդներ՝ Ն. Ղազարեանի, Ովսաննա Մուրատեանի զուգերգները որոնց դաշնակով կ'ընկերակցէր օրիորդ Անժէլ Յովհաննէսեան:

Կատարուեցան ազգային եւ ֆրանսական պարեր եւ Միութեան սաները երգեցին «Տալուորիկ»ը եւ այլ խմբական երգեր: Արտասանեցին՝ Թ. Գէորգեան, Յ. Եղոեան, Անահիտ Հրթիրեան եւ Մարգարեան, Վարդանեան, Պոյաճեան եւ ուրիշներ:

Հրապուրիչ էր Մարի Գասպարեանի «Հայաստան» եւ «Այգուն Աստուած» (ֆրանսերէն) արտասանութիւնը:

Առաջին բանախօսն էր Այնթապի հերոսամարտի ականատեսներէն Գ.

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Փ. Մ

Ուրիշ ճար չկար. ուղղակի դէպ աստուն պիտի երթար, պահպանակին կարուստը պիտի յայտնէր անոնց ու պիտի սպասէր արդիւնքին: Կապարի չափ ծանր ոտքերով քարափէն հեռացաւ, թաքսին մտաւ ու դեսպանատան հասցէն տուաւ շարժավարին: Այնտեղ հասնելուն բացատրեցին իրեն թէ գրասենեակներու բաժինը գոց էր բայց քարտուղարը յարակից բնակարանին պարտէզն էր:

-- Մինա՞կն է, հարցուց Փիթըր ծառային սպասաւորին:

-- Ո՛չ, պարոն, քանի մը ուրիշ պարոններ եւս կան. ձեր անունը տա՞նիմ իրեն...

-- Այո՛... ոչ... վարանեցաւ Փիթըր ու ինքնիրեն հակառակ չուզելով այն տաղնապէն զոր հիմա պիտի դիմաւորէր. կ'ուզէր քանի մը վայրկեան եւս շահիլ իր ուժերը հաւաքելու համար:

-- Ես անունս անձամբ կը հաղորդեմ, աւելցուց, շնորհակալ եմ, հարկաւ ինք կը ճանչնայ, այնպէս չէ՞... անցնել երեքշաբթի Լոնտոնէն պաշտօնակ մը բերի եւ յաջորդ օրն ալ ճէյմս Բէվըրլիին այցելութեան եկայ, կը յիշէ՞ք...

-- Ես շատ աւելի կանուխէն կը յիշեմ ձեզի, Գ. Փիթըր, ինկաւ ծառուկը. Լէյտի Ուէնտօվըրին քով կ'աշխատէի ժամանակին եւ դուք բարեկամներով մեզի կուգայիք արձակուրդներուն... բայց քանի մը տարի կայ ըսածս...

-- Անշո՛ւշտ, ուրախացաւ Փիթըր. ձեր դէմքը ծանօթ երեւաց ինծի երբ անցեալ օր հոս էի... ձեր անունը... կեցէ՛ք ըսեմ... Հօքինզ է, այնպէս չէ՞...

Այո՛. ինչ լաւ օրեր էին Գ. Փիթըր. թէեւ ձեր կառքերով բաւական կը խենթեցնէիք զիս...

-- Աղէկ ժամանակ կ'անցընէինք չէ՞.

Ծերունին խնդաց նորէն, բայց յետոյ յանկարծ տխրեցաւ:

-- Շատ ցաւ զգացի — ներեցէք որ կը վերյիշեմ — այո՛, ցաւ զգացի Մէյտընհէտի դժբախտ միջադէպին համար...

-- Ուրեմն դո՞ւք ալ իմացեր էք, պատասխանեց Փիթըր, որ ընկերկում մը ունեցաւ ու մտածեց այն տարաժամ կացութեան մասին որուն մէջ կը գտնուէր այդ պահուն:

-- Այո՛, Գ. Փիթըր. այս օտար երկրին մէջ մեզի համար հետաքրքրական բան չկայ եւ լուրեր կը ստանանք մեր հայրենիքէն. իշխանը Թուրք ըլլալուն ամբողջ շաբաթ մը այդ միջադէպին մասին խօսեցանք... անշուշտ արժանի էր իր կերած ծեծին... երբեմն հոս ալ կուգայ... ոչինչ մարդ է... բայց ձեզի եւ Գ. Տէյթիմին համար շատ գէշ եղաւ...

-- Զա՛ր բախտ, ըսաւ Փիթըր, յետոյ ծերունին պատշաճ շուրջանակէն հեռանալով սպասումի չէյսոով մը.

-- Զարմանալի է, այնպէս չէ՞, որ դուք երկուքդ ալ այստեղ էք այսօր...

-- Այստե՞ղ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք...

-- Հարիւրապետ Տէյթիմը այս առտու հասաւ... սարսափելի վիճակ ունէր... պարտէզն է հիմա...

-- Ներէ՛մ, Հօքինզ ինծի ծառայութիւն մը պիտի ընես... գնա՛ ըսէ իրեն որ հոս գամ, բայց միւսներուն որ ես է բան չհասկնան...

-- Ամենայն սիրով, եթէ կարելի ըլլայ, Գ. Փիթըր, պարոններէն առջին բերել գիւրին է, բայց գործին մէջ աղջիկ մը կայ, եթէ չեմ սխալիր...

-- Հոգ չէ... գնա կանչէ... ըսէ իրեն որ ստիպողական է, շատ ստիպողական...

Փիթըր չխօսկը չէր գիտեր թէ Սուխտին ինչպէս կրնար օգտակար ըլլալ իրեն, բայց քարտուղար Թիմոթը Ուէսթըրման հետ ունենալիք տեսակցութենէն աւելի կը վախնար քան Վերջին Դատաստանէն. կը փնտռէր բարեկամ մը, որպէսզի անոր պատմէր իր գլխուն եկած փորձանքը:

Երբ ծառան հեռացաւ, Փիթըր բազկաթոռին մէջ ինկաւ ու թաշկինակով սրբեց իր քրտինքները: Տխուր արտայայտութիւն մը ունէր եւ կը զարմանար թէ լաւատեսութեան ծերուկը որ եւ է ակնարկ չէր ըրած այդ մասին: Ոտքի ձայներ հասան իր ականջին, վեր բարձրացաւ: Սուխտին ու Տայանան էին որ պարտէզէն կուգային թեւ թեւի: Երկուքն ալ ուրախ ու գոհունակ արտայայտութիւն մը ունէին: Բարեւեցին զինքը միաժամանակ:

-- Հէլօ՛, Փիթըր...

-- Ի՞նչ լաւ բան որ այստեղ ես...

-- Շնորհակալ եմ, ըսաւ Փիթըր. ես ալ ուրախ եմ որ հոս էք... այսպէս միասին...

Տայանա զգածուեցաւ պահ մը. Սուխտին խնդաց ու յետոյ զարմացած հարցուց.

-- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեցաւ. յուզուած վիճակ մը ունիս...

-- Այո, յուզուած եմ, ըսաւ Փիթըր ու դարձեալ բազկաթոռին վրայ նետուեցաւ. նորէն «տեսարանիս վրայ մեկնան կաթեցուցի», ոչ, աւելի գէշը ըրի... այս անգամ «տեսարանիս մեկնանին մէջ թաթխեցի»...

-- Գ. Քարուն քիչ մը անհանգիստ է, կարծեմ, ըսաւ Սուխտին ծառային որ իրենց ետեւէն կուգար. կրնա՞ս դեղ մը բերել...

-- Անշուշտ, պարոն, մեծկակ գաւաթ մը օղի, ըսաւ Օրիորդը կարծեմ...

-- Ըսէ տեսնենք, եղբայր, ի՞նչ է եղածը, հարցուց նորէն Սուխտին, երբ ծառան դուրս գնաց:

-- Երբ իմացայ որ հոս էիր, կամ չէ տուէք քեզ, որպէսզի եղած չեղածը պատմեմ՝ քարտուղարին հետ ... տեսնուած ու կախաղան հանուած...

-- Ի՞նչ ապուր կերար նորէն, ըսաւ Տայանա. դրամներդ թղթախաղի սեղաններուն վրա՞յ ծախսեցիր, թէ անմօթ առաջարկներ ըրիր Լէյտի ... փնտռիչին...

-- Աստուած վկայ, ո՛չ, հազար անգամ աւելի գէշ բան մը պատահեցաւ... քարտուղարը կրօնը տանելիք ծրար մը յանձնած էր ինծի, Էնկիւրի տանելու համար... կորսնցուցի...

-- Ի՞նչ, աղաղակեց Սուխտին.

-- Օղին բեր, պարոն, ըսաւ ծառան անոր քովն ի վեր:

-- Շնորհակալ եմ, ըսաւ Փիթըր.

-- Հատ մըն ալ ինծի բեր, աւելցուց Սուխտին. պարտէզը պիտի ըլլանք Բալէ՛ Փիթըր, հոն աւելի գով է ու կրնաս ամէն բան պատմել առանց ընդմիջումի...

(Շար.)

Այս ճառէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ Ի ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

«Թանի» թղթակիցը կը գրէ Ժընեւէն. –

Զուիցերիա եւս մասնակցեցաւ է – վերջին խորհրդաժողովին աշխատանքներուն Տարագիրներու հարցը լուծելու համար, իր յաւակնութեան չափով. Գերմանիոյ հետ սահմանակից ըլլալով, բազմաթիւ տարագիրներ չարունակ կ'անցնին սահմանը եւ Զուիցերիա կ'ապաստանին, մինչ միւս կողմէ այլ երկիրներ Զուիցերիա եկած եւ հաստատուած տարագիրներու թիւը կը հասնի ...։ Այս համեմատութիւնը կը զարմանք չի պատճառեր անոնց որ գիտեն թէ Զուիցերիա ապաստանարան մը եղած է հինէն ի վեր, – Կրօնական Բարեփոխութեան եւ յետոյ ...

անոնց ազգը, որոնք կուգան ապաստան խնդրել։ Իր վիճակագրութիւններու համեմատ կը հաշուէ 100 000 գործազուրկ նպաստի եւ խնամատարութեան իր գործին համար ծախսուած գումարը երկրին կ'արժէ 40 գունդ ... ամէն մէկ բնակիչի վրայ, եթէ բազմանայ գաղթականներու օգնութեան գործը, չի կրնար այլեւս տեւական բնակարան մը հայթայթել անոնց երբ իր իսկ զաւակներէ ... հոգի ստիպուած են չքել եր ... մայրաքաղաք մը ...

Այն պահուն երբ գրագէնները կը փակէին իրենց դուռները, Զուիցերիա ... Ասարիացիներ, սակայն հասկնալի է թէ ինչ դժուարութիւններու հանդիպեցաւ բրիտանիոյ գաղթային այդ շարժումին, հակառակ իր նախանձախնդրութեան, որ ցոյց տուաւ հանդէպ այդ անբախտներուն։ Ինչպէս Զուիցերիոյ ներկայացուցիչը դիտել տուաւ խիստ մէջ, թրանզիթ երկիրներու աշխատանքը նուազ ծանր կը դառնայ, երբ պայմանով ըլլան թէ տարագիրները ... Այսպէս Զուիցերիա ... կեդրոնացաւ ... կոմիտէին, որու կազմութիւնը առաջարկուած էր Միացեալ Նահանգներու կողմէ ... կ'ընթանայ ... համար երկրին օգտակար անձերու։

Ճոխացրած գանգատներու արտայայտութիւնը։ Բայց թատրոնը գործիքն է միջազգային մտաւորական համերաշխութեան, աշխարհի ներդաշնակ համագործակցութեան, – այսպէս կարելի է ըսել թէ թատրոնը կիրքերու արտայայտման միջոց մըն է, միջոց մը մաքրելու եւ սրբագործելու հոգիները։ Պէտք է ուժ տալ թատրոնին զարգացման, առանց երբեք մոռնալու չարերու յանկուցութեանց թէ ձայնասփիւռը եւ շարժանկարը մնալով թատրոնին ընդհակառակն, շարժանկարը եւ ձայնասփիւռը կը նպաստեն թատրոնին զարգացման, կը բաւէ որ միացուին հիմերը

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՈՒԶ ԱՍՈՒ

ԱՎԻՆԵՈՆ. – Այս տարի ալ տօնեցինք Սանասարի 41րդ տարեդարձը, Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէին, «Պար Փիոնիէի» սրահին մէջ։ Սրահը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ. Օրուան նախագահ ընկեր Կ. Ճանիկեանի բացման խօսքէն վերջ հնչեց «Յառաջ նահատակ»։ Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Ա. Մարտիրոսեան եւ Ա. Քէօսէեան, որ պարզեցին մեր ազատագրական պայքարին

...

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՐ Է ԵԼՔԸ. –

«Յառաջ»ի խմբագրականի մը մէջ Էջմիածնի վերջին ողբերգութեան լուրերուն առթիւ (27 յուլիս).

«Պէտք է ըլլանք, եթէ որ եւ է կերպով կարելի ըլլար պարզել իրականութիւնը եւ ստուգել մեր ըմբռնած տեղեկատուութիւնը։ Կ'ընենք ինչպէս, ոչ թէ սուտ, որովհետեւ նախ պիտի ըլլար անմարդկային, հրէշային հակումներ վերագրել մեր եղբայրներուն ու թղթակիցներուն, ենթադրելու համար թէ անոնք կրնան հրաւէր խօսիլ ու գրել բան մը չեղած տեղը հնարել ու երեւակայել, պարզապէս հաշիւներ մաքրելու կամ խ Միութիւնը վարկաբեկելու համար։

Արդ, այս գոհունակութիւնը չունինք մենք, ինչպէս այլապէս մտածողները չունին իրականութիւնը պարզած ըլլալու գոհունակութիւնը։

Մտահոգ են անոնք, անոնցմէ պարկեշտները, այնքան, որքան մենք, եղբայրի կացութեամբ եւ ապագայով։

Այսօր, սակայն, ամէնուրեք մէկ բան որոշ է, բոլորին համար. այն որ Էջմիածինը այն չէ, ինչ որ էր երէկ. եւ այն չի կրնար ըլլալ, ինչ որ էր մինչեւ իսկ քանի մը ամիս առաջ. այսինքն՝ երբ ողջ էր Խորէն կաթողիկոսը։

...

Արդ, ի՞նչ պիտի ըսէ գաղթահայութիւնը ...

Ո՞վ պիտի մտածէ այս մասին, ո՞ր մարմինը պիտի զբաղի այս հարցերով, ...

Յանուն ... Հիմա, երբ գիտենք մեր երկրին կացութիւնը»։

նիւթ կանանց խմբերուն վրայ։ Թիթեռնիկներու պէս ծառէ ծառ կը փողփողէին։ Ժողովուրդը պահ մը յիշեց Հայրենի յիշատակները։ Անուրջի զգացած հաս մը եւ ...

...

360 թաշկինակ մը, 400 խողանակ, 43 մատիտ, 353 երեք զուգաթ, 327 երեք անձեռոց, 323 երեք թաշկինակ, 255 երեք գուլպ, 459 փողկապ, 398 պնակ մը, 76 պզտիկ պահարան մը, 419 երեք գուլպ, 462 մատիտ մը, 272 երկու գոլանոց, 380 պնակ մը, 247 կէս լիտր անուշահոտ, 2 թաշկինակ մը, 278 գիրք մը, 361 երեք գուլպ, 231 ժամացոյց մը, 269 տուփ մը օճառ.

Ժամանակը անցած էր ...

...

Գ. Մոլոխեան

Յ. Գ. Վիճակախաղի տարբերութեան համար դիմել ինծի, 47 Av. de Genève.

ԱՅՐԵՐՆ ԱԼ ՁԵՌՔԻ ՊԱՅՈՒՍԱԿ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

Նիւ Եորքի արական, նորաձեւութեանց ակադեմիային նախագահը Պէն Թրոֆ վերջերս հրատարակած է այրերու գործածութեան համար ձեռքի պայուսակներ, ինչպէս կը գործածեն կիները։

Արական պայուսակներու գործածութիւնը նպատակայարմար գտնուած է՝ միանգամայն ընդմիշտ վերցնելու համար տաբատներու, բաճկոններու եւ բաճկոնակներու գրպանները, որոնք կը լեցուին թաշկինակներով, բանալիներով, դրամապանակով, թուղթերով, եւն., ձեւէ հանելով արական հագուստները։

Արդէն իսկ Նիւ Եորքի մէջ հրապարակ եկած են առանց գրպանի արական հագուստներ, զորս հագնողները պիտի ...

...

ԻՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԻՒՄՐԻԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Ականատեսի պատմած)

...

(10)

Թարգմ. ՅՏԻՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՇՏԱՅԻՆ

...

Հայ կամաւորներու եւ Մարգիկներու Միութիւնը անգամ մըն ալ պարտաւորութիւն ընծայեց ... Այնթապի ... եւ այլ ...

ԹՂԹԱԿԻՑ

(դրութիւն)։ Ֆրանսա պիտի չկրնար այդ կարգուսարքը գլուխ հանել միայն Հրեաներով, եւ դրութիւն մը պիտի չըլլար այդ, եթէ միայն Հրեաներով կազմուած ըլլար։ Ֆրանսական դրութիւնն է որ քաղքենի կը կոչուի, որ հիմնուած է ժողովուրդներու այլասերման վրայ։ Ֆրանսա տակաւին կրնա՞յ աշխարհի տիրապետել այս դրութեամբ։ Ահա բուն խնդիրը։

Ուրիշ յօդուածագիր մը նոյն երթալով մինչեւ Կարակալլա, որ քաղաքացիական իրաւունք տուած էր բոլոր գաւառացիներուն եւ հետեւաբար պատասխանատու է հռոմէական կայսրութեան անկումին, կ'ըսէ թէ այդ կայսրը ծնած էր Լիոնի մէջ եւ կը շեշտէ — «ինչպէս կը տեսնէք, շատ հին է ֆրանսական չարիքը»։ Ուրիշ յօդուածագիրներ Հրեաները կը ներկայացնեն թշնամի ֆաշականութեան եւ կ'առաջարկեն զանոնք տարականներ սեպել, միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար վտանգը։

Իտալիոյ օդանաւային նախարարը Պերլին կ'երթայ

Հռոմի եւ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն մարաջախտ Պալպոյի Պերլին այցելութեան, որ սահմանուած է աւելի ամրապնդելու երկու երկիրներուն օդանաւային գործակցութիւնը։ Մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը կը գրէ թէ այս այցելութիւնը պիտի զօրացնէ այն կապերը որ գորրնուեցան Հիթլէրի, ինչպէս եւ օպայակոյտի պետ զօր. Փարիանիի եւ ֆաշական պահակներու հրամանատար Ռուսոյի Իտալիա այցելութեան առթիւ։

Այս առթիւ թերթերը մանաւորապէս կը շեշտեն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա նշանակալից յառաջդիմութիւն մը կատարած են օդանաւային սպառազինութեանց մէջ եւ պիտի ուսումնասիրեն օդանաւային դաշինքի մը ծրագիրը, ինչպէս կ'ընեն Անգլիա եւ Ֆրանսա։ Եթէ յառաջիկային բանակցութիւններ կատարուին այս երկու խմբակցութեանց միջեւ, Իտալիա եւ Գերմանիա պիտի չներկայանան իբրեւ խնդրարկու։ Մինչ այդ, Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ երկու պետութիւնները կրնան պայմանագրութիւն մը կնքել, բաց քաղաքներու ռմբակոծութենէն խուսափելու համար։ Այս առաջարկը նախապէս ներկայացուցած էր Հիթլէր եւ հաւանական է որ կրկնուի։

Ֆրանսայի օդանաւային բանակի ընդհ. սպայակոյտին ալ Պերլին կը սպասուի մօտերս։

Չեխական քննիկը

Լորտ Րընսիմէն, անգլիացի միջնորդը, որսորդութեամբ անցուց շաբաթ եւ կիրակի օրերը։ Չեխօսլովաքիոյ վարչապետն ալ հանգստանալու գացած էր, ինչ որ մխիթարական կը համարուի։ Բայց իրականներ գիտել կուտան թէ հանդարտութիւնը երեւութական է, եւ երկու կողմերը կը շարունակեն կրակ տեղալ փոխադարձաբար, թերթերով եւ ճառերով։ Գերմանական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը միշտ կ'աղաղակէ թէ կառավարութեան ծրագիրը երբեք չի կրնար գոհացնել գերման ժողովուրդը։ Այդ ծրագիրը պարզապէս վարչական, եւ ոչ թէ ազգային ինքնավարութիւն կուտայ։ Այդ ծրագրով, «միեւնոյն ազգութեան պատկանող քաղաքացիները չեն կրնար վարել իրենց սեփական գործերը»։

Չեխական կուսակցութիւններն ալ կը գանգատին թէ կառավարութիւնը չափէն աւելի մեծ զիջումներ կատարած է։ «Չեխօսլովաքիա չի կրնար հանդուրժել որ կառավարութեան կեդրոնական իշխանութիւնը տկարանայ եւ ազգին միութիւնը քանդուի, ինքնավարութիւն տալով գերմանաբնակ շրջաններուն»։

** Կիրակի օր կռիւ մը ծագեցաւ չեխ եւ գերման մարզիկներուն միջեւ։

Ազգ. Վիճակահանութեան պարտատոմսերու

Ազգ. Պարգեւախաղի 8րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Էվիան Լէ Պէնի մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.779.599 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.—
1.142.361, 013.194, 847.728, 063.932

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.—
1.239.149, 704.391, 902.390, 1.129.746, 933.802, 288.324

03.690 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք
42.038 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 80.000 ֆր.։
71.252 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 80.000 ֆր.։
08.898 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 50.000 ֆր.։
31.766 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 50.000 ֆր.
5.476 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 20.000 ֆր.։
8.339 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 20.000 ֆր.։
9.276 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 20.000 ֆր.։
0.679 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 20.000 ֆր.։
662 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 10.000 ֆր.։
435 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 5000 ֆր.։
68 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 1000 ֆր.։
20 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 220 ֆր.։
48 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 220 ֆր.։
9 վերջացող բոլոր թիւերը շահեցան 110 ֆր.։

** 9րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի սեպտ. 6ին, Պոնի մէջ (Քոթ տ'Օռ)։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ առեւտրական համաձայնութիւնը, որ կնքուած էր անցեալ տարի եւ լրացած յուլիս 4ին, նորոգուեցաւ մէկ տարուան համար։ Այս համաձայնութեամբ, խորհրդային իշխանութիւնը առնուազն 40.000.000 տոլարի ապրանք պիտի գնէ Մ. Նահանգներէն, տարուան ընթացքին, եւ փոխարէն պիտի վայելէ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի օրէնքին տրամադրութիւնները, իր ներածումներուն համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ դպրոցական գրատուներուն գիրքերը պիտի զտուին, համաձայն հիթլէրական սկզբունքներուն։ Բնականաբար պիտի անհետանան այն բոլոր գիրքերը որ կը հակասեն նացի վարդապետութեան, ինչպէս եւ յանձնառութիւն կը տարածեն կամ կը ներշնչուին հակագերման ղաւանանքէ։

ՆԻՒՐԸՆՊԵՐԿԻ սինակոկը քանդելու որոշում տրուած ըլլալով, Փարիզի Հրեաները ծոմ պահեցին՝ կիրակի օր։ Բաբուեալեան ալ հրաւիրեց հաւատացեալները՝ իրենց աղօթքներուն մէջ յիշել Միւնիխի եւ Նիւրընպէրկի սինակոկներուն քանդումը։

ԱՐՋ ՄԸ ԽԱԾԱՒ համարակալը մը թեւը, կիրակի օր, Վէնսէնի կենդանաբանական պարտէզին մէջ։ Շատ ծանր է վիրաւորին վիճակը, թեւին միսերը ամբողջ փրցուած ըլլալով։ Այցելուն հաց կը հրամցնէր արջին, երբ այս վերջինը յարձակեցաւ եւ քիչ մնաց որ ամբողջովին բզկտէր։

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ մը ծագեցաւ կիրակի օր, Փարիզի մէջ, տեղատարափ անձրեւ - կարկուտով։ Գաւառի մէջ ալ փոթորիկներ ծագեցան, մեծ վնասներ պատճառելով։

ՁԵԿԱՑԻ 2500 ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ Մոսկուայէն ճամբայ ելած են դէպի Մայր Արեւելք, ընդհանուր ամաքրագործում կատարելու համար։ Կ'ըսուի թէ բազմաթիւ ղաւաղիրներ երեւան հանուած են վարչական իշխանութեան եւ նաւատորմին մէջ։ Մահուան դատապարտուեցան Տոնի ածխահանքի վարչութեան չորս վարիչները։

ԶՕՐ. ՀԱՄԻԼԹԸՆ, Տարտանէլի երբեմնի հրամանատարը, Հիթլէրի այցելութեան անցեալ շաբթու եւ անմիջապէս Լոնտոն վերադարձաւ։ Իր կարծիքով Գերմանացիները խորապէս խաղաղասէր են եւ աւելի գործօն քան Անգլիացիները։

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — Կիլէօ Բօռ գէպի Cassis ծովեզերեայ օդասուն վայր մը։

Ամբողջ օրը ճաշելի պտոյտ եւ ուրախութիւն ժաերմիկ շրջանակով մը։

Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ։ Շարժանկարի պիտի առնուին բոլոր նաւագնացները։

Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոս 12ին։

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ս. Տէրտատրեանի 2, Rue Philippe de Girard եւ Ա. Քէօսէեանի 11 Place Jules Guesde Պլաս տ'Էկս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍԷՆԹ - ԱՆՏՐԷի զովասուն պարտէզին մէջ։

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 8ը։

Կը նախագահէ հայրենակից Ց. ԽԱՆՕԵԱՆ

Կը խօսի հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. սիրայօժար մասնակցութեամբ

Պոլսեցի Ուստա Յ. Կ. ... նուագախումբի։

Երգ. պար. արտասանութիւն զանազան անակնկալներ։

Խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը։

Մուտք թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ ԻԲ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ն. Ադրպէեան՝ «Մտածումներ Ազգի եւ Դաւանանքի մասին». Ռ. Բերբերեան՝ «Պատարագի շրջանից (Դ.)». Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ «Ցուցատետրէս» (Ը). Տ. Դէլոյեան՝ «Հնամենոյշի մը յուշերը». Հ. Ն. Թորոսեան՝ «Տօգթ. Վ. Գէլք». Հին Թուղթեր.— Հ. Աճէմեան՝ «Բագրատ վրդ. Թաւաքալեանի մասին». Հմ. Մանուկեան՝ «Դէպքերը Վասպուրականում» եւ Արամի նամակը. Անցեալէ. Ց. Քիւրտեան՝ «Սալաթն, Գրիգոր Տղայ եւ Լեւոն Ա.». Կեանք եւ Մշակոյթ. Գիրք եւ Մամուլ. Գրախօսական. Ցանկեալ՝ Գիւտ Մխիթարեան՝ «Պրագի - լեհայ գաղութը»։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար

Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).

Բաժանորդներէն կը խնդրուի որ առաջ փակել իրենց հաշիւը։

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Եկեղեցական Միութեան Մարսիլիոյ մասնաճիւղի վարչութիւնը 25 ընթացիկին ... սանդխաւորութեամբ պիտի յառաջէ Արարատի Ն-... ծննդեան 20րդ տարեդարձը ... Թարգմանչաց եկեղեցիին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլան ֆրանսական գիտնական եւ քաղաքային պաշտօնեաներ ... (Փարիզէն)։

Հանդէսէն վերջ պիտի կատարուի եգեկեղեցական ... մը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

— — —

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Յիշատակներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

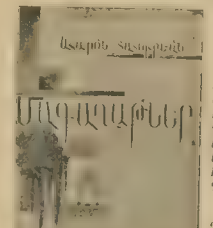

Փառաւոր հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սպիտակ օրինակներով

Գլուխներ այս նոյակապ քերթողագիրքէն.—

ԾԱՑԳԱՒԱՂԱՒ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆԸ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՏՈՒԱԾԱՆԱՑ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՕՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Daessne, PARIS

Hommes Dames

NALBANDIAN Tailleur

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél : Gut. 93-70

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Աղաղրանքները կատարել։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր. արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux Cachan (Seine) France։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 ½

ՍԻՆԷ ՍԷԹԸ պիտի ներկայացնէ ՌԻՑՔԵՐ «ԱՆՈՒՇ» ՕՊԵՐԱՅԷՆ

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԾՐ. ՍԷԹԵԱՆի ԶԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐ...

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ

Արտակարգ ֆրաշապատումի ժապաւէնը հայերէն վերտառութեամբ եւ արաբական երաժշտութեամբ

Նաեւ ՄԵԾ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ։ ԿԷՍ ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԽՆԴԱԼ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ։ ՓՈՔՐԵՐՈՒ՝ 1 ՖՐԱՆՔ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

98 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միքըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ կէսօրէ վերջ 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Դ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Հանրածանօթ գտնէք ԱՆԱՐԱՏ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հաճոյ ճաշարանը մը։

... մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անմրցելի ... գիներով։

Ամէն տեսակ ձայնասփիւռներու, թէյասեղաններու եւ ... կը ...

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12 60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մասնագիտական... Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բրիլիան, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վաստըկիլի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն ... իրենց ...

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՅՍԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ գատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ ամէն տեսակ խնդիրներու։ Արդարի գատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոն, օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւաբանական գնահատումներ եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճամբորդական թուղթերու խմբագրութիւն։ Փաղաքային արձաններու ... հաստատութիւններուն կողմէ ... ամէն օր ժամը 9 10 եւ 5 7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

... եւ անխառն ... հայկական ... ՏԻՐՋԻ ... Da akupeian 8 Rue Suffren Dépôt, 7 Rue de la Paix, Marseille Tél Dragon 70—89

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Daessne, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameseme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 10 AOUT 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3804

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՋՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորհրդածութեանց կարգին, գիտակցօրէն չմօտեցանք հիմնական հարցին,— անկախ եւ ամբողջական Հայաստան։

Մեր նպատակն էր ոչ թէ ծրագիր կամ քաղաքականութիւն պարզել, այլ փարատել շարք մը թիւրիմացութիւններ եւ միտումութիւններ, որոնք տուն տուեր էին «Նոր Օր»ի գրութեան։

Անհրաժեշտ էր այդ վերլուծումը, չինելու համար լպրծուն ամբոխներու վրայ, գերագնահատելով կովկասեան հարեւաններու (գործիչներու) «իմաստութիւնը»։

Առանձնապէս խօսելով Դաշնակցութեան վրայ, ան երբեք չէ անտեսած հարեւաններու դերը՝ Հայաստանի անկախութեան եւ ամբողջացման հարցին մէջ։ Բայց, երբեք ալ չէ գտած որ եւ է երաշխիք, որ համոզէր թէ կարելի է գէթ համեստօրէն իրականացնել այդ նպատակը, «փոխադարձ գործակցութեամբ»։

Ընդհակառակն-անոնց բռնած ճամբան, «քաղաքական մէկ ուղղութիւնը» ամէն բանէ առաջ կը ձգտի թաղել, թանգարան ձգել մեր արդար պահանջը։ «Նախ մէկ ճակատ կազմենք, Կովկա-[illegible]ենք, համագործակցութիւն ստեղծենք, վստահութիւն ներշնչելով Թուրքիոյ, յետոյ կը խօսինք այդ մասին»։

Արդ, պահելով մեր գործելու ազատութիւնը եւ պնդելով մեր հիմնական պահանջներուն վրայ, մենք արդէն քաղաքականութիւն մը վարած կ'ըլլանք, թէ հայրենիքի ամբողջացման եւ թէ մեր ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան տեսակէտէն։ Ուրիշ խնդիր թէ այդ քաղաքականութիւնը գործնական արդիւնքներ չի ցուցներ այսօր (Աւելի բախտաւոր են կովկասեան հարեւանները, իրենց միակին եւ միակողմանի քաղաքականութեամբ)։

Այնպէս որ, միամտութիւն է կարծել թէ կրնանք բարւոքել մեր կացութիւնը, կամ գլայայլէս մօտենալ մեր հիմնական յաջողութեան, զիջումներ կատարելով եւ «բարեկամութիւններ» [illegible]։

Ի՞նչ մնացեր է մեր ձեռքը, նոր զիջումներ կատարելու կամ քաղաքականութիւն փոխելու համար։

Փա՞ռք տանք եղած - չեղածին, իբրեւ Հայաստան ընդունելով ինչ որ ունինք սահմանէն անդին։ Պարզապէս կովկասեան հարցի՞ մը վերածենք Հայկական Դատը, խաչ քաշելով մնացեալին վրայ։ (Այդպէս մտածողներ ալ կան, հայկական շրջանակներու մէջ)

Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է բաց աչքերով նայիլ կացութեան իրականութեան վրայ, եւ իրար չխառնել հին ու նոր դէպքեր, «[illegible]»ն ու «հակաթուրք»ը, որոնք միայն բառերով չեն բացատրուիր։

Մենք չենք որ պիտի արդարացնենք անցեալ միամտութիւններն ու վրիպումները։ Այո, ամբողջ մէկ դար եղանք ոչ միայն ռուսասէր, այլեւ անգլիասէր, ֆրանսասէր մէկ խօսքով «եւրոպասէր»։

Եւ, մինչեւ այսօր ալ, ունինք հոսանքներ կամ գլուխներ, որոնք տակաւին կը հաւատան այդպիսի պատրանքներու։

Բայց, կրնա՞նք վեր ի վայր շրջել պատմութեան անիւը,— ա՛յն կէտէն ուր հասեր ենք այսօր։ Կա՞ն հիմքեր «դարձ» մը կատարելու, աւելի հաստատ եւ գործնական ուղեգիծ մը բռնելու։

Այս դիտողութիւնը չի նշանակեր կառչիլ քարացած բանաձեւով։ Ընդհակառակն, կը թելադրէ միշտ վերլուծել եւ որոճալ, վերագնահատումներ կատարել եւ ելքեր փնտռել։ Միշտ մնալով հաւատարիմ՝ թափուած արեան եւ հետապնդուած նպատակին,— ազատ եւ ամբողջական Հայրենիք։

Ինչպէս դաշնագիրները, նոյնպէս քաղաքական դիտելիքները անվերաքննելի չեն։ Կը բաւէ որ կարենաս փնտռել, գտնել ժամը, պարագան, պատեհութիւնը։

Այսօրուան կացութեան մէջ, հիմնականը ժողովուրդին փրկութիւնն է։ Բուն բառով՝ ֆիզիքական գոյութիւնը։

Ատոր համար ալ, անհրաժեշտ է ոչ թէ երերալ, այլ ամուր կենալ։ Եւ ամուր կենալ շահուած գետնին վրայ։

Ողբալին այն չէ որ «հայ ժողովուրդը քաղաքականութիւն չունի», այլ այն որ կարծես թմբիր է, բազմագլխանի ղեկավարութեան մը տակ, եւ չըմբռներ, չի տեսներ իր շուրջն անցած - դարձածը։

Ահա թէ ինչո՛ւ ամբողջ դաշնակցական մամուլը միաբերան կը հնչեցնէ «ողջոյլին(?) միացեալ ճակատ»ի ազդանշանը, արհամարհելով բոլոր քութիւնները, աջէն հասին թէ ձախէն։

Նոյն իսկ վերագնահատութիւններ կատարելու եւ կամ նոր ուղիներ կանխելու համար, աւելի քան անհրաժեշտ է այդ ճակատը։

Արդէն շատ ուշ ենք մնացեր, եւ ամէն օր հարցական մը կը ցցուի մեր առջեւ, Հայաստանէն մինչեւ Արտասահման, քաղաքական հողերէն մինչեւ գաղթականներու տեղաւորումը, աշխատանքի տագնապը, խնամատարութիւնը կամ նոր սերունդին փրկութիւնը։ (Հարիւր հայրենակիցներէ գոնէ քանը եւ տասը վարիչներէ հինգը գիտե՞ն որ հայերէնի դասաւանդութիւնն անգամ արգիլուած է կարգ մը գաղութներու մէջ, եւ շատ մը դպրոցներ փակուած են, իբրեւ հետեւանք կառավարական ճնշումներու եւ [illegible] ծախքերու)։

Վե՛րջ բովիկ(?) մարզանքներու եւ իմաստակ հաւատաքննութեանց։ Ո՛ւժ, աշխատանք եւ կազմակերպութիւն։

Այս ճամբով միայն կրնանք եթէ ոչ բարիքներ քաղել, գէթ չարիքները սահմանափակել, կամ կանխել չարաչուք անակնկալները։

Թող սեղանի մը վրայ փոխադրուին բոլոր խնդիրներն ու կամքերը, բանաձեւերն ու տրամադրելի ուժերը, ե՛ւ քաղաքականութիւն վարելու ե՛ւ օրուան հոգերը քննելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՕԹԸ ԲԺԻՇԿՆԵՐ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՍՆԱՐԻՆ ՎԵՐԵՒ

«Փարի - Սուար»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, օգոստ. 8 թուականով.—

Նոր իմացուեցաւ թէ անցեալ շաբթուան ընթացքին Քէմալ Աթաթիւրք ծանրապէս հիւանդացած է իր զբօսանաւին մէջ, որ խարիսխ ձգած է Վոսփոր, եւ թէ իր վիճակը ամենամեծ մտահոգութիւնը պատճառած է իր շրջապատին։

Եօթը մասնագէտ բժիշկներ, որոնց մէջ կը գտնուին երեք Եւրոպացիներ, անընդհատ խնամքներ կը շռայլեն, ի գործ դնելով իրենց ամբողջ գիտութիւնը, փրկելու համար արդի Թուրքիոյ հիմնադիրը, որ կը տառապի լեարդի ծանր հիւանդութենէ մը։

Միայն երէկ էր որ, երբ որոշ բարւոքում նշմարուեցաւ կացութեան մէջ, որոշեցին հանրութեան յայտնել իրողութիւնը։ Եօթը բժիշկներու կողմէ հրատարակուած առողջական տեղեկատուին մէջ, Աթաթիւրքին հիւանդութիւնը կը ներկայացուի իբրեւ խիստ [illegible]։

Սակայն, հակառակ որ իր վիճակը այնքան ծանրացած էր որ, Նախարարական խորհուրդը դադրեցաւ նիստ գումարել, առժամեայ նախագահ մը ընտրելու համար։ Ցնծայ նկատի առնելով յառաջ եկած բարւոքումը, որ եւ է որոշում տրուեցաւ. բայց դահլիճը միշտ կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ է եւ բոլոր նախարարներէն խնդրուած է չհեռանալ մայրաքաղաքէն։

Առժամեայ նախագահութեան համար կը յիշուին զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի եւ մարաջախտ Ֆէվզի Չագմաքի (սպարապետ) անունները։

** Այս լուրը ուրիշ թերթերու մէջ ալ հրատարակուած էր, բայց Փարիզի թրքական դեսպանատունը փութաց հերքել, անհիմն եւ քանիցս հերքուած հռչակելով զայն։ «Մաթէն» հրատարակելով հանդերձ այս հերքումը, [illegible] կասկած թէ փրոֆ. Ֆիսենժէ Թուրքիա կանչուած է երկու [illegible] ի վեր։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐԷ՛ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ռուսերը եւս կը [illegible] ճակատամարտ մը վերջ

Կատարեալ անել մը յանգած է Տայր-Արեւելքի կացութիւնը։ Երկուշաբթի օր խորհրդային եւ ճափոնական զինուորները գիրկընդխառն [illegible]մարտ մը բռնեցան Չանկուֆէնկի սարալանջին վրայ, աւելի քան չորս ժամ։ Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Ռուսերը ետ մղուեցան, մինչեւ 200 մեթր մօտենալէ վերջ վիճելի բլուրին։ Այս առթիւ «Թայմզ»ը կը հաղորդէ Մոսկուայի այն լուրը թէ խորհրդային զօրքը ետ առած է բլուրը։ Կը հերքէ նաեւ այն լուրը թէ ճափոնցիները լքած են թիւ 52 բլուրը, որ Չանկուֆէնկի կապուած հողակոյտ մըն է։

Երկուշաբթի գիշեր ժամը 10ին խորհրդային զօրքը առանց հրասայլի կամ թնդանօթի յառաջացաւ դէպի վիճելի սարալանջը, ձեռնառումբով, բայց ետ մղուեցաւ։ Այս օրին 15 օդանաւեր ռմբակոծեցին Քորէայի մէկ գիւղը, առանց կորուստներ պատճառելու։ Կ'ըսուի թէ խորհրդային զինուորները կը կռուին չորս մղոն տարածութեամբ ճակատի մը վրայ, 20.000 զինուորներով, 200 հրասայլերով եւ 100 օդանաւերով։ Ճափոնական բանակին հաղորդակցութիւնները լրջօրէն վտանգուած պիտի ըլլային, եթէ ռուսական [illegible] յաջողէր յառաջանալ։ Ճափոնական զեկոյցը կը պնդէ թէ 50 խորհրդային հրասայլեր փճացած եւ մէջտեղ ձգուած են։ Նոյն զեկոյցին համաձայն, ճափոնցիները ունեցած են 70 սպանեալ եւ 180 վիրաւոր, ընդհարումներու սկիզբէն ի վեր (6 օգոստոս), իսկ Ռուսերը՝ 1500 մեռեալ եւ վիրաւոր։ Դարձեալ զեկոյցը կ'ըսէ թէ 100 խորհրդային հրասայլեր վնասուած եւ վեց օդանաւեր վար առնուած են։ Ուրիշ զեկոյց մը կը հաղորդէ երկու ռուս գերիներու վկայութիւնը, որուն համաձայն խորհրդային զօրքը նկուն վիճակ մը ունի եւ մաքրագործումները կը շարունակուին նոյն իսկ ռազմադաշտին վրայ։ Խորհրդային քսան հրասայլերու հրամանատարը փորձեր է անձնատուր ըլլալ, բայց անմիջապէս սպաննուեր է։ Ճափոն 5 միլիոն պահեստի զինուոր ունենալով, չի վախնար ռուսական ռազմախաղէն, որուն նպատակն է տկարացնել ճափոնական յառաջխաղացութիւնը դէպի Հանքէու։

** Մարաջախտ Պլիւխէր, Տայր-Արեւելքի խորհրդային սպարապետը, աչքէ անցուց բանակը եւ այս առթիւ հրատարակեց իր երկրորդ զեկոյցը։

Մարաջախտը Ճափոնի վրայ ձգելով դէպքերու պատասխանատուութիւնը, [illegible] յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Ճափոնցիները կը կարծեն թէ իրենց գործը 1905ի ռուսական բանակին հետ է։ Բարեբախտաբար ես զօրավար Կուրոպատկինը չեմ, այլ մարաջախտ Պլիւխէրը, իսկ մեր կարմիր բանակը ցարերու բանակ չէ, որուն սպաները իրենց գիրերը կը ծախէին թշնամիին»։

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ խորհրդային իշխանութեան նպատակն է անիշխանութիւն եւ ի վերջոյ պատերազմ ստեղծել։

Բուռն խօսակցութիւններ Լիթվինովի եւ Ճափոնի դեսպանին միջեւ

Կռիւներուն հետ միաժամանակ դիւանագիտական խօսակցութիւններն ալ կը շարունակուին, հետզհետէ սաստկանալով։ Երկուշաբթի օր նոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարին եւ ճափոնական դեսպանին միջեւ։ Պ. Լիթվինով հետեւեալ առաջարկները ներկայացուց.—

1. Ճափոն յանձն պէտք է առնէ ռմբակոծութիւնը դադրեցնել որոշեալ պահուն, եւ այն ատեն խորհրդային թնդանօթներն ալ պիտի լռեն։
2. Երկու կողմի զինուորները պէտք է իրենց յատուկ դիրքերուն մէջ մնան սահմանին վրայ, որ ճշդուած է 1886ի դաշնագրով։
3. Սահմանագծի մասին բանակցութիւնները պիտի հիմնուին եղած դաշնագիրներուն վրայ։
4. Սահմանային յանձնաժողովին մէջ Խ. Միութիւնը պիտի ունենայ երկու ներկայացուցիչ, Ճափոն՝ մէկ, Մանչուրիա՝ մէկ։

Ճափոնական դեսպանը առաջարկեց.—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԾԱՂԻԿ ԿՈՒՏԵՄ»

Այս պահուս, երբ կը ճեղքեմ ձմերուկ մը, չաթալ-թաղի պէս եւ արիւնտոս շերտերը կը տանիմ շրթներուս, կը յիշեմ Էռիոյի խօսքը, Թուրքիոյ մէջ, Իզմիրի կառքին(?), ձմերուկ կտրած ժամանակ.

— «Ծաղիկ կ'ուտեմ» ..

Հա՛, ծաղիկն կը ճմլեմ(?) մեր երկրին ձմերուկները եւ շա՛տ անուշ են։ Ձմերուկ ուտելու համար, պէտք է երթալ Փոքր-Ասիա, Բիւթանիայէն մինչեւ Տիգրանակերտ, ուր հայկական ձմերուկը շա՛տ մեծ է [illegible] Ֆրանսացին։ Հայկակա՞ն ձմերուկ։ Թերեւս առարկուի թէ ձմերուկին հայրենիքը դուրս է Հայաստանէն։ Արդարեւ այս բանջարեղէնի պտուղը կուգայ Ափրիկէէն, եւ պատահմամբ մեր Ոսկեդարը ծանօթ չէր ձմերուկին, որ տարբեր բառ կը գտնէ հոն ուր պէտք էր ձմերուկ գրել։ Եւ սակայն հեղինակ մը մեզի կը ձգէ Եօթանասնից թարգմանիչներուն ու Վուլկաթային վրայ, որոնք ձմերուկը շփոթած են սեխին հետ, Աստուածաշունչի եբրայեցերէն *ապաթթիխիմ* բառը թարգմանելու ժամանակ, մինչ Արաբները, սեմական ժողովուրդ ինչպէս Եբրայեցիները, մինչեւ այժմ *պաթթըխ* կ'անուանեն ձմերուկը (նոյն բառն է)։

Չեմ գիտեր թէ ձմերուկը ե՞րբ եկած եւ այնքան անուշցած է մեր երկրին մէջ, բայց բառը զոր տուեր ենք իրեն, գեղեցիկ է իրապէս։ Թերեւս կը նշանակէ թէ ձմեռնային զովութիւն մը կը պարգեւէ իր առատ ջուրով (Ալիշան), զոր պաղ կը պահէ, որքան ալ տաք ըլլայ արեւը, շնորհիւ [illegible] շրջապատի մեկուսակութեան (Անրի Լըքլէր)։ Եւ սակայն մենք ձմերուկը զով պահելու ուրիշ միջոցներ ունէինք,— կը լողացնէինք աղբիւրներու գուռներուն մէջ, կամ կը կախէինք հորերուն մէջ, ուր կը ճայթէր ու կը պայթէր սառելով։ Ձմերուկը չի սիրեր դաճանը, կը սիրէ պայթիլ ու ճեղքուիլ,— առոր կ'ակնարկէ առակախօսար Մխիթար Գօշի մէկ առակը։

Օր մը, երիտասարդ մը, ծարաւէն շրթները իրար փակած, կը ցատկէ ցանկապատէն ներս, վայրագ ակնարկ մը նետելով ձմերուկներուն՝ երբ, միւս կողմէ, [illegible]։ Ընտրեր ձմերուկ մը, հարթի մը գլուխին պէս կլոր, կը սարսափի ու կը պոռայ.

— *Զի՞նչ գործես, այր դու, ո՞չ գիտես թէ ձու եմ ես փղի։ Եթէ տարցես զիս ի տուն քո եւ պահեսցես ըզգուշութեամբ զի մի՛ բեկայց, ծնայց ըզ փորոզի հազար դահեկանի։*

Երիտասարդը կը խորհի, «Փիղի հաւկիթ գտայ, թուխս կը դնեմ, փիղի ձագ կ'ունենամ, հազար դահեկանի կը ծախեմ», կ'ըսէ եւ ձմերուկը տուն կը տանի։ Այսպէս մեր խելացի ձմերուկը իր կեանքը կ'ազատէ առանց մորթուելու, մինչեւ որ կը մնայ «անկողնոյ մէջ», ու թող որ երիտասարդը սպասէ թէ փիղի ձագ պիտի ծնի։

Հաւ որ այդ ձմերուկը մեր գիւղացի տղոց չէ հանդիպեր,— հէ՜յ քանի օրեր ձմերուկի գողութեան, երբ նշանառութեամբ՝ ձմերուկ կը գլորցնէինք ծառ արտերէն ի վար՝ դէպի ձորը, կամ երկար ձողով մը «խաչ»ին վրայէն «ելկուր» կ'ըսէինք կրիայի պէս արեւին տակ քնացող ձմերուկին, յետոյ հովտին խորը, զով ժայռերու [illegible], խըմելու համար ձմերուկին արիւնը կամ ճաշակելու համար կարմիր շերտը՝ աչքերը խուփ։

Հա՛, ճիշդ ծաղիկ ուտելու ձեւով, Պարոն Էռիօ, ճիշդ ձիգի պէս։ Միայն թէ,— եւ ա՛յդ էր որ կ'ուզէի ըսել սկիզբէն,— Պարոն Էռիօ, Եւրոպացիները կարծեմ ուրիշ կարմիր ծաղիկներ ալ կ'ուտեն։

Ես կը յիշե՛մ, տխրօրէն կը յիշեմ, որ ուրիշ ծաղիկ մը ալ կերան Եւրոպացիները։

— Փոքր Ասիոյ ծաղիկնե՞րը, Հայե՞րը։

ԱՐԱՁ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ա. ԽՈՒՄԲԸ կը վերադառնայ 15 օգոստ.ին։ Ծնողները պէտք է 15ի առտուան ժամը 7ին ներկայ ըլլան Կառ Մոնփարնաս, ընդունելու համար իրենց տղաքը։

Բ. ԽՈՒՄԲԸ մեկնած է 3 օգոստ.ին եւ կը վերադառնայ սեպտ. 3ին։

Գ. ԽՈՒՄԲԸ Փարիզէն կը մեկնի օգոստ. 16ին, ժամը 11ին, Կառ Մոնփարնասէն։

** Կեդր. Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն Կրընոպլի, Ռօմանի, Վալանսի, Սէնթ Էթիէնի, Ս. Շամոնի, Տէսինի, Վիէնի եւ Լիոնի տղաքը պէտք է առաջնորդուին 16 օգոստ.ին երեկոյեան ժամը 6 ու կէսին, Լիոնի մեծ կայարանը եւ յանձնուին Լիոնի մասնաճիւղի ներկայացուցչին։

Նոյն օրը կը մեկնի նաեւ Մարսէյլի խումբը։

Դ. ԽՈՒՄԲԸ ալ եւս Փարիզէն պիտի մեկնի սեպտ. 3ին եւ վերադառնայ սեպտ. 30ին, միշտ նոյն ժամուն, նոյն կայարանէն։

Ահաւոր վիճակ Սանճաքին մէջ

«Յուսաբեր» անձնական նամակէ մը կը քաղէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Եօզուն Օլուքէն քանի մը ընտանիքներ գացին Պէյրութ կամ Հալէպ։ Անոնք որ մեկնեցան եւ անոնք որ կը մնան հոս, բոլորն ալ թշուառութեան մատնուած են։ Անգործութիւնը օրէ օր վրդովիչ վիճակ կը ստանայ եւ ապրուստը կը սղի։ Ժողովուրդին մէկ մասը կը մտածէ հեռանալ եւ միւս մասը լեզու գտնել կառավարութեան հետ եւ մնալ հոս։ Կայ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելու եւ ժողովուրդը ուրիշ տեղ փոխադրելու կարծիքը։ Մշուշ է մեր չորս կողմը, թող Աստուած օգնութեան հասնի։

Երէկ Անտիոք էի։ Մոսկալի(?) հալածանք կայ Փէսին դէմ։ Բոլոր տեսակի ոճրագործները ոստիկան - զինուոր եւ ոստիկան դարձած են, եւ կը ճնշեն ոչ-թուրք տարրերը։

Ծանր օրեր կ'ապրինք եւ աշխատանք կատարելու ոչ սիրտ ունինք եւ ոչ տրամադրութիւն։

Տասնըչորս նոր մահապատիժ Ազրպէյճանի մէջ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Ազրպէյճանի հողային գործավարութեան բարձր պաշտօնեաներէն 14 հոգի գնդակ քաշուած են Պագուի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ դաւադիրներ որ կ'ուզէին տապալել խորհրդային իշխանութիւնը եւ վերահաստատել դրամատիրական կարգուսարքը։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ 14 պաշտօնատարները իրենց նպատակին հասնելու համար որոշած էին սպաննել կարգ մը վարիչներ, որոնց անունները մէջտեղ չեն հանուիր։ Կ'ըսէ նաեւ թէ անոնք դժգոհութիւն կը տարածէին, եւ ժողովուրդը զինելու ապստամբութեան կը պատրաստէին, մորթային ամենաթունաւոր հիւանդութեամբ (անթրաքս) վարակելով արջառը եւ ժողովուրդը։ Կը թուի թէ այս հիւանդութիւնը սաստկօրէն ճարակած է Ազրպէյճանի մէջ։

Բացի երկուքէն, բոլոր ամբաստանեալները խոստովանութիւններ ստորագրած են Չեկային առջեւ։ Բոլորն ալ Ազրպէյճանի բնիկներ են, եւ իրենց միջին տարիքը 38էն վար է։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ ԷՎԳԱՖԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Բ.

Էվգաֆի նոր օրէնքը այնքան ալ գէշ չէ իբրեւ օրէնք։ Արդէն, աշխարհի մէջ ո՞ր օրէնքը գէշ է։ Ամէնէն բռնապետական երկիրներու օրէնքներն անգամ կը պարունակեն շատ գեղեցիկ սկզբունքներ եւ անդադար կը հոլովեն «արդարութիւն» եւ «իրաւունք» բառերը։

Պարագան չէր կրնար տարբեր ըլլալ Թուրքիոյ համար, որ շատ կարեւորութիւն կու տայ ձեւին, համապատասխանելու համար թէ իրապէս արդիական դարձած է։ Այսպէս է որ ընդունուած է Զուիցերիոյ պատժական օրէնքը, եւն. եւն.։ Ընդունուած գրեթէ ամբողջովին, առանց տառակէտ փոխելու։ Եթէ բան մը պիտի ըլլար, ամբողջական հզիր...

Այնպէս որ, բառ ձեւի ոչ մէկ խօսք Էվգաֆի նոր օրէնքին։ Ընդհակառակն երեք տարի առաջ երբ հրատարակուեցաւ այդ օրէնքը, գտնուեցան պոլսահայեր — եւ իրաւապէս դասէն — որ նոյն իսկ բարիք տեսան անոր մէջ։ Զէ՞ որ, ի մէջ այլոց, կ՚ընդունուէր թէ մատակարար մարմինները պիտի ընտրուին «համաձայն համայնքներու ընկալեալ սովորութեանց» (ատար)։ Այլ խօսքով, կը պահուի ազգային սահմանադրութեան խորքը թէեւ այլ կերպով, անուղղակի։

Ցաւոք, համայնքը անուղղակի կը ճանչցուի իբրեւ բարոյական գոյութիւն եւ Թաղային մարմիններու ընտրութիւնը կը դառնի խաղալիկ ըլլալէ ոստիկանութեան եւ Հալք կուսակցութեան ձեռքը։ Որովհետեւ, օրէնքին մէջ Էվգաֆի տնօրէնութիւնը ցոյց կը տրուի կարծես միակ իրաւասու օրկանը, որմէ կախում պիտի ունենայ ամէն ինչ։ Արդ, այդ տնօրէնութիւնը կազմուած է շնորհքով մարդոցմէ եւ Քաղաքական գործ չունի, Բաղաքային (սիվիլ)է։

Ի՞նչ փոյթ թէ ազգային - եկեղեցական բոլոր կալուածներու մատակարարութիւնը կ՚ենթարկէ իրեն եւ խառըն հասոյթին հարիւրին 5ը պիտի գանձէ իբրեւ հսկողչէք։ Հիլա՛լ ըլլայ։ Փոխանակ ոստիկանութեան եւ այլ գործակալներու կերցնելու հազարաւոր ոսկիներ, աւելի լաւ է, օրինական Ֆոմիսիոն մը տալ Էվգաֆի եւ օրինականացնել մեր դրութիւնը, ազատիլ սա վարչական անվերջ միջամտութիւններէն։

Ցաւոք, չարաչահութեանց դուռը կը փակուի այս կերպով։ Մատակարար մարմին մը ղեղծո՞ւմ ըրաւ. — Էվգաֆի տնօրէնութիւնը կը փակէ անոր օծիքէն, ինչպէս փակաւ Ղալաթիոյ փորձանք Շահին Գայայի օծիքէն, դատարանի յանձնելով զայն, լայն շունչ քաշել տալով հայ ժողովուրդին, որ ի զուր փորձեց դուրս նետել տալ այդ արիկան։

Այսպէս կը տրամարանեն կարգ մը Հայեր եւ կը մխիթարուին...

Դժբախտաբար, չոր մխիթարանք մըն էր անիկա, որ շուտով չոգիացաւ։

Արդարեւ, Թուրքիոյ մէջ երկու տեսակ օրէնք կայ. — Ա. բուն օրէնքը։ Բ. կանոնագիրը կամ հրահանգը (թալիմաթնամէ)։

Օրէնքը, բոլոր, գրեթէ միշտ լաւ է, իբրեւ տեսական, իբրեւ ընդհանուր եւ առաձգական։ Այնպէս որ կրնաս ուզած կողմդ քաշել, թէ՛ դէպի դէպ, թէ՛ դէպի լաւը։

Էականը կանոնագիրն է, որ կը ճշդէ օրէնքին գործադրութեան ձեւը։

Ցաւոք, օրէնքը կը մշակուի խորհրդարանին կողմէ, իսկ կանոնագիրը՝ կառավարութեան կողմէ։ Մէկը օրէնսդրական է, իսկ միւսը՝ վարչական։

Ուրիշ պարագայ մը. կանոնագրէն զատ, որ կը հրատարակուի, կառավարութիւնը կը պատրաստէ նաեւ մասնաւոր հրահանգ մը որ գաղտնի կը մնայ ու չի հրատարակուիր։ Հրահանգը չահագրգռող վարչութեանց կը ցուցնէ այն ուղին որով պիտի գործադրուի կանոնագիրը։

Ուրեմն, երբեք խարուելու չէ, երբ օրէնքէն յետոյ կանոնագիրն ալ լաւ ըլլայ։ Անոնցմէ զատ կայ նաեւ գաղտնի հրահանգը որ բաւական է աղէտի փոխելու ամէնէն փայլուն օրէնքներն անգամ։

Ինչպէս ամէն բանի, Էվգաֆի խնդրին մէջ ալ այսպէս շարժեցաւ Անգարա։

Այսպէս, մինչ օրէնքը կը տրամադրէ մատակարարները ընտրել «համաձայն համայնքներու ընկալեալ սովորութեանց», կանոնագիրը արդէն իսկ վերջ կու տայ մարմիններու դրութեան, յայտնելով որ իւրաքանչիւր Թաղի կամ եկեղեցիի մատակարարութիւնը պիտի յանձնուի ՄԷԿ ՀՈԳԻԻ։

Հոս է ահա կայծին հարուածը՝ գտնուած բուն իսկ արմատին։ Այ մնա՛ս բարով Թաղականութիւն, հոգաբարձութիւն, վարչութիւն, եւն.։ Փոխանակ 3-9 անձէ բաղկացող մարմնի մը, միայն մէկ հոգի պիտի կատարէ մատակարարութիւնը, որքան ալ մեծ ըլլայ թաղը կամ հաստատութիւնը։

Զարմնք կը մեղմանար որոշ չափով, եթէ այդ մէկ հոգին ԸՆՏՐՈՒԷՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԷՆ։ Որովհետեւ, հակառակ բոլոր խառնութեանց եւ անհարթութիւններուն, Պոլսահայը դեռ չէ փճացած իբրեւ դանդուած, այլ կը շարունակէ մնալ մաքուր։ Այլասերած, փճացած են միայն անհատներ։ Ան ալ սակաւաթիւ, միայն ափ մը։ Այնպէս որ, եթէ թեկնածուներու ցանկը սաստ անգամ իսկ մաղուէր ոստիկանութեան առաջին (քաղաքական) ձեւով կողմէ, դարձեալ կարելի պիտի ըլլար ընտրել մաքուր ու անչահախնդիր անհատներ։ Գոնէ մասամբ, գոնէ Ազգ. Հիւանդանոցին եւ Կեդր. Վարժարանի նման կարեւոր հաստատութեանց, կամ Բերայի պէս մեծ Թաղերու համար։ Դժբախտութիւնը հոն է որ, անհատ մատակարարներն ալ ժողովուրդէն չեն ընտրուիր, այլ Էվգաֆէն, աւելի ճիշդ՝ ոստիկանութենէն...

Արդէն հաստատուեցաւ Էվգաֆի օրէնքը, դրոյց եղաւ թէ Ցանասան բուռն կերպով ընդդիմացած է եւ յաջողած արգիլել անոր գործադրութիւնը, ինչպէս արգիլեց մականուններու կանոնադրի կիրարկումը, ջնջել տալով այն տրամադրութիւնը, որով ոչ Թուրքերը չէին կրնար եան, իտիս, փուլոս եւ նման այլ եւ այլ մասնիկներով վերջաւորած մականուններ ունենալ։

Եւ սակայն, փորձը եկաւ ցուցնելու թէ Ցանասան այս անգամ չկրցաւ քալեցնել խօսքը։ Եւ կամ — ինչպէս կը պատմուի — համաձայնած էր թէ կանոնագիրը խստութեամբ չպիտի գործադրուի Յոյներու մասին...

Այսպէս է որ 1936ին եկեղեցիներու դրան վրայ փակուեցաւ Թուրքերէն ազդ մը, որով Էվգաֆի տնօրէնութիւնը կը հրաւիրէր փափաքողները թեկնածու ներկայանալ համայնական մատակարարութեանց համար։

Ցաւկալի ընդծեցի «փափաքողները» բառը, որովհետեւ կանոնագիրը չի ճշդեր թէ հայկական կալուածներու մատակարարները անպայման հայ պիտի ըլլան, Յոյներունը՝ Յոյն, Հրեաներունը՝ Հրեայ։ Այնպէս որ, բառ կանոնի, խոյամ Թուրք մը կատարելապէս իրաւունք ունի թեկնածու ներկայանալու, օրինակ, Ղալաթիոյ Ամենափրկիչ եկեղեցիին համար...

Փորձն ալ եղաւ։ Այսպէս, իմանալով որ անհատ մատակարարները (բէֆ մութէվէլլի) թոշակ պիտի ստանան, Թուրք նօտար մը կը տեսնէ հայ փաստաբան մը եւ ամենայն լրջութեամբ կը հարցնէ.

— Ի՞նչ կ՚ըսես, թեկնածու ներկայանա՞մ Գալֆայեան որբանոցին համար։ Կրնա՞մ տարեկան 4-500 ոսկի թոշակ ստանալ...

Փաստաբանի փոխարէն, հայ փաստաբանը քրքիջ մը կը փրցնէ։ Եւ զիմացինի զարմանքին վրայ՝ կը բացատրէ խնդիրը.

— Ի՞նչ կ՚ըսես, պէյս։ Եթէ ի վիճակի ես տարեկան 4-500 ոսկի դրպանէդ ծախսելու, այն ատեն հրամմէ։ Որովհետեւ Գալֆայեան որբանոցը, միւս հաստատութեանց նման, յաւիտենապէս բաց ունի, եւ բացը կը գոցուի խնամակալներու գրպանէն...

Միւս կողմէ, այս մասին զիմումներ կատարուեցան Անգարա եւ Էվգաֆի կեդրոնական վարչութիւնը, յայտնելէ յետոյ թէ չեն անդրադարձած այդ փափուկ կէտին, խոստացան գործնապէս լուծել զայն, իւրաքանչիւր համայնքի մատակարարութիւնը վերապահելով այդ համայնքէն անհատներու։

Այնպէս որ, եթէ Թուրքիոյ մէջ օրէնքը տիրապետէր եւ գտնուէին խալմներ որ օրէնքին կեղծեալ թեկնածու ներկայանային, փառաւորապէս կրնային գալ ու բազմիլ մեր եկեղեցիներու գլուխը, իբրեւ տէր - տիրական... Բայց որովհետեւ ամէն ինչ տեղի կ՚ունենայ օրէնքէ դուրս, Անգարա կրցաւ գործադրել իր խոստացած «շնորհ»ը եւ արդարադատութեան յատկանիշը։

Էվգաֆի աղէտը անհրաժեշտ բերաւ իրարանցում առաջ բերին։

Նախ՝ ճահիճը սկսաւ խլրտիլ, եւ արկածներու, լրտեսներու, խաչագողներու եւ անօթիներու ամբողջ վոհմակ մը թեկնածու ներկայացաւ։ Է՜, ազգային կալուածներու անտէրն կայ, հարկ է օգտուիլ առիթէն եւ մաս առնել կարկանդակէն։ Մանաւանդ որ պահանջուած գինն ալ մեծ բան չէ — ազգուրացում, պառուի ու խղճի վաճառում, լրտեսութիւն եւ մասամբ ճարպկութիւն... Իսկ փառք Ալլահին, այս տեսակէտով շատ հարուստ է պոլսահայ գաղութը, միլիոնատէրներ անգամ կը համրէ...

Անպարծ չմնաց նաեւ հայ պարկեշտ տարրը, այն նկատումով որ անիր է թոյլ չտալ մէկ կողմ եւ ազգային կալուածները մէկ անգամէն յանձնել խաչագողներու։ Ասոր համար, խնդիրը ունեցաւ բոլորովին մաքուր եւ կատակերգական տեսակէտով ալ անխտրականութիւնը։ Եւ որչափ շատ ըլլայ ըն ազգայիններէ որ դնեն իրենց թեկնածութիւնը, բաւանականութիւնը, իւրաքանչիւր Թաղի համար ներկայացուեցան բազմաթիւ լաւ թեկնածուներ։

Այս ձեւով, թեկնածութեան տեղատարափ մըն է որ փրթաւ։ Օրինակ՝ Բերայի համար թեկնածու ներկայացան ճիշդ 200 հոգի։ Է՛, ունի Թոքաթլեան պանդոկի նման մեծաքի մեծ կառաաներ, որոնց շուրջը կ՚արժէ թրջկոտիլ։

Իսկ Թօփ Գափուի կամ Էնի Գափուի նման աղքատ Թաղերուն եւեր նայող չեղաւ։ Զորցած աղբիւրէն ո՞վ ափ կ՚երկարէ... Հազիւ կարելի եղաւ գանել քանի մը հոգի որ ազգասիրաբար դնեն իրենց թեկնածութիւնը։

Հոգեվարքի զուր ցոյցեր, սակայն, հայ համայնքին կողմէ։ Որքան կ՚ուզես խճողէ ցանկը, որքան կ՚ուզես հոն դիր մարդիկ որոնք մազաչափ կասկածելի չեն, 30, 40 նոյնիսկ 50 տարի ծառայած ըլլալով պետութեան։ Այնքան պարզած ըլլալով կատարեալ թուրք, ամբողջութեամբ թէ նկարագրով։

Թուրքին փնտռածը կուսակցականութիւնը չէ։ Լաւ գիտէ որ ատոր հոտն անգամ չկայ։ Անոր փնտռածը՝ ամենդ ազգասիրութիւնն է, ամբողջական մաքրութիւնը, Ազգային Համխոսին իսկ հանդուրժած եկեղեցասիրութիւնը։

Ով որ մանանեխի չափ ունի այս յատկութիւններէն, արդէն իսկ կասկածելի է, հոգ չէ թէ տարիներով հայհոյած ըլլայ «Դաշնակ»ին կամ ամբողջ կեանքը վերածած ըլլայ հաւատարմութեան՝ հանդէպ Թուրքիոյ։ Պէտք է քանդել հայ համայնքը, հայ վարժարանը, հայ լեզուն։ Անոր համար ալ՝ անհրաժեշտ է որ գործիչները ըլլան անքարոյական, գող, դաւաճան։

Ահա թէ ինչո՛ւ, հակառակ օրէնքին ու կանոնագրին Անգարա մշակեց նաեւ գաղտնի հրահանգ մը, որուն համաձայն մատակարարութեան թեկնածուները ամէնէն առաջ պէտք է անցնին ոստիկանութեան բովէն։

Եւ այդ բովէն ազատեցան միայն վկայեալ անբարոյականները։

Կ՚արժէ առանձնապէս խօսիլ այս մասին։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԵՐԲ ԱՆՈՆՔ ՄԵՌՆԻՆ...

— —

Այնքան մենք մեզմով լեցուած ենք, որ բնաւ չենք մտածեր թէ օր մը պիտի մեկնինք այս աշխարհէն, թէ անմահներ չենք։

Ձեմ գիտեր որ գիտունը ըսած է թէ «կեանքը երկվայրկեանի մը տեւողութիւն ունի, բայց այդ երկվայրկեանը կը բաւէ յաւիտենական գործեր տեսնելու»... պայմանաւ որ խորհինք ու պատրաստենք մեր յաջորդները՝ ըսկսուած գործը շարունակելու համար։

Բայց մեր՝ Հայոցս, մէջ կը տիրէ զարմանալի անտարբերութիւն մը, մանաւանդ ազգային գետնի վրայ, ձեռնարկները շարունակող նոր ուժեր պատրաստելու մէջ։

Այսօրուան մեր ազգային գործիչները գրեթէ ամբողջութեամբ կը մնան 1914ի շրջանէն, ուր արդէն հասուն եւ տարեց անհատներ էին։ Այսօր քառորդ դար մը վերջ, անոնք տակաւին կը դրաւեն հանրային գործունէութեան գլխաւոր դիրքերը։

Աջ ու ձախ սուր ճօճել, լաւ լաւ ճառել, բիւզանդական վէճերու մէջ տապլտկիլ, 1914էն մնացած հակառակութիւններ արծարծել — ահա շատերուն գործունէութիւնը։

Պէտք է սակայն ընդունիլ որ, անոնք իրենց բոլոր թերութիւններովը տակաւին կը պահեն անցեալին աւանդութիւնները։ Այն աւանդութիւնները որոնք սերունդէ սերունդ փոխանցուելով է որ այս ցեղը պիտի ապրի ու գործէ։

Երբ վաղը, միւս օր անոնք կը մեռնին, ինչպէ՞ս պիտի անցնին նորահաս սերունդին, այդ աւանդութիւնները, երբ ոչ մէկ նշան կայ թէ անոնց յաջորդները այսօր կը կատարեն իրենց հաշկերտութիւնը։

Առէք որ եւէ հայ օրաթերթ, որ կուսակցութեան ալ որ պատկանի ան, պիտի տեսնէք խումբ մը անձեր որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր կը տանին ազգային գործերու բեռը։ Շատ քիչ անգամ նորահասներու, նոր անուններու կը հանդիպիք։

Ուրեմն նոր սերունդէն շատ քիչեր կը կատարեն իրենց աշակերտութեան շրջանը, օր մը իրենց կարգին գրաւելու համար անդարձ մեկնողներու տեղը։

Եւ այսպէս, շատ մօտիկ ապագայի մը, երբ նախապատերազմեան հայը հեռանայ այլեւս, նորահաս սերունդը պիտի գտնուի ցաւալի կացութեան մը մէջ, չունենալով պատրաստուած ուժեր ազգային աւանդական ճամբուն վրայ։

Անհրաժեշտօրէն նոր ուժեր պիտի գան հրապարակ՝ այն ատեն, միայն թէ խնդրական պիտի ըլլայ այդ նոր ուժերուն ազգային արժէքը։

×

Կամ այն է որ այս ժողովուրդը հասած է իր վերջին հանգրուանին ու չի կրնար այլեւս տալ ընդունակ նոր տարրեր գործ վարելու եւ յառաջ տանելու։ Եղածները շարունակելու եւ նորեր նոյնիսկ մէջտեղ բերելու։

Եւ կամ այն է որ, կան ընդունակ տարրեր, որոնք դիտմամբ կը ձգուին մէկ կողմ, շուքին մէջ. որովհետեւ այժմ հրապարակը բռնողները կ՚ուզեն իրենց վերապահել գործելու ասպարէզին ազատութիւնը։

Եթէ մօտէն նայինք նոր սերունդին, հոն պիտի գտնենք անհատներ որոնք չըսելու համար աւելի, գոնէ նոյնքան պարզացած են քան սա ազգային գործերու շատ մը վեթերանները։ Անոնք կեանքի մէջ նոյնքան եփած են եւ օտարները՝ գնահատելով անոնց կը յանձնեն փափուկ եւ պատասխանատու պաշտօններ եւ վարչութիւններ։

Այս երիտասարդ ուժերը, թրծուած եւրոպական գործունէութեանց մէջ, նուազ ազգասէրներ չեն եւ պակաս գիտակից չեն իրենց ազգային իրաւունքներու պաշտպանումին։

Ուրեմն կը հետեւի թէ մարդերը չեն որ կը պակսին, այլ ազգային գործունէութեան ասպարէզները անոնց համբուները։

Այս երիտասարդութիւնը կը բացառ որ տարէցները կանչեն զինքը գործի։ Ինչո՞ւ այսպէս չըլլար։

Դարերու տոկունութիւնը շատ բան խաթարած մեր նկարագրէն։

Այսօր հրապարակը բռնողներէն շատեր չեն ուզեր գործի լծել նոր ուժեր, այն մտավախութեամբ թէ նորեկները իրենք կը շպրտեն հրապարակէն։

Որքան որ կ՚ապրիմ ինձ կը վերապահեմ, իսկ մահէս վերջ թող իրենց գլխուն ճարը նային»։

Ահա շատերուն հոգեբանութիւնը։

Պաշտօններ կան որ մենաշնորհի փոխուած են ինքնակոչ պաշտօնակալներու կողմէ։ Իրենց մահուան ալ պաշտօնն ալ կ՚իյնայ կը լռնայ։

Ձեռնարկներ կան, շատ կարեւոր, որոնց ցեղին դաստիարակութեան հետ կապ ունին եւ հազիւ երեք հոգի ուսերուն վրայ բռնուած են։ Բայց անոնք երեք հոգին կը զգուշանան իրենց յաջորդները պատրաստելու։ Կը բաւէ մէկը կամ միւսը իյնայ պարտականութեան ճամբուն վրայ, որպէսզի ձեռնարկն ալ վտանգուի, պատրաստուած յաջորդի պակասէն։

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր, օրինակ, Ֆրանսա ապաստանած հայութեան որ կրցեր է իր քան կար..., և իր գանէ պարզ թուէով մը ցոյց ալ այս կամ այն անձին եւ գործիչի հանդէպ ունեցած իր նախասիրութիւնը։ Այս կամ այն վարիչին գործունէութիւնը խարազանել եւ կամ հաստատել ու խրախուսել։

Նմանապէս չեմ յիշեր տեղ մը լսած եւ կամ կարդացած ըլլալ որ ազգային գործիչ մը հաշիւ տայ իր ժողովուրդին առջեւ։ Մենք մեզ ժողովրդավար կը նկատենք, բայց մեր ազգային գործերը ընդհանրապէս կը կատարուին կը տնտեսուին ազա - խնամակալական դրութեամբ։

Ազգականական կապեր բռնակալ համբաւներ եւ հմայքներ ճամբայ կը բանան ազգային գործերու։ Եւ բոլոր հրամայող լծակները կ՚անցնին անպատասխանատու անձերու ձեռք, որոնք յաճախ չունին պահանջուած հեղինակութիւնը։

Առէք դաղթականական օճախներ, առէք Բարեգործականը։ Մարդ կը մղուի հարցնել անոնց վարիչներուն թէ պատուիրակներուն մահէն վերջ ո՞վ է որ պիտի անցնի անոնց տեղը եւ որո՞ւ կողմէ պիտի նշանակուին, եւ նոր պաշտօնավարները ի՞նչ փորձառութիւն պիտի ունենան եւ կամ տեղեակ պիտի ըլլա՞ն գործերուն։

Ամէն ժողովուրդի մէջ, ամէն ազգի մէջ, բնական հոլովումով մը գործիչները կը նորոգուին, հիներուն կը խառնուին նոր ուժեր, երիտասարդները։ Մէկուն փորձառութիւնը, միւսին աշխոյժը կուգան իրար խառնուիլ, տալու համար ներդաշնակութիւն մը որ չկրնար ոչ մէկ ծայրայեղութեան մէջ եւ կու տայ միշտ թարմութիւն մը գործիչներու հոյլին եւ տեւական աշխոյժ մը գործերուն։

Այդ բանը պէտք է որ ըլլայ նաեւ մեր մէջ։ Կը բաւէ որքան որ տաժեց նոր սերունդը հինէն մնացած գործիչներու սխալներէն։ Եթէ իրերու ներկայ վիճակը շարունակուի եւ հին գործերը կրկին արգելք դառնան ազգային միացեալ ճակատի մը, դահը կրկին պիտի ըլլայ նոր սերունդը, իսկ վնասը անդարմանելի։

Տեղ բացէք նոր սերունդին։

ԳԻՐԾ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Պարուկը երկթայով անցուորուեցան նաւարանի մը վրայ ուր մաղաչ նոճիներու շարք մը կը պատսպարէր քարտուղարին եւ իր բարեկամներուն տեսողութենէն. Այս վերջինները նստած էին յետոյն եարաա հեռուն եւ իրենց խօսակցութեան փափսուքը կը լսէր գիշերուան անդորրութեան մէջէն։

— Հիմա, պատմէ նայիմ, սկսաւ Սուլթոն, կ՚ըսէիր թէ կորսնցուցեր ես այն ծրարը զոր քարտուղարը քեզի տուած էր ենկիւբի տանելու համար...

— Այո, հաստատեց Փիթըր ընկճուած երեւոյթով։

— Օ՜հ, Փիթըր, ի՞նչ կ՚ըսես, վախցաւ Տայանա։

— Ի՞նչ փորձանք ալ պատահի գլխուս՝ արժանի եմ, ըսաւ Փիթըր, ուսը մը օդի կուլ տալով։

— Կը ներես եթէ քիչ մը բարկանամ, բայց ես արդէն - քրտինք մտայ այս գործին համար, դիտել տուաւ Սուլթոն. ինչ որ է, եղածը եղած է, հիմա գործի սկսինք ... Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչպէս կորսնցուցիր ...

— Աղջիկ մը կար ...կայ բսել կ՚ուզեմ ...

— Շարունակէ՛ ... մերիններէ՞ն է թէ այս քաղաքին հուրիներէն ...

— Ռուս է.. անունը Թանիա Վորոնցով...

— Աստուա՛ծ իմ, սարսափեցաւ Տայանա. ուրեմն...

— Օղին, պարոն, ընդմիջեց ծառան տեղէն երկնցնելով Սուլթոնին։

— Շնորհակալ եմ, Հօքիթ. չիտակը շատ պէտք ունէի սոսր ...

— Գիտեմ, ժամանակը ուշ է, Հօքիթ, բայց խնդրեմ դաւաթ մըն ալ ինծի համար կը բերե՞ս ...

— Ամենայն սիրով, օրիորդ. հաւու միսով սէնտուիչ մըն ալ բերե՞մ ...

— Շատ աղէկ կ՚ըլլայ, բայց քեզի արգիլեք չըլլանք, ուշ է...

— Ո՛չ, ոչ, օրիորդ. կէս գիշերին քառորդհինգ վայրկեան կայ դեռ ... ժամը մէկէն առաջ անկողին չեմ մտներ ...

— Ուրեմն Թանիային բռնուեցար, այո՞, փափսաց Սուլթոն, երբ ծառան մեկնեցաւ։

— Ծանօ՞թ էք իրեն, զարմացաւ Փիթըր։

— Այո, աղէ՛կ կը ճանչնանք ... եւ ի հարկէ հասկցած ես մինչեւ հիմա որ եթէ իրեն հետ սիրահարութիւն ըրեր, ծրարը կորսնցուցած չես, այլ ան է որ գողցած է ...

— Ո՛չ, բողոքեց Փիթըր, ոչ, ատիկա անկարելի է... Թանիան այդ տեսակ բան չըներ, չի կրնար ընել ...

— Ես կ՚ըսեմ որ կրնայ ... Թաղամին հաշւոյն կ՚աշխատի ...

— Քաղամը ո՞վ է որ ...

— Օ՜հ, պզտիկ մարդ մըն է, իմ ամէնէն լաւ բարեկամս ... վերջերս յաճախ իրեն հետ հանդիպումներ ունեցայ ... ընդհանուր ոստիկանապետն է եւ մեծ մարդասպան մը, որ տակաւին չէ կախուած ...

— Ըսել կ՚ուզես որ Թանիան...

— Այո՛, չեմ ուզեր քու զգացումներդ վիրաւորել, եթէ իսկապէս սիրահարած ես, բայց գիտցած ըլլաս որ գաղտնի գործակալ է... լրտես ..

— Աստուա՛ծ իմ... ես ալ խօսք տուեր որ ամուսնանամ ...

— Փիթըր, իրա՞ւ կ՚ըսես, արտասանեց յանկարծ Տայանա։

— Թանիան լրտեսուհի չէ, չեմ հաւատար, բարկացաւ Փիթըր։

— Թէ Տայանան եւ թէ ես գիտենք որ անիկա լրտեսուհի մըն է, պնդեց Սուլթոն. ուրեմն անօգուտ է որ ինքզինքդ խաբել փորձես, որքան ալ ազդուած ըլլաս ... հիմա բարի տղու մը պէս յստակօրէն պատմէ նայինք, ի՞նչ պատահեցաւ ...

Փիթըր երկու վայրկեանէն նկարագրեց թէ ինչ ըրած էր Պոլիս հասնելէն ի վեր, ինչպէս ծանօթացեր էր Թանիային եւ ինչ պայմանի հետեւանքներ ունեցեր էր իր բարեկամութիւնը անոր հետ։ Պատմութիւնը հազիւ թէ աւարտած էր, երբ ծառան իրենց մօտեցաւ նորէն։ Ափսէն քարէ նստարանին վրայ, Տայանային քովը դրաւ։

— Նորին Վսեմութեան ինքնաշարժը այստեղ է, հարցուց Սուլթոն։

— Ոչ, պարոն. Նորին Վսեմութիւնը ժամը իննին տանէնները դուրս ելաւ ու տակաւին վերադարձած չէ ...

— Ճիշդ է, հաստատեց Տայանա. Սըր Ֆրէնսիս ինծի ըսաւ որ մեր դեսպանատունը պիտի երթար, հայրիկիս հետ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունենալու համար ...

— Հասկցայ, ըսաւ Սուլթոն ու ծառային դառնալով հարցուց. ի հարկէ ուրիշ կառքեր ալ ունիք դեսպանատունը. կէս ժամուան համար կառքի մը պէտք պիտի ունենամ ... կրնա՞ս բան մը կարգադրել ...

— Աւելի լաւ չըլլա՞ր որ նախ քարտուղարին հետ խօսիք այդ մասին...

— Ոչ, չեմ ուզեր, ըսաւ Սուլթոն ամենայն համարձակութեամբ. չեմ կարծեր որ հակառակի ինքնաշարժ մը փոխ առնելուս ... Ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդին հետ է հիմա ու քանի որ ասիկա անձնական գործ մըն է, չեմ ուզեր զինք անհանգստացնել ...

— Շատ լաւ, պարոն, պատասխանեց ծառան վարանումով. կասկածո՞ւք պիտի վարէք թէ շարժավարի մը պէտք ունիք ...

— Կարծեմ շարժավար մը կ՚ուզեմ ու եթէ ընտրութիւն կատարելու հնարաւորութիւն կայ, կը նախընտրեմ գոց եւ վարագուրուած պատուհաններով ինքնաշարժ մը... այլապէս պիտի ստիպուիմ գետինը պառկիլ՝ չտեսնուելու համար...

Դժբախտաբար Թուրք ոստիկանութիւնը զիս կը փնտռէ, հասկնալի՞ է.

— Այո՛, այդպէս կ՚ըսեն, պարոն. ձեզ տեսայ երբ դեսպանատուն եկաք այս իրիկուն. մեծ քաջագործութիւն էր ձեր ըրածը, եթէ իրաւունք ունիմ այսպէս ըսելու ...

— Ուրախ եմ, Հօքիթ, ժպտեցաւ Սուլթոն. հիմա բարիք մը ըրէ մեզի եւ գնա բան մը յարմարցուր ... եւ քարտուղարին երկրորդ մը կը գրեմ, որպէսզի քու վրադ խօսք չգայ ... եւ թէ այս իրիկուն չվերադառնամ, ինքնաշարժը կրնայ եա բերել տալ վաղ առաւօտ ...

(Շար.)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— . —

Օգոստոսի սկիզբը, Նանթի մէջ գումարուեցաւ Ֆրանսայի Ուսուցիչներու Դաշնակցութեան համագումարը, որ Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն ի վեր [illegible] տարի, Ֆրանսական մամուլին եւ հասարակական շրջանակներուն մէջ։ Աւելի քան երկու հազար ուսուցիչներ իրենց ընտանիքներով, Նանթ եկած էին համագումարին առթիւ։ Երկու տասնեակէն աւելի համագումարին մասնակցելու եկած էին անգլիացի, ամերիկացի, զուիցերիացի, սպանացի, [illegible] ուսուցիչներ

Ուսուցչական այս համագումարը իր կարեւորութիւնը կը ստանայ ոչ միայն այն բանէն, զոր կը ներկայացնէ, (Ֆրանսայի նախակրթարաններուն 132 հազար ուսուցիչներէն 108.000ը կ'անդամակցին այս Դաշնակցութեան), այլ եւ այն ազդեցութենէն զոր Դաշնակցութիւնը կը վայելէ ուղղակի ձեւով մը նոր սերունդին վրայ։ Զէ՞ որ [illegible] առաջ, կրօնական կազմակերպութիւններէն իսկ աւելի, Նախակրթարանն է որ իր դրոշմը կը դնէ [illegible] ուղեղներուն վրայ։ Աւելցնենք նաեւ, որ երկրին պարտադիր կրթութեան օրէնքը նախակրթարանէն կ'անցնի սերունդը, ապա [illegible] անցնիլ միջնակարգ կրթութեան վարժարաններէն։

Ասով է ինչու մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Նախակրթարաններու ուսուցիչներուն այս տարեկան համագումարը, ուր բանաձեւեր կը քուէարկուին ոչ միայն մանկավարժական [illegible] հարցերու մասին, այլ եւ դպրոցներու քաղաքական ուղղութեան [illegible]

Համագումարը ուրիշ հետաքրքրական կողմ մըն ալ ունի, — Ուսուցիչներու Դաշնակցութեան նիւթական ու բարոյական զօրաւորութեան մասին մի արտայայտութիւն համբերութեան, կը տրուին մանկավարժական դաստիարակութիւններ, այժմէական հարցերու մասին ի պէտս ուսուցիչներու եւ համալսարանական [illegible]

Այսպէս համագումարին բացումը կատարուած տեղի ունեցան շարք մը դասախօսութիւններ, կարելի է ըսել մանկավարժական դասընթացքներ, — ուսուցչութեան եւ աշակերտութեան յարաբերութիւնը, դծագրութիւնը եւ գործնականութիւնը դպրոցներու մէջ մանկավարժութեան պէտք մանկապարտէզներու մէջ, հրատարակչական [illegible], եւայլն։

Կարեւոր աշխատանք մը եւս, — Ուսուցչական Դաշնակցութիւնը մասնաւոր հաւաքոյթ մը եւս կազմած էր, միայն ու միայն տեղեկութիւններ հաղորդելու համար պատկամաւորներուն, տեղեկատու դիւանի մը պէս աշխատող վիճակագրական, թուական մանրամասնութիւններ։

Եւ Նանթ քաղաքը կը յորդէր երիտասարդ սերունդ մը պէս, այս բազմաթիւ բազմութեան հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ։

Օգոստոս 3ին, Զորեքշաբթի տեղի ունեցաւ բուն համագումարին բացումը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն որ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՓԱՐԻԶ (28 Յուլիս) — Խորին վշտով կը հաղորդենք, որ Յուլիս 26ին մեռաւ մեր երիտասարդ ընկերներէն Շահէն Դիլանեան (42 տարեկան)։ Թաղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մեծ շուքով։ Դամբանական խօսեցան Առաջնորդ Ներսէս արքեպ. եւ Գ. Բօյակ Մանվանեան։

Հանգուցեալը ծնած էր Ալէքսանդրապոլ (Հայաստան)։ Միջնակարգ դպրոցն աւարտելէ վերջ մտած էր Թիֆլիսի Ներսէսեան դպրոցը։ Հետեւած էր երաժշտութեան աշակերտելով Կոմիտաս վարդապետին եւ ուրիշներու։ Թաւրիզ անցաւ 1921ին՝ Փետրուարեան ապստամբութենէն վերջ եւ վարժուեցաւ երգեցողութեան ուսուցիչ Արամեան դպրոցին մէջ, ուր պաշտօնավարեց ամբողջ 15 տարի։ Վերջին երկու տարիները կը պաշտօնավարէր Թաւրիզի հայկական Գիմնազիոնի մէջ։ Իբրեւ ուսուցիչ սիրուած էր աշակերտներէն։ Վարժապետօրէն եւ բարեխղճութեամբ կը պատրաստէր ու կը ղեկավարէր քառաձայն երգեցիկ խումբեր՝ պարբերական հանդէսներու եւ երեկոյթներու ժամանակ։ Կը թողու այրին եւ երեք զաւակներ, երկու աղջիկ, մէկ տղայ (16 տարեկան) որուն կապած էր վառ յոյսեր։

Յարգանք իր յիշատակին.

ՄԱՍԻՍ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէնլու, ընկեր Լեւոն Նոթնեգրայրեանի ագարակն ենք նորէն։ Տարուան այս եղանակին երեք ամիս բնաւ պարապ չէ այս օդասուն վայրը։ Ամէն կիրակի վարձուած է յանուան Միութիւններու կողմէ։

Այս անգամ ալ Քղիի Հայր. Միութեան Սէնլուի մասնաճիւղն է որ կուտայ իր տարեկան դաշտահանդէսը (30 Յուլիս)։ Հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած է. հոն են բոլոր Քղեցիները մեծով ու պզտիկով, բացակայ են միայն Սթալինին արեւշատութեան ազգայնները։

Օրուան նախագահ Գ. Համբարձումեան, հանդէսը բանալով ընթերցումը կը կատարէ Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան կողմէ ղրկուած շրջաբերականի մը, որ կը պարզէր Միութեան պարտականութիւնը այս օտար ափերուն վրայ։ «Երջանիկ է այն մարդը որ իր ազգին կը ծառայէ եւ անոր կողմէ դրուած ծանր պարտականութիւնը սիրով կը տանի»։

Նախագահը երկու խօսքով տուաւ իրենց կատարած աշխատանքին պատկերը։ Ցետոյ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, որ հայրենաշունչ ճառով մը պարզեց Քղեցիին կատարած դերը հայ կեանքի մէջ, իր մտաւորականներով, յեղափոխականներով եւ կղերականներով։ Մնացողներուն թելադրեց չարունակել անոնց գործը եղբայրաբար եւ միացեալ ճակատով։

Ժամը 4.30ին ներկայացուեցաւ «Արշին մալ ալանը» օպերէթը, ղեկավարութեամբ դերասան Գ. Ղազարեանի եւ մասնակցութեամբ խումբ մը սիրող երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներու։ Բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ։ Իր թառով կը մասնակցէր Գ. Մուշկամբարեան։ Հանդէսը վերջացաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ։ Երախճանքները տեւեցին մինչեւ գիշերուան ժամը 10։ Սէնթ Անէն խումբ մը երիտասարդներ, ինչպէս յաճախ, այս անգամ ալ կը հնչեցնէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Կարգադիր Յանձնախումբը գնահատելի աշխատանք կը տանէր։ Բարոյական յաջողութենէն զատ նիւթական կոկիկ գումար մըն ալ ապահովեց Միութիւնը։

Եղբայրական թելադրութիւն մը. — Միրէյի Քղեցիներ, որքան գիտեմ, շրջանիս մէջ կան երկու երեք մասնաճիւղեր բոլորն ալ հայրենակցական, որոնք առանձին, առանձին կապ կը պահեն կեդրոնի հետ (Ամերիկա)։ Գիտի ուզէինք որ ձեր աշխատանքները աւելի արդիւնաւոր դարձնելու համար, գործէիք մէկ ճակատով՝ յանուն ձեր սրբութեանց։

Անահիտ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ

ՎԱԼԱՆՍ — «Ճակատական» ու «Հայաստանասէր» կոչուած մեր հայրենակիցները թոյն սրսկելով Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան մէջ, պատճառ եղան 40ամեայ մեր ընկերութեան մէջ ճեղք մը բանալու։ Ճեղքը գոցելու համար սրտցաւ հայրենակիցներ շատ մը փորձեր կատարեցին, բայց անօգուտ։ Եւ հակառակորդները այս ձախողանքը վերագրեցին վախկոտութեան կամ համրանքի նըւաստութեան։

Թէեւ ոչ ցանկալի, բայց եկած էր ժամանակը ցոյց տալու թէ՝ մենք ոչ դասալիքներ ենք եւ ոչ ալ անընդունակ տարրեր, այլ, արժանաւոր ժառանգորդներ մեր 40ամեայ ընկերութեան։

1934 Հոկտեմբեր 14ին Նիւ-Եորքի մէջ գումարուեցաւ ազատատենչ ու [illegible] հայրենակիցներու [illegible] պատգամաւորական ժողով մը, որ տուաւ շատ գեղեցիկ ու շինիչ որոշումներ. — 1. Պարբերաթերթ մը ունենալ. — 2. Սաներ որդեգրել. — 3. Աղքատներուն օգնել եւ նիւթական ու փնտռչական մասնակցիլ։ Եւ մեր հայրենակիցները դարձի ձեռնարկեցին հարիւր (100) տոլարով։ Ահա չորս տարիէ ի վեր կանոնաւորապէս լոյս կը տեսնէ, մաքուր տպագրութեամբ, ճոխ բովանդակութեամբ ու ընդարձակ ծաւալով եռամսեայ պարբերաթերթ մը, «Պալիւխո», որուն տէրն ու տիրականը եղած են նոր սերունդը։ Պէյրութի ճեմարանին, Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին ու Անարատ Յղութեան քոյրերու դպրոցներուն մէջ կ'ուսանին հինգ սաներ։ Նորեր ալ որդեգրելու նախնական աշխատանքներ կը կատարուին։ Միութիւնը հնարաւոր եղած չափով օգնած է ու պատրաստակամութիւն կը յայտնէ օգնելու իր աղքատներուն։ Անցեալի փորձառութենէն օգտուելով, վերաշինութեան համար կենդանի գործ կը պահանջէ. — զրկենք, շինենք, բայց գիտնանք թէ՝ որո՞ւ համար կը շինենք, պատրա՞ստ են ցանկացող հայրենակիցները ներս ընդունելու։ Եթէ կոյխողի դծով կոյխողին համար պիտի շինենք, մինչեւ հիմա մսխուած (100.000) հարիւր հազար տոլարը բաւական է։

Այս պատգ. ժողովի հայրենասիրական կոչերուն պատասխանեցինք նաեւ Վալանսի խումբ մը հայրենակիցներս եւ չորս տարիէ ի վեր կը գործենք ուղիղ ճամբով՝ իբրեւ Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան երկսեռ մասնաճիւղ։ Մեր պայքարը արդար է եւ վերջնական։ Եղան պահպանողական տարրեր, մասնաւորապէս «պոռծողներ» նախագահներ որոնք ամէն տեսակ սարկութեան դիմեցին, որ մեր արդար պահանջը իր սաղմին մէջ խեղդեն, (տես 32րդ պատգ. ժողովին արձանագրութեան էջ 58ը եւ 33րդի էջ 11), բայց իրենց փորձերը ի դերեւ ելան, որովհետեւ մեր մէջ, երեք գլխաւոր ուժ տեսան՝ կամք, աշխատանք ու կորով։

Հայրենակիցներ, այլեւս վարանումի շրջանը անցած է։ Մեզի համար բոլոր ազգայնասէր հայրենակիցները միեւնոյն արժէքը ունին, ոչ մէկ խտրութիւն, մեր դուռները բաց ցնծ բոլոր անոնց առջեւ որոնք անկեղծօրէն աշխատելու պատրաստակամութիւն կը յայտնեն

Եկէք դէպի մեզ, որովհետեւ մենք տունէ տուն պտտելով քուէ չենք հաւաքեր։ Եկէք դէպի մեզ, որովհետեւ մենք Միութիւնը միջնակ մերն է չենք ըսեր, այլ սեփականութիւնը կը նկատենք ընդհանուրին.

Այժմ տեսնենք թէ՝ չորս տարի վերջ հայրենակից «Հայաստանասէրները» ինչ գործ տեսած են։

Աղքատիկ սենեակիս սեղանին վրայ կարգ մը թերթերու ու գրքերու կարգին ունիմ նաեւ կոչումին անարժան «Կրթասիրացի» 32րդ, եւ 34րդ պատգամ. ժողովներուն արձանագրութիւնները ու նոյն շրջանին լոյս տեսած կարգ մը շրջաբերականներ։ Ճիշդ է որ, որոշումներ շատ են, բայց թուղթի վրայ մնալէ զատ, «պիտի»ներով կը վերջանան եւ արժէքը կը հաւասարի զերոյի։ Այժմ այս անվերջ «պիտի»ներուն իմաստը հասկցող միամիտներ սիրակամ, վճռական քայլեր առնել սկսած են։ 1937ի Ֆրանսայի շրջանային պատգ. 6րդ համագումարը, թէեւ երկչոտ, բայց բաւականին ցանկալի որոշումներ տուած էր, «երկու կեդրոններու միացում» եւն. բայց աւա՜ղ այս որոշումը «Կրթասիրացի» կոչուած Ամերիկայի 34րդ պատգամաւորական ժողովը վերագրած էր «թիւրիմացութեան» իսկ հաբացատ կեդրոնը ընթացք տուած էր եղած ցանկութեան։ Վալանսի մէջ Յուլիս 16ին գումարուած 7րդ համագումարը, թէեւ նորէն երկչոտ, բայց աւելի վճռական քայլեր առած է շրջանիս Սէն Շամոնի ու Մարսէյլի պատգամաւորներուն խիզախ կեցուածքին ու առողջ դատողութեան։ Մաղթենք որ, նորէն «թիւրիմացութիւն» չնկատուի։

Այստեղ եւս պատակտուած է «Ճակատական» եւ «Հայաստանասէր» կոչուած խմբակը։ Օրուան մարդիկ համոզուած են թէ՝ մինչեւ ցարդ իրենց ըրածը անարդարութիւն էր։ Հարց մը. — 32րդ պատգ. ժողովին արձանագրութեան մաս կազմող, Ֆրանսայի շրջանային «գործադիրի» նախագահ Ճէյլտէղի հաշուեկշիռին մէջ «Կեդրոն ղրկուած 500» հինգ հարիւր տոլարը կեդր. Վարչութեան հաշուեկշիռին մէջ շատ փնտռեցի ու չկրցայ գտնել։ Երախտապարտ կ'ըլլամ այն հայրենակիցին ու կը խոստանամ վեց ամսեայ «Յառաջ» նուիրել, եթէ այս գումարին արձանագրութիւնը ցոյց տայ ինծի՝ իրենց պատգ. ժողովին արձանագրութեան մէջ։

Կեցցէ արիասիրտ ու ազատատենչ Կրթասիրացի հարազատ կեդրոնը, կեցցեն գիտակից ու պարտաճանաչ հարազատ մասնաճիւղերը։

Մ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԵՂԾԷՆ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 Յուլիս).

— «Թէ ի՛նչ ողբալի վիճակի մը դատապարտուած են եկեղեցիներն եւ կրօնը Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, այդ մասին այնքա՜ն շատ է գրած եւ այնպիսի ջախջախիչ փաստեր է հրատարակած մեր մամուլը, որ միանգամայն աւելորդ պիտի ըլլար կրկին կանգ առնել այդ խնդրի վրայ, եթէ մինչեւ այժմ ալ չգտնուէին դառն իրականութիւնը գլխիվայր շրջող եւ մտքերը անամօթաբար մոլորեցնել ձգտող պատասխանատու անձեր եւ թերթեր։

Նախ եւ առաջ՝ բացարձակապէս անճիշդ է թէ Հայաստանի մէջ այսօր կը կիրարկուի «կրօնքը խղճի խնդիր է» սկզբունքը։ Կրօնի եւ եկեղեցիի դիրքը Հայաստանի մէջ շատ եւ շատ հեռու է այն ըլլալէն, ինչ որ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ։

Այսպէս, օրինակ, Խորհրդային Հայաստանի մէջ խստիւ արգիլուած է կրօնի ուսուցումը ոչ միայն պետական, այլեւ մասնաւոր դպրոցներու մէջ, մինչ այդ միանգամայն ազատ է քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ։ Խորհրդային Հայաստանի մէջ արգիլուած է նոյնիսկ ունենալ գէթ մէկ հատիկ հոգեւոր դպրոց, ուր կարելի ըլլար հոգեւորականներ պատրաստել սպաննուած կամ մեռած հոգեւորականներու փոխարէն։

Հայաստանի մէջ, բացի զուտ ծիսական գրքերէն, խստիւ արգիլուած է հրատարակել ոեւէ կրօնական դասագիրք, ոեւէ կրօնական շունչ ունեցող կամ կրօնական նիւթ շօշափող գիրք։

Հայաստանի մէջ ամենախիստ պատիժներու կ'ենթարկուի ոեւէ մէկը, որ կրօնի քարոզչութեամբ կը զբաղի, ինչ որ միանգամայն ազատ է ոեւէ քաղաքակիրթ ժողովրդապետական երկրի մէջ։

Հայաստանի մէջ եկեղեցին չի կըրնար ոեւէ մնայուն հասոյթ ունենալ, թէեւ ենթակայ է պետական ծանր տուրքերու։

Հայաստանի մէջ եկեղեցի դացողները կասկածելի մարդիկ են եւ ենթակայ եթէ ոչ միշտ ուղղակի, բայց միշտ անուղղակի հալածանքներու եւ զրկանքներու։

Եւ բնական է, թէ այս բոլորը նման է քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ եղածին՝ կը նշանակէ սեւն ու ճերմակը չզանազանել իրարմէ, չարն ու բարին միեւնոյն բանը նկատել։

Իսկ եթէ ի նկատի ունենանք, որ Հայաստանի մէջ միեւնոյն ատեն բոլորովին ազատ է անաստուածութեան քարոզը, բոլորովին ազատ է հակակրօնական պայքարը եւ պրոպականտը, հասկնալի կը դառնայ թէ սար ու ձոր կայ Հայաստանի եւ քաղաքակիրթ երկիրներու դիրքերուն մէջ դէպի կրօնքն ու եկեղեցին։

Երկրորդ՝ բացարձակապէս անճիշդ է ըսել, թէ պետութիւնն ու եկեղեցին բաժնուած են իրարմէ Հայաստանի մէջ այնպէս, ինչպէս որ, օրինակ անոնք բաժնուած են Միացեալ Նահանգներու մէջ։

Իրողութիւնն այն է, որ եկեղեցին Հայաստանի մէջ, բաժնուելով պետութենէն, կորսնցուցած է գրեթէ իր բոլո՛ր իրաւունքները, ոչ միայն յափշտակուած է իր դարեւոր կալուածներէն եւ հասոյթներէն, այլ եւ զրկուած է իր իրաւական ուրոյն կազմակերպութիւն մը ըլլալէ, զրկուած է իր գոյութիւնը պահելու թէ՛ նիւթական եւ թէ՛ բարոյական միջոցներէն, մէկ խօսքով՝ պետութեան կողմէ դատապարտուած է մահուան։ Մինչդեռ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, երբ եկեղեցին կը բաժնուի պետութենէն, պետութիւնը ամէն հնարաւորութիւն կուտայ եկեղեցիին անկախօրէն ապրելու, գործելու եւ բարգաւաճելու, գէթ հոգեւոր - կրօնական մարզերուն մէջ։

Երրորդ՝ բացարձակապէս անճիշդ է ըսել թէ՝ «նուիրուելով իր բնական դերին ու կոչումին՝ Էջմիածին լաւագոյն գործելակերպը որդեգրած է»։ Կարծես թէ Էջմիածին ոեւէ ազատութիւն ունի ոեւէ գործելակերպ որդեգրելու, բացի այն գործելակերպէն, զոր Խորհրդային դաղտնի ոստիկանութիւնը մահուան սպառնալիքի տակ կը հարկադրէ ըդելնել։ Շնական ծաղր մըն է Էջմիածնի հասցէին ըսել, թէ ան այժմ կրնայ նուիրուիլ իր բնական դերին եւ կոչումին, երբ երեխաներն իսկ գիտեն թէ՝ Էջմիածինը Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող երկու միլիոն Հայերու հոգեւոր - բարոյական գործերու վրայ իսկ ոեւէ հըսկողութիւն ընելու հնարաւորութենէն զրկուած է կատարելապէս եւ չի կըրնար նոյնիսկ կանոնաւոր յարաբերութիւն պահել իր խորհրդահայ թեմերու հետ, որոնք փաստօրէն գոյութիւն չունին։ Էջմիածինը կարող է երբեմն, խստագոյն հսկողութեան տակ, յարաբերիլ միայն արտասահմանի հայութեան որոշ մասին հետ, այն ալ ոչ թէ անոր հոգեւոր - բարոյական պէտքերուն դհացում տալու համար, այլ իր դերին եւ կոչումին ոչ - վայել «պետական - քաղաքական» միջամտութիւններ ընելու համար ի նպաստ Խորհրդային կառավարութեան»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

**Հազար բարեկամ եթէ ունիս՝ քիչ է. մէկ թշնամի եթէ ունիս՝ շատ է։

**Ձին գողցուելէն վերջ՝ ախոռին դուռը գոցէ։

** Մայրը տես՝ աղջիկ առ, եզերքը տես՝ կտաւ առ։

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ոսկրախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ խոց ու արիւնաթափութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան։

ԴՈԿՏ. ՏՕՔԹ. ՅԱԿՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18։ Tél. Tru. 83—87

ԼՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Կինե՛ր, աղջիկնե՛ր եւ տղաքնե՛ր.. Իրենք սակայն անարգ մահուան մը սառնոյթը հեռացնելու համար երիտասարդ այրերու պէս կը մաքառէին։ Թուրքերը, իրենց կարգին, մահահաւատ անդուլութեամբ կը մագլցէին ամէնէն ցից զառիվերները, եւ հուսկ ուրեմն յաջողեցան քանի մը տեղերէ կոխել անցնիլ պատուարները։

Ա՜հ, այս հրաշալի թափանցումը նախանշանը եղաւ զարհուրելի, քստմնելի նախճիրի մը։ Վրիժառութեան մոլեգնութեամբ հայկական դիմադրութենէն ծայրայեղ գրգռուած յարձակողները, որոնց խոստացուած էր թէ անխնայ կարող պիտի ըլլային թալանել, յաջողութեան պարագային, զայրագօրէն եւ թալանի հետապնդելով կերէն շլմորած խուժեցին մնացած Հայերուն վրայ։ Զօրքերը կողմը ոսկի կը փնտռէին, որ դէպ դէպ իրենց ձեռքը կ'իյնար։ Բայց շատը պահուած էր վարը անոնց տուներուն մէջ։ Սկսան փորել, եւ այս մոլուցքը սկիզբը եղաւ զարհուրելի չարչարանքներու, որպէսզի ունեցող չունեցող ոսկի հանէ մէջտեղը կամ պահած տեղը ցոյց տայ մատնէ։

Ո՜հ, անանուն տանջանքներու մատնեցին Հայոց ծերունի հոգեւորականը, որպէսզի պարտաւորեն զայն, ոչ թէ իմացնել եկեղեցական գանձերուն թաքստոցը, այլ ծերունին հարկադրել իսլամ ըլլալ։ Որովհետեւ հոգեւորականը յամառօրէն կը մերժէր, խոհանոցի կարասներէն պատրաստ, խորանիկ երկաթէ թաւեր, կրակի պէս տաքցնելով, բոցը վրան, կ'անցնէին ողորմելի մարդուն գլուխը, մինչեւ որ այս ահաւոր տանջանքին հին կրենակի գործածութեան տակ հոգին փչեց ..

Եւ տղայ ու աղջիկ, հէ՜ք Հայորդիներ, պիտի գիտէին այս չարչարանքը (*)..

Գիշերը տարածեց սեւ թեւերը, բայց նախճիրի գործը չկասեցաւ, կը շարունակէին, յամրօրէն եւ կարգով կանոնով, աւելի պաղարիւնով, որովհետեւ առաջին կատաղութիւնը մեղմացած էր, եւ յաղթողները հիմա կիներուն եւ աղջիկներուն վրայ իրենց հեշտանքին դոհացումը կը փնտռէին, կը դատէին իրենց վայրենի կիրքին յարմարագոյն եղողները, եւ բոլոր աղջնակներու կը բաժնէին իրենց տարիքին, սեռին կամ դիրքին համաձայն, յետոյ այս կամ այն նպատակին պատրաստ ունենալու համար զանոնք։

Միւս կողմէ թաքստոցներու խուզարկութիւնը առաջ կ'երթար, որովհետեւ բերդին լայնարձակ փլատակներուն մէջ անոնցմէ շատ կային, թէեւ դժուարագիւտ։

Երբ Թուրքերուն վերջին յարձակումը այլ եւս չէր կարելի կասեցնել եւ արդէն պատերէն վեր ելած էին անոնք քանի մը տեղերէ, Լուսաղինա Կրապովիչ յաջողեցաւ Սիրանոյշը քաշել տանիլ կուլեւի առաջ կ'ելլէն դուրս, ուր ան հրաշքն ի ձեռին պաշտպանութեան կը մասնակցէր, եւ տարաւ զայն կիսափուլ ստորերկրեայ կամարակապի մը տակ, ուր նեղ անցք մը կ'երկարէր։

Արդէն գացած քննած էր այս կամարակապը քիչ ժամանակ առաջ եւ դժուարագիւտ թաքստոց մը երեւան հանած էր հոն։ Անցքին բերանէն քանի մը մէթր անդին փլատակներուն մէջ մայրի խաչոր կտոր մը տապալած էր կողմնակի, որ անցքը կը լեցնէր նեղ մասի մը վրայ։ Հոն ուր այդ մայրը կախուած էր իյնալէն առաջ, կը գտնուէր պատսպարանք մը կամ ծակ մը, ինկած փոքր քարերու կտորուանքներէ կիսովի ծածկուած, եւ այդ շերտին մէջ ի հարկին երկու հոգի կրնային տեղ գտնել։ Լուսաղինա Կրապովիչ հոն տարած էր քանի մը վերմակ, հաց ու ջուր, եւ հիմակ ալ իր բարեկամուհին առաջնորդեց. թաքստոցը այս ընդհանուր չփոթութեան միջոցին։ Գետնափոր կամարակապին շատ տեղերէ ճաթռտած առիքին մէջէն կը մաղուէր քիչ մը լոյս, եւ կարգ մը Հայեր պահուըտած էին յատակը ծածկող քարի կտորուանքներուն մէջտեղ։

Լուսաղինա Կրապովիչ զգուշութեամբ իր ճամբան կը փնտռէր հոն ամէն կողմ գետինը ծածկող քարուտքին եւ պատերու մնացորդներու մէջ։ Իր առաջուց գտած տեղը հասնելու համար՝ ուր Սիրանոյշը կը ճեղքաւոր ուէր, պարտաւոր էր շեղում մը ընել, եւ պատին ճիշդ երկայնքը կողմնակի մագլցիլ դէէ մը կոպիճներու վրայէն։ Սիրանոյշի ձեռքէն բռնած էր։ Ան կարծես ակամայ կը հետեւէր իրեն։ Դուրսէն աննկարագրելի ճիչեր ու մըռնչիւններ կը հասնէին մինչեւ կամարակապին խորը։ Այդ ճիչերն ու մըռունչքը չարչարուած Հայորդիներէն կը բխէին։ Մերթ ընդ մերթ նորէն հրացէնի հարուածներ, որոնց արձագանգը կամարակապին տակ կը հնչէր բութ ու դժգոյն։ Լուսաղինա Կրապովիչ անհրաժեշտ գէթ առաջ շօշափելով, վերջապէս հասաւ թաքստոցին մուտքը, եւ Սիրանոյշին օգնեց վեր մագլցելու համար, որպէսզի անտես մնան։ Սիրանոյշ փութով կը հետեւէր անոր, եւ երկուքն ալ ծուլուածի պէս ծածկեցան խորը պատրաստ ծերպին, որ թէեւ դուրսէն անտես, այլ ուրկից կարելի էր ակնարկ մը արձակել կամարակապին վերեւ։

Սիրանոյշ եա եա կ'երթար եւ կ'արտասուէր յուշիկ, ինքն իրեն։ Մայրը եկած էր իր ուժերուն, եւ ընդունայն աշխատած ըլլալու մտածումը իր ներսիդին այնպէս ի սմայութիւն մը, անսահման ասուէնութեան զգացում մը առաջ բերուած էր, որ Թուրքերուն ներկայութիւնն ալ ոչինչով կրնար մխիթարել զինքը։ Ու ժամերը կը սահէին դանդաղ։

Ձայներու ժխորն ու հրացէնի հարուածները յանկարծ թուեց հանեցին զայն։ Բոլորովին մթնեց կամարակապին մէջ, ուրկէց թատերական օթեակէ մը եղածին պէս, անոնք կրնային նայիլ իրենց թաքստոցին խնապատին վերեւ։

(11)

Թարգմ. ԽՏԱՆ

(*) Հո՞ս էք, ո՞վ գուք, Սփիւռքի մէջ ցրուած Հայորդիներ, այդ Թախատակներուն ծոցածին զաւակները, որբ ու որբուհի, բայց այժմ կարող զաւակ, ծերացող ու խորհրդածող... Հո՞ս էք։ Թգմ.

1. Զինուորները պէտք է մնան հոն ուր կը գտնուէին թշնամութեանց դադարման պահուն. (յետոյ հաւանեցաւ որ երկու կողմէն ալ ետ կանչուին, որոշ հեռաւորութեամբ):

2. Նկատի առնել Ճափոնի դաշնագիրները, սահմանագծումը կատարած ատեն

3. Սահմանային յանձնաժողով մը կազմել Խ. Միութեան եւ Մանչուրիոյ ներկայացուցիչներով, մասնակցութեամբ Ճափոնի

Ճափոնական դեսպանը խոստացաւ քննել այս առաջարկները: Խօսակցութեանց ընթացքին, Պ. Լիթվինով դիտել տուաւ թէ ճափոնական վաշտ մը յանկարծ յարձակում գործած է Նոր գիւղի մը վրայ եւ յայտարարեց.

— «Այնքան բողոքներէ վերջ, աւելորդ է նոր բողոք մը: Խ. Միութիւնը չի կրնար հանդուրժել որ պարբերաբար ջարդուին իր սահմանապահները եւ զինուորական ազդու միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, մինչեւ թնդանօթի եւ օդանաւի աջակցութեան դիմելով, դադրեցնելու համար այս յարձակումները: Թող Ճափոն սահմանագլուխը յարգել տայ իր բանակներուն: Ժամանակ է վերջ տալու այս յաւիտենական կռիւներուն եւ միջադէպերուն»:

* «Դէպքերու սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի պաշտօնական մամուլը խզեց վերապահութիւնը, օգոստ. 9ին: «Փրավտա» կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կ'արտայայտէ իր խմբագրականին մէջ.

— «Ճափոնի զինապաշտներուն նպատակն է Ճափոնը պատերազմի մղել Խ. Միութեան հետ, նոյն իսկ ամէնէն յանդուգն եւ գրգռիչ միջոցներով: Այս գրգռութեանց առջեւ, Խ. Միութիւնը հարկադրուած է համապատասխան միջոցներ ձեռք առնել, իր սահմանագլուխներուն պաշտպանութեան համար .. Ճափոն պէտք է զգայ թէ զինապաշտ խմբակը որ քանիցս պատերազմ յարուցած է իր դրացիներուն դէմ, այսպիսի գրգռութիւններով Խ. Միութիւնը հաւանած չէ եւ պիտի չհաւանի վերաքննել իր սահմանները»:

Հաւատարմութեան բանաձեւերը եւ ուղերձները կը յորդին խորհրդային մամուլին մէջ: Բոլորն ալ կ'ընդունին թէ կացութիւնը ծանր է, մանաւանդ որ կռիւները ոչ միայն կը շարունակուին, այլեւ կը ծաւալին:

Չինացիները յարձակողական ձեռնարկեցին

Բուն չինական ճակատին վրայ Չինացիները տեսնելով որ Ճափոն զբաղած է Մանչուրիոյ մէջ, յարձակողական ձեռնարկեցին երկուշաբթի օր: Այս առթիւ հրատարակուած ցեկոյցը կ'ըսէ թէ չինական թնդանօթները ռմբակոծեցին չորս ճափոնական մարտանաւեր, Եանկցէի մէջ: Կռիւները կը շարունակուին լայն ճակատի մը վրայ: Ճափոնական լուրերը կ'ըսեն թէ ողողումները կը ծանրանան Եանկցէի ափերուն վրայ: Չինացիները կ'ըսեն թէ Ճափոն 4000 հոգի կորսնցուցած է վերջին շաբթուան ընթացքին: Իսկ ամերիկեան աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ քոլերա ծագած է ռազմաճակատին վրայ եւ ամէն օր տասը հոգի կը մեռնի:

Ճափոնցիները օդանաւային ռմբակոծութիւն մը կատարելով, ծանր կորուստներ պատճառեցին: Մասնաւորապէս վնասուեցաւ Քանթոնի ֆրանսական մայր - եկեղեցին: Բոլոր ապակիները խորտակուեցան եւ տաճարը լեցուեցաւ փլատակներով: Ս. Կոյսին պատկերը եւ մկրտութեան աւազանը ծածկուեցան զոհերու արիւնով: Զոհերուն մէջ կան շատ մը քաղաքացիներ եւ մանուկներ:

Սպանիոյ ճակատին վրայ

Սպանական բանակին հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բուռն հակայարձակում մը շնորհիւ, յաջողած են կասեցնել հանրապետական զօրքին յառաջխաղացութիւնը, բոլոր ճակատներուն վրայ: Գերի բռնուած դիր - տեղակալ մը (օտարազգի) յայտարարեր է թէ պատերազմը երկար չի կրնար տեւել, քանի որ հանրապետական սպայակոյտը վճռական կը նկատէ Երբոյի ճակատամարտը: Նոյն սպային վկայութեամբ, կառավարական զօրքը 30.000 հոգի կորսնցուցած է մինչեւ շաբաթ, մեռեալ, վիրաւոր թէ գերի. Միայն 80.000 կ'ըսուի թէ տասը կամաւորները, Գաթալոնիայի մէջ:

Իտալական գործակալութիւնը մասնաւոր պարծանքով կը հաղորդէ իտալական օդանաւերու յաջողութիւնները սպանական բանակին մէջ: Կատարուած են 58 ռմբակոծութիւններ, 541 օդանաւերով, որոնք նետած են 455.000 ռումբ: Հետազօտութիւններ կատարուած են 352 օդանաւերով: Յուլիս 25էն օգոստ. 5 իտալական օդանաւերը կատարած են 1672 թռիչքներ, (համագումար 2827 ժամ), նետած են 462.000 քիլօ ռումբ եւ արձակած՝ 5800 գնդացիրի հարուածներ

Ահա թէ ինչու չի վերջանար պատերազմը .

** Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնական ցեկոյցով մը կը հերքէ այն լուրերը թէ ռազմամթերք եւ 8000 կամաւորներ ղրկուած են Սպանիա, կամ արմատք ծախած են հանրապետական կառավարութեան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգիստի բանուորները միշտ կը մերժեն բանիլ կիրակի օր կամ գիշերը, առանց յաւելուածական վճարի: Այսպատճառով ահագին քանակութեամբ թարմ պտուղ եւ բանջարեղէն կը փճանան նաւերուն մէջ, մանաւանդ որ օդն ալ չափազանց տաք է: Չորրորդ շաբաթն է որ կը տեւէ այս տագնապը, հակառակ Աշխատանքի նախարարին միջամտութեան: Կիրակի առ..., երեք նոր շոգենաւեր հասան Հիւս. Ափրիկէէն, մէկը 7037, միւսը 25.600 եւ երրորդը 5560 սնտուկ պտուղներով: Ալժերիոյ պտղաբոյծները կը խորհին դատ բանալ բանուորներուն եւ կառավարութեան դէմ, իրենց կրած վնասներուն համար: Մինչեւ հիմա փճացած են հարիւր հազարաւոր բեռներ, առնուազն տասը միլիոն ֆրանք արժողութեամբ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ համար թուրք թերթերը գրած էին թէ պաշտօնապէս Թուրքիա պիտի այցելէ, միասին տանելով թագուհին: Լոնտոնի թերթերը անհիմն կը նկատեն այս լուրը, դիտել տալով թէ թագաւորը իր առաջին պաշտօնական այցելութիւնը պիտի տայ Անգլիոյ, բայց ոչ Ծնունդէն առաջ, որովհետեւ թագուհին զաւակի մը կը սպասէ նոյեմբերին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Եգիպտոսի արտաքին նախարարը Թուրքիա պիտի երթայ հոկտեմբերին, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար Թ. Ռ. Արասի, որ Գահիրէ գացած էր անցեալ ապրիլին:

ԳԵՐՄԱՆԻ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ինքնաշարժները այսուհետեւ նոր եւ մասնաւոր թիւեր պիտի ունենան, սկսելով 350.000էն: Նախկին թիւերը պիտի ջնջուին:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ հիթլերական կուսակցութեան անդամներէն 23 տարեկան երիտասարդ մը մահացու վէրքեր ստացաւ ընկերվարական Գերմանէ մը, կայարանի մը մէջ պատահած կռիւի մը հետեւանքով: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Գերմանիոյ մէջ: Լորտ Րընսիմէն, անգլիացի միջնորդը, մտերմական պտոյտ մը պիտի կատարէ գերմանական շրջանին մէջ: Պիտի լսէ նաեւ 700.000 Հունգարներու, 100.000 Լեհերու եւն. պահանջները: Հունգարներու ներկայացուցիչը յուշագիր մը ներկայացուց միջնորդին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ երկար հիւանդութենէ մը վերջ մեռաւ Եուրովսկի, Նիքոլա ցարին եւ ընտանիքին սպանիչը, որ Եկատերինբուրկի Չեկային նախագահն էր 1918ին: Իր ձեռքով սպաննած էր վերջին ցարը եւ ընտանիքին քանի մը անդամները: Խորհրդային մամուլը միաձայն եւ ջերմապէս կը գնահատէ հանգուցեալը, իբրեւ «ընտիր բոլշեւիկ»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ագարակներէն անոնք որ 750 թոնէն աւելի արմտիք կ'աղան, հրաման ստացան պահեստ մը կազմել, իրենց տարեկան արտադրութեանց առնուազն մէկ վեցերորդին չափ: Այս տնօրինութեամբ արմտիքի ընդհանուր պահեստ մը պիտի կազմուի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ սկսան երէկ, Ալպեան լեռներուն մէջ, Պըրիանսոն (իտալական սահմանին մօտ): Պիտի փորձուին արդիական սպառազինութեանց բոլոր տեսակները:

ԱՆԳԼԻՈՅ ծովային նախարարը Վարշաւա երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին, ինչպէս եւ նաւատորմի վարիչներուն հետ:

651.857 ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ վճարովի արձակուրդի գացած են օգոստ. 1-7, առանց հաշուելու անոնք որ չօգտուելով տարբեր միջոցներով մեկնած են: Ուրիշ խօսքով, Փարիզի բնակչութեան քառորդը արձակուրդի գացած է: Երեք օրուան մէջ բանած են 735 սովորական եւ 287 մասնաւոր կառախումբեր: Միայն շաբաթ օր 255.732 տոմսակներ ծախուած էին:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 12 օգոստոս ուրբաթ իրիկուան ժամը 9ին

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — Վիէօ Բօռ դէպի Cassisի ծովեզերեայ օդասուն վայր մը:

Ամբողջ օրը հաճելի պտոյտ եւ ուրախութիւն ժողովրդական շրջանակով մը:

Նուագ եւ քէօֆի անակնկալներ, Շարժանկարի պիտի առնուին բոլոր նաւագնացները:

Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոս 12ին:

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ս. Տիրատուրեանի 2, Rue Philippe de Girard եւ Ա. Քէօսէեանի 11 Place Jules Guesde — Փլաս Ժ'Էտ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՃԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍԷՆ Թ - ԱՆՏՐԷի զուարճալի պարտէզին մէջ,

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը,

կը նախագահէ հայրենակից Յ. ԽԱՆՕԵԱՆ

կը խօսի հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. սիրայօժար մասնակցութեամբ

Գուլվար Օտասի Յ. Կ. Խաչի երգչախումբի,

երգ, պար, արտասանութիւն զանազան անակնկալներ

խիստ ծիծաղաշարժ գաւեշտ մը,

Անուլ թիւ 23 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ԻԲ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ— Ն. Աղբալեան՝ «Մտածումներ Ազգի եւ Դաւանանքի մասին». Ռ. Բերբերեան՝ «Գաւառներ շրջանից (Դ.). Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ «Ցուցատետրեր» (Ը). Տ. Դէնոյեանց՝ «Հետախոյզի մը յուշերը». Հ. Ն. Թորոսեան՝ «Տոքթ. Վ. Գէլզեր». Հին Թուղթեր.— Հ. Անէմեան՝ «Բազրատ վրդ. Թաւաքալեանի մասին». Հմ. Մառունեան՝ «Դէպքերը Վասպուրականում» եւ Արամի նամակը. Անցեալէ. Յ. Թիւլթեան՝ «Սալաթին, Գրիգոր Տղայ եւ Լեւոն Ա.». Կեանք եւ Մշակոյթ. Գիրք եւ Մամուլ. Գրախօսական. Յառելուած՝ Գիւտ Մխիթարեան՝ «Գրաբի լեհայ գաղութը»:

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ — Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, Մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար:

Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).

Բաժանորդներէն կը խնդրուի օր առաջ փակել իրենց հաշիւը:

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Լէգէոնական Միութեան Մարսիլիոյ մասնաճիւղի [illegible] 25 Սեպտեմբերին մեծ [illegible] մը պիտի կատարէ Արարատի [illegible] 20րդ տարեդարձի փրասիս Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին մէջ. Ներկայ պիտի ըլլան ֆրանսական զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ հրամանատար [illegible] Արարատի (Փարիզէն)..

Հանդէսէն վերջ պիտի կազմուի Լէգէոնական ընդհ. հաւաքոյթ մը:

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉԻ խանութ մը, որ կը բանի ինը տարիէ ի վեր: Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորուած, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով: Մատչելի պայմաններ: Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ՔԻՑԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

63, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մետրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ:

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Յ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՕՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Alimentation „TREVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճով

Café "HAREM„

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑՈՒԻԿ ԶԵՂՉ

Ճաշի սեթերանոց աքեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ըմպելիներու.

— Որ՛ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, ղրկելով ձեր բոլոր փափաքները, որ տեղի տակն ալ որ գտնուիք.

ՄԱՆՐԱՎԱՃԱՌ ԵՒ ՓՈԽԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél Taitbout 40-63

30, Rue de Trevise Paris 9 Metro Cadet

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական ու [illegible] լաւագոյն կերպասներու, այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստ եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունինք նաեւ [illegible] Ձափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

[illegible] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ [illegible] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը [illegible] կազդուրիչ եւ [illegible] ըլլալը ճանչցուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél Dragon 70—89.

[illegible]

Ամսագրին Յունիս-Յուլիսի միացեալ թիւը, յաւելուածական էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մ. Բասիլ Փարամեան՝ Արփիար Արփիարեան, Ա. Ցօլաքեան՝ [illegible] աշխատանոցին խմբանկարը. Գ. Եպսկ. Տրապիզոնի՝ Մշոյ Մշակը. Ն. Սարաֆեան՝ Թերթուած մը. Վ. Թոթովենց՝ Տրդատայ Թախտը. Փ. Նորենց՝ Բեզմենարում (քերթուած), Հրաչ Սարգիսեան՝ «Շահնամէ», Փ. Թաշտսար՝ Վերադարձ դէպի Բնութիւն, Հ. Ա. Քիպարեան՝ «[illegible]» Զարչարանքը գրքին մասին եւ ամփոփական:

Խմբագրութիւնը կը խնդրէ իր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն փակել 1938ի հաշիւները:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՓԱՐԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Տրջ. վարչութիւնը ի նպաստ իր կայանին Յառաջի միջոցաւ Գ. Կ. Կիլէճիրեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր.

[illegible]

Հայ համալսարանականներու եւ Մարսիլիոյ [illegible] մասնաճիւղի անդամական քաղց. ժողովը շաբաթ (13 օգոստոս) երեկոյ ժամը 9ին, «Քաֆէ Նուայի» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պիտի խօսի՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ:

ՏԷՕՐՆԻ վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան ընտանեկան խնճոյքը 15 օգոստոս երկուշաբթի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հայրենակից Գ. Արշակ Արքա[illegible]եանի վարձած վայրին մէջ, [illegible] Ագաթուրին մօտ: Ճաշերը միասին պիտի ըլլան: Նոյն օրը պիտի քաղուին [illegible] բատոմները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վասպ Միութիւն, Տէր. — [illegible] կիս յանձնարարուած է որ վերադարձնենք ղրկողին:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Demesme — PARIS (13)

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13-[illegible]

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ .

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները :

PHÉNIX

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

Agent General M. Albert Bac[illegible] 19 rue [illegible]

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: ԼԻՈՆ — M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ — M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères à Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameste, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 11 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3805

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽԵԼՔ...

Ցորագիրը կ'առնենք ռամկավար թերթէ մը, որ խմբագրականի մը մէջ մատնանշելով հին ու նոր սխալները, կ'եզրակացնէ. (Ընդգծումները բնագրէն են).

— «Մենք *պարտաւոր* ենք, մեր ներկայ վիճակին եւ աշխարհի գահավիժող դէպքերու ընթացքին մէջ, *քաղաքականութիւն ընել*»:

... Կացութիւնը մեզ կը ստիպէ, այսօր, որ փոքրերու յատուկ փոքր բայց խելացի քաղաքականութեամբ մը դարմանենք մեր հին քաղաքականութեան սխալները: Ինչ որ չի նշանակեր, հարկաւ, որ կրնանք անոր ձեռնարկել առանց պատրաստութեան, եւ կրնանք յանձնել անոր ղեկը ծանօթ կամ անծանօթ այնպիսի անձերու՝ որոնք կրնան ուրիշ յատկութիւններ ունենալ բայց ոչ պէտք եղած խելքը, քաղաքականօրէն մտածելու եւ ծրագրելու:

Թո՛ղ մենէ իւրաքանչիւրը, մարմին եւ անհատ, այս լոյսին տակ տեսնէ խնդիրը՝ ա՛յն պահուն ուր կեդրոնական օրկանի մը միջոցաւ գործելու գաղափարը հետզհետէ ճամբայ կ'առնէ ազգին մէջ: (*Արեւ*, 25 յուլիս):

Բուն հարցին անցնելէ առաջ, դիտողութիւն մը.— Տակաւին քանի՞ տարի այս կարգի հարցեր պիտի արծարծուին եւ սահմանափակուին միայն թերթերու մէջ: Հարցերու լուծումն ամէն բանէ առաջ ամփոփում, մեթոտիկ աշխատանք եւ խորհրդապահութիւն կը պահանջէ, եւ ոչ թէ լրագրական բանավէճ կամ քարոզութիւն: Մանաւանդ որ — ինչպէս իրենք ալ կը խոստովանին — «կեդրոնական օրկանի մը միջոցաւ գործելու գաղափարը հետզհետէ ճամբայ կ'առնէ»:

Ի՞նչ մնաց անդին, խօսքին գործի անցնելու համար, երբ ոչ միայն «գահավիժող դէպքերու ընթացքը», այլ եւ մեր սեփական կացութիւնը կը հարկադրեն կարճ կապել փոխատացութիւնը:

Ո՞ր մէկը յիշել, օրուան տագնապներէն:

Առաջ դէշ-աղէկ հաղորդակցութեան կապ մը — մետաքսեայ թել մը — կը բանէր Երեւանէն Արտասահման, եւ մարդիկ երանաւէտ երազներ կը հիւսէին, միշտ շողացնելով «լուսապայծառ իրականութիւնը»:

Այսօր — վերջին լարն ալ փրթած է: Եւ նոյն տարրերը պաշտօնական լուրե՛ր կը սպասեն, պատահած ողբերգութեանց մասին: «Չհաւատալով հանդերձ», կ'ըսեն թէ «պատշաճ ձեւով պէտք է դիմենք Մոսկուա եւ Երեւան, եւ խնդրենք որ ըստ կարելւոյն շատ տեղեկութիւն տան բոլոր այն անուններու մասին՝ որոնց ցանկը հաղորդուած պիտի ըլլայ իրենց»: (Հարցը կը վերաբերի կարգ մը հայ գրողներու եւ գործիչներու գնդակահարութեան):

Այսպիսի ձեռնարկ մը հետեւանք պիտի ունենա՞յ թէ ոչ, — տարբեր խնդիր է: Ամէն պարագայի մէջ, կ'ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը եւ մտահոգութեան խորութիւնը:

Մարդիկ իրար անցեր էին կաթողիկոսական ողբերգութեան առթիւ, եւ խեղճ ու կրակ նամակ մը փարատեց ամպերը, աւետելու համար թէ «էջմիածինը անսասան» կը մնայ: Բազմաթիւ գրողներու եւ գործիչներու բանտարկութիւնը, աքսորը կամ գնդակահարութիւնը տեղի ունեցած է շատ առաջ — թերեւս ալ կը շարունակուի: Բայց, ի՞նչպէս իմանալ կամ հաւատալ, երբ ոչ իսկ Բարեգործականի չէքերը կը գանձուին . . .

Միայն այս պարագան բաւական էր, արժեցնելու համար «քաղաքական խելքի պէտքը»: Ի վերջոյ անհանդուրժելի է, ընդվզեցուցիչ է այսպէս ձեռնածալ յօրանջել կամ բացկատարած սպասել, երբ անդին հայրենիք մը կծկուած իր պատեանին մէջ՝ բարեւագիր մը անգամ չի ղրկեր:

Ունի՞նք աւելի հիմնական խարիսխ, քան այդ մինուճար հայրենիքը:

Արդ, ի՞նչպէս կարելի է հանդուրժել, նոյն իսկ սաղմոս երգել, երբ, անհատական կեանքի մէջ անգամ, լուրի, նամակի չգոյութիւնը միշտ չարագուշակ հանգամանք մը կը ներկայացնէ:

Ներելի՞ է պարտականութիւն կատարել միայն լրագրական բանգիտութիւններով: Այն ալ բազմիցս հաստատուած տեղեկութիւններ ժխտելու, թիկնաթոռին վրայ նստած նիզակ ճօճելու համար:

Ասդին, նոյնքան մռայլ է հայկական հորիզոնը, թէ քաղաքական եւ թէ ընդհանրապէս ազգային տեսակէտով:

Հարցեր կան որ իսկապէս քաղաքական խելքի կը կարօտին, վէրքեր կան որ դարման կը պահանջեն: Մէկ խօսքով, համատարած անտարբերութիւն մը, որ կրնայ աղէտի յանգիլ, ճակատագրական պահուն:

Լրագրական դասընթացքներո՞վ պիտի դիմաւորենք այս պահանջները:

Ամէն դասընթացք ալ շրջան մը ունի. իսկ մեր քաղաքական դասընթացքին շրջանաւարտները ո՞ր օրուան կը սպասեն, ասպարէզ նետուելու եւ «կեդրոն» մը, հասցէ մը հաստատելու համար:

Նախաձեռնութեան խնդի՞ր: Մենք պատրաստ ենք ընդ առաջ երթալու որ եւ է լուրջ նախաձեռնութեան, կը բաւէ որ կարենայ համախմբել բոլոր պիտանի ուժերը, կուսակցական թէ անկուսակցական: Կը բաւէ որ մէկդի դրուին բոլոր կանխակալ կարծիքները, եւ խնդիրները ձեւակերպուին այնպէս ինչպէս կը ներկայանան, իրենց ամբողջ ծանրութեամբ:

Քաղաքական խելքի առաջին ապացոյցը՝ նախնական խորհրդակցութիւն մըն է, անմիջապէս գործի ձեռնարկելու համար:

Այդպիսի ձեռնարկով մը, կրնանք իմանալ նաեւ թէ ի՛նչ տրամադրելի ուժեր կան, հին եւ մանաւանդ նոր:

Ծրագրին հետ զուգընթաց, վարիչ մեքենան ալ քննութեան կը կարօտի, ներկայ պարագաներուն մէջ: Մանաւանդ այսքան փորձառութենէ վերջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԹԱԹՈՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ռոյթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.—

Մանրամասնութիւններ հրատարակուեցան Աթաթիւրքի վերջին հիւանդութեան մասին: Տրուած լուրերուն համաձայն, հիւանդութիւնը սկսաւ անցեալ մարտին: Ինֆլուէնցայի ծանր հարուածէ մը վերջ, Աթաթիւրք, որ 57 տարեկան է, վարակուեցաւ լեարդի ծանր հիւանդութենէ մը, որ դարմանուեցաւ Ֆրանսացի եւ Թուրք մասնագէտներու կողմէ: Յուլիսի վերջը նախագահը սուր պաղառութեան մը ենթարկուած ըլլալով, իր վիճակը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր, բայց Վիէննայէն, Պերլինէն եւ Տրէզտէնէն հասած երեք մասնագէտներ յաջողեցան դարմանել հիւանդութիւնը

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Դիւանագիտական բանակցութիւնները ալ լաւ կարգի...

Միշտ պղտոր է Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը: Տագնապին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, երեքշաբթի օր կատաղի ճակատամարտ մը մղուեցաւ Զանկուֆէնկի շրջանէն դուրս, երբ խորհրդային հետեւակազօրքը հրասայլերու եւ ռմբանօթներու աջակցութեամբ յարձակեցաւ Շուլեֆէնկի ճափոնական զօրքին վրայ, Մանչուրիոյ մէջ: Յարձակումէն առաջ զինուորական լայն շարժումներ տեղի ունեցան այդ շրջանին մէջ, որոնց մեծ կարեւորութիւն կուտան ճափոն զինուորական իշխանութիւնները: Միւսոն խորհրդային հրասայլեր (թանք) հասան Հանչ, որ կը գտնուի Փասիէթի ծոցին հարաւ-արեւմտեան կողմը, Զանկուֆէնկէն 12 մղոն դէպի հիւսիս: Այս հրասայլերը երկու վաշտ հետեւակազօրքի հետ եկած էին Նովոքիէվսքէն, ուր խորհրդային մեծ ուժեր կեդրոնացած են վերջերս: Հանչ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մըն է, ուր [illegible] ամրացուցած են վերջերս:

Ճափոնական գեկոյցը կ'ըսէ թէ ռուսական զօրքը ետ մղուեցաւ, թէեւ ճակատամարտը կը շարունակուի: Միեւնոյն ատեն խորհրդային թնդանօթները ռմբակոծեցին Զանկուֆէնկի ճափոնական յառաջապահ դիրքերը: Մարաջախտ Պլիւխէր, Ծայր. Արեւելքի [illegible], վիճելի շրջանը [illegible], անձամբ ստանձնեց հրամանատարութիւնը: Շատեր կը կարծեն թէ մարաջախտը ամբողջովին ետ պիտի քշէ խորհրդային զօրքը, զինուորական կացութիւնը քննելէ վերջ:

Ճափոնցիները միշտ 20.000 կը հաշուեն խորհրդային զօրքը՝ վիճելի շրջանին մէջ, 200 հրասայլերով եւ 200 օդանաւերով: Բայց մինչեւ հիմա մեծ ուժեր մասնակցած չեն կռիւներուն: Ճափոնական գեկոյց մը լռութիւն պահելով խորհր. ռմբակոծումներու հետեւանքներու մասին, կ'ըսէ թէ վերջին 4 օրերու կռիւներէն ի վեր հազար ռուս զինուորներու դիակներ հաւաքուած են ճափոնական գիծերուն մէջ:

*** Ճափոնի պատերազմական նախարարը ժողովի հրաւիրեց զինուորական վարիչները: Կ'ըսուի թէ շատ կարեւոր որոշումներ առած են: Մոսկուայի մէջ ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին: Զրոյցի մը համաձայն, Սթալին յանձնարարած է մարաջախտ Պլիւխէրի՝ փորձել խաղաղասիրական բոլոր միջոցները: Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ հայրենասիրական կոչեր եւ բանաձեւեր հրատարակել, միեւնոյն ատեն շեշտելով թէ աշխարհի ամէնէն հանդարտ մայրաքաղաքը Մոսկուան է, միշտ վստահ ըլլալով խաղաղութեան եւ [illegible] իր զինուորական ուժին վրայ:*

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ՞ ՃԱՓՈՆԻ

Լոնտոնի, Փարիզի, Պերլինի, Ուաշինկթընի եւ Հռոմի մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին: Անգլիոյ վարչապետը կարճ կապելով իր արձակուրդը, վերադարձաւ Լոնտոն: Խորհրդային դեսպանը քանի մը ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին հետ, որ յետոյ լսեց նաեւ ճափոնական դեսպանը: Վարչապետը տակաւին չէ տեսնուած երկու դեսպաններուն հետ: Արտաքին նախարարն ալ արձակուրդէն վերադառնալով, երէկ ունկնդրութեան ընդունեց խորհրդային դեսպանը: Ֆրանսայի վարչապետն ալ, որ Միջերկրականի ափերը գացած էր, Փարիզ վերադարձաւ եւ անհրաժեշտ խորհրդակցութիւնները կատարելէ վերջ, գնաց Ալպեան լեռները, ռազմափորձերը դիտելու համար: Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ կարգադրել վէճը, առանց պատերազմի դիմելու:

*** Պերլինի ճափոնական դեսպանը առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նախարարը բացատրած է որ Գերմանիա միայն բարոյապէս պիտի օգնէ ճափոնի, եթէ տագնապը սաստկանայ: Պերլինի մէջ այն տեսակէտը կը տիրէ թէ հակաբոլշեւիկեան ուխտը միայն մշակոյթի խնդիրներու կը վերաբերի, մինչդեռ ճափոնի մէջ աւելի գործնական աջակցութիւն կը սպասեն այս պարագային: Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ զինուորական շրջանակները ճնշած են կառավարութեան վրայ, միայն բարոյական աջակցութիւն խոստանալու համար, քանի որ ճափոն գրաւած է նաեւ Չինաստանի մէջ:*

*** Մինչ այս մինչ այն, ճափոն պատրաստակամութիւն յայտնած է նոր զիջումներ կատարելու, որպէսզի խաղաղօրէն լուծուի սահմանավէճը: Մոսկուայի ճափոնական դեսպանը երրորդ տեսակցութիւն մը խնդրեց Պ. Լիթվինովէ, յայտնելու համար թէ իր կառավարութիւնը փոխած է իր տեսակէտը՝ խառն յանձնաժողովի կազմութեան մասին: Մինչեւ հիմա ճափոն կը պնդէր որ ճափոն եւ Մանչուրիա առանձին ներկայացուցիչներ ունենան յանձնաժողովին մէջ, մէկ ռուսի դէմ: Այժմ ճափոն պատրաստ է ընդունելու որ յանձնաժողովին մասնակցին երկու ռուսեր, մէկ ճափոնցի եւ մէկ ալ Մանչուրիացի: Երկրորդ տեսակցութիւնը անելի մատնուած էր այս խնդիր պատճառով: Եղած զիջումին վրայ, կը յուսացուի համաձայնութեան մը յանգիլ եւ ձեռնարկել բանակցութեանց, թշնամութիւնները դադրեցնելէ վերջ:*

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ *մէջ սպաննուած հիթլէրական Գերմանացին ազգային հերոս կը համարուի Գերմանիոյ մէջ, ուր մամուլը ծանր լուտանքներ կը տեղայ Չեխերուն դէմ: Անգլիացի միջնորդը առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ Գերմաններու պատուիրակին հետ: Ամերիկեան դեսպանն ալ պիտի աջակցի բանակցութեանց:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ...

Կը մեկնին կարաւան կարաւան: Կառախումբ կառախումբ:

Թերթերը գրեցին թէ արդէն իսկ պարպուած է Փարիզի բնակչութեան մէկ չորրորդը:

Միայն անցեալ շաբթու, երեք օրուան ընթացքին մեկներ են **651.857** հոգի, **735** սովորական եւ **287** մասնաւոր կառախումբերով:

Զանգուածային «արտագաղթ» մըն ալ կը սպասուի այս շաբթու, — օգոստ. **13էն 16** (Աստուածածին):

Իսկապէս արտակարգ տեսարան մը կը ներկայացնէ մայրաքաղաքը: Մանաւանդ այս տարի:

Տասնըհինգ օրուան համար փակուած են բոլոր մեծագործական, առ հասարակ ճարտարարուեստական հաստատութիւնները, վճարովի արձակուրդի ղրկելով հարիւր հազարաւոր բանուորներ: Սովորական հաստատութեանց մէջ ալ, ամէնէն անճարը խանութը կը կղպէ **8 - 10** օրուան համար, ազդ մը կը փակցնէ եւ կը չուէ:

Նօսրացած են թաղամասերը, պողոտաներէն մինչեւ փապուղին, ուր կարելի չէր շնչել, քանի մը տարի առաջ:

Ամէն օր դէմքեր կը փոխուին կառախումբերուն մէջ: Կամ բոլորովին անծանօթներ են ալ, տունը մնացեր են, եւ կամ գացեր եւ վերադարձեր են «թօսմած»:

Այս տեղափոխութիւնը — կրնաք ըսել յեղափոխութիւնը — ազդած է նաեւ հայկական կեանքին վրայ:

Մերինները ալ գացած են եւ կ'երթան զանգուածով: Եւ ամէն օր **5—10** հասցէ կը փոխուի «Յառաջ»ի վարչութեան մէջ.

— Խնդրեմ, թերթս այսինչ վայրը ղրկել, օգոստ. **3—20**:

— Օդափոխութեան եկած եմ այստեղ, Միջերկրականի ափերուն վրայ, հաճեցէք փոխել հասցէս:

— Տասնըհինգ օր պահեցէք թերթը, կ'ուզեմ հանգստանալ այս լեռներուն մէջ, բոլորովին կտրուած՝ աշխարհէն:

Անցեալ շաբաթ օր, Միջերկրականի ափերը գացին **45** հայ արիներ, իրենց բոլոր կազմածներով:

Երէկ ողջերթի մը գացեր էի Կառ տը Լիոն: Երեք մասնաւոր կառախումբեր կազմուած էին արձակուրդի համար, միեւնոյն ժամուն: Երեքին մէջ ալ Հայերը ամբողջ վագոններ գրաւած էին, մեծով - պզտիկով:

— Մեր վագոնը ամբողջովին հայկական է, մեծ մասով Ալֆորվիլէն.

— Մերինն ալ, Իսի լէ Մուլինոյի շրջանէն: Միայն մէկ Ֆրանսացի կը գտնուի մեր մէջ, ան ալ տարագիր: Մինչեւ Նիս հայերէն խօսելով - երգելով, անշուշտ անոր ալ հայերէն կը սորվեցնենք, եւ կամ ... երթայ բարով:

Եւ այսպէս ուրախ են ամէնքն ալ:

«Յառաջ»ը կրնա՞յ բացառութիւն կազմել այս ընդհանուր իրարանցումին մէջ:

Առաջին անգամ գացին գրաշարները: Այս շաբթու կ'երթայ «վարչապետը»: Յետոյ պիտի չուէ [illegible]: Ամէնէն վերջն ալ՝ վահէն, եթէ անձրեւները աւելի շուտ հասած չըլլան:

Ամէն պարագայի մէջ, հայկական ճակատին վրայ եւս բան մը փոխուած է, դէպի լաւը.

Առաջ միայն «ազնուականները» օդափոխութեան երթալու բախտ կ'ունենային, քանի մը ամիս եւ ամէն ամիս տարբեր տեղ:

Այժմ «պրոլետարիատն» է որ խումբ խումբ կը տարածուի լեռներն ու ջուրերը, բնութեան ծոցին մէջ:

Բարի վայելում բոլորին ալ:

ՎԱՀԷ

ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ

Արաբական աղբիւրէ կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Վարչապետ Ճէլալ Պայար յայտարարեց թէ զուգահեռաբար մեծ ռազմափորձերուն որոնք տեղի պիտի ունենան Թրակիոյ շրջանին մէջ, [illegible] միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իբրեւ հետեւանք նոր խռովութեանց որոնք վերջերս ծագեցան Տէրսիմի շրջանակին մէջ: Քիւրտերը շարունակ կ'ըմբոստանան այդ հողամասին մէջ:

Շուտով պիտի մեկնին երեք զօրաբանակներ (դոյ որդու), զօրացած բազմաթիւ թնդանօթներով եւ հրասայլերով (թանք):

*** Թուրքիայէն եկած լուրերը կը ծանուցանեն թէ 15 օրէ ի վեր բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Տէրսիմի մէջ: Քիւրտ ըմբոստները առած են կարեւոր օժանդակութիւններ եւ բազմաթիւ ցեղախումբեր միացած են իրենց: Թրքական շատ մեծ ուժեր ղրկուած են ըմբոստութեան վայրը, կանոնաւոր կազմածներով եւ մանաւանդ լեռնային թնդանօթներով, սաւառնակներով եւ լուսարձակներով:*

Սակայն կը թուի թէ թրքական բանակը տակաւին չէ կրցած պաշարել ըմբոստները, որոնք Տէրսիմի լեռներուն մէջ անդադար յարձակում կը գործեն եւ կ'արգիլեն թուրք բանակը գործադրելու իր ծրագիրը:

** Թուրք թերթերը կը գրեն. -

Տէրսիմի ռազմափորձերուն մասնակցող զինուորական ուժերը սկսած են համախմբուիլ նշդուած վայրերը: Օգոստ. 10ին կը սկսին ռազմափորձերը, որոնց անձամբ պիտի հետեւին նաեւ ընդհ. սպայակոյտին նախագահ մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք եւ փոխ - նախագահ զօր. Ասըմ Կիւնտիւզ:

Ռազմափորձերը լրանալէ վերջ, մեծ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի Ելազիգի մէջ, մասնակցութեամբ հետեւակ, հեծեալ, թնդանօթաձիգ եւ մեքենայով օժտուած ուժերու, ինչպէս նաեւ հրասայլերու եւ օդանաւերու:

Ամէնէն կարեւոր փորձերը պիտի կատարուին օգոստ. 30ին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՂԿԻ՞Ն ..

Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Պոլսոյ «Սօն փօսթա» թերթէն (25 Յուլիս).—

Քանի մը օր առաջ, ընդհ. քննիչ Թահսին Ուզէր Հասան Գալէ գացած եւ գաւառակին բոլոր գիւղերուն մուխթարները կանչելով խորհրդակցած է անոնց հետ: Ընդհ. քննիչը ըսած է թէ Բասէնները ետ մնացած են եւ ուզած է գիտնալ պատճառը: Սա պատասխանը ստացած է. —

1. Հակառակ զեղչուած ըլլալուն, անասունի տուրքը տակաւին ծանր կուգայ: Ձմեռը երկար ըլլալուն, Հասան Գալէցիները կը ստիպուին տուներու մէջ կերակրել անասունները, որոնք աւելի սուղի կը նստին իրենց, բաղդատմամբ ուրիշ շրջաններու:

2. Պատերազմէն առաջ, թէ մարդոց, թէ կենդանիներու թիւը աւելի շատ էր: Պատերազմի պատճառաւ եկած գաղթականներուն մեծ մասը ետ գացած եւ Թուրքիոյ զանազան վայրերը տեղաւորուած է: Արդարեւ, բնակչութեան թիւը որ 66.400 էր, 52.000ի իջած է:

3. Ջերմը (մալարիա) տարածուած է Արաս գետին անցած տեղերը: Ջերմը կ'աւելնայ, հակառակ մղուած պայքարին: Մանաւանդ Հիւսիս. շրջանի լճացած մասերը կարելի չըլլար չորցնել:

4. Տասը տարի առաջուան երկրաշարժը աւերակ դարձուց այս շրջանը: Ցետագայ տարիներուն ալ երաշտ ըլլալ շարունակ եւ լաւ բերք չառնուեցաւ: Ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ ԷՎԳԱՖԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Երրորդ եւ վերջին մաս

Ընթերցողը թերեւս քիչ մը երկար գտաւ: Ընդհակառակն շատ կարճ եղաւ: Թրքահայ պատմութեան վերջակէտն է որ կը դրուի այնքան լուռ այլ եղերական պայմաններու մէջ, եւ հետեւաբար կ'արժէ ամբողջ հատոր մը յատկացնել անոր, եթէ ոչ իբրեւ լոյս մեր անհնլիք քայլերուն համար, գոնէ իբրեւ չոր աւազ՝ ապագայ պատմութեան համար:

Հարկ է նոյնութեամբ հրատարակել մշակուած օրէնքները, խօսեցնել անոնց մանուածապատ յօդուածները եւ լոյսին բերել գաղտնի հրահանգները, որպէսզի արտասահմանի հայութիւնը կարենայ ըմբռնել ողբերգութիւնը որ 16 տարիէ ի վեր կը բեմադրուի Պոլսոյ հայութեան գլխուն:

Այն ինչ որ կ'ընենք՝ թռուցիկ ուրուագիծ մըն է, եւ հետեւաբար շատ անկատար:

Ըսինք թէ 1936ին հրատարակուեցաւ Էվգաֆի ազդը, որով փափաքողները կը հրաւիրուէին թեկնածու ներկայանալ ազգային մատակարարութեանց համար: Յիշեցինք նաեւ որ Բերայի նման խոշոր պատաններու համար նաեւ բիւրոտր անձեր դիմեցին:

Ըստ օրէնքի, շատ դիւրին է մատակարար ըլլալ, կը բաւէ դատապարտուած չըլլալ ոեւէ ոճիրի համար, լրացնել որոշ տարիք մը, եւ վերջապէս տարրական գաղափար մը ունենալ վագըֆներու օրէնքի մասին:

Օրինական գործողութիւնն ալ շատ պարզ է. — խնդրագիր մը՝ 16 ղրուշնոց դրոշմաթուղթով, անձնագիր, բարի վարուց վկայական մը, գրաւոր խնթեւ քննութիւն մը Էվգաֆի տնօրէնութեան առջեւ, եւ արդէն յաջողած ես:

Գործնականին մէջ, գրաւոր քննութենէն առաջ ալ ընդունուիլ կարենալու համար, անհրաժեշտ է նախ յաջողիլ ոստիկանական քննութեան մէջ: Քննութիւն մը, որ կը կատարուի գաղտնի եւ ամիսներով:

Այսպէս է որ, 1936ին կատարուած դիմումները արդիւնքի յանգեցան միայն 1938ին, այսինքն ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ: Այդ երկար ժամանակի ընթացքին, ձեռք ձեռքի տուած, Պոլսոյ եւ Անգարայի ոստիկանութիւնները մանրամասնօրէն քննեցին թեկնածուներուն խօթը պորտը, ի հարկէ օգնութեամբը հայ գործակալներուն, որոնք ամէն առթիւ ի վեր շարժման մէջ էին, համոզուած որ գոյութեան ճակատագրական կռիւ մըն է մղուածը:

Ոստիկանական այս մանրակրկիտ զտումին արդիւնքը մէջտեղն է, իր ամբողջ եղերականութեամբ:

Բերայի հսկայ թաղին համար ներկայացած 200 հոգիէն մնացած են միայն 4 հոգի: Եւ այս 4ին գլուխն ալ կուգան երկու հոգի իբրեւ ամէնէն հաւանական ընտրուելիքները. — Մելիք Գոչ, Դաւիթ Ըրլմազ:

Ազգ. Հիւանդանոցին համար ալ միայն 4 հոգիի թեկնածութիւնը ընդունուած է ոստիկանութեան կողմէ. — Դաւիթ Ըրլմազ, Արմենակ Թանճր, Մչիկ եւ Ներսէս Թիւլեան:

Ղալաթիոյ սահմանափակ թիւով թեկնածուներուն մէջ ալ կը հանդիպինք նոյն Դաւիթ Ըրլմազին: Իսկ գանց կ'ընենք երկրորդական թաղերու թեկնածուները:

Որո՞նք են այս հաւանիները որ յաջողած են անցնիլ ոստիկանական այնքան նեղ բովէն: Սկսինք Ըրլմազէն, որ երեք տեղ թեկնածու է եւ անպայման պիտի թառի տեղ մը, իբրեւ ազատ...

Բուն անունն է Դաւիթ Սավուլեան: 40ի մօտ երիտասարդ մը, լեցունկեկ եւ գաժան նայուածքով: Կատարեալ թրքատիպ մը:

Տարիներէ ի վեր պաշտօնեայ եւ գաղտնի գործակալն է ոստիկանութեան: Ունի իրեն յատուկ դերը, ինչպէս նաեւ թոշակը: Այսպէս է որ փառաւորապէս կ'ապրի առանց ոեւէ գործ ընելու: Ձեւի համար՝ «ոտքի վրայ» գործ կ'ընէ, հոս հոն ման կուգայ իբրեւ յանձնակատար (քոմիսիոնճի):

Ոստիկանութեան հրահանգով, տարիներ առաջ կազմեց քրիստոնեայ թուրքերու ընկերութիւն (խրիսթիան թիւրքլէր ճէմիյէթի), ձեռք ձեռքի տալով իրեն նման քանի մը Յոյներու եւ Հրեաներու:

Ինչպէս անունէն կը հասկցուի, նպատակն է ջնջել հայ, յոյն եւ հրեայ բառերը: Այս անուններով մարդիկ չկան, այլ կան Թուրքեր, որոնք միայն կրօնքով տարբեր են իսլամ Թուրքերէն:

Աւելի կը հետեւի թէ՝ գոյութեան իրաւունք չունին անոնք հայ, յոյն, հրեայ համայնական դպրոցները եւ լիգաները: Պէտք է գոցել այդ դպրոցները եւ տղաքը ղրկել տեղական վարժարաններ, որպէսզի իբրեւ ճշմարիտ Թուրք դաստիարակուին:

Դաւիթ Սավուլեան ահա այս ընկերութեան նախագահն է տարիներէ ի վեր, այսինքն միակ մարդը որ մօտ 200.000 ոչ-Թուրքերուն մէջ ամէնէն աւելի կը վայելէ ոստիկանութեան վստահութիւնը, իբրեւ կարող, իբրեւ քաջքաջիչ...

Զափազանց յանդուգն ու արկածախնդիր է: Ոչ մէկ արգելքի առջեւ կանգ կ'առնէ, ըլլայ այդ ազգային թէ անհատական...

Զարմանալի տեղը չէ որ «Սավուլեան»ը նետեց եւ ընտրեց Ըրլմազ Թուրքերէն մականունը որ կը նշանակէ անվախ, անպատկառ:

Ահա այս մարդն է որ ինքնագլուխ պիտի վարէ Բերայի հարուստ թաղը կամ առհասարակ Ազգ. Հիւանդանոցը եւ կամ Ղալաթիոյ պատմական եկեղեցին, իր պատմական կեդրոնականով:

Բոլո՞նք թէ անհատ միւթէվէլլիները բնաւ պարտաւոր չեն հաշիւ տալու հայ ժողովուրդին կամ անոր ոեւէ մարմինին: Անոնք միայն Էվգաֆը կը ճանչնան իբրեւ գերադաս, եւ միայն անոր հաշիւ կուտան, անշուշտ պարարտ թոշակ մը առնելով կալուածական հասոյթներէն:

Մելիք Գոչ. — Ժամանակ թերթին արտօնատէրն է: Կատարեալ տգէտ մըն է, նախնական ուսում իսկ ստացած չըլլալով: Բայց շատ ճարպիկ՝ շուկայիկ հաշիւներու տեսակէտով: Միաժամանակ՝ ածխավաճառ, դրամի համար ամէն սրբութիւն ծախող:

Զաւակն է Ժամանակի հանգուցեալ սեփականատէր Սարգիս Գոչունեանին, եղբօրորդին՝ այդ թերթին հիմնադիր Միսաք Գոչունեանին, որ ծանօթ է Բոսխմ գրական ծածկանունով:

Ոստիկանական արձանագրուած գործակալ է տարիներէ ի վեր:

Գործակալ է նաեւ իր անգլաբնիկ եղբայրը՝ Մարտիրոս Գոչունեան, որ յաջողեցաւ Պուլկարիայէն Պոլիս վերադառնալ առաջ փառօք եւ թերթ հրատարակել, երբ թոյլուն չէ կրնար ներս մտնել: Ցայտնապէս կ'երեւի որ Պուլկարիա գտնուած միջոցին ալ լրտեսութիւն կ'ընէր, եւ ի վարձ այդ ծառայութիւններուն է որ արտօնուեցաւ վերադառնալ Թուրքիա:

Նախապէս վարիչն էր Ժամանակ թերթին, բայց Մելիքը յաջողեցաւ զայն նետել եւ սեփականացնել թերթը: Ներկայիս կ'աշխատի Թուրք թերթերու իբրեւ լրաբեր խոյկակալ կեանքի... Իսկ բուն պաշտօնն է ոստիկանական գործակալութիւնը:

Կ'երեւի թէ եղբօրը հետ համաձայնելով է որ Մարտիրոսը թեկնածու ներկայացաւ ազգային կալուածներու մատակարարութեան համար: Որովհետեւ գայթակղութիւնը շատ վրան պիտի ըլլար, եթէ երկուքը միասին հրապարակ գային: Ի՞նչ պիտի ըսէր աշխարհք — երկու եղբայրներ կ'ուտեն ազգը... Մինչդեռ հիմա փրկըուած է երեւոյթը ու միայն մէկ եղբայրն է որ պիտի ուտէ պաշտօնապէս: Միւսը պիտի ուտէ անպաշտօն կերպով...

Արմենակ Թանճր. — Բուն անունով Տոքթ. Արմենակ Թանճեան: Եղած է թաղական, ինչպէս նաեւ հոգաբարձու Ազգային Հիւանդանոցին: Եւ դուրս տուած գոյնը:

Այսպէս Օրթագիւղի մէջ կորսել տուաւ քուէատուփը, եւ երբ վարչութիւնը դիտողութիւն ըրաւ, ներկայացաւ անոր նիստին եւ հայհոյեց ատենապետին ու պատրիարքին:

Հիւանդանոցի հոգաբարձու եղած միջոցին ալ ամէն միջոցի դիմեց որպէսզի տնօրէն ըլլայ եւ պարարտ թոշակ մը առնէ: Եւ երբ չյաջողեցաւ կատաղի պայքար մը բացաւ թերթերով: Միւս կողմէ, ձեռքի տակ փորձեց, Հիւանդանոցը ներկայացնելով իբրեւ դաւադրութեան բոյն, տնօրէնն ալ՝ իբրեւ դաւադիր:

Ոստիկանութիւնը հաւատաց եւ խուզարկեց Հիւանդանոցը, աւելորդ է ըսել թէ առանց գտնելու ոեւէ բան: Ի՞նչ կար որ պիտի գտնէր:

Կասկածելի, նաեւ, իբրեւ սովորական մարդ: Օրինակ, Ինեիօն Ընկերութեան ծանօթ գայթակղութեան առթիւ ձերբակալուեցաւ եւ ամիսներով բանտ մնաց, որովհետեւ իբրեւ մեռած ցուցցուցած էր ողջ մարդ մը, վասն 50 ոսկիի...

Ներկայիս ալ դատի տակ առնուած է իբրեւ կին մը վիժեցնող, միշտ վասն մահունայի:

Պէտք է ըսել թէ անօթի է եւ տարիներէ ի վեր կ'ապրի նպաստով:

Ի պատիւ իրեն ճչենք թէ ոստիկանական պաշտօնական գործակալ չէ: Աւելի ճիշդ՝ չեն ըրած զինք, իբրեւ անճարակ, իբրեւ խոֆած ... Միայն կ'ընդունին իր «կամաւոր» ծառայութիւնը:

Տոքթ. Ներսէս Թիւլեան. — Անեղծուածային դէմք մը: Տարիներով եղած է թաղական եւ ազգային երեսփոխան: Ինչպէս նաեւ պայքարած մաքուր մարդոց հետ:

Այնպէս որ, հակառակ նախկին երեսփոխանի իր հանգամանքին, ճանչցուած էր իբրեւ թունդ ազգասէր: Ձայնն ալ շատ բարձրէն կուգար, միշտ կը պոռար կը կանչէր զեղծարարներու երեսին:

Աւելցնենք որ դեռ հինգ տարի առաջ Վարչութեան փոխ-ատենապետն էր:

Վերջերս, երբ հիւանդանոցներու նոր օրէնքը պայման դրաւ թէ տնօրէնը անպայման բժիշկ ըլլալու է, Ազգ. Հիւանդանոցի պաշտօնական տնօրէնութիւնը իրեն յանձնուեցաւ, իր թախանձագին դիմումին վրայ թէ կարօտ է: Պաշտօնը անուանական էր, բայց եւ օրինական ձեւակերպութիւն մը լրացնելու նպատակ ունէր: 60 ոսկի ալ թոշակ տրուեցաւ իրեն:

Հակառակ իր խոստումին թէ պիտի գոհանայ այն անուանական պաշտօնով, տոքթ. Թիւլեան դարձաւ միահեծան եւ ամէնէն վերջն ալ ինքնագլուխ Անգարա ղրկեց կանոնագիր մը, որով հոգաբարձութիւնը կ'անտեսուէր ամբողջութեամբ եւ Հիւանդանոցը կ'ենթարկուէր միայն իրեն՝ պատասխանատու տնօրէնին:

Իր ընկերները ի զուր դիտել տուին թէ ասիկա դաւաճանութիւն է, ազգային իրաւունքներու ուրացում: Թիւլեան յամառեցաւ եւ ի վերջոյ հարկ եղաւ ձեւ մը գտնել ու նետել զայն:

Այն ատեն, հակառակ բոլոր ըսուածներուն, չհաւատացի թէ ճիշդ է Թիւլեանին վերագրուած մեղքը: Հիմա ալ չեմ ուզեր հաւատալ. բայց ի՞նչպէս բացատրել որ հարիւր այսքան հոգի կը գտնուին ոստիկանութեան կողմէ, իսկ Թիւլեանը մաքուր դուրս կուգայ, Դաւիթ Ըրլմազներու կարգին...

Մչիկ. — Գումգափուցիները լաւ կը ճանչնան այս թեթեւսոլիկ երիտասարդը: Կը բաւէ յիշել որ ներկայիս երբ ոչ մէկ հայ բժիշկ կայ պետական ծառայութեան մէջ, Տոքթ. Մչիկ (Մրչիկեան) յաջողեցաւ ներքին բժիշկ ըլլալ պետական հիւանդանոցի մը մէջ:

Ահա այս տեսակ անձեր են որ երկու շաբաթ առաջ արտօնուեցան Էվգաֆի տնօրէնութեան ներկայանալու եւ գրաւոր քննութիւն տալու:

Արդիւնքը յայտնի չէ տակաւին: Բայց որո՞նք ալ յաջողին, աղէտը անխուսափելի է: Որովհետեւ մէկը աս «միւսին զարկ», ինչպէս կ'ըսէ թրքական առածը: Մէկը միւսէն «բարի ծագիկ»:

Հետեւա՞նքը: Կատարեալ քայքայում:

Նախ՝ բոլոր հաստատութիւններ բաց ունին անխտիր, եւ այս տեսակ կասկածելիներու ձեռքը մնալով աւելի պիտի «բացուին», ի վերջոյ ճաթելու համար...

Երկրորդ՝ Էվգաֆի տնօրէնութիւնը քիներով կը գոցէր բացը, բնականաբար պիտի դադրեցնէ օգնութիւնը, տեսակ մը պոյքոթ հռչակելով:

Երրորդ՝ Էվգաֆի տնօրէնութիւնը հարիւրին 5ը կ'առնէ հասոյթներէն, մէջն ըլլալով նաեւ մոմգինը եւ իւղագինը.

Այնպէս որ, հրաշք պիտի ըլլայ եթէ օրինակ Ազգ. Հիւանդանոցը, որ տարեկան 80.000 ոսկիի կը կարօտի, կարենայ մէկ-երկու տարի ալ ոտքի վրայ մնալ:

Պոլսահայ պատմական գաղութն է որ փուլ կուգայ այսպէս: Այն ալ առանց կացնի, ինչ որ աւելի եղերական կը դարձնէ փլուզումը:

Խե՜ղճ Պոլիս...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

" ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ "

Ոչ միշտ ռամկավար, բայց երբեք Դաշնակցական Պ. Թէրզիպաշեան իբրեւ գրչի մարդ ծանօթ էր հրապարակագրութեամբ, որու ընթացքին բազմաթիւ էջեր ստորագրած է ռամկավար մամուլին մէջ մասնաւորաբար, Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած:

Յաճախ անհանդուրժելի եւ սխալ գտած եմ իր վճիռներն ու եզրակացութիւնները, մեր մօտաւոր անցեալի դէպքերու մասին, ուր կարծէք թէ Պ. Թէրզիպաշեանի գլխաւոր ճիգն էր հակառակորդը ամէն գնով հարուածել, փոխանակ ճշմարտութիւնը յայտնաբերելու:

Հիմա որ արդէն ծանօթ եմ «Արծիւը իր բոյնին մէջ» հատոր ու հատորին բոլոր էջերուն, կը խոստովանիմ թէ դիմացս կը գտնուի նոր Թէրզիպաշեան մը, պատմական դէպքերն ու դէմքերը առարկայօրէն ներկայացնելու գնահատելի ճիգին մէջ:

«Արծիւը իր բոյնին մէջ» ունի բազմաթիւ հետաքրքրական ու գեղեցիկ գիծեր: Պ. Ա. Թէրզիպաշեանը Խրիմեան Հայրիկին նուիրած այս գրքով, ակներեւ է որ պատասխանած է բոլոր անոնց, որ յաճախ թեթեւութեամբ կը փորձեն վիճելի դարձնել Հայրիկի ժամանակին ստեղծած մեծ արժանիքները: Ան այդպիսիններուն դէմ ծառացած, արդարօրէն հարուածելու վճռականութեամբ կը ներկայացնէ ենթական — Հայրիկը — մէկ կարճ ժամանակաշրջանին մէջ միայն, 80ական թուականներուն, այն ալ թառած իր իսկ բոյնին մէջ (Վասպուրական): Ճարտար եւ յստակ քննութեամբ մը, հեղինակը կը ծանօթացնէ բոլորիս սիրելի «Արծիւը» իր այն բոլոր պահերուն մէջ, ուր ան կը յայտնաբերէ իր հոգեկան, բարոյական, նիւթական եւ ֆիզիքական բոլոր առաւելութիւնները: Դէմ յանդիման դնելով Խրիմեանը, Վասպուրականի «մեծ սով»ին, հեղինակը առանց ճիգի, միայն դէպքերու գեղեցիկ պատումով մը հետաքրքրութիւն կուտայ Խրիմեանի հիացողներուն եւ քննադատներուն տեսնելու Հայրիկի հայրական տառապանքը անօթիին հանդէպ: Հայ ըլլայ ան թէ Թուրք ու Քիւրտ, անոր հայրական մեծահոգութիւնը, յանուն պատառ մը հացի ապահովութեան, մասնաւորաբար անոնց հանդէպ, որոնք այդ օրերուն իսկ դժուարութեամբ կը բաժնըւէին իրենց քանի մը ոսկիէն: Առաջին շրջանին նուիրուած մասերուն մէջ, մենք կը ծանօթանանք Հայրիկի գործնական մօտեն, ժողովրդավար լայն սկզբունքներուն, որուն դէմ էր ոչ միայն օրինական Թուրք իշխանութիւնը, այլ եւ ազգային Առաջնորդարանը, իր սովորութիւններով ու բարքերով:

Խօսուն են այս տեսակէտէն Առաջնորդարանի պաշտօնէութեան, անգամ «Գրոց-Բրոցի» հեղինակ Սրուանձտեանցի ընդդիմութիւնը Հայրիկի այս տարօրինակութիւններուն դէմ (Տես էջ 63-69):

Ոչ նուազ հետաքրքրական է Հայրիկի վերաբերմունքը նիւթի, դրամի մասին: Ջէ՞ որ տակաւին տարիներ առաջ յայտնի հնչակեան գործիչ Պ. Խան-Ազատ «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակած յուշերով շատ անախորժ տպաւորութիւն մը ստեղծել կուտար Հայրիկի մասին, յիշելով բուսաղէմի մէջ իրենց խօսակցութիւնը: Ոչ մէկ պատասխան կրնար գտնալ Հայրիկի բացարձակ անտարբերութիւնը դրամի մասին, որքան ... նի մը դէպքերու արձանագրութիւն (Տես էջ 40-49):

Խրիմեանի յեղափոխական քարոզներն ու գրուածքները եւ հասարակ Հայրիկի անյաջող քաղաքական գործիչ ըլլալու հանգամանք... այսօր տակաւին կը նկատուի շատերու կողմէ անառարկելի ճշմարտութիւն: Երէկ, ինչպէս այսօր, այս կարգի մտածողներու հիմնական մեղադրանքն էր՝ Հայրիկի փիլիսոփայական, քաղաքական մտքերու եւ պատմական ... տուեթիւններու սխալը յայտնաբերել փոխարէն, գործնական արդիւնքներ չափելու, ըստ ամենայնի Թուրք միտ... ներու վրայ է որ կը հիմնաւորուի... ջոցը: Նախ անոր համար որ, «Արծ... հեղինակը անհերքելի կը գտնէ այս ... եան, յուսութեամբ գաղափարապաշտ ... մըն էր, «ի ծնէ լաւատես», զգացմ... էր որ կը մտածէր հարցերուն ... քաղաքական ծրագրեր, ... ան չունէր ձեւաւորուած եւ ... ծրագիր մը, գլխաւորաբար ... համար, որ «Այդ օրերուն Հայու ... ղաքական միտքը կը տարուբերէր ... բար հակակշռող երկու անորոշ ... սանքներու միջեւ, իտէալիզմը՝ ... աղօտ եւ անորոշ չունէր ... կ'առնէ մարդկային տարրական իրաւունքներ ... եւ քիչ մը կը թանձրանար մէկ կողմ ... Թուրքի լուծին բրտութեամբ ... կողմէ Պալքանեան ազգերու ազատագրութեանց օրինակովը եւ իրականութիւնը, որ իր գոյութեան իրաւունք ... կ'առնէր միջավայրի պայմաններ... եւ անցեալին փորձառութենէն» ... 61): Գաղափարապաշտ ի ծնէ, ... պայմաններու մէջ գիտէր մէկ բան ... Հայը չէր կրնար եւ պէտք չէր որ ... տապալուէր յաւիտենական ... պարտադրուած ծանր պայմաններու մէջ: Ցանցա՞նք էր այսպէս մտածել եւ մանաւանդ գործել օրուան պայմանները փոխելու համոզումով: Պ. Ա. Թէրզիպաշեան հոս էր որ կը յայտնաբերէ պատմական անցքերն ու դէմքերը արդարօրէն գնահատելու պատուաւոր դերը, խարազանելով բոլոր անոնք որ կ'ուզեն «Խօճալի» մարդ դառնալ անոր գործունէութեան արդիւնքէն (էջ 62): Ուշագրաւ է Պ. Թէրզիպաշեանի հետեւեալ օրինակը, նոյն էջին վրայ: «Եթէ գիտութիւնը նախալէնր դառնէր անոր գործունէութեան արդիւնքէն, զայն Եւրոպան - մէջ ըլլալով Ֆրանսան — կործանած բլլալու համար, անարժէք մէկը պիտի համարէր: Գառմութիւնը կրնայ բա... պարագայի կամ բառ պատմայլի ... մը վեր բռնել անոր համար ... քիչ ... վար, բայց գիտութիւնը մէկ բան կը ... նայ բռնել եւ ըսած է, թէ՝ ան, Նափոլէոն, մեծ մարդ էր, հսկայ մը ... իր մեծութեան ռազմի իր հետ բերած գերմարդ մը»:

Խրիմեանը կը քննադատուի իբրեւ փառամոլ մըն ալ: Ո՞ւր իսկ «իր ... նին մէջ»: Զինք այս ուղղութեամբ մեղադրողները քիչ չէին, մանաւանդ երբ ան՝ Խրիմեանը իրեն փոխարէն Վանի առաջնորդական աթոռին նստեցնել կուտար իր հակառակորդ՝ ... նոթ պահպանողական Պօղոս Եպիսկ. Իր այս քայլին մէջ մարդիկ կը տե... նէին մէկ բան. այն որ Խրիմեանը կ'ուզէր Էջմիածնի գահը կաթողիկոսական...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԵՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Յ. Մ.

— Շատ լաւ, պարոն. բայց վախնամ շարժավարները ամէնքն ալ պառկած են հիմա... Ինչ որ է, նայիմ ան մը կրնա՞մ ընել ...

— Աքանչելի՛ է, եւ որքան շուտ, այնքան լաւ ... եթէ ամէն բան աղէկ երթայ՝ կէս գիշերը քառորդ անցած կը վերադառնամ ...

— Հոգի՛ս, ի՞նչ պիտի ընես, ո՞ւր պիտի երթաս, պաղատեցաւ Տայանա:

— Քազարմին առնը պիտի մտնեմ այն ճամբէն ուրկէ դուրս ելայ... այնքան բաներ պատահեցան փախուստէս ի վեր որ կարծես թէ օրեր անցեր են, մինչդեռ այս առտու էր որ փախայ... անհատանական է որ պառահանին ձողերը նորոգելու ժամանակ ունեցած ըլլան...

— Սուլթա՛ն, կատարեալ յիմարութիւն է...

— Ինչո՞ւ, անշուշտ զինուած պիտի երթամ ու եթէ օձիքս ձեռք տամ, իրենց ուղածին պէս չեն կրնար հետս վարուիլ այս անգամ ... իսկ եթէ բախտը ժպտի ու Ներքինին մինակը գտնեմ, անոր պիտի ցուցնեմ... այս անգամ ես պիտի խնդամ... բայց Փիթըրն ալ միասին գալու է, որպէսզի ոտքէս բռնէ ու գիս պատուհանէն վեր հանէ ... քաջութիւն ունի՞ս, Փիթըր...

— Քաջութի՞ւն, անշո՜ւշտ ունիմ, պատասխանեց Փիթըր խանդավառ:

Այն մտածումը թէ տակաւին կարելի էր միջոց մը գտնել իր յիմարութիւնը դարմանելու համար, նոր եռանդ մը տուաւ իրեն, եւ ահա աւելցուց անապարանքով.

— Ամէն տեղ կ'երթամ քեզի հետ... կամ առանց քեզի ... պատրաստ եմ ընելու ինչ որ հրամայես ... դուն շատ հրաշալի...

— Ապրի՛ս տղաս, ընդմիջեց Սուլթան:

— Հոգի՛ս, բնաւ յոյս չկայ որ կը յաջողիս, պիտի ձերբակալուիս, ըսաւ Տայանա խեղդուկ եւ յուզուած ձայնով:

— Ասիկա ոստիկանատուն կամ զօրանոց կոխելու չի նմանիր, ապահովցուց Սուլթան. անձնական բնակարան մըն է եւ վստահ եմ որ Փիթըրն ու ես կրնանք գլուխ ելլել Ներքինիին — եւ այն մէկ-երկու հոգիին հետ որոնք թերեւս իր քովն են — եթէ յանկարծակիի բերենք...

— Ո՛չ, ո՛չ, երթալու մասին պիտի չմտածես...

— Մտիկ ըրէ, հոգի՛ս, բացատրեց Սուլթան, իր ափերուն մէջ առնելով աղջկան երկու ձեռքերը. հիմա, մէկ ժամէն, դաւադիրները զէնք պիտի բաժնեն իրենց գաղտնի մթերանոցներէն ու եթէ չարգիլենք՝ յեղափոխութիւնը պիտի պայթի վաղը կէս-գիշերին ... դուն ալ լաւ գիտես որ մեր միակ դարմանն է Մ. Քէմալին հայրենասիրական անդամակցութեան ... ու, առ նուազն Փիթըրը փրկելու համար անհրաժեշտ է որ այդ գետնին տակն անցնելիք թուղթը ետ առնենք...

— Գիտե՛մ, գիտե՛մ, լացաւ Տայանա. բայց խնդրեմ, Սուլթա՛ն, քիչ մըն ալ իմ մասիս խորհէ ...չեմ կրնար ձգել որ երթաս կեանքդ վտանգես...

— Աղէկ, աղէկ, մէջ ինկաւ Փիթըր աղջիկը հանդարտեցնելու համար, արդէն ես ալ պիտի չստիպէի որ երթար...

— Զափազանց կը ցաւիմ, Փիթըր, ըսաւ Տայանա, մեծ դժբախտութիւն է պատահեր քեզի... չեմ ուզեր երբեք քեզ ղրկել այն աւելին որ, քու կարծիքովդ, պիտի կրնայ դարմանել չարիքը... բայց, իրաւ կ'ըսեմ, բացարձակ խենթութիւն է ոստիկանապետին բնակարանէն ներս մտնելու ձեր փորձը...

— Կը հասկնամ... Ի հարկէ չես ուզեր որ Սուլթանը այդ տեսակ խոշոր վտանգի մը մէջ նետուի, մանաւանդ հիմա որ... ինչ որ է ես ինքս պիտի կատարեմ փորձը... տարբեր մը ունիմ պանդոկը՝ պայուսակիս մէջ...

— Առանձին չես կրնար երթալ, ընդմիջեց Սուլթան. բնակարանին հասցէն անգամ չես գիտեր...

— Տօլմա Պաղչէին մօտերն է ըսիր... դուն նկարագրէ ինծի, ես կը գտնեմ...

— Ոչ Փիթըր, գլուխը թօթվեց Սուլթան. դուն ինծմէ բարձրահասակ ես, այո, բայց պատուհանին չես կրնար հասնիլ ... երկու հոգիի գործ է ... անօգուտ է, մինակդ չես կրնար ընել...

— Մի՞ղք չէ՞ ատիկա, որովհետեւ մինակս պիտի ըսեմ ... եթէ պատահի որ սպաննուիմ կամ թրքական բանտ մը նետուիմ, այն ատեն մարդիկ գէշ չեն կրնար խօսիլ ետեւէս, ինչպէս պիտի կարենային խօսիլ, եթէ հայրենիք վերադառնայի «պոչս ոտքերուս առած» ... Ի հարկէ սպիտակ պիտի ըլլայի գլուխս կախ տուն երթալ, եթէ յայտնած չըլլայի թէ պահպանակը ո՞ւր կրնար հաւանօրէն գտնուիլ այս պահուս ...Բայց քանի որ ըսիր, ուրիշ ընելիք չի մնար ինծի համար եթէ ոչ փորձել եւ ետ առնել զայն ... կը հասկնա՞ս ...

— Այո, պատասխանեց Սուլթան. երանի՜ թէ ըսած չըլլայի ...

Քանի մը վայրկեան լուռ մնացին: Ենտոյ Տայանան էր որ խօսեցաւ.

— Եթէ ձեզմէ մէկը առանձին երթայ, անձնասպանութիւն է, իսկ միասին երթալով յաջողելու յոյս մը կը նայ ունենալ ... ուրեմն տեղի կուտամ ...

— Ո՛չ, ասիկա անիրաւութիւն է քեզի դէմ, բողոքեց Փիթըր, մինակս պիտի երթամ ...

— Մինակդ պիտի չերթաս, ըսաւ Տայանա վճռական շեշտով, ու եթէ երթաս ես ալ չիտակ քառորդ ժամ կ'երթամ ու եղածը կը պատմեմ ... ալ թոյլ պիտի չտայ որ դժնդակ մտածումներով հետաքրքրուիս ... հիմա պատմէ նայիմ Սուլթան, ի՞նչ ընելու նպատակ ունիս ...

— Եթէ Հօքիթը կառք մը ճարէ, պատմեց Սուլթան Տայանային ձեռքը համբուրելով, կ'երթանք այն փողոցը ուր կը գտնուի Քազարմին տունը ... կառքը կը ձգենք նեղ ճամբուն անկիւնը եւ պատուհանէն ներս կը մտնենք ... խցիկը շատ քիչ անգամ կը գործածեն եւ չեմ կարծեր որ մարդ ըլլայ հոն այս գիշեր ... ուրեմն դուռն ալ կղպուած չէ ... երանցէ կորսելով պարտէզ կ'իջնենք եւ կը մտնենք դրանը, գաղտնի պատուհանը որ դրսի կայք տան չորս կողմը ... գիշերը սենեակները պառուղ...ին վրայ կը բացուին ...

(Շար.)

...ական աթոռը։ Եթէ նոյն իսկ այդ - ... եղած ըլլայ, Գ. Թէրզիպաշեանը ... ժառանգութիւնը կը նկատէ բնական ... անհրաժեշտ իրական ժեծութեան ... համար։

Իր մեծութեան սաղմը իր հետ բե- ... մեծ մարդ մըն է Երիմեան, փա- ... ասէր մը, այո, ինչպէս Նափոլէոն, ... ծերացաւ եւ հասաւ իր ունեցած ... պայմաններու եւ ապրած միջավայրին ... ւորած փառքի եւ մեծութեան սանդու- ...

[illegible]

...երջանիկ նկատել Աստուծոյ գիրպոյն ... պարգեւին, անոր սանդուղագործու - թեան բուն նպատակը»։ Հետու էր, ... անբաւական Երիմեանի ներքին պա - րապութիւնը լեցնելու։ Գործով փառ - քերու հասած, փառքով գործը սիրած Երիմեանը, բնական է, որ այլեւս ... ծանր դգար եւ նեղ իր փոքրիկ բոյնը՝ Վարագի մենաստանը։

Երիմեանը խոհեմ մարդ էր, խոհա- ... հասնելու համար, ան պէտք ունէր ... գործի եւ իր գործոններու, փառքին, ... որ գործոններուն գլխաւորն է»։

Այդ պատճառով ալ արդար կը նկա- ... Գ. Թէրզիպաշեան Երիմեանի ձգ- տումը փառքի, փոխանակ վանականի, Ցուսիկ վարդապետի սահմանափակ ձգտումներուն։

Ընդհանրանք վերլուծման այս եղա - նակը, խուսափելու գրախօսականի մասնագէտներու սահմանը մտնելու կանոնականութենէն։ Վերջացնելու համար, սակայն անիրաւութիւն մը ըրած պիտի ըլլամ, եթէ բսեմ Գ. Թէրզիպաշեան իր այս գործով տուած ... նաեւ հարուստ նիւթերու աղբիւր ... թէ տառապող չափ մը դր- ներու։

Բազմաթիւ տիպարներ ու դէմքեր, որ կը ներկայացուի մեզ այս փոքր հատորին մէջ, կը պատկերացնէ մեր մօտաւոր անցեալը, որ աստ՛ղ, կը կորսուի, կը մոռցուի, կամայ թէ ա- կամայ, մինչ այնքան անհրաժեշտ է անոր վերակենդանացումը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ Հ ՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— · —

Բ.

Երէկ գրեցինք թէ ինչ նախապատ- րաստական աշխատանքներէ վերջ ըն- կաւ Ֆրանսայի ուսուցչական համա- գումարին առաջին նիստը։

Լեցուն է ընդարձակ սրահը, ուր ...

[illegible]

...մի կանգնեցաւ եւ սկսաւ երգել Էն- թէրնասիոնալը։ Սպանիոյ ներկայա - ցուցիչը շնորհակալութիւն յայտնեց այս ջերմ արտայայտութեան համար, յոյս յայտնեց որ հանրապետականները կը յաղթեն անպայման, եւ ի վերջոյ բսաւ թէ Ֆրանսացի ըն - կերները անշուշտ պիտի ուզեն իրենց օժանդակութիւնը բերել սպանիացի մանուկին պաշտպանութեան, — « Մենք ձեզի կը վստահինք, ձեզի կը յանձնենք, ըսաւ յուզումով, մեր ու- ...

Մարիամ փաչա ·Թ. Վարդերն ու իր ճոխ զարդերը, Առաջնորդարանի դիւա - նատան Թանկարանին, Քէօս Փաշի - ... ինչպէս նաեւ զանազան երեւելի պետեր ու աղաներ, մեր կեանքի այդ օրերու իրական առաջնորդներն ու գե- կավարները, բոլորը, բոլորը արժէք - ներ են, առանձին հերոս մը, դէմք մը, վէպի մը, պատմուածքի մը։

Հեղինակը պատմողի եւ ներկայա - ցնողի իր հանճար եղանակովը կը խր- թանէ ոչ միայն իր ընթերցողը, հա - ճոյքով կարդալ եւ ծանօթանալ իր պատմութիւնն ու ներկայացուած դէմքերը, այլ եւ լայն հնարաւորու - թիւն մնան ցոյց կ'ուզեն քրքրել մեր երէկը։

Այսպէս ուրեմն բազմաթիւ տեսա - կէտներով օգտակար եւ յաջող գիրք մըն է որ կը ներկայացնէ մեզի Գ. Թէրզիպաշեան, տարիներու քաւական- նին երկար բեռան տակ հասած։

Եթէ ամէն մէկու պարտականու - թիւնն է գործով գնահատել այսպիսի աշխատութիւն մը, Վասպուրականցիի համար մանաւանդ գոհունակութեան մը պիտի ըլլայ գնահատել այս գործը որ իրն է, բովանդակ Վասպուրականցիին։

Մ. ՏԷՐ - ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

Ցուլիս 19ին հանդիսաւորապէս օծ- ուեր է Պուէնոս Այրէս (Արժանթին) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ո- րուն շինութեան ծախքերը ստանձնած էր Պրն. Հրանդ Նիւքօթեան։ «Արմե - նիա» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս արարողութեան առ - թիւ.—

Մասնաւոր հրաւէրով, կը մասնակ- ցէին նաեւ տեղւոյս օրթոտոքս եկե - ղեցիներու հոգեւոր պետերը (ռուս, յոյն եւ սուրբ), ինչպէս նաեւ Հայ Ա- ւետարանական համայնքի կողմէ վե - րապետուելի Փալեան, Արժանթինի նախագահի եւ արտաքին նախարարու- թեան ներկայացուցիչը տոքթ. Ուկա- րօ, Պուէնոս Այրէսի նահանգապետի ներկայացուցիչ Տոքթ. Մոյինա, ներ- գաղթի ընդհանուր տնօրէն Տոքթ. Թալասա Մորա, քաղաքապետական ժողովի անդամ Տ. Բուֆա Օլիվա, յոյն դեսպանը եւ մասնաւորապէս հր- ւաւիրեալ ուրիշ օտար հիւրեր։

Ճիշդ ժամը 10ին Հայ Արեններու ա- ռաջնորդութեամբ, դպիրներ իրենց ձեռքը ունենալով ծիթենիներու եւ արմաւենիներու ճիւղեր՝ եկեղեցա - նեցածին լաւագոյնը, մեր զաւակ - ները»։

Այնուհետեւ համագումարը զբաղե- ցաւ մանրամասնութիւններով։ Կու - տանք գլխաւոր ճառերը միայն համա- ռօտակի։

Ընդհ. քարտուղարը, Տէլմաս, ներ- կայացուց Ուսուցչական Դաշնակցու - թեան կեդր. Վարչութեան բարոյա - կան գործունէութեան վեկոյցը։ Անց- եալ տարի, երբ Տէլմաս կը ներկայա- ցնէր նոյն զեկոյցը, իր քննադատու - թիւններէն եւ յեղափոխականի մտա - ծումներէն չափազանց զայրացած՝ աջակողմեան մամուլը բուռն յարձա - կում մը գործեց ընդհ. քարտուղարին վրայ, նոյնիսկ Ծերակոյտին մէջ խիստ արտայայտութիւններ եղան Ուսուցչական Միութեան այս խիզախ առաջնորդին հասցէին։ Ընդհակառա - կըն, այս տարի նոյն մամուլը գովես- տով կը խօսի Տէլմասի մասին, մաս- նաւորապէս յիշատակելով անոր պեր- ճախօսական տաղանդը, հեղինակած գարձուածքները, տիրական արտայ - տութեան շնչառը։

Աջակողմեան մամուլին մէջ Տէլմասի գտած այս ջերմ ընդունելու- թիւնը խօսքի նիւթ դարձնելով, Իւ - մանիթէ կը յիշատակէ դրուագ մը։ Գէպէլ, իր մէկ բանախօսութեան ըն- թացքին՝ երբ կը տեսնէ որ պահպա - նողականները կը ծափահարեն իր մէկ խօսքը, կը դառնայ ընկերոջ եւ կը հարցնէ. «Անկխտակցաբար ապուշ բա՞ն մը ըսի արդեօք, որ մեր հակա- ռակորդները կը ծափահարեն զիս »։ (Դիտել տանք թէ այս արամաութիւ - նը, զոր առեն մըն ալ Կերենսկիի վե- րագրուեցաւ, Փոկիոնի խօսքն է, այն Փոկիոնին որ, ինչքան քաջ զօրավար, նոյնքան ... հաճարէր» Դեմոսթենէսի ճառերը եւ բարեկամ չէր ամեան ծափահարու - թիւններու)։ Արդ «Իւմանիթէ» բսել կ'ուզէ թէ ընկեր Տէլմաս պահպանողա - կար ապուշ խօսք մը թողուց բերնէն, փաստ որ կը ծափահարէ աջակողմեան մամուլը։

Ի՞նչ խօսեցաւ Տէլմաս։ Ցաջորդով կուտանք իր ճառին գլխաւոր մասերը։

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐԱԹԵՐԹԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն որ կը հրատարակուի շաբաթը երկու ան - գամ, արձանագրելով օրաթերթի պա- հանջը, խմբագրականով մը կը պատ- մէ իր ծնունդն ու զարգացումը (1 Յու- լիս).

« Մեր խմատուն ժողովուրդը մա- մուլ ունենալէ առաջ՝ հիմնած է տասա- նեակ դպրոցներ, թէկուզ թոյլ եւ անկազմակերպ, բայց վերջապէս լու- սաւորութեան օճախներ եղած են, ուր մեր նոր սերունդը կրթուած ու դաս- տիարակուած է տարրական գիտելիք- ներով։

[illegible]

... թերթ», 1931 Ապրիլ 26էն, լոյս կ'ընծայէն «Արմենիա»ի առաջին թի- ւը։

Մնացեալ պատմութիւնը արդէն ծա- նօթ է։

Կրկնենք անգամ մը եւս։ Ութ տա - րի է, որ «Արմենիա»ն կը հրատարակ- ուի անխափան եւ նորանոր վերելք - ներով։

Նախապէս փոքրածաւալ, յետոյ մե- ծաւալ, ու մինչեւ հիմա եռօրեայ։

Այժմ, սակայն, իրականութիւնը մեր աչքեւ դրած է օրաթերթի հարցը։

Արդ, հնարաւո՞ր է «Արմենիա»ն շատ մօտ ապագային օրաթերթի վերածել։

Մեր պատասխանը այժմէն իսկ դը - րական է, քանի մը նախապայմաններով։

[illegible]

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Բայց բերդին վրայ քանի մը լապ - տերներ կը լուսաւորէին Թուրք զին - ուորներու խմբակներ, որոնց դեռնա- ... դակահարէին այրերը, իսկ կիները կ'առնէին կը տանէին։

Հայերը գրեթէ ամէնքն ալ անձայն ...

[illegible]

...մէկուն բռնած լապտերին լոյսի շր - ջանակին մէջ։ Ուշադիր դիտող աղ - ջիկները կը տեսնէին, թէ ինչպէս եր- կու Հայեր դուրս կը քշուէին, եւ ա- հա հրացանի մը պայթիւն, որուն կայծկլտուքը բոցէ մը պայծառա - ցուց փոքրիկ շրջագիծ մը, եւ Հայե- րէն մէկը գետին տապալեցաւ, մա - թը կուլ տուաւ զայն եւ աներեւոյթ եղաւ։ Միւսը կը թուէր թէ դիմա - դրել կ'ուզէր, գոնէ աղջիկներուն ան- սածը այն էր որ ձեռքերը վեր կը հա- նէր։ Ցետոյ, լապտերին լոյսը նորէն սկսաւ շարժիլ, բայց երկրորդ ճայ - թիւն մը չեղաւ։ Կ'երեւի թէ սուէ պատճառով Թուրքերը խնայեցին երկ- րորդ Հային։ Ծամբը կը մօտենար առանց կենալու։ Մայրի կարին վրայ մագլցեցաւ եւ յայտնի էր, որ ուղղակի կուզար դէպի Թաքստոցին մուտքը։

[illegible]

(12)

Թարգմ. ԵՏԱՆ.

կէ զատ, ուսիրակ տուները չկրցան նորոգուիլ, որովհետեւ արգիլուած է ծառ կտրել անտառներէն։

5. Երբ բան մը ծախես, աժան կ՚երթայ։ Ասոր փոխարէն, ամէն ինչ սուղ կ՚առնուի։ Օրինակ, Բասէնի ժողովուրդը չի կրնար շաքարը 40 ղրշ.-էն (քիլօն) պակաս առնել։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Արգիլուած է Հալածել Քրիստոնեաները

Գրած էինք թէ Սանճաքի Թուրքերը կատաղի հալածանք սկսած են Փէսին եւ Ռէֆիքէին դէմ, եւ այս գլխանոցները կրողները կ՚անարգեն ու կը ծեծեն օր ցերեկով։ Հալածանքը այնքան սաստկացած է եւ ծանր դէպքերու տեղի տուած որ, եղած լուրջ ձեռնարկին վրայ, Թրքական իշխանութիւնը ստիպուեցաւ ձեռնարկ մը ուղղել իր ծայրայեղ հետեւորդներուն։

Այսպէս, կուսակալ Ապտիւլրահման Մէլէք հրատարակած է 27 յուլիս թուակիր շրջաբերական մը, որով հաղորդելէ վերջ թէ «ամէն մարդ ազատ է ուզած տարազը կրելու», կ՚ըսէ.

— «Կ՚իմանանք որ գլխարկէն զատ ուրիշ գլխանոց կրողները կը հետապնդուին ոմանց կողմէ եւ կը պարտադրուին գլխարկ գնելու։ Կասկած կայ որ այս կարգի ազեղ դէպքերը տեղի կ՚ունենան մասնաւոր դիմակով մը։ Ասկէ վերջ ով որ ուրիշները ստիպէ գլխարկ կրել եւ այս առթիւ խօսքի կամ գործի ձեռնարկէ, ամենախիստ պատիժներու պիտի ենթարկուի։ Ոստիկանութիւնը, ոստիկան - զինուորութիւնը եւ բոլոր իրաւասու պաշտօնեաները պարտաւոր են հետապնդել այս գործը եւ յանցաւորները ձերբակալելով յանձնել կառավարութեան. Թերացողները պիտի պատժուին»։

** Իր կարգին, Հալէպ էվլիի նախագահ Ապտիւլկանի Թուրմէն հրատարակած է յայտարարութիւն մը, որով կ՚ըսէ. «Կը լսենք թէ անծանօթ կարգ մը գաւառականներ, իրենք իրենց Թուրքի հանգամանք տալով, խանդիսկուած մարդոց գլխանոցներուն վրայ կը յարձակին եւ կը պնդեն որ անոնք հանեն իրենց ֆէսը եւ քիւլահը։ Թուրք համայնքը խստիւ կը դատապարտէ այս խաղը, որուն ինչ նպատակով կատարուիլը շատ լաւ ծանօթ է»։

** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ 20.000 Արաբներ գաղթած են Սանճաքէն, չկարենալով հանդուրժել Թրքական բռնութեանց։

** Գնդ. Քոլէ գաղարման դատապարտեց Թուրքերէն «Հաթայ» թերթը, որ գրգռիչ հրատարակութիւններ կատարած էր։

** Սուրիոյ վարչապետը Փարիզ պիտի գար, բայց կ՚ըսուի թէ յետաձգած է իր ուղեւորութիւնը։ Զրոյցի մը համաձայն, վարչապետը ընկերի հրաւիրուած է, բանակցութիւնները վերսկսելու համար։

** Սուրիոյ մարզպանը ճամբայ ելած է, Փարիզ գալու համար։

** Տոքթ. Շահպէնտէր, Սուրիոյ ընդդիմադիրներուն վարիչը, կը պատրաստուէր Դամասկոս երթալու, բայց Ապահովութեան Տեսչութիւնը (Ֆրանսական) արգիլեց, սուրիական կառավարութեան առաջարկով։

Ֆրանսական կացութիւնը ծանրացած է

Նորէն վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին հրապարակին վրայ, ելմտական կացութեան եւ Ֆրանքի արժէքի մասին. Վարչապետ Պ. Տալատիէ արձակուրդէն վերադառնալէ վերջ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, հերքեց այդ զրոյցները եւ յայտարարեց.

— «Ընդհակառակն, մինչ ամէն տարի արձակուրդի եղանակին մեծ գումարներ կը քաշուէին խնայողական սնտուկներէն, այս տարի աւանդ գումարներն են որ կ՚աճին։ Նոյնպէս կազդուրիչ եղանակով մը կը շարունակուին ազգային պաշտպանութեան պարտաթուղթերուն արձանագրութիւնները։ Զեմ գիտեր ինչու մեր մէջ միայն գէշ լուրերը կը տարածուին։ Եթէ ուզէին նեղութիւն կրել, կրնային լաւատես յօդուածներ գրել եւ այն ատեն աւելի պիտի մօտենային ճշմարտութեան։

Ելմտական նախարարը երեքշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին հետ, այս հարցերու մասին։ Ելմտական նախարարութեան շրջանակներուն մէջ անդլիականին թուլութիւնը եւ տոլարին բարձրացումը նպաստաւոր կը նկատեն Ֆրանսայի համար։ Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը Փարիզ եկած ատեն որ եւ է փոփոխութիւն առաջարկած չէ երեք պետութեանց դրամական համաձայնութեան մէջ։ Մէկ խօսքով, կը հերքուին բոլոր յոռետես լուրերը։

ՔԱՆԱՏԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ հինգ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, Տանի ամբահանքի վարչութեան մէջ, իբրեւ խափանարար։ Երկուքը նախկին վերթմտուէններ են։ Երկու ճարտարագէտներ ալ 25ական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ արտադրութիւնը կրճատած, փոխադրութիւնը խանգարած, գիտակցաբար պայթումներ սարքած են եւն.։

ՀԻԹԼԵՐԸ հետզհետէ սեւ ցանկը կ՚անցնէին նաեւ Իտալիոյ մէջ։ Թերթերը օգոստ. 8ին հրատարակեցին 26 գերման հրեայ բժիշկներու անունները Անտոնէ չատիք քրիստոնեայ եւ հպատակ դարձած են 1933էն ի վեր, երբ Հեռացան Գերմանիայէն։ Անոնք մասը գրած ալ բերած էր միասին։ Մտահոգութեան մատնուած են Ֆիրենցայի, Փատովայի եւ ուրիշ վայրերու հրէական գաղութները։

ԱԼՊԵԱՆ ԹԱՋՄԱՔՈՐՁԵՐԸ, որոնք սկսան երեքշաբթի առտու կանուխ, Սավուայի եւ Տոֆինէի ամենաբարձր կատարներուն վրայ (Կալիպիէ), մեծ հետաքրքրութիւն շարժեցին, մանաւանդ որ տեղի կ՚ունենան իտալական սահմանին մօտ (հինգ մղոն հեռու)։ Ամբողջ 14րդ զօրաբանակը կը բաղկանայ լեռնային գինուորներէ։ 600 հոգինոց զօրագունդ մը իրեն յատկացուած գիրքերը բռնեց անցնելով դարհուրելի զահավէժներէ։ Թաջմաքորձերը պիտի տեւեն մինչեւ հինգշաբթի, երբ բոլոր զօրամասերը զօրահանդէս մը պիտի մասնակցին. Լօթրոէի կիրճին մէջ, ուր ներկայ պիտի ըլլան Հանրապետութեան նախագահ, վարչապետը եւ սպարապետը։

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց Ֆրանսական գործակատարը, ընթացիկ խնդիրներու մասին։ Տակաւին յայտնի չէ որ վերսկսին բանակցութիւնները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ խարդախութեամբ դրնուորութենէ ազատած ըլլալուն համար, ձերբակալուեցաւ Ֆութպոլի միջազգային ախոյեան մը, Պէն Պուալի, որ նախապէս կը պատկանէր Օլէմփիք տը Մարսէյլի եւ յետոյ Ռէթի Ֆութպոլի Քլիւպին «ծախուելով,» 170.000 Ֆրանքի փոխարէն ձգուեցաւ Փարիզի Ռէյսինկ Քլիւպին։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ հացագործ մը։ Կը սպասուի ուրիշ միջազգային մարզիկի մը ձերբակալութեան։

ՆԻՍԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐԸ կրճատուած էին, իբրեւ հետեւանք ծախքերու ծանրութեան, մինչեւ որ քննութիւն կատարուէր։ Նոր ծրագրին գործադրութիւնը կը պահանջէ 4.365.000 Ֆրանք, ինչ որ քաղաքին ուժէն վեր կը համարուի։ Կարելի՞ է Նիսը երեւակայել առանց հանրակառքի . .

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքօ նոր յարձակողականի մը կը պատրաստուի։ Հանրապետական բանակը գետաքոյն ճիգեր կը թափէ, եւ կարգ մը նոր յաջողութիւններ շահեցաւ։ 600.000 ապրանքներ կը սպառնան դուրս թափել հանրապետականները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ բանուորներուն գործադուլը կարգադրելու համար, ազդու միջոցներ ձեռք առին վարչապետը եւ աշխատանքի նախարարը

ԻՏԱԼԻՈՅ օդանաւային մարաջախտը, Պալպօ, Պերլին հասաւ երեքշաբթի օր եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ մարաջախտ Կէօրինկի կողմէ։ Կ՚ըսուի թէ զինուորական դաշնագիր մը պիտի կնքուի երկու պետութեանց միջեւ։ Օդանաւային զօրաշարժեր պիտի կատարուին Գերլինի մէջ, ի պատիւ իտալացի մարաջախտին.

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ խորհրդաժողով մը գումարելու համար, կոչ մը հրատարակուեցաւ Եգիպտացի Մուհամմէտ Ալի Ալուպա փաշայի կողմէ, որ նախագահն է Պաղեստինի պաշտպանութեան կոմիտէին։ Եգիպտական կառավարութիւնը մերժեց իր հովանաւորութիւնն ընծայել այս ձեռնարկին։ Ժողովը պիտի գումարուի հոկտ. 7ին։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Հռոմէն վերջը Լոնտոն պիտի երթայ, անհրաժեշտ վարկերը ապահովելու եւ օգանաւեր, թնդանօթներ եւ ուրիշ զէնքեր գնելու համար։ Վարկերը պիտի վճարուին հինգ տարիէն։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 12 օգոստոս Ուրբաթ իրիկուան ժամը 9ին։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 14 Օգոստոս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին «Զիտամանթօ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժամադրավայրին։ Կարեւոր օրակարգ. Ներկայանալ անպայմանօրէն։

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՄԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Port-էն — Վիլէօ Թօռ — դէպի Cassis ծովեզերեայ օդասուն վայր մը։

Ամբողջ օրը ճաշելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մտերմիկ շրջանակով մը։

Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ։ Ցարժանկարի պիտի առնուին բոլոր նաւագնացները։

Արձանագրութիւնները կը փակուին Օգոստոս 12ին։

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Ս. Տիրատուրեանի 2, Rue Philippe de Girard եւ Ա. Քէօսէեանի 11 Place Jules Guesde — Փլաս Ժ՚էֆս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍԷՆ Թ - ԱՆՏՐԷԻ գովասուն պարտէզին մէջ։

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը։

կը նախագահէ Հայրենակից Յ. ԽԱՆՕԵԱՆ

կը խօսի Հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. սիրայօժար մասնակցութեամբ

Պուլվար Օտտօի Ֆ. Կ. Խաչի երգչախումբի։

Երգ. պար. արտասանութիւն զանազան անակնկալներ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը։

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Հրապարակային Բանախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԹԱԹՈՒԼ խումբի կողմէ

14 Օգոստոս կիրակի առաւօտ ժամը 9 30ին

կը բանախօսէ՝ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Բանախօսութենէն վերջ տեղի կ՚ունենայ ընկ ճաշակերական Մէյսոնիէի դպրոցի սրահին մէջ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՈՒԽՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԱՒԱՆՆԵՐԸ

Ա. ԽՈՒՄԲԸ կը վերադառնայ 15 օգոստ.-ին։ Մնացողները պէտք է 15ի առաւօտեան ժամը 7ի ներկայ ըլլան Կառ Մօնփարնաս, ընդունելու համար իրենց տոմսը.

Բ. ԽՈՒՄԲԸ մեկնած է 3 օգոստ.-ին եւ կը վերադառնայ սեպտ. 3ին։

Գ. ԽՈՒՄԲԸ Փարիզէն կը մեկնի օգոստ. 16ին, ժամը 11ին, Կառ Մօնփարնասէն։

** Կեդր. Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն Կրըընոպլի, Ռօմանի, Վալանսի, Սէնթ Էթիէնի, Ս. Շամոնի, Տէսինի, Վիէնի եւ Լիոնի ուխտաւորները պէտք է առաջնորդուին 16 օգոստ.-ին երեկոյեան ժամը 6 ու կէսին, Լիոնի մեծ կայարանը եւ յանձնուին Լիոնի մասնաճիւղի ներկայացուցչին։

Նոյն օրը կը մեկնի նաեւ Մարսէյլի խումբը։

Դ. ԽՈՒՄԲ մը եւս Փարիզէն պիտի մեկնի սեպտ. 3ին եւ վերադառնայ սեպտ. 30ին, միշտ նոյն ժամուն, նոյն կայարանէն։

Ն. ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

14 Յուլիս — 8 Օգոստոս

ԳԱՐԺՕԼ, Գոռ — 40։	ԳՕՄՌՆ, Գործ — 258.80։
ՍԱՖՈՐՎԻԼ, Գում — 105։	ՎԱՐՇԱՒԱ, Ա. Ա. — 110։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գէորգ. — 150։	ԺԻՎՕԹ, Սանճ. — 40։
ՎԵՉԻՆԷ, Մուկ — 75։	ՓԱՐԻԶ(10), Հ. Զ. — 40։
ՄԱԶԱԿԱՆ, Ղուկ — 150։	ԼԸՄԱՆ, Զաք — 75։
ԻՒԺԻՆ, Լուս — 70։	ԱԼԺԷ, Ք. Թ. — 300։
ԱՆԻԷՌ, Յարութ. — 150։	ՔԼԻՇԻ, Գաշ — 40։
ՍԱՐՍԷԼ, Ներկ — 75։	ՖԻԼԻՊՎԻԼ, Օ. Միք — 300։
ՔՐԱՔՈՎԻԱ, Հայկ — 202։	ՌՈՎՆԷ, Գ. Թաք — 215։
ՍԷՎՐԱՆ, Վ. Ք — 40։	ՆԻՍ, Անդր — 40։
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ. — 150։	ԼԻՈՆ, Տայէ — 40։
ՖԷՍ, Սարգ — 150։	ԼԻՈՆ, Գործ — 650։
ԼԻՈՆ, Ա. Տ — 40։	ԳՈԼԷՆ, Թ. Մ — 60։
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր — 75	ԷԼԳԷՕՖ, Գրիգ — 50։
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Գամ. — 40։	ՕՍԻԿ, Ն. Գ — 540։
ՕՐԼԷԱՆՎԻԼ, Գրիգ. — 150։	ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա. 210։
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ, Յ. Թոր. — 150։	ԱՎԻՆԵՈՆ, Մառ — 100։
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 40։	ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ, Տիկ. Շ — 75։
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ԳՈՒԱ, Գալֆ — 40։	ԳՕՄՌՆ, Գործ — 239.60։
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ԳՈՒԱ, Գէորգ — 40։	ՓԱՐԻԶ (9), Հ. Բ. Ը. Մ — 150։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ — 406։	ԻՆԹԱՌԻՆ, Գըլ — 100։
ՎԻԷՆ, Սուք. — 300։	ՓԱՐԻԶ (7), Թ. Գ — 100։
ՄՈՆՖԷՐԱՆ, Ա. Քէչիշ — 75։	ՆԻՍ, Մ. Ե — 75։
ԳԵՐԹԱԼԻ, Ա. Ք — 35։	ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Գ — 75։
ԹՈՒԼՈՆ, Կրիկ — 75։	ԱՆԻԷՌ, Ա. Աւ — 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պէլէմ — 25։	ԱՆԻԷՌ, Յ. Ա — 70։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թ — 40։	ԹՈՆՈՒԶ, Ե. Վ — 100
ՆԻՍ, Մ. Աւ — 150։	ՎԻԹՐԻ, Մ. Շահ — 60։
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Թոփ — 75	ՖԱՅԵԱՆՍ, Յ. Մ — 40։
ՔՐԷՕԶՕ, Տէյ — 75։	ԼԱ ՌՈՇԷԼ, Ա. Մ — 75
ԳՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Օհան — 150։	ՎԻԼՄՈՆԲԼԸ, Գուլ — 75։
	ԼԻՈՆ, Փէլ — 75
	ՄՕՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Ա — 75

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ
(Քերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ. ցրուած սակաւաթիւ օրինակներ

Գլուխները այս հոյակապ գրքին. —
ՃԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՒԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ՊԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ՚ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԿԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 Ֆրանք

Դիմել Խմբագրութեան,

17, Rue Damesme, PARIS

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ՚ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ Կիրակիները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

Կը ՄԻՋԱՄՏԷ ամէն տեսակ դատերու Փարիզի դատարանին մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւական ամէն տեսակ խնդիրներու. Ամէն տեսակ թարգմանութիւններ։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն. Պաշտօնական վկայականներ։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

" ՇԻՐԱԿ "
Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անզուգական։ Անմրցելի։ Անփարգան։
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ։
Թով. Հայ աւանդական սեղանին զարդը

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոնջ պատրաստուած ծայրակական օղին՝ ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Ցգուշացէք արուեստական օղիներէ։ ... ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը ... մաքուր, կազդուրիչ եւ ... փարեբ ըլլալը ... է։

Dalakupeian 8 Rue Sulher
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ԾԱԽՈՒ Է
Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՔԻ խանութ մը, որ ... բանի ինը տարիէ ի վեր։ Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորում, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով։ Մասնիկի պայմաններ։ Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ (13 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 8ին, «Քաֆէ Նուայի» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ. Պիտի խօսի՝ Ընկ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՏԷՑԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան ընտանեկան խնճոյքը 15 Օգոստոս երկուշաբթի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հայրենակից Գ. Արշակ Արզումանեանի վարձած վայրին մէջ, Պերթ Ագրիւրին մօտ։ Ճաշերը միասին պիտի ըլլայ։ Նոյն օրը պիտի քաշուին ... բաստոմսերը

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Ղեկավար Ց. ՕՆՈՍԵԱՆ
15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13-45
Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ ։
Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հանելի զուարճնելու համար ձեր հարսանիքները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 12 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ – 14e Année No. 3806

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ «ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽԵԼՔ»ի ՄԱՍԻՆ

Երկու տարի առաջ, Լոնտոնի սեղանաւորական մեծ օրկանը, «Ֆինէնշըլ Թայմզ», բացառիկ թիւ մը նուիրեց Թուրքիոյ,պատկերացնելով անոր վերածնութեան բոլոր երեւոյթները,— քաղաքական, ընկերային, տնտեսական, ճարտարագործական եւն.։

Օգոստոս 9ին, նոյն քաղաքին հաստափոր եւ լայնանիստ օրաթերթը, «Թայմզ», նոյնպէս բացառիկ թիւ մը հրատարակեց, բազմակողմանի բովանդակութեամբ, ապահովելով հեղինակաւոր աշխատակիցներ՝ իւրաքանչիւր ճիւղի համար։

Ակնարկ մը՝ այդ բացառիկին վրայ, բացի պաշտօնական ու գիրմանելքէն.—

Նոր Թուրքիան (Ֆալիհ Րըֆգի).— Ժողովրդական կուսակցութիւնը.— «Հալք էվլի»ները.— Հողագործութիւն.— Թուրքիոյ խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը.— Հին եւ նոր էնկիւրին.— Կերպարուեստ Թուրքիոյ մէջ.— Անատոլուի արհեստները.— Թրքուհին.— Ճարտարագործական ձեռնարկներ.— Արդի թերթերը.— Դատական բարենորոգումներ.— Բանտային դրութիւնը.— Օսմանեան կայսրութիւնը.— Զինուորութիւնը.— Տիպար դպրոցներ.— Արհեստագիտական կրթութիւն.— Դասական եւ ժողովրդային երաժշտութիւն.— Լեզուի վերանորոգումը.— Գրականութիւնը.— Ելեւմուտք եւ սեղանաւորական հաստատութիւններ.— Ճամբաներ եւ երկաթուղիներ.— Օդագնացութեան յառաջդիմութիւնը.— Առեւտրական նաւատորմ.— Անցեալի գանձերը.— Հանքային նարտարագործութիւն.— Հին եւ նոր զբօսախաղեր.— Ժողովրդային վրոյցներ (փոքլոր).— Ընկերային ծառայութիւն։

Աւելցուցէք պատկերներն ու մանրակրկիտ քարտէս մը, եւ գաղափար կազմած կ'ըլլաք այս 40 էջնոց հատորին բովանդակութեան վրայ։

Թերթը խմբագրական մըն ալ տպած է այս բացառիկ հրատարակութեան առթիւ, սակարական բաժնին մէջ, ուր բառ չի գտներ փառաբանելու համար Նոր Թուրքիան։

—«Այսօր Թուրքիա կը վայելէ բոլորին յարգանքը։ Ոչ մէկը կ'երազէ միջամտել իր ներքին գործերուն։ Իր դրացիները, հեռու՝ պատերազմ սպառնալէ, զայն կողոպտելու համար, անձկութեամբ կ'ուզեն բարեկամութիւն մշակել անոր հետ եւ կ'ողջունեն անոր գործակցութիւնը՝ իրենց հասարակաց շահերուն պաշտպանութեան համար ...։ Լօզանի դաշնագիրը (1923) միջազգային ճանաչման կնիք դրաւ Քէմալ Աթաթիւրքի յաղթանակներուն վրայ»։

Խմբագրականը յետոյ կ'ողջունէ Նոր Թուրքիոյ դիւանագիտական յաղթանակները, Պալքանեան Միութենէն մինչեւ արեւելեան դաշինքը, մինչեւ Նեղուցներու նոր պայմանագրութիւնը, Անգլիոյ հետ կնքուած սեղանաւորական համաձայնութիւնը եւ ... Սանճաքի հարցին կարգադրութիւնը Ֆրանսայի հետ։

×

Կը թղթատենք այս բացառիկը, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ նիւթեր, կը փորձենք համրել Նոր Թուրքիոյ գլխուն հիւսուած դափնեպսակները, յետոյ ակնարկ մը կը նետենք ընդհանուր կացութեան եւ բնականաբար հայկական հորիզոնին վրայ,—եւ կը սկսինք խորհրդածել...

Ոչինչ. միջազգային դիւանագիտութիւնը միշտ ալ եղած է փառքերու պչրուհի մը, որ աջ ու ձախ ժպիտներ կ'արձակէ, համաձայն օրուան պահանջներուն։ Համաձայն մէկուն եւ միւս ներշնչած փառահեղութեան եւ իր ակնկալութեանց։

Առաջին անգամ չէ որ «Մեծ»երը գլխու վրայ կը պահեն Թուրքիան, յետոյ ոտքի տակ առնելու համար զայն, երբ կը փոխուին հովերն ու ջուրերը։ Թղթատեցէք օսմանեան պատմութիւնը, ետ երթալով 80 - 100 տարի։

Արդ, պատմութեան մէկ մասն է այս։ Եւ մեր սիրտը կը կծկուի, երբ կը յիշենք միւս մասը,— այն որ կը կոչուի հայկական։ Մանաւանդ ժամանակակից հայկական։

Եւ ահաւասիկ նորէն «քաղաքական խելք»ի խնդիրը, դեւի մը պէս ցցուած մեր առջեւ։

Ունեցե՞ր ենք այդ խելքը, երէկ։ Ունի՞նք այսօր։

Թողո՛ւնք անցեալը եւ խօսինք այսօրուան մասին։

Մէջտեղն են եղած չեղած խելքերը, իրենց լայնքով ու երկայնքով։ Մերկապարանոց փռուած՝ թերթերու եւ գիրքերու մէջ։

Մէջտեղն են խելքի վարպետներն ալ, իրենց գործունէութեամբ։

Ի՞նչ կը տեսնէք, հարեւանցի ակնարկ մը նետելով։

Զախջախիչ մեծամասնութիւնը՝ անոնց որ կը կոչուին ազգային, քաղաքական գործիչ, հրապարակագիր, ուսուցիչ կամ քարոզիչ, կը մնան իրենց տունէն բերած «պակաս»ով։

Քիչերը որ եւ է փորձ կը կատարեն, վերագնահատելու, նորոգելու կամ լրացնելու համար իրենց պաշարը։ Աւելի քիչ են անոնք որ կը կարդան, բան մը սորվելու համար եղածին վրայ,— գանէ հետեւելու համար թրքական եւ ռուսական անցուդարձին։

Ժամանակին հրջուն գրագիրներ կային, որոնք «տիվիթ» մը անցուցած իրենց մէջքին, հանդիպած տեղը կը նստէին եւ գիր կը գրէին։

Մեր հանրային եւ մանաւանդ քաղաքական կեանքին մէջ ալ, շատ շատերը անոնցմէ որ կը գրեն ու կը խօսին, մօտաւորապէս կը յիշեցնեն «տիվիթ» (մելան եւ գրիչ) կապած այդ գրագիրները։

Անոնք ունին պատրաստ, ձուլածոյ, թխածոյ բանաձեւեր, տարազներ, եւ կը գործածեն տեղի - անտեղի, առանց աջ - ձախ նայելու։ Գոհանալով պատերազմէն, նոյն իսկ 60 - 80ական թուականներէն մնացած գիտելիքներով։ Աշխա՞րհ մը փլած կամ յեղաշրջուած է. ոչինչ. կը բաւէ որ ըսեն իրենց գիտցածն ու սորվածը։ Ե.

Թոյլ տուէք աւելի բաց խօսիլ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՊՈԼՍՈՅ ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԴԷՄ

Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ գենոյցը հրատարակեց օգոստ. 10 թուականով.—

Արտաքին գործամարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով էնկիւրիի ճափոնական դեսպանին, դիտել կուտայ թէ չի կրնար հասատալ այն տեղեկութեանց թէ կարգ մը ճափոնական դեսպաններ քաղաքական ժողով մը գումարած են Պոլսոյ մէջ, տնտեսական խորհրդաժողովի պատրուակով. Ժողով մը որ հակախորհրդային հանգամանք կը ներկայացնէ։ Ծանուցագիրը կ'աւելցնէ թէ դժուարըմբռնելի է որ թրքական հողը ընտրուի այդպիսի ժողովի մը համար, նկատի առնելով Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ մանաւորապէս բարեկամական յարաբերութիւնները։ Մնաց որ, թրքական կառավարութիւնը չի կրնար ոչ լսելայն, ոչ ալ մանաւորապէս արտօնել այդպիսի ժողով մը՝ որ ուղղուած ըլլայ օտար բարեկամ պետութեան դէմ։

Արտաքին նախարարութեան ծանուցագիրը միւս կողմէ դիտել կուտայ որ եթէ նոյն իսկ տնտեսական հանգամանք ունենար վերոյիշեալ ժողովը, ...ական կառավարութիւնը պարտաւոր էր պարզ ու պաշտօնական դիմումը ...։ Այս ծանուցագիրը, որ կը խօսի Թուրքիոյ վարիչներուն մտահոգութիւնը, ... առանց պաշտօնական ... կան ... այդ խորհրդաժողովին եւ անոր հանգամանքի մասին։

ՁԻՆԱԴԱԴԱՐ ԾԱ՞Ր ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Նախապէս շատ թունդ կռիւներ եղան ու՛ եղան

Մոսկուայէն կը հեռագրեն օգոստ. 10 թուականով.—

Արտաքին գործամար Պ. Լիթվինովի եւ ճափոնական դեսպան Շիկէմէի խորհրդակցութենէ մը վերջ, որ տեւեց իրիկուան ժամը 7էն մինչեւ 10, եւ ժամը 11էն մինչեւ կէս գիշեր, որոշուեցաւ զինադադար կնքել վաղը կէս օրին (երէկ, հինգշաբթի)։ Համաձայնութիւնը հիմնուած է անցեալ շաբթու ճափոնի կողմէ եղած առաջարկներուն վրայ։ Ահաւասիկ պայմանները.—

1. Երկու կողմերը պիտի դադրեցնեն զինուորական գործողութիւնները հինգշաբթի կէս օրին (տեղական ժամ)։

2. Ռուսերը եւ ճափոնցիները պիտի պահեն այն դիրքերը զոր գրաւած էին չորեքշաբթի կէս օրին։

3. Երկու կողմերը ներկայացուցիչներ պիտի ղրկեն, ճշդելու համար թշնամութեանց ... մանրամասնութիւնները։

... Այս համաձայնութենէ առաջ, կատաղի կռիւներ մղուեցան չորեքշաբթի օր։ Ճափոնական գեկոյցը կ'ըսէ թէ Ռուսերը բուռն ամբակոծութիւն մը կատարեցին Զանկուֆէնկի բլուրին վրայ։ Ճափոնական թնդանօթները անմիջապէս պատասխանեցին այս յարձակման։ Ցետոյ հանդարտութիւնը վերահաստատուեցաւ եւ Ռուսերը սկսան առատաբաթիւ զինուոր կեդրոնացնել վիճելի շրջանին մօտիկը։ Ճափոնցիները լարած են բրենց հրետանին, իսկ Ռուսերը նոր հրասայլեր եւ ծանր թնդանօթներ կը փոխադրեն։ Պատերազմական նախարարութեան գեկոյցը կը խոստովանի թէ Ռուսերը յաջողեցան 50 մետրաչափ հասնիլ Զանկուֆէնկի սարալանջին, եւ թէ մեծապէս նեղուած է երկու կողմերուն ... Հակառակ պայծառ օդին, ռուսական օդանաւերը անգործ մնացին ամբողջ օրը, իսկ թնդանօթները ընդհատաբար շարունակեցին ... ամբակոծութիւնը ...

... արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը երբեք միտք չունի խզելու դիւանագիտական բանակցութիւնները, բայց դէպքերու ընթացքը կախում ունի խորհրդային ...

Ճափոնական բանակին գլխաւոր վարիչները բացառիկ ժողով մը գումարեցին, որ տեւեց կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտեան ժամը 3։ Պատերազմական նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, գնաց կայսեր տեղատուութիւն ... տալու համար։

... Վերջին լուրերու համաձայն, Զանկուֆէնկի գիւղը վառած է, խորհրդային ամբակոծութեանց հետեւանքով, որ կատարուեցան վեց քիլոմեթր ... մը վրայ։ Ճափոնի պատերազմական նախարարը քաղաքութիւններ ... կուտայ, որպէսզի ժողովուրդը համոզուի թէ խորհրդային զինուորները ... պատճառ չկայ։ Այնպէս, թերթերը կը գրեն թէ ռուսական ... որպէսզի զինուորները չկարենան փախչիլ, խուճապի առեն։ Ցետոյ կ'ըսեն թէ խորհրդային զինուորները երբեք ... յարձակում չեն կատարեր, ինչ որ կը նշանակէ թէ վստահութիւն չունին իրենց իրենց վրայ։

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին նորագոյն նստաշրջանը

Օգոստ. 10ին բացուեցաւ Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին (Նոր-հրդարան) Բ. նստաշրջանը, նախագահութեամբ Անդրէյեւի։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին հետեւեալ խնդիրները.—1938ի եւմտացոյցը.— Խ. Միութեան եւ դաշնակից հանրապետութեանց դատական կազմակերպութեան օրինագիծը.— Գերագոյն Ատեանի անուանումը, համաձայն սահմանադրութեան.— Միջազգային դաշնագիրներու վաւերացման ու ջնջման օրինագիծներ.— Օրինագիծ՝ ժամանակ տուրք մը հաստատելու անհատ հողագործներու ձիերուն վրայ եւն.։

Օրակարգին վաւերացումէն վերջը, նիստը յետաձգուելով, կատարուեցաւ Ազգութեանց Խորհուրդին Բ. նստաշրջանին բացումը, նախագահութեամբ Շվերնիկի։ Այստեղ ալ ներկայ էին կառավարութեան անդամները եւ Գեր. Խորհուրդին նախագահութիւնը, իսկ օրակարգը յարենման էր։ Իրիկուան տեղի ունեցաւ երկու Խորհուրդներուն խառն նիստը, լսելու համար 1938ի եւմտացոյցին գեկուցումը։ Սթալին ալ կը մասնակցէր ժողովին, բա ընկալեալ ... որութեան ընդունուեցաւ ... Ելմտական նախահաշիւը կը ներկայացնէ հետեւեալ գումարները.— Մուտք՝ 125 միլիառ 100 միլիոն րուբլի, ելք՝ 123 միլիառ 600 միլիոն րուբլի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺՊԻՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔ

Մեր թղթակիցները երբեմն՝ իրարու հետ ... կը չափուին, գաւ - գաւ գրելով միեւնոյն խնդիրի մասին։ Անշուշտ առանց իրարմէ լուր ունենալու։

Այսպէս, Լիոնէն դէպի Փոն տը Շէրփի կատարուած պտոյտին նկարագրութիւնը գրկած էր ընկեր մը որ քիչ մնացած կ'երեւայ, յատկապէս յիշեցնելով թէ «միւսները գրաղած ըլլալով, իր վրայ մնաց գրելու պարտականութիւնը»։

Ցանձնուեցաւ գրաշարին, եւ արդէն շարուած, ահաւասիկ հատ մը եւս։

—«Տանտէրը, ընկեր Թիւրքմէնեան, իր տունին աթոռներն ու սեղանները դէպի դաշտ կը կրէ, բազմութիւնը տեղաւորելու համար։ Այդ օրուան յաջողութիւնը հաճոյք մըն է իրեն համար։ Կը վազէ աջ ու ձախ, որպէսզի ժողովուրդը դժգոհ չմնայ ...»։

—«Դաշտին վրայ հայկական շունչ ու մթնոլորտ, ժողովուրդը կը սկսի ծիծաղիլ, երգել ու պարել։ Հետզհետէ շրջաններէ ընկերներ ու համակիրներ կը հասնին։ Ահա մեր Վիէնի ընկերները խաշար օթոյի մը մէջ քով քովի սեղմուած։ Ընկ. Ներսէս Խաչիկեանն է որ անկիւնը նստած կ'երգէ ու երգել կուտայ «Կարկուտ տեղաց»։ Այս առթիւ կը ճանչնանք Տիգրանուհին, որ այնքան գեղեցիկ նկարագրութիւններ հրատարակեց «Յառաջ»ի մէջ եւ իրենց երգերուն կը խառնէ մեր ձայնը»։

«Այդ օրը ընկեր Վահէի «Օրը Օրին» ի թելադրութեան համաձայն, ոչ նախագահ, ոչ ճառախօս։ Միայն ընկ. Միրզէն օրուան տօնին առթիւ քանի մը խօսք կ'ընէ ու ձայնը կուտայ նորէն ... նուագածուներուն։ Հետզհետէ շրջաններէն Ֆրանսացիներ ալ կը լեցուին։ Այնքան բազմութիւն, այնքան խանդավառութիւն ու ճոխութիւն։ Երեկոյ է եղած, բաժնուիլ չենք ուզեր, բայց շոգեկառքը մեզի չսպասեր ...»

Բայց, ե՞րբ է պատահեր որ պզտիկ խառնուած չըլլայ մեր ժպիտին, մինչեւ անգամ գիւղագնացութեան առթիւ։

Եւ ընկեր Մոնրբէն կը շարունակէ.

—«Վերադարձ։ Նոր սերունդի ներկայացուցիչներէն 6 - 7 հայ աղջիկներ, 13, 14, 17 տարեկան, կը խօսին սահուն ֆրանսերէն։ Դժբախտաբար երկու քոյրեր բնաւ հայերէն չեն գիտեր (մեծ քոյրը ֆրանսական դպրոցը լ ացուցած, Անգլիա պիտի երթայ մէկ տարուան համար, անգլիերէնը կատարելագործելու համար)։ Կը խօսին ֆրանսերէն, անգլիերէն ... եւ թուրքերէն։ Կ'աղաչենք որ այդ խայտառակ լեզուն բերան չառնեն, թող կուզե խօսին, սխալ խօսին, բայց հայերէն խօսին։Ա՜ սուրիշ մը որ հայերէնչգիտնալով, գրել կարդալ է սորվեր շնորհիւ իր մէկ բարեկամին եւ «Յառաջ» կը կարդայ, կարծիքներ կը յայտնէ թերթօններու մասին ...

Այսպէ՞ս է մեր կեանքը,—Նոր կեանքը։

«Հէյ յանէ, հէյ երթանէ», պիտի ըսէր մեր եփուն ժողովուրդը։

ՎԱՀԷ

Անգլիա կը պարտազինէ Թուրքիան

Լոնտոն հասան երկու թուրք սպաներ, կազմակերպելու համար նաւային սպառազինութեանց գնումը, Անգլիոյ կողմէ տրամադրուած վեց միլիոն սթերլինի գումարով։ Մասնաւոր ուրիշ պատուիրակութիւններ ալ պիտի հասնին։ Ինչպէս կը յիշուի, 10 միլիոն ոսկիի գումար մը եւս տրամադրուած է, ուրիշ գնումներու համար։

Սանճաքի ընտրական գործողութիւնները

Անտիոքէն կը հեռագրեն.— Երեքշաբթի օր փակուեցաւ Բ. կարգի ընտրողներու թեկնածուներու արձանագրութիւնը։ Ընտրական ցանձնաժողովը ընտրուած հռչակեց թուրք, արաբ եւ հայ համայնքներու թեկնածուները, անոնց սահմանուած թիւը անցած չըլլալով։ Իսկ ալեվի եւ յոյն օրթոտոքս համայնքներու թեկնածուներուն թիւը անցած ըլլալով յանձնաժողովին սահմանած թիւը, Բ. կարգի ընտրողներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի օգոստոս 19ին։

Երեսփ. ժողովի ընտրութիւնները պիտի կատարուին օգոստ. 30ին։

Ֆրանսա կը սպասէ բանալ սպանիական սահմանագլուխը

Սպանիոյ ազգայնական կառավարութիւնը ուշացուցած ըլլալով իր պատասխանը՝ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին, ֆրանսական կառավարութիւնը իմացուց անգլիական կառավարութեան թէ պիտի հարկադրուի վերաքննել իր քաղաքականութիւնը սահմանագլուխի փակման մասին։ Արդէն իսկ զօրաւոր ճնշում ի գործ կը դրուի ձախակողմեան տարրերու կողմէ, որպէսզի Տալատիէի կառավարութիւնը բանայ սահմանագլուխը, զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար Սպանիոյ հանրապետական բանակին։ Պայքարի գլուխն է անցած նախկին վարչապետ, Պ. Լէոն Պլում, որ «Փոփիւլէռ»ի մէջ գրած խմբագրականով մը կը թելադրէ թուլցնել ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը։ Շատերու կարծիքով, Լէոն Պլում ըսել կ'ուզէ թէ ֆրանսական ռազմանիւթ կրնայ չփոխադրուիլ, բայց կարելի է թոյլ տալ որ ռուսական եւ չեխական ռազմամթերք փոխադրուի Ֆրանսայի ճամբով։ Ընկերվարական վարիչը այս քաղաքականութեան կը հետեւէր իր վարչապետութեան օրով, մինչեւ որ տապալեցաւ յունիս 13ին, Պ. Ժոռժ Պոնէի կողմէ։ Այդ օրէն ի վեր ֆրանսական սահմանագլուխը փակուած է բոլոր ռազմական փոխադրութեանց առջեւ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ սպանիական եւ ոչ թէ չեխական ապրանքին հետեւանքով էր որ Պ. Տալատիէ կարճ կապեց արձակուրդը եւ Փարիզ վերադարձաւ, յետոյ Ալպեան լեռները երթալով, ռազմափորձերուն առթիւ։

Անգլիոյ մտահոգութիւնները

Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը չորեքշաբթի օր երկար խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Մայրագոյն Արեւելքի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Սպանիոյ տագնապներուն առթիւ։ Անգլիա մինչեւ հիմա յուսատեսութեամբ կը դիտէր Մայր - Արեւելքի կացութիւնը, բայց երբ տեսաւ որ հարիւրաւոր օդանաւեր եւ հրասայլեր շարժման մէջ դրուած են եւ զոհերու թիւը կ'անցնի սահմանային սովորական ընդհարման մը հանգամանքը, մտահոգութեան մատնուեցաւ։ Նոյնքան ծանր կը համարուի սպանիական խնդիրը, քանի որ զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերը կը շարունակեն ռմբակոծել անգլիական նաւե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԵՊՔԵՐՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Շարունակւում են ընդհարումները կարմիր եւ ճապոնական բանակների միջեւ, Մանչուրիայ սահմանների վրայ։

Սկսելով Յուլիսի 31էն, նրանք մինչեւ օրս դուրս չեն գալիս վիճելի մի հողամասի շրջանից, բայց կրում են արիւնալի բնոյթ, հարիւրաւոր հրանայերի եւ սաւառնակների մասնակցութեամբ։ Դիւանագիտական յարաբերութիւնները չեն խզուած, դեսպանները մնում են համապատասխան մայրաքաղաքներում ու երկու հարեւան պետութիւնները ռմբակոծում են միմեանց «խիստ բողոքագրերով» կամ «հաշտութեան առաջարկներով», առանց լռեցնելու թնդանօթներն ու գնդացիրները։ Այսպիսով տեւականում է պատերազմական խաղաղութեան ծփուն մի վիճակ, երբ մերթ պատերազմի հնարաւորութեան յորձանքն է բարձրանում ու խաղաղութիւնը իջնում եւ մերթ հակառակը։ Աշխարհի ուշադրութիւնն այժմ կեդրոնացած է անյայտ Ծաղան լճի ափին տնկուած Չան-Կու-Ֆէնկ բլուրի վրայ. ոչ միայն դրամատիրական, այլ եւ ընկերվարական մամուլի օրգաններն առժամանակ մոռացել են եւ Սպանիան, եւ Չեխոսլովաքիան եւ Չինաստանն ու բացառիկ ագահութեամբ լցնում են իրենց էջերը Մոսկուայի եւ Թոկիոյի հեռագրերով։ Անցեալները մեծամասնական «Իւմանիթէ»ն յանդիմանում էր «Փոփիւլէր»ին վերջինիս Պ. Միւթեան հանդէպ ցոյց տուած անտարբերութեան համար։ Իրաւացի էր. Բ. Միջազգայինի Ֆրանսական պաշտօնաթերթը ծայրայեղ ժլատութեամբ էր հրատարակում Կրեմլի «պաշտօնական, համաշխարհային յայտարարած դէպքերի լուրերը։ Այս անգամ Ճապոն-խորհրդային բախումի լրիւ մանրամասնութիւնները կարելի է գտնել «Փոփիւլէր»ում։ Մենք յետնակուսակ անիրաւութիւն ենք անել բարեկամներից ու թշնամիներից եւ անյարմար ճշմարտութիւնների վրայից ի սէր սրա կամ նրա ցատկելու պէտք չունենք. ուրեմն ազատ ենք մատնանշելու Չանկ-Կու-Ֆէնկ բլուրի յարուցած բուռն հետաքրքրութեան բուն պատճառը, այն, որ բոլորը, նոյնիսկ ճակատող հոսանքներ, աշխարհակալներից ու Ֆաշականներից մինչեւ ընկերվարականներ, ներքնապէս պատրաստ են ողջունելու պատերազմը Ստալինի եւ Միկատոյի միջեւ։ Ուրիշ անգամներ, երբ երկու պետութիւններ կը կռուէին սպառնալից տարիճանի, «խաղաղասէր» դիւանագէտները կը միջամտէին իրենց խորհուրդներով, Ազգերի Դաշնակցութիւն կոչեցեալը ժողով կը գումարէր Բրիան-Կելլոգի հակապատերազմեան դաշինքը մէջտեղ կը նետէին եւայլն։ Իսկ ճապոն-խորհրդային տիտանական կռուի հեռանկարը իր աշխարհացունց հետեւանքներով ոչ ոքի տեղից չի շարժում, որովհետեւ մի առանցք ձգտում է բացարձակօրէն Խորհրդային հսկայի տապալման, մի ուրիշին ձեռնտու է Ծագող Արեւի կայսրութեան թուլացումը, իսկ ճնշուած ժողովուրդների առանցքի համար ցանկալի է երկուսի փլուզումը միաժամանակ։

Այս ժամանակակից քաղաքական տնտեսական հրաբխային գոյավիճակը դառնում է աւելի ու աւելի անտանելի բոլոր ժողովուրդների համար։ Միջին Եւրոպայի կամ երկրական կնճիռների այս կամ այն լուծումը աւելի եւս պիտի բարդացնէ նրան։ Մեծ ժայթքումը միայն կը բանայ հորիզոնը, լինի նա ամպամած թէ արեւոտ։

Արեւմտեան Եւրոպայի դրամատիրական ժողովրդապետութիւնները այսօր լծուած են միայն մի աշխատանքի — յետաձգել կամ հեռացնել իրենցից այդ ժայթքումը։ Ճապոն-Խորհրդային պատերազմը նախախնամութիւնից նրանց արուած պարգեւ կը լինէր, եթէ միայն նա իրականութիւն դառնար։ Գաղթատէր պետութիւնները կ'ազատուէին Ճապոնի Ասիայ վրայ իշխելու սպառնալիքից, գերման սուինները կ'ուղղուէին դէպի Արեւելք եւ վերջ ի վերջոյ կը բթանային ու կը կոտրուէին այնտեղ, Ստալինի կայսրութիւնը ցրիւ կուգար եւ ըստ «Փափոլօ տ'Իտալի» թերթի Ռուսաստանն իբրեւ «անկախ» պետութիւն կը դադարէր գոյութիւն ունենալուց եւայլն, եւայլն։ Բայց ... բայց այս ամէնը շատ լաւ գիտեն Խորհրդային կոմիսարներն ու ճապոն սամուրայները։ Եւ միմեանց վրայ խոյանալը չեն հասցնի պատերազմի։ Հակառակ հրավառ բանաձեւերին, ընդունուած Խորհրդային երկրի բազմահազար միտինգներում — ջախջախել, ոչնչացնել փոշիացնել թշնամուն, Ստալին ընդառաջ չի գնալու «մի մարդու պէս իրեն նուիրուած ժողովրդի» պահանջին։ Նա նոր չպիտի հասկանայ, որ ժողովուրդը պատերազմ է ուզում նախ եւ առաջ «հայր Առաջնորդից» ու նրա բռնապատած կարգերից ազատուելու համար։ Կռուի ելքը ոչ մի նշանակութիւն չի ունենալ, յաղթանակն եւ պարտութիւնը հաւասարապէս կը փակէին նրա վրայ իբրեւ գերեզմանաքար։

Թողնենք այս անգամ Ստալինին եւ մի քիչ զբաղինք ճապոնացիներով։ Ի՞նչ են ուզում այս մարդիկ. յիսուն տարուայ ընթացքում հինգերորդ պատերազմն են մղում, որոնցից երեքը Չինաստանի դէմ. գրաւեցին չինական կղզիներ, կորէական կայսրութիւնը, ապա հսկայական Մանչուրիան եւ կրկին գրաւումների տենչով են բռնկուած։ Իւրայատուկ մի Ֆաշիզմ էլ ճապոնացիներին խելքից է հանել։ Այդ նկրտկացութեան են գալիս, կարդալով նրանց ղեկավարների կարծիքները.

— «Ճապոն ժողովրդի սրբազան ծագումը նրան զարգնում է լիարժէք ժողովուրդ եւ նախորոշում է նրա գերազանցութիւնը ուրիշների մէջ քաջութեան, մտքի եւ զարգացման տեսակէտից. Ճապոն կոչուած է փրկելու աշխարհը»։ (Ուաւշինգթոն Հերալտ)։

— «Այժմ աւելի, քան երբ եւ իցէ պարզ է, որ մարդկութեան փրկութիւնը կայսերական Ճապոնի սրբազան կոչումն է։ Միայն մենք կարող ենք փրկել աշխարհը փլուզումից. իրապէս մեծ է ծանր մեր ժողովրդի առաքելութիւնը։ (Դոկտոր Ռեկցուսի)։

— «Ճապոնը աշխարհի կեդրոնն է. այդ կեդրոնից մենք պիտի տարածենք մեր Մեծ Ոգին երկրագնդի վրայ։ Ճապոնի թափանցումը բոլոր երկրները եւ նրանց մէկ Տիրոջ Երկիր դարձնելը մեր անվիճելի պարտականութիւնն է» (Դոկտոր Կակէխի)։

Եւ ահա նախկին վարչապետ Տանակայի յուշագրի մի հատուածը.

— «Որպէսզի տիրապետենք Չինաստանի, պիտի գրաւենք Մանչուրիան եւ Մոնկոլիան։ Որպէսզի տիրապետենք աշխարհի, պիտի գրաւենք Չինաստանը։ Ունենալով մեր ձեռքին Չինաստանի հարստութիւնները, մենք կ'անցնենք Հնդկաստանի, Արշիպելագոսի, Կեդրոնական Ասիայի, Փոքր Ասիայի եւ Ռոյֆիալ Եւրոպայի գրաւման։

Զօրավար Արակիի, նախկին զօրական եւ այժմեան հանրային կրթութեան նախարարի կարծիքը. —

«Հնդկաստանում, Կեդր. Ասիայում, Սիբիրում ու Մոնկոլիայում չկայ ազատութեան նշոյլն իսկ։ Ճապոնը, արեւելեան Ասիոյ ամենահզօր պետութիւնը ունի ոչ միայն ուժը, այլ եւ պատմական առաքելութիւն փրկելու Ասիական բազմաթիւ ժողովուրդները։ Ճապոնը պիտի կռուի ելնէ յանուն արդարութեան, եթէ նոյնիսկ որու հայրենիքի գոյութեան վտանգ սպառնայ»։

— «Ճապոնի համար պատերազմը Ռուսիոյ հետ ոչ միայն տեսական հարց է, այլ եւ այժմէական»։ (Ուէլ-խարա)։

Ճապոնը ահա մի տարի է ձեռնարկել է Տանակայի ծրագրի կարեւորագոյն մասի — Չինաստանի նուաճման, որ դուրս եկաւ շատ դժուարին։ Ուզէ չուզէ նա պիտի աշխատի խուսափել միաժամանակ երկու հսկայ պատերազմներ մղելուց։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ

Ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ խօսք եղաւ թէ որո՞նք են, ընտանիքի ո՛ր անդամներն են համարակալ թշնամիները։

Մէկը ըսաւ.

— Ամէն տեղ, ամէն ժամանակ ընտանիքին մէջ գտնուող համարակալ թշնամի թիւ մէկը անվիճելի կեսուրն է։ Անոր գործած չարիքներուն պատմութիւններով մատենադարաններ լեցուած են։ Անոր սիրտը տատասկի փունջ մըն է ու անոր լեզուն օձի մը թոյնն է։ Անոր աչքերուն առեւ նախանձի կանանչ թոյնը կը ժողուի՝ ոստոստայի մը կողմէ։ Կեսուրը հրէշային էակն է որ ամէն օր դժոխքէն կաթսայ մը հալած կրակ կը բերէ ու կը թափէ հարսնուկին գլխուն։ Իր փեսայ-տղուն ալ բերանը կ'այրէ ու յամրաբար տունը կը վերածէ մոխրակոյտի։ Կեսուրը ամէնուն կը ներէ, սակայն, իր մանչը ձեռքէն առնող հարսնուկին չի ներեր։ Կամ կը մեռնի կամ կը մեռցնէ։ Մայրը որ տատրուածուհի մըն է՝ կեսուր եղածին պէս կը սատանայանայ։

Ուրիշ մը ըսաւ.

— Զաւազանցութիւն։ Ես կը ճանչնամ ուրիշ համարակալ թշնամի մը որ թէեւ կեսուրին չարութեան տեւ համբաւը չունի՝ սակայն իրականին մէջ աւելի խայտառակ է, աւելի ողբալի։

Աջէն ու ձախէն հարցուցին.

— Ո՞վ է տեսնենք ժողովուրդին թիւ երկու թշնամին...

— Զոքանչը։ Այո՛, պարոններ, զոքանչը։ Հազար խրամէջ ու հազար պատմութիւն կընամ պատմել։ Շատ-րաթներով կընամ փաստերս շարել եւ բանալ այդ ճիւաղին քօղերը։ Զոքանչը կը նախանձի իր աղջիկէն ու կը խլէ անոր երջանկութիւնը։ Անյաջողութեան պարագային կամ դժգոհութեան մը հետեւանքով՝ կը դրդուէ իր աղջիկը ու կը հանէ փեսին դէմ։ Ընտանեկան բոյնը քարուքանդ կ'ընէ եւ կամ փոշիի կը վերածէ ու այնպէս ալ կը թողու։ Զոքանչին հոգիին մէջ խող մը եւ շուն մը միասին կը պարեն կատաղօրէն։

Լռութիւն։ Նոր ձայն մը.

— Կեսուրը բռունցաւ ու մոռցուեցաւ կեսրայրը։ Ահա համարակալ ուրիշ թշնամի մը։ Ինքզինքը արքայից արքայի տեղ դրած տխմար բռնակալ մը, որ կը կարծէ թէ աշխարհի կէսը ինք ստեղծած է։ Կեսուրը թոյնով յորդեցնելու տարիճան լեցնողը ինքն է։ Ու եթէ իշխանութիւն ունենամ, չիտակ կառափնատ կ'առաջնորդեմ այս կայսրի չոչորթը։ Ահա՛ ժողովուրդի թշնամիներէն մէն։

Նոր խօսող մը եղաւ.

— Համաձայն եմ, սակայն, կը խնդրեմ որ չմոռցուի ուրիշ առակայի թշնամի մը համարակալ։

— Ո՞վ, ո՞վ...

— Աները։ Այս ապուշ ու չար արարածը կը կարծէ որ ինքզինքն նուիրած է ամբողջ հացը, գինին ու արքայութիւնը։ Ցեղոյ՝ զոքանչին դաւաճանութեան սկզբնական, հիմնական պատճառը ինքն է։ Փաստերս գանց կ'առնեմ, շատ երկար չըլլալով։ Ճանչցէք համարակալ այս ոճրաւոր թշնամին որուն դիմակը պատռած չըլլալուն՝ տասն անգամ աւելի վնասաբար է։ Ձեր մատնանշած երեք համարակալ թշնամիներուն վրայ աւելցուցէք այս չորրորդն ալ։

Ուրիշ մը տեղէն ելլելով ըսաւ.

— Արձանագրեցէք նաեւ համարակալ թշնամի թիւ հինգը. — Հարսը։ Հարսը Եւան է։ Օձին դաշնակիցը, Ադամին թշնամի ընկերակիցը, դրախտը մէկ պտուղի համար կորսնցնել տուողը։ Աղբիւրը ամենայն չարեաց։

Նոտա, իր կնիկէն ուրիշ մը ցըցուեցաւ պատայով.

— Անկցի՛ թիւ վեց թշնամին ալ։ Փեսան է ան։ Ցաւխտենական ամբանը որ կը ստեղծէ միւս բոլոր համարակալ թշնամիները։ Որ անդադար կը սխալի, կը խաբուի, կը թուլնայ, կը չողոքորթէ, կը վարանի, կը տատանի, կը քրտնի, կը դողայ, կը կէ, կը ծուի, կը չինէ ու կը քանդէ։ Վա՛տ, գերի, աւանա՛կ, չո՛ւն կամ խող։

Մախահարութիւն։

Ցած ձայնով մէկը ըսաւ.

— Թիւ եօթը համարակալ թշնամին որ ընտանիքին համբ կ'ուտէ կը սպառէ։ Որ երջանկութիւնը կաթի պէս կը ծծէ, կը հատցնէ։ Որ ամէնը իրեն ծառայ կ'ընէ, ամէնը գերի, ամէնը ապերջանիկ կ'ընէ։ Զարհուրելի անկարգը, եսամոլը, անխիղճ-մանկանկը, քանդողը, կործողը, ապերախտը, մէջտ անհարազատը. — Մանչ զաւակը։

Սենեակին մէջ տեղուած էր ցուցամառ մը։

— Հրամեցէք։

— Ջերմակալեցէք թիւ ութ համարակալ թշնամին։ Ան որ ընտանիքը կը տխրեցնէ, կ'անբախտացնէ, կ'անպատուէ, կը խայտառակէ, որ իր մէջ բազմաթիւ համարակալ թշնամիներու հունտը ունի։ — Աղջիկ զաւակը։ Ապագայ մեղերան։ Ապագայ հարսը, ապագայ կեսուրը, ապագայ զոքանչը։ Ապագայ ու ներկայ աղէտը։ Ոչնչացուցէք, կ'աղաչեմ այդ ծպտող ու պարող կատուն։

Կրկին վայրկեան մը լռութիւն տիրեց։

Ձայն մը հնչեց.

— Կը յուսամ որ ընտանիքի մէջ լաւ դրած համարակալ ուրիշ թշնամիներ չմնացին։

Քանի մը հոգի աղաղակեցին.

— Կա՛ն։ Դեռ կան։

— Որո՞նք են։

— Թիւ ինը։ Ընտանիքին ազգականը։

— Թիւ տասը։ Ընտանիքին ազգականուհին։

Ատենապետի հովեր առած մէկը ըսաւ.

— Ուրեմն ընտանիքի մը մէջ...

— Խօ՛սք կ'ուզեմ։ Այո՛, խօ՛սք կ'ուզեմ։ Ամէնէն դաւաճանը, ամէնէն արբեկան, ամէնէն սմսեղուկը մոռցուեցաւ։ Խայտառակը։ Համարակալ գարհուրելի թշնամին թիւ տասնմէկը — ընտանիքի բարեկամը...

— Եւ տասներկուքը. — ընտանիքի բարեկամուհին։ Բամբասող, դաւադրող, կեղծող, տուն կործանող։

Ատենապետը ըսաւ.

— Ուրեմն ընտանիքի մը մէջ բոլոր անդամները...

— Կներէ՛ք, պոռաց, սուր ձայնով մէկը։ Այս օրհնուած հրէշը անուն մի՛ առնէք։ Ոչ միայն համարակալ թշնամի մըն է ան, այլ եւ հաստատութիւն մըն է, գահհկութիւն, բուն իսկ եղեմի օձն է։

Ատենապետը խօսքը նորոգեց.

— Ուրեմն ընտանիքի մը մէջ բոլոր անդամները համարակալ թշնամիներ են։ Այս կերպով բոլորը դահիճ են։ Ու մէջտեղը համարակալութիւն՝ այսինքն զոհ չի մնար։

Լուռ կեցող մէկը ըսաւ.

— Ճիշդ այդպէս։ Կեանքը այդպէս շինուած է։ Ամէն ոք համարակալ թշնամի է։ Գալով զոհերուն՝ դահիճները, իրենց կարգին, զոհեր են։ Աշխարհ եկած ենք, պարզապէս իրար պատժելու համար։ Թող ամէն մարդ լաւ կատարէ իր պարտականութիւնը, իր դերը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Գ.

Տէյմսս իր ճառը սկսաւ գնահատական խօսքերով հանդէպ անոնց, որոնք մեռան կամ դեռ կենդանի՝ կը պայքարին «յանուն աշխարհական դպրոցին պաշտպանութեան», դէմ յանդիման երկրին իշխանութեան, որ կարծառեւ է եթէ կոյր չէ կրթական քաղաքականութեան մէջ։

Տէյմսս վստահութիւն յայտնեց Ուսուցչական Դաշնակցութեան հետապնդած դատին մասին, ապացոյց որ տարուէ տարի կ'աւելնայ իրենց յարողներու թիւը։ 1937ին 95.000ի կը հասնէր դաշնակցած ուսուցիչներու թիւը, այս տարի՝ 108.000ի։

Այնուհետեւ անցաւ ուսուցիչներու նիւթական կացութեան, ներկայացնելով այն դիմումները, որոնք կատարուած են կառավարութեան մօտ, տնտեսական տանելի պայմաններ ստեղծելու համար կրթական աշխատաւորներուն։ Ապրուստի սղութիւնը, ըսաւ, հինգ անգամ աւելի բարձր քան հինգ ամիս առաջ, եւ այս՝ ի հետեւանք Ֆրանքին արժեզրկման, ներածուող ապրանքներու գնի բարձրացումին։ Այսպէս ուսուցիչներ մատնուեցան տագնապի մը, զոր կարելի է կոչել սպառողական տագնապ, որովհետեւ արտադրութիւնը չէ նուազած, այլ սպառումի կարողութիւնը։ Տէյմսս կը պահանջէ իբր նուազագոյն տարեկան թօշակ 14 ֆրանք, բայց կառավարութիւնը, յատիէլի բերնով, կը պատասխանէ «Բան մըն ալ չենք կրնար տալ որովհետեւ չունինք»։ Սակայն, կը հարցնէ, կառավարութիւնը միթէ չունեցա՞ւ գիւղատնտեսական փարկեր խոտ հայթայթելու համար ձիերու։ Ուրեմն, ուսուցիչ մը նուա՞զ արժէք կը ներկայացնէ քան ձի մը (ծիծաղներ)։ Այս բանակցութեանց միջոցին յանկարծակի փակեցին խորհրդարանը ճղճիմ հաշիւներով, վերջ դնելու համար ուսուցիչներու պահանջներուն։ Բայց այսպէ՞ս կը պաշտպանուին խորհրդարանական կարգերը. կը թուի թէ խորհրդարանական կարգերուն պաշտպանումը կը կայանայ խորհրդարանի արձակուրդին մէջ։ Տէյմսս յայտնեց որ կարելի ըլլայ խորհրդարանը բանալ տալ Օգոստոսի մէջ, բայց պատոնագին կը յայտարարէ թէ պիտի պահանջեն որ գոհացուած ըլլայ իրենց՝ երբ խորհրդարանը վերաբացուի Նոյեմբերին։ Մինչ այդ, դէմ պայքարութեան։

Նիւթական այս աննախանձելի պայմաններուն մէջ, Ֆրանսայի ուսուցիչն համար դժուար է կռուիլ ու պայքարիլ յանուն աշխարհական դպրոցի սկզբունքներուն։ Այս տեսակէտէ կառավարութիւնը կը դաւաճանայ համակիր երեւնալէ աշխարհական դպրոցի սկզբունքներուն, որովհետեւ դիւանագիտական մտահոգութիւններ ունի, Վատիկանի հետ համաձայնութիւններու հիման վրայ։ Բայց չէ որ աշխարհական պայքարը հակակրօնական պայքար չէ եւ վեր կը մնայ դաւանական վէճերէ։

Տէյմսս յետոյ անդրադարձաւ միջազգային քաղաքական կացութեան, նկարագրեց ողբերգական մթնոլորտը — Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն պատճառած մտահոգութիւնները. Եւրոպայի կացութիւնը, ծագած պատերազմի վախերը, Մայր. Արեւելքի դէպքերուն ստեղծած ջղագրգռութիւնը։ «Այս կացութեան մէջ, բոլոր ալ նոյն ձեւով կը մտածե՞նք, — մօրէն կը փափաքինք որ յաղթանակեն Սպանիոյ հանրապետականները, բայց ի՞նչպէս օժանդակել անոնց եւ ի՞նչ դիրք բռնել, հոս է հարցը։ Ուսուցիչ դիրքը մարդկային է, կ'ուզենք որ չտարածուի տեղական պատերազմը։ Ցաւալի մեզ կը դնեն երկընտրանքի մը առջեւ, — գերութիւն կամ պատերազմ։ Ո՛չ, նախընտրութիւն չի ուզեր կատարել, կը մերժէ երկուքն ալ միաժամանակ եւ նոյն ուժգնութեամբ, ո՛չ գերութիւն, ո՛չ պատերազմ»։ Եւ Տէյմսս պատմեց թէ ի՜նչ փորձեր կատարուեցան ձախողեցնելու համար ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, ինչպէս նաեւ պատերազմի վտանգը որ Մայիս 21ին դարձաւ պահ մը այնքան վերահաս, որ սարսուռ մը անցաւ ամբողջ Եւրոպայի սրտէն։ Բոլոր այս խռովիչ պահերուն մէջ գնահատելի դիրք մը բռնեց Ֆրանսայի կառավարութիւնը, թող-

« ՔՈՒԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ներքինիին աշխատանոցը կը գտնենք ու քանի որ տակաւին կէս գիշեր է, հաւանաբար զինքը անհոգ տեսնենք ... Պատուհանը կը կոտրենք, ներս կը մտնենք, Քաղալոյն կը բանանք, պահպանակը կ'առնենք ու նորէն մեր կուպը կը վերադառնանք ..

— Շատ չուր կը վիրցնէ, ըսաւ Տայանա, գլուխը երերցնելով. Թէեւ ուրիշ միջոց ալ չկայ ... միայն թէ երքին մասը ըլլալիք բան չէ - շատ [illegible] է որ Ներքինին պահակ մը կեցնէ փողոցին ծայրը ... այդ պարագային անիկա հարցուփորձի պիտի ենթարկէ շարժավարը, եթէ այս վերջինը ձեզի [illegible] .. [illegible] պէս դժուար պիտի ըլլայ փախչիլ.. [illegible] դուրս եկած չելած հեռաձայնէ [illegible] գլուխը ալ [illegible] եւ ահա թէ-

րայի ամբողջ ոստիկանութիւնը գաղտնակալ ձեզի պիտի հետեւի, որպէսզի գնդակահարուելէ չվերադառնանք ... ոչ, երբեք պիտի չպատէք ...

— Քաղալոյին աջերն ու ձեռքերը կը կապենք, բացատրեց Սուլթան։

— Ո՛չ, չհամեցայ, բողոքեց Տայանան Նորէն. մի մոռնաք որ ձեր քայլերուն հետեւած պիտի ըլլան եւ դուք սպիտակուած պիտի ըլլաք փախչիլ՝ Ներքինիին բնակարանը չհասած ... ճար մը խորհելու է, որպէսզի ձեր հետքը չգտնեն ...

— Կեցէ՛ք նայիմ ... տունը Տոլմա Պաղչէի մօտերն է ըսիր, այնպէս չէ՞, դիտել տուաւ Փիթըր. լաւ, չոգեմակոյկը մեր գործին կուգայ ...կարծեմ տակաւին քարափն է... կառքով հոն կ'երթանք ... շարժավարը կը ճամբենք եւ չոգեմակոյկով կը փախչինք..

— Անիկա գէշ գաղափար չէ, հաւանեցաւ Տայանա. տունը քարափէն ո՞րքան հեռու է, Սուլթան ...

— Հազիւ երեք հարիւր եարտա ...

— Շատ բարի. ուրեմն անմիջապէս չոգեմակոյկը կը նետուինք ու մեր գրօսանաւը կ'երթանք ... ամէն ինչ վտանգաւոր կերպով անորոշ է, բայց իմ կարծիքովս անիկա լաւագոյն կարգադրութիւնն է...

— Շատ աղէկ, հոգի՛ս, ըսաւ Սուլթան ոտքի ելլելով. ուրեմն հիմա ներս երթանք ու տեսնենք թէ Հօքինը կառք գտա՞ւ ...

Միասին դեսպանատան շէնքէն ներս մտնելով, դրան սեմին վրայ հանդիպեցան ծառային որուն կուշտին կեցած էր թուխ եւ կարճահասակ մարդ մը։

— Կարգադրեցի եւ յոյս ունիմ որ գոհ պիտի մնաք, ըսաւ Հօքինթ. խորհեցայ թէ քանի որ կը նախընտրէք իրոք կառք մը ունենալ, դեսպանատան բեռնատարը կրնար ձեր նպատակին ծառայել .. մտուելի չափով պզտիկ ֆորտ մըն է որուն մէջ պայուսակները կը փոխադրենք .. շատ հանգստաւէտ չէ թերեւս, բայց եթէ տուր կարեւորութիւն չէք տար ..

— Սքանչելի՛ է, բացագանչեց Սուլթան. աւելի լաւը չէինք կրնար գտնել... շարժավար կա՞յ ...

— Դժբախտաբար ամէնքն ալ տուն գացած են, պատասխանեց ծառան, բայց ... անիկա Մուրատն է, մեր ելեկտրագէտը որ դեսպանատան մանր մունր գործերով ալ կը զբաղի ... կառք վարել գիտէ եղեր եւ ըսաւ որ ձեզի հաճոյքով պիտի տանի ձեր ուզած տեղը ...

— Իսկապէս հրաշալի՜, ըսաւ Սուլթան կարճահասակ մարդուն նայելով. շատ աղնիւ ես, Պ. Մուրատ ...Թուրք ես, այնպէս չէ՞ ...

— Ոչ, Սուրիացի եմ, պատասխանեց Մուրատ խնդալով եւ գլուխը շարժելով. Թուրքը սպաննեց հայրիկս, մայրիկս, եղբայրներս, առեւանգեց քոյրս ... այս ամէնը մեծ պատերազմին մէջ ... Իզմիրի դէմ ... ես Թուրքը չեմ սիրեր ...

— Լա՛ւ, ...ուրիշ խնդիրմը, Հօքինթ ... հարկաւ դեսպանատունը բնակողներ տարբեր նշանակ ունին ...կրնա՞ս երկու հատ ինծի համար ճարել ...

— Բայց, պարոն, ի՞նչպէս կարելի է տանից արտօնութեան ...

— Մի երկնչիր, Հօքինթ, ընդմիջեց Փիթըր. կը տեսնես որ գլուխս փոր-ձանք մը եկած է եւ Տէյթիմը աղնուօրէն ինծի օգնութեան պիտի հասնի .. ուր ալ երթանք, ինքնապաշտպանութեան միջոց մը պէտք է ունենանք .. դուն այս աղէկութիւնն ալ ըրէ մեզի համար ...

— Շատ լաւ, Պ. Փիթըր. կարծեմ զինուորական կցորդը ատրճանակ մը ունի ... այս գիշեր դուրսը պիտի մնայ .. երթամ նայիմ ...

— Այո՛, գնա՛ նայէ, քաջալերեց Սուլթան. միեւնոյն ժամանակ ես հիմա երկտող մը կը գրեմ քարտուղարին, որպէսզի խնդիրին լուծումը առ նոր յայտնեմ եւ քու վրադ որ եւ է խօսք չգայ ...

Սուլթան նաեւ նախագահիթին գրասեղանին առջեւ ու քանի մը տող մրոտեց, բացատրելու համար առաջին քարտուղարին թէ սախպողական գործով մը դուրս ելած էր, միասին տանելով դեսպանատան բեռնատար կառքը։

Սուլթան հազիւ թէ վերջացուցած էր, երբ ծառան սանդուղներէն վար եկաւ։ Իր մատներուն ծայրովը բռնած էր երկու անգլիական ատրճանակներ, որոնք անմիջապէս, բայց զգուշութեամբ, Սուլթանին յանձնեց. յետոյ գրպանէն հանեց տուփ մը փամփուշտ։

— Լեցուն չեն, պարոն, ըսաւ Հօքինթ. եւ սակայն շատ վտանգաւոր գէնքեր են կարծեմ ...

— Յոյս ունիմ որ գործածելու պէտք պիտի չունենանք, ըսաւ Սուլթան՝ ատրճանակներուն մէկը Փիթըրի յանձնելով ու լեցնելով իրենը. ամէն պարագայի մէջ շատ շնորհակալ ենք ... այս երկտողը Պ. քարտուղարին տուր եթէ մինչեւ ժամը ինը վերադարձած չըլլանք ... աւելի կանուխ չտաս։

— Շատ լաւ, պարոն. այս կողմէն հանգիստ եղէք որ կառքը ձեզի ցուցնեմ ...

Հօքինթին հետեւելով չէնքին ետեւի կողմը անցան. բեռնատարը իրենց կը սպասէր արդէն։ Սուլթան Մուրատին ցոյց տուաւ այն անկիւնը ուր կ'ուզէր նստիլ, յետոյ կառքին ներս մտաւ ու ետին դարձաւ Տայանային ձեռքը բռնելու համար։

— Քաղաքավարութիւնը ո՞ւր կը ծախեն, հոգիս, կատակեց Տայանա ինքն ալ կառք մտաւ. ձեռքս բռնելու եւ վեր հանելու էիր ...

— Ի՞նչ ըսեր ես, ի՞նչ ես, ապշեցաւ Սուլթան. ոչ, գուն պիտի չգաս ...կեցի՛ր նայիմ, չո՛ւա ...

(Շար.)

...ով որ Անգլիա գործէ պաղպաքին։ Համաձայնագիրը վերջին պահուն չէ որ վաւերացուեց. պէտք է կանխարգիլել՝ ապագայ սպառնալիքը չկախուած Վատանդեան ստանալիքէ կեանք - քաղաքութեան եւ կեանք պարութեան խաղերը, չկան զօրաւոր ընտրութիւններ, բոլոր պետութիւններուն ալ կը հեծեն եւ հետզհետէ կը անկարանւած սպառազինութեանց պարտադրած ծախքերուն ծանրութեան տակ։

Նման յետոյ կանգ առաւ ճնշող Հակառակին վրայ, — կ՚ըսեն թէ ոմանք հակառակ Թող. Ճակատը, չափազանցութիւն է ըսել այդպէս, եւ սակայն ըսել է որ շատ ձախողութիւն կրեց Հակառակ իր կատարած նուաճումներուն, որոնց համար արժանի է գնահատութեան։ Թող. Ճակատը ձախողեցաւ եւ նմանակ պատճառներով, կամ գոնէ խուլամ՝ անոր համար որ թերապատասխանեց իր հակառակորդը։ Այս ձախողութիւնը ցոյց տուաւ որ մեծ ... չէ դրամագլուխը, ընդհակառակն կրնայ կը զլուխը։ Տալաոէէի կըլաւ տնտեսական եւ նմտական ձախողութիւնէն վերջ երկրին կացութիւնը կը գտնուի 1937 Յունիսի եւ Մարտի օրերու կացութենէն իսկ վար աստիճանի մը վրայ։ Սահեղծուած են երկու ճակատներ, — գործատիրական ակտարով ոը ուրիշ տեղ ելք չի գտներ, լոյս եւ արժեթուղթերու Նոյնպէս մը թազաքականութեան (déflation) մէջ, ու թէ աւելցնելով արտադրութիւնը, այլ պակսեցնելով արժեքները։ Իսկ աշխատաւորներու ճակատը կ՚առաջարկէ վերջ դնել դրամատիրական կարգերու ստեղծած անիշխանութեան։

Ո՞րն է լաւագոյն ուղղութիւնը այս անելին մէջ, — ո՛չ անշուշտ քաղաքացիական կռիւներու ճամբան, որ արդէն կը յանգի։ Պէտք է փորձ մը կատարել ժամանակին հետ պատշաճեցնել Հակառակորդ ... մարդու կարողութիւնը։ Փափաքելի է որ աշխատաւորները յաղթանակէ, որովհետեւ չարժման մէջ դնէ դրամագլուխը եւ իր ձեռքն առնէ զայն ղեկավարելու պաշտօնը։

Այս ամէնը Տէյմաս հեղինակով եւ իրենց խաւերով քննադատեց Համայնավարները, որոնք ճնշում կը բանեցնեն եւ զանազան խաղեր կը կատարեն Ժող. Ճակատին մէջ. «Ձեզ սիրեր ժող Ճակատի այն տարրերը, որոնք մեզի առանց կը պատեն թէ իրենց չոր տիպ միայն զրաւած ենք մեր գիրքերը. Թէ իրե՛նք միայն գիտեն պաշտօն առնել։ Ձախակողմեան տարբերու անկախութենէն անկախ, արդար է որ անդամահատութիւն մը կատարուի Ժող. Ճակատի աջակողմին վրայ» Փափաք յայտնեց որ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան առաջնորդները վերջ դնեն Համայնավարներու ճնշումներուն։ «Ենկած ենք Նանթ՝ բաց խօսելու համար, Ժող. Ճակատը որդատարեր կը դառնայ այն առեն միայն, երբ բացարձակ անկախութիւն մը կը վայելէ աշխատաւորութիւնը»։

Եւ վերջացուց իր ճառը ծափերու մէջ։

Վերջին յօդուած մը եւս եւ կը փակենք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բոլորակ եւ մելանով։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

ԼԻՈՆ, 8 Օգոստ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն, այս տարի որոշեց Խանասորի արշաւանքի 41րդ տարեդարձը տօնել գիւղագնացութեամբ, մինչեւ Փոն տը Շէրիւի մէջ, ուր «Մուրատ» խումբը անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած էր։

Հակառակ չարաթ իրիկուան տեղատարափ անձրեւին, ժամը 8ին Կար տը Լ՚Էսթի առջեւ հաւաքուած էին ընկերներն ու համակիրները։ Շոգեկառքը մեկնեցաւ ժամը 8.20ին եւ մենք անցնելով Վիլէօրպանէն, Տէսինէն, Մէպիէօէն կարգ մը փոքրիկ կայաններէ, Փոն տը Շէրիւ հասանք 50-60 ճամբորդներով։ Նկատելով որ ճամբորդներու մէկ մասը չէր հասած առտուան կառախումբին, արտօնութիւն խնդրուեցաւ երկրորդ առաջուան մը եւս ընել կէսօրէ վերջ ժամը մէկին, եւ շոգեկառքի ընկերութիւնը չմերժեց մեր յանձնախումբին առաջարկը։

Որոշուած անտառը կը գտնուի Փոն տը Շէրիւէն երկու քիլոմեթր դուրս, Պրեմիէօ երթալիք ճամբուն աջ եզերքը, որուն գիմացը հաստատուած է ընկեր Ա. Թիւրքմէնեանի նորակառոյց գեղեցիկ բնակարանը, ընդարձակ պարտէզով, ուր ամէն տեսակ բանջարեղէններ կրցած են հասցնել ինքը եւ իր եղբայրը։ Անտառը սիրայօժար տրամադրուած էր մեզի։

Ժամը 9 ուկէսին 100է աւելի ժողովուրդ, բեռնաւորուած ուտելիքներով, հասաւ ժամադրավայրը։ Յանձնախումբի անդամները անմիջապէս գործի լծուած եւ «Մուրատ» խումբի ընկերներուն հետ անտառի նմուշքին առջեւ զարդարեցին մեր տարագիր եռագոյնը Ֆրանսականին հետ միասին։ Հետզհետէ մասնաւոր կառքերով հասան խմիչքներն ու ուտելիքները, նոյնպէս սեղաններն ու նստարանները, եւ իւրաքանչիւր խումբ առնելով իր սեղանը եւ նստարանները, տեղաւորուեցան ծառերուն տակ, կէսօրուան ճաշի պատրաստութիւն տեսնելով Մինչեւ կէսօր անձրեւը մեզ վախցուց եւ թեթեւ շոգ մը քանի մը վայրկեան տեւելով անցաւ գնաց։ Հանդիսականները ուրախ եւ զուարթ էին։

Հանդէսին պաշտօնական մասը բաց կ՚առ կէսօրէ վերջ։ Ընկ. Միսաք Միրզոյեան քանի մը խօսքով պարզեց գիւղագնացութեան նպատակը եւ պանծացուց հերոսներու յիշատակը։

—«Ճաշ պիտի չխօսինք, այլ կ՚ուզենք որ զուք այստեղ եւ անկախ քնութեան ծոցին մէջ, ուրախանաք, ուտէք եւ խմէք ու վայելէք այս գեղեցիկ բնութիւնը օր մը ապրած բլլալու համար հերոսներուն հետ»։

Վիէնի ընկերներէն խումբ մը մասնաւոր հրաւէրը զործնապէս կատարելով, մասնաւոր օթոյով եկած էին եւ մեզ սեղանակից եւ ուրախակից եղան իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով։ Ընկ. Մուշեղեան, Վիէնէն հերոսներու յիշատակին նուիրուած արտասանութիւն մը ըրաւ եւ ջերմ ծափերով ընդունուեցաւ։ Ճաշը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր եւ զոյգեր կը պարէին զանազան սեղաններէ Հայրենաշունչ երգեր կը լսուէին։ Պզտիկները կը պարէին եւ կը ցատկէին, ամէն ինչ զուտ հայկական էր, պաղպաղակավաճառ, պաղպաղակավաճառ, պիստակավաճառ, շիշ բռնող չինողներ եւն.։

Կոմիտէն անակնկալ պահարաններ մէջտեղ հանեց, նուէրներու փոխարէն եւ 149 ֆր. շահ գոյացաւ։ Նոյնպէս նաեւ շամփանիայի շրջանակը կը դառնար շահողները կը կոնծէին շահուած շամփանիաները։

Ոգեւորութիւն եւ կենդանութիւն տեւեց մինչեւ իր։ Ամէն ոք ուրախ եւ գոհ էր, պա՛մ մը կը մօռնար քաղաքի աօթն ու ճնշիչ մթնոլորտը։ Կը յուսանք որ գաշտահանդէսէն կոկիկ հասոյթ մը գոյացած է։ Հակառակ անձրեւոտ օդին։ Դաշտահանդէսը տեւեց մինչեւ ժամը 8 եւ ժամը 9ին ժողովուրդը Փոն տը Շէրիւի կայարանը հաւաքուելով, վերադարձաւ Լիոն։

Մասնաւոր շնորհակալութիւն օրուան յանձնախումբին, Փոն տը Շէրիւի «Մուրատ» խումբի ընկերներուն, Վիէնի ընկերներուն եւ հասարակութեան որ մեզ քաջալերեցին, հերոսները տօնելով միասին։

Թղթակից Մուրատեան

ՉԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Զինուորագրութեան վարչութիւնը հետզհետէ կը բաժնէ վինուորցու հայրենադարձներուն զինուորական տետրակները։

Անորոշ ժամանակ մը վերջը ուրիշ սամամ մը կը գրկուի Նիմաշայրին, նշանակուած չորս ամիսներէն մէկին ու միւսը ընտրելու իր զինուորականամարզանքի շրջանին համար։

Նախապէս անանց երեք ամսուան շրջան նշանակուած էր, յետոյ բոլորին 15 օրուան վերածեցին։ Շատեր արդէն յրացուցած են իրենց ծառայութեան ժամանակը եւ վերադարձած։

Շատերու ճամբու թուղթը եկած է, իսկ ուրիշներ կը սպասեն։ Մեր հայրենակիցները կը զրկուին Ֆրանսայի բոլոր կողմերը եւ կը զրուին զանազան ճիւղերու վրայ։ Ընդհանրապէս բոլորն ալ գոհ են ցոյց տուած կը բռնենէն եւ կարգապահութենէն։ Կ՚ըսուի թէ մէկ տարուան շրջանը երկուքի երկարաձգուած է, իսկ 22—33 տարեկանները 3—4 անգամ 15 օրուան մարզանք պիտի կատարեն։

Տ. Սեւան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵԹԷ ՊԻՐԿԵՆՏ ԷՔ.

ՄԱՐՍԷԼ.— Գիտեմ, որ «Յառաջ»ի էջերը տրամադրելի չեն անպէտ ... վէճերու համար։ Բայց որդեգրութեան պարագայ մը կատարած բլլալու համար կը խնդրեմ Թոյլ տալ վերջին անգամ մը պատասխանել ամէկամար չարաթաթերթի Թղթակցին ստախօսութեանց։

Ինչպէս յայտնի, վերջին անդամոն եւս Մշակութային Միութեան դասախօսութեանց մասին ամփոփումներ եւ տեղեկութիւններ գրած էի։ Այս առթիւ գրած էի թէ Գ. Զօպանեանի շրջապատի մարզիկ ստիպած էին, որ ան Միութեան կեդրոնատեղի «Շահրիկեան» սրահին մէջ չդասախօսէ, եւ այսպիսով պատճառ զարձած որ Մշակութային վարչութիւնը աւելորդ ծախքերու ենթարկուի, ուրիշ սրահ վարձելով։ Այս փոքրոգութիւնը կը կատարուէր Գ. Զօպանեանի այն յարեկամներուն կողմէ, որոնք մարդավարի հանդէս մը անգամ չէին կըցած կազմակերպել։ Թամկավար չարաթաթերթի Թղթակիցը, յօրելեանի հանդէսէն ի վեր — 9 Յուլիս — ամբողջ մէկ ամիս խոկալէ վերջ, յանկարծ մեր գիտողութիւնները կարդալով կը սկսի Թղթակցութիւններ գրել յօրելեանի մասին, էջմիածնի Նամակին պէս բան մը։

Ըսեմ անմիջապէս թէ Թղթակիցը, որուն համար կ՚ըսեն թէ մաշ-մօրուք ճերմկցուցած եւ գրիչ մաշեցուցած մէկն է, առով անգամ մը եւս կը խայտառակէ իր պաշտպանեալը։

Տեսնենք թէ ով է «կիրթ» կուրացողը եւ փորցաւ ունեցողը»։ Գ. Զօպանեանը կ՚ըլլարցնէ իբրեւ վաստակաւոր գրագէտ, իրմէ շատ աւելի անկեղծ, եւ առոր ապացոյցը տուինք հրապարակաւ։ Իր նկարագրած «խանդավառութիւնը անոր յօբելեանի առթիւ, իր ուղեղին մէջ միայն գոյութիւն ունի։ Մենք արտակարգ ոչինչ տեսանք։ Եւ նոյն իսկ իր ըսածներուն ճիշդ հակառակ պատկերը տեսած ըլլալով, գրած էինք թէ «մարդավարի» հանդէս մը անգամ չկրցան կազմակերպել։

Ուրիշն օգտուելով սխեղուկ Թղթակիցը չուայլօրէն կը գովաբանէ Երիտասարդաց Միութիւնը։ Միութիւն մը սեւցնելու նպատակ չունինք, իրեն պէս, բայց չողոքուն բառերը չեն որ պիտի չէնցնեն հասարակութիւնը։ Մարսէյլի գաղութը շատ լաւ կը ճանչնայ «էն չէնչողը, էն տիպարը, էն բազմանդամ եւ էն գործունեայ կազմակերպութիւնը»։

Ցոյց տալու համար մեր «սրտի չիւրութիւնը» — ի՜նչ դժայլեի ոճ — Թղթակիցը կը հարցնէ եւ «կ՚ուզէ իմանալ թէ առնէ զատ ուրիշ ի՞նչ ձեւով կարելի է մարդավարի հանդէս կազմակերպել»։ Այս մասին մէկ պատասխան— Թող Թղթակիցն ու իր «չէնչողները» ընդունին իրենց անճարակութիւնը, եւ մեզի յանձնեն նման հանդէսի մը նախաձեռնութիւնը, այն առեն, թանի եւ գործով ցոյց կը տրուի թէ ինչպէս կարելի է հանդէս, մանաւանդ յօբելեան կազմակերպել, առանց ամօթ չուայլութեան։

Թղթակիցը կը խօսի նաեւ «յաջողութեան» մասին եւ կ՚ըսէ թէ «սրաբեկումներ» չկան, եւ «Մարսէյլի ամբողջ հայութիւնն է որ տօնեց յօբելեանը, ամէնէն մարդավարի կերպով»։ Բոլորն իր համրած 400 հոգին կը ներկայացնեն Մարսէյլի գաղութը։ Գոնէ ձեր շրջապատէն, ձեր ընթերցողներէն, Ներկաներէն եւ ... յօբելեարէն ամչցէք։ Մանաւանդ որ այդ թիւն ալ չինծու է։ Ներկաներու թիւը 200—250էն չէր անցնիր, որոնց կէսը իր չսիրած «փարի ցաւ ունեցողներն ու կիրքէ կուրացածներն էին»։

Որպէսզի ժամուլը չզբաղեցնենք անօգուտ վէճերով, կ՚առաջարկեմ ստախօս Թղթակցին որ իր հաւնած մարդիկներով դատական մարմինմը կազմուի։ Եթէ Թղթակիցը կարենայ հաստատել թէ՝

Ա.— Այդ հանդէսը «մարդավարի» էր եւ արժանավայել յիսուն տարուան գրագէտի մը յօբելեանը կոչուելու։

Բ.— Եթէ հաստատէ որ «ամբողջ Մարսէյլու հայութիւնն է տօնած զայն»։

Գ.— Եթէ փաստերով ապացուցանէ թէ 400 հոգի ներկայ եղած են (մուտքի տոմսերը Թուագրուած ծէին եւ գիւրին է ստուգել, տեղին վրայ)։

Դ.— Եթէ հաստատէ որ ներկաներու կէսը Դաշնակցական եւ համակիրներ չէին։ Մեր համեստ քսակէն հարիւր Ֆրանք կը տրամադրենք այդ մարմնին, բարենպատակ հաստատութեան մը նուիրելու։

Իսկ եթէ մենք հակառակը հաստատենք անուններով, թիւերով եւ փաստերով, այն ատեն իրաւունք պիտի ունենանք զարշելի ստախօս մը եւ կեղծիքի առաքեալ մը նկատելու զինք։

** Անցեալ չաբթու ալ ուրիշ ողորմելի մը, Թ. Հ. բաներ մը մրոտած էր, յօբելեանի ձախողման պատասխանատուութիւնը վերագրելով ... դաշնակցական դասախօսութեան մը զուգադիպութեան։ Պատասխանը թող գտնէ վերի տողերուն մէջ։

ՌՈՒՆՆԸՐԻՐ

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԻ ԴԻՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 Յուլիս)։

— «Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան 1937ի հաշուեկշիռին հրատարակութեան առթիւ, համբերէն անգամ լեզու եկած, ներկայացուցին իրենց յասի տպաւորութիւնը։

«Փայլակ» մեղադրանքի մը պատասխանելով, գրի առած էր հետեւեալ յատկանշական հատուածը.—

Բաղձացուած էր միայն յայտնի ըլլալ սա իրողութիւնը թէ՝ Բարեգործականի մասնաճիւղային եղմուտքը ծոււզած էր, եւ աօիկա արդիւնք էր, բսուած էր, մասնաճիւղային գործունէութեան բուլացման՝ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը։

Բարեգործականի 1937 տարեշրջանի հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ.—

Մուտք եւ անդամավճարներէ՝ $ 9,282.89։

Դրամենակի եւ պաշտօնէի $ 12,489.61։

Այսինքն՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի շրջանի կազմակերպութիւնը իր սեփական միջոցներով 1937 տարեշրջանին կրցած է հայթայթել $ 9,282.89։ Նոյն կազմակերպութիւնը այս հասոյթը գոյացնելու համար դրամենակի եւ պաշտօնեաներու համար ծախսած է $12,489.61։ Այս գումարին մէջ չեն մտներ պատուիրակի ու այլ եւ այլ ծախքերու համար նշանակուած $886.41ի գումարը, որ կը համարուի նոյնպէս վարչական ծախք։

Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի կազմակերպութիւնը իր հաշուեկշիռը ուսեցուցած է զանազան նպատակներու համար տրուած աւանդ գումարներով եւ կտակներով, ծածկելու համար բուն կազմակերպութեան հասոյթի խեղճութիւնը։

Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի կազմակերպութեան վարչական ծախքերու բացին պատկառելի գումարը գոցուած պէտք է ըլլայ որոշ նպատակներու համար իրեն յանձնըւած աւանդներու եւ կտակներու գումարներէն, օրինականացնելով այս մախումը կանոնագրային յօդուածով մը, որ կը տրամադրէ վար դնել աւանդ գումարներու 15 առ հարիւր՝ վարչական ծախսեր համար։

Պատկերը զոր կուտանք, բաւական տխուր է։ Ցոյց կուտայ Բարեգործականի բարոյական ուժին ու հեղինակութեան սնանկութիւնը։ Կուտանք սակայն, ինչպէս «Փայլակ» կ՚ըսէ. «առանց ոեւէ ճնշում աւելցնելու արխայ տպաւորութեան ընթերցողներու»։

«Փայլակ»ի համոզումով, այս տխուր վիճակը հետեւանք է եղած «մասնաճիւղային գործունէութեան թուլացման՝ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը»։ Ասիկա սխալ եզրակացութիւն մըն է, որ կը փորձէ ծածկել բուն պատճառը Մասնաճիւղային գործունէութեան թուլութիւնը արդիւնք է եւ ոչ պատճառ։ Արդիւնք է աւելի խոր պատճառի մը կամ պատճառներու։

Մեր ժամուլի քննադատութիւնները հինէն ի վեր ուղղուած են այդ պատճառներուն դէմ։ Այդ պատճառներէն գլխաւորն է Բարեգործականի կազմակերպութեան ինքնակալական կամ միապետական ձեւը, ուրկէ կը բխին նաեւ բազմաթիւ ուրիշ քայքայիչ պատճառներ։

Երկրորդ գլխաւոր պատճառը այն է, որ Բարեգործականը իր հասոյթներէն աւելի մեծ գումարներ կը ծախսէ պաշտօնեաներուն վրայ, տալով այն անվիճելի տպաւորութիւնը թէ եւ ... հիւանդութիւնը անբուժելի կերպով բոյն դրած է այդ կազմակերպութեան մէջ։

Երրորդ պատճառը անոր կուսակցականութիւնն է։ Ուրիշ առթիւներով մենք փաստերով ապացուցած ենք այս իրողութիւնը։

Զարմանալին հոն է որ Բարեգործականը չի կրնար կամ չուզեր տեսնել այս հիւանդութիւններու քայքայիչ ազդեցութիւնը կազմակերպութեան վրայ։ Վերոյիշեալ տխուր պատկերը լաւագոյն ապացոյցն է այս քայքայիչ ազդեցութեան։

Եթէ մենք անհրաժեշտ չնկատէինք Բարեգործական ընդհանուր եւ մեծ կազմակերպութեան մը կենսական կարեւորութիւնը մեր ներկայ անբնական վիճակին մէջ, քննադատական խօսք մը անգամ ըսելու պէտքը պիտի չունենայինք, քանի որ ան ինքն իր ձեռքով կը քայքայուէր։ Բոլոր ժամանակներու մեր քննադատութիւններուն նպատակն է եղած օժանդակել Բարեգործականի յուրի ընթացքին արքագրութեան, որպէսզի ան դառնայ համաժողովրդական լայն կազմակերպութիւն մը, որուն հասոյթները ըլլան ո՛չ հազարներ, այլ հարիւր հազարներ»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՏՆԷՐԱԶՄ ԵՒ ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ (ընտանեկան նամակներ)։ Գրեց՝ Երուանդ Օտեան։ Մատենաշար «Շանթ» թիւ 5. Գին 5 ֆրանք։ Հասցէ — 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ամսօրեայ գրաթերթ. Ա. տարի, թիւ 5, գրական եւ ուսումնասիրական բաժինով։ Խմբագիր՝ Հ. Բալուեան։ Տարեկան բաժնեգին 30 ֆրանք։ Հատով՝ 3 ֆրանք։ Հասցէ. — 1. Rue de L'Aqueduc, Paris(10)

ԴՊՐՈՑԻՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ, կազմեց Գ. Գ. Գուտուլեան։ Երգիչքը յատկացուած է Նոր-Սիսի Լուսինեան վարժարանին։ Հասցէ.— A. Rapaelian, Nor - Sis, Bourj - Hamoud Beyrouth, Liban։

ԻՋԵՐ ՀԱՑԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Կամարին պատին անկիւնին պատսպարուած Սերոնայէն ու Լուսավոնա Կրապովիչին նայուածքին չէին հանդիպիր թուրք զինուորներուն խումբը որ արդէն եկած կեցած էր անցքին մուտքին առջեւ։ Ցանկարծ այդ խումբին մէջ շարժում մը առաջ եկաւ, ինչպէս կ՚ըլլայ սովորաբար երբ բացուելու սկսին։

Նորէն լոյսի նշոյլ մը ինկաւ անցքին մէջ, եւ Թուրք զինուորի մը կերպարանքը տեսնուեցաւ։ Իրեն կը հետեւէր ձեռքերը կապուած Հայ մը։ Երբ անցքէն զարձեալ ներս մտաւ, երեսը վեր առաւ եւ իր աչքերը պըլշուց անձկութեամբ պատերու երկայնքը։ Երկու աղջիկները անդիտակցօրէն խիստ շարժում մը ըրին, աւելի խորը պահուըտելու համար, որովհետեւ ճանչցան Փիւսկիւլեանը։

Այդ միջոցին փոքր քար մը գլորեցաւ եւ անոնց թաքստոցէն վար ինկաւ անցքին մէջ։ Զայնը կիզուց մտնեցողները եւ ինչպէս որ թաքստոցին ձեռքին վրայ փայլող լոյսի նշոյլը ցոյց կուտար, զինուորը լապտերը վեր առած էր։

«Ահա բացուածք մը։ Խուզարկեցի՞ք հոզը», Փիւսկիւլեանին ձայնն էր որ կ՚ըսէր եւ աղջիկներն ալ կը լսէին։

Ասոր վրայ անմիջապէս քարեր վար թափեցան, ահագին աղմուկ հանելով անցքին մէջ։ Մէկը փորձեց վեր ելլել, թաքստոցին մէջ մտնելու համար։

Այլ եւս պահուըտիլը ոչ մէկ նպատակ ունէր, եւ ներս մտնողին գլուխը խիճերու պատէն չերեւցած, Սիրանոյշ ոտքի կանգնեցաւ։

«Մի՛ նեղուիք զարձեալ, մենք կուգանք», ըսաւ, եւ Լուսավոնա Կրապովիչ ձեռքը բռնած, աւելի ցած քարէ պատին վրայ սահելով, ցատկեց անցքին մէջ, եւ ետեւէն ալ Բուսուհին։

«Ա՛յ, ես ըսի՞ միթէ», աղաղակեց Փիւսկիւլեան։ «Ա՞ս խօսեր եմ, ահա՛ անոնք»։

Թուրքերը անշարժ մնացին՝ եւ իրենց լապտերին լոյսը երկու աղջիկներուն ուղղեցին, որոնք անտարբեր ու հանդարտ կեցած էին իրենց առջեւ։ Ոչ Սիրանոյշ, ոչ Լուսավոնա Կրապովիչ երեսը անգամ չծռեցան խոստովանողին, որ անարգանօք եւ զզուանօք Փիւսկիւլեանին։

«Խօսքիս վստահեցէք։ Երկուքն ալ պիտի ազատեմ։ Թուրքերուն գլխաւորը Ֆուատ պէյն է հոս։ Երբ ձեր մասին իմանայ, ապահովաբար պիտի պաշտպանէ ձեզ։ Դրամ պէտք պիտի ըլլայ հանել, բայց ասիկա կարեւոր ... չունի»։

«Հանդարտ կեցիր, ա՛յ դու Հայ դաւաճան», ըսաւ զինուորներէն մին եւ տուաւ Փիւսկիւլեանին այնպիսի հարուած մը որ գլորեց զայն։

«Իսկ դուք, ո՞վ էք դուք», հարցուց աղջիկներուն։

Սիրանոյշ լուռ կը մնար եւ մէկէն միւսին կը նայէր։ Լապտերին աղօտ լոյսը ու այնքան որոշակի ցոյց կուտար զինուորներուն դիմագիծերը, բայց յայտնի էր թէ Թիւրք չէին, այլ Անատոլուցի Թուրք։ Այլապէս, անոնց ճակատագիրը առանց այլեւայլի կնքուած կ՚ըլլար հիմա։

Լուսավոնա Կրապովիչ կեցեր էր Սիրանոյշին քովիկը։ Այս վերջինը անոր կողմը ակնարկ մը արձակեց։ Բուսուհին, Նրբաւոր կերպարանքով կանգնեցաւ, զինուորներուն խումբին դէմ առ դէմ կեցած՝ անոնց կը նայէր գրեթէ յոխորտ։ Շրթունքները ամուր մը սեղմած էր եւ թուխակի վար կախուած մազերը սեւ շրջանակ մը կը ձեւացնէին անոր ճերմկցած դէմքին շուրջ։

«Ես եմ Սիրանոյշ Զուհաճեան, որուն մասին անշուշտ պէտք է լսած ըլլաք», պատասխանեց Հայուհին, զարձեալ զինուորներուն ուղղուելով «Եւ աս ալ բարեկամուհիս է, Կրապովիչ, Վրացուհի մը։ Եթէ պիտի ձեր բռնակալէք մեզ, սպայի մը մօտ տարէք։ Հոն աւելի պիտի խօսինք»։

«Հոն աւելի պիտի խօսիք», պատասխանեց զինուորներէն մին, խոլոր մօրուքով մարդ մը, քայլ մը աւելի մօտ գալով եւ ձեռքը Սիրանոյշին ուսին վրայ դրած, լապտերին լոյսովը կը քննէր զայն, կարծես պիտի ուտէր։ «Երբ տակաւին ապրիք, այո, հոն աւելի պիտի խօսիք։ Բայց նախ ան ըսէ՛ք, ո՞րչափ կուտաք մեզի։ Հինգ հոգի ենք»։

Սիրանոյշ փորձ ըրաւ ուսը քաշել, բայց զինուորը աւելի ուժով բռնեց զայն։

«Թո՛ղ զիս եւ պիտի խորհիմ թէ ինչ կրնամ տալ ձեզի», ըսաւ։ «Քովս քիչ դրամ ունիմ միայն, բայց կուտամ ձեզի»։

«Տեսնե՛նք», ըսին զինուորները եւ երկու աղջիկներուն մօտիկը սեղմուեցան։

Սիրանոյշ ծռեցաւ եւ վեր առաւ իր չղջագիսար, որուն տակ զանազան զրպաններու մէջ քանի մը հարիւր ոսկի կը կրէր։ Անոնցմէ մէկը բացաւ եւ պարունակութիւնը երկնցուց զինուորներուն, որոնք, արծաթաքաղց, իսկոյն բաժնեցին մէջերնին, յիսուն ոսկի էր։

«Իսկ միւսը. ա՞ս ինչ պիտի տայ», պոռաց մօրուքովը։

«Ասիկա Վրացուհի է։ Ասոր դպչիլը արգիլուած է» պատասխանեց Սիրանոյշ։

«Վրացուհի՞ մը, Բուսուհի ըսել կ՚ուզես։ Անոնք են մեր բուն թշնամիները»։

«Ո՛չ, Վրացուհի։ Չէ՞ք գիտեր որ Վրացիները ձեզի կապուած են եւ Կովկասի ազատագրութիւնը ձեզմէ կը սպասեն, թէ անոնք մեր, թրքական կողմէն հետ կը կռուին Լազերուն պէս»։

«Իրաւունք ունիս», խօսքի խառնըւեցաւ ուրիշ զինուոր մը։ Գիտեմ, Վրացիները, ինչպէս Լազերը մեր կողմն են, Ճշմարիտ հաւատացեալներուն կողմը։ Թող տա՛նք զիրենք, կամ կրնանք պատժուիլ։ Բայց պէտք է հետերնիս գայ»։

«Բնականաբար հետերնիս կուգայ։ Ո՞ւր պիտի երթայ։ Հոս մինակ է իմ քով։ Մեզ տարէք ձեր սպային քով», պատասխանեց Սիրանոյշ արագ արագ։

Զինուորները անգամ մըն ալ իրենց դրամը հաշուեցին։ Ցետոյ մէկը հարցուց, Փիւսկիւլեանը ցուցնելով։

«Իսկ ասիկա՞»։ «Ան ի՞նչ գործ ունի», կրկնեց զինուորը, կողմնակի Փիւսկիւլեանին նայելով։

(13)

Թարգմ. ԵՑԱՆ

րը եւ առկախ կը մնայ օտար կամաւորներու յետս կոչման խնդիրը։ Քննուեցաւ նաեւ Գաղեստինի կացութիւնը։ Կը կարծուի թէ նոր զինուոր պիտի ղրկուի, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Յետոյ պիտի քննուի Գաղեստինի բաժանման խնդիրը, նոյն հիման վրայ,— մէկ հրէական պետութիւն, մէկ արաբական պետութիւն, մէկ ալ բրիտանական հովանաւորեալ շրջան։

12 Արաբներ 15.000 անգլ. ոսկի թալեցին

Չորեքշաբթի օր յանդուգն յարձակում մը կատարուեցաւ Նաբլուսի մէջ (Գաղեստին)։ 12 զինեալ Արաբներ օրը ցերեկով դրամատան մը վրայ յարձակելով, յաջողեցան 15.000 ոսկի (մօտ մէկ միլիոն ֆրանք) յափշտակել եւ փախչիլ։

Ցրուած լուրերուն համաձայն, առաւօտեան ճաշէն քիչ առաջ, հինգ հոգի յանկարծ երեւեցան Նաբլուսի մէկ փողոցին մէջ, ուր կը գտնուի անգլիական Պարքլէյ դրամատան մէկ մասնաճիւղը, մինչ ուրիշ հինգ գործակիցներ անցուդարձը կը դադրեցնէին փողոցին միւս ծայրը։ Քանի մը վայրկեան վերջը, խոշոր ինքնաշարժ մը կանգ առաւ դրամատան առջեւ եւ երկու Արաբներ արագօրէն վար իջնելով, չէնքէն ներս մտան։ Օդին մէջ քանի մը ատրճանակ պարպելէ վերջ, երկու Արաբները սպառնալիքով պահանջեցին անտուկին դրամը։ Յետոյ թղթադրամները գրպանելով ցատկեցին ինքնաշարժը եւ անհետացան, մինչ զօրքն ու ոստիկանութիւնը կը հետապնդէին։ Ժողովուրդը խուճապի մատնուած ըլլալով, խանութները եւ տուները փակուեցան, մինչ անցորդները աջ ու ձախ կը փախչէին, ապաստան փնտռելով։

** Նոր խռովութիւններ ծագեցան Երուսաղէմի մէջ, ռումբ մը նետուած ըլլալով Հրեայի մը կողմէ, Արաբներով լեցուն հանրակառքի մը տակ։ Ռումբը չպայթեցաւ։ Հրեաները չարաչար խոշտանգուեցան, մինչեւ որ ոստիկաններ օգնութեան հասան։ Ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան նոյն օրը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒՐԸՄԲԵՐԿԻ ՍԻՆԱԿՈԿԻՆ քանդումը սկսաւ օգոստ. 10ի առտուն։ Ինչպէս գրած էինք, այս հրէական աղօթատեղին «ամօթալի վէրք մը» կը համարուի քաղաքի ծոցին մէջ։ Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ հակահրէական վարիչը. Ցուլիուս Շթրայխէր։

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ հաճելի դարձնելու համար, Ռումանիոյ գատական նախարարը ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն պիտի հաստատուին մարզանքներ, թատրոն, սինէմա, երաժշտական ներկայացումներ, դասախօսութիւններ եւն. նախաձեռնութեամբ նոր հաստատութեան մը, «Ուրախութիւն եւ Աշխատանք»։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի աթոռին թեկնածութենէն։ Միեւնոյն առեն որոշեց այլ եւս մասնաւոր պատուիրակութեամբ չմասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին, այլ ներկայանալ ընդհ. հիւպատոսի մը միջոցաւ։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ շարժման մէջ պիտի դրուին Գերմանիոյ մէջ, աշնանային ռազմափորձերուն առթիւ։ Գերմանիա արդէն կազմ եւ պատրաստ ունի աւելի քան մէկ միլիոն զինուոր, իսկ օգոստոսէն մինչեւ նոյեմբեր, պիտի ունենայ նուազագոյն 1.350.000, պահեստի զօրամասերու կազմութեամբ։

140 ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ մեքենաներ բռնուեցան գաղտնի կոմիտէին վարիչներէն Մէթինիէի պարտէզին մէջ, Քլերմոն - Ֆերանի։ Երեւան հանուեցան նաեւ ուրիշ վտանգաւոր նիւթեր, համագումար 7 քիլօ ծանրութեամբ։

«ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ պիտի դառնան, եթէ համախորհուրդ շարունակեն իրենց քաղաքականութիւնը Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի ղեկավարութեամբ»։ Այս յայտարարութիւնն ըրաւ մարաջախտ Պալպօ, Իտալիոյ օդանաւային սպարապետը, որ այժմ հիւր է Պերլինի մէջ եւ արտակարգ պատիւներ կը վայելէ։

12 ՀՈԳԻ ԱՃԽԱՑԱՆ Փէշթայի մէջ, Ս. Ստեփաննոսի տօնին առթիւ սարքած հանդէսի մը պահուն, երբ օդանաւ մը վար իջնալով ջախջախուեցաւ։ Զոհերէն ինը խմբագիրներ են։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ, որ 210.000 էր 1921ին, 400.000ի բարձրացած է Սէնի նահանգին մէջ։ Գերմաններու թիւը 1970էն բարձրացած է 15.000ի, Հայերու թիւը՝ 2500էն 12.000ի, Սպանիացիները՝ 14.000էն 24.000ի, Իտալացիները՝ 41 000էն 96.000ի, Լեհերը՝ 10.000էն 59.000ի, Ռուսերը՝ 23.000էն 33.000ի (Մաթէն)։

"ՎԷՄ"

Լոյս տեսաւ ԻԲ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ն. Ադոնցեան՝ «Մտածումներ Ազգի եւ Դաւանանքի մասին». Ռ. Բերբերեան՝ «Պատրանքի շրջանից (Դ.)». Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ «Յուշատետրէս» (Ը). Տ. Դէլոյեանց՝ «Հետախոյզի մը յուշերը». Հ. Ն. Թորոսեան՝ «Տոքթ. Վ. Պէլը». Հին Թուղթեր.— Հ. Աճէմեան՝ «Բագրատ վրդ. Թաւաքալեանի մասին». Հմ. Մանուկեան՝ «Դէպքերը Վասպուրականում» եւ Արամի նամակը. Անցեալէ. Յ. Քիւրտեան՝ «Ալլահին, Գրիգոր Տղայ եւ Լեւոն Ա.». Կեանք եւ Մշակոյթ. Գիրք եւ Մամուլ. Գրախօսական. Ցանկուած՝ Գիւտ Մխիթարեան՝ «Պրազիլահայ գաղութը»։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար։

Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).

Բաժանորդներէն կը խնդրուի օր առաջ փակել իրենց հաշիւը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ
(Բերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ահարոն Տատուրեան ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ 1935

Փառաւոր հատոր մը, 300 էջ, Յղկուած տպագրութիւն օրինակներով։ Գ. ունեները այս հոյակապ քերթողութենէն.—

ՅԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԻԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ՇԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՏՈՒԱԾԱՆԱՑ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՈՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՂ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Dameame, PARIS

Հ. Յ. Դ.

Պաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 12 Օգոստոս Ուրբաթ իրիկուան ժամը 9ին

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 14 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժամադրավայրին։ Կարեւոր օրակարգ. Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՆԱԽԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — Վիէօ Բօռ — դէպի Cassis ծովեզերեայ օդասուն վայր մը։

Ամբողջ օրը հաճելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մտերմիկ շրջանակով մը։ Նուագ եւ զնզեցիկ անակնկալներ։ Ցարժանկարի պիտի առնուին բոլոր նուագանուագները։

Արձանագրութիւնները կը փակուին օգոստոս 12ին։

Արձանագրուելու, ինչպէս նաեւ պայմաններու եւ մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Մ. Տէրտատուրեանի 2, Rue Philippe de Girard եւ Ա. Քէօսէեանի 11 Place Jules Guesde — Փլաս Ժ'էկս։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՃԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍԷՆ Թ - ԱՆՏՐԷի գիւղական պարտէզին մէջ։

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը։

Կը նախագահէ հայրենակից Յ. ԽԱՉՕԵԱՆ

Կը խօսի հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին. սիրայօժար մասնակցութեամբ

Պուլվար Օտոսի Յ. Կ. խաչի երգչախումբի։

երգ. պար. արտասանութիւն զանազան անակնկալներ

խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը։

Անդամ թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջակայարանն։

Հրապարակային Բանախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԹԱԹՈՒԼ խումբի կողմէ

14 Օգոստոս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին

Կը բանախօսէ՝ Գնդ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Բանախօսութենէն վերջ տեղի կ'ունենայ ընկ. համակրական ճէյասեղան դպրոցի սրահին մէջ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԸՌՈՄի «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ. ՇԱԹՕ ԿՕՍ ՊԷՐ Գ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆՆերու օդասուն եւ ծառախիտ ագարակին մէջ։

Կը նախագահէ՝ ընկեր Մ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ. երգ. արտասանութիւն, նուագ եւ անակնկալներ։ Հայկական եւ եւրոպական բնտիր երգ ու խաղ պիտի նուագէ սիրուած ջութակահար՝ Գ. Մ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆի նուագախումբը։

Գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը ճիշդ 3ին

Տոմսի գին՝ 3 ֆրանք. պզտիկներուն 1 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 4:ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆի ՎԱՐՈՒԺԱՆ կոմիտէի կողմէ

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COINի գեղեցիկ դաշտավայրին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Առատ պիւֆէ.

Փափաքողները իրենց ուտելիքները միասին կրնան բերել։

Դաշտավայրը գալու համար բռնել կայարանի հանդէպ, որ ուղիղ կը տանի։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՓՐԿՉԻ ՏԱՃԱՐԻ - եկեղեցին կ'ազդ ուցէ իր հաւատացեալներուն թէ՝ կիրակի օր, 14 Օգոստոս, տօն Ս. Աստուածածնի, հանդիսաւոր արարողութեամբ պիտի կատարուի խաղողօրհնէք, ինչպէս նաեւ բացուած ՏԱՐԻՈՒՓԱՆի նոր գեղակերտ խորանին։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ա. ԽՈՒՄԲԸ կը վերադառնայ 15 օգոստ.ին։ Ծնողները պէտք է 15ի առաւօտեան ժամը 7ի ներկայ ըլլան Կառ Մօնփառնաս, ընդունելու համար իրենց տղաքը։

Բ. ԽՈՒՄԲԸ մեկնած է 3 օգոստ.ին եւ կը վերադառնայ սեպտ. 3ին։

Գ. ԽՈՒՄԲԸ Փարիզէն կը մեկնի օգոստ. 16ին, ժամը 11ին, Կառ Մօնփառնասէն։

** Կեդր. Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն Կրընոպլի, Ռոմանի, Վալանսի, Սէնթ Էթիէնի, Ս. Շամոնի, Տէսինի, Վիէնի եւ Լիոնի տղաքը պէտք է առաջնորդուին 16 օգոստ.ին երեկոյեան ժամը 6 ու կէսին, Լիոնի մեծ կայարանը եւ յանձնուին Լիոնի մասնաճիւղի ներկայացուցչին։

Նոյն օրը կը մեկնի նաեւ Մարսէյլի խումբը։

Դ. ԽՈՒՄԲ մը եւս Փարիզէն պիտի մեկնի սեպտ. 3ին եւ վերադառնայ սեպտ. 30ին, միշտ նոյն ժամուն, նոյն կայարանէն։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հետաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (Մեթրօ Կառ Տիւ Նոր)

Tél. Trudaine 42 – 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14– 20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Hommes — Dames

NALBANDIAN TAILLEUR

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro Bonne Nouvelle — Tél.: Gut. 93-70

ԿԱՐԻՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 — Tel. Botzaris 12 - 60

Կը ծախենք՝ զարդեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ զարդեղէններու։ Կը գնենք՝ պլատին, ոսկի, արծաթ եւ զարդեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու զարդեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական բրդեղէն եւ չինական կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար։ Ամենէն աժան գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոփոխ պատրաստուած հայկական ռաքի ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որոնք կ'այրեն գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան։ Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյրը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է.

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt, 7 Rue de la Paix, Marseille Tél Dragon 70 – 89

ԾԱԽՈՒԻ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՋի խանութ մը, որ քանի ինը տարիէ ի վեր։ Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ յաճախորդներ, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով։ Մատչելի պայմաններ։ Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ-Թամօնի «Վարուժան» կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Անդրանիկ Ասլանեանի —Թալստիէրի սիրելի մանչ զաւկին մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ (13 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 9ին, «Քաֆէ Նուայի» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ. Պիտի խօսի՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՏԷՑԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան բնտանեկան խնճոյքը 15 Օգոստոս երկուշաբթի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հայրենակից Գ. Արշակ Աբրահամեանի վարձած վայրին մէջ, Պազ Ագրիւրին մօտ։ Ճաշերը միասին բերել։ Նոյն օրը պիտի քաղուին նուիրատուները։

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի մանուկներու օդափոխութեան կայանին համար 30 ֆրանք կը նուիրէ Պ. Մկրտիչ Մէզպուրեան, Գոնտի։ Ստանալ խմբագրութենէն։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Թաղիս եւ շրջակայ բարեպաշտ ժողովուրդեան, թէ յառաջիկայ կիրակի, (14 Օգոստոս) Աստուածածնայ տօնին առթիւ Օրիւքսէլէն մասնաւոր կերպով հրաւիրած է կիլիկիոյ Աթոռին միաբան Յ. Չարեհ վարդապետը, որ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ։

Սկիզբն ժամերգութեան՝ 8.30՝ Պատարագ՝ 10.30։

Ցաւարտ Պատարագի խաղողօրհնութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի նշանաւոր Տէր-Սարգիսեան (Վանեցի, 32 տարեկան, որու հետքը կորսուած է Փարիզի մէջ 6 տարիէ ի վեր։ Կը խնդրուի իրմէ լուր ունեցողներէ տեղեկացնել Յառաջի վարչութեան։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 13 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՈՒՆԻՆ "ՊԱԿԱԺ,,Ը ԵՒ ԴՈՒՐՍԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Որ եւ է խելք, մանաւանդ քաղաքականը, միշտ սնունդի կը կարօտի։ Հարկ է պէտք, ընդլայնել, ուսումնասիրել։ Ամէն պարագայի մէջ, յարդալ, հետեւիլ, վերլուծել։

Արդ, մեր այսօրուան վարիչներուն, մանաւանդ «ողջամիտ» ներուն մէջ քանի՞ հոգի կրնաք համրել, որ քաղաքական հրատարակութիւն կարդան,— մանաւանդ այն թերթերն ու գիրքերը որ կապ ունին Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան հետ։

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ անոնք ոչ ռուսերէն, ոչ ալ նոյն իսկ թուրքերէն թերթի երես կը տեսնեն, բացի պատահական առիթներէ,— այս կամ այն լուրը քաղելու համար։

Անշուշտ լեզուի խնդիրն ալ արգելք մը կը կազմէ։ Ռուսերէնը անծանօթ լեզու մըն է մեզի համար, իսկ թուրքերէն գիտցողներն ալ մատի վրայ կը համրուին, հետզհետէ հատնելու դատապարտուած։ Պոլիս եղած ատեն ալ, ո՞վ կը նայէր թուրքերէն թերթի կամ գրքի վրայ, բացի յուրերու թարգմանիչներէն։ (Մինչեւ այսօր ալ աւելի շատ Մաքէն եւ Ժուռնալ, Փըթի Փարիզիէն եւ Փարի-Սուար կը թարգմանեն Պոլսոյ խմբագիրները,— ոճիր-արկածներ որոնց շատ քիչ անգամ տեղ կուտանք մենք, այստեղ)...

Գալով ռուսերէնի, Դաշնակցութիւնը երբեք ներուժին չէ կրած այդ ճակատին վրայ, թէ կուսակցական եւ թէ լրագրական կեանքի մէջ։ Ամէնէն համեստ մարմինը կամ թերթն ալ միշտ ունեցած է եւ ունի ռուսագէտ ընկեր մը կամ թղթակից մը։ Եւ գիտենք որ շատերը, առօրեայ պահանջներէն զատ, բան-գործ բրած են միշտ նոր հրատարակութիւններ գնել, կարդալ, ի հարկին ծանօթացնել։ Ամէն պարագայի մէջ պաշար ամբարել կամ լրացնել։

Արդ, ինչ աղբիւրներ ունին միւսները, գիտակցօրէն, լայնօրէն հետեւելու համար թրքական եւ ռուսական անցուդարձին, ներկայում եւ այսօրուան պատմութեան։

Անշուշտ չեն կրնար պարծենալ Պոլսոյ հայերէն թերթերով կամ «Խորհրդային Հայաստան»ով (այն ալ եթէ կը կարդան, բացի լրաքաղներէն)։

Թուրքերը անհամար գիրքեր հրատարակեցին վերջին տարիներու ընթացքին, թէ տնտեսական-քարոզչական եւ թէ գիտական-պատմական։ Գիրքեր լոյս տեսան հայ-թրքական կռիւներու մասին (Երզնկա, Կարին, Ալնթապ, Մարաշ, Եդեսիա, Սարդարապատ եւն.)։ Յուշերու ամբողջ գրականութիւն մը կը հրատարակուի մինչեւ այսօր, օրաթերթերով ու գիրքերով։ (Գիրքոյկ մըն ալ հրատարակուեցաւ Խ. Հայաստանի մասին, աշխարհագրական եւ պատմական տեղեկութիւններով)։

Անդին, Խ. Միութեան տպագրական մեքենան կը բանի գիշերցերեկ, յառնակուտակ հատորներ նետելով հրապարակ։ Ենթադրելով որ հարիւրէն հինգը ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունենայ խորհրդային ընդհանուր քաղաքականութեան, արեւելեան հարցին կամ Կովկասի հետ,— այդ հինգէն մէկն իսկ որ եւ է հետաքրքրութիւն շարժա՞ծ է ոչ-դաշնակցական շրջանակներու մէջ։

Տասը տարի է ի վեր, ոեւէ մէկը փորձե՞ց գոնէ երկրորդ աղբիւրով մը ծանօթանալ Բորեանի Հոյակապ գործին, որ այնքան թանկագին վկայութիւններ կը պարունակէ Խ. Հայաստանի 1920-21ի ողբերգութեան, Կարսի դաշնագրին եւ մանաւանդ խորհրդային իշխանութեան կատարած խայտառակութեանց մասին։ Գիրք մը, որ խորապէս կը լուսաբանէ նաեւ այսօրուան պատմութիւնը։ (Հայաստանը, Միջազգային Դիւանագիտութիւնը եւ Ռուսաստանը. 1929, Լենինկրատ, Պետական Հրատարակութիւն)։

Տակաւին կան անգլիերէն եւ ֆրանսերէն կամ գերմաներէն հրատարակութիւններ, նոյն իսկ թուրքերու ձեռքով։ Օրինակ՝ այն ստուար հատորը որ եւրոպական ապրողութեամբ եւ գիտականօրէն կը ներկայացնէ քէմալական շարժումը (Քէմալականութիւնը, տպուած Փարիզ)։ Ու վերջապէս կովկասեան հրատարակութիւնները, այնքան հոսուն եւ բազմակողմանի։ Առանց խօսելու բուն եւրոպական հրատարակութեանց վրայ, քաղաքական թէ ընկերային։

Կարելի՞ է, ներելի՞ է քաղաքականութիւն վարել, առանց ուղղակի կամ անուղղակի ծանօթանալու այս շարժումներուն, ապաւինելով միայն հռչակաւոր «տիվիթ»ին։

Մեր պաշարը լման եղած ատեն անգամ, պէտք մոլորէինք ոլոր-մոլոր ճամբաներու վրայ, քանի որ այնքան պղտոր են քաղաքական հոսանքներն ու ջուրերը։

Արդ, ի՞նչ բանի կրնայ ծառայել մեր տարրական գիտելիքը,— այն ալ ընդհանրապէս նախապատերազմեան, Պոլսէն կամ Թիֆլիսէն փոխադրուած։

Փաստ է որ, 15 տարիէ ի վեր «ծվգով»ին» Եւրոպա գտնուելով հանդերձ, տակաւին ի վիճակի չենք ըմբռնելու միջազգային քաղաքականութեան շատ մը երեւոյթները։ Եւ յաճախ լուսնկայէն ինկած կամ ջաղացքէն ելած մարդու տեսութիւններ, վճիռնե՜ր կը լսենք։ Եւ ատոր համար ալ, անվերջ կը վիճինք նոյն իսկ անվիճելի, անվիճարկելի ճշմարտութեանց մասին։

Ժամանակին զոյգ Պատուիրակութիւններ ունէինք, որոնք դէցերով գիրքեր եւ տետրակներ հաւաքեր էին, մեծ մասով «հայասիրական», ազգային դատ պաշտպանելու համար։

Պատուիրակութեանց լուծման հետ, հալեցան այդ գանձերն ալ, եւ այսօր ստիպուած էք դուռէ դուռ իյնալ, այս կամ այն հարցը ճարելու համար, հայկական հարցի մասին։

Դեռ ուրիշ խնդիր թէ՝ նոյն իսկ օրուան վարիչները իրենք չըկրցան օգտուիլ այդ հրատարակութիւններէն, անոր համեստ վարելու համար Հայկական Դատը։ Անոնց աչքերը աւելի շատ երկինք յառած էին, քան իրականութեան գետնին վրայ, այնքան կոպիտ եւ անողոք։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՇՆԱՄՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱԴԱՐՈՒՄԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ընդհանուր գոհունակութիւն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, հինգշաբթի կէս օրին զինադադար կնքուեցաւ Մանչուրիա-Քորէա սահմանին վրայ, ռուսական եւ ճափոնական զօրքին միջեւ։

Այս համաձայնութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց երկու երկիրներուն եւ Եւրոպայի մէջ, իբրեւ բարենշան քայլ մը՝ պատերազմէ խուսափելու։ Համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը, երկու բանակներուն հրամանատարները ազդարարեցին.— «Դադրեցուցէ՛ք կրակը»։ Երբ լուրը Թոքիօ հասաւ, ամէն կողմէ կը լսուէր սփոփանքի աղաղակ մը— «Երկրորդ պատերազմ մը պիտի չունենանք»։ Արդարեւ, Ջանկուֆէնկի միջադէպը ռազմաշունչ մթնոլորտ մը ստեղծած էր վերջին տասը օրերու ընթացքին։ Այժմ ընդհանուր կարծիքն այն է թէ վտանգը անհետացած է։ Այս տպաւորութիւնը հաստատուեցաւ սակարանին բացման ատեն, երբ ճափոնական թուղթերը 2-5 կէտ բարձրացան մէկ անգամէն եւ շարունակեցին բարձրանալ։ Զինուորական շրջանակներն ալ գոհ էին որ Մոսկուա հաւանեցաւ զինադադարին։ «Ճափոն պէտք չունի երկրորդ պատերազմի մը, կ'ըսեն այդ շրջանակները։ Մեր ամբողջ ուզածն էր ապացուցանել թէ պիտի չթոյլատրենք որ խորհրդային իշխանութիւնը ոտնձգութիւններ կատարէ եւ թէ չինական պատերազմը չէ ջլատած Ճափոնի բանակը»։ Այդ ցոյցը կատարուեցաւ եւ ծառայեց իբրեւ ազդարարութիւն մը Խ. Միութեան։

Համաձայնութեան կնքումէն առաջ, կռիւները շարունակուեցան մինչեւ վերջին վայրկեանը։ Խորհրդային զօրքը նորէն յարձակեցաւ հինգշաբթի առտու, հակառակ այն համաձայնութեան թէ իւրաքանչիւր կողմի զօրքը պիտի մնայ իր բռնած դիրքերուն վրայ, կէս գիշերին։ Ճափոնական զեկոյցին համաձայն Ռուսերը շարունակեցին իրենց յարձակումները մինչեւ կէս գիշեր, եւ յաջողեցան 150 եարտա եւս յառաջանալ։ Կէս օրին ամբողջ ռազմաճակատը թաղուած էր խոր լռութեան մէջ։ Թնդանօթները եւ հրացանները որոնք ընդհատաբար կը գոռային առտուն, յանկարծ լռեցին եւ զինուորները խումբերու բաժնուեցան, զրուցելու եւ ծխելու համար։ Այդ պահուն Ռուսերը եւ Ճափոնցիները հազիւ 50 եարտա հեռու էին իրարմէ, Ջանկուֆէնկի ստորոտը, իսկ ուրիշ վայրերու մէջ՝ 200-300 եարտա։

Վերջին լուրերու համաձայն, երկու կողմերն ալ կատարեալ հանդարտութիւն կը պահեն եւ չեն շարժած իրենց դիրքերէն։ Տակաւին թուական նշանակուած չէ սահմանագծումի բանակցութեանց մասին, բայց կը կարծուի թէ շուտով պիտի սկսին, որպէսզի նոր դէպքեր չծագին։ Ճափոնի մամուլը առ հասարակ վերապահ է ռուսաճափոնական յարաբերութեանց մասին, բայց բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Մոսկուայի մէջ կնքուած զինադադարը կ'ոչնչացնէ Զինաստանի յոյսերը՝ խորհրդային օգնութեան մասին։ Միեւնոյն ատեն մամուլը կը յորդորէ չտարուիլ չափազանց լաւատեսութեամբ։ «Զինադադարը չի նշանակեր թէ ամէն բան կարգադրուած վերջացած է, այլ թէ տագնապալի հիւանդութիւն մը քրոնիկ վիճակ առած է։ Հակառակ մեր զգացած գոհունակութեան, պէտք չէ ուրախանանք չափէն աւելի»։ Թերթերու մեծ մասը կը բացատրէ թէ Ջանկուֆէնկի միջադէպը դաս մը եղաւ Խ. Միութեան համար։

** Մոսկուայի մէջ ալ գոհ են անշուշտ, թէեւ բոլոր երկիրներու բոլշեւիկեան օրկանները կը գրեն թէ Ճափոն «անձնատուր եղաւ, հարկադրուեցաւ ընդունիլ Լիթվինովի դրած պայմանները» եւն.։ Լենինկրատի կառավարական օրկանը կը գրէ թէ «Մոսկուա անձնատուր եղաւ ճափոնական ուժեղներուն առջեւ»։ Իտալիոյ մէջ գոհ են որ ողջմտութիւնը յաղթեց։ Գերմանիոյ մէջ կը գովաբանեն Ճափոնը, ոլաքներ արձակելով Խ. Միութեան դէմ։ Թերթերը կը գրեն թէ Ճափոն գոհացում ստացաւ բոլոր էական կէտերուն վրայ եւ Լիթվինով հարկադրուեցաւ նահանջել։ Բայց եւ այնպէս կը վախնան նոր անակնկալներէ։ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ շատ գոհ են որ չարը խափանուեցաւ։

Անգլիոյ մտահոգութիւնը

Գերմանիոյ ռազմական պատրաստութեանց առթիւ

Անգլիոյ մէջ ակներեւ մտահոգութիւն կը տիրէ, Գերմանիոյ ռազմական պատրաստութեանց առթիւ, մանաւանդ արեւմտեան սահմանագլուխի ամրացման պատճառով։ Այս առթիւ, վրդովիչ ենթադրութիւններ կ'ըլլան Նիւրընպէրկի յառաջիկայ համագումարի մասին։ Կարեւոր թերթ մը, «Մանչեսթըր Կարտիըն», Գերմանիայէն ղրկուած նամակ մը կը հրատարակէ, երեք ընկերվարականներու ստորագրութեամբ։ Նամակագիրները կ'ըսեն թէ չեխական սահմանին վրայ եւ հաւանաբար ամէն տեղ հեռագրով հրամայուած է բոլոր իրաւասու օրկաններուն՝ կարելի եղածին չափ շատ ինքնաշարժներ եւ շարժավարներ դնել զինուորական իշխանութեանց տրամադրութեան տակ, փոխադրութիւնները ապահովելու համար։ Գործարանները պարտաւոր են իշխանութեանց տրամադրել բոլոր գործածելի բեռնակառքերը, իրենց շարժավարներով։ Շինութեանց այն բոլոր բանուորները որ աշխատանքի կոչուած չեն եւ կամ զբաղում չունին, եւ Չեխոսլովաքիայէն հասած Գերմանները որ ճամբաներ եւ բնակարաններ կը շինէին, այլուր փոխադրուած են։ Բոլոր շինութիւնները եւ բանուորները Սարի եւ Հռենոսի շրջանները կը ղրկուին, ամրութիւններ շինելու համար։

Թերթին քաղաքական խմբագիրն ալ մտահոգութեամբ կը շեշտէ Գերմանիոյ զինուորական պատրաստութիւնները «որոնք յառաջ կը տարուին արեւմտեան, հարաւային եւ հարաւ-արեւմտեան շրջաններուն մէջ։ Վերջերս 10-12 զինուորական կառախումբեր անցան Նիւրընպէրկ-Ուլմ գծին վրայ, երեք օրուան մէջ։ Հողագործները հրաման ստացած են իրենց ձիերը զինուորական իշխանութեանց տրամադրութեան տակ դնելու, օգոստ. 20էն սկսեալ։ Կարգ մը շրջաններու մէջ, անոնք որ անցուցած են զինուորութեան շրջանը բայց կրնան ծառայել պահեստազօրքին մէջ, հրաման ստացած են իշխանութեանց ներկայանալ օգոստ. 22ին, մարզանքներ կատարելու համար մինչեւ հոկտ. 28։ Իսկ այն զինուորները որ իրենց շրջանը լրացնելու վրայ են, լուր ստացած են թէ մէկ ամիս եւս պիտի ծառայեն։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց իտալական կառավարութեան, դիտել տալով որ եթէ ճիշդ են Սպանիոյ մէջ եղած միջամտութեան լուրերը, այս պարագան կրնայ խանգարել ոչ միայն ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, այլ եւ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱԶԱՐ ԱՓՍՈ՜Ս ...

Օրն էր ուրբաթ ...

Շուքի մը պէս, խմբագրատան սենեակին դրան առջեւ կ'երեւայ Օհիար, ցամքած կերպարանք մը։ Ժպիտ ունի դէմքին վրայ եւ տղու մը շարժուձեւերը.

Շահ-Մուրատեա՜ն ...

Եռեւէն ալ տիկինը, աչքերը պղտորած՝ արցունքէն։

Անմիջապէս աչքի կը զարնէ փոփոխութիւնը,— երկու ամսուան ընթացքին։

Աւելի ծիւարցած է երգիչը, եւ աւելի վրդովիչ կը թուի ծաղկած վիճակը։

— Նստէ, Արմենակ, նստէ, կ'ըսենք աթոռ մը ցուցնելով։

Կը վարանի, աջ-ձախ կը նայի թափթփուն։ Կը տեսնէ աթոռը, բայց կը խուսափի,— ինչպէս մանուկ մը կրակէն։

Ցնծերէն բռնելով աթոռին վրայ կը տեղաւորենք փափկութեամբ։

— Ի՞նչպէս ես, Արմենակ, լաւ ես, չէ՞։

Կցկտուր բառեր, իբրեւ պատասխան։ Աւելի շատ բերանն է որ կը շարժի թեթեւօրէն։

— Ճանչցա՞ր այս մարդը։

Կը ժպտի. կը փորձէ արտայայտուիլ, բայց չի կրնար, չի կրնար։ Եւ ոտքի ելլելով, ձեռքը բարձրացնելով, կը բացատրէ «մեծ»...

— Մեծ Շ...ն է։

Ոչ մէկ արտայայտիչ պատասխան։

— Այս մի՞ւսը ո՞վ է։

Նոյն շարժուձեւը։

Եւ սիրտս կը ճմլուի, երբ կը յիշեմ որ, տակաւին երկու շաբաթ առաջ, զուտ զուտ կը ցուցնէր Վահէն ու Արշակը, անուններն ալ արտասանելով։

— Մոկաց Միրզէն կ'երգե՞ս, Արմենակ, ձայն կուտայ Գեւորգեան։

Շահմուրատեան կը սկսի երգել, ետեւէն բարձրացնելով ձայնը, ձեռքը իբրեւ խաղավակ՝ բերնին։

Ու կը մրմնջէ.— «Քաջ, քաջ»։

— Այո՛, «քաջ մարդ էր Մոկաց Միրզէն։

— Զուտեր, չուտեր, կը տրտնջայ Տիկին Շահմուրատեան (Ֆրանսուհի), արցունքը աչքին։

Պատառ մը «պիսքոթ» կը հրամցնենք։ Զանցեր։ Կը պնդենք։ Նրախուսելու համար մենք ալ հատ մը կը կրծենք։

Այս անգամ կտոր մը կ'առնէ եւ կ'ուտէ, անյագ ախորժակով։

— Մուշէն եկած է, կ'ըսէ մէկը։

Կը ժպտի, եւ կը սկսի ձեռքով նկարագրել Մուշի հացը,— լայն, մեծ,— անշուշտ յիշելով պատուական լաւաշը։

Ցետոյ, մանկական զուարճանք թեամբ մը կը ցուցնէ թեւին կապուած օղակը,— շղթայ մը, որուն վրայ իր անունը նշանակուած է ֆրանսերէն, այն օրէն ի վեր որ յանկարծ անհետացաւ, անընդհատ քալելով հինգ ժամ, անծանօթ ուղղութեամբ...

Տիկինը բժշկական տեղեկագիր մը կը ցուցնէ.— Մասնագէտ մը քննած ըլլալով հիւանդը, անհրաժեշտ գտած է մեկուսացնել եւ խնամել, կերակրել, կազդուրել։

Կը մնայ, ուրեմն, գործի ձեռնարկել, միացնելով բարոյական եւ նիւթական միջոցները։

Դժբախտ կոմիտասի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, նոյնքան չարագուշակ նախանշաններով...

ՎԱՀԷ

ՁՈՄԻ ԱՐՇԱՒԸ ԴԷՊԻ ՎԱԼԱՆՍ

Անոնք որ արձանագրուած են Ձոմի արշաւին մասնակցելու համար, պարտաւոր են վաղը, Կիրակի, ներկայ գտնուիլ Կառ տը Լիոնի գլխաւոր մուտքին առջեւ, ժամը 4.30ին (շոգեկառքը կը մեկնի ճիշդ 5ին), խճողուած բազմութեան մէջ իրար չկորսնցնելու համար։

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Թուրք մամուլը սկսած է նոր գրականութիւն մը մշակել, Աթաթիւրքի հիւանդութեան առթիւ։ Ահաւասիկ հատուած մը Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրականէն, որուն խորագիրն ալ շատ բարձրէն կը թռի.— «Թուրք սիրտն ու հոգին կրող սիրոյ կապեր»։

— «Ի՞նչ է պատճառը արդեօք, որ ամէն թուրք հայրենակից, Աթաթիւրքի առողջութեան հանդէպ խիստ հետաքրքիր եւ զգայուն մօր մը յատուկ սրտով ու գուրգուրանքով կը դողդղայ։ Պատճառը սա է. որովհետեւ վարժուեցանք Աթաթիւրքը մեր մէջ տեսնել միշտ իբր կորովի կենսունակ աղբիւր մը։ Անոր ապաքինումի եւ հանգստութեան շրջանին երկարիլը մեզի շատ բնական չթուեցաւ։ Մտահոգութեան մէջ գտնուող մայր մը ինչպէս որ կը տուայտի ու ինքզինքը կ'ուտէ, մենք ալ նոյն կերպով կը տուայտինք։ Կառավարութիւնը «պիւլթէն» մը հրատարակելու ձեւով լուսաբանութիւն մը չտուաւ, որովհետեւ ապաքինումի և հանգիստի շրջանին մէջ նման հրատարակութիւն մը անհրաժեշտ դարձնող կացութիւն մը չկար։

Ապաքինումի եւ հանգիստի շրջանին երկարելուն գլխաւոր պատճառը եղած է Աթաթիւրքի վերջին Հաթայի հարցի տագնապի միջոցին ծամբորդելը. Այդ միջոցին հանգիստի շրջանը պէտք չէր որ ընդհատուէր մը ունենար, բայց ոչ մէկ ուժ, անձնական առողջութեան վերաբերեալ ոչ մէկ մտահոգութիւն արգելք չէ կրցած ըլլալ Աթաթիւրքին՝ իր այս ճամբորդութիւնը կատարելու։ Աթաթիւրք ուզած է մօտը ըլլալ ամէնէն կարեւոր ազգ. դատի մը լուծումին տեղերուն եւ ազգ. դատի մը համար պայքարող զինուորի յատուկ ոգիով մը դէպի դատին մօտը վազած է։

Հանգիստի եւ ապաքինումի շրջանը այս կերպով երկարած ըլլալով հանդերձ, փառք Տիրոջ, դէպի կատարեալ առողջութիւն շարունակած է զարգանալ։ Աթաթիւրքի նման յորդուն կորովի եւ շարժումի աղբիւր անձի մը համար մեծ զոհողութիւն մըն է, կարճ ժամանակի մը համար իսկ առողջապահական կաշկանդումներու տակ մնալ։ Այս զոհողութիւնը անշուշտ կը դիւրանայ, երբ կը զգայ թէ ամբողջ ազգը մեծ շահագրգռութեամբ եւ սիրով կը դողդղայ իր վրայ։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՏԷՐ ՏԻՐԱԿԱՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ հայ տնտեսականներու դէմ

Սուրիոյ արաբական եւ հայկական թերթերը կը գրեն թէ Սանճաքը օրէ օր աւելի կը թրքանայ։ Ամէն ինչ կը տնօրինուի ինկլիզի նախաձեռնութեամբ եւ թրքական հիւպատոսին միջոցաւ։

** Առեւտրական պոյքոթը որ մօտ երեք ամիս առաջ ծայր տուած էր Հայերուն դէմ, օրէ օր կը շատնայ։ Հայերուն հետ առեւտուր չընել որքան կարելի է.— Ահա Հալէպ Էվլիի յանձնարարութիւնը։

Ոհանէսէ երբ Թուրք հենեակներու ջոկատ մը այցի կուգայ, հայ ծխավաճ...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԻՄԱՑՈՒԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐԸ.— ՔԱՆԻ ՏԵՍԱԿ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ԿԱՆ.— ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԽՐԱՏ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՐԳԵՐՈՒ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Ընթերցողներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք հնչակեան վաստակաւոր գործիչին այս թղթակցութիւնը, որ հրատարակուած է «Հայրենիք»ի մէջ, հետեւեալ խորագրով.— ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՑ ՓԱԽԱԾՆԵՐԻ ԵՒ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ»: Պիտի ուզէինք որ «Հայաստանեայց» եւ մանաւանդ հնչակեան թերթերն ալ քաղուածէին արտատպել զայն, եթէ ոչ իրենց ընթերցողներուն, գոնէ խմբագիրներուն համար.—

Արտասահմանում հրատարակուող Խորհրդային կառավարութեան բոլոր արարքները ծափահարող հայ թերթերը եւ նրանց աշխատակիցներն ու թղթակիցները, որոնք ոչ մի հնարաւորութիւն չունին Խորհրդային երկիրների կատարուածների մասին քիչ թէ շատ ճշգրիտ տեղեկութիւններ ստանալու, գոնէ ծանօթ էլ չեն նոյն երկիրներում գործածուած պաշտօնական լեզուին, ռուսերէնին, որպէսզի կարողանան Մոսկուայում հրատարակուող մեծ թերթերի, «Պրաւդա»ի, «Իզվեստիա»ի, «Էկօնոմիչէսկայա Ժիզն»ի, «Կրասնայա Զվեզդա»ի եւ այլոց բովանդակութեանց մէջ մի քիչ ճշմարտութիւն փնտռելու,- վրդովւում են, եթէ Խորհրդային կարգերի գովքը չանող թերթերում Ռուսաստանի մասին տեղեկութիւններ են երեւում այնտեղից աքսորուածների կամ փախածների պատմածներից քաղուած:

«Փախստականների կամ աքսորուածների բոլոր պատմածները սուտ են, շինծու են, արժանահաւատ աղբիւրներից չեն, հետեւաբար չի կարելի նրանց հաւատալ կամ արժէք տալ», ասում են Խորհրդային երկիրների վերոյիշեալ բարեկամները, որոնք յաճախ եւ չեն հանաչում պատմողների կամ տեղեկացնողների գոյութեանը:

Որպէսզի շատ թիւրիմացութիւններ պարզուին արտասահմանում ապրող Հայերի համար, յարմար համարեցի մի քանի տող գրել վերոյիշեալ նիւթի մասին, մանաւանդ որ ապրում եմ Ռուսաստանի սահմանակից մի երկրում, ուր ամէն օր փախստականներ են գալիս Ռուսաստանից եւ ուր Ռուսաստանից աքսորուածների թիւը օրըէն մի երկու տասնեակ հազարի է հասնում եւ օրից օր էլ աւելանում է այդ թիւը արագութեամբ եւ մեծ չափերով.

Բնական է, որ մեր հարեւան երկրի մասին տեղեկութիւններ ստանալու համար պիտի դիմենք այդ եկողներին եւ քանի որ ուրիշ աղբիւրներ չունենք, մասամբ, երբեմն էլ մեծ չափերով, պիտի բաւականանանք նրանց բերած տեղեկութիւններով եւ լուրերով

Նոր ժամանակ, միայն մի քանի տարի առաջ, որ Ռուսաստանում տիրող իշխանութեան ընդդիմացողներ կային եւ շնորհիւ այդ հանգամանքի Մոսկուայում եւ ռուսական մի քանի կարեւոր քաղաքներում հրատարակուող մեծ թերթերի ուշադիր ընթերցողները ճարում էին շատ ճշմարտութիւններ երկրի իրական կացութեան մասին:

Մօտաւորապէս տասը տարի Փարիզի Հնչակեան օրգան «Նոր Երկիր»ի մէջ հրատարակուած իր բոլոր քննադատութիւնների եւ տեղեկութիւնների նիւթը տալիս էին յիշեալ թերթերը, որոնց չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ երեսների վրայ շատ մանր տառերով տպուած լուրեր, կառավարչական կարգադրութիւններ, տեղեկագրեր, նկատողութիւններ, որոնք սովորական ընթերցողների ուշադրութիւնը չէին գրաւում, կամ երկարապատում ճառեր, թէեւ մեծ տառերով տպուած, բայց իրենց երկարութեան պատճառով նոյնպէս չարժանացած սովորական ընթերցողների ուշադրութեան, տալիս էին առհասարակ նիւթ եւ միջոցներ երկրի կացութեան մասին շատ աւելի ճիշդ տեղեկութիւն ունենալու քան շատ մեծատառ եւ մեծածաւալ յօդուածներ եւ խոշոր տառերով հրատարակուած լուրեր նոյն թերթերում: Ահա մեծ թերթերի այդ սովորական ընթերցողների աչքին չընկնող անկիւններում հրատարակուեցին Խանջեանի անձնասպանութեան, Նարիմանովի «յանկարծամահ» լինելուն եւ այլ նոյնանման «անարժէք» լուրերը:

Բացի այդ՝ նոյն թերթերում վերեւի կարգադրութեամբ յաճախ երեւում էին քննադատական խիստ յօդուածներ ընդդիմադիրներից սրա կամ նրա դէմ կամ պետական այն պատասխանատու գործիչների դէմ, որոնց անկումը որոշուած է վերադաս իշխանաւորների դիւաններում եւ նոյն անկումը պատրաստելու համար հասարակական կարծիք էր պատրաստւում: Այդ ձեւի քննադատութիւնների մէջ էլ, թէեւ նրանք գրուած էին մեծ մասամբ յետին մտքերով, ճարում էինք ճշմարտութիւններ, որոնք նոյնպէս լոյս էին սփռում երկրի իրական կացութեան վրայ:

Այդ օրերին յաճախ իմ ծանօթներին ասում էի.— «Եթէ կամենում էք ճշգրիտ տեղեկութիւն ունենալ Խորհ. Ռուսաստանում կատարուած բռնութիւնների, գործուած հալածանքների եւ տեղի ունեցած քայքայումների մասին, կարդացէք Մոսկուայում հրատարակուող ռուս թերթերի չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ երեսներում տպուած փոքրատառ եւ անկմրուած նիւթերը կամ ճառերը»:

Այսօր ընդդիմադիրները Ռուսաստանում պակասել են թւով: Ըստ Խորհրդային աղբիւրներից ստացուած տեղեկութիւնների, ճիշդ է որ նրանց թիւը պակասել է, բայց հակառակ նրանց վրայ գործուած սարսափների՝ նրանք դեռ գոյութիւն ունեն: Ցաւալի է, սակայն, որ նրանց յօդուածները կամ ճառերը այլեւս չեն տպագրւում Մոսկուայի մեծ թերթերում, բայց նոյն թերթերում մեղադրուող կամ մեղադրուելիք ընդդիմադրի դէմ յաճախ երեւում են երկրին գերագոյն իշխանութեան հրամանով գրուած ու տպուած յօդուածներ, թերթերի չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ երեսներում էլ փոքր տառերով երբեմն երեւում են լուրեր, կարգադրութիւններ եւայլն, որոնք՝ թէեւ ոչ առաջուայ չափերով, բայց բաւական լոյս են սփռում երկրի իսկական կացութեան վրայ: Օտար լեզուով հրատարակուող արտասահմանեան մեծ թերթերի Մոսկուայի թղթակիցները մեծ մասամբ իրենց տեղեկութիւնները քաղում են Մոսկուայի մեծ թերթերի չորրորդ, հինգերորդ, վեցերորդ երեսներում տպուած լուրերի, տեղեկագրերից, նկատողութիւններից, դիտողութիւններից եւ ընդդիմադիրների դէմ գրուած ու տպուած յօդուածներից, ազգային հանրապետութիւնների եւ ինքնավար նահանգների պետական եւ կուսակցական ղեկավարների բնաջնջման լուրերի մեծ մասն էլ քաղում են նոյն տեղերի տեղական թերթերի նոյնպէս մութ անկիւններում հրատարակուած լուրերից կամ ընդդիմադիրների դէմ տպուած յօդուածներից:

Սրանք բաւականաչափ վստահելի աղբիւրներ են, որոնցից կարելի է ճշգրիտ լուրեր ստանալ: Այդ աղբիւրներից օգտւում են նաեւ արտասահմանում հրատարակուող ռուսերէն մեծ թերթերը, «Պոսլեդնիա Նովոստի», «Վօզրօժդենիէ» եւայլն: Ցաւալին այն է, որ Խորհրդային երկիրների բարեկամ հայ թերթերը արտասահմանում մինչեւ հիմա փորձ չեն արել ստանալու Մոսկուայի մեծ թերթերը եւ հետեւելու նրանց բովանդակութեան, այլ բաւականացել են մի միայն Հայաստանում հրատարակուող աղքատ բովանդակութիւն ունեցող թերթերով:

Բայց Խորհրդային մեծ թերթերը չեն ներկայացնում միակ աղբիւրները Ռուսաստանից ճիշդ տեղեկութիւններ ստանալու համար: Փախստականների եւ աքսորուածների տուած տեղեկութիւններն էլ յաճախ շատ լոյս են սփռում Ռուսաստանի իսկական կացութեան վրայ: Ի հարկէ, չի կարելի պնդել, որ նրանց տուած բոլոր տեղեկութիւնները անպայման ճիշդ են, նոյնպէս էլ չի կարելի պնդել, որ նոյն տեղեկութիւնները անպայման սխալ են եւ յետին մտքերով տարածուած:

Ընդունում եմ, որ փախստականների եւ աքսորուածների բացարձակ մեծամասնութիւնը հակախորհրդային տարրեր են, բայց պէտք է ընդունիլ նաեւ, որ նրանց մէջ կան Խորհրդային կարգերի ջերմ կողմնակիցներ, որոնք դէմ են միայն Ստալինի եւ նրա ընկերների ղեկավարութեան: Եթէ առաջինները ամէն բան գիտակցաբար մութ գոյներով նկարագրեն, երկրորդները լուսաւոր կէտերի վրայ էլ պիտի կանգ առնեն: Կան նաեւ այնպիսիները, որոնք բոլորովին չէզոք են եւ ջանում են պատմել անկողմնակալօրէն այն, ինչ տեսել են կամ հասկացել.

Փախստականներն ու աքսորուածները՝ քաղաքական ինչ հասկացողութեան էլ պատկանեն, նրանք բաժնուած են շատ դասերի, իրարից տարբեր մտաւորական կարողութիւններով, իրարից տարբեր զարգացումով, դիտելու եւ հասկանալու իրարից տարբեր ընդունակութիւններով: Տեսել եմ բազմաթիւ գիւղացիներ, բանուորներ եւ արհեստաւորներ, որ իրենց շուրջ. կատարուածներն են միայն տեսել եւ իրենց պատմածները շատ մանրակի, չափազանց տեղական, նեղ սահմանական բնոյթ ունեին: Տեսել եմ շատ մտաւորականներ, որոնք խոստովանւել են, որ բացարձակապէս անտեղեակ են եղել Ռուսաստանում կատարուածներից, ծանօթացել եմ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած մարդկանց (երկրաչափներ, բժիշկներ եւայլն), որոնք խոստովանել են, որ տարիներով նոյնիսկ լրագիր չեն կարդացել, այլ ամբողջ օրերով զբաղուել են մի միայն իրենց գործերով ու հոգսերով: Շատ մտաւորականների էլ եմ պատահել, որոնք իրենց պաշտօնի բերումով շատ քաղաքներ են տեսել, շատ տեղեր են եղել, բայց ընդունակ չեն եղել որեւէ բան տեսնելու կամ լսելու եւ եթէ որեւէ բան ասում են, այդ բանի մասին դուք վաղուց էք լսած:

Կան, սակայն, այնպիսիներ էլ թէ մտաւորականների եւ թէ միջին կրթութիւն ստացած փախստականների կամ աքսորուածների մէջ, որոնք լաւ են դիտել, բայց իրենց տեսածների ու դիտածների էութիւնը չեն հասկացել: Շատ քիչերն են, որ լաւ տեսել են, լաւ դիտել են եւ բաւականաչափ լաւ հասկացել իրենց տեսածներն ու դիտածները:

Ահա այս վերջինների շարքին են պատկանում տեղեկատուների մեծ մասը, որոնց տուած տեղեկութիւնները երեւում են արտասահմանեան թէ հայերէն եւ թէ օտար թերթերում: Կարող է պատահել որ սրանց հաղորդած տեղեկութիւնների տասը, տասնեւհինգ, քսան, նոյնիսկ յիսուն տոկոսը չափազանցուած լինեն, բայց մնացածները բաւական են աւելի կամ նուազ չափով ճշգրիտ գաղափար տալու համար կատարուած դէպքերի եւ երկրի ընդհանուր կացութեան մասին: Դժբախտաբար Խորհրդային կարգերին երկրպագու հայ թերթերը ոչ միայն անընդունակ են հանդիսանում Մոսկուայի ռուսերէն թերթերին հետեւելու ուշադրութեամբ, այլեւ անկարող եւ չկամ են հանդիսանում երես առ երես խօսելու Ռուսաստանից աքսորուածների եւ փախչողների հետ: Նրանք շատ հետաքրքիր եւ ճիշդ բաներ պիտի լսէին իրենց արհամարհած այդ մարդկանցից.

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Վարդավառը, գիւղացու սմոթողն է: Դադրած են լուծքեր: Սեւ տաւարը հանգիստ կ'ընէ, վազուած սկուտեղէ կալ ու կուտին ուժը ամբարելու: Իսկ գոմշըզէնները՝ կապուած են գութանին հերկերը հանելու յաջորդ տարուան համար: Նոյն օրերուն, պառներուն ձիւղերը կը միանան մայր հօտին եւ կը վարձուի նոր օգնական մը երկու հովիներուն, որուն կուտան «տիւն» անունը (գիւղացիները աղաւաղելով կը կանչէին «դուռաձայ»): Կը բանային խոյերը մինչեւ Սեպտեմբեր, սերնդագործութիւնը կանուխ ձմեռուան մէջ չսկսելու համար:

Վարդավառին, գիւղացին կը գտնըի հունձքի նախօրեակին: Ան գլուխը քերելու իսկ ժամանակ չունի, արտն կալ, կալէն այգին, ջուր ու ջրտուք, անդուլ անդադար աշխատանք, գիշերը ցորեկին խառնելով:

Այս պատկերը կատարեալ դարձնելու համար, փորձէ անգամ մը այդ օրերուն մէջ հիւր ըլլալ: Հոն, բնութիւնը բոլորովին փոխուած կը գտնես: Երէկուան ծով կանանչութիւնը այսօր ոսկեգոյնի փոխուած է: Գարին ու աշնցան ցորեն խնկագոյն գերանդուօրէն կը սպասեն: Կը տեսնես այգին եւ ածուն կը ոսկեն իրենց ծանր բեռան տակ, դուարթ ու ծծղուն, սակաւին խակ ու ժուռ. Ոսկեգոյն դաշտի մէջ, կրիայի նմանող պզտիկ բլուրներ կը տեսնես.— քաշուած, ու խորոմ եղած խոտերն են: Տեղ-տեղ բարակ ծուխեր կը տեսնես, մի կասկածիր, ան հրդեհ չէ, սմոթողի հոտողները, մածուն կապած զարնցան ցորենից էգիկ կը խանծեն, (խարէ խաշման): Աչքիդ առջեւ կը ցցուի գիւղը, կոնաձեւ, մանտր ու բէտ տուներով, հազարաչէնք ու նախշուն սիւներով: Հոն՝ թոնիրի սովորական ծուխերէն զատ, մեծ հրդեհի մը նմանող, քանի մը տեղով խոշոր ծուխեր կը բարձրանան, ան ալ հրդեհ չէ, այլ մրաջան կիներու շինած հողէ ամանները թրծելու փուռի ծուխն է: Փուռին գլուխը, Ախալթցի ու Ալջինազցի Թուրքերը օրերով կը սպասեն, ամաններ գնելու համար:

Հրապարակի վրայ շուքի մէջ նստած կը տեսնես խաթուն բրուտը. նստած ճախրակի դիմաց, քիթն ու մրուքը կաւի բիծերով: Կողքին ուրիշ կին մը, շաղուած կաւէն վարունգի նման պլոլները կը պատրաստէ, ու բրուտը կը շարէ հա կը շարէ. փայտէ փիփիչով կը հարթէ, թաց լաթով կը յղկէ, եւ դուրս կուտայ արեւուն: Քիչ մը պակսած՝ս, ամանը շուքի մէջ կ'առնեն, որպէսզի արեւէն չճեղքի: Անդին քանի մը չափ կնիկներ, արեւի դէմ նստած, չորցած ամանները կը կոկչեն, ուրիշները, այն կոկչածները կ'աւզիոկեն դեղին հողով, եւ կը չորցնեն արեւի տակ, վաղուան փուռին համար: Այն քան կիները վարձականներ չեն, զուպարա են եկած (ձրի աշխատանք): Իբրեւ օգնութեան գործեր, դարեր առաջ գոյութիւն ունեցող ընկերվարութիւն:

Եւ դուն, անկասկած վիզ մտիր ու կամ ոչխրն, կամ երէցփոխին հիւր եղիր: Ուտելուդ, ու քնանալուդ մասին մի մտածեր, առտուն իրկուն՝ թարմ կարագ, մատղէ սերը, մակու մածուն. կէսօրին՝ կանկարով, կապչինով (ծիթրին) կերթի նման ցինդ թանապուր, պզդաքէ փիլաւ, կորկոտէ ճաշ, ու դեղին ձուածեղ:

Մի զարմանար երբ կերակուրներու կողքին, մեղրէ մամի նման դեղին պաբէ հացեր տեսնես. Վստահ եղիր որ, այն գարէ հացը իր համ ու յատակ, 67 անգամ կ'արժէ քու այս օրուան կերած հացէդ:

Թոնիր էջքի առնեն, փորձէ անգամ մը թոնրատուն մտնել: Հոն կը տեսնես խաթուն մամոն, տան տիկին, ուրիշ կարգ մը հետեւորդներով. Թեւնոցներու ճօթեր իրար կապած, անցուցած են պարանոցէն բանալ մը կերակրելու չափ հաց ու կերակուրի պատրաստութեան մէջ են: Պատկերը նոյնն է ամէն օրուան համար:

Անցիր մարագը, հոն կը տեսնես երէկ իրիկուրնէ թրջուած փափուկ խոտի մը բլուր, որու առջեւ նստած են երկու տարիքոտ մարդիկ. խոտից էրինճի պտղունց կուտան, հարսն ու հարսնցու աղջիկը, պինդ բռնած յակտանները (ոլրելու գործիք): Իրենց նուրբ ու սուրբ դէմքերէն քրտինքի ակօսներ բացուած, կը ցոլան վզի դերով, ու կը կորսուին իրենց հաբուստ ծոծ ու ծոցին մէջ, ու յետ... Երթալով կոմ (խոտէ գոտի) կ'ոլորեն վաղուան հունձքին համար: Գիտե՞ս, որչա՞փ անուշ է, կէս օրուան ճաշէն վերջ, կեմ ոլրել. այն կակուղ, եւ անուշաբոյր խոտին վրայ քաշել, զոյգ լակոտններու միանալ վրնկ-վրնկոցի տակ: Վստահ եղիր որ այն քունը 97 անգամ կ'արժէ այս օրուան ճօճակաւոր մահճակալի պարգեւած քունը: Հոն ոչ մըլուկ կայ, ոչ ալ օդի պակաս, այլ քաղցր քուն մը անուշ ու անխռով:

Մի մտածեր քու իրիկուան անկողնիդ տեղի մասին: Ան կը պատրաստուի կամ կալու մէջ, նոր կալսուած ցորենի ոսկեգոյն ծղօտներու վրայ սաներբ: Եթէ հարաւ չի՞ փչեր, չի՞ շուար, մի կասկածիր քեզ պատող մժեղներու երամներէն. թուն մաման, կուտ մը ցանի կը դնէ տեղիդ կողքին, որմէ կը յածուին մժեղներու բանակները. մի անապարկի գիւղի գիշերուան դորրութեան մէջ, կապոյտ ու դազարդ երկնքի տակ շո՞տով մանել: Սպասէ քիչ մը, թող կարծի. պաշտի մէջէն պիտի դութեւոր հոռովելի քաղցր ձայն որ Ցորութեան գիշերուան սիր երգողներու նման կը տարածուի անհունութեան մէջ, ու կուգայ փանցել տեղաւորուելու քու տախտակներուն տակ:

Մանկալի կէս խաղու ձայնէն մի փախնար, ան հիւանդ չէ. ոչ թոքախտ ունի, ոչ հիւծախտ: Անոր ձայնը բած է ճիչ ու կանչէն: Ան կառավարիչն է իր ութ հօտաղներուն, որոնք իւրաքանչիւր զոյգ մը գոմէշներու լուծի կեդրոն նստած, աջ ոտքը կախ ճախր շղթայի հետ երկարած, բռնած են խարազանը: Մանկալին կանչով կ'աղեկուշէ աչքերու րունէն թանձրացած հօտաղներուն. Փչէ'կ տղա հով է, հօտաղ'վել, հօտաղ'վել: Ոգեւորուած հօտաղները միասին կը սկսին գութնի երգի նախերգանք

«Ցնկաւ մտաւ տէրն յաջողեց.
«Աստուած զբարի բանն յաջողեց
«Հէ՜յ, հէ՜յ, հօ՛ առաւել է:

Այս յառաջաբանը խմբովին կանչելէն վերջ, կը լսես անհատ մը գիլ գուլալ ձայնը, որ կը սկսի վարի գութնի երգը: Միասին մտիկ ընենք.—

Մուսիկ կիլայ զառ գին կ'ուզէ,
Մանկալ խարոուն ակօս կ'ուզէ.
Գութնի բուղէն դուռնը տնկած,
Փնչ-փնչալէն կոխ կ'ուզէ:
Շէկ մորթ կռտան զկնեակ կ'ուզէ.
Զօգն ի գետին կուգն ի սամին,
Սասւ յերկու զլխէյն ու զբարին,
Փչողին ու կանչողին,
Տուեց զլխէյն ու զբարին
Հէ՜յ, հէ՜յ, հէ՜յ, հօ՛ առաւել է.
առաւել է, առաւել է:

Համբերէ տակաւին լսելիք ունիս

ՄԱՐԳԻՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Փ. Մ.

— Այսօրինք որ բախտը ժպտի, պատասխանեց Տայանա ոսկեգոյն մազերը թօթվելով. իրաւ որ դեռ սկսնակ եմ այս գործին մէջ... ո՞վ պիտի ասէ որ չողեմակոյկը քարափին է թէ ոչ. ու եթէ քարափը չէ, ո՞վ պիտի բերել տայ զայն... ի հարկէ ես... դուն էիր լսողը որ երկու հոգիի պէտք կայ տունէն ներս մտնելու համար... երրորդ մըն ալ պէտք է, փախուստի ճամբան բանալու համար...

— Ո՛չ, ո՛չ, պնդեց Սուլթանը:

— Ուզես չուզես, պիտի գամ, բռնեց աղջիկը տախտակներուն վրայ նստելով, խենթ մի ըլլար... ինծի համար որ եւ է վտանգ չկայ.. ես պարզապէս պիտի երթամ նայիմ թէ չողեմակոյկը այնտե՞ղ է, եթէ այնտեղ է, ներս պիտի մտնեմ եւ պիտի սպասեմ ձեր գալուն... եթէ կէս ժամէն տունէն դուրս չելլէք, մեր զրուցածը պիտի երթամ լուր տալու համար Հայրիկիս ու Սըր Ֆրէնսիսին — որ հաւանաբար հոն է դեռ — որպէսզի օգնութեան հասնին...

— Այդ պարագային, աղէկ, վարանեցաւ Սուլթանն. բայց երդում ըրէ որ չողեմակոյկէն պիտի չհեռանաս...

— Կ'երդնում... եկո՛ւր Փիթըր, ցատկէ...

Փիթըրն ալ ներս մտաւ ու երեքը միասին տեղաւորուեցան: Շարժավարը դռնակը գոցեց՝ քարիւղին հոտով ծանրաբեռնուած խաւարին մէջ բանտարկելով զանոնք:

Բեռնատարը ճամբայ ելաւ. շատ անհանգիստ էին տախտակամածին վրայ. Տայանա Սուլթանին վրայ ինկաւ: Իսկ Փիթըր կռնակը տուաւ կառքը ծածկող կտաւին:

Մուրատ աւելի լաւ ելեկտրագէտ էր թերեւս քան շարժավար: Կառքը տասը վայրկեանի ճամբայ կարեց՝ ցատկռտելով խորտուբորդ սալայատակներուն վրայ ու յետոյ յանկարծ կանգ առաւ: Երեքը մէկ ոտքի ելան. Սուլթանն փորձեց դռնակը բանալ, բայց կառքը նորէն ճամբան շարունակեց: Իրար բռնեցին մութին մէջ. Փիթըր վար ինկաւ. վեր հանեցին զայն, բայց բեռնատարը անգամ մըն ալ կեցաւ:

— Երեւի շուտով պիտի հասնինք, դիտել տուաւ Սուլթանն ու թեւերուն մէջ առնելով Տայանան՝ համբուրեց. զգոյշ եղիր, հոգի՛ս...

— Ես զգոյշ կ'ըլլամ, հոգդ մի ըներ. գիտե՞ս ինչպէս պիտի տանջուիմ չողեմակոյկին մէջ, ձեր վերադարձին սպասելով... քեզ կ'ասեմ որ այս փորձանքին մէջ ձգեցիր զիս...

— Սուտ ես...

— Անշուշտ սուտ եմ, խենթ տղայ... եւ սակայն աճապարեցէք... վայրկեանները անձկութեամբ պիտի սահին...

Սուլթանն նորէն փորձեց դռնակը բանալ. բայց չկրցաւ:

— Մուրա՛տ, կանչեց խորհելով որ դռնակը կղպուած կրնար ըլլալ:

— Եկայ, պատասխանեց ձայն մը. վայրկեան մը...

Սպասեցին. Սուլթանն նորէն շարժավարը կանչեց:

— Հասանք, պոռաց Մուրատ ու բեռնատարին դռնակը բացաւ:

Ամէնէն առաջ դուրս ելաւ Սուլթանը որուն հետեւեցաւ Տայանան: Պահ մը իրենց աչքերը շլացան շրջապատի լոյսէն, յետոյ յանկարծ զգացին թէ կեցած էին պարտէզի մը մէջ:

— Ո՞ւր ենք եկեր, պոչեցաւ Փիթըր կառքէն դուրս ցատկելով:

— Բարի եկաք, հազար բարի, ըսաւ սուր ձայն մը:

Ներքինին էր՝ մեծափոր, հեղնոտ արտայայտութեամբ ու խնդումերես: Երեք զինուոր կեցած էին անոր քով, դէնքերը քաշած:

Վայրկեան մը վերջը իշխան Ալին էր որ տունէն դուրս գալով բարեւեց ու Տայանայի առջեւ խոնարհութիւն մը ընելով ըսաւ.

— Մեծ հաճոյք է ինծի համար քեզ այստեղ տեսնել, օրիորդ Տրէյքներն. երբ այս երկու պարոններուն հաշիւը մաքրենք, պիտի կարենամ քեզի հետ շարունակել մեր խօսակցութիւնը... սկսելով այն կէտէն ուր կոպտօրէն ընդմիջեցին մեզ՝ Մէյտընհէտի մէջ...

ԳԼՈՒԽ 26

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Տայանա անմիջապէս կռահեց թէ ինչ պատահած էր: Թրքատեաց Մուրատի դէմքին վրայ գծագրուած ինքնագոհ ժպիտը կը յայտնէր ամբողջ պատմութիւնը:

Անշուշտ անիկա Ներքինիին մարդիկներէն էր դեսպանատան մէջ: Ի՜նչ օգտակար պաշտօնէութիւն գաղտնի գործակալի մը համար: Ելեկտրագէտ ու մանր մունր աշխատանքներ կատարող գործաւոր մը ըլլալով, կրնար լսել հեռաձայնի բոլոր խօսակցութիւնները, առանց կասկածի տեղի տալու եւ կրնար մտնել, ելլել դեսպանատան ամէն մէկ սենեակը, շնորհիւ իր արհեստին: Հաւանաբար իրենց շարժումներուն հետեւած էր սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Սուլթանն դեսպանատուն կը հասնէր այդ օրը՝ ցերեկէն վերջ: Ու երբ Հօտէ... կառքին համար կարգադրութիւն կ'ընէր Մուրատ յօժարակամ ընդունած էր զիրենք դուրս տանիլ, ո՛վ գիտէ, ինչպէս խնդացեր էր ան երբ Սուլթանն իրեն կուտար Ներքինիի հասցէն. բայց, փոխանակ Բալթա... մին մեկնարանը երթալու, ուղղակի եկած էր այս պարտէզը, կառքը առաջին անգամ կեցուցած էր վանդակը մը բանալու համար:

Տայանա շատ սուր միտք ունենալով, այս տրամաբանական եզրակացութեան հասած էր իշխան Ալիի հեղինական բրանեէն առաջ եւ անմիջապէս Սուլթանին ու Փիթըրին թեւերուն կառչած էր:

Վեցեակ մը լաւ զինուորներ կը շրջապատէին հիմա զիրենք: Իշխանին զօրագունդէն էին անոնք ու հաւանաբար անոր անձնապահ զինուորները որոնք իրեն կ'ընկերանային: Ալի ալ ... ընթութեան կուգար Ներքինին՝ երկու մեծափարթամ ինքնաշարժներով:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Բոլոր հոլովները լիովին լրացի գործիականէն եւ բացառականէն: Գործիական կոչուած է այդ հոլովը, որովհետեւ նախադասութեան մէջ իբրեւ «գործիք» կը ծառայէ: Այսպէս Քաջութեամբ կռուեցանք որ յաղթենք թշնամիին: Քաջութեամբ գործիական հոլով, որովհետեւ թշնամիին յաղթելու համար քաջութիւնը որպէս կամ գործիք կ'ըլլայ: Գիտէք որ նախադասութեան իմաստը ամբողջացնող հոլովները (ուղղականէն զատ որ ենթակայ է, հայցականէն զատ որ սեռի խնդիր է) բնութեան խնդիր կ'ըլլան, այսինքն՝ հատուածին կամ բայի բնութիւնը այդ հոլովները կը լրացնեն (խնդիր):

Այսպէս՝ վերի օրինակին մէջ երկու բնութեան խնդիր կայ — քաջութեամբ (գործիական) եւ թշնամիին (տրական):

Ինչպէս գիտէք դարձեալ, սեռական եւ տրական ընդհանրապէս նոյն ձեւով կ'ըլլան, այնպէս որ՝ թշնամիին կրնայ նաեւ սեռական: Այս տարբերութիւնը ինչպէս կարելի է ճշդել նախադասութեան մէջ: Այսինքն՝ թշնամիին ե՞րբ կ'ըլլայ սեռական յատկացուցիչ, ե՞րբ կ'ըլլայ տրական բնութեան խնդիր: Կրնա՞ս ըսել, քաջդ Մամիկոն:

Մամիկոն, խիզախ, ոտքի է արդէն եւ կը պատասխանէ այսպէս ճշգիւ. — «Թշնամիին» սեռական կ'ըլլայ, երբ ուրիշ բառի մը հետ կապուի, որուն կ'ըսենք յատկացեալ, եւ ինք անոր կ'ըլլայ յատկացուցիչ: «Թշնամիին» տրական կ'ըլլայ, երբ ուղղակի բային հետ կապուած է, ինչպէս հոս վերը, քանի որ բային վրայ կ'ըսենք հարցումը եւ ան ալ կը պատասխանէ. — Որո՞ւ պիտի յաղթենք — Թշնամիին: Իսկ, եթէ, բախտը՝ մեր աշխատութեանց բոնաբարուած՝ օգնէ մեզի, ու կարենանք ըսել — Պիտի քանդենք թշնամիին ուժը — խնդիրը կը փոխուի: Կը հարցնենք — որո՞ւն ուժը — Թշնամիին: Ուրեմն «Թշնամիին» սեռական հոլով յատկացուցիչ «ուժ»ին, որ իր կարգին կ'ըլլայ հայցական սեռի խնդիր պիտի քանդենք բային, որ ապառնի է. — Հիմա գեռ չենք քանդեր պիտի քանդենք ...

Կեցցե՛ս, Մամիկոն, որ քիչին մէջ այսքան հաստատարիմ եղար: Ուրեմն, այո, պիտի քանդենք:

Կը մնայ բացառական հոլովը, որ կը նշանակէ՝ նախադասութեան մէջէն զերծող, առնող, ջնջող, զատող հոլովը, որ մեր նոր գրականին մէջ միշտ կ'ըլլայ Է, ԷՆ եզակի, երէ, երէն յոգնակի: Այսպէս՝ Հալածանքէն կը ծնի ազատութիւն: Ցայտնի է որ «հալածանքէն» բացառական հոլով է, որ կը պատասխանէ վերի սահմանումին: «Խարակնաձեւ ամպին ծոցէն» — վերջին բառը բացառական: — Քեզի եմ, արթուն Մլեհ, —«ամպին» ի՞նչ պաշտօն ունի: Արթունը դատապետին սուր աճնարկին վրայ արդէն իսկ ցցած է նռճիաճահ հասակը, կարծես Իշխան մը ըլլար, եւ կը պատասխանէ. — «Ղէ՜ հ, դժար չէ իսկի, ամպին՝ սեռական հոլով յատկացուցիչ է «ծոցէն» բացառական յատկացեալին: Եթէ կ'ուզէք, աւելցնեմ — խարակնաձեւ, որ կը նշանակէ կարկինի ձեւով, որակական ածական է ամպին: Եթէ հարկ է, կրնամ ըսել, թէ ինչ տեսակ ածականներ կան...

Մինչեւ ՝այրերու յորդութիւնը քիչ մը զուարթութիւն ալ պատճառեց դասարանին:

«Հասկաթուռ» իբրեւ ածական ցորենին, փոխանակ մէջը լեցուն (առոք) ըսելու: Թուռ մեզի ծանօթ թուլն է, դարձեալ գիրի փոփոխակով: Իրարու վրայ պատառ ծամելուն կ'ըսենք—թըլել:

Մասնաւոր նկատողութեան արժանի է նաեւ հայերէնի չարադրութեան կարգը: Շարադրութիւն ըսելով կը հասկնանք անշուշտ նախադասութեան բառերը կանոնով մը շարելու արուեստը, որ բնականաբար լեզուի նման յոյժ գործիական նիւթի մը համար շատ սովորական դարձած է: Արիսոխնք ուրեմն կը շարադրենք, պարզ բան մը կը գրենք, ուրեմն կը շարադրենք, սկսեալ ռամիկէն մինչեւ ընկերային բարձր դիրք ունեցող մարդը խօսելով ու գրելով կը շարադրէ, ինչպէս ուսանողէն սկսեալ մինչեւ համբաւաւոր գրագէտը, քերթողը եւ խմբագիրը: Ամէնքն ալ կը շարադրեն: Բառը առնուած իբրեւ նախադասման կ'ընդունի ձեւր, որուն վրայ կը կազմակերպուի շարադրելու օրէնքը, մեւս բառով՝ յօրինուածքը: Ինչպէս արդէն կրնաք խորհիլ, խօսելու եւ գրելու գլխաւոր նպատակն է հասկնալի ըլլալ: Մարդ այս պէտքը նախ իր անձին համար զգացած կը դառնէ, քանի որ խորհածը արտայայտելու կամ արտադրելու առեն բնական «յօւզում» մը կ'ունենայ, թէ արդեօք իր միտքը կը բացայայտէ՞ այնպէս ՝ինչպէս կը խորհէր: Եւ ասոր համար ամէնէն աւելի պէտք եղածը շարքը, կարգը, սարքն է. Քերականութիւնը — գիտէք — երկու մասէ կը բաղկանայ.— Բառագիտութիւն՝ որ բառերուն գիտութիւնն է, լեզուի մը բառերուն անուններուն եւ անոնց մասերուն գիտութիւնն է, եւ — Համաձայնութիւն, որուն գլխաւոր պայմանն է Շարադրութիւնը, զոր տեսանք նախորդով:

ՏԱՐԱԶ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դ.

Տէյման, միշտ շայլեկով եւ թեւերը սոթտած, ամպիոնէն վար իջաւ ու մտաւ ալեկոծ ծափերու ծովին մէջ:

Անմիջապէս սկսաւ վիճաբանութիւնը Ուսուցչական Դաշնակցութեան Կեդր. Վարչութեան բարոյական գործունէութեան զեկոյցին շուրջ: Կուտանք միայն Համեօէրի ճառը:

Համեօէր նախ կանգ առաւ այն կարեւորութեան վրայ, զոր կը ներկայացնէ այս համագումարը, տեղի ունենալով երեք ամիս առաջ սէնտիքատներու համադաշնակցային համագումարէն, ուր ուսուցչական սէնտիքան պիտի երկայ պաշտպանել ոչ միայն խաղաղութեան դատը, այլ եւ ուսուցչութեան շահերը: Կը նշանակէ թէ ուսուցչական սէնտիքան շահագրգռուած է իր անկախութեամբ, — եւ ի՞նչ է արդէն սէնտիքալիզմը, եթէ ոչ ասպարէզի մը շահերուն պաշտպանութիւնը: Ուսուցչական սէնտիքային պարտքն է ոչ թէ հետեւիլ անձնաւորութիւններու, քաղաքական նշանաբաներու, այլ արհեստակցական պահանջներու: Ահա թէ ինչո՛ւ սէնտիքալիզմը պարտաւոր է յարգել փոքրամասնութիւնը, այսինքն ընդհ. սէնտիքային յարող միութիւնները: Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսայի ուսուցչական սէնտիքան ունենայ հաւաքական հոգի մը, ատոր համար պէտք է վերջ դնել հոսանքներու հակամարտութեան, լուսանքներու տակ չընկճել անոնք որ չեն մտածեր մեզի պէս:

Սէնտիքային ներքին այս անկախութենէն վերջ, ճառախօսը պաշտպանեց ժող. ճակատը, — Նախ ցաւ յայտնեց որ այդ շարժումը չկրցաւ տալ ինչ որ կը սպասուէր իրմէ, բայց երբեք պէտք չէ ցաւիլ որ ուսուցչական սէնտիքան յարած է ժող. ճակատին: Մ՞վ կրնայ մոռնալ այն խանդավառութիւնը, որ 12 Փետր. 1934էն վերջ սէնտիքաները կը զօդէր ժողովրդային ինքնաբեր եւ պոռթկուն շարժումին՝ ժող. ճակատին: Այժմ անհրաժեշտ է ստեղծել նոր տենդ մը, ճիշդ ինչպէս գոյութիւն ունէր երկու տարի առաջ:

Խաղաղութեան դատին գալով, Համեօէր յայտարարեց թէ Ուսուցչական Դաշնակցութիւնը դէմ է ապառազինութեան, կողմնակից՝ վէճերը լուծելու միջազգային խորհրդակցութեամբ: Ցաճախ գիտել կը տրուի թէ խաղաղասիրութիւնը հաշտ չերթար յեղափոխականութեան հետ, — բայց երկու մեծ յեղափոխականներ, Թոպլսիեէր եւ Լենին, ցոյց տուին թէ խաղաղասիրութի՛ւնն է որ կը սնուցանէր իրենց յեղափոխական ոգին. Սպանիոյ արիւնհեղութեան առթիւ տեսանք մեր խաղաղասիրութեան հակառակելով՝ կ'առաջարկեն չարունակել կռիւը, եւ ի՞նչ կրակոտ բանաձեւեր ու ճառեր այդ յանկերգով: Պայքար Ֆաշիզմի դէմ, — շատ լաւ: Բայց ի՞նչ է Ֆաշիզմը, եթէ ոչ պատիժը, որու դատապարտուեցան այն ազգերը, որոնք չկրցան ընկերային իրական խաղաղութիւն հաստատել:

Այս ճառէն վերջ, վիճաբանութիւնները փակուեցան եւ Տէյմանի զեկոյցին մասին գնահատական բանաձեւին թեր քուէարկեցին 862 հոգի, դէմ՝ 238, ձեռնպահ՝ 33:

Այնուհետեւ Տէյման յայտարարեց թէ համագումարի այս նիստին հրաւիրած է Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարը, Ժուհօն, ուստի խնդրեց որ ցոյցեր չկատարուին եւ թշնամական արտայայտութիւններ տեղի չունենան:

Եւ սակայն, երբ ներս մտաւ Ժուհօն, ընդդիմադիրները լուսանքներով ողջունեցին զայն: Ժուհօ յայտարարեց բեմէն.

— Այս մեղադրանքները չեն կըրնար ցրտութիւն ստեղծել մայր սէնտիքային եւ զաւկին միջեւ: Բայց եւ այնպէս ձեր համագումարին մասնակցողներէն, իբրեւ երկրին ընտիր մըտաւորականներէն, կը սպասուէր քաղաքավարութիւն եւ խօսքի յարգանք: Անոնք որ համակրութիւն մը չունին Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարին հանդէպ, կրնան սպասել 3 ամիս եւս, ընտրելու համար իրենց ուզած անձը, սէնտիքաներու համադաշնակցային համագումարին մէջ:

Ժուհօ յետոյ հրաւիրեց որ անհատական համակրութիւնները տեղի տան ընդհանուրին շահերուն՝ այն պահուն երբ վտանգը կը սպառնայ...

Այմուէր չդադրեցան, լուսանքները շարունակուեցան եւ Ժուհօ չկրցաւ խօսիլ: Տէյման, յանուն Կեդր. Վարչութեան, առաջարկեց ընդհատել նիստը, դուրս հանել ուժէկնդիրները եւ յետոյ ներս ընդունիլ միայն պատգամաւորները:

Երբ նիստը վերսկսաւ, Ժուհօ դարձեալ բեմ բարձրացաւ: Նախ խնդրեց մոռնալ միջադէպը, յետոյ փափաք յայտնեց որ շարունակուին խորհրդակցութիւնները բոլոր հոսանքներուն միջեւ, գանելու համար վարուելու ուղեգիծը: Բայց գործելու համար պէտք չէ սպասել որ ամէն մարդ մտածէ նոյն ձեւով: Աշխատանքի Ընդհանուր Դաշնակցութեան մէջ, կրնան գոյութիւն ունենալ գաղափարական տարբեր համակրութիւններ, Մինչ փոյթ, կը բաւէ որ աշխատանքի միութիւն ստեղծուի: Փոքրամասնութիւնը պէտք է համակերպի յանուն կարգապահութեան այսպէս կազմակերպութիւնը կը դառնայ ցնորք: Ըսաւ թէ Օրանժի իր ճառը ապստամբի մը չէր կառավարութեան ուղղուած, այլ ազդարարութիւն մը: Իր փափաքն է որ բոլորը միանան եւ արթուն կենան հասարակաց թշնամիին դէմ: Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան մէջ անհերքելի է տարակարծութիւնը կամ վէճը,— միութի՛ւն, զօրաւոր միութիւն: Սէնտիքաներու շարժումը պէտք է անկախ մնայ կուսակցութիւններէն, կառավարութիւններէն եւ վարդապետական տարազներէն:

Միջազգային խաղաղութեան դատին գալով, յայտարարեց թէ դէմ է գաղափարական խաչակրութիւններու: Մթնոլորտը ծանր է, բայց պէտք է առնուր կառչիլ ազատութեան գաղափարին: Ժուհօ կը հաւատայ թէ Նախագահ Ռուզվէլթ կրնայ ընդհանուր կոչով մը նպաստել աշխարհի խաղաղութեան: Անձնապէս կը փափաքի որ խորհրդակցութեան մը նստին բոլոր ազգերը առանց խտրութեան, որովհետեւ անկարելի է պատերազմով ապատագրել գերի ժողովուրդները:

Դադարէ մը վերջ նիստը վերսկսաւ: Եւ անմիջապէս ճառախօսական մենամարտ մը է պաշտպանութիւն Ուսուցչական Դաշնակցութեան երկու պաշտօնաթերթերուն,— L'Ecole Libératrice կը կոչուի կեդրոնին վարած թերթը, ընդդիմադիրներունը՝ L'Ecole Emancipée,— այս վերջինները կը քննադատեն կեդրոնը, որ չի յարգեր կարծիքի ազատութիւնը: Իմանք կ'առաջարկեն ազատ բեմ մը ստեղծել պաշտօնաթերթին մէջ, էջ մը բանալ ստորագրող յօդուածագրին պատասխանատուութեան տակ: Խմբագրապետը, Լաֆիէր, որ միաժամանակ փոխ - քարտուղարն է Կեդր. Վարչութեան, կը պնդէ թէ խմբագրապետը կըներկայացնէ սէնտիքային ձայնը, մինչ յօդուածագիր մը՝ անհատ մը, ուստի չի կրնար տեղ տալ անհատական ձայներու, պաշտօնաթերթը չվերածելու համար մէկ սիւնակէն միւսը իրարու դէմ հայհոյող հակառակորդներու բեմի: Ցեռակէտներու, ամէնէն անհաշտ կարծիքներու բախումը բան մը չի պակսեցներ թերթէն, երբ այդ տեսակէտներու արտայայտութիւնները տեղի կ'ունենան պարկեշտութեամբ եւ փոխադարձ յարգանքով»: Խմբագրապետին այս յայտարարութիւնը ողջունուեցաւ ծափերով, յետոյ փրոփականտի յանձնախումբին կողմէ Քոռնէ զգուշացուց սէնտիքային անդամները, որ ամուլ վէճեր չստեղծեն իրենց մամուլին մէջ: Այնուհետեւ փայլուն ճառ մը խօսեցաւ Վիվիէ, որուն արտայայտած տեսակէտներէն խանդավառուած Ուսուցչական Դաշնակցութեան Ընդհ. քարտուղարը, Տէյման, առաջարկեց յաջորդ նիստին նախագահ ընտրել Վիվիէը, ու ի վարձատրութիւն:

Յաջորդ նիստին կը նախագահէր արդէն Վիվիէ: Համագումարը քննութեան առաւ նախ ընկերային դատափարակութեան հարցերը, գաղթային ուսուցիչներու հոգերը եւ վերջ դրաւ նիստերուն, Տէյմանի սա խօսքով.

— Գործելու եղանակները տնօրինեցիք, աշխատանքի ուղիներ գծեցիք. Այժմ կարգն է գանոնք գործադրելու, իրականացնելու: Գեղեցիկ է երբ խօսքին կը հետեւի գործը:

** Ուսուցչական Դաշնակցութեան նիւթական գործունէութեան մասին ճիշդ գաղափար մը տալու համար, արձանագրենք որ 1936 - 1937 մուտք ունեցած է 3.901.090 ֆրանք, իսկ ծախք՝ 3.443.806 ֆրանք ելք: Սնտուկին մէջ պահեստ դրամ ունին 457.283 ֆր.:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈԼԻՍԸ ՔԱՂԱ՞Ք Է ԹԷ ԱՂՔԱՆՈՑ

«Ճումհուրիէթ»ի աշխատակիցներէն փէյամի Սէֆա կը գրէ.,

Բարեկամ մը հարցուց ինծի.

— Կեանքիդ մէջ գէթ անգամ մը եղա՞ր «Չուշա Թէփէսի»:

— Այո՛:

— Ընաւ Քիլիօս գացի՞ր:

— Ո՛չ:

— Լաւ: Ուրեմն գուն անգամ Իսթանպուլի մէջ չտեսած տեղեր ունիս: Միթէ քի՞չ է թիւը այն Իսթանպուլցիներուն, որոնք իրենց կեանքին մէջ անգամ մը իսկ Ջամլըճան չեն տեսած եւ զայն մի միայն Համիտի նամակներէն կը ճանչնան:

Մենք երբ Լալէլի կամ Գասըմփաշա բնակող անձը չենք կրցած Գոմուրլիի բարձունքները հանել, ի՞նչպէս պիտի կրնանք Հարաւ - Ամերիկայէն հոս զբօսաշրջիկ բերել եւ Իսթանպուլի մէջ պտտցնել: Տակաւին քաղաքին մէկ տեղէն ուրիշ տեղ մը երթալու համար ճամբայ չկայ, սման եւ գիւղին փոխադրական միջոց չկայ:

Այս խօսքերը արդեօք քանի՞երորդ կրկնութիւններն են ոչ ոքին անծանօթ մնացած ճշմարտութիւններէն մէկուն, որոնք ազնուական չափ արաչ եւ ազնուական բացարձակութեամբ կ'արտայայտուին: Բայց եթէ կարելի ըլլար 5 դրուշի փոխարէն օգտուելով «Չուշա Թէփէսի» ելլել կամ Քիլիօս երթալ կայծակ - կառախումբով, արդեօք դարձեալ այս վայրերը չտեսնողներ պիտի չգտնուէի՞ն Իսթանպուլի մէջ: Գուցէ պիտի աւելնար, որովհետեւ կարելիութեան համեմատութեամբ անհոգութիւնն ալ պիտի աւելնար: Քիլիօս երթալը քիչ մը պարապ ժամանակի, քիչ մըն ալ դրամի կապուած առիթ մը ըլլալէ պիտի դադրէր:

Քաղաք մը ամէնէն քիչ ճանչցողները, շատ հաւանաբար անոր մէջ ապրողներն են: Անոնք որ արտաքին «Թուրքիզմ»էն աւելի ներքին «Թուրքիզմ»ը քաջալերել կ'ուզեն, կրնան խորհիլ որ, նախքան Արժանթինէն հոս զբօսաշրջիկ բերելը, Գարակիւմրիւքէն դէպի Սարըեար, նոյնիսկ Սուլթան Ահմէտի հրապարակէն դէպի Պայազիտ զբօսաշրջիկ քաշելու ենք:

Բայց, այնպէս կը կարծեմ թէ, մեր միջեւ քանի մը Իսթանպուլի խենթ ալ գտնուելով հանդերձ, չկայ մէկ հատ իսկ մարդ մը որ Իսթանպուլը թիզ առ թիզ չափած ըլլայ իր քայլերովը եւ աչքերովը ճանչնայ, կամ քաղաքին ծանօթ ըլլայ իր կատարեալ պատմութիւնովը:

Գիտնականները տարակարծութեան մէջ ինկած են, սա նշանաւոր ընդհ. բանաձեւի չէնքը պարկ մը թէ ոչ պալատ մըն է: «Եթէ մեծութեանը նայինք պալատ է, իր գէշ կառուցուածքին նայինք ախոռ է» ըսելով հաստատակ տեղիք բաղդատութեանց ապացոյցներուն կարօտ կը մնանք: Բայց դարձեալ իրաւունք ունի բարեկամս: Ո՛չ թէ ընդհ. բանաձեւն, այլ առանց խնամքի թողուելուն համար իր մէջը պատելու համար մեր ախորժակը անգամ չգրգռող աւերակ Իսթանպուլին ի տես ալ նոյն կասկածի տագնապը կրնանք անցընել.— Քաղա՞ք մըն է արդեօք թէ ոչ աղբանոց: Երբ իր կարգ մը չէնքերը եւ յիշատակարանները ներկայի ունենանք՝ քաղաք է, իսկ երբ իր պողոտաներուն եւ փողոցներուն նայինք՝ աղբանոց է »:

ՕՐ. ԼՈՒԻԶ Տ. ԳԱՆՁԱՐՃԵԱՆ

Եւ

Պ. ՊԱՐՈՅՐ Մ. ՕՐՋԱՆԵԱՆ

Նշանուած

Պաղտատ, 30 յուլիս 1938 Քէրքուք

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՆԴԻՐԸ

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ.—

«Հարեւան Թերթը վերջին թիւին մէջ անպատասխանատու տեղեկութիւններ հաղորդած կը Հայերու Թուրքիա վերադարձի մասին:

Այդ լուրը Պոլսէն հաղորդուած չէ, ոչ ալ պոլսական թուրք եւ հայ թերթերուն մէջ այդ մասին ակնարկութիւն կայ:

Օրեր առաջ նոյն լուրը տարբեր բովանդակութեամբ մեզի հաղորդուեցաւ աթենական աղբիւրէ մը (անունը առկայուած ենք գաղտնի պահել):

Այդ աղբիւրին համաձայն, ֆրանսական թուրք բանակցութիւններու ընթացքին, ֆրանսացի ներկայացուցիչները հարցուցած են թուրք կառավարութեան թէ ինչ կը մտածէ Հայերու Թուրքիա վերադարձի մասին: Թուրք կառավարութիւնը տրամադիր եղած է որոշ թիւով Հայերու վերադարձի արտօնութիւն տալ, պայմանաւ որ հայաստանեան կայուածներու խնդիր չյարուցուի: Թուրք կառավարութիւնը հասկցուցած է թէ այս հարցին մէջ ոչ մէկ զիջում չի կրնար ընել:

Լուրը հաղորդող պաշտօնական աղբիւրը կ'ուզէր գիտնալ թէ ընդհանրապէս Հայերը ինչ կը մտածեն Թուրքիա վերադառնալու մասին:

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 3ին Պուէնոս Այրէսի մէջ մեռած է երիտասարդ Վանեցի մը, Վահրամ Հիւսեան:

Ծնած էր Վան, 1907ին: Տարիներէ ի վեր կը տառապէր ոսկի հիւանդութենէ մը, որ հետեւանք էր Թիֆլիսի մէջ անցուցած հիւանդութեան մը: Ուսանողական տարիներէն փոխադրուած էր Պերլին, յետոյ Պուէնոս Այրէս, եւ կը դարմանուէր Ամերիկացի բժիշկներու կողմէ: «Արմենիա» կը գրէ այս առթիւ.

— «Հակառակ տարիներու հիւանդութեան, տարաբախտ երիտասարդը երբեք չլքեց սորվելու եւ ինքնազարգանալու տենչը: Արտակարգ ընդունակութիւն ունէր արագօրէն ըմբռնելու ելեկտրականութեան, հեռաձայնի եւ ռատիոյի վերաբերեալ գիտութիւնները ու նորութիւնները: Իր ընակարանը կատարեալ արհեստանոցի մը վերածած էր, իր մահիճէն կապ պահելով ամբողջ աշխարհի հետ: Ոչ միայն կը խօսէր ու կ'ունկնդրէր, այլ եւ զանազան գիտական վերլուծումներ կուտար ժամանակակից զանազան հաստատութիւններու, որոնցմէ շատերը զարմանալով իր արտակարգ ընդունակութեան եւ հմտութեան վրայ, ի գնահատութիւն իր յայտնաբերած արտակարգ շնորհքին, շատ անգամներ մինչեւ հեռաւոր Արժանթին իր բնակարանը կ'այցելէին, շնորհաւորելու եւ անձամբ ճանչնալու համար»:

ԻՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

«Երկու աղջիկներուն թաքստոցը ես ձեզի ցոյց չտուի՞ եւ դուք ինծի չխոստացա՞ք միթէ զիս ձերբակալուածներուն մօտ տանիլ», գոչեց Հայը անձկութեամբ: «Կ'ուզէ՞ք արդեօք դրժել ձեր խօսքին»:

«Մ'վ կ'ըսէ դրժել: Համբերատ եղիր: Ձեզ պիտի յանձնենք պէտք եղած տեղը, եւ հոն ինչ որ պատահի ձեզի, անշուշտ մեր գիտնալիք բանը չէ։ Օ՛ն յառաջ»:

Ջինուորներէ շրջապատուած, Սիրանոյշ եւ Լուսաբեր Կրապովիչ, իրենց ետեւէն ալ Փիւսկիւլճեան, առաջնորդուեցան հիմա այլ եւս բոլորովին պարպուած կամարակապէն: Երբեմն երբեմն լամբարին լոյսը կ'իյնար զնդակահար Հայու մը դիակին վրայ: Ցեռոյ հասան ելքը: Լուսցեր էր, եւ դէգ դէգ մեռելներ լեցուած գաւիթներուն մէջէն տարուեցան գըրան մը առջեւ, ուր խումբ մը Հայուհիներ մերկ հողին վրայ կծկտած էին կամ փռուած, քանի մը թուրք պահակներու հսկողութեան տակ: Սիրանոյշը եւ Լուսաբեր Կրապովիչը ձերբակալող Ջոկատին պետը լուր տըւաւ եւ յանձնեց զանոնք հրամանատար էնթասպային, որ ձեռքի շարժումով մը միւսներուն կարգը անցընել տուաւ: Փիւսկիւլճեան փորձեց դարձեալ անոնց փէշէն երթալ:

«Սպային հետ պէտք է խօսիմ: Մի՛ վախնաք: Ես պիտի ...»:

Լուսաբեր Կրապովիչ անոր կողմը երկնցաւ եւ երեսը թքաւ:

«Գիտէ սատկիս, պաշտօնավաճառ պիտի սատկիս, հոգս անգամ չէ, ա՛յ դուն չըլլալիք», պոռաց անոր ետեւէն, երբ զինուորները կը քշէին կը տանէին զայն:

Ցետոյ երկու աղջիկները կծկտեցան, իրարու սեղմուած, միւս ձերբակալուած կիներուն մէջտեղ, սպասելով իրենց ճակատագրին:

Հովիտին մէջ կ'այրէին Հայերու տուները: Բերդին ստորոտը խմբըւած ամբողջ հայկական թաղաքամերը բոցերու մէջ էր եւ ամենամեծ մասով արդէն իսկ փլած կործանած: Վերէն կը տեսնուէր, թէ ի՛նչպէս մարդկային կերպարանքներ բոցակէզ չէնքերուն մէջտեղերը կը թափառէին, զինուորներէն հալածուած, որոնք մերթ գնդակահար ալ կ'ընէին մին կամ միւսը: Օգնութեան յուսահատական աղաղակներ ,անվերջ անվերջ, կը խուժէին մինչեւ վեր, ուր ձերբակալուածները կը սպասէին:

Երիտասարդ կիներուն եւ աղջիկներուն բանտարգել վայրէն քիչ մը անդին՝ գետինը դէպի ապառաժին ցից զառիթափը կը խոնարհի հարթ հասատար մակերեսի մը: Հոն հաւաքուած էին քանի մը հարիւր տղաք, անոնք ալ զինուորներէն շրջապատուած: Աջքին անդին կը կենային զազահար առանց բերաննին բանալու, կամ անհանդարտ կը շարժակէին մէկ տեղէն միւսը:

Արեւը կը բարձրանար: Քանի մը ժամեր սահեցան, եւ ոչ ոք ընաւ կը մտահոգուէր ձերբակալուածներով: Ցանկարծ հայ տղոց խումբին մէջ կեանք եկաւ, յորսէն հինգ տարեկան տղաքը մինչեւ յիսունհոց երիտասարդ եւ չափահաս մարդիկ այդ խումբին մէջ էին: Փոքրիկ ջոկատ մը զինուորներ շարուած, հրամանատարական եկեղեցի մը բարձրացայն,— աղջիկներ իրենց նայուածքը ուղղեցին դէպի անդնդախոր զառիթափին եզրը թըշուառութեան ու չարչարանքի իրենց ընկերներուն վրայ:

Ջինուորները կը քշէին իրարու շատ կից պզտիկները ապառաժին զմբէթին մօտը բաց տեղ մը, հրապարակ մը բացուեցաւ: Եւ ահա Սիրանոյշ ու Կրապովիչ կը տեսնէին, թէ ինչպէս տղոցմէ տասը հոգի բռնեցին՝ դուրս քաշեցին իրենց կարգէն, իսկ որ պարտաւորուած էին ուղիղ շարքի վրայ իրարու ետեւէ երթալ: Հրամանի մը վրայ խեղճերը ծունկի եկան իրենց կեցած տեղը, զինուոր մը անցաւ վերջին տղուն՝ ետեւը, ինք ալ ծնրադրեց եւ հրացանը պարպեց իրեն ու ջիւ զանուած տղոց կռնակին: Գընդակը հետեւեցաւ իր ճամբուն իրարու ետեւէ ծնրադիր տասը մանուկներուն ամբողջ շարքին մէջէն, որոնք աջ ու ձախ իրարու վրայ ինկա՜ն ...

Վերէն դիտող Հայուհիներէն մըթաւ աղիողորմ ճիչ մը եւ զառիթափին ի վար հէք պզտիկներուն շարքին մէջ ինկաւ աննկարագրելի յուսահատութեան շարժում մը ... Ոմանք տարբերային, բնազդական անդիմակցութեամբ փորձեցին զինուորներուն թըշուառական ճահուկը ճեղքել, բայց անգթօրէն ետ քշուեցան կամ գնդակահար գետին տապալեցան:

Իրարու ետեւէ շարքը դիտապաստ փռուած էր գետինը: Անոնցմէ մէկ քանին դեռ կը շարժէին: Հրաման մը գոռաց ,եւ քանի մը զինուորներ մօտեցան ինկողներուն, իրարու ետեւէ կ'առնէին մարմինները եւ թեւերնին լայն բանալով — օրպէսզի ույժ առնեն — կը նետէին ժայռին ափը, այնպէս որ հարիւր, երկու հարիւր մեթր աւելի խորը անվրէպ քարակոյտին պիտի խորտակուէին.

(13)

Թարգմ. ԵՏՈՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ճառ մը բաւական վաճառում կ'ընէ ։ Յաջորդ օրն իսկ, գիմացը կը բացուի Թուրք ծխավաճառ մը եւ Հայը կը ստիպուի գոցել խանութը, առ ի չգոյէ յաճախորդի ։ Ընդհանուր, հայ ընտանիքները մեծ մասով հեռացած են, իսկ Թուրքերը պոյքոթ հռչակած են ....»

Մասնաւորաբար ծանր է Գիւրճիլէի շինած նոյնական գիւղերուն վիճակը ։ Թուրքերը չեն ուզեր նոյն իսկ ջուր տալ ։ Առօրեայ ճնշումները ալ զատ ։ Այնպէս որ Հայերը պարտադրուեցան գաղթելու, բայց կառավարական եւ ազգային իշխանութիւնները միջամտելով յաջողեցան արգիլել գաղթը ։

** Թուրքերը զինուորական առեան մը եւս կազմած են Սանճաքին մէջ, մինչդեռ Փարիզի «Թան»ը կը գրէր թէ Թուրք զինուորները կը գտնուին Թրաքիական երկրի մէջ» ։ Թուրք հրամանատարը գրաւած է Եւրոպացիի մը բնակարանը ։ Եւրոպացին կը բողոքէ կուսակալին, որ կը յանձնարարէ հրամանատարին դիմել ։ Այս վերջինը կը մերժէ Ֆրանսերէն խօսիլ, թէեւ գիտէ ։ Եւ վճռապէս կը հրամայէ յաջորդ օրն իսկ պարպել տունը ։ Հիւանդ Եւրոպացին կը պարպէ տունը եւ կը յանձնէ հրամանատարին ...

** Դամասկոսի Գրօճիի թերթի թղթակիցը կը գրէ Անտիոքէն (4 օգոստ.) ։ Արաբները եւ Հայերը շատ կը նեղուին կարգ մը Թուրք տարրերու ընթացքէն՝ Սանճաքի եւ մասնաւորապէս Անտիոքի մէջ ։ Այդ պարոնները այնպէս կը շարժին որ կարծես կը գտնուին գրաւուած երկրի մը մէջ ։ Սրճարաններու մէջ կը խմեն առանց վճարելու, եւ վաճառականներէ գնում կը կատարեն՝ դրամի փոխարէն փայտի հարուածներ տալով ։

Աւելի ծանր դէպք մը տեղի ունեցաւ կիրակի առաւօտ ։ Անշուշտ հայրենասիրական նուագի մը ընթացքին, Թուրք մը կուսակցութեան նշաններու Թաղը, երբ ժողովուրդը դուրս կ'ելլէր տաճարէն ։ Մարդը ուղղակի ներս կը մտնէ եւ կ'ընէ կարգ մը անպարկեշտ շարժումներ, ուխտաւորներու բարեհաճ աչքին տակ ։ Եւ երբ հաւատացեալները կը բողոքեն, կը սկսի հայհոյել քրիստոնեաներուն, քրիստոնէութեան եւ Քրիստոսին ։ Մինչ պաշտպանուելով ոստիկանութեան որ այս ձեւով մեղսակից կը հանդիսանար, մարդը կը վերադառնայ Թրքական Թաղը ։

** Լուրի մը համաձայն, որ շատ հաւատալի չի թուիր, Թուրքիայէն 100 000 Թուրքեր պիտի փոխադրուին եւ տեղաւորուին Սանճաքին մէջ ։

"Ոճիր է պատերազմի չպատրաստուիլ,,

Իտալական ռազմափորձերէն վերջը, Մուսոլինի ճառ մը խօսելով յայտարարեց ·

— «Մինչ թնդանօթները կ'որոտան աշխարհի շատ մը մասերուն մէջ, յիմարութիւն է պատրանքներ ունենալ ։ Ոճիր է չպատրաստուիլ ։ Մենք պատրանքներ չունինք եւ կը պատրաստուինք» ։

Զօրահանդէսին ներկայ էին նաեւ Թագաւորը եւ գահաժառանգը ։ Ռազմափորձերը սահմանափակ հանգամանք ունէին, եւ ամէնէն աւելի նոր ստրատեգիութիւններն էին որ փորձուեցան ։ Իտալական մամուլը բնական առնելով Մուսոլինիի խօսքերը, կը շեշտէ թէ «Իտալիա կը ստեղծէ շարժուն եւ վճռական պատերազմի նոր եղանակը արդիւնք, բուռն եւ անողոք, հիմնուելով վարիչներու եւ զինուորներու նախաձեռնութեան եւ ֆիզիքական ու հոգեկան առոյգ յատկութեանց վրայ ։ Իտալիոյ համար պատրաստութիւնը կը նշանակէ կարող ըլլալ անմիջապէս կատարելու առաւելագոյն յարձակողական ճիգը» ։

Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի եւ ցամաքային ու ծովային ստորակոյտներու վարիչները վերջերս մասնաւորապէս քննեցին զինուորական եւ օդանաւային ուժերու քանակը եւ որակը բարձրացնելու հարցը ։ Մասնաւոր ճիգ մը պիտի փորձուի, լրացնելու համար Սպանիոյ մէջ պատահած օդանաւային կորուստները ։

** Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ ալ յոռետեսութիւն կը տիրէ Կեդր. Եւրոպայի դէպքերու ընթացքին առթիւ ։ Շատեր մտամտանշուած զինուորական պատրաստութիւնները կը կապեն յառաջիկայ ռազմափորձերուն հետ. ուրիշներ կը կարծեն թէ Գերմանիա կ'ուզէ ազդարարութեան ցոյց մը կատարել եւ ճնշել հարեւան երկիրներու վրայ ։ Վերջապէս վախցողներ ալ կան որ Գերմանիա ոտնձգութիւն մը կատարէ, եթէ գոհացուցիչ լուծում չստանայ չեխական խնդիրը ։

»»»» • ««««

ՔԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԹԵԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ վերջացան հինգշաբթի օր, փայլուն զօրահանդէսով մը, որուն կը մասնակցէին 20000 զինուորներ ։ Ներկայ էր նաեւ հանրապետութեան նախագահը ։ Ռազմափորձերուն գլխաւոր նպատակն էր ետ մղել իտալական յարձակում մը (անշուշտ կեղծ) ։ Վարչապետ Գ. Տալատիէ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց · — «Ֆրանսա կրնայ միեւնոյն վստահութիւնն ունենալ իր Ալպեան ինչպէս բոլոր զինուորներուն վրայ ։ Ռազմափորձերը տեղի ունեցան տաժանելի գետնի մը վրայ ։ Բայց եւ այնպէս փորձը անցաւ փայլուն յաջողութեամբ» ։

ՍՈՍԿԱԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Փարիզի վրայ, ուրբաթ գիշեր, տեղատարափ անձրեւով մը որ տեւեց քանի մը ժամ ։ Երկու հոգի մեռան կայծակնահար ։ Ողողումներ պատահեցան շատ մը արուարձաններու մէջ ։ Գաւառի մէջ փոթորիկն ու ջրհեղեղը շատ աւելի մեծ վնասներ պատճառեցին ։

400.000 ԲԵՌ ԽԱՂՈՂ փճացած է ամբողջովին կամ երեք չորրորդ մասով, Ալժերիոյ մէջ, իրրեւ հետեւանք Մարսէյլի նաւահանգիստի բանուորներու գործադուլին ։

ՍՊԱՆԻՈՑ բոլոր ճակատներուն վրայ հանրապետականները գերագոյն ճիգեր կը թափեն, գիմադրելու համար ազգայնական գրոհին, որ կը ձգտի կասեցնել իրենց յառաջխաղացութիւնը ։ Կռիւները հետզհետէ կը սաստկանան ։

ՉԷՍՏԻՆԻ կացութեան առթիւ, Անգլիոյ վարչապետը տեսակցութիւն մը ունեցաւ գաղթային նախարարին հետ, որ անցեալ շաբթու Երուսաղէմ գացած էր ։ Այս վերջինը ծայրայեղ ճառ մը խօսեցաւ ։ — Ցեղափոխականները երեք ականներ պայթեցուցին Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ, հինգշաբթի օր ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ճամբայ ելաւ Պէյրութէն, Փարիզ գալու համար ։

ՊՈԼՍՈՅ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ դեսպանատունը առթիւ, ինկիւլիզի պաշտօնաթերթը, «Ուլուս», զարմանքով դիտել կուտայ որ «անտեսական» ժողովին մասնակցած են նաեւ Ճափոնի զինուորական կցորդները ։ Թերթը քաղաքական հանգամանք տալով ժողովին, անտեղի կը գտնէ զայն, օտար հողի վրայ եւ կ'ըսէ Թուրքիա չի կրնար օրրան ծառայել «օտար պետութեան մը դէմ ուղղուած քաղաքական կազմակերպութեան մը» ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը Պերլինէն - Նիւ Եորք հեռաւորութիւնը կտրեց 25 ժամէն, գաղտնապէս ճամբայ ելլելով ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ր՞դ. ընկերական ժողովը 14 Օգոստոս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՍԷՆ ԹՕՐԻՍԻ «Ցառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ճաւսաւատեղին ։ Կարեւոր օրակարգ · Ներկայանալ անդամատետրով ։

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀՕՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Portէն — Վիէօ Բօռ — դէպի Cassisի ծովեզերեայ օգտաւէտ վայր մը ։

Ամբողջ օրը ճաշելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մտերիմ շրջանակով մը ։

Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ ։ Յարմանկարի պիտի առնուին բոլոր նաւագնացները ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՃԱՑՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ս Է Ն Թ - Ա Ն Տ Ր Է ի գողտրիկ պարտէզին մէջ ։

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը ։

կը նախագահէ հայրենակից Ց. ԽԱՆՕԵԱՆ

կը խօսի հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան ։

Հրապարակային Բանախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՔԱՔՕՒԼ խումբի կողմէ

14 Օգոստոս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին

կը բանախօսէ՝ Պնդ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Օ Ր Ո Ւ Ա Ն Հ Ա Ր Ց Ե Ր

Բանախօսութենէն վերջ տեղի կ'ունենայ ընկ. ճաշակրական Մէյյասեանի դպրոցի սրահին մէջ ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՐՕՄԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, ՇԱՐՕ-ԿՕՄՊԷՐ Գ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆՆերու օգտաւէտ եւ ծառախիտ ագարակին մէջ ։

կը նախագահէ՝ ընկեր Մ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

կը բանախօսէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ

Տոմսի գին՝ 3 ֆրանք, պզտիկներուն 1 ֆրանք ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ ՎԱՐՈՒԺԱՆ կոմիտէի կողմէ

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COINի գեղեցիկ գաշտավայրին մէջ

կը նախագահէ՝ ընկեր Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Գն աւտոմատական ճոխ բաժին ։ Առատ ս.․․ ։

Փափաքողներ իրենց ուտելիքներ միասին կրնան բերել ։

Դաշտավայրը գտնելու համար, բռնել կայարանի ճամբան, որ ուղիղ կը տանի ։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Ջ. Ո. Մ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆաՃիւՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս Երկուշաբթի ամբողջ օրը

ՍԷՆ-ՓԻԷՐի ծանօթ անտառին մէջ

կը խօսի՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ներկայ կ'ըլլայ ՋՈՄԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ. Լիոնի, Վիէնի, Ռոմանի, Կրընոպլի, Փարիզի, Մարսէյլի ընկերները ։

Ընտիր նուագախումբ՝ ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ կողմէ (Փալիզէն) ֆանթեզի եւ անակնկալներ ։ Կը մասնակցի ՋՈՄԻ «ԱՐԱՐԱ» երգչախումբը ։ Խաղեր եւ զուարճութիւն ։ Առատ գէլարար ըմպելիներ տեղւոյն վրայ ։

Երթեւեկի համար՝ առնել հանրակառքը

ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ Փ'ԱՅՅԵՍԻ մայր-եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի օր, 14 օգոստոս, սուրբ Աստուածածնի, հանդիսաւոր արարողութեամբ պիտի կատարուի խաղողօրհնէք, ինչպէս նաեւ բացումը ՉԱՐԻՔԱՓԱՆի նոր գեղակերտ խորանին ։

Ծ Ա Խ Ո Ւ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը, որ կը բանի իննը տարիէ ի վեր ։ Ունի բոլոր կազմածները եւ լոյս, կահաւորում, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով ։ Մարսէյլի պայմաններ ։ Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Յաղթս եւ շրջակայից բարեպաշտ ժողովուրդեան, թէ յառաջիկայ կիրակի, (14 Օգոստոս). Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Գրիգորէսէն մասնաւոր կերպով հրաւիրուած է կիլիկիոյ Աթոռին միաբան Ց. Հայրն վարդապետ Փաշալեանը, որ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ։

Սկիզբը ժամերգութեան՝ ժամը 8.30՝ Պատարագ՝ 10.30.

Յաւարտ Պատարագի խաղողի օրհնութիւն.

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

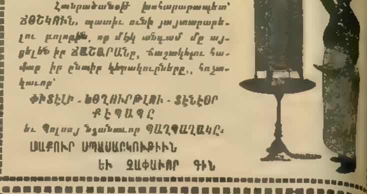

Ճաշարան Ծօշկուն

4, Rue de la BUTTE. 4
Place d'Aix – Marseille.

Հանրածանօթ խոհարարապետ՝ ԾՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարելու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը, ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները,, հոյակապ՝

ՓԻՑԷԼԻ - ԽՕՂՈՒՐԹԼՈՒ - ՏԷՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ ։

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74-51, 47-22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն ։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար ։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ

ԼԱՒ ԳԱՑՄԱՆԵԼ ։

" ՇԻՐԱԿ ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է ։ Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ. Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ եւ Թուզ. Հայ աւանդական սեղանին զարդ.

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անդարար արեւելեան կերակուրներու սիրահար էք, Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կեդրոնի մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՔԱԹԼԻ»Ն,

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով ։

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ ճոխ աղանդերներով ։

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոխարինելի պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը ։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն ու գիշերները քուն կը խանգարեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան ։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անբասիր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը փաստուած է ։

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél Dragon 70—89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ կամաւորներու եւ մարտիկներու Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը շաբաթ (13 Օգոստոս) երեկոյ ժամը 8ին, «Քաջ» Նուպարի սրահին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Պիտի խօսի՝ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ։

ՑԷՍԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան բնութեան խնճոյքը 15 Օգոստոս երկուշաբթի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հայրենակից Գ. Արշակ Աբրահամեանի վարձած վայրին մէջ, Պալ Աթրիւրին մօտ. Յաչերը միասին բերել ։ Նոյն օրը պիտի քաշուին նաեւ վիճակները ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դերասանուհի Տիկ. ՏԻՐԱՆԻԻ

Երկուշաբթի Օգոստոսի 15ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր - Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, առաւօտեան ժամը 10.30ին պատարագէն վերջ ։

ՆՈՅՆ ՕՐԸ Սէն Փիէրի գերեզմանատունը կէս օրէն վերջը ժամը 5 ուկեսին հանդիսաւոր արարողութիւն գերեզմանին վրայ ։

ԾԱՆ.— Հաւաքուիլ գերեզմանատան մուտքի մօտ ժամը 5ին ։

Յ. Հ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղի վիճակահանութեան շահող թիւերը դեռ չի գանձուած մէկ քանի թիւերը ստանալ հետեւեալ հասցէէն.— Կոր. Միրիմօրուքեան, 5, Allée de Panorama. Իսի. Մնացած թիւերն են 238, 185, 191, 172, 156, 64, 58, 55, 52, 5, 149, 91, 112, 12, 49 ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գ. Եղիա Ժամկոչեան կը փնտռէ իր եղբօր աղջիկը Տիկ. Սրբուհի Ժամկոչեան եւ իր զաւակները՝ Տիրուհի եւ Նազիկ ։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. P. Vartabedianի, 23, Quai de la Gare Arles (B. du Rhône), France

ՄԵԾ ՍՐԱՀ

ՔԱՂԱՔԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՎԱՐՁՈՒ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ։

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

SALONS JUVENIA.

51 Rue Saint Ferréol, MARSEILLE

Ներքնայարկ՝ Tél.: DR-74-07

ԲԱՑ Է ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ամէն ժամ, ժամադրութեամբ ։

PHÉNIX
anis distillé
Agent Général : M. Albert Bacri
ՐԱՔԻ ՓԵՆԻՔՍ
19 rue Turbigo PARIS 2e Tél. Cent. 83-17

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;
ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon.
Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères.
ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 14 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3808

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՇԱՐ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Եթէ որ եւ է պատմութիւն բանի մը կը ծառայէ, ահա դասն ալ առած եղանք։ Եւ եթէ նորը բան մը պիտի աւելցնէ կամ չտէ, ո՛րքան պատեհութիւններ կը կորսնցնենք ամէն օր, մնալով այսպէս քարացած եւ չճգած։ Ամուլ եւ ինքնահաւան։

Գոնէ երիտասարդները սեւերես պիտի հանե՞ն հինները, այն ճակատին վրայ զոր ուշադրութեան կը յանձնենք երկու օրէ ի վեր։

Գոնէ անոնք ճիգ մը կը փորձե՞ն հետեւելու, կարդալու, սերտելու, պաշար ամբարելու, ընկերային եւ քաղաքական գիտութեանց անսպառ շտեմարանէն։ Մասնաւորապէս այն աղբիւրներէն որ կը հոսին մեր բոլորտիքը, հայկական կամ հարեւան ափերու վրայ։

Խօսքը «ամաթէօր»ներու մասին չէ, այլ անոնց որ հաւատալով իրենց կոչումին եւ իրենց ճակատագիրը կապելով այս ժողովուրդին հետ, կ'ուզեն, կը յաւակնին դեր կատարել։

Գիտենք որ բազմաթիւ երիտասարդներ հասակ նետելով եւրոպական ափերու վրայ, պատեհութիւն ունեցան շփուելու հզօր մշակոյթներու հետ։

Շատերը բարձրագոյն կրթութիւն ստացան, ուրիշներ օգտուեցան դասախօսութիւններէ եւ դասընթացքներէ։ Դեռ ուրիշներ ալ կարդացին ու կը կարդան մինչեւ այսօր, հակառակ իրենց անձուկ միջոցներուն։

Եւ սակայն, հարց է,— հարիւրին քանի՞ն պարտք սեպեցին հետեւիլ այն գիտութեանց եւ ուսումնասիրութեանց որ կապ ունին մեր հանրային - քաղաքական կեանքին հետ։ Քանի՞ն յոգնեցան եւ կը յոգնին, իրենց կարգին օգնելու համար այս ժողովուրդի ճակատագրին բարելաւման, իբրեւ «չրջանաւարտ»։ Իբրեւ նոր եւ աւելի հասուն տարր։

Չէ՞ որ վաղուց հասած է ժամանակը, շատ շատերուն համար, ըլլան իսկ բանաստեղծ կամ վիպագիր։

Տեսակէտի խնդի՞ր։ Գրագէտը եւ բանաստեղծը, ուրիշ բառով՝ «ուսումնական»ը պէտք չէ՞ հետաքրքրուի հանրային կեանքով, ընկերային եւ քաղաքական մտահոգութիւններով։

Ո՞վ սորվեց այս նախապաշարումը։

Ահա Եւրոպա կը գտնուինք, միջոտ հաղորդակից՝ օրուան կեանքին։ Մէկդի դնելով շարք մը բացառութիւններ — արտակարգ տիպարներ — ո՞ր մտաւորականն է որ կը սահմանափակուի միայն գրականութեամբ եւ գեղարուեստով։

Մնաց որ, հազարներ ու հազարներ ունին ուրիշները, իբրեւ գրագէտ, գեղարուեստագէտ եւ մտաւորական, ուրեմն շատերը կրնան իրենք իրենց ընծայել փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ ամփոփուելու պերճանքը։ Եւ յաճախ բարիք մըն է այդ ճամբան։

Իսկ մե՞ր մէջ, ուր այնքան սահմանափակ են համրանքները, բոլոր ճակատներուն վրայ, ուր յաճախ ճրագով կը փնտռուին պիտանի եւ տրամադրելի ուժերը ․․․

Կարելի՞ է բան փոխել որ եւ է ասպարէզի մէջ, եթէ քիչ - շատ ընդունակ եւ աշխատունակ տարրեր նախընտրեն ամփոփուիլ իրենց պատեանին մէջ, իբրեւ անցորդ կամ դիտող։

Ե՞րբ հասած պիտի ըլլայ ժամանակը, արժեցնելու համար արդար յաւակնութիւններ։ Գոնէ թարմութիւն հոսեցնելու համար։ Մանաւանդ որ, աջօք - ձախօք տեսան կորուած ճամբան, եւ այլ եւս պատրանքներ չեն սնուցաներ, ինչպէս շատերը հիներէն։

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ մեր հանրային կեանքն ալ քիչ շատ հաստատուն ձեւ ստացած է, գրեթէ ամէն տեղ։ Կարճ խօսքով, կը տեսնենք ինչ որ կայ, ինչ որ կրնայ ըլլալ։

Դժբախտաբար հայրենիքի մէջ ալ չենք, որպէսզի մարդիկ չմեղանք ունենային սպասելու այս կամ այն «ռէժիմ»ին տապալման, իրենց հասակը ցցելու համար։

Եղած - չեղած՝ մէջտեղն է։ Սահմանափակ եւ անհրապոյր, բայց եւ այնպէս հայկական։

Ա՛ռ թիակդ եւ նետուէ ջուրը, կամ կրակը։ Արժեցուր աշխատանքդ, պաշարդ կամ կարողդ, բարեխղճութեամբ, հաւատարմութեամբ եւ յարատեւութեամբ։ Հիներն ալ այդպէս սկսան, եւ եթէ շատերը անբաւական եղան կամ սխալներ գործեցին, դուն աշխատէ լրացնել պակասը, կամ կանխել նոր վրիպումներ։

Այսպէս կը վերակազմուի ազգերու կեանքը, երկիրէ երկիր եւ սերունդէ սերունդ։

Ահա, օրինակ, Թուրքը։ Անճանաչելի դարձաւ քսան տարուան ընթացքին, երբ կը փորձէին իր հանդիսաւոր թաղումը կատարել։

Չենք մոռնար պարագաները, ոչ ալ համեմատութեան եզրերը։ Եւ սակայն, կարճատեսութիւն պիտի ըլլար մեր ծուլութիւնը եւ թմրութիւնը արդարացնել միայն «հանգամանաց պարագաներով»։

Ոգի՛, ոգի՛։ Եւ ճիգ, յարատեւ ու վճռական։ Այդպէ՛ս կանգուն կը մնան ժողովուրդները, կը ծաղկին ու կը զարգանան։

Որքան ալ անտանելի թուին մեր առջեւ ցցուած դժուարութիւններն ու խոչընդոտները, անոնք բաւական չեն ջլատելու մեր կորովը, ցամքեցնելու մեր ոգին։

Ընդհակառակն, դժուարութիւններն ու տառապանքները պէտք է ծառայեն իբրեւ խթան, քանի որ կը հաւատանք մեր ճակատագրին։

Պաշար, վերակազմութիւն եւ աշխատանք։

Ուրիշներ — հազարաւորներ — իրենց արիւնը տրամադրեցին, այդ ճամբուն վրայ։ Եւ կամ իրենց երակները քամեցին գիշերաջան տքնութեամբ եւ անսասան կամեցողութեամբ։ Հաւատացին եւ գործեցին։

Ինչո՞ւ վարանիլ ետեւէն հասնելու, աւելի կուռ պատրաստութեամբ, երբ անոնք նօսրացեր են արդէն ու կը հեւան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԱՆՑԱԳԻՐ ՉԻ ՏԱՐ ՖՐԱՆՍԱ ԳԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա ալ իր կարգին արգիլեց

Արտաքին նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Իտալական իշխանութիւնները օգոստ. 5էն սկսեալ իրենց հպատակներուն անցագիր չեն տար, ոչ անհատական ոչ ալ հաւաքական, Ֆրանսա գալու համար։ Այս պարագան վերագրելով ստորադաս իշխանութեանց նախաձեռնութեան, որու մասին Իտալիոյ արտաքին Նախարարութիւնը ինչպէս եւ Փարիզի իտալական դեսպանատունը կ'ըսէին թէ լուր չունին, Ֆրանսական կառավարութիւնը անյապաղ միջամտեց, լուսաբանութիւններ ստանալու համար։

Հակառակ կրկնակի ձեռնարկներու, օգոստ. 12ին էր որ հաստատուեցաւ թէ ջնջուած են բոլոր հաւաքական անցագիրները Ֆրանսայի համար, իսկ անհատական անցագրի դիմումները մասնաւոր քննութեան մը կ'ենթարկուին իւրաքանչիւր պարագայի համար։

Եղած անօրինութեանց այս հաստատման վրայ, որուն որ եւ է բացատրութիւն կամ արդարացում չէ կցուած, անօրինութիւններ որոնք շատ ցաւալի եղանակով մը պիտի խանգարեն երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, Ֆրանսական իշխանութիւնները հարկադրուեցան, ցաւ ի սիրտ, չնոր անօրինութիւն եւ օգոստ. 13ի կէս օրէն սկսեալ, Իտալիա երթալ ուզող Ֆրանսացիներուն համար հաստատել նմանօրինակ տրամադրութիւններ։ Այսպէս.—

1. *Ֆրանսացի շրջիկները (Թուրիստ) այլ եւս պիտի չարտօնուին Իտալիա երթալ կարճ բնակութեան մը համար, ներկայացնելով միայն իտալական հիւպատոսարաններու կողմէ տրուած շրջագայութեան տոմսերը։*

2. *Այն Ֆրանսացիները որ կ'ուզեն Իտալիա երթալ, պէտք է ապացուցանեն իրենց ուղեւորութեան անհրաժեշտութիւնը, ստանան մասնաւոր վիզա մը իրենց անցագրին վրայ, տրուած Ֆրանքօ-իտալական սահմանամերձ շրջաններու նահանգապետին, փոխ - նահանգապետին կամ արտասահմանի Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ*

3. *Ընդհատուած է հաւաքական անցագիրներու յանձնումը Իտալիոյ համար։*

*** Այս կարգադրումները հաստատուեցան ուրբաթ օր, վարչապետին եւ արտաքին նախարարին միջեւ կատարուած խորհրդակցութենէ մը վերջ։ Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Հռոմի Ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը քանի մը օր առաջ այս մասին դիմում կատարած էր Իտալիոյ արտաքին նախարարին, առանց գոհացում ստանալու։*

Նոր օրէնքներ Օտարականներու հսկողութեան համար

Ներքին Նախարարութիւնը նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առաւ մասնաւոր հրամանագրով մը, զօրացնելու համար օտարականներու հսկողութիւնը, թէ երկրին մէջ եւ թէ սահմանագլուխին վրայ, թէ քաղաքական եւ թէ վարչական տեսակէտով։

Համաձայն 1938 Մայիս 2ի հրամանագիր - օրէնքին, հետեւեալ անօրինութիւնները եղած են.—

1. *Զօրացնել շրջուն ոստիկանութեան վաշտերը, 15էն բարձրացնելով 19ի (աւելցած չորս վաշտերուն կեդրոնները պիտի ըլլան Անժէ, Անըսի, Նիս եւ Փօ)։*

2. *Զօրացնել սահմանային մասնաւոր ոստիկանութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, կարգ մը սահմանամերձ շրջաններու նահանգապետներուն տրամադրութեան տակ պիտի դրուին 150 ոստիկանական քննիչներ (գաղտնի ոստիկան), օժտուած՝ փոխադրութեան արընթաց միջոցներով,— հեծելանիւ կամ թեթեւ ինքնաշարժ, պարագային համաձայն։ Այս պաշտօնեաներուն գործը պիտի ըլլայ առանց այլեւայլի սահմանէն դուրս քշել սեւէ մէկը որ կը փորձէ Ֆրանսա մտնել գաղտնապէս։ Միեւնոյն նպատակով, հսկողութեան նահանգային յանձնախումբ մը պիտի կազմուի նախագահութեամբ որոշուած շրջանի նահանգապետին։ Յանձնախումբին պիտի աջակցին ոստիկանութիւնը, ոստիկան - զօրքը, աշխատանքի տեսչութիւնը, մաքսային վարչութիւնը, ջուրերու եւ անտառներու տեսչութիւնը, մասնաւոր ներկայացուցիչներով։ Միւս կողմէ, մասնաւոր յանձնաժողով մը պիտի կազմուի Ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ ընդհ. քարտուղարին, որ պիտի գործէ ի գիմաց նախարարին։ Այս յանձնաժողովին պաշտօնը պիտի ըլլայ կառավարութեան ներկայացնել օգտակար թելադրութիւններ, ապահովելու համար զանազան նախարարութեանց գործակցութիւնը։ Միւս կողմէ, Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ նշանակուած ընդհ. վերատեսուչ մը մասնաւորապէս պիտի յանձնուի զօրացնել սահմանային ոստիկանութեանց գործունէութիւնը, անդադար պտոյտներ կատարելով եւ պարբերաբար տեղեկագիրներ ղրկելով Ներքին Նախարարութեան։ Միեւնոյն ատեն, պիտի զօրացուի սահմանամերձ կայարաններէն եկած կառախումբերու հսկողութիւնը, համաձայն Ապահովութեան Տեսչութեան, երկաթուղիներու ընկերութեան եւ շահակից նահանգապետներուն միջեւ հաստատուած ընդհ. ծրագրի մը։*

3. *Զօրացնել հակալրտեսական կազմակերպութիւնը, որ ստեղծուեցաւ 1934 ապրիլ 28ին, եւ որ սակայն չունէր անհրաժեշտ պաշտօնէութիւնը։ Բոլոր անհրաժեշտ միջոցները տրամադրուած են այս կազմակերպութեան։ Բնականաբար մանրամասնութիւնները կը վերապահուին, ինչպէս օտարական գործերու եւ անթելի հսկողութեան մասին։*

4. *Օտարականներու կեդր. տեսչութիւնը վերակազմուած է 1934 ապրիլ 28ի հրամանագիր - օրէնքին հիման վրայ։ Վերահաստատուած է օտարականներու դեր - տեսչութիւնը, երկու անհրաժեշտ գիւաններով որոնց տրամադրուած են նոր տարրեր եւ միջոցներ։ Անոնց շնորհիւ վարչութիւնը պիտի կրնայ իր գործունէութեան կարեւոր մէկ մասը նուիրել այն բոլոր խնդիրներուն որ կը ծագին երեք միլիոն օտարականներու ներկայութենէն. օտարականներ որոնց բարոյական ըմբռնումները կրնան, եթէ խիստ հսկողութիւն չկատարուի, այլափոխել Ֆրանսական կլիման եւ պղտորել մեր ազգային բարքերը։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԼՈՒՐՋ, ՔԻՉ ՄԸ ԿԱՏԱԿ

Մանկավարժներ, վերջին տարիներուն, սկսան դժգոհիլ աւանդուած «ուսումներու» առատութենէն։ Անոնցմէ շատերը, կ'ըսեն, կը մոռցուին։ Ինչո՞ւ խճողել տղոց միտքերը։

Ես ալ, իմ կարգիս, կ'առաջարկեմ դպրոցներէն վերցնել աշխարհագրութեան դասը։ Այս կերպով, բաւական խելացի գործ մը ըրած կ'ըլլանք։ Արդէն պէտք ալ չկայ։

Մանկութեանս օրերուն, կը յիշեմ, մեր գլուխները կը պայթեցնէինք Հապէշիստանի նահանգներուն անունները գոց սորվելու համար։ Մուսոլինին մը բռնաւ ու տակն ու վրայ ըրաւ Աբիսինիոյ նահանգները։ Իսկ այն բոլորը՝ ինչ որ սորված չէինք դպրոցը, սորվեցանք ․․․ պատերազմական գործողութեանց տեղեկագրութիւններէն։ Ալ լեռ ու քաղաք մնա՞ց որ գոց չընէինք՝ օրաթերթ կարդալով։ Ետքը կարգը եկաւ Չինաստանի։ Վերէն վար գոց գիտենք, բոլոր թերթերու ընթերցողները, Փորէայէն մինչեւ Փէքինի երկարող ճամբաները, գիւղերը, քաղաքները ու նոյն իսկ կիրճերը։ Եղանք, մեծցանք Աւստրօ-Հունգար կայսրութիւն մը ճանչցանք։ 1918ին թերթերը նոր աշխարհագրութիւն մը սորվեցուցին, զանոնք իրարմէ բաժնելով։ 1938ին ուրիշ աշխարհագրութիւն մը,— «Անշլուս»։ Ահա Չեխօսլովաքիան։ Կրկին օրաթերթերէն սկսանք սորվիլ աշխարհագրութիւնը նաեւ այս երկրին, որուն անունն չկար հին աշխարհագրութեան մէջ։ Հարաւ, հիւսիս, ամրութիւններն ու բաղկացուցիչ տարրերը,— բան մնա՞ց որ չսորվեցնէին մեզի՝ առատ լիւ-կուն լոյս տեսնող թերթերը։ Գերմանիոյ բնակչութիւնը աւելցաւ։ Աւելցաւ նաեւ տարածութիւնը որ այժմ 15000 քառ. քիլ. աւելի է, քան պատերազմէն առաջ։

Ահա Ծայր. Արեւելքը։ Նկարներ, թիւեր, անուններ։ Ամէն մէկս, աշխարհի նաեւ այս մասին այնքան ծանօթ եղանք այլ եւս, որքան մեր ծննդավայրի փողոցներուն։ 1936ին Հարար, Տեսիէ, Ատովա, Կոնտար խոլովեցինք։ Հիմա՝ Չանկուֆէնկ։ Ու այս ամէն մէկ անունի հետ դամբա՛ր,— կլիման, բնակչութիւնը, արտադրութիւնները, լեռներու բարձրութիւններն ու գետերու խորութիւնները։

Երբ կը մտածեմ այս բոլորի մասին, կը յիշեմ Նափոլէոնի օրագրութիւնը։ Մեծանուն Քորսիկացին, երբ Պրիէնի զինուորական վարժարանն էր, գրած է հետեւեալ աշխարհագրական նիշը։

— «Ս. Հեղինէ, կղզի Ատլանտեանի մէջ»։

Ա՛յսքան։ Անշուշտ, դեռ ուսանող Պոնափարդ նախազգացած չէր այն նշանակութիւնը, որ պիտի ստանար այդ կղզին՝ թէ իրեն եւ թէ մարդկային պատմութեան համար։ Աշխարհի մէջ քանի՞ մարդ կը յիշէր այդ կղզիին անունը՝ մինչեւ Նափոլէոնի հոն աքսորուիլը։ Այսօ՞ր,— ճիշդ հակառակն է։

Անցեալ օր ծաղրանկար մը կար ֆրանսական թերթի մը մէջ։

Ուսուցիչը կը հարցնէ տղուն.

— Այս քաղաքը ո՞ր երկրին մէջ կը գտնուի։

— *Առ այժմ* այսինչ երկրին մէջ, կը պատասխանէ աշակերտը։

«Առ այժմ»։ Առժամեայ երկիրներ, առժամեայ սահմաններ, առժամեայ վարչաձեւեր ու առժամեայ թիւեր։

Ալ ինչո՞ւ սորվեցնել զանոնք տղոց, որոնք, կրակէս, առանց ատոր ալ բաւական աւելորդ բան կը սորվին արդէն։

Վե՛րջ աշխարհագրութեան դասին, աւելի նիշդ աշխարհագրութիւն սորվելու համար։

Երէ, սակայն, այս երգիծական տողերն ալ, իրենց կարգին, փոքրիկ դաս մը չեղան Եթովպիոյ, Ծ. Արեւելքի եւ Չեխօսլովաքիոյ աշխարհագրութեանց մէջ ․․․ վերաքննութեան մնացող մեր ընթերցողներուն համար, արձակուրդի այս օրերուն։

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Մուսա Լեռան Հայե՞րն ալ պիտի գաղթեն

Եգիպտոսի *Լը Ժուրնալ տ'Էժիպտ*ի թղթակիցը, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ սանճաքին կացութեան եւ մասնաւորապէս Հայերու մասին.—

Կարելի է ըսել թէ կացութիւնը հանդարտ է, ոչ թէ որովհետեւ ժողովուրդը գոհ է Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեամբ ստեղծուած նոր վարչաձեւէն, այլ որովհետեւ այս նոյն բնակչութիւնը, որ առենօք այնքան բաժնուած եւ սրդողոտ(?) էր, այլեւս յուսալիք ոչինչ ունի։ Թրքական տարրը լիակատար գոհացում ստացաւ. միւս տարրերը ընդհակառակն այն համոզումը ունին թէ հակաթուրք սեւէ շարժում առկէ վերջ վնասակար պիտի ըլլայ իրենց եւ ոչ մէկ փոփոխութիւն կրնայ մտցնել կացութեան մէջ։

Գալով գաղթելու խնդրոյն, կրնանք հաստատել թէ Հայերը ամէնէն աւելի սարսուած են փախչիլ, որովհետեւ թրքական վրէժխնդրութեան սպառնալիքին ենթակայ գլխաւոր տարրը կը կազմեն անոնք։ Արդէն հարիւրաւոր հայ ընտանիքներ այլուր փոխադրուած են, մասնաւորապէս Դամասկոս եւ Լիբանան, ուր կրնան ապահով զգալ։ Դեռ ուրիշներ կան, որոնք կ'ուզեն հեռանալ Սանճաքէն, բայց թշուառութեան եւ առեւտրական շահերու բերումով չեն կրնար հեռանալ։

Ճէպէլ Մուսայի - որ թրքական սահմանին ամէնէն մօտիկ շրջանն է—Հայերը շրջապատուած կը մնան իրենց խեղճ քնցիներուն մէջ։ Թիւով տասը հազարի կը հասնին եւ մեծ մասամբ զինուած են։ Առենէ մը ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուին, որպէսզի զանոնք այլուր փոխադրեն, տակաւին դժբախտ միջադէպ մը չծագած իրենց եւ Թուրքերուն միջեւ։

Այս բանակցութիւնները ուզուած արդիւնքին պիտի հասնի՞ն։ Ցայտնի չէ դեռ, բայց կը յուսացուի։

Ամէն պարագայի մէջ, միայն Հայերը չեն որ պէտք կը զգան Սանճաքէն մեկնելու։ Ալէվիներն ու ուրիշ քրիստոնեայ տարրերն ալ այդ պէտքը կը զգան, թէեւ այս վերջինները սկսած են լեզու մը գտնել Թուրքերուն հետ։

Այս համաձայնութեան առաջին նշանները կը բացատրուին այն իրողութեամբ, որ քրիստոնեայ պաշտօնատարները կը պահեն իրենց պաշտօնը, մինչդեռ ալէվի եւ հայ պաշտօնեաները արձակուած եւ Թուրքերով փոխարինուած են։ Պաշտօնազրկութեանց ցանկը կը շարունակուի ամէն օր, եւ կը սպասուի որ այլ եւս ոչ մէկ հայ եւ ալէվի պաշտօնեայ մնայ։

Թրքական զօրքերը հաստատուած են ամէն տեղ. Ծանօթ է թէ անոնց Սանճաք մտած ատեն համաձայնութիւն մը գոյացած էր, որով ընտրութիւնները լրանալուն պէս անոնք պիտի քաշուէին։ Բայց ատիկա պարզ համաձայնութիւն մըն էր միայն։ Սանճաքի մէջ ամէն ոք վստահ է որ թուրք զինուորները հոն պիտի մնան ընդմիշտ։

100 ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ *Նորէն ռմբակոծեցին Հանքէուն, սպաննելով 500 հոգի։ Հինգշաբթի օր սպաննուած էին 1000 հոգի։ Հարիւրաւորներ մնացած են փլատակներու տակ։*

ՌՈՍՈՒՑՉԱՊԵՏ ԼԷՄԱՆ — ՀԱՈՒՓԹԻ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԲԵՄՆ ԵՒ ԱՅԺՄ» ԳԻՐՔԸ

Անկարելի է երախտագիտական ըզգացումով չհամակուիլ եւրոպացի այն գիտուններուն հանդէպ, որոնք ամէնաշխատող կերպով, հայ ժողովուրդին մշակութային բազմադարեան պատմութիւնը ուսումնասիրելու եւ անցեալը հետապնդելու աշխատանքին նուիրուած են։

Շարքին մէջ կը փայլին գերմանացի գիտունները մասնաւորաբար, որոնք վերջին հարիւր տարուան ընթացքին, մեր երկիրը ճանչնալու յօդնութեան տուած են իրենց գիրենք։

Ցաւալի է հաստատել սակայն, որ գիտուններու այս շարքը նօսրանալ սկսած է եւ հետաքրքրութիւնը նուազած։ Դժուար է հաւատալ, որ երիտասարդ սերունդ մը ի վիճակի պիտի ըլլայ, կամ հաճոյքը պիտի զգայ շարունակելու Գարբոտներու, Բարլ Ֆօշխերու, Մորից Վագներներու, Բարթոլոմէյններու, Հալբանհաուզէններու, Արիխներու, Մարկվարտներու, Բէլքերու, Բորպախներու, Լեփսիուսներու, Հիւպշմաններու, Միւլլէրներու եւ ուրիշներու փառաւոր գործը եւ աւանդութիւնը։

Գիտուններու այս մեծ շարքին կը պատկանէր նաեւ ԼԷՄԱՆ - ՀԱՈՒՓԹ, որուն մահուան գուժը հաղորդեց «Յառաջ», դժբախտաբար առանց մանրամասնութեան։

Երախտագիտական զգացումը շատ թեթեւ ու վերացական է այն մարդկային փաստակին հանդէպ, զոր երեւան բերած են յիշուած գէմքերը։ Անոնց Հայագիտութեան նուիրած բազմաթիւ հատորները, որոնց նիւթն է Հայաստանը, մեր երկիրը, դժուար էր իրականացնել մեր շատ համեստ միջոցներով։ Շատ քիչ բան գիտենք սակայն անոնցմէ (1)։ Շատ քիչ էջեր թարգմանուած են հայերէնի։ Հակառակ անոր որ այդ մեծատաղ երկասիրութիւնները մեզի կը ներկայանան յաճախ ճամբու նօթերու ձեւին տակ, սակայն հետազօտութիւններու գիտական մեթոտը առաջնորդող առաջն է բոլորին։ Առանց անոնց, անկարելի է գաղափար մը կազմել մէկ դար առաջուան հայ կեանքին ու կենցաղին մասին նոյնիսկ։ Այդ հատորները կը շօշափեն տնտեսական, պատմական, բանասիրական - լեզուական, բնատնեսկան ու ընկերային խնդիրներ, ինչպէս նաեւ հետազօտութիւններ մեր ժողովրդական բանաստեղծութեան, սովորութիւններու ու երգերուն մասին։

Նմանօրինակ փաստակի մը նուիրուած էր նաեւ ողբացեալ Ռուսուցչապետ Լէման - Հաուփթի եռահատոր պատկառելի աշխատութիւնը, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԲԵՄՆ ԵՒ ԱՅԺՄ («Armenien einst und Jetzt»)։ Այս գործով ալ միայն իր կատարած ճամբորդութեան մանրակրկիտ նկարագրութիւնը կու տայ, այլեւ ժամանակին լոյսին կը բերէ Հայաստանի եւ մեր նախահայրերուն վրայ կատարած պատմական հետազօտութիւններուն արդիւնքը։

Իր կեանքին մանրամասնութիւնները առ այժմ կը պակսին մեզի։ Այս անգնահատելի երկասիրութեան հեղինակը, ընկերակցութեամբ Վալտեմար Բէլքի, երկրորդ անգամ ըլլալով (առաջին անգամ 1891ին) 1898-1899 տարիներուն, Հայաստան կ'այցելէ, Գերման Մերձաւոր Արեւելքի ընկերութեան միջոցներով, մասնաւորաբար ուսումնասիրելու Վանի Խալտէական-Ուրարտական մնացորդները եւ բեւեռագրական արձանագրութիւնները։

Առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1919ին, Բ. հատորը 1926ին եւ վերջինն ալ՝ 1932ին։ Գործին ծաւալին ընդարձակութեան մասին գաղափար մը կազմելու համար, կը բաւէ յիշել, որ այս մեծադիր երեք հատորները կը ներկայացնեն 1610 էջ, 496 նկար եւ 6 քարտէզ։

Ա. հատորը կը պարունակէ Ռուսահայաստանի Խալտէական յիշատակարանները, Զուարթնոցի, Գոնճայի, Էջարի, Քոլակերանի եւ ուրիշ խալտէական բեւեռագրերը, արձանագրուած Խալտի մեծ թագաւորներ Մինուասի (778-750 Ք. Ա.) եւ իր որդի Արգիշտիս Ա. կողմէ, մեծ մասամբ գտնուած եւ ընդօրինակուած Մեսրոպ Եպ. Սմբատեանի եւ Խաչիկ Վարդ-Դադեանի կողմէ։

Բ. հատորը նուիրուած է գլխաւորաբար արեւելեան Թրքահայաստանին։ Մանրամասն կը խօսուի Խալտի Թագաւորական մայրաքաղաք Վանի, ինչպէս նաեւ Թոփռախգալէի, Քէլիշէինի արձանագրութիւններու, Արճէշի կողմերու առաջին շրջանին, Տիգրանակերտի տեղին, շինութեան հանգամանքներուն եւ Հռոմայեցիներուն հետ Տիգրան Բ.ի պայքարին եւ յարակից խնդիրներուն մասին։ Այս հատորը կը սկսի Դէպի Վան վերնագիրը կրող գլուխով։ Լէման - Հաուփթ հետեւեալ կերպով կ'արձանագրէ իր տպաւորութիւնը, երբ առաջին անգամ կը տեսնէ Վանայ ծովը։

«Ցառաջանալով Վարագայ լեռան շղթաներու երկայնքը, մեր առջեւ տարածուեցաւ Վարագայ վանքը, իսկ հեռուն, Վանայ ծովու պայծառ եւ կապտագոյն հայելին. մեծափառ տեսարան մը, որուն աւելի չքեղութիւն կուտար հիւսիս-արեւմտեան ծայրէն բարձրացող Սիփանայ Լեռը։ Քիչ յետոյ կը տեսնենք իր գեղեցիկ ու ընդարձակ Վանայ բերդը, Խալտէական Աստուածներու եւ Թագաւորներու մայրաքաղաքը։ Մեզ համար պարզ էր որ կը գտնուէինք դարաւոր պատմութեամբ եւ յիշատակներով նուիրագործուած միջավայրի մը մէջ։ Մեր ձախ թեւին վրայ կը հանգչին Լ՛իա Ղուրէ տուները, որոնք կը բնէին Քրդական ծովին (Քէշիշ-Կէօլ) հիմնուած Խալտի թագաւոր Ռուսաս Ա.ի կողմէ Վանի վերաշինութեան ժամանակ (733-714 Ք. Ա.)»։

Այս հատորին մէջն է, որ հեղինակը, այնքան գուրգուրանքով ու խանդավառութեամբ, կուտայ հայ ժողովուրդին, մասնաւորաբար Վանեցիներու բարքերը, ժողովրդական աւանդութիւնները, նախապաշարումները, Վիճակի, Վարդավառի եւ նախաքրիստոնէական ուրիշ սովորութիւններ, (փակագծի մէջ ըսենք, որ այս եւ ուրիշ գլուխներ անհրաժեշտ է հատորով թարգմանել եւ ժողովուրդին տալ ցուցնելու համար թէ օտարներն ինչպէս կը գուրգուրան մեր հազարամեակներու մշակոյթը ներկայացնող յատկանիշներուն վրայ)։

Գ. հատորը մեծ մասով նուիրուած է Խալտիներու ծագման եւ անոնց մշակոյթին, ինչպէս նաեւ Բիւրուց Նահանգին Եփրատի եւ Ալաշկերտի հովիտներէն դէպի Տրապիզոն եւ Սեւ ծով։ Կը յիշէ Կարնոյ մէջ իր այցելութիւնը Սանասարեան վարժարանին, ամառանոցը Սրտածոր, եւ տեսակցութիւնը Գ. Արսուլեանի եւ Ա. Խաչատրեանի հետ, եւ վերջինիս ընկերակցութեամբ ըրած ուղեւորութիւնը դէպի Եփրատի ակունքը։

Այս հատորին վերջին էջերը նուիրուած են ժամանակակից քաղաքական անցուդարձերուն, մանրամասն մէջբերումներով, փրոֆ. Լեփսիուսի եւ Ֆր. Նանսէնի գիրքերէն։

Թղթատելով այս ընդարձակ եւ պատկերազարդ հատորներ, նախ կ'ոգեկոչենք յիշատակը վաստակաւոր հեղինակ, Լէման - Հաուփթի, որ նիւթական եւ մտաւորական անհնարին դժուարութիւններու գնով երեւան բերած է թանկագին եւ անսպառ նիւթ մեր մշակոյթին դարաւոր պատմութենէն։ Գոհունակութեան եւ երախտագիտութեան այս զգացումին կ'ընկերանայ դժբախտաբար դժգոհութեան զգացումն ալ, երբ ստիպուած ենք արձանագրել հոս, որ մեր ժողովուրդին ունեւոր դասակարգը եւ կազմակերպուած հանրային հաստատութիւնները անտարբերութեամբ դիմաւորեցին այսպիսի պատկառելի մեծ աշխատութիւն մը, որ երեսուն, կրկնենք, երեսուն երկա՜ր տարիներու տքնութեան եւ զոհողութիւններու արդիւնքն էր։

Ունեւոր Հայ մը միայն, Աղաթոնեան, իր նիւթական օժանդակութիւնը հասցուցած է հրատարակիչ Ֆրէտէրիք Ֆէտուէրսընի, որ քանի մը տարի առաջ մեզի ուղղած նամակով մը մեր ազգակիցներուն անտարբերութիւնը կը մատնանշէր ցաւելով։

Հոս տեղը չէ սակայն ընդհանուր այս տրտմութեան վրայ ծանրանալ, երբ կը տեսնենք որ օտարները կը տքնին մեզի համար, իսկ մենք մեր նիւթական օժանդակութիւնն իսկ կը խնայենք։

Լէման - Հաուփթ մէկն էր Եւրոպացի այն գիտուններէն, որոնց գործը թանկագին վաւերաթուղթ մըն է մեր ցեղային դարաւոր արժէքներուն ու արժանիքներուն։ Իր թարմ հողակոյտին առջեւ այս տողերը յիշատակի ոգեկոչում մը թող նկատուին։ Հայաստան երբեմն եւ այժմ երկասիրութիւնը արժանի է քա՛ջ ու խո՛ր հետաքրքրութեան։ Եւրոպայի մէջ հասակ նետած մեր երիտասարդութիւնը պարտականութիւնն ունի հետաքրքրուելու եւ ուսումնասիրելու հայագիտական բազմաթիւ հատորները, եթէ երբեք իրեն մատչելի չեն որակով ու քանակով որոշ արժէք ունեցող հայ հեղինակներուն երկերը, հոգ չէ յաճախ նուազ գիտական ու քննական։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1) Ընթերցողներուն կը յանձնարարենք մասնաւորաբար կարդալ «Հայրենիք» ամսագրի 1924, 1926, 1927, 1930, 1931 եւ 1937 տարիներու համարները, որոնց մէջ Ա. Աբեղեան կարելի խղճմտութեամբ մեզի ներկայացուցեր է յիշուած գերմանացի գիտուններուն կեանքը եւ գործին այն մասը որ կը շօշափէ իրենց ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան, վերելքը դէպի Արարատ եւ յարաբերութիւնը Խաչատուր Աբովեանի հետ, որ գրքին ամենուն ընկերացեր է իրենց վերելքներուն եւ պտոյտներու ընթացքին։

Մ. Գ.

ՈՒԺԵՂ ԸԼԼԱԼ

Առջի օր պատիւն ունեցայ նշանաւոր մէկու մը հետ տեսակցելու, ոչ թէ նախկին փաշա մը կամ վեհապետ մը, այլ մեծ պայքարող մը որ արդարացուցած է այս յորջորջումը,— ամենագեղեցիկ միտքերէն մէկը որուն ծանօթացած ըլլամ։ Քանի մը բարեկամներով կը խօսակցէինք ասկէ անկէ, դասակարգային պայքարներու վրայ, ժողովուրդներու նկարագրին, անոնց տկարութեան, անոնց արժէքին վրայ եւ բնականօրէն տարուեցանք պարզապէս մարդոց նկարագրին վրայ խօսելու։

— Եթէ զաւակ մը ունենայիք, ի՞նչ դործ պիտի ուզէիք ընտրել անոր համար, հարցուցի.

— Կը խոստովանիմ որ, այդ բախտը չունենալով, տակաւին չեմ խորհած այդ ուղղութեամբ, բայց թերեւս իմ արհեստս տայի անոր - որովհետեւ հիմա արհեստ մը ունեցողին կռնակը գետին չի գար. եւ ամէն արհեստ լաւ է, պայմանաւ որ լաւ սորվին։ Բայց եթէ կամքս կատակէ հարկ ըլլար զաւկիս, սա երկու բառով պիտի ըսէի իրեն — «Ուժեղ եղիր»։ Եւ այս կատակով տուած պիտի ըլլայի անոր, կը կարծեմ, ամբողջ մարդկային իմաստասիրութեան բանալին։ «Ուժեղ եղիր», կը նշանակէ ամէն ինչ։ Նպատակն է՝ ծղտելու, կոիւն է՝ տալու, կամքն է՝ տեւելու. յաւիտենական պարտքն է՝ անհատին արժանապատուութեան, ուղղութիւնը եւ իմաստը՝ կեանքին։

Ցետոյ խօսակցութիւնը ուրիշ ընթացք առաւ. բայց այդ օրէն ի վեր ամէն ժամ, կը խորհիմ այդ երկու հեղինակաւոր ու վէս բառերուն վրայ որոնք խոր ճշմարտութեան մը արտայայտութիւնն են։

Ուժեղ ըլլալ, ի՞նչ է իրաւ։

Ուժեղ ըլլալ՝ չի նշանակեր անհրաժեշտօրէն փառաւոր ըլլալ, ոչ ալ ուզել ի վնաս պատիւին գործել։ Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ, բոլոր պարագաներուն մէջ, ցոյց տալ այնքա՛ն աւելի քաջութիւն որքան ուժեղ եւ անգութ հարուածէ ձախորդութիւնը։ Կը նշանակէ տոկալ. ըսել դէպքերուն. ոչ, պիտի չյաղթէք զիս. պիտի տեւեմ եւ ուժեղ մնալու համար. կամ, աւելի համեստօրէն, պիտի տեւեմ աւարտելու համար գործս. որովհետեւ որքան ալ համեստ ըլլայ առաջադրուած գործ մը, երբոր չես ձախողիր. գլուխ կը հանես, կը նշանակէ որ արդէն ուժեղ ես։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ յարաժամ գիտակցութիւնն ունենալ թէ ամէն պատիւ կը գնուի, եւ անոր յաջորդող օրերը պարտական չեն քեզի։

Կը նշանակէ միշտ եւ անդրդուելի քաջութեամբ արթուն մնալ, միտքով դիմել դէպի լաւը, դէպի գեղեցիկը, եւ կոչումիդ մասին ունենալ այնքան բարձր գաղափար մը որ անոր տաժանքները յարգէս, պարտուածի դիրքին մէջ չներկայանաս անոր, այլ միշտ եռանդուն պաշտպանողականի վրայ։ Կը նշանակէ գրպարտութեան նայիլ չէզոքի ու բանալ.— «չեն կըրնար դպչիլ ինծի, ճշմարտութիւնը պիտի ցայտէ ինչ որ ալ ըլլայ»։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ զգալ անարդարութեան թափառումը շուրջդ, իր բոլոր չարաթոյն ատուեններով, եւ դիմագրել քաջաբար, ըսելով. «պիտի չընկճեմ զիս մինչեւ վերջին շունչս դեռ պիտի կռուիմ այն բանին համար որ կը հաւատամ թէ ճշմարիտ է եւ ուղիղ»։

Փոթորիկէն անդին ժամանանդ, երբ քամին կը սաստէ նաւը մինչեւ հիմերը, պաղարբիւնը պահել, կառչիլ պատնէշին, կրկնապատկել կորովը եւ ըսել. — «պիտի յաղթես թերեւս կեանքիս, բայց ոչ կամքիս»։ կը պայքարիմ ու կը տեւեմ. ամէն բան աստ մէջ է. փոթորիկները անցաւոր են։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ նաեւ հաւատարիմ մնալ իր բարեկամներուն, դժնդակ ժամերուն, եւ հաւատալ անոնց երբոր ժողովրդականութիւնը լքէ զիրենք։ Կը նշանակէ, կամովին կատարած իր գործերէն ոչ մէկը ուրանալ, ոչ իսկ անոնք որ սխալներ են եղած։ Կը նշանակէ՝ ձախորդութեան մէջ՝ պայքարի նոր տարրեր, յաջողութեան փաստեր գտնել։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ մանաւանդ ըլլալ իր սիրածներուն կողքին, որպէսզի կարենան յենուլ վրադ, ապահով՝ թէ միշտ քու տեղդ պիտի գտնեն քեզ, ու վստահ՝ թէ պիտի մնաս, ինչ որ ալ ըլլայ, անոնց համար եւ անոնցմով։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ իր ազարքներուն պատասխանատուութիւնն ընդունիլ, ինչ որ ալ ըլլան անոնք։ Միշտ նայիլ ուղիղ իր առջեւը, սիրելով անցեալը՝ իր թողած փորձառութեան համար, բայց մերժելով զուր զղջումներու, աւաղումներու առիթ մը տեսնել անոր մէջ։ Եղածը եղած է. աւղրանքներ ուժեղ մարդու զէնքեր չեն։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ նաեւ հաւատալ խնդիրի պէս վաղուան, միշտ նոր աւիւնով։ Մեռնիլ երէկը, եթէ ամպոտ է եղած. նայիլ արեւուն եւ զգալ ջերմութիւնն անոր. կը նշանակէ ապրիլ՝ երազ մը սրտին մէջ, գրեթէ իրականացած, քանի որ կը հաւատաս թէ կ՛ իրականանայի։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ վստահութիւն ներշնչել այնպէս որ ամէն մէկը, քեզի նայած ատեն, մտածէ.— «Այս մէկը պիտի երթայ մինչեւ ծայրը, ինչ որ ալ պատահի, որովհետեւ անոր Սէրը կ՛ըսէն, անոր Վարդէն կ՛ըսէն, անոր Անդրանիկ կ՛ըսէն»։

Կը նշանակէ պատկանիլ մարդերու այն փաղանգին որոնք հաւաքականութեան ի պաշտ գրուած ուժի եւ անձնուրացութեան ամէնէն գեղեցիկ օրինակը տուին։

Ուժեղ ըլլալ՝ մեզի՝ Հայերուս համար, այս է ահաւասիկ։ Կը նշանակէ նաեւ հետեւիլ ընկաւորներուն, ու ցնել ինչպէս ուզեցին անոնք տեսնելու ազգը աւելի՛ մեծ, աւելի ուժեղ։ Ինչ որ ալ ըլլայ դիրքդ, ձեւական թէ մտաւորական, խորհէ որ ամէնքս ալ մարդ ենք, նոյն պահանջներով, թէ՝ երբ կ՛աշխատիս չկայ մեծ կամ պզտիկ, թէ մարդուս մեծութիւնը չի չափուիր իր խանութին մեծութեամբ։

Ուժեղ ըլլալ՝ կը նշանակէ ձեռք ձեռքի ըլլալ. ըլլալ անոնց շուրջ որոնց համար հիացում ունինք, եւ որոնք մեր կը բռնեն մեր դրօշը, ու եթէ այսօր չեն կրնար պարզել զայն միշտ դուրսը, պարզած են ընդմիշտ իրենց սրտերուն մէջ։

ԱՐԱՄԱԶԴ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԺԱՌՏԷՆ ՏԸ ՖՐԱՆՍ

ԹՈՒՐՔԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կանանչներով եւ ծաղիկներով, ... դեցիններով ու դղեակներով, գետ... ու կամուրջներով աւլի նահանգ մը է Թուրքը։

Ֆրանսայի պարտէզը, ուր երբեմ... Բագաւորներ եւ իշխաններ կեցո... պատմութիւն մը։ «Ազնուականներ... կիչները մեկնած են ու դղեակներ... հիմա, դամբարաններն են իրենց ... հերուն եւ դարդարանքներուն.

Այս երկրորդ անգամն է որ կը ... նեմ Թուրքը։ Այս անգամ ուրիշ գ... ծով մը։ Քաղաքները քիչ թէ շատ ... ման են իրարու, ինչպէս աշխար... գրեթէ բոլոր քաղաքները, առա... կամ նուազ կը յիշեցնեն իրար... խարհի մէջ ամէն տեղ Թուրքն մը կա... ու Թուրքին մէջ ամէն տեղ աշխար... ատս մը կայ։

Աշխարհի մէջ, ինչպէս Թուրքս... Հայաստանն է որ բացակայ է ... նուանդ Հայաստանը բնաւ չանա... դժբախտ Արմենոլոգին համար ... Հայաստանը տեսած եմ՝ զայն տես... նողներու աչքերուն մէջ միայն ... է բնորոշել գիտնալ տեսնող աչքեր... լալու համար սիրող ու տեսանող ... առաջին անգամ Հայաստանը տեսած ... զարիկ աէրոէքի մը, գաւառացի ... մապետի մը եւ հին մարտիկի ... նայուածքներուն մէջ։

Հայաստանը կը տարածուի նե... յեցողութեանս առջեւ, անհունին ... խառնուած պատկերներով, կաթող... կէններով, լեռներու տաճարներ... երկնաձիգ եւ լուսաշող սրբաշխար... հերոսներու եւ նահատակաց

Իսկ Թուրքը, ահա՛, քար, հող... կանանչ, ամարանոց, ճամբայ ու ... ուած, ձեւուած պարտէզ։

Երկինք է Հայաստանը, երկրին եր... նացումը, բարձունքներու եւ խորո... թեանց լաբիրինթոս, կուսութեան ... դժուարին պատարագ, լոյսի փոթո... րիկ, երկունքի անհուն ցաւ, խառ... նուրդ տաժանելի իրականութեան ... մարգարէական պատկերներու։ ... խարհ գաղաթներու։

Ահա Թուրքը, ան ոտքերուս տակ... է, նայուածքիս ներքեւ, ցամքած ... ափերներով, կիսովին չորցած գետ... րով, սակայն, երջանիկ, ամէն խառ... տով երջանիկ։ Պարտէզ մը, ուր ... մէն մարդ կրնայ մտնել, կը բաւէ ... գինած ըլլայ գրպանը քանի մը հարիւ... Ֆրանքով։

Հայաստան մտնելու համար, ... կայն, պէտք է արտօնագիր ունենա... աստուածներէն, ինչպէս պէտք է կր... ուած ըլլալ սատանաներու հետ։ Սար... թական մը պէտք է ըլլալ կամ դի... նալ արշաւել դէպի յաղթութիւ... Գէտք է ապրելու եւ մեռնելու իմաս... ներուն գիտութիւնը։ Դրախտի ... ունենալ հոգի մը եւ դրամի տեղ կայ... կամ կայծակ։

Հայե՞ր Թուրքին մէջ, անշուշ... կան, ո՛վ գիտէ քանի հոգի, հոգի... փունջ մը կազմելու չափ, ո՛վ գիտ... ի՞նչ անկիւններու մէջ, ո՛վ գիտէ ո... քան Հայ։ Փարիզի մէջ անգամ ... են Հայերը, իմ ըմբռնած իմաստով... Այնտեղ, շատերու համար, հայրենի... քէր ու ազգասէր են ա՛յն Հայերը ... բացակայ չեն պարահանդէսներէ... Լաւ Հայերը զարձողներն են (պա... րողները)։ Ինծի համար Հայ են բա... ձրացողները՝ մեր լոյսի վերամբար... հանապարհէն Դառնա՛լ... ոչինչ ...

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Տայանան գիտէր եւ եթէ դիմադրութեան պզտիկ փորձ մը կատարէին, Փիթըրն ու Սուլտինը տեղն ու տեղը պիտի սպաննուէին։ Հնարաւորութիւն չկար ոչ կռուելու, ոչ ալ փախչելու. այնպէս որ ամուր կերպով բռնեց իր երկու ընկերներուն թեւերէն ու բոլոր ուժովը հոս քաշեց զանոնք։

Իշխանին խիստ հրամանին վրայ զինուորները իր շուրջը հաւաքուեցան։ Անոնցմէ երկուքը հրացանները պատրաստ դիրք առին, իսկ մնացեալ չորսը բռնեցին Սուլտինն ու Փիթըրը՝ Տայանային քովէն հեռացնելու համար։ Երիտասարդները համոզուած էին որ այլ եւս դիմադրել կարելի չէր։

Այլ խոնարհութիւն մը ընելով աղջկան մօտեցաւ ու իր թեւը հրամցուց անոր։ Տայանա դժկամակութեամբ ընդունեց հրաւէրը եւ թոյլ տուաւ որ զինքը տանէին ներս առաջնորդէր։ Ներքինին նշան մը ըրաւ զինուորներուն որոնք իշխանին հետեւեցան՝ հրմշտկելով երկու Անգլիացիները. իրենց ետեւէն կուգային Քազըմն ու երկու հրացանակիր պահակները։

Անցան ընդարձակ բակէ մը, որուն կեդրոնը կը կարկաչէր աղբիւր մը՝ մարմարակերտ աւազանի մը մէջ։ Ցետոյ մտան պզտիկ ու համեստ կահաւորումով սենեակ մը, ուր գրագրական մը կար ինչպէս նաեւ բարձր պատուհան մը։ Ազնուագոյն փայտէ շինուած գրասեղան մը — որուն առջեւի մասը աղեղնաձեւ կորուած էր իր տիրոջը որովայնին տեղ բանալու համար — եւ ինքն իր վրայ դարձող աթոռ մը՝ լայն յենարանով, կը հաստատէին թէ անիկա Ներքինիին առանձնարանն էր։

Իշխանը Տայանան առաջնորդեց դըրան քով դրուած բազկաթոռ մը. միւսները շարուեցան պատին տակ։ Ցետոյ ինքն ալ գրասեղանին եզերքին վրայ նստաւ։ Լաւագոյն տրամադրութեան մէջ էր այդ պահուն, որովհետեւ Ներքինիին նայեցաւ ու ըսաւ.

— Քազըմ, կրնաս նստիլ ...

Փիղի մը չափ յաղթանդամ ոստիկանապետը խոնարհութիւն մը ընելով բազկաթոռին գիրկը նետուեցաւ։

— Խուզարկեցէք եւ նայեցէք թէ զէնք ունի՞ն, հրամայեց Ալի Լազբուն։

Զինուորները կոշտ ու կոպիտ խուզարկութեան մը ենթարկեցին Փիթըրն ու Սուլտինը։ Ցետոյ անգլիական երկու ատրճանակներ կը տեղաւորէին Քազըմի գրասեղանին վրայ։ Տայանան սկսաւ մտածել — կարելիութիւն կա՞յ փախչելու համար այդ ծուղակէն որուն մէջ ինկած էին կոյր-դիպուածով։ Սուլտին երկտող մը ղրկեր էր Հօջիթին՝ քարտուղարին յանձնելու համար ժամը մէկին. ուրեմն Թինալ - Ուիլերմա պիտի կռահէր թէ ինչ փորձանք եկած էր իրենց գլխուն. բայց ի՞նչ պիտի կրնար ընել. շատ շատ դեսպան Սըր Ֆրէնսիսին միջոցաւ իրենց ձերբակալման դէմ պաշտօնական բողոք մը պիտի ներկայացնէր պատկանեալ իշխանութեանց. երբեք հաւանական չէր որ միջոցներ ձեռք առնուէին այդ գիշերը. իսկ ով գիտէ ինչե՞ր կրնային պատահիլ մինչեւ յաջորդ առաւօտ։

Սուլտին ալ գրեթէ միեւնոյն մըտահոգութիւններով կը չարչարուէր այդ վայրկեանին ու կ'ողբար իր յիմարութեան վրայ։ Խորհելով որ ինք իրաւունք չունէր Փիթըրին պատահած դժբախտութիւնը իմացնելու, չէր ըսած թէ կորսուած ծրարը կը պարունակէր Կոկալի անդամատոմսը եւ բռնատարը դուրս հանել առեր էր անձնական գործի մը պատրուակով։ Երբ քարտուղարը երկտողը առնէր ու ծառայէն իմանար թէ Տայանան ու Փիթըրն ալ իրեն հետ միասին մեկնած էին, շատ պիտի մտատանջուէր. եւ սակայն բողոք մըն ալ պիտի չկրնար ներկայացնել, քանի որ չէր գիտեր թէ ուր գացած էին. ուրեմն որ եւ է օգնութիւն պիտի չհասնէր դեսպանատունէն.

Սուլտին պատուհանին նայեցաւ. պատշգամին վրայ կը բացուէր ան, Ներքինիին սենեակէն կարելի էր պարտէզ իջնել։ Բայց բոլորովին անհնար էր դուրս փախչելու փորձ մը կատարել, որքան ատեն որ լաւ զինուորներու պահակախումբ մը կար այնտեղ. հինգ քայլ չյառաջացած Փիթըրն ու ինքը պիտի սպաննուէին։ Հապա Տայանա՞ն ... Սուլտին յղացքը խառնուեց յուսահատօրէն։

— Պատշգամ ելէք, հրամայեց Ներքինին զինուորներէն մէկուն. իսկ դո՛ւն, դրան դուրսը սպասէ ... դուք ալ պարտէզ իջէք ...

Լազերը զինուորական ճշդապահութեամբ հնազանդեցան արձակուած հրամանին։ Իրենցմէ հինգ հոգի սենեակէն մեկնեցան, իսկ վեցերորդը պատուհանին դուրսի կողմը անցաւ, պատշգամին վրայ սպասելու համար։ Աշխատանոցին մէջ մնացեր էին միայն իշխանը, Ներքինին ու երեք կալանաւորները։

Փիթըր անքթիթ երկու Թուրքերուն նայեցաւ։ Իր ապուշութեան շնորհիւ այդ սարսափելի կացութեան մատնած էր իր երկու բարեկամները. հետեւաբար ինքն էր որ փորձ մը պէտք է կատարէր — որքան ալ յուսահատական ըլլար ան — զանոնք ազատելու համար։ Պահակները մեկնած էին հիմա. որքա՞ն հաւանականութիւն կար յաջողելու, եթէ յարձակում մը սկսէր։ Ներքինին գրասեղանին ետեւ նստած աչքի կ'անցընէր ատրճանակներէն մէկը։ Իրմէ տասնըհինգ ոտք հեռու էր ան։ Եթէ յանկարծ վազէր իշխանին վրայ ատրճանակը խլելու համար, երկրորդ ատրճանակը որ տակաւին գրասեղանին վրայ էր, Ներքինին ակնթարթի մը մէջ պիտի կրակէր. հոգ չէ, թող ինք սպաննուէր այդ իրարանցումին մէջ Տայանան ու Սուլտինը կրնային փախչիլ։ Կրնայի՞ն իսկապէս, չէ՞ որ պահակ մը կար պատշգամին վրայ եւ ուրիշ մը պատուհանին դուրսը։ Եթէ նոյն իսկ Սուլտին կարենար առաջինին հաշիւը մաքրել, անիկա անպայման կռնակէն պիտի սպաննուէր երկրորդ պահակին կողմէ, երբ աշխատէր պարտէզ իջեցնել Տայանան. ան՝ շուշտ իշխանն ալ կռիւին մէջ պիտի մտնէր ու հաւանաբար ատրճանակ ... նէր վրան։

Մտքէն անցածները գաղտնի պահելու առաքինութիւնը Փիթըրին զլխաւոր յատկանիշը չէր։ Երբ նայուածքը սենեակին չորս կողմը կը պտտցնէր, իշխանը գուշակեց թէ ինչ բանի մասին կը մտածէր ան այդ պահուն։

(Շար.)

ւելի դիւրին ու մեծ է։ Դառնալ լոյսի մը շողը. ահա՛ իմաստին ղեկնկու- թիւնը։ Ո՛րքան դիւրին է դարձնել գեղեցկութիւն մը կամ բան մը զար - դեցնել անկում գլորելով։ Հայեր [illegible] որոնք իբրեւ բովանդակութիւն միայն քանի մը հազար Ֆրանք ունին եւ իրենց քիթը զետեղած իրենց գըր- պանին վրայ, կը վազեն սրահէ սրահ, անպատիրապար դառնալու համար։ Ա- նոնք ուրիշ որեւէ գործի մէջ կաղ կրթանք են։

Թշնամիները գրաւեր են Հայաստա- նը ու ամէն օր թերթ մը կը գրաւեր [illegible] ցեղային ինքնութենէն, որ կը մը- [illegible] Հայաստանէն դուրս, ամէն օր [illegible] ունեցողները գերեզմանատան մէջ [illegible] մը կ'իյնայ մենէ։ Իսկ մենք [illegible] ենք ազնուութիւնը, այլանդա- կութիւնը ու մանաւանդ չտեսութիւ- նը կը դառնանք պարտէզներու հորե- [illegible] եւ անդունդներուն [illegible] ինքնագոհութեամբ։

Այս ինչե՞ր կը մտածէ Թուրքն - [illegible] պարտէզներու խորունկ համդար- ռութեան ու գեղեցկութեան մէջ. Այս ինչե՞ր կը մտածէ հիւանդ մը որ [illegible] վէրք մը ունի իր մէջ։

Այսպէս բաւէ հաւանաբար

Բայց ներքին համդարտութիւն չու- նի՞ն, երբ մարդ իր մէջ հո- [illegible] ինչ որ ունեցեր է ամբողջական խա- ղաղ մը որբը ունի։ Արմէնակն թա - գաւորն է։ Ե՞րբ բացակայեր է իր ժողովին ներքեւ տիրութեան ամպը։ Ու մանաւանդ երբ այդ արմէնական Հայը գրող է, ուսուցիչ է։

Երբ իր մօրթին վրայէն իր ազգա - կիցներուն, ամէն տեսակին, ընթաց - քը առած է։

Երբ մանաւանդ տեսած է իր աշա- կերտներուն եւ աշակերտուհիներուն [illegible] պիկինն պարելը, արմէնական [illegible] պզպզակ դառնալը, դառնալը ...։

Թուրքին ո՞վ. վէրքեր փակողը ո՞վ. Ցաւերն ու վիշտերը ծաղիկներով, պարտէզներով եթէ կարելի ըլլար փա- կել

Դարունը ներսէն պէտք է սկսի։ Ներսէն սկսի ու երբեք միանալ հայ- րենի գարուններուն։

Թուրքի դղեակներուն եւ եկեղե - ցիներուն գրան առջեւ մենք խորթ դա- ւակներ ենք։ Դղեակներուն, եկեղե - ցիներուն եւ պարտէզներուն դռները բաց են, կը կարծենք։ Իրականին մէջ անոնք հազար անգամ փակ են մեր առջեւ։ Սեփական տանմար չունեցող- ները միշտ օտար պալատներէն, օտար պաշտամունքի տուներէն, օտար պա - րտէզներէն դուրս պիտի մնան հոգիով։ Ի՜նչ թէ հոգին մարմինին գերին է։ Իր տարբերի ազգէ ազգ ու մարդէ մարդ մանաւանդ։ Մարդիկ կան որ իրենց հոգիին գերին ըրած են մար - մինը։ Նրանի՛ նեղաշնականութեան մեծ նւաղումներուն։ Գերութիւնը կայ սակայն։ Տարբեր տարբեր ձեւերով, ամէն խաւի ու խումբի մէջ։ Թող ա - մէն ոք փառք իր հոգիին ճրագը ու վնտռէ իր մէջ տեւայտող կամ հեչ- տացող գերին։

Ամէն ոք իր մէջ ու արեւուն տակ պէտք է պարտէզ մը եւ տնակ մը ու- նենայ, ամէն ազգ իր մէջ ու արեւուն տակ պէտք է սեփական աշխարհ մը ունենայ որ մտամբ չքանայ գերու - թիւնը։

Որ աշխարհը ըլլայ պարտէզներու եւ ամարանոցներու շարան, ինչպէս Ամ- պուազին Թուր երկարող ճամբան է։

ՀԷՔԵԱԹ

— • —

ԽՄԲ.— Թէհրանի Ալիք աւնէ մը ի վեր թարգմանութիւններ կը հրա - տարակէ Սաադիի հէքեաթներէն։ Ներույն մը, ստորեւ.—

Լսել եմ, որ մի արքայազն կարճա- հասակ էր ու վտիտ, իսկ միւս եղբայր- ները բարձրահասակ ու գեղեցկադէմ։ Մի անգամ հայրը արհամարհանքով ու զզուանքով նայեց նրան. որդին ուշի - մութեամբ ըմբռնեց այդ վերաբեր - մունքի իմաստը եւ ասաց.

— Ո՛վ հայր, կարճ խելօքը աւելի լաւ է, քան երկար յիմարը. սխալ է կարծել, որ ամէն բան մեծ էլ արժէք կ'ունենայ, ոչխարը մաքուր է, իսկ փիղը գիակի պէս նեխած։

Սինա լեռը փոքրագոյնն է լեռներից,
Բայց Աստծոյ մօտ սիրելի է բոլորից։
Դու լսե՞լ ես թէ արդեօք խելօք - ճի-
    հարը մի օր
Ինչ է ասել մեծամիտ մի յիմարի հաս-
    տափոր.
«Արաբական ձիոյգը, թէկուզ ճիհար
    տեսակի,
Մի գամ լիքը էշերից ե՛ւ բնտիր է ե՛ւ
    յարգի»։

Հայրը ծիծաղեց, պալատականները հաւանութիւն տուին, իսկ եղբայրնե - րը ներքուստ վիրաւորուեցին։

Քանի որ մարդ իրեն խօսքը դեռ չի
    ասել,
Նրա մասին — լաւ է թէ վատ — ճիշդ
    չէ դատել.
Մի՛ կարծիր, որ ամէն պուրակ դա -
    տարկ լինի,
Գուցէ այնտեղ անեղ վագրը քնած
    լինի։

Լսել եմ, որ հարեւան ուժեղ թշնա- միս կռուի դուրս եկաւ այդ թագա - ւորի դէմ եւ երբ երկու բանակները իրար հանդիպեցին, առաջինը, որ դէ- պի ռազմադաշտ խոյացաւ, այդ տղան էր եւ նա ասաց.

Նա չեմ, որի թիկունքը կռւի պահուն
    դու տեսնես,
Նա եմ, որի գլուխը արիւնի մէջ կը
    գտնես.
Իր արեան հետ է խաղում կռւում
    ռազմիկն առնաբար,
Իսկ բանակի արեան հետ՝ կռւից փախ-
    չողն ապիկար։

Այս ասելով, նա յարձակեց թշնա- [illegible]

Որ ամէն կողմէ լոյսի ողողում ըլ- լայ, ինչպէս արեւը ողողած է Թու - րքերը։

Ես դրախտազուրկ, անագուրկ, հո- ղազուրկ, եւ անիշխանական գերի, ի՞նչպէս նախանձով ու ցաւով չդիտեմ [illegible]

Ես ի՞նչպէս հիւանդութիւն ու վէրք դարմանեմ երջանկութեան տուներու մէջ։

Անշուշտ այստեղ ալ ցաւեր կան։ Այդ ցաւերը սակայն չափազանց բախ- տաւորութեան բշտիկներն են։ Այդ ցաւերը փոքրամասնութիւն են։

Այստեղ հասարակաց մեծագոյն մը- տահոգութիւնը ողին շատ տաք ըլլա - լըն է։

Աշխարհները իրարու մօտ են ու հեռ- ացնէտ աւելի կը մօտենան։ Ե՞րբ սա - կայն հոգիները պիտի մօտենան իրա- րու, ե՞րբ պիտի սկսին քաղաքները ներքինով նմանիլ իրարու։

Ե՞րբ Հայկական Թուրքն մը վեր պիտի բարձրանայ մեր հայրենի լեռ - ներէն։

ՆՇԱՆ ՓԻՇԻԿԹՈՒՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԸ

Օգոստոս 15ի տօնը մէկն է Մարիամ Աստուածածնի նուիրուած բազմաթիւ տօներէն, սկիզբները Dormition կոչ - ուած, որովհետեւ կ'ընդունուէր թէ Մարիամ չմեռաւ, այլ քնացաւ՝ եր - կինք փոխադրուելէ առաջ, եւ յետոյ Assomption (վերափոխում, այսինքն եր- կինք փոխադրուած կամ երկրէն ան - ցած երկինք թարգմանելով transitus Mariae լատիներէն բացատրութիւնը)։

Ըստ աւանդութեան, Յիսուս իր մայրը յանձնած էր Յովհաննէս ա - ռաքեալին, որ գնաց Եփեսոս տարաւ, Այնտեղ ալ մեռաւ Մարիամ, որու գե- րեզմանին վրայ հիմնուեցաւ, իր ա - նունով, եկեղեցի մը։ Ուրիշ աւան - դութիւն մը Մարիամի մահը կը դնէ Երուսաղէմի մէջ։ Այսպէս առաքական եւ յունական թուղթերու մէջ կը պատմուի թէ Յիսուսի երկինք համ - բառնալէն երկու տարի վերջ հրեշտակ մը երկիր իջաւ եւ Մարիամի հաղոր- դեց թէ երեք օր վերջ երկինք պիտի փոխադրուի։ Արդէն Մարիամ խըն - դրած էր իր զաւկէն, որ երեք օր ա- ռաջ լուր տրուի իր երկրային կեան-

[illegible]

մու բանակի վրայ, գետին գլորեց նրա մի քանի գլխաւորներին եւ երբ հօր մօտ վերադարձաւ՝ խոնարհութեամբ գետինը համբուրեց եւ ասաց.

Իմ մարմինը, ո՛վ մարդ, փոքր է թը-
    ւում քեզ.
Թոզուրիւնը կոպտութեան մէջ չփնտ-
    ռես.
Նիհար ձին է կռւի պահուն պիտանի,
Ոչ թէ կովը սպարտացած, բնտանի։

Ասում են, որ թշնամու զօրքը ան - համար էր, իսկ սրանցը քիչ եւ սկսել էին փախչել. այդ ժամանակ արքա - յազնը կոչ արեց զինուորներին եւ գո- ռաց.

— Ո՛վ աղամարդիկ, կռուեցէ՛ք, ոպէսզի սարքած չլինէք ձեր կա - նանց զգեստները հագնելու։

Կոչից ոգեւորուած՝ զինուորները քաջութիւն առացան, յարձակում գոր- ծեցին եւ ինչպէս լսել եմ, նոյն օրը յաղթեցին թշնամուն։

Թագաւորը գրկեց նրան, համբու - րեց գլուխն ու աչքերը եւ ամէն օր ա- ռաջ էր քաշում, մինչեւ որ դարձրեց իր գահաժառանգը։

Եղբայրները նախանձից թոյն լցրին նրա կերակրի մէջ, քոյրը իր սենեա - կից նկատեց եւ պատուհանը ամուր փակ,

Տղան հասկացաւ, ձեռքը հեռացրեց կերակրից եւ ասաց.

— Անհնար է, որ արժանաւորները մեռնեն եւ անարժանները նրանց տեղը գրաւեն։

Բուի հովանին մի՛ բնտրիր դու քեզ [illegible]

[illegible]

Պէտք է նոր գրանցելու տեղով տար - ուի։

Բնագրից թարգմ. Ա.

քին վախճանը։ Մարիամ ուզեց ծոմ պահել եւ հեկում կատարել երեք օր, ընկերակցութեամբ Յովսէփ Արիմա - թացիին եւ առաքեալներուն, որոնք դժբախտաբար հեռու կը գտնուէին Ե- րուսաղէմէն։ Այսուհանդերձ լուրը կը հասնի եւ առաքեալները, ամպե- րու վրայ հեծած, կուգան Երուսա - ղէմ. Կիրակի, օրուան երրորդ ժա - մուն, Յիսուս վար կ'իջնէ երկինքէն, շրջապատուած՝ հրեշտակներով, ու կ'առնէ երկինք կը փոխադրէ մօրը հո- գին, մինչ առաքեալները, ամբողջ ժամ մը կ'երգեն, յետոյ մարմինը կը տանին թաղելու Յովսափատի ձորին մէջ։ Ցանկարծ երկնային լոյս մը կը պաշարէ զիրենք ու գետին կը փռէ։ Այդ պահուն կը տեսնեն որ Մարիամի մարմինը երկինք կը բարձրանայ յամ- րաբար։ Թովմաս առաքեալ, որ հե - ռու երկիր կը գտնուէր, տակաւին նոր կը հասնէր Երուսաղէմ՝ ամպի մը վը- րայ հեծած։ Զիթենեաց լերան վերեւ տեսնելով որ Մարիամ երկինք կը բար- ձրանայ, աղաչագին կը պոռայ, երբ Մարիամ իրեն կը նետէ գօտին, որով առաքեալները կապած էին իր մարմի- նը։ Ամպէն վար իջնելով, Թովմաս իր ընկերները կը գտնէ Յովսափատի ձո- րին մէջ, Մարիամի գերեզմանին առ- ջեւ, որ պարապ կը մնար։

Ուրիշ աւանդութեան մը համա - ձայն, առաքեալները երկրագործական տօն հաստատեցին Մարիամ Աստուա- ծածնի վերափոխման օրը, երբ երկ - րի բերքը կը հասունայ եւ հունձքը կը սկսի, — դաշտերէն ու պարտէզ - ներէ եկեղեցի կը փոխադրուէր այ - նուհետեւ հունձքը կամ քաղը, եւ քա- հանան կ'օրհնէր, որպէսզի կայծակը չզարնէ եւ երաշտը չվնասէ։

Այս աւանդութիւնը, որու ծագումը կը հասնի մինչեւ հեթանոսական քա- ղաքակրթութեան օրերը, քրիստոնէու- թենէն վերջ զանազան ձեւեր առաւ ա- մէն երկրի մէջ, — առանց նկարագր- րութիւնը յաջորդ անգամ

ԳԻՒՏԵՐՈՒ ԾՆՈՒՆԴԸ

— • —

) «Թանս» վերջերս բացաւ հետաքրք - րական հարցարան մը, ուր կը ներ - կայացուին արդի մեծագոյն գիտնա - կաններուն կարծիքները թէ ինչպէս կը կատարուին գիւտերը, հոգեբանա- կան կամ մեքենական ի՞նչպատճառնե- րով։

Տարիներէ ի վեր, Հայաստանի մէջ եւս գոյութիւն ունի «գիւտարարնե - րու» կազմակերպութիւն մը՝ քաջալե - րելու համար օժտուած բանուորներու հնարամտութիւնը։ Ատիկա փորձ մըն է ոգեւորելու կանգուածին մտա - ւորական շնորհները, այն համոզու - մով թէ գիւտը ծաղիկ մը չէ որ կը բուսնի միայն մտաւորական բարձրու- թիւններու վրայ, այլ յաճախ խոնարհ [illegible]

[illegible]

Տարբ Թօլլոյ ծանօթ հոգեբոյժ մըն է, հիմնադիր մտային հիւան - դութեանց Անրի Թուլէլ հիւանդանո-

ցին եւ կենսա - տիպարաբանական ըն- կերութեան։

— Մեծ հետաքրքրութեամբ կը հե - տեւիմ «Թանս»ի հարցարանին, կ'ըսէ Տոքթ. Թուլուզ։ Դիտեցի որ գիւտը խորհուրդ մը կը համարուի շատերու կողմէ։ Ըսելու համար թէ ինչ է գիւ- տը, ի՛նչ ձիրք անհրաժեշտ է գիւտ ընելու համար, պէտք է ուսումնասի- րել այն անձերը, որոնք օժտուած են այդ ձիրքերով, ու քննել թէ ինչպէս նոր բաներ կը գտնեն։

Բժշկական առարկէլիս սկզբնաւո - րութեանը՝ շատ զբաղեցայ հանճա - րին եւ խենթութեան յարաբերու - թեամբ։ Ենդրեցի արտակարգ կամ բա- ցառիկ ձիրքերով օժտուած մտաւո - րականներէ, որ թոյլ տան զիրենք են- թարկել առարկայական բժշկա - հո - գեբանական քննութեան մը։ Այսպէս, քննութեան առի վիպագիր Էմիլ Զօ - լան, քանդակագործ Տալուն, մաթե - մաթիկոս Ա. Փուանքարէն, քիմիա - գէտ Պէրթըլօն, — իմ այս քննութիւն- ներուս կ'օժանդակէին Մանուվրիէ՝ մարդաբանական, Գոնիէ՝ լսողական, Ս. Ֆինէ՝ հոգեբանական հարցերու մէջ։

Դժբախտաբար կլիման ստեղծուած չէր տակաւին եւ իմ փորձերս յիսուն տարուան կանխահասութիւն մը ցոյց կուտային։ Այսօր արդէն զանազան կազմակերպութիւններ կան, որոնք կը զբաղին այս հարցերով։ Նշանա - ւոր մարդոց ուղեղները քննութեան առարկայ են մասնաւոր ուսումնարան- ներու մէջ,— ինչպէս Լէնինի ուղեղը՝ Պերլինի կաճառին մէջ։ Բայց պէտք է որ ողջ մարմիններն ալ քննութեան ա- ռարկայ դառնան գիտական հաստա - տութիւններու մէջ։ Պէտք է կենսա - տիպարաբանական քննութեան ենթար- կել գիւտարարները հաւաքական ձե - ւով, առանց մոռնալու անհատական պարագաները։ Հանճարեղ երաժիշտ մը, բնդուն գիտնական մը, տաղանդաւոր գրագէտ մը կը ներկայացնեն հոգեւագիտ նիւթ մը, որուն ուսում- նասիրութեամբ կարելի է ճշդել երե - ւոյթներու կապակցութիւնը։

Ուսումնասիրելէ վերջ գիւտարար - ներու տիպարագիտութիւնը, կարելի կը դառնայ ճշդել թէ միտքի մեթո - տի՞կ աշխատանքի մը արդիւնքն է գիւտը, թէ ազատ եւ ինքնաբեր գոր - ծունէութեան։ Թէ մասնագիտական պատրաստութի՞ւն մը անհրաժեշտ է, թէ բնածին յարմարութիւն մը, որմէ ծնունդ կ'առնէ գիւտը։ Այս հարցին մասին գիտնականի մը կարծիքը տար- բերութիւն չունի այն կարծիքէն, զոր կը յայտնէ հարիւրամեայ ծերունի մը երկարակեցութեան մասին։ Եր - կուքին ալ կարծիքը արժէք չի ներ - կայացներ։ Գեղանի կին մը կրնա՞յ մի- թէ բացատրել կենսաբանական պայ- մանները այն հմայքին, զոր կը ճառա- գայթէ իր շուրջը։

[illegible]

քը, կամ միջնադարեան ժողովուրդ - ներու հասկացողութիւնը խենթերու մասին, որոնք գիւտարներ կամ ոգի-

ներէ ներշնչուած էակներ կը համար- ուէին։ Արդ, հանճարը եւ գիւտը պէտք է դնել բնական եւ ոչ թէ արտա- քնական երեւոյթներու կարգը, լաւ հասկնալու համար զանոնք։ Եւ վեր - ջապէս, պէտք է ղեկավարել գիւտը, այսինքն աւելցնել անոր գիտակցական տարրին գերակշռութիւնը, առանց բոլորովին զրկելու ազատութենէն, որ անհրաժեշտ է գիւտարարին։

Կրնանք, այս ձեւով, երեք կարգի բաժնել գիւտարարները, — փրոֆէ - սէօրները, որոնք լայն գիտութիւն ու- նին, հետեւաբար նուազ իմքնատիպ են, որոնց միտքը բանտարկուած է ի- րենց սորված վարդապետութիւններուն մէջ։ Գիտնականները, որոնք ե - րեւոյթներու, գաղափարներու, երազ- ներու, տեսիլներու, նորութիւններու սիրահարներ են, որոնց մէջ պէտք է փնտռել մեծագոյն գիւտարարները։ Գործաւորները, որոնք ամէն օր հա - ղորդակցութեան մէջ են դժուարու - թեան հետ, որուն պիտի յաղթեն տար- բեր ճամբաներ գտնելով։ Ինչպէս կը տեսնուի, մասնագէտը չէ որ գիւտ կ'ը- նէ, այլ այն որ ներշնչուած է ընդուն- ուած սխեմաներէն դուրս ազատու թեամբ մը։ Մի՛ մոռնանք որ Փասթէօր բժիշկ մը չէր, բայց հիմնովին յեղա - շրջեց բժշկութիւնը. բժիշկները առաջ նորդեց նոր ուղիներու մէջ, անոնց տալով փրկութեան մեծագոյն զէն - քը։

ԱՐՁԱԿ ՏԱՂԵՐ

— • —

ՆՐԲԵՒԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ջուր ու խենդ հով մը կ'ուզէ քղանց - քըդ հովանոցի պէս բանալ ու դուն դող եկած, կ'աճապարես ծածկել գիրդ բոլորքդ։

Ջուր է ճիգդ։ Եթէ ես ցանկամ տես- նել ինչ որ դուն չես ուզեր, երեւա - կայութիւնս կը քալեցնեմ հագուստիդ տակէն։

Եթէ արդիլես մտնելու խոզաան- ծը յորդ կուրծքիդ վրայ, ես կրնամ, առանց քեզի հայելու, քու ծիւնա - թոյր ստինքներուդ ողկոյզը քամել։

Ինչքան կ'ուզես զգուշէ, զո՞ւր է։ Ես կրնամ աչքերս խուփ, քու մերկ ու չքնաղ մարմինդ դիտել ու գինովնա՜լ։

Ինչ որ աչքերէս կը ծածկես, չես կրնար քօղարկել երեւակայութենէս, որ աւելի յստակ եւ աւելի պայծառ կրնայ տեսնել ամէն բան։

ԱՄՈՒՐԻՆ

Մեղուն կը թռչի ծաղկէ ծաղիկ ու նեկտար կը ծծէ։

Գարունները կ'անցնին, բայց մեղրը ո՞ւր է։

Տարիներ վերջ, լքուած բոյրերէն, ողբացած, քամուած, կրակը մարած, մահ կուզայ ան՝ անուուն, անուէր։

Իր որբինը պիտի չըլլի ուրիշ երա - կի մը մէջ, ու պիտի մեկնի հո - [illegible]

[illegible]

Օ. ՅԱՐՄՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

[illegible]

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Նոր շարք մը կազմուեցաւ, երրորդ մը, չորրորդ մը եւ իւրաքանչիւրին՝ գնդակի մը սուր շաչը կը պատռէր օդերը, ապաննուած տղոց մարմին - ները կ'իյնային անօգնական աջ ու ձախ գետին, կը դողդողջէին եւ կը լռէին, քիչ մը վերջը իրենց ընկեր - ներուն մօտ անդունդ գլորելու հա - մար։

Հինգերորդ կարգը կազմուած էր, երբ զինուոր մը հրաման բերաւ եւ յանձնեց զայն հսկողութիւնը վարող Թուրք սպային։ Սիրանոյշ կրցաւ տես- նել, թէ ինչպէս սպան բացաւ հրամա- նը, կարդաց եւ ընդունած ըլլալուն համար թուղթ գրեց Ցեռայ հրաման մը արձակեց. Զինուորները եւ քաշ - ուեցան տղոց խումբէն եւ անոնց շուրջ օղակ մը կազմեցին։

Քիչ ժամանակ վերջ սպայմէ թափոր կազմելով տարին։

Սիրանոյշին մօտ կեցող պահակնե - րուն ըսածին նայելով, հրաման եկած էր խնայել տղոց եւ իբրեւ ձերբակալ - ուած տանիլ ուրիշ քաղաք մը։ Թր - քական դպրոցներու մէջ իբրեւ մահ - մետական դաստիարակելու։

Օրը երթալով տաքցաւ։ Կէս օրուան ժամը կ'այրէր կը մրկէր անհովանի երկինքի մը տակ պառկող կիներն ու աղջիկները։ Անոնցմէ ոմանք իրենց ուսկիներուն շնորհիւ յաջողեցան պա - տառ մը հաց եւ պուտ մը ջուր ստա - նալ թուրք զինուորներէն։ Շատերը անդղայացած էին, ուրիշներ կը մռ - ռային տենդահարներու պէս, եւ ա - մէնքը առ հասարակ բոլորովին ու - ժասպառ ինկած էին յուզումէն, մա- հաշչուկ անձկութենէն քնատ, անօթի եւ ծարաւ։

Միջօրէի ընթացքին տարուեցան դէպի հովիտը եւ պարտէզ մը, բնա - նաւորուած իրենց զոյքերով։ Կային որոնք չէին կրնար քալել եւ կը կրթ - նէին իրենց դժբախտութեան մէկ ըն - կերուհիին։ Պարտէզ հասնելով, գրե- թէ ամէնքն ալ ճարահատ գետին ին - կան, եւ իրիկնամուտին հազիւ կեան- քի պէս բան մը եկաւ թշուառ ուժա- պառ կիներուն մէջ, որոնք, որքան որ կարելի էր, հոս կամ հոն մերկ հողին վրայ տեղ մը գտան նստան։

Անկէ քիչ մը առաջ, Սիրանոյշ եւ Լուսաբեր Կրապովիչ կանչուեցան, եւ երկու զինուորներու հսկողութեան տակ հրամանատար սպային տաղա - ւարը տարուեցան։

Սպան մինակ նստած էր թուղթե - րով ծածկուած սեղանի մը առջեւ։ Երբ ներս մտան, հազիւ աչքերը վեր առաւ, այլ կը շարունակէր ստորա - գրութիւն դնել իրեն առջեւը դիզուած հրամանագիրներուն, հրահանգներուն եւ տեղեկութիւններուն տակ։

Վերջապէս դադրեցուց աշխատան - քը։ Թուխ թագիքէ գլխանոցով, գն - դապետի մոյնած համազգեստին մէջ, Ցուստո պէյ ամուր մը եւաւ. գնաց կրթնեցաւ իր աթոռին եւ երկու աղ - ջիկները դիտեց ուշադրութեամբ։

Ձեռքով զանգակի մը զարկաւ, եւ ներս մտնող իր սպասեակ զինուորին նշան մը ըրաւ սեղանին վրայ դիզ - ուած թուղթերը վերցնելու։ Ցեռայ, հրամայելու վարժ խիստ ձայնով մը ըսաւ.

«Կը լսեմ որ ձեզմէ մէկը Սիրանոյշ Զուհաճեանը պիտի ըլլայ. ո՞րը»։

Սիրանոյշ քայլ մը առաջ գնաց։

«Ես։ Ի՞նչ է իմ յանցանքս։ Ինչո՞ւ ձերբակալուած եմ»։

«Եւ միւսը Վրացուհի մըն է։ Ասի - կա ի՞նչ կ'ընէ հոս։ Թուրքերէն կը խօ- սի՞»։ Հարցուց առանց Սիրանոյշին ը- սածին անդրադառնալու։

«Ոչ, բայց կը հասկնայ։ Բայց իմ հարցումիս պատասխան մը կը խնդ - րեմ։ Ինչո՞ւ բռնուած եմ», ըսաւ նորէն Սիրանոյշ հանդարտօրէն։

Ցուստո պէյ ասթէ համբերէն հետ կը խօսէր

«Հոս դուն պատասխան պիտի տաս, ոչ թէ ես։ Եթէ ես քու անունիդ գիպ- ուածով ծանօթ եղած չըլլայի, հոս չէիր ըլլար հիմա»։

Լուսաբեր Կրապովիչ քայլ մը ա - ւելի մօտ եկաւ եւ մինչեւ որ Սիրա - նոյշ ուզեց արգիլել ըլլալ, ան արդէն

Սալահէտտինի գրութիւնը սեղանին վրայ դրաւ։

Ցուստո պէյ առաւ զայն եւ ուշա - դրութեամբ կարդաց։ Ցեռոյ ետ դը- լաւ եւ մանրազնին կը նայէր մէկէն միւսը։

«Ձեզ Կ. Պոլիս պիտի ղրկեմ։ Դուք Վան գտնուեր էք», լամբիս նայելով։ Ինչո՞ւ համար»։

«Այցելելու Յովհաննէս Մարտիկը պատմելու համար, զոր ապստամբնե - րը ձերբակալած էին», պատասխա - նեց Սիրանոյշ

«Եւ այս Մարտիկը ո՞ւր է հիմա»։

«Չեմ գիտեր։ Հաւանաբար մեռած է. Վերջին յարձակումին տունը կը կռուէր»։

Գնդապետը լռեց պահ մը։

«Ո՞վ է այս Փիւսկիւլեանը, որ ձեզ ճանչցած է»։

Սիրանոյշ կը վարանէր։ Ի՞նչ պա - տասխանէր։ Վերջապէս ըսաւ. —

«Փիւսկիւլեան Հայ մըն է։ Անկէց աւելի բան մը չեմ գիտեր անոր մա - սին»։ Սիրանոյշ գիտէր որ ան ձեր- բակալուած էր եւ բոլոր միւսներուն բախտակից պիտի ըլլայ։ Այլ եւս ին - չո՞ւ ծանրացնէր անոր յանցանքը։

«Այդպէս, անոր մասին ուրիշ բան չե՞ս գիտեր», կրկնեց գնդապետը, խիստ մը նայելով անոր։

Սիրանոյշ պատասխան չէր տար, այլ լուռ առջեւը կը նայէր։

«Ան ալ քեզի պէս Պոլիս պիտի տար- ուի»։

«Ես Պոլի՞ս։ Ո՛չ։ Կ'աղաչեմ, եւ ի- րաւունք ունիմ աղաչելու, ես Պոլիս չեմ ուզեր երթալ, այլ մնալ իմ հայ - րենակիցներուս քով։ Կ'աղաչեմ որ անոնց հետ տեղահան ըլլամ», ըսաւ Սիրանոյշ։

«Տեղահա՞ն։ Դուք տեղահան պիտի չըլլաք։ Ձեզի ուրիշ բնակութիւններ, բնակելու վայրեր ցոյց պիտի տրուին։ Աքսորի կամ տեղահանութեան խնդիր չկայ»։

«Լա՛ւ, ես ալ ուրիշներուն հետ կ'եր- թամ, անոր համար է աղաչանքս։ Տա րիներէ ի վեր միացեալ Անատոլուի մը համար տարած աշխատանքս ան - շուշտ իրաւունք կուտայ ինծի յուսա- լու որ այս աղաչանքս պիտի ընդուն - ուի»։

Ցուստո պէյ անգամ մըն ալ կարդաց իրեն առջեւ գտնուած շրջաբերակա - նը։ Ցեռայ ձեռք առաւ հեռագիր մը որ սեղանին մէկ անկիւնը կը գտնը - ւէր։

(14)

Թարգմ. ՆՏԱՆ

ՌՈՒՍՈ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

Օգոստ. 12ին պաշտօնապէս ստորագրուեցաւ ռուսաճափոնական զինադադարը, որուն տրամադրութիւնները ծանօթ են արդէն: Այս առթիւ Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Չանկուֆենկի կռիւներուն հետեւանքով սպաննուած կամ վիրաւորուած են 3000 Ռուսեր, իսկ Ճափոնցիները ունեցած են 300 մեռեալ եւ 600 վիրաւոր: Անյապաղ պիտի կազմուի խառն յանձնաժողովը, ճշդելու համար սահմանագիծը, ինչպէս եւ կարգադրելու զանազան խնդիրներ:

Ստորագրութեան մեկանը հազիւ չորցած, նոր միջադէպ մը ծագեցաւ, այս անգամ Սախալինի մէջ, (Վլատիվոստոկի հիւսիսային - արեւելեան կողմը, հայ յեղափոխականներու երբեմնի աքսորավայրը), որ գրեթէ հաւասար բաժիններով կը պատկանի Խ. Միութեան եւ Ճափոնի):

Ճափոնական զեկոյցին համաձայն, խորհրդային սահմանապահները կրակ բացած են Ճափոնի շրջիկներու վրայ, որ կը գտնուէր երեսփոխանի մը առաջնորդութեան տակ: Շրջիկներէն մէկը վիրաւորուած է:

** Զինադադարին ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը հարիւրաւոր Քորէացիներ վերադարձան իրենց տուները, որոնց մեծ մասը քանդուած են, անպատսպար ձգելով թշուառ ժողովուրդը: Ճափոնի հրամանատարը զինադադարին առթիւ գովեց խորհրդային զօրքին քաջութիւնը եւ կորովը, միեւնոյն ատեն պանծացնելով ճափոնական բանակը «որ դիմադրեց հարիւրաւոր հրասայլերով, օդանաւերով եւ թնդանօթներով սպառազինուած հակառակորդի մը յարձակումներուն»:

Գերմանական ռազմափորձեր մեծ մասնակցութիւն կը պատճառեն

Մեծ պատերազմին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գերմանիա ձեռնարկած է վիթխարի զօրաշարժի մը, որուն առաջին մասը սկսաւ ուրբաթ օր: Շարժման մէջ դրուած են աւելի քան մէկ միլիոն զինուորներ, գործօն թէ պահեստի:

Ռազմափորձերը պիտի տեւեն քանի մը շաբաթ, երկրին զանազան մասերուն մէջ: Այս առթիւ հակասական զրոյցներ կը շրջին մասնակցող զինուորներու թիւի մասին: Ռազմափորձերը պիտի կատարուին կարելի եղածին չափ իրական գետնի վրայ: Շատ մը պարագաներու մէջ կիներ կը հրաւիրուին աշխատելու դրօշի տակ առնուած զինուորներու տեղ: Կառավարութիւնը կը գրաւէ անհրաժեշտ ձիերը, կառքերը եւ ինքնաշարժները:

Այս ռազմափորձերուն հետ զուգընթաց, գերմանական թերթերը կ'ազդարարեն թէ չեխական խնդիրը պէտք է կարգադրուի աշունէն առաջ, այլապէս Գերմաններուն համբերութիւնը պիտի սպառի: Այս պարագան մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւորապէս Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Կը հաւատեն թէ Պերլինի անգլիական դեսպանատունը քննութեան ձեռնարկած է, ըստուգելու համար Գերմանիոյ զինուորական պատրաստութեանց հանգամանքը եւ նպատակը: Քննութիւնը կիսապաշտօնական ըլլալով, պատասխանուեր է թէ պատրաստութիւնները պարզապէս կապ ունին ռազմափորձերուն հետ, եւ թէ արտակարգ բան չկայ: Կ'ըսուի թէ նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, Անգլիա թելադրած է որ ռազմափորձերը կատարուին ընդհատ - ընդհատ: Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ քաղաքական շրջանակները այն կարծիքն ունին թէ Գերմանիա ցոյց մը կատարել կ'ուզէ:

Ցեղապաշտական յարձակում Իտալիոյ մէջ

Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ միեւնոյն ատեն անպաշտօն նախարար է, հետեւեալ հրահանգները ուղղեց Հռոմի մշակոյթի ակադեմիային, ցեղային քաղաքականութեան ուսումնասիրութեան մասին—

1. Ճշդորոշել իտալական ցեղին մնայուն տարրերը, սկսելով հին Հռոմէն մինչեւ այսօր.

2. Ֆաշական իշխանութեան աշխատանքը ցեղին պաշտպանութեան համար, բարոյական թէ ֆիզիքական:

3 Ցեղային հարցին նոր երեւոյթը եւ կարեւորութիւնը կայսրութեան հաստատումէն ի վեր:

4. Հրէական հարցը ամբողջ աշխարհի եւ Իտալիոյ մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ մեծ հաստատութիւնը, հռչակաւոր Ֆորտը, որ գործադրկութեան մատնուած էր ամիսներէ ի վեր, հետզհետէ վարձած է հազարաւոր բանուորներ, աշնան համար: Գործերը բացուած են եւ մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէ: (Այս հաստատութեան մէջ, Տիթրոյթ, կ'աշխատին բազմաթիւ հայ բանուորներ որոնք նոյնպէս արձակուած էին գործադուլէն):

ԻՏԱԼԻՈՅ ցեղապաշտական օրէնքին հետեւանքով, շատ մը հրեայ առեւտրականներ դուրս ձգուեցան ֆաշական սէնտիքաներէն: Գործերն ալ թուլցած են եւ շատ մը հրեայ խանութպաններ ետ առած են զանազան գործարաններու տրուած ապսպրանքները:

ԵՐՐՈՐԴ ԴԻՄՔՈՎ ԽՕՍԵԼՈՒ սովորութիւնը անհամապատասխան համարելով ազգային - ընկերվարական ոգիին, Գերմանիոյ ներքին նախարարութիւնը հրամանագիր մը ուղղեց եւ արգիլեց: Ուրեմն, խօսելու այդ եղանակը վերջնապէս պիտի ջնջուի, եւ հակառակ պարագային պիտի կատարուի որպէսզի հանրային պաշտօնեաները չպարծենան զայն:

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ եւ մանաւորապէս 50նոցներ շրջաբերութեան հանուած ըլլալով Լիոնի շրջանին մէջ եւ այլուր, ապահովութեան տեսչութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել խումբ մը միջազգային վտանգաւոր կեղծարարներ: Իսկ Փարիզի մէջ երեւան հանուեցաւ գաղտնի արհեստանոց մը, որ կեղծ թղթադրամներ եւ նամակադրոշմներ կը շինէր: Հաստատութեան տէրն էր Ժան Իլիէսքօ, 35 տարեկան, Ռումանացի, որ կը բնակէր Փարիզ, Ֆրանսացի կնոջ մը մօտ: Կալանաւորը, նախկին սպայ, ոչ կանոնաւոր թուղթ ունէր, ոչ ալ ապրուստի միջոց: Հարցաքննութեան ատեն խոստովանեցաւ թէ պղնձի վրայ փորագրուած էր հինգ սթերլինոց թղթադրամներ, պետ. նամակադրոշմներ, թղթատարական կնիքներ եւ համալսարանական վկայականներ: Իր խոստովանութեանց վրայ ձերբակալուեցաւ նաեւ գլխաւոր մեղսակիցը Լիւսիէն Գուրժա, որ 1932ին թեկնածու էր ... երեսփոխանութեան:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութիւնը մինչեւ հիմա չէ պատասխանած օտար կամաւորներու յետս կոչման ծրագրին, ինչ որ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ մէջ: Զօր. Ֆրանքոյի բանակը նոր գիրքեր գրաւեց, եւ այժմ կը սպառնայ Ալմատէնի եւ անոր սնդիկի հանքերուն: Հանրապետական զօրքն ալ նոր յաջողութիւններ չահեցաւ:

ՉԵԽՕՍԼՕՎԱՔԻՈՅ ազգութիւնները զատ զատ յուշագիրներ ներկայացուցին անգլիացի միջնորդին: Կ'ըսուի թէ չեխական բանակը սպառնագիր ուղղած է կառավարութեան, որպէսզի անհանդուրժելի զիջումներ չկատարէ, ի նպաստ Գերմաններուն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգիստի բանուորներուն վէճը լուծելու համար, գերիրաւարար մը նշանակուեցաւ: Կը յուսացուի որ տագնապը լուծուի շաբթուան սկիզբը

ԿԻՊՐՈՑԵ ԽԱՉԻ ՇՈՂ ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ

Ընդհ. քարտուղարը Փարիզէն բացակայ ըլլալով, կը խնդրուի դիմումները ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ կատարել հետեւեալ հասցէին.— ՕՐ. ԳԼՃԵԱՆ, 5, Rue Mayran, Paris (9): Հեռաձայն՝ Trud. 46 - 52:

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵՆ ՍԿՍԵԱԼ

Մեկնում՝ Vieux Port-էն — Վիէօ Փօռ - դէպի Cassis ծովեզերեայ զբօսատեղի վայր մը:

Ամբողջ օրը ջահելի պտոյտ եւ ուրախութիւն մաքրմիկ շրջանակով մը:

Նուագ եւ գեղեցիկ անակնկալներ: Յարմարագոյն պիտի առնուին բոլոր նաւագնացները.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՍԷՆԹ - ԱՆՏՐԷի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ:

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը:

Կը նախագահէ հայրենակից Յ. ԽԱՆՕԵԱՆ

կը խօսի հայրենակից Տ. ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՑ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Հրապարակային Բանախօսութիւն

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԹԱԹՈՒԼ խումբի կողմէ

14 Օգոստոս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին

կը բանախօսէ՝ Ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Բանախօսութենէն վերջ տեղի կ'ունենայ ընկ. ճաշակերական Թէյասեղան դպրոցի սրահին մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, ՇԱՒՕ-ԿՕՄԲԷՐ Գ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆՆերու զբօսանքի եւ ծառաստան պարտէզին մէջ:

Կը նախագահէ՝ ընկեր Մ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Կը բանախօսէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ

Տոմսի գին՝ 3 ֆրանք, պզտիկներուն 1 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ՝ 41ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆի ՎԱՐՈՒԺԱՆ Կոմիտէի կողմէ

14 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

AU COINի գեղեցիկ զբօսավայրին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր Մ. ԸՆՏԻՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Առատ սփիւֆէ,

փափաքողները իրենց ուտելիքները միասին կրնան բերել:

Դաշտավայրը գտնելու համար, բռնել կայարանի ճամբան, որ ուղիղ կը տանի:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Գ. Ո Մ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Օգոստոս երկուշաբթի ամբողջ օրը

ՍԷՆ-ՓԻԷՐի ծանօթ անտառին մէջ

Կը խօսի՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ներկայ կ'ըլլայ ՁՈՄԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ, Լիոնի, Վիէնի, Ռոմանի, Կռընոպլի, Փարիզի, Մարսէյլի ընկերները:

Ընտիր նուագախումբ: Ընկ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի կողմէ (Փարիզէն) ֆանթէզի եւ անակնկալներ: Կը մասնակցի ՁՕՄի «ԱՐԱՔՍ» երգչախումբը: Խաղեր եւ զուարճութիւն: Զուտ գովարար ըմպելիներ տեղւոյն վրայ:

Երթեւեկի համար՝ առնել հանրակառքը

ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅի մայր - եկեղեցին կ'ար ուխտիւք կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի օր, 14 Օգոստոս, տօն Ս. Աստուածածնի, հանդիսաւոր արարողութեամբ պիտի կատարուի խաղողօրհնէք, ինչպէս նաեւ բացումը ՉԱՐԽԱՓԱՆի նոր գեղակերտ խորանին:

Ուխտագնացութիւն

ԱՆԴՐԱՆԻԿի գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ. ՍԵՊՏ. 11ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Տէր եւ Տիկին Ճիվան Պըլըղեան, Այրի Տիկին Նուրիցա Պըլըղեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Պըլըղեան եւ զաւկը, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Շամլըքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Իսկէնտէր Պըլըղեան եւ զաւակը, եւ բոլոր պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի թոռան, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՓՈՔՐԻԿ ՕՆՆԻԿ ՊԸԼԸՂԵԱՆԻ

վաղահաս մահը, որ տեղի ունեցաւ օգոստ. 12ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 օգոստ. երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին իրենց բնակարանին մէջ, 12, Rue Charles Calmus, Ժանթիյեի, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Ժանթիյեի գերեզմանատունը:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Ա. ԽՈՒՄԲԸ կը վերադառնայ 15 օգոստ.ին: Ծնողները պէտք է 15ի առաւօտեան ժամը 7ի ներկայ ըլլան Կառ Մօնփարնաս, ընդունելու համար իրենց տղաքը:

Բ. ԽՈՒՄԲԸ մեկնած է 3 օգոստ.ին եւ կը վերադառնայ սեպտ. 3ին:

Գ. ԽՈՒՄԲԸ Փարիզէն կը մեկնի օգոստ. 16ին, ժամը 11ին, Կառ Մօնփարնասէն:

** Կեդր. Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն Կրընոպլի, Ռոմանի, Վալանսի, Սէնթ Էթիէնի, Ս. Շամոնի, Տէսինի, Վիէնի եւ Լիոնի տղաքը պէտք է առաջնորդուին 16 օգոստ.ին երեկոյեան ժամը 6 ու կէսին, Լիոնի մեծ կայարանը եւ յանձնուին Լիոնի մասնաճիւղի ներկայացուցչին:

Նոյն օրը կը մեկնի նաեւ Մարսէյլի խումբը.

Դ. ԽՈՒՄԲ մը եւս Փարիզէն պիտի մեկնի սեպտ. 3ին եւ վերադառնայ սեպտ. 30ին, միշտ նոյն ժամուն, նոյն կայարանէն:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԳԱՌ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ կէսօրէ ետքը 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Համարժէք զանէք ԱՆԱՐԱՏ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը:

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անխերի սպասարկութիւն, անմրցելի մատչելի գիներով:

Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ հարսանիքներու կը տրամադրուի սրահ:

ՃԱՇԱՐԱՆ ՃՕՇԿՈՒՆ

4, Rue de la BUTTE. 4

[Place d'Aix – Marseille.

Հանրածանօթ խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարելու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը, ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները, նշանաւոր

ՓՆՏԷԼԻ - ԵՕՐՈՒԹԼՈՒ - ՏԷՆԷՍԻ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԸՂՊԱՂԱԿԸ:

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անլուգական, Անմրցելի, Անխառն:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով հայ ատենականան սեզանին զարդ

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԴՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ միթերք անգլիական, իր տեսակին եւ չնախատեսուած կերպասներու՝ այր մարդոց զգեստներու, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ ֆոզիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունինք գործուած գեղեր ձեռքով: Զեղչեր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած ճայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գինեմոլները ջուր կը խմեն եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ համը եւ ախորժաբեր բոյրը հռչակուած է:

Dalakupeian 8 Rue Suffren Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը, որ կը գտնուի ինը տարիէ ի վեր: Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորուած, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով: Մատչելի պայմաններ: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

ՊԱՏԱՐԱԳ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Մարսի եւ շրջակայից բարեպաշտ ժողովրդեան, թէ յառաջիկայ կիրակի, (14 Օգոստոս), Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ, Գրիգոր Խէչէն Մամուեան կերպով հրաւիրած է Կիլիկիոյ Աթոռին Միաբան Ձ Հայրեն վարդապետ փայտակեան՝ որ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ:

Սկիզբն ժամերգութեան՝ 8.30' Պատարագ՝ 10.30:

Յաւարտ Պատարագի խաղողի օրհնութիւն.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-78
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 16 AOUT 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3809

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՑՆՑՈՒՄԸ

«Հին քաղաքագէտ մը» նորէն կը տրտնջայ, երկտող մը ստանալով.

— «Այս մէջոցին կ'երեւի Միացեալ Ճակատի քաղաքականու — [illegible] թիւնը խիստ շատ զբաղեցուցած է ձեզ... Ցաւելու եղել մարդոց կ'անտեսէք կամ կ'ուրանաք, կը զանեն, մինչ չէ՞ ձեր յոգնութեան: [illegible] Միութիւնները, պարզեցէք ծրագիրը եւ խնդրե [illegible]».

Առանց վիճաբանութեան բռնուելու, ըսենք, անմիջապէս, որ այդ օրն ալ կրնայ հասնիլ:

Բայց, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է շարունակ ծեծել երկաթը, մանաւանդ հիմա որ բաւական տաքցած է:

Արդարեւ, այսօր հետաքրքրութիւնը աւելի բարենշան է քան մէկ տարի առաջ, երբ գաղութներու կազմակերպութեան կամ կեդրոնացման օրկանի մը հաստատման որ եւ է փորձ կը համարուէր դաւաճանութիւն Հայաստանի դէմ:

Չենք ըսեր թէ ամէն ինչ յստակացած եւ համբան հարթուած է: Բայց կարելի չէ ժխտել թէ շատ մը պատրանքներ փարատած են, գիտցող կողմէն խոստովանուած թէ ոչ:

Մարդիկ յանկերպի մը պէս հոլովելով հանդերձ Հայաստանի «յառաջդիմական իրականութիւնը» կամ «էջմիածնի անտառածը» գաղութները, կը զգան թէ բան մը փոխուած է, որ կը հարկադրէ լրջօրէն մտածել «ազգապահպանման» մասին:

Ամէնէն վերջին օրինակը յիշած ըլլալու համար, ըսենք թէ [illegible] Ամերիկայի օրկանը պարտականութիւն կը դնէ իր կուսակցութեան եւ Բարեգործականին վրայ՝ նախաձեռնութիւնն առնելու, «միաբանելու Ազգային Պատասխանատուութեան [illegible] մը, որ իրաւունք ունենայ տարր [illegible] պաշտպանելու հայ ժողովուրդին ազգային իրաւունքները» (31 յուլիս):

Թերթը չո՞րս կ'ընէ ուրիշներուն ալ տեղ տալու:

— «Այս անզօրութեան կրնան վերջ տալ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ ռամկավար ազատական կուսակցութիւնը, կազմելով գործակցութեան կորիզ մը, որ կրնայ հետզհետէ ընդարձակուիլ ու միանալ, մինչեւ որ պարունակէ ամէն կերպով, բաղաձականութեամբ, ըմբռնումով, ազգային նպատակով եւ ձգտումով համերաշխ ու համատարր բոլոր ազգային տարրերը եւ ուժերը»:

Ուրեմն, մարդիկ արդէն համբայ կալած են, հրապարակաւ ընդունելով սկզբունքը, կեդրոնական օրկանի մը անհրաժեշտութիւնը

Այս ալ ախտանիշ մըն է, այնքան մօտէն իրականութեանց մէջ, որոնք հետզհետէ կը մեղմեն հայկական հարցերը:

Ամէն անգամ որ այս խնդիրը կ'արծարծենք, մենք միշտ աչքի առջեւ ունինք հեռուներու հիմնական պարագան.— կացութիւնը կը պահանջէ անընդհատ հնչեցնել ահազանգը, ցնցել, արթնցնել համբային կարծիքը, գտնազան հոսանքներ եւ ուժեր, ձեռք ձեռքի տալու եւ եղբօր զանելու, մանաւանդ գործելու համար

Զունենալով պատրանքներ՝ եղած արամադրութեանց եւ ուժերու մասին, մենք միեւնոյն ատեն կը ձգտինք անսակ մը «զօրաշարժ» կատարել,— երեւան հանել թէ ինչ ունինք իբրեւ ծրագիր կամ գործ, այլ մանաւանդ իբրեւ նոր ուժ.

Հակառակ ընդհանուր յուսահատութեան, ազատաւորար կան ընդունակ եւ աշխատունակ տարրեր, որոնք պատեհութեան կը սպասեն, ասպարէզ նետուելու եւ գործելու համար:

Աւելի լաւ, եթէ այդ կարգի տարրեր կազմուած ըլլան հոսանքի մը, որպէսզի կարենան աւելի լայն եւ գործօն դեր կատարել եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Ամէն պարագայի մէջ, երկրորդական խնդիր մը չէ նոր ուժերու ստուգումը, թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան համար: Շատ մը նախապաշարումներ կամ կոչկոտ կալած բաբեր ալ կրնան փոխուիլ նոր տարրերու ներկայութեամբ: Անոնց գործօն յանձնառութեամբ:

Այնպէս որ, ի զուր կը զարմանայ մեր անկուսակցական բարեկամը, կարծելով թէ միշտ արծարծելով Միացեալ Ճակատի խնդիրը, մենք միայն նկատի ունինք եղած — չեղած տարրերը,— քաբացած կամ զառամած երեւելիներ:

Երկինքէն մարդ չիջնար, հանրային գործունէութեան համար: Մեր հայրենիքին մէջ ալ ամփոփուած չենք, որպէսզի կարելի ըլլար աւելի կարճ եւ գործնական միջոցներ անօրինել:

Այո՛, ստիպուած ենք շարունակ յիշեցնել, արծարծել, ազդարարել,— որպէսզի մարդիկ [illegible] կացութեան ծանրութիւնը, բոլոր ճակատներուն վրայ, սթափին եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնեն:

Անշուշտ զօրաւորին աւելի կը սպասուի, տկարէն՝ պակաս: Բայց, պայման է որ ամէնէն աննշան համարուած հոսանքն ալ մտնէ լուծի մը տակ: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը կը պահանջէ որ գոնէ գործ չխանգարէ:

Մենք շատ լաւ գիտենք որ, ամէնէն բարեյաջող պարագային ալ, հազիւ կարելի պիտի ըլլար բաւարար ուժ համախմբել: Ո՞ւր կը մնայ, եթէ նորէն մասնակի ձեռնարկներ կատարուին, բաց դուռ ձգելով նոր ճիգերու համար:

Ցուցցանք եւ գրեցինք տագնապի զանազան ատեններ: Ոչ թէ ճիգ ընելու, այլ ընկերներ անգամ յաճախ կը զանգատին:

Եւ սակայն, որ եւ է յոգնութիւն չերեւար մեր աչքին, որով հետեւ համոզուած ենք թէ երբեք այսքան վրդովիչ եւ ընդվզեցուցիչ կացութեան մը առջեւ գտնուած չենք, վերջին արտագաղթէն ի վեր: Ոչ միայն գաղութներու մէջ, այլեւ հեռաւոր հայրենիքին մէջ, որ կը շարունակէ քար լռութիւն պահել...

Ցնցում, ցնցո՛ւմ եւ գործ, աւելի քան երբեք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ ԵՐԹԵՒԵԿԸ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Իտալական կառավարութիւնը դադրեցուցած ըլլալով իր հպատակներուն անցագիր տալ Ֆրանսայի համար, այս վերջինն ալ փոխադարձաբար նոյն արգելքը հաստատեց Իտալիոյ հանդէպ

Իտալական թերթերը Ֆրանսական կառավարութեան որոշումը հրատարակեցին նշանաւոր, առանց մեկնութեան: Ուրեմն չքիկներու այցելութիւնը [illegible] է երկու երկիրներուն միջեւ: Իտալացիներ եւ Ֆրանսացիներ կրնան մէկ եւ միւս երկիրը երթալ միայն իրենց կառավարութեանց մասնաւոր արտօնութեամբ.

Ի՞նչ են այս արգելքին պատճառները:

Շատեր կը կարծէին թէ զբօսական է շարժառիթը, Երբեմն խնդիր: Բայց «Թանս» թերթին բանաւոր չի գտներ այս պատճառը, քանի որ Իտալացիներ միշտ անցագիր կը ստանան ուրիշ երկիրներու համար: Ֆրանսա եւ Իտալիոյ միջեւ մասնաւորապէս Փարիզի միջեւ մեծ հրապոյր ունեցած են Իտալացիներու համար: Օգոստոսի կէսուն 5000 Իտալացիներ անհատական 3000 հոգի ալ համար [illegible] անցագիր ստացած էին. Ֆրանսա, մեծ մասամբ Ալէնի նահանգը [illegible] մանաւանդ որ լիբէթին գինը առաւելութիւններ կը ներկայացնէ, բազմաթիւ ֆրանքին հետ: Մինչդեռ մարքը չատացած է, եւ Իտալացիները նոյն բազմութեամբ Գերմանիա չեն երթար, հակառակ Հռոմ - Պերլին առանցքին: Միւս կողմէ, Ֆրանսացիները առաջուան պէս զունդագունդ Իտալիա չեն երթար, հակառակ Ֆրանքի անկումին: (ժամանակ մը 400 — 500.000 Ֆրանսացիներ Իտալիա կ'երթային, ամէն տարի) Այնպէս որ, իրագեկներ կը կարծեն թէ արգելքը քաղաքական շարժառիթ ունի, ինչ որ արտերկրութիւն պատասխան է Ֆրանսայի մէջ: Ուրիշ խօսքով, կացութիւնը բարւոք չէ, քանի որ վիճաբանական բանակցութիւններն ալ ընդհատուած են շարաթներէ ի վեր

Չեխոսլովակիոյ խնդիրը Չեխոսլովակիոյ մէջ եւ գերմանական սպառնալիքը

Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը նկատի հրաւիրեց զինուորական գերագոյն խորհուրդը, այսօր, երեքշաբթի

Այս խորհուրդը սովորաբար կը գումարուի տարին երեք անգամ: Կը կարծուի թէ այս բացառիկ նիստը հետեւանք է Գերմանիոյ զինուորական պատրաստութեանց եւ մասնաւորապէս աշնանային զօրափորձերուն, որոնք սպառնալիք մը կը ներկայացնեն, հակառակ բոլոր հերքումներուն

Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը զինուորական գերագոյն խորհուրդին բնական նախագահն է, իսկ երբ Բրիտանական հետաքննութիւնները հաւանաբար չեն գտներ որ այս տարի պատերազմ ծագի Գերմանիոյ հետ: Այս յառաջխաղացումը տեղի ունեցած է անգլիական միջնորդին ներկայութեան վրայ, թէեւ գերմանական թերթերը սկսած են անոր դէմ ալ [illegible] յայտնել:

*** Պերլինի մէջ պաշտօնապէս կը զգան որ Անգլիա արտակարգ նշանակութիւն տուած է գերմանական զօրափորձերուն, որոնք «սովորական» հանգամանք ունին: Բայց եւ այնպէս, անգլիական թերթերը կը շարունակեն շրջագայող մանրամասնութիւններ հրատարակել, ապացուցանելու համար որ զօրափորձերուն բացառիկ հանգամանքը Գերմանացիները չեն ծածկեր թէ զօրափորձերը երկու գիտական նպատակներու կը ծառայեն. 1 Փորձել բոլոր մեքենացած ուժերը, պաշտօնները եւ նոր զէնքերը. - 2 Հասկցնել Չեխոսլովաքիոյ եւ աշխարհի թէ Գերմանիա ի վիճակի է ի հարկին ասպարէզ նետելու Մասնաւորապէս փորձի պիտի ենթարկուին 25 — 35 տարեկան պահեստիները, որոնք միայն վեց շաբաթ մարզանք առած են Գիտի փորձուին նաեւ 40 — 45 տարեկանները, անոնք որ մասնակցած են Մեծ Պատերազմին — բայց սահմանափակ թիւով: Մասնաւորապէս իրական պատերազմի մը պայմանները գործելու համար, զօրափորձերու միջոցին ծառայութեան պիտի կանչուին այն քաղաքացիները որ ենթակայ են պարտաւորիչ ծառայութեան, նոր օրէնքով կը կարծուի թէ հարստահարական գործադուլ մըն ալ պիտի կատարուի

Զինուորական օրէնքին համաձայն, բոլոր Հրեաները վտարուած են զօրափորձերէն, բայց կէս եւ մէկ քառորդ Հրեաները կրնան ծառայել բանուորական վաշտերուն մէջ:

*** Փրակայի մէջ միշտ այն կասկածն ունին թէ Գերմանիա կ'ուզէ ահաբեկել Չեխերը Լոնտոնի թերթերն ալ կը հաստատեն այս պարագան, աւելցնելով թէ մարաջախտ Գէօրինկ չափաւորութեան խորհուրդներ տուած է, իր ալ ցիլուէնեան առթիւ «Արհեստ Թայմզի» կարծիքով, Հիթլէր վերջնապէս որոշած է չեխական հարցին լուծումը — կա՛մ ինքնավարութիւն տալով Գերմաններուն համար, եւ կամ կազմալուծել չեխական պետութիւնը

*** Չեխական կառավարութիւնը հրատարակեց ազգութեանց նոր սահմանադրութեան նախագիծը, որ վճռապէս կը մերժէ միայն հողային ինքնավարութիւնը: Պիտի ընդարձակուին նահանգային վարչութեանց իրաւասութիւնները, ի մասնաւորի կրթական, հողագործական, ընկերային, առեւտրական եւ ճարտարագործական նախարարութեանց:

*** Չեխ պահեստի սպաներու Դաշնակցութիւնը յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ «ոչ մէկ թիզ ընկրկիլ մեր բանած գիծքէն, ոչ գործքով, ոչ ալ մէկ ձայնով»:

16 ՀՈԳԻ ՋՈՒՐ ԻՅՆԱՆ, ահռելի արկածի մը, երբ չեխական օդանաւ մը, որ կը բանէր Փրակայի եւ Փարիզի միջեւ, վար ինկաւ Սեւ Անտառին մէջ, Հաննօէն 13 քիլոմեթր անդին: Ուղեւորներէն 12ը այրեցան, չօրսը ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով քիչ յետոյ մեռան, մէկն ալ [illegible] երկու սպասները կորուեցան Նոյն օրը (շաբաթ) Անգլիոյ մէջ ալ [illegible] մը ջուրը ինկնալով, վեց հոգի խեղդուեցան:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ նոր շահմարաններ կը շինէ, արմտիք ամբարելու համար: 45 կառախումբ ցորեն ապսպրած է Քանատա:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ՃԱՆՃԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՐԷ

Հեռաւոր Ամերիկայի մէջ մարդ մը կայ, ամի Մ. Գ. Ճիզմէճեան, որ պատմական ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ եղեր իր պարապոյ ժամերուն, ինչպէս կը վկայէ Գալֆար:

Այս մարդը, որ գիրք մըն ալ գրած է (չեմ տեսած), սարէն - ձորէն տեսութիւններ խառնելով, չորս յօդուած գրեր է Կովկասեան մը [illegible] համար եւ խմբագրութիւնն ալ հրատարակեր է մամուլոր զնահատականով մը, առանց առարկելու փոխելու: Առանց վերապահութեան թերեւ փորձ մը կատարելու:

Չէ որ յօդուածը կը ձգտի ճանճ [illegible] — [illegible] թէ Դաշնակցութիւնը եղած է [illegible] [illegible]»: [illegible]

Արդ. Մ. Գ. Ճիզմէճեան [illegible] [illegible] Լենինեան [illegible]

— «Անոնք եւ իր ընկերները յանձնառութիւն ունէին Իթթիհատի պետութիւն հետ, որ երբ առիթը ներկայանար, Կովկասի մէջ ապստամբութիւն գրգռել պիտի պարզէր Դաշնակցութիւնը Ռուսիոյ դէմ, Անդրկովկասի Թուրքերուն եւ Վրացիներուն հետ միասին, Թուրքիոյ օգնութեամբ ընդունելով՝ Թուրքիոյ թեմակալութեան տակ, կովկասեան [illegible] հանրապետութիւն մը կազմութիւն» 28 յուլիս, 1938):

Կը տեսնէք որ մարդիկ մեր [illegible] անգամ հանգիստ չեն ձգեր գերեզմաններուն մէջ — գերեզմանն ունեցա՞ն Ակնունին եւ իր ընկերները:

Ուրեմն հարկ է բացատրել այս ջղաստանգէտներուն եւ անոնց խմբագիրներուն, թէ Ակնունին ու իր ընկերները ձերբակալուեցան, աքսորուեցան, չարաչար կոտորուեցան հէտ նամբու վրայ ճիշդ անոր համար որ վճռապէս մերժեցին ապստամբութիւն սարքել Կովկասի մէջ, հակառակ Նաշքերու եւ Պէհաէտտին Շաքիրներու, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] պահանջներուն:

Իմ զինցածս այն է թէ երբ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 20 — 25 [illegible] արդէն, եւ երբ մարդիկը մեռած են, անզօր՝ իրենք զիրենք պաշտպանելու, [illegible]

Այս [illegible] «հայասէր» կամ «հայ [illegible]» [illegible] թողնելով, կարմիր, դեղին կամ զորշ:

ՎԱՀ.

ՕՏԱՐԸ, ՄԻՇՏ ՕՏԱՐԸ...

«Մաթէն» կ'ընէ արծարծելով օտարականներու խնդրման եւ առացական նպատակութեան խնդիրը, կը գրէ.

1886ին Ֆրանսա ունէր 1 115 000 օտարականներու վրայ կը հաշուէին մի այն 104 000 օտարական հպատակներ (Նաթիւրալիզէ). 1911ին ասոնց թիւը բարձրացած էր 253 000ի, 1931ին՝ 361 000ի. իսկ այսօր կը հաշուեն աւելի քան 600.000 հոգի

1851էն ի վեր կազմուած վիճակագրութեանց համաձայն, օտարականներու թիւը բարձրացած է վրդովիչ համեմատութեամբ Նոյն թուականին Ֆրանսայի բնակչութեան թիւը կը հաշուէին 36 000 000, որուն 379 000ը օտարական: 1872ին օտարականներու թիւը հասած էր 741 000ի. 1901ին՝ մէկ միլիոնի, 1926ին՝ 2 500 000ի, 1934ին՝ 2 891 000ի Պաշտօնական վիճակագրութեանց [illegible] 1851էն 1931, օտարականներու համեմատութիւնը եռապատկուած է 1851էն 1911, եւ կրկնապատկուած՝ 1911էն 1931.

Դարով իբրաքանչիւր ազգի թիւին, 1851ին Ֆրանսայի մէջ կային միայն 57 000 Գերմանացիներ 1911ին այս թիւը բարձրացած էր 102 000ի, 1921ին իջաւ 76 000ի եւ աւելի պակսեցաւ յաջորդ տասը տարիներու ընթացքին

Սպանիացիներու թիւը, որ 30 000 էր 1851ին, 352 000ի բարձրացաւ 1931ին Իտալացիներու թիւը՝ 63 000էն բարձրացած էր 808 000ի, Լեհերու թիւը՝ 9000էն 508.000ի

Հպատակութիւններն ալ ըստ ազգութեան զատելով, 1931ի մարդահամարին համաձայն 361.000 առացական հպատակներու 101.000ը Իտալիայէն էին, 69.000ը Պելճիքայէն, 33 000ը Գերմանիայէն, 27 000ը Սպանիայէն, 13 500ը Լեհաստանէն, 11.000ը Ռուսաստանէն եւն:

Եզրակացնելով, «Մաթէն» փաստաւոր կը գտնէ օտարականներու ալ ընթացը առնումը, ինչպէս ալ մեծ [illegible] Ֆրանսայի [illegible], [illegible] յստակութիւնները: Մանաւանդ որ, բուն Ֆրանսական ծնունդները կը պակսին, եւ միւս կողմէ, «կարգ մը շրջաններու մէջ համայնք խմբակցութիւններ կը ջանան պահպանել իրենց միութիւնը, շնորհիւ մասնաւոր հաստատութեանց, դպրոցներու եւ զանազան ընկերակցութեանց, որոնց բազմացումին անտարբեր չեն կարգ մը կազմակերպութիւններ:»

Հայու մը դերը Մատէյի գործողութեան մէջ

Թուրք դրայնական շաբաթաթերթը, «Կէնկլուստ» վերջին թիւին մէջ խօսելով Մարսէյլի գործադուլներուն վրայ, նորէն կը յիշեցնէ թէ օտար բախտախնդիրներ են անոնց դրդիչները կամ կազմակերպիչները: Այս առթիւ ծանրանալով Քեաորդի [illegible] Հաստատութեան մը գործադուլին վրայ, կ'ըսէ թէ պատճառը գծագրիչ Փափազեանի արձակումն էր: «Մասնագէտներու մանրակրկիտ քննութենէն վերջ, հաստատուեցաւ որ ութ ամսուան ընթացքին Փափազեան մէկ տասներորդն իսկ չէր կատարած այն աշխատանքին որ սովորաբար երկու ամիս կը պահանջէր: Եւ ընկերութիւնը ճամբեց զայն: Հարկ է ըսել թէ Փափազեան հաստատուն ամսական ստանալով ընկերութենէն (Ֆօնսըրիւ Խիօն [illegible]) ուրիշ գործեր կը կատարէր քաղաքին մէջ: Ան քարտուղարն էր մետաղագործական հաստատութեան մասնագէտներու կարմիր սէնտիքային եւ հակցած իր գործատէրերուն թէ պարապ խօսք չէր իր հեղինակութիւնը, քանի որ ճամբուելէն վերջ գործադուլ հռչակել տուաւ: Ո՞վ է Փափազեան: Ո՞վ է Մարսէյլի ժողովն որ ազդածին պէս գործարան բանալ կամ փակել կու տայ: Թուրք մըն է (ըսել կ'ուզէ՝ Թուրքիայէն եկած կամ թրքահպատակ) որ 1914էն 1913 իբրեւ օտարական հեռեւած է Շայօնի Արհեստից վարժարանի դասընթացքին: 1914ին Թուրք սպայ էր եւ կը պատերազմէր Ֆրանսայի դէմ. 1921ին Ֆր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁ ՄԸ ՈՒՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ԹԻՖԼԻՍ ԵՒ ԳԱՆՁԱԿ ԿԸ ՀԱՍՆԻ.— Ա՞ՅՍ ԷՐ ՈՐ ԿԵՐԱՒ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽԸ.— ՎՈՐՈՇԻԼՈՎԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Երկրորդ մասն է այս հիչակեալ վաղեմի գործիչին թղթակցութեան, որուն առաջին մասը հրատարակեր էինք շաբաթ օր.—

Ես յիշում եմ, որ արտասահմանեան ռուսերէն թերթերից մէկում 1936 թ. Յունուար ամսին կարդացել եմ Ռուսաստանից փախած մի երիտասարդ համալսարանի (ի հարկէ հակասովետական) տուած տեղեկութիւնները Ռուսաստանի մասին: Երկուս ու կէս տարի առաջ նա յայտնում էր, որ Խորհրդային երկիրների բնակիչների լայն խաւերում կառավարութեան դէմ դժգոհութիւնը օրից օր շատանում է, նա յայտնում էր նաեւ, որ այդ դժգոհները քաղաքական ոչինչ չեն պահանջում, այլ բարեփոխումներ են պահանջում տնտեսական հողի վրայ, որովհետեւ նրանցից շատերը ապրած լինելով քաղաքացիական կռուի օրերը եւ տեսած լինելով այդ օրերի սարսափները, չեն կամենում քաղաքական պահանջներ ներկայացնել կառավարութեան՝ քաղաքացիական կռուի առիթ չտալու համար, այլ ներկայացնում են մի միայն տնտեսական պահանջներ: Նա յայտնում էր մանաւանդ, որ Ռուսաստանում կայ շատ մասնաճիւղեր ունեցող մի գաղտնի կազմակերպութիւն, որի անդամների բացարձակ մեծամասնութիւնը համայնավարներ են, որոնց էլ բացարձակ մեծամասնութիւնը զինուորականներ, որոնց թւում են՝ բարձրաստիճան զինուորականներ: Այդ կազմակերպութեան նպատակն է, ըստ նոյն երիտասարդ համալսարանի, տապալել Ստալինի կառավարութիւնը եւ անմիջապէս ձեռնարկել բարենորոգումների՝ մեծ մասամբ տնտեսական հողի վրայ:

Երկուս եւ կէս տարի առաջ կարդալով երիտասարդ համալսարանի թըւած վերոյիշեալ տեղեկութիւնները, որոշ չափով թերահաւատութեամբ վերաբերուեցի, թէեւ դատայ, որ կարող է նրանց մէջ որոշ ճշմարտութիւն լինել: Բայց մի տարի եւ մի քանի ամիս անցկացաւ, եւ ահա ձերբակալուեցին, մահուան պատժի ենթարկուեցին բազմաթիւ սպաներ, որոնց թւում եւ գլխաւոր սպայակոյտի պետը եւ շատ բարձրաստիճան զինուորականներ, պաշտօնանկ եղան եւ բանտարկուեցին շատ շատ սպաներ: Պաշտօնապէս Խորհրդային աղբիւրներից յայտարարուեց, որ դաւադրութիւններ են տեղի ունեցել Սեւ Ծովի նաւատորմիղում, Ուկրայինայի զինուորական շրջանակում, Մոսկուայում եւայլն: Բոլոր ձերբակալուածները, սպանուածները մեղադրւում էին որպէս տրոցկիականներ, բուխարինականներ, օտար պետութիւնների գործակալներ, լրտեսներ: Ի հարկէ, վերջին յայտարարութիւններին ո՛չ ոք չհաւատաց, բայց փաստը մնաց փաստ. կարմիր բանակի սպաների մէջ դաւադրութիւն կար եւ բացուեց այդ դաւադրութիւնը: Ուրեմն ճիշդ էր ասել երիտասարդ համալսարանը դաւադրութիւնը բացուելուց մի տարի քանի ամիս առաջ:

Արտասահմանեան մի թերթի Մոսկուայի թղթակցի հաշուով գնդակահարուած սպաների թիւը հասնում է հինգ ու կէս հազարի:

Այդ թիւը չափազանցութիւն չէ իմ կարծիքով եւ այդ թիւը ցոյց է տալիս, որ դաւադիրները բազմաթիւ տեղերում կազմակերպութիւններ են ունեցել, ինչպէս ասել էր երիտասարդ համալսարանը:

Արքէն Եպիսկոպոս Ղլըճեանի Պարսկաստան որպէս կաթողիկոսական պատուիրակ գալուց մի քանի ամիս առաջ Թաւրիզ եկած մի փախստականի հետ առիթ էի ունեցել խօսելու: Սա ինձ յայտնեց, որ եպիսկոպոսը ուղարկւում է Պարսկաստան Ջեկայի կարգադրութեամբ որպէս պատուելի կաթողիկոսի եւ ո՛չ որպէս առաջնորդ, որովհետեւ Պարսկաստանի Հայոց երկու թեմերը առաջնորդ ունեն: Կաթողիկոսական պատուիրակի վրայ պարտականութիւն է դրուած Մելիք-Թանգեան եպիսկոպոսին Ատրպատականի թեմից հեռացնել տալ՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մաղիստրոսին նրա տեղը փոխադրելու համար, իսկ ինքը պիտի բռնի այս վերջինի տեղը՝ որպէս առաջնորդ Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի եւ իր այդ պաշտօնում նա պիտի ծառայի որպէս խողովակ կամ միջնորդ Խորհրդային կառավարութեան հրահանգների ու մարդիկը անարգել Հնդկաստան անցնելու համար:

Ես Արքէն եպիսկոպոսին մի անգամ միայն պատահել էի Թէհրանում եւ նրա մասին իմ տպաւորութիւնը լաւ էր եղել, դրա համար էլ հակաճառեցի իմ լրատուի հետ: Մի երկու տարի անց, սակայն, յայտնի չեղիստ Ադրբէջանի Արքէն եպիսկոպոս Ղլըճեանի անունն էլ գրել էր Ջեկայի գործակալների ցուցակի մէջ: Այս մասին ժամանակին գրել եմ Ֆրէզնոյի «Մըշակ» անկուսակցական թերթի մէջ:

Ահա հետաքրքրական դէպք մը: Մի օր ինձ ներկայացաւ մի տարիքով մարդ, հին [illegible], որ տարիներով Թիֆլիս էր ապրել եւ վերջապէս իրան ձգել էր Պարսկաստան: Խանջեանի անձնասպանութիւնից թէ սպանութիւնից մի քանի շաբաթ առաջ էր, որ ծանօթացայ իմ սոյն տեղեկատուի հետ: Ահա նրա պատմածը:

Խորհրդային - Ֆրանսիական բարեկամական դաշնագրութիւնը կնքուելու օրերին Ֆրանսիական մամուլի մէջ շատ ռազմագէտներ հաւատացնում էին, որ կարմիր բանակը անընդունակ է որեւէ օգնութիւն հասցնելու Ֆրանսային մի լուրջ պատերազմի դէպքում եւ գրողներ եղան նոյնիսկ, որ հաստատում էին, թէ կարմիր բանակը ընդունակ չէ նոյնիսկ իր երկրի սահմանները պահելու:

Խորհրդային կառավարութիւնը ցոյց տալու համար, որ Ֆրանսացի ռազմագէտները սխալւում են, մի քանի մեծ ռազմափորձեր կատարել տուաւ: Մի ռազմափորձ էլ տեղի ունեցաւ Անդրկովկասում, որ հայկական բանակը՝ որպէս թշնամի բանակ՝ պիտի յարձակուէր Կովկասեան ընդհանուր բանակի վրայ, որ բաղկացած էր Վըրացիներից, Թուրքերից եւ մասամբ Ռուսներից: Ըստ կարմիր բանակի ընդհանուր սպայակոյտի ծրագրի՝ կարմիր բանակը որեւէ արտաքին պատերազմի դէպքում Կովկասում Հայաստանի սահմանները չպիտի պաշտպանի, որովհետեւ բնականօրէն լաւ պաշտպանուած չէ, այլ պիտի պաշտպանի Սեւ Ծով — Ախալցխա — Լոռի — Ղազախ — Ղարաբաղ գիծը: Կովկասեան բանակը ուրեմն, պաշտպանում էր այդ գիծը, իսկ հայկական բանակը յարձակւում էր այդ գիծը ճեղքելու եւ Թիֆլիսն ու Գանձակը գրաւելու համար: Մոսկուայից խաղի կարգադրուած էր Խանջեանին, որ նա կարգադրի հայկական բանակի հրամանատարին, յաղթել եւ յետ նահանջել: Խանջեանն էլ նոյն կարգադրութեան մասին յայտնում է հայ զօրքերի հրամանատարին, որ չի հնազանդւում իրան տրուած կարգադրութեան, ջարդում է Կովկասեան վրացօ-թուրքօ-ռուսական բանակը, նրան տալիս է [illegible] եւ ինքը, հայկական բանակով, հասնում է Թիֆլիս եւ Գանձակ:

Խանջեանի սպանութիւնից թէ անձնասպանութիւնից յետոյ իմ վերոյիշեալ լրատուն ինձ պատահելով յայտնում է, որ իր կարծիքով Խանջեանի վրայ բարդուած մեղադրանքներից մէկն էլ հայկ. բանակի յաղթ արշաւն է մինչեւ Թիֆլիս եւ Գանձակ: Ի հարկէ, իմ տեղեկատուի սոյն յայտարարութիւնն էլ ընդունեցի վերապահութեամբ, ինչպէս վերապահութեամբ էի ընդունել նրա առաջին յայտարարութիւնը ռազմափորձի մասին:

Մի քանի ամիս անցած եւ Վորոշիլովը, համառուսական բանակների գլխաւոր հրամանատարն ու զինուորական նախարարը յայտարարեց Մոսկուայում, որ կովկասեան ռազմափորձերի ժամանակ հայկական հեծելազօրը յաղթեց վրացական եւ թրքական միացած ուժերին եւ մի հարուածով հասաւ Թիֆլիս եւ Գանձակ: Վորոշիլով ի միջի այլոց աւելացրեց, որ հայկական հեծելազօրը միայնակ, առանց Ռուսերի աջակցութեան, կարող է դիմադրել իր հարեւանների զինուած ուժերին:

Վորոշիլովը իր վերոյիշեալ ուշացած յայտարարութիւնը արաւ միայն այն ժամանակ, երբ ուզում էր վախեցնել Թուրքերին, որոնք սկսել էին Ռուսաստանի դէմ «պոչ խաղացնել»:

Դեռ շատ նոյնանման օրինակներ կարող էի յիշել հաստատելու համար, որ «ականատեսների» յայտնած տեղեկութիւնները անպայման սուտ չեն, ինչպէս ուզում են ցոյց տալ Խորհրդային երկիրների բարեկամ թերթերը: Պէտք է տրուած լուրերի մեծ մասը վերապահութեամբ ընդունել, բայց եւ այնպէս հաւատալ, որ նրանցում անպայման ճշմարտութեան շատ մասեր կան:

Ռուսական սահմաններից հեռու գտնւող, մանաւանդ ռուսերէն լեզուն չիմացող հայ օրագրողներն ու քաղաքական գործիչները լաւ կ'անեն նախ՝ ռուսերէն սովորեն, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենան գոնէ Մոսկուայի թերթերը կարդալու. երկրորդ՝ եթէ իրենք հնարաւորութիւն չունեն Ռուսաստանից եկողների հետ խօսելու, գոնէ համեստութիւնը ունենան նոյն եկողներից տեղեկութիւններ առաջողների եւ նոյն տեղեկութիւնները հրատարակողների վերաբերմամբ յարգանք ունենալու եւ նոյն տեղեկութիւնները ուշադրութեամբ կարդալու իրենց դրութիւնը ըմբռնելու փորձեր կատարելու համար:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մեծ պատերազմին Ֆրանսայի հողին վրայ մեռնող Ամերիկացի զինուորներու նուիրուած հսկայ յիշատակարանը կը բարձրանայ Ատլանտեանի ափերը մխուած երկար թերակղզիի ծայրը: Կարծես յաւիտենականութեան հետ նոյնացած այդ յիշատակարանին դէմը կը գտնուի [illegible], եւ երկուքին մէջ գտնուող ծովածոցը բերանն է շատ երկար եւ լայն ծոցի մը, Ֆրանսայի արեւմտեան ափերուն վրայ կազմուած բազմաթիւ ծովախորշերէն եւ ծոցերէն մին, պատմական հին յիշատակներով լեցուն:

Royanի ճիշդ քովն է Saint - Georges de Didiune, անունի երկուքն ալ, իրենց հին եւ արդիական ծովափներովը, շքեղ զբօսավայրերովը եւ եղեւնի անտառներովը:

Այս տարու չա՛փ էր քաշուեր ծովը, մեծ էր տեղատուութիւնը:

Թաց եւ փխրուն աւազներուն վրայ քալելով, գոյնզգոյն անթիւ վրաններու եւ լողանք ընողներու կիսամերկ անհամար բազմութեան մէջ կը փընտռեմ մերինները ամէն կողմ: Օդափոխութեան եկած ուրիշ տղոց խումբեր ալ կան տեղ տեղ:

Երկար թափառումներէ վերջ, հեռուէն սուլիչի զիլ ձայն մը կը լսուի, եւ քառասունէ աւելի սեւահեր պզտիկ գլուխներով տղաք եւ աղջիկներ դէպի ծով վազելով կը նետուին ջուրը, ծիծաղներով, կանչերով:

Գտած եմ վերջապէս մեր տղոց գտնուած տեղը: Այս լայնածաւալ ծովափին վրայ բաւական դժուար է իրար գտնելը:

Տիկին Նուարդ Առաքելեանի հսկողութեան տակ, միասին ծով կը մտնեն պզտիկները: Սուլիչը հաւաքման նըշանն է իրեն: Ամէն բոպէ [illegible] եւ աշխոյժ կեցած է միշտ: Աւելի դիւրին է վաշտ մը զօրք կառավարելը քան թէ 7-12 տարեկաններու խումբ մը ծովուն մէջ, երբ հիմա ալ ջուրի եւ աւազներու հետ կը խաղան, իրարու հետ կը պարեն, կը ցատկեն եւ անհամար նոր խաղեր կը սարքեն:

Քիչ մը մեծեր, նորահաս, շնորհալի աղջիկներ, Փառանձեմ, Արշալոյս, Մելինէ, Գերճուհի եւայլն մէկ պզտիկէն միւսը կը վազվզեն, իրենք ալ պարտք համարելով հսկել պզտիկներուն վրայ եւ սովրել որ ջուրին մէջ լողան եւ ոչ թէ միայն խաղան: Ա՛խ սա չարաճճի Խաչիկը, Վրէժը, Լեւոնը, որ մէկն ըսեմ, ինչպէ՞ս կը պառացընեն իրենցմէ պզտիկները: Տիկին եւ տարոն Մասիս Սայյանեան, ինչպէս միշտ այլուր, այստեղ ալ ամէն աջակցութիւն կ'ընծայեն ծովու մէջ հսկողութեան դժուարին այս գործին: Իրենց զուրգուրանքին առարկան պզտիկներն են:

Մանկական ի՜նչ աղմուկներ, ձայնական ամէնէն սուր աստիճաններով, եւ ի՜նչ ցնծագին բացագանչութիւններ, որոնք խառնուելով ջուրի շլփոցին եւ ալեակներու մեղմ ժխորին ու կաթնաթոյր փրփուրներուն՝ նոր երգեր կը յօրինեն: Ծովու՛ն երգը:

Ընդարձակ ծովափին վրայ, գոյնզգոյն ծովազգեստներով այս մարդկային ծովուն մէջ, հազարաւոր տղոց զբօսավայրին մէջ ցաւ եւ տխրութիւն մուտ գտած չէ վստահաբար:

Կրկին կը հնչէ սուլիչը, դուրս կը թափին մեր հրաշեայ սեւահեր կուրծքները(?) եւ անոյշ հուրիկները, կիզիչ արեւէն կաթով շոքոլայի գոյն առած թուխ մարմիններով, եւ կը վազեն նետի պէս արագ, հեռուն իրենց հաւաքավայրը, հիմա ալ արեւուն տակ չորնալու եւ աւազներուն վրայ գլորելով շարունակելու իրենց խաղ ու խըրախճանք կեանքը, պռչտուքները, ծիծաղներն ու վազվզուքը:

Ինչպէ՞ս ուրախ են, եւ կուրծքերը ուռած՝ զուարթ եւ լոյս կեանքով: Աչքերը կը փայլին իբրեւ մէկ մէկ անշէջ արեւ: Կարծես աւելի են սեւցեր հայ աչքերը, մէյ մէկ հրավառ կայծակներ:

Հրա՛շք մըն է որ կը կատարուի աչքերու առջեւ, եւ ոչ թէ գեղեցիկ տեսութիւններ եւ ծրագիրներ: Փարիզի բանուորական տխուր թաղերէ, անարեւ եւ վատառողջ բնակարաններու մէջ ապրող պզտիկներ ահա՛ յանկարծ այստե՛ղ, արեւաշող եւ կենսատու ծովափի մը վրայ: Այսպէս երեք ամառ ներս գեղածիծաղ ափերուն վրայ եւ այս տարի ալ հոս:

Ամէն օր կէսօրէն վերջ կրկին 3-4 ժամ աւազներուն վրայ կամ խնկաբոյր եղեւիններուն տակ, իրենց անբաժան պահապան հրեշտակներով:

Հսկիչ թէ մանուկ՝ անյատակ գանձ մը ունին խաղերու եւ ժամանցներու, թէ իբրեւ զբօսանք եւ թէ իբրեւ կըրթիչ եւ դաստիարակիչ զբաղում:

Տիկ. Օ. Քրմոյեանը գորովալի մօր մը նման, բոլորը շուրջը հաւաքեր նստեր է աւազներուն վրայ, եղեւիններուն շուքին տակ, «Ձեզմէ ո՞վ կրնայ լաւ պատմութիւն պատմել մեզի», կը հարցնէ.

— «Ե՛ս, տիկի՛ն, ե՛ս, տիկի՛ն» կը ձայնեն ամէն կողմէ եւ ծայր կուտան պատմուածքները, հին բարի ժամանակներէն չար ու բարի վհուկներով եւ պարիկներով, հսկաներով լեցուն առասպելներ:

Ի՜նչ լաւ կը պատմեն Նարկիզը, Էլիզը, [illegible] Հայերէն լաւ չգիտցողն անգամ կը ջանայ Հայերէն պատմել. գիտէ որ ուրիշ կերպ չըլլար այստեղ: Հայոց պատմութենէն հետաքրքրական մասեր ալ պիտի պատմեն շուտով:

Հայ խօսքը, հայ երգը, հայ ձայնը այստեղ ալ սկսաւ հնչել, Ատլանտեանի այս ափերուն վրայ, ուր՝ ոչ մէկ հայ բնակչութիւն կայ, բացի Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի տղոց խումբէն եւ պատահաբար օդափոխութեան եկած մի քանի Հայերէ:

Ֆրանսայի արեւմտեան այս ծայրագոյն մասն ալ կը լեցուի հայկական շունչով, առաջին անգամ:

Գեղեցիկ եւ օդասուն շէնք մը եւ հովանուտ ընդարձակ պարտէզ մը տղոց կայան է: Ամէն ինչ խորհուած է տղոց կատարեալ հանգիստին համար: Տիկին Գարտինէ Աղապապեան, անձնուէր խաչուհին, նախապէս գալով գնահատելի ջանքերով ոեւէ ճիգ չէ խնայած բնակարանը ամէն կերպով շտկելու, պատրաստելու, [illegible] հարցին մէջ եւ աչալուրջ հսկէ ընդհանուր գործին, որ ժամ[illegible] ցոյցի նման լարուած է:

14 մաքուր եւ արեւոտ ննջարաններու իւրաքանչիւրին դրան վրայ անուն մը կայ, Հայաստան, Կարմիր, Կապոյտ, Նարնջագոյն, Գողթան եւայլն: Ամէն ինչ խորհած է, [illegible] հայ ոգին ներշնչելու համար տղոց:

Տղոց կեանքը համակ տօն է եւ խնջոյք:

Արշալոյսին ծննդեան տարեդարձն է որ կը կատարուէր անցեալ օր: Հաւաքուր կերպով զարդարուեր նստեր են, ահա պարտէզը, բարձր ծառերուն [illegible] վաններուն տակ, շաքարով, շողշողուն կարկանդակով եւ պտուղներով սեղանի մը շուրջը: Մի կողմէ օրուան պատշաճ քանի մը խօսքերէ վերջ, «Մեր Հայրենիք» կը հնչէ եւ յանկարծ, բոլորն ալ միասին կ'երգեն: Փոքրիկը արտասանութիւններ կ'ընեն: Տասներեք տարեկան կապուտաչուի աղջիկ մը, զոր մէկ [illegible] առաջ «Miss Armenia» ընտրեցին, տղաքը հանդէսի մը մէջ պզտիկ մարգարտագոյն հագուստով «La mort du cygne» կը պարէ, ճկուն եւ շնորհալի աշակերտ ըլլալով Փարիզի Opéraի նախապատրաստական դասընթացքին:

Ժիրայրը եւ Ռուբէնը կը նուագեն ջութակ եւ մանտոլին, Գուրգէնը կը [illegible], մէկ երկու պզտիկներ, Ծաղիկն ու Անժէլը կը պարեն առանձին, յետոյ խմբական երգեր եւայլն: Տղոց խանդավառութիւնը սահման չունի:

Մեծերը իրենք ալ մանկացած կը վերանան այդ երջանիկ մթնոլորտին մէջ: Կը մանկանան ու կը մոռնան [illegible] ալ աւելի թախծոտ [illegible] մը ցուած:

Տղաք կը թրթռան հրճուանքով, զի որ վերջն ալ իրենցն է՝ շաքարն ու քաղցրաւենին:

Երեկոյեան մը պզտիկ հանդէսներ, երգ, նուագ, արտասանութիւն, խաղ ու պար: Իւրաքանչիւր խումբի համար մէկ ամիս տօն է: Հիմա ալ գիտեն որ Աստուածածնին հանդէս կայ չէ՞ որ Թագուհիին, Իսկուհիին, Մարիին եւ ուրիշներու տօնն է:

Իրիկուններ երբեմն ալ տիկին Քրմոյեանը հայերէն գրել կարդալ սովորեցնելով կը զբաղի պզտիկներուն հետ:

Եւ այս 45 փոքրիկներու առաջին խումբը ամէն կերպով նպատակայարմար եւ տօնական հոգեբանութեան մէջ պահելու համար, ինչպէս ամէն անգամ՝ մի միայն նուիրուած Խաչուհիներու անձնազոհութիւնը եւ գորովն է մղիչ ուժը, կենդանի ազդակը: Համակ սէր, զուրգուրանք եւ պատասխանատուութեան զգացումն է որ կը տիրէ: Օրն ի բուն տան աշխատանքով զբաղողներն անգամ մայրական աչքով կը նային գործին եւ խորունկ գորովի զգացում մը ունին փոքրիկներուն հանդէպ, որովհետեւ իրենք ալ մայր են:

Ոչ միայն ամէնէն վտիտ եւ տժգոյն մանուկն անգամ այսպէս կենսատու եւ մաքուր օդին մէջ եւ առատ եւ համեղ սնունդի շնորհիւ նոր [illegible] կեանք կ'ամբարէ՝ այլ եւ մէկ ամիս այս արեւոտ եւ տօնական կեանքին մէջ, շնորհիւ հսկիչներու անձնուրաց ջանքերուն, հայերէն կը խօսին շարունակ եւ փոխադարձ եղբայրական օժ[illegible] րոյ կապն է որ կը ծնի եւ զօրաւոր հաղորդակցութիւն մը կ'անի իրենց միջեւ, օրէ օր: Արեւուն, կապոյտ ծո-

---

ՔԱՌԱՍՆ ... ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Դրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

— Անօգուտ է, Գ. Քարու, ըսաւ Ալի. եթէ մասդ շարժես, մուկի մը պէս պիտի սատկիս . ի հարկէ քեզի համար որ եւ է տարբերութիւն չըներ սատկիլ, քանի որ, ամէն պարագայի մէջ, գրեթէ անմիջապէս պիտի սպաննուիս, բայց յանուն կենցաղավարութեան փափաքելի է որ օրիորդ Տէնքէնրնին խնայես զորքին վրայ ուրիշի ժայթքումը տեսնելու անախորժութիւնը ..

— Պիտի սպաննուի՞մ, կակազեց Փիթըր, բայց ինչո՞ւ, ի՞նչ ոճիր գործեցի որ ...

— Ցեղադրութիւնդ առօրինակ կերպով ակար է, գիտել տուաւ իշխանը թթու շեշտով. երեւի մոռցեր ես այն վերջին առիթը երբ իմ ներկայութեանս կը գտնուէիր ...

— Ոչ, միայն մէկ անգամ հանդիպած եմ քեզի՝ Անգլիա մեր ակումբին պարահանդէսին, անցեալ յունիսին ..

Շատ բարի. դուն չէի՞ր որ հարիւրապետ Տէնթիմին հետ մասնակցեցար այն ամօթալի յարձակումին որուն ենթարկուեցայ ես ...

— Հասկցա՛նք, բողոքեց Փիթըր, բայց չես կրնար մարդ սպաննել այդ տեսակ պզտիկ բանի մը համար ...

— Չե՞մ կրնար, պատասխանեց Ալի գրասեղանէն վար իջնելով ու ամբողջ հասակը ցուցադրելով. ես իշխան եմ Օսմանի կայսերական Արքունիքին ... քու յանցանքդ Ն. Վեհափառութեան անձին դէմ գործուած ոճիր մըն է՝ առաջին աստիճանի ... հիմա թրքական հողի վրայ կը գտնուիս եւ կ'ուզեմ որ յանցանքիդ ամբողջական ու պատշաճ պատիժը կրես ...

— Ըսածէդ լուր չունիս, բարկացաւ Փիթըր. Թուրքիան հանրապետութիւն է հիմա եւ Ն. Վեհափառութեան անձին դէմ ոճիր ըսուած բան գոյութիւն չունի ...

— Տակաւին կան մարդիկ որ հաւատարիմ են հին օրէնքներուն եւ անոնց համար մեծ ուրախութիւն մը պիտի ըլլայ մահապատիժի ենթարկել քեզ ...

— Մահապատի՛ժ ... ոճրագործութիւն ըսել կ'ուզես ... ես ...

— Ձերդ Բարձրութիւն, ընդմիջեց Տայանա ոտքի ելլելով. կրնա՞մ ձեզի յիշեցնել թէ մենք Անգլիացի ենք ... մեր դեսպանատունը տեղեկութիւն ունի որ մենք այստեղ ենք հիմա ... եթէ որ եւ է բան պատահի մեզի, բրիտանական կառավարութիւնը պիտի պահանջէ որ ...

— Կը կարծէք որ իմ հո՞գս է թէ ձեր կառավարութիւնը ինչ պիտի պահանջէ, պատասխանեց Ալի կարուկ շեշտով:

— Կազիին հոգն է սակայն, գիտել տուաւ Տայանա. անիկա ձեզ ալ պիտի պատժէ ինչպէս պատժած է ուրիշները ... ձեր արքայական արիւնը ձեզ պիտի չազատէ իր բարկութենէն ...

— Ո՛հ, ուրեմն, ինծի Կազիին անունով կը սպառնաք, այո՞, ծիծաղեցաւ իշխանը. ինչո՞ւ այդ յիմարութիւնը, քանի որ ամէն ինչ գիտէք Կազիին մասին ... քսանըչորս ժամէն Կազին պիտի ըլլայ աւելի անարժէք քան սա գլանիկին մոխիրը ... եւ՝ Ալի Մուհամմէտ Պայազիտ Օրհան՝ ինքս պիտի ըլլամ Թուրքիան եւ խալիֆան բոլոր հաւատացեալներուն ...

— Ուրեմն պատճառ մը եւս որպէսզի Ձեր Բարձրութիւնը խուսափի Անգլիոյ դէմ թշնամական քայլ մը առնելէ, բացատրեց Տայանա հանդարտ շեշտով. ձեր առնելիք կամայական քայլը որուն կ'ակնարկէք, այսինքն այս երկու պարոններուն սպանութիւնը առանց դատավարութեան, մեծ դայրոյթ պիտի պատճառէ անգլիախօս երկիրներուն մէջ .. անշուշտ դժուար թէ ընտրէք այս չարաբաստիկ ձեւը, իբրեւ սկզբնաւորութիւն իշխանութեան ....

Ալի աղջկան քովը եկաւ ու ըսաւ.

— Կը կարծէ՞ք թէ այդ աստիճան յիմար եմ ես ... կ'ըսէք որ ձեր դեսպանատունը տեղեկութիւն ունի ձեր այստեղ ըլլալուն մասին ... Թող գիտնան, ի՞նչ կ'ըլլայ որ ... կրնան վաղը իսկ տունս գալ եւ խուզարկել, եթէ կ'ուզեն ... դուք հոս պիտի չըլլաք ... քանի որ ծանօթ էք մօտալուտ Յեղափոխութեան, կրնամ ապահովօրէն արտայայտուիլ ... վաղը գիշեր հրացանաձգութիւն պիտի կատարուի փողոցներուն մէջ ... ձեր երեքին դիակները պիտի նետուին փողոցի մը անկիւնը ... ու երբ ձեր դեսպանատունը լուր առնէ, իմ արտաքին նախարարս անձամբ պիտի երթայ անոր. դեսպանին՝ ցաւակցութիւններս յայտնելու համար անոր՝ իր հայրենակիցներուն սպանութեան առթիւ որ, ի հարկէ, տեղի ունեցած պիտի ըլլայ շնորհիւ իրենց անխոհեմութեան .. ոչ մէկ կառավարութիւն պատասխանատու է օտարականներու ապահովութեան համար, երբ անոնք [illegible] մը ատեն ճամբաներուն վրայ թափառին ...

— Աստուա՛ծ իմ, այս աղջիկը չէք կրնար սպաննել, պոռաց Սուլիոն:

— Ես ալ շատ ցաւալի կը գտնեմ, բայց ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել, ըսաւ իշխանը Սուլիոնին դառնալով. ինչպէս օրիորդ Տէնքէնրնն ալ վարպետօրէն գիտել տուաւ, բրիտանական կառավարութիւնը կրնայ նեղացնել զիս բացատրութիւններ պահանջելով, եթէ իմանայ որ ինչ պայմաններու մէջ մեռած էք ... չեմ ուզեր Անգլիոյ հետ վէճի բռնուիլ ... ոչ տակաւին ... Նեւաւորաբար յիմարութիւն պիտի ըլլար իմ կողմէս, եթէ ազատ ձգէի օրիորդը որ երթար ու պատմէր թէ ինչպէս սպաննել տուաւ ձեզ .. բայց եւ այնպէս, կը փափաքիմ որ օրիորդը չմեռած խոնարհութեան դաս մը առնէ ...

Տայանա նշմարեց կայծ մը Սուլիոնի նայուածքին մէջ. հասկցաւ որ ան աւելի պիտի չկրնար համբերել ու Ներքինին ակնթարթի մը մէջ պիտի սպաննէր զան, եթէ իշխանին վրայ յարձակելու փորձ մը կատարէր: Քայլ մը առաջ եկաւ ու կռնակը դարձուց Սուլիոնին: Այդ դիրքով կեցած էր գրասեղանին դիմացը ու կրակի գծին վրայ: Ուրեմն Սուլիոն չէր կրնար յարձակում գործել, առանց մէկ կողմ հրելու Տայանան. սա վերջինը բացարձակօրէն վստահ էր որ ան, ինչ ալ պատահէր, թոյլ պիտի չտար որ դանակը տանէր իր սիրուհին:

(Շար.)

...րն եւ աւազներու վրայ իրենց խա-...ն հետ, եւ Թերեւս աւելի՛ ուժեղ ... գեղեցիկ տպաւորութիւն մը կը ...ին իրարու հետ: Եթէ իրենցմէ ...ակը արցունք մը Թափէ՝ խսկոյն ի-... կուսան, մտահոգ: Փոխադարձ ...ն է որ կը խօսի, կը տիրէ իրենց ... ինչպէս կը պաշտպանեն տկարը:

...ապա՛ իրենց քաղաքակրթութիւնները. ...ներ են սեղաններուն շուրջը, մեծ ... հայեւ Թէ գրել մանկ կրնան, ...ց եւ այնպէս բաներ մը կը գրեն: ...իրենք նոր սկսած են ասոնք: Դժ-...ւարար շատերը ֆրանսերէն կը ...ն գէշ: աղէկ կը մոռնեն: Եւ բո-... ալ մէկ խօսք ունին. — Ծով կը ..., կը խաղամ, կ'երգեմ, ախոր-... բացուած է, առողջ եմ: Կը ... առանց մեծերու Թելադրանքին: ...Օրինակելի գաղթօ մը Կապոյտ Խա-... կայաններ, աղատ եւ բացօթ-... ...ելի կրթարան մը, ուր ամէն ... պաշտպանք է, եւ մեծերն ալ մամ-...՝ փոքրերուն հետ:

...յ մայրիկ, այսպէս է ահա զա-... օգափոխութեան կեանքին ...ակերը, երջանի՛կ է ան: Կրնաս ... բլլալ Ծաղիկիդ, Արաքսիիդ ... համար:

...ք գուք, բախտաւոր հայրիկնե՛ր, ...իկներ, գացէ՛ք եւ գէթ անգամ ... տեսէք այդ տխրար կայա-... այս օթանիկի՛՛, փրկարար գոր-... Տեսէ՛ք եւ զնահատեցէք ժրաջան ... այս ճշմարիտ փեթակը:

...ն նոր ու շինող ամարանոցին ... հարսնութեան եւ բախտաւորու-...ան հետ կողք կողքի, արեւ ու ... կը շնչեն մեր զրկուած եւ թշ-... մանուկները: Կապոյտ Խաչը ... տարին է որ կը կազմակերպէ ... օգափոխութեան կայանները, ի ... ամէն գոհացումեան, հագարաւոր ...երէն դէպ մաս մը փրկելու համար ... այս երկրին մէջ ուրիշ տեղ ա-... պարտաւորելի ասեր կը գործէ հիւ-...

...է որ իր լուման պիտի զլանայ ... մէկ ամիս խինդ ու արեւ շնորհե-... համար վտիտ եւ արեւազուրկ հայ ...ներին:

Գացէ՛ք ու տեսէք, որպէսզի լիովին ...ք նոյն իրապէս ազգանուէր ...ութեան կենդանի գործը:

ՖԼՕՐԱ ԱՆԱՀԻՏ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 6ի գիշերն էր. իրարանցում մը կար Լիոնի կայարանը. 45 սկաուտներ ...րիկ եւ մանչ ուրախութեան մէջ ... իրենց զէմքին, անհամբեր կը սպասէին շոգեկառքի մեկնումին:

Ծնողները ընկերացած էին իրենց փոքրերուն, մայրական եւ շատ բնական խրատներ տալէ վերջ, կ'ըլլան... իրենց ժրաջան պետին Ա. Սերոբեանի, որ երեք շաբաթ բանակումի պատասխանատուն է, առաջնորդութեամբ Ֆրանսայի Շրջ. Ընդհ. Պետի Վ. Անդրէասեանի:

Արդէն տեղաւորուած ենք, ազդոց ուրախութիւնը գագաթնակէտին հասած է այն ատենուան որ շոգեկառքի մեկնումի սուլիչին հետ կը պոռթկայ «Յառաջ Նահատակք»:

Այս տարեկան բանակումները կը նպաստեն տղաքը հեռացնել ապականութիւններէ, տանիլ զանոնք ծով կամ ...ու, անարատ օդին մէջ որուն բոլորս ալ պէտք ունինք. Միեւնոյն ատեն բանակումի ամբողջ շրջանին տալ կարելի եղածին չափ հայեցի դաստիարակութիւն, սորվեցնել հայ լեզուն, հայ երգը:

Իբրեւ հին սկաուտ ուզեցի ակնարկ մը նետել իրենց գոյքերուն վրայ եւ աչքիս զարկին խնամքով փաթթուած երկու հայկ. եւ ֆրանսական դրօշներ: Անպայման ծրագրուած հանդէսի մը համար ըլլալու էր:

Շոգեկառքը կը սուրայ դէպի Նիս, մեր հանգրուանը: Կը գտնուիմ ընդհ. պետի խցիկին մէջ: Օրինակ տալու համար ինք, պետը, սկսած է արդէն գործի, մեծ փոքրիկներու կը կարդայ շատ հետաքրքրական պատմութիւն մը: Այնքան կը հետաքրքրուին տղաք, որ կը ստիպուի յանցնել իր ամբողջ պատմութիւնը:

Երբ Վիէնէն անցանք, մեր աչքերը աւելի բացուեցան, արդեօք պիտի տեսնէի՞նք մեր Վիէնի սկաուտ եղբայրները, որոնք նոյնպէս մեզի հետ Նիս պիտի բանակէին:

Մարսէյլի մէջ դիմաւորուեցանք երկու խմբապետներէ, որոնք ողջերթի բարեւներ կը բերէին Մարսէյլի հայ սկաուտներուն.

Նիսի կայարանն ենք եւ իրար գըտանք: Վիէնի մեր եղբայրները կէս ժամ առաջ հասած էին: Ծանօթացանք, հիմա բանակումի կազմը լրիւ է (11 հոգի), Վիէնի տղոց կ'ընկերանար Հ. Տէրմոյեան ջերմ Հ.Մ.Ը.Մ.ական մը:

Նիսի Մարզական Միութիւնը սիրայօժար տրամադրած էր բանակում մը, գոյքերը բոլոր տեղաւորեցինք, վրան ալ քանի մը սկաուտ, մնացեալներս ալ քալելով գացինք ուղղակի բանակավայրը որ շատ հեռու չէ:

Շաբթ օր Նիսի կալուածին մէջ ենք արդէն, ծանօթ հայ սկաուտին: Այնքան լաւ տպաւորութիւն գործած էին իրենց մաքրութեամբ եւ կարգապահութեամբ որ առանց դժուարութեան ընդունած էին մեր երկրորդ բանակումի խնդրագիրը:

Երկուշաբթի, բանակումը պաշտօնապէս բացուած յայտարարուեցաւ: Ազգ. դրօշը կը ծածանի Շաթօ տը Նիսի վրայ: Հրաշալի օդ եւ արեւ: Գիտի ջանամ տեղեակ պահել Հ.Մ.Ը.Մ ական մեծ ընտանիքը եւ մեր բոլոր բարեկամները բանակումի բոլոր անցուդարձերէն:

Վաhէ Մանուկեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՀՐԱՅՐ»Ի ԵՒ «ՌԱԶՄԻԿ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ.Յ.Դ. «Հրայր» եւ «Ռազմիկ» խումբերը որոշած էին Խանասորի արշաւանքի 41րդ տարեդարձի առթիւ կազմակերպուած դաշտահանդէսը ճիշդ իր Թուականին կատարել: Սակայն օդերու աննպաստութիւնը ստիպեց մեզ յետաձգել օգոստ. 7ի կիրակի օրուան:

Օ Փոն Փառնաէլի սիրուն պուրակներուն մէջ, Սարսէլի եւ Առնուվիլի հայրենակիցները խումբ առ խումբ գալով տեղ կը գրաւէին ծառերուն տակ: Խանասորի արշաւանքի զեկավարներէն Իշխան Արղութեանի յատկապէս պատրաստուած եւ սիրուն շրջանակի մը մէջ առնուած մեծադիր նկարը ծառէ մը կախուած վեհաշուք տպաւորութիւն կը Թողուր ներկաներուն վրայ:

Հանդէսի ողեւորիչ մէկ վայրկեանին, ներկայ ընկերները Խանասորի արշաւանքի քայլերգով բացումը կատարեցին, յետոյ նախագահ ընկ. Գ. Ներկարարեան Խանասորի արշաւանքին առաջ Վանի մէջ պատահած դէպքերու պատմականն ըրաւ.— Թէ ինչպէս Դաշնակցութիւնը, Արմենականներն ու Հնչակեանները միացած ուժերով ըմբոստացան Համիտեան բարբարոս բռնակալութեան դէմ, Թէ ինչպէս Վանի անգլիական հիւպատոսը Թուրք կառավարութեան դրդումով ու ցուցմունքներով միջնորդի դեր կատարեց յեղափոխականներու եւ կառավարութեան միջեւ ու պատույխօսք տուաւ որ այլ եւս ոչ մէկ Հայու քիթ պիտի չարիւնի, եթէ յեղափոխականները Պարսկաստան անցնին իրենց զէնքերով: Յեղափոխականները հաւատք ընծայելով նենգ Անգլիացիին, կազմակերպուած դաւադրութեան մը զոհ կը դառնան Պարսկաստանի ճամբուն վրայ: Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը դաւադրաբար ինկած հերոսներուն վրէժը լուծելու համար, կազմակերպեց Խանասորի արշաւանքը, որ ցնցող տպաւորութիւն գործեց Թէ Եւրոպայի եւ Թէ Թուրք կառավարութեան վրայ: Այդ դէպքէն վերջ Թուրքն ու Քիւրտը սկսան հաշուի առնել Հայը: Ընկ. Նախագահը վերջացուց իր խօսքը եւ յիշեցուց Թէ մենք պարտաւոր ենք անցեալի դէպքերէն դասեր հանել եւ ձեւակերպել մեր վաղը:

Ապա ընկ. նախագահը հրաւիրեց բանախօսը՝ ընկ. Խ. Մկրտիչեան, որ նոյնպէս համառօտ վերլուծումն ըրաւ 60ական Թուականներէն մինչեւ մեր օրերը պատահած դէպքերուն եւ ծանրացաւ մանաւորապէս Խանասորի արշաւանքի արժէքին վրայ, յայտարարեց Թէ պէտք է խոր կերպով ուսումնասիրել անցեալ դէպքերը, որպէսզի կարենանք աւելի պայծառատեսութեամբ վարել մեր գործերը:

Ընկերներու առաջարկով հանդէսը կառավարելու աշտօնը յանձնուեցաւ ընկ. Օննիկ Կարապետեանի, որ զանազան կատակներով խանդավառութիւն առթեց: Գարեգին իր Թառով եւ փոքրիկն Ռէժինան իր պարերով, դաշտահանդէսին զարդն էին: Պարտք կը զգամ յիշել նոյնպէս հետեւեալ օրիորդ եւ տիկիններու անունները որ իրենց երգերով ու արտասանութիւններով մեծապէս նպաստեցին գեղարուեստական բաժնին, Տիկ. Լուսին Գամպըլեան, Տիկ. Հրաչուհի Աճէմեան, Տիկ. Սիրուհի Խաչատուրեան, օրիորդներ Ալիս եւ Մելինէ Մարտիրոսեան, փոքրիկն Անահիտ Մկրտիչեան, երգեց ընկ. Գ. Գեորգեան եւ Գ.Օ. Գառուեան արտասանեց Փըրանսերէն:

Իշխան Արղութեանի նկարը աճուրդի դրուելով 200 Ֆր.ի բարձրացաւ քիչ ժամանակէն եւ շահեցաւ Տիկ. Արշինէ Գասուեան:

Կերուխում ու ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ ժամանակ եւ անձրեւի կաթիլներու տակ կամաց կամաց իրենց տուները ցրուեցան հանդիսականները:

Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ նպաստեցին հանդէսին յաջողութեան:

Ծովասար

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 օգոստ.— Բաբերդի Հայր. Միութեան դաշտահանդէսը նուիրուած իր զոհերուն, տեղի ունեցաւ 7 օգոստ. Սէնթ Անթէնի օգտաւէտ պարտէզին մէջ: Առաւօտեան խումբ խումբ հայրենակիցներ եւ բարեկամներ ընտանիքով կը փութան դէպի հանդիսավայրը, իսկ յանձնախումբը կը հոգէր կարգապահութեան: Դրան առջեւ կը ծածանէին ֆրանսական եւ տարազիր եռագոյնները, ինչպէս եւ բեմին ճակատը: Թառերով մէջընդմէջ կը հնչեցնէր հայկական եւ ֆրանսական կտորներ, իսկ հայրենակիցները բոլորուած խումբ առ խումբ կ'ուրախանային անցեալի յիշատակով, նաեւ պատմելով իրենց փոքրերուն:

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ կէս օրէն վերջ ժամը 3ին: Խումբ մը Բաբերդցի օրիորդներ եւ տղաքներ երգեցին Բաբերդի երգը:

Օրուան նախագահը՝ հայրենակից Տ. Ստեփանեան քանի մը խօսքով բացատրեց Բաբերդցիներու տարած աշխատանքը եւ գործունէութիւնը հայրենիքի ազատագրութեան եւ ազգային կեանքի մէջ եւ Թելադրեց բոլոր հայրենակիցներուն որ հետեւին անոնց օրինակին, մինչեւ որ հասնինք մեր իտէալին:

Արտասանեցին օրիորդներ Վ. Ստեփանեան, Տ. Կիւրեղեան, Ա. Աօլանեան, Բ. Թումանեան, մեներգեցին օրիորդներ Գ. Տէր Նազարէթեան եւ Հ. Աօլանեան, նաեւ մէջ ընդ մէջ կ'երգէր ռառոն Ալագեազը եւ երգչախումբը:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Մ. Աօլանեան որ պարզեց 1880էն մինչեւ 1918 Բաբերդցիներու տարած աշխատանքը, նաեւ 1914ի կոտորածը, Բաբերդցիներու կռիւները Թուրք զօրքին եւ ոստիկաններու հետ, խումբ մը զինուած եւ մաս մըն ալ անզէն հայրենակիցներով եւն.: «Հայրենակիցներ, Բաբերդցին ալ իր պատուաւոր տեղը կը գրաւէ Հայոց պատմութեան մէջ, մեզի պարտականութիւն կ'իյնայ շարունակել այնպէս ինչպէս որ աշխատեցան մեր զոհերը»:

Ամէնէն վերջը ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը, «Գալուստը է խոմփալը»: Գ. Գ. Գօզոսեան իր խաղարկութեամբ զուարճացուց հանդիսականները: Օր. Գ. Տէր Նազարէթեան եւ Հ. Սարգիսեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, նոյնպէս եւ Ա. Աւագեան: Գնահատելի էր օրիորդներ Ս. Գարոնեանի եւ Գ. Տէր Նազարէթեանի «Մանիր, մանիր իմ ճախարակը»:

Միութեան կողմէ վիճակախաղի դրուեցաւ ափսէ մը «փայլավա»: Շահեցաւ 185 Թիւը որ միութեան մնացած էր: Իրիկուան ճաշին բաշխուեցաւ բոլոր սեղաններուն: Յետոյ սկսան պարերը: Ժամանակը ուշ ըլլալով կարճ տեւեց ուրախութիւնը: Եւ ներկաները ցրուեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Ներկայ մը

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ» ԱՍԵՂՆԵՐ

Եգիպտոսի Ռամկավարներուն օրկանը հետեւեալ ասեղները կը սանձէ, անշուշտ «բարեկամաբար», Բարեգործականի վերջին զեկոյցին առթիւ («Արեւ» 3 Օգոստոս).

«Ընկեր ձեւը բաւածին չափ կարեւոր է, ինչպէս ամէն տեղ նոյնպէս հոս: Մենք վարանինք յայտնելու Թէ բէքլամի չափազանց հնամաշ ձեւ մը ունին Բարեգործականի զեկոյցները, մինչեւ հանապազ, որ աւելի կար նիւթ, մինչեւ հանապազ, որ աւելի կար եւ բովանդակութիւնը աւելի կարեւոր է՝ ոա կամ նաւ տեսակէտով: Կ'ընդունինք որ այդ գրութիւնները Միութեան բրօբականտ ընելու ձըգտումն ունենան. ինչ որ կը մերժենք՝ այն է որ այդ ձգտումը չափազանց յայտնի եւ տարածուած ըլլայ անոնց մէջ, որ՝ անցնելով մարմինին ու իր կատարած գործին վրայէն ծաւալի մինչեւ անձերը, մինչեւ այն անձերը նոյնիսկ՝ որոնք գեռ ոչինչ ըրած են ոչ ազգին եւ ոչ Միութեան համար, որոնք անունով անգամ ծանօթ չեն հանրութեան, բայց օրին մէկը յանկարծ Վարչութեան մէջ պաշտօնի կոչուելնուն առթիւ կ'արժանանան խոշոր գովեստներու,— յօդուած Միութեան՝ կը խորհուի անշուշտ...:

Այսպէ՛ս, ներկայ զեկոյցին մէջ եւս՝ որ պէտք չահէր եթէ աւելի ժուժկալ ըլլար իր արտայայտութիւններուն մէջ, մէկուն փոխ-նախագահի «վաղուց իրեն վերապահուած (?) կարեւոր պաշտօնը» ընդունելուն առթիւ «ինչ սրտառուչ յարումով եւ փարումով» Միութեան նուիրուած ըլլալը չյիշէր, եւ ուրիշի մը Ցանձնաժողովի անդամ նշանակումը չծանուցանէր՝ կցելով անոր անունին «համակրելի երիտասարդ մը» տիտղոսը, որպէս Թէ համակրելիութիւնը դեր մը կատարէր ելեւմտական գործերէ հասկնալու.

Ձեւին վերաբերմամբ այս քանի մը բառը ըսելէ վերջ (օրինակները կրնային երկարիլ՝ առնելով մի միայն ներկայ զեկոյցէն) անցնինք բովանդակութեան, որուն կէսը յատկացուած է աւելի կամ նուազ պատուաւոր պաշտօնակալներու անուանումին, Մէկ պատուոյ նախագահ, մէկ փոխնախագահ, մէկ Կեդր. Ժողովի վարիչ-անդամ, երկու խորհրդական Ընդհ. Տնօրէնութեան եւ մէկ անդամ Ելեւմտական Ցանձնաժողովի, մեծ նորութիւն մը չեն մտցներ Միութեան վարչական կազմին մէջ, որ բաւ մեզ պէտք ունէր եւ ունի աւելի աւելի Թարմացումի, աւելի լայն շունչի եւ հորիզոնի:

Բովանդակութեան միւս կէսը կը հաղորդէ որոշումներ, որոնք կ'ըդգացուին Թէ առնչութիւն ունին վերջին Ընդհ. Ժողովներու միջոցին յայտնուած բաղձանքներուն եւ կատարուած քննադատութիւններուն հետ: Թէ անոնք գոհացում պիտի տա՞ն յառաջիկայ Ընդհ. Ժողովին, աւելի ճիշդ՝ բաղձանքներն ու քննադատութիւնները ներկայացնող շրջանակներուն, կը տարակուսինք: Թիւ 7 եւ 8 որոշումները կը խօսին, արդարեւ, Շրջանակներու Կեդր. Ցանձնաժողովներու ատենապետներուն, ինչպէս նաեւ Միութեան վեթերան անդամներու եւ բարեկամներու հետ խորհրդակցութեան մասին, «սերտացնելու համար իր (Կեդր. Ժողովի) յարաբերութիւնները շրջանակներու Կեդր. Ցանձնաժողովներուն հետ»: Կամ «միշտ խորհրդակցութեան ոգուութիւնը ընդլայնելու ցանկութեամբ»: Մենք կարծեր որ շրջանակները բան մը կը շահին իրենց Ցանձնաժողովի ատենապետներուն տրուած «մշտական խորհրդականի հանգամանքէն»՝ որով անոնք պիտի կրնան «իրենց անձնական կամ նախագահած Ցանձնաժողովին տեսութիւնները, դիտողութիւնները եւ առաջարկութիւնները պարբերաբար հաղորդել Կեդր. Վարչութեան»: Միթէ՞ այդ բանը չէին կրնար ընել արդէն:

Աւելի կարեւոր են, ըստ մեզ, Թիւ 10 եւ 11 որոշումները: Առաջինը կը յայտնէ Թէ նախորդ Ընդհ. Ժողովէն (Թերեւս Ժողովներէն) Կեդր. Վարչ. Ժողովին փոխանցուած յիսուն առաջարկներու «մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնը աւարտած ըլլալով, առայդ կազմուած մասնաւոր յանձնաժողովին եզրակացութեանց տեղեկագիրը ու կանոնագրային բարեփոխութեանց տեղեկագիրը ու կանոնագրային բարեփոխութեանց նախագիծը հաղորդուած են երբեակ շրջանակներուն Կեդր. Ցանձնաժողովներուն: «Եթէ այսպէս է, եւ եթէ, ինչպէս կը յուսանք ու կը մաղթենք, այդ բարեփոխումները գոհացում կուտան շրջանակներու եւ Միութեան անկեղծ բարեկամներու պահանջներուն, ինչո՞ւ վերի կանխումը «խորհրդակցութեան մասին՝ որ գրեթէ ոչինչ կը նշանակէ»:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

1929 սեպտեմբերին հիմ դրուեցաւ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ հրատարակչականին, որուն նպատակն էր «հաւաքել եւ հրատարակութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրողներու երկերը»:

Ուրախ ենք յայտնելու, որ անցած տասը տարիներու ընթացքին, հակառակ տնտեսական անօրինակ տագնապին, կրցանք լոյս ընծայել տասը յաւագոյն հատորներ ծանօթ գրողներու:

Արդ. կը գտնուինք գործունէութեան նոր շրջանի մը սկիզբը: Նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն հրատարակութիւնը վերջացած չէ անշուշտ: Եւ սակայն մեր նոր կեանքը ունի նաեւ իր նոր պարտաւորութիւնները: Անցեալի անսպառ նիւթերու կողքին, արդէն կազմուած է Արտասահմանի նոր գրականութիւն մը, գրական բոլոր սեռերով: Հրատարակչական ուրիշ որ եւ է մարմին գոյութիւն չունենի այդ նոր հոգը ստանձնելու համար: Նկատի ունենալով ուրեմն օրուան պահանջները, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչական մարմինը նպատակայարմար կը գտնէ ինքզինքը կոչել այսուհետեւ՝

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ իր գոյութեան տալով աւելի ընդարձակ եւ ընդհանուր իմաստ մը:

Առանց երբեք շեղելու իր հիմնական նպատակէն, կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան դաշտը, եւ կ'առաջադրէ հրատարակել նաեւ երիտասարդ կամ տարէց, կենդանի հեղինակներուն գործերն եւս, պահանջին եւ կարելիութեան սահմանին մէջ:

Յաջորդ հատորը, իր մատենաշարին 11րդը, առաջին փորձն է այս ուղղութեամբ, որուն պիտի հետեւին ի հարկին ուրիշներ ալ, շնորհիւ ընթերցողներու բարոյական եւ նիւթական քաջալերութեան, ինչպէս մինչեւ հիմա:

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԱՆՁԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

«Ահա Պոլիսէն հրահանգ մը, քեզի դէմ ունեցած դժուարութիւններ չյարուցանել, եթէ դուն եւ Վրացուհին, ինչպէս նաեւ զարմիկդ (Մարտիկ) հոն երթալ ուզէք: Որոշումը քու ձեռքդ է... կամ դէպի մայրաքաղաք կը ճամբորդես, կամ ուրիշներուն հետ այլուր կը փոխադրուիս»:

«Միրիշներուն մօտ կ'ուզեմ մնալ», պատասխանեց Սիրանոյշ արագօրէն: «Ես ալ Սիրանոյշին քով», ըսաւ Լուսինա Կրապովիչ:

«Ու, դուն Պոլիս կ'երթաս» ընդմիջեց Սիրանոյշ իր բարեկամուհիին: «Հրամանը քեզի համար է միայն», Սիրանոյշ Զուհանեան: Վրացուհին պէտք է քեզի հետ երթայ, միայն Թէ ես չեմ կրնար արտօնել անոր ճամբորդութիւնը»:

Սիրանոյշ տխուր կերպով Լուպովինա Կրապովիչին կը նայէր: Դեռ ինք պատասխան չտուած՝ Ֆուատ պէյ ըսաւ կարճ կերպով.

«Երկուքդ ալ կ'երթաք փոխադրուողներու հետ նախ Երզնկա (Երզին-ճան): Հրահանգ պիտի տամ որ դուք կրնաք եզնասայլ վարձել եւ ամէնէն պիտանացու բաները ձեզի հետ առնէք»: Ֆուատ նորէն երերցուց բաժակը: Հրաման մը գրեց, կնքեց, ընտրագրեց եւ Նեբս մօտեց տպատակ զինուորին տուաւ զայն:

«Տար ասոնք: Այս հրամանն ալ հակոյ պահակին տուր»:

Առանց այլ եւս աղջիկներուն ուշադրութիւն դարձնելու, իրեն քաշեց նոր գիրկը եւ սկսաւ աշխատիլ:

Զինուորը նշան ըրաւ աղջիկներուն որ իրեն հետեւին: Տղաւարին առջեւ կը սպասէին զանոնք դնդապետին մօտ բերող զինուորները, եւ կրկին ընդունեցին գերենք: Ֆուատին զինուորը քանի մը խօսք ըսաւ անոնց, եւ միացաւ փոքր խումբին, որ տաք արեւուն տակ եռ կը զառնար նախ փոշոտ ճամբէն դէպի պարտէզ, հայ կիներուն եւ աղջիկներուն կեդրոնատեղին, զօրախմբերուն, անհայրենիք Թափառականներուն հաւաքատեղին: Սիրանոյշ Լուպովինա Կրապովիչի հետ զանգագօրէն դնաց խառնուեցաւ անոնց մէջ:

Առանց բերնէն բառ մը հանելու, բռնեցաւ փրուած նստած միեւնոյն տեղը, գետնին վրայ երկնցաւ: Երեսը ձեռքերուն մէջ Թաղած, սկսաւ յանկարծ արտասուել սաստիկ յուզումէն: Լուպովինա Կրապովիչ նստաւ անոր քով եւ կամաց կամաց կը շոյէր անոր փափուկ մազերը:

«Այո, հոս պէտք է մնամ: Չեմ կրնար բաժնուիլ անոնցմէ, որոնց արիւնին կը պատկանիմ: Չեմ կրնար լքել զանոնք, որ ամէն բան կորսնցուցին, եւ երթալ հանգիստ ապրիլ Պոլիս»:

Լուպովինա Կրապովիչի բերանը չէր յացուեր: Անոր գունատ, ճեփ-ճերմակ կարած դէմքին շուրջ կը խաղար, հակառակ զիրենք պատող արհաւիրքին, միեւնոյն լոյսը, առեղծուածային ծիծաղը: Կարծես երազներու մէջ մոլորած՝ կը նայէր անթարթ աչերը, այդ տաք օրուան պայծառութեան մէջ եւ իր մատները միշտ կը սահէին յուշիկ իր բարեկամուհիին մազերուն մէջ: Վերջապէս, երբ Սիրանոյշ քիչ մը հանդարտեցաւ, ըսաւ մտամոլոր, կարծես կը մենախօսէր.—

«Ինչո՞ւ կուլաս, աղ՛րդ իմ Սիրանոյշ: Կ'անցնի այս ամէնը»:

«Բայց դուն, Լուպա Լուպովինա՛: Իմ ծանրութիւնս կը բաւէ ինծի: Բայց Թէ դուն այսպէս կապուած մնաս այս դարհուրելի Թափառականութեան, ո՛հ ատոր չեմ կրնար հանդուրժել»:

«Ե՞ս», պատասխանեց Ռուսուհին: «Ե՞ս, սիրայօժար կուգամ քեզի հետ: Ես քեզի կը պատկանիմ, եւ միասին պիտի դիմագրենք ալ սրոլորին, քանի որ մեզմէ մին առանձինն անկարելի է որ հանդուրժէ»:

Քիչ մը վերջը շարունակեց.—

«Հիմա, ինչ ալ ըլլայ, պէտք է պատրաստուիս, հարկ եղածը պատրաստել ճամբորդութեան համար: Պէտք է անշուշտ եզնասայլ մը բռնենք: Ես չեմ գիտեր Թէ ատիկա ինչ բան է, բայց կը խոստանայ հանգստաւէտ ըլլալ»:

«Այո, հանգստաւէտ: Չե՞ս տեսած դուն բնաւ այդ երկանիւ կառքերէն, որ յարատեւ կը ճռճռեն ու կը ... քաշեն իրենց առնակը ճանչելով ու հեծելով», հարցուց Սիրանոյշ:

Ա՛խ, Ֆուատ պէյ ա՞յս կառքերուն համար կ'ըսէր:

Ամէն պարագայի մէջ հաճելի բան մը չէ, բայց ոտքով երթալէն լաւագոյն է, պատասխանեց Ռուսուհին: «Ինչ որ բոլորովին կարեւորութիւն չունի ատիկա, բաւական է որ միասին ենք մենք»:

Շատ դժուարութեամբ եւ ոսկեդրամի փոխարէն միայն երկու աղջիկները կրցան ճարել ուտելիք: Երբ սեւ Թեւերով լուռ տարածուեցաւ գիշերը, իրարու ձուլուածի պէս պառկեցան գետինը եւ քնացան, հակառակ իրենց շուրջը լեցնող հեծեծագին արցունքներուն: Այդ պարտէզին մենութեան մէջ անօգնական քշուած աղջիկներուն եւ կիներուն ամենամեծ մասը արդէն կորսնցուցած էին բոլոր իրենց ազգականները եւ հիմա իրենք միս մինակ էին աշխարհի մէջ:

Յաջորդ օրերուն յաջողեցաւ Սիրանոյշ Ֆուատ պէյի մասնաւոր հրամանով ձեռք բերել քանի մը ծածկոց եւ ուտելիք եւ խոհանոցի անօթներ:

Թուրք զինուորները դրած էին հայկական քաղաքամասին մնացորդները գետնին հաւասար ընել, ամէն կողմ փորել բրել Թաղուած գանձեր ի բեւած բերելու համար, նկուղներուն խորերը կ'իջնէին, քար քարի վրայ չէին Թողուր ուր որ կը կարծէին Թէ պիտի կրնային բան մը մէջտեղ հանել: Եւ մեծ, մե՛ծ էր իրենց աւարը... Ապստամբներու գրեթէ ամբողջ զուտ հարստութիւնը եւ գոյքերը անոնց ձեռքը ինկան: Ոսկի ու արծաթ դրամներէն զատ թանկագին զարդեղէններ, գոհարեղէններ, մանաւանդ ադամանդ, որուն համար Հայերը բացառիկ նախասիրութիւն մը ունին:

Բայց այս Թալանէն ալ չգոհանալով տուն տուրէն բռնեցաւ վանաւաքներ, կտաւ, ու դեղէն,— մետաքսեղէն կերպասներ, ամէն տեսակ անօթներ: Հայկական բնակչութեան ոչ մէկ հետք Թողուցին. Մինչեւ իսկ պարտէզները արշաւեցին, անապատ դարձուցին: Փառաւոր հնամենի պտղատու ծառեր, որոնք այն կողմերուն հարստութիւնն էին, Հայու ձեռքով խնամուած, ուռճացած, տապարներով, դանակներով կտրեցին, վար առին, այգիներէն որթատունկերը փրցուցին, արմատախիլ ըրին, ջուրի ճամբաները, այնքան աշխատութեամբ մէջտեղ բերուած Հայու աշխատութեամբ, Հայու քրտինքով, աւրեցին փլցուցին:

(15)

Թարմգ ԵՏԱՆ

բանաս կը վերադառնայ եւ կեանքը անուշ գտնելով, հպատակութիւն կը խնդրէ 1923ին, նախապէս զինուորական քննութիւն կատարել տալով իբրեւ անկար, զինուորական որ եւ է պարտաւորութենէ ազատելու համար: Գործօն համայնավար, միեւնոյն ատեն տէրն է գեղեցիկ յարկաբաժնի մը՝ Լա Մառոսկի մէջ, հանգստեան տուն մը՝ Նան - լէ - Փէնի մէջ եւ վիլլայի մը՝ Գուա - Լիւզիի մէջ: Ո՞վ գիտէ Պոլսոյ ո՛ր հրէանոցէն (կէթօ) ելած այս մէ - թէքին համար է որ հազարաւոր Ֆրանսացի բանուորներ գործադուլ ըրած են:

*** Նոյն թերթը Մարսէյլի նաւահանգստի բանուորներուն գործադուլն ալ բացատրելով, գիտել կու տայ թէ մեծ մասը օտարականներ են.— 28 առ հարիւր սպանիացի, 14 առ հարիւր իտալացի, 6 առ հարիւր յոյն, 4 առ հարիւր սուրիացի, 7 առ հարիւր զանազան ազգերէ, համագումար 59 առ հարիւր, 41 առ հարիւր Ֆրանսացիներու դիմաց:

Պաղեստինի խնդիրը եւ Իպն Սէուտ

Փարիզէն անցնելով Լոնտոն գնաց Արաբիոյ Թագաւորը, Իպն - Սէուտ: Մանաւորապէս պիտի զբաղի Պաղեստինի հարցով:

Խռովութիւնները կը շարունակուին անվերջ: Կիրակի օր ընդհարում մը պատահեցաւ զօրքին եւ ապստամբներուն միջեւ: Այս վերջիններէն եօթը հոգի սպաննուեցան, երեք հոգի գերի բռնուեցան: Սպաննուեցաւ նաեւ անգլիացի սպայ մը:

*** Գրիին օրակարգի վրայ դրուած է Պաղեստինի բաժանման խնդիրը, իբրեւ հետեւանք նոր յանձնախումբին կատարած քննութեանց: Արաբները միշտ կ'ընդդիմանան բաժանման եւ ատոր համար է որ կը սաստկացնեն ահաբեկումները: Հաւանական է որ փոփոխութիւններ կատարուին սկզբնական ծրագրին մէջ:

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը եւ զինուորական վարկեր.

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը միաձայնութեամբ վաւերացուց զինուորական վարկերը, որոնք ըստ. եւմտացոյցին մօտ 40 առ հարիւրը կը կազմեն: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Վրաստանի, Տաճկաստանի, Ղրիմի, Պաշքիրի, Տաղստանի, Թիւրքմէնիստանի պատգամաւորները, «Ջերմապէս պաշտպանելով 27 միլիոն րուբլիի յատկացումը երկրին պաշտպանութեան, ի տես Ճափոնական յարձակման յաղթահաւ վտանգին: Թող այս թուանշանները մտածել տան Ճափոնական գրգռիչներուն»:

*** Վիճաբանութեանց ընթացքին, եւմտական գործավարը, Զվերեւ, մասնաւորապէս ծանրացաւ հետեւեալ կէտին վրայ.—«Կարգ մը դաշնակցային հանրապետութիւններ շարունակ կ'աւելցնեն իրենց ելքի նախահաշիւը, առանց փոխարինութիւն ցուցնելու մուտքի պլանէն: Կարգ մը հանրապետութիւններ պէտք եղածէն աւելի են յատկացուած վարկերը, մասնաւորապէս մշակութային եւ ընկերային ծախսերու համար: Հաշուակալութեան եւ հաշուեքննութեան քանակային վիճակը թոյլ չի տար ստուգել եւմտացոյցին գործադրութիւնը եւ ժամանակին երեւան հանել չեղումները»:

—— • ——

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻ ՃԱԿԱՏԵԱՆ համաձայնութեան տրամադրութեամբ, երկու կողմերը 75ական մեթր ետ քաշեցին իրենց զօրքը, վիճելի բլուրէն: Բուն բանակցութիւնները նոր պիտի սկսին:

ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ ծննդեան տարեդարձին առթիւ, երէկ, 15 օգոստոս, մեծ հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ Նափոլէոնի արձանին բացումը, Այաչիոյի մէջ (Քորսիքա), նախագահութեամբ ծովային նախարարին:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ օդանաւ մը, «Քոնտոր», որ [illegible] Նիւ Եորք գացած էր 25 ժամէն, Պերլին վերադարձաւ 19 ժամ 58 վայրկեանէն, (6397 քիլոմեթր), ժամական 320 քիլոմեթր կտրելով:

«ՔՈՒԻՆ ՄԵՐԻ», Անգլիոյ անդրատլանտեան շոգենաւը, նորէն շահեցաւ կապոյտ ժապաւէնը, Նիւ-Եորք Անգլիա հեռաւորութիւնը կտրելով 3 օր, 20 ժամ եւ 42 վայրկեանէն (ժամը 32 մղոն 8): Նորմանտի նոյն ճամբան կտրած էր ժամը 31,20 մղոնէն եւ կապոյտ ժապաւէնը շահած՝ 1937 օգոստոս 5ին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅ խնամակալը, ծովակալ Հորթի, Պերլին հրաւիրուած ըլլալով, արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ընդունելութեան համար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ
(Քերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

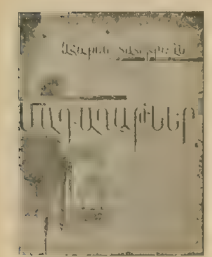

Քառատիպ ճոխ հատոր մը. 300 էջ. Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով
Գլուխները այս ճոխակազմ քերթողագիրքին.—
ԵԱՅՏԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՆՀՆԱԿԱՆՔ
ԳԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՏՈՒԱԾԱՆԱԾ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՅՇ ԵՐԳԵՐ
Գին 40 ֆրանք
Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատոր (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարպետօրէն մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.
«Անդամ գիտցիր որ առողջութիւնն ու քախծն ալ քեզի խնդան» Մէտիգիւս
«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ասկլէպիոս
«Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հանու - Հիբու

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.:
Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՆԹՐ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:
Բաժանորդները կանխիկ:
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոստի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Ընդհ. քարտուղարը Փարիզէն բացակայ ըլլալով, կը խնդրուի դիմումները ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ կատարել հետեւեալ հասցէին.— ՕՐ. ԳԼՃԵԱՆ, 5, Rue Mayran, Paris (9): Հեռաձայն՝ Trud. 46 - 52:

Ուխտագնացութիւն

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ. ՕԳՈՍ. 11ին:
Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն Թուականը:

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառաւ ծախու է ՍԱՓՐԻՉԻ խանութ մը, որ կը բանի լաւ տարիէ ի վեր: Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորում, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով: Մանրամասն պայմաններու. Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԹՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ

Բ. ԽՈՒՄԲԸ մեկնած է 3 օգոստ.ին եւ կը վերադառնայ սեպտ. 3ին:

Գ. ԽՈՒՄԲԸ Փարիզէն կը մեկնի օգոստ. 16ին, ժամը 11ին, Կառ Մոնփառնասէն:

** Կեդր. Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն Կրընոպլի, Ռօմանի, Վալանսի, Սէնթ Էթիէնի, Ս. Շամոնի, Տէսինի, Վիէնի եւ Լիոնի տղաքը պէտք է առաջնորդուին 16 օգոստ.ին երեկոյեան ժամը 6 ու կէսին, Լիոնի մեծ կայարանը եւ յանձնուին Լիոնի մասնաճիւղի ներկայացուցչին:

Նոյն օրը կը մեկնի նաեւ Մարսէյլի խումբը:

Դ. ԽՈՒՄԲ մը եւս Փարիզէն պիտի մեկնի սեպտ. 3ին եւ վերադառնայ սեպտ. 30ին, միշտ նոյն ժամուն, նոյն կայարանէն:

«ՎԷՄ»

Լոյս տեսաւ ԻԲ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ն. Ադբալեան՝ «Մտածումներ Ազգի եւ Դաւանանքի մասին». Ռ. Բերբերեան՝ «Պատրանքի շրջանից (Դ.)». Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ «Յուշատետրէս» (Ը). Տ. Դէւոյեանց՝ «Հնամենոյի մը յուշերը». Հ. Ն. Թորոսեան՝ «Տոքթ. Վ. Փէլզ». Հին Թուղթեր.— Հ. Աճէմեան՝ «Բագրատ վրդ. Թաւաքալեանի մասին». Հմ. Մանուկեան՝ «Դէպքերը Վասպուրականում եւ Արամի նամակը». Անցեալէ. Յ. Գիւրտեան՝ «Մալաթիան, Գրիգոր Տղայ եւ Լեւոն Ա.». Կեանք եւ Մշակոյթ. Գիրք եւ Մամուլ. Դրախօսական. Յաւելուած՝ Գիւտ Մխիթարեան՝ «Պրազիլիահայ գաղութը»:

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա տարեկան 60 ֆրանք. Ամերիկա, Բրիտ. Կայսրութիւն եւ Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները՝ 3 տոլար:
Հասցէ՝ S. Vratzian, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (S.).
Բաժանորդներէն կը խնդրուի օր առաջ փակել իրենց հաշիւը:

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Լէգէոնական Միութեան Մարսիլիոյ մասնաճիւղի վարչութիւնը 25 սեպտեմբերին մեծ հանդիսաւորութեամբ պիտի տօնէ Արարայի ճակատամարտի պատմական 20րդ տարեդարձը Փրանսի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան ֆրանսական զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի Գրնուա Տ'Ադի (Փարիզէն).

Հանդէսէն վերջ պիտի կատարուի լէգէոնական ընդհ. ճաշկերոյթ մը:

ԷՖԻՍ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:
Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի զուարճանալու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10–12 երեկոները 4–7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. «[illegible]» ենթակոմիտէն սրտի խորունկ կսկիծով ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Անդրանիկ [illegible] եւ իր ընտանեկան պարագաներուն՝ իրենց սիրեցեալ զաւակին արկածային մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՈՒՍԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի
24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchal խանութին

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50, 71 — Tel. Botzaris 12-60
Կը ծախէ՝ զարդարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, ժամանակի [illegible]: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ զարդեղէններու: Կը գնէ՝ ոսկի, արծաթ եւ զարդարեղէններ նպաստաւոր գիներով:
Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու զարդարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:
Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Hommes **Dames**

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle — Tél.: Gut. 93-70

ՐԱՖՖԻ
Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը
Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ
8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).
Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).
Հմուտ ձեռքով ԱՆԱՐԱՏ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը:
Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով:
Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ հարսանիքներու կը տրամադրուի սրահ:

ՃԱՇԱՐԱՆ ՃՕՇԿՈՒՆ
4, Rue de la BUTTE. 4
(Place d'Aix – Marseille.

Հայրենանուէր խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարելու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆԸ, ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները, հայկական
ՓԻՏԷԼԻ - ԽՕՂՈՒՄ ԹԼՈՒ - ՏԷՆԷՕՐ
ՔԷՊԱՊԸ
եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ:
ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) — Tél. NORD 68—02
Կը ՅԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ գործեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: [illegible]
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ
[illegible]
Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 17 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3810

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑԱՐԱՇՈՒՔ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ՄԸ

Վերջերս տարօրինակ լուր մը շրջան ըրաւ Աթէնքի թերթերուն մէջ :

Գաղտնի պահելով լուրին աղբիւրը (թերեւս պետական), թերթերը կը գրէին թէ փրանքեւթուրք բանակցութեանց ընթացքին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները հարցուցած են թէ Թրքական կառավարութիւնը ի՛նչ կը խորհի Հայերու Թուրքիա վերադարձի մասին :

Իբրեւ պատասխան, Թուրքիա տրամադրութիւն յայտնած է վերադարձի արտօնութիւն տալ որոշ թիւով Հայերու, պայմանաւ որ հայապատկան կալուածներու խնդիր չյարուցանեն : Թուրքիոյ ներկայացուցիչները հաւկցուցած են թէ իրենց կառավարութիւնը չի կրնար որ եւ է զիջում կատարել այս հարցին մէջ : «Լուրը հաղորդող պաշտօնական աղբիւրը կ'ուզէր գիտնալ թէ ընդհանրապէս Հայերը ի՛նչ կը մտածեն Թուրքիա վերադառնալու մասին» :

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ ընդհ. Նեբման խօսքեր լսուեցան նաեւ անցեալ յունիսին, երբ անձի մը մասնաւոր էր Ալէքսանտրէթի շրջանին տագնապը եւ թուրք մամուլը սպառնալիքներ կը տեղար :

Այդ առթիւ հռչակաւոր Եունուս Նատին կը գրէր «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ (18 յունիս).

— «Թէեւ չենք գիտեր թէ պետութիւնը ինչպիսի օրինական եղր կարգադրութիւն պիտի որոշէ Լոզանի դաշնագրէն յետոյ Թուրք հայրենիքէն դուրս մնացած Հայերու համար, բայց եւ այնպէս, իբրեւ թուրք հանրային կարծիքին մէկ մասը, բացայայտօրէն եւ բացարձակապէս կրնանք յայտնել թէ, այս մասին ընդհանուր եւ պաշտօնական համոզումը այնպիսի բնոյթ մը առած է եւ դէպի հասունութիւն կը դիմէ, որ, այս հայրենակիցներուն ալ, եթէ իրենք ուզեն, օր մը իրենց հին տեղերը վերադառնալու կարելիութիւնները պիտի տրուին »:

« ... Հանրապետական վարչութիւնը, որ Հայերուն համար ընդհ. ներում մը իրեն համար իբրեւ մարդկային ամենաբարձր գաղափարական մը կը նկատէ, այնպիսի բարձր վարչաձեւ մըն է, որ չի զիջանիր Հայերու դէմ թշնամանքի : Այս պարագան, տեղացի թէ օտար, բոլորին անգամ մը եւս պէտք է ծանօթ ըլլայ » :

Այս «եղբայրական» հաւաստիքները զուգադիպած ըլլալով Թուրք պաշտօնականներու, 150նոց սեւ ցանկին մնացորդներուն շնորհուած ներումին, Հէլէ-պաշտօն յուսեր ներշնչեցին միամիտ հայրենակիցներու : Եւ եղան մարդիկ որ իրար անցան, «աւետարեր» լուրը տարածելու համար : Նոյնիսկ թուական մը կը յիշէին անոնք,— յառաջիկայ հոկտեմբեր :

Մենք այն ատեն յայտնեցինք մեր տեսակէտը, վկայութեան կանչելով ուրիշ պաշտօնականներ ալ :

Ի՞նչ է որ տեղի կ'ունենայ, իրականին մէջ : Իսկապէս կա՞ն հիմքեր, ընդհ. ներում «շնորհելու» հայ փախստականներուն : Եւ եթէ օր մը այդպիսի հրամանագիր մը հրատարակուի, պէ՞տք է ողջունել, իբրեւ բարեփոխում Էնկիւրիի քաղաքականութեան, եւ բեռ կապել ...

Այս հարցերը կը պահանջեն լայն լուսաբանութիւն եւ բացորոշ պատասխան : Երբեմն հրապարակաւ, բայց աւելի շատ կանանչ սեղանի մը շուրջ, կլոր ըլլայ թէ քառակուսի :

×

Նախ փորձենք վերլուծել Թրքական տրամադրութեանց գաղտնիքը,— այնքան որքան թոյլ կուտան մեր տեղեկութիւնները :

Հակառակ «Հայկական Հարցը» լուծած —թաղա՞ծ— ըլլալու վճռական յայտարարութեան, Թրքական կառավարութիւնը միշտ ալ մտահոգութեամբ կը դիտէ արտասահման պատսպարուած 800.000 Հայերու գոյութիւնը : Ան մասնաւոր գործակալներու միջոցաւ կը հետեւի ալ մեր շարժումներուն, մասնաւորապէս պալքանեան եւ արեւելեան գաղութներուն եւ Ֆրանսայի մէջ :

Քէմալական Թուրքիան շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ՝ ցորչափ գոյութիւն ունին հայկական հոծ բազմութիւններ երկրէն դուրս — ջախջախիչ մեծամասնութեամբ նախկին Թրքահպատակներ — միշտ ալ անակնկալներ կրնան ծագիլ : Չի կրնար չըմբռնել, քանի որ իր բոլոր յաղթանակները հիմնուած են անարդարութեան, բարբարոսութեան, աւարի եւ արեան վրայ :

Միւս կողմէ, գաղտնիք չէ որ Թուրքիա կը տառապի եթէ ոչ ներքին-քաղաքական, գոնէ տնտեսական սուր տագնապէ մը, եւ բնակչութեան սակաւութենէն :

Ի՞նչ կ'արժէ 15—17 միլիոն (իրենց հաշուով) բնակչութիւնը, 750,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ երկրի մը վրայ : Մանաւանդ որ, պալքանեան երկիրներու մէջ կազմակերպուած ներգաղթն ալ չպսակեց իրենց յոյսերը, կապուած ըլլալով նիւթական մեծ դժուարութեանց,— միլիոններու հետ :

Դեռ վերջերս էր որ Թուրք թերթ մը կ'առաջարկէր միջազգային Կարմիր Խաչի եւ ուրիշ մարդասիրական հաստատութեանց աջակցութեան դիմել, գլուխ հանելու համար Թրքական ներգաղթը :

Մնաց որ, Պալքանեան Թուրքերը իրենք ալ այնքան տրամադիր չեն Թուրքիա դառնալու, խրատուած ըլլալով 1922էն ի վեր փոխադրուած հայրենակիցներու փորձառութենէն :

Արդ, այս նկատումները եւ դեռ ուրիշ պարագաներ կրնան նոր թակարդ մը լարել տալ Թրքական կառավարութեան, որսալու համար «ցեղակից» եւ նախկին հայրենակից Հայերը :

«Թակարդը կրնայ կոչուիլ ընդհ. ներում կամ ուրիշ բան, — նոր տպագրութիւնը՝ «Երթեւեկի հրահանգին» : Իսկ անոր գլխաւոր նպատակը՝ ճակատ ճեղքել, իրար ձգելով Արտասահմանի հայկական բազմութիւնները, եւ մաս մը ներս քաշել, իրենց սեփական ծախքով :

Դեռ ամէն բան չըսինք :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1,350,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԶԱՕՐԱՓՈՐՁԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պիտի տեւեն ցատնհերկու շաբաթ

Օգոստոս 15ին սկսան Գերմանիոյ աշնանային մեծ զաօրափորձերը, արտակարգ պատրաստութիւններով, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ : Գերմանական թերթերը կը փորձեն համոզել թէ զաօրափորձերը բացառիկ հանգամանք չունին, եւ սակայն քիչեր կը հաւատան : Գերմանիոյ զինուորական օրկանը 1938 տարին կը հռչակէ փոքր զաօրափորձերու շրջան, արտակարգ պարագայ համարելով միայն պահեստիներու մասնակցութիւնը : Ամէն երեք տարին անգամ մը, ուրեմն 1941ին ալ ընդհանուր զաօրափորձեր պիտի կատարուին, մասնակցութեամբ բոլոր զօրամասերուն : Յառաջիկայ տարին պիտի յատկացուի զօրաբանակներու զաօրափորձերուն : Այս տարուան զաօրափորձերը մասնաւորապէս պիտի ծառայեն զօրքերու արհեստագիտական պատրաստութեան : Պահեստիներու թիւը կը հաշուեն 350.000 հոգի, որոնք պիտի հաւաքուին մաս-մաս, 12 շաբթուան ընթացքին :

Առաջին անգամ ըլլալով, պիտի գործադրուի 1938 յուլիս 19ի օրէնքը, որ կը տրամադրէ խաղաղութեան ատեն գրաւել բոլոր անհրաժեշտ տուրքերը, պարենաւորման եւ փոխադրութեան համար : Այս առթիւ հատուցումներ պիտի ըլլան ձիերու եւ կառքերու տէրերուն :

Զաօրափորձերը պիտի կատարուին Գերմանիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ : Ընդհանրապէս պահեստիները պիտի հաւաքուին այն շրջանին մէջ որ յատկացուած է իրենց զաօրափորձերուն : Բանակցութիւններն ալ կարելի եղածին չափ պիտի սահմանափակուին որոշեալ շրջանին մէջ : Բայց եւ այնպէս, բոլոր շրջանները այսպէս կամ այնպէս պիտի մասնակցին զաօրափորձերուն :

Զաօրափորձերուն բացումը կատարեց Հիթլէր ինք, Եութէրպորկի մարզադաշտին վրայ, որ ընդհանրապէս կը ծառայէ օդաներու եւ ինքնաշարժներու կազմութեան : Տասներկու շաբաթներու ընթացքին, զարունակ դրօշի տակ պիտի գտնուին 1.350.000 զինուորներ :

Միւս կողմէ, ամրութեանց շինութիւններ կը զբաղեցնեն 3—400.000 զինուորներ, որոնք ընդհանրապէս համախմբուած են Գերմանիոյ արեւմտեան բանակատեղիներուն մէջ եւ որոնք կրնան մինչեւ վեց ամիս հեռու մնալ իրենց տուներէն, համաձայն նոր հրամանագրի մը :

Գերմանական ամենամեծ զաօրափորձն է այս, Մեծ Պատերազմէն ի վեր : Այս առթիւ միշտ մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ դիտումներու մասին : Կասկածողներ կան թէ Հիթլէր կրնայ բռնութեան դիմել Չեխոսլովաքիոյ դէմ, Գերմաններու դատը պաշտպանելու համար : Իսկ յուսատեսներ չեն հաւատար այդ վտանգին, հաւանական գտնելով հանգերձ սահմանային միջադէպեր : Անոնց կարծիքով, Գերմանիա կ'ուզէ լայն պատեհութիւն ընծայել անգլիացի միջնորդին, լուծելու համար չեխական խնդիրը :

Չեխոսլովաքիոյ մէջ հանդարտութեամբ կը հետեւին զաօրափորձերուն, իրենց յոյսը դնելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ : Միեւնոյն ատեն թերթերը կը շեշտեն թէ «Չեխոսլովաքիան պատրաստ էր» : Փրակայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ անհաքեկման ցոյց մը կը նկատեն Գերմանիոյ զաօրափորձերը

*** Զաօրափորձերուն հետ մէկտեղ, հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որ նոր տուրք մը կը հաստատէ, ազգային պաշտպանութեան համար : Տուրքին համեմատութիւնը պիտի ըլլայ 30 առ հարիւր, եկամուտի ներկայ տուրքին վրայ : Կը կարծուի թէ աւելի վերջը պիտի վերահաստատուի նաեւ ինքնաշարժ կառքերու տուրքը :

« «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը 750.000 կը հաշուէ զաօրափորձերուն մասնակցող պահեստիներու թիւը : Այն զինուորները որոնց շրջանը կը լրանայ սեպտեմբերին, դրօշի տակ պիտի մնան անորոշ պայմանաժամով : Ծառայութեան պիտի կանչուին նաեւ անհամար հիւանդապահներ եւ բժիշկներ : 65 տարեկանէն վար ո եւ է քաղաքացի պիտի չկրնայ հեռանալ երկրէն : Հազարաւոր երիտասարդուհիներ, դրամատնային պաշտօնեաներէն մինչեւ բանուորուհիները եւ աղախնուհիները պատրաստ են արձանագրուիլ աշխատանքի դրասենեակներուն մէջ : Անոնք միշտ կազմ եւ պատրաստ պէտք է ըլլան, կանչուելու համար :

Գերմանիա կոչ մը կ'ուղղէ Անգլիոյ

Կիսապաշտօնական օրկան մը, «Տէոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ», օգոստոս 15ի խմբագրականով կոչ մը կ'ուղղէ Անգլիոյ, որպէսզի կարելին փորձէ, խաղաղօրէն լուծելու համար չեխական խնդիրը : Խմբագրականը անտեղի գտնելով Անգլիոյ մտահոգութիւնները՝ գերմանական զաօրափորձերուն առթիւ, կը յայտարարէ — «Ամէն երկրի մէջ սովորական դէպքեր են այս կարգի զաօրափորձերը, անհրաժեշտ եւ բնական, ինչո՞ւ իրար անցեր են մեր զաօրափորձերուն առթիւ » :

« Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ»ի Լոնտոնի թղթակիցն ալ շօշափելով այս խնդիրը, կը բացատրէ թէ Չէմպըրլէն իր կեանքին ամենամեծ գործը կը նկատէ անգլեւգերման մերձեցումը : Միեւնոյն ատեն ցաւ կը յայտնէ որ Անգլիոյ մէջ դեռ կը նային Գերմանիոյ կատարած յառաջդիմութեանց վրայ :

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՃԱՓՈՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Խ. Միութեան ծովային օրկանը, «Կարմիր Տորմիղ», կը գրէ թէ Մանչուրիոյ գրաւումէն առաջ Ճափոն հազիւ 15.000 զինուոր ունէր այդ շրջանին մէջ : Այժմ ճափոնական բանակին թիւն է 250.000, 600 հրասայլերով, 1000 թնդանօթներով եւ 450 սաւառնակներով,— ամբողջ օդատորմիղին 20 առ հարիւրը : Քորէայի ճափոնական բանակն ալ կը հաշուեն 60.000 հոգի, 200 թնդանօթներով, 50 հրասայլերով եւ 100 սաւառնակներով : Ուրեմն համագումար 300.000 զինուորներ կեդրոնացած են Խ.Ռուսաստանի դէմ :

Այս բանակին վրայ պէտք է աւելցնել Մանչուրիոյ զինուորները, — 80.000

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՇԸ, ՇՈՒՆԸ ԵՒ ՕՁԸ

Պոլսոյ թերթերուն մէջ աչքիս հանդիպեցաւ հետեւեալ պատմութիւնը. (Մե՞զ որ Արազը ներկայ չէ, զայն գեղազարդելու համար, իր գիւղին լեզուով) .—

Երէկլիի մէջ հովիւ մը իր հօտը ձգած՝ արօտավայրին վրայ, ման կուգար, երբ դիտեց որ քիչ անդին արածող էշը անհանգիստ շարժուձեւեր կ'ընէ :

Օրհնեալ աւանակը ողբալի զռնչոցներ կ'արձակէր եւ աքացիներ կուտար : Խարծես օգնութիւն կը խնդրէր :

Հովիւը մօտենալով, կը տեսնէ որ մօտ երկու մեթր երկայնութեամբ օձ մը պլորուած, փաթթուած՝ էշուն, կը լալայի ու կը սեղմէ :

Իսկապէս ալ, էշը օգնութեան կը կարօտէր :

Եւ ահա հովիւին շունը, մշտարթուն անասուն, անմիջապէս կը խոյանայ օձին վրայ .

Այս վերջինը կատղած՝ կը ձգէ էշը եւ կը փաթթուի շունին, կը սեղմէ խեղդելու կամ ոսկորները կոտրտելու ստիպման :

— Իսկ է՞շը, պիտի հարցնէք : Փախա՞ւ թէ ... չէզոքութիւն յայտարարեց, յանուն «ողջմտութեան» :

Ընդհակառակն : Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ էշը իր կարգին օգնութեան հասնելով վտանգուած շունին, ի վերջոյ քախջախեց օձին գլուխը՝ իր սմբակներուն տակ :

Եւ այսպէս անգամ մըն ալ հաստատուեցաւ թէ փոխադարձ օգնութեան գաղափարը, թէեւ բնազդական, յաճախ աւելի զօրաւոր է անասուններուն մէջ, քան այն արարածներուն որ կը կոչուին մարդ :

Եթէ մեր հատուածոր վարժապետը ըլլար, պիտի աւելցնէր, անպատճառ դաս մը հանելով այս պատմութենէն .

— Կը տեսնե՞ք, տղաք, երկու անբաններ, մէկը՝ էշ, միւսը՝ շուն, մէկ անգամէն կը հանդուրժեն եւ գործի կը ձեռնարկեն, յանուն ինքնապաշտպանութեան եւ իրերօգնութեան : Անանց ժողով սարքելու եւ ծրագիր մշակելու : Անոնք «մարդկային» հարցումներ ալ չեն ուղղեր իրարու, — ո՞ր քաղաքէն կամ գիւղէն ես : «Հաւատով խոստովանիմ» գիտե՞ս ; Մեր հովիւը կը ճանչնա՞ս : Մեր ատուէն ջուր խմա՞ծ ես եւն . : Խորապէս գիտակից իրենց պարտականութեան, անոնք «սրդիական իրաւունքի պաշտպան յիշեցում» ալ չեն փորձեր : Հասկցանք ուրեմն, յաջորդ անգամ ամէն մէկդ շարադրութիւն մը պիտի բերէք այս նիւթին վրայ :

... Շարադրութիւն մըն ալ դուն փորձէ, սիրելի ընթերցող, ակնարկ մը նետելով սա վերջին 15 տարիներու պատմութեան վրայ :

ՎԱՀԷ

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք մահը Պ. Աբրահամ Տէր Աստուածատուրեանի, տարիէն քանի մը օր առաջ խմբագրատունս հանդիպելով, նոր հասցէն կուտար գիւղի մը մէջ, թերթ ստանալու համար : Միշտ չէնշող, կը խօսէր աչքէն - ճախէն : Կիրակի առտու յանկարծ տրկարութիւն մը զգալով, կը մեռնի հակառակ բոլոր խնամքներուն :

Հանգուցեալը Իզմիրցի էր եւ նախկին Դաշնակցական, մօտ 60 տարեկան : Կը ծառայէր Բարեգործականի կեդրոնին մէջ, իբրեւ դռնապան : Անէն մը տարաձնէլ վերջ, նորէն նուիրուեցաւ հանրային կեանքին, իբրեւ հիմնադիր եւ գործօն անդամ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, հակառակ իր վատառողջ վիճակին :

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանիքին, եղբօր եւ պարագաներուն :

** Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, չորեքշաբթի, ժամը 2ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ :

«Այլեւս իսկ ձախողութիւններ չկան»

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի օգոստոս 15ի նիստին մէջ, նիւթացոյցի յանձնաժողովին նախագահ, Միտոլով, ճառ մը խօսելով յայտարարեց .

— «Կուսակցութիւնը արդէն բնաջնջած է հակայեղափոխականներու բոյները . Հարկ է ոչնչացնել բոլորը, մինչեւ վերջինը : Երեսփոխանները վաւերացնելով նիւթացոյցը, պիտի ապացուցանեն իրենց միութիւնը Լէնինի եւ Սթալինի կուսակցութեան շուրջը : Իրենց միութիւնը լաւագոյն երաշխիքն է Խ. Միութեան յաղթանակին՝ յարձակում պատրաստողներուն դէմ : Թող Ճափոն եւ բոլոր ֆաշական երկիրները գիտնան թէ իրենց գրգռած պատերազմը ուրիշ բանի չի ծառայեր եթէ ոչ փութացնել ֆաշականութեան ոչնչացումը եւ ընկերվարութեան յաղթանակը » :

*** Ծառերէն վերջը քուէարկուեցաւ նիւթացոյցը, որ կը ներկայացնէ 126 միլիառ 737 միլիոն 993.000 րուբլի մուտք, 125 միլիառ 337 միլիոն 993.000 րուբլի ելք : Այս գումարին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ 5 միլիառ 800 միլիոն րուբլի, ընկերային ապահովագրութեանց համար :

*** Նիւթացոյցին քուէարկութենէն վերջ, Գերագոյն Խորհուրդը եւ Ազգութեանց Խորհուրդը սկսան քննել դաշնակցային հանրապետութեանց դատական բարենորոգման ծրագիրը :

Նոր փոթորիկներ կը ձգտին Իրանի

Թէհրանի «Ալիքը» (2 օգոստոս) կը գրէ թէ քանի մը օր առաջ «Սաման» շոգենաւով 4000 եւ «Պոյով» շոգենաւով 4000 տղամարդիկ, կիներ եւ մանուկներ հասած են Աստարա, Ռուսաստանէն : (Կարդալ ուրիշ մանրամասնութիւններ, Բ. էջ) :

65 ՀՐԵԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐ, Միւնիխի հրեայ բժիշկներու վերջին մնացորդը, հրաման տացան մինչեւ սեպտեմբեր 15 հեռանալ իրենց բնակած տուներէն : Անոնց մէջ կը գտնուին չորս աշխարհահռչակ հեղինակութիւններ, — փրոֆ. Օթթօ Նէոյպաուէր, Միւնիխի պետական հիւանդանոցի ներքին հիւանդութեանց վերատեսուչը, Տոքթ. Ալֆրէտ Հաաղ, համանուն հաստատութեան վերատեսուչը, որ ամբողջ Եւրոպայի մէջ ծանօթ է իբրեւ մասնագէտ լեարդի հիւանդութեանց .— Փրօֆ. Մորիս Իսէրլին, հռչակաւոր վիրաբոյժ ուղեղի հիւանդութեանց եւ Տոքթ. Մաքս Քլար, առաջնակարգ մասնագէտ մանկամարզական հիւանդութեանց : Հրեաները այլեւս բժշկութիւն պիտի չկրնան ընել Սեպտեմբեր 30էն վերջ :

ՕՏԱՐ ՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ թիւը երբեք այսքան մեծ եղած չէր Ֆրանսայի մէջ, 1920էն եւ ցուցահանդէսէն ի վեր : Կը կարծուի թէ 20—30.000.000 անգլ. ոսկի ծախսած պիտի ըլլան անոնք, արձակուրդի ամիսներուն : Անշուշտ գլխաւոր պատճառը Ֆրանքին անկումն է, ինչպէս եւ շրջիկի տոմսերու առաւելութիւնը : Միայն Անգլիացիները հաշուելով, յուլիս ամսուան ընթացքին 200000 այցելուներ եկած են : Եթէ իւրաքանչիւր այցելու միջին հաշուով 20 ոսկի ծախսէ, 6.000 000 ոսկիի յաւելուածական եկամուտ մը կը գոյանայ :

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Մեր գաղութին եւ թերեւս ամբողջ հայ գաղութին մէջ վերջերս հոգեբանութեան որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարուի: Լրջութիւն մը կը տեսնուի, անամէջ պայքարներէ պլուցուած մը, իրար հասկնալու ձգտում մը: Վտանգի մը մէջ կամ աղէտը գտնուող մարդու հոգեբանութիւն մը որ ամէնէն առաջ կ'ուզէ ճշդել իր կացութիւնը, որոշելու համար ամէնէն օգտակար կամ ամէնէն քիչ վնասակար ուղղութիւնը իր ճամբուն:

Հայաստանի դէպքերէն վերջ, Ալեքսանդրէթի հարցին առած վերջին լուծման ձեւը մեծագոյն պատճառը կը թուի մթնոլորտի այս փոփոխութեան:

Երկար տարիներու կրաւորական կեցուածքէ մը, ներքին պզտիկ ու խղճալի հարցերով ժամանակը, ուշադրութիւնը եւ ուժերը սպառել տալով աշխատանքի ձեւէ մը վերջ, այսօր մեր հասարակութիւնը իր ճակատագրին ու գոյութեան հետ իսկ կապուած խնդիրները կը տեսնէ լուծուած անկախ իրմէ, ինքզինքը կը զգայ անտեսուած ու արհամարհուած, իր շահերը ոտնակոխուած, արդար վրդովմունք մը ցոյց կու տայ. Ցասում մը նախ ուրիշներուն հանդէպ, որոնք խաղալիքի մը իսկ արժէքը չեն տար հայկական ժառանգ այսօրուան եւ վաղուան վիճակին, կը զգեն յանձնառութիւններ, կը լքեն բարոյական պարտքերը որոնց մէկը գործած էին իրենց հրահանգներուն հնազանդելու: Տկար եւ անուժ բազմութիւններու դատաստանին չեն ենթարկուիր սակայն մեծերու գործերը, ինչպէս հասարակ բարոյական ըմբռնումները չեն ենթարկուիր քաղաքական գործեր:

Ուրիշներու գործերուն հանդէպ կաշկանդուած այս դատաստանը սակայն, եթէ ինքն իր մէջ գործնական որեւէ հետեւանքէ զուրկ է, ժամանակ դէպքերու եւ իրողութիւններու կատարուած ըլլալէ վերջ, ունեցած է եւ ունի անուղղակի առաւելութիւնը ինքնաքննադատութեան մղելու, հարց տալու ինքն իրեն թէ, կարելի չէ՞ր, գործելու եւ աշխատելու տարբեր եղանակով մը որեւէ ազդեցութիւն գործել դէպքերուն վրայ, կարելի չէ՞ր մեզ հետ կապուած խնդիրներու լուծման մէջ գոնէ մասամբ լսելի դարձնել մեր ձայնը, արժեցնել գոնէ փոքր չափով մեր իրաւունքները:

Այս ձեւով հարց տուողներ շատ կան մեր մէջ հիմա ու վստահ' պատասխան տուողներ ալ կան: Անպէտ ժողովուրդ ենք, որեւէ օգտակար աշխատանք ընելու անընդունակ: Այս պատասխանը տալէ վերջ անկեղծօրէն ցաւ զգացողներ շատ են, բայց այդքանով գոհացողներն ալ քիչ չեն: Պէտք չեն զգար հետեւութիւններ հանելու կամ ճիգ մը փորձելու, աւելի յստակ եւ խոր դարձնելու այս պատասխանը: Անոնց մտածողութեան չի ներկայանար երկրորդ հարցում մը եւս ընելու պահանջը, թէ ինչո՞ւ անպէտ եւ անընդունակ ժողովուրդ ենք: Դիւրին պատասխան մըն ալ այս հարցումին կայ. արդիւնաւէտ կազմակերպուելու, մեր ուժերը խմբելու եւ դասաւորելու ձեւը չենք գիտեր ու չենք գտած: Մեր այս տգիտութիւնը կամ չկամութիւնը հիմա կը նկատենք որ [illegible] Անոր համար [illegible] համար, անհրաժեշտ էր կացութիւնը' Հայաստանէն մինչեւ Ալեքսանդրէթ, յստակ ու պարզ տեսնել եւ ոչ թէ միայն ծանօթանալ հեռագրական գործակալութիւններու եւ կարգ մը թերթերու թղթակիցներու առած հատուկտոր եւ տարտամ լուրերուն: Այդ չափն իսկ բաւարար է, սակայն, մօտաւոր գաղափար մը տալու համար ներկայ բայց մանաւանդ վաղուան վտանգներու մասին:

Հայաստանի երէկուան երիտասարդ բայց փորձուած մտաւորականութեան անհետացումէն վերջ, մեր հայրենիքը կը պատկերանայ մեր աչքին նուաղ ոգիով ինքզինքին, աւելի յանձնուած ուրիշներուն, հետեւաբար աւելի անընդունակ պաշտպանելու իր շահերը, աւելի հեռացուած մեզմէ, մեր եւ իր միջեւ եղած նիւթական եւ բարոյական կապերը աւելի թուլցած, խզուած:

Աւելին 30-40.000 հոգի, որ մինչեւ երէկ հարազատ միջավայրի մը մէջ ապրելու թեթեւութիւնն ու գոհունակութիւնը ունէին, մասամբ արդէն նոր տեղահանութեան մը տաժանքներուն մատնուած, մասամբ ալ նոր բայց հինէն ծանօթ տէրերու իշխանութեան ենթարկուած: Անոնց գլխէն 150000նոց գաղութ մըն ալ պարտադրուած կասկածանքի ծանր մթնոլորտի մը մէջ ապրելու: Դրէք այս բառերուն տակ, — նոր տեղահանութիւն, նոր իշխանութիւն, կասկածանքի մթնոլորտ — [illegible] երեւակայութեամբ իսկ ձեր անձին [illegible] այդ բառերով սահմանուած վիճակը, այն ատեն կրնաք մօտաւոր գաղափար մը կազմել աղէտին մեծութեան մասին: Այդքանը ընելէ ետք, չենք կրնար մենք մեզի արգիլել մեր [illegible]: Յեղափոխական ոչ թէ բառին [illegible] իմաստով, մանաւանդ մեր մէջ ընդունուած եւ հասկցուած ձեւով, այլ այն բովանդակութեամբ որ արտասովոր եւ վտանգալից վիճակ մըն է մեր ունեցածը, հետեւաբար կը պահանջէ արտասովոր միջոցներ, աւանդութիւններէ եւ նախապաշարումներէ ձերբազատուած գործելու եղանակներ: Անոնց առաջինը' որուն նշաններուն [illegible] կը նշմարուին, անխտիր բոլոր ուժերու գործակցութիւնն ու կեդրոնացումն է: Ինչպէս յեղափոխական խառնուածքի քաջութիւնն ունենալու է մեր մէջ գործակցութիւնը արգիլող բոլոր տեսակի արգելքներուն, նախապաշարումներուն, անձնական շահերուն եւ դիրքերուն, գաղափարական տարակարծութիւններուն վրայէն համախմբում մը առնելու վտանգին դէմ, փրկութեան ճամբան բանալու համար:

Կը հաւատամ որ այս բոլոր բառածները ճառի տպաւորութիւն թողուն ընթերցողին վրայ, իր հաւաքութեամբ, վերջերս մանաւանդ, ամէնուն կողմէ ամէն տեղ լսուած: Իր այս ձեւին մէջ բառ է միայն գործնական որեւէ [illegible] փոխել հիւլէի չափ: Անհրաժեշտ է բառերը եւ միտքերը գործի վերածել, ատոր համար հրապարակով հարց տալ գիտնալու թէ կա՞ն մեր մէջ այս համախմբումին աշխատող մարդիկ, թէ չէ: Եթէ կան, բոլորին պարտականութիւնն է քաջալերել, [illegible] որ յաջողին իրենց ձեռնարկին մէջ. բոլորին պարտականութիւնն է ու մէկուսացնեն եւ անխնա զարնեն այդ աշխատանքը խանգարող, դժուարացնող բոլոր տեսակի անձերը եւ արգելքները: Իսկ եթէ որեւէ փորձ չի կատարուիր այդ ուղղութեամբ, եթէ այդ գործը յաջողցնելու յարմարութիւնը ունեցողներ, վերապահումներ եւ նկատումներ կը գտնեն դուրս մնալու համար նման շարժումէ մը, այդ ատեն [illegible] որ Հայաստան կ'ըլլանք թէ անպէտ եւ անընդունակ ժողովուրդ ենք.

Լ. ՑՈՐԽԻՍԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՆ ՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԸ

Մարսէյլ եմ: Ընկեր մը զիս Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շահրիկեան սրահը առաջնորդեց:

Անմիջապէս որ ներս մտայ, շուրջս նայեցայ, պատերէն կախուած նկարները դիտեցի, ուխտավայրի մը տպաւորութիւնը կրեցի: Յետոյ, [illegible] սրահին լայն ճակատը պարտկող գրադարանին վրայ յառեցաւ:

Ես որ նման ճոխութեամբ հայ գրադարան մը դեռ տեսնելու բախտը ունեցած չէի: Ես որ իմ կեանքի անցնող բոլոր օրերուն մէջ հազիւ հարիւր հատորէն քիչ մը աւելի հայերէն գիրքեր կրցեր էի թղթատել, անոր առջեւ նախ ներշնչումի հաճոյք մը ունեցայ, ապա, խոկումի, նուիրումի եւ զարգացումի գեղեցիկ ու հզօր աշխատանքը տիրապետեց:

Ինչքա՜ն մեծ է գիրքերուն փառքը:

Փափաքեցայ գրացանկը աչքէ անցընել, բայց չյաջողեցայ: Նոր դարակներու մէջ, գիրքերը շարուած էին, սակայն ամբողջական ու կանոնաւոր ցանկը դեռ պատրաստուած չէր:

Ուզեցի գիտնալ թէ՝ երիտասարդութիւնը որքա՞ն կ'օգտուի անկէ: Գրադարանապետին պատասխանը շուարեցուց զիս: Ընթերցանութեան սէրը նուազ է եւ ոչ մխիթարական:

Արդեօք մեծագոյն եւ մեզի համար շատ կենսական սէրը հրահրելու մեր աշխատանքնե՞րն են որ կը պակսին

Կ'ուզեմ նախափորձ մը կատարել, խորապէս ցանկալով որ ժամանակ ու հնարաւորութիւն ունեցող մեր մտաւորականները աւելի եւս արծարծեն զայն.

Կը պատմուի թէ, մէկուկէս դար առաջ, միսիոնարներու խումբ մը կիսավայրենիներու կղզի մը եկաւ աւետարանչական գործով: Սեւամորթ բնիկները, նախապէս խոյս տուին օտարականներէ, սպիտակ աստուածներ կարծելով եկողները, յետոյ, երբ հետզհետէ սկսան մօտենալ, զարմանքով եւ երկիւղով խառն հետաքրքրութեամբ նայեցան այն առարկաներուն' որոնց վրայ միսիոնարները իրենց աչքերը կը սեւեռէին երկար ժամանակ: Այդ առարկաները գիրքեր էին, ու բնիկները, որոնք բնաւ գաղափար չունէին գիրի եւ գիրքի մասին, մինչեւ [illegible] չէին կրցած հասկնալ զանոնք: Բաւական ատեն ետքը, երբ միսիոնարները, ա՛լ կրցեր էին բնիկներուն լեզուով իրենց մտքերը հասկցնել ու ընտելանալ անոնց, հարցուցին օր մը.

— Ի՞նչ կը կարծէիք այս առարկաները մեր ձեռքերուն մէջ:

— Աչքի դեղ, ձեր տկարացած նայուածքները զօրացնելու համար, պատասխանեցին անոնք:

Անոնց բնիկին պատասխանին մէջ, թէեւ քիչ մը զւարճալի, բայց կենդանի ճշմարտութիւն մը կայ, թէ, գիրքը կը զօրացնէ բուն նայուածքը, հոգիին տեսողութիւնը, մտային [illegible]: Լուրջ ու յարատեւ ընթերցումէն աւելի լաւ դարման կարելի չէ յանձնարարել, հոգեկան կամքը ուղղելու եւ զօրացնելու համար: «Աչքի դեղ էն» գիրքերը:

Զարմանալի չէ գիտել որ, կիսավայրենիին այս կարծիքը, հին աշխարհի ամէնէն քաղաքակրթուած ընկերութեան մէջ հասարակաց ըմբռնումի չափ տարածուած կարծիք մը եղած էր: Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ, պատմութեան մէջ յիշուած առաջին գրատունը հաւանաբար, լեցուն էր սամարական հին ձեռագիրներով, մեհենագրութիւններով եւ խորհրդանշաններով ծածկուած քարերով, Դիոդոր Սիկիլիացի պատմիչը կը գրէ թէ՝ այդ գրատան մեծ դրան վերեւը փորագրուած էր «դեղարան հոգւոյ» :

Դարձեալ, կոտերն Շամփոլիոն, Թեբէի արքայական մէկ արուարձանին մէջ գտեր էր քանի մը շէնքերու փլատակներ, որոնք աւերեալ գրադարանի մը գոյութիւնը կը հաստատէին: Անոր մուտքի դրան վրայ, [illegible] էր աստուածային կատարելութեան մէկ մեհենագիր մէկ պատկերը, որ կը նշանակէր ոգի Աստուծոյ, Գիտութիւն եւ Լոյս:

Անժխտելի է ուրեմն թէ մարդկութիւնը շատ հին դարերէ ի վեր ընդունած է գիրքին բարի եւ բարերար զօրութիւն մը ըլլալը: Եւ ատոր համար ալ գրադարաններ միշտ նկատուած են նուիրական հաստատութիւններ աստուածներու տաճարներուն հաւասար, միշտ ճանչցուած են [illegible] քաղաքակրթական յառաջդիմութեան, մարդկային [illegible] նկարագրման կարեւոր ազդակներ: Այդ է պատճառը, որ պատմութեան մէջ անուանի երկրակալ վեհապետներ, իրենց մեծագործութեանց կարգին' միշտ յիշած ու կազմակերպած են գրադարաններ: Այդ է պատճառ միանգամայն, որ թշնամի նուաճողներուն առաջին գիտումներէն մին եղած է ջնջել եւ աւերել գրատուները: Ասորեստանցիներու ուժին ու կենսունակութեան աղբիւրը կը ճանչցուէր Նինուէի դիւանը, ուր կը պահուէին ժամանակակից ազգերու ծագման ու զարգացման պատմութիւնները: Անոր [illegible] իսկ էր բովանդակ Ասիոյ մտաւորական ուժին, եւ ամբողջ աշխարհի տիրապետելու ծրագիրը մշակող եւ մտատանջ ու փիլիսոփայ հին Հելլէններու նախանձը կը գրգռէր:

Պտղոմեան հարստութեան փառքն էր Աղեքսանդրիոյ մէջ իրենց հաստատած գրատունը, ուր դիզուած էին 700.000 գիրքեր պապիրոններու եւ մագաղաթներու վրայ: Այն ժամանակ, ոչ մէկ գիտուն կամ իմաստասէր չէր կրնար որոշ հեղինակութիւն մը դառնալ առանց այս գրատունը այցելելու: Այդ գրատունը որ Եգիպտոսի իմացական բարձրութեան իրական սահմանագոյնն էր, քաղաքական եւ ռազմական յեղաշրջումներու հետեւանքով երեք անգամներ խանգարուելէ եւ վերակազմուելէ վերջ, 641ին, օտար աշխարհակալ մը, հին մեծութիւններէն եղած, եւ, յունա-հռոմէական գեղեցկութիւններով հանդարտ քաղաքակրթութիւնը փճացնելու գիտակցութեամբ' յաջողեցաւ այն օրը միայն իր յաղթանակը ապահովուած սեպել, երբ այրել տուաւ գրատունը, որուն գիրքերը կ'ըսեն թէ վեց ամիս հրոյ ճարակ հայթայթեցին Աղեքսանդրիոյ բաղնիքներուն:

Այդ է պատճառը նաեւ որ յունական հանճարի մեծութիւնը հարուածել ուզողներուն մեծագոյն ջանքը եղաւ ոչնչացնել Աթէնքի եւ Պերգամայի գրադարանները: Ու. Քսերքսես, երբ Յունաստան մտաւ, կողոպտեց Սամոսինը, անոր պատուհակութիւնը Պարսկաստան տարաւ, ուսկից, յետոյ Սելեւկոս Նիկատոր Աթէնք վերադարձուց զայն, վերջէն, Սիլլայէ նորէն կողոպտուելու եւ Ադրիանոս կայսրէն վերստին շինուելու համար:

Միեւնոյն երեւոյթը կը տեսնենք հռովմէական պատմութեան մէջ: Մատենադարաններն են այդ մեծ կայսրութեան բարգաւաճման չափանիշները: Պատերազմասէր այդ մեծ ժողովուրդը նոյնքան հրայրք ու ճաշակ ունէր գրադարաններու համար: Նշանաւոր էին Օգոստոս կայսրինը Ապողոնի տաճարին մէջ, Կապիտոլինը, Խաղաղութեան մեհեանները, Տիբերի պալատինը, Լուկուլլոսինը եւ ամէնէն մեծը կոչուած Տրայիանոսինը, որոնք զարդարուած էին բազմաթիւ պերճանքներով եւ արձաններով:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱԹԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԸ

1931ին Պրիւքսէլի Կանահորին թաղամասին մէջ բացուեցաւ երիտասարդներու յատուկ առաջին պելճիական պանդոկը, նման գերմանական եւ հոլանտական պանդոկներուն: Հետզհետէ Պելճիոյ վալոն եւ ֆլաման գաւառներուն մէջ հիմնուեցան շարք մը [illegible] պանդոկներ, ուր միջազգային երիտասարդութիւնը կու գայ [illegible] համերաշխութեան, եղբայրութեան եւ իրերօգնութեան միեւնոյն վառարանին մէջ:

Ներկայիս Պելճիոյ մէջ գոյութիւն ունին նմանօրինակ 31 պանդոկներ, որոնց 17ը Վալոնի եւ 14ը Ֆլանտրայի մէջ: Անոնք զետեղուած են երկրին ամէնէն գեղեցիկ ու նկարչական վայրերուն, մէջ ուր ամէն ազգէ երիտասարդ շրջիկներ կուգան բնութեան ծոցին մէջ վայելել երկրին բնական գեղեցկութիւնները. Արդարեւ, բնութիւնը Պելճիան օժտած է բարձրաբերձ լեռներով, գեղածիծաղ բլուրներով, սաղարթախիտ անտառներով, խորամէջ ձորերով, յորդահոս գետերով, կանանչազարդ մարգագետիններով, մանաւանդ պելճիական Արտէններու մաս կազմող Նամիւրի եւ Լիւքսէմպուրգի նահանգներուն մէջ:

Այդ պանդոկներէն կրնան օգտուիլ այն երիտասարդները որոնք նիւթապէս համեստ պայմաններու մէջ կը գտնուին, եւ կ'ուզեն հեռաւոր տեղեր ճամբորդել հետիոտն, գաւազանը ձեռքին մէջ եւ մախաղը կռնակին վրայ:

Իւրաքանչիւր պանդոկի հսկողութիւնը յանձնուած է այր ու կին պանդոկապետներու, որոնք ծնողական հոգածութիւն մը ցոյց կու տան իրենց երիտասարդ հիւրերուն հանդէպ, կը հսկեն անոնց նիստ ու կացին վրայ, եւ կը [illegible] ընդունելութեան ու մեկնումի պայմաններով: Թէեւ երկսեռ երիտասարդութիւնը միեւնոյն յարկին տակ կ'ապրի, սակայն լոգանքի սրահները եւ ննջարանները իրարմէ բոլորովին անջատ յարկաբաժիններու մէջ կը գտնուին: Սենեակները խիստ մաքուր, լուսաւոր ու օդաւէտ են եւ օժտուած արդիական կազմածներով: Սենեակի մը վարձքը գիշերուան մը համար 3-5 ֆրանք է, համաձայն տարիքի: Կերակուրները մաքուր, խնամուած եւ աժանագին են: Բացարձակապէս արգիլուած են ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիներու գործածութիւնը, ինչպէս նաեւ քաղաքական, կուսակցական, կրօնական եւ գաղափարական վիճաբանութիւնները:

Պանդոկները մատչելի են ամէն երկրի երիտասարդներուն, առանց քաղաքական կամ գաւառական խտրութեան, կը բաւէ որ անոնք մաս կազմեն միջազգային որեւէ մարզական ընկերակցութեան:

Ձեռնարկին նպատակն է մտերիմ ու բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծել զանազան ազգերու երիտասարդներուն միջեւ, աւելի լաւ հասկացողութիւն առաջ բերել զանազան միջավայրերու մէջ ապրող եւ յաճախ իրարմէ բոլորովին տարբեր ըմբռնումներու պատկանող անհատներու միջեւ, զօրացնել իրերօգնութեան գաղափարը, տարածել համերաշխութեան ոգին, եւ երիտասարդ հոգիներու մէջ ներմուծել յառաջխաղութեան սկզբունքը' հիմնուած անհատական ազատութեան յարգանքին վրայ:

Պանդոկները կը գտնուին կառավարութեան վերին հսկողութեան տակ, ունին մասնաւոր վարչութիւններ, սեփական դաստիարակներ, խնամող բժիշկներ եւ [illegible]:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, անցեալ տարուան ընթացքին, Պելճիոյ պանդոկներուն մէջ պատսպարուած են 22 զանազան ազգերու պատկանող երիտասարդներ, թիւով 55.000, որոնց 40 առ հարիւրը' Հոլանտացիներ են, 30 առ հարիւրը' Պելժեր, իսկ մնացեալը' Գերմանացիներ, Ֆրանսացիներ, եայլն:

Պելճիա, հետեւելով Ֆրանսայի օրինակին, իր կարգին հաստատեց ընդհանուր նոր օրէնք մը, որուն համաձայն աշխատաւոր դասակարգը տարին անգամ մը կը ստանայ 8 օրուան վճարովի արձակուրդ :

Այդ արձակուրդը պարտաւորիչ է անխտիր բոլոր գործաւորներուն համար: Արձակուրդի տեւողութեան [illegible] ոչ ոք իրաւունք ունի որ [illegible] տեղ եւ որ եւ է վարձքով ուրիշի [illegible] աշխատելու :

Գործաւորներուն ճամբորդութիւնը դիւրացնելու համար, Կառավարութիւնը զգալի զեղչեր ըրած է փոխադրութեանց գիներուն վրայ: Ասկէ զատ, [illegible] համար [illegible] կայաններ հաստատուած են ծովեզերեայ քաղաքներու շրջականները [illegible] պէս նաեւ գաւառներու օդասուն [illegible] բերուն մէջ, ապահովելով [illegible] ընծայելով [illegible] հանգստաւէտ եւ հաճելի կեանքի բոլոր պայմանները:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

60,000 հայ, պարսիկ եւ ասորի գաղթականներ Խ. Միութենէն

ԽՄԲ.— «Հայաստանի Կոչնակ»ի Պարսկաստանի թղթակիցը, հետեւեալ ուշագրաւ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, Խորհ. Ռուսաստանէն այս տարի Իրան (Պարսկաստան) քշուած 60 հազար հայ, պարսիկ եւ ասորի գաղթականներու մասին (23 Յուլիս).—

Տարւոյս ապրիլ ամսի սկզբից ծայր է առած խորհրդային գաղթականների մուտքը Փահլաւիի սահմաններէն:

Մինչ այժմ ներգաղթել են մօտաւորապէս 22 հազար հոգի գաղթականներ — պարսիկ, հայ եւ ասորի, որոնց մեծ մասը թշուառացած վիճակում են:

Համաձայն տեղւոյս ոստիկանատան տուած պաշտօնական թուահամարին, հայ գաղթականների թիւը մինչեւ այժմ հաշուած ենք 4000 հոգի:

Թեհրանի Հ. Բ. Ը. Միութեան Մասնաճիւղի վարչութիւնը որոշեց նախ դիմել պաշտօնապէս նախարարապետին եւ գրաւոր արտօնութիւն խնդրել եկող հայ գաղթականներին օգնելու ու [illegible] նախարարապետ: Ուստի վերոյիշեալ Միութեան վարչութիւնը անմիջապէս գործի անցնելով, երեք օրուան ընթացքում 5000 թումանի հանգանակեց յանուն գաղթականների եւ որոշեց բոլոր [illegible] յատկացնել այդ նպատակին:

Պետական թոյլտուութիւնը ստանալուց յետոյ, վարչութեան անդամներ Ա. Խօջամիրեան, Մ. Մարթին եւ Հ. Գարագաշ, անմիջապէս [illegible] Փահլաւի քաղաքը գալով, ուր Բաքուից ներգաղթողները իջնում էին. Նիւթական բաւարար աջակցութիւն ցոյց տուին, ի հարկէ միայն' կարօտներին:

Եւ մինչեւ այսօր դեռ եւս շարունակում է եկւորների թիւը եւ առայժմ [illegible] պէս յայտնի էլ չէ թէ ե՞րբ կը վերջանայ եւ կամ դեռ եւս ո՞րքան մնացածներ կան:

Ներգաղթողների ամէնքին Բաքուի ճամբով չէ որ ուղարկում են, այլ Ջուլֆայի, Պաղկիրանի (Խորասանի շրջան) եւ Աստարա ճամբով:

Հաւանական է, որ այս բոլոր սահմանաշրջաններից ուղարկուածների թիւը հասնի 60.000ի եւ այս ընդհանուր թուի մէջ 10 առ հարիւր հայեր կը լինեն :

Հ. Բ. Ը. Միութեան Վարչութեան կողմից առաքուած եռանդամ յանձնախումբը, մի շաբաթի չափ մնաց Փահլաւի եւ Թեհրան վերադառնալուց առաջ, իր կողմից նշանակեց մի ներկայացուցիչ, Գ. Յովակիմ Սարգիսեան, որ մինչ այժմ յանձնառու է դառ վարելու նպաստընկալ գաղթականների գործը, ունենալով իր մօտ Թեհրանից առաքուած մի գործակից եւ միաժամանակ քարտուղար, որ վարէ գրագրական աշխատանքները:

Դեռ մինչեւ այսօր շարունակւում ներգաղթի պատճառաւ եկողները մի տարտամ կացութեան են մատնուած եւ հարկադրուած են շաբաթներով մնալ Փահլաւի, որովհետեւ կան [illegible], որոնք եկած են առանց ընտանիքի ու երախաների, իսկ ընդհակառակն կան կանայք ալ' որ այստեղ են, եւ սպասում են ամուսիններին: Միւս կողմից տեղւոյս ոստիկանութիւնը

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց' ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Իշխանը խնդաց, նկատելով աղջկան այդ սառնամտութիւնը. մեծ հաճոյք էր իրեն համար շարժել երիտասարդը. հետեւաբար շարունակեց իր խօսքը' անխնայ արտայայտութեամբ

— Թերեւս չափնկան է ձեզի համար, օրիորդ, իմանալ թէ մենք հինաւուրց ծէս մը կը կատարենք, երբ Խալիֆան իր անկողինը կը հրաւիրէ իր սիրուհին... կ'ուզեմ որ դուք առաջինը ըլլաք այդ պատիւին արժանացող' իմ խալիֆայութեանս շրջանին.. եւ կամ աւելի ճիշդ ըսելով, կը փափաքիմ որ այդ մեծարանքը ստանաք հանդիսաւորութեան մը փորձով, քանի որ քանի-չորս ժամէն իմս պիտի ըլլաք...

Համաձայն այդ ծիսակատարութեան աղջիկը կը լոգցնեն, անուշահոտութիւններով կ'օծեն անոր մարմինը, գոհարեղէններով կը զարդարեն ու ամէնէն փառայեղ հագուստները կը հագցնեն անոր... Այս արարողութիւնը կը կատարեն աղջկան [illegible] ընկերուհիները որոնց համար երջանկութիւն է եւ իրենց տիրոջը հեշտանքը կատարելագործելու այս սարկական աշխատանքը... յետոյ աղջիկը թափօրով կ'առաջնորդուի կայսերական ննջասենեակը ...

Փիթըր ի լուր այդ նկարագրութեան բարկութենէն կը դողար. իրեն այնպէս կը թուէր թէ այլեւս պիտի չկարենար հանդուրժել որ իշխանը շարունակէր իր բառերը: Նայեցաւ Սուխաննին. յայտնի էր որ ան ալ բան մը պիտի չկրնար ընել. կեցած էր անշարժ, երկու ոտքերը իրարմէ հեռու, բռունցքները սեղմուած, աչքերը յանկօրէն բաց ու քրտինքի կաթիլներ ճակատին վրայ: Ցայտնան կը բաժնէր զինքը Ալիէն: Փիթըր յետոյ աչք մը նետեց ներքինիին որ անքթիթ իրեն կը նայէր, տասնըհինգ ոտք հեռաւորութիւն մը կար իրենց միջեւ. [illegible] ժպիտ մը կը տեսնուէր անոր շրթունքներուն վրայ, երբ կը խաղար ատրճանակին հետ:

—Բոլորովին յուսահատական է մեր վիճակը, մտածեց Փիթըր

— Աղջկան հետեւորդները մէկիկ, մէկիկ կը հանեն անոր հագուստները, շարունակեց Ալի, յետոյ յամրօրէն եւ կ'երթան խոնարհութիւն ընելով եւ դուռը կը գոցեն' իրենց տիրոջը հետ առանձին ձգելով զայն' բոլորովին մերկ... Խալիֆան երջանկօրէն կը փռուի արքայական անկողինին վրայ, դիտելով այդ մարմինը որ հեշտանքի աղբիւր մը պիտի ըլլայ իրեն համար.. աղջիկը իրեն ընծայուած պատիւին դիմաց, ծունկի կուգայ, ճակատը [illegible] անգամ գետինը կը [illegible] ու [illegible] կ'արտասանէ Ալլահին որ իր անարժան արգանդին պարգեւէ յղութեան անխմանալի օրհնութիւնը ... յետոյ ամենայն սարկութեամբ կը մօտենայ կայսերական մահճակալին ... կամաց, կամաց դէպի վեր սողալով կը համբուրէ ոտքերը Մարգարէին ժառանգորդին ... Խալիֆան կը հրամայէ յառաջանալ ... եւ ահա աղջիկը, ամբողջութեամբ մերկ, համբոյրներ կը դրոշմէ անոր սրունքներուն ու որովայնին վրայ ինկած' կը սողայ . . .

(Շար

...հարկադրուած է թողնել Փահլաւին եւ ... իրենց համար որոշուած վայրը, ... Սալմաստ, Համատան, Ղազ-...ին եւայլն։

Ներգաղթող հայ գաղթականներու ... մասը մասնագիտականներ են, բժիշկ, ..., հաշուապահ, ինժինէր, ..., իսկ մեծ մասը արհեստաւոր-...ներ, մեքենագէտ, մեքենավար, կօշ-..., դերձակ, ..., հաց-..., հիւսն, ատաղձագործ եւն.։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

...ՍԻՍԹԱ, 8 օգոստոս.— Վերջա-... մեր գաղութին մէջ եւս կարելի ... յարմուած մը առնչնել գոնէ Խա-...նասորի արշաւանքի 41րդ տարեդար-...ձին նուիրուած հանդէսով մը, որուն ... կազմակերպութեան համար քանի մը համա-...կիր բարեկամներ եւս անուղղակի աշ-...խատեցան։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ 7 օգոստոս, ... Միքթիալեթէի մեծ սրահը, ... նախագահութեամբ Հ. Յ. Դ. Խաժակ ...ի։ Սրահը զարդարուած էր Ֆր-...անսական եւ հայկական դրօշներով, ... նաեւ հերոսներու նկարներով։

Հակառակ սաստիկ տաքին, 400է ... բազմութիւնը ապացոյց մըն է, որ հայրենասէր Լա Սիոթայի ... հայ գաղութը կարօտ ու-... հայ խօսքի ու երգի։ Ներ-...կաներուն մէջ կը նշմարուէին նաեւ քանի մը օտարներ։

Մարսիլիայէն յատկապէս հրաւիր-...ուած էին ընկեր Աշխէն Մարտի-...րոսեան, Տիգ. Բաղդասարեան եւ ընկեր Ա. Քէօսէեան։

Օրուան նախագահին կողմէ հանդէ-...սը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ... ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Ապա յաւելցան երգեր (աշակերտներու կողմէ) եւ արտասանութիւններ որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի էր, Ա. Աւետիսեանի «Յարգանք քեզ», ... արտասանեց Գ. Սամուէլ Բրուտեան (ներկաներու ... վրայ արտասանեց նաեւ Միք. Վարդանեանի «Հայ հերոսներ»)։

Նախ ընկեր Քէօսէեան, ապա Տիգ. Տրդատ Բաղդասարեան եւ ընկեր Աշ. Մարտիրոսեան իրենց փաստացի բա-...նախօսութիւններուն մէջ լայնօրէն ... Խանասորի փառաւոր արշա-...ւանքին մանրամասնութիւնները, ... անոր բարոյական մեծ դասը։ ... միակամ եւ համեր-...աշխ գործելու եւ սեփական ուժին վստահելու անհրաժեշտութիւնը։ Նոյն բանախօսութիւնները ... ծափերու արժանացան, խոր տպաւորութիւն ձգելով ներկաներու վրայ։

Երկար առնել ի վեր մեր գաղութը ... ներգաղթողական օրերին ... ըլլալով, այդ հանդէսը իր պարզութեամբ առաջին քայլն է ... ժողովուրդին։ Նրանք թէ ներկայ ... ապահովելու համար ազգային ... եւ անմոռանալի հերոսա-...կան դրուագները հայ քաջերուն եւ ... մարտիկներուն, որոնք իրենց ... ամէն բանէ վեր ... համար։

Մեր նորահաս սերունդին հանդէպ ... պարտականութիւններ ունինք ... հայեցի դաստիարակութեան հա-...մար ... հայ ծնողքի մը 15

տարեկան զաւակը ինծի ուղղելով խօսքը կ'ըսէր — «Մենք հայերէն խերթ չենք կարդար»։ Երբ որ հարցուցի իրեն թէ ինքը որո՞ւ զաւակն է, Հայո՞ւ թէ օտա՞ր ազգի՝ պատասխանեց թէ Հայու զաւակ է։ Այն ատեն քսի իրեն. Ուրեմն Հայ ըլլալով հայ լեզուին ու գրին վրայ պէտք է գուրգուրաս նախ խօսելով եւ կարդալով, որպէսզի կարենաս հասկնալ հայ ազգին մեծութիւնը եւ զարկել ի վեր անոր ունեցած քաղաքակրթութիւնը որ այս օրուաններէն շատ ու շատ հին է։ Բոլորիս ուշադրութիւնը այս կենսական հարցին վրայ պէտք է կեդրոնանայ, քանի որ աւերը շատ աւելի մեծ է քան կ'երեւակայենք

Կուսիկեան

ԽՈՐՀՐԴ. ՑԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՌՈՒՍԱՑՈՒՄԸ

Սոֆիայի Զօրա թերթը կը գրէ.— (24 յուլիս) —

Խորհրդային կառավարութիւնը հիմա սկսած է բացայայտօրէն ռուսացնել ռուսական նախկին կայսրութեան հողին վրայ բնակող բոլոր ժողովուրդները

Այսբիլ ամիսէն ի վեր տրուած են շարք մը հրահանգներ, աւելցնելու համար ռուս լեզուի ուսուցման ժամերը բոլոր ազգային հանրապետութիւններու եւ ինքնավար շրջաններու դպրոցներուն մէջ։ Ուկրայնայի, Պելոռուսիոյ, Կովկասեան եւ միջին ասիական հանրապետութիւններու դպրոցական իշխանութիւններու միջոցով, հրահանգ տրուած են որ 1938 — 39 ուսումնական տարեշրջանին ոչ միայն միջնակարգ վարժարաններու, այլեւ նախակրթարաններու աշակերտները ... դրօշմ ռուս լեզուն եւ գրականութիւնը։

Ռուսացման գործը մէկ անգամէն եւ ամբողջ խորհրդային Ռուսաստանի համար չսկսաւ։ Ռուսացումը նախ սկսաւ Պելոռուսիայէն։ Յետոյ կարգը եկաւ Վրաստանին, Հայաստանին եւ Ադրբէջանին, ամէնէն վերջն ալ միջին Ասիայի խորհրդային հանրապետութիւններուն։

Ռուսացման ծրագրի իրագործման ..., մեծ մարդագործումներ սկսան ուկրայնական, հայկական եւ այլ հանրապետութիւններու ... կան կազմակերպութիւններու մէջ։ Այդ հանրապետութիւններու կրթական գործավարները ոչ միայն իրենց պաշտօնը չպահեցին, այլեւ բոլորը ձերբակալուեցան։

Ռուս լեզուի պարտադիր զօրացումը պաշտօնապէս կը պատճառաբանուի անով, որ Լէնինի եւ Ստալինի հեղինակութիւններու բնագիրը ռուսերէնով է։ Այսպիսով փորձ կ'ըլլայ վրացի Ստալինը ներկայացնելու իբրեւ... Ռուս, որով եւ ռուս համայնավար ազգայնականութեան առաջնորդ ...

Համայնավար պաշտօնաթերթ «Պրաւտա»ի համաձայն, ռուս լեզուն, որով գրուած են Ռուսաստանի ներկայ գիտաւորին երկերը, կը դառնայ համայնավար մշակոյթի միջազգային լեզուն, ինչպէս լատիններէնը յարձր խաւերու լեզուն էր միջնադարին։ Աւելի առաջ երթալով, Պրաւդա կը նախատեսէ, թէ ռուս լեզուն պիտի գործածուի նաեւ Սպանիոյ եզերքներուն մէջ, ուր հիմա Սպանիացի ուսուցիչները եւ չին մարտիկները հաճոյքով կը սորվին ռուսերէնը։

Ուշագրաւ է որ Խորհրդային Ռուսաստանի, գլխաւորաբար Ղրիմի թեքականներին մէջ ապրող Թաթարներու այբուբենը, որ վերածուած էր լատինական տառերու, հիմա փոխուած է ռուսական այբուբենի։ Մոսկուա այս միջոցը ձեռք առած է, որպէսզի Թաթարները զերծ պահէ Թուրքիոյ ազդեցութենէն։

Մոնթրէօյի (Նեղուցներու) խորհրդաժողովէն վերջ, երբ Թուրքիա հեռացաւ Խորհրդային Ռուսաստանի ազդեցութենէն եւ անցաւ Անգլիոյ կողմը, Խ. Ռուսաստան կը պայքարի թրքական ազդեցութեան դէմ։ Լատինական այբուբենը խորհրդային Թաթարներու մօտ ընդունուած էր հազիւ քանի մը տարի առաջ։ Հիմա թաթարական բոլոր դասագիրքերը եւ գրքերը, որոնք լատինական այբուբենով էին, փոխուած եւ գրուած են ռուսական տառերով։ Այս փոփոխութիւնը պաշտօնապէս կը պատճառաբանուի անով, որ փորձը ցոյց տուած է լատինական տառերու անյարմարութիւնը թաթարական ինքնատիպ լեզուն արտայայտելու, սակայն իրականին մէջ հիմնական նպատակն է ձուլել Թաթարները։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Արժանթինի թերթերը կը գրեն թէ երկիրը լուրջ տագնապ մը կ'անցնէ։ Հունձքը — արմտիք, եգիպտացորեն նոյն զգալի նուազումները ունեցած են։ Արտաքին եւ ներքին առեւտուրն ալ համեմատաբար պակսիլ սկսած է։ Զըմեռուան եղանակն ալ չափազանց ...ունենալով պատճառներ, նախ մեծաքանակ անասուններ, եթէ կարգին անդրադառնալով մանրածախ շուկայի վրայ։

Մօտաւոր տնտեսական տագնապի հարուածը աչքի կը զարնէ մանաւանդ Արժանթինի հիւսուածեղէնի արդիւնաբերութեան վրայ, ուր վերջին ամիսներուն արդէն յայտնի գործարաններ սկսած են պակսեցնել թէ աշխատաւորական կազմը եւ թէ աշխատանքի ժամերը։ Բուրդի, բամպակի եւ մետաքսեղէնի արդիւնաբերութեան առպարէզի վրայ բանուորական ձեռքի 40 առ հարիւրի նուազում մը եղած է, իսկ մնացեալ մասն ալ հազիւ շաբաթը երկու կամ երեք օրը կ'աշխատին։

Հիւսուածեղէնի ձեռնարկատէրութիւնը այժմ աւելի քան 500 միլիոն փեզոյի դրամագլուխ մը ունի շրջանառութեան մէջ եւ մինչեւ անցեալ տարի կանոնաւոր հաշուեկշիռներ ունէր բաւարարելով ներքին սպառումը։ Միեւնոյն ժամանակ 80.000 աշխատաւորութեան մը ապրուստը ապահոված էր, մինչ այս տարուան առաջին իսկ եռամսեակին 30.000 հոգի զրկուեցան այդ եկամուտի աղբիւրներէն։ Մնացեալներն ալ, ինչպէս վերը յիշեցինք, հազիւ քանի մը օրուան աշխատավարձ կրնան հայթայթել։

Բացի ներքին պայմաններէն, այս ուղղութեամբ որոշ դեր կը խաղայ նաեւ արտասահմանեան ներածումը։ Առաջին առթիւ ճափոնական մրցումն է, որու անասելի աժանութեան դէմ ոչ մէկը կրնայ տոկալ։ Մանաւանդ որ ներկայիս՝ Իտալիան, Գերմանիան ալ միացած Ճափոնի հետ՝ կ'ուզեն վաճառատարա (Տրմփինկ) մը վերակերտել, կտրելով թէ գիները եւ թէ շուկան ողողելով աժան ապրանքներով

Ահա այս պայմաններու մէջ տեղական արդիւնաբերութիւնը այլ եւս ի վիճակի չըլլալով տոկալու թէ համանիւթերու նուազումին, գիներու անկման եւ թէ օրը օրին աւելցող անգործութեան, որ եթէ կարգին վազուան համար տնտեսական նոր աղէտ մը կրնայ ըլլալ, յառեւ յանձնախումբի մը միջոցաւ դիմում եղած է հանրապետութեան նախագահին, որ պէս զի հարցը իր բոլոր կողմերով քննութեան առնելէ ետք, ելք մը գտնէ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ազգակի թղթակիցը կը գրէ.—

Ըստ օրէնի, տեղական իշխանութեան կառավարիչն է կուսակալ Տօքթ. Ապտիւրրահման Մէլէք։ Իրականին մէջ, սակայն, ամէն ինչ կը տնօրինուի Անտիոքի եւ Աղեքսանդրէթի Թուրք հիւպատոսներուն կողմէ, որոնք բնականաբար Անգարայէն կ'առնեն հրահանգը։ Ամէնէն հասարակ գործերու համար իսկ, կուսակալը ստիպուած է դիմել հիւպատոսին եւ անոր հաւանութիւնը ստանալ։ Օրինակ, անցեալները պարահանդէս մը տրուեցաւ Աղեքսանդրէթի մէջ։ Բոլոր հրաւիրագրերը ղրկուեցան հիւպատոսին գիտակցութեամբ։ Այսպէս է որ, երբ պանդոկապետ Գ. Ժ. Այվազեան կը գանգատի թէ հրաւիրագիր չէ եկած իրեն, ծանօթ Թուրք մը կը հեռաձայնէ — ի՞նչ ընես, հիւպատոսը չուզեր ...

Կ'ըսուի թէ կուսակալը աչքէ ինկած է, որովհետեւ պէտք եղածին չափ խիստ չի նկատուիր։ Մանաւանդ «Հաթայ» թերթին փակման մէջ իր բռնած կրաւորական ընթացքը դժգոհութիւն առաջ բերած է եւ զրոյց կայ թէ ուրիշ մը կուսակալ պիտի կարգուի։

Քաղաքային իշխանութենէն զուրս կայ նաեւ Թուրք զինուորական իշխանութիւնը, որ իրաւունք ունի խառնուելու ամէն բանի եւ ուզած կարգադրութիւնը ընելու։ Իր վերջին խմբագրականին մէջ, Փարիզի «Թան» թերթը կ'ըսէր թէ Թուրք զօրամասերը կը գտնուին «օտար երկրի մը մէջ», այսինքն հիւր են, եւ կը շեշտէր թէ անոնք իրաւունք չունին խառնուելու կարգապահութեան, որ ֆրանսական զօրամասերուն վերապահուած գործ մըն է։

Արդ, բազմաթիւ դէպքեր եղան հակառակը հաստատելու։ Համաձայն թրքական պատմութեան, Գարա Աղաճի ճամբուն վրայ, տեղացի երկու քաղաքապահ զինուորներ կը փորձեն յարձակիլ աղջիկ մը եւ եղբօր վրայ, բայց կը փախին, երբ կը տեսնեն որ թուրք զինուոր մը կուգայ հետուէն։

Եթէ գէպքը միշտ իսկ ըլլայ, որո՞ւն կ'իյնայ զատել, եթէ ոչ տեղական իշխանութեան։ Արդ, ինչպէս պաշտօնապէս գրից Անատոլու գործակալութիւնը, Թուրք զինուորական հրամանատարն է որ անմիջապէս իրար կ'անցնի եւ կը քննէ գործը, տեղացի զինուորներուն մէկիկ մէկիկ առաջանց կատարել տալով Ճէյլին աղջկա, որ պէսզի յանցաւորը ճանչցուի ...։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

«Ցուսաբեր» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Օգոստոս).

«Կացութիւնը որ պարտադրուած է մեզի, անշուշտ դժբախտութիւն մըն է։ Բայց, ի՞նչ օգուտ այս հաստատումն ընելէ, երբ կարելի է մեղմել աղէտը եւ կարելի չափով օգտուիլ իսկ անկէ։

Չենք կրնար փոխել այս կացութիւնը, բայց չենք ալ կրնար պնդել՝ որ ան յաւիտենական է եւ պիտի չփոխուի օր մը։ Ազգերու պատմութիւնը երբեք հարթ ճամբաներէ չի քալեր. վերիվայրումները բնական խաղեր են բոլոր ժողովուրդներու ճակատագիրներուն համար, որոնք օր մը մութ եւ օր մը լոյս արահետներէ կ'անցնին։ Մենք կը հաւատանք, որ օր մը, անշուշտ, վերջ պիտի գտնէ այս կացութիւնը. հայ ժողովուրդի այս բեկորները պիտի համախմբուին իրենց հայրենիքին մէջ։ Կը հաւատանք, ու կ'ապրինք եւ կը գործենք այդ հաւատքով։ Ապրելու համար սակայն, այս տարագրութեան շրջանին, չի բաւեր հաւատքը, եթէ չունենանք միջոցները զօրանալու, եթէ չկրնանք օգտուիլ մեզ շրջապատող պայմաններէն։

Արդ, ի՞նչ կ'ընենք, գիտակցաբար, մշակուած ծրագրով օգտուելու համար մեզ շրջապատող ժողովուրդներէն, անոնց մշակոյթէն ու մտածումէն։

Գիտենք թէ ամէն օր ազդեցութիւններ կը կրենք մեր շրջապատէն, օտար բառէն, բարքէն ու բարոյականէն։ Կը կրենք պատահաբար, բնազդով ու ակամայ։ Երբեմն՝ անօգուտ, յաճախ վնասակար, ազդեցութիւններ՝ որոնք կ'այլանդակեն մեր դէմքը, առանց մեզ հարստացնելու որեւէ կերպով. առանց նպաստելու մեր ներքին զօրացման։ Գիտենք, թէ որեւէ օտար, արտաքին ազդեցութիւն վնաս է ու բեռ, փուճ ու տառապանք, երբ ընտրովի չէ եւ չի նպաստեր մեր հոգեկան ու մտաւոր աշխարհի ընդարձակման։ Մինչ ընտրուած, կամովին ու գիտակցօրէն կրուած ազդեցութիւն մը կը ճոխացնէ եւ կը զօրացնէ մեզ, իբրեւ ժողովուրդ ու մշակոյթ, երբ այդ ազդեցութիւնը համապատասխան ըլլայ մեր կեանքին ու ձգտումներուն։ Մեր Ե. դարը, զոր Ոսկեդար կը կոչենք, արդիւնք է ոչ միայն հայ ժողովուրդի ստեղծագործական հանճարին, այլեւ Հելլէն մտքին ու մշակոյթի հզօր լոյսին։ ԺԹ. դարու հայ կեանքը իր փայլը կ'առնէ նոյն դարու առ հասարակ եւրոպական մտքի ու հանրային շարժումներու ճառագայթներէն, ուր սակայն տիրական դեր ունին ֆրանսական միտքն ու քաղաքական - ընկերային շարժումները։

Արդ, ի՞նչ կ'ընենք այս օրերուն նըման բարերար ազդեցութիւններէ օգտուելու համար։ Արդիւնաւորելու համար տարագրութեան մեր տարիները եւ մեր ունեցած բազմազան շփումները։

Կ'ապրինք արաբական, անգլեւամերիկեան եւ վասին ժողովուրդներու հետ։

Բայց, բացի պատահական ու արտաքին շփումներէ, ի՞նչ ծանօթութիւն ունինք այս երկիրներուն ու ժողովուրդներուն մասին։ Առողջ ու արդիւնաւոր ազդեցութիւններ կրելու համար, հարկ է լաւապէս ծանօթ ըլլալ անոնց։ Կը ճանչնա՞նք մենք։ Այս է մեր խոցելի կէտը։ Ոչ միայն չենք ճանչնար, այլ դէչ ծանօթութիւններ ունինք։

Չենք ճանչնար կամ աւելի ճիշդ գէշ կը ճանչնանք եւրոպական երկիրները, Ամերիկան, արաբական երկիրները եւայլն։ Անծանօթ ենք այս երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն պատմութեան, մշակոյթին եւ բուն արժէքներուն։ Անգլիան մեզմէ շատերուն համար՝ նենգ քաղաքականութեան երկիրն է. Ամերիկան՝ մեքենային, արաբական երկիրները՝ հազիւ թէ հետաքրքրական մշակութային տեսակէտէն։

Հայ գաղութներ կ'ապրին ամէն տեղ, բայց ոչ մէկ տեղ տակաւին, հաւաքական ու կազմակերպուած ոեւէ ձեռնարկ չէ եղած այս երկիրներն ու ժողովուրդները ճանչնալու համար իրենց ցեղային, պատմական ու մշակութային արժէքին մէջ. փոխադարձաբար, ոչ մէկ տեղ աշխատանք չէ եղած Հայը ճանչցնելու իր ազգային ու քաղաքական ձգտումներուն ու մշակութային արժէքներուն մէջ, լայն չափով մը։

Անշուշտ, չենք ժխտեր անհատական ջանքերն ու պատահական ձեռնարկները, բայց չենք կրնար մտնել հաւաքական, մտածուած ձեռնարկներու ոլորտի չգոյութիւնը։ Ի՞նչ ունի, օրինակ, Ամերիկան, «մեքենայի» այս երկիրը, իբրեւ գրականութիւն ու արուեստ, իբրեւ նոր ու արդիական մշակոյթ. ի՞նչ ունին արաբական երկիրները, Իրանը, եւրոպական գլխաւոր երկիրները։

Ունինք, հինէն մնացած, քանի մը թարգմանութիւններ գլխաւորապէս ֆրանսական գրականութենէն, եւ պատահական գործեր անգլիական ու գերմանական գրականութիւններէն։

Ի՞նչ բարիք պիտի ըլլար մեզ համար, եթէ մեր գլխաւոր գաղութները ներկայացնէին, որոշ ծրագրով, իրենց ապրած երկիրներու մշակութային արժէքները, եւ փոխադարձաբար ծանօթացնէին անոնց՝ հայ ժողովուրդը իր արժէքներով։ Ինչ հարստութիւն պիտի աւելցնէին օտար, այլ համամարդկային այս արժէքները մեր ազգային մշակոյթին վրայ, եթէ անոնք մեր կեանքէն ներս բերուէին որոշ ծրագրով »։

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռուցքներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան։

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՅԱԿՈԲ ՄԵՐԻԼԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18։ Tél. Tru. 83—87

ԻԶԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ԴԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԺԴԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1915 — 1918

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Ու հայ բնակիչներէն ալ ոչ մը...

Աւերակներն ու գարշանքը անկրելի բնաւ մը պէս ծանրացան Սիրանոյշի հոգին վրայ։ Կը զգար թէ այլեւս ո եւ է բան չէ մնացած ընելիք։ Փուռ-...ին կուրիկ բնակարանները բանձր ով ... ինչ անըմբռնելի նպատակով է, ...ելի խորունկ վառանդներ, հագարա-...ւորներ ու բիւրաւորներ հայաբնակ բոլոր վայրերէն պիտի թափուին ա-... մայի, չոր ու ցամաք, քարուտ վայրեր հարկով։

Քանի մը օրեր վերջ սկսաւ «Փոխադրութիւնը»։ Տղաքը զօրքերուն հետ պիտի քալէին, նաեւ սակաւաթիւ մարդիկ, որոնց մէջ երկու աղջիկներ ճանչցան նաեւ Փիւսկիւլճեանը։ Տարիներ որոշ կերպով չէին կրնար գիտնալ, թէ այս ձեւ փոխադրուած ...ներու ... դիմուն ինչեր պիտի

գան։ Զէին գիտեր թէ արհաւրալից քարոզը, որուն մաս կը կազմէր Փիւսկիւլճեան, արդէն իսկ քանի մը ժամ ճամբէն պիտի քշուին դէպի լեռը, ուր հէք հայորդիները իրենք իրենց ձեռքով պիտի պարտաւորուին իրենց գերեզմանները փորել... սպաննուիլ կացիններով ու փայտատներով, դաշոյններով ու դանակներով, զմելիներով խողխողուիլ։ Եւ երանի անոնց, որ փրկարար մահով կ'անցնէին կ'երթան առանց ենթարկուելու ամէն տեսակ չարչարանքի։

Այս ճակատագիրը Փիւսկիւլճեաններն ալ եղաւ, որովհետեւ Ֆուատ անվարժ եւ անկարեւոր համարած էր անոր մասնութիւնը Սիրանոյշի եւ Լուսոյ-նա Կրապօվիչի դէմ։

Ու եղաւ որ կարգ մը ճանչող եղնոայլեր եկան հաւաքուեցան կիներու

եւ աղջիկներու կեդրոնատեղիին առջեւ։ Առանց մէջ կը գտնուէին յիսունի չափ շատ փոքր տղաք, մասամբ կաթնկեր։ Կառքերը բաժնուեցան եւ բեռնաձիերը մնացածէն կը դնէր կած ինչ որ այն միջոցին ձեռքը ինկած էր։ Ամէն կին ու աղջիկ ինքզինքը պիտի հոգար։ Արդէն կեդրոնացած այս հայուհիներէն ոչ սակաւներ մեռած էին Շապին (Շարքի) Գարահիսարի վերջին ծառերուն տակ։

Վերջապէս մնացորդ հայ բնակիչներուն վերջին կարաւանը գաղթազոքէն ու մելամաղձոտ սկսաւ շարժիլ, քանի մը հարիւր կին ու աղջիկ. Շատերը կը քալէին, որովհետեւ կառքերու մէջ տեղ չկար։ Անմխիթար կը յուէին անկրկի երկրին զեղին ամայութեան մէջ, վերան ապառաժոտ պարապութեան մէջ։ Իրենց ետին կար հիմա հայրենիքը մեռած, անապատ, փճացած։ Իրենց առջեւ ապագայ մը, որ ամէնէն յուսալքեցներուն առջեւ յոյսի դուռները կը գոցէր, արդէն ամէնքը ամենախոր յուսահատութեան մէջ։ Եւ ո՞ւր կ'երթար չուն — Սուրիա, Եփրատի տափաստանները, դէպի արաւիրք։

Սիրանոյշ Լուսոյնա Կրապօվիչի քո-

վէն կերթար կառքին եւեւ որուն վրայ դրուած էին իրենց գոյքերը եւ իրենց տեղը տուած էին երկու փոքրիկներ ունեցող հիւանդ կնոջ մը։ Եղին չէր նայեր երբ թափօրը կոր զիծի մը առջեւ հասաւ, ուրկէ վերջին անգամ մը ըլլալով կը տեսնուէին Գարահիսարը Շարքիի պարսպները ու բերդը։ Ցուպ մը ձեռքը, չոր ու ցամաք աչքով կը քալէր սեւեռաբիր դէպ առաջ, իր ճամբան որ լեռնէն անդին պիտի տանէր Արաբիոյ անապատը, տառապանքներու, տաժանքներու եւ հիւանդութիւններու մէջէն դէպի ժենուոր մահուան կալանքը, հեռակայ, պորտապատ, անագորոյն երկնքի մը անուղղորդ արեւին տակ։

(16—17) (Վերջ)

Ծանօթ. Հեղինակին.— Այս պատմուած դէպքերուն բոլոր մանրամասնութիւնները հեղինակը իմ կա՛մ ... ճուղը տեսած է, կամ տեղին վրայ արժանահաւատ ականատեսներէ լսած։ Տառացի կերպով ճշմարիտ են (Sie sind buchstablich wahr)։

ԽՄԲ.— Այստեղ կը վերջանայ Շապին Գարահիսարի մասը։ Վաղը կը սկսինք ուրիշ գլուխ մը, ՔԵՄԱՆԻ ՍԻՐՏԸ, ճոյններուն վաւերական եւ ցնցող։ Այս առթիւ ռսինք ալ հեղինակը հայ թանասերներէն կտորներ դրած է իր աշխատութեան գլուխը, — Շապին Գարահիսարի համար՝ Դ. Վարուժանէն, Քեմախի համար՝ Յովհաննէս Թումանեանէն։ Ստիպուեցանք յետաձգել, գերմաներէնի թարգմանուած բանաստեղծութեանց բնագիրները գտնելու համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻԱ

Պ. Պոնէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Թուրքիա պիտի մեկնի սեպտեմբեր 20ին։ Հոն պիտի մնայ երեք օր։ Այս առթիւ, Պոլիս գացած է նաեւ Փարիզի թրքական դեսպանը։ Պ. Պոնէ եւ Թուրքիոյ պետական մարդիկը, կը գրէ «Ժիւռնալ»ը, պիտի խօսակցին եւ լեռնական եւ տնտեսական խնդիրներու մասին։

Նոյն թերթը կ'աւելցնէ նաեւ թէ՝ Ֆրանսացի նախարարին այցելութեան օրերուն հանդիսաւորապէս պիտի ստորագրուի ֆրանքօ-թուրք բարեկամական դաշինքը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ․․ (վիպերգութիւն), գրեց Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան։ Տպ. Տէր Ցակոբեան, Փարիզ։ Գին 5 ֆրանք։ (Արտասահման 7.5 կամ 10 ֆրանք ըստ երկրի)։

Դիմել S. Diradourian, 2, Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ։

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ, ժողովրդուած եւ պատրաստուած։ Կը բովանդակէ ազգային, յեղափոխական, ժողովրդական, սիրային, կրօնական, դպրոցական, Հայաստանեան բոլոր երգերը։ Ա. եւ Բ. գիրք։ (Ամբողջութիւնը պիտի կազմէ վեց գիրք)։ Իւրաքանչիւր գրքի գինն է վեց շիլին, թղթատարի ծախքով։ Հասցէ — Imprimerie «Vosguédar», Rue Galal, Le Caire (Égypte)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

հողի, 10 000 Մոնկոլեան հեծելազօրքով, որոնց գլուխը կը գտնուին 10.000 ճափոնցի սպաներ եւ մարզիչներ։ 1934ին Մանչուրիոյ բանակին թիւն էր 100.000, բայց խիստ մաքրագործումներ կատարուեցան։ Մանչուրիոյ զօրամասերը տեղաւորուած են ճափոնական խառն գունդերու մէջ։ Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, 10—15 000 սպիտակ Ռուսեր զինուորական կրթութիւն կը ստանան Մանչուրիոյ մէջ։

*** Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը կը հաստատէ թէ զօրքը բոլորովին քաշուած է Չանկուֆէնկի շրջանէն, համաձայն Խ. Միութեան հետ կնքուած պայմանագրին։ Այս յայտարարութիւնը զարմանք պատճառեց Ճափոնի մէջ, քանի որ թերթերը միշտ՝ կը պնդեն թէ այդ շրջանը ռազմագիտական տեսակէտով կենսական է Ճափոնի համար։ Ճափոնի պաշտօնական շրջանակները վստահ են թէ Խ. Միութիւնը պիտի յարգէ օգոստոս 1ի զինադադարին պայմանները։

*** Վերջին ընդհարումներուն առթիւ, Ճափոնցիները իրենց կորուստները կը հաշուեն 158 սպաննուած եւ 740 վիրաւոր, իսկ Ռուսերը՝ 236 սպաննուած եւ 611 վիրաւոր։ (Իրենց կորուստը)։ Ռուսերը Ճափոնցիներու կորուստը կը հաշուեն 600 սպաննուած եւ 2500 վիրաւոր։

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Արաբ ահաբեկիչներ օգոստոս 15ին յարձակեցան Կարմեղոս լերան վրայ, եւ սպաննեցին վեց հրեայ ոստիկաններ։ Սպաննուեցան նաեւ ութ Արաբներ եւ հրեայ մուխթարը։ Երկու կիներ ալ վիրաւորուեցան։ Ցարձակումները կը շարունակուին երկրին բոլոր մասերուն մէջ.

*** Երէկ սխալմամբ գրած էինք թէ Եւրոպա հասած է Արաբիոյ Թագաւորը, Իպն Սէուտ. Եկողը իր տղան է, Էմիր Իպնը Սէուտ, որ Լոնտոն հասաւ երէկ։ Իր այցելութիւնը երրորդն է երկու տարուան ընթացքին եւ պիտի տեւէ մէկ ամիս։ Էմիրը պիտի աշխատի ձեւ մը գտնել, խաղաղեցնելու համար Պաղեստինը։ Անգլիա միշտ հաշուի կ'առնէ Իպն Սէուտի ազդեցութիւնը, որ կը տարածուի ոչ միայն արաբական աշխարհին վրայ, այլ եւ մինչեւ Հնդկաստան։

ՃԱՆԱՊԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՅԻՆ, ապագայակիր նախագահը, Ջօր. Վուիլմէն, Պերլին գնաց օդանաւով, մարաջախտ Կէօրինկի հրաւէրին վրայ։ Մեծ ընդունելութիւններ սարքուած են այս առթիւ.

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները յառաջ խաղալով, այժմ 20 քիլոմեթր հեռու են Ալմատէնի սնդիկի հանքերէն, համաձայն վերջին լուրերու։— Ֆրանսական շոգենաւ մը ականի զարնուեցաւ Ճիպրալթարի բացերը եւ ընկղմեցաւ։— Երեք անգլիական նաւեր ռմբակոծուեցան սպանիական նաւահանգիստներու մէջ. Նաւերէն մէկը ընկղմեցաւ։

ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ արձանին բացման առթիւ, Այաչչիոյի մէջ (Քորսիքա), թերթերը գիտել կուտան թէ հանրապետութեան հաշակումէն ի վեր առաջին անգամ էր որ Ֆրանսա պաշտօնապէս մեծարանք ընծայեց երբեմնի միապետին։ Արձանը կը տիրապետէ ծովին վրայ։ Բացումէն առաջ զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ եւ եկեղեցական պատարագ մատուցուեցաւ։ Ծովային նախարարը իր ճառին մէջ յայտարարեց.— «Այս օրուան արարողութիւնը կ'ապացուցանէ թէ մենք միտք չունինք հրաժարելու մեր պատմութեան ընթացքէն ուր արմատ ձգած է մեր մեծութիւնը»։

ՇՈՆԴԱԼԻՑ ԴԱՏ մը բացուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ։ Գլխաւոր ամբաստանեալն է նահանգին ռամկավար (դեմոկրատ) կուսակցութեան ղեկավարը, Ճէյմս Հայնս, որ նախագահական թեկնածու կը համարուէր։ Ամբաստանուած է թէ շարք մը խարդախութիւններ կատարած, սպառնալիքներ ուղղած եւ դատաւորներ կաշառած է. Դատի քաշուած են նաեւ ուրիշ երեւելիներ, քաղաքապետական վարչութենէն եւ ուրիշ բարձր շրջանակներէ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի բանուորներուն գեր - խռովարարը արձակեց իր վճիռը, առօրէն զանելով բանուորներուն ընթացքը (շաբաթուան կիրակի օրերը եւ գիշերը)։ Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ շարունակել բանակցութիւնները, հաւաքական պայմանագրութիւնը նորոգելու համար։ Կը սպասուի բանուորներու պատասխանին։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ Լիոնէն մինչեւ Թուած էր երկուշաբթի օր, վար իյնալով ջախջախուեցաւ։ Ուղեւորներէն մէկը մեռաւ, երեք հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան

ՓԱՐԻԶԻ վերջին թրամուէյը, թիւ 112 (Բէնսի-Մոնֆէրմէյլ)... հանգստեան կոչուեցաւ կիրակի օր։ Այժմ ամէն տեղ օթօպիւս կը բանի։

ԻՏԱԼԻՈՅ համար անցագիրներու վաւերացումը դադրած ըլլալով, կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ լոկ սովորութեան անցագիր պիտի ստանան անոնք որ Իտալիայէն կ'անցնին, ուրիշ երկիրներ երթալու համար (Ցունաստան, Եւկոսլաւիա եւն.)։ Վաւերեան գացողներն ալ արդէնքի պիտի չհանդիպին։

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը հրաւիրէ յանձին ԱԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ իր վարչութեան անդամներէն եւ Միութեան արժանաւոր հիմնադիրներէն մին։

Միութեանս կազմութեան թուականէն սկսեալ մեր բիկերը անխոնջ կերպով բերած է իր անվերապահ գործակցութիւնը մեր կազմակերպութեան յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման համար։

Հակառակ իր հիւանդ ընդունակութեանց, ան երբեք չէլ իւր որ պիտի ընէր տրտմեց մէկը իր ընդգրկած նպատակին յաջողութեան եւ նուիրուած գաղափարին իրականացման համար, անվհատ համառութեամբ եւ յամառօրէն։

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր բոլոր գիւնակից ընկերներու անունով կը յայտնէ իր խորին ցաւակցութիւնները իր այրիին՝ Տիկին Մ. Տէր Ստեփանեանի եւ բոլոր պարագաներուն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Որդ. քարտուղարը Փարիզէն բացակայ ըլլալով, կը խնդրուի դիմումները ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ կատարել հետեւեալ հասցէին.— ՕՐ. ԳԼՃԵԱՆ, 5, Rue Mayran, Paris (9)։ Հեռաձայն՝ Trud. 46 - 52:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchal ի խանութը

Ուխտակցութիւն

ԱՆԴՐԱՆԻԿի գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ, ՍԵՊՏ. 11ին։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ԽՈՒՄԲԻ

Իր հիմնադրութեան 7րդ տարեդարձին առթիւ

Տեղի կ'ունենայ 21 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Պօղոսեանի եղբայրներու ընդարձակ եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ-Անթուան։

Կը նախագահէ Պ. Ց. ՇԱԼՃԵԱՆ, կը բանախօսեն Պ. Պ. ՊՕՂՈՍ ՀՆԻՍԵԱՆ, ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ եւ Տիկ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Ժողովրդական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

«ՍԱՍՆՈՅ ԾՈՒՌԸ»

Կ'առաջնորդեն Պ. Ս. Թութեան Օր. Մ. Մանուկեան, եղբայրք Փօլաեան, Վ. Վարդանեան, Պ. Ռ. Մանուկեան, Պ. Վարդանեան եւ փոքրիկն Մ. Մանուկեան։

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները կարող են ճաշերնին միասին բերել։

Մուտքի մասնակցութիւն 2 ֆրանք։

ՇԱՆԹ — Հանդիսավայր երթալու համար առնել 26 եւ 27 թիւ ճանապարհները եւ իջնել 27 թիւի վերջաւորութեան ու հարցնել Պօղոսեաններու պարտէզը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

21 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէն Լու, Կրաս-Բէն, եօթներու յոյսաններու ընդարձակ պարտէզին մէջ։

Ժողովրդական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պար եւ հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչներ եւ առատ պտուղ։

Կարգադիր յանձնախումբը կը սպասարկէ առաւօտեան ժամը 8.30էն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

Մուտք 3 ֆրանք (մուտքի տոմսով կը մասնակցին վիճակահանութեան)։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի։

ԾԱԽՈՒԻ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը, որ կը բանի ինը տարիէ ի վեր։ Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորում, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով։ Մանրամասն պայմաններ՝ Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

ԿՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

1929 սեպտեմբերին հիմ դրուեցաւ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ հրատարակչականին, որուն նպատակն էր «հաւաքել եւ հրատարակութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրողներու երկերը»։

Ուրախ ենք յայտնելու, որ անցած տասը տարիներու ընթացքին, հակառակ տնտեսական անօրինակ տագնապին, կրցանք լոյս ընծայել տասը լաւագոյն հատորներ ծանօթ գրողներու։

Արդ, կը գտնուինք գործունէութեան նոր շրջանի մը սկիզբը։ Նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն հրատարակութիւնը վերջացած չէ անշուշտ։ Եւ սակայն մեր նոր կեանքը ունի նաեւ իր նոր պարտադրութիւնները։ Անցեալի անսպառ նիւթերու կողքին, արդէն կազմուած է Արտասահմանի նոր գրականութիւն մը, գրական բոլոր սեռերով։ Հրատարակչական ուրիշ որ եւ է մարմին գոյութիւն չունի այդ նոր հոգը ստանձնելու համար։ Նկատի ունենալով ուրեմն օրուան պահանջները, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչական մարմինը նպատակայարմար կը գտնէ ինքզինքը կոչել այսուհետեւ՝

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ իր գոյութեան տալով աւելի ընդարձակ եւ ընդհանուր իմաստ մը։

Առանց երբեք շեղելու իր հիմնական նպատակէն, կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան դաշտը, եւ կ'առաջարկէ հրատարակել նաեւ երիտասարդ կամ տարեց, կենդանի հեղինակներուն գործերն ալ, պահանջին եւ կարելիութեան սահմանին մէջ։

Ցաւըրդ հատորը, իր մասնաւորաբար Սէրը, առաջին փորձն է այս ուղղութեամբ, որուն պիտի հետեւին ի հարկ...

կին ուրիշներ ալ, շնորհիւ ընթերցողներու բարոյական եւ նիւթական քաջալերութեան, ինչպէս մինչեւ հիմա։

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՔՈՒՇԱՏԷՏՐ

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հայ Լեզուական Միութեան կողմէ պիտի տօնուի «Արարատի» Հանդէսեւմարտի 20րդ տարեդարձը 9 Հոկտեմբերին։ Կը խնդրուի Լիոնի եւ Տէսինի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վերաբացումին՝ Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ'ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը։ Փափաքողներէն կը խնդրուի գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոս 25, հետեւեալ հասցէին,— Յ. Գեորգեան, 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

Ժամացոյցի եւ գոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro. Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ ԾԱԽՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Յ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։ Սպառելու մօտ է։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan (Seine) France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

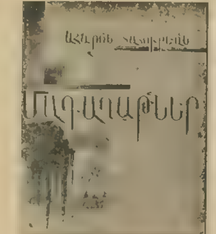

Քառասունիւ ծաւալ մը, 300 ցրուած սակաւաթիւ օրինակներ։ Գլուխները այս ծոյակապ ժողովածուէն.—

ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ

ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԻԵՀԵՆԱԿԱՆ

ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ

ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ

ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՄԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարդապետ մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Անգամ գիտցիր որ առողջութիւնն ու քախտն ալ քեզի խնդան» Մէտիւր
«Մարդս ընչներ մեռ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Աստղիկ
«Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հաճու - ...

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.

Դիմել հեղինակին — 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՃԱՇԱՐԱՆ ՃՕՇԿՈՒՆ

4, Rue de la BUTTE. 4

[Place d'Aix – Marseille.

Հանրածանօթ խոհարարապետ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարելու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը, ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները, հոյակապ

ՓԻՏԷԼԻ - ԽՕՂՈՒՐԹԼՈՒ - ՏԷՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ։

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

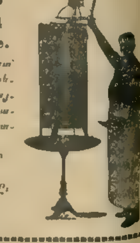

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Ջուր խառնուելէ քաջառողջ եւ անխառն պատրաստուած ... ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը ... արուեստական ... ծեր սատամոքսը կ'օգնէ ... փիլիպիսները ... ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն ... բառ, կազդուրիչ եւ ... ծախք ընելը ... ուտէ է:

Dalakupeian 8 Rue Sulfie...
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—...

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: ԼԻՈՆ — M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline, à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ — M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 18 AOUT 1938

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3811

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՐՆԱՅ ԼԱՒՈՒԻԼ ԹԱԿԱՐԴԸ

Երէկ բացատրեցինք թէ բոլորովին անհասկանալի չէ որ ևս կ'ուզեն նոր թակարդ մը լարել, իբրեւ «ընդհ. ներում» կամ «վերադարձի հրահանգ», ճակատ ճեղքելու եւ ներս քաշելու համար մաս մը Հայեր :

Մանաւանդ որ, յաւագոյն պարագային ալ, գացողները պիտի երթան իրենց սեփական ծախքով, եւ ամէն բան ծայրէն պիտի սկսին : Միեւնոյն ատեն փչուր մը խոկ եւ չստանալով իրենց բռնագրաւեալ կալուածներէն : (Թրքական կառավարութիւնը բանաձեւականօրէն անհնար է այս կէտին մէջ, իբրեւ հիմնական քաղաքականութիւն) :

Աթէնքի մէջ շրջած լուրերը չեն որ այս ենթադրութիւնը ընել կուտան մեզի : (Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները եթէ երբեք հարցումներ ուղղած են այդ մասին, խնդիրը աւելի շատ կապ ունի Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերուն, եւ ոչ թէ ընդհանուր հայ գաղթականութեան հետ) :

Բոլորովին տարբեր են մեր ենթադրութեան հիմերը :

Այսպէս, տասն երկու տարիէ ի վեր դադրած է ներգաղթը

Ո՞վ պիտի կրնար պնդել թէ խնդիրի վեր չունի այս գործին մէջ եւ թէ Մոսկուա ինք արգիլած է, իրեն յատուկ տեսակէտներով :

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՌԻՍԱՐՍԱՓԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Հայ մը դաշունահար կը սպաննուի Թուրքի մը կողմէ

ՅԱՏՈՒԿ ԹՂԹԱԿԻՑ ԳՆԴ. ՔՈՒԼԷՅԻ

Օգոստոս 1ին, Թուրք մը, Իպրահիմ Օղլու Ալի, դաշունահար սպաննեց իր բարեկամը՝ Կարապետ Էօրտէկեան, Ալէքսանտրէթի Ֆարքըլը հայկական գիւղին մէջ : Այս առթիւ հետեւեալ բողոքագիրը ներկայացուած է գնդ. Քուլէյին.

— « Մենք ստորագրեալներս՝ Ալեքսանտրէթի Ֆարքըլը գիւղին մուխ - թարը եւ Ծերոց Ժողովին անդամները, կը ստիպուինք ներկայ խնդրագրով մեր վիճակը պարզել Ձեր Վսեմութեան :

Մեր գիւղի շրջակայ Թուրքերը, յայտնի չէ որո՞նց կողմէ դրդուած, երկու ամիսէ ի վեր կը սպառնային կտրել մեր ջուրը եւ մեր հովիւները վտարել լեռներէն : Միւս կողմէ կը փճացնէին մեր հունձքը՝ արտերու մէջ կենդանիներ մտցնելով, մեր կենդանիները կը մեռցնէին եւ պարտէզի ծառերը կը կտրէին : [illegible]

[illegible]

Ուրիշ վրդովիչ տեղեկութիւններ

[illegible]

Նոյն աղբիւրին համաձայն, 64 արաբ ոստիկան-զինուորներ արձակուած են անոնց տեղ Թուրքեր նշանակուած են :

[illegible] վերջին արաբերէն եւ ֆրանսերէն վերտառութիւնները վար կ'առնուին եւ անոնց տեղ կը դրուին թուրքերէն արձանագրութիւններ

Իսկ ամէնէն ծանր հողը անտեսական տագնապն է : Բացմաթիւ շրջաններու մէջ Հայերը գործ չունին եւ պարապ նստած են : Վերջին դէպքերը բոլորովին ջլատած են առեւտուրը, իսկ թրքական պայքարը աւելի կը սաստկացնէ թշուառութիւնը :

Սպանիոյ դաշտը ծածկուեցաւ

Հանրապետական Սպանիոյ վարչապետը, Պ. Նէկրին, դաշիրներ հրաժարական ներկայացուց օգոստոս 10ին, [illegible]

[illegible]

1000 հանրապետականներ : Հազար հոգի ալ գերի բռնուած են : Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ պարենաւորումը չափազանց դժուարացած է Վալենցիայի մէջ, ուր ոչ պտուղ կը ճարուի, ոչ ալ բանջարեղէն :

** Զօր. Ֆրանքօ վերջապէս Լոնտոն ղրկեց իր պատասխանը, օտար կամաւորներու յետ կոչման մասին :

Ֆրանսայի օդանաւային սպարապետը Պերլինի մէջ

Զօր. Վուիլմէն, Ֆրանսայի օդանային սպայակոյտին նախագահը, ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Պերլինի մէջ, ուր հասած էր օդանաւով : Կարելի եղած էր Գերմանիոյ օդանաւային նախարարին մէջ դիմաւորելու գացած էին Գերմանիոյ օդանաւային նախարարութեան փոխանորդը եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ : Զօրավարը պիտի այցելէ Գերմանիոյ օդանաւային գործարանները եւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ մարաջախտ Կէօրինկի հետ, որ Պերլին հրաւիրած էր զինքը : Պիտի վերադառնայ օգոստոս 21ին :

[illegible]

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԳԱԼ ՄԸ ԱԳՈՒՐԻ ԿԱՐՕՏ ...

Քանի մը եւրոպացեաներ, որոնք է յեղեցի գացեր էին կիրակի օր, կը պատմէին առջի օր.—

Վաղարշապատի արք. պաղատագին կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, որպէսզի օգնեն էջմիածնի : Ուզեց համոզել թէ էջմիածինը կանգուն է, կը գործէ եւն. բայց շատ խեղճութիւն կը տիրէ : «Դրգալ մը ապուրի կարօտ են» :

Այս առթիւ ծանուցանելով տեղական պետ շրջագործութիւնը, յորդորեց որ բարեպաշտ ժողովուրդը առատաձեռնութեամբ մասնակցի, օգնելու համար միաբաններուն :

Ուրեմն, Մայր Աթոռը կանգո՞ւն է եւ անսասան, բայց անօթի — դգալ մը ապուրի կարօտ :

Հարց մը ծագեցաւ մտքիս մէջ, — [illegible]

[illegible]

Երեք տարի առաջ, կաթող. նուիրակ մը եկաւ Արտասահման, եւ առաջին ճամբին մէջ իսկ — Ռումանիա — գանձելով պատմական գմբէթին խարխուլ վիճակը, անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկեց :

Հանգանակութիւնը շարունակուեցաւ բոլոր գաղութներուն մէջ, Ֆրանսայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ Ամերիկա :

Կարծեմ նուիրակը 150 — 200.000 տոլար կը սպառէր, ինչ որ շատ [illegible] չէր :

[illegible]

Արդ, հաւաքուած գումարներէն որ եւ է մասնաւորաբար գնա՞ց էջմիածին :

Եթէ գնաց, ինչո՞ւ դգալ մը ապուրի կարօտ են էջմիածնի միաբանները եւ տունէ տուն ուտելիք մուրալ կուտան :

Եթէ գնաց եւ Երեւան մնաց, ինչո՞ւ դիմում չի կատարուիր բարեխնամ կառավարութեան, որպէսզի «անտանաև» էջմիածնի յանձնէ զայն : Գոնէ մէկ մասը :

[illegible]

Բայց, անոնք չե՞ն կրնար օգնել գոնէ հաշիւները քննելու եւ նոյնքան ու գմբէթը, որ փլչելու վրայ էր երեք տարի առաջ ...

ՎԱՀԷ

ՔԱՆԻ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԿԸ [illegible] ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Խարբերդ աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

[illegible]

Կառավարութիւնը կը կասկածի թէ քիւրտ կիները եւ աղջիկները, այն պատրուակով թէ [illegible] Բերանեան Տէրսիմի [illegible]

Ինչպէ՞ս ծագեցաւ նոր ապստամբութիւնը

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ տարի ալ ըմբոստութիւն կար Տէրսիմի մէջ. [illegible]

[illegible]

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱԿ ԽԱՐԻՍԽԸ

Զարմանալի, քաոսային շրջանի մը մէջ կ'ապրի աշխարհը: Վարչակարգերու յեղաշրջում, ամէն կարգի հաւաքականութիւններու խառնաշփոթութիւն, վերաքննութիւն քաղաքական, տնտեսական ու բարոյական արժէքներու, առանց սակայն վերջնական եզրակացութեան. Կերպարանափոխուած են ոչ միայն երկիրները իրենց հողային կառոյցով, այլեւ ազգերը, իրենց հոգեկան ու բարոյական կերտուածքով:

Մարդկութիւնը, գաղափարական ու վարչական դանազան դրութեանց մէջէն ճամբայ մը կը փնտռէ, դէպի զօրութիւն, խաղաղութիւն ու բարգաւաճում: Ժողովրդավարութիւնը չկրցաւ տալ, դարերու իր պատմութեամբը, ինչ որ կը փնտռէր մարդկութիւնը. անտեսեց անհատը, հաւաքականութեանց առջեւ ասպարէզ բանալով:

Եկաւ համայնավարութիւնը, խոշոր նշանախօսքերով, ձախողեցաւ ան ալ, դառնալով չարիք մարդկութեան համար: Եկաւ Ֆաշականութիւնը, յանուն անհատին ու հաւաքականութեան, ու փորձեր կ'ընէ: Ու այսօր, Իտալիան Մուսոլինիին կը հաւատայ, Գերմանիան Հիթլէրին:

Կ'ըսեն թէ Թուրքիան Քէմալին կը հաւատայ, ինչպէս Ա. Միութիւնը՝ Սթալինի: Բռունցքի տակ, բայց կը հաւատան երկուքն ալ: Ըսե՞նք նաեւ թէ աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար երկիրներէն՝ Ամերիկան, իր կարգին, կը հաւատայ Րուզվէլթին:

Ազգերը վարչակարգեր կ'ուզեն, նոր ու նորագոյն, եւ զարմանալ վարիչներ՝ նոյն այդ վարչակարգերուն մէջէն:

Գաղափարաբանական, վարդապետական ու վարչական այս տարուբերումներէն զերծ չեն նաեւ փոքր ժողովուրդները. սկսած Սպանիայէն մինչեւ լատին Ամերիկան, մինչեւ պալքանեան ժողովուրդները:

Զերծ չենք, նմանօրինակ նաեւ մենք.

Պակաս չեն մեր մէջ ալ նման պահանջներու, գաղափարաբանական նորաձեւ հոսանքներու պաշտպանները:

Մեր մէջ ալ անձերու եւ անհատներու դերը չնչելու համար ոյժ կը տանայ եւ կը կարծուի թէ փրկութիւնը, եթէ պիտի գայ՝ անոնցմէ միայն պիտի գայ:

Եղաւ նոյնիսկ քաղաքական խմբակցութեան մը օրկանը որ «Մարդ մը կ'ուզենք», յայտարարեց, իր բովանդակ յուսահատութիւնը դնելով իր ճիչին մէջ, չըսելու համար իր անանկութիւնը:

Պատահական ճիչ մը չէ սակայն այս բացագանչութիւնը:

Կայ այն պատրանքը, թէ «Մարդ մը», եթէ գտնուէր, կրնար փրկել մեր ժողովուրդը, կրնար վերջ տալ մեր ազգային տառապանքներուն եւ դժբախտութիւններուն: Չէ՞ որ Մուսոլինին փրկած էր Իտալիան, Հիթլէր՝ Գերմանիան եւ Քէմալը՝ Թուրքիան:

Ինչո՞ւ Հայ մը, հայ «Մարդ մը» եթէ յայտնուէր յանկարծ, հրաշքով, նոյնը պիտի չընէր Հայուն համար

Իսկապէս, ուսումնասիրութեան կարօտ խնդիր է թէ ինչպէս եւ ինչո՛ւ ծնունդ առին, քանամեակի մը ժամանակաշրջանին, այս «փրկիչ» դիկտատորները, այս «Մարդ մը»ները:

Մարդիկ՝ որոնք պատմական վայրկեանի մը եւ ազգային մթնոլորտի մը ծնունդն ըլլալէ ետք, կը դառնան խորհրդանիշը իրենց ժողովուրդներու պահանջներուն եւ իրենց կարգին, ծնունդ կուտան նոր մթնոլորտի եւ պատմական նոր պահերու:

Մենք, արուեստ ըլլալով մեր քաղաքական ու ազգային պայմանները, կրնա՞նք նոյն արդիւնքին հասնիլ, երբ օրին մէկը գտնուի՝ «Մարդ մը»: Հարկ չկայ ժխտելու, անոնց համար, որոնք լաւ կը ճանչնան հայ կեանքը, դրուած միջազգային քաղաքական կացութեան մէկ անկիւնը:

Բայց, կը հաւատանք որ ինչ որ «Մարդ մը» չի կրնար ընել, գաղափար մը կրնայ ընել:

Գաղափար մը, որ իր ուժովն ու հմայքովը այնքան համատարած է, հեղինակաւոր ու ստեղծագործ, որքան պիտի չըլլար ըլլալ որեւէ անձ. Հիթլէր կոչուէր ան թէ Մուսոլինի, Տիգրան կոչուէր ան թէ Արտաշէս: Այս գաղափարը՝ հայրենիքի գաղափարն է: Գաղափարը՝ հայրենիքին, որ ազատ ըլլայ ու ազգային իր պատմութեամբը եւ իր պատմութեան ընթացքովը:

Հայ հայրենիքը, այսօր, շատերու համար հող է ու քար միայն. աշխարհագրական միութիւն մը՝ որ անցեալ միայն ունի, առանց ապագայի:

Տուէք այս ժողովուրդի ամբողջութեան ազգային հայրենիքի մը գաղափարը, ազատ ու անկախ, ու Հայը փրկուած է:

Թող համախմբէ ան իր շուրջ հայ բազմութիւնները, դառնալով շունչ ու ոգի, զոհողութեան կոչ ու պայքարի հրաւէր, ու մեր ժողովուրդը կը դառնայ զինուորեալ բանակ, որուն առջեւ փուլ կրնան գալ բոլոր Թումբերը:

Զենք ժխտեր «Մարդ»երը, բայց անհրաժեշտ կը նկատենք գաղափարները. գաղափարներ՝ որոնց համար տառապիլ ու տառապիլ գիտնանք. որոնց հասնելու համար պատրաստ ըլլանք հրապարակ բերել մեր բովանդակ կորովը եւ զոհողութեան գերագոյն սահմանաչափը:

«Մարդ մը» չէ որ կ'ուզենք, այլ ազատ հայրենիք մը, ազատ հայրենիքի մը կենդանի գաղափարը:

Այս թող ըլլայ մեր նշանախօսքը, մեր փրկութեան միակ խարիսխը: Թող ըլլայ մեր ամենօրեայ պահանջն ու մտածումը, անհատական ու ազգային մեր բովանդակ զգացումը:

(Խմբագրական «Յուսաբեր»ի)

100 ՏՈԼԱՐԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ ՄԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փրովիտենսի «Ազատամարտ» Դերասանեան խումբը, իր երեսնամեակի առթիւ, 100 տոլարի նուէր մը կը խոստանայ տալ «Հայրենիք» ամսագրի մէջ առաջիկայ 12 ամիսներու ընթացքին երեւնալիք լաւագոյն թատերախաղի հեղինակին:

Թատերախաղի նիւթը պէտք է առնուած ըլլայ այնպէս, որ զայն խաղալու համար բեմական դժուարութիւններ չըլլան հայկական բեմերուն վրայ:

Մրցանակը պիտի տրուի «Հայրենիք»ի խմբագրութեան կողմէ նշանակուած գրական յատուկ ժիւրիի մը որոշումով:

ԳԻՐՔԵՐՆ ՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քրիստոնէութեան սկիզբներուն, Եւսեբիոս Կեսարիայ մէջ կազմակերպեց իր ժամանակի մեծագոյն գրատունը, որ անգամ մը այրուելէն ետքը նորէն վերակազմուեցաւ, Ս. Գր. Նազիանզացիի ձեռքով, զոր սակայն, բազմաթիւ ուրիշներու հետ, յետոյ փճացուց Դիոկղետիանոսի հալածանքը, մեծագոյն հարուածը տալով քրիստոնէական քաղաքակրթութեան:

Կոստանդնուպոլիս, երբ հռովմէական կայսրութեան կեդրոնը Բիւզանդիոն փոխադրեց, հոն շինել տուաւ մեծածախս մատենադարան մը, որ Թէոդոսի ժամանակ 100,000էն աւելի հատորներ ունէր: Այս հաւաքումը մասամբ փճացաւ Լեւոն Իսաւրացիի օրով, որ կրակի տուաւ զայն: Կոստանդին ուսումնասէր կայսրը վերակազմեց զայն մեծ ջանքերով, եւ դարձուց աշխարհի նշանաւոր մատենադարանը: Երկար ժամանակ, բազմաթիւ կռիւներու ընթացքին, անիկա չդադրեցաւ բիւզանդական իմացական զօրութեան աղբիւրը դառնալէ, մինչեւ որ ԺԵ. դարու կիսուն դրոհ գնաց Մուրատ Դ.ի բռնաձեռին

Մեր մէջ բոլորովին բացառիկ արժէքներ ունեցած են գիրքերն ու գրադարանները: Մեր հեթանոս հայրերու քաջութեան, զօրութեան, անոնց քաղաքական կարողութիւններու, կրօնական պաշտամունքներու խրատացում մը պատմող ու պատկերացնող որոշ գլուխներ ու գիրքեր ունեցած էինք անտարակոյս, ուր կ'ուսանէին մեր իմաստուն դպիրները եւ ուրկէ կը սորվեցնէին սերունդներուն, անոնց մէջ զօրացնելով քաղաքակրթութեան իմացականութիւնը եւ հրահրելով հայրենասիրութեան եռանդը: Այդ ուսման եւ զարգացումի յարատեւութեան շնորհիւն էր որ, Կիւրոսի ժամանակ, 550ին, երբ հայ ժողովուրդը ինկաւ պարսկական լուծին տակ, կրցաւ իր գոյութիւնը պահել 200 տարիի չափ, բանիցս կռուելով նոյնիսկ Դարեհ աշխարհակալին բանակներուն դէմ:

Այդ ուսման եւ զարգացումի յարատեւութեան շնորհիւն էր, որ 200 տարի վերջ, երբ մեր հայրերը թօթափեցին պարսկական լուծը, անմիջապէս յետոյ Արտաշէսի կազմած յաղթանակեալ անկախ Հայաստանի բոլոր ցեղերը հայերէն լեզուն կը խօսէին արդէն, ինչպէս կը վկայէ Ստրաբոն

Ագաթանգեղոս կ'ըսէ.— «Ցայր հրաման թագաւորն Տրդատ իւրոյ իշխանութեանն յաշխարհաց եւ ի գաւառաց բազմութիւն մանկտւոյ ածել յարուեստ դպրութեան, եւ կարգել ի վերայ հաւատարիմ վարդապետս:» Իսկ հեթանոսական կրօնի կատաղի հակառակորդ Բիւզանդ, որ ինքզինքը Դ. դարու դէմք ներկայացնելու յաւակնութիւնն ունի, կը խոստովանի թէ հայ ժողովուրդը, իր շրջանին իսկ, հեթանոսական երգերուն եւ արարողութիւններուն ուսման, այսինքն իրենց հայրերու մտաւոր ստեղծագործութիւնները սորվելու մեծ սէր ու հաճոյք ունէր. «Զիւրեանց երգս առասպելաց զվիպասանութեանն սիրեցեալք... եւ ի նմին հաստատեալք եւ ի նոյն հաստատողեալք»:

Բիւզանդէն վերջ, Վարդանանց պատերազմին գիւղացիներու Եղիշէն հա- բեանցի ակնարկ մը կ'ընէ մեր հին գիրքերու ուսման ու զօրութեան մասին, ըսելով թէ՝ ուրացողն Վասակ պարսկական կրօնի ծուղակին մէջ գըլորելու համար, «Քաղցրացուցանէր ամենեցուն զկարգս հրաժշտական եւ զգիրս հեթանոսաց:»

Եւ որոնցմէ ցանուցրիւ աքանչելի պատառիկներ մեզի կը բերեն Մովսէս Խորենացի ու Գրիգոր Մագիստրոս:

Սահակ եւ Մեսրոպ ինչքան ալ հանճարեղ դէմքեր ըլլային, պէտք չէ հաւատալ թէ, անոնք մէկ օրէն միւսը պիտի կրնային դասական այդքան վայելուչ վսեմութեամբ եւ հայ ինքնատիպութեան այդքան ճոխ հարստութեամբ գրական ոսկեդար մը բանալ, եթէ հայ գիրքն ու գրադարանը բնաւ գոյութիւն ունեցած չըլլային, եթէ իրենք զանոնք աչքէ անցուցած չըլլային:

Աւելի ուշ առնենք երեւան եկած Մովսէս Խորենացին, անցողակի ակնարկ մը ունի այս իրողութիւնը հաստատող. «Թէպէտեւ ո՛չ ի բուն մատեանս, սակայն որպէս Մար Աբաս Կատինա ասաց, ի փոքունց ումանց եւ յաննշանից արանց ի գուսանականէն այս գտանի ժողովեալ ի դիւանի արքունեաց»:

Եւ անտարակոյս, Մեսրոպ, իր պետական աւագ քարտուղարութեան տարիներու շրջանին ուսումնասիրեց զանոնք, որոնք դեռ կը պահուէին ուսումնասէր եւ հայրենասէր Վռամշապուհ թագաւորին հովանաւորութեան տակ:

Այնուհետեւ ալ շատ որոշ գիտենք որ հայ մենաստաններու, վանքերու, իշխանական եւ արքայական պալատներու, մինչեւ իսկ հեռաւոր հայ գիւղի եկեղեցիներու եւ գաւառներու մէջ հաւաքուած, կազմակերպուած բազմաթիւ հայ գիրքերն ու գրադարանները մեր ազգային գոյութեան պահպանումին, մեր իմացական զօրութեան վերականգնումին յուսեղէն վառարաններ եղած են դարերով: Մեր հայրերը, զանոնք գրած, սիրած եւ սորվեցուցած են իրենց զաւակներուն, որդւոց որդի: Եւ անիկա ըրած են մինչեւ անգամ երբ մնացած են հեռու դրօշէ ու հայրենիքէ:

Գիրքը կը ճչէ, կ'ազնուացնէ մարդուն ազգային ուղղութիւնը: Գիրքը կը զօրացնէ մարդուն իմացական կորովը: Գիրքը կը սորվեցնէ մարդկային բարձրագոյն արժանիքը: Գիրքը ցոյց կուտայ պայքարի գեղեցիկ ու վսեմ ճամբան: Գիրքը կը վերակենդանացնէ թուլցած հոգիները:

Հայ գրքովն է որ մեր երիտասարդութիւնը պիտի կարենայ ուսանիլ մեզի համար նուիրական մեր քաղցր լեզուի սերտ յատկութիւնը, որ ընկերացեր է դարերու ընթացքին մեր ցեղի ճակատագրին կրած բուռն վերիվայրումներուն, որ թարգմանն է եղեր գործի, բարութեան ու յաղթութեան բաղձանքներուն, որ արտայայտիչն է հանդիսացեր մեր ահաւոր տառապանքներուն եւ ցնցումներուն:

Հայ գիրքին մէջ է որ մենք կրնանք վերատեսնել մեր հայրենի լեռներուն, ձորերուն, լիճերուն ու գետերուն ներշնչիչ գեղեցկութիւնները, մեր հայրերուն ու մայրերուն արտայայտութեանց բազմաղեղ ձեւերը, անոնց սիրոյ եւ անձնուիրութեանց լուսաւոր կրակը:

Այժմ, գաղութներու մէջ, երբ մենք ստիպուած ենք անարիւն պայքարի կեանքը վարել, երբ մեզմէ ամէն մէկը իր տուրքի բաժինն ունի այդ պայքարին համար, հայ գրադարանները մեր դպրոցներն ու համալսարաններն են եւ հայ գիրքերը մեր ուսուցիչներն ու գործիչներն են, որոնցմէ մենք կրնանք մեր ուզածներէն սորվիլ եւ մեր հարցումներուն հիմնական պատասխանները առնել:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

ՔԱՑՄՆԵԼԻ ԼՈՒՐԵՐ Ի ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ

(ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷ)

Փարիզաբնակ վրացի սոցիալ-դեմոկրատները (մենշեւիկները) Ն. Վրաստանի ներկայ կացութեան մասին՝ արժանահաւատ աղբիւրից ստացած մի շարք տեղեկութիւններ են հաղորդել ռուսերէն «Պոս. Նով.»ի թղթակցին: Ահաւասիկ ամփոփումը.—

«Անշուշտ դուք յիշում էք,— գրում է Խորհրդային Վրաստանից իրենց ընկերը, որ վեց տարի առաջ ձեզ Թիֆլիսից հաղորդեցինք Թիֆլիսում Ռուսների մէջ ստեղծուած «Ազատարար Միութիւն» անունով կազմակերպութեան մասին: Այս կազմակերպութեան ղեկավարները փորձեցին մեզ հետ կապ հաստատել, բայց մենք այն ժամանակ դաւաճանութիւնից վախենալով, մերժեցինք իրենց առաջարկութիւնը: Իսկ հիմա պարզ է որ «Ազատարար Միութիւնը» իրապէս գոյութիւն ունի եւ կարողացել է իր գործունէութիւնը տարածել լայն չափերով. Իրազեկների ասելով, այս կազմակերպութիւնը Ռուսաստանի բազմաթիւ քաղաքներում ունի իր մասնաճիւղերը: Այս գաղտնի «Միութեան» մէջ մտնում են տարբեր համոզումների տէր անհատներ, սակայն բոլորն էլ համակարծիք են երեք գլխաւոր կէտերի շուրջը.—

1. Խորհրդային իշխանութեան տապալումը:

2. Գիւղացիութեան անհատական սեփականութեան վերահաստատում.

3. Մնացած բոլոր խնդիրները լուծել ազատ ընտրուած ժողովրդական ներկայացուցիչների միջոցով:

Հետաքրքրական է որ այս «Միութեան» լոյս ընծայած թռուցիկների մէջ չի խօսուիր Սահմանադիր Ժողովի եւ կամ կուսակցական ծրագիրների մասին. Ըստ երեւոյթին սա բացատրւում է նրանով, որ ռուսական հին կուսակցութիւնները եւ կազմակերպութիւնները չկարողանալով բռնեցնել ուժեղ իշխանութիւն եւ երկիրը պաշտպանել բոլշեւիկեան վտանգից, ժողովրդի մէջ բացարձակապէս կորցրել են իրենց հեղինակութիւնը եւ վստահութիւնը:

«Ինձ շատ է հետաքրքրում,— շարունակում է լրաբերը,— այն հարցը թէ «Ազատարար Միութիւնը» ինչպէս պէտք է լուծէ այս բազմացեղ երկրի մէջ ազգային խնդիրը: Պատասխանը եղաւ դրեթէ յարեւմտան: Ներկայ վարչաձեւի տապալումից յետոյ, իւրաքանչիւր ազգ իր սեփական միջոցներով պէտք է հաստատուի իր ներկայ սահմանների մէջ: Մենք վստահ ենք, ասում են նրանք, որ հետագային մեր գործունէութեան ընթացքին մէջ կարելի կը լինի ընդհանուր լեզու գտնել եւ փոխադարձ շահերի պաշտպանութեան հիմերով որոշ համաձայնութեան գալ:

Ապա լրատուն Ն. Վրաստանի ներկայ կացութեան մասին հաղորդում է մի շարք հետաքրքրական տեղեկութիւններ:

«Երէկուան իշխանաւորները որոնք քաղաքայեցին վրաց ժողովուրդին, այսօր իրենք են զոհը դարձել այս սարսափելի իշխանութեան: Այս պարոններին կարգով ոչնչացնում են Ստալինի փոխարքայ Բերիայի գործակալները:

Յաճախ է պատահում որ այս կամ այն համայնավարը պաշտօնատեղից դէպի տուն վերադառնալիս անհետանում Թիֆլիսի փողոցներում, ինչպէս վայրի անտառներում: Մի քանի օր անցած, այսպիսիների դիակը գտնւում է գետի մէջ եւ կամ անտառում. Ընդհանրապէս դիակների վրայ նկատելի են չարչարանքի հետքեր: Այսպիսի միջոցով պատժւում են համայնավարների շարքերում խուճապ ստեղծում:

Անվերջ մաքրագործումներ են տեղի ունենում պետական բոլոր մարզերում: Ամէնուրեք առաջ են քաշւում Բերիայի հաւատարիմ երիտասարդ համայնավարներին, որոնք տեղեակ չեն իրենց ստանձնած գործին: Այսպէս վերջին վեց ամսուայ ընթացքին Թիֆլիսում մաքրուել են 3000ի չափ համայնավար եւ «անկուսակցական բոլշեւիկ» պատասխանատու դէմքեր: Մաքրուածներից մէկ մասին գնդակահարել են, մէկ մասն էլ «անյայտ կորել» եւ կամ փտում են իրենց ձեռքով կառուցած Զէկայի նկուղներում:

Ղեկավար շրջանակում մթնոլորտ թունաւորուած է: Ոչ ոքի չի կարելի վստահել: Չի կարելի սեփական կարծիք յայտնել: Մարդկանց անտանելի վիճակի են հասցրել եւ յուսահատեցրել: Ներկայիս բոլշեւիկներին աւելի են հետապնդում քան թէ պարզ մահկանացուներին: Երէկուան մեծաւորները մեռնում են առանց դիմադրութեան, Բերիայի առջեւ փորի վրայ սողալով եւ աղաչելով որ իրենց խնայէ... Այս քստմնելի տեսարանը արդարահատոյց է պատճառում եւ ոչ մի ցաւ չի ազդում ժողովրդին. Գայլերը իրար են կրծում:

Սակայն խռովութիւններն ու հալածանքները միմիայն կուսակցութեան ներսը չի կատարւում. Ծանր են նաեւ ամբողջ վրաց ժողովրդին: Անցեալ տարուայ Թուրքիայի սահմանամերձ Ախալցխայի եւ Ախալքալաքի մի քանի գիւղերից ժողովրդին հեռացրել են. Ամայացած գիւղերում տեղաւորել են կարմիր զօրքին եւ թրքական սահմանի երկարութեամբ ամրութիւններ կառուցել: Սահմանամերձ շրջանում յայտարարուած է պաշարման վիճակ ուր մուտքը արգիլուած է ժողովրդին: Սահմանապահ զօրքը զուտ ռուսական է:

Աջարստանի սահմանամերձ շրջանի ժողովրդին այս գարնանը հեռացրին, ինչ որ ուժեղ խլրտում առաջ բերեց ամբողջ Աջարստանում: Գիւղացիներին հրամայել են երկու ժամուան ընթացքում թողնել իրենց հայրենի բոյնը եւ տեղափոխուել ներքին գաւառները, իրենց ամբողջ շարժական սարքանքները եւ անասուն իրերը կարմիր զօրքին թողնելու հարկադրանքով: Բնականաբար գիւղացիները կամեցել առանց դիմադրութեան թողնել իրենց հարազատ վայրերը եւ յաճախ տեղի են ունեցել ուժեղ ընդհարումներ: Այսպէս, Վերին Աջարիայի Բակի եւ Մուխի գիւղերի ժողովրդի եւ զօրքի միջեւ ընդհարում է տեղի ունեցել որ տեւել է 15 օր...

• «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130 — 132)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Տայանա մեծ դժուարութեամբ կրցաւ զսպել իր բարկութիւնը: Գիտէր որ եթէ յանկարծ ապտակ մը իջեցնէր իշխանին քիթին-բերնին Սուլիմը — որուն հեւ ի հեւ շնչառութիւնը կը լսէր իր ետեւէն — ու Փեթըրը որ իրմէ քանի մը քայլ անդին ատելութեամբ աչքերով կը նայէր Ալիին, պիտի յարձակէին անոր վրայ, ու վայրկեան մը հազիւ ներքինին պիտի ազատէր զանոնք: Թերեւս իշխանին սպասածն ալ այդ էր: Անիկա մեծ ուրախութեամբ սպաննել պիտի տար երկու երիտասարդները իր աչքին առջեւ, զինքը կայսերական ննջասենեակը տանելէ առաջ: Աղջիկը ամբոյն դէմք մը ունէր հիմա: Թուքը ցամքեր էր բերնին մէջ:

— Կը նախընտրեմ պառկիլ նաւահանգիստին ամէնէն աղտոտ համալին հետ, քան անկողին մտնել քու բարձրութեանդ հետ, ըսաւ Տայանա հանդարտ ձայնով ու բառերը հատիկ հատիկ արտասանելով:

Հառաչեց իր նպատակին հասած էր: Կնճիռ մը նշմարեց իշխանին յօնքերուն վրայ, իր բառերը մտրակի մը պէս փրթեցուցած էին անոր ինքնասիրութիւնը: Ալի ակնաները ցոյց տուին, Տայանա վախցաւ որ պիտի զարնէր իրեն, վախցաւ, որովհետեւ գիտէր որ անոր ապտակը պիտի ըլլար արիւնլուայ կռիւի մը:

Յետոյ յանկարծ իշխանը ժպտեցաւ ու ներքինիին նայելով ըսաւ.

— Երեւի անծանօթ էք Թագաւոր փաշայի համոզելու կարողութիւններուն . . . անոր ձեռքէն բազմաթիւ ըմբոստ կիներ անցած են եւ նկատելով որ ան մաղը վիճեր պիտի ստանայ նոր տիտղոս մը — Աւագ Ներքինի Հաւատացեալներու Խալիֆային — կ'ուզեմ որ ան ալ իր մասնակցութիւնը բերէ հանդերձաւորութեան արարողութեան . . . Երբ հետեւորդները մեկնին, թող պիտի տրուի իրեն որ մեր քովը մնայ եւ անուշութեամբ համոզէ ձեզ, ծիսակատարութեան ընթացքին . . .

Թագաւոր ինկաւ, իրարու վրայ շարելով իր մատը կզակին ծալքերը:

Ձեզ լաւ կը նշանակէ հնազանդիլ, Գայծառափայլ Տէր, ըսաւ, Ալլահը թող օրհնէ Մարգարէին Գերագահ Շառաւիղին հնչառանքը . . . Ձեր ծառան ի սպաս պիտի դնէ իր բոլոր տաղանդը, հնազանդութեան հրաւիրելու համար Ձեր սուրհանին, որպէսզի կատարեալ ըլլայ երանութիւնը Ձերդ Բարձրութեան . . .

Յանկարծ դուռը զարնուեցաւ:

— Մտէք, պոռաց իշխանը:

Երբ դուռը բացուեցաւ, ոստիկան Մալիքն էր որ ներս մտաւ: Բարեւ պարտաւ իշխանին ու յետոյ Թագաւորին դառնալով ըսաւ.

— Թիւ 264 զօրանոցը այստեղ է եւ կ'ուզէ ձեզի հետ տեսնուիլ շատ կարեւոր ու ստիպողական գործի մը համար, բայց անտեղի բան մը . .

Ցաւօք վայրկեանին երկար վերարկուի մը մէջ փաթթուած մէկը դուռը հրեց ու ներս մտաւ. Թանիան էր:

Սեւորակ մազերը դէմքին վրայ ցիրուցան աչքերուն խորը բոցավառ նայուածք մը ու փրփրոտ շրթունքներով ներս խոյացաւ յանկարծ: Ճերմակ կտրած էր ան ու յիմարի մը արտայայտութիւնը ունէր: Չորս դին նայեցաւ: Կը նմանէր աղջկան մը զոր ծայրայեղ տառապանքը խենթեցուցած էր: Յանկարծ տեսաւ որ իր դիմացը կեցած էր Ներքինին, սարսափելի ճիչ մը արձակեց— կարծես իր ոտքերուն վրայ կը դգար կրակի մը բոցերը — եւ վերարկուին տակէն քաշեց ատրճանակ մը. Սակայն Մալիքը ժամանակ չունեցաւ արգիլելու այդ շարժումը: Գնդակին պայթիւնը սենեակը ցնցեց: Թագաւոր ոտքի ելաւ, բերանը բացաւ ու ցաւագին մռունչ մը լսուեցաւ իր շրթունքներէն: Աչքերը դուրս նետուեցան կարծես դէմքին ճարպոտ միսերէն, իր վիթխարի զանգուածը երերաց մահացու հարուածին տակ ու ետ գրասեղանին վրայ փռուեցաւ անշնչացած: Գնդակը ծակեր էր անոր լայնատարած սրտավայրը:

Փիթըր անմիջապէս խոյացաւ ոստիկան Մալիքին վրայ: Աւելի բարձրահասակ էր ու զօրաւոր, դրկելով վիզ հանեց զայն եւ անոր գլուխը ուժգնօրէն զարկաւ գրասեղանին:

— Դուռը... դուռը կղպեցէք պոռաց:

Բայց պէտք չկար այդ ազդարարութեան, որովհետեւ Տայանան արդէն իսկ գոցած էր զայն, Թանիային ներս գալէն անմիջապէս ետքը:

Սուլիմն ալ գործի սկսած էր, ահաւասիկ բռունցք իջեցուց Ալիի քիթին-բերնին՝ կոտրելով անոր երկու ակռաները: Ու երբ իշխանը հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած գրասեղանին առջեւ կը գլորէր, Սուլիմ նետուեցաւ անոր վրայ՝ խեղդելու համար:

— Փիթըր, դուրսը կեցող պահակը բռնէ՛, շուտ ...

Թանիա կեցեր էր սենեակին մէջտեղը ու ատրճանակին փողը Ներքինիին ուղղած կը ճչար.

— Այս մարդն էր որ իմ մայրիկս սպաննեց ...

Տայանա հաստակեկ տամար մը վեր ցուց գրասեղանին վրայէն ու հրագանին վրայ նետեց: Լամբերը ջարդուփշուր կոտրեցան. սենեակը մթութեան մէջ թաղուեցաւ. Փիթըր սարսափահար պատուհանը ելաւ, պահակին հաշիւը մաքրելու համար:

Սուլիմն անխնայ կը հարուածէր իշխանը, խենթի վայրագութեամբ բռունցքներու տարափ մը կ'իջեցնէր գլուխին վրայ, փռուած իշխանին. Ծունկերը անոր փորին վրայ տեղաւորելով, կ'աշխատէր պատռել անոր շապիկն ու օձիքը:

Ահաւասիկ բզիկ-բզիկ ըրաւ երկուքին ալ եւ անոր վիզէն փրցուց ժապաւէնը, որուն ծայրը կախուած էր անոր . . . Նորին գաղտնարանին պահպանակը ոսկի ցատկեց ու շնչասպառ Տայանան փնտռեց սենեակին մէջ:

— Տայանա, ո՞ւր ես ...

— Այստեղ եմ, եկուր, շուտ, պատասխանեց աղջկան ձայնը պատուհանին մէջէն:

(Շար.)

...Աճարատանում տուած էլ շատ փա-
...ատականներ կային, որոնք զէնքը ձե-
...ռա պաշտպանւում եւ թաղնւում էին
...ակի էլխանութեան հետապնդու-
...մից: Ներկայիս սրանց թիւը աւելա-
...ցել են իրենց գիւղերից քշուածները,
...որոնք ամբողջ ընտանիքներով ապրում
...են անտառներում եւ անտառներում: Նը-
...րանք յարձակւում են զինուորների եւ
...ոստիկանների վրայ եւ գրաւում զէն-
...քերը ու հագուստները: Մայիս 14ին
...ն գիւղից գէպի Բաթում չէկիստ-
...ների 30 ախտրացի կալանաւորների
...ն փախստականները յարձա-
...կել են եւ ազատում կալանաւորնե-
...րին, Սպանւում են երեք կալանաւոր
...ները չէկիստ:

...այս բոլորի վրայ պէտք է աւելցնել
...աշխատաւորութիւնը. Աջարիայի
...գիւղերից շատերը մնացել են անմը-
...շակ սերմերի եւ գործաւոր ձեռքերի
...պակասութեան պատճառով: Բնակչու-
...թեան մեծամասնութիւնը բանտարկ-
...ուած կամ փախստական է. իսկ ով որ
...մնացել է, աշխատելու տրամա-
...դրութիւն չունի. որովհետեւ չգիտի
...վաղը ինչ պիտի պատահի:

«Կոլխոզ» բառը արգահատանք եւ
...զզուանք է առաջացնում: Ներկայիս հա-
...մատարական կուսակցութեան չար-
...աշխատանքի ոչ ոքի չենք տեսնում: Համայնավար
...ները նոյնիսկ փառնդաւոր է դարձել:
...որ աւելի մօտ ժամ է, կարող են
...վնասարարութեան կամ
...ընդդիմութեան յանցանքով... Այս «Թեքում-
...ները» այնպէս են խճողւել, որ կառա-
...վարութիւնը չգիտէր կորցրել է:

Մի շարք յայտնի համայնավարներ
...թաղել էին նշանաւոր
...Հիմա սրանց աճիւնները
...նետւում են փոսերի մէջ, այն
...որ սրանք ե-
...աւելի ազգ լինէին, անպատճառ
...մնասարար կամ լրտես
...լինէին.. (ճիշդ Հօճա Նասրէտ-
...կինի երկու հարթի պատմութիւնը):
...Աբխազիայի ձերբակալեցին վաստակաւոր
...համայնավար Գ. Վաշաձէին, որ
...1925ին Նախագահն էր Վրաստանի ա-
...զգային ծրագրութեան գործավարների գա-
...ւառավարութեան: «Յեղափոխականութիւն-
...ներ» կոչեցին նպատակով այնքան են
...հասել եւ չարչարել, որ Վաշաձէն մա-
...հացել է զարհուրելի թեւերի վրայ.

Բ.—Օ

— «Բոլ, նայինք», մոլորալ Անդ-
րանիկ, որուն տրամադրութիւնը շատ
փայլուն չէր:

— Ինծի վաթսուն տղայ տուէք,
չորս հինգ հատ պալիմիստ (արագա-
հարուած գնդացիր), Աստուած վկայ
ես առ պօդազը կը գրաւեմ:

— Իմա՞լ կը գրաւես, խնդը, բսաւ
Անդրանիկ ժպտելով:

— Յաւ որ կը գրաւեմ, կը հագցնեմ
ես Թուրք ժանտարմայի զգեստ ար-
ղաքներուն, ինքս ալ կը հագնիմ
Թուրք սպայի պէս, կը տնկեմ Թուրք
դրօշակ մը լաթի վրայ, միթրալյեոզ-
ները կը զնեմ չորս կողմը, եւ չիտակ
կ'իջնեմ Տիրիխով Մուսալի վրայով
Պաղտատ: Թուրքերը ի հարկէ կը կար-
ծեն որ իրենցմէ եմ եւ հարցում անգամ
չեն ուղղեր: Եւ մէկ ալ տեսար Պաղ-
տատի մէջ եմ: Առաջուընէ կ'որոշենք
թէ որ տեղ են Անգլիացիները, ուրկէ
պէտք է յարձակինք: Եւ մէկէն կրակ կը
բանանք Թուրքերու ետեւէն: Մնացա-
ծը դուն ալ կը հասկնաս: Անդրանիկ,
այ չէ մի բսեր. ձգէ առաջարկ ընեմ
Թուսերուն, վալլահ կը յաջողի:

Անդրանիկը լուռ էր:
խօսք չէր ըսեր:

Մարտական այդ երկու հեղինակու-
թիւններու առջեւ ի հարկէ ինծի
խօսք չէր իյնար:

— Անդրանիկ. հայրիկս, բան մը ը-
սէ, գէ, ի՞նչ ես պապանձեր:

Անդրանիկ դարձաւ ինծի:

— Ինչէ՞ր կ'ըսէք. փաշա, չէ որ Սա-
րըղամըշի կռիւը Թիֆլիսէն հասնող
250 հոգին եւ իրենց երկու պոլիմիստ-
ները վճռեցին: Ինչքի մօտ բան է:

— Հա՛, ճա՛ն, տեսա՞ր, ատանկ բան
է եղեր:

— Երկու խնդիր մէջ ենք մնացեր,
բսաւ Անդրանիկ սրտնեղած, ես, հա-
չիւ չենք ըներ որ Թուսը ձեզ նախ Թոյլ
չի տար, հայտէ ան նոր է, քու ալ խել-
քըդ չի հասնիր, բսաւ Անդրանիկ ին-
ծի դառնալով:

— Իսկ եթէ Թո՞յլ տայ: Ես գիտեմ,
ան ալ Թող մերժէ: Ըլլալիք բան է թէ
չէ, դուն ան ըսէ:

— Երեւու լու տղայ, ալ կը բաւէ,
Մուրատ, խալդում, բայց չեն ձգեր,
չեն ձգեր...

Մուրատ տխրեցաւ: Անդրանիկը ի-
րաւունք ունէր: Խնդացեր ու ճամբեր
էին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ.— Հ. Մկրտիչ Պօ-
տուրեանի խմբագրութեամբ, 1923
Թուին Պուքրէշում հրատարակուած
«Դիցաւանի» անուն պարբերական գըր-
քոյկին մէջ, որից մի օրինակ հրատա-
րակիչը բարեհաճել է ուղարկել եւ
ինձ, Թ-ԺԱ երեսներում Մեր լեզուն
վերնագիրը կրող յօդուածում ի միջի
այլոց կայ Ամէն բառի ուղղագրու-
թեան հարցը:

Ըստ Դիցաւանի, ամենը պէտք է(ա-
մէն) «է»ով գրել, համայն բառից է
չինուած, Հ գիրը ընկած է, եւ այ՝
«է»ի վերածուած, բայց ամենէն, ա-
մենուն կարելի է «ե»ով գրել:

Վերոյիշեալ յօդուածում պետեղուած
սոյն նախադասութիւնը՝ «Դիցաւանի
յաջորդ Թիւերուն մէջ էջեր կը նուի-
րենք, եթէ ո եւ է աշխատակից ջանայ
լուսաբանել եւ մեզ համոզել»,ինձ դըր-
դեց գիմելու Դիցաւանի հրատարակ-
չին եւ իմ կարծիքս յայտնելու այդ
յօդուածի մի քանի կէտերի մասին:

Սակայն երկու ամիս վերջը, մի բաց
նամակ ստացայ որի մէջՀ. Պօտուրեան
յայտնում է թէ «ամէնի մասին այլեւս
ամենքէն ընդունուած է այս ձեւը, եւ
որ ճիշդը «ամէն» էր եւ հայր Արսէն
Ղազիկեանի «Մի գրէք» գրքին մէջ եւս
ապացուցուած է այդ», այսինքն՝ այդ
մասին այլեւս ոչ մի տարակուսութիւն չի
կարող լինել:

Զգիտեմ որքան օգտակար է ի զուր
ջուր ծեծել եւ ժամավաճառութիւն
պիտի համարեն իմ այս տողերըընթեր-
ցող հմուտ հայագէտները, քանի որ
«Ամենը ամէն գրողները բազմաթիւ
են, մասնաւորապէս արեւմտահայե-
րիս մէջ, որոնք անշուշտ համոզմուն-
քով ընդունած են այդ ձեւը, մանա-
ւանդ երբ մէջտեղում այդ ձեւն ապա-
ցուցանող մի յայտնի հայկաբան կայ,
Հ. Արսէն Ղազիկեանի նման մի նշա-
նաւոր դէմք:

Բայց եւ այնպէս, արդեօք աններե-
լի՞ պիտի համարել ակնաւոր անձե-
րու տեսակէտին համակարծիք չլինե-
լը, չէ՞ կարելի ընդունել որ նոյնիսկ
հեղինակաւոր անձինքն էլ երբեմն կա-
րող են Թիւրիմացութեան մէջ ընկնել
ուրոյ կէտերում Բննադատութիւննե-
րը բազմազան են եւ շատ անգամներ
միմեանց հակասական՝ մինչեւ իսկ
ամենայայտնի գրուածքների վերա-
բերմամբ, ուր մնաց Մեր լեզուի մէջ
գտնուած մի բառի ուղղագրութեան
մասին,, որ՝ առ ի չգոյէ հայ-լեզուա-
բանական կաճառի, երկու, երեք հատ-
ուածների է բաժնուած եւ հնարաւո-
րութիւն չէ ունեցած քերականական
հոլովումների, խոնարհումների, ուղ-
ղագրութեան, եւ մինչեւ անգամ որոշ
տառերի հնչումների մէջ մի ընդհա-
նուր ձեւ մշակել եւ ընդունել:

Եւ քանի որ իւրաքանչիւր կարեւոր
հարցի համար լրագրական էջերում եւ
պարբերական հրատարակութեանց մի-
ջոցաւ կարծիքների լայն փոխանակու-
թիւնները հնարաւորութիւն կուտան
նոյնիսկ երկար ժամանակից ի վեր
արմատացած մրիպումները եւ թիւ-
րիմացութիւնները լուսաբանելու, ես
եւս այդ տեսակէտից Թելադրուած հա-
մարձակութիւն ստացայ արծարծելու
կրկին ամէն բառի ուղղագրութեան
արցը

Ըստ Դիցաւանի, որպէս թէ ամենը
յառաջ է եկած համայն բառից: Բայց
չէ՞ որ «համայն»ը եւ «ամենը» տար-
բեր իմաստներ ունեցող բառեր են:

Համայն, համայնք, համայնական,
մի հասարակական ամբողջութիւն, մի
խմբակցութիւն. մի ժողովրդական
«մասսա» է նշանակում, (համայն
Թուսաստանը, համայնական խոր-
հուրդ, համայնքների միութիւն,
եւայլն):

Մինչդեռ ամենը կրճատումն է ամե-
նայն բառին եւ երբ անորոշ ածական
յոգնակի իմաստ ունի իւրաքանչիւր,
մէն մի եզակի բառերին:

Ամենայն ազգ եւ ազինք եկեսցեն եւ
...

Զամենայն զօր միանգամ կատարեսցէ
...

Ամենայն ինչ տուաւ ի ձորէ իմէ
Աշխարհ ամենայն, առ խն նայեցեալ..

— Եւ դեռ շատ ուրիշ հատուածներ, ո-
րոնք մեր ամենահին մատենագրու-
թեանց մէջ «ե»ով են գրուած:

Զմոռանանք նոյնպէս յիշելու որ մեր
լեզուի մէջ ունինք եւ Ամէն «է»ով
գրուող մի ուրիշ բառ, որ թէեւ առ-
նուած է հին եբրայեցերէնից կամ ա-
րաբերէնից (երկու քոյր լեզուներ),
ամէն բառից սերած, բայց եւ ընդուն-
ուել է մեր գրականութեան մէջ եւ ու-
նի տարբեր իմաստ: Ամէն նշանակում
է.

ճշմարիտ, իրաւ:

Ամէն, ամէն ասեմ ձեզ...
Ամէն հայր սուրբ...

Եւ փառք յաւիտեանս, ամէն, մի
բառ որ մեր ամենօրեայ «Հայր Մեր»ին
մէջ կրկնւում է:

Եւ արդեօք աւելի ուղիղ չէ՞ր լինել
մի մշակուած լեզուի գրականութեան
համար որ երկու տարբեր իմաստներ
ունեցող նոյնահնչիւն բառերը՝ որոնց
մէկը անորոշ ածական եւ միւսը մակ-
բայ է, տարբեր ուղղագրութիւն ունե-
նային:

Կովկասահայ նախկին մի յայտնի
ուսուցիչ՝ Գր. Վանցեանի Թիֆլիսում
հրատարակած «Գրաբարի ուղղագրու-
թիւն» անուն աշխատութեան
թեան մէջ, եւ արեւելահայ գրողների
մեծագոյն մասը ամենը «ե»ով են գը-
րել, եւ գիտեմ ինչու Արեւմտահայե-
րիս մէջ ամենը «է»ով գրելու ձեւն է
ընդունուել:

Ես յաւակնութիւն չունիմ բնաւ, մեր
լեզուի մէջ գտնուած մի ո եւ է բառի
[illegible] ուղղագրութիւնը յեղաշրջող
հանդիսանալու, բայց եւ այնպէս եթէ
իմ վերոյիշեալ տարակուսութիւններ օ-
րինաւոր եւ ճշմարիտ նկատուին, մի
փոքրիկ ծառայութիւն կը լինէր իմ
այս քայլը մեր լեզուին հանդէպ: Այ-
լապէս, եթէ հմուտ եւ քաջածանօթ
հայագէտներ աւելի համոզիչ փաստե-
րով կը հաստատեն իմ թիւրիմացու-
թեան մէջ գտնուիլս, ուրախութեամբ
կ'ուղղէի իմ սխալը:

Ե. ԼԱԶԱՐԵԱՆ

Ցարգելի Տարագ,

«Ի պէտս զարգացեալոց» ձեր շարու-
նակական դասախօսութեանց կը հետե-
ւիմ ուշի ուշով: Արդարեւ, մեր Մե-
ծասքանչի մասին ձեր նախանձախնդ-
րութիւնը՝ յոյժ գնահատելի է եւ յա-
ւէտ ողբացեալ Հ. Ղազիկեանի եւ
Հորայի գրական ոստիկանի անհարեկիլ
գաւազանը՝ արժանաւորապէս ձեզի կը
վայելէ շաչեցնել: Արդ, վերջին ա-
...ները՝ նորայի սիրատար գրողներ
բեղմնաւոր բառը՝ կը գրեն բեղմնաւոր՝
ինչ որ ուղիղ չէ կարծեմ: Սիրելի Տա-
րագ, երեւի՝ ձեր Արդասի աչքերէն վը-
րիպեր է այս բառը: Ուրեմն յառաջի-
կայ դասախօսութեանցդ մէջ ան ու-
նիմ լսել ձեր հեղինակաւոր վճիռը
այս մասին, բեղմնաւո՞ր գրել, թէ
բեղմնաւոր:

Հետաքրքիր ընթերցող մը

ՌՈՒՍԱՑՄԱՆ ՑԵՆԱՐՆԵՐԸ

«Փրաւտայի վերջին թիւերուն հա-
մաձայն, բուն ռուսական խորհրդային
դաշնակցային հանրապետութեան
մէջ, որ, ինչպէս յայտնի է առաջին
է Խ. Միութեան մէջ՝ իր տարածու-
թեամբ եւ բնակչութեամբ, եւ իր մէջ
ունի ինքնավար շրջաններ ու հանրա-
պետութիւններ՝ ինչպէս, օրինակ,
Ղրիմը, Թաթարիստանը, Պուրեաթ-
մոնկոլական հանրապետութիւնը եւն.
— որոշուած է կիրարկել ռուսական
այբուբենը: Այս շրջանները եւ հան-
րապետութիւնները, մեծ մասով, մին-
չեւ յեղափոխութիւնը չունէին իրենց
սեփական տառերը, իսկ մէկ մասը կը
գործածէր արաբական տառեր: Յե-
ղափոխութենէն վերջ, անոնք սկսան
գործածել լատինական այբուբենը՝
բոլշեւիկներու հրահանգով:

Նոր կարգադրութեամբ, ուրեմն,
լատինականը կը փոխարինուի ռուսա-
կան տառերով, այն տարբերութեամբ
թէ «լատինականը մացուած էր խա-
փանարարներու կողմէ, այդ փոքր ժո-
ղովուրդներուն կապը խզելու համար
ռուս մեծ ժողովուրդին հետ»:

Ինչպէս հաղորդած էինք, առաջին ան-
գամ ռուսական տառերը սկսած են
գործածել Ղրիմի մէջ, ուր, «բազմա-
թիւ ժողովներու մէջ, տեղական բնակ-
չութիւնը իր մեծ հրճուանքը յայտնած
է»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ
եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-
րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄՈՄՈՒԼ

ՈՒՐ Է ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս
խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26
Յուլիս).

— «Ամիսներու վարանումներէ յե-
տոյ, հակադաշնակցական տարրերը
որոշեր են, վերջապէս, բոլորովին
աչք գոցել Էջմիածնի մէջ կատարուած
վերջին ահաւոր ոճիրին վրայ, ամէն
գնով ուրանալ Կաթողիկոսի սպանու-
թիւնը, Մայր Տաճարի թալանն ու
փակումը եւ ամէն ինչ Էջմիածնի մէջ
տեսնել «անփոփոխ» եւ «անսասան»:
Իսկ այդ բանը ընելու համար՝ կը յե-
նուն «պաշտօնական» եւ «մասնաւոր»
գրութիւններու վրայ, զոր երեքուկէս
ամսուան արտասովոր ճիգերէ յետոյ,
վերջապէս, յաջողած են բերել տալ
Էջմիածնէն կամ, աւելի ճիշդը, Երե-
ւանէն

Մեր հակառակորդները, փոխանակ
դատապարտելու Հայ Եկեղեցին նիւ-
թապէս ու բարոյապէս քանդող եւ ա-
մենածանր ոճիրներ գործող Խորհրդա-
յին կառավարութիւնը, ամէն գնով
կ'աշխատին ծածկել զայն, ընդվզե-
ցուցիչ իրականութիւնը, կը պաշտ-
պանեն քանդիչ ու ոճրագործ կառա-
վարութիւնը եւ, ընդհակառակն, փո-
ղոցային հայհոյանքներ կը թափեն
Դաշնակցականներու հասցէին, որոնց
միակ մեղքն այն է, որ կը ձգտին երե-
ւան բերել ճշմարտութիւնը եւ ոչինչ
կ'ուզեն ծածկել հայ հասարակութե-
նէն:

Էջմիածնի ողբերգութեան մասին մեր
հաղորդած տեղեկութիւնները «հերքե-
լու» համար, մեր հակառակորդները
կ'ըսեն.

Ինչո՞ւ չհաւատալ Գէորգ եւ Արսէն
արքեպիսկոպոսներուն, որ կը պըն-
դեն թէ Կաթողիկոսը «բնական մա-
հով» մեռած է, եւ հաւատալ Հայաս-
տանէն արտասահման եկած Իրանցի-
ներուն, որոնք կ'ըսեն թէ Կաթողիկո-
սը սպաննուած է բոլշեւիկներու կող-
մէ:

Սակայն, մանուկներն իսկ պէտք է
որ հասկնան թէ՝

ա) Գէորգ եւ Արսէն արքեպիսկո-
պոսները այսօր կը գտնուին Խորհր-
դային Չեկայի խեղդող ճիրաններուն
մէջ եւ չեն կրնար ըսել ճշմարտութիւ-
նը, մանաւանդ որ այդ ճշմարտութիւ-
նը պիտի ըլլայ մահացու ամբաստա-
նութիւն մը Խորհրդային կառավարու-
թեան հասցէին.

բ) Գէորգ եւ Արսէն արքեպիսկոպոս-
ները եթէ տարիներէ ի վեր յայտնա-
պէս Չեկայի վարձկաններն ալ չըլլա-
յին եւ մահէն իսկ չվախնալով ուզէին
ճշմարտութիւնը տեղեկագրել արտա-
սահմանի հայութեան, անոնց գրած-
ները երբեք չպիտի հասնէին արտա-
սահման, քանի որ ոչ մէկ նամակ կըր-
նայ անցնիլ Խորհրդային սահմանը՝
առանց նախօրօք ենթարկուելու Չե-
կայի խստագոյն գրաքննութեան:

գ) Եթէ Կաթողիկոսի «մահէն» ե-
րեքուկէս ամիս յետոյ, Էջմիածնէն,
վերջապէս «պաշտօնական» կամ «մաս-
նաւոր» գրութիւններ են հասած ար-
տասահման, ատիկա պարզապէս կը
նշանակէ միայն, որ Խորհրդային կա-
ռավարութիւնն ինքը պէտք է տեսած,
ուզած է, թոյլ է տուած եւ նոյնիսկ
թելադրած է որ նման գրութիւններ
ղրկուին արտասահման: Այլապէս Գէ-
որգ եւ Արսէն արքեպիսկոպոսները,
եթէ Չեկայի վարձկաններն ալ ըլլա-
յին, մահուան սարսափի տակ չպի-
տի յանդգնէին երբեք որեւէ տող գրե-
լու եւ արտասահման ղրկելու ինքնա-
բերաբար

դ) Անհերքելի մտածմութիւն պիտի
ըլլար սպասել, որ Խորհրդային կառա-
վարութիւնը որեւէ ատեն թոյլ պիտի
տար իրեն ենթակայ անհատներու, որ
արտասահմանի հանրութեան հաղոր-
դեն իր գործած եւ ծածկել ու-
զած ոճիրի մասին: Եւ շատ բնականա-
կի ըլլար սպասել, որ ան ընդհակա-
ռակն պիտի գործածէր իր կամքին են-
թակայ անձերը, իր ոճիրը ծածկելու
համար:

Միւս կողմէ՝ Դաշնակցական մամու-
լի տուածտեղեկութիւնները հիմնուած
են Հայաստանէն վերջերս դուրս ե-
կած եւ, ուրեմն, Խորհրդային Չեկայի
երկաթէ թաթէն ու մահացու սպառ-
նալիքէն ազատած հաւատարիմ Իրան-
ցիներու պատմածներուն վրայ: Յայտ-
նի է, որ Խորհրդային կառավարու-
թիւնը վերջերս իր սահմանէն դուրս
կը քշէ բոլոր օտարահպատակները,
եւ հաւատարիմ Իրանցիներ, մահմե-
տական թէ քրիստոնեայ, Պարսիկ,
Թուրք թէ Հայ, անցած են Հայաստա-
նի սահմանը եւ մտած Պարսկաստան:
Անոնք ոչ մէկ շահ ունին եւ ոչ ալ որեւէ
վախ ունին սուտ խօսելու: Եթէ ա-
նոնք, քրիստոնեայ թէ մահմետական,
Հայ թէ Պարսիկ անխտիր, միաբերան
կ'ըսեն թէ Հայոց Կաթողիկոսը սպա-
նուած է Էջմիածնի մէջ եւ միաժա-
մանակ կուտան նաեւ սպանութեան
մանրամասնութիւնները, ինչ հիմ
կայ բնաւ չհաւատալու անոնց բառե-
ներուն եւ, ընդհակառակն, անվերա-
պահօրէն ընդունելու Գէորգ եւ Արսէն
արքեպիսկոպոսներու հաւաստիքնե-
րը, որոնք տրուած են Խորհրդային
հրդումով ու թելադրութեամբ եւ
Խորհրդային մահացու հարուածի սպ-
առնալիքի տակ:

Խորէն Ա. Կաթողիկոսի դիակի «ան-
դամահատութեան» յերիւրանքը Գէ-
որգ եւ Արսէն արքեպիսկոպոսներու
գրութեանց մէջ արդէն ցոյց կուտայ
Խորհրդային Չեկայի մատը:

Անվերապահօրէն հաւատալ այդ ակ-
ներեւօրէն թխածոյ գրութիւններուն
եւ մերժել անգամ չըննել Հայաստանէն
եկած օտարահպատակ Հայերու եւ օ-
տարներու պատմութիւններուն, կը
նշանակէ գիտակցաբար հրաժարիլ
ճշմարտութիւնը գիտնալէ եւ հաղոր-
դելէ հանրութեան»:

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԽՄԲ.— Օգոստոս 4ին լրացաւ Սե-
բաստացի Մուրատի մահուան քառա-
սնամեակը: Ցարմար առիթ մը վերա-
պանելու այդ առթիւ. Ներկայացնել
հերոսին կեանքն ու գործը, աշխատու-
թեան կը յանձնենք հետեւեալ դրուա-
գը — դրուագ մըն է որ կը պատ-
մէ:—

Երբ Մուրատ Կովկաս հասաւ իր Ս-
եւաստիոյէն վերջ, Անգլիացիները դեռ
չէին գրաւած Պաղտատը: Թուրքէն Ա-
մարայի ամօթալի պարտութենէն վերջ
նոր ուժերով կը պատրաստուէին պա-
շարել այդ քաղաքը եւ կը յառաջանա-
յին արդէն: Պաշարումը շուտով կը
սկսէր: Նստած էինք Անդրանիկի եւ
Մուրատի հետ Հայկական Զօրքի ճա-
շը.

— «Անդրանիկ, գիտե՞ս ինչ կայ»,
բսաւ Մուրատը, իր սովորական ա-
նուշ, համոզիչ ձայնով, որ գիտէր
ազդեցութիւն մարդ համոզելու հա-
մար: Ես ծրագիր մը ունիմ, ինչ
կ'ըսես»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Երզնկայի սարահարթը կը տարած-
ուի դէպի հիւսիս Եփրատի արեւմտ-
եան ճիւղին, Գարա Սուի, որ կ'երթայ
կը միանայ Ակնայ հարաւակողմը «Գե-
տահայր»ին(Եփրատ) արեւելքէն եկող
երկրորդ բազուկին՝ Մուրատ Սուի
հետ.

Դէպի արեւելք կը սեղմուած ճամբաս
լեռներ մինչեւ բուն Հայաստանի կո-
նաձեւ բարձրաւանդակը, ցանցառ
բուսական խաւով մը ծածկուած, եւ
դէպի հիւսիս ու արեւմուտք, Երզնկա
քաղաքէն ոչ այնքան հեռու, կը բարձ-
րանան քարոտ, գորշ կապոյտ ապա-
ռաժներ, նեղ ծործորներով պատառա-
տուած, որոնց մէջէն դէպի հովիտը կը
խուժեն գարնանաջուր հեղեղատներ,
«Նանհալքէն վերջը կրկին անհետանա-
լու համար նոյնքան յանկարծակի որ ո՛
քան գոյացած էին:

Հարաւակողմը ըմբռնելի կը սանձայ
Տէրսիմի խողան, դժնդակ լեռնագա-
ւառը մինչեւ փայլը Մուրատ Սուի,
ուր, հովիտին մէջ, կը հանգչին Բա-
լու եւ Խարբերդ քաղաքները: Տէրսիմ
կանուխէն եղեր հայրենիքն էր աւազա-
կաբարոյ Թափառաշրջիկներու, ան-
կախ Քիւրտերու, վերջին ապաստա-
նարանը Զազաներուն — առհաւական
ժողովուրդի մը փլատակներուն յետին
մնացորդները, որ ատենօք պէտք է
սփրապետած ըլլայ այս մասին մէջ:

Երբեք, նոյնիսկ հարեւանցի կեր-
պով, կարելի չէ եղած նուաճել
Տէրսիմի ամբողջ երկրամասը, եւ
հոն՝ ուր կը դադրին գոյութիւն ունե-
ցող քանի մը ճամբաները, կը սկսի
բուն մարդը արձակարդէն գողերուն եւ
յեղուզակներուն, հոն ու հոն վրանա-
բնակներուն, Թաքստոց մը խամաճուած
ամբոխի, որ հոս կուգայ կը գտնահա-
մի չըջակայ վայրերէն:

Երբ Կ. Պոլսոյ մէջ որոշուեցաւ բո-
լոր Հայերուն վտարումըԹուրքիայէն,
եւ անոնց փոխադրութիւնը Սուրիոյ եւ
Հիւսիսային Միջագետքի անապատը,
այս պաշտօնական որոշումը իրրեւ
կարգադրութիւն մը ներկայացուե-
ցաւ, այն միտքով թէ պատերազմի
այդ միջոցին Պետութեան ապահովու-
թեան համար Հայերուն անվստահելի
նկարագիրը անհրաժեշտ կ'ընէր զայն:
Հրամաններ տրուեցան, փոխադրու-
թիւնները փութացնել ամէն տեսակ
միջոցներով, կառք, սայլ եւ դրաստ
ճարել եւ տեղահանուածներուն հոգ
տանիլ:

Բայց այս պաշտօնական հրամաննե-
րուն հետ մէկտեղ գաղտնի հրահանգ-
ներ կ'երթային, որոնցմով կառավա-
րական բարձր պաշտօնատարներուն
կը հասկցնէին նաեւ, թէ Հայերուն
տարագրութեան նպատակն է անոնց
ամբողջովին ոչնչացումը, թէ անոնց
գոյքերը պէտք է գրաւուին եւ կէսը
պէտք է յանձնուի Իթթիհատի սըն-
տուկներուն, եւ միւս կէսը պիտի մը-
նայ յանձնողներուն: Հայերուն ան-
շարժ կալուածները պէտք է փոխան-
ցուին յառակապէս կազմուելիք արտա-
սովոր մարմիններու, որոնք պիտի կա-
ռավարեն անոնց տուներն ու անշարժ
ինչքերն ու հողերը: Գաղտնի այն կէ-
տին, թէ ինչպէս պէտք է ի գլուխ հա-
նել Հայերուն ոչնչացումը, հրահանգնե-
րուն մէջ կը հրամայուէր՝ այնպէս մը
ընել որ գործը, այսինքն ոչնչացումի
գործը ուրիշներուն ձեռքով կատար-
ուի, եւ կառավարական օրգանները ի-
րենք չմասնակցին: Մինչ որ այդպիսի
փոխադրութիւններու յառակից գըր-
կումները, հիւանդութիւնները եւ ա-
մէն տեսակ դժբախտութիւններ ար-
դէն կը բաւէին հայ ժողովուրդը ոչնչա-
ցնելու մտադրուած նպատակը ինքնա-
բերաբար իրագործելու համար:

Սակայն երկրին ներսերը կառավա-
րական բոլոր ներկայացուցիչները հա-
սամիտ չեղան այս հակամարդկային
հրահանգներուն: Այո, հարկադրուած
էին պաշտօնական հրամաններուն:
Այո, հարկադրուած էին պաշտօնա-
կան հրամաններուն համակերպիլ,
բայց կրնային երկարաձգել հրահանգ-
ներուն գործադրութիւնը ի չգոյէ հա-
ղորդակցութեան ճամբաներու, եւ այս
կերպով դիւրութիւններ ընձեռել տա-
րագրութեան զոհերուն եւ
գտնել իրենց օտարաշատ պաշտօննա-
ները:

Սակայն հեզնական անունով «Մի-
ութիւն եւ Յառաջդիմութիւն»կուսակ-
ցութեան ազդեցութիւնը երթայով կ'ա-
ճէր կը զարգանար Կ. Պոլսոյ մէջ, եւ
կառավարական բոլոր այն գլխաւոր
պաշտօնատարները, որոնք չէին հա-
մակերպեր, անպայման ու անխնայ,
կոմիտէին գաղտնի հրամաններուն,
ստիպուեցան լքել իրենց պաշտօնը,
կամ տեղափոխուեցան եւ «չէզոքաց-
ուած» դիրքի մը վերածուեցան:

Երզնկայի գաւառակներին մէջ հա-
զարաւոր Հայեր համախմբուած էին,
եւ նոյնիսկ այս հազարաւորները կո-
տորակ մը միայն կը կազմէին այն
բազմութիւններէն, որոնք զանազան
շրջակայ երկրամասերէ քշուած տա-
րագրուած էին: Գրեթէ բոլոր այրերը
եւ անթիւ կիներ ու աղջիկներ արդէն
դէպի լեռ հասաքոյթի բանակատե-
ղին կը քշուէին, Քիւրտերէն կը ջար-
դուէին կամ կը մեռնէին, անկարելի
ըլլալով տակաւ չարաչար զրկումնե-
րուն:

Գարահիսարի վերջին բնակիչներուն
խումբն ալ այդ հաւաքավայրը տար-
ուեցաւ: Սիրանոյշ եւ Լուսօփետ Կրա-
պովիչ, որոնք Շուստ պէյի մասնա-
ւոր հրամանին շնորհիւ կրցած էին
հարկ եղած քանակութեամբ իրենց ա-
մէնէն անհրաժեշտ բաները հոգալ, ա-
նոնց այնքան առատ նպաստ նեղութեան հա-
սած էին այդ առաջին կեդրոնավայրը
դանդաղաշարժ եղնասայլի փոխա-
դրութեամբ: Ո՞վ գիտէ ինչ պատճա-
ռով, վերապրողներուն այս շարքը ան-
վնաս եկած էին մինչեւ Երզնկա, եւ
առաջին անգամ հոն իմացան ուրիշնե-
րու պատմութիւններէն, թէ ինչ վը-
տանգներու մէջէն անցած էին, թէ ինչ
ահաւոր հալածանքներու եւ դաւաճա-
նութիւններու զոհ եղան շատ շատեր,
Քիւրտերուն յարձակումին նշաւակ:

Այս զարհուրելի լուրերը աւելով
Սիրանոյշ հիմա յայտնապէս կը տես-
նէր, թէ նախազգացումը խաբած չէր
զինքը. թէ ամբողջ տարագրութիւնը
պատրուակ մըն էր միայն հետզհետէ
վատթարագոյն կացութեան: Կ'ըմ-
բռնէր թէ բոլոր այս իրարու նմանող
դէպքերը մանաւոր յառակագիծի մը
համեմատ տեղի կ'ունենային: Բայց
որքան ալ միտքը յոգնեցնէր դէպքերու
այդ յառակագիծը կշռելու եւ գտնե-
լու համար, չէր կրնար խորհիլ որ բո-
վանդակ հայ ազգը պիտի մատնուէր
մահուան, եւ ինչ տեսակ մահուան.

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

(1)

դատ, բոլորովին չուարման մատնուելով Թրքական զօրամասերը, գիշեր ատեն Թշնամին կարծեցին եւ սկսան կոտորել իրար ։ Քիւրտերը մեծ քանակու- թեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ գրաւեցին։ Մնացած Թրքական անջատ զօրամա- սերն ալ սախպունցան քաշուիլ Երզնկայի նահանգին արեւելքը ։

Մազկերտի աշիրէթներն ալ գիշերանց յարձակեցան Մամէքի դաւառակին մէջ շինուած զօրանոցին վրայ եւ մեծաքանակ զէնք գրաւեցին։ Մամէքը կը գտնուի Մունզուր (Մնձուր) եւ Հարչիկ գետերուն միացած տեղը։

Տեսնելով որ զօրամասերուն մէջ գտնուող քիւրտ զինուորները կը միա- նան ըմբոստներուն, Թուրք սպայակոյտը հրահանգ տուաւ որ Սվազի եւ Մա- լաթիոյ զօրաբաժինները յարձակման անցնին

Տէրսիմի աշիրէթները 52 են եւ օրէ օրէ կ'աւելնայ ըմբոստութեան մաս- նակցող աշիրէթներուն թիւը։ Կառավարութիւնը դրկած է յայտարարութիւն- ներ, որոնցմով կը խոստանայ գոհացնել Քիւրտերու բոլոր պահանջները, եթէ վար դնեն զէնքերը. Եւ Սակայն աշիրէթները կարեւորութիւն չեն տար, մա- քրելով անցնիլ տարուան խարէութիւնը ։

Գերմանիոյ ռազմափորձերը եւ Զէխոսլովաքիա

Չէխոսլովաքիոյ զինուորական Գերագոյն Խորհուրդը երեքշաբթի օր գու- մարուելով, որոշեց բացառիկ միջոցներ ձեռք չառնել գերմանական ռազմա- փորձերուն առթիւ, աւելի չծանրացնելու համար կացութիւնը։ Այս մտահո- գութեամբ, նոր զինուորներ պիտի չկանչուին դրօշի տակ, գերմանական ռազ- մափորձերու ընթացքին։ Բայց բանակը պիտի շարունակէ աշխատիլ գիշեր- ցերեկ, զօրացնելու համար սահմանագլուխը, ականներ դետեղելով, փշաթե- լեր հաստատելով, ամրութիւններ եւ պատնէշներ կառուցանելով։

Զինուորական խորհուրդին նիստը տեւեց 90 վայրկեան, նախագահու- թեամբ վարչապետին։ Այս առթիւ մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց ընդհ. սպայակոյտին պետը, աւելցնելով թէ ի հարկին կրնան աւելցնել բա- նակին թիւը (300.000)։ Ժողովին կարծիքը այն էր թէ Գերմանիա կ'ուզէ ահցնել, իր բացառիկ ռազմափորձերով։

Հանրապետութեան նախագահը ներկայ չէր ժողովին, բայց բոլոր տեղե- կութիւնները եւ տրուած որոշումները հաղորդուեցան իրեն։ Նախագահը ան- կողմնակալութեան ընդունեց Անգլիացի միջնորդը, լորտ Ըրնսիմէն, որ միեւնոյն օ- րը խորհրդակցութիւններ ունեցաւ նաեւ գերման պատուիրակներուն հետ։

Փրակայի մէջ լուսաւոր կ'երեւան, տակաւին, մանաւանդ զինուորական խորհուրդի գումարումէն վերջը ։

Անգլիացի միջնորդը լայն տեղեկութիւններ քաղած է բոլոր կողմերէն, բայց տակաւին յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի հաշտեցնէ անհամաձայնութիւն- ները ։

*** Գերմանական Հլինքա, Սլովաքներու ժողովրդական կուսակցութեան վարիչը եւ Թունդ ախոյեան ինքնավարութեան, մեռաւ օգոստոս 16ին։ 74 տարեկան էր ։

Ն Ո Ր Ս ◆ Ն Ո Ր Ե

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ եպիսկոպոսները ժողով գումարեցին, ճշդելու համար իրենց դիրքը հիթլերական իշխանութեան հանդէպ։ Բոլոր գերման եպիսկոպոսները կը մասնակցին ժողովին, բացի Աւստրիացիներէն։ Խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Կ'ըսուի թէ կարտինալ Ֆաուլհապէր մանրամասն տե- ղեկագիր մը կազմած է ցեղապաշտական շարժման մասին ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, պարտաւորութիւններ ունեցաւ միջազգային անիշխանութեան եւ զինման մրցումներուն յառաջացուցած հոսանքին առթիւ, որ պիտի կործանէ մեր արդի քաղա- քակրթութեան Թանկագին նուաճումները, եթէ յաջողի։ Այս առթիւ պարզեց իր երկրին խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, զայն ամփոփելով հոթը հիմնական կէտերու մէջ,— տնտեսական վերականգնում, միջազգային օ- րէնք, դաշնագիրներու պահպանում կամ բարեփոխում, ոչ-միջամտութիւն ու- րիշ պետութեանց գործերուն մէջ, կրճատում սպառազինութեանց, մտաւորա- կան փոխանակութիւն ժողովուրդներու միջեւ եւ միջազգային գործակցու- թիւն։ Ճառը կ'աւարտի ակնարկներ կը պարունակէր միահեծան իշխանութեանց դէմ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բատոր գործարանին գործադուլը վերջացաւ (շատ Հայեր կ'աշխատին այս գործարանին մէջ)։ Նաւահանգստի բանուորներուն վէճը չէ վերջացած տակաւին Բանուորները անտեսելով գեր-իրաւարարին վճիռը, կը սպառնան շարժումը տարածել Միջերկրականի բոլոր նաւահանգիստներուն մէջ, եթէ գոհացում չստանան։ Մետաղագործական հաստատութեանց մէջ ալ խըլ- տումներ կը նշմարուին։ Բանուորներու պատուիրակները Փարիզ եկան, աշխա- տանքի նախարարութեան հրաւէրով ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ առթիւ 1.800.000 տոմսակ ծախուած էր օգոստոս 12ին, 13ին, 14ին եւ 15ին։ Վերադարձը սկսած է արդէն։ Առջի օր վերադարձած էին 650.000 հոգի, 339 մասնաւոր կառախումբերով

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը «բարոյական եւ նիւթական զօրաշարժ» հրատարակեց, բացատրելով կացութեան բացառիկ հանգամանքը, Չինաս- տանի դէմ մղուած պայքարին առթիւ ։ Քոյրերն եւ ճահճատեղը դարձուցելի աւերներ կը գործեն Զինաստանի ճակատական եւ տեղական զօրքին մէջ ։

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ, երիտասարդ օդաչուն որ առաջին անգամ կտրեց Ատլան- տեանը, Վարշաւա հասաւ կնոջը հետ, Մոսկուա երթալու համար։ Կ'ըսուի թէ ներկայ պիտի ըլլայ օդանաւային մեծ ցորահանդէսի մը։

ՊԷՏԱԿԱՆ պաշտօնեաները դաշնակցութիւնը շրջաբերական մը ուղղեց բոլոր մասնաճիւղերուն, որպէսզի պատրաստուին խօսքէն գործի անցնելու, իրենց Թոշակներուն յաւելման համար

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան։ Գեղատիպ հատոր մը, 200 օրինակ տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ Թուղթի վրայ։

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 ֆր. բատ երկրի)։ Դի- մել միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին

S. Biradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ։

Ուխտագնացութիւն

ԱՆԴՐԷՆԻԿԻ գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐ- ՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ, ՍԵՊՏ. 11ին։

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն Թուականը։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 20 օգոստոս, շաբաթ իրիկուան ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

Իր հիմնադրութեան 7րդ. տարեդարձին առթիւ

Տեղի կ'ունենայ 21 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Թագմանեան եղբայրներու օգոստոսին եւ Ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ-Անթուան։

Կը նախագահէ Գ. Ց. ՇԱԼՃԵԱՆ, կը բանախօսէ Գ. Գ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ եւ Գնդ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

«ՍԱՍՆՈՅ ԱՅՐՈՒՄԸ»

Կ'արտասանեն Գ. Ս. Թրուտեան Օր. Մ. Մանուկեան, Եղբարքի Գոլեան, Վ. Վարոնեան, Գ. Ռ. Մանուկեան, Գ. Վարոնեան եւ փոք- րիկն Մ. Մանուկեան։

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափա- քողները կարող են ճաշերնին միասին բերել։

Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ - Հանդիսավայր երթալու Համար առնել 26 եւ 27 թիւ ծան- րակառքերը եւ իջնել 27 թիւի վերջաւորութեան ու հարցնել Թագմանեան- ներու պարտէզը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

21 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէն Լու, Կրան-Բէն, Եօժենըչը յրեաններու օգոստոսին պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պար եւ հաճելի անակնկալներ։ Ձուխ պիւֆէ, կովացուցիչ- ներ եւ առատ պտուղ։

Կարգադիր յանձնախումբը կը սպասարկէ առաւօտեան ժամը 8.30էն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

Մուտք 3 ֆրանք (մուտքի տոմսով կը մասնակցիք վիճակահա- նութեան)։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

— —

1929 սեպտեմբերին հիմ դրուեցաւ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵ- ԿԱՄՆԵՐ հրատարակչականին, որուն նպատակն էր «հաւաքել եւ հրատարա- կութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրողներու երկերը»։

Ուրախ ենք յայտնելու, որ անցած տասը տարիներու ընթացքին, հակա- ռակ տնտեսական անօրինակ տագնա- պին, կրցանք լոյս ընծայել տասը լա- ւագոյն հատորներ ծանօթ գրողներու։

Արդ, կը գտնուինք գործունէու- թեան նոր շրջանի մը սկիզբը։ Նահա- տակ կամ մեռած գրագէտներուն հրատարակութիւնը վերջացած չէ ամ- բողջութեամբ. սակայն մեր նոր կեանքը ու- նի նաեւ իր նոր պարտաւորութիւննե- րը։ Անցեալի անսպառ նիւթերու կող- քին, արդէն կազմուած է Արտասահ- մանի նոր գրականութիւն մը, գրա- կան բոլոր սեռերով Հրատարակչա- կան ուրիշ որ եւ է մարմին գոյութիւն չունի այդ նոր հողը ստանձնելու հա- մար։ Նկատի ունենալով ուրեմն օր- ուան պահանջները, Նահատակ Գրա- գէտներու Բարեկամներ հրատարակ- չական մարմինը նպատակայարմար կը գտնէ ինքզինք կոչել այսուհետեւ՝

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄ- ՆԵՐ իր գոյութեան տալով աւելի ըն- դարձակ եւ ընդհանուր իմաստ մը։

Առանց երբեք շեղելու իր հիմնական նպատակէն, կ'ընդարձակէ իր գոր- ծունէութեան դաշտը, եւ կ'առաջա- դրէ հրատարակել նաեւ երիտասարդ կամ տարէց, կենդանի հեղինակներուն գործերն ալ, պահանջին եւ կարելի- ութեան սահմանին մէջ։

Ցաջորդ հատորը, իր մատենաշարին 11րդը, առաջին փորձն է այս ուղղու- թեամբ, որուն պիտի հետեւին ի հար- կին ուրիշներ ալ, շնորհիւ ընթերցող- ներու բարոյական եւ նիւթական քա- ջալերութեան, ինչպէս մինչեւ հիմա։

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»

Մատենաշարին 11րդ հատորը

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. հատոր, արտասահմանի գրողներ, տպագրուած շքեղ թուղթի վրայ եւ բազմաթիւ նկարներով։ 232 էջերէ բաղկացած ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ մը, ուր քով քովի եկած են իրենց արձակներով ու քերթուածներով խումբ մը գրողներ։

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պոլքաններ 25 ֆր., միւս երկիրներ՝ 40 սէնթ։

Այժմէն կարելի է տալ ապսպրանքները միշտ կանխիկ՝ դիմե- լով կեդրոնական հասցէին.— **M. Barsamian, 121 Rue Marcadet. Paris (18e)**

Մասնաւոր զեղչ գրավաճառներուն եւ մեծաքանակ գնողներուն։

ԺՈՂՈՎԱՏԵՂԻ

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հայ Լե- գէոնական Միութեան կողմէ պիտի տօնուի «Արարա»յի ճակատամարտի 20րդ. տարեդարձը 9 Հոկտեմբերին ։ Կը խնդրուի Լիոնի եւ Տէսինի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ու- նենալ սոյն թուականը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Կ. Խաչի Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Մասնաճիւղս շնորհակալու- թեամբ ստացած է տիկիններ Վ. Քէօ- լէեանէ 50 եւ Ն. Գասպարեանէ 30 ֆրանք։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վե- րաբացումին՝ Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ'ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը։ Փափաքողներէն կը խնդրուի դի- մում ղրկել մինչեւ Օգոստոս 25, հե- տեւեալ հասցէին,— Ց. Գ[illegible] , 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

ԴԱՄԵՐԻ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REX

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնաց

վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dessesme — PARIS (13)

ՃԱՄՓՈՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈԽԱԴՐԵԼՈՒ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռուսիոյ մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու Փափաքողները կրնան ղրկել իրենց գնած ապրանքները։ Ռինտէրվոստ եւ Թոյակ դրի մեքենաներ կը գնենք ու կը ծախենք ստոր դրամներ։ Կը ստանձնենք ապրանքներու ըստ [illegible] եւ ապահովագրութիւն։ Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պակածներու

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Ընտրողական, Անմրցելի։ Անխառն, Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէն Թով Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՃՕՇԿՈՒՆ

4, Rue de la BUTTE. 4

Place d'Aix – Marseille.

Հանրածանօթ խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարե- լու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այ- ցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը, ճաշակելու հա- մար իր ընտիր կերակուրները, հոյա- կապ

ՓԻՏԷԼԻ - ԵՕՂՈՒՐԹԼՈՒ - ՏԷՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ։

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ՐԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԶը։ Անուշաբուրական օղիներ՝ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գլխացաւ կու տան եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան. խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԶը որուն անվնասութիւնը բժշկական փորձերով հաստատուած է

Dalakupeian 8 Rue Suffren.

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը, որ կը բանի ինք տարիէ ի վեր։ Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորում, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով։ Մանրամասն Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

Hommes **Dames**

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

en

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

'59 rue Lafayette Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ։ ամէն տեսակ խնդիրներու Օրէնքի դատեր, ամէն չեղուած Թղթածրարութիւններ։ Նոթերաւ եւ իրաւական ձեւակերպութիւններ եւ ամուսնութիւն, փոխանակութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու յանձնառութիւն։ Իրաւագիտական գիտութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Յառաջնորդութիւններու յանձնառութիւն։ Փաստաբանական արձանագրութեան ձեռնարկներու ...։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 19 AOUT 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3812

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՉՔ_ԱԿԱՆՋ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Կրնայինք, տակաւին, աւելի դառնաւոր հանգոյցներ յիշել [illegible] ներքին եւ առ հասարակ նոր Թուրքիոյ հոյլական քաղաքականութեան ծալքերէն: Բայց կը բաւէ, առ այժմ :

Կը բաւէ ինչ որ գրեցինք, արթնցնելու համար քնացողները եւ միամիտները :

Մնաց որ, խնդիրներ կան որոնք հրապարակային քարոզութիւն կամ միջնորդութիւն չեն վերցներ: Հարկ է դէմ դիմաց [illegible], ներթերը շօշափել, վերլուծել եւ հասարակական եզրակացութեան մը յանգելով գործել :

Այս, մանաւանդ գործել. Մեր բոլոր ձիգն ու այդ նպատակին կը միտի, եւ ոչ թէ ամուլ հետաքրքրութիւններ գոհացնելու :

Բազմազան են գործի, աշխատանքի ձեւերը, ինչպէս ու [illegible] հոլերը, նոյնպէս եւ մանաւանդ այս հարցին մէջ: Իսկ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է Միացեալ ճակատ, իբրեւ նախապայման արդիւնաւոր եւ օգտաւէտ գործունէութեան :

Այս պարագային ալ նոյն տարրական գիտելիքն է որ կը յիշեցնենք, — իւրաքանչիւր հոսանք պարտաւոր է սեղանի վրայ դնել իր տեսակէտները ու գործունէութեան մեթոտները, եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնել, համաձայն իր կարողութեան: Իբրեւ սկզբունք ունենալով աշխատանքի բաժանում :

Այս, ամփոփելով միայն տարրական պարտականութեանց վրայ, անհրաժեշտ է, ամէն բանէ առաջ, ուշադրութեամբ հետեւիլ թրքական գործունէութեան բոլոր երեւոյթներուն, բանաւոր թէ գրաւոր :

Հարկ է սիստեմատիկ հետեւիլ, սերտել, գիտնալ թէ ինչեր կ'ըսեն Թուրքերը, քաղաքական թէ ընկերային տեսակէտով :

Անցեալ շաբթու պարզեցինք մեր մտածումները, այս հիմնական հարցի մասին, մանաւանդ նոր սերունդին թելադրելով ուսումնասիրել թրքական հրապարակութիւնները

Եթէ հիները աւելի բախտաւոր են այս տեսակէտէն, թրքերէն գիտնալով, նորերն ալ կրնան ֆրանսերէն, անգլիերէն կամ գերմաներէն կարդալ :

Թուրքերը իրենք ալ մեզի սատարելու հրապարակութիւններ կ'ընծայեն, քարոզչական նպատակներով :

Ըստ այլ, տարրական պարտականութիւն է հետեւիլ Թուրքերու գործնական շարժումներուն, արտասահմանի, մանաւանդ պալքանեան եւ արեւելեան երկիրներու, ինչպէս եւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ :

Ներելի չէ պատահական կամ կողմնակի գիտել այս շարժումները: Ներելի չէ մանաւանդ քաղաքական կուսակցութեանց համար :

Հաւանք թէ անհատ, ամէնէն համեստն ալ կրնայ աչք - ականջ դառնալ իր ապրած միջավայրին մէջ, ինչպէս կ'ընէ Թուրքը ինք, [illegible] ըլլայ թէ առեւտրական, պետական պաշտօնեայ թէ [illegible] :

Առաջին գործունէութեան օրինակ մը յիշած ըլլալու համար, ըսենք որ Թուրքերը բան-գործ բռած են բարեկամներ շահիլ եւրոպական կամ ասիական երկիրներու մէջ, մամուլի եւ մտաւորականութեան միջոցաւ: Յօդուածներ կը գրեն կամ գրել կուտան, [illegible] եւ երեկոյթներ կը սարքեն, յաճախ ալ կը սպրդին հայկական հաւաքոյթներու մէջ :

Մենք ինչո՞ւ պիտի անճրկէինք այս ճակատներուն վրայ :

Ոչ օտար մամուլը անմատչելի է մեզի, ոչ ալ մտաւորականութիւնը: Եթէ Թուրքը կրնայ ոսկիներ սահեցնել, մեզի ալ միջոցներ չեն պակսիր: Շատ մը պարագաներու մէջ մենք աւելի լայն պատեհութիւններ ունինք, եթէ միայն ունենք քիչ մը յոգնութիւն կրել:

Մնաց որ, ամէն բան դրամի կապուած չէ: Գործեր կան որոնք պարզապէս ուշադրութիւն, արդար հետաքրքրութիւն կը պահանջեն: Ուրիշներ ալ կախում ունին բարեկամական յարաբերութիւններէ, կը բաւէ որ գիտնանք տեւական եւ սերտ հանգամանք տալ անոնց, եւ ոչ թէ ամէն բան մոռնանք, ճառ մը, գինեձօնէ մը կամ հանգիստ [illegible] մը վերջը :

Տեսէք, շատ մը երկիրներու մէջ Հնդիկները կը սահին գետինը, [illegible] ծանօթներու միացած ըլլալով հին սերունդէն: Անհրաժեշտ է նոր շրջանակներ եւ դէմքեր ճարել, — մանաւանդ [illegible] որոնք բազմաթիւներ, զանգուածներ ունին իրենց ետին, ինչպէս եւ բերան, բանաւոր թէ գրաւոր :

Եւրոպական եւ ամերիկեան բոլոր կեդրոններուն, նոյնիսկ երկրորդական քաղաքներուն մէջ ունինք ընդունակ եւ հասուն երիտասարդներ, որոնք իրենց լեզուագիտութեամբ եւ զարգացումով կրնան [illegible] Թուրքի :

Եւ վերջապէս, քիչ մը ամէն տեղ կան հարեւան, բախտակից կամ բարեկամ ժողովուրդներու ներկայացուցիչներ, զաղութ կամ [illegible]ութիւն, որոնց հետ սերտ մտերմութիւնը, իր հարկին գործակցութիւնը մեծ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ մեզի համար :

Դժբախտաբար մենք բոլորովին երեսի վրայ ձգեր ենք այս ճակատը, կառչելով հին գիտելիքներու կամ աւանդութեանց :

Այս ալ ծախքի կարօտ աշխատանք մը չէ: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ գումարներ չի պահանջեր :

Եւ յետոյ ինչո՞ւ անճրկիլ ծախքի առջեւ, երբ խնդիրը կը վերաբերի հիմնական հարցերու ...

Ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն որ կը յաւակնի գործել յանուն հայկական շահերու, դրամին առջե՞ւ է որ կանգ պիտի առնէ: Մանաւանդ այս ճակատին վրայ :

Այս ժողովուրդը ե՞րբ է խնայած դրամը, որ եւ է իրական, շօշափելի գործի համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Մեր համբերութիւնն ալ սահման ունի»

Չեխոսլովաքիոյ հիթլերական Գերմաններուն պատուիրակութիւնը օգոստոս 17ին ընդունելով նախարարական մասնաւոր յանձնախումբին կողմէ, [illegible] մերժեց կառավարութեան ծրագիրը՝ ազգութեանց իրաւունքներու [illegible]: Ի դէմս Հէնլայնի կուսակցութեան խօսեցաւ երեսփոխան Քունտ, որ յիշելով մինչեւ հիմա կատարուած բանակցութիւնները, [illegible] Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին տեսակէտները Երեսփոխանը գիտել տուաւ թէ իրենց յուշագիր եւ կառավարութեան ծրագիրները հասարակապէս հիմ պիտի ծառայէին բանակցութեանց մինչդեռ այսպէս չէ եղած «Այսպէս չերեւար ոչ կառավարութեան ծրագիրներէն, ոչ ալ վարչապետին վերջին զեկոյցէն Ապահոված չէ ժողովուրդներու հաւասարութիւնը Ծրագիրը չի նախատեսեր պետութեան արմատական վերափոխումը Կառավարութեան ծրագիրները որեւէ կերպով չեն համապատասխաներ իրական պահանջներուն եւ չեն մօտենար մեր տեսակէտներուն. Գործնականօրէն նախկին դրութիւններն են որ օրէնքի կը վերածուին, նախորդելով ի նպաստ Չեխերու գործուած անարդարութիւնները Վարչապետին այն տեսակէտը թէ զուտ գերմանական շրջաններ չկան, կը հակասէ յունիս 7ի ծրագրին, որ կը նախատեսէ վարչական միաւորներ հաստատել, համաձայն ժողովուրդներու սահմաններուն: Կառավարութիւնը վարչական բարենորոգում մը կը նախատեսէ ներկայ վարչական բաժանումներու հիման վրայ Կը յայտարարեմ թէ անհաշտելի են կառավարութեան ծրագիրը եւ մեր ծրագիրը՝ այս կէտին վրայ. Դուք կը շարունակէք [illegible] պետութիւնը նկատել իբրեւ ձեր պետութիւնը եւ միայն սահմանափակ կացութիւն մը կը շնորհէք միւս ժողովուրդներուն Իսկ մենք ընդհակառակն կ'ու[illegible] ժողովուրդ, բացարձակապէս հաւասար [illegible] ժողովուրդին Կառավարութիւնը կը մերժէ իրաւական հանգամանք տալ ազգային խմբակցութեանց, համաձայն մեր ծրագրին Կառավարութեան առաջարկները կը պահպանեն կեդրոնացումը Մենք չենք պահանջեր կործանել կեդրոնական խորհրդարանը Մենք կեդրոնական իշխանութիւնն ալ պիտի [illegible] Մենք [illegible] ժողովուրդին գերակշռութիւնը [illegible] ժողովուրդներու օրինականացած գործակցութեամբ: Չեխերուն տեսակէտով, պէտք է որ չեխական լեզուն բացարձակ տիրապետութիւն մը վայելէ: Մեր տեսակէտով, պէտք է հաւասար ըլլան բոլոր ժողովուրդներուն լեզուները :

«Անդունդ մը կայ մեր տեսակէտներուն միջեւ»

Հիթլերական երեսփոխանը շարունակելով իր քննադատութիւնները, յայտարարեց.

— «Անդունդ մը կայ մեր եւ ձեր տեսակէտներուն միջեւ: Մենք ամենալայն ինքնավարութիւն կը պահանջենք: Կառավարութեան ծրագիրը այնքան կը կրճատէ այդ ինքնավարութիւնը որ, այլեւս կարելի չէ խօսիլ ինքնավարութեան մասին: Ամփոփելով, կառավարութեան ծրագիրները կը հակասեն վարչապետին հաւաստիքներուն: Բայց եւ այնպէս, թէեւ անդունդ մը կայ մեր եւ կառավարութեան ըմբռնումներուն միջեւ, մենք պատրաստ ենք շարունակելու բանակցութիւնները պետութեան վերակազմակերպման միջոցներու մասին, համաձայն մեր համագումարի ութ կէտերուն: Ես այժմ ձեզմէ կը սպասեմ բացայայտ [illegible] դիրք մը: Մենք ուշադրութեամբ կը հետեւինք դէպքերու ընթացքին եւ գիտենք որ Զուտէթ Գերմաններուն համբերութիւնը այնքան լայն չէ որքան մերինը Բանակցութիւնները կրնան շարունակուիլ միայն այն ատեն երբ չեխական մամուլին եւ պետական կազմակերպութեանց դիրքը, ինչպէս եւ համապատասխան միջոցները թոյլ կուտան հաղթանակին անհրաժեշտ պայմանները ստեղծելու »:

Գերման երեսփոխանը մեղադրեց նաեւ որ չեխական կառավարութիւնը անմիջապէս եւ պաշտօնապէս պարտաւոր չյայտնեց [illegible] յայտարարութեան մասին: (Այդ յայտարարութիւնը կ'արդարացնէր [illegible] — ոչ թիզ մը հող, ոչ նոր զիջում)

Ի՞նչ պիտի ընէ անգլիացի միջնորդը

Այս տեսակցութենէն անմիջապէս վերջ, չեխական կառավարութիւնը [illegible] մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ գերման երեսփոխանը քննադատեց կառավարութեան ծրագիրները «Ետոյ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին վարչապետին անդամները պարզեցին կառավարութեան [illegible] տեսակէտը Ընդհանուր առումով, կարծիք յայտնուեցաւ թէ հարկ է համաձայնութեան մը յանգիլ, սկզբունքի մասին. Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին »:

Ուրեմն, Գերմանները կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ, ինչ որ կը նշանակէ թէ բանակցութիւնները անել մը յանգած են: Գերման երեսփոխանին յայտարարութիւնները կ'ապացուցանեն թէ վէճը տրուելիք եւ ընդունուելիք զիջումներուն չի վերաբերիր, այլ բուն իսկ սկզբունքներու Գերմաններուն կարծիքով, իրաւունքներու հաւասարութիւն չի կրնար հաստատուիլ ներկայ կարգուսարքին մէջ, Չեխերու եւ Գերմաններու միջեւ. Հարկ է վերակազմել պետութիւնը, ազգութեանց սկզբունքին վրայ, այսինքն դաշնակցային պետութիւն հաստատել :

Այժմ կարգը եկած է անգլիացի միջնորդին, Լորտ Րընսիմէնի, ասպարէզ նետուելու եւ իր դերը կատարելու համար. Լոնտոնի մէջ մտահոգութեամբ հետեւելով դէպքերու ընթացքին, որ եւ է կարծիք չեն յայտներ ելքի մասին: Կառավարութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահէ: Նախարարները եւ կուսակցութեանց վարիչները զոյգ [illegible] խորհրդակցութիւններ կը կատարեն :

ՕՐԸ_ՕՐԻՆ

ԼՈՒՐ ՄԸ, ԼՈՒՐ ՄԸ···

Ռամկավար մամուլը կը շարունակէ գարշելի դիրք մը բռնել, էջմիածնի եւ առ հասարակ Հայաստանի ողբերգութեանց մասին եղած հրատարակութեանց հանդէպ :

Ոչինչ, բացարձակապէս ոչի՛նչ կրնայ համոզել այս երանելիները :

Դժբախտաբար Դաշնակցական մամուլը չունի հեռագրային միջոցներ, ո՛չ ալ [illegible] հարուած մը իջեցնելու համար այս բրածոներու գլխուն :

Եւրոպա կամ Ամերիկա չենք, որպէսզի մեր մամուլը կարենար բոլոր միջոցները փորձել, ամէն բան կէտ առ կէտ եւ օրը օրին ստուգելու եւ յայտարարելու համար :

Ցանկալի տեսած ենք [illegible] վարձել, նոյնիսկ ամէնէն [illegible] իմանալու, աւելի կամ պակաս ճշդութեամբ հաղորդելու համար :

Այսպէս եղաւ էջմիածնի պարագային :

Այս [illegible] մասին պահած վերապահութիւնը [illegible] փոխանակ [illegible]:

Ըսել կ'ուզենք թէ Դաշնակցական մամուլը [illegible] ոտքերէն [illegible] որ [illegible] ..

Բայց արդեօք անոնք համոզուա՞ծ են իրենց այս գարշելի դիրքին մէջ :

Ընդհակառակն. [illegible] ըլլայ, [illegible] օրկանը ·

Օգոստոս 3ի խմբագրականին մէջ, բռնաւոր գոնելով որ Բարեգործականը [illegible] մէջ յառաջ[illegible]թիւն պահած է Հայաստանի մասին, ռամկավար օրկանը ճորէն կը թելադրէ դիմել Փարիզի խորհրդային դեսպանատան, «համառօտ տեղեկատուութիւն մը» ստանալու համար :

Կարդացէք բնագիրը ·

— «Այսօրանը, մինչեւ իսկ այն պարագային ուր մեր դիմումը չառնէ իրմէ սպասուած արդիւնքը, ենթադրելի չէ որ գէշ մեկնաբանուի Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան կողմէ, ու եւ է մնայ պատասխանը ենթականերուն [illegible] ազդեցութիւն մը գործէ արտասահմանի Հայութեան եւ Ս. Հայաստանի յարաբերութիւններուն վրայ. Այնքան բնական է մեր յայտնած հետաքրքրութիւնը՝ ի մասին ամբողջ Հայութեան կեանքին հետ սերտօրէն կապուած Ս. Հայաստանի անցքերուն եւ անձերուն, որ կրնանք յուսալ՝ թէ մեր դիմումը չմնալէ դատ կրնայ օգտակար ըլլալ Ս. Հայաստանի :

Ս. Միութեան Փարիզի դեսպանատունը, որ տարուէ տարի կը մասնակցի Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձին տօնի Փարիզի Հայոց կազմակերպած համախմբումի հանդէսներուն, ինք ամէնէն աւելի պիտի ընդունի՝ որ անկեղծ է մեր դիմումը եւ թէ իրմէ սպասուած՝ փոխադարձ համակրութեան արտայայտութիւն մըն է միայն, հանդէպ նոյն այդ ժողովուրդին որ Հայաստանի եւ Հայութեան ճակատագիրը սերտօրէն զօդուած կը տեսնէ Ս. Միութեան ճակատագրին »:

Դիմեցէ՜ք, դիմեցէ՛ք Միթէ ալ կը [illegible] որ յաջողիք հրատարակուած լուրերուն գոնէ մէկ չորրորդը հերքել :

Հերքել եւ երկու ամսուան վրայ քնացալ, մինչեւ որ ջախջախուած գանկերու ոսկորները [illegible] ձեզ :

ՎԱՀԷ

ՄԻՇՏ ՆՈՐ ԼՈՒՐԵՐԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՍԻՆ

Անատոլական Նամակ, որ կը բաղկանայ հետեւեալ տեղեկութիւններէ (30 յուլիս).—

Ինչ որ լսուած է կաթողիկոսի եւ եպիսկոպոսներու մահուան մասին, բոլորի աղբիւրը Երեւանէն եկած իրանահպատակ Հայեր եւ օտարներ են: Միայն Թաւրիզ հասած Հայերու թիւը 1500ը կ'անցնի, որոնց մէկ մասին նպաստ կը բաժնուի, մարդ գլուխ մէկ թուման :

Երեւանէն եկածները միաբերան կը յայտնեն որ կաթողիկոսը խեղդուած է, երկու եպիսկոպոսներ եւ մէկ վարդապետ սպաննուած են, իսկ մնացեալ միաբաններու մասին ոչ ոք գիտէ ինչ եղած են: Անոնց պատմութեան համաձայն, Ապրիլ 6էն մինչեւ 16, ամբողջ 10 օր էջմիածինը արգելափակուած էր: Երեւանէն եւ գիւղերէն ոչ ոք կրնար մտնել էջմիածնի սահմանները: Վանքին մէջ մնացած էին պառաւ կոյսեր, որոնք բոնի տարած թաղած են կաթողիկոսի մարմինը, չորս զինուորներու օգնութեամբ: Վանքին մէջ մնացած են Չեկային բարեկամները, Գէորգ, Արսէն եւ Վրթանէս եպիսկոպոսները :

Վանքին գոյքերը կողոպտուած, ծախուած են աճուրդով: Ժողովուրդը մեծ խափով մասնակցած է աճուրդին, որպէսզի նուիրական մասունք մը (մանաւանդ գրքեր) ձեռք անցնէ, թերեւս յառաջիկային վերադարձնելու համար: Չեկան իմանալով, աճուրդը դադրեցուցած է :

Էջմիածինէն յուլիս 5—9ին արտասահման հասած նամակները գրուած են մայիս 24ին իսկ Էջմիածնի նամակատունը ծպուած՝ յունիս 26ին, ինչպէս որոշ կ'երեւայ նամակադրոշմէն: Անշուշտ այդ «փութացումն» ալ հետեւանք է Երուսաղէմի պատրիարքին կրկնակի հեռագիրներուն :

*** «Սիոն», Երուսաղէմի պատրիարքութեան օրկանը, իր վերջին թիւին մէջ (օգոստոս) հրատարակած է միայն էջմիածինէն հասած ծանօթ պաշտօնագիրները, առանց որ եւ է խորհրդածութեան: Այս պերճախօս լռութիւնն ալ բան մը կ'ապացուցանէ անշուշտ, երկու ստիպողական հեռագիրներէ վերջ ·

«Հանդէս Ամսօրեայ», Վիէննայի Մխիթարեանց օրկանը, ջերմապէս ներբողելով Խորէն Ա. կաթողիկոսը, զայն կ'անուանէ «նահատակ» :

«Վէմ» եւս չի հաւատար կաթողիկոսին բնական մահուան, եւ պարզելով էջմիածնի ողբալի կացութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնէ կեդրոնական կազմակերպութիւն մը ստեղծել Արտասահմանի մէջ: Միեւնոյն ատեն անտեղի կը գտնէ Մայր Աթոռի փոխադրութեան խնդիրը, որու մասին գրութիւններ երեւցան մէկ-երկու թերթերու մէջ :

Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանը

Սէն Ժոռժ տը Տիտոնէն (Ռուայան) մեզի կը հեռագրեն թէ Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան Գ. խումբն ալ կայան հասած է շատ հանգիստ: Այս խումբը՝ որուն մաս կը կազմեն Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն ընտրուած տղաք, մեկնած էր օգոստոս 16ին :

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ հիւանդութեան մասին տեղեկութիւններ հրատարակած ըլլալով, երեք ամիս դադարման դատապարտուեցաւ Պոլսոյ «Թան» թերթը (թրքերէն): Հայերէն թերթերն ալ տասնական օր դադարման դատապարտուած են, արտատպումներ կատարած ըլլալով :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵԱ ԺՐՆԵՒԷՆ

ԵՏ ՄՆԱՑՈՂԸ ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

Ահա խումբ մը մարդիկներ, վազքի մէջ դէպի նպատակակէտ մը ։

Ամէնքը միասին մեկնած են, ազդանշանի մը վրայ։ Համաչափ քայլերով կը յառաջանան, իւրաքանչիւր մարդիկ կը ջանայ խնայել իր ոյժը, վերջնական պրոհին համար։

Մինչեւ որոշ հեռաւորութիւն մը համախումբ կը յառաջանան, իրար քաջալերելով եւ իրարու ոյժի պահեստը չափելով։

Ահա, մէկը յառաջ կը նետուի, կը փորձէ հեռանալ խումբէն եւ յառաջ անցնիլ։ Ամբողջ խումբը նոր ճիգով մը անոր կը հասնի։

Այժմ՝ կրկին համախումբ կը վազեն։

Սակայն, արդէն կ՚երեւին յոգնութեան աննշմարելի նշաններ։ Թերեւս արդէն պահն է որ ամէնէն կորովին, ամէնէն զօրաւորը առաջ պիտի նետուի ու հեռանայ խումբէն։

Ահա, արդարեւ՝ մէկը, ուրիշ մրցորդ մըն է, որ առաջ կ՚անցնի ու կը փորձէ զատուիլ խումբէն ուարագ հեռանալ։

Կրկին իրարանցում մրցորդներուն մէջ, ամէնքը կը ճգնին անոր հասնիլ։ Եւ խումբը կը քայքայուի, կ՚երկարի՝ համբիչի մը հատիկներուն պէս՝ ճամբուն երկայնքը։ Ետամնացներ կան, կը հեւան ու իրենց միտնները, սպառուած բոլոր ոյժէ, ի զուր կը ձգտին հասնիլ յառաջացողին ։

Պատկերը միեւնոյնն է ժողովուրդներու համար ալ։ Անոնք գրեթէ միատեղ մեկնած իրենց ծոցին մէջ ամբարուած «Թաքուն ոյժ»ը զարթածելով, կը նետուին աշխարհի ճամբուն վրայ յառաջանալու։

Կան որ զատած են այդ «Թաքուն ոյժ»ը զործօն ոյժի վերածելու գաղտնիքը։ Ու կ՚ըսենք թէ անոնք տիեզերք են։ Այս ժողովուրդները վստահ իրենց կարողութեանը, կ՚ուզեն միշտ առաջ նետուիլ, հեռանալ միւս ժողովուրդներու խումբէն եւ կատարել նորանոր նուաճումներ։

«Թաքուն ոյժ»ը ստացած եւ կամ զայն «գործօն ոյժ» (dynamique)ի վերածելու անկարող ժողովուրդներ իրար կ՚անցնին, կը ջանան նախ անոր յառաջացումին արգելք ըլլալ ու յետոյ իրենք իրենց վրայ ամփոփուելով կը ջանան իրենք ալ յառաջ նետուիլ, այդ յառաջացող ժողովուրդին հասնիլ։ Ու կը սկսի վազք մը հսկայական ուր ետ մնալը ներելի չէ, ուր յետամնացը կորսուած է։

Դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը վազեր է պատմութեան ճամբուն երկայնքին, մնալու համար ուրիշ ազգերու հետ։

Դարեր շարունակ ան յաջողեր է ոչ միայն ժողովուրդներու խումբին հետ մնալ, այլ՝ նոյնիսկ յառաջ նետուիլ, երբեմն հեռանալու, կանխելու համար միւսները։ Եւ ձգեր է պատմութեան մէջ նշանաւոր անուններ իբրեւ նշանաքարեր իր անցքին։

Սակայն ճամբան անվերջ է եւ նոր ժողովուրդներ խառնուեր են այս վազքին, աւելի երիտասարդ եւ թարմ ոյժեր։ Եւ Հայը մնացեր է ետ, ֆիզիքապէս յոգնած ու քայքայուած։

Ան այլեւս անկարող շարունակելու իր վազքը, դուրս է մնացեր ազգերու խումբէն ու չար մրցորդ մը տուեր է իրեն անխնայ հարուած մը, խումբէն դուրս նետելով։

Եւ այսօր Հայը եղեր է «Հայմաթլոս», անհայրենիք ու օրէնքէ դուրս։

Ջէ՞ որ յետամնացը կորսուած է։

Ազգի մը համար, ֆիզիքական յետամնացութիւնը, նորէն դարմանելի ձախողութիւն մըն է առաւել մը, երբ յաղթահարենք հոգեկան եւ մտաւորական յետամնացութեան հետ։ Որովհետեւ, այն ինչ որ կը կոչենք «Թաքուն ոյժ» եւ կամ «գործօն ոյժ», որոնք ժողովուրդի մը դիրքը ճշդող ազդակներն են, ճիշդ այդ ոյժերը կը բխին մտաւորական եւ հոգեկան աղբիւրներէ։ Ֆիզիքականը ժամանակի հարց է, վերանորոգուելու համար։

Արդեօ՞ք, դարերու աւերիչ ազդեցութիւնը մեր մէջ յառաջ բերած է բնախօսական այնպիսի փոփոխութիւններ, ուղեղի հիւլէներու այնպիսի դատապարում մը որ ի վիճակի չենք այլ եւս միւս ազգերու առած քայլերուն հաւասար քայլեր առնելու, հոգեկան եւ մտաւորական մարզերուն մէջ։

Որովհետեւ, եւ հոս է ցաւալին, ոչ միայն ֆիզիքապէս ետ ենք մնացած, ոչ միայն քաղաքականապէս կը գտնուինք ստորադաս մակարդակի մը վրայ, այլ եւ մտաւորական եւ հոգեկան մարզերուն մէջ ալ ետ ենք մնացած ։ Այս պարագան աւելի վտանգաւոր է մեր գոյութեան համար։

Այսօրուան հայկական մտայնութիւնը ճիշդ ու ճիշդ կը նմանի 1880ական թուականներու ուրիշ ազգերու ունեցած հոգեբանութեան, թէ քաղաքական ըմբռնումներու եւ ձեռնարկներու մէջ, եւ թէ առեւտրական, ընկերային եւ դաստիարակչական մարզերուն մէջ կամ նոյնիսկ մարտական դետնի վրայ։ Միշտ կէս դարու տարբերութիւն մը կը մնայ մեր եւ մեզ շրջապատողներուն միջեւ։

Մեր դիւանագիտութիւնը եւ քաղաքականութիւնը, եթէ երբեք ունեցեր ենք, ներշնչուած է եղեր ճիշդ այն բակերուն րէրէն որոնք տուեր կուտային ասկից 100 տարի եւ աւելի առաջ հելլենական ապստամբութեան։ Ան տակաւին քաղաք-թանատեղագծական վիճակի մէջ է, երբ ամբողջ աշխարհ եկած է գործնական եւ իրապաշտ։

Ահա մեր վաճառականները, նոյնպէս յետամնաց մրցումի միջոցներուն ըմռնութեանը մէջ։ Անոնք տակաւին 50 տարի առաջուան կազմակերպութեամբ է որ հրապարակ կ՚իջնեն ու կը մնան խամրած եւ չոտկալով կը կորսուին։ Ո՞ւր է այն առեւտրական ձեռնարկը որ կը ներշնչուի արդիական սահմաններով

Մանրավաճառութիւն ըլլայ թէ մեծածախ վաճառականութիւն, պարտին ներշնչուիլ արդիական տեսութիւններէ, եթէ կ՚ուզեն յաջողիլ ու յառաջանալ։ Բայց աւա՜ղ, հայ միտքը ու ձեռներէցութիւնը մնացած են շատ ետ, բաղդատելով մրցակիցներու հետ։

Ընկերային մարզին մէջ նոյնքան ետ ենք մնացած որքան միւս մարզերուն մէջ։ Շատ մը ընկերային ձեռնարկներ տակաւին մեր մէջ մուտք գտած չեն ու կը խորշինք նորութիւններէ։ Բնական է թէ ցարդ ապրած ըլլալով յետամնաց Թուրքիոյ մը մէջ, մեր իսկ յետամնացութիւնը մեր աչքին չէր երեւար ընդհականակն, ատկէ անկէ մեր աւելի ընդօրինակութիւնները մեզի համար կ՚ըլլային խոշոր յառաջդիմութիւններ։ Եւ այդպէս ալ, մենք մեզի կազմած ենք սխալ կարծիք մը մեր մասին։ Այսօր է որ կը տեսնենք թէ որքան ետ մնացած ենք իրական յառաջդէմ ժողովուրդներու քով։

Մեր դաստիարակչական ձեռնարկներն ալ նոյնպէս յետամնաց են, մանաւանդ մեր մամուլը, որ իր բովանդակութեամբ ու տարազովը կենդանի ապացոյց մըն է մեր յետամնացութեան.

Մեր գրականութիւնը տակաւին լալկան ռոմանթիզմ է եւ եթէ կ՚ուզենք ունենալ յառաջադէմ նոր սերունդ մը, պէտք չէ անոր տալ այն տպաւորութիւնը թէ մենք մատաղցու ժողովուրդ մը եղած ենք։ Թէ ջարդուելէ զատ ուրիշ ինչ ենք ըրած։

Նոյնիսկ պայքարի եւ կռիւի մեր միջոցները հին են։ Վաղուան կռիւը ուրիշով պիտի նմանի նախորդներուն։ Սակայն հակառակ ատոր, մենք նորէն հրապարակ պիտի իջնենք 1914էն մնացած մեթոտներով ու կրկին պիտի դառնանք անակնկալի ու նորէն պիտի ըլլանք պարտուած։ Մեր թշնամիներու նորահնար գործելակերպերուն առջեւ անճրկած պիտի մնանք, ինչպէս որ մնացինք 1915ին, մեզի համար անխափանմնաց եղանակով կատարուած բարանդին առջեւ։

Մենք խորշանք մը ունինք նորութիւններէ, որովհետեւ անոնք կը պարտադրեն պատշաճելու ճիգ մը ։

Տուրութեան վարժուած ենք եւ կը խուսափինք բոլոր այն նորութիւններէն որոնք մեզմէ քիչիկ մը ճիգ պիտի պահանջեն։ Ժամանակի ընթացքին է որ կամաց կամաց կ՚ընդօրինակենք այդ «նորութիւնները», երբ արդէն անոնք «նորութիւններ» դարձած են ուրիշ ազգերու համար։ Եւ կը կարծենք թէ յառաջդիմութիւն մը ըրած ենք։

Ոչ միայն նորութենէ կը խորշինք, այլեւ ծուռ կը նայինք բոլոր հին բաներուն որոնք ներկայացուած են մեր սովորութենէն տարբեր ձեւով մը։

Ի՞նչ օգուտ «Թաքուն ոյժ»ի մասին խօսիլ, ու պարծենալ անով, երբ անոր գործածումը այս ժողովուրդի կեանքի ճամբան հարթելու եւ անոր տալու ազգերու խումբին մէջ իր արժանի տեղը։

Բայց ատոր համար, հայ վարիչները պէտք է փոխեն իրենց մտայնութիւնը եւ փնտռեն նոր ճամբաներ։ Նախ սա ժողովուրդին տալու ինքնագիտակից դաստիարակութիւն մը, ապա անոր ուղին ցանելու հոն ուր պէտք է երթայ։ Իսկ եթէ այս վարիչները չեն կրնար փոխել իրենց հոգեբանութիւնը, պէտք է փոխել զանոնք։ Դնել երիտասարդներ՝ ըմբռնման նորագոյն ուղիներով քալելու։

Որովհետեւ չեմ կարծեր թէ իրապէս մեր մէջ տեղի է ունեցած բնախօսական փոփոխութիւն մը որ մեզ արգիլէ անմիջապէս յարելու նորագոյն յառաջդիմութեանց։ Ո՛չ. եղածը պարզ թմնաւորում մըն է, թմրեցուցիչ թմնաւորում մը զոր առացած ենք դարերու ընթացքին Թուրքին հետ մեր շփումովը։

Բայց այլեւս պէտք է սթափինք

Տեղ տուէք երիտասարդներուն ։

ՊԵՐՃ

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածաշարքը առուցած ենք Լիոնէն։ Յօդուածագիրը խմբագրութեան ուղղած նամակով մը կ՚ըսէ.

— «Այս յօդուածը գրելուս բուն ներշնչողը եղած է խղճիս հետ հաշտուիլ եւ իմ դիրքս որոշել, ճկատի ունենալով որ դեռ շատեր զիս համայնավար կը կարծեն, իսկ ուրիշներ ալ Դաշնակցական։ Իրականութիւն չէ ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը» .—

Ա.

Երիտասարդ տարիքէս, հազիւ 17—18 տարեկան, համայնավարական շարժումը զիս ներգրաւեց։ Երբ Մայիս Մէկերուն, համայնավարները ցոյցի կ՚ելլէին կարմիր դրօշներով, աղմկալից բացագանչութիւններով, զիս կը գամէին տեղս կը կարծես։ Երբ կը տեսնէի այդ մարդոց եռանդը եւ խանդավառութիւնը, հակառակ այն ժամանակի ոստիկանական խստութեանց, կը մղուէի աւելի մօտենալ անոնց եւ հասկնալ թէ վերջապէս ի՞նչ է իրենց «գաղտ» ինքզինքս հարց կուտայի թէ կամ իրենց ուզածը լաւ բան մը ըլլալուն համար կը հալածուին եւ կամ չէ՞ ճամբայ բռնած ըլլալով։

Եւ ահա իրենց մամուլին մօտեցայ, եւ քանի կը կարդայի «Իւմանիթէ»ն, ինքզինքս այլեւս արթնցած կը կարծէի։ Կարծես աշխարհին ցաւերը կ՚ըմբռնէի եւ շատ անգամներ ի՜նչո՞ւ ծածկեմ, աչքերս արցունքով կը լեցուէին։ Կարդացի նաեւ կոմունիստական գրականութիւնը, անոնց հրատարակութիւնները, անոնց վարիչներու դեկոյցներ, Թորէզի, Մարտիի, Քաշէնի, Տիլլոյի եւայլն։ Ինքն իրենս կ՚ըսէի.

—«Այս մարդիկը ինչ զեղեցիկ, մարդկային, աղնուական գաղափարներ ունին, արդեօք կարելի պիտի ըլլա՞յ զանոնք գործադրել»։ Եւ այդ խօսքիս պատասխանը կը գտնէի.— այո, քանի որ խորհրդային Ռուսիան արդէն նոյն ճամբէն կ՚երթայ եւ կ՚ուզէ կուզայ Գերմանիոյ, վերջն ալ Ֆրանսայի, որ մըն ալ Թուրքիոյ։ «Իւմանիթէ»ն կը զիս համոզողը եւ այսպէս խորհիլ տուողը

Որքան ուրախ էի որ մեր Հայաստանն ալ Խորհրդային էր։ Այսպէս սկըսայ Հայաստանով ալ հետաքրքրուիլ եւ հայ կոմունիստներու մօտենալ եւ անոնց մամուլն ալ կարդալ, Հայաստանի մասին տեղեկութիւններ առնելու համար։ Վերջապէս որ մը արձանագրուեցայ Հէկին։ Կրնամ ըսել որ Հօկին ամէնէն երիտասարդ անդամն էի Լիոնի մէջ։ Մէկ երկու տարի վերջ, Հօկեան ընկերներս առաջարկեցին ինծի որ Ֆրանսական կոմկուսի անդամագրուիմ։ Արդէն դաղափարով ալ ինքզինքս պատրաստուած զգալով, մտայ Ֆրանսայի երիտասարդ կոմունիստներու շարքին մէջ։ Ըսեմ որ առաջին օրէն իսկ Ֆրանսացիներու հետ նստիլ եւ վիճիլ չէի սիրած, որովհետեւ անոնց ներքին գործերը զիս չէին հետաքրքրեցին։ Կ՚ուզէի աւելի հայկական կեանքի մէջ գործել, օրինակ՝ Հօկին մէջ եւ Հայ Աշխատանքի խումբերու մէջ կը փափաքէի Հայաստանով զբաղիլ ։

Այս տեսակէտս կը բաժնէին նաեւ միւս բոլոր ընկերներս։ Բոլորն ալ գրեթէ անխտիր Ֆրանս. բջիջներու ժողովներուն չէին յաճախեր եւ ատոր համար Ֆրանսացիները կը գանգատէին թէ, Հայերը պէտք եղածին չափ ժողովի չեն գար։ Այս պատկերը կը բաւէ հասկնալու որ Հայը որքան ալ կարմիրով կարմիր ըլլայ, նորէն կը նախընտրէ հայ կեանքով եւ Հայաստանով հետաքրքրուիլ, քան ուրիշ խնդիրներով, որոնք իրենց սրտին մօտիկ չէին։ Ճիշդ է որ բոլորս ալ կոմունիստներ էինք, բայց կար բան մը որ մեզ դէպի հայկական կեանքը կը քաշէր, եւ այդ բանը Ֆրանսացիները չէին հասկնար ։

Կը յիշեմ Տօքթ. Մինասեանցի մէկ խօսքը, երբ Փարիզ կը գտնուէր Հօկի հինգերորդ պատգ. ժողովին առթիւ։ Քանի մը հոգի իր շուրջը կեցած կը խօսէինք, երբ ան ըսաւ.

— «Հօկին տակը փորես՝ կը գտնես կուսակցութիւն, իսկ Հայուն սիրտը փորես՝ կը գտնես Դաշնակցութիւն եւ ազգայնականութիւն»։

Այս խօսքը ճիշդ էր եւ ես իրաւունք տուի, որովհետեւ Բժ. Մինասեանցի կ՚երեւի հասկցած էր Հայուն սիրտը ։

Այսպէս բաւական ժամանակ վերջ, կուսակցութեան հայկական Աշխատանքին Խումբը որոշեց զիս թեկնածու նշանակել Հօկի ազգային վարչական ընտրութեան։ Երբ արդէն խումբը բան մը որոշէր, անպայման այդ որոշումը կը յաջողէր։ Քանի կուսակցական ունէր 40 անձի վստահութիւն եւ այսպէս կուսակցականներ միւս ոչ-կուսակցական Հօկեաններու ականջին Քոփ-փարնելով կը յաջողէին իրենց ուզածին թեկնածուն։ Շատ անգամներ ալ բարոյական սպառնալիքներով եւայլն կուսակցական որոշումը կը պարտադրէին միւս Հօկեաններուն ։

Այսպիսի մեթոտներով, ընտրուեցայ վարչութեան անդամ, իբրեւ խօսնակ։ Բայց երկար չտեւեց։ Կեդրոնական Վարչութիւնը «Զուարթնոց» մասնաճիւղին բժրատ կեցուածքէն բարկանալով լուծեց եւ հիմը դրուեցաւ նոր մասնաճիւղի մը։ Եւ այսպէս իմ պատկանած «զուարթնոց»ինք ինկաւ։ «Զուարթնոց» մասնաճիւղը բժրատ վիճակի հասցնողը մեծամասնութեամբ Լիոնի կուսակցականներն էին։ Ես ինքս այդ բժրատ խումբին չէի պատկաներ, ընդհակառակն կ՚ուզէի համերաշխութեան կեդրոնի եւ Լիոնցիներու միջեւ։ Այս վերջիններս ոչ միայն կը բողոքէին կեդր. վարչութեան մեթոտներուն դէմ, ալ եւ ... ներքին կարգ մը կուսակցականօրէն անհատական թշնամութիւններ։ Ես ուզելով ունենալով այս բոլոր խնդիրներուն մէջ, մնացի կեդր. Վարչութեան նոր կազմած միւսին մասնաճիւղին մէջ, որպէսզի կարենայի Հօկեան մնալ եւ անկեղծօրէն սատարել Հայաստանին նիւթապէս թէ բարոյապէս։ Բարոյապէս՝ որովհետեւ հայրենասէր էի եւ ... ընդհանուր կարգին կենալ նիւթապէս սատարելը յրացուցիչ մէկ ... էր բարոյականին

Կեդր. Վարչութիւնը զիս որոշեցվարչական անդամ նորակազմ մասնաճիւղի։ Եւ բաւական ժամանակ վերջ, երբ արդէն նախկին մեթոտներով «ընտրութիւնները» վերջ գտած էին, անդամական ժողովը զիս դարձեալ ընտրեց վարչութեան անդամ եւ «Վերբելք» մասնաճիւղի անդրանիկ քարտուղարը եղայ ժամանակ մը։ Արդէն ձանձրացած էի այդ անշնչելի շրջանակէն եւ զզուանք կը յայտնէի միտքէս, բայց լռութեամբ կը գործէի։ Ըսեմ որ միեւնոյն ժամանակ երբ Վարչութեան քարտուղար էի, Ֆրանսական Կոմկուսի շրջանային մարմնի կողմէ նշանակուեցայ Հայ Աշխատանքի Խումբերու Լիոնի եւ շրջաններու ... ատախօսատու քարտուղար. (Այս ... Ջինք կուսակցականօրէն)։

Տարի մը վերջ արդէն ... բոլոր գործերէն եւ ձգեցի այդ ... պատասխանատու գործերը ուրիշներու ... րայ։ Ազատ Խանձեան ... ալ վրայ հասաւ եւ խորհեցայ ... եւս աւելի սպասել շարքերու մէջ ... համբերել, բոլոր ըմբռնացուցի ... բոլորութիւնները տեսնելով ... դաւաճանական արարք մը պիտ... ինծի համար։ Խոհեմութիւն ... հեռանալ ... մը որ իր կո... շատ հեռու էր ։

Ունեցած հաւատքս ... դաւ։ Եթէ կոմունիզմի ... իրագործումն օր մը Ռուսիոյ եւ Հայաստանի մէջ, ես կը խոր... նոնց առջեւ, բայց այդ յ... ննալ տեսութիւն է ներկայ... եթէ համայնավարութիւնը իրակա... թիւն դառնայ իսկ, Ութոպին ... չէ որ պիտի ըլլայ եւ ոչ ալ ... կաններու կողմէ, այլ արդ... ... րական մարդոց ձեռքով։ ... թէ այդպիսի մարդիկ չեն ... Ռուսիոյ մէջ։ Բանի ուժ մը, որ ... ցինքը կը պարտադրէ ամէն գնով ... վախճանը կը զանէ անպայման

Խորհրդային Ռուսիան այս... դաւէ է։ Աշխարհի մէջ ... ձեռքն է ... յաջողութիւն ... չէ՞ բաւեր ... համար։ Արդէն ... խորհի մէջ ... վիճակին ... կարարծ է ... եւ հոգային ... եթէ մէկը փորձէ թեղ մը հոգ ... իր ձեռքէն, «Ռուսիան իր ... ղինուորական ուժով կը խորտակէ ... համի բանակը»... նիրը իրենց բոլոր ճառերուն մէջ ... նոյնիսկ ... անդամ պիտի ... իրենց ... զօրանոց ... ուռը ու գիւղացի Գերմանացիներ ... ծառայողներ են։ Ռուս ... կապարը պիտի ծախեն այդ ... եւ գիւղացի զինուորներուն կուրծ... րը, եթէ նոյնիսկ Թշնամին ... ... Թիւ հող ըլլայ։ Եթէ Ռուսիան մարդասէր է, ինչո՞ւ ... նոյնիսկ չշնչացին իր ... անդամութեան մասին։ Ինչո՞ւ ... ռուսը աւստրիացի, ապանիացի, ... եւ գերմանացի ... մը կամ թեղ մը հող չի տր... ... իրենց իսկ ... ... եւ աշխատանքով ։ ... կը պակսի անոնց ... մար, չէ՞ որ խորհրդային ... թիւնը միշտ բաւած է թէ ... ձեռքի պակաս ունի։ Ոչ միայն ... սար չընդունիր, այլ եղածներն ... դամ կ՚աքսորէ։ Նորէն ... վրայ ... Անգլիան եւ Ֆրանս ... եւ Ամերիկան են ... կարդ մը մանր պետութիւններու ... ջակցութեամբ Լոնտոնի մէջ ... Գործիքներու մասին կը խորհին, եւ ... րենց ձեռքէն եկածին չափով ... կը փորձեն։ Պէտք էր որ Ռուսիան ... մը ուղղելով բոլոր այդ պրոլետարներ... բուն, հրաւիրէր զանոնք իր ... մէջ, այն ատեն ընկերվարութիւն ... րած կ՚ըլլար։ Բայց Ռուսիան չուզեր ... ընել այդ մարդասիրութիւնը, արդէն համաշխարհային յեղափոխութեան մասին խօսք անգամ չըլլար ներկայիս

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Սուխոին նաւը դարձաւ, ատրճանակի երկրորդ պայթիւն մը եւս լըսեց։ Գնդակին փայլակը պահ մը լուսաւորեց սենեակը, Ներքինին էր որ—տանջանքի սարսափելի արտայայտութիւն մը իր ճարպոտ դէմքին վրայ — կը կրակէր։ Անոր դիմացը կեցած էր Թանիան, որուն կիսարաց շրթունքներուն վրայ կը գծագրուէր յիմարի մը ժպիտ .

Ներքինին կը կրակէր շարունակ։ Սուխոին նշմարեց որ արիւն կը հոսէր Թանիայի ճակատէն։ Աղջիկը գետին տապալեցաւ յանկարծ ։

— Սուխոի՛ն, Սուխոի՛ն հոս եկուր, գոչէ, կը ճչար Տայանա։

Պատշգամին վրայ սպառող պահակը կ՚աշխատէր սենեակին դուռը կոտրել, ներս մտնելու համար։ Սուխոին դուրս վազեց. Տայանան սանդուղին կէսը հասած էր արդէն.

— Փիթը՛ր, ու՞ր ես, պոռաց երիտասարդը, միեւնոյն ատեն աղջկան օգնութեան հասնելով։

— Հո՛ս եմ, վերն եմ, պատասխանեց Փիթըր. Թանիա՞ն ուր է...

— Այստե՛ղ է, մեզմէ առաջ անցաւ, եկու՛ր, շուտ ըրէ, յիմար, կանչեց Սուխոին։

Տայանան պարտէզն էր հիմա ու կը վազէր։ Սուխոինն ալ սկսաւ հետեւիլ աղջկան։

Լուսինը հետզհետէ կ՚անյայտանար երկնակամարին վրայ, բայց տակաւին բաւական լոյս կար պարտէզին մէջ, տեսնելու համար կամարակապ դուռը որ գիւղի պատին վրայ կը բացուէր. Երկուքը միասին դրան առջեւ հասան ու աշխատեցան բանալ, բայց կարելի չեղաւ, որովհետեւ կղպուած էր։

— Փիթը՛ր, ո՞ւր ես պոռաց նորէն Սուխոին։

— Եկա՛յ, եկա՛յ, ձայն տուաւ երիտասարդը, որուն վազքը կը լսուէր հիմա պարտէզին քարերուն վրայ։

Երբ անոնց քովը եկաւ, Սուխոին անոր ձեռքէն խլեց ատրճանակը։

— Տուր ինծի... հիմա, մէկ վայրկեանէն դուրս ելած պիտի ըլլանք... պահակին հետ ի՞նչ ըրիր...

— Ես անոր հաշիւը մաքրեցի...։ Սուր նամակին կոթը գլխուն զարկի եւ յետոյ ոտքերէն բռնելով պէս պատշգամէն վար նետեցի... բայց Թանիա՞ն ուր է...

— Անիկա միւս կողմէն դուրս ելաւ, պատասխանեց Սուխոին խառնուեւամբ՝ ատրճանակին միջոցաւ դրան կղպանքը կոտրելու աշխատելով։

Եւ ահա պոռչտուք մըն է սկսաւ պատշգամէն. հրացան մը արձակեցին, յետոյ երկրորդ մը գնդակ մը զարնուեցաւ գլխաւոր դրան. Սուխոին քաշեց իր ատրճանակին ըլթակը եւ կղպանքը ջախջախելով դուռը բացաւ։

— Վազէ՛ Տայանա, վազէ՛, աղաչեց աղջկան թեւէն քաշելով։

Տայանա երկու ձեռքերով վեր հանեց զգեստը եւ մարմրող լուսնկային շողերուն մէջէն սկսաւ բլուրն ի վար վազել.

Երբ փողոցին անկիւնը դառնալով շնչասպառ կը վազէին, Փիթըր ակնարկ մը նետեց ետին։ Զինուորները Ներքինիին սենեակէն դուրս կը խուժէին՝ անընդհատ կրակելով. փամփուշտները կ՚իյնային սալայատակին քարերուն վրայ։ Ետոյ բոլորը միասին սկսան հետապնդել փախստականները ։

Յաջորդ վայրկեանին հասան Տօլմա Պաղչէի քարափը եւ չափէն աւելի ուրախացան, տեսնելով շոգեմակոյկը որ տակաւին այնտեղ էր։ Հեւ ի հեւ երեքը մէկ ներս ցատկեցին եւ Սուխոին պարանը քակեց ։

— Մեքենան բաց, ըսաւ Սուխոին իր բարեկամին ։

Փիթըր վեր հանեց լծակը եւ պտուտակը սկսաւ ջուրերը ծեծել։ Շոգեմակոյկը հիմա կը սուրար Վոսփորի բացերը։ Զինուորները ծովեզերք հասած էին ու քարափին վրայ կը վազվզէին՝ նաւակ մը գտնելու համար. անոնցմէ երկու հոգի յանկարծ կանգ առին. Սուխոին հասկցաւ անմիջապէս որ պիտի կրակէին.

— Վար ծռեցէք, պոռաց իրեններուն, պիտի կրակեն ...

Տայանա ծունկի եկաւ ու կամաց կամաց յառաջացաւ դէպի շոգեմակոյկին խցիկը։ Փիթըր գետինը պառկեցաւ։ Գնդակներու տեղատարափ մը կ՚իջնէր հիմա նաւուն չորս կողմը, խցիկին պատուհանները ջարդուփշուր կ՚ըլլային գնդակներու անձրեւինտակ։ Սուխոին վախցաւ որ Տայանան կրնար վիրաւորուիլ։ Վար իջաւ եւ հարցուց.

— Տայանա, ապահո՞վ ես այդտեղ ։

— Այո՛, մի՛ վախնար, պատասխանեց աղջիկը։

— Բայց Թանիա՞ն ուր է, հարցուց յանկարծ Փիթըր, վստա՞հ էք որ դուրս ելած է ...

Հետապնդողները անընդհատ գնդակներ կ՚արձակէին քարափէն։ Երկու երիտասարդները նորէն վար ծռեցան, խուսափելու համար եւ Սուխոին յուզուած շեշտով մը պատասխանեց.

— Թանիան մեզ պատեց, Փիթըր, յակայն գնաց հոն ուր մենք ամէնքս ալ պիտի երթանք օր մը ...

— Ինչպէ՞ս, ի՞նչ ըսիր... ուրեմն

— Այո, սիրելի ընկերս... Ներքինին հիմա հոգեվարքի մէջ է, բայց երբ դուն պատշգամը վազեցիր, անիկա ոտքի ելաւ յանկարծ ու հինգ անգամ կրակեց Թանիային վրայ... Գնդակներէն մէկը մահացու հարուած մը ... ւաւ անոր գլխուն... մեռած էր, Փիթըր, այլապէս զինքը այսպէս չէի ձըգեր ու հեռանար ...

Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, լացաւ Փիթըր, խե՜ղճ Թանիա...

Տայանա խցիկէն դուրս հանեց իր ձեռքը եւ Փիթըրի ուսին վրայ դնելով լռեց .

— Դուն ալ տեսար որ Թանիան խենթեցած էր... Ներքինին իր մայրիկը սպաններ էր... խելակորոյս վիճակ մը ունէր, տեսար... կը մտածէր թէ հանդէպ ունեցած իր սիրոյն մասին ու միտքը կը բերէր հարկաւ այն ալ իտանքը զոր ստիպեր էին որ կատարէր... այս վերջին պարագան էր անպահովաբար որ խենթութեան տարաւ զինքը ...

— Այո, ճիշդ է, հաստատեց Սուխոին. միայն մէկ նպատակ կար անոր մտքին մէջ — Ներքինին սպաննել ... եւ ըրաւ ....

(Շար.)

...Գերմանիան եւ Իտալիան, ... ալ յարած է ցեղապաշտ քաղաքականութեան մը: Արդէն այս վերջին ... առած միջոցները օտարա-... Հանդէպ զուտ ցեղա-... քաղաքականութիւն մը կը կաղ-...

... օր մը երբ ժողովի էինք, ... մը հայ համայնավարներ կը ... թէ Հայաստանի դռները ... կերպով փակուած են: Օրի-... բռնելով թէ այսինչ կամ ... ները աքսորուած է Ֆրանսա-... կ՚ըլլայ միգա ստա-... յեղափոխական ընկերոջ ... մարդասպան:

... միւս կողմէ աքսորուած Թու-... յեղափոխական) միգա կը ըն-... մանելու: Ան արդէն ... կոտոյ որ հինէն ի վեր ... քաղաքականութիւնը ... կը մնայ:

... քաղաքականութիւնը բռնած է ... կոմունիստ կուսակցու-... Ֆրանսայի Կոմկուսի ... անգամ Ալաուի խօս-... արտասանեց ներկայացուց-... ժողովի մը ընթացքին: Ես ... էի երբեւ շրջանային քարտու-... ներկաները բոլորն ալ օտար հա-... վարներ եւ պատասխանատու ... էին — Հունգարացի, Իտա-... Ալանիացի, Չեխ, Ալպանացի ... Արաւ քաւու.

Ընկերներ, մեր կուսակցու-... Հարիւրին հարիւր (մի-...) ... պիտի ցոյց չտայ ինք-... այդ քաղաքակա-... փորձը ունինք եւ ...

... մը տալով բաւ թէ համայ-... մը իր ընտրական ... մինչեւ ու մինչ օ-... ցոյց տալով ինքզինքը եւ ... ժամանակ պահանջած ըլլա-... օտարականներուն միճակի բարե-... Ֆրանսացի ունկնդիրներու ... բաժարիութեան մէջ իր կու-... 1200 ձայն կորսնցուցած ... Քաղաքական Բիւրօն վերլուծելով ... հարցը եւ պատճառները, պէտք ... ընտրութիւններէ վերջ այս եզրա-... եկած է, հաստատելով որ ... շատ օտարամոլ եղած է ... ամէն քանէ առաջ ինքզինքը ... եւ պաշտպանել օտար աշխա-... ձեռքերէն:

Ուրեմն, ընկերներ, բաւ: Այաա, ... վերջը ձեր բոլոր լեզուական ... քաղաքական ... Ֆրանսա-... նոր քաղաքականու-... Մոռցուած ենք Ֆր-... կոմունիզմի բարե-... համար առէք վերջը մեր քաղա-... քաղաքականութիւնը փոփոխել եւ ամէնէն ... անոնց ցաւին նայիլ: Նկատի ա-... որ Ֆրանսան խորհրդային ընդը ... բանուորութիւնը պիտի ըլ-... եւ ոչ թէ դուք: Մեծամասնու-... անոնք են ոչ թէ դուք, անոնք ... ոչ թէ դուք: Բայց չեմ ... ըսել թէ զուտ ազգայնական ... պիտի որդեգրենք, ոչ եւ ոչ, մի-... տարով շատ պիտի չըլլայինք, ... ձեռքի կը ձգենք դուք բրէք ... եթէ կարենանք ուժ կուտանք ... բայց ոչ հրապարակաւ»:

Ֆրանսայի համայնավարները իրա-... ունին այսպէս մտածելու: Ա-... մարդ համայնավար է ներկայիս ... համար, իր երկրին համար, իր ...

ԿԻՆԵՐԸ ԱՅՐԵՐԷՆ ԱՒԵԼԻ ԵՆ

«Մաթէն», առաջնորդող յօդուածի մը մէջ, կը խօսի Ֆրանսայի մէջ երկու սեռերու թուական համեմատութեան մասին: Համաձայն Մէնի քաղաքացիութեան առողջապահական բաժնի պատրաստած վիճակագրութեան, նահանգին մէջ կիներու թիւը աւելի շատ է քան այրերու թիւը: Այսպէս, Մէնի նահանգը կը համրէ 2.700.000 կիներ՝ 2 300.000 այրերու դէմ: Այս թիւին մէջ կը մտնէ Փարիզը՝ իր 1.600.000 կիներով եւ 1.300.000 այրերով:

«Մաթէն» կ՚աւելցնէ թէ այս երեւոյթը բացառապէս Փարիզի յատուկ չէ: Ֆրանսան, կ՚ըսէ, միշտ աւելի շատ կիներ ունեցած է, քան այրեր՝ գոնէ այն օրէն ասդին երբ ճշգրիտ հաշիւ սկսած են բռնել:

Միայն 1801ին է որ մարդահամարի առաջին գործողութիւնները կատարուած են, իսկ 1806էն ասդին ի նպաստ կիներու խանգարուած է երկու սեռերու թուական հաւասարակշռութիւնը:

1821ին, յեղափոխութեան եւ առաջին Կայսրութեան պատերազմէն վերջ, կիներու թիւը այրերու թիւէն 6 առ հարիւր աւելի էր:

«Այս տարբերութիւնը յետոյ եղաւ 0.2 առ հարիւր (1866): 1870ի պատերազմի 1872ին դարձեալ բարձրացաւ 0.8 առ հարիւրի: 1891ին 1.4 առ հարիւր էր, 1896ին, 2.2 0/0, իսկ 1911ին 3.5 առ հարիւր: 1914ի պատերազմը, որ աւելի մահացու էր քան նախորդը, այդ տարբերութիւնը բարձրացուց 10.3 առ հարիւրի: Այս թիւը, արձանագրութեանց մէջ, ամէնէն բարձրն է: Արդարեւ, 1921ին Ֆրանսայի մէջ կը հաշուէին 20.353.000 կիներ եւ 18.445-000 այրեր: 1926ին, սակայն, կ՚երեւի կը հակէր ի նպաստ այրերու թիւին, — 19.300.000 այրեր եւ 20.900.000 կիներ, իսկ 1931ին 19.900.000 այրեր՝ 21.300.-000 այրերու դէմ:

Այս տարբերութիւնը, կը շարունակէ «Մաթէն», անշուշտ աւելի աչքի պիտի զարնէր եւ պատերազմին պատճառած նուազումը դեռ պիտի շարունակուէր աւելի որոշ կերպով, եթէ օտար գաղթականութիւնը իր նպաստը չբերէր: Արդարեւ, գաղթականներու մօտ այրերու թիւը միշտ աւելի է եղած քան կիներունը: 1931ին, օտարականներու թիւը 6 կիներու դէմ 10 այրեր կը հաշուէր:

Նկատի պէտք է առնել նաեւ այն կրկնակ արդիւնքը զոր գործած են պատերազմն ու օտարականներու գանդուածային մուտքը Ֆրանսա՝ 1918էն վերջ, երբ կը հաշուենք կիներու համեմատութիւնը՝ տարիքի տարբեր շրջաններուն մէջ: 35էն 39ի միջեւ, ընդհանուր բնակչութեան մէջ, 1219 կիներու դէմ 100 այրեր կան, 1190 կիներ՝ 100 այրերու դէմ՝ 40 — 49 տարեկաններուն մէջ: Այս թիւը աւելի կը նուազի 55 — 59 տարեկաննե-

րուն մօտ, որոնք մնացած չեն պատերազմէն:

Բոլորովին կը փոխուի պատկերը, երբ առանձին հաշուի առնուի օտար բնակչութիւնը, ուր իգական սեռը շատ նուազ թիւ մը ունի, — 475 կիներու դէմ 1000 այրեր՝ 25էն 29 տարեկաններու միջեւ: Տարիքներու բոլոր խմբաւորումներուն մէջ, կիներու համեմատութիւնը նուազ է օտարականներու մօտ՝ բաղդատմամբ երկրին ամբողջ բնակչութեան սեռային համեմատութեան:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Հայ մը, Կարապետ Խորոէկեան, օգոստոս 1ին դաշունահար սպաննուած է Թուրքի մը կողմէ, Ալէքսանտրէթի Պէյլան գիւղին մէջ:

«Ազդակ» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.

Այդ գիւղին մէջ երկրագործութեամբ կը զբաղէր Կարապետ Խորոէկեան: Տեսնելով որ մօտակայ գիւղին Թուրքերը կտրած են արտին ջուրը, կ՚երթայ շահէկ Թուրքին մօտ եւ կ՚ըսէ.

— Ինչո՞ւ կտրած էք ջուրը: Մեղք չէ՞, արտս կը չորնայ, ամբողջ ընտանիքով անօթի պիտի մնանք: Կը խնդրեմ որ բաց թողուք ջուրը:

Փոխանակ մեղմանալու, Թուրքը ընդհակառակն կրակ կը կտրէ այս խօսքերէն եւ պայթած կը գոչէ.

— Վա՜յ, կեավուռի կոտր, տակաւին կը համարձակիս բերա՞ն բանալ:

Եւ առանց չզգուշանալով, դաշոյնի հարուածներով գետին կը փռէ խեղճ մարդը:

Ընտանիքի տէր, Կարապետ ժամանէր փայտ կը կտրէր Ալէքսանտրէթի մէկ բաղնիքին համար, ամառներն ալ երկրագործութեամբ կը զբաղէր՝ ընտանիքին չոր հացը ապահովելու համար: Եւ ահա դետին կը փռուի զաշունահար՝ պարզապէս ջուր խնդրած ըլլալուն համար...

*** Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն.—

Խղբահիմ օղլու Ալի մէկ տարիէ ի վեր բարեկամ կ՚ըլլայ Կարապետ Խորոէկեանի եւ երկու օր առաջ միասին կը ճաշեն, բայց դեռ կերածը չմարսած, խեղճ մարդը կը սպաննուի:

Օգոստոս 1ի առաւօտ, արեւը հագիւ ծագած, Կարապետ կը ջրէ իր պարտէզը: Կինն ալ կեցած է առուին գլուխը: Յանկարծ Ալին կուգայ եւ կ՚ըսէ թէ «Ջուրը պէտք է մեզի»: Կինը կը պատասխանէ աղաչանքով.

Քիչ մնաց, սպասէ, Ալի:

Ցեռոյ ամուսինին դառնալով՝ կ՚ըսէ — աճապարէ, Ալին պիտի կտրէ ջուրը:

Յանկարծ ջուրը կը կտրի եւ Կարապետ ջուրին գլուխը կուգայ՝ վրան շապիկ մը հագած, ձեռքն ալ հին բահ մը բռնած: Բայց մարդ չի գտներ հոն: Կ՚սպասէ որ Կարապետ պիտի գայ, Ալի կ՚երթայ առնելու դաշոյնը առնելով կուգայ ու կ՚ըսէ թէ ջուրը պէտք է իրեն:

— Ալի, 3 ածու մնաց, համբերէ քիչ մը, կ՚ըսէ Կարապետ:

Եթէ գիւղին մէջ չըլլայինք, ինչ կ՚ընէի քեզ, գիտե՞ս:

—Ի՞նչ պիտի ընէիր, Ալի, խնդալով գիտել կուտայ Հայը:

Բայց խօսքը չվերջացած, կուրծքին մխուած կը տեսնէ դաշոյնը, որ մէկ կողմէն կը մտնէ եւ միւս կողմէն կ՚ելլէ, ծակելով սիրտը: Հակառակ այս վիճակին, վիրաւորը կը վերցնէ բահը՝ հարուածելու համար չարագործը: Բայց ուժասպառ եղած ըլլալով, չի կրնար զօրաւոր հարուած մը տալ. միայն կը հառաչէ — Ալին ամարդի կերպով զարկաւ ինծի: Եւ 15 մեթր քաշկռտուելէ վերջ՝ կ՚աւանդէ հոգին, որբ ձգելով 5 տղաք, որոնց ամէնէն մեծը 11 տարեկան է, իսկ կրտսերը՝ 6...:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Ոչ-պուլկարահպատակ հայ բանուորները վերջերս նորէն դժուարութիւններու կը հանդիպին: Համաձայն աշխատանքի տեսչութեան կարգադրութեան, նախէնեան բանուոր-բանուորուհիները կրնան աշխատիլ, երբ համապատասխան արտօնագիրը ունին: Այդ արտօնագիրը կը տրուի երեք տարի, ու երրորդին վրայ կը գրուի «վերջին»: Անկէ վերջ կը մերժուի որ եւ է դիմում: Այս պայմանաւ, ամը լրացնող հայ բանուոր-բանուորուհիներու թիւը սկսած է շատնալ: Զանազան քաղաքներու աշխատանքի քննիչները կը մերժեն այդպիսիներուն նոր խնդրագիրը յղել Աշխատանքի տեսչութեան, առարկելով թէ անոնք օգտուած են նաեւ վերջին արտօնութենէն: Խեղճերը իրաւամբ չափազանց մտահոգուած են: Այսուհանդերձ, կը կարծուի թէ կարելի է դիւրութիւններ ձեռք ձգել, եթէ իրաւասու մարմիններու կողմէ դիմում կատարուի, որովհետեւ, պուլկար պետական շրջանակները շատ լաւ տրամադրուած են դէպի Հայերը:

Անկէ առաջ, շրջուն վաճառորդներու համար ալ արգելք կար, բայց Թեմ. Առաջնորդի կողմէ կատարուած դիմումին վրայ՝ պետական նախարարութիւնը արտօնեց որ անոնք շարունակեն ի գործ դնել իրենց արհեստը:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ռումանիոյ Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը ամէն տարի Հայկական Օր կը սարքէ Վալէնիի մէջ, ի պատիւ փրոֆ. Եօրկայի: Այս տարուան այցելութիւնը եղած է շատ հանդիսաւոր: Հիմնարկութեան վարիչներէն զատ, այցելութեան մասնակցած են Թեմ. Առաջնորդի, Ռումանահայ Միութեան, Գուքրէշի Թաղականութեան անդամներ, առեւտրականներ, պարող օրիորդներու խումբը եւ «Կոմիտաս» երգչախումբը: Բացումը տեղի ունեցած է Թէլէշանէն դետին առջեւ, ուր եկած էին մեծ թիւով հետաքրքիրներ՝ Պուքրէշէն եւ ուրիշ քաղաքներէ: Գ. Փ. Զամպաքճեան դասախօսութիւն մը կարդացած է ռումէն մեծ նկարիչ Նիքոլայէ Կրիկորէսքուի մասին: Տեղի ունեցած էքսպօզիցիայ ներկայացուեց մը, զործ՝ փրոֆ. Եօրկայի: Երկրին մէջ առաջին փորձն էր այս: Ներկայացման կարեւոր մասնակցութիւն մը ունեցած է հայ օրիորդներու խումբը, որ երգած ու պարած է հայկ. տարազներով եւ արժանացած է բացառիկ գնահատանքի: Մեծ գիտնականը Մ. Զիլլօթէ իր հիացումը յայտնած է այս մասին:

Գիւղը տեղի ունեցած է Հայ Արուեստի երեկոն: Սրահը լեցուն է եղած է, իսկ փողոցը կը յորդէր բազմութեամբ: Դարձեալ խօսած է Գ. Զամպաքճեան եւ, մէկայութեան կանչելով Խորենացին ու Վարդան մարդապետը, ուղած է հաստատել Հայերու եւ Ռումէններու միջեւ նմանութեան բազմաթիւ կէտեր: Կարդացուած է Երուսաղէմի պատրիարքին Ֆրանսերէն մէկ ուղերձը, գրկուած Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակին նուիրուած մեծ հատորին հետ:

Օր. Ս. Սարումի արտասանած է չորս քերթուածներ՝ Թումանեանէն ու Մեծարենցէն: «Կոմիտաս» երգչախումբը երգած է հայերէն եւ ռումաներէն երգեր. իսկ Գ. Սարգսեան՝ Կոմիտասէն: Տասնեակ մը հայ աղջիկներ պարած են հայկական տարազներով եւ կուժերը իրենց ուսերուն:

Այս հանդէսը համակրանքի շատ առաջ մթնոլորտ մը ստեղծած է հայ ժողովուրդի արժէքներուն շուրջ: Ռումանական թերթերը հիացումով կը խօսին այս մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐԷՆ ՆՈՅՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 Օգոստոս).

— «Անկէ առաջ, կարգ մը միամիտներ անմիտներ եթէ կ՚ուզէք — չորս կողմ տարածեցին այս հէքեաթը, հիմնուած ծունուրիէթի մէկ խմբագրականին վրայ, որ սակայն աւելի շատ պատ կը քաշէր Հայերու վերադարձին առջեւ, քան դուռ կը բանար:— Եթէ Հայերը շարունակեն իրենց ներկայ ընթացքը, կրնայ գալ օր մը որ կառավարութիւնը նկատի առնէ վերադարձի կարելիութիւնը

Ժամանակին բացատրեցինք թէ այս մանուածապատ խօսքերը ոչինչ ունին իրենց մէջ իբրեւ գրական, եւ թէ հետեւաբար միամտութիւն է յոյս կապել անոնց եւ մանաւանդ բառ կապելու ելլել:

Հիմա, երկու ամիս յետոյ, նոյն պատմութիւնը կրկին հրապարակ կուգայ, այս անգամ տարբեր պատմուճանով մը: Աթէնական աղբիւր մը Նոր Օրի հաղորդած է թէ՝

«Ֆրանսիական վերջին բանակցութեանց ընթացքին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները հարցուցած են թուրք կառավարութեան թէ ի՞նչ կը մտածէ Հայերու Թուրքիա վերադարձի մասին: Թուրք կառավարութիւնը տրամադիր եղած է որոշ թիւով Հայերու վերադարձի արտօնութիւն տալ, պայմանաւ որ հայապատկան կալուածներու խնդիր չյարուցուի: Թուրք կառավարութիւնը հասկցուցած է թէ ոեւէ գիջում չի կրնար ընել այս հարցին մէջ: Լուրը հաղորդող պաշտօնական աղբիւրը կ՚ուզէր գիտնալ թէ ընդհանրապէս Հայերը ի՞նչ կը մտածեն Թուրքիա վերադառնալու մասին»:

Նոր Օր կ՚ըսէ թէ ստիպուած է զաղտնի պահել աղբիւրին անունը: Բայց թող ներէ մեզի՝ երբ մենք ալ ստիպուինք չհաւատալ թէ կառավարապէս ոեւէ կը խօսի այդ աղբիւրը, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար:

Անկախ բազմաթիւ այլ պարագաներէ որոնք կուգան միարեան դէմ արտայայտուելու, կը բաւէ նկատի առնել վերադարձի առաջարկին հեղինակը եւ մանաւանդ ժամանակը: Արդարեւ, միամիտ ըլլալու է հաւատալու համար որ Ֆրանսա կրնայ պահանջ ներկայացուցած ըլլալ բանակցութեան մը առթին, որուն գացած է ընդհակառակն զիջումներ ընելու համար: Այն ալ Հայերու վերադարձի մասին, որուն յիշատակութիւնն անգամ ոտքի կը հանէ Թրքական ջիղերը:

Ո՛չ, բարեկամներ: Որքան ալ բարեկացկամ ու նախանձախնդիր, թէ ա՛Օրսէ նիւթապէս ի վիճակի չէր արծարծելու այդ փշոտ խնդիրը: Անոր ամբողջ ճիգն եղաւ մեղմել Թրքական ընչաքաղցութիւնը, փարատել Սանճաքի եւ այլ շրջաններու գրաւման վտանգը եւ մանաւանդ այնպէս մը ընել որ չկրկնուի Կիլիկիոյ պատմութիւնը՝ իր ամբողջ ողբերգութեամբ, 30,000 նոր Հայեր չերթան աւելցնելու «աւելի» կայլը ճակատներու (վերադարձը անթոյլատրելի) շարքերը: Կարծ՝ չթողուլ որ Թուրքերը մըտարեն նաեւ Սանճաքի Հայերը:

Ցետոյ, կայ տարրական պատշաճութիւն մը: Անգարա վերջնագիր կուտայ, սպառնալով դիմել «այլ միջոցներ» ու, այսինքն զէնքի, եթէ դոհացում չտանայ անմիջապէս: Փարիզն ալ կը հաւանի բանակցութեան նստելու, այսինքն գոհացնելու ներկայացուած պահանջները: Արդ, ինչպէ՞ս կրնայ այս առթիւ յարուցանել խնդիր մը որ օրակարգէ դուրս էր եւ պիտի ծառայէր միայն շղթայազերծելու Անգարայի կիրքերը:

Այո՛, Ֆրանսան ալ պահանջներ դըրաւ. բայց անոնք կը վերաբերէին իրեն, իր պետական բարձր շահերուն, եւ ոչ թէ Թրքահայերուն որոնք վերջ ի վերջոյ օտարականներ են, հետեւաբար չեն կրնար յիշուիլ մասնաւոր ծրագրի մը մէջ: Եթէ մարդ դոհացութիւն կ՚ընէ իր հաշուին, բնականաբար փոխարինութիւնն ալ կ՚ուզէ իր հաշուին:

Ուրեմն բոլորովին յերիւրածո՞յ է Նոր Օրի հաղորդած լուրը: Պատճառներ ունինք կարծելու թէ եղածը պարզ թիւրիմացութիւն մըն է: Ինչպէս յայտնի է, Անգարայի Յուլիս 4ի Ֆրանքօ-Թուրք յայտարարութեան մէջ յօշափուած է նաեւ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Թուրքիոյ հպատակներու կալուածներուն խնդիրը: Անկէ առաջ համաձայնութիւն գոյացած էր որ առաջին երկու երկիրներուն հպատակները ուէրը մնան Թուրքիոյ մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն, ինչպէս Թուրքերը պիտի տիրանան Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն: Այս անգամ որոշուած է որ երկու կողմի հպատակները վերադառնան իրենց հայրենիքները, իրենց ինչքերը ծախելէ յետոյ: Եւ Պէյրութի թրքական հիւպատոսարանն ալ այս իմաստով ցնկոյց մը հրատարակեց:

Ժամանակին, Անգարա պայման դըրած էր որ սուրիահպատակ Հայերը յայտարարութիւն կազմեն, այսինքն չկարենան տիրանալ Թուրքիոյ մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն, եւ հարցը սակաւ մնացած էր: Կրնայ պատահիլ որ, Սուրիացիներու մասին այս անգամ վերջնական կարգադրութիւն մը եղած ատեն, ֆրանսական պատուիրակը հարցում ըրած է նաեւ սուրիահըպատակ Հայերու կալուածներուն համար եւ Թուրք ներկայացուցիչն ալ մերժած է:

Արդէն, եթէ ընդունէր իսկ, նորէն վերադարձի խնդիր չէր կրնար ըլլալ, քանի որ, ինչպէս պաշտօնապէս ծանուցուեցաւ, համաձայնութիւն գոյացած է որ ո՛չ Սուրիացի մնայ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ Թուրք՝ Սուրիոյ մէջ: Իսկ երկիր մը որ Սուրիացիին կալուածը կուտայ բայց պայմանը չընդունիր, Հայը չէր որ պիտի ընդունէր:

Անկէ դուրս ինչ որ ըսուի, պիտի ըլլայ պարզ հէքեաթ, ընդունակ միայն միտք պղտորելու եւ հետեւաբար չարիք պատճառելու: Հերիք է որքան օրօրուեցանք պատրանքներով, որոնք պարբերաբար շրջանառութեան կը հանուին կարգ մը Թրքական գործակալներու կողմէ, դաղութները պառակտուած պահելու չարամտութեամբ: Հայը անհատապէս կրնայ վերադառնալ է: Իսկ զանգուածաբար՝ երթալ Թուրքիա, երբ դրժնդապէս արտօնութիւնը առայ թէ բարեկամ է, երբ յանձնառու ըլլայ «ծառայելու»: Ձիշդ ինչպէս վերադարձան Յակոբ Մարթայեանները՝ յանուն «զիտութեան» յայտարարելու համար թէ Հայը Թուրքէն է: Հակառակ պարագային կը նշանակէ եղած տեսնել ոտքի վրայ, օր ցերեկով....:

Իսկ առենն է, կը կարծենք, որ հայ միտքը քիչ մը ոտիկ ըսէ եւ յըջօրէն որոնայ եղածներուն վրայ, ճշդելու համար իր ուղեգիծը»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

...չահերուն համար եւ ոչ թէ ուրիշին շահերուն համար: Այս կէտը թող լաւ լսեն մեր հայ համայնավարները: Տարիներ առաջ այսպիսի բաներ գոյութիւն չունէին: Այս քաղաքականութիւնը Թուրք սկսաւ, Ֆրանսացին հետեւեցաւ, եւ կարգը ներկայիս միւսներուն է:

ՅԱԿՈԲ ՔԱՓՈՒՍՈՒԶԵԱՆ

ԻՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Երզնկայի մէջ կարճատեւ զաղարէ մը վերջ ամբողջ կարաւանը սկսաւ շարժիլ Վեց հազարէն մինչեւ եօթը հազար մարդիկ, չորս հինգհարիւրը կիներ ու տղաք, երկար, երկար շարքերով կը չուէին այն ճամբէն, որ Գարահիսարէն անցնելով Քեմախի վրայով կը տանի Ակն:

Դեռ հազ հարիւրեակ մը օղլաշաւ ... լեռնաշղթաներ կ՚ունենայ բարձր ... պատերու միջեւ եւ ցից զառիվերէ անցնելով կը թափի դէպի ... վտանգաւոր քիլոմեթր նեղ հովիտ, ... լեռնաշղթան կը ... վերջ: Քարերու եւ ժայռերու ... գուած զուր գլխուն ... կտրուածքներէ դէմ կերպով չինուած ... անհնար ձգուած ճամբան ... որուն հրջանը ընել պէտք էր, կիրճ ... խոտան ... կ՚երկարի գետի ... վեր, ուր իրարմէ շատ հեռի ... հեղեղակներ կան:

Քշուածներուն երկարաձիգ շղթան կը շարժէր դանդաղօրէն, յոգնած, անմխիթար, գէշի առաջ: Սիրանոյշ եւ Լուսաբեր Կրապոզիւ իրենց եղնաւորով խումբին զրեթէ մէջտեղը կը գըտնուէին: Ժանդրով արդէն թափառած էին, քարերու վրայէն մագլցելով, ոլորապտոյտ կը պարտաւորուէին կառչէին իջնել դժուարին տեղերը եւ յետոյ կրկին նստիլ: Բոլոր միւսներն ալ այս ձեւով: Ամբողջ թափորը հետզհետէ անկարգութեան կը մատնուէր: Հոս եռանկիւն մը մէջտեղը կեցած, լալագին կիներ եւ տղաքներ շրջապատուած, որոնք չէին ուզեր բաժնուիլ իրենց վերջին քանի մը ստացուածներէն, անդին խայլը մը, ձիով կառք մը, զոր կրցած էին ահագին գին վճարելով վարձել մէկ երկու Հայեր, ճամբուն սէջտեղը խափանուած: Հիւանդներ անկարող կը դողային, ուժասպառ, իրարու վրայ կռթնած ճամբուն եզերքը, մինչ Թուրք զինուորներ անողորմաբար կը ստիպէին զանոնք միշտ քալել, առաջ երթալ, կամ նստիլ կառք,

որ իր փայտէ սռնակներուն վրայ հեծնելով տխուր երաժշտութեամբ մը, քարերուն վրայէն, խճուղիին ծակերուն վրայէն, կասկածելի եղներէ կը քաշուէին: Սիրանոյշ հոս կ՚օգնէր այս կամ այն եկեղեցին՝ որ ինքզինքը կորսնցուցած էր, հոն կ՚աշխատէր մխիթարական խօսքեր ըսել խեղճ աղու մը, հոս ծանրաբեռնուածի մը թեւէն կը բռնէր կամ պահ մը ինք կը կրէր անոր բեռը: Բայց, աւա՜ղ, իր դոհաբերութիւնը ի՞նչ նշանակութիւն ունէր աչաւոր տառապանքին մէջ, երբ ամէն ոք, ամենափոքր օգնութենէ մը անգամ զուրկ, շրջապատուած անխնայ ...ներ, անգութ Թուրք զինուորներէ, որոնք անգթայ ապուշներու նման կը ջանային գործադրել իրենց տրուած հրամանները, եւ Հայորդին այս վայրագ գործունէութեան նշաւակ էր եւ ձեռքէն բան մը չէր գար...

Լուսաբեր Կրապոզիւ իր շուրջը անցած դարձածին անտարբեր, ուշն ու ուշքը տուած էր միմիայն Սիրանոյշին:

Ի՞նչ օգուտ ունի քու այս բոլոր ներքութիւնդ, սիրական Սիրանո՛յշս, կ՚ըսէր յաճախ: «Պէտք է մենք մեզ նայինք, թէ ինչպէս դուրս պիտի գանք այս փորձանքէն: Եթէ կորսուինք այս անդունդի մէջ, ամէն բան պարապը գացած պիտի ըլլայ: Ուստի խնայէ՛ քեզի:» Եւ անտարբեր մնացած կառքին, ուր իր եւ Սիրանոյշին վերջին արժէքները կը գտնուէին, ուշադրութիւն ընելով որպէսզի ընդհանուր շփոթութեան միջոցին բան մը չկորսուի, չգողցուի կամ վար չիյնայ:

Ու ահա տխրատեսիլ թափորը Քեմախի խորունկ կիրճին բոցառոտ ամայութեան մէջէն գլտորելով կը թաւալէր...

Յանկարծ հարուածներ չսեցցին առջեւէն եւ ամէն կողմերէ: Թափորը կեցաւ շուարած, լեզուապատառ: Առջեւ զանուողները եա եա եկան, վերջինները ա՛լ աւելի հեռուն քշելով: Կառքերը Թաւալգլոր զառիթափին ի վար տապալեցան դէպի, եւ մէկէ աւելի քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ փռուած երկայնած ամբողջ կարաւանը, աղեկէզ ճիչերով կիներու, պոռացող կանչող մանուկներու, սարսափահար այրերու խառնաշփոթ, յուսակտուր, իրարու մէջ, իրարու վրայ ալեծուփ մարդկային անծայր կծիկի մը ձեւը առաւ:

Եւ ի՞նչ բարբարոսութիւն, բոլորովին անպաշտպան մարդոց այս խուռներամին մէջ յանկարծ խայացան լեռնական Քիւրտեր վայրագ եւ ... հայուածքներով: Հրացանները կը մըխային, իրենց բրտացած ձեռքերուն մէջ կը սեղմէին վեգհարուածներ եւ դաշոյններ: Իրարու սեղմուած հէք հայորդի խումբերուն վրայ յարձակեցան այս վայրենիները: Առանց այլ եւայլի կը զարնէին ոեւէ մարդ էակ եւ կը սկսէին կողոպտել սարսափահար տարագիրներուն յետին գոյքերը, կիներուն վիզէն կը փրցնէին ինչ որ դեռ իբրեւ զարդ մնացած էր անոնց մօտ, բեռները կառքերէն վար կը թափէին, որպէսզի առնեն տանին իրենց հետ ինչ որ կրնար գործածուիլ մենաւոր, լքուած լեռներուն մէջ:

Թուրք զինուորներն ալ, իրենց կարգին, անգործ չէին մնար, անոնք ալ ետեւէն կը զարնէին կը սպաննէին այր ու կին, որոնք կ՚ուզէին որեւէ ձեւով փախչիլ այս դժոխային յարձակումէն: Ապառաժներու կողերուն վրայ աժնուրեք կը լրտեսէին Քիւրտերը, դարան լարած էին եւ ճամբան կը գոցէին անապատին, որպէսզի մի՛ գուցէ մէն կամ միւսը յաջողի զառիվերներէն մագլցիլ:

Թարգմ. ՆՏԱՆ

(Շար.)

Սպանիոյ ճակատին վրայ

Հանրապետական Սպանիոյ նախարարական ատեանը լուծուեցաւ քանի մը ժամէն, երկու նախարարներու փոփոխութեամբ :

Օգոստոս 17ին սպանիական պատերազմը մտաւ իր 26րդ ամսուան մէջ : Այս առթիւ, ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ այժմ իրենց տիրապետութեան տակ են 30 նահանգներ, իսկ հանրապետականներուն ձեռքը կը գտնուին միայն 9 նահանգներ : Սպանիոյ 47 նահանգներուն մնացեալ մասը ոչ մէկուն կը պատկանի : Երեսուն միլիոն ժողովուրդին 3)4ը կը գտնուի ազգայնական տիրապետութեան տակ, քանի որ, Մինորքա կղզին զատ, իրենց ձեռքն են Սպանիոյ ամբողջ անդրծովեայ ստացուածքները եւ կղզիները :

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ազգայնականները միայն տասը մղոն հեռու են Ալմատէնի սնդիկի հանքերէն, որոնց գրաւումը մեծ առաւելութիւններ պիտի ընծայէ Զօր. Ֆրանքոյի : Գերմանիա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս հանքերուն գրաւման, սակայն ըլլալով միայն Իտալիոյ դիմել, սնդիկ ճարելու համար : Սպանիական յեղափոխութենէն առաջ, Գերմանիա կը ներածէր Սպանիոյ սնդիկի արտադրութեան գրեթէ կէսը, միւս կէսն ալ ճարելով Իտալիայէն : Իսկ 1937ին, 893 թոն սնդիկի ներածման 882 թոնը Իտալիայէն առացած էր եւ միայն երկու թոնը Սպանիայէն : Մասնագէտներ Ալմատէնի հանքերուն գրաւումը շատ աւելի կարեւոր կը նկատեն Զօր. Ֆրանքոյի համար քան Պիլպաոյի հանքային շրջանին գրաւումը : Թերթ մը դիտել կուտայ թէ Ալմատէնի գրաւումը զգալի հարուած մը պիտի ըլլայ Լոնտոնի շուկաներին համար, որովհետեւ «Ալմատէնի մէջ արտադրուած սնդիկին իւրաքանչիւր կաթիլը Լոնտոն կը ղրկուի եւ այնտեղէն սնդիկը կը բաժնուի ամբողջ աշխարհի մէջ » :

Դատական բարենորոգումը Խ. Միութեան մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը սկսաւ քննել դատական վերակազմութեան ծրագիրը : Ահաւասիկ հիմնական սկզբունքները .—

1. Օրէնսդրութիւնը մէկ եւ միեւնոյնն է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ եւ պարտաւորիչ բոլոր դատարաններուն համար :

2. Դատաւորները, որոնք մինչեւ հիմա կ'ընտրուէին տեղական խորհուրդներու (սովետ) ներկայացուցիչներուն կողմէ, այսուհետեւ պիտի ընտրուին ուղղակի, երեք տարուան շրջանի մը համար, իւրաքանչիւր շրջանակի ընտրողներուն կողմէ :

3. Բոլոր ընտրողները կրնան դատաւոր ընտրուիլ, առանց նախապատրաստական շրջաններ (սթաժ) բոլորելու, ինչպէս կը տրամադրէ ներկայ օրէնքը :

4. Դատաւորները կրնան պաշտօնէ արձակուիլ միայն իրենց ընտրողներուն որոշումով :

5. Այսուհետեւ դատաւորներուն պիտի օգնեն երդուեալներ, որոնք նոյնպէս պիտի ընտրուին երեք տարուան համար, քաղաքացիներու կողմէ :

Անկէ զատ, կրճատուած է նախկին առեւմներու թիւը : Որ եւ է դատաքանի վճիռներուն դէմ վերաքննութիւն կրնայ կատարուիլ միայն իւրաքանչիւր հանրապետութեան Գերագոյն ատեանին կամ Խ. Միութեան Գերագոյն ատեանին : Ամբաստանեալները իրաւունք ունին իրենք զիրենք պաշտպանելու եւ մայրենի լեզուն գործածելու : Դատաւորները որ եւ է վարչական պաշտօն պիտի չվարեն : Նախնական դատավարութեան ատեն, ժողովրդային ատեաններու կը դատեն բոլոր քաղաքացիական եւ քրէական յանցանքները, բացի պետութեան դէմ գործուած ոճիրներէ, որոնք վերապահուած են դաշնակցային հանրապետութեանց եւ Խ. Միութեան Գերագոյն ատեաններուն :

Գերագոյն Խորհուրդը եւ Ազգութեանց խորհուրդին օրէնսդրական յանձնաժողովները «միաձայնութեամբ» քուէարկեցին այս օրինագիծը :

*** Նոր օրէնսդրութեամբ, բացառութիւն մը եւս կ'աւելնայ միջազգային իրաւափոխութեան մէջ,— «պետութենէ զուրկ» : Կ'ակնարկէ այն քաղաքացիներուն որոնք ոչ խորհրդային հպատակ են, ոչ ալ ուրիշ երկրի, կորսնցուցած ըլլալով իրենց թուղթերը կամ հպատակութենէ զրկուած՝ իրենց պետութեանց կողմէ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԹՂԹԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐԱՊԱՑՄԱՆ ՏԱՔԻ հետեւանքով, որ երկու ամիսէ ի վեր կ'այրէ կը մրկէ Մ. Նահանգներու մեծ մասը, կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել : Նիւ Եորքի մէջ, ուր երեք օրէ ի վեր տաքը 34էն վար չէ իջած, ոստիկանութիւնը արտօնեց որ հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ գիշերը անցընեն ծովափունքը եւ հանրային պարտէզներու մէջ : Բաղմաթիւ մարդիկ մեռած են արեւահար կամ խեղդամահ : Անցեալ օր խռովութիւններ ալ պատահեցան Նիւ Եորքի մէջ : Տաքէն խաչածներ կ'ուզէին բանալ ջուրի ծորակները, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց եւ ընդհարումներ պատահեցան : Երկու հարիւր քաղաքացիներ ոստիկաններուն վրայ յարձակելով ջարդ ու փշուր խոշտանգեցին երեք հոգի :

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ոստիկանական անձնութիւնները բացառիկ ժողով մը գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեցին, գաղթականներու խնդրման մասին : Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ աւելի քան հազար փախստականներ, մեծ մասով Հրեաներ, Զուիցերիա մտած են վերջերս : Հրէական Միութիւնը յանձն առած է իր պաշտպանութիւնն ընծայել այս տարագիրներուն, մինչեւ որ կարենան ուրիշ տեղ երթալ : Առժամապէս արտօնութիւն տրուած է, ոստիկանական հսկողութեան տակ մնալու պայմանով : Բանաձեւը կ'ըսէ թէ Զուիցերիա ի վիճակի չէ նոր տարագիրներ ընդունելու : Եթէ նոր գաղթականներ հասնին անկանոն միջոցներով, իրենց եկած տեղը պիտի ղրկուին :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Ճէնին քաղաքին մէջ ական մը պայթեցաւ : Երկու անգլիացի զինուորներ մեռան, երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան : 150 հոգինոց հրոսախումբ մը ահաւասիկ կը տարածէ Երուսաղէմի շրջակաները :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի բանուորներուն վէճը լուծելու համար, բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ : Գործատէրերը պայման դրած են որ նախ վերսկսի աշխատանքը : Եթէ վէճը շուտով չկարգադրուի, կառավարութիւնը զինուորական միճակի մէջ պիտի դնէ նաւահանգիստները :

ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՄԲ զինուորութենէ ազատած ըլլալու ամբաստանութեամբ, Մարսիլիայէն ձերբակալուած էին երկու հռչակաւոր մարզիկներ, Պէն Պուալի եւ Անրի Գասթիէն : Երկուքն ալ առժամապէս ազատ արձակուեցան, բայց քննութիւնները կը շարունակուին : Կը սպասուի նաեւ Մարսէյլի Օլէմփիքին որոշման

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ յառաջիկայ համագումարը, Նիւրընպէրկի մէջ, տեղի պիտի ունենայ «Մեծագոյն Գերմանիոյ» նշանախօսքին տակ : Այս առթիւ նորէն եւ աւելի ուժգնօրէն պիտի արծարծուի գաղթավայրերու խնդիրը : Աւստրիայէն ալ համագումարին պիտի մասնակցին 6500 «հարուածային» ներկայացուցիչներ եւ 50.000 նացի վարիչներ :

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ, Ամերիկացի օդաչուն, Մոսկուա հասաւ չորեքշաբթի օր, իր կնոջը հետ :

Ուխտագնացութիւն

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ. ՍԵՊՏ. 11ին:

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 20 Օգոստոս, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կ'արժէոր է: Ներկայանալ անպատճառորով:

ՑԷՆԹ ՔԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ Շաբաթ, 20 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 9ին, «Դուրեան» գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ «Թաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ 10 Օգոստ. Ուրբաթ երեկոյ սովորական վայրը: Բոլոր ընկերները պէտք է ներկայ գտնուին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան: Գեղատիպ հատոր մը. 200 օրինակը տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ թուղթի վրայ:

Գին 5 Ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 Ֆր. ըստ երկրի): Դիմել Թիմբրայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ:

1939 "ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ,,

Ժ.ՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ օգոստոս 30ին լոյս կը տեսնէ 1939 տարուան «Գոյամարտ» Օրացոյցը, գեղեցիկ եւ շքեղ տպագրութեամբ :

Բովանդակութիւն.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, հեղինակ՝ Մ. Վարանդեան, Ազգային պատմական եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ, մտածումի չիթեր, գրական հատուածներ, գիտական տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ գրացի երկիրներու մասին, ասացուածքներ եւ առածներ : Ազգային եւ կրօնական տօները մանրամասնութեամբ :

Կողքին կեդրոնը զարդարուած է «Մայիս 28ի Ծնունդը» (նկար՝ Վ. Խոլէնտէրեանի) եռերանգ հայկական գոյն եռագոյնով :

Երկու կողմերը նկարներ՝ Տիկին Արղութեանի, Մարօի, Քրիս Ֆէնէրճեանի, Անդրէասեանի եւ երկու խմբանկարներ :

Թերթիկներուն տակը՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները Յուշարձանով :

Թերթիկներուն մէջ զետեղուած են Մ. Վարանդեանի, Յ. Միրիմանեանի, Սերէմճեանի, Վանարեանի, Թէրլէմէզեանի, Զօր. Սեպուհի, Պօյաճեանի եւն. նկարները :

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 ֆրանք:

Բացի մեր գործակալներէն՝ ապառիկները նկատի չեն առնուիր : Դիմել՝ մեր ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaïzak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

Իր հիմնադրութեան 7րդ. տարեդարձին առթիւ

Տեղի կ'ունենայ 21 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Մազմանեան եղբայրներու օգտաւէտ եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ-Անթուան:

Կը նախագահէ Պ. Յ. ՇԱԼՃԵԱՆ, կը բանախօսէ Պ. Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ եւ Գնդ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

„ՍԱՍՆՈՅ ԱՅՐՈՒՄԸ"

Կ'արտասանեն Պ. Ս. Թրաւոեան, Օր. Մ. Մանուկեան, Խոյաքսի Պօյաճեան, Վ. Վարոսեան, Պ. Ռ. Մանուկեան, Պ. Վարոսեան եւ փոքրիկն Մ. Մանուկեան:

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները կարող են ճաշերնին միասին բերել:

Մտնելու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

ՍԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 27 թիւի վերջաւորութեան եւ հարցնել Մազմանեաններու պարտէզը.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

21 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէն-Լու, Կրան-Պէն, Եօթնեղբայրեաններու օգտաւէտ պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պար եւ համեղի անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ, զուարճութիւններ եւ առատ պտուղ:

Կարգադիր յանձնախումբը կը սպասարկէ առաւօտեան ժամը 8.30էն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Մուտք 3 ֆրանք (մուտքի տոմսով կը մասնակցիք վիճակահանութեան):

Ընծրեալ պարագային հանդէսը կը յետաձգուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ Հայ Լեզնական Միութեան կողմէ պիտի տօնուի «Արարատ»ի ճակատամարտի 20րդ. տարեդարձը 9 Հոկտեմբերին : Կը խնդրուի Լիոնի եւ Տէսինի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանին դպրոցական 1938—1939 տարեշրջանը կը սկսի Հոկտեմբեր 1էն:

Արձանագրութիւններու համար պէտք է դիմել վարժարանին գրասենեակը Օգոստոս 15էն սկսեալ Երկուշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 15էն 18ը, 26, Rue Troyon-Sèvres (S. et O.):

Տեսչութիւն

ԿՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վերաբացումին՝ Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ'ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը: Փափաքողներէն կը խնդրուի գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոս 25, հետեւեալ հասցէին,— Յ. Պետրոսեան, 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԴԱՏԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ

8 Rue Victor Hugo

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 Յ...

Տէրտէրեան եւ Սէքեան ընկերութիւն

Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեն

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«A QUI LA FAUTE» ԱՆՁԻՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ. կը պատկերացնէ 1915 1918ի հայկական ջարդերը:

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ

LA SULTANE DE GRENADE

Արաբական եւ սպանիական հին պատմութենէն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս շարժանկարի ներկայացումը սահմանափակ ...ինեմային կիշէն տոմս չի ծախուիր: Անոնք որ հրաւիրաքարտեր չունին ներս չեն կրնար մտնել:

Ձեր տոմսերը նախապէս գնեցէք Ալֆորվիլի հայ սրճարաններէն.

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50, 71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն., Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէնները անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Դաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ կէսօրէ վերջ 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ՓԱԹԵԹՆԵՐ ՌՈՒՍԻՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու: Փափաքողները կրնան ղրկել իրենց գնած ապրանքները Ռուսաստան եւ Ռուսիոյ ամէն մեքենաներու: Կը գնենք ու կը ծախենք սառեր զրամներ: Կը ստանձնենք ապրանքներու emballage եւ ապահովագրութիւն: Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պականերու:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

Ճաշարան ՃՕՇԿՈՆ

4, Rue de la BUTTE. 4

(Place d'Aix — Marseille.

Հանրածանօթ խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարելու բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը, ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները,, հռչակաւոր

ՓԻՏԷԼԻ - ԽՕՂՈՒՐԹԼԱԻ - ՏԷՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ:

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

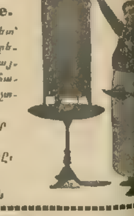

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր առողջութեան կ'այրեն, գինեկներու ջուրը կը խմեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան. խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է.

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix Marseille. Tél. Dragon 70—89

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը, որ կը գործէ քանի մը տարիէ ի վեր: Ունի բոլոր կողմանները եւ լաւ կահաւորում, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով: Մատչելի պայմաններ: Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

17, Rue Damesme. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	275 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 20 AOUT 1938

Ժ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3813

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

1932ին, նոր Միութիւն մը կազմուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէին.

Կազմակերպութիւնը, որ ունի իրեն յատուկ ծրագիր - կանոնագիր, մկրտուեցաւ բարբարոս բառով մը,— «Ցեղակրօն»: Բարբարոս՝ թէ իմաստով եւ թէ բառակազմութեամբ։ (Կ'ուզէինք իմանալ թէ՝ ի՛նչպէս կ'արտասանեն զայն, Ամերիկա ծնած, կիսովին անգլիացած հայ տղաքներն ու աղջիկները.)։

Շատ պարզ էր կազմակերպութեան նպատակը,— կարելին փորձել, փրկելու համար նոր սերունդը: Ոչ միայն հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն սորվեցնել անոնց, այլեւ աստիճանաբար դէպի ապարէզ մղել զանոնք, վարժեցնել հայկական մշակոյթին եւ հանրային ծառայութեան:

Հինգ տարուան փորձը կ'ապացուցանէ թէ զուր յոյսեր չէին անուցաներ Հիւսիսային Ամերիկայի մեր ընկերները, ամէն աջակցութիւն ընծայելով այս կազմակերպութեան, բարոյապէս թէ նիւթապէս:

«Ցեղակրօն Ուխտեր»ը արդէն կը ներկայացնեն պատկառելի համրանք մը, լայնօրէն ծառայելով ազգային մշակոյթին, իրենց սորված լեզուով,— անգլիերէն: Գրեթէ ամբողջովին անոնք են որ կը խմբագրեն «Հայրենիք» շաբաթաթերթը (Հայրենիք Ուիքլի), բազմազան գրութիւններ հասցնելով, ինչպէս եւ գրականութիւն մշակելով: Կը գրեն, կը կարդան, թարգմանութիւններ կը կատարեն Հայոց պատմութենէն ու գրականութենէն, դասախօսութիւններ եւ բանախօսութիւններ կը սարքեն եւն.: Ունին թըղթակիցներ եւ աշխատակիցներ ալ, զանազան գաղութներու մէջ, միշտ նոյն սերունդէն:

«Ցեղակրօն Ուխտեր»ու Ե. համագումարին (պատգ. ժողով) բացման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 15ին, Տիթրոյիթի մէջ, «Հայրենիք» ուրախութեամբ կը շեշտէ իր խմբագրականին մէջ.

— «Այսօր Ամերիկայի մէջ ծնած ու մեծցած մեր նոր սերունդէն հրապարակի վրայ ունինք արդէն շարք մը անձեր, որոնք 100 տոկոսով Հայեր են ու հայերէն կը խօսին, կը կարդան եւ կը գրեն այնպէս լաւ ու գեղեցիկ, որպէս պատիւ վարար չեն կրնար խօսիլ, կարդալ եւ գրել պոլշեւիկեան Հայաստանի մէջ մեծցած հայ պատանիներէն ու երիտասարդներէն շատեր:

Այսօր Ամերիկայի մէջ ծնած ու մեծցած մեր նոր սերունդը, թափուած հաւաքական թէ անհատական ջանքերուն շնորհիւ, անհամեմատ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տայ դէպի հայ ժողովուրդի կեանքը, պատմութիւնն ու գրականութիւնը, աւելի մղում կը զգայ հայերէն սորվելու եւ խօսելու, քան ասկէ վեց-եօթ տարի առաջ»:

Այս նուաճումներուն շնորհիւ,— կ'աւելցնէ մեր պաշտօնակիցը — այսօր «կենդանի պահանջ կայ մինչեւ իսկ միջնակարգ դպրոց մը ունենալու մեր այս գաղութին մէջ, ուր նման գաղափար մը իսկ ասկէ 6-7 տարի առաջ երազական, անլուրջ պիտի նկատուէր»:

Ահա, ուրեմն, գործ մը, որ սահմանուած է տեւելու եւ ուռճանալու: Արդիւնք մը՝ որ լուսաւոր գիծ մը կը կազմէ ամերիկահայ գաղութին մէջ, այնքան մռայլ երրորդութիւններու դիմաց:

Եւ այս արդիւնքը ձեռք բերուած է կազմակերպուած աշխատանքով, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն «յառաջապահ ուժը» կը կազմեն Ցեղակրօն Ուխտերը, ինչպէս կը վկայէ «Հայրենիք»:

Արդ, ինչ որ ծրագրուած եւ յաջողած է Մ. Նահանգներուն մէջ, ինչո՞ւ անիրագործելի պիտի համարուէր: Եւ կամ ինչո՞ւ այնքան կ'ուշանայ:

Տասնըհինգ տարուան պանդխտութենէ մը վերջ, ահաւասիկ մենք ալ նոյն տարբը ունինք մեր գաղութին մէջ.— սերունդ մը որ ծնած կամ հասակ նետած է այստեղ: Արդէն խմորուած՝ ֆրանսական դաստիարակութեամբ: Շատ-շատերը այդ սերունդէն վաղուց մոռցած են իրենց մայրենի լեզուն, յաճախ ծնողներու անհոգութեամբ, իսկ առ հասարակ իբրեւ հետեւանք միջավայրի պահանջներուն:

Կան բախտաւորներ ալ, որոնք իրենց հոգին փրկած են մասնակցելով ազգային զանազան շարժումներու, նոյնիսկ միութիւններ կազմելով իրենց նախաձեռնութեամբ (Երիտ. Ակումբ, Երիտ. Միութիւն եւայլն):

Բայց, այս մասնակի երեւոյթը չի կրնար պարտկել ամբողջ ողբերգութիւնը, որ կ'աճի ու կը ծաւալի տարիներուն հետ:

Հարցը այլեւս 20 - 30 - 50 պատանիներու կամ երիտասարդներու Միութիւններով չի կրնար լուծուիլ, այլ ծաւալուն, աւելի կուռ եւ տոկուն կազմակերպութեամբ մը, որ ուժն ունենար հազարներ համախմբելու, յանուն սերունդի փրկութեան:

Հարկ է խորհիլ եւ ելք մը գտնել, լրացնելու համար այդ սարսափելի պահանջը, օգտագործելով եղած կորիզները:

Այս առթիւ, կ'ուզէինք նորոգել մեր հարցարանը, որուն յետաձգման մէջ խմբագրութիւնն ալ մեղքեր ունի:

Եկած է ժամանակը միտքերու «զօրաշարժ» մը կատարելու, վերլուծելով տագնապին բոլոր երեւոյթները:

Ամէն մէկը որ ըսելիք մը ունի այս մասին, ծրագիր կամ տեսակէտ, անշուշտ պարտք պիտի սեպէ մշակել, ձեւակերպել եւ ներկայացնել հանրութեան:

Այդպիսի փորձի մը շնորհիւ, եթէ վերջնական եզրակացութեան ալ չհասնինք, հաւաքուած նիւթերը կրնան ճամբայ ցուցնել, լոյս մը ցանել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՂՏՈՐ ՋՐՈՅՑՆԵՐ ՖՐԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետին վճռական յայտարարութիւնները

Նորէն պղտոր զրոյցներ շրջան ըլլալով դահլիճին կացութեան եւ Ֆրանքի մասին, վարչապետ Տ. Տալատիէ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

«Միջազգային վճռաւորութեանց հետեւանքով, որոնց ծանրութիւնը չափազանցուած է, մտահոգութիւններ կը յայտնուին Եւրոպայի շատ մը երկիրներուն մէջ, զանազան դրամներու ընթացքի մասին: Միեւնոյն ատեն, ոսկիի գնումը եւ կուտակումը, որոնք դադրած էին քանի մը ամիսէ ի վեր, ուժգնօրէն վերսկսած են եւրոպական հրապարակներէ շատերուն վրայ: Ոսկիի այս կուտակումը ոչ միայն վնասակար է երկրի մը համար, այլեւ սխալ մը անոնց համար որ այդ միջոցին կը դիմեն: Ֆրանքի փոխանակութեան վրայ կատարուած շարժումները մեծ մասամբ արտայայտութիւնն են այդ մտահոգութեանց եւ վերջերս ծանրացած փոխանակութեանց (չանժ) հակողութեան եւ Ֆրանքի նոր արժեզրկումի մասին շրջած զրոյցներու հետեւանքով: Կառավարութիւնը վճռապէս հակառակ է ինչպէս փոխանակութեանց հսկողութեան, նոյնպէս Ֆրանքի նոր արժեզրկումին: Բացի իրենց չարաշուք ազդեցութենէն՝ ազգային կեանքի վրայ, այդ գործողութիւններուն անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլար խզել միջազգային համերաշխութիւնը, որ ամէնէն ազդու երաշխիքն է Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանումին:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պէտք չզգար հերքել այն անճիշդ եւ ծիծաղելի լուրերը որոնք պատռատուած կը ներկայացնեն դահլիճը: Աւելին ուղղուած ձայնասփիւռ ճառով մը, վարչապետը ինք անձամբ պիտի ծանուցանէ այն ազդու եւ անհրաժեշտ տնօրինութիւնները զորս ձեռք պիտի առնէ կառավարութիւնը, դրամին դիրք պահելու եւ ազգային պաշտպանութիւնը ապահովելու համար: Կառավարութիւնը կը սպասէ որ բոլոր Ֆրանսացիները, վստահ՝ իրենց հայրենիքին ապագային վրայ, կատարեն իրենց պարտականութիւնը, ինչպէս ինք վճռած է կատարել իրեն ինկած բաժինը»:

*** Այս յայտարարութենէն վերջը, ներքին նախարարն ալ ցնեց մը հրատարակեց, որ կ'ազդարարէ թէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը եւ ոստիկանութիւնը շարունակելով ամիսներէ ի վեր սկսած մաքրագործումը, դրամական գործառնութեանց մասին, հետապնդումներ կատարած են, մասնաւորապէս երեւան հանելու համար այն անձերը որ խաղեր կը սարքեն պետութեանվարկին դէմ կամ դրամներու վրայ գործողութիւններ կը կատարեն չարաշահութեամբ: Առաջին առթիւ երեւան հանուած են կարգ մը օտար միջնորդներու այպանելի գործողութիւնները: Անոնք պիտի արտաքսուին օտարագործեր, ներքին նախարարին որոշումով: Միւս կողմէ, հաստատուած է որ 18 երկրորդական դրամատնականներ ոսկիի կամ օտար դրամներու վրայ գործառնութիւններ կատարած են անթոյլատրելի սակերով: Պատասխանատուները ատեան հրաւիրուած են, բացատրութիւններ տալու համար:

Անգլիացի միջնորդին տեսակցութիւնը Հէնլայնի հետ

Լորտ Րընսիմէն, անգլիացի միջնորդը, հինգշաբթի օր գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ հիթլէրական կուսակցութեան առաջնորդին՝ Քոնրատ Հէնլայնի հետ, իշխան Մաքս Հօհէնլօէի լեռնային դղեակին մէջ, որ կը գտնուի գերմանական սահմանագլուխէն հինգ մղոն հեռու: Ամէն բան գաղտնի պահուած ըլլալով, հակասական զրոյցներ կը շրջին այս տեսակցութեան մասին, որ տեւեց երեք ժամ: Չեխական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս տեսակցութեան, որ տեղի ունեցաւ իր ծրագրին մերժումէն անմիջապէս վերջը: Տեսակցութեան ներկայ էին Հէնլայնի կուսակցութեան միւս վարիչները, եւ մասնաւորապէս երեսփոխան Քունդ, որ առջի օր վճռապէս մերժած էր չեխական կառավարութեան ծրագիրը, իբրեւ ծաղրանկար:

Իրազեկներու կարծիքով, անգլիացի միջնորդը ուզած է իմանալ թէ Գերմանները տրամադի՞ր են որ եւ է զիջում կատարելու, իրենց պահանջներուն մէջ: Անգլիոյ մէջ վստահութեամբ կը սպասեն տեսակցութեան արդիւնքին, այն պատճառաբանութեամբ թէ Գերմաններուն ժխտական դիրքը անակնկալ մը չէր եւ այսուհետեւ լորտ Րընսիմէնի կ'իյնայ ի գործ դնել իր միջնորդութիւնը, լայնօրէն ուսումնասիրած ըլլալով կացութիւնը: Կը կարծուի որ եթէ Հէնլայն ինք յանձն առնէ անձամբ վերսկսիլ բանակցութիւնները չեխական կառավարութեան հետ, աւելի կարեւոր յառաջդիմութիւններ պիտի կատարուին:

Մ. Նահանգներու միջամտութիւնը Եւրոպայի կացութեան մասին

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարէն վերջը, նախագահ Րուզվէլթ եւս ճառ մը խօսեցաւ, Քանատայի մէջ, Եւրոպայի եւ առ հասարակ աշխարհի կացութեան մասին: Կը նշանակէ թէ ամերիկեան կառավարութիւնը լրջօրէն կը հետաքրքրուի խաղաղութեան հարցով: Նախագահը չյիշեց իր ճառին մէջ.

— «Քաղաքակրթութիւնը ազգային չէ, այլ միջազգային: Գաղափարները սահմանափակուած չեն սահմանագլուխներով. անոնք հասարակաց ժառանգութիւնն են բոլոր ազատ ժողովուրդներու: Բառին լայն առումով, մենք, Ամերիկացիներս, պարտաւոր ենք պահպանել այս աւանդութիւնը: Մենք կ'ըմբռնենք այն կործանումներն ու տառապանքները որ կրնան պատահիլ, եթէ դադրի մարդկային համակերպութիւնը ազգերու միջեւ: Մենք չենք կրնար արգիլել որ մեր ժողովուրդը կարծիք մը չունենայ կոյր վայրագութեան, հակաժողովրդավար հաստատութեանց, անպաշտպան ժողովուրդներու պարտադրուած թշուառութեան կամ անհատական իրաւունքներու բռնաբարման մասին: Մենք Ամերիկացիներս այլեւս չենք կրնար մենք մեզ նկատել իբրեւ բնակիչները ցամաքամասի մը որուն համար անդրծովեան երկիրներու վէճերը շահեկան չեն կամ տնվտանգ են: Մենք դարձած ենք ազգակ մը զոր նկատի կ'առնեն քարոզչական ամէն դրասենեակի կամ ամէն սպայակոյտի մէջ, ծովերէն անդին: Մեր ահագին հարստութիւնները, մեր վաճառականութեան ուժը եւ մեր քաղաքացիներուն կորովը մեզ դարձուցած են կենսական ազդակ մը աշխարհի խաղաղութեան, ուզենք թէ չուզենք»:

Նախագահը եզրակացնելով, շեշտեց թէ Մ. Նահանգները պատրաստ են փորձել բոլոր կարելի միջոցները, նպաստելու համար աշխարհի խաղաղութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՔԱՆՑ ՄԵԶ ԱՂԷԿՆԵՐԸ»

Վերջերս ազնուական Անգլուհի մը եի՞նգ թէ քառն ոսկի տուգանքի դատապարտուեցաւ Լոնտոնի մէջ, «փոքրոցի աղջիկ» անուանած ըլլալով սպասուհի մը:

Դէմ դիմաց նստեր էին երկուքը, հանրակառքին մէջ, երբ «լէյտի»ն ըսկսաւ սրտնեղ շարժուձեւեր փորձել, քիթ-բերան ծռել եւ կոպիտ բառեր գործածել.

— Ո՞վ է այս անշնորհը որ կը համարձակի նստիլ դիմացս, փողոցի աղջիկ մը: (Վկաներ պնդեցին թէ ըսած է նաեւ «պոռնիկ»), մենք՝ ազնուական եւ բարեկիրթ, անոնք՝ անկիրթ եւ աղտոտ.

Կարծեմ իրաւանցում ալ տեղի կ'ունենայ եւ աշխատաւոր աղջկան տեղը կը փոխեն, յետոյ խնդիրը դատարան տանելու համար:

Երկու շաբաթ առաջ, կեղծ կոտակի խնդիր մը երեւան հանուեցաւ այստեղ, Փարիզի մէջ:

Խնդիրը կապ ունի միլիոնատիրուհիի, եւ արդէն ձերբակալուած են երկու երեւելիներ, մէկը կոմս, միւսը կոմսուհի, որոնք «պատուաւոր» շրջանակներու պարծանքն էին, մինչեւ երէկ:

Մենք ալ ունինք — եւ բաւական շատ — «Քանց մեզ աղէկներ», որոնց ազնուակա՞ն գործերը կրնային հատոր-ներ կազմել:

Անցեալ օր կարծուհի մը կը պատմէր թէ 70 մեթր ժապաւէն գնած է, հարսանեկան շրջազգեստ մը շինելու համար հարուստ աղջկան մը, որ եթէ մարքիզուհի չէ, անշուշտ լաւ է անոր սած անոյ շարժուձեւերը:

Այս զգեստակարգի տիկիններն ու օրիորդները — ներեցէք որ պառաւ աղջիկներ չեմ կրնար գտնել, հետեւողութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան գիւղերուն կամ հայկական հարսանիքներու նկարագրութեան — ընդհանրապէս հետագրով կուտան իրենց ապրանքները,— 25 շապիկ, տասը գիշերանոց, ամբողջ շարք մը՝ այսինչ պալատականներուն կամ երեկոյթին համար: Միայն մէկ անգամուան համար:

Եւ վճարումներն ալ կը կատարուին հազարներով: «Լոտրին» դասի՞ն կը վայլէ հարկերնց հանել:

Իրազեկներ կը պատմեն թէ Նիսի մէջ կը գտնուի մեծահարուստ «խան» մը, ազգական գրագէտ Մայքըլ Արլէնի, եւ միջազգային ապետ՝ խաղամոլներու ակումբին մէջ որ ի Մոնթէ Գարլօ:

Չար բերաններ կ'աւելցնեն թէ այս ազգուն օտարազգի կինը աւելի կը հետաքրքրուի հայկական կեանքով, քան «խան»ը ինք:

Վերջերս Լոնտոնի թերթերը կը գրէին թէ այս միլիոնատէր «խան»ը իր զբօսանաւը տրամադրած է Անգլիոյ դուքսին, Ուինտզըրի դուքսին, պտոյտ մը կատարելու համար Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Կը յիշեմ, վերջերս ուրիշ եգիպտահայ մը, որ ամբողջ ապրուստ - ապրանք մը շինել տուած էր իր ծախքով, Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ, ի պատիւ արեւելեան պետութեան մը, բայց հարիւր ֆրանք խնայած էր Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանին համար:

Ամէն պարագայի մէջ, մեր «Քանց մեզ աղէկներ»ը քար կը հանեն իրենց օտարազգի զաւակներուն ո՞ր տե-սակէտէն ալ նայիս:

ՎԱՀԷ

ՎՃՌԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԷՐՍԻՄԻ ԴԷՄ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՕՐՔՈՎ ԵՒ 25 ՍԱՒԱՌՆԱԿՆԵՐՈՎ

Արաբական թերթերը կը գրեն, Տէրսիմի ապստամբութեան առթիւ. —

Տէրսիմի ապստամբութիւնը զսպելու համար՝ Թուրք կառավարութիւնը դրկած էր երեք զօրաբանակ: Այդ գունդերը հասած են ապստամբութեան շրջանը եւ ձեռնարկած պայքարման գործողութեան: Մասնակցելով գործողութեանց՝ 25 սաւառնակներ սկսած են ռումբեր արձակել լեռնային շրջաններու մէջ կեդրոնացած Քիւրտերուն վրայ:

Համաձայն վերջին տեղեկութեանց, Թրքական ուժերը Էլազը գիւղի սահմանին վրայ սաստիկ բախում մը ունեցած են ապստամբներուն հետ, որոնք թողած են 75 սպաննեալ եւ վիրաւոր:

Այս յաղթանակէն վերջ, Թրքական ուժերը պաշարման օղակը նեղցնելով սպառնացած են շրջանի քիւրտ գիւղերուն, յայտնելով որ ամէնէն փոքր շարժումը կամ անհնազանդութիւնը պիտի պատժուի ռմբակոծումով:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Թրքական սաւառնակները ռմբակոծած են քանի մը քրտական գիւղեր, որոնք օժանդակած էին ապստամբներուն:

ՎՐԴՈՎԻՉ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայերը եւ Արաբները միշտ համերաշխ

Ալեքսանտրէթէն կը հաղորդեն «Քրօնիք»ի (Օգոստոս 12).— Ամէն տեսակ փորձեր եւ մեքենայութիւններ եղան, որպէսզի Արաբները փոխեն ընտրութիւնները պոյքոթի ենթարկելու իրենց որոշումը: Անօգուտ, սակայն: Հայերուն մօտ եղած փորձերն ալ ձախողեցան, որովհետեւ Հայերը, համերաշխ Արաբներուն հետ, որոշած են պոյքոթ ընել ընտրութեանց դէմ:

Այն ատեն է որ Թուրքերը դիմեցին կարգ մը անձերու, որոնք յանձն առին մասնակցիլ ընտրական կազմակերպութեան, դեռ անծանօթ մնացած կարգ մը նկատումներով:

Փոխադարձութիւնը չուշացաւ: Արաբները եւ Հայերը պոյքոթի ենթարկեցին այդ անձերը (բժիշկ կամ փաստաբան), որոնք ստիպուեցան բացատրել իրենց տարօրինակ ընթացքը:

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ կարգի ընտրութեանց, տեղական իշխանութիւնը պահ մը խորհած էր նշանակել երեսփոխանները, բայց թեկնածուները մերժեց են այս ձեւը:

Անտիոքէն կը հաղորդեն թէ այդ քաղաքին Թուրքերը հանդիսութիւն կատարած են ի նպաստ Թուրք բանակին եւ արդիւնքը յանձնած են Թուրք հրամանատարին:

Սանճաքի կառավարութիւնը գնդ. Քոլէի առաջարկած է արձակել հեռաձայնի ճիւղին պաշտօնեաները եւ Թուրքեր դնել անոնց տեղ, անտարակոյս դիւրացնելու համար հեռաձայնային խօսակցութեանց «հսկողութիւն»ը։ Գնդապետը մերժած է թրքական պահանջը եւ յայտարարած թէ հեռաձայնի պաշտօնեաները, մեծ մասով Հայ, պիտի մնան իրենց պաշտօնին վրայ:

** Վերապահութեամբ կը հաղորդենք զամասկեան թերթի մը լուրը, որուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անոնք որ չափահաս էին պատերազմի շրջանին, այսօր հասուն տարիքը թեւակոխած են: Անոնց կեանքը անանուն ելեւէջներու ենթարկուեցաւ: Գաղափարները շրջուեցան, սովորութիւնները քայքայուեցան, փիլիսոփայութիւնը փոխուեցաւ: Այն ատենուան տակաւին դեռատի ոստերը հակառական հովերու դիմադրեցին, օտար ափերու ցնցումներով ջրուեցան և լուսաշող արեւներու ազդեցութեան տակ այսօր բազմացած, ծառ եղած՝ իրենց թեւերը տարածելով շուք կուտան, զովութիւն կը բերեն, կը հեկեն, կը խոկան ու կը դատեն ....:

Նախապատերազմեան շրջանին, Պոլսոյ մէջ ուշագրաւ, յանդուգն, վեհանձն փորձեր եղան ազգային խաչելով, մշակոյթի դաշտին վրայ: Հրատարակագրութիւն, զուտ գրականութիւն կամ բանաստեղծութիւն, հայ բեմ, հայ երաժշտութիւն իրարու ետեւէ կարծես միեւնոյն աւիշով սնած կը փթթէին, կ'ուռճանային հետզհետէ: Այն ատենուան երիտասարդութիւնը արբշիռ էր այդ ամէնով: Հաստատակամութիւն կար:

Սակայն պատերազմը վերջ տուաւ այդ բոլորին: Իբրեւ հետեւանք բարոյական ու նիւթական արժէքներու վերիվայրումին, մշակոյթի տադնապը սատակեցաւ դահավիժելով ու լուծանելով, հեծեւմի մէջ

Անոնք որ հետեւած, համակրած, օգնած էին այդ ձեռնարկներուն, կը խուսափին, ազնուագոյն ժամերուն, ներդաշնակ ելք մը կը յուսային, ինչպէս վերջը յուսացին, ապաւինեցան Փարիզի խորհրդաժողովի ժպիտին:

Զինադադարը արթարծեց ընդհատուած աւանդութիւնը, աւելի կենսունակութեամբ եւ աւելի որոշ: Անոնք որ այդ շրջանն ապրեցան, անձկագին յուզումով հետեւեցան փորձերուն, կարծեցին, գրեթէ համոզուեցան թէ վերջապէս իրենց «տունը» ստեղծուած էր: Հսկայ միութենական շարժում առինուրեց: Աշխարհիկ եւ յոյլ բազմութիւններն իսկ, Գաղթականներն, Կղզիներէն եւ դեռ հեռաւոր արուարձաններէ, Մարմարան ու Վոսփորը ճեղքելով կ'երթային կեդրոնը, տոհմիկ համերգներ լսելու, կամ Պոլսահայ Տրամաթիկի ներկայացումներուն:

Անոնք որ յաճախեցին այդ տեղերը, չնչեցին մթնոլորտը այդ շրջանին, այնքան բնականօրէն իրենց տան մէջ զգացին իրենք զիրենք որ, խնդիրը վերջնապէս լուծուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողուր:

Քէմալական շարժումը վերջակէտը դրաւ այդ բոլորին, ու խլուրդի յարատեւութեամբ կը քայքայէ պոլսահայ համայնքը:

Քսան տարիներ անցած են հիմա:

Հայրենազուրկ ու վտարանդի այս ժողովուրդը վերստին շունչ առած, դաս առած է իր բոլոր փորձութիւններէն: Ցաժանելի աշխատանք տարաւ՝ ան օտարութեան մէջ: Այսօր վերստին կը խմբուի, կը պատրաստուի սկսելու կիսատ թողած գործը:

Ի՞նչ կրնանք ընել, ի՞նչ պէտք է յուսանք: Կը դանդաղինք, թերութիւններ կ'ողբանք, Միացեալ Ճակատի իղձեր կ'ընենք:

Ինչ որ հնարին չըլլար ու կը յամենայ քաղաքական, ընկերային դետնի վրայ, գէթ մշակութային հողի վրա՞յ ալ կարելի չէ:

Այնքան ատեն որ մեր մշակութային զանազան ճիւղերը (գրականութիւն, արուեստ, ընկերային գիտութիւն) հասաէր անհատականութեան մը որոշ սլիտի մնան, այնքան ատեն որ արուեստագէտը կամ մտաւորականը պիտի մնայ ինքնուս մը եւ կամ հին, զատուած մտայնութեան մը ճանճրայոյտ աշակերտը, ցորչափ ընկերային, հաւաքական լմբռնումով ընթացող գրական միութիւններ, իրենց անունին արժանի մատենադարաններ ու լսարաններ գոյութիւն պիտի չունենան, մշակութային պայծառութիւնը՝ փառաւոր ժամանակներու այդ յայտարարը՝ պիտի չկրնայ վերահաստատուիլ:

Խմբակներու յորդութիւնը, ակնապիտութիւնը աղճատեցին ազգային բառին իմաստն ու տարողութիւնը: Կ'արժէ որ մեզմէ ամէն մէկը անդրադառնայ ասոր: Հակառակ չենք որ իւրաքանչիւր խմբակ իր յարմար դատած ուղղութեամբ ընթանայ նոյն նպատակին, բայց խաչաձեւումներն ու հրմշտուկները իրար կը խափանեն, եւ երկու կողմին համար ալ վնասակար են:

«Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի» խօսքը գրական արժէքէ զուրկ է եւ չի պատշաճիր ներկայ վազքի դարուն: Ընտոյ, ճամբայ ինալը չի բաւեր. այլ խնդիր է թէ ի՞նչ կերպով պիտի քալես այդ ճամբէն, — առանձի՞ն թէ հաւաքաբար, ոտքո՞վ թէ զիկզակով, ձեռնադա՞տ թէ ձեռնածալ: Ասոնք կարեւոր են, եւ մեծ նշանակութիւն ունին ճամբուն ծայրը հասնելու:

«Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի» խօսքը չի նշանակեր թէ ամէն ճամբայ ընտող կրնայ Հռոմ հասնիլ: Հետեւաբար անիմաստ է, ու միմիայն անկարգութիւններ սփռելու կրնայ ծառայել:

Շատ մը օրինակներէն հատ մը:

Երբեմն դասախօսութիւններ կը ծանուցուին որոնք շատ անգամ այդ անունը չեն արդարացներ: Դասախօսութիւն բառը՝ դասընթացք մը կ'ենթադրէ ուր բան մը սորվելու կ'երթաս. ունկնդրհատ, չարաչար աշխատանքի մը պատահարը կուտայ: Ժամանակին, ժամանակէն առաջ ընտրուած ներհուն անձ մը, որոշ նիւթով, եւ տէր՝ իր նիւթին, կ'ընէ իր դասախօսութիւնը որ, եթէ կարելի ըլլայ հրատարակութեան կը տրուի, որպէսզի բացականերն ալ ընթերցումով օգտուին. այսպէսով բան մըն ալ կը մնայ: Եթէ այսպէս ըլլայ, շատ բարի. բայց յաճախ այդպէս չըլլար: Մէկը երկարապատում ուսումնասիրութիւն մը գրած է ու կը կարդայ, կրցածին չափ արագ, որովհետեւ իրմէ զատ ուրիշներ ալ կան դեռ: Հակառակ ատոր, ընթերցումն իսկ երկար կը տեւէ, այնպէս որ լսողոյն տրամադրութեամբ օժտուած ներկաներն իսկ յուսախաբ կ'ըլլան: Կամ թէ հռետորական փորձեր է որ տեղի կ'ունենան, եւ ունկնդիրները, որոնք ատոր համար չեն եկած, մեծ դժուարութեամբ կը հետեւին: Լուսաբանութիւն ալ տեղի չունենար, եւ արդիւնքը կ'ըլլայ բացում օդաչու բառեր:

Ասոնք դասախօսութիւն չեն: Ուրիշն, կամ այն է որ բանախօսութիւն է տեղի ունեցածը, որուն դասընթացքով (cours), ներհուն խօսքով եւ կամ, որոշ մթնոլորտի մէջ, ինքնազարգացման փորձ, բեմբասացութեան վարժութիւն:

Չեմ ըսեր թէ երկրորդ ձեւը իր օգուտը չունի, անշուշտ թէ ունի. բայց զանազանել մը պէտք եղաւ:

Պիտի բացատրեմ թէ ինչո՛ւ:

ԱՐԱՄԱԶԴ

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ.

Այս բաներուն համար, այսինքն Միջազգայինի վարած քաղաքականութեան հետեւանքով, տեղ տեղ կազմուեցան ընդդիմադիր խմբակցութիւններ որոնց ծրագիրը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ Դ. Միջազգայինի նախկին պլատֆորմը: Այս ընդդիմադիր խմբակցութիւնները՝ կը դատապարտեն Սթալինեան դիկտատուրան, կը պայքարին զինապաշտութեան դէմ, դասակարգային պայքարը դաւաճանուած կը գտնեն, եւ կ'ըսեն որ քաղքենի կարգուսարքի մէջ կարելի չէ ազգային պաշտպանութեան մասին խօսիլ, ինչպէս կ'ըսէր ինքը Լենին, եւ որուն հակառակն է որ կը տեսնենք Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր: Ամէն տեղ համայնավարները ուժ կուտան իրենց երկրի պաշտպանութեան, մինչդեռ առաջ հակառակը կ'ընէին: Կարելի չէ գրել այստեղ ինչ որ կ'ընեն ներկայիս եւ որ անցեալին մահացու մեղքեր էին:

Այս բանիւ հանդերձ, արդարացնել չեմ ուզեր մէկ կողմը կամ միւսը:

Գալով հայկական կեանքին, կը խորհիմ որ շատ օրինակներ ունինք ատոնցմէ ուրիշներու նայելով: Ինչո՞ւ համար մենք ալ նկատի չենք առներ մեր ազգային շահերը: Ֆրանսացիները, Շառլ Մոռասէն մինչեւ Թորէզ մէկ կարծիք ունին արտաքին ճակատի վրայ, թէ առաջինը եւ թէ վերջինը մէկ դիրք ունին Գերմանիոյ հանդէպ, — իրենց թշնամին՝ երէկուան եւ վաղուան: Ոչ մէկ մարդ այս երկրի մէջ տրամադիր է թիզ մը հող տալու ուրիշին: Ֆրանսացիները մեզի չեն նմանիր: Անոնք ազգային շահերը պաշտպանելու տեսակէտէն իրարու հետ մրցումի կ'ելլեն, թէեւ իրենց կամքը, աւելի ճիշդը՝ հետապնդած նպատակը նոյնն է: Անոնց իրարու դէմ մղած պայքարը անուշ պայքար է, մէկը միւսին դէմ կ'ելլէ ըսելով թէ ես քեզմէ լաւ կը պաշտպանեմ ազգային շահերը, բայց հիմնական մեծ պայքար չունին գրեթէ: Ինչո՞ւ մեր մէջ ալ նոյն տեսակ ներդաշնակութիւն եւ նախանձախնդրութիւն չըլլայ, ազգային շահերը պաշտպանելու տեսակէտէն: Ինչո՞ւ գոնէ արտասահմանի մէջ հայ համայնավարները չեն ուզեր ճանչնալ մեր դատը Թուրքիոյ դէմ, եւ դատ չունինք կ'ըսեն միշտ: Մե՞ղք որ Ֆրանսացիներէն օրինակ չեն առած մինչեւ հիմա: Ո՞ր մէկ անկեղծ Ֆրանսացի համայնավարը եթէ մտիկ ընէ մեր ցաւերը, չընդվզիր եւ արդարացի չի գտներ մեր հողային պահանջները Թուրքիոյ դէմ: Ինչո՞ւ մէկ դիրք չունինք Սանճաքի խնդրին մէջ, համայնավարէն մինչեւ Դաշնակցականը:

Հայաստանի ժողովուրդի մասին չէ խօսքս, գիտենք որ ան չի կրնար տարբեր դիրք բռնել: Կապուած է այդ ժողովուրդին բերանը, եթէ ոչ, անկասկած իր խօսքը պիտի բաշէր այսօր: Կարելի է ներել Հայաստանի ժողովուրդին, բայց արտասահմանի ազատ կարգերու մէջ ապրող Հայերը, մանաւանդ համայնավարները որոնք զէթ բախտաւորութիւնը չեն ունեցած կաշկանդուելու խորհրդային քաղաքացիներու պէս, ինչո՞ւ չեն ուզեր հետապնդել ազգային նուիրական շահերը — ինչո՞ւ վերջապէս չեն ուզեր քով քովի գալ, մտածել, բան մը խորհիլ, ճար մը ընել եւայլն, եւ իրարու դէմ կռուիլ կ'ելլեն, մէկը միւսին բառը կը հերքէ, ուրիշ մըն ալ հրապարակ կուգայ Երեւանի դէպքերը, դեղակահարութիւնները եւ ոճիրները ծածկելու: Իսկ մեր հօկերը իրար սեւցնելու մրցում կը կատարեն:

«Ակօսի մէջ (9 Յուլիս) Հօկի «լուծարքը» մասի փաթթոց եղած է իրար նախատելու, հայհոյելու եւ վարկաբեկելու: «Ակօսականները խանդավառուած էին Խանջեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի եւ մեր երկրի լաւագոյն մտաւորականներու սպանութենէն, մէջն ըլլալով Ալազանը որ իրենց դատը պաշտպանած էր անցեալին, երբ Փարիզ եկած էր համագումարի մը: Իսկ լուծուած Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը ինքզինքը սթալինեան ձեւացնելու եւ կասկածի տեղի չտալու համար, «Ակօսականներուն պէս, դաւաճան կ'անուանէ Դանուշ Շահվերտեանը եւ ուրիշներ: Փոխանակ իրարու քով գալու եւ եղած ամբողջ ոճիրին համար ցաւելու եւ պատճառները վնտռելու, եղած չեղածը կը ծափահարեն, որովհետեւ այդ գացող զոհերը պատճառ եղած են եղեր, ներդաշնակի, Հօկերու իրարանցումին, եւ Հայաստանի ժողովուրդի դժբախտութեան (տես «Ակօս 9 Յուլիս, 1938, եւ Հօկի Կեդրոնի շրջաբերականները), մեղադրանք մը՝ որուն վրայ եփած հաւերը անգամ պիտի ծիծաղէին:

Հարց կուտամ համայնավարներու, — Այդ սպաննուածնե՞րն էին որ ներդաշնը կ'որոշէին, թէ ոչ Մոսկուան: Ներդաշնողներուն միջան ո՞րուեղն եկաւ: Կը յիշեմ Դ. Շահվերդեանի հետ ունեցած տեսակցութիւնս մէկ երկու ընկերներով: Կը հարցնէինք թէ վերջապէս ե՞րբ պիտի մեկնի կարաւանը, յապաղումէն զանգատելով: Շահվերդեան բառ մեզի, — Կը սպասեմ որ խորհրդային դեսպանը ինծի տեղեկացնէ միջանները կարգադրութիւնը, որովհետեւ ներկայիս բոլոր թուղթերը Մոսկուա կը գտնուին»: Ո՞վ չիգիտեր որ Հայաստանի մէջ տերեւ չի շարժիր առանց Մոսկուայի հաւանութեան: Հաւատացող կա՞յ թէ Գրիգոր Ցարութիւնեանի օրով արտասահմանի աշխատաւորութեան եւ Հայաստանի հետ կապերը աւելի պիտի ամրանան: Ասկէ վերջ բողոքող Հօկե՞րը իրենք զիրենք լուծել պիտի դարձնեն թէ Կեդրոնի (Փարիզի) տարրակիցները:

Նոյն հարցը կարելի է տալ Նաեւ Կեդրոնական նախկին Վարչութեան: Նայինք շատ մեծ տարբերութիւններ պիտի ըլլա՞ն «Աստյինեան» Ցարութիւնեանի օրով: Մօտիկ ապագան կը ցուցնէ: Ո՞ր Հայն է որ չուզեր տեսնել Հայաստանի եւ արտասահմանի սերտ գործակցութիւնը, ներդաշնակ եւ կամ զանազան խնդիրներու շուրջ: Եւ սակայն...

Մինչեւ որ համայնավարները վերջապէս չլսեն իրենց բաժանումի քաղաքականութիւնը, չազատին եղբայր եղբօր ծուռ նայելու ախտէն, կարելի պիտի չըլլայ ներդաշնակ համազգային քաղաքականութիւն մը եւ գործունէութիւն մը:

Կը յիշեմ երբ «հակադաշնակ» կոմիտէ մը կար Լիոնի մէջ, ինչե՞ր չէինք ընել, խռովութիւններու դուռ բանալու համար: Քանի քանի անգամներ Դաշնակցութիւնը իբրեւ «ֆաշիստ» ներկայացուցած ենք Ֆրանսացիներուն եւ զանոնք գրգռած Դաշնակցութեան դէմ: Կը յիշեմ նաեւ այն օրը երբ Ա. Խատիսեան Լիոն եկած էր բանախօսելու: Քանի մը Հայեր գացին ֆրանսացի կոմունիստները տեսան եւ ըսին թէ արքայական եւ կծու ֆաշիստ Դաշնակներ Գ. Թաղապետարանի սրահը եկած են ցոյց ընելու: Այս լուրով ֆրանսացիները կոչեր եւ թռուցիկներ հանեցին (միշտ Հայերու առաջարկին վրայ) եւ ժողովուրդը փողոցը ցոյցի հրաւիրեցին: Այդ օրը ոստիկանութիւնը կարգապահութեան հսկելու համար քանի մը տասնեակ ոստիկան դրկած էր Թաղապետարանին առջեւ, եւ քիչ մնաց արիւնոտ դէպքեր ծագէին, եթէ ցուցարարները չփախչէին ոստիկանութեան յարձակումի պահուն:

Քանի անգամներ Լիոնի ֆրանսական կոմունիստ շաբաթաթերթին մէջ հակադաշնակցական յօդուածներ լոյս տեսան, եւ ինչո՛ւ ծածկեմ, ես ինքնանգամ մոլորած, օր մը յօդուած գրեցի Լիոնյիշեալ շաբաթաթերթին մէջ, ուր կը բողոքէի ֆրանսացի ընկերվարականներու ներկայութեան դէմ Դաշնակցական հանդէսի մը մէջ: Այդ ժէսթը ընկերվարականներու, անյարմար կը գտնէի սոցիալիստ եւ կոմունիստ համագործակցութեան տեսակէտէն:

Ուրա՞ն կը ցաւիմ այդ սխալներուս վրայ: Թող ներուի ինծի, որովհետեւ այդ ժամանակ հազիւ 21 տարեկան կայի եւ երիտասարդի անփորձութեամբ մեր ժողովուրդի բաժանման կ'աշխատէի եղեր: Գրեցի նաեւ հայ համայնավար շաբաթաթերթերու մէջ կարգ մը հակադաշնակցական յօդուածներ «Արշաւ», «Զանգու»ի եւ «Նայերերու» մէջ (Լիոն): Այս վերջինին ալ «Կեդր. գոլեկիան»ի անդամ էի:

Վերջապէս Հայերս իրար միացնող ճամբուն չէի ծառայեր: Մեր երիտասարդ սրտերու մէջ առաջին օրէն իսկ կիրք եւ ատելութիւն սերմնցուցած են, ըսելով թէ սա պուրժուազիին պաշտպանն է, միւսը եկեղեցիին եւն.: Հիմա կը հասկնամ որ այդ բոլորը սուտ ու չինծու խօսքեր են, Հայութիւնը հարիւրին 90 աշխատաւոր ժողովուրդ է, իսկ Դաշնակցութեան ղեկավարներուն մէջ մէկ հատիկ խոշոր պուրժուա չկայ: Երբ պուրժուազի չկայ, ինչպէ՞ս պուրժուական գաղափարներ մուտք պիտի գործեն իր մէջ: Պուրժուազին ինքն է որ իր գոյութիւնը պաշտպանելու համար կը կազմակերպուի ու կը պայքարի իր ուժերով, իր վրայ սպառնացող հոսանքին դէմ: Ունի՞նք մենք մեծ պուրժուազի մը ներկայիս: Ո՛չ, եթէ ունենայինք եւ այդ պուրժուազիի շահերը վտանգուած ըլլային, տրամաբանական պիտի ըլլար որ ան ինքզինքը պաշտպանել փորձէր, բայց երբ չկայ մէկը, միւսը արդէն չըլլար, քանի որ այդ շարժումը աւելի ինքնապաշտպանութեան ձեւով կ'ըլլայ:

Մէկ խօսքով, մեր մէջ ֆաշիզմ չկայ, սուտ են բոլոր այդ առասպելները: Չկայ եւ թրոցկիստ: «Թրոցկիստ» բառը Հայաստանի մէջ թէ հա[illegible] սեւցնելու ծառայած է համայնավարներու մէջ: Ինչե՞ր չեն եղած Դաշնակցութիւնը քայքայելու համար, նոյնիսկ դրամը մուտք գործած է այդ պայքարին մէջ: Կը յիշեմ նաեւ Յակոբ Տարօնացիի (Մշեցի) մեզի տուած գաղտնիքը իր կատարած «միսիա»յի շուրջ: Կը պատմէր որ Խորհրդային դեսպանատունը իրեն մեծ գումար մը տրամադրած էր որ ժամանակին «Մարտկոցականներու» տայ, եւ այդ դերը կատարած եմ կ'ըսէր «պարկեշտութեամբ», միայն գումարին ճիշդ քանի ֆրանք ըլլալը չեմ յիշեր: Ամէն պատգամի մէջ տասնեակ հազարներով կը խօսէր: Յակոբ Տարօնացին որ այժմ Հայաստան է, լսած եմ որ չեկիստ է Երկայիս: (ԽՄԲ.— Աքսորուած է Սիպերիա եւ կինն ալ անբշուառութեան մատնուած):

ՅԱԿՈԲ ՔԱՓՈՒՍՈՒԶԵԱՆ

ԷՋԻ ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ. — Կը թուի թէ կայ կայ սա երկու բայերուն միջեւ — կակազել, վկանչել (կակկէլ, յողթել, կապել), որոնցմէ անկաշկանդ անվկանդ: Երկրորդը շատ քիչ կը գործածուի, այնպէս որ կրնայ օր մը բոլորովին անհետանալ ըլլալ, հին գրականի մէջ անուն ու համբաւ ունեցող կարգ մը բառերու նման, որոնք ներկայ օգտակար կրնային ըլլալ. Այս առթիւ կարելի է հպիլ այն հարցումին, թէ հին գրական բառերը պրպտումը եւ, ի հարկին, անոնց գործածութիւնը պիտանի՞ է արդեօք մասին լեզուին ճոխութենէն. — Անկասկած այո: Երբ այդպիսի բառերու բնատուութեան եւ ընդունելութեան յարմար է գտնենք: Եւ այս պարագան փորձով կը ճշդուի օտար գրական գործածներու թարգմանութեամբ, անոնցմէ իմաստասիրական, քերթողական, ուսողական նիւթերու մշակութեամբ: Բառերը գաղափարի արտայայտիչներ են: Չէ՞ որ մեր նախնի գրականութեան մէջ արդէն այս մեթոտը կիրարկուած է: Ն. Գարրու արտադրութիւններուն ճոխութիւնն ու տեսակութիւնը կը վկայեն այդ մեթոտին կիրարկումին առաւելութիւնները: Միջդ տեղին գործելու պատշաճ միջոցներ պէտք է ունենալ: Միջոցներ բառերն ու ասութիւններն են, որ կը ճոխացնեն նիւթը: Ցուցական է յաւիտենական բարբառներուն փարթամութենէն օգտուեցաւ հայ լեզուն առաջին քրիստոնէական դարերուն. Միջին դարերուն սկիզբէն արդէն արաբական - պարսկական գրականութիւնը իր մթերքին զուգը յայտ բացաւ: Պարսկականը անկէց աւելի կանուխ ընտանի էր մեզի: Իսկ — միւս կողմէ, եւ կամ յոյն գիծեր միայն գործածելով—օտար նոր ազգերու հետ մեր ազգային - քաղաքական յարաբերութիւնները լեզուական մտաւորութիւն եւ ազդեցութիւն տարածեցին, քարոզեցին: Երեւոյթ մը՝ որ կը շարունակէ ամէն ատեն երբ առիթը կը ներկայանայ, ինչպէս ներկայիս վերջին հինգ դարերուն՝ մեր թափառական միճակը, զանազան ափերու մէջ մեր հպատակի եւ կամ հիւրի յաճախ տեւուր գերը պիտի առաջնորդէին ուրիշ լեզուներու մեր լեզուին վրայ խորապէս ազդեցութիւն

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (134)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուիթին զգուշութեամբ գլուխը վեր հանեց. գնդակահարութիւնը դադրած էր յանկարծ

— Զինուորները նաւակ մը ճարեր են եւ մեզ կը հետապնդեն հիմա...

— Կրնա՞նք իրենցմէ առաջ գրօսանաւը հասնիլ, հարցուց Տայանա:

— Ինչո՞ւ չէ... ցուրկին լոյսը կը տեսնուի արդէն... Փիթըր, աւելի աջ դարձուր...

Փիթըր սպասեց որ իր բարեկամը իրեն ցոյց տար շոգեմակոյկին ուղղութիւնը: Այնքան ընկճուած էր Թանիսյին նման երիտասարդ, ուրախ-զուարթ ու զնդեցիկ աղջիկ մը կորսնցուցած ըլլալուն համար որ անկարող էր իր միտքը ամփոփելու: Սուիթին սկսաւ արագօրէն հաշիւ մը ընել: Եթէ զինուորները յաջողէին գրօսանաւուն մօտենալ իրենցմէ առաջ, իշխանը վրայ պիտի հասնէր իր Լազերու պահակախումբով: Տայանան, Փիթըրը ու ինքը պիտի ձերբակալուէին եւ նորէն ցամաք տարուելով խեղդօրէն պիտի սպաննուէին: Եթէ նոյնիսկ Սըր Ֆրէնսիս Ֆէյվըրշէյը գրօսանաւուն վրայ ըլլար տակաւին, դարձեալ անհաւանական էր որ կարենար պաշտպանել զիրենք իշխանին կատաղութենէն՝ հակառակ բրիտանական դեսպանը ըլլալու իր հանգամանքին: Ամէն պարագայի մէջ, թերեւս կարելի պիտի ըլլար Տայանան պահել, եթէ մէկ, երկու վայրկեան կանուխ հասնէին:

Լազերը սկսան կրակել. Տայանա վախէն աչքերը փակեց. Սուիթին կը հայհոյէր: Վայրկեան մըն է լսեցին իրենց շուրջը, նաւուն յետակողմէն: Փիթըր ղեկը մը արձակեց ու դարձեալ վար ծռեցաւ, երբ արդէն մութին մէջէն իրենց դիմացը կը բարձրանար գրօսանաւուն ուրուագիծը: Շոգեմակոյկին ուղղութիւնը փոխեց անմիջապէս ու մեքենան դոցեց: Գնդակները կը տեղային անընդհատ. լուսինը անյայտացեր էր. եւ խաւար էր իրենց չորս դին: Շոգեմակոյկը շրջան մը ըրաւ հոսանքին դէմ եւ մօտեցաւ գրօսանաւուն կողերուն: Հասեր էին սանդուղին ճիշդ առջեւը. Սուիթին Տայանային ձեռքէն բռնելով վեր բարձրացուցեր էր. Փիթըր ամուր կառչեր էր պարանին:

— Ցատկեցէ՛ք, չո՛ւտ, պոռաց Փիթըր:

Սուիթին ու Տայանա դուրս նետուեցան ու սանդուղին վրայ սահելով ինկան:

Շոգեմակոյկը հոսանքին տարուելով հետզհետէ բաժնուեցաւ գրօսանաւէն: Փիթըր հազիւ ժամանակ ունեցաւ սանդուխին պարանին կառչելու, առջեւը ջուրերուն մէջ թաղուելով պահ մը, բայց Սուիթին շուտով օգնութեան հասաւ եւ անոր թեւէն բռնելով վեր քաշեց:

Տայանա սանդուղէն կը բարձրանար հիմա:

— Դուն Տայանային ետեւէն գնա, հրամայեց Սուիթին, ըսէ որ վար իջնեն զայն ու գաղտնի տեղ մը պահեն ...

Ցետոյ տարբանակը դուրս հանեց:

Ալիի նաւակը արդէն մօտեցած էր գրօսանաւուն. բազմութիւն մը կար անոր մէջ: Մէկը թեւը երկնցուց ու սանդուղէն բռնեց. Սուիթին աքացի մը տուաւ անոր: Եթէ կարենար իշխանը ստակեցնել, Սըր Ֆրէնսիսն ու Սըր Հարրի կրնային թերեւս վախցնել անոր հետեւորդները: Սակայն դժբախտաբար մութին մէջէն չկրցաւ զանազանել Ալին: Ուրեմն իր գնդակները անդադար նաւակին մէջ լեցուած բազմութեան վրայ: Իր ականջին հասաւ վիրաւորուած մէկու մը հառաչանքը. վայրկեան մը ետքը զինուոր մը կառչած էր իր ոտքին ու կը քաշէր, ուրիշ մը սանդուղին վրայ կը ցատկէր: Ուժգնօրէն սրունքը թօթուեց, մարդը անդին հրելու համար ու սկսաւ սանդուխներէն վեր վազել: Երբ կամրջակին վրայ հասաւ, մարդիկ աջ ու ձախ կը վազվզէին, իսկ գրօսանաւուն ազդարար սուլիչը կամրջակ կը հրաւիրէր բոլոր նաւաստիները:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ պատահեցաւ, կը գոռար նաւապետը:

Բայց յանկարծ այս վերջինը նշմարեց Տայանան:

— Աստուծոյ սիրոյն, Տայանան վար տարէք, աղաչեց Սուիթին շնչասպառ:

Հետապնդողները կամրջակ հասած էին: Սուիթին իրեն դարձաւ ու տեսաւ որ անոնց գլուխը անցած էր իշխանը:

Սարսափելի էր անոր արտայայտութիւնը: Դէմքը արիւնլուայ վիճակի մէջ էր, քիթը կոտրած Սուիթինի բռունցքին հարուածին տակ, տակաւին արիւն կը վազէր իր բերնէն, իսկ առջեւի երկու ակռաները ինկեր էին: Դիւային կայծ մը կար անոր աչքերուն խորը:

Ալի յանկարծ խենթեցած գայլի մը վայրագութեամբ Սուիթինին վրայ խոյացաւ. երկուքը իրարու փաթթուած վար ինկան: Զօրս լող զինուորները, ռատիկան Սէրվէյթն ու Ներփինիին հետեւորդներէն մէկը, մօտեցան իրենց՝ զինքը ազատելու դիտաւորութեամբ, բայց չկրցան գնդակ արձակել, վախնալով որ կրնային վիրաւորել իշխանը: Փիթըրն ու նաւապետը կ'աշխատէին Տայանան հեռացնել, սակայն աղջիկը կը դիմադրէր անոնց, որովհետեւ չէր ուզեր իր սիրահարին քովէն բաժնուիլ:

Ցանկարծ դուռ մը բացուեցաւ ու խումբ մը մարդիկ դուրս ելան:

— Օ՛հ, հայրի՛կ, հայրի՛կ, ճչաց աղջիկը, օգնութիւն ...

Սըր Ճորճ կ'ընկերանար բրիտանական դեսպանին. իրենց շուրջը կը գտնուէին անծանօթ անձեր՝ բոլորն ալ համազգեստաւոր. բայց քիչ մը անդին կեցած էր նիհարակազմ ու մօրուքաւոր տարօրինակութեամբ մէկը՝ երեկոյեան անթերի տարազով:

Նաւաստիները հետզհետէ հասած հրաման մը արձակուեցաւ կամրջակին վրայ: Ներկաները իրենց ուշադրութիւնը լարեցին եւ Սուիթինի ականջին հասաւ փսփսուք մը, որ շրջան կ'ընէր բերնէ բերան:

(Շար.)

...նեցնելու հետեւանքին. Անժխտելի ...թէ մեր լեզուն երբեմն մեծապէս ...ւեց քաղաքական անկումէն, որուն ...նման անողորմաբար ենթարկուած ...ներգործել եւ, իբրեւ աւելի մեծ ...ստուեւութիւն, այն՝ որ մէկ ցեղի, ...պաշտպանող ազգին զաւակ...րենց տարբեր ցեղերու քաղաքական ...պետական ազդեցութեան ստորա...ւած. Բայց գիտցանք, ի վերջոյ ...լ այսօրուան օրը հասնելով...: ...ամենէն կարելի է պարագայ ...ւ, ի վեր հանել — այն՝ թէ նեւ... բարոյական քայքայումը, ...քաղաքական փլուզումին, ...չափ չքամեց մեր կեն...ան հոյզը: Ցեղայ, ազգային ...կան զգացումը, ...կրօնքի եւ այլատարազ կրօնա...ազդեցութիւններու ուժգնութեան ...ընկճուեցաւ մեր մէջ, տակաւ ...մեր ցեղը, որ կրցաւ նաեւ ջրը...փրկել մեր լեզուն, եւ սափ...ազգինք մեր ոչ-հնչունութեան ...ազնուական լրջութեան խոր ...Հայկեան աւանդութեան այս ...յառկանիշը, հայ ոսմի-...ազնուականին վրայ բաւ ա...եւեցած, ձուլումէ, օտարա...պահպանեց մեզ: Եւ մի մոռ...որ փրկարար այս գործին ...պայմանը հանդիսացաւ ...եւ մտաւորական առաջնորդը ...բիւր բլլայ կրօնական, բլլայ դաւ...ական հանդամանքով.

...ամորէն հայեցողութեան նպա...թէ ուր որ ապրեցանք, ...հանդերձ մեր հին մտա...անցեալին ազերանին ու հր...ստեւեցանք այն կեղրոն...չարժումին, թափան...անոնց լեզուին, անոնց ...ներուն, ոչ թէ միայն առան...ս, այլ - հայկական ...եւ իրերաօժրութեան ...- մեր անտարբեր ու ...պայմաններէն դուրս ...զաւակները անմտան ձգե...չարժումէն, հայ լեզուով ...յառաջներ, ազատ...կը տեսնէինք այլազ...միջավայրերու մէջ: Այսպէս, որ...մեր տեսութիւնը արտայ բլլայ ...եւ, եւ մեր զատարանը, ...քերքէն գիտող ...մը, ...կայ բնդհանուրին վրայ, ...թէ բլլայ Թուսիայ, բլլայ Թուր...մեր ազրած միջավայրերուն ...հայկական գրականութեան ...կը հիւսուէր: Պատիւ եւ ...այդ անմահ մտաւորա...որոնց մարդանքը մինչեւ ...կը ջրդեղէ մեր ջիղերը, եւ ...անոնց արթնցուցած ի...պաշտամունքը տարբեր կեր...պէտք հանէր մեզ համաչխարհա...թատերաբեմին վրայ հաղամաւն...երկար զօտիի մը չարքին մինչեւ ...Մասիսին՝ երբ յանկարծ ...կամ, աւելի ճիշդ, չարերը ...այլապէս. տեսրինեցին ...ամպէս:

ՏԱՐԱԶ

** Ճշմարիտ բարեկամ մը ի հարկին կը ճանչցուի:

** Նպատակը մի վախցներ, ամին կը ճանչցուի:

** Մայրը տես՝ աղջիկը առ, եղերքը տես՝ կտաւը առ:

** Ներքաղաքին հարցուցեր են՝ «ո՞ր կողը կը սիրես» - «աակի եւ արծաթ դոյները», պատասխաներ է:

Հ.Մ.Ը.Մ.

Ալպեան խանձարուրը

ՆԻՍ (Ցառաջ). - Այս տարի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Փարիզի Շրջանային Վարչութիւնը իր սկաուտներով, արենոյշներով եւ գայլիկներով վրաններ յարած է Նիսի ծովախոյեաց գեղեցկատեսիլ բլուրներէն մէկուն գագաթին վրայ (Château de Nice), ուր չամիներու կաղզութիւն բուրումին մէջ, մեր հայորդիները թխացած են արդէն, բարկ արեւի մը կենսատու ճառագայթներուն տակ.

Իրապէս, ինչ գեղեցիկ է, տարին մէկ անգամ, գրեթէ մէկ ամսուան համար, քաղաքի բնութեան ծոցը, առանձնանալ այս բարձրութեան վրայ, զանուիլ քաղաքին մէջ եւ թէ հեռուն, ապրիլ տեսակ մը նախնական կեանքը մեր հայրերուն եւ հերոսներուն — քընանալ չորքաչորէն՝ գետնի վրայ — ունենալ քարը իբրեւ բարձ այդ երիտասարդ խանդավառ գլուխներուն:

Նիսի քաղաքապետարանի բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն եւ միեւնոյն ատեն Քոթ տ'Ազիւրի սկաուտական տեսուչ Պ. Միրատանս, ծանօթ մեր ցուերուն եւ համակիր Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներուն, աշխատանք չէ խնայած ապահովելու մեր տղոց համար հմայիչ վայր մը, իբրեւ բանակավայր:

Հոս են Փարիզի եւ շրջանի սկաուտներէն, արենոյշներէն եւ գայլիկներէն զատ Վիէնի Իզէր) երկու խմբակները (Արծիւ եւ Առիւծ), առաջնորդութեամբ իրենց վարչական նախագահին՝ Հ.Կ Տէրմոյեանի:

Մեր տղաքը կ'ապրին զինուորական կարգապահութեամբ. Կը հոգան իրենց ամենօրեայ պէտքերը կը մարզուին սկաուտական գիտելիքներու մէջ: Հոս է որ ամէն առաւօտ, հանդիսաւորապէս կայմին վրայէն կը ծածանի դէպի վեր, կողքին երկինքի՝ եռագոյնը ֆրանսական դրօշակին հետ, եւ միեւնոյն մտամփոփ ամրապնդութեամբ վայրէջքը կը կատարուի երեկոյեան, երբ արեւը կ'երթայ հանգչիլ ատերու ետին:

Իսկ ընթրիքէն վերջ, լուսնի արծաթեայ շողերուն եւ կամ աստեղաշարդ երկինքի մը տակ սկաուտները բոլորաձեւ նստած, ուրախութեան նիստ ունին: Մէկէն բլուրը կը թնդայ երգերու, արտասանութեանց եւ ծափահարութեանց արձագանգին տակ, եւ այսպէս կը տեւէ մինչեւ որ յոգնին այդ յարաշարժ բերանները եւ գայ պահը ննջելու եւ հանգչելու: Լռութեան եւ ամփոփումի պահեր: Վրաններուն տակ կը նշմարուին երերուն եւ աղօտ լոյսեր, որոնց մարելովը եւ հերթապահին ազդանշանին վրայ անդորրութիւնը կուգայ վեհօրէն տիրել մեր փոքրիկ վրանաքաղաքին վրայ մինչեւ արշալոյս:

Հանդչեցէք, հայորդիներ, դուք աստանդական ցեղի մը թանկագին բեկորներ, խաղաղ ննջեցէք եւ երազեցէք փայլուն օրեր, յուսալից ապագայ մը, պատկը ձեր հայրերուն վըշտաչարչար ճակատներուն

*** Այսօր, շաբաթ 13 օգոստոս, Շրջ. պետը եղբայր Վազգէն Անդրէասեան, եղբայր Սերովբէ Սերովբեան եւ խմբակներու առաջնորդները ներկայացան Նիսի երեսփոխան - քաղաքապետին՝ Պ. Մէտըսէնի, շնորհակալութիւն յայտնելու բանակավայրին համար, ինչպէս նաեւ հրաւիրելու համար զինք մեր վրանաքաղաքը: Տնօրհեցութեան...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ (Մարսէյլ). — Տարին անգամ մը, Հ.Յ.Դ. Սէն Ժէռոմի «Հայաստան» ենթակոմիտէն կը կազմակերպէ հանդէս մը, նուիրուած այս կամ այն հերոսամարտին: Այս տարուան զաւթահանդէսը նուիրուած էր բոլոր հերոսներու յիշատակին, Պ. Վարժապետեաններու օղաօտն եւ ծառախիտ ագարակին մէջ:

Հակառակ օրուան խառնաշփոթ օդին եւ հակառակ արձակուրդի օրերուն, (յագութիւն մեծ մասը զանազան վայրեր մեկնած է), դարձեալ հոծ բազմութիւն մը փութացած էր յարգելու հերոսներու յիշատակը:

Պ. Ջէօրճեանի «Բամ Փորոտան»ի նուագէն վերջ, օրուան նախագահ ընկեր Մ. Աւրանեան իր բացման ճառին մէջ շեշտեց — Եթէ ճիշդ է, որ յեղափոխութեան կայծը հրահրող նախակարապետները եղան Ալիշանները, Աբովեաններ, Րաֆֆիներ, Նալպանտեաններ, ապա նաեւ ճիշդ է եւ սոյնը, որ Քրիստափորներ, Զաւարեաններ ու Ռոստոմներ եղան անոնց բեկական եւ հարազատ արտայայտիչն ու գործադրողը

Փա՛ռք մեր հերոս թէ մտաւորական նահատակ սերունդին եւ փառք Հ.Յ. Դաշնակցութեան:

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Մարսէյլի երգչուհի Օր. Հէլէն Գրիգորեան եւ Պ. Ա. Աւետեան

Հերոսներու յիշատակին նուիրուած, արտասանութիւն մը բրաւ Օր. Անաշեան «Սասնոյ Հովտին», ինչպէս նաեւ փոքրիկն Օր Սանասարեան եւ ուրիշներ.

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ազգին Մարտիրոսեան, որ իր սովորական տեղեկութեամբ յիշեց մեր յաւաքեալ մարտիկներու կեանքէն դրուագներ, Սասունի, Վասպուրականի, Զանասուրի, Սարդարապատի եւ ուրիշ կռիւներէ ի վերջոյ եզրակացնելով յայտարարեց. Մեր յեղափոխականները կրցան մարտնչիլ աւելի ծանր եւ զօրական բռնակալութեանց դէմ, ժողովուրդին մէջ արթնցնել ազատութեան եւ հայրենիքի գաղափարը Եթէ ներկայիս անկարելի է տիրանալ մեր լիակատար անկախութեան, պիտի գայ օր մը՝ հայրենակիցներ, եւ խորհրդաւոր միտքն ու բազուկը պիտի յաղթահարեն բոլոր խոչընդոտներուն եւ մենք պիտի տիրանանք մեր մայր հայրենիքին — միացեալ ու անկախ Հայաստանին:

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ խումբ խումբ հայրենակիցներ ու ընկերներ հաւաքուած սեղաններու շուրջ կը թնդացնէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Ընկեր Փոթորիկը մինչեւ իրիկուան ժամը ութ հայ երգը կը թնդար Փը բանական տարածութիւն վրայ:

Թղթակից

Ֆինը անցաւ շատ մտերմիկ եւ նոյնքան սիրալիր: Սպասենք մեր թիւին համաձայն տոմսեր, կարենալ մասնակցելու չքեղ տօնակատարութեանց (Fêtes des Provinces Françaises et Folklore international):

** 14 օգոստոս, կիրակի. Վերափոխում, սկաուտները Մարսէյլի հայ մատուռին մէջ ներկայ եղան պատարագին, ուր տեղի ունեցաւ աւանդական խաղողօրհնէքը եւ մատաղ:

Սկաուտ - Թղթակից

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. Հ Յ Դ Սէնթ Անի «Թաթուլ» խումբը հրապարակային բանախօսութիւն մը սարքած էր օգոստոս 14ի կիրակի օրը Սէնթ Մարկրիթի ընկերներն ալ ներկայ էին ամբողջ կազմով, քաջալերելու համար քոյր խումբի ընկերները եւ ծանօթանալու փոխադարձաբար, ինչպէս կը թելադրէր «Յառաջ»: Որոշուած ժամուն բոլոր ընկերները ճամբայ ելան դէպի Սէնթ Անն, որ հեռու չէ: Քալելով կէս ժամէն հասանք, ջերմապէս ողջունուելով «Թաթուլ» խումբի ընկերներէն:

Քիչ վերջ հասան օրուան բանախօսը. ընկ. Տ. Բաղտասարեան եւ ընկեր Ա. Մարտիրոսեան: «Թաթուլ» խումբի երիտասարդ ընկերներէն մէկը բանալով հանդէսը, պարզեց այն աշխատանքները որ կատարուած են դպրոցին շէնքը շինելու համար: Շինած են կոկիկ շէնք մը ուր 40է աւելի պզտիկներ կ'ուսանին մայրենի լեզուն: Անոնց հաչուելու իրենց աշխատանքը, ծախսած են շուրջ վեց հազար ֆրանք եւ դեռ բաւական ալ ծախսի կը կարօտին, ներկայանալի սրահ մը շինելու համար: Վստահ մեր ընկերներու գործունէութեան վրայ, կը յուսանք թէ մօտերս Սէնթ Աննը պիտի դառնէ Մարսէյլի յառաջդէմ արուարձաններէն մէկը: Ապրի՛ն «Թաթուլ» խումբի ընկերները որոնք արհամարհելով բոլոր դժուարութիւնները, չինած են փոքրիկ բայց սիրուն դպրոց մը, որ պիտի ծառայէ գաղութի բոլոր պզտիկներուն փրկութեան:

Ընկ. Բաղտասարեան սահուն եւ ամէնուն հասկնալի լեզուով մը թելադրեց ուժ տալ դպրոցին, մանուկներու մէջ վառ պահելու համար ազգային ոգին. «Ազգէ մը մինչ կարողանանք զիմանալ զալիք անակնկալներուն, պէտք է որ ազգովին կազմակերպուած բլլանք»: Ցեղայ յուսադրեց մեզ, շեշտելով թէ դաշնակիրները յաւիտեան չեն:

Սրահէն բաժնուեցանք աւելի զօտեպնդուած ապագայի յոյսով:

Պատիկոյրո

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԺԵՆՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. 14 օգոստոս.— «Ազատամարտ»ի 6 օգոստոս թիւով հրատարակուած մեր մէկ թղթակցութեան պատասխանելով, «Յառաջ»ի թղթակից «Ռէնէկոֆ»ը մեր գրութիւնը կը վերագրէ «Հայ մօրուք ճերմկցուցած եւ դրիչ մաշեցուցած» անձի մը:

Փարատելու համար անհիմն վերագրում մը այդ անձին մասին, պարտք կը նկատեմ ճշդել թէ ակնարկուած թղթակցութիւնը գրուած է «ճերմակ մազ մօրուք չունեցող» երիտասարդի մը կողմէ, որ Ռէնէկոֆին կը հարցնէ թէ արդարանալի՞ է ինքնութիւն ճշդելու անց հաստատապէս ստուգած բլլալու համար կրնա՞յ բաժանութիւնն ունենալ, հրապարակաւ ինքզինքը յայտնելու, որպէսզի իր ձրի նշաւակումին առարկայ անձը զինեայ թէ՝ որմէ՞ իրաւունք ունի հաշիւ պահանջելու:

Բ. Մ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԿՍԱՆ ՄԱՂԻԼ...

«Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 օգոստոս).

— «Կ'արժէ քիչ մըն ալ քրքրել Թուրքիոյ ընկերակցութեանց օրէնքը, որովհետեւ անկէ կախուած է Պոլսահայերու ճակատագիրը իբրեւ համայնք, նոյնիսկ իբրեւ Հայ:

Անկէ առաջ գլխաւորապէս փիլսածեցինք այն կէտը որ համայնքները կը մերկանան բարոյական անձնաւորութեան իրենց հանգամանքէն եւ կը դառնան պարզ ընկերակցութիւններ, ...միայն զուրկ սեփական կալուած ունենալու իրաւունքէն, այլեւ ենթակայ ամէն վայրկեան լուծուելու վտանգին: Կը բաւէ որ սամիկանութիւնը տեղեկագիր տայ թէ չէ յարգուած օրէնքը, կամ թէ քաղաքական կասկածներ ունի:

Թուրք մամուլէն կ'իմանանք թէ նոր օրէնքը արդէն իսկ հաղորդուած է «չահագրգռուողներ»ուն՝ որոնք պարտաւոր են մէկ տարուան ընթացքին (սկսեալ օգոստոս 3էն) «յարմարիլ» անոր տրամադրութեանց:

Ուրեմն մէկ տարի պայմանաժամ կայ, մինչ այդ՝ Աստուած ողորմած է, թերեւս բանի կարգ մը բարեմիտներ, որ վարժուած են վտանգը տեսնելու միայն այն ատեն, երբ իրենց ոտքը կը խոթուի, այսինքն կը դառնայ անդարմանելի:

Դժբախտաբար, այս թեթեւ սփոփանքն ալ չկայ, քանի որ ոստիկանութիւնը հիմակուընէ սկսած է մաղել ընկերակցութիւնները, ճշդելու համար թէ որո՞նք «յարմար» են եւ որո՞նք «անյարմար»: Եւ հարցարանով մը՝ որուն «Թուամն մտաոնցն» անգամ ստոյգ կը պատճառէ: Այսպէս, համաձայն «Ճիւմհուրիյէթ»ի (3 օգոստոս 1938) չպիտի թոյլատրուին այն ընկերակցութիւնները, որ՝

1. «Պետական վարչաձեւին հետ անհաշտ նպատակներ կը սնուցանեն:

2.— Ձեն պաշտպանիր երկրին անդորրութեան եւ ընդհանուր առողջութեանց եւ բարոյականին:

3. Կը խանգարեն քաղաքական եւ ազգային միութիւնը:

4. Կը կռթնին կրօնական, դասակարգային եւ «Թարիքաթ»ի (խմաստական դաւանանքներ) հիմերուն:

5.— Հայրենակիցներու միջեւ բաժանում առաջ կը բերեն:

6.— Ինչ ձեւ եւ անուն ալ ունենան, տեղական նպատակ կը հետապնդեն:

7.— Ցեղապաշտի, համայնքի, ցեղի, սեռի եւ դասակարգի սկզբունքին վրայ կը հիմնուին:

8.— Գաղտնի կը մնան կամ ծածկեն իրենց բուն նպատակը:

Կարծես բաւական չըլլար այս շարքը, Թուրք թերթը կը ծանուցանէ թէ «օրէնքը կը պարունակէ կարգ մը այլ կարեւոր տրամադրութիւններ», եւ թէ «քննութիւն պիտի կատարուի ներկայիս գոյութիւն ունեցող ընկերակցութեանց մասին եւ օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն չեղողներուն գործունէութեան վերջ պիտի տրուի»:

Գուշակ ըլլալու հարկ չկայ, գիտնալու համար թէ հայկական ո եւ է համախմբում, որքան ալ անմեղ բլլայ նպատակը, չպիտի կրնայ ազատիլ այս շարմաղէն: Ջէ՞ որ «հայկական» է, «համայնք»ի մը կը պատկանի, «կը խանգարէ միութիւնը». Օրինակ՝ ալիս լուծուի «Նոր Շիշլի» Հայ մարմնակրթական միութիւնը, որուն անդամները Հայ են: Ի՞նչ հարկ՝ «ժամանակը միութեան, երբ անդին կայ ընդհանուր՝ թրքականը. Գործելէ պիտի արգիլուին գիլրացական հողատարածութիւնները, իբրեւ «համայնք»ի սկզբունքին վրայ հիմնուած, եւ հետեւաբար «տաղտկոտ»: Պիտի ջնջուին նոյնիսկ Ազգասախնամները, միշտ նոյն պատճառաբանութեամբ. Արդէն, անոնց նոր օրէնքին ալ, այդ խնամ մարմինները տարիներէ ի վեր կը քաշկռտուէին պահականոցէ պահականոց եւ դատարանէ դատարան, իբրեւ «Հատնց տրտնութեան նուէր հաւաքող»: Եւ այնքան խիստ ու յամառակի պարձաւորութիւնը, որ կարգ մը Ազգասախնամներ ստիպուեցան իրենց կապը խզել թաղականութեանց հետ եւ պաշտօնապէս դառնալ «ընկերակցութիւն», այսինքն խումբ մը մարդոց կողմէ հիմնուած միութիւն մը որ պատասխանատու է միայն անդամներուն: Ի՞նչ ընել, երբ սնահին վրաւխր կանգնած Տիկին մը կամ նուիրատուին ընկալագիր տանող հաւաքիչը յանկարծ դէմը կը գտնէ ահաւոր ոստիկանը եւ կը ձերբակալուի գողի նման:

Կացութիւնը պարզ է, չէ՞: Եթէ անդին կայ յաւելուածական յօդուած մը որով ներկայիս գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները բացատրաբար կ'արտօնուին ակրը մնալու իրենց կալուածներուն, առջին կան ուրիշ յօդուածներ որ մէկ անգամէն կը չաղխեցնեն այդ բացառիկ «շնորհ»ը, ոստիկանութեան իրաւունք տալով հիմակուընէ իսկ լուծել օրէնքին չպատշաճող ընկերակցութիւնները. Արդ, ամպ այնքան խիստ է եւ այնքան ընդարձակ կը չարժի, որ դժուար թէ մէկ հատիկ իսկ մարմին կարենայ ազատիլ Արդարեւ, եթէ մէկ արգելքէն անցնի, միւսներուն մէջ պիտի բռնուի անխուսափելիօրէն: Եթէ «համայնական» չէ, եթէ «ցեղի» սկզբունքին չի կըռթնիր, շատ դիւրութեամբ կրնայ համարուած բլլալ «ազգային» (թրքական) միութեան» կամ «բաժանում» առաջ բերել հայրենակիցներու միջեւ: Վերջ ի վերջոյ, ոստիկանութիւնն է որ պիտի կատարէ գնահատումը, իսկ ի՞նչ ուէ ի վիճակին՝ քան գտնել պատրուակ մը, իրենց բաշով՝ զուլի մը ...

Ինչպէս կը տեսնէք, խնդիրը այլեւս լի վերաբերիր քօմիթէճիական կամ նոյնիսկ «ազգային» գործունէութեան, ...լ բռնումով, «քօմիթէճիութիւն» է նաեւ ոչ միայն Թաղականութիւնը, այլեւ բանկալի մէջ մոմի վաճառումը կամ ողորմութեան բաշխումը: Հետեւաբար, պէտք է արձանագրել բլլան բոլորը, բոլորը, սկսեալ խեղճուկ թաղականութիւններէն մինչեւ ողորմելի Ազգասախնամները:

Հայ միտքը որ երբեմն անհերքելի պատրանքներու կ'երթայ՝ ինչ որ «մերձեցման» ճառելու, թող ի մտի ունենայ այս իրականութիւնը, որ աչքի ծակելու չափ կարկառուն եւ մերկապարանոց է...»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆԶ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԷՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Երբ Թալանը այլեւս նոր արդիւնք չէր խոստանար, ջարդը սկսաւ: Կիներ ու աղջիկներ կը բռնաբարէին բացէ ի բաց ամբոխին մէջ Հէք Հայուհիներուն մերկացած մարմինները կը տրորուէին քարերուն մէջտեղուանքը, անոնց արտակեղեք աղաղակները օդը կը թնդացնէին, մինչեւ որ դաշոյնի հարուած մը, կամ քարով հարուած մը գլխուն «զգար եւ յաւէ՜տ լռեցնէր զանոնք. Եւ բացօթեայ պայծառ երկինքին տակ այս զարհուրելի խրախճանքէն վերջ, հովիւին վիրեւ ցցուած ճաղատ ժայռերուն միջեւ, ամէն կողմ այրող մրկող տաք գետիններուն վրայ, Քիւրտերը սկսան իրենց տանջանարանին բոլոր մասնագիտութիւնը գործադրել: Կը փրցնէին կիներու եղունգները ձեռքի եւ ոտքի մատներէն, կամ կայծի կտորներով կը վարնէին արիւն կը հանէին, թեւ ու ոտք կը կտրտէին, եւ անոք անօգնական իրենց մատնուած հողաթաւալներուն վրայ, չարք չարք փռուած, կը փորձէին ամէն տանջանք, զոր իրենց կրնար ներշնչել արիւնախանձ զազանային բնազդը:

Ծայրատուած զոգզօղուն մարմիններ վարը խորը շառաչելով ընթացող գետը կը նետէին:

Կիներ նախ իրենց զաւակները մայրերին սարսափազդու թափով կը գետէին, իրենք ալ ցատկելով անոնց ետեւէն, որպէսզի ազատուին սա՛ իրենց աչքերովը տեսած գժոխային չարչարանքներէն, որոնց ենթակառներ դէպի երկինք կ'արձակէին ցաւի ու հառաչանքի իրենց մռունչքը: Ժայռերու դէմ կ'արձագանգէին ամէն տեսակ յուսահատական ճիչեր, եւ զարհուրելի ջարդը չէր վերջանար, չարաչար պառ հոսէր կային տակաւին, չա՛տ կին չա՛տ...

Նախճիրը շարունակեց մինչեւ որ վերջապէս գիշերը կախեց իր թեւերը, եւ հիմա ալ աւելի աններանգրելի սարսափութեամբ կը ձգէին բռնաբարուած խեղճ աղջիկներ եւ կիներ...

Իրենց հակամարդկային արարքին համար կանխամտածութեամբ Քէմախի նեղ կիրճը ընտրած էին, այստեղ հանդերձ հազարաւոր մարդիկ առանց դադարի եւ առանց հանգիստ առնելու ապաննել կրցան: Անպաշտպան մարդոց սպանութիւնն ալ կը յոգնեցնէ, եւ երբ մէկը, նոյնիսկ Քիւրտ մը, տասը քան կին աղջիկ եւ տղայ հարկէ, ան ալ կ'ենթարկուի տեսակ մը բթամտութեան, զազանային, պաշարային յոգնութեան մը:

Երբ յարձակումը սկսաւ, Սիրանոյշ քանի մը քայլ միայն հեռի էր Լուսոյինա Կրապովիչէն, եւ անոնց եղնաայր կը գտնուէր ճիշդ կիրճին եզերքը տեղ մը, որ անկէց վար կը տանի գրեթէ տասը մէթր խորունկ գետին յատակին երկայնքը Առանց երբեք անդրադառնալու ըրածին, Լուսոյինա Կրապովիչ քակած էր ծրարները կառքին վրայ հաստատօղ երկար չուանը, ուրուն մէկ ծայրը կառքին տանջքին փաթթուած էր, եւ չուանը ձեռքը ցատկեց դէպի Սիրանոյշը, որ անցած զարձածին վրայ սարսափահար գետին նետուած էր

Իրենց շուրջ կը հէկէին Քիւրտերուն ընդանները, որոնց Լոսեր եւ սաջիեր զուռ զուռ մարդիկ խելակորոյս անձկութեան մէջ, պառալով կանչելով «օգնութիւ՛ն»: Սիրանոյշին գլուխէն բռնած, Լուսոյինա Կրապովիչ քաշեց լը բարեկամուհին մինչեւ ճիշդ կիրճին եզրը, անոր մարմինին կապեց չուանին ազատ ծայրը եւ հրեց զայն փոսին վրայէն: Ձեռքերը ճմլուեցան չուանէն, բայց իր խոր յուզումին մէջ ցաւ չէր զգար. Ձեռքերուն մէջ չուանին թուլնալէն հասկցաւ որ Սիրանոյշ վարը տեղ մը գտնար գտած է, եւ անոնց իր ըրածին վրայ խորհրդածելու, ինք ալ նոյն բարակ պարանին վըրայէն սահելով իջաւ վարը գետին եզրը: Հոն գտաւ Սիրանոյշը կիսովին ջուրին մէջ փռուած, որ կ'աշխատէր կանգնիլ

«Շո՛ւտ.» պոռաց անոր, «շո՛ւտ, հանէ՛ լաթերդ», եւ ինք շըջազգեստը նետեց վրայէն, աւելի ազատ շարժում ունենալու համար: Սիրանոյշ անոր օրինակին հետեւեցաւ. Վերէն կը թընդային յարձակում կրողներու ճիչը եւ Քիւրտերուն հրացանի չաչիւնները. Արդէն անհատ մարմիններ կ'իյնային կիրճէն գետը, որ արագ ու յուռ կը բէր կը տանէր զանոնք:

Ծայրիկով միայն, եւ մինչեւ ոտքին ստանները հասնող թրքական անդրավարտիքով ծածկուած, իրենց մարմնին վերի լաթերը թեւերնուն վրայ ձգած, աղջիկները թաքստոց մը կը փնտռէին տենդագին: Կիսովի ջրասույզ. կը սահէին կը սայթաքէին քարերու երկայնքը սառնապատից շարժումներով Տեղ մը, կիրճին երկայնքը վերէն վար կախուած սպառածներէն մէկուն մէջ ջուրը փոս մը փորած էր: Մութ փապար մը բերանաբաց, ժայռի կտոր մը ծածկուած դէպի դեւր տանող անցքին վրայ, այնպէս որ ջուրը բռնօրէն կը խուժէր եզերքի պատին դէմ Առանց երկար բարակ մտածելու՝ Լուսոյինա Կրապովիչ դէպի ծակը ցատկեց: Ջուրը մինչեւ անոր կուրծքը խաղացաւ, բայց կրցաւ կենալ Սիրանոյշ անոր կը հետեւէր: Հոսանքը զայն կը ճնշէր ամրապէս շարերուն դէմ, բայց կախուած պարանը վերէն կը ծածկէր զայն Իր բարեկամուհին կը չէր կ'նփէր ջուրը եւ կը լեցնէր ցած փապարը խլացուցիչ ժխորով, որ անմիջապէս կը լռեցնէր Հայորդիներուն մահասարսուռ կոչերը, Քիւրտերուն հարուածները եւ մահական կանչւրտուքը:

Երկու աղջիկները դողալով զոյգը-զոյգով իրարու մօտիկ կը կենային. Բռնելով իրարու բան հասկնելը կարելի չէր շառաչող պղպջակող ջուրին պատճառաւ. Իրենց հետզհետէ խռոված զարձած զգեստները ուժով մը բռնած, խեղճերը ուրիշ բան չէին կրնար ընել, այլ քարացած նայիլ թաքստոցին վերեւ եւ չուրջը փրփրադէն գետին ջուրին:

Անոնց վերեւ զարհուրանքը կը մոլէր. Բայց բան մը չէին իմանար: Իրարու ձեռքէ բռնած էին կարկամած եւ կը սպասէին անխօսուն: Մերթ կը տեսնէին արիւնոտ դիակի մը հոսանքին վար թաւալումը, մերթ աղեկ մը յանկարծ կ'իյնար վերէն վար իրենց մօտիկը զետուած ժայռին վրայ, սարսափազդու տեսարա՜ն, հէք տղան ձեռքերովը ինքզինքը բռնած կը սահէր ջուրին մէջ եւ անհետեւոյթ կ'ըլլար:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

համաձայն Թօմէ Կարօ Ալեքսանտրէթ վերադարձած է։ Կ՚ըսուի թէ բազմաթիւ անձեր տեսած են զայն ։

*** Արաբական գիւանը կ՚ըսէ թէ արաբերէն բոլոր թերթերը արգիլուած են Սանճաքին մէջ, մինչ անդին Թուրքերէն նոր թերթեր կը հրատարակուին Անգարայի նիւթական օգնութեամբ։ Այսպէս, շուտով Անտիոքի մէջ պիտի հրատարակուին երկու նոր թերթեր.— Հալք եւ Գուրթուլմնշ Եուրտ (ազատագրուած Հայրենիքը)։ Կ՚ըսուի թէ Տօքթ. Մէլէքի փոխարէն կուսակալ պիտի կարգուի Թայֆուր պէյ, որ ներկայիս Տէօրթ Եօլ կը բնակի. Այս մարդը աւելի ծայրայեղ է ։

*** Դամասկոսի «էլ Ինշա» թերթը կը գրէ թէ Սանճաքի Ֆրանսական զինուորներուն թիւը մօտերս պիտի բարձրացուի 11.000ի. Այս որոշումը տրուած է այն քննական պտոյտին վրայ զոր վերջերս Սանճաքի մէջ կատարեց զօրավար Թայյօ, ընդհանուր հրամանատարը Ֆրանսական ուժերուն։ Անշուշտ Թուրքերն ալ հաւասարութիւն պիտի պահանջեն ...

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Սանճաքէն գաղթող Հայերու թիւը օրէ օր կ՚աւելնայ։ Մանաւանդ Գրըք Խանէն եւ Ալեքսանտրէթէն վերջին օրերս մեծ թիւով Հայեր հասած են Դամասկոս, բոլորն ալ կարօտ վիճակի մէջ ։ Դիմում կատարուած է կաթողիկոսարան, օգնութիւն հասցնելու համար ։

Թուրք ընտանիքներ ալ կը գաղթեն։ Մինչեւ այսօր 100 Թուրք ընտանիքներ հեռացած են Սանճաքէն ։

Երբ Թուրքիա Մուսուլն ալ պահանջէ...

Վերջերս կարգ մը թերթեր գրեցին թէ Թուրքիա Մուսուլն ալ կ՚ուզէ գրաւել եւ տենդային քարոզութեան մը նուիրուած է այդ շրջաններուն մէջ ։

Իրաքցի յայտնի գրող մը այս առթիւ երկար յօդուած մը գրելով «Ահրամ»ի մէջ, կ՚ըսէ.

— « Մոսկուայով կարդացի լիբանանեան թերթերուն մէջ լոյս տեսած լուր մը, որուն համաձայն, երբ թէ Թուրքիա Մուսուլն ալ Սանճաքին պէս կ՚ուզէ օժտել մասնաւոր վարչաձեւով մը։ Նման դէպք մը չի կրնար տեղի ունենալ, որովհետեւ Մուսուլի բնակչութիւնը զուտ արաբ է։ Մուսուլ արաբական երկիրներու թումբն է Թուրքիոյ դէմ, հետեւաբար անխորտակելի ։

« Ասկէ զատ, Մուսուլի Արաբները երկար դարեր Թուրքերու ճնշումին ու բռնութեանց ենթարկուած են եւ լաւ կը ճանչնան անոնց անյագ ախորժակները։ Չեն կրնար հաւատալ Թուրքերու բարեկամութեան եւ խոստումներուն։ Արեւելեան պետութիւն մը եթէ համակրանք ցոյց տայ Արաբներուն, կարելի է հաւատալ, բայց Թուրքերուն կարելի չէ վստահիլ ։

« Ամբողջ Իրաքի մէջ միայն երկու գիւղեր Թուրքերէն կը խօսին եւ հաւանաբար Թուրք են. մնացած ամբողջ բնակչութիւնը արաբ չէ։ Իրաք արաբութեան մարմինն է, որուն գլուխը Մուսուլն է։ Հետեւաբար չի կրնար երկրորդ Հաթայ մը ըլլալ։ Անգլիոյ հետ բարեկամ ըլլալը բաւական չէ Մուսուլը առնելու համար։ Թող փորձէ Թուրքիան՝ եթէ կ՚ուզէ .... Պէտք տեսնուի թէ ո՞վ է յաղթողը։ Իրանի եւ Ռուսիոյ մէջ շատ Թուրքեր կան. Թուրքիա ինչո՞ւ չերթար գրաւել այդ երկիրները ...» ։

* * *

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ անգլիական դեսպանատան գործակատարը Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, պատասխանինդրեց անցեալ շաբթու ուղղուած կարգ մը հարցումներու, սպանիական հարցին առթիւ։ Անգլիա կ՚ուզէ որ Իտալիա գործնապէս աջակցի, փութացնելու համար անգլօ-իտալական համաձայնութեան գործադրութիւնը ։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ անգլիական հիւպատոսարանին անցագրատան պաշտօնեան ձերբակալուեցաւ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ։ Պերլինի անգլիական դեսպանը ուժգին բողոքագիր մը ներկայացուց։ Գերմանիոյ մէջ բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս ձերբակալութեան պատճառներու մասին ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ կացութիւնը երթալով կը ծանրանայ։ Առջի օր ընդհարում մը տեղի ունեցաւ անգլիական ջոկատի մը եւ արաբ հրոսախումբի մը միջեւ, Ակրայի շրջանին մէջ։ Օդանաւերն ալ մասնակցեցան գործողութեանց ։ 12 ըմբոստներ սպաննուեցան, շատեր ալ վիրաւորուեցան, իսկ մնացեալները փախան։ Ճամբուն վրայ բազմաթիւ գիւղեր աւերակներուն միացած են։ Եաֆայի եւ Թէլ-Ավիվի ճամբուն վրայ ռումբ մը պայթեցաւ, սպաննելով հրեայ աղջիկ մը։ Շատ մը հրոսախումբեր երեւցած են Երուսաղէմի շրջակաները։ Ըմբոստները բռնի փրկագին կը գանձեն բնակիչներէն, մինչեւ Երուսաղէմի արաբական արուարձանները մտնելով։ Նոյնպէս ռազմիկներ կը ճարեն սպառնալիքով։ Հետամայնի հաղորդակցութիւնները խզուած են Երուսաղէմի մէջ ։ 1500 զինուորներ կեդրոնացած են Նապլուսի մէջ, հրասայլերով եւ գնդացիրներով

ՉՈՒՆԿԻՆԳ որոշեց խստացնել հսկողութիւնը, նոր տարադիրներ հասած ըլլալով Աւստրիայէն։ Սահմանային իշխանութեանց հրամայուեցաւ եւ ք․ չէ մէկը որ կը հասնի առանց կանոնաւոր թուղթի։ Կարգ մը վայրերու մէջ ալ գինուոր զրկուեցաւ ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւային պայակոտին նախագահը, զօր. Վուիլմէն, առջի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Խօսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ։ Մարաջախտ Կէօրինկ սեղան մը սարքեց ի պատիւ Ֆրանսացի զօրավարին.

50 ԱՂՋԻԿՆԵՐ հազիւ ազատեցան մահէն, հինգշաբթի օր, երբ հրդեհ մը ծագեցաւ Շան դ՚Էլիզէի պողոտային վրայ, վիթխարի շէնքէ մը ։ (Մառի Լուիզ)։ Վնասը քանի մը միլիոն կը հաշուեն, մեծաքանակ ապրանք եւս փճացած ըլլալով ։

13 ՀՈԳԻ մեռան օդանաւային արկածի մը հետեւանքով, Միլանի մօտ, երբ սաւառնակ մը վար իյնալով ջախջախուեցաւ ։

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ նամակ մը գրելով համայնավար կուսակցութեան, գիտել կուտայ թէ անհրաժեշտ չէ ժամանակէն առաջ, նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, քանի որ Արմատականներն ալ հակառակ են եւ կրնան անհամաձայնութիւններ ծագիլ ժողովրդական ճակատին մէջ ։

ԾԱԽՈՒ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը, որ կը քանի ինը տարիէ ի վեր։ Ունի բոլոր կազմածները եւ լաւ կահաւորուած, այրերու եւ կիներու յատուկ բաժիններով։ Մատչելի պայմաններ։ Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 20 Օգոստոս, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կ՚սրեւոր է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ Շաբաթ, 20 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը՝ այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, ընկեր Յօնիկ Ասլանեանի բնակարանին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Ծաղիկեան Թաշճեան։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

Իր հիմնադրութեան 7րդ. տարեդարձին առթիւ

Տեղի կ՚ունենայ 21 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Մազմանեան եղբայրներու օգտաւէտ եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ-Անթուան։

Կը նախագահէ Պ. Յ. ՇԱԼՃԵԱՆ, կը բանախօսէ Պ. Գ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ եւ Գնդ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ։

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

«ՍԱՍՆՈՅ ԱՅՐՈՒՄԸ»

Կ՚արտասանեն Պ. Ս. Թրուանեան, Օր. Մ. Մանուկեան, եղբայրք Պօլոեան, Վ. Վարդանեան, Պ. Ռ. Մանուկեան, Պ. Վարդանեան եւ փոքրիկն Մ. Մանուկեան։

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները կարող են ճաշերնին միասին բերել։

Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք։

ՄԱՆՕԹ — Հանդիսավայր երթալու համար առնել 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 27 թիւի վերջաւորութեան ու հարցնել Մազմանեաններու պարտէզը.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

21 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէն-Լու, Կրան-Թէն, Եօթնեղբայրեաններու օգտաւէտ պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պար եւ հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչներ եւ առատ պտուղ։

Կարգադիր յանձնախումբը կը սպասարկէ առաւօտեան ժամը 8.30էն սկսեալ։ Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

Մուտք 3 ֆրանք (մուտքի տոմսով կը մասնակցիք վիճակահանութեան)։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻ

21 Օգոստոս, Կիրակի ժամը 2էն մինչեւ երեկոյ Au Pont Cassé, Կուսէնվիլ, պղբիւրին մօտ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մատչելի պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։ Կարելի է ճաշը միասին բերել։

Կառ. տիւ Նուէն առնել 1.17 եւ 1.37 յոգնակառքերը։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ (Ա. եւ Բ. Գիրք)

Նիստ արժէքաւոր երգարանին Ա. Գիրքը, գեղարուեստական տպագրութեամբ, հեղինակներու լուսանկարներով, կենսագրական գիծերով եւ գեղարուեստական սիրուն կողքով մը. կը պարունակէ 150է աւելի երգեր, բոլորը նօթագրուած։

Երգարանը կը բովանդակէ՝ բոլոր ազգային, յեղափոխական, ժողովրդական, սիրային, կրօնական, դպրոցական եւ Հայաստանեան (առնուազն 100է աւելի ստացած ենք հին թէ նոր երգերը, ամբողջ ձայնագրեալ։

Իւրաքանչիւր գիրքը կ՚արժէ միայն 6 շիլին՝ արտասահմանի համար, թղթատարի ծախքով, Եգիպտոսի համար՝ 25 Ե. Դ.։

Ամբողջական գործը պիտի բաղկանայ 6 գիրքերէ, իւրաքանչիւրը 30է աւելի երգերով։

Ամբողջական գործին բաժանորդագրուողներուն համար բացառիկ զեղչ. փոխանակ 36 շիլինի՝ 30 շիլին 6 գիրք։ Դիւրութեան համար կ՚ընդունինք նաեւ 3 գիրքի համար 15 շիլին կանխիկ։

Հրատ. Imprimerie «Vosguédar» Rue Galal le Caire (Egypte)։

ՄԵԾ ՍՐԱՀ

ՔԱՂԱՔԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՎԱՐՁՈՒ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ.

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ։

SALONS JUVENIA.

51 Rue Saint Ferreol. MARSEILLE

Ներքնայարկ՝ Tél.: DR-74-07

ՊԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ամէն ժամ, ժամադրութեամբ։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վերաբացումին՝ Սէն-Ժէրօմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ՚ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը։ Փափաքողներէն կը խնդրուի գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոս 25, հետեւեալ հասցէին.— Յ. Փափազեան, 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

ԴԱՐՁԵՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՄՈՆ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ

8 Rue Victor Hugo

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.3

Տէրտէրեան եւ Սեթեան ընկերութիւն

Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«A QUI LA FAUTE» ԱՆՑԻՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ, կը պարփակէ 1915 1916ի հայկական արհաւիրքը։

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ

LA SULTANE DE GRENADE

Սրաբական եւ սպանիական հին պատմութենէ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս շարժանկարի ներկայացումը սահմանափակ ըլլալով սինէմային նիշէն տոմս չի ծախուիր։ Անոնք որ հրաւիրագրաթերթ չունենան չեն կրնար մտնել։

Ձեր տոմսերը նախապէս գնեցէք Ալֆորվիլի հայ արհեստանոցներէն

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան։ Գեղատիպ հատոր մը, 200 օրինակը տպուած՝ վարդագոյն թուղթի վրայ։

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 ֆր. բոլոր երկրներու համար)։ Դիմել միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

4. Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchal խանութ.

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74-31, 47-22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆ։

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անզուգական, Անմրցելի, Անփարագելի

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ, Թիֆլիսէն Թով Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոնջ պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրեն։ Գիշերները քունը կը խանգարեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անաղարտ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը փաստուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél Dragon 70-89

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անուշաբեր արեւելեան կերակուրներո՞ւ սիրահար էք. Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կերպոնի մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ «ԹՕՔԱԹԼԻ»Ն

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

հոն պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ համեղ խիստ մատչելի գիներով։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ ճոխ ադանդերներով։

17. Rue Damesme. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

PHÉNIX anis distillé

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

Agent Général: Mr Albert Bacri. 19. rue Turbigo, PARIS 2e. Tél: Cent: 83-17.

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: ԼԻՈՆ M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères. à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Միւս երկիրներ	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 21 AOUT 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3614

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՒԱՔԵՆՔ...»

Այս խորագրով խմբագրական մը երեւցաւ «Յուսաբեր»ի մէջ, յուլիս 23ին: (Արտատպուած «Յառաջ»ի մէջ):

Բաւական բարդ ծրագիր մըն է որ կ'առաջարկէ մեր պաշտօնակիցը.—

1. Հաւաքել եւ կորուստէ փրկել «հոգեւոր տարազիները», — ժողովրդական երգեր, զրոյցներ, աւանդութիւններ, հէքեաթներ, առակներ, առածներ, ասացուածքներ, նոյնիսկ բառեր: Մէկ խօսքով՝ մեր ժողովուրդին «ֆոլքլոր»ը: «Եւ ամէն ինչ որ կը վերաբերի մեր հերոսներուն եւ հերոսամարտներուն»: Հաւաքելով այս բոլորը, դասել եւ ամփոփել առանձին հատորներու մէջ, իբրեւ Դիւան Հայոց Պատմութեան:

2. Հաւաքել, թարգմանել եւ հրատարակել օտարներու վկայութիւնները՝ հայ ժողովուրդին, անոր պատմութեան, լեզուին, գրականութեան եւ արուեստի մասին:

3. Աշխարհաբարի վերածել մեր պատմիչները, վերհրատարակել անոնց մատեանները եւ բոլոր հին մագաղաթները:

«Յուսաբեր» անհրաժեշտ կը գտնէ որ այս հաւաքումին ձեռնարկուի «անմիջապէս», վաղուընէ իսկ, կազմակերպուած աշխատանքով, ընդհանուր ղեկավարութեան մը տակ, որ կրնայ գործին համար եւ ձեռնհաս մասնագէտներու խումբ մը ունենալ իր մէջ կամ իրեն հետ»:

— «Հաւաքումի այս աշխատանքի համար պէտք է սերմանենք (այսինքն՝ ծախսենք), որպէսզի հետագային ճաշ հնձենք (այսինքն՝ տոկոսենք): Մեծ պատերազմին՝ «մէկ Հայը մէկ ոսկի» նշանաբանին տակ հազարաւոր Հայեր փրկուեցան սովէ եւ անվերադարձ կորուստէ: Այսօր ժամանակն է որ մշակոյթ մը փրկուի, մինչեւ իսկ «մէկ բառը մէկ ոսկի» նշանաբանին տակ: Տասը հազար գիտակից, իրենց մշակոյթը սիրող Հայեր կրնան, իւրաքանչիւրը մէկ ոսկիով, մասնակցիլ փրկութեան այս գործին: Աշխատակիցներ կամ թղթակիցներ պէտք է նշանակուին ամէն ուր որ հայութիւն մը կամ հայութենէն մասնիկ մը կայ: Ու պէտք է վարձատրուին այդ աշխատակիցները, լման կամ կէս սակով, այդ վճարումը ապահովելով հրատարակուելիք հատորներուն վաճառումէն»:

Ամփոփած եղանք մեր պաշտօնակիցին թելադրութեանց հիմնական մասերը:

Ինքնին կը հետեւի թէ այս աշխատանքը չի կրնար իրագործուիլ, առանց մասնաւոր կազմակերպութեան մը: «Տասը հազար գիտակից Հայեր» համախմբելու համար իսկ, անհրաժեշտ է կազմակերպութիւն մը, շատ լայն ծրագրով, ինչպէս կը տրամադրէ նպատակը:

Արդ, կարելի՞ է ստեղծել այդպիսի կազմակերպութիւն մը, տեսակ մը «Ազգագրական Ընկերութիւն», ներկայ պարագաներուն մէջ, երբ այնքան Միութիւններ հազիւ կը դիմանան, թէեւ միշտ նորեր ալ կը բուսնին:

Ամբողջովին ընդունելով ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը, կը կարծենք թէ անոր իրականացման լաւագոյն եղանակը պիտի ըլլար զօրացնել եւ լայնօրէն օգտագործել եղած հաստատութիւնները:

Օրինակ, ունինք երկու ավելին հաստատութիւններ, Վիէննայի եւ Վենետիկի վանքերը, որոնք անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած են, այս ճակատին վրայ: Մանաւանդ առաջինը, որ անընդհատ կը պեղէ եւ լոյս - աշխարհ կը հանէ բազմաթիւ նշխարներ, հակառակ իր նիւթական թշուառութեան: (Յիշեցէք «Հանդէս Ամսօրեայ»ի յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ պարզուած խղճութիւնը՝ նիւթական տեսակէտով):

Այս երկու հաստատութիւնները ի պաշտօնէ կոչուած ըլլալով ազգագրական, լեզուագիտական, հայագիտական, մատենագրական եւն. ուսումնասիրութեանց, եւ ունենալով ճոխ մատենադարան–թանգարաններ, ինչպէս եւ հաստատուն գետին, կրնան ընդառաջ երթալ հաւաքումի եւ հրատարակութեան ձեռնարկին: Անշուշտ այն պայմանով որ կարելի ըլլայ համաձայնութեան մը գալ եւ աւելի լայն ու արդիական ծրագիր մը կազմել: (Զենք մոռնար թէ երկուքն ալ կրօնական Միաբանութիւններ են եւ ենթակայ՝ Վատիկանի օրէնքներուն):

Եթէ կարենանք համաձայնիլ այս գետնին վրայ, այնատեն Մխիթարեանց աջակիցները, լրացուցիչ օղակները կը դառնան Երուսաղէմի վանքը, Համազգայինը, Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, Նուպարեան Մատենադարանը, Ռումանիոյ Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը, մէկ խօսքով՝ բոլոր նմանօրինակ հաստատութիւնները՝ զանազան գաղութներու մէջ:

Այնուհետեւ կարգը կու գայ կազմելու օժանդակ մասնախումբեր, ամէն բանէ առաջ դրամ ճարելու եւ եղած հրատարակութիւնները սպառելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է կարելին փորձել, նիւթական աղբիւրներ ճարելու համար, քանի որ միայն հաւաքումը ինքնին խոշոր ծախքեր կը պահանջէ (վճարովի աշխատակիցներ պիտի ճարուին, մնայուն թէ առժամեայ, պտոյտներ պիտի կատարուին, թարգմանութիւններ եւ հրատարակութիւններ պիտի յանձնարարուին եւն.):

Մեր առաջարկն ալ թելադրութիւն մըն է, եւ եթէ աւելի գործնական եղանակներ կան, ինչո՞ւ հրապարակ չդնել:

Ինչ որ պիտի փրկուի, հաւաքելով եւ լոյս աշխարհ բերելով, կը պատկանի բոլորիս, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Մէկ խօսքով, Հայկական Մշակոյթն է որ պիտի փրկուի: Ո՞վ պիտի չուզէր ծառայել, առանց վերապահութեան, տրամադրելով իր կարելին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՆՈՐ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐԸ

Բազմաթիւ բարձր պաշտօններ Գերմաններուն

Չեխական կառավարութիւնը կարեւոր քայլ մը եւս առաւ օգոստոս 19ին, գոհացնելու համար Գերմանները: Անգլիացի միջնորդը, Լորտ Ռընսիմըն, որ նախորդ օրը երկար եւ գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցած էր հիթլերական նախորդ Հէնլայնի հետ, ուղղակի վարչապետէն տեղեկութիւն ստացաւ թէ առաջնորդ Հէնլայնի հետ, ուղղակի վարչապետէն տեղեկութիւն ստացաւ թէ Թրգ-Նովը բարձրաստիճան պաշտօններ պիտի տրամադրուին Գերմաններուն, Ներքին Քաղաքական վարչութեան մէջ Գաւով քաղաքական վարչութեան, Ներքին նախարարը մօտերս կառավարիչներ պիտի նշանակէ գերմանական շրջաններու համար: Դատական վարչութեան մէջ ալ, Գերմանացի մը պիտի անուանուի բրեւ նախագահ շրջանային ատեանի մը: Գերման բարձրաստիճան պաշտօնաւորներ պիտի նշանակուին նաեւ երկաթուղիներու եւ ելմտական վարչութեանց մէջ: Անգլիացի միջնորդը գոհունակութիւն յայտնեց այս որոշումներուն համար:

Գերմանացիները նորէն գոհ չեն եւ կ'ըսեն թէ չեխական կառավարութիւնը խայծեր կը նետէ, բանակցութեանց շարունակութիւնն ապահովելու համար: Այս առթիւ գերման վարիչ մը կ'ըսէ — 44.000 չեխ պաշտօնեաներ կան մեր շրջանին մէջ:

Այս համեմատութեամբ, քառասուն տարի պէտք է անցնի, խնդիրը լուծելու համար եթէ միջի տասը պաշտօնի տեղ հազար առաջարկէին, ձգտումը կրնար մեղմանալ:

Բայց եւ այնպէս, առաջին կարեւոր զիջումն է որ կը կատարուի, Լորտ Ռընսիմընի ժամանումէն ի վեր: Հաւանաբար այս զիջումը արդիւնքն է Լորտին եւ Հէնլայնի տեսակցութեան, որու մասին անգլիացի միջնորդը տեղեկութիւններ հաղորդած է վարչապետին: Չեխերը խոստացած են մինչեւ 15 օր Գերմաններուն յանձնել առաջարկուած պաշտօնները: Անկէ վերջ ուրիշ բարձր պաշտօններ ալ պիտի տրամադրուին:

Կ'ըսուի թէ անգլիացի միջնորդը իր մասին ծրագիր մը պիտի առաջարկէ, թնձուկը լուծելու համար: Մանաւորապէս կը խորհի ամբողջ երկիրը վերածել 23 նահանգներու, լայն իրաւասութիւններ տալով իւրաքանչիւրին: Ինչպէս յայտնի է, Գերմանները առանձին ծրագիր ունին, Չեխերը առանձին, եւ անդունդ մը բացուած է երկուքին միջեւ:

*** Անգլիական պատուիրակութեան անդամներէն երկու հոգի քննիչ նշանակուեցան, Չեխերու եւ Գերմաններու միջեւ ծագած կռիւի մը առթիւ: Կ'ըսուի թէ 16 հոգի վիրաւորուած են ընդհարման միջոցին: Գերմաններն ալ պատուիրակ մը դրկած են:

Մարսէյլի բանուորները մերժեցին կառավարութեան առաջարկները

Մարսէյլի նաւահանգստի բանուորներու պատուիրակները, որոնք Փարիզ եկած էին, իրենց տեղը վերադառնալով զեկուցում տուին: Բանուորները միաձայնութեամբ մերժեցին կառավարութեան առաջարկները, ինչ որ կը նշանակէ թէ տագնապը պիտի շարունակուի: Բանուորները կը մերժեն յաւելուածական աշխատանքներ կատարել կիրակի օրերը եւ գիշերները, առանց մասնաւոր վճարումի: Կառավարութիւնը առաջարկած էր որ բանուորները կատարեն յաւելուածական աշխատանքը, խառն յանձնաժողովի մը ձգելով վճարման խնդիրը: Սէնտիքային վարիչները թելադրեցին ընդունիլ կառավարութեան առաջարկը, բայց բանուորները մերժեցին: Կառավարութիւնը որոշած է վերջ դնել մինչեւ մէկ շաբաթ: Կը կարծուի թէ ի հարկին զինուորական իշխանութեան տակ պիտի դնէ նաւահանգիստը, գրօշի տակ առնելով բանուորները:

Ժողովի ընթացքին, ճառախօսները յայտարարեցին թէ շարժումը կը ծաւալի ոչ միայն Մարսէյլի, այլեւ ուրիշ նաւահանգիստներու եւ օտար երկիրներու մէջ: «Մեզի համար արժէք չունին օրէնքներն ու իրաւարարութիւնները: Մենք կ'ուզենք ապահովել մեր ռոճիկները, համաձայն ապրուստի սղութեան: Աշխատանքի նախարարը մեզի առաջարկեց գեր-իրաւարարին վճիռը: Մենք չենք կրնար նկատի առնել զայն: Մենք հարուածին հարուածով պիտի պատասխանենք»:

*** Լիոնի շինութեանց բանուորներն ալ դժգոհ մնալով գեր-իրաւարարին վճիռէն, որոշեցին ժողով գումարել, իրենց գիրքը ճշդելու համար:

*** Ուրբաթ իրիկուն ցոյց մը կատարուեցաւ Գուլիառ Թոմանի վրայ, մեծ վաճառատան մը պաշտօնեաներուն կողմէ, որոնք դժգոհ են իրենց կարգ մը պաշտօնակիցներուն արձակումէն: Ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարարները:

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԵՐԿ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ստալին կը ցուցադրէ օդանաւային ուժերը

Ամերիկացի երեւելի օդաչուն, գնդ. Լինտպէրկ, Մոսկուա հասնելով, ընդունուեցաւ իբրեւ հիւր Ստալինի: Այս առթիւ կարմիր ցաքը հրամայած էր մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ կատարել օդանաւային տարեկան զօրահանդէսը: Ներկայ էին 3—400.000 հանդիսականներ: Գնդապետը գաղտնի կը պահէ իր այցելութեան պատճառները: Կ'ըսուի թէ պիտի ուսումնասիրէ Խորհրդային եւ Ամերիկայի միջեւ օդանաւային հաղորդակցութիւններ հաստատելու խնդիրը, Հիւսիսային բեւեռի եւ Ալասքայի ճամբով:

Օդանաւային ցոյցերու առեն 72 երկտասարդներ փայլուն փորձ մը կատարեցին անկարգելներու միջոցաւ, խմբովին վար իջնելով գրեթէ միաժամանակ: Ուրիշ մարզանքներ ալ կատարուեցան, մեծ յաջողութեամբ: Խորհրդային մամուլը կը պանծացնէ օդանաւային ուժը, անպարտելի հռչակելով զայն. «Մենք թեւաւոր՝ թռչող ժողովուրդ մըն ենք, կը գրէ «Փրավտա»: Խորհրդային օդաչուները կը թռչին իբրեւ խոյանքներ թռչուններ, արտախաղելով մեր բարեկամները եւ ահաբեկելով մեր թշնամիները: Ստալին դրօշակիրն է մեր հերոսական օդագնացութեան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵՆՔ ԱՅՍՊԷՍ, ՄԵՆՔ ԱՅՆՊԷՍ»...

Վերջերս, կարգ մը յօդուածներ հրատարակուեցան *Յառաջ*ի մէջ: Երիտասարդ, — նոր կամ միջին սերունդի աշխատակիցներ են գրողները:

Իրենց շօշափած նիւթերը կը յիշէք, — գնահատում մեր անցեալին ու ներկային: Լաւ մտքեր կային, անշուշտ, այդ յօդուածներուն մէջ: Կային նաեւ առաւասպել նորերու յատուկ դիտելու եւ բսելու կերպեր: Այդ չէ կարեւորը: Զիս հետաքրքրող պարագան ուրիշ է:

Գաղտնած՝ յաջորդաբար, ինկած՝ ծանր պայմաններու մէջ, եւ ենթակայ ոչ միայն անծանօթ, այլեւ մութ ապագայի մը, — մեր առջեւ ունինք առո՞ւտ նիւթ, երէկը քննելու եւ քննադատելու համար: Նոյնքան շատ է նաեւ մեր ներկան՝ դիտել ու մասնաւորել գիտցողին համար:

Ի՞նչ բանի կը ծառայեն, սակայն, այս բոլոր գրութիւնները, — մանաւանդ կացութի՞ւնը՝ իր բոլոր երեսներով, թէ ձեւ մը, եղանակ մը ցոյց տալ, այս կացութենէն դուրս գալու համար:

Տրամաբանօրէն՝ այս վերջինը պէտք է ըլլար, անշուշտ, մեր միջին ու նոր սերունդին մտահոգութիւնը:

Փաստօրէն, սակայն, առաջինն է:

Կարդացէք բոլոր գրութիւնները ու կու գաք միշտ այս եզրակացութեան:

Լաւ տեսնող, դատաւորուած մտքեր, յանախ ճիշդ մտածումներ: Բայց, երբ փորձէք սեղմել փանաք ծեր ափին մէջ՝ կը մնայ տեսակէտութիւն մը միայն: Իսկ՝ բառեր:

Այս պարագան կարելի է բնդհանրացնել, եւ ոչ թէ սահմանափակել միայն մեր աշխատակիցներուն:

Ի՞նչ գիտնամ, — տեսակ մը թերի՞ ու անբաւարար հոգածութիւն: Մտածողութիւն մը, որ գիրեր, վիճակներ եւ արդիւնքներ կը ճշդէ, բայց, կարծէք, ճշգրիտ գնահատումը չունի իր դերին:

Դժգո՞հ ենք անցեալէն: Սխալնե՞ր կը տեսնենք հոն: Աղխատո՞ր կը գտնենք ներկան: Լա՛ւ: Սերունդը, սակայն, որ նոր կու գայ, իր դժգոհանքը կ'արդարացնէ ոչ թէ հին ու ներկայ սխալներու մատնանշումովը, այլեւ՝ նորին, վաղուան բնելիքներուն յստակ ու հիմնաւորուած բնորոշումովը:

Այդ՛ է որ ես չեմ գտներ բոլոր հրատարակուած, ինչպէս նաեւ մեր սեղանին վրայ հրատարակութեան սպասող գրութիւններուն մէջ:

— «Մենք այսպէս ենք, մենք այնպէս ենք»...

Համեցէ՛ք: Այս «մենք»ին մէջ ի՞նչ դեր ու ծրագիր ունինք մե՛նք, — նորերս ու նորագոյններս:

«Ինչ»ն ու «ինչու»ն դարմաններ չեն: Լակոնը — այդ երկուքին նշդումէն վերջ — «ինչպէս» ն է:

— Video meliora proboque, deteriora sequor.—

Լաւը կը տեսնեմ, կը հաւնիմ, եւ չարը կ'ընեմ:

Ծրագի՞ր մը, ուրեմն, որ նաեւ իրագործելի ըլլայ եւ առաւել գործնական:

Ու թող գայ որ եւ է մէկէն, — պայմանաւ որ երբեք կուսակցական չըլլայ ու ըլլայ ամբողջապէս ազգային:

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ԼՐԱՆԱՅ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ, «ՍՏԵՓՈՒՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

որ այնքան հետաքրքրութիւն շարժեց:

Չորեքշաբթի օր կը սկսինք նոր վէպ մը, դարձեալ անգլիացի հեղինակէ մը,

«ՋԻՅԹՈՒՆԻ ՈՒԶՔԸ»

ուր այնքան վարպետօրէն կը նկարագրուին ՋԻՅԹՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ, մասնակցութեամբ չորս Անգլիացիներու:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Քէմալական թերթ մը, «Եէնի Կիւն», կը գրէ.—

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն Սուրիայէն գիտումնաւոր կերպով երկու արաբ լրագրողներ զրկուած են Հաթայ: Անոնք Րիհանիէի մէջ ժողովուրդին ցրուած են կարգ մը գրքոյկներ, որոնց մէջ գրուած է թէ Թուրքերը զարեր շարունակ ճնշած են Արաբներն ու Քիւրտերը եւ բարբարոսութեամբ վարուած են իրենց հպատակներուն ու գրացիներուն հետ: Մէկ խօսքով անոնք մեզի դէմ գրգռած են մեր քիւրտ եղբայրները:

Կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք եւ կը պահանջենք որ սահմանէն դուրս հանուին վարչաձեւի այդ թշնամիները:

*** Դամասկոսի «Քրոնիկ» թերթը կը գրէ Սանճաքի կացութեան մասին.— Մարդու սրսռացութիւնը սկսած է: Վայ անոր որ Թուրքերուն անհաճոյ կարծիքներ կը յայտնէ: Ան որ կը համարձակի գրել անոնց դէմ, այլեւս Աստուծոյ յանձնելու է իր բախտը:

Ասպէս, Դամասկոսի «Ալ Ախպար» թերթին թղթակիցը փրկուեցաւ միջոցը գտաւ Հալէպ փախչելու մէջ: Միւս կողմէ, Թուրք կառավարութեան օրկանը՝ «Եէնի Կիւն» կը մատնանշէ Գ. Զախուրը որ յօդուած մը հրատարակեց «Էլ Իսթիքլալ էլ Արաբի» թերթին մէջ: Այս թղթակիցն ալ ստիպուեցաւ անճարաբանքով հեռանալ Սանճաքէն:

Սուէյտիոյ մէկ գիւղին մէջ դաւեր կը լարեն երեք ոստիկաններու դէմ որոնք կ'ուզեն արաբ մնալ: Նոյն նիւնն է որ զանոնք կը կոչէ հրաւէր, իտալական քարոզութեան գործակալ, հայրենադաւ, եւայլն: Այս խեղճերն ալ ստիպուեցան գաղթել, ըլլալով իրենց ինչքերը.

*** Արաբական երկիրներու մէջ դէշ տպաւորութիւն մը գործած է Տօքթ. Շահպանտարի եւ Ազգայնական Պլոքի միջեւ տիրող պայքարը: Մանաւանդ, վերջերս Շահպանտարի Դամասկոս մուտքին դէմ գրուած արդիւնքը արաբ երկիրներու քաղաքական ու մտաւորական շրջանակներու մէջ չափազանց անհաճոյ տպաւորութիւն մը թողած է:

Տօքթ. Շահպանտար թէ իր համարաբական գաղափարներով եւ թէ ազգայնական ձգտումներով ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է արաբական աշխարհին մէջ: Այդ պատճառով ալ Սուրիան սիրող Արաբներ կ'ուզեն վերջացնել տեսնել անոր եւ կառավարութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները.

Իրաքի պաշտօնական շրջանակները աւելի ջերմ հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալով, ուղղակի իրենց միջամտութիւնը առաջարկած են: Եթէ կողմերը ընդունին այդ միջամտութիւնը, մօտերս հաշտութիւն գոյացած կ'ըլլայ Շահպանտարի եւ Պլոքին միջեւ, սուրիական միութիւնը դարձնելով ամուր եւ անբեկանելի:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ կազմակերպութեանց անդամներէն 120 հոգի Սոֆիա գացին Պերլինէն: Քաղաքը պտտելէ վերջ, գերման երիտասարդները իրենց վրանները հաստատեցին հանրային պարտէզի մը մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իրաւես, իրապաշտ միտք մը, մեծ գաղափարապաշտ մը, Միւսոյի սանէն, օր մը սա խօսքը գրեց.— «Ջահի մը օգտակարութիւնը իր լոյսին մէջ չէ, այլ այն բաներուն՝ որոնց վրայ իր լոյսը կ'իյնայ»: Մեզմէ ամէն մէկը թող որոճայ այս խօսքին վրայ, հետեւութիւնն ինքնին կը ծնի:

Ըլլայ լսարանական բանախօսութիւններու, ըլլայ գրական պարբերականներու, թատրոնի, երգչախումբի թէ նուագախումբի համար, կը կարծենք թէ, մեր մէջ, ներկայիս, մէկ նպատակ պէտք է հետապնդուի: Անոնք դպրոցներ պիտի ըլլան, տեսակ մը փորձավայր կամ մարզարան՝ ուրտեղ մին իր հռետորութիւնը, միւսն իր գրիչը, երրորդ մը իր խաղարկութիւնը, չորրորդ մը իր երգեցողութիւնը կամ նուագածութիւնը կը փորձէ: Պէտք է ընդունինք որ այս ոգիով շատ բան գոյութիւն չունի ներկայիս: Ցանուածներն ալ մեծ մասամբ խանութի տպաւորութիւնը կը թողուն, ուր արուեստը երբեմն կ'ընդունուի,— ակամայ հանդուրժանք մը կարծես, դժուարատաց թոյլտուութիւն— ոչ մէկը որոշապէս ու անվիճելիօրէն նպատակ ունի գրականութեան կամ գեղարուեստի նուիրումը: Բացառութիւնները կը յարգենք:

Առնենք մեր պարբերականները, անոնցմէ մէկ քանին, որոշ թուարկութեանց տակ՝ միւսներէն նուազ տնտեսական հարցով զբաղուած՝ կը քալեն. ուրիշներ, նուազ բախտաւոր անհատական ձեռնարկներ, զգալապէս մտահոգ՝ պահպանելու սկսուած գործը, կը տեւեն: Բայց, որքան ատեն որ անոնք անհատական նախաձեռնութենէ աւելի բան մը չեն դառնար, հակառակ իրենց գնահատելի ու մեծամեծ զոհողութեանց, փայլուն հեռանկար մը չեն ներկայացներ:

Փորձավայր պէտք է ըլլան ըսինք. սխալ չմեկնուի: Ընթերցողը, քննադատը պիտի ըսէին թէ իրենք փորձեր կարդալու համար չէ որ պարբերական կը գնեն կամ ներկայացման կ'երթան. համաձայն ենք: Ըսենք թէ փորձի պատրուակին տակ, ոեւէ մէկը, որ իր բարի տրամադրութիւններէն զատ ուրիշ ոեւէ ընդունակութիւն չունի, կրնայ ներսուիլ ասպարէզ: Ըսել կ'ուզենք թէ, գրական մշակները պէտք է ի վիճակի ըլլան անդադար կատարելագործելու իրենց ըէէքիէը, ապրելու ջերմ ու մաքուր մթնոլորտի մէջ, ուր ստեղծագործ կարողութիւնները փորձուելու, ուղղուելու, զարգանալու, կատարելագործուելու ամէն դիւրութիւն վայելեն:

Գրականութիւն չկայ առանց այս կերպ ըմբռնուած թերթի, բեմ գոյութիւն չի կրնար ունենալ առանց այս հիման վրայ կազմակերպուած թատրոնի, ոչ ալ նոր հայ թատերագիր կրնայ ծնիլ: Գրողը կ'աշխատի թերթին համար ու թերթը գրողին. մէկուն թելադրանքներուն՝ միւսը կը պատասխանէ ուրիշ թելադրանքներով: («Յառաջ»ը այս ուղղութեամբ գնահատելի գործ կը տեսնէ. բայց ի վերջոյ չի կրնար ամէն տեսակէ նկատողութիւններ հասցնող ծաղկաստան մը դառնալ):

Երաժիշտներու բազմաթիւ սերունդներ հարկ է եղած ստեղծելու, կատարելագործելու համար այն սքանչելի գործիքը որ է ջութակը: Անկէ ի վեր ջութակը անդադար աշխատցուած է երաժշտագէտներ՝ որոնք գրած են անոր համար:

Պաշտօնը կը ստեղծէ գործարանը եւ գործարանը կը կարգապահէ ու կը վերստեղծէ անդադար պաշտօնը:

Թատրոն, պարբերագիր, լսարանական միութիւն, երաժշտական խումբ,— գործիքներ են. այս հանգամանքով հարուստ կ'երեւին կատարելութիւններով որոնք պէտք է առաջնորդեն, ներշնչեն, թելադրեն խաղացողը, գրողը, խօսողը, երգողը:

Արուեստին լաւ սպասարկել, իրարու հետաքրքրութիւններէն փոխադարձաբար օգտուիլ, որոշ ուղղութեամբ ջանադիր ըլլալ, ամէն օր բան մը սորվիլ, ա՛յս մտահոգութիւններով կարելի է լաւ աշխատանք կատարել:

Ու այն ատեն նոր յառակագծեր պիտի ուրուագծուէին, մէկուն բրած նախափորձը պիտի հետապնդուէր միւսին կողմէ, եւ լրացուէր, լաւ ելքի մը տարուէր երրորդի մը կողմէ: Այն ատեն նոր միտք մը պիտի նախագահէր մեր մշակոյթի ճակատագրին. հայ գրականութեան, հայ արուեստի ճըշմարիտ, գործնական դպրոցները ընտելուած պիտի ըլլային: Պէ՛տք է որ ստեղծուին: Ֆրանսայի ամենահին պարբերականը, հռչակաւոր Mercure-ը այսպէս է ծնած:

Այս ոգիով գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մը ունեցանք. «Մենք»ը. բայց չտեւեց. հիմերը խախուտ էին: Գրական պարբերականի մը ապագան, եթէ կայ, բաժնետէր ծանօթ գրողներու խմբակով մը նիւթական ապահով հիմերու վրայ դրուած պարբերականին պիտի ըլլայ:

Այսպիսի ձեռնարկ մը շատ մը մըտքերու, կամքերու բարոյական ու նիւթական ուժերու աջակցութեան կը կարօտի: Տեւելու, յաղթանակելու համար մանաւանդ հոգիի մը, անձի մը պէտք ունի: Այդ անձը կայ մեր մէջ. ու երբ օժանդակութիւն գտնէ, կրնայ մեծ, վճռական ու յաջող գործ ձեռք բերել:

Ժամանակի ծանր հոգերով արդարօրէն վրդովուած մարդիկ, հիմա պիտի խորհին,— ի՞նչ օգուտ ունի գրական հանդէսի մը հրատարակութիւնը. միթէ եղածները չե՞ն բաւեր:

Մենք այդպէս չենք խորհիր. եղածնե՞րը. շատ իսկ են. առանց հաշուելու որ նորեր ալ կը ծնին ու դեռ պիտի ծնին: Մեր ըսածը այդ չէ: Կ'արժէ խորհիլ ասոր վրայ:

Ամէն ինչ որ միտքերը լուսաւորելու, ամրապնդելու կրնայ նպաստել, յարգի է, ծանրակշիռ է, անհրաժեշտ է, ստիպողական է այսուհետեւ:

Մշակոյթը, արուեստը այնքան առաւել, այնքան գործօն բարոյական ազդակներ են ազգութեան մը համար, որ բերկրանքով ու խնդութեամբ համակուիլ պէտք է երբ, այս անյաջողութեան օրերուն, ներդաշնակութեան եւ մաքի հաւաքավայր մը տանող դուռ մը կը բացուի:

Մենք, հին-նորերս այսպէս կը խորհինք: Վարպետներէն առնել գեղեցիկ սանդղներ եւ նոր շողով, նոր շունչով, արդիական ներշնչումով նորոգել, վերակենդանացնել, պճնաւորել:

ԱՐԱՄԱԶԴԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԺԱՐՏԷՆ ՏԸ ՖՐԱՆՍԷՆ

ԱՄՊՈՒԱԶ

Գետեզերեայ այս միջնադարեան ոստանիկը նստած է Լուարի ճամձու մասին ափը:

Փարիզէն մեծկամուրջ մը քաղաքը կապէ Ռեկկզզեին եւ անկէ արուարձաններուն:

Բուն քաղաքը մահիկաձեւ եզերուած է Սէն Տընի Հոր կոչուած հարուստ եւ մեծ մասամբ արդիական ծայրամասերով գիւղաքաղաքով մը:

Իր առջեւ գետը ու իր շուրջը Սէն Տընի Հորը թոյլ չեն տար որ Ամպուազ հասակ նետէ, որեւէ ուղղութեամբ:

Ամպուազ կը նմանի հայու միջահասակ մարդու մը որ ունի մեծ ու գեղեցիկ գլուխ մը: Այդ գլուխը իր դղեակն է:

Գետեզերքի ճամբէն մէկ փողոց անդին՝ բլրակի մը վրայ կը բարձրանայ դղեակը, ծանր պերճութիւնով: Մարմարեղէն ստեղծագործութիւն: Քարէ ժանեակ պատմութեան: Ահա այդ գըլուխը իր հանճարով, իր գեղեցկութեամբ, իր արուեստով ու գիտութիւնով կը պահէ Ամպուազը: Ինչպէս պահած է ժամանակին: Միշտ գլուխներն են որ կը պահեն ու կը պահպանեն: Ամէն կողմէ դղեակին կուգան եւ Ամպուազի կեանքը կը դիւրանայ:

Ամպուազ իր շուրջը ունի պարտէզներ, անտառ ու բլրակներ:

Թուրէնի հին նահանգին մէկ փոքրիկ աչքրուհին է: (Ապահովաբար Թուրէնի նահանգն է որ կը կազմէ բուն, հարազատ Ֆրանսան: Կորիզը հայրենիքին: Անոր զօրքն է որ միացուցած է միւս նահանգները, անոր լեզուն է որ եղած է գրական ու տիրապետող, բոլոր բարբառներուն վրայ: Իրական Ֆրանսան ու Ֆրանսացին կարելի է ճանչնալ Թուրէնի մէջ):

Հազիւ հինգ - վեց գլխաւոր փողոց, անհաւասարելի կարճութեամբ: Միւսները այնքան նեղ ու նեղ, որոնց նմաններուն հազիւ կարելի է հանդիպիլ Էքս-Ան-Փրովանսի կամ Վալանսի մէջ:

Իր մեծագոյն փողոցը կը կոչուի Rue Nationale որ երկուքի կը բաժնէ քաղաքը եւ կը ներկայացնէ փոքրիկ, ու կիկ խանութներու շարք մը, յաճախ տրուեստականօրէն կահաւորուած: Քաղաքին կեանքը, դղեակին ստորոտը ժայռափոր, գամբանային չէնքեր որոնք Միջին դարու սկիզբէն կուգան: Միջնադարեան եւ արդիական ճարտարապետութիւնները մերթ դրացի են իրարու: Հին տուները խորշոմած երեսով, մանաւանդ խորշոմած ներքինով, նման են ծերունիներու, որոնց նայուածքը պարպուած է լոյսին շարժականութենէն: Նոր տուները կը ժպտին, պչրուհիներու նման են: Կարճ է, սակայն, իրենց կեանքի թելը: Վայրեր կան ուր մարդ ինքզինքը կը կարծէ առանց չափազանցութեան, հինգերորդ կամ վեցերորդ դարուն մէջ:

Փողոցներուն մէջ, երկու սեռ, մանուկ եւ ծեր, հեծելանիւներու վրայ են: Քալողները փոքրամասնութիւն կը կազմեն:

Գետեզերեայ պողոտան ամբակուռ ճամբայ մըն է ուր կան հարուստ պանդոկներ, ճաշարաններ ու սրճարաններ: Այստեղ է որ, շաբաթը երեք անգամ, մանրանկար շուկայ մը կ'ըլլայ, արեւելեան սակարկութեամբ: Այս ճամբուն արեւմտեան կողմն են Թուրը, Շինոնը, իսկ հիւսիսային արեւելեան կողմը Պլուան, Շամպորը եւ Օրլէանը:

Ամպուազցիները (Ամպուազիէն) կիրթ են, բոլոր Թուրէնցիներուն նման, մարդամօտ, հաճոյակատար, շատախօս, խնայող, կատակասէր ու խաղաղասէր: Կը սիրեն ճամբորդները, բայց ո՛չ ճամբորդութիւնը: Կարօղութեան ակր ծերունիներ ճանչցայ որոնք չեն տեսած ծովը, ինչպէս նաեւ ցամաքային միւս ծովը, Փարիզը:

Ամպուազցիին աշխարհը Թուրէնն է: Հին նահանգին սահմաններէն դուրս ելլելը քիչ մը նման է արտասահման մեկնելուն:

Քաղաքին ու մարդոց հետ դիւրաւ կարելի է մտերմանալ: Հոգիները հաստուն են, Լուարի ջուրերուն պէս:

Ցերեկները արեւին հեղեղները ու լռութիւն. մանաւանդ կառքերու ճամբաներէն երբ հեռու է մարդ, իսկ գիշերները տարօրէն կերպով երկարաձեւ վերջալոյս մը, հորիզոնէն մինչեւ ճամձու գետին վրայ ու լռութիւն լռութեանց:

Ո՛չ երգ, ո՛չ աղմուկ, ո՛չ նուագ, ո՛չ մխոր: Ամէն անգամ որ նոր քաղաք մը կը բնակիմ, վերջը կը յիշեմ այդ քաղաքը ու անոր մէջ անցուցած օրերս, երգով մը: Ո՛չ մէկ երգ Ամպուազը պիտի յիշեցնէ ինծի: Ամպուազը, հակառակ իր բարութեան, երգ չունի, նուագ չունի: Կ'ըսեն թէ փողային նուագախումբ մը ունի: Ո՛վ գիտէ ո՛ր փոշիներուն մէջ, ո՛վ գիտէ ո՛ր հանդիսաւոր օրուան մէջ կը մաքրուին այդ փողերը: Տուներու մէջ ձայնասփիւռ կայ, բայց ձայնը չկայ: Բանաստեղծութիւն է, սակայն, Ամպուազը: Եղանակաւորուած չէ:

Այս կարգի բարի, գեղեցիկ ու խաղաղ բնութեան մը մէջ՝ արմենական մը շէնութեան դրախտներ պիտի ծաղկեցնէր: Ազգեր կան որոնք իրենց դիրքին մեծութիւնը մեծ մասով պարտական են իրենց աշխարհագրութենէն եկող ճակատագրին: Պատմութեան ստուերը աշխարհագրութեան տեսակէն կը ծնի: Հայուն նոյնիսկ առօրեայ խինդն ու ցաւը, աշխատանքն ու սէրը երգով են եղած: Ան նոյնիսկ այսօր կ'երգէ, միջավայրին բերնին մէջ չինուած իր գաղութներուն մէջ:

(Քանի մը օր առաջ «Յառաջ»ի մէջ կարդացի Գորտոյի Արարատեան միութեան դպրոցական հանդէսին նկարագրութիւնը: Երաժշտագէտ - ուսուցիչ, Մեսումենց յօրիներ է մանկավարժական երգեր: Ո՞ր օրուան կը սպասեն Միութիւնները ու հայ մարգիկը, զանոնք հրատարակելու համար: Ո՞ր օրուան կը սպասեն տեսականան գործերու ծնունդ տալու համար՝ փոխան հազարաւոր «Մեծ» պզպզակ, «Չքեղ» պզպզակ, «Բացառիկ» պըղպզակ հանդէսներու:)

Չկրցայ թուղթի վրայ իսկ շատ մընալ Ամպուազի մէջ: Եւ իրապէս անկարելի է շատ մնալ հոն: Երգ չունի որ բնութիւնը պայծառակերպուի պատարագի:

Երգ լսելու համար գիշեր մը գացի ոսկեկողի:

Ֆոքսթրոտ պարերգներու անտանելի եղանակներ, բացօթեայ սիրուն սրճարանէ մը: Քանի մը բարակ, ամէն բանով, աղջիկներ կը պարէին, քանի մը կուզ, նոյնպէս ամէն բանով, երիտասարդներու հետ: Ոմանք կը ցուցադրէին իրենց եղկելի մերկութիւնը: Մարմիններ կային որոնք Սպարտայի մէջ բլուրէ մը վար պիտի նետուէին, առնուազն պիտի ծածկուէին քանի մը ձեւով գլխաւոր: Այստեղ, լուսնի եւ ելեկտրականութեան լոյսերուն տակ՝ մահեր են պարապարահ - ցուցափեղկին մէջ՝ բնութեան գեղեցկութեան եւ մարդուն տգեղութեան հակադրութիւնը շեշտելու համար:

Փնտռեցի մենութիւնն ու լռութիւնը:

Կոնակս դարձուցի պարող անմասունք զոյգերուն: Կեղեւի ապրում ու դիւթութիւն ունեցողներուն: Հեթանոսութիւնը կրօնք էր ու արուեստ: Պարը հոգիին շարժումէն պէտք է գայ ու երեւի մարմին խորութեան եւ ձեւին վայելչութեան մէջ: Հիմակուան պարողները սնանական չտեսներ են:

Կոնակս դարձուցի ու աչքերս դրած դղեակը որ լուսանկարուած ճառագայթարձակներով՝ կը շողշողար հանդիսաւոր: Տիրապետող, փառաշուք, իշխանավայել կեցուածքով: Երկարօրէն կարելի է դիտել զինքը, մանաւանդ իր ցոլացման դիւթախաղը ջուրերուն հայելին մէջ:

Ջուրերուն մէջ ծփացող պալատ նայեցարան, վարդակարմիր բոնկումով: Ու կամուրջին վար Նրբենի նըւագը. հեռանքին կարկաչը խորունկ գիշերին մէջ:

Լուսինը դղեակէն վերցած թագ:

Կամուրջին վրայ կանգնած կը դիտենք գետաջուրին մէջ երկարած լուսափիները, կը դիտենք կղզին ծառերուն ստուերափունջը ու յամրաբար կը քալենք մայր բնութեան անհուն խորհուրդին մէջ՝ մեր հոգիները ալի փափաքներով, մորմոքներով ու կարօտներով:

Մէկը կ'ըսէ հառանջանքի մը պէս.

— Ի՜նչ երջանկութիւն է ըլլալ բիւր անգամ գեղեցիկ բնութեան մէջ...

Նոր հառաչանք մը.

— Ի՜նչ երջանկութիւն կանգնիլ բնութեան մէջ եւ ունկնդրել սփափիան հոգին ու մարմինը: Երբ ցաւի ձայն չկայ այդ երկուքին մէջ, երբ ամէն ինչ կը շարժի ներդաշնակօրէն՝ ի՜նչ երջանկութիւն.

Լուսինը նման էր Գլոլիս արքայի թագին.

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

Կ. ՍՏԱՆԻՍԼԱՎՍԿԻ

Ո՛չ տիտղոս, ո՛չ ալ մակդիր: Իր անունը բաւական է՝ աշխարհի որ եւ է մէկ մասին մէջ զինք յիշեցնելու համար: Եթէ կ'ուզէք,— իր անունը ինքնին տիտղոս մըն է, արդէն:

Բայց, նեղ չէ՞ հանգամանքը զոր տուած էին իրեն,— «բեմադրիչը Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնին»: Կամ՝ «նորոգիչը ռուսական թատրոնին»:

Աւելի բան մը: Անշուշտ: Համաթատերական դէր մը ու, հետեւաբար, համամարդկային արժէք մը:

Թերթերը գրեցին իր մահը՝ Մոսկուայի մէջ:

«Մա՞հ»: Ինծի կը թուի թէ այս սովորական բացատրութիւնը չի պատշաճիր անոնց, որ կ'անհետանան ֆիզիքապէս, բայց կը շարունակեն ապրիլ: Ըսել կ'ուզեմ՝ կենդանի կը մնան իրենց գործով եւ ստեղծագործութիւններով:

«Մեր ծրագիրը»,— կը գրէ ան իր գրքին մէջ,— «ԻՄ ԿԵԱՆՔՍ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՄԷՋ — յեղափոխական էր»:

Ու ճի՛շդ է: Նուա՛զ ըսուած, նոյնիսկ: Վասն զի, այդ «ծրագիրը» յեղափոխական լիակատար գործ մը եղած է արդէն: Ու, այդ իսկ պատճառով, աւելի իրական, քան շատ մը յեղափոխութիւններ, որոնք կիսկատար կը մնան: Կամ՝ յեղակարծ ու տարերային շարժումէ մը վերջ, կը ստիպուին յետադարձ քայլեր առնել, վայս զարձոյի մը նման, որ խիլքի պտոյտ կ'ունենայ եւ հակառակ ուղղութեամբ կը սկսի դառնալ...

Ճիշդ քառասուն տարի առաջ էր որ Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնը իր դռները կը բանար, ու Ստանիսլավսկի կը սկսէր [illegible] ասպարէզ մը որ յետոյ յաղթանակ մը պիտի ըլլար»:

Իր այդ յեղափոխական աշխատանքին գործակից ունէր ռուսական գրականութեան ծանօթ դէմքերէն մին, Նէմիրովիչ — Դանչէնկօն, որ քանի մը տարի առաջ մեռաւ Ծուկոյալմի մէջ եւ որ հայկական ծագում ունէր (մօրը կողմէ):

Անոնք երկուքը, բեմադրող ու գրող, կ'ուզէին այլեւս ժխտել «խաղալու» հին ձեւը, ազատել բեմը «պայմանադրական բեմադրութենէն», մերժել առանձին դէմքերու դրութիւնը, «կը վնասէ ամբողջականութեան», կոնակ տալ «երբեմնի թատրոնի ու նշան խաղացանկին», արգիլել հանդիսականաց ձեռնասանց ... եւ այդ բոլորին տեղ դնել, նորը, խաղարկութեամբ, բեմադրութեամբ, կազմով, խաղացանկով եւ ձգտումով:

Ստանիսլավսկի իր այս ձեռնարկին մէջ, սկիզբի օրերուն յենեց նաեւ գործակցութիւնը Ա... խմբի, որուն թատերգութիւնները շատերը գրուած են մասնաւորապէս գեղարուեստական թատրոնին համար: Յիշեցնենք, որ այդ օրերուն Ստանիսլավսկիի թատրոնին մէջ խաղար նաեւ Չեխովի կինը՝ Կնիպպեր Չեխովան:

Ստանիսլավսկիի առաջին ձգտումներէն մին եղած է — նոր խաղացողներուն հետ, նաեւ բացարձակ ստեղծումը բեմին, ինչպէս ըսինք, հաստ դերասանին, որ, ըստ իրեն «պէտք է ստորադասուի թատերգութեան ընդհանուր գաղափարին, դառնալ մասը միայն ամբողջութեան»:

«Ամբողջութիւն» (անսամպլ) միօրինակ ոճ խաղարկութեան մէջ այս էր իր հիմնական սկզբունքներէն: Ան իր թատրոնը կը սկսի բնապաշտութեամբ (ինչպէս օրինակ Թոլսթոյի «Մութին Զօրութիւնը»), բայց կը յաջորդէ տպաւորապաշտութիւնը (Չեխով), յետոյ յանկելով խորհրդապաշտութեան:

Իր առաջին իսկ քայլերուն, ... մտաւորականութիւնը եւ երիտասարդութիւնը խանդավառօրէն կը գնահատէ զինք: Չեխովէն զատ, իրեն թատերախաղեր կը յանձնեն նաեւ Թոլսթոյ ու Կորքի: Ամէնէն աւելի ուշագրաւ կ'ըլլայ Չեխովի «Ճայ»ը (La Mouette), ու անոր ներկայացումէն վերջ նոր թատրոնի երկու հիմնադիրները իրենց թատրոնին խորհրդանշանը կ'ընեն թեւատարած ճայը:

Ստանիսլավսկի, որ, միանգամայն մեծ դերասան մըն էր, ստեղծած է անմեռ տիպարներ: Օրինակ՝ Կորքիի «Յատակ»ին մէջ Սատինի դերը, Օստրովսկիի «Ամէնէն իմաստուն այրն ալ միամիտ է» գործին մէջ Կրուտիցկիի դերը եւայլն:

Իր այդ տիպարները կը մնան կենդանի ու եզական, զինք դասելով աշխարհի մեծագոյն դերասաններու կարգը:

Առաջին անգամ 1906ին է որ Գեղարուեստական Թատրոնը կ'այցելէ Փարիզ: Շատ չ'երկրէ թատրոնին մէջ կուտայ ներկայացումներ պատերազմէն առաջ ալ: Ու դժուարահաճ Փարիզը միակամ կը վաւերացնէ Ստանիսլավսկիի շահած համբաւն ու փառքը:

Յեղափոխութենէն վերջ, Ստանիսլավսկի որ եւ է արգելքի չի հանդիպիր: Ոչ միայն իր հեղինակութիւնը, այլեւ՝ ամբողջ հոգեկան մայլերը սիրաշահելու ճիգը, որ այնքան շեշտուած էր յեղափոխութեան առաջին տարիներուն, զինք կը պահեն իր դիրքին վրայ: Խաղացանկը կը փոխուի անշուշտ: Նոր իրաւակարգը նոր պահանջներ ունի: Բայց, իր խորքին ու արուեստի ձգտումներուն մէջ, Ստանիսլավսկի կը մնայ նոյնը, եւ կը ջանայ իր թատրոնը պահել նոյն բարձրութեան վրայ: Նոյնիսկ՝ տարիներու ընթացքին իրական «վերելք»ներ ալ ձանագրելով: Կառավարութեան ալ մնայուն օժանդակութեամբ, կը հիմնուին նոր սթիւտիօներ, թատերական փորձերու աշխատանոցներ եւայլն ու այս ձեւով, հիմը կը դրուի Վախթանկովեան ու նոր կոչուած թատրոնին:

Ստանիսլավսկի, բուն անունով Ալեքսէյեւ, կը մեռնի 75 տարեկանին:

Իր վերջին փափաքն է եղած թաղուիլ եկեղեցական ծէսով,— ինչպէս փափաքած էր, անցեալ տարի, ... դերասանը՝ Գաչլով,— փոխանակ ... կը հերկիզելու եւ մոխիրը պահելու Կրեմլի մէջ:

Յեղափոխական ու յեղափոխիչ իր էութեամբ ու գործով, համամարդկային արժէքով այս մեծ դէմքը՝ որ իրաւամբ կոչուեցաւ նաեւ «խորհրդային թատրոնի պատուանդանը», քան ... րի անընդհատ խորհրդային իրաւակարգին տակ ապրելէ ու գործելէ վերջ, ուր արուեստի իրական տաճար մըն է բարձրացուցած, մարդկային անբացատրելի խորհուրդէ մը մղուած իր «անդրշիրիմեան» կեանքը ուզած է վստահիլ այն միւս տաճարին, որուն գմբէթը, քան դարերէ ի վեր, կը փառաբանէ կապոյտ երկնակամարը եւ որուն վրայ կը բազմի, կ'ըսեն, Ստանիսլավսկիի նման արարիչներու ստեղծող Արարիչը ...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Կայի՛ն է, Կայի՛ն է, Կայի՛ն է... Սուլթին անգին հրեց իշխանը եւ անմիջապէս ոտքի բարձրացաւ: Ամբողջ վայրկեան մը անշարժ մնաց ու նայեցաւ այդ մարդուն որ գրեթէ հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կը գործէր — Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, մարդ մը որ Անատոլուի խորքը կ'ապրէր, մարդ մը որ ասպարէզ կարդացեր էր յաղթական դաշնակիցներուն եւ իր ճըղճիմ ուժերով ծովը թափեր էր բրիտանական բանակը, Տարտանէլի մէջ: Իր դարուն ամէնէն մեծ զինուորականն էր ան որ քայքայուած կայսրութեան մը խլեակներէն ստեղծեր էր նոր ազգ մը:

Իշխանն ալ ոտքի ելած էր հիմա: Զոյս կողմը պտտցուց իր գրեթէ կուրացած աչքերը: Սարսափի արտայայտութիւն մը կար իր դէմքին վրայ, յառաջացաւ ու ցուցամատը Սուլթինին ուղղելով կակազեց.

— Այս մարդը դաւանի գործակալ մըն է... բանտէն փախաւ... իմ հետեւորդներէս երկու հոգի սպաննեց...

— Իրա՞ւ, զարմացաւ Կայլն, առանց իր դիմագծերը փոխելու: Իր ուժասպառ, կնճիռներով լեցուն ու մռայլ դէմքին վրայ յուզումի որ եւ է արտայայտութիւն չկար. բայց մագնիսական նայուածք մը նետեց իշխանին:

— Տէր, Ձերդ Բարձրութիւն, սկսաւ Սուլթին, գրպանէն դուրս հանելով Կակոյի անդամատոմսին պահպանակը. դուք գտեկցէք, Տէր, ինչ որ կատարեցի կատարած եղայ ձեր շահուն համար...

Քէմալ թեւը երկնցուց պահպանակը առնելու համար: Սըր Ճորճը, Սըր Ֆրէնսիսը, Տայանան, Փիթըրը, Իշխանը, Սուլթինը, Կայլին հետեւորդներն ու անձնապահ զինուորները անշարժ սպասեցին, երբ ան ուշի ուշով կը քննէր Կակային անդամատոմսը: Մահաշունչ լռութիւն մը կը տիրէր կամրջակին բազմութեան վրայ:

Յետոյ Քէմալ յստակ ու տիրական ձայնով մը կարդաց անդամատոմսին ստորագրութիւնները:

— Ալի Մուհամմէտ Փալալիս Օրխան՝ իշխան Օսմանեան կայսրութեան, Ճանիկ Լինճ Ալիք՝ իշխան Բիւրտիստանի, Հասան Պէն Իբրատ՝ էմիր Բէյրութի, Քալեմ Հաքի Պէկ՝ պետ գաղտնի ոստիկանութեան, Ուրլաօ Նաումհայմըր՝ տնօրէն Հարց քիմիական ու մետաղագործական գերմանական ընկերութեան...

Սուլթին յանկարծ հանի դարձաւ ու նայեցաւ Տայանային որ, մազերը ցիրուցան եւ հագուստները պատռուած, իր հայրիկին քով կեցած էր: Աղջիկը ժպտեցաւ: Քիչ անդին իրարու մօտ կեցեր էին Արիֆն ու Ժանէթը: Սուլթին շատ ուրախացաւ, տեսնելով որ իր երկու անձնուէր բարեկամները ողջ առողջ դրօսանաւ հասեր էին:

Յետոյ Կայլն էր որ խօսեցաւ.

— Հաշուեպահս Տէսթիմ, Թուրքիան երախտապարտ է ձեզի, շնորհիւ ձեր եւ ձեր ընկերակիցներուն աշխատանքներուն որոնց մասին տեղեկութիւն առած էի բրիտանական գեսպանէն, իմ հաւատարիմ պաշտօնեաներս գրաւեցին այս դաւաճաններուն ստորագրեալ գաղտնի մեքենայութիւնները... Ցանկարծակի չենք եկած... շատոնց ի վեր կասկածներ ունէինք Ալիին եւ Պէն Իբրատի հաւատարմութեան մասին... խիստ հսկողութեան տակ առնուած էին արդէն. իսկ Նաումհայմըր այս առաւօտ ձերբակալուեցաւ, երբ կը փորձէր արտասահման անցնիլ... երախտապարտ եմ ձեզի որ կրցաք ձեռք բերել այս ջախջախիչ ապացոյցն ալ՝ ծրագրուած դաւադրութեան մասին... Առաջին իսկ պատեհութեան ձեր ծառայութիւնը պիտի վարձատրուի պատշաճ եղանակով...

Յետոյ իր հետեւորդներուն կողմը դարձաւ եւ իշխանը ցոյց տալով շարունակեց.

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՌ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Ես քեզ ճանչցայ երբ դեռ մանուկ գանգրահեր
Կ'օստայէի լուսնակալեալ երկնի մէջ,
Կամ կապոյտում լճակներու եւ ծովու
Խաղաղածին մրմունջներուն տակերէն ·
Քու խոր եւ լայն նայուածքներէն սրտիս մէջ
Գարնանացաւ իմացութիւն մ'որ թովեց
Իմ մտածման իւրաքանչիւր վանկն ամբիծ ·
Մայրամուտի ննջուն այլեւ պահերուն
Դուն եկար ինծի, եւ միշտ ահաւոր քու հոգին
Ողողեց զիս, եւ լռեց վիշտն յաւակից՝
Իմ մենաւէր եւ անըրջող կենցաղիս :

Քու նրբանիւս շարժումներուն եւ ձեւին
Լոյսաղին մէջ որոնեցի՝ ես երկար
Դէմքն ու ժպիտն հայ լռակեաց մայրերուն,
Մինչ քու խաղաղ ներկայութիւնն հոգւոյս մէջ
Կանչեց դէպ' ինձ մարգարտահունչ երգերով
Եւ մարզային խնդութիւնով արբըցուն
Աղջիկներ'ն որ ունին իմ քայլ սրտին հետ'
Պահեր սիրոյ, եւ քրքջերիս հետ թրթռուն
Յաւերժական խօսակցութիւն եւ բերկրանք,
Որուց զորովն կ'ոստոստի՝ մարմնիս մէջ՝
Իրկունն ինչպէս եհռուն պատկեր ծովուն հետ :

Քու մերթ հանդարտ եւ մերթ կայտառ կուրծքին տակ,
Ես կը լրեմ աղաղակներ'ը որոնց թուին
Կատարներն յար կ'ալեծփան վեհօրէն
Ինչպէս ծառերն հովերուն դէմ · կարծես քու
Երակներէն եւ անհանդարտ սրտէն դուրս
Մերթ կը պոռայ հայրենական անպախուրց
Անտառներուն եւ խորշերուն բուքն անստոյտ
Եւ առատ զօրք մեր երկնքին ամպն ու զառ
Կը տարածուի'ն քու լայնաղեղ ծիրին մէջ,
Որոնց ծոցէն կ'անցնին դաշոյն առ դաշոյն
Ձիաւորներ զօրքերուն, եւ կըզմախեր նախով լի :

Ո՛վ քերթութիւն, կը սիրեմ քեզ, դուն իմ մէջ
Արթուզեցնելիս բարկութիւններ, որոնք ես
Իմ մտածման եւ զգացման հաշիւէն
Վե՛ր իմ պահած · ես հասած իմ աստղերուն,
Եւ խորվիրապ երկրագունդին ամենէն
Խաւարակուռ ընդերքներուն, ուր կ'այրին
Իմ զայրոյթիս ակերն անքուն, ուր չրկան
Այգ եւ լոյսին, ուր տխուր եւ խորին
Կը լռուի յար երկարէ՝ քա՛յլը մահից
Հրգօ՛ր մահուան, ուր ոսկորներն ողեծուփ
Դեռ կը սպասեն փոխվերէժի՛ մը դաժան :

Լռ՛ւս եւ մնայլ, ինչպէս մահով եւ արեամբ
Անապատին մէջ թանձրացեալ տառապանքն՝
Ես կը սպասեմ որ եսանն օրն հիասքանչ,
Երբ իրաւունքն յաղթանակէ՛ ասուպի պէս,
Երբ մեր պղղպատ զարշապարին տակ կըքին
Կոկորդներն բռնակալներն, երբ դարձեալ
Մեր լեռներուն անհունութեան վրայ պիրկ
Հայնա՛յ պարմօն արծիւներուն թեւն ազատ,
Եւ երկնի դէմ աղաղակն'ն ուժգնօրէն
Փողե'րն ամէն, եւ զինուորներ խուռներամ
Թալե՛ն շարք շարք եռազոյնին հետեւէն :

Ես ճանչցայ քեզ, ո՛վ քերթութիւն, երբ հոգիս
Կը խանդոտէր թռչուններու դայլայլով,
Եւ կը քաղէր լոյս եւ երանգ ամպերէն ·
Դուն շտկեցիր իմ ողնաշարս, եւ տըւիր
Իմ կրքերուս ջիղ եւ մրկան, որբեցի՛ր
Եթէ երբեք խառնուածքիս մէջ կային՝
Անէրկիմարդ եւ վեհերոտ անկումներ ·
Ես անձէս դուրս շպրտեցի՛ ցասումով
Կորաքամակ ամէն հակում, եւ բըի՛
Իտէալներուս եւ իղձերուս կայմ եւ սիւն՝
Իմ հայրենիքս, ազատութիւն, կեանք կամ մահ :

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՏԱՐՕՆԻ ՍՈԽԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հէքեաթանման կեանք մը · Ըլլալ Մշեցի համեստ դարբինի մը որդին, բնիկ եւ պարզունակ, անարկու դժուարութեանց յաղթահարելով տիրանալ երաժշտական ասպարէզի բարձունքին, միջազգային խառակոյտ բազմութեանց ներբողի եւ հիացման դափնինե՛րը խլել, Եւտերպէի նուիրուած հոյակապ տաճարին մէջ :

Թերեւս, ինչո՞ւ չէ, Շահմուրատեան բառ մը Ֆրանսերէն չէր գիտեր հոս եկած ատեն, իսկ իր առացած երաժշտական կրթութիւնը շատ հեռու կը մնար գուսանօրդակ երգիչի մը դասական պահանջքէն : Մշեցի պատանին ուրիշ ապաւէն չունէր ուրեմն, այլ միայն Նաթալի երկրին զուլալ ակունքէն խլած իր ձայնը, ու Հայորդիի աննկուն կամքն ու կորովը :

Աւանդական եղաւ այդ կեանքը, լ՛որ, ինչպէս իր պատկանած ցեղին կեանքն իսկ : Դեռ շատ փոքր, կը կորսնցնէ իր հայրը, կ'որդեգրուի Տարօնի առաջնորդէն, որ զինք կը ղրկէ Էջմիածին, լրացնելու Միացեալ Ընկերութեան վարժարանին մէջ առացած նախնական կրթութիւնը : Ճեմարանէն Ներսէսեան վարժարան, աշակերտ Մ. Եկմալեանի, մեներգող, երգչախումբի ղեկավար : Թիֆլիզի Օփերային ներկայացումները իր մէջ կ'արթնցնեն սէր մը դէպի եւրոպական երաժշտութիւն :

Եւ ահա դժբախտութիւն մը : Ռուս կառավարութիւնը զինքը կը բանտարկէ իբր յեղափոխական, ձմրան եղանակին դէպի Կարս կը ղրկէ, ապա Թուրքերուն կը յանձնէ : Ձմրան անհաղթահարելի ձիւնին եւ բուքին, բանտէ բանտ, հետիոտն, եւ տաժանելի ճամբորդութիւն մը դէպի Կարին : Թուրքերը գոնէ ճամբան լաւ կ'երթան հետը եւ ազատ կը ձգեն մեր երգիչը, որ Ս. Կարապետի վանքին մէջ կը պաշտօնավարէ : Ետքը դարձեալ կը դառնայ Կարին, ուր երաժիշտ-դաստիարակի երկար եւ բեղուն գործունէութիւն մը կ'ունենայ : Եւ օր մըն ալ զինքը կը տեսնենք Պոլսոյ, մեծագոյն պրկանքներու շնորհիւ հաւաքած փոքրիկ գումարով, ուրկէ շոգենաւ կ'առնէ դէպի Մարսէյլ եւ անկէ կ'անցնի Փարիզ :

Ֆրանսայի ոստանին մէջ գոնէ բախտը կը ժպտի իրեն : Ենեղեցիի օծման ուշադրութիւն կը գրաւէ իր ձայնով եւ դպրապետ կը կարգուի Մ. Եկնայեանէն : Բայց իր նպատակը Երաժշտանոց մտնել էր : Անհնա՞ր դժուարութիւն · ոչ լեզու գիտէ, ոչ ալ եւրոպական երաժշտութեան մասին գաղափար ունի : «Աքօլա-Քանթորիում» կը մտնէ, վինսան տ'էնտիի վարչութեան տակ, երաժշտական նախապատրաստութիւն առնելու համար : Եւ օր մըն ալ՝ պարզ նամակով մը կը դիմէ աշխարհահռչակ երգչուհի Տիկ. Փոլին Վիարտոյի, որ ձրի դաս կուտայ եւ մօր մը գուրգուրանքով կը շրջապատէ զինք : Երկու տարի վերջ կը մասնակցի քննութեանց եւ կը մտնէ Երաժշտանոց : Այս յաջողութիւնը լաւ տպաւորութիւն կը թողու Փարիզահայ հարուստներու վրայ, որոնք այդ երանելի օրերուն աւելի վեհանձն եւ նախանձախնդիր ազգային գործին, Տարօնցի ուսանողին կ'ընձեռեն նիւթական օժանդակութիւններ այնպիսի առատաձեռնութեամբ մը, զոր յաճախ կը ստիպուի մերժել ան... :

Շահմուրատեան կը հրաժարի դըպրապետութենէն, որովհետեւ Երաժշտանոցի վարչութիւնը կ'արգիլէր դպրոցէն դուրս երգելը : 1914ին փայլուն կերպով կ'աւարտէ Երաժշտանոցի քառամեայ շրջանը եւ երկու տարուան պայմանագրութիւն կը ստորագրէ : Կը շահի առաջին մրցանակ գուսանըրգութեան, Բ. մրցանակ երգի, նօթագրութեան եւ գուսանակատակերգութեան (opera-comique) :

Յունուար 17ի այն բախտաւոր երեկոյին, երբ Շահմուրատեան առաջին անգամ կ'երեւէր Կոմիքի «Ֆաուստ»ին համանուն դերին մէջ, միջազգային բազմութիւնը որ կը փութար Օփերա վայելելու իր երգը, անշուշտ կ'անգիտանար այն ահաւոր տառապանքը, զոր կրած էր այդ Տարօնցի Հայորդին, դարբին Սրբոյի զաւա՛ն, լռելի դարձնելու համար իր երկնային ձայնը, երաժշտութեան տաճարին բեմին վրայ...

✕

Զինադադարի երջանիկ տարիներուն, երբ Պոլիս հանդիպած էր երգահանդէսներ տալու, ան չէր մոռցած որբերը, որոնց բախտակից եղած էր այնքա՛ն կանուխէն : «Վիքըրի Հօլ»ն եկած էր, մեր տան դիմացը, բախտադուրկ Հայորդիները ոգեւորելու իր երգերով : Որբանոցի տնօրէնին ծանօթ էի, ավէլ շատ Կեդրոնականի դասընկերներս հոն էին, պէտք էր օգտուիլ առիթէն : Որքա՛ն անհամբերութեամբ սպասեցի իրիկուան : Մեր երգիչը որբանոցին պարտէզը մտերիմ խօսակցութեան մը բռնուած էր տղոց հետ : Շատ չանցած վեր ելաւ : Քանի մը ուղերձներէ եւ երգերէ վերջ, հերթը իրն էր : Շահմուրատեան երգեց, «Հերիք որդեակք»ը, զեղեցիկ եւ ներդաշնակ շարժումներով, բայց իր երգածը այն տափակ եւ սովորական եղանակը չէր, բոլորովին տարբեր հմայք մը, տարբեր ներգործութիւն մը ունէր : Մանաւանդ, «Հա՛յ, մեր քաջերը նրանց կ'անեն չանաստակծի ընթացքին», այնպիսի հզօր եւ խանդավառ ոլորակ մը կը դնէր ձայնին մէջ, որ անկարելի էր ինքզինքը զսպել : (Մեր երգի սիրահար ընկերները որքա՛ն աշխատած են իւրացնել այդ դարձուածքը) : Ծնամականներէն մէկը բացագանչեց ·

— Բայց սա երգ չէ, իսկական պատերազմ է, պատերա՛զմ...

Ա. Շահմուրատեան, կարճ բացատրութենէ մը ետք, երգեց նաեւ «Աբօր-Տառայակ»ը, այն կենդանի եւ խանդավառ շեշտով, որուն դաղտնիքը միայն ինք գիտէր : Աւելին անկարող էր · որբանոցի վարչութիւնը զինք տառասած էր աւանդական հերթայով, շատ կերած էր, որքան հիմա քիչ կ'ուտէ դժբախտ երգիչը :

Այն օրէն ասդին շատ բան փոխուած է : Շահմուրատեանի համբաւը արդէն երկար ատենէ ի վեր իր վերջալոյսի ճառագայթները կը հաւաքէր : Տարիքն ու կեանքի պայմանները անշուշտ կարեւոր դեր մը ունէին ասոր մէջ : Եւ ասոր հետ մէկտեղ, ո՛վ դըժբախտութիւն, չարաշուք տխուրներ կ'երեւէին իր վրայ : Բեմին վրայ բաները կը մոռնար, երգը կը ձգէր եւ ունկնդիրներուն ալաքներ կ'ուղղէր : Կը յիշեմ թէ՝ երբ օր մը իր կենսագրական գիծերու մասին աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ կ'ուզէի, ան բացարձակապէս ուրացաւ այն ինչ որ գրած էր ժամանակին իր ձեռքով... :

Շահմուրատեան, որ ոսկի թելով մը կապուած էր Կոմիտասի, լրացուցիչն էր անոր, վարպետին մահէն ետք խաւարին գիրկը թաղուեցաւ բոլորովին : Մեծ վարդապետին յուղարկաւորութեան, արդարեւ, եկած էր ոգեկոչելու անոր հոգին, հանգուցեալին իսկ հեղինակած եկեղեցական տաղերով : Տխուր եւ ընկճուած էր : Արարողութեանց վերջաւորութեան մօտ, գնացի իր քովը եւ բան մը հարց տուաւ թէ՝ արդեօք Շահմուրատեանը երգե՞ց : Հանճարեղ երաժիշտին յիշատակը մեծարելէ աւելի, ան եկած էր մեր երգիչը լսելու : Հաստատական պատասխանս տուի եւ թուեցի երգած Շարականներ Տիկինը երբեք չէր նկատած, բայց դժուար զարմանալի չթուայ այդ բանը, որովհետեւ ինքն ալ հազիւ թէ անդրադարձած էր : Ա. Շահմուրատեանի ձայնը զուրկ էր այլեւս կոմիտասեան այն տաք եւ ակադեմական շունչէն,— տեսնուած վարդապետին եւ իր իսկ երաժշտական «Թեքնիք»ին բաղակցութեամբ, որ մեծագոյն հրապոյրը կը կազմէր իր երգարուեստին : Կարծես «կապելլա»ի տիրացու մը ըլլար ժամերգութեան : Օփերայի նախկին երգիչը կը վերադառնար հոն, ուրկէ ճամբայ ելած էր, նախ քան Երաժշտանոց մտնելը :

Այդ իր ասպարէզին վերջնական փըլուզումն էր :

Եւ ահա, մի առ մի հոգիս մէջ կը մրմռան այն երգերը, որոնք կ'երգէր այնքան խոր ըմբռնումով եւ բնազդական ԱՆՎՐԻՊԵԼԻ ճշդութեամբ : «Մայր Արաքսին», ծանր ու մռայլ, նման Հայաստանի այդ խորհրդանշանին «Հին հին դարուց յիշատակներէն», «Կիլիկիան», հայրենի կարօտով եւ ջերմութեամբ թաթաւուն, հոգեւոր երգերը, թրծուած կոմիտասեան շունչով եւ խոր զգայնութեամբ, «Անտունին», հայ հոգիին անհնարին տառապանքներով, ինչպէս միւսը, Ղարիպին սրտէն պոկուած խուլ աղաղակը,— «Կըռունկ» :

Հապա «Աբօր - Տառա՞կ»ը, դաժան կեանքի մը լուսանցքին մէջէն շողացած այդ յոյսի նշոյլը, պարզ, գեղեցիկ եւ այլաբանական, զոր եղերական երգիչէն լսելու համար հոգի կուտային շատ մը հայրենակիցներ, ու մանաւանդ սա միւսը, յեղափոխական բնազդաւոր այդ հօրէնագեղջուկին սրտապատառ կանչը, «Մոկաց Միրզէն», որուն մէջ ան անմրցելի պիտի մնայ միշտ : Միացեալ Նահանգներու մեկնելէ առաջ — Շահմուրատեան ամերիկեան քաղաքացի էր — ինձ յայտնած էր թէ «տիտանի» վրայ պիտի առնէ զայն : Չեմ գիտեր թէ կրցա՞ւ գործադրել խոստումը :

Հանճար մը չէր ինք, ինչպէս այն միւսը՝ Կոմիտասը, բայց եւ այնպէս կը մնայ Հայաստանի սրտէն բխած երգիչը, հարազատ, ինքնատիպ, անփոխարինելի : Ան կը մնայ եւ մեծ վարդապետին խորհրդանշանը, ամէն կերպով արժանի ժողովրդային սիրազեղ գուրգուրանքին :

Գ. ԱՐԱՄ

ՍՈՒԱԾՆԵՐ

** Ո՛ր երջանիկն է այն, որ չի դառնացներ աշխարհը :

** Ուրիշները ուրախացնելու քու ծըննդեանդ համար՝ երբ դուն կուլայիր, ապրէ այնպէս մը որ կարենաս ուրախանալ երբ ուրիշները կուլան :

ԲԵՐԲԵՐՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԻՑ

Իշխանք ցուցնում են մեզ հեռու ճամբայ · ·
Իմ զուշակ սիրտը, ենդուած իմ կրծքում,
Նախայայտնում է վաղաժամ ինձ մահ,
Մահից ուժեղ բան չըկայ աշխարհում :

Ոչինչ թէ մեռայ, լոկ կ'ուզենայի
Որ մէկը մօտիկ փակէր իմ աչքեր,
Եւ աղօթք կարդար — ծանապարհ բարի ·
Եւ աղմկամներին ինչքա՛ն բաժանէր :

Սիրտ իմ, դու լռի՛ր, ու էլ մի ողբա,
Անօթ է արցունքն փո՛խել պատահար..
Դիտեմ սիրուհիս ինձ կը մոռանայ,
Հաւատարիմ ձիս կը հեծնի օտար :

Եւ ոչ ոք զինէ որոշում բախտին,
Որը պատրանքով լիքն է փայփլում,
Խաղալիկն է մեր կեանքին ուղին
Եւ միշտն աւելի քան թէ՝ բաղդաւորութիւն :

!
Հանգի՛ր, դու հոգի իմ անմխիթար,
Մի զուցէ Աստուած եւ քեզ ողորմի,
Եթէ չես կարող դու անդորրանալ,
Քեզ մահը անզուր հանգիստ կը բերի :

Ծանապարհները բոլոր մարդկերանց
Մահ է ընծայել, կամ կանուխ կամ ուշ,
Այս կեանքը պէտք է վերջանայ կամաց —
Այդ միտնորդ է դառըն թէ անուշ :

Ինչ որ գրուած է բախտի գրքի մէջ
Այնպէս էլ կ'ըլնի, փոփոխել անկրան
Ոչ ոք չի կարող... որտի բոլոր տենչ,
Բոլոր բաղձանքներ կիսատ կը մնան :

ԱՐՍԷՆ ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԴԱՐՈՒՆ

Ելնեմ ման գամ,
Դաշտերն ընկնեմ,
Ելնեմ ման գամ,
Արտերն ընկնեմ,
Դաշտերն ընկնեմ,
Արտերն ընկնեմ,
Ելնեմ, գնամ
Հանդերն ընկնեմ :

Ջա՛ն, իմ երկի՛ր,
Դու խաս բաղչա,
Ջա՛ն, իմ երկի՛ր,
Դու բա՛ց բաղչա,
Դու բա՛ց բաղչա,
Ջան, իմ երկիր,
Պայծա՛ռ բաղչա :

Երգեմ ծաղկած
Վայրերը քո,
Երգեմ կանգնած
Արտերը քո,
Վարդերը քո,
Արտերը քո,
Նոր աշխարհի
Ջարդերը քո :
Ելնեմ, ման գամ

Ելնեմ, ման գամ
Հողերից դէն,
Ելնեմ ման գամ
Դողերից դէն,
Հողերից դէն,
Դողերից դէն,
Արեգակն
Շողերի՛ դէմ :

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

«Մրցահաս»

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԷՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Ժամերը կը սահէին : Իրենց մարմինը յանկարծ սաստիկ տաքէն արագահոս պաղ ջուրերուն մէջ ընկղմած, չկրնալ փայտանալ, ի զուր կ'աշխատէին շարժումներով իրենք զիրենք տաքցնել ջուրի այդ ղեկավարին մէջ, պաղը միշտ աւելի խիստ կը յարձակէր :

Ո եւ է ընելիք չէր մնացած իրենց : Ուրիշներուն պատմածներէն իմացած էին, թէ այդ յարձակումները ինչ կատաղութեամբ տեղի կ'ունենային, եւ, հետեւաբար, երկուքը նախամեծար կը համարէին գետին մէջ մեռնիլ, քան Քիւրտերուն ձեռքը իյնալ :

Վերջապէս մութը կոխեց : Սիրանոյշ գետին հայելին մէջէն հանդիպակաց եզերքին վրայ տեղ մը կը փնտռէր, ուրկէ թերեւս կարենային մագլցիլ վեր : Գիտէր որ Լուսաւոր Կրապողին լողալ գիտէր, իրեն չափ լաւ : Բայց հոսանքէն կը վախնար : Իրենց թաքստոցին փապարը դիմացի եզերքին մէկ փոքր շերտ միայն կը տեսնէր, եւ ճիշդ հոդ դիմացի լեռան մէկ ժայռը ցից ինկած էր գետին յատակը : Հետեւաբար եթէ հիմա թշնամի նայուածքէ մը զերծ էին այդ թաքստոցին պատճառաւ, պարտաւոր էին իրենց փրկութիւնը փորձել, ցամաք ելլելով տեղ մը, ուրկէ ալ կարենային լեռը փախչիլ :

Ցամաքէն տողտող ժամերուն միշտ նոր դիակներ կը սահէին դէպի վար : Սպանութիւնը վերը իր դագաթնակէտին պէտք էր հասած ըլլալ : Իրիկուան մութը սկսած էր խոր դիւրութեան փոխարկուիլ : Արդէն իսկ կիրճին մէջ կը տիրապետէր Արեւելքի յատուկ նսեմատեսիլ մաշնամութը : Աղջիկները իրարու գէմք հազիւ կըրնային ճանչնալ իրրեւ ճերմակ մակերեսներ : Իրարու միտք հասկնալու համար, պէտք էր պռռային, բայց իրենց աղաղակին վրայ արդեօք Քիւրտ մը, դիպուածով, չէ՞ր կրնար ուշադրութիւն դարձնել :

Ուստի Սիրանոյշ հազարու մէկ դըժուարութեամբ շարժումներով հասկցուց իր բարեկամուհիին, թէ պէտք է որ դիմացի եզերքը անցնին : Մութը կատարեալ էր : Իրենց վրայէ վերջին զգեստն ալ հանեցին, որչափ որ կըրնային ազնիւ իրարու, իրենց անդամները քարացած էին ջուրին մէջ երկար մնալէն : Բոլոր հագուստներէն ծրար մը ըրին, որուն մէջ Սիրանոյշ ծածկեց իր մնացած դրամը, զոր խնամով զանազան տեղեր կարած էր : Կամաց կամաց, ուշադրութեամբ իրարու ձեռքէ բռնած, թողուցին իրենց ջուրի փապարը :

Դժուարութեամբ կը կռուէին գետին բախումներուն դէմ ժայռին յապուածքին աղէկ, մինչեւ որ վերջապէս դուրս ելան կեցան քարակոյտին ու բարձր ցից եզերքին միջեւ : Հոս ջուրը հազիւ մինչեւ իրենց ծունկը կը թրջէր, եւ կիրճին մէջ տիրող մութին հակառակ, բնազդօրէն կըծկեցան, որպէսզի ջուրէն ծածկուելով, տեսանելի չըլլան դիւրաւ : Իրենց աղէկ կը հաւէր քարը, փրփրելով ու շչելով ապառաժներու միջեւ : Հագուստի ծրարը իրենց աղէկ բըռնած, զգուշութեամբ աւելի հեռուն սողոսկեցան, մինչեւ որ աւելի խոր տեղ մը հասան ։ Ծնօտիքէն կ'արձագանգէր միօրինակ երգը Քիւրտերուն, որոնք հոս ու հոն կրակ վառած էին, եւ անոր լոյսովը կը համրէին կողոպուտը : Կիսովին միայն զգլխուած Հայորդիներուն հեծեծանքն ու մնկլտոցը կուգային ամէն կողմէ : Մերթ կը ճայթէր օդը յանկարծական ճիչերէ մը, բութ հարուած մը հրացէնի կամ տապալումը մարմինի մը ու ջուրը կ'իյնա՛ր... :

Վերջապէս գետին միջին մասին մէջ կը գտնուէին Սիրանոյշ եւ իր բարեկամուհին : Մայրագոյն զգուշաւորութեամբ կը լողային, աւելի հոսանքին վստահելով քան թէ կռուելով անոր դէմ, եւ հասան միւս, արեւմտեան ափը : Գետին դիզած ջուրը կը ծածկէր իրենց մարմինները, որոնց պատեան էր արդէն մութը : Հագուստներու ծրարը աղէկ քաշելով ջուրին մէջ, անկից օգտուեցան, կարելի եղածին չափ պաշտպանուելու համար ջուրին տաքէն — վրայէն իրենց ալատանացող կամ թակարդ լարող խարակներուն փռանգին դէմ : Քիչ ժամանակ վերջ զգացին աւելի, քան թէ տեսան, որ եզերքին մօտեցած էին : Գետափնեայ ժայռերուն շառաչիւնը լռեցուցած էր գետին մէջտեղի ջուրերուն շչիւնը : Եւ ահա կրկին յատակ ունեցան իրենց ոտքերուն տակ եւ քարէ քար սահելով սողոսկելով, կիսաթաթախ, կիսալիզ հասան եզերքի զառիվայրը :

Բայց ահա նոր դժուարութիւն մը : Որովհետեւ հոս ալ եզերքը ցից կ'իյնար գետին մէջ եւ մութը թոյլ չէր տար, որ ելլելու կենալու աւելի ապահով տեղ մը գտնուէր : Կամաց կամաց ձեռքերով շօշափեցին դէպ առաջ եզերքին պատը : Լողալու շարժումը եւ յուզումը ցուրտը վանած էր անոնց մարմիններէն : Քաղցը միայն կը նեղէր զիրենք Վերջապէս, տեսան թէ ինչպէս ամէն առաջ մինչեւ գետը հասնող լեռները եւ եւ կ'երթային : Առաջացած երկինքէն գոնէ բան մը աւելի կը տեսնուէր քան մինչեւ հիմա : Ասանց բառ մը փոխանակելու, ջանացին քիչ շատ բարձր տեղ մը ելլել : Քանի մը տափակ քարերու վրայ կոխելով ջուրէն դուրս ելան : Եւ վերջապէս, իրարու փոխադարձ օգնելով, կոթնելով, իրենց հետ քաշելով հագուստներնի ծրարը, ուր, ինչպէս գիտէր Սիրանոյշ, քիչ մը հաց եւ չամիչ դրած էր գրպաններէն մէկուն մէջ, մեծ դժուարութեամբ հասան գետին բարձրաւանդակը : Ուժասպառ ինկան գետինը, եւ նայեցան իրենց շուրջը առանց շունչ առնելու : Ոչ մէկ բան կը թուէր շարժիլ : Ամէն ինչ մութ էր եւ սեւ : Քիչ մը ժամանակ անցնելէ վերջ՝ աղջիկները նորէն ոտքի ցատկեցին, եւ հագուստները իրենց մէջէն կրելով, սկսան զառիվանդէն աւելի վեր ճամբայ փնտռել, սա՛ գաղափարէն միայն ոգեւորուած՝ թէ պէտք է կարելի եղածին չափ շուտ ու աւելի հեռուն երթալ Քէմախի կիրճէն, այս աղէտքի վայրէն : Նախապէս ցից զառիվանդը երթալով աւելի հարթ, աւելի անցանելի դարձաւ : Բայց դէպի ձախակողմ նորէն աշտարակաձեւ կը ցցուէին ժայռի զանգուածներ : Թեթեւ խորհրդակցութենէ մը վերջ որոշեցին աւելի վստահիլ լերան ամայութեան, քան թէ մնալ բաց երեւոյթին անցանելի եւ ցանցառ բուսական խաւով մը ծածկուած պաւիթափին վրայ, ուր Քիւրտերը իրենց ոչխարի եւ այծի երամակներով կրնային յանկարծ հանդիպիլ անոնց :

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

(4)

Մասնագէտ մը կը բացատրէ թէ խորհրդային օդատորմիղը բոլորովին նոր արհեստագիտութիւն մը հաստատեց խմբական ռմբակոծութեան համար, երբ կը զարնէր ճափոնական դիրքերը, Ծայր. Արեւելքի մէջ: «Խորհրդային օդատորմիղը հաստատեց թէ կարելի է ուժգնօրէն ռմբակոծել չափազանց նեղ հողաշերտ մը, առանց վրիպելու իր նպատակէն»:

Արիւնալի դէպքեր Պաղեստինի մէջ

Ուրբաթ օր սպաննուեցան երկու անգլիացի օդաչուներ, զինուոր մը եւ 50 Արաբներ, զինուորական գործողութեան մը ընթացքին, Ակրայի մօտ: Անգլիական զօրքը վեց օդանաւերու աջակցութեամբ ուղղուեցաւ ապստամբ եւ ահաբեկիչ հրոսախումբի մը դէմ, որ ամուր դիրքեր բռնած էր: Ընդհարման ատեն Արաբները վար առին անգլիական օդանաւ մը: Անգլիացի զինուորները ռումբանական չուներ գործածելով, ամբողջ օրը հետապնդումներ կատարեցին ապստամբներուն դէմ: Այս վերջինները յաջողած են առեւանգել ոստիկանի մը ընտանիքը, ինչպէս եւ յափշտակել չորս հրացան եւ 1000 փամփուշտ, Նապլուսի պահականոցէն: Տարած են նաեւ 25.000 ոսկի:

Մուսոլինի կը լինէ «իտալական ծիպրալթար»

Մուսոլինի անցի օր ռմբաձիգ օդանաւ մը նստելով, գնաց Փանթելլարիա կղզին, Սիկիլիայէն 62 մղոն հեռու: Այս կղզին կ՚ամրացուի հապճեպական պատրաստէն ի վեր եւ իտալական Ճիպրալթարը կը համարուի:

Մուսոլինի աչքէ անցուց ամրութեանց շինութիւնը, հետաքրքրուեցաւ բանուորներու եւ բնակչութեան վիճակով: Ցետոյ ճառ մը խօսեցաւ քաղաքապետարանին մէջ եւ վերադարձաւ Հռոմ, 700 մղոն ճամբայ կտրելով: Այս առթիւ ընդունեց մարաջախտ Պալպօն, որ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր տեսակցութեան մասին՝ Հիթլէրի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հետ:

Թաղմագիտական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կու տան Փանթելլարիայի ամրացման, որ լրջօրէն կը սպառնայ անգլիական դիրքին՝ Մալթայի: Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ այս կղզին պիտի վերածուի հզօրագոյն ամրոցի մը, զօրացնելով Իտալիոյ դիրքը Միջերկրականի մէջ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի այսօր, իրիկուան ժամը 8ին, պարզելով կառավարութեան ձեռք առած միջոցները՝ Ֆրանսիին պաշտպանութեան համար: Նախարարները նոր խորհրդակցութիւն մը ունեցան այս մասին:— Տնտեսական փրկութեան կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը նամակ մը ուղղելով վարչապետին, կ՚առաջարկէ մէկդի դնել ժողովրդական ճակատի քաղաքականութիւնը, փրկելու համար Ֆրանսը:

ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՄԻՋԱԴԵՊԸ.— Վիէննայի անգլիական դեսպանատան անցագրի տեսուչին ձերբակալման առթիւ, Պերլինի անգլիական դեսպանը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց գերմանական կառավարութեան: Լոնտոնի մէջ «լուրջ» կը նկատեն այս խնդիրը: Գերմանական կառավարութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները, ծանր կասկածներ ունենալով ձերբակալուած պաշտօնեային գործունէութեան մասին: Կ՚ըսուի թէ պաշտօնեան պահեստի սպայ ըլլալով Հանգերձ, այցելած է սահմանամերձ շրջանները, որոնց մուտքը արգիլուած է օտարականներուն եւ զօրականներուն:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ սպայակոյտին նախագահը, Զօր. Վիւիլմէն, որ Պերլին կը գտնուի, ներկայ եղաւ Գերմանիոյ օդանաւային ոտղմափորձերուն: Այս առթիւ ալ մեծ պատիւներու արժանացաւ եւ յետոյ Պերլին վերադարձաւ օդանաւով:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարը, Զօր. Ֆրանքօ, վերջապէս պատասխանեց անգլիական կառավարութեան առաջարկին, օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին: Զօրավարը միայն սկզբունքով կ՚ընդունի առաջարկը, եւ կարգ մը վերապահումներ կ՚ընէ:— Կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ:

ՆԱԽԱԳԱՀ Րուզվէլթի ճառը, որուն ամփոփումը հաղորդած էինք երէկ, կը շարունակէ զբաղեցնել քաղաքական շրջանակները: Շատեր կը կարծեն թէ Մ. Նահանգները պիտի հրաժարին Մոնրոյի վարդապետութենէն, բայց ամերիկեան մամուլէ կը հերքէն այս ենթադրութիւնները:

Ի. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդը եւ ազգութեանց խորհուրդը խառն նիստի մը մէջ ընտրեցին Գերագոյն Ատեանը, 45 անդամներով եւ 20 առենակալներով: Նախագահ ընտրուեցաւ Իվան Տէրէնտիէվիչ, որ տղայութեանը հովիւ եղած է, յետոյ դիրք շինած՝ կարմիր բանակին մէջ:

ԳԻՒՂ ՄԸ ԿՈՐՍՈՒՆԵՑԱՒ Սելանիկի մէջ, երբեւ հետեւանք Մեծ Պատերազմէն մնացած եւ մոռցուած վառօդարանի մը, որ կը գտնուէր Տուսաւլար, Սելանիկէն երկու քիլոմեթր հեռու: Օգոստոս 18ի գիշերը վառօդարանը պայթելով, երկու երրորդով կործանեց հարեւան Քորտէլիօ գիւղը: Տուները վար թափեցան, ծառեր արմատախիլ եղան, երկու հոգի ալ վիրաւորուեցան: Նոյնիսկ Սելանիկի մէջ ապակիներ խորտակուեցան եւ պահ մը խուճապ տիրեց:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԽՈՒԺՈՒՄԸ դէպի Զուիցերիա վրդովիչ համեմատութիւններ առած ըլլալով, կառավարութիւնը աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առաւ: Հաստատուած է թէ հրեայ գաղթականներու խմբակներ կազմուած են գերմանական հողին վրայ, Զուիցերիա անցնելու համար: Օգոստոս 19էն ոստիկանական բոլոր հերթապահ խումբերը սահմանագլուխ փոխադրուեցան ինքնաշարժներով, որպէսզի արգիլեն անկանոն գաղթականներու մուտքը: Սահմանագլուխը այսպէս փակուած պիտի մնայ, մինչեւ որ յաջողին կասեցնել Հրեաներու խուժումը: Ֆրանսայի մաքսային իշխանութիւններն ալ խստօրէն փակած են սահմանագլուխը: Լոնտոնի մէջ վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան 3 Հրեաներ որոնք Անգլիա մտած էին ապօրէն միջոցներով:

ԿԱՑԻՆՈՎ ԴԻՆԱՏՐՈՒԵՑԱՒ երեք հոգի, Պերլինի մէջ, մահուան դատապարտուած ըլլալով իբրեւ լրտես:

ԻՏԱԼԻՈՅ կարգ մը համալսարաններուն մէջ պիտի սահմանափակուի ուսանողներու թիւը, որպէսզի ուսանողները կարենան աւելի դիւրութեամբ հետեւիլ դարնթացքներուն եւ գործնական վարժութեանց: Այսպէս, Հռոմի համալսարանին համար ուսանողներու առաւելագոյն թիւ նշանակուած է 15.000, իսկ Նափոլիի համար՝ 10.000: Տարակոյս չկայ թէ ամէն տեղ ալ նախապատուութիւն պիտի տրուի զուտ իտալացի ուսանողներուն, սահմանափակելով Հրեաներու թիւը:

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ առեւանգութեան առթիւ, հարցաքննիչ դատաւորը որոշեց ամբաստանել ատեանին առջեւ դատել զօրավար Սկոպլինը (փախստական) եւ իր տիկինը, երգչուհի Նատիա, որ բանտարկուած կը մնայ մէկ տարիէ ի վեր: Երկուքն ալ ամբաստանուած են իբրեւ կազմակերպիչ կամ մեղսակից առեւանգութեան եւ խոշտանգումի:

Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Յովհաննէսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արամ Յովհաննէսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սարաֆեան (Փարիզ) եւ ազգականները սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն մահը՝

ՀԱՃԻ ՍԱՌԱ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Վարժապետեան) Խօսէմիջցի

որ տեղի ունեցաւ Պուա - Քոլոմպի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Յովհաննէսեաններու բնակարանին մէջ, 8, Rue Philippe de Metz, Պուա Քոլոմպ: Շոգեկառք առնել Կար Ս. Լազարէն:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ այդ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԷՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

Իր հիմնադրութեան 7րդ. տարեդարձին առթիւ

Տեղի կ՚ունենայ 21 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Մազմանեան եղբայրներու օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ-Էնթուան:

Կը նախագահէ Պ. Ց. ՇԱԼՃԵԱՆ, կը բանախօսէ Պ. Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ եւ Օրդ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

«ՍԱՍՆՈՅ ԱՅՐՈՒՄԸ»

Կ՚արտասանեն Պ. Ս. Թրուաեան, Օր. Մ. Մանուկեան, Եղբայրք Գոլոեան, Վ. Վարանեան, Պ. Ռ. Մանուկեան, Պ. Վարոսեան եւ փոքրիկն Մ. Մանուկեան:

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները կարող են ճաշերնին միասին բերել:

Մանուկներու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 26 եւ 27 Թիւ ճանապարհները եւ իջնել 27 Թիւի վերջաւորութեան ու հարցնել Մազմանեաններու պարտէզը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

21 Օգոստոս, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ. Սէն-Լու, Կրան-Բէն, Եօթնեղբայրեաններու օդասուն պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պար եւ հաճելի անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ, զուարճութիւններ եւ առատ պատիւ:

Կարգադիր յանձնախումբը կը սպասարկէ առաւօտեան ժամը 8.30էն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Մուտք 3 ֆրանք (մուտքի տոմսով կը մասնակցիք վիճակահանութեան):

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻ

21 Օգոստոս, Կիրակի ժամը 2էն մինչեւ երեկոյ Au Pont Cassé, Կուսէնվիլ, աղբիւրին մօտ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մատչելի պիւֆէ: Մուտքը ազատ է: Կարելի է ճաշը միասին բերել:

Կառ. տրէ. նոռէն առնել 127 եւ 127 շոգեկառքերը:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ (Ա. եւ Բ. Գիրք)

Խիստ արժէքաւոր երգարանին Ա. Գիրքը, գեղարուեստական տպագրութեամբ, հեղինակներու լուսանկարներով, կենսագրական գիծերով եւ գեղարուեստական սիրուն կողքով մը, կը պարունակէ 150է աւելի երգեր, բոլորը նօթագրուած:

Երգարանը կը բովանդակէ՝ բոլոր ազգային, յեղափոխական, ժողովրդական, սիրային, կրօնական, գաղթական եւ Հայաստանեան (որոնցմէ 100է աւելի ստացած ենք հին թէ նոր երգերը, ամբողջ ձայնագրեալ:

Իւրաքանչիւր գիրքը կ՚արժէ միայն 6 շիլին՝ արտասահմանի համար, թղթատարի ծախքով, Եգիպտոսի համար՝ 25 Ե. Դ.:

Ամբողջական գործը պիտի բաղկանայ 6 գիրքերէ, իւրաքանչիւրը 50է աւելի երգերով:

Ամբողջական գործին բաժանորդագրուողներուն համար բոլորակի զեղչ. փոխանակ 36 շիլինի՝ 30 շիլին 6 գիրք: Դիւրութեան համար կ՚ընդունինք նաեւ 3 գիրքի համար 15 շիլին կանխիկ:

Հրատ. Imprimerie «Vosguédar», Rue Galal, le Caire (Egypte):

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

4, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchal խանութը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանին դպրոցական 1938—1939 տարեշրջանը կը սկսի Հոկտեմբեր 1էն:

Արձանագրութիւններու համար պէտք է դիմել վարժարանին գրասենեակը Օգոստոս 15էն սկսեալ Երկուշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 15էն 18ը, 26, Rue Troyon-Sèvres (S. et O.):

Տնօրէնութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԷՍԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան նուիրատուները քաշուեցան Օգոստոս 15ին: Ստանալու համար դիմել Ց. Շահզատեանին, 37 Cité Bon Accueil. Vaulx-en-Velin, Rhone:

Շահեցան հետեւեալ թիւերը.—

304 ինքնահոս գրիչ մը, 273 չափիկ մը, 240 կնոջ գուլպայ մը, 233 ձեռքի ժամացոյց մը, 222 Ազգ. վիճակախաղի մէկ ամբողջ տոմս մը, 94 երկու հատ հաւաւէտ օճառ, 51 մետաքսէ ձեռագործ թաշկինակ մը, 28 կնոջ գոգնոց մը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրենոպլի Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Անդրանիկ Ալանեանի իր փոքրիկին մահուան առթիւ:

ԳՈՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Շողակաթ Ղազարեան եւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ղազարեան (Մարսէյլ) խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Նահանգային Վարչութեան եւ Մասնաճիւղերուն եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, նամակով կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ ԳԱՍՊԱՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 14 Յուլիսին, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէնթ Մարկրիթի հիւանդանոցին մէջ (Մարսէյլ), 61 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 16 Յուլիս, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Ս. Մարկրիտի հիւանդանոցի մատրան մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն Լուի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Ժամանակին մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներողամիտ գտնուիլ եւ զայս իբր այդ ընդունիլ:

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

161, Rue du Fbg. St. Martin

[illegible]

Le Gérant : [illegible]

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Duguesne — PARIS (13)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ

8 Rue Victor Hugo

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Ցերեկեան եւ Սեթեան ընկերութիւն

Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«A QUI LA FAUTE» ԱՆՈՒՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ, կը պատկերացնէ 1915—1918ի հայկական ջարդերը:

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ

LA SULTANE DE GRENADE

Արաբական եւ սպանիական հին պատմութենէն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս շարժանկարի ներկայացումը սահմանափակ է, սինէմային կիշէն տոմս չի ծախուիր: Անոնք որ հրաւիրագրեր չունին, ներս չեն կրնար մտնել:

Ձեր տոմսերը նախապէս գնեցէք Ալֆորվիլի հայ սրճարաններէն:

Ուխտ գնա՛ դամբանին

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ, ՍԵՊՏ. 11ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ԼԱՍԻՈՒԱՑԻ «Խաժակ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ 19 Օգոստ. [illegible] ընկոյ սովորական վայրը: Բոլոր ընկերները պէտք է ներկայ գտնուին:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20ը

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ կիներ գործ. նորոգելու համար: Դիմել 9 [illegible] ճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris 8, մէթրօ St. Philippe du Roule: Tél. Balzac 28-96:

«ՇԻՐԱԿ»

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անզուգական: Անմրցելի: Անխառն

Առաջնակարգ զօրացուցիչ

[illegible] պատրաստուած զուտ [illegible]

Թով հայ աւանդական [illegible]

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

[illegible] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը [illegible]

Dalakupeian 8 Rue Suffren. Dépôt 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél Dragon 70-89

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխական վաճ. կերպասներու: Փափաքողները կրնան զրկել իրենց գնած ապրանքները Ոտեսա եւ Ռոյալ գրի մեքենաներ: Կը գնենք ու կը ծախենք օտար դրամներ: Կը ստանձնենք ապրանքներու embalage եւ ապահովագրութիւն: Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պահածներու:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9)

Մէթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun)

Համադամ ձաշեր ԱՆԱՐԱՏ կարագով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը:

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով:

Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, Թէյասեղաններու եւ Հարսանիքներու կը տրամադրուի սրահ:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13-45

Հետաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ MARDI 23 AOUT 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3215

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՑՁՀԵՑՆ ԱՒԵԼԻ ՄՏԱԾՈՂ

Եթէ օրուան թերթերը պակաս կուգան, իրենց շռնդալից յայտնութիւններով, կարդացէք զանազան պետութեանց վարիչ-ներուն պարբերական ճառերը, իմանալու համար կացութեան ծանրութիւնը։

Նախորդ անցեալ շաբթու, Մ. Նահանգներու նախագահն էր որ ազդանշան մը կուտար, հետեւեալ քանատային։

«Մենք Ամերիկացիներս այլեւս չենք կրնար մեզ նկատել երկու բանակներէ աշխարհամասի մը որուն համար անդրծովեան երկիրներու վէճերը շահեկան չեն կամ անվտանգ են։ Մենք եղած ենք ազդակ մը գոյ նկատի կ'առնեն քաղաքական աւելի ապագայի մէջ, ծովերէն անդին։ Մեր [illegible] կամ աւելի [illegible] խարսխութիւնները, մեր վանառականութեան ուժը եւ մեր քաղաքացիներուն կոյտը մեզ դարձուցած են կենսական ազդակ [illegible] խաղաղութեան, ուզենք թէ չուզենք»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Րուզվէլթ կը յիշէր թէ Մ. Նահանգները պատրաստ են փորձել բոլոր կարելի միջոցները, նպաստելու համար աշխարհի խաղաղութեան։

Այդ ճառը մինչեւ այսօր ալ կը յուզէ հանրային կարծիքը, Եւրոպայի մէջ, ուր գոյն կը նկատեն տեսակ մը փոփոխութիւն՝ Մ. Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան։

Կարծողներ կան թէ՝ նկատի առնելով միջազգային կացութեան բարդացումը, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը ձգտի աւելի գործօն դեր կատարել, առանց չեզելու Մոնրոյի վարդապետութենէն։

Եւ ահաւասիկ Ֆրանսայի վարչապետին վերջին ճառը, այս անգամ աւելի բաց եւ պարզ։

Մէկ շաբթուան մէջ երկրորդ անգամ է որ ձայնասփիւռին առջեւ կ'անցնի Պ. Տալատիէ, Ֆրանսի եւ ու հասարակ եղծական կացութեան մասին չրջած գրուցներու առթիւ։

Իր առաջին ճառը կարճ ազդարարութիւն մըն էր, իսկ ինչ որ խօսեցաւ կիրակի օր, կը կազմէ տեսակ մը ծրագիր-յայտարարութիւն, շօշափելով շարք մը խնդիրներ, բայց մանաւանդ աշխատութեան հարցը։

Ինչպէս կը հետեւի այս ճառէն, օրուան կառավարութիւնը այլեւս անհրաժեշտ կը գտնէ շաբաթական 40 ժամուան օրէնքը, որ մէն բանէ առաջ նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։

Պ. Տալատիէ պարզապէս կ'ըսէ. —

Երկիրը ազդարարուած եւ վտանգուած է։ Միւս մեծ պետութիւնները, միահեծան թէ ժողովրդավար, կը վերակազմուին եւ [illegible] աշխատելով շաբաթը 48 ժամ, նոյնիսկ աւելի, իսկ Ֆրանսա չի կրնար կացութեան պահանջները դիմաւորել, կառչելով 40 ժամուան օրէնքին (մինչեւ Մեքսիկայի հետ)։ Ուրեմն, հարկ է աւելի աշխատիլ, իսկ ազգային պաշտպանութեան սահմանուած հաստատութեանց մէջ՝ 48 ժամ։ «Բանի այսպէս փափուկ է միջազգային կացութիւնը»։

Այս յանձնարարութիւնը արդէն գոց հանած է ժողովրդական ճակատին երկու գլխաւոր թեւերը, ընկերվարականներն ու համայնավարները։

Առաջին կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Լը Փոփիւլէր», «զարմանալի» եւ «վրդովիչ» կը գտնէ վարչապետին ճառը, գիտել տալով թէ Պ. Տալատիէ բառ չարտասանեց անոնց դէմ որ խափեր կը խաղան Ֆրանքի գլխուն եւ արտասահման կը փախցնեն իրենց դրամագլուխները։ Իսկ բոլշեւիկ օրկանը, «Իւմանիթէ», այժմէն կ'ազդարարէ թէ ընկերվարականներն ու համայնավարները պիտի մտնեն իրենց նեղքին վէճերը, հաւաքարար պաշտպանելու համար բնկերային նուաճումները, գլուխն բլլալով շաբաթական 40 ժամը։ Եւ կարմիր ճառախօսներն ու յօդուածագիրներն ալ անդադար կը հնչեցնեն միութեան կոչը, ի դերեւ հանելու համար գործատէրերու դաւերը։ «Միանանք մենք մեզ պաշտպանելու համար դրամի ուժերուն դէմ. միանանք խափանելու համար արդարութեան եւ խաղաղութեան ասպնջներուն ճամբան». (Ժագ Տիւքլօ)։

Արմատական կուսակցութեան մամուլը բնականաբար գոհ է եւ ջերմապէս կ'ողջունէ իր ներկայացուցիչը — վարչապետը — քանի որ քաջութիւնն ունեցաւ երկրին յայտնելու ճշմարտութիւնը։ «Անշուշտ պէտք է յարգել ընկերային օրէնքները։ Բայց ազատութիւն է, այս պարագային եւ այլանդակութեան առնելով այդ սկզբունքին հետեւանքները, ազատել այն բանը որով կ'ապրինք» (Լ'Էօվր)։

Իրականին մէջ, ամէն բանէ առաջ ազգային պաշտպանութեան, ապահովութեան հոգն է որ կը ճնշէ կառավարութեան վրայ, յորդ չեղումներ կատարել տալով ժողովրդական ճակատի ծրագրէն։

Իսկ ապահովութեան, ուրիշ խօսքով՝ խաղաղութեան խնդիրը չափազանց բարդացած է այս միջոցին, իբրեւ հետեւանք բազմազան եւ յարաճուն տագնապներու։

Ահաւասիկ հետզհետէ կը խճճուին երկու փշալից խնդիրներ — սպանիական եւ չեխական։

Զօր. Ֆրանքօ երկար ձգձգելէ վերջ, անգլիական ծանուցագրին կը պատասխանէ շուրջ ու ցամաք «ոչ կարեւոր»ով մը։ Պարզապէս կը մերժէ ոչ միջամտութեան յանձնաժողովին ծրագիրը, իր կարգին պայմաններ դնելով, անշուշտ համախորհուրդ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։

Անգին, անգլիական կառավարութիւնը շարունակ նեղացուցիչ հարցումներ կ'ուղղէ Իտալական կառավարութեան։

Իսկ չեխական հարցը գոց գիրք մըն է տակաւին, հակառակ եռեւութական յառաջդիմութեան մը։ Կիրակի օր, անգլիական թերթ մը կը գրէր թէ յորդ Րընսիմէն պիտի առաջարկէ դաշնակցային պետութեան վերածել Չեխոսլովաքիան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԷ 40 ԺԱՄԷՆ ԱՒԵԼԻ ԱՇԽԱՏԻԼ ՖՐԱՆՔԸ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Վարչապետը կիրակի գիշեր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որմէ շատ գոհ չեն երեւար ընկերվարականներն ու համայնավարները։ Պ. Տալատիէ մասնաւորապէս յիշեց թէ անհրաժեշտ է 40 ժամէն աւելի աշխատիլ, իսկ ազգային պաշտպանութեան հաստատութիւններուն մէջ՝ շաբաթը 48 ժամ, աւելի [illegible] համար տրամադրութիւնը, ինչ որ պիտի նպաստէ փրկելու Ֆրանքը եւ ապահովելու խաղաղութիւնը։

Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.

«Օրուան այս ժամուն ամբողջական բռնարարումներ եւ միջազգային վէճեր կը կազմեն ժողովուրդներու անբական մտահոգութիւնը։ Պատերազմը կայ [illegible] Սպանիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Եւրոպայի կարեւոր [illegible] կը շարունակուի [illegible]. մեծ պետութիւններ [illegible] համար այլեւս չկայ [illegible] [illegible] ուժերը։ Անոնց զէնքերը [illegible]

[illegible]

Այս բոլոր խորութիւնները ազդարարութիւններ են Ֆրանսայի համար։ Ես որ [illegible] [illegible] համար Եւրոպայի քաղաքակրթութեան կործանումը։ Փրկէ նաեւ [illegible] համար [illegible] ուժերը, ծառայելու համար [illegible] Արդէն [illegible] քանի [illegible] Փրկէ նաեւ բարեկամութեան եւ [illegible] համերաշխութեան այն կապերը որ մեզ կը միացնեն մեծ ժողովրդավարութեանց [illegible]

[illegible] բաց [illegible] Երկիր մը ուժը, անոր անկախութեան երաշխիքը չեն ամբողջութիւն մըն է. Երկրի մը ուժը, անոր անկախութեան երաշխիքը չեն ամփոփուիր միայն իր բանակներուն ուժով, այլեւ գէթ նոյնքան իրենց ամենօրեայ աշխատանքին մէջ, արհեստանոցին մէջ, իր դրամին ամրութեան եւ իր ելեւմուտքին առողջ կացութեամբ։ Պատասխանատու քաղաքական ժողովրդավարութեանց հետ համերաշխութիւնը կրնանք աշխարհի մեծ ժողովրդավարութեանց հետ [illegible]

[illegible]

Բայց եւ այնպէս, հակառակ այս նպաստաւոր խորգութեանց, ինչո՞ւ հարկ, միջազգային բարդութեանց այս մթնոլորտին մէջ, քանի մը օրէ ի վեր, Ֆրանսան աւելի դժուար կ'երեւայ, աւելի շատ կը յուզուի [illegible] համար Ֆրանսական եւ ուրիշ [illegible] վրայ [illegible] կը յայտնուի Ֆրանսական [illegible] մեր դրամի [illegible]

[illegible] [illegible] մեր երկրին մէջ։ Ֆրանսայի ազգային եկամուտը շարունակ նուազած է քանի մը տարիէ ի վեր, մինչ [illegible] Ֆրանսայի ազգային եկամուտ [illegible] 1931ին բարձրացած էր 49 միլիառ ոսկի, իսկ որ 38 միլիառ ոսկի էր 1914ին, 1931ին բարձրացած էր 49 միլիառ ոսկի, իսկ 1937ին միայն 22 միլիառ էր, որուն 10 առ հարիւրը կ'իյնար պետութեան եւ [illegible] հաստատութեանց։ Ֆրանսայի շարժուն եւ անշարժ դրամագլուխներուն [illegible] եկամուտները նուազած են 45 առ հարիւր։ Իսկ խոշոր եկամուտները [illegible] աշխատանքի գործակցութեան եկամուտները պակասած են 65 առ հարիւր։

[illegible] Հարկ է աւելի [illegible] Հարկ է աշխատանքի լծել Ֆրանսան։ [illegible] [illegible] որ կը պահանջեմ Ֆրանսացիներէն [illegible] աւելի [illegible] տրամադրութիւնը, աւելցնելու երկրին եկամուտները, աշխուժացնելու համար տրամադրութիւնը, աւելցնելու երկրին եկամուտները համաձայն արդիական պետութեան մը պահանջներուն։

Ամէն բանէ առաջ, պէտք է առնել ենք դարձնել 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը համաձայն ազգային պահանջներուն, ինչպէս եւ նկատի առնելով Եւրոպայի կացութիւնը։ Աշխարհի ոչ մէկ երկրին մէջ, բացի Ֆրանսայէն եւ Մեքսիկայէն, շաբաթական 40 ժամը աշխատանքի սովորական կանոնն է։ Աշխարհի ոչ մէկ պետութեան մէջ, շաբաթը մէկ երկու օր անգործութեան կը [illegible] մեքենաները, որոնք սպառուած են բան իսկ մարդոց առաջին թեթեւցնելու համար։ Ցորչափ այսպէս փափուկ է միջազգային կացութիւնը, անհրաժեշտ է որ բանուորները 40 ժամէն աւելի աշխատին, իսկ ազգային պաշտպանութեան ձեռնարկներուն մէջ՝ 48 ժամ։ Եւ հարկ է որ, առանց [illegible] [illegible] եւ անվերջ վիճաբանութեանց, իւրաքանչիւր ձեռնարկ որ պէտք ունի, կարենայ բանիլ ոչ թէ շաբաթը 40, այլ այնքան ժամ որքան անհրաժեշտ է իր գործունէութեան համար։ Այս չի նշանակեր չեղեալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ՔՆԱՑԱԾ ԷՐ, Ո՞Վ ԱՐԹՈՒՆ

Յայտարարութիւն եղած է բոլոր թէ Թուրքեր կը քնանան, մենք արթնցուցինք։

Եւ կամ,— [illegible] պատմիչներն ու էֆէնտիները կը նային [illegible] գտնել։ Յաջորդները չկրցան։

Երկու պարագաներն ալ առ նուազն [illegible]

«Հայրենիք» ամսագրի վերջին [illegible] (օգոստոս), [illegible] «Վերյիշումներ», հետեւեալ միջադէպը կը պատմէ.—

Խրիմեանէն շատ առաջ, ունեցեր ենք Պոլսոյ պատրիարք մը, հասուն եւ խոհեմ համբաւուած։

Ժամանակին մեծ եպարքոսը օր մը Թովի կը հրաւիրէ Պատրիարքը եւ առանց օգտուելով կը գանգատի թէ Զէյթունի Հայերը ապստամբած են, զօրքին վրայ յարձակած են եւն.։

«Փաթրիք էֆէնտի, գիտէք որ եօ Հայերը կը սիրեմ, Սուլթանն ալ բարի արամադրութիւններ ունի ձեր մասին։ Դրեցէք, խրատեցէք որ հանգիստ կենան։ Եթէ պակաս բաներ կան, ձեզի դիմեցէք ուղղակի։ Հակառակ պարագային, Փաթրիք էֆէնտի, առհասարակ անկեղծօրէն կ'ըսեմ, մեր Թուրք ժողովուրդը [illegible] է, [illegible] կը դիմէ, կը ջարդէ, կը կոտրէ»։

Պատրիարքը [illegible] [illegible] կ'անցնի։

«Մանաւանդ ուշ մենք ամէն կերպով, պատարագի միջոցին, կ'աղօթենք [illegible] [illegible] բարօրութեան համար»։

Եպարքոսը, Այո՛, այո՛, [illegible] էֆէնտի, կ'աղօթէք «թագաւորաց քրիստոնէից իշխան» (համար)...

[illegible] վինակը։ Շուարած, խեղճացած, Պօ-[illegible] կը [illegible] [illegible] [illegible] կը յայտարարէ օրուան [illegible]

«Մէ՛ղք մեզի. դէխպայէր մարդիկ ենք եղեր. Թուրքը մեր ամէն ինչը գիտէ։ Եւ եպարքոսը հանդիսելու համար Սուլթանին աղօթքին խօսքը կ'ընեմ, ան Հայերէն բառերով կ'ըսէ թէ որո՛ւ համար կ'աղօթենք։ Աչքերնիս բանանք, սիրելիներ եւ անոր համեմատ շարժինք մենք ալ»։

Այս բաները տեղի կ'ունենան 60ական թուականներուն (1863 - 1869), [illegible]

[illegible]

Կը կարծէ՞ք թէ շատ բան փոխուած է այսօր։

[illegible]

[illegible] որ Թուրքը մեր շարժումներուն կը հետեւի [illegible] [illegible] կը կարդանք։

ԱՄԱՆ

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը եւ Ազգութեանց Խորհուրդը հաստատեցին [illegible] օրինագիծը։ Տուրքի պիտի ենթարկուին այն անհատ գիւղացիները որ կը շահագործեն իրենց անտառներ, առեւտրական նպատակներով։ Ձիերը պէտք է որ [illegible] գիւղացիներ փոխան [illegible] պետական ձեռնարկներուն [illegible] [illegible] կը [illegible] (Այսպէս) այս գիւղացիները կը նպաստաւորուին ի վնաս [illegible] (Այսպէս)

Որ եղբ նոր տրամադրութեամբ, Մեծ Ռուսաստանի [illegible] մը [illegible] Ուկրանիայի եւ Սպիտակ Ռուսաստանի մէջ, տուրքը պիտի ըլլայ 500 րուբլի առաջին ձիուն, 800 րուբլի՝ երկրորդ եւ երրորդ ձիերուն համար։ Ուրիշ [illegible] մէջ, մանաւանդ Կեդր. Ասիա, տուրքը պիտի ըլլայ 4 — 700 րուբլի։ Վճարման վերջին պայմանաժամն է 15 նոյեմբեր։ Բայց այն [illegible] որ կ'ուզեն կոլխոզներու մէջ մտնել, նոյն թուականէն [illegible], ազատ պիտի մնան 1938ի տուրքէն։

*** Երկու Խորհուրդները քննեցին նաեւ օրինագիծ մը որ Գերագոյն Խորհուրդին [illegible] կը [illegible]

«Մենք երբեք թույլ մը կը սատարենք, քաղցի կամ չենք նկատեր զայն։ Մենք երբեք չենք բանարարած մեր միջազգային պարտաւորութիւնները, ո-[illegible] մեր երկրին [illegible] է [illegible], որ երբեք չի դրժեր իր խօսքը, [illegible] [illegible] պաշտպանելու եւ [illegible] Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ վաւերացուած որ եւ է դաշնագրի [illegible]»

[illegible] շարունակեց.

«1936ի դաշնագրին վաւերացումէն երկու ամիս վերջ դաշնագիր մը [illegible] Գերմանիա [illegible] [illegible] Գերմանիա եւ [illegible] դաշնագիրը, դրուելով [illegible] Սպանիոյ եւ Չինաստանի մէջ [illegible] դաշնագիրներ, [illegible] Մենք կը յարգենք մեր բոլոր միջազգային պարտաւորութիւնները։ Մենք պիտի շարունակենք մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը որ այնպէս ինչպէս կը ներկայացնէ [illegible]»

[illegible] է բսել թէ երկու օրէնքներն ալ քուէարկուեցան միաձայնութեամբ։

Զինուորներ պարպեցին Մարսէյլի նաւերուն բեռները

Մարսէյլի նաւահանգստի բանուորները համակերպած չըլլալով կառավարութեան որոշումներուն, կիրակի օր Սենեկալցի զինուորներ եւ արձակուրդներ գրաւեցին նաւահանգիստը եւ պարպեցին հասած նաւերուն բեռները։ Այս առթիւ կարգապահական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին եւ որեւէ դէպք չպատահեցաւ։ Միեւնոյն ատեն աշխատանքի նախարարը հրամանագիր [illegible] է, վէճը կարգադրելու համար, եթէ բանուորները նորէն չհամակերպին։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ տարօրինակ յուզման գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ արձանագրուած 7000 բանուորներէն 2500ը օտարականներ են, 1500ը գաղթավայրերէն եւ 1500ը հպատակ դարձած օտարազգիներ։ Եթէ վէճը ծանրանայ, անզգոյշ բանուորները զրոյցի տակ պիտի առնուին, իսկ անհաշտ օտարականները պիտի արտաքսուին։

Ի՞ՆՉ ԵՆ ՊԱՏՄՈՒՄ «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏԻՑ» ԱՔՍՈՐՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵԾԵԼԱԳՈՒՆԴԸ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՄԷՋ.— «ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԳՐԵԹԷ ՉԵՆ ՄՆԱՑԵԼ».— ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ ԵՒ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐԱՆՈՑ.— ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ ՓՈԽՄ՞Ծ Է ԻՐ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ.— ԴԷՊԻ ԿԱՐՍ ԵՒ ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆ՞.— ԲԱԳՈՒԻ ԱՄՐԱՑՈՒՄԸ.— ԶՕՐՔԸ ԲԱՑԱՌԱՊԷՍ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ։

ԽՄԲ.— Հռչակեալ՝ վառոտակառր գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, որ իմք-նաբերաբար տրամադրութիւն յայտ-նած է Ցառաջին ալ աշխատակցելու եւ այդէն իսկ գրութիւն մը ղրկած, կը գրէ Հայրենիքի մէջ.—

Այսօր գրիչ եմ վերցնում ընթերցո-ղին հաղորդելու «Խորհրդային դրախ-տից» եկողների պատմածներից մի քանի հատի մասին։ Չեմ երաշխաւո-րում նրանց ճշգութիւնը, բայց ան-հաւանական չեմ համարում նաեւ այն, որ նոյն պատմուածքների մէջ բաւա-կան մեծ տոկոսով ճշմարտութիւն կայ։

Սկսեմ։

Ամէն մի պարոնի իր արժանի յար-գանքը՝ ասում է ֆրանսական առածը։ Ես էլ հետեւելով սոյն առածին՝ առա-ջին տեղը պիտի տամ հայկական բա-նակի մասին ինձ պատմածներին, ա-պա պիտի անցնեմ ուրիշ նիւթերի։

Խարկովից (Ուկրայնա) եկած մի պարոն յայտնում է, որ Ուկրայնա-յում տեղի է ունեցել գիւղացիների ա-պստամբութիւն։ Տեղական զօրքը չի կամեցել յարձակուել գիւղացիների վը-րայ, այլ ընդհակառակն յարձակել է Չեկայի զինուած ուժերի վրայ, ո-րոնք իրենց սեփական ուժով չեն կա-րողացել ապստամբութիւնը ղսպել եւ զինուորների օգնութեան են դիմել։ Ուկրայնայի կառավարութեան դիմու-մին վրայ Մոսկուա ստիպուած է եղել կեդրոնից եւ ծայրագաւառներից օգ-նական ուժեր ուղարկել, որպէսզի գային գիւղացիների ապստամբութիւ-նը։ Հայկական հեծելազօրը մաս-նակցել է ուկրայնական ապստամբու-թեան ճնշման գործողութիւններին։ Ա-կանատեսը հաւաստացնում է, որ իմքը տեսել է հայկական հեծելազօրը Խարկովում։

Մի ուրիշ աքսորուած Հայ՝ նոյնպէս Խարկովից եկած՝ յայտնում է, որ ինքն էլ տեսել է հայկական հեծելա-գունդը Խարկովում, բայց չգիտէ, թէ արդեօ՞ք նա մասնակցեց գիւղական ա-պստամբութիւնը ճնշելու գործողու-թիւններին թէ չէ, բայց հաստատում է, որ Ուկրայնայում ճիշդ որ ապս-տամբութիւն է տեղի ունեցել։

Խորհրդային աղբիւրներից առաւեց մէկուկէս ամիս առաջ, որ Ուկրայնա-յում ձերբակալուեցին բանակի պարե-նաւորման ղեկավարը մի քանի ուրիշ պատասխանատու զինուորական եւ քաղաքական գործիչների հետ, որպէս տրոցկիստականներ — բուխարինական-ներ - օտար պետութեան գործակալ-ներ եւ անջատողականներ։ Ըստ նոյն խորհրդային աղբիւրների տուած տե-ղեկութեանց՝ Ուկրայնայում ձերբա-կալուած են նաեւ Չեկայի պատասխա-նատու ղեկավարներից մի քանի հոգի եւ ինչպէս որ համառուսական Չեկան է մաքրում «հատարարներից, դաւա-ճաններից, անջատողականներից», այն-պէս ալ Ուկրայնայի Չեկան է մաք-րում նոյն տարրերից։

Բաղուից եկած մի պարոն, որ իր աքսորուելուց մի քանի շաբաթ առաջ Հայաստանում է եղել, պատմում է, որ Հայաստանում հայ զինուորներ գը-րեթէ չեն մնացել։ Համաձայն նրա յայտարարութեան՝ հայկական գնդե-րը բացի հեծելազօրքից տեղաւորուած են Պարսկաստանի սահմանի երկայն-քը Մեղրիից մինչեւ ռուսական Աս-տարա (Կասպից ծովի ափը)։ Իմ մի գրութեան մէջ յայտնել էի արդէն, որ հայկական մի գունդ կանգնած է Աս-տարայում (ռուսական)։

Որ ռուսական Աստարայում հայկա-կան գունդ կայ, դա կասկածից դուրս է։ Այդ մասին ինձ յայտնել է պարս-կական Աստարայում գտնուող իմ պարսիկ մի բարեկամը։

(Ռուսական Աստարան Պարսկաս-տանի Աստարայից բաժանւում է մի գետով, որի լայնութիւնը հազիւ 5 մէթր է։ Երկու նոյնանուն քաղաքնե-րը իրար միանում են հազիւ 10 մէթր երկարութիւն ունեցող մի տախտակ-եայ կամուրջով, որի մի գլխին հսկում են Իրանցի պահակներ, միւս գլխին՝ Ռուսաստանցի պահակներ։ Պարսկա-կան Աստարայից երեւում են ռուս սահմանապահները, ռուսական Աստա-րայից էլ երեւում են Իրանցի պահակ-ները։ Իմ Աստարացի պարսիկ բարե-կամը, որ հայերէն ազատօրէն արտա-յայտւում է, առիթ է ունեցել ո՛չ մի-այն հայ զինուորներին տեսնելու, այլ եւ նրանցից մէկի երկուսի հետ խօսե-լու։ Երկու Աստարաների բնակիչնե-րից ոմանք իրենց գործերի բերումով իրաւունք են ստանում փոխադարձա-բար լինել երկուսումն էլ։ Աւելացնեմ նաեւ որ Լենքորանի շրջանից դէպի Ի-րան փախչողների մեծ մասը Աստարա-յի գետով են անցնում)։

Երեւանից եկող մի պարոն պատմեց հետեւեալը.—

«Երեւան քաղաքը մի զօրանոց է դարձել։ Զօրանոց են դարձել նաեւ Վաղարշապատն ու Ալեքսանդրապոլը (Լենինական), բայց հայ զինուորներ գրեթէ չեն երեւում, բոլորը ռուսական զօրքեր են։ Սոյն աքսորուածն էլ յայտ-նում է, որ հայկական գնդերը փոխա-դրուած են Ազէրբէյջանի, մի մասն էլ Թուրքեստանի խորքերը։ Սրա պատ-մածի սոյն մասը համապատասխանում է Խարկովցիների եւ Բագուեցիների վե-րոյիշեալ տեղեկութեանց։ Սրա պատ-մածների մէջ, սակայն, կայ մի հե-տաքրքիր նորութիւն, որ հետեւեալն է.—

Նա ասում է, թէ լաւատեղեակ աղ-բիւրներից իմացել է, որ Մոսկուայի կառավարութիւնը, որ տարիներ ա-ռաջ հաւանութիւն էր տուել կարմիր բանակի Գլխաւոր սպայակոյտի այն ծրագրին, թէ որեւէ յարձ պատերազ-մի ժամանակ պէտք է թողնել Հայաս-տանը եւ պաշտպանել Վրաստանի ու Ազէրբէյջանի սահմանների վրայ եւ մերժել էր Կովկասեան կարմիր բանա-կի ընդհանուր հրամանատար Նախկին ցարական զօրավար Լեվանդովսկիի ծրագիրը, թէ պէտք է ո՛չ միայն պաշտպանել Ախուրեան եւ Արաքս գծերը, այլեւ գրաւել Կարսը, Սարը-ղամիշը, Արտահանն ու Արդուինը, որ-պէսզի Կովկասի պաշտպանողական գի-ծը ամրանայ, այժմ, երբ Լեվանդովս-կին պաշտօնանկ է արուած եւ որպէս տրոցկիական - բուխարինական - դաւաճան - անջատողական բանտար-կուած է, դուցէ եւ արդէն գնդակա-հարուած, նոյն Մոսկուայի կառավա-րութիւնը ո՛չ միայն կանգնել է նրա տեսակէտի վրայ, թէ եթէ ռուսական սահմանները Կովկասում պէտք է վե-րականգնել, այլեւ Բագուն պաշտպանե-լու համար ապագայ բոլոր վտանգնե-րից պէտք է տիրել նաեւ Տաճկաստա-նի այն չորս նահանգներին, որոնք Սեւրի դաշնագրով Հայաստանի էին տրւում։ Իսկ թէ՝ այն նպատակով էլ խորհրդային կառավարութիւնը մե-ծաքանակ զօրք է կեդրոնացրել Կով-կասում, մասնաւորապէս Հայաստա-նում, եւ Կարսն է պահանջում առ-այժմ։

Ծիշդ որ Բագուն պաշտպանելու հա-մար անհրաժեշտ է ո՛չ միայն Կարսը ունենալ, այլեւ հասնել մինչեւ Էր-զրում։ Վերջին պատերազմի առաջին տարում, երբ Տաճիկները Սարըղամի-շը գրաւեցին, ո՛չ միայն քաղաքացի-ները սկսեցին փախչել Թիֆլիսից, այլ եւ զինուորական իշխանութիւնը հրա-հանգեց պետական հաստատութիւն-ներին քաղաքը դատարկելու պատրաս-տուել։ Սարըղամիշի յետ գրաւումը նորէն կեանքը Թիֆլիսում նորմալ դարձրեց։ Երկրորդ, երբ Ռուսերը կովկասեան ճակատը լքեցին ու հեռա-ցան եւ միայն հայկական գնդերը մնա-ցին Տաճիկների դէմ, Թուրքերին չյա-ջողուեց անմիջապէս Բագու հասնել, որովհետեւ Հայերը Սարդարապատում եւ Ղարաքիլիսայում նրանցից խափանե-ցին եւ, երբ Թուրքերը Բագու հասան դարձեալ Հայերն էին, որ ամբողջ վեց ամիս պահեցին քաղաքը եւ տուին այն ժամանակ, երբ Գաղեստինեան Թրքա-կան ճակատը գրեթէ պարտուել էր։ Ռուսերը, ինչպէս որ փախել էին Տաճ-կահայաստանից, այնպէս էլ նրանք փախան Բագուի առաջից՝ թողնելով նաւթաշխարհի պահպանութիւնը բա-ցառապէս Հայերին։

Այստեղ աւելորդ չեմ համարում յի-շեցնել, որ Մոսկուայի կառավարութիւ-նը տարիներ առաջ մերժել էր զօրա-վար Լեւանդովսկիի ծրագիրը նրա հա-մար, որ Թուրքիան այն ժամանակ հա-մարւում էր Ռուսաստանին բարեկամ եւ նրա կողմից ո՛չ մի յարձակման չէին սպասում խորհրդային «Հեռա-տես» դիւանագէտները։ Ընդհակառա-կին նրանք հաւատացած էին, որ Թուր-քիան մի պատուար է լինելու Ռուսաս-տանի վրայ հարաւից յարձակուողնե-րի դէմ Այն օրերին էր նաեւ, որ խորհրդային օրագրողներից մէկը Ա-րարատի մասին խօսելիս ասում էր, թէ Հայերը ո՛չ մի կարիք չունեն այդ լերկ ժայռերից բաղկացած լերան, քանի որ նրա վրայ ոչինչ չի բուսնում, իսկ եթէ նրանք (Հայերը) ուզում են հիանալ նրա (Արարատի) գեղեցկու-թեամբ, մեր «բարեկամ Թուրքիան չի արգիլում այդ»։ Այսօր հանգամանք-ները փոխուել են։ Այսօր Ռուսաստա-նը ոչ միայն չի վստահում Թուրքիայի բարեկամութեան, այլ եւ նրան թըշ-նամի է համարում։

Բագուն պահելու համար միայն Մեղրիից մինչեւ Աստարա չի ամրաց-ւում, այլ մտածւում է Կարսն էլ գրա-ւել, Տաճկահայաստանի չորս նահանգ-ներն էլ։

Իսկ ամէնից ուժեղ ամրացւում է Բագուն։

Մի Բագուեցի աքսորուած պատմում է, թէ Բագու քաղաքի տակ շինած է մի ստորերկրեայ քաղաք իր բոլոր յարմարութիւններով, հիւանդանոց-ներով, անկելանոցներով, մանկանոց-ներով, տներով, պահեստներով։ Պա-հեստների մէջ ամբարուած են մեծ քանակութեամբ ուտելիք, զէնք, ռազ-մամթերք, բժշկական եւ վիրաբուժա-կան պարագաներ, նաւթ, բենզին եւ-այլն։ Որպէսզի քաղաքի օդային ռմ-բակոծութեան դէպքում թէ զինուոր-ները եւ թէ քաղաքացիները պաշտ-պանուելու յարմարութիւն ունենան։

Նոյն Բագուեցին պատմում է նաեւ, որ մինչեւ 60 տարեկան բոլոր կանայք եւ տղամարդիկ (Խորհրդային քաղա-քացիները միայն) սովորում են վիրա-ւորներ տեղափոխել, վէրքեր կապել, գազերից վնասուածներին օգնութիւն հասցնել եւայլն։ Երիտասարդ կանայք, որոնց երկու տարի առաջ արգիլեցին զինուորութիւն անել, կրկին իրա-ւունք են ստացել զինուորութիւն անելու։

Ըստ սոյն պատմողի՝ Բագուն էլ մի կարգին զօրանոց է. Զօրքը բացառա-պէս ռուսական է։ Տեղական գնդերը փոխադրուած են ծայրագոյն Արե-ւելք։

Թիֆլիսից եկող մի Թուրք պատ-մում է, որ անցած տարի Կովկասի ե-րեք հանրապետութիւնների սահման-ներում հակապետական շարժումներ էն տեղի ունեցել, բայց ինչ չափերով, չի կարողանում ոչինչ ասել։ Ըստ նը-րան՝ շարժումները ճնշուած են զուտ ռուսական ուժերով։

Հայաստանում տեղի ունեցած շար-ժումների մասին տեղեկացրեց նաեւ իրանական մի թերթ, որ յայտնեց նոյնպէս, որ ապստամբութիւնը ճըն-շուած է ռուսական ուժերով։

Վերոյիշեալ բոլոր լուրերը յայտ-նում եմ վերապահութեամբ։ Եթէ նոյն տեղեկութիւնները հաստատող տըւ-եալներ ստանամ, կրկին կը հաղոր-դեմ, որպէսզի իմ ընթերցողները ա-ւելի ճշգրիտ գաղափար կազմեն երկրի կացութեան մասին։

Այնուամենայնիւ վերոյիշեալ տե-ղեկութիւնները պէտք է մտածել տան ամէն մի Հայու։

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

Թէհրան, Յուլիս 14

ՃԱՄԲՈՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Մեր քաղաքին հայաշատ փողոցները գոյնզգոյն յայտարարութիւններով կը ծանուցանեն դաշտահանդէս, դաշտա-գնացութիւն, ծովագնացութիւն եւայլն, ամառնային եղանակին առ-թիւ։

Այս անգամ ես ալ փոխեցի միտքս եւ ինծի համար գիւղագնացութիւն մը կազմակերպեցի, բացակայելու հա-մար «մեծ եւ շքեղ դաշտահանդէսնե-րէն»։ Արդէն շատոնց էր գիւղ չէի գա-ցեր, կարօտցեր էի գիւղը եւ գայն կրկին տեսնելու ցանկութենէն մղուած

քանի մը ժամերու ճամբայ հոն ան-ցնելու մտքով՝ կ'երթամ բնութեան ծոցին մէջ նստող գիւղը։ Ես մասնա-ւոր կապ մը ունիմ գիւղին հետ։ Ծը-նած եմ գիւղը, ցորենի արտերուն մէջ՝ հունձքի ժամանակ։

Եւ ատոր համար ալ շատ կը սիրեմ գեղջկական կեանքը եւ կը գերադա-սեմ զայն քաղաքի լուսացնցուղ պո-ղոտաներու փարթամ կեանքէն։

Գիւղին մէջ կեանք կայ։ Ծափ ու ծնծղայ եւ անաղարտ, իսկ քաղաքին մէջ մարդը կը ծիւրի ու կը հիւծի...։

Մեր հայրենի բնանկարներով օժտը-ւած՝ նոնոշիկ ու խաթուտիկ գիւղերու կարօտէն յղփացած հոգիս՝ գիւղի ա-րեւ ու կեանք մուրալու է եկած։

Կ'ուզեմ օտար երկնքի տակ, գիւղե-րուն մէջ տեսնել տեսլապատկերը մեր բնաշխարհի գիւղերուն, լեռներուն, սարերուն, հովիտներուն, արծաթա-գոյն ջուրերուն ու կարկաչահոս գե-տերուն, որ միխիթարուի տարաբախտ հոգիս կսկիծներով լի։

Սակայն ի զո՜ւր։

Կը նետուիմ կառք միս մինակ։ Օ-տարները իրենց լեզուով կը գրուցեն բարձրագոյն։ Քաշուած անկիւն մը կը դիտեմ բոլորին ճարտասանական ձե-ւերը ու սրտիս խորերէն հառաչանք մը կ'արձակեմ։

Ինչո՞ւ չէ, ազատ անկախ երկիր, կը փնտռեն ու կը տրամարանեն։

— Լէօն Պլումի կառավարութիւնը ընկերային նոր կենցաղի ճամբայ բա-ցաւ, աշխատաւորութիւնը հանգիստ չունէր կը քաշէ այժմ - կը ջատագովեն ոմանք։

Ուրիշներ բոլորովին հակապատկե-րը կը ներկայացնեն բացագանչելով— Սնկցի՛ն Մոսկուայի գործակալները, Սթալինի կամակատարները։

Կառքը կ'ելլէ քաղաքէն դուրս, կա-նանչ տարածութեան մը քովնտի՝ ուրայէն կը հասնինք խոպան արտե-րու եւ այգիներու հովիտը։ Բնու-թիւնը իր ստուածատուր անդորրու-թիւնը դրոշմած է կարծես խոպան ար-տերուն վրայ։

Ահա Քապրիէս գիւղը որ բլուրի մը վրայ թառած նաշխուն տուներով, շատ կը նմանի Խարբերդի։ Աջէնը կայ լայնանիստ դաշտ մը, իսկ քիչ մը հե-ռու ժայռաձեւ բլուրներ կանաչաւէտ։

Համայնավար կուսակցութիւնը դաշտահանդէս մը ունի, կառքերով կը հասնին Քապրիէսի մօտակայ լերան կողը։ Լայնածաւալ կարմիր դրօշ մը մուրճ-մանգաղով՝ տնկած են ճամբուն մօտ։ Անթիւ կառքեր, բազմութիւն եւ կառք ունեցող պրոլետար ժողովուրդ! Քաղցածնե՛ր բոլոր երկիրներու միա-ցէ՛ք...

Քանի մը վայրկեան վերջ ականա-տես կ'ըլլամ գունաւոր պատկերներու որոնք գեղջկական են եւ չենչող, կայ մը հունձքով լեցուն, բարկ արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ աշխա-տող գիւղացիներ, ցորենը յարդէն կը զատեն, կ'երգեն ու կը բանին զուար-թօրէն։ Կալին միւս անկիւնը կայ սե-խի պարտէզ մը ուր էշ մը մտած է, կալուորներէն մէկը փայտի կտոր մը առած՝ կ'իջնայ էշուն եռեւէն։ Խեղճ կենդանին ծեծը ուտելէն վերջ կը յա-մառի ու վերջապէս աքացիներ նետե-լով կը սկսի փախչելով հեռանալ։

Այս գեղչուկ պատկերէն վերջ, մեր կառքը կը սուրայ սեւ օձի նման պառկող ճամբու մը վրայ։ Գեղածի-ծաղ բնութեան չնայող եւ իրենց սի-րոյ բաղինը գովերգող զոյգ մը կայ կառքին մէջ։ Մարդկային խանդը-ղանճին մէջ երկու սիրտեր իրար... կարդային ջերմ սիրավէպեր փո... նակեւթվախրադեղ համբոյրներ...

Ու հարազատ երջանկութիւնը... հոգիէն կը յորդէր, շքեղնեան... կեռասի նման ջուր կար, ու սիրտ... րուն մէջ գոհունակութեան ասա... կը թագաւորէր...

Կը հասնինք հայաբնակ գիւղը... տապանը կը յայտարարէ.— ... la colonie arménienne։ Կ'իջնենք... յառաջանանք։ Ահա Հայկակներ... ... նկատուած ճակատներով, ... կը վազվռտեն ու կը ճառուղեն... բարբառով պանծալի Մեր հայրե... կիցներուն մէջ կայ միշտ վառ պա... ուած՝ Հայու շինարար ոգին Աչա... ցոյց.— ահա անոնց կանաչապա... պարտէզները պէսպիսուն ծաղիկնե... րով։ Ունին անոնք Արագի շատ արա... պարունկէն, ինչպէս նաեւ կարմիր... խայտ լօլիկ ու սմբուկ։ Հողերուն... պահ մը կենդանաբար տեսիլներ... կը պատրուրէ տարաբախտ հոգիս... երբ հետաքրքրութեամբ եւ կարօտ... ... աչքերով դիտեմ Հայորդի... շինած պարտէզներուն ծաղկաբոյր... սարանը թարմաչունչ։

Առուակի մը մօտ երեք պզտիկ... որոնց մէջ գիւղացի... ցորեն կը խաշեն, ձաւար պատրաս... տելու համար։ Աղեհեր պառաւ մը կը... բակը կը վառէ, ու երկաթակոթ ... փով կը խառնէ։ Կրակը կը ճարճատ... ու բոցերը ալիք ալիք վեր կը բարձ... րանան մուխին մէջ ու կը լուծուին... վերէն՝ գիւղի լուսնկան կը նայի ... դանքով։

Դպրոցին մէջ են բոլոր գիւղացի... կը հիւրասիրեն քաղաքէն եկած ... բնակիչները գարեջուրով եւ ... մաչով։ Կը խօսին կուսակցական ... ցերու շուրջ, խանդավառութիւնը կը ... մեծնայ եւ բնկ. Սարգիս քանի մը ... խօսքերով կը բացատրէ ազգ եւ հայ... րենիք բառերու իմաստը։ Իսկ ... տոպերը զրոյն ալ բնկ. Ցերոյի... (նախկին սան Մ. Ռափայէլեան վար... ժարանի) հետ կը խօսին Հայոց մեծա... ւքանչ լեզուին շուրջ։ Պրահանու... թիւն, Ահարոն Տատուրեանի «Մայր... կաթնեղբը», Նարդունիի «Մեղեդի... ները» եւայլն մեր խօսակցութեան... գլխաւոր առարկան եղան լուսին լու... սին մէջ, ծառի մը տակ նստած։

— Կարդացի՞ր Եսանի եւ Փ. Ծա... նասարի գրախօսականները «Մայր... զաթներըու» մասին։ Ի՞նչ հասան վեր... լուծում։

Գիշերը կ'իջնէ լուռ եւ խոհական Ամբողջ ատատս գեղջկական կեան... քին արշալոյսի ցոլքերուն նայելով հո... գիս թռաւ մինչեւ հայրենի բնաշ... խարհ, երազեցի, երգեցի, ու լուռ... տխրութիւն մը պատեց էութիւնս հա... մակ։

Ես գիւղ կ'երթամ վերյիշելու հա... մար գեղջկական կեանքը պատկերու... կ'երթամ հոն ուրախանալու եւ լալ...

Ու ճամբաներու գունաւոր պատկեր... ներ հայրենի հողէն ու ջուրէն հեռու... իրրեւ մխիթար մեր կարօտի հոգին... րուն ատտանդական։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնը որ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով ։

ՎԷՊԱՑ ԻՒ ԹԵՐԹՕՆ (136)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

by DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans. : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ձերբակալեցէք այս մարդը. դա-մաք տարէք ու կախեցէք. իր հայրե-նիքին դէմ դաւաճանած է ...

Երբ զինուորները կը շրջապատէին իշխան Ալին, Մ. Քէմալ ձեռք կը սեղ-մէր բրիտանական գեսպանին եւ Սըր Հորեին հետ։

Սուլթանին լաց անոր վերջին խօսքերը սեղմնաւորին.

— Այս գիշեր կարեւոր աշխատանք կատարեցինք, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար. եղմական նա-խարարը վաղը իսկ ձեր եղբօրը հետ պիտի գրադի մանրամասնութիւննե-րով ...

Ցետոյ Կազին արագ քայլերով կա-մըրջակէն հեռացաւ։ Երեք շոգեմա-կոյկներ մօտեցած էին զրօսանաւուն։ Առաջինին մէջ նստաւ Մ. Քէմալ, երկ-րորդին մէջ՝ իշխանը զինուորներուն հսկողութեան տակ, իսկ երրորդով սէնեկելու պատրաստուեցաւ դեսպանը։ Սուլթանին նաւուն բազրիքներուն կըռ-թնած՝ ապշահար երեւոյթով կը դի-տէր Վոսփորի մուգ ջուրերը։ Վայր-կեան մը վերջ Սըր Փրէնսիս մօտեցաւ իրեն եւ իր թեւէն բռնելով ըսաւ.

— Չեմ գիտեր թէ մտքիդ մէջ ինչեր ունէիր եւ հիմա հարցնելու իրաւունք ալ չունիմ, բայց կարծեմ գէշ չըլլար եթէ ինծի հետ ցամաք ելլես ...

×

Կէս ժամ ետքը Սուլթանին կեցած էր զրօսանաւուն յետսակողմը։ Տայանան գլուխը դրեր էր անոր ուսին։ Պառ-տակը անդադար կը ծեծէր ջուրերը ու նաւը դանդաղօրէն կը յառաջանար, իր ետին ձգելով արծաթափայլ փրփուր-ներու երիզ մը որ հետզհետէ կ'անհե-տանար գիշերուան խաւարին մէջ։ Ստամպոլի լոյսերը կամաց կամաց կը մարէին, երբ զբօսանաւը նաւանքով Մարմարա կը մտնէր, միասին հայրե-նիք տանելով երկու սիրահարները։

— Կը կարծե՞ս որ մեր այս ճամբոր-դութիւնը աւելի հաճելի պիտի ըլլայ քան նախորդը, հարցուց Տայանա շա-ղաճեն ժպիտով մը։

— Անտարակ աղջիկ, կատակեց Սուլ-թան, եթէ այտերը անոր այտերուն մօ-տեցնելով. բայց ինչո՞ւ նաւահայրե-րին մասին որ եւ է բան չըսեր ինծի...

— Շատ վտանգ չէի զխտեր. գիտէի որ զինուածեառութեամբ կը դրադէր եւ Պոլիս պիտի գար մեր Անգլիա հասնելէն վերջը։ Շատ նախանձեցայ, այնպէս չէ՞, ըսիր ինձ, ինչը բռնելով շատ ցաւ զգացի քեզի համար... բայց դուն այնքան մտածկոտ ու լուրջ երեւոյթ մը ունէիր որ, եթէ քովդ հետաքր-քրուէի՝ նաւահայրերը պիտի չհաւա-տար թէ իր նենգադրածին չափ պա-րագլուխ մէկն եմ... հետեւաբար զխտմամբ համակրութիւն մը ցոյց տուի Սէլիմ Փէնթըն կոչուած պաշտ-օնին հանդէպ, որպէսզի կարծէր թէ ան-վնաս մէկն եմ ...

— Բայց կարծեմ այդ տղան կը սի-րէիր, գիտել տուաւ Սուլթանն։

— Անշուշտ, հաստատեց Տայանա սրամտօրէն, այնպէս պիտի մտածես-ի Քէյլյոնֆիլտին ...

— Եւ սակայն ժամավաճառ եղար ու որ եւ է տեղեկութիւն չստացար այդ Հրեայէն ...

— Իրա՞ւ ըսեր. մ՛խ,ակառակներ, որ-քան յաւակնոտ էք. երկու ամիսէ ի վեր ի՞նչ կ'ընէի... խենթուկ... ես էի որ Քէմալին լուր ղրկեցի եւ այս առ-տու ձերբակալել տուի զայն ...

— Հոգիս ...

— Ըսէ, ի՞նչ կայ ...

— Համբոյր մը տուր ինծի ու ներէ։

Երբ իրարմէ բաժնուեցան, զբօսա-նաւուն անթելին վրայ լսեցին յստակ ձայն մը որ կ'ըսէր.

— ... Ինչ կը վերաբերի Դոկայի ստորադաս անդամներուն՝ իրենց ղե-կավարներուն վախճանը թող ազդա-րարութիւն մը ըլլայ անոնց համար... եթէ ուզեն կրնամ ամէն մէկը ձերբա-կալել տալ, բայց կը նախընտրեմ որ ձգեմ իւրաքանչիւրը ինքնաբերաբար ու սարսափով լքէ այն դաւադրական շարժումը որուն նպատակն էր քարու-քանդ ընել ամրակուռ հիմերը որոնց վրայ պիտի կանգնեմ նոր Թուրքիան ... անոնք որ ...

— Կազին է որ իր ժողովուրդին կը յայտնէ Կաքային քայքայումը ...

— Բայց ժողովուրդը կը քնանայ հի-մա, կէս գիշերը անցաւ, չէ՞ ...

— Կաքային անդամները արթուն են սակայն. մի մոռնար որ զէնքերը այս գիշեր պիտի բաշխուէին... Մուսթաֆա Քէմալի ձայնը անգամ մը եւս լսուեցաւ անթելին վրայ՝ այս ան-գամ աւելի տիրական.

— ... Մարգարէին հետեւորդներէն անոնք որ տակաւին կ'ուզեն շարունա-կել իրենց հին օրերու դաւանանքը, ա-զատ են, ինչպէս ազատ են նաեւ Քրիս-տոնեաներն ու Հրեաները... բայց Իող պզտիկ ըլլան եւ չխառնուին պե-տութեան գործերուն... կրօնքն ու պե-տութիւնը երկու տարբեր երեւոյթներ են... Հպարտացէք որ Թուրքեր էք... իբրեւ ազգ մեր վեց հարիւր տար-ուան պատմութեամբ որ եւ է ազգէ ետ չենք մնար... այսօր աւելի հեռ-ացած ենք քան երբեք ... մեր հիմ-ւուրց ցեղը կը յառաջդիմէ դէպի նոր կեանք մը, աւելի արդիական ու եւ-րոպական... ես Թուրք եմ եւ խօսքերս կ'ուղղեմ բոլոր անոնց որ թրքական արիւն կը կրեն իրենց երակներուն մէջ ... իմ թիկունքիս կեցէք... հետեւե-ցէք ինծի ... հնազանդեցէք իմ հրա-մաններուս եւ վեց հարիւր տարի ետք Թուրքիան պիտի պահէ իր տեղը աշ-խարհի ազգերու կարգին ...

THE END — Վերջ

ԱՌԱԾՆԵՐ

** Ներումը պարտաւորիչ ոգորմու-թիւնն է յաղթութեան մը։

** Շիտակ խօսքը երդումի կարօտ չէ։

** Ոչ խիստ եղիր՝ կախուէ, ոչ կա-կուղ եղիր կլուէ։

** Չար մարդը ստեղծած է սատա-նան, բարի մարդը՝ հրեշտակը։

** Գարաքը խարազանն է կարիճին։

** Գզտորուածէն ետք վտակին՝ ջինջ երեւի ջուրն յատակին։

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԵՐԲ

Գ.

...ուրեմն ամէն տեսակ ձեւերով, «Դաշնակցութիւնով», Համայնավարները մէկ բան հետապնդած են. ...համայնավարները Դաշնակցութեան ... Դաշնակցութիւնը քայքայել ... [illegible]

...բաներ ուզողը Դաշնակցականներն են:

Միայն մէկ բանով կարելի չէ մեռցնել Դաշնակցութիւնը, եւ Դաշնակցական գաղափարաբանութիւնը որ հայ ժողովուրդի ալ սեփականութիւնն է. — անկախ եւ ազատ ապրելու տենչը միացեալ Հայաստանի մէջ: Եթէ համայնավարները ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստանի գաղափարն ալ իւրացրած, այն ատեն Դաշնակցութեան «մահը» կատարեալ կ'ըլլայ, թէ կազմակերպական տեսակէտով եւ թէ գաղափարաբանութեամբ: Կարծեմ Դաշնակցականները ուրիշ բան չեն ... Ուրեմն համայնավարները եթէ կրնան ընել այդ ... [illegible]

Ընդարձակելի՛ այս գործը

Փափաք ունէի, գոնէ մէկ անգամ, երթալ կայարան տեսնելու համար, Ֆրանսահայ Կ. Խաչի կայանին գացող փոքրիկներու մեկնումը: Անգործ եւ աւանը մնացած հայ ժողովուրդին համար ինչ հաճելի ժամանց երթալ տեսնել փոքրիկ Հայորդիներու ուրախութիւնը իրենց մէկ ամսուան ուրախ եւ երջանիկ կեանքի նախօրեակին:

Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին Մոնփառնասի կայարանն եմ, մեծ ... այս խումբը, ընդամէնը ... հոգի: Այս անգամ մեծ մասը ... [illegible]

...այնքան խնդրանքներ կային որոնք ... Առաջ կ'անցնի փոքրիկ աղջիկ մը ... [illegible]

Ժամանակը եկած է: Փոքրիկները կը տեղաւորուին վակոններու մէջ ... [illegible]

Գ. ՎԱՐԴՈՒՆԻ

...Ուրեմն բաց խօսով կ'ուզեն որ Թուրքիա վերադառնանք եւ Թուրքիոյ «հողագործական համագործակցութիւն»ը ... [illegible]

Յ. ՔԱՓՈՒՍՈՒԶԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Յուսաբեր» ընդարձակ (4½ գոյգ սիւնակ) խմբագրականի մը մէջ մանրամասնօրէն վերլուծելով Էջմիածնի հաշակաւոր տեղեկագրին բովանդակութիւնը, կը շեշտէ եզրակացութեան մէջ (9 Օգոստոս).

— «Կարելի չէ անխրդով անցնիլ նաեւ Տեղեկագրին տակ դրուած ստորագրութեանց վրայէն:

Այսքան կարեւոր փաստաթուղթի մը տակ ինչո՞ւ չկան Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդի բոլոր անդամներուն ստորագրութիւնները: Ինչո՞ւ ... [illegible]

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈ...» [illegible]

ՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՐԵՀԱՃ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԸ ԱՅՍ ԱՆԴՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԳԸՐԱՒԱԿԱՆ Է ՍՈՑՆ ՀԱՐՑԻ ԲԱՐԻՈՔ ԼՈՒԾՄԱՆ»:

Տեղեկագրի կազմութեան բուն նպատակը այս է ահա, նոր կաթողիկոսի ընտրութեան հարցը:

Էջմիածինը հիմէն սասանելէ յետոյ Ձեկան անոր անսասանութեանը մասին կ'երազէ՝ օգնութեամբը Բարձրեալի...

Տեղեկագրով Ձեկան անպաշտօն ձեւով մեկ կը խոստանայ հետեւեալը.

Ա. Հայաստանեայց Եկեղեցիի ազգային կարգերու համաձայն համազգային ժողով գումարել.

Բ. Այդ ժողովին մէջ Ընդհանրական հայրապետ ընտրել:

... [illegible]

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

ԻՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԼԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Ուսափ իրենց առջեւ մութին մէջ ցցուող լերան կողմը սկսան շարժիլ, ...լելով իջնելով: Ցամքած ձորի մը ... քիչ առնէն հասան քարերով ծածկուած վիհ մը ... Մինչ այս պահուն հորիզոնը կը սկսէր պայծառանալ իրենց ... Երագեցին իրենց քայլերը եւ ... [illegible]

...պատ շաւիղ մը որուն վրջանը ըրին: Իրենց առջեւ կը յօրանջէր անդունդը, ... [illegible]

նիստեր 40 ժամուան օրէնքը, այլ թոյլ տալ որ բոլոր ձեռնարկները կարենան աւելի երկար աշխատիլ, եւ յաւելուածական ժամերը չվճարուին տարապայման սակերով, ինչպէս այսօր, այլ բանուոր յաւելումով մը, որ կրնայ տարբերիլ համաձայն ճարտարագործութեան, եւ որ պէտք չէ անցնի 10 առ հարիւրի միջինը :

Աչքի առջեւ ունենալով միահեծան պետութիւնները, որոնք կը կազմակերպուին եւ կը սպառազինուին, աչքի առջեւ ունենալով ժողովրդավար պետութիւնները, որոնք կը ջանան վերագտնել իրենց բարգաւաճումը կամ ամրապնդել իրենց ապահովութիւնը, եւ ասոր համար հաստատած են չաբաթական 48 ժամ աշխատանքը, Ֆրանսան, որ աւելի աղքատացած է եւ աւելի վտանգուած, պիտի յամենա՞յ վէճերով որոնք կը վտանգեն իր ապագան :

Այսպէս շարունակելով, վարչապետը անհրաժեշտ գտաւ արտադրութեան յաւելումը. Կառավարութիւնն ալ իր կողմէ դիւրութիւններ պիտի ընծայէ, տուրքերը թեթեւցնելու համար: Այս օրերս հրամանագիր մը պիտի հրատարակուի, ծրագրուած անօրինութեանց մասին Պ. Տալատիէ իր ճառը վերջացուց ջերմ կոչ մը ուղղելով աշխատանքի եւ համերաշխութեան :

Իտալիոյ Հրեաներու մարդահամարը

Իտալական կառավարութիւնը հրամայեց Իտալիոյ եւ կայսրութեան բոլոր Հրեաներուն մարդահամարը կատարել, օգոստոս 22ի կէս գիշերէն սկսելով: Մարդահամարը պիտի կատարուի համաձայն մանրակրկիտ հարցարանի մը, որոնք բաժնուած են բոլոր հրեայ ընտանիքներուն: Մարդահամարին նշանակալից մէկ պարագան այն է որ Եբրայեցի բացատրութիւնը գործածուած է ցեղային իմաստով, եւ ոչ թէ կրօնական: Ուրիշ խօսքով, հրեայ պիտի համարուին նաեւ անոնք որ դաւանափոխ եղած են տարիներ առաջ:

Այս մարդահամարին յայտարարութիւնն եղաւ ճիշդ այն պահուն երբ Ֆաշական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը կը բանակցէր կաթոլիկ ընկերակցութեան հետ, գործունէութեան պայմանները ճշդելու համար: Այս առթիւ վերահաստատուեցաւ 1931 Սեպտեմբերի համաձայնութիւնը, որուն տրամադրութեամբ Կաթոլիկ Միութիւնը զործօն դեր պիտի չստանձնէ քաղաքական կեանքի մէջ, պետական դրօշէն տարբեր դրօշ պիտի չգործածէ եւ պիտի չգործէ հաստատուած կարգուսարքին դէմ: Երկրորդ, ոչ բանուորական կամ արհեստակցական, ոչ ալ մարզական միութիւններ պիտի կազմէ: Այս համաձայնութեան վերահաստատումը անուղղակի պատասխան մըն է Պապին, որ յաճախ կը յիշէ Կաթոլիկ Միութիւնը իբրեւ իր «աչքին բիբը» :

*** Պապը կիրակի օր ճառ խօսելով նորէն ձաղկեց մոլեռանդ ազգայնականութեան վտանգները: «Ազգերը ստեղծուած են Աստուծոյ կողմէ, հետեւաբար աշխարհի մէջ տեղ կայ արդար եւ չափաւոր ազգայնականութեան մը համար: Բայց զգուշացէք ծայրայեղ ազգայնականութենէ, ինչպէս ճշմարիտ անէծքէ »:

Զօր. Ֆրանքօ պայմաններ կը դնէ...

Անգլիոյ մէջ խոր զարմանք պատճառեց Զօր. Ֆրանքոյի պատասխանը՝ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին :

Ազգայնական հրամանատարը կը պահանջէ որ պետութիւնները լիովին ճանչնան իր պատերազմիկի հանգամանքը, կամաւորներու յետս կոչումէն առաջ: Ահաւասիկ իր դնէ հետեւեալ պայմանները :—

1 Այդ հանգամանքին ճանաչումէն վերջը, պէտք է 10.000ական հոգի քաշել իւրաքանչիւր կողմէն (եւ ոչ թէ համեմատաբար):

2. Զօրավարը յանձն կ'առնէ երկու չէզոք նաւահանգիստներ հաստատել, օտար նաւերու ապահովութեան համար: (Երկուքն ալ հանրապետական):

3. Կը պահանջէ խառացնել պիրէնեան (Ֆրանսական) սահմանագլուխին հսկողութիւնը :

4. Անգործնական կը գտնէ ծովային հսկողութիւնը :

5. Զայրոյթով կը մերժէ որ եւ է օդանաւային հսկողութիւն, իբրեւ անհամապատասխան Սպանիոյ ներկայ կացութեան եւ հետեւաբար անիրագործելի:

Պատասխանը կը բաղկանայ 1500 բառերէ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խնամակալը, ծովակալ Հորթի, Պերլին գնաց արտաքին եւ պատերազմական նախարարներուն հետ եւ արժանացաւ խանդավառ ընդունելութեան մը: Ծովակալը ներկայ եղաւ գերմանական նոր յածանաւի մը մկրտութեան, Քիլի մէջ: Այսօր, երեքշաբթի, նաւահանգիստ մը այցելեց, հրամանատարութեամբ Հիթլէրի :

ՄՈՆ ԲԼԱՆԻ նոր պատսպարանին բացման հանդէսը յետաձգուեցաւ, իբրեւ հետեւանք փոթորիկներու եւ տեղատարափ անձրեւներու: Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Ֆրոսար կէս ճամբան մնաց, փոխ-վարչապետ Պ. Շոթան հիւանդ էր, իսկ կրթական նախարար Պ. Զէյ մինչեւ 3164 մեթր բարձրանալէ վերջ, ետ դարձաւ: (Նոր պատսպարանը կը գտնուի 4362 մեթր բարձրութեան մը վրայ): Փոթորիկը մեծ վնասներ պատճառեց Շամոնիքսի մէջ :

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Պլէտի մէջ (Եուկոսլավիա): Օրակարգին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ կարեւոր խնդիրներ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ սպայակոյտին նախագահը, Զօր. Վիւիլմէն, Փարիզ վերադարձաւ Պերլինէն, իր հիացումը յայտնելով Գերմանիոյ օդանաւային յառաջդիմութեանց համար: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ օդանաւային նախարարն ալ Գերմանիա պիտի այցելէ :

ՖՐԱՆՔԵՒՍՊԱՆԻԱԿԱՆ սահմանագլուխին վրայ, խուլացի փախստական մը սպաննեց երկու Սպանիացիներ եւ երրորդ մըն ալ վիրաւորեց, զանոնք լըրտես համարելով հանրապետական կառավարութեան :

200 ՀՈԳԻ սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան Պաղեստինի մէջ, չաբաթէն կիրակի, իբրեւ հետեւանք բուռն ընդհարումի մը: Յուզումները կ'աճին ամէն օր :

ՎԻԷՆՆԱՅԻ անգլիական հիւպատոսարանի անցագրատան պետը, որ ձերբակալուած էր իբրեւ լրտես, ազատ արձակուելով Անգլիա վերադարձաւ :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վերջին վարչապետ, Շուշնիկ եւ ընկերները պիտի դատուին մօտերս, իբրեւ դաւաճան :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)
ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան: Գեղատիպ հատոր մը, 200 օրինակ տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ թուղթի վրայ:

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 Ֆր. ըստ երկրի): Դիմել Միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի դասախօսական ժողովը 26 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Թամէս» սրճարանի մէջ: Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան ծագումն ու զարգացումը»: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Խանտոսոի արշաւանքի 41րդ. տարեդարձին առթիւ

28 Օգոստ., Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պ. Փէլէյի գաշտավայրը, պաղ աղբիւրին մօտ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին. ճոխ պիւֆէ.

Մուտքը ազատ է

Անձրեւի պարագային համաւոր կարգադրութիւն:

ԹԵՅԱՍԵՂԱՆ—Խ. ՃՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ՓՆԴ. ՏԻԳՐԱՆ ԲՈՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ

3 Սեպտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

Գիտի խօսին՝ օրուան հիւր, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Ներկայացուցիչը եւ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ:

1939 "ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ"

ԺԹ-ՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ օգոստոս 30ին լոյս կը տեսնէ 1939 տարուան «Գոյամարտ Օրացոյցը», գեղեցիկ եւ շքեղ տպագրութեամբ :

Բովանդակութիւն.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, հեղինակ՝ Մ. Վարանդեան, Ազգային պատմական եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ, մտածումի չիթեր, գրական հատուածներ, գիտական տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մասին, ասացուածքներ եւ առածներ: Ազգային եւ կրօնական տօները մանրամասնութեամբ:

Կողքին կեդրոնը զարդարուած է «Մայիս 28ի Ծնունդը» (նկար՝ Վ. Խոնկէնտէրեանի) եռերուած հայկական գոյն երանգներով :

Երկու կողմերը նկարներ՝ Տիկին Արզուբեանի, Մարօի, Քրիս Ֆէնէրճեանի, Անդրէասեանի եւ երկու խմբանկարներ :

Թերթիկներուն տակը՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները Ցուցարձանով :

Թերթիկներուն մէջ զետեղուած են Մ. Վարանդեանի, Յ. Միրիաքեանի, Սէրէմճեանի, Վանարեանի, Թէրլէմէզեանի, Զօր. Սեպուհի, Պօյաճեանի եւն. նկարները :

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 Ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 Ֆրանք:

Բացի մեր գործակալներէն՝ ապառիկները նկատի չեն առնուիր: Դիմել՝ մեր ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaïzak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ (Ա. եւ Բ. Գիրք)

Խիստ արժէքաւոր հրատարակութիւն Ա. Գ. Ռ. Բ., գեղարուեստական տպագրութեամբ, հեղինակներու լուսանկարներով, կեսագրական գիծերով եւ գեղարուեստական սիրուն կողքով մը. կը պարունակէ 150է աւելի երգեր, բոլորը նոթագրուած:

Երգարանը կը բովանդակէ՝ բոլոր ազգային, յեղափոխական, ժողովրդական, սիրային, կրօնական, գայթական եւ Հայաստանեան (որոնցմէ 100է աւելի ստացած, ու հին թէ նոր երգերը, ամբողջ Հայութեան:

Իւրաքանչիւր գիրքը կ'արժէ միայն 6 շիլին արտասահմանի համար, թղթատարի ծախքով. Եգիպտոսի համար՝ 25 Ե. Դ.:

Ամբողջական գործը պիտի բաղկանայ 6 գիրքերէ, իւրաքանչիւրը 50է աւելի երգերով:

Ամբողջական գործին բաժանորդագրուողներուն համար բարձրանալ գին փոխանակ 36 շիլինի 30 շիլին 6 գիրքի: Դիւրութեան համար կ'ընդունինք նաեւ 3 գիրքի համար 15 շիլին կանխիկ:

Հրատ. Imprimerie «Vosguédar» Rue Galal le Caire (Egypte):

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

4. Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchal խանութը:

ԿՈՒՍԱԿԻՆ Հայ կիներ գործ. նորադիւրու համար: Դիմել Պ. Աշճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris (8e.), մեթրօ St. Philippe du Roule: Tél. Balzac 28—96:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ սիրելի Եղբօրս Տէր Սոսփանեանի մահուան առթիւ իր այրիին, իր եղբօր եւ պարագաներուն:

Լ. ԳԵՒՈՐԳԵԱՆ

∴

Հայ համաւոր երու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Երդաստային վարչութիւնը իր բոլոր խումբերու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ տիկին Մարգարիտ Տէր Սոսփանեանի եւ պարագաներուն, սիրելի զինակից ընկեր ՔՐԻՍՏՈՍ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆի գառնաղէտ ու կսկծալի մահուան առթիւ:

∴

ՍԵՆԹ ԷԹԻԷՆ — խորունկ կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ծայրենակից Տէր եւ Տիկին Բովսանէս վարդապետեանին, իրենց սիրելի զաւկին՝ օրիորդ ԱՁՆԻՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆի մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկ. Մ. Մուրատեան

Կ՝ ՈՒ Ջ Ո Ւ Ի

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վերաբացումին՝ Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ'ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը: Փափաքողներէն կը խնդրուի գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոս 25, հետեւեալ հասցէին,— Յ. Գէորգեան, 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

Ժամացոյցի եւ զարդեղինաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès
ՓԱՐԻԶ ՏԵՂԻՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dussoubs — PARIS (13)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ
8 Rue Victor Hugo
ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 3...

Տէրտէրեան եւ Սէթեան ընկերութիւն
Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեն

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ
«A QUI LA FAUTE» ԱՆՈՒՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ, կը պատկերացնէ 1915 1918ի հայկական արհաւիրքը:

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ
LA SULTANE DE GRENADE
Արաբական եւ սպանիական հին պատմութենէն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս շարժանկարի ներկայացումը սահմանափակ ըլլալով միեւնոյն երեկոյն տոմս չի ծախուիր: Անոնք որ հրաւիրագիր չունին, ներս չեն կրնար մտնել:

Ձեր տոմսերը նախապէս գնեցէք Ալֆորվիլի հայ սրճարաններէն:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1863

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12-60

Կը ծախենք՝ զոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւայլն: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ զոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլատին, ոսկի, արծաթ եւ զոհարեղէններ նպաստաւոր գինով:

Ի՛ր առանձին կազմել տալ ուզողներ ...

Դաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Hommes **Dames**

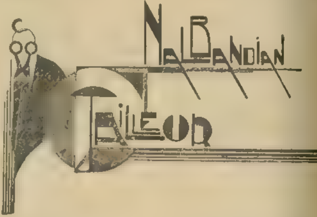

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

UN DUZE
MARQUE DEPOSÉE
RAKI DUZE 40°
Veritable Anisette Orientale
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

ՐԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որոնք կ'այրեն գինիները ջուր կը խառնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան, խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԶը որուն անուշ հոտը ...

Dalakupeian 8 Rue Sulter.
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille Tel Dragon 70—37

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը
Տէր եւ Տիկին Մ. Գ. Մ Ի Ր Ի Ճ Ա Ն Ե Ա Ն Ի
8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).
Մեթրօ Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).
Հանդիպեցէք ՌԱՖՖԻ ճաշարանը պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու համար ճաշացուցակ մը:
Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով:
Ամէն տեսակ ճաշկերոյթներու, թէյասեղաններու եւ հարսանիքներու կը տրամադրուի սրահ:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւական ամէն տեսակ խնդիրներու: ... ժամը 9—10 եւ 5—7:
Կ'ը ... ժամադրութեամբ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 24 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3816

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՄՈՒԹ

Կիրակիէն երկուշաբթի պայթած փոթորիկը — հրաժարում երկու նախարարներու եւ ընդհ. յուզում — աւելի կը մթագնէ հորիզոնը: Ոչ միայն այս երկրին մէջ, այլեւ ընդհանուր տեսակէտով:

Աւելորդ պիտի ըլլար բացատրել նոր տագնապին ծանրութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ ներքին եւ արտաքին հոգեր իրար կը հրմշտկեն:

Կը բաւէ ըսել թէ՝ տագնապը կրնայ յանգիլ նոյնիսկ Ժողովրդական Ճակատին կազմալուծման, քանի որ արմատական կուսակցութիւնը կանգնած կը մնայ իր կառավարութեան կողքին:

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը առաջին օրէն իսկ հաւանութիւն յայտնեց Պ. Տալատիէի տեսակէտներուն: Երէկ ալ, կարճ խմբագրականով մը կը թելադրէր մտիկ ընել վարչապետին կոչը, կոչ աշխատանքի: Իսկ Ժողովրդական Ճակատին միւս երկու գլխաւոր թեւերը, ընկերվարական եւ համայնավար, ուժգնօրէն կը հնչեցնեն ահազանգը, վտանգուած համարելով «ընկերային նուաճումները»:

Փայքարին գլուխն անցած է նոյն ինքն Լէոն Պլում, որուն երէկուան խմբագրականը կ'անցնի պարզ ազդարարութեան մը սահմանը.

— «Մենք չենք փորձեր Պ. Էտուար Տալատիէի դէմ շահագործել այն դժուարութիւնները զորս ինքն իսկ ստեղծեց: Պահը շատ ծանրակշիռ է՝ այդպիսի բան փորձելու համար: Բայց հարկ է ազդարարել, եթէ չէր եղած արդէն: Ընկերային օրէնսդրութեան մէջ ընկրկումի մը համար, բանուոր դասակարգին հանդէպ ուղեգծի փոփոխութեան մը համար թող յոյս չդնէ ընկերվարական կուսակցութեան վրայ: Կա՛մ այդպէս պէտք չէ ընել, եւ կամ մենք չկանք»:

Պոլշեւիկներն ալ իրենց կարգին խօսք կը լեցնեն կրակին վրայ, աւելի ուժգնօրէն արծարծելով երկու ընկերվարական կուսակցութեանց միացումը, ձուլումը, որ իրենց գլխաւոր երազն է:

Իսկ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որուն ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լէոն Ժուհօ, Ամերիկա կը գտնուի, արդէն իսկ սպառնալից դիրք բռնած է, յանուն հինգ միլիոն անդամներու:

Իր մարտական բանաձեւին մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը հրաւիրէ անդամ-կազմակերպութիւնները՝ մնալ արթուն եւ վճռական, եւ, «անհրաժեշտ պարագային պահելով հանդերձ, պատրաստ գտնուիլ միաձայն եւ կարգապահ՝ գործունէութեան համար, զոր կրնայ պահանջել քառասուն ժամուան օրէնքին եւ ուրիշ ընկերային նուաճումներու պաշտպանութիւնը»:

Իրար անցած են նաեւ Ժողովրդական Ճակատին յարակից կազմակերպութիւնները, մինչեւ խորհրդարանին ձախակողմեան պատուիրակութիւնները, որոնք բացառիկ ժողովներ պիտի գումարեն, իրենց վերջնական դիրքը ճշդելու համար:

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը կը գտնուի ճշմարիտ անելի մը առջեւ, թէեւ դահլիճը վերակազմուեցաւ անմիջապէս:

Արմատականներն ու ընկերվարականները մինչեւ երէկ անհրաժեշտ չէին գտներ ժամանակէն առաջ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, հակառակ բոլշեւիկներու ճնշումներուն: Հրապարակաւ նամակներ ալ փոխանակուեցան, այս առթիւ, եւ Լէոն Պլում ինք պատասխանատուութիւն սեպեց բարեկամական խորհուրդներ տալ համայնավարներուն, որպէսզի նոր ճեղք մը չբացուի Ժողովրդական Ճակատին մէջ:

Արդ, նոր տագնապը կրնայ փութացնել Խորհրդարանին վերաբացումը: Թերեւս դահլիճը ինքն ալ այդ պահանջը դնէ, ստուգելու համար իր վայելած մեծամասնութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, մթնոլորտը եռթալով կը թանձրանայ: Աջակողմեան եւ չափաւոր հոսանքները քաջութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթեն Պ. Տալատիէի, բայց այդ մաղթանքներէն աւելի, երեսփ. ժողովին քուէներն են որ պիտի պարզեն կացութիւնը:

Եթէ Պ. Տալատիէ յաջողի մեծամասնութիւն շահիլ բոլոր չափաւոր հոսանքներու աջակցութեամբ, ինքնին կը լուծուի Ժողովրդական Ճակատը: Իսկ եթէ ձախողի, այլեւս անխուսափելի է դահլիճին անկումը:

Այդ պարագային, դժուար է նախատեսել հետեւանքները, քանի որ աւելի ձախ, օրինակ՝ ընկերվարական-համայնավար կառավարութիւն մը ոչ միայն պիտի բանայ հին վէրքերը, այլեւ բացասական ազդեցութիւն պիտի գործէ արտասահմանի մէջ:

Արդէն իսկ մտահոգ են Ֆրանսայի բարեկամները, գլուխն ըլլալով Մեծն Բրիտանիան: Իսկ հակառակորդները բնականաբար չարախնդութեամբ կը դիտեն այս նոր եւ անվերջ ալեկոծութիւնները:

Տակաւին ուրիշ պատահականութիւն մըն ալ կրնայ բարդացնել կացութիւնը, միջազգային տեսակէտով:

Եթէ դահլիճը իր տեղը տայ աւելի ձախակողմեան կառավարութեան մը, անոր առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը: Ընկերվարականներն իսկ այդ կը պահանջէին այսօր:

Արդ, այսպիսի ձեռնարկ մը ոչ միայն պիտի դժուարացնէ սպանիական հարցին լուծումը, այլեւ պատրուակ պիտի ծառայէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ՝ աւելի ուժգնօրէն աջակցելու զօր. Ֆրանքոյի: Իսկ այս ճամբան այնքան մութ է որ, կը վարանինք խրիլ ենթադրութեանց մէջ:

Անշուշտ ճարտասանական շարժուձեւ մը չէ որ կը փորձէ Պ. Տալատիէ, իբրեւ վարչապետ եւ նախարար ազգ. պաշտպանութեան, ազդարարելով.

— «Ֆրանսան կորսուած է, եթէ չաշխատի, եթէ շարունակուի ներկայ վիճակը...»

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Յաջորդները գործի սկսան անմիջապէս

Աշխատանքի նախարար Պ. Ռամատիէ եւ Հանրօգուտ շինութեանց նախարար Պ. Ֆրոսար, երկուքն ալ անդամ ընկերվարական եւ հանրապետական Միութեան (անջատ խմբակցութիւն մը), հրաժարական տուին վարչապետին ճառէն անմիջապէս վերջը, բողոքելով այն կէտին դէմ որ կը յանձնարարէր 40 ժամէն աւելի աշխատիլ, թէ արտադրութիւնը աւելցնելու եւ թէ ազգային պաշտպանութիւնը ապահովելու համար: Վարչապետը ընդունելով երկու հրաժարականները, անմիջապէս նշանակեց նոր նախարարները,— Նախկին նախարար Պ. Անաթոլ տը Մոնզի՝ հանրօգուտ շինութեանց, Պ. Շարլ Փոմարէ՝ աշխատանքի: Երկուքն ալ նոյն խմբակցութեան կը պատկանին:

Այս անցուդարձը մեծ յուզում պատճառեց Ժողովրդական Ճակատի շրջանակներուն մէջ: Երկու հրաժարեալ նախարարները նամակներ գրելով Պ. Տալատիէի, կ'ըսէին, դիտել տալով թէ նոյնիսկ իրենց կարծիքը չէր առնուած ճառին բովանդակութեան եւ առաջարկուած արմատական փոփոխութեանց մասին: Պ. Ռամատիէ ճառը լսած էր ձայնասփիւռի միջոցաւ, իսկ Պ. Ֆրոսար, որ Ալպեան լեռները գացած էր, գոյն իմացաւ Փարիզ վերադառնալէ վերջը, կայարանին մէջ:

Ընկերվարական եւ Համայնավար կուսակցութեանց եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ Պ. Տալատիէ կը դաւաճանէ, ջուրը ձգելու համար ընկերային նուաճումները: Պ. Տալատիէ պարզելով իր դիրքը, յայտարարեց.

— «Ես երբեք հակառակ չեմ 40 ժամուան օրէնքին, ոչ ալ որ եւ է ընկերային օրէնքի, բայց կ'ըսեմ թէ գործարանները պէտք է սովորականին պէս աշխատին, տնտեսական կացութիւնը վերահաստատելու եւ երկրին պաշտպանութիւնը ապահովելու համար»:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը խորապէս վրդովուած՝ որոշեց բացառիկ ժողով գումարել, իր դիրքը ճշդելու համար: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը երկուշաբթի գիշեր իսկ ժողով գումարելով, բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը յանձնարարէ բանուորներուն արթուն գտնուիլ, ի հարկին գործի ձեռնարկելու համար: Միեւնոյն առեն ժողովի հրաւիրուած են Ժողովրդական Համախմբումի անդամները եւ խորհրդարանի ձախակողմեան պատուիրակութիւնները: Այս բոլոր հոսանքները որոշած են վճռապէս պաշտպանել 40 ժամուան օրէնքը: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բողոքեց նաեւ Մարսէյլի նաւահանգիստին գինուորական զրաւման դէմ:

«ՖՐԱՆՍԱՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է, ԵԹԷ...»

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեան մէջ շեշտեց.

— «Բանախօսութեանս այն հատուածը որ կը վերաբերի 40 ժամուան օրէնքին, բոլորովին ուղղամիտ արտայայտութիւն մըն է: Ամէն մարդ իրաւունք ունի իր կարծիքը յայտնելու, բայց ես կ'ըսեմ թէ Ֆրանսան կորսուած է, եթէ չաշխատի սովորական եղանակով: Իբրեւ հետեւանք օրէնքի մը զոր միայն մենք կը գործադրենք, կարգ մը գործարաններ հարկադրուած են մերժել ապրանքները: Կը յիշեմ մէկը որ չի կրնար ընդունիլ 15 միլիոնի ամերիկեան ապսպրանք մը, որովհետեւ 40 ժամուան օրէնքը թոյլ չի տար գործադրել զայն»:

Երկուշաբթի օր շատ անուր էր Փարիզի սակարանը, իբրեւ հետեւանք վարչապետին այն յանձնարարութեան թէ անհրաժեշտ է 40 ժամէն աւելի աշխատիլ: Բայց երբ երկու նախարարները հրաժարեցան, կացութիւնը փոխուեցաւ եւ շատեր վհատեցին: Սեզոնաւորական շրջանակներու մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ Ֆրանսա նորէն ինկած է անծանօթ ճամբաներու վրայ: Թէեւ իրականին մէջ հոսանքի փոփոխութիւն չկայ, բայց, ինչպէս Պ. Ֆրոսար գիտել կու տայ իր նամակին մէջ, դահլիճը «ընկերային նոր քաղաքականութեան մը կը հակի», այնպէս որ, հարկադրուած է ապաւինիլ խորհրդարանի աջակողմեան տարրերուն:

*** Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը դիտել կու տայ իր բողոքագրին մէջ.— Տրամաբանական չէ պահանջել աշխատանքի օրինական տեւողութեան երկարաձգումը, ճիշդ այն պահուն երբ գործատէրերը շատ մը հաստատութեանց մէջ պաշտօնեաները կը բանեցնեն միայն 30 — 35 ժամ եւ, միւս կողմէ, անդադար կը բազմապատկեն դանդաղածային արձակումները, աւելցնելով գործազուրկներու թիւը: Վարչապետը թելադրելով 48 ժամ աշխատիլ ազգային պաշտպանութեան հետ կապուած հաստատութեանց մէջ եւ աւելի ժամեր՝ ուրիշ ձեռնարկներու մէջ, պարզապէս կը ձգտի ջնջել 40 ժամուան օրէնքը, հակառակ իր յայտարարութեան:

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Նախկին վարչապետը, որ այժմ ամէն օր խմբագրական կը գրէ «Լը Փոփիւլէռ»ի մէջ, երէկուան առաջնորդը նուիրած էր այս նիւթին, հետեւեալ խորագրով — «Կա՛մ այսպէս պէտք չէ ընել, եւ կամ մենք չկանք»: Պ. Պլում պարզելով կացութիւնը, կ'ըսէ թէ վարչապետին թելադրած ընկերային նոր ուղղութիւնը պիտի յանգի քաղաքական նոր ուղղութեան մը: «Այժմէն իսկ, յետաշրջական մամուլի պայքարին տրուած դոհացումը Պ. Տալատիէն կը զրկէ իր մեծամասնութեան մէկ մասէն, ինչպէս զրկեց իր երկու նախարարներէն: Կարգ մը ճարտարարուեստութեանց մէջ աշխատանքի կանոնական տեւողութիւնը աւելցնելու համար անհրաժեշտ է օրէնք մը: Ուրիշ օրէնք մը եւս անհրաժեշտ է, հաւաքական պայմանագրութեանց մէջ նշանակուած յաւելուածական ժամերը կրճատելու համար: Պ. Տալատիէ ո՞ր մեծամասնութեան պիտի ապաւինի, քուէարկել տալու համար այդ օրէնքները»:

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Փոլ Ֆոռ եւս մանաւոր յօդուածով մը խստօրէն կը քննադատէ վարչապետին ճառը եւ հետապնդած քաղաքականութիւնը:

Համայնավար կուսակցութիւնը իր կարգին յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը բացատրէ թէ վարչապետը տեղի տուած է «դրամատիրական սակաւապետութեանց քարշելի պայքարներուն առջեւ», ճիշդ այն պահուն երբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՒԱՔԵՆՔ...»

«Յառաջ»ձայնակցելով Յուսաբերի, իր տեսակէտները կը պարզէր հայկական զանձերու հաւաքման մասին (ժողովրդական երգեր, զրոյցներ, առածներ, առակներ եւն.):

Սպասելով որ իրականանայ այդ գեղեցիկ առաջադրութեանց գոնէ մէկ մասը, կ'ուզէի «արգոյ հասարակութեան» ուշադրութիւնը հրաւիրել ուրիշ կէտի մը վրայ:

Անշուշտ անհամար գանձեր ունինք ցիրուցան, ինչպէս ժողովուրդը:

Եւ մանաւոր գուրգուրանքի կը կարօտին այդ գանձերը, քանի որ հետզհետէ կը ծերանան, կը հատնին անոնց աւանդապահները, երկիրէ երկիր եւ կայանէ կայան:

Առանց որ եւ է ծրագրի եւ կազմակերպութեան ալ, ուր որ համրանք մը բնակած է, մանաւորապէս երիտասարդներուն կ'իյնայ հաւաքել, գրի առնել, ի հարկին թերթերու հաղորդել զանոնք:

Այդ մտահոգութեամբ էր որ Յառաջ այնքան նիւթեր հրատարակեց, տարիներու ընթացքին: Եւ միշտ պատրաստ է հաւաքելու եւ հրատարակելու:

Ցետին թերթն ալ կրնայ օգտակար ըլլալ, այս տեսակէտէն:

Բայց,—ահա ինչ որ կ'ուզէի ըսել:

Ինչո՞ւ չմտածել նաեւ հաւաքուած եւ պարբերականներով, գիրքերով հրատարակուած հատորներու ապառման համար:

Ամսագիրներ ունինք որ այդ նիւթերուն յատկացուած են, մեծ մասով:

Ուրիշներ ալ կը պարունակեն բազմակողմանի նիւթեր, որ կապ ունին առաջադրած նպատակին հետ:

Վիէննա եւ Վենետիկ, Երուսաղէմ եւ Երեւան, ուրիշ հաստատութիւններ, Միութիւններ, անհատներ լոյս ընծայած են բազմաթիւ հրատարակութիւններ:

Իսկ սպառո՞ւմը:

Հարցուցէք որ եւ է գրավաճառի եւ պիտի կարմրիք, տեսնելով փոշիներու մէջ թաղուած հատորները:

Բոլոր թերթերը «Ստացանք»ի բաժին մը ունին, նոր հրատարակութեանց մասին:

Իսկ ապառո՞ւմը:

Եւ յետոյ կան պատրաստ ձեռագիրներ, ազգագրական նիւթերու հաւաքածոներ, որոնք հրատարակիչներու կը սպասեն: (Օրինակ՝ Վահան Գուլումեանի բազմաշխատ գործը):

Եթէ կարենայինք միայն հազար հոգի կապել այսպիսի գործերու...

ՎԱՀԷ

ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ...

Կրկին կը խնդրենք մեր գործակալներէն եւ բաժանորդներէն.—

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼ «ՇԷՔ ՓՈՍԹԱԼ»ՈՎ, թիւ 1678-63 (Տես թերթին ճակատը): Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ԱԺԱՆ.

2.— Անոնք որ մեքենաբար սովորական «մանտա-փոստ» կը ղրկեն, ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ ՆՇԱՆԱԿԵՆ «ՇԷՔ-ՓՈՍԹԱԼ»ԻՆ ԹԻՒԸ: Աւելորդ է եւ յապաղումներ կը պատճառէ:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պէյրութի ռամկավար օրկանը կը գրէ (Զարթօնք, 17 օգոստոս).—

Ինչպէս գրուեցաւ անկէ առաջ: Սանճաքի Հայոց տրուած երեսփոխանական 5 աթոռները բաժնուած են հետեւեալ ձեւով. Սուէտիէ՝ 1, Քէսապ՝ 1, Գըրըգխան՝ 2, Աղեքսանտրէթ՝ 1: Գրուեցաւ նաեւ որ Աղեքսանտրէթ 2000 Ա. կարգ ընտրողներ ունի: Ինչպէս կ'երեւի, երեսփ. աթոռներու բաշխումը համեմատական չէ եղած:

Աղեքսանտրէթի Բ. կարգի ընտրողներուն հետ համախորհուրդ՝ Տէր Արքեպիսկոպոս դիմած է Գնդ. Քոլէին եւ կուսակալին որ աթոռներու բաշխումը արդար հիման մը վրայ կատարուի:

Վերջին պահուն իմացանք որ Սանճաքի իշխանութիւնները գոհացում տուած են Հայոց առաջնորդի դիմումին, օրինաւոր եւ արդարանական գտնելով զայն: Արձանագրութեան գործողութիւնները պիտի շտկուին եւ Աղեքսանտրէթ երկու հայ երեսփոխան պիտի տայ փոխանակ մէկի:

Կը լսենք թէ Աղեքսանտրէթէն 250 թուրք զինուորներ վերադարձած են Թուրքիա՝ երկու թնդանօթներով եւ թէ ֆրանսական զինուորներու կողմէ անթել հեռագրի կայան մը կը կառուցուի Աղչայի մօտերը, դէպի ծովեզերք:

Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանանք որ անցեալ կիրակիէն ի վեր Սանճաքի բոլոր հաստատութեանց վրայէն վերցուած են թրքական դրօշակները:

Շարթուան մէջ տարածայնուեցաւ թէ 60 ոչ-թուրք սուրիական-զինուորներ գործէ պիտի հանուին, բայց գնդ. Քոլէ հաւանութիւն տուած չըլլալով, սուրիական-զինուորները գործէ չեն հանուած:

*** Անտիոքէն կ'հեռագրեն օգոստոս 22 թուականով.—

Աղեքսանտրէթի Սանճաքին ընտրական յանձնաժողովը երէկ իրիկուն արձանագիր մը հրատարակեց, որ ընտրուած կը հռչակէ բոլոր հասարակութեանց մէջ արձանագրուած թեկնածուները: Աթոռներու բաշխումը եղած է այսպէս.

Անտիոքի շրջան.— 13 Թուրք, 7 Ալէվի, երկու Հայ, երկու Արաբ, մէկ Յոյն օրթոտոքս:

Քըրք խանի շրջան.— 6 Թուրք, մէկ Հայ:

Ալեքսանտրէթի շրջան.— 3 Թուրք, 2 Ալէվի, երկու Հայ, մէկ Յոյն օրթոտոքս:

Ուրեմն Թուրքերը կ'ունենան 22 երեսփոխան, 40 վրայ — ինչպէս կը պահանջէին սկիզբէն ի վեր, Հայերը՝ հինգ եւն.:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԽՆԱՄԱԿԱԼԸ այցելեց անցուց գերմանական 117 մարտանաւեր, Քիլի մէջ: Իր կինը կատարեց նոր յածանաւի մը մկրտութիւնը: 1919էն ի վեր առաջին անգամ է որ Գերմանիա մարտանաւերու այսպիսի ցուցադրութիւն մը կը կատարէ: Մարտանաւերէն 37ը սուզանաւեր էին: Կարեւոր արգիւնքներ կը սպասուին խնամակալին այցելութենէն, որ կապ ունի նաեւ չեխական հարցին հետ: Հիթլէր եւ Հորթի նոր ծրագիրներ կ'որոճան, հաւաքաբար պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ:

ՀՐԵԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԷՐ մը, Հանս Վայնման, չեխական Եզոտա գինագործարանին ծախեց կարեւոր հանք մը, ինչ որ ուշադրութիւն գրաւած է Գերմանիոյ մէջ:

ՔԵՄԱԼ-ԻՍՄԷԹ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ա.

Ազգ. Մեծ Ժողովը յունիս 29ին ընդունեց օրինագիծ մը, որով ի մէջ այլոց ներում կը ստանան 150նոցները։

Այս դէպքը գրեթէ աննշմար անցաւ Սանճաքի փոթորիկին մէջ. մինչդեռ շատ աւելի կարեւոր է քան նոյնինքն Սանճաքի խնդիրը, որովհետեւ կապ ունի ուղղակի Թուրքիոյ պետական կեանքին եւ հետեւաբար ապագային հետ, իբրեւ մէկ փուլը այն աներ մենամարտին, զոր տարիներէ ի վեր կը մղեն երկրին երկու գլխաւոր պետերը՝ Հանրապետութեան Նախագահ Քէմալ Աթաթիւրք եւ Նախորդ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ։

Այնպէս, որ, ըմբռնել կարենալու համար ընդհանուր ներման իմաստն ու տարողութիւնը, հարկ է բաւական ետ երթալ եւ գոնէ հարեւանցի ակնարկ մը նետել 1925 — 30ի դէպքերուն վրայ։

Նիւթին անցնելէ առաջ, արձանագրենք զրոյց մը, որ եթէ ճիշդ չէ, ամէն պարագայի շատ տարածուած է եւ համոզումը կը կազմէ բաւական լայն զանգուածներուն։ Արդ, զրոյցը կը վերաբերի Աթաթիւրքի (բուն անունով Մուսթաֆա Քէմալ) եւ Իսմէթի օտար ծնունդի մասին։

Այսպէս, կը պատմուի թէ Մուսթաֆա Քէմալի միայն մայրը Թուրք է, իսկ հայրը Փոմաք է, Սելանիկի մէջ ապրող համեստ արհեստաւոր մը։ Այս մասին նոյն իսկ գիրք մը հրատարակուեցաւ Եւրոպայի մէջ եւ կարգ մը օրինակներ Թուրքիա ալ հասան. բայց ոստիկանութիւնը անմիջապէս գրաւեց։

Իսմէթի համար ալ կ'ըսուի թէ քրտական ծագում ունի, իբրեւ բնիկ Մալաթիացի։ Քէմալի նման, անոր ալ ծնողները համեստ ծագում ունեցած են։ Նոյնիսկ կը պնդեն թէ մայրը սպասուհի (դէնէլէ) եղած է։

Ճի՞շդ են այս զրոյցները։ Բնականաբար կարելի չէ վճռական բան մը ըսել։ Միայն իրողութիւն է որ համոզում դառնալու աստիճան տարածուած են։

Միւս կողմէ, իրողութիւն է նաեւ որ ընդհանրապէս բոլոր զինուորականները համեստ ծագում ունին։ Որովհետեւ, մինչ եւրոպական երկիրներու եւ մանաւանդ Գերմանիոյ մէջ, զինուորականութիւնը ասկէ առաջ բացառապէս ազնուականներու մենաշնորհն էր, Թուրքիոյ մէջ ընդհակառակն վերապահուած էր խոնարհ դասերուն։ Լաւ ընտանիքներու զաւակները կ'ըլլային քաղաքային պաշտօնեայ ու դիւանագէտ, կուսակալ, նախարար, եպարքոս։ Անոր համար կը յաճախէին Միւլքիէ կոչուած քաղաքական գիտութեանց բարձրագոյն վարժարանը եւ կը ստանային զանազան աստիճաններ, սկսեալ պէյութենէ մինչեւ փաշայութիւն։

Խոնարհ տունի զաւակներն ալ կը յաճախէին զինուորական վարժարաններ ու սպայ կը դառնային, ապա դառնալով պէյ կամ փաշա։ Կ'ընդունուէին նաեւ պատանիներ, որոնց ծագումը կասկածելի էր, ինչպէս կ'ըլլար Ենիչէրիներու օրով։ Որովհետեւ, սպայութիւնը կը համարուէր կոչում, ասոր արհեստ մը, որուն ամէնէն աւելի կը յարմարէին արկածախնդիր, կոպիտ անձեր։ Ազնուական ընտանիքի մը զաւակին համար անպատուութիւն էր ընդգրկել այս ասպարէզը։

Պէտք է ըսել թէ հիմա իսկ շատ փոխուած չէ պատկերը, որքան ալ գրեթէ ջնջուած ըլլայ հին ազնուականութիւնը, որ ծանօթ էր «քաղաքային փաշայութիւն» անունով եւ այժմ տեղը տուած է քաղքենիութեան։

Այս հաշուով, անվարան կարելի է ըսել թէ Թուրքիոյ ներկայ գլխաւոր վարիչները, որոնք գրեթէ առանց բացառութեան նախկին զինուորականներ են, կը պատկանին խոնարհ դասերու։ Արդէն, այս պարագան մեծ դեր կատարած է Մ. Քէմալի եւ Իսմէթի ծագման մասին շրջող զրոյցներուն մէջ։

Այս առթիւ արձանագրենք նաեւ ժողովուրդին մէջ այնքան տարածուած խօսք մը, որ շատ է բնորոշ՝ անոր հոգեբանութիւնը ցուցնելու տեսակէտով։ Ամէն անգամ որ Թուրքը առիթ ունենայ գանգատելու իրեն վարչաձեւէն, ի խորոց սրտի կը գոչէ.

— Մեր բախտը մնացած է գինովի մը եւ խուլի մը (պիր սարհօշա, պիր սաղըրա)։

«Գինովը» Մուսթաֆա Քէմալն է, որ նշանաւոր խմանի համբաւ ունի դեռ ընդհ. պատերազմէն առաջ։ «Խուլն» ալ Իսմէթն է, որուն ականջը ծանր է։

×

Նախորդ վարչապետը, որ սկիզբէն ի վեր ծանօթ է «Աղըր Իսմէթ» անունով, տաղանդաւոր զինուորական մըն է։ Անատոլուի Թուրքահելլէն պատերազմին սկիզբը՝ Քէմալի սպայակոյտին պետն էր։ Յետոյ դարձաւ արեւմտեան ճակատին հրամանատարը եւ մեծագոյն դերը կատարեց հելլէն բանակին ջախջախման մէջ։ Ինէօնիւի հռչակաւոր ճակատամարտը ան շահեցաւ, եւ անոր իբր վարձատրութիւնն է որ «Ինէօնիւ» մականունը տրուեցաւ իրեն։

Թուրք ազգը գիտէր թէ ան էր պատերազմին բուն ջիղը, թէ իբրեւ ռազմագիտական յատակագիծերը պատրաստող եւ թէ իբրեւ զանոնք գործադրող։ Անոր համար ալ խոր համակրանք ունեցաւ անոր անձին։ Իսկ բանակը ուղղակի կը պաշտէր զայն։

Իսմէթ աւելի մեծ համբաւ ստացաւ, երբ զինուորականին վրայ աւելցուց նաեւ քաղաքական յաղթանակը, Լոզանի մէջ դաշնակիցներուն ընդունիլ տալով գրեթէ բոլոր պայմանները։ Այնպէս որ Թուրքիա վերադարձին ընդունուեցաւ իբրեւ երկրին իրական ազատարարը եւ շուտով դարձաւ վարչապետ, այսինքն միակ իշխանաւորը։

Մուսթաֆա Քէմալ, որ ի բնէ շատ փառամոլ ու մեծամիտ է եւ իրմէ զուրկ ո եւ է շուքի չի հանդուրժեր, հաճոյքով չդիտեց Իսմէթի այս մեծ ժողովրդականութիւնը. Մանաւանդ որ օրէ օր աւելի յանդուգն ու մենատէր կը դառնար ան, ամէն ինչ իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնելով։ Վտանգաւոր մրցակից մը կը բուսնէր եւ հարկ էր շուտով ճզմել, քանի հասակ նետած չէր։ Ահա թէ ինչու պաշտօնանկ ըրաւ զայն շուտով (1924) եւ տեղը բերաւ Ֆէթհի պէյը։

Որքան ալ փորձառու եւ ճկուն, նոր վարչապետը չկրցաւ երկար ատեն ատեր վրայ մնալ, որովհետեւ շատ չանցած ծագեցաւ Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը, այնքան վտանգաւոր ախտանիշերով։ Ֆէթհիի պէս նման փափուկ դիւանագէտի մը գործը չէր այս շարժումին զսպումը։ Երկաթէ ձեռք մը պէտք էր, եւ այդ ձեռքը մէկ հատ էր — Իսմէթը։

Քէմալն ալ գիտէր ասիկա եւ անոր համար ճարահատ նորէն վարչապետութեան կոչեց զայն։ Իսմէթ ոչ միայն զսպեց ըմբոստութիւնը, այլեւ պողպատեց իր դիրքը, կատարելապէս անխոցելի դառնալով։

∴

Այդ թուականէն ասդին, իշխանութեան տեսակ մը լուռ բաժանում կատարուեցաւ։ Կռթնած Հալք կուսակցութեան որուն իրական նախագահն էր, եւ մանաւանդ բանակին զոր կը շոյէր ամէն կերպով, Իսմէթ փաշա իրեն վերապահեց պետական մեքենային ղեկավարութիւնը, իսկ Մուսթաֆա Քէմալին թողուց միայն հանրապետութեան նախագահի երեւութական իշխանութիւնը։ Այլ խօսքով, գրեթէ ամբողջովին չէզոքացուց զայն կառավարական գործերէն, չհանդուրժելով ո եւ է միջամտութեան։

Ասոր ալ նպաստեցին բազմաթիւ պարագաներ եւ մանաւանդ նախագահին այլասերութիւնը, որ զարհուրելի չափերու հասաւ, անշուշտ «հանդերձ ընտանեօք», անխուսափելի զբօսանքներով... Արդարեւ, կացութիւնը հոն հասաւ որ Մ. Քէմալ սկսաւ լուցնել գիշերները, մինչեւ առաւօտ գինարբուքները սարքելով եւ այլազան հաճոյքներու անձնատուր ըլլալով։ Այնպէս որ, լուսաբացին գաղաթուրկ կ'իյնար թիկնաթոռին մէջ եւ անկողինը կը փոխադրուէր, քնանալու համար գրեթէ ամբողջ ցերեկը։

Եւ այս՝ ամէն օր անխափան կերպով, եւ տարիներ շարունակ։ Ի հարկէ, միշտ նոր ու ճոխացեալ տպաւորութիւններով։ Հաճոյամոլութիւնը թեք ու լպրծուն մակարդակ մըն է, ուր ընտիրուած ես անդադար առաջանալ...

Ճարպիկ մարդ, Իսմէթ փաշա ամենեւին չփորձեց ո եւ է դիտողութիւն ընել այս կեանքի մասին որ — հասկնալի է ինքնին — անպարտելի գայթակղութիւններ կը ցուցադրէր, դառնալով նաեւ ժողովուրդին սեփականութիւնը։ Ընդհակառակն, ամէն կերպով կը քաջալերէր շարունակելու այդ վիճակը։ Զի՞ որ այս կերպով մինակը կը մնար հրապարակին վրայ, ուզածին պէս տնօրինելով ամէն ինչ եւ մանաւանդ միլիոններ դրպանելով իր գործարանատէր եղբօրը՝ ըսէք յանձնակատարին միջոցաւ...

Պարզ է կացութիւնը, չէ՞։ Իրերու անխուսափելի դասաւորումով՝ ցերեկը մնացած էր Իսմէթին, գիշերը՝ Քէմալին։ Եթէ կ'ուզէք՝ տեսակ մը հերթապահութիւն։ Վարչապետը արթուն պիտի մնար առտուընէ մինչեւ իրիկուն, նախագահը՝ իրիկունէ մինչեւ արշալոյս...

Բաւական ատեն, երկու պետերը հաշտ գացին, իրարու սահմանը չոտնահարելով, բայց եկաւ պահ մը երբ իշխանաւորը արթնցաւ Քէմալի մէջ եւ փորձեց գոհացում գտնել։ Աւելի պարզ խօսելով, սկսաւ պետական գործերով ալ զբաղիլ գիշերային սեղաններու առջեւ եւ հրամաններ տալ անոնց մասին։

Իսմէթ որոշ ատեն ձայն չհանեց, աշխատելով միայն մեղմել այդ հրամանները, որոնք յաճախ արտառոց էին եւ անհաշտ պետականութեան գաղափարին հետ։ Օրինակ՝ կարեւոր պաշտօններու եւ գումարներու բաշխում՝ հասնողին։ Յետոյ, սակայն, երբ տեսաւ որ գործը գայթակղութեան կը յանգի, ձեռքի տակէ կարգադրեց որ այդ կարգի հրամանները չգործադրուին։

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿԻ ՄԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Անցնինք Հայաստանի եւ Ռուսիոյ մէջ պատահած վերջին դէպքերուն։ Այսօր ոչ մէկ անկեղծ մարդ ըլլայ, համայնավար թէ ոչ, չի հաւատար որ Հայաստանի մէջ Թրոցկիական շարժում գոյութիւն ունի։ Նախ Թրոցկիական շարժումը ոչ մէկ կապ ունի հայ իրականութեան եւ անոր շահերու պաշտպանութեան հետ, օտար գաղափարաբանութիւն մըն է զոր պէտք է փնտռել Ռուսիոյ եւ կարգ մը օտար երկիրներու մէջ։ Կարդացած եմ Թրոցկիական գրքոյկ մը որ կը պարզէ Թրոցքիի տեսակէտները Խ. Միութեան քաղաքական եւ տնտեսական ուղղութեան մասին եւ որուն հետեւանքով պայքար մը բացուեցաւ Սթալինի հետ։

Այդ գրքոյկին մէջ ոչ մէկ խօսք կար Հայաստանի, ոչ անոր տնտեսական եւ ոչ քաղաքական կեանքի մասին։

Բոլշեւիկներու մէջ սովորութիւն մըն է եղած «Թրոցքիստ» անուանել այն համայնավարը որ համաձայն չէ Սթալինեան տեսակէտին եւ կամ կուսակցական ժողովներու մէջ տարբեր տեսակէտներ յայտնած է այս կամ այն քաղաքական խնդրի շուրջ եւ որ չէ ընդունուած աւելի ճարպիկ կամ յարախաղաց եւ ղեկավար անդամի կողմէ։ Շատ օրինակներ կան, սակայն կարելի չէ բոլորն ալ պատմել, միայն մէկ երկու հատը կը բաւէ, տիրող հոգեբանութիւնը հասկնալու համար։

Օրինակ մը կ'առնեմ Հայ համայնավարներէն։ Ինչպէս ամէն քաղաք ու գիւղ, համայնավարները տեղական «չէֆեր» ունին։ Լիոնի Հայ Աշխատանքի խումբն ալ ունէր իր մէկ երկու «չէֆերը» որոնք վարպետ եւ յարախաղաց, միշտ կը յաջողէին իրենց տեսակէտը իբրեւ «Սթալինեան» կլլեցնել միւսներուն։ Դէմ գալ անոնց տեսակէտներուն՝ կը նշանակէր «Թրոցկիստ», «աւիլիստ» ըլլալ։ Ժամանակ մը երբ «Կայծեր» շաբաթաթերթը լոյս կը տեսնէր Լիոն, գտնուեցան մարդիկ որ կուսակցական չէին, բայց կարգ մը դիտողութիւններ ըրին թերթին բռնած քաղաքական գծին շուրջ։ Այդ դիտողութիւն ընողները եթէ ոչ հրապարակաւ, բայց ներքնապէս կասկածելիներ դարձան։

Մէկը ոստիկանութեան գործակալը կարծուէր, միւսը Դաշնակցութեան կողմէ ղրկուած։ Սովորութիւն էր եղած ամէնատոր բաներ պատմել մէկին կամ միւսին հասցէին, նոյնիսկ ընտանեկան արժանապատուութեան դպելով։ Կուսակցական ներքին պայքարներն ալ նոյն ձեւը ունէին։ Հազուադէպ եղած է որ կուսակցական մը ո եւ է խնդրի մը շուրջ իբրեւ «Թրոցքիստ» անուանարկուած չըլլայ։ Անդարմանելի սովորութիւն մըն է այս պարագան համայնավար կուսակցութեան մէջ։ Կամ պէտք է շատ ճարպիկ եւ վայ պետ ըլլալ եւ կամ կեղծաւոր, որպէսզի կարենաս միշտ «ուղղափառ» «Սթալինիստ» մնալ։ Անկարող է գրել ֆրանսական կոմկուսի մէջ պատահածները այս մասին։ Նոյնն է կացութիւնը ամէն տեղ եւ ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ։

Ուրեմն Հայաստանի եւ Ռուսիոյ մէջ պատահած դէպքերը կարելի է սապէս բացատրել.— 1. Գոյութիւն ունի ընդդիմադիր հոսանք որ ոչ արքայական է եւ ոչ ֆաշական եւ որ չի բաժներ սթալինեան դիկտատուրայի տեսակէտները.— 2. Գոյութիւն ունին ազգամիջեան վէճեր, շատեր չեն ուզեր ենթարկուիլ Մոսկուայի ամէն հրահանգներուն, իսկ ուրիշներ դժգոհ են իրենց տնտեսական եւ հողային պայմաններէն եւայլն։

Սթալին՝ հզօր դիկտատորը ամէն ճնշողական միջոցներով կը ջախջէ բոլոր ընդդիմադիր եւ դժգոհ տարրերը, հարուածելով թէ մէկը թէ միւսը։ Կան կարծիքներ թէ Սթալին կ'աշխատի միայն ի հաշիւ Ռուսիոյ, անտեսելով միւս «հանրապետութիւններու» շահերը։ Ես կը կարծեմ թէ Սթալին ռուս ժողովուրդի ալ շահերուն դէմ է։ Փաստերը շատ պերճախօս են։ Սթալին դրախտի մէ՞ջ դրաւ ռուս աշխատաւորութիւնը, գո՞հ են Ռուսերը Սթալինէն, հարցեր որոնց մասին շատ գրուած ու խօսուած է։

Համայնավար կոչուած կարգուսարքը Ռուսիոյ, ոչ մէկ բանով կը նմանի իսկական համայնավարութեան։ Այս վերջինը ես ըմբռնած եմ բոլորովին տարբեր ձեւով եւ կը մնամ այն համոզման վրայ թէ, ներկայ դարուս դեռ շատ հեռու ենք այդպիսի իրականութենէ մը։ Վերջապէս մեզ Հայերուս համար խնդիր չէ թէ այս կամ այն վարդապետութիւնը պիտի յաղթէ կամ ոչ, էականը սա է որ մենք նախ ունենանք մեր ազգային հողերը, մեր ազգային Դատը։ Երբ իրականանան մեր իղձերը, երբ վերջապէս ունենանք մեր սեփական հողը, այն ատեն կարծեմ կարելի է կացութեան համապատասխան դիրք բռնել զանազան վարդապետութիւններու մասին։ Կրնայ ըլլալ որ մեր սեփական հողին վրայ ունենանք ընկերվարական կարգուսարք մը եւ կամ հանրապետական։ Այս՝ ժողովուրդին մեծամասնութեան գիտնալիքն է։ Եթէ ժողովուրդը կը կարծէ թէ բոլոր կալուածները, գործարանները պետութեան սեփականութիւն դարձնելով մեր երկրին աւելի զարգացման ու պիտի տանք, ան ատեն ընկերվարական Հայաստան մը կ'ունենանք։ Արդէն ներկայիս այս մասին խօսիլը աւելորդ է, քանի որ դեռ ոչ ազատութիւն ունինք, ոչ ալ հող։ Երբ տունը չկայ, այդ տանը ներսը դրուելիք կահկարասիներու մասին կարելի չէ մտածել եւ խօսիլ։

Համայնավարները բուն մեզ հետաքրքրող հարցերը մէկդի դրած, վարդապետութիւններով աստուածային պատմութիւններ կը կարդան եւ կը քարոզեն իրենց շուրջ, թմրեցնելով ժողովուրդի եւ երիտասարդութեան մէկ խաւը, հեռու պահելով զայն ազգային զգացումներէ։ Ես վստահ եմ որ ամէն գիտակից համայնավար, որ Հայ անունին արժանի է, օր մը պիտի հասկնայ եւ դուրս պիտի գայ իբրեւ մաքուր հայրենասէր եւ մատը պիտի դնէ բուն վէրքին վրայ։ Պիտի զգայ որ այս կամ այն վարդապետութեան մասին չէ բուն վէճը, այլ ամէնէն առաջ ապահովել սեփական հող մը, ապրելու համար ազատ՝ մենք մեզի ուր, ուրիշը չխառնուի մեզմով, մեր ներքին կեանքով։ Մենք կրնանք մեր ներքին ճակատագիրը որոշել մեր ուզած ձեւով, մեր ուզած եւ սիրած կարգուսարքով։ Մեր Հայերուս բաղձանքը եւ միակ բաղձալին այս մը եղ է, իսկ մեր կուսակցութիւններու գործը այդ նպատակին հասնելու համար պէտք է ըլլայ եւ ոչ ուրիշ բան։ Այդ նպատակին համար պէտք է ջանք ընել որ հայրենասէր արտասահմանեան մամուլը ջանար համախմբել լիալի ունենալ ամէնուն հանդէպ, յանուն մեր ազգի շահերուն։ Պարզ եղածին չափ չպատասխանել ամէն կողմէ եղած զրպարտչութիւններու եւ խօսքերու։ Պայքարինը մէկ օր կը յաղթէ։ Վէճը վէճ կը բանայ եւ թշնամութիւն, իրարու հանդէպ։

Ամէն ջանք ի գործ դնելու է իրար միացնելու համար։ Մեծ յոյսեր ունիմ որ կամաց կամաց իրար պիտի հասկնանք, որմէ վերջ իրար սիրել ալ պիտի սորվինք։

ՅԱԿՈԲ ՔԱՓՈՒՍՈՒԶԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Վերջերս, ինչպէս գրեցինք, ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի Ժէ. պատգամ. ժողովը, Պոսթընի մէջ։ Կեդր. վարչութեան ու ժողովի կուտացումներէն կ'ամփոփենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ժողովին մասնակցած են 18 մասնաճիւղեր եւ 9 շրջանային վարչութիւններ՝ ընդամէնը 94 ձայն։

Հիւս. Ամերիկայի մէջ կան 87 մասնաճիւղեր՝ 2000 անդամներով։ Ամերիկա՝ հինգ մասնաճիւղ՝ 750 անդամներով։

Այս շրջանը Պէյրութի ճեմարանին մէջ կը պահէ երկու սան։

Ֆրանսա՝ 25 մասնաճիւղ՝ 1005 անդամներով։

Ռումանիա՝ չորս մասնաճիւղ՝ [illegible] անդամներով.

Պուլկարիա 14 մասնաճիւղ՝ 918 անդամներով։

Թրակիա - Մակեդոնիա վեց մասնաճիւղ՝ 452 անդամներով։

Յունաստան 8 մասնաճիւղ, 360 անդամներով։

Սուրիա 44 մասնաճիւղ՝ 3000 անդամներով (6 նոր մասնաճիւղեր [illegible] ցած են 300 անդամներով)։

[illegible] 5 մասնաճիւղ 300 անդամներով։

Հիւս. Ամերիկայի եւ այլ գաղութներու մէջ, հաշուելով նաեւ մէկ քանի այլ շրջաններ զորս [illegible], մասնաճիւղերու ընդհանուր թիւն է 207, իսկ անդամներունը՝ 9390։

Հիւս. Ամերիկայի շրջանը ունի [illegible] օրիորդաց եւ 10 Արծուիկներու խումբ։ Միւս գաղութները՝ 14 սանուհիներու խումբեր եւ 22 արծուիկներու խումբեր։

Հիւս. Ամերիկայի մէջ կը պահուին 20 դպրոցներ։ Միւս գաղութներու մէջ, 41 դպրոցներ։

Զանազան շրջաններու մէջ [illegible] դարմանատուններ՝ թիւով 12։ [illegible] մանկամսուրներ եւ ձրի [illegible] տուններ՝ 5։

Օդափոխութեան 3 կայաններ։

Հիւս. Ամերիկայի մէջ [illegible] հաւաքուած [illegible] տարեշրջանին, 22.568.55 տոլար որմէ տեղական ձեռնարկներու յատկացուած են 6.642.40 տոլար, դպրոցներու [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա

Գրուած է թէ Տարօն ժամանակին պարզ քաղաք մը չէր, բայց ատիկա սանդուխինդ դար առաջուան ժամանակ մըն է։ Թուրքեւիտալական պատերազմը տակաւին տեղի չէր ունեցած, երբ Ֆրէտ Օքս տեղական ջերմէն վարակուեցաւ։

Ֆրէտ երբ ջերմէն կը ցնցուէր ու կը դողար, աշխարհի ամենամուսաւ անոյշ մարդը կը դառնար, եւ ատիկա պատմութիւնը գիտէ այնպէս ինչպէս կարգ մը մարդիկ Ս. Գիրքը խորաչափերով։ Ան անիծեց քաղաքին բոլոր յաղթականները, դրպարտելով զիրենք յանուն իրենց քաղաքին, ու եթէ Սենեքերիմ՝ որ քաղաքին առաջին տունները հաստատեց, Անտոնիոս ու Կղէոպատրա, Փիլիպպոս Մակեդոնացին, Թիմուրլէնկը, Մահմուտը, Իպրահիմը եւ մնացեալ բոլորը եթէ իր սնարին մօտ գային ու լսէին զինքը, ապահովաբար իրենց ժամանակակից քննադատներուն կողմէ իրենց անձերուն հանդէպ կատարուած նախատինքներէն շատ աւելի պիտի խմանային։

Ֆրէտ ծանրախոհ մէկն է եւ շատ մը բաներու մէջ Աղեքսանդր Մակեդոնացիէն կը տարբերի — անիկա ջերմը հերքաշչափօրէն վրայէն կը նետէ. բայց կ'ընդունի այնպէս, ինչպէս կարգ մը մարդիկ կրօնքը՝ խորապէս, բայց քիչ ատենի համար միայն։ Ուստի զինքը տարինք եւ պառկեցուցինք Ամերիկեան միսիոնարական կայանին սիրուն եւ մաքուր սենեակին մէջ, ուր կային երկու անկողիններ, եւ ուր մարդիկ արքայական հիւրասիրութիւն կը վայելէին։ Ուիլ Եէրքս բարեկամներ ունէր հոն, բայց ատիկա տարբերութիւն չըրաւ։ Ֆրէտ լաւ կը խնամուէր, լոգանք կ'առնէր, քինինը անպակաս կ'ըլլար եւ կը քրտնցուէր քոյէճական սատոնող հիւանդապահուհիի մը կողմէ. Վան այնինչ անունով եւ Գոթէ-նի շնչելով կին մը։

Մենք ալ հոն մնացինք եւ սկսանք քաղաքին շուրջ թափառիլ։ Սատանան միշտ կը գտնէ չարիքը։ Առաջինները օրը երկու անգամ Ֆրէտին կ'այցելէինք՝ առտուն եւ իրիկունը. յետոյ նուազեցուցինք մեր այցելութիւնը այն նկատումով թէ Մընթին բնաւ չէր այցելեր անոր. ջերմով տառապած ատենը Ֆրէտի զգացումները իր արտակիցներուն հանդէպ՝ պարզապէս անմարդի են։

Մընթին՝ ըլլալով կոմս Մօնթարտէկի եւ Քիրքըս-Պրայթըայրի եւ անձնական խորհրդական մը միատամանակ, լաւ ընդունելութիւն գտած էր Մերսինի մէջ, քանի մը՝ն հետ. Այնտեղի հիւպատոսը Մընթին նման բանակի սպայ մըն էր, որ լաւ ճառրակ կը խաղար. այնպէս որ միջամտելը ոչ Ուիլ Եէրքսին հաճելի էր, ոչ ալ ինծի։ Ուիլ հանդիսատ պահուն կը փափաքէր փոքր նորավէպեր կարդալ, բան մը որ չէր գտնուեր հոն։ Ուիլ ու ես եւրոպական պանդոկը գացինք, որ շարունակական բնակութեան համար հաճելի եւ յարմար վայր մը չէ։ Հասարակ ամանի մը մէջ դրուած Տանըմարքայի կարագը որուն մէջ քանի մը ճանճեր կը վխտային՝ սեղանի աղտոտ սփռոցին վրայ ձեռքէ ձեռք կ'անցնէր։ Հոն կար Թուրք սպայ մը ձիաւորի տարազով եւ Մարոքի կարմիր հողաթափներով, Եէմէնէն վերադարձած՝ երկու եւ երեք անըմբռնելի ախտերով. կը խօսէր աղքատ ֆրանսերէնով մը Թուրքիոյ հին քաղաքականութեան մասին եւ կը մատնէր սեղանի ձեւերուն իր ողիտուութիւնը, ցեղային բնազդական սովորութեամբ։ Ճաշերու ընթացքին իրմէ խուսափելու համար, Ուիլն ու ես գացինք դիտելու պատմական տեղերունները եւ բոլորը վերջացուցինք կէսօրէ նուազ տեւողութեան մը միջոցին. (որովհետեւ Թուրքերը բնաւ չեն գուրգուրացած յիշատակարաններու վրայ, ինչ որ կը չեշտէ իրենց անկումն իսկ)։ Յետոյ շարունակելով մեր պտոյտը բակնաքերցոյ ալ քաղաքավար ընկերութենէն եւ փնտռել անքաղաքավար եւ հաճոյալի վայրերը ուր շատ մը դէպքեր տեղի ունին՝ որոնցմէ եւ պատրաստ խածնելու, հազիւ տեսանելի։

Վերջապէս քաղաքին ծայրը, երկաթուղիին դիմաց, մեզի յարմար խան մը գտանք։ Անիկա այն պանդոկներէն չէր Յոյն տնօրէններով եւ զանազան ծառայութեանց համար սահմանուած զանազան գիներով, այլ իսկական երկու հարիւր տարուան թրքական վայր մը, զոր կը բանեցնէր Թուրք մը եւ կը կոչուէր Եէնի խան, հաստատելու համար թէ ժամանակին աշխարհէս աւելի երիտասարդ էր։ Այն մարդը որ մեզ հոդ առաջնորդեց՝ զայն կոչել տուաւ [illegible], որ կը նշանակէ էշերու եւ անցորդներու տեղ մը, ու երբ օտարացիին (որ կը համապատասխանէ զանազանին, սպասաւորին եւ սենեակ մաքրողին միաժամանակ) խօսած ատեննիս [illegible] կոչեցինք այդ վայրը, մարդը զգալապէս նեղուեցաւ։ Իսկապէս ալ խան մըն էր անիկա— խոշոր սեւ շէնք մը, առջեւի չորս բարձր պատերով, շրջապատուած մէկ հարտա խորութեամբ բակով մը եւ լեցուած անհամար ուղտերու, ձիերու, էշերու եւ էշերու աղտեղութեամբ։ Հոն խճողուած էին արապաները, բոլոր Միջնաւոր Արեւելքի քառանիւ կառքերը։

Խանը՝ սենեակէն, ջերմութենէն եւ ջուրէն զատ ուրիշ բան չէր հայթայթեր. (ջերմութեան համար՝ պէտք է բացառիկ բան մը վճարել)։ Առողջապահական կանոնները բացարձակապէս գոյութիւն չունին. ամէն յաճախորդ իր յատուկ աղտեղութիւնը կը թափէ պատշգամէն վար, բակը, ուր ուղտերու եւ անիւներու տակ կը կոխկռտուին, կազմելով զարշահոտութեան բոյն մը։ Այս յաճախորդները կ'ապահովեն սակայն անգին պատկեր մը, որ առաջին ակնարկին իսկ կը վանէ մոքի անհանդատութիւնը։

Այստեղ կային Գարթեւներ, Մարոնիներ, Եւամպալիներ եւ ցանկին մնացեալները. հոն կար մինչեւ անգամ Զինացի մը։ Երկու Հնդիկներ կտորած արապայի մը մէջէն ծրարներ կը քակէին, որ ծաղրանքով կը դիտէր իսկական փաթհան մը, գիրուկ ու թխագոյն դէմքով մը, սեւ փիրարկուով եւ հողաւառատով, գլխին փէսով եւ հողաթափներով Ջրհանի դասատուի մը նման շարժելով աջ ձեռքը, պատշգամին վրայ նստած՝ հրամաններ կ'արձակէր Հայերու, Իտալացիներու, Մալթացիներու, Սուրբիացիներու եւ մէկ երկու Թուրքերու խառն բազմութեան մը, որ վարը իր բամպակի հակերուն վրայ կ'աշխատէր։

(Շար.)

775.50 տոլար, կարօտեալներու՝ 385.92 տոլար, եւլն. եւլն.։ Վարչութեան գրկած են 13.053.85 տոլար։

Միւս մըլմնները հաւաքարար հայթայթած են 16.476.00 տոլար։

Կեդր. վարչութեան տարեկան հաշուեքը եղած է հետեւեալը.—

Ցնցնարկներէ	9.163.32
Անդամատուրքերէ	1.335.15
Նուիրատուութիւն	447.92
Համայնքհութենէ	963.78
Ակումբականութենէ	512.40
Ձանազաններէ	631.28
Նախորդ շրջանէն պատրաստ	707.09
Ընդհ. գումարը՝	16.760.94

Այս գումարէն 2.582.55 տոլար յատկացուած է գիւղական, քաղաքական ծախքերու եւ ուրիշ ծախքերու։ 3140 տոլար՝ ապաստանական — ծախքերու։ Նոր սերունդի դաստիարակութեան՝ 295.00 տոլար։ Որբևորդի ուսանողներու՝ 550 տոլար։ Գէյրութի Ճեմարանին՝ 2.500 տոլար։

Բացառիկ օգնութիւններ՝ 520 տոլար (Երուսաղէմ ալ միասին)։ Զանազան մարզ վարչութեանց եղած օգնութիւններու գումարը՝ 3850 տոլար (Պոլիս՝ 200, Հին Ցուցաստան՝ 1200, Բուլկիա՝ 250, Սուրիա՝ 2200 տոլար)։

Անձեռնմխելի գումար կայ 2000 տոլար։ Պատրաստ՝ 1113 տոլար։

Իբրեւ նախահաշիւ յառաջիկայ տարուան համար քուէարկուած է 16.893.24 տոլար։

Այս գումարէն Պէյրութի Ճեմարանին պիտի յատկացուի 2500 տոլար, Հալէպի շրջանին՝ 400, Մակեդոնիոյ՝ 250, Ցուցաստանի 1200 (Զաւարեան վարժարանի յատկացուած գումարով), Սուրիա՝ 2200, Միջագետք՝ 200, Իրան 300 տոլար։

Նոր շրջանի նախահաշիւէն իբրեւ անձեռնմխելի պիտի անջատուի 1000 տոլար եւս։

Ընդհ. պատգ. ժողովը որոշած է ունենալ կին գործիչ մը։

Որոշուած է նաեւ հրատարակել Կ. Խաչի եռամսեայ պարբերաթերթ մը։ Մասնաճիւղերը աւելի քան 1000 բաժանորդի համար յանձնառութիւն վերցուցած են։

Կեդր. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ պիտի կազմուի Ուսում. խորհուրդ մը՝ ուսման ծրագիր - կանոնագիր մը մշակելու համար։

Նոր Կեդր. Վարչութիւնը կազմուած է հետեւեալ անդամուհիներէն.— Տիկին տիկին Սիրանոյշ Տէօմէկիւլ, Վերժինիա Կոստանեան, Վերժին Քարինց, Հայկանոյշ Թէրզէմէզեան, Ալիս Բոնամեան, Թագուհի Ամիրեան, Արմենուհի Ահարոնեան։

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը առաքած է Մարսիլիոյ Նահանգային Հայր. Միութենէն՝

	534
Նախորդ գումար	1271
Ընդհ. գումար	1805
«Յառաջ»էն 22 յուլիս	771
ֆր.	
Ընդհ. գումար	2576

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Պէյրութի Հայ Ճեմարանը

Պէյրութի Հայ Ճեմարանին տարեկան հանդէսին առթիւ, տնօրէն ընկ. Լեւոն Շանթ կարդացած է 1937 — 38 ուսումնական տարեշրջանի զեկոյցը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ճեմարանն այս տարեշրջանին ունեցած է 128 աշակերտ-աշակերտուհի, այսպիսով 20 հոգիի յաւելում մը կայ անցած տարուան աշակերտներու թիւին վրայ։ Ճեմարանը ունի պատրաստական չորս դասարաններ եւ վեց ուսումնարանի դասարաններ։ 41 հոգի՝ պատրաստական, 58 հոգի Ա. Բ. Գ. Դ. դասարաններ եւ 24 հոգի, բարձրագոյն երեք կարգեր։ Ասոնցմէ շուրջ 20 հոգի գիշերօթիկ եւ մնացեալները երթեւեկ։ Գիշերօթիկներու մեծ մասը կ'ուսանին Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչի եւ Հայրենակցական Միութիւններու աջակցութեամբ։

Ուսուցչական կազմը բաղկացած է մեծ մասով համալսարանաւարտներէ։ Ուսուցիչներու թիւն է 21 հոգի, ասոնց մէջէն 3 ֆրանսացի եւ մէկը՝ արաբ։

Իր կրթական մակարդակով Ճեմարանը, հայագիտական իր արժէքէն զատ, հաւասար կ'երթայ ֆրանսական լիսէներուն եւ Ճեմարանի գիտական բաժինը աւարտողները ցարդ յաջողութեամբ մասնակցած են ֆրանսական պաքալորէայի պետական քննութիւններուն։ Ըստ աշակերտներու կարողութեան պատկերի, Ճեմարանի աշակերտները կը բաժնուին տկարի, բաւարարի, լաւի եւ շատ լաւի։ Ասոնցմէ 12ը՝ տկար, 16ը՝ բաւարար, 47 լաւ եւ 48ը՝ շատ լաւ։

Ճեմարանի 1937-1938 տարեշրջանի պիւտճէն եղած է 12.251 սուրիական ոսկի։ Այս գումարի մուտքը գոյացած է աշակերտներու թոշակներէն, Համազգայինի կեդրոնի եւ Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի զրկած նպաստներէն։ Համազգային Ընկերութեան Կեդրոնը ամսական 10 եգիպտական ոսկի դրկած է— տարեկան 120 եգիպտ. ոսկի, Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի աջակցութիւնը ամէնէն խոշորն է— 2500 տոլար տարեկան, 29 սաներու համար։ Տեղեկագիրը շնորհակալութեամբ յիշատակած է նաեւ զանազան նուիրատուներու մասին՝ մեծ մասամբ Ամերիկայէն։ Ուսուցիչները, հակառակ իրենց համալսարանական բարձր ուսման, կը ստանան ամսական 30—40 սուրիական ոսկիի չնչին վարձատրութիւն, այսինքն ամսական 20—25 տոլար։

Ճեմարանն այս տարի տուած է վեց շրջանաւարտներ, որոնցմէ երկուքը աղջիկ եւ չորսը մանչ։

Տեղեկագրի ընթերցումէն ետք, հուսկ բանքը խօսած է Ճեմարանի վարիչներէն ընկեր Նիկոլ Աղբալեան, որ իր յուզումը նախ փոխանցած է հանդիսական բազմութեան։ Այնուհետեւ աւարտողները ստացած են իրենց վկայականները, դոհունակ սրտով, իբրեւ հաւատարիմ մարտիկներ հայկական մշակոյթի։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ՇՔԱՆՇԱՆ

Սոֆիայի եկեղեցին վարչութիւնը հրատարակած է հետեւեալ կոչը.—

Կը հրաւիրենք Պալքանեան կամ Համեւրոպական պատերազմներուն մասնակցող մեր ազգակիցները, որոնք իրենց զինուորական ծառայութեան համար վարձատրուած են Բաջութեան շքանշանով ներկայանալ Ազգ. Խորհրդարան եւ արձանագրուիլ մասնաւոր տոմարին մէջ, խմբովին անդամակցելու համար, պուլկարական O. K. O. K. միութեան։

Անդամական անդամավճարն է մէկ լեւ, կամ տարեկան 12 լեւ։

Փափաքելի է որ բոլոր մեր ազգակիցները, թէ Սոֆիա թէ գաւառները, որոնք ստացած են յիշեալ շքանշանը, անդամագրուին այդ միութեան, քանի որ սոյն շքանշանը կրող բոլոր անձնաւորութիւնները պիտի օգտուին պետութեան կողմէ ընծայուելիք առաւելութիւններէն.

Պայմանաժամ մինչեւ 1 Սեպտ., 1938։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի (Ֆրանսա) նորընտիր Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը հաղորդէ, թէ գաղութին մէջ տասը տարիներէ ի վեր գոյութիւն չունեցող Ազգային Միութիւն մը վերջապէս կազմուած է, շնորհիւ մասնակցող կազմակերպութեանց եւ միութեանց ճիգերուն եւ ժողովրդական մեծամասնութեան։

Մասնակցող կազմակերպութիւններն են.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ռամկավար կուսակցութիւն, Ա. Ա. Ուխտ. Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութիւն, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն, Դաշնակից Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւն, Հայ Լեգէոնականն Միութիւն։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

Տարօն - Տուրուբերանի Ֆրանսայի շրջանի 6րդ. Պատգամաւորական ժողովը տեղի ունեցաւ Տէսինի մէջ 13 Օգոստոս, Շաբաթ առաւօտ։

Օրակարգի բոլոր հարցերը լուծուեցան համերաշխ եւ եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ։ Կեդր. Վարչութիւնը վերընտրուեցաւ, մնալով Փարիզ։ Անդամներն են.— Պատուոյ նախագահ՝ Առաքել Զաքրեան, նախագահ՝ Տիգրան Տէրոյեան, քարտուղար՝ Լեւոն Տօնիկեան, գանձապահ՝ Խաչիկ Մկրտիչեան, անդամներ՝ Սեդրաք Ալեքսանեան եւ Գէորգ Միրոյեան։

Միութեան հասցէն.— Leon Doniguian— 52, Rue Gustave Courbet— Bagneux (Seine), France։

Լ. Տ.

ՀԱՅԱԶԳԻ ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Փէշթայի վճռաբեկ Ատեանը Օգոստոս 24ին յետաձգեց հայազգի հրամանատար Սալաշիի վերաքննութեան խնդիրը։

Ատեանէն կանուխ ոստիկանական ուժեր համախմբուած էին դատական պալատին առջեւ, խափանելու համար ցոյցերը։ Խիստ հսկողութեան տակ առնուած էին բոլոր դուռները։ Ներս մտնելու արտօնուեցան միայն 30 հոգի, որոնց մէկը՝ ամբաստանեալին հայրը։ Հիթլէրական կուսակցութեան վարիչները երեւցան կանանչ շապիկներով եւ իրենց խորհրդանշաններով։ Բարապաններուն բարեւ տուին հիթլէրական եղանակով եւ ողջունեցան նոյն ձեւով։

Ընդհ. դատախազը պահանջեց ծանրացնել Վերաքննիչ Ատեանին վճիռը, որ երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտէր Սալաշին։ Այս առթիւ մեղադրեց թէ Հրամանատարը կազմակերպած էր Հունգարիոյ 3400 համայնքներէն 800ը, ազգայինընկերվարական (Հիթլէրական) գիկտատուրա մը հաստատելու համար։ Ցեւոյ բաւ թէ Հրամանատար Սալաշի կ'ուզէր ստեղծել պետութիւն մը ուր միայն ինք պիտի արտօնուէր խօսիլ եւ միւսները պիտի կատարէին, թէ շարժումը ուղղուած էր խնամակալին, կառավարութեան եւ խորհրդարանին դէմ։ Հրամանատարը ուզած է բռնի գրաւել իշխանութիւնը, ապահովելով գիւղացիներու եւ զինուորներու աջակցութիւնը։

Պաշտպան փաստաբանները պահանջեցին անպարտ արձակել Հրամանատարը, պնդելով թէ ան բռնի յարձակում չէ կազմակերպած, թէ արդիական գաղափարներ կը ներկայացնէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ եւայլն։ Անոնք Սալաշին բաղդատեցին Հունգարիոյ պատմութեան ամէնէն մեծ հերոսներուն հետ։ Հունգարիոյ նացիական կուսակցութիւնը 360.000 անդամ ունի այսօր, այդ վարդապետութիւնը կը գործադրուի այսօր Եւրոպայի մէջ, հզօր եւ բարեկամ երկիրներու կողմէ եւն.։

Այս դատավարութեան առթիւ բուռն վիճաբանութիւն մը բացուած է Հունգարական մամուլին մէջ։ Նացիները պատրաստ մատուցանել կուտան Սալաշիի արձակման համար։

*** Խնամակալին Գերմանիա այցելութեան առթիւ, կ'ըսուի թէ Հունգարիա մեծաքանակ ցորեն պիտի ծախէ, մեծ քանակութեամբ արամազրեկ ապրանք ունենալով։ Իտալիան ալ պիտի օգտուի այս առեւտուրէն։

ԱՌԱԾՆԵՐ

** Պարապութիւն մը երբոր բեկանի անօթը ոսկի, ոչ քարն արժէ շատ, ոչ ալ անօթը իր գինէն կը պակսի։

** Տանտիրոջ սիրոյն՝ մի ծեծեր իր շունը։

** Փտած բակլային կոյր գնորդ մը կը գտնուի։

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՈՒԽՏԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ցեղակրօն Ուխտին 5րդ համագումարին առթիւ (12 Օգոստոս).

— «Ցեղակրօն Ուխտը Հ. Յ. Դաշնակցութենէն անկախ կազմակերպութիւն մը չէ։ Անոնք իրականին մէջ Դաշնակցական պատանիներու եւ երիտասարդներու խումբեր են եւ, թէեւ առանձին կազմակերպութիւն ունին, բայց ենթակայ են Դաշնակցութեան վերին հսկողութեան ու հակակշռին, առաջնորդուած են Դաշնակցութեան գաղափարներով եւ կը հետապնդեն Դաշնակցութեան նպատակները։

Ցեղակրօն անունը պէտք չէ շփոթ առեղծէ մտքերու մէջ։ Օտարութեան մէջ ծնած ու մեծցած մեր նոր սերունդը ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի պէտք ունի ցեղայնօրէն արթննալու, ցեղայնօրէն ինքզինք ճանչնալու, այդ պատճառով ալ ցեղին պաշտամունքը մասնաւոր նշանակութիւն ունի անոր համար։

Ամերիկահայ պատանին կամ երիտասարդը, որ կը յարի Հ. Յ. Դաշնակցութեան, պէտք է, նախ եւ առաջ, հանգամանօրէն գիտնայ թէ, ինքը կը պատկանի ցեղի մը, որ աւելի քան 3000 տարուան պատմական հարուստ անցեալ մը ունի եւ որ դարերու ընթացքին մշակած է իր սեփական աքանչելի լեզուն, իր արժէքաւոր գրականութիւնը, իր ուրոյն արուեստը, կրօնն ու եկեղեցին, մէկ խօսքով՝ ընտեղծած է իր ազգային ինքնայատուկ մշակոյթը, որով կարող է հպարտ ըլլալ եւ պէտք է հպարտ ըլլայ։

Ամերիկահայ պատանին կամ երիտասարդը պէտք է ծանօթանայ իր ցեղի ներկայ վիճակին, անոր ազատագրական անօրինակ շարժման, անոր հայակալ գոյամարտին, պէտք է ներշնչուի ցեղին աղատատենչ ու մարտական գաղափարներով։

Վերջապէս, ամերիկահայ պատանին եւ երիտասարդը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան արժանաւոր զինուոր դառնալու համար, պէտք է ամէն տեսակէտով պատրաստուի գործօն մասնակցութիւն բերելու հայ ժողովուրդի կեանքին, դատին ու պայքարներուն եւ պէտք է աշխատի ունէջ ուսած կը նկատէին Ամերիկայի մէջ ծնող ցեղին։

Անկէ դեռ 6 — 7 տարի առաջ շատեր հայութեան համար բոլորովին կորսուած կը նկատէին Ամերիկայի մէջ ծնած ու մեծցած մեր նոր սերունդը։ Սակայն, վերջին տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած կազմակերպական, բազմակողմանի ճիգերը եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ եղած ձեռնարկները՝ «Հայրենիք» օրաթերթի կողմէ 1932 թ. պատմական հարցարանի եւ պատասխաններու հրատարակումը, ինչպէս եւ անգլիերէն բաժնի բացումը, ապա «Հայրենիք» անգլիերէն շաբաթաթերթի հրատարակութիւնը եւ Ցեղակրօն Ուխտերու կազմակերպումը մեծ զարկ տուին ամերիկահայ նոր սերունդի ցեղային արթնացման եւ ինքնագիտակցութեան։

Այսօր Ամերիկայի մէջ ծնած ու մեծցած մեր նոր սերունդէն հրապարակի վրայ ունին արդէն շարք մը անձեր, որոնք 100 տոկոսով Հայեր են ու հայերէն կը խօսին, կը կարդան եւ կը գրեն այնպէս լաւ ու գեղեցիկ, որպէս ապահովաբար չեն կրնար խօսիլ, կարդալ եւ գրել բոլշեւիկեան Հայաստանի մէջ մեծցած հայ պատանիներէն ու երիտասարդներէն շատեր։

Այսօր Ամերիկայի մէջ ծնած ու մեծցած մեր նոր սերունդը, թափուած հաւաքական թէ անհատական ջանքերուն շնորհիւ, անհամեմատ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ դէպի հայ ժողովուրդի կեանքը, պատմութիւնն ու գրականութիւնը, աւելի մղուած կը զգայ հայերէն սորվելու եւ խօսելու, քան անկէ վեց - եօթ տարի առաջ։

* Այսօր ամերիկահայ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար թափուած հաւաքական բազմակողմանի ճիգերը տուած են արդէն այնքան շօշափելի արդիւնք, որ կենդանի պահանջ կայ մինչեւ իսկ միջնակարգ հայ դպրոց մը ունենալու։ Մեր այս գաղութին մէջ, ուր նման գաղափար միսկ անկէ 6 — 7 տարի առաջ երազական, անլուրջ պիտի նկատուէր։ Հետզհետէ կը շատնան դէպքերը, երբ ամերիկահայ ծնողներ իրենց զաւակները կը դրկեն Փարիզ՝ Մխիթարեան վարժարանը կամ Պէյրութի Հայկական Ճեմարանը, անոնց հայերէնը կատարելագործելու, զանոնք աւելի լաւ Հայեր դարձնելու համար։

Ամերիկահայ նոր սերունդի մէջ նըկատուած այս բոլոր քաջալերական փոփոխութիւնները առաջ բերելու մէջ ի շարս ուրիշ ազդակներու, անկասկած, մեծ դեր կատարած են Ցեղակրօն Ուխտերը եւ «Հայրենիք» անգլիերէն շաբաթաթերթը, որ պաշտօնական օրկանն է Ցեղակրօն Ուխտերուն»։

ԱՍՏԱՑԱՆՔ

SAMUEL L'ARMÉNIEN, Roi des Bulgares (Extrait des Mémoires publiés par l'Académie Royale de Belgique). Par Nicolas Adontz, professeur à l'Université de Bruxelles. 183. գին 15 ֆրանք։

Quelques Etymologies Arménienne (նոյն հեղինակէն) 1937։

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ խոց ու արիւնաթափութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց վիրահատութեան։

ԴՈԿԹ. ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Խորհրդատուութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18։ Tél. Tru. 83—87

ԽՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

«Դիակները կը ժողվեն։ Տե՛ս, հոն քանի մը հատ դեռ բնացուած», եւ մատովը ցոյց տուաւ տեղ մը, ուր կեցած էին զանազան կառքեր, որոնց կողմը կը քաշէին զինուորները անկենդան մարմիններ։

«Այո՛, եւ յետոյ գետը կը նետեն զանոնք»։

Աղջիկները, սրտադողով, վիզերնին երկնցուցած էին դէպի ձորը։

«Բայց հրացանաձգութի՞ւնը ինչո՞ւ համար»։

«Հոն», փսփսաց ջանկարծ Լուսաղբիւրը՝ «Հոն նայէ։ Կը տեսնե՞ս ծունկի եկած կինը, խոշոր քարին քով։ Ահա զինուորը կրակ կ'ընէ անոր վրայ»։

Կիրճին մէջ իրենց աչքերուն առջեւ բացուող այս տեսարանէն ապշահար, աղջիկները անշարժ կը յառէին դէպի վար։

Հիմա կը հասկնային, թէ ինչ կ'անցնէր կը դառնար վարը։ Քիւրտերէն բռնուած Հայերը կը հաւաքէին եւ դիակները գետը կը նետէին, ուր քարերուն եւ ժայռերուն զարնուելով պիտի ջախջախուէին եւ անճանաչելի կտորներու պիտի բաժնուէին։ Այս կերպով Թուրք զինուորները Քիւրտերուն սկսած գործը կը լրացնէին եւ կ'ըսպաննէին ամէն ինչ որ դեռ կեանքի նշան կուտար։

Սիրանոյշ կը տեսնէր, թէ ի՛նչպէս կին մը իր թեւերովը պլլուած էր զինուորի մը ծունկին։ Քովիկը կեցած էին երկու զաւակները։ Զինուորը իր հրացանին փողը երբեմն մէկուն, երբեմն միւսին վրայ կ'ուղղէր, եւ տղաքը դեռ ին կը փռուէին։ Երբ՞ոչ ես չէր կրցած սպաննել կինը, այս վերջինը երկու փոքրիկ դիակները բռնելով զարհուրելի ճիչ մը արձակեց որ սրտառ մինչեւ վերը, ուր կային երկու աղջիկները, ցատկեց ճամբուն եզերքը, դէպի մահ սող գետը, որ խելոյն հափշտակեց զայն եւ անհետացուց իր հոսանքին մէջ...

Զինուորը շուարած շարժում մը ըրաւ, որպէս թէ կ'ուզէր նետել հրացանը, երկու քայլ առաւ կողմնակի եւ նստաւ քարի մը վրայ։ Կ'երեւի ամբարիշտը սարսափահար եղած էր այս զարհուրանքէն, որուն մէջ ինք իր բաժինը ունէր։

Ու տակաւին միշտ կուգային կառքեր եւ դիակներ, որոնք դեռ կը նետուէին, տակաւին կը շառաչէին հարուածները, մերթ հոս, մերթ հոն, աւելի մօտ, աւելի հեռուն, փոփոխակի սպա՞ռը, կաքա՞ռը այս անագորոյն մահատոնին՝ Քէմախի կիրճին մէջ, 9 եւ 10 Յունիս 1915։(*)

Սիրանոյշի դէմքէն վար կը վազէին արցունքները, թէեւ յայտնի ըսել չէր ուզեր։ Հիմա առաջին անգամ որոշ կերպով կը հասկնար, թէ Թուրքերուն նպատակը Գարահիսարի ապստամբութեան ջարդը... (իրենք) պատժել չէր, Վանի համար վրէժխնդրական կարգադրութիւն չէր, Հայ Ազգին տարագրութիւնը չէր, այլ անոնց ուղղակի նպատակն էր ամբողջովին փճացնել Հայ Ազգը, արմատախիլ ընել զայն։ Եւ այս գիտակցութեամբ, բոլոր փրկութեան յոյսերուն ուշնչութեան այս վայրկեանին, ա՛լ աւելի Սիրանոյշ կապուեցաւ իր ազգին, ա՛լ աւելի սիրով ու սրտագին բըգկացումով բոցբոքած, թէ Հայ Ազգը իր անէ թերութեան հակառակ արժանի էր պաշտպանուելու, սիրուելու։

Այո՛, ինք պիտի ունէ ձեւով Քէմախի կիրճին ջարդէն, բայց հիմա ապահովապէս հասկցած էր այլեւս թէ այս ամէնը ոչ թէ առերեւել ըրին Թուրքերը, այլ իրենք իսկ կարգադրեցին հաստատեցին ամէն ինչ։ Կ'ուզէր ազատուիլ եւ մնացած Հայերուն հետ նահատակական չսել, թերեւս միայն մահուան մէջ, ուրիշ մահուան մը մէջ, բայց միթէ կա՞յ աւելի զարհուրելի մահ քան ինչ որ հիմա տեսաւ ու կը տեսնէր։ Եւ եթէ հնար է, կ'ուզէր մինչեւ ծայրը հասնիլ թափառականութեան, Միջագետքի բացատանը, Սուրիական կամ Արաբական անապատը։ Մինչեւ իսկ, եթէ հնար ըլլար, պիտի ուզէր որ կարենար վերապրիլ բոլոր այս սարսափներէն, որպէսզի Երգական այս խժդժութիւններուն դէմ բարձրացնէ իր ձայնը, վերջ ի վերջոյ անկարելի դարձնելու համար այս ջարդերը... Անշուշտ կըհաւատար հէգ Հայուհին, թէ սա՛ իր աչքերովը տեսած վայրագութիւններուն նկարագրութիւնը Թուրքերու մէջ ալ զայրոյթ ու նողկանք պիտի արթնցնէր։ Այն համոզումը ունէր, թէ այս նախաճիրին հիմնադիրները, ամբողջ Փոքր Ասիան արիւնլուայ ընող այս դէպքերուն պարագլուխը քանի մը յիմար կոյրերու, ու ուրիշին ունեցածին աչք տնկողներու, իշխանութիւնը ձեռքէ չփախցնողներու փոքրաթիւ ջոկիր մըն էր միայն, թէ ներքին պատճառը նոյն էն Թուրքիոյ թշնամիներն էին, որոնք դարերէ ի վեր իրենց ձեռքէն եկած բոլոր չարութիւնը կ'ընէին երկիրը հանդիստ չձգելու համար, թէ այս թշնամիներն էին բուն պատճառը Հայերու հալածուելուն, ջարդուելուն, որոնք խոստումներով խլացուցին հայկական սկանջները եւ նոյնիսկ դըրամով մոլորեցուցին։ Եւ Թուրքիոյ այդ թշնամիները, այդ արտաքին թշնամիները, նոյնիսկ բացորոշապէս գիտէին, թէ իրենց խոստումներուն, իրենց քաջալերանքներուն վրայ Հայոց խանդավառութիւնը եւ շարժումը ի՛նչ տեսակ զգացումներ, պայրոյթի բոցեր առաջ պիտի բերէ Թուրքերուն մէջ։ Այդ թշնամիները գիտէին, թէ ներսի կոյտ, բիրտ, աղէտ եւ խեղճ Թուրքերը եւ միւս ցեղակիցները, իրենց ահագին մեծամասնութեամբ եւ գերակշիռ միջոցներով պիտի ընէին ինչ որ ըրին արդարեւ, տեսնելու հաւնելու իրենց ըրածին հետեւանքներն ու ընդարձակութիւնը, բոլորովին անգիտակից։ Գիտէին, թէ այդ ներսի Թուրքերը, ողորմելի եւ ախուր կեանքի մը վարժ, պիտի չվարանէին փճացնել իրենց իբրեւ թշնամի նկարագրուած Հայերը բովանդակ վայրագութիւններով որոնց կարող էին, ոչնչացնելու համար իրենց տակաւին չմարած զաղանային բնազդները եւ կեանքոր դաւաճաններուն վրայ յագեցնելու համար իրենց վրէժը, ինչ որ անգիտականներին համար ալ վարձատրութիւն կը պատրաստէ իրենց...։

(*) Գարահիսար 1915 Յուլիս 3ին գրաւուեցաւ, բայց պատմուածքին կեդրոնացումն ու բոլոր դէպքերուն միացումը նպատակայարմար գտնուեցաւ այս դէպքին բուռակին։

ԾՆԹ. ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

(6)

աւելի քան 340.000 աշխատաւորներ գործ չունին ։ Եւ կը պահանջէ ամբողջովին գործադրել Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը, վերջ տալով սնդանաւորական ուժերու դիկտատուրային ։

Աջակողմեան եւ չափաւոր թերթերը կը գնահատեն վարչապետին քաջութիւնը եւ վճռականութիւնը ։

*** Նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է յառաջիկայ երեքշաբթի օր, քննելու համար կացութիւնը ։

*** Լոնտոնի մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ֆրանսայի նոր տագնապին, դիտել տալով թէ պառակտուած Ֆրանսա մը «միջազգային վտանգ է»։ Թերթ մը կը գրէ — «Պ. Տալատիէ պէտք է ստանայ անհրաժեշտ իրաւասութիւնները, պարտադրելու համար իր նոր ծրագիրը, եթէ կ'ուզեն փրկել Ֆրանսան։ Ան կը վայելէ բրիտանական ժողովուրդին համակրանքը։ Կը մաղթենք որ յաջողի իր մեծ պայքարին մէջ, հաստատուն վիճակի մը հասցնելու համար իր երկիրը»։

«Բացէ՛ք սահմանագլուխը»

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է Լոնտոնի մէջ, քննելու համար Զօր. Ֆրանքոյի պատասխանը՝ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարը պարզապէս կը մերժէ անգլիական ծրագիրը, կարգ մը պայմաններ դնելով եւ ամէն բանէ առաջ պահանջելով ճանչնալ իր պատերազմիկի հանգամանքը։ Գերմանիոյ մէջ «հաշտարար» կը գտնեն տրուած պատասխանը։ Իտալիոյ մէջ՝ «պարկեշտ, գործնական եւ շինարար»։ Իսկ այստեղ Ժողովրդական Ճակատի շրջանակները խորապէս վրդովուած են եւ կը պահանջեն բանալ սահմանագլուխը, օգնութեան հասնելու համար Հանրապետական կառավարութեան ։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ մինչեւ հիմա համակերպած էր սահմանագլուխի փակման, այլեւս ժամանակը եկած կը սեպէ բանալու զայն։ Երէկ իր օրկանը կ'ազդարարէր ․

— Պիրէնեան սահմանագլուխը, որ փակուեցաւ յունիս 13ին, այլեւս չէ կրնար, պէտք չէ կղպուած մնայ։ Փակումը անարդարութիւն մը եղաւ, սխալ մը։ Այդ որոշման պահպանումը ներկայ պարագաներուն մէջ՝ պիտի կազմէ ծանրակշիռ սխալ մը, ինչպէս եւ կոպիտ անարդարութիւն մը։ Սպանիական ճակատը ամէնէն վտանգաւորներէն մէկն է։ Պէտք չէ երեսի վրայ ձգել զայն։ Եւ Ֆրանքօն ու իր վարպետները խելքի բերելու համար, կայ միայն մէկ ազդու միջոց,— բանալ Պիրէնեան սահմանագլուխը։ Արտաքին գործերու պաշտօնատունը պիտի հասկնա՞յ վերջապէս»։

Համայնավար կուսակցութիւնը սկիզբէն ի վեր սահմանագլուխը բանալու կուսակից ըլլալով, այժմ աւելի ուժգնօրէն կ'արծարծէ խնդիրը եւ գործի կը հրաւիրէ ընկերվարականները ։

*** Զօր. Ֆրանքօ Եբրօ գետին թումբերը բացած ըլլալով, բոլոր կամուրջները քանդուեցան։ Կռիւները կը սաստկանան օրէ օր ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐԱԿԱՆ ՏԱՍԸ ԺԱՄ աշխատելու որոշում տրուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, համաձայն քառամեայ ծրագրին։ Ուրիշն շաբաթը 60 ժամ։ Գլխաւոր պատճառը այն է որ բանուորներու պակաս ստացուած է շատ մը ճարտարարուեստութեանց մէջ։ Կիներու մասնակցութիւնն ալ չգարմանեց այս պակասը։ Տասը ժամուան աշխատանքը ամէնէն առաջ պիտի գործադրուի այն ճարտարարուեստութեանց մէջ որ յատկացուած են վերազինման, յետոյ շինութեանց եւ հողագործութեան մէջ։ Միեւնոյն ատեն լիազօրութիւն տրուեցաւ Հողագործական նախարարութեան՝ արմտիք եւ ուտեստ ամբարելու համար ։

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ մոխիր դարձաւ «ֆրանսական տունը» (Բէնիօն Ֆրանսէզ?), որ կը բաղկանար չորս յարկէ։ Կարելի եղաւ փրկել արժէքաւոր առարկաներ որոնք ֆրանսական պետութեան կը պատկանին։ Մարդկային զոհ չկայ ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդին Բ. նստաշրջանը փակուեցաւ կիրակի օր։ Վերջին նիստին մէջ որոշուեցաւ 1939 օգոստոս 1ին յետաձգել Հողագործական ցուցահանդէսին բացումը։ Ցուցահանդէսը նախապէս պիտի բացուէր 1937 օգոստոս 1ին եւ յետաձգուած էր 1938ին։ Այս առթիւ խօսուած ճառերէն կը հետեւի թէ խափանարար ձեռնարկներ կատարուած են ժողովուրդի թշնամիներու կողմէ, ցուցահանդէսին ձախողման համար։ Զարկեր գործուած են նոյնիսկ տաղաւարներու շինութեան մէջ, այնպէս որ հարկ է նորէն կառուցանել Ատրպատական, Ուզպեկիստանի, Ուկրայնայի եւն. տաղաւարները։ — Նոյն նիստին մէջ փոխ - վարչապետ նշանակուեցաւ Պ. Լազար Քականովիչ, պահելով հաղորդակցութեանց նախարարութիւնը։ Իսկ արձակուեցան շարք մը գործավարներ եւ բարձր պաշտօնատարներ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի բանուորները կը շարունակեն պայքարը, շահելու համար իրենց դատը։ Ի հարկին ընդհ. գործադուլ պիտի հռչակեն։ — Մարսէյլի Օլէմփիքի նախկին վարիչներէն Պլան հարցաքննուեցաւ, իսկ Շաթօ-Կոմպէրի ակումբին նախագահը բանտարկուեցաւ, իբրեւ հետեւանք զինուորական վկայականներու խարդախութեանց։ Նոր յայտնութիւններ կը սպասուին ․

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ զինեալ հրոսախումբ մը Տրբոնի Վագըֆի դրասենեակը մտնելով, 2500 ոսկի յափշտակեց։ Ուրիշ ծանր դէպքեր ալ պատահեցան։ Օգոստոս 1էն 22 սպաննուած են 15 Անգլիացիներ, 41 Հրեաներ, 110 Արաբներ, իսկ վիրաւորուած՝ 26 Անգլիացիներ, 86 Հրեաներ եւ 71 Արաբներ ։

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետ Փարիզ կը հասնի քանի մը օրէն։ Այս առթիւ «Թիմանիթէ»ի արտաքին աշխատակիցը կը պահանջէ արագօրէն վաւերացնել ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը, վերջ տալ ձեռքերէ դէպքերուն, ապահովել Ալեքսանտրէթի Սանճաքին բնակիչներուն իրաւունքները եւ ազատութիւնը, հեռացնել «Փաշական գնդապետ Քոլէն», մաքրագործել վարչական իշխանութիւնը եւն.։

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Ատամնաբոյժ ժամադրութեամբ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Լիոնի կոմիտէի դասախօսական ժողովը 26 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Լուսին» ալումբին մէջ։ Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան ծագումն ու զարգացումը»։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 27 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Ը. ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Խանդավառ արշաւանքի 41րդ. տարեդարձին առթիւ
28 Օգոստ., Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պ. Փէյէյի դաշտավայրը, պաղ աղբիւրին մօտ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Ճոխ սիւֆէ։
Մուտքը ազատ է
Անձրեւի պարագային ժամ.ատր կարգադրութիւն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ (Ա. եւ Բ. Գիրք)

Խիստ արժէքաւոր երգարանին Ա. ԳԻՐՔը, գեղարուեստական տպագրութեամբ, հեղինակներու լուսանկարներով, կենսագրական գիծերով եւ գեղարուեստական սիրուն կողքով մը. կը պարունակէ 150է աւելի երգեր, բոլորը նօթագրուած։

Երգարանը կը բովանդակէ՝ բոլոր ազգային, յեղափոխական, ժողովրդական, սիրային, կրօնական, դպրոցական եւ Հայաստանեան (որոնցմէ 100է աւելի ստացած էնք հին թէ նոր երգերը, ամբողջ ձայնագրեալ։

Իւրաքանչիւր գիրքը կ'արժէ միայն 6 շիլին՝ արտասահմանի համար, թղթատարի ծախքով, Եգիպտոսի համար՝ 25 Ե. Գ.։

Ամբողջական գործը պիտի բաղկանայ 6 գիրքերէ, իւրաքանչիւրը 50է աւելի երգերով։

Ամբողջական գործին բաժանորդագրուողներուն համար բացառիկ զեղչ. փոխանակ 30 շիլինի՝ 30 շիլին 6 գիրքի։ Դիւրութեան համար կ'ընդունինք նաեւ 3 գիրքի համար 15 շիլին կանխիկ։

Հրատ. Imprimerie «Vosguédar». Rue Galal. le Caire (Egypte).

Կ՚ՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

1929 սեպտեմբերին հիմ գրուեցաւ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ հրատարակչականին, որուն նպատակն էր «հաւաքել եւ հրատարակութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրողներու երկերը»։

Ուրախ ենք յայտնելու, որ անցած տասը տարիներու ընթացքին, հակառակ անտեսական անօրինակ տագնապին, կրցանք լոյս ընծայել տասը լաւագոյն հատորներ ծանօթ գրողներու։

Արդ, կը գտնուինք գործունէութեան նոր շրջանի մը սկիզբը։ Նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն երկերու հրատարակութիւնը վերջացած չէ տակաւին։ Եւ սակայն մեր նոր կեանքը ունի նաեւ իր նոր պարտադրութիւնները։ Անցեալի անպատ նիւթերու կողքին, արդէն կազմուած է Արտասահմանի նոր գրականութիւն մը, գրական բոլոր սեռերով։ Հրատարակչական ուժիշ որ եւ է մարմին գոյութիւն չունի այդ նոր հոգը ստանձնելու համար։ Նկատի ունենալով ուրիշն օրուան պահանջները, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչական մարմինը նպատակայարմար կը գտնէ ինքզինքը կոչել այսուհետեւ՝

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ իր գոյութեան տալով աւելի ընդարձակ եւ ընդհանուր իմաստ մը։

Առանց երբեք լքելու իր հիմնական նպատակէն, կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան դաշտը, եւ կ'առաջարկէ հրատարակել նաեւ երիտասարդ կամ տարէց, կենդանի հեղինակներուն գործերն ալ, պահանջին եւ կարելիութեան սահմանին մէջ։

Յաջորդ հատորը, իր մատենաշարին 11րդը, առաջին փորձն է այս ուղղութեամբ, որուն պիտի հետեւին ի հարկին ուրիշներ ալ, շնորհիւ ընթերցողներու բարոյական եւ նիւթական քաջալերութեան, ինչպէս մինչեւ հիմա։

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ
«ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»
Մատենաշարին 11րդ. հատորը

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. հատոր, արտասահմանի գրողներ, տպագրուած շքեղ թուղթի վրայ եւ բազմաթիւ նկարներով։ 232 էջերէ բաղկացած ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ մը, ուր քով քովի եկած են իրենց արձակներով ու քերթուածներով խումբ մը գրողներ։

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 25 Ֆր., միւս երկիրներ՝ 40 սէնթ։

Այժմէն կարելի է տալ պատուէրները միշտ կանխիկ՝ դիմելով կեդրոնական հասցէին.— M. Barsamian, 121 Rue Marcadet. Paris (18e.)

Մասնաւոր զեղչ գրավաճառներուն եւ մեծաքանակ գնողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թագաղեան եւ Պօղեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները սրտագին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն միութիւններու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով կամ գրաւոր իրենց խորին վշտակցութիւնը յայտնեցին սիրելի ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԱԳԱՃԵԱՆի վաղահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ։

Մարսէյլ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ մեծ հօր ՍԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆի վաղաժամ մահուան առթիւ։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վերաբացումին՝ Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ'ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը։ Փափաքողներէն կը խնդրուի գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոս 25, հետեւեալ հասցէին,— Յ. Պետրոսեան, 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

ԴԱՇՆԱԿ ՑԵՍՆՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinema [illegible]
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ
(Քերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

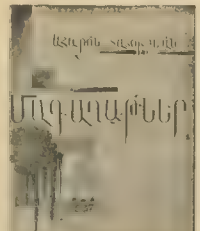

ՑԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ԻՇԽԵՆԱԿԱՆՔ
ՊԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ՆԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ
Գին 40 փրանք
Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ...
(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)
ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան։ Գեղատիպ հատոր մը. 200 օրինակը տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ թուղթի վրայ։

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 Ֆր. ըստ երկրի)։ Դիմել միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՄԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Ընտիր գեղարուեստական նոր հատորը (208 էջ)

Մանոթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարդատան մը ժպիտի, խինդի ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին։

«Անցալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» — Մէտիգեա
«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» — Ասկլէպիա
«Ծիծաղը սրտին արեւն է» — Ժանու - Հիբ

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.
Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷ Ի ԷԻ ՓՈՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու։ Փափաքողները կրնան ղրկել իրենց գնած ապրանքները Ռուսաստան եւ Իրան գիր մեքենաներ։ Կը գնենք ու կը ծախենք ստար դրամներ։ Կը ստանձնենք ապրանքներու emballage եւ ապահովագրութիւն։ Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պայուսակներու։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Ղեկավար Ց. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - [illegible]

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան նուագներ։ Միակ նուագախումբն է հանելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները ։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած Թուրքական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր առողջութեան կ'ազդէ։ Գլխացաւ կը բերէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյրը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ճանչցուած է

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70-89.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ կիներ զարդ. նորոգելու համար։ Դիմել Պ. Ա. Ճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris (8e.) մէթրօ St. Philippe du Roule. Tél. Balzac 28-96։

PHENIX
[illegible]
Agent General M. Albert [illegible]

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: ԼԻՈՆ — M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ — M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères. à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԻՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 76

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԻՐԹԻՒՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

25 ՕԳՈՍՏՈՍ JEUDI 25 AOUT 1938

ԳԻՆ, 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No 3817

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՐ՛Ն ՃԱԿԱՏ ՃԱԿՏԻ

Անգամ մը եւս Ֆրանսայի ներքին հոգերու մասին, որոնց ելքը պիտի ազդէ նաեւ երկրէն դուրս, միջազգային քաղաքականութեան վրայ :

Չենք ուզեր կրկնել հասարակ ճշմարտութիւն մը, բացատրելով թէ Ֆրանսան որքան ազատ բլլայ ներքին հոգերէ, կրնայ այնքան զօրաւոր ըլլալ իր սահմաններէն դուրս, կատարելու համար այն կամ այն դերը։ Եւ հակառակը :

Իրականութիւն է, օրինակ, որ այս երկիրը ուշեց կարճ կապել Սպանական շրջանին վէճը, երբեմն հետեւանք ներքին եւ բուն սպանական մասնագիտութեանց, — շատ աւելի ծանր բան մըն ալ եւ բաւարար օգտուելու առիթէն, իրենց կամքը պարտադրելու համար։ Ֆրանսայի հիւսիսակողմ սահմանը եւ զօրամասերը կը չարունակեն ... կատարուած անփառունակ նահանջը, ապացուցանելով աւելի ծանր հետեւանքներ, ռազմագիտական, քաղաքական եւ տնտեսական առումով) :

Արդ, նոր տագնապը, որ ծագեցաւ Պ. Տալատիէի կիրակի օրուան ճառին հետեւանքով, կը սպառնայ նորէն անելի մը մատնել այս երկիրը։ Ուրիշ խօսքով, որուն վարիչներուն ուշադրութիւնը կեդրոնացնել բուն երկրին մէջ եւ անոր անմիջական սահմաններուն վրայ :

Առաջին տագնապը չէ այս, բայց կը ներկայանէ շատ աւելի նախընթաց հանգամանք, որուն այս ժաման։ Մանաւանդ որ կապ ունի ժողովրդական ճակատին գոյութեան հետ :

Դառնալով յաղթական արտայայտութիւններէն եւ բողոքի ժողովներէն, երկու կողմերն ալ վճռական դիրք բռնած են։ Անհոգութեան կը թուին, մանաւանդ, ձախակողմեան հոսանքները, ընկերվարական, համայնավար, Աշխատանքի Դաշնակցութիւն եւ անոնց համախմբուած խմբակցութիւններն ու բազմազան կազմակերպութիւնները :

Այս կուռ եւ ամէնէ ճակատը, որ իր կռնակն ունի միլիոնաւոր բազմութիւններ, վարչապետին յայտարարութիւնը կը նկատէ գաւազութիւն մը, խախտելու համար ընկերային օրէնքները

Բայց ճառախօսներն ալ հրապարակաւ կը մատնանշեն այդ պարագան, չնչելով թէ վարչապետը անմոռ կ'ուզէ «անզամասարական խմբակներու թեկնածուներուն», փոխանակ ապաւինելու աշխատաւոր բազմութեանց վստահութեան :

Անդին, ժողովրդական ճակատին հակառակորդները եւ կամ չէզոքներն ու չափաւորները ուրախ են որ Պ. Տալատիէ կ'ուզէ «ճռատափարել», փոխանակ տարուելու ամէն ժողովրդականութեան մը հրապոյրներէն :

Ուշագրաւ է որ, բացի ընկերվարական եւ համայնավար մամուլէն, միւս բոլոր թերթերը միաձայն կը գովեն վարչապետը, իրարանցելով իր համարձակութիւնը։ Ամէնէն թեթեւ հակառակորդներն ալ, «Լը Ժուռ - Էքօ տը Փարի»էն մինչեւ արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը քաջալերական խօսքեր կ'ուղղեն, որպէսզի վարչապետը չընկրկի, եւ փրկէ համաձայն երկիրն չահերուն «Կամ պայքարին շահը, եւ կամ ժողովրդական ճակատը»:

Այս բնդհանուր անստուգութեան մէջ, յոյս մը կրնայ ծագիլ վաղը, այսինքն, երբ խորհրդարանը նորէն վարչապետը պիտի գումարէն ընկերվարականները, համայնավարները, արմատականները, անոնց խորհրդարանական խմբակցութիւնները, ինչպէս եւ այդ խմբակցութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած պատուիրակութիւնը։ Իսկ բուն կացութիւնը կրնայ պարզուիլ երեքշաբթի օր, երբ կը գումարուի նախարարական խորհուրդը :

Արտաքին աշխարհն ալ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի այս անցուդարձին։ Աչք ու ականջ կարած են մանաւանդ Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Սպանիոյ, Պելճիքոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Լեհաստանի մէջ, որոնց ամէն մէկը իր մասնաւոր կապերն ունի Ֆրանսայի հետ։ Նմարին հակումը դէպի աջ կամ ձախ՝ կրնայ վճռական ազդեցութիւն գործել մէկուն եւ միւսին յարաբերութեանց, միջազգային այս կամ այն հարցին վրայ :

Այսպէս, Անգլիոյ մէջ որոշակի յաջողութիւն կը մաղթեն Պ. Տալատիէի, որպէսզի Ֆրանսան կարենայ վերակազմուիլ, զօրանալ եւ աւելի գործօն դեր կատարել միջազգային յարաբերութեանց մէջ :

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար ֆրանսական տագնապը կը կազմէ նոր պատեհութիւն մը, զօրացնելու համար Հռոմ - Պերլին առանցքը։ Ուրիշ խօսքով, իւր լեցնելու սպանիական եւ չեխական հնցերուն մէջ, որոնք ուղղակի կապ ունին Ֆրանսայի հետ։ Միւս երկիրներն ալ, առ հասարակ բարեկամ, այլեւս փորձուած համարելով 40 ժամուան օրէնքին բացասական հետեւանքները, կը մաղթեն որ աղէտաութիւնը յաղթանակէ, այլապէս դժուար է նախատեսել տագնապին հետեւանքները, ընկերային, քաղաքական թէ տնտեսական :

Ինչ որ ալ ըլլայ ուրբաթ եւ երեքշաբթի օրերու բացառիկ ժողովներուն եղրակացութիւնը, կը թուի թէ նորէն միջին ճամբան է որ պիտի տանի յաղթանակը:

Արդարեւ, քանի կը տեւէ ժողովրդական ճակատը, իր երեսփոխանական մեծամասնութեամբ, որ եւ է կառավարութիւն չի կրնար արմատական փոփոխութիւններ կատարել, մինչեւ 1940։ Եւ ձախակողմեան հոսանքին ամէնէն զօրաւոր վահանը կը կազմէ այս պարագան, ինչպէս կը յիշցնեն միշտ :

Այս տեսակէտէն, լուատեսներ կը յուսան թէ նորէն բարեբար դեր մը կրնայ կատարել նախկին վարչապետը, Լէոն Պլում, որ միշտ կուսակից է համերաշխութեան, հակառակ իր հրապարակային ազդարարութեանց։ Միշտ ճկուն, անոր կ'իյնայ գտնել նոր բանաձեւը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՋՕՐԱՇԱՐԺ 40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդարանը պիտի վերաբացուի՞

Վարչապետին ճառը կը շարունակէ արծարծել տաքական կարծիքը։ Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, մասնաւորապէս յուզուած են ձախակողմեան հոսանքները, վտանգուած համարելով 40 ժամուան օրէնքը։ Առաջին անգամ որ պիտի պատասխանէ վաղը ուրբաթ, երբ ժողովրդական ճակատի խորհրդարանական խումբերը պիտի գումարէ, ընկերվարական կուսակցութեան վարչութիւնը ժողով պիտի գումարէ, ընկերվարական կուսակցութեան բացառիկ ժողովին վերջը։ Այս առթիւ համայնավարները պիտի պահանջեն անմիջապէս արտակարգ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, քննելու համար Պ. Տալատիէի առաջարկները։ Հաւանական է որ ընկերվարականներն ալ ձայնակցին այս անգամ :

Իրաւէքներ կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը անխախտ մնալով իր որոշման վրայ, պիտի յայտարարէ հրամանագիր - օրէնքով մը, փոխանակ օրինագիծ մը ներկայացնելու խորհրդարանին։ Քանի որ 40 ժամուան օրէնքը անփոփոխ կը մնայ եւ միայն գործադրութեան եղանակը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի, անհրաժեշտ չէ համարուիր ժամանակէն առաջ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը։ Հաւանական է որ այս մասին որոշում տրուի յառաջիկայ երեքշաբթի, երբ կը գումարուի նախարարական խորհուրդը, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին :

Փարիզի սակարանը կը շարունակէ ամուր մնալ, քանի որ երկու նախարարութեան [illegible] ։ Ու միայն ֆրանսական եւ անգլիական արժեթուղթերը բարձրացան, այլեւ Ֆրանսայի ամուր էր, անգլիականը 178.55էն իջած ըլլալով 178.36ի, իսկ տոլարը 36.59էն 36.56ի։

Արհեստակցական Միութիւնները կը շարունակեն վրդովել հանրային կարծիքը, առաջնորդութեամբ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց։ Աշխատանքի Դաշնակցութենէն վերջ, Փարիզի շրջանին արհեստակցական միութեանց դաշնակցութիւնն ալ բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը դատապարտէ Պ. Տալատիէի բռնած դիրքը եւ արտադրութեանց նուազումը կը վերագրէ գործատէրերու եւ սեղանաւորական խմբակներու յարձակողական ընթացքին։ Միութիւնը բողոքի ժողով մը պիտի գումարէ այս գիշեր, մասնակցութեամբ ամէն կարգի բանուորներու։ Բողոքի բանաձեւին առթիւ ճառ մը խօսելով, Աշխատանքի Դաշնակցութեան Բ. քարտուղարը, Ռաքամօն (բոլշեւիկ) յայտարարեց.

— «Վարչապետը փոխանակ իր քաղաքականութիւնը հիմնելու աշխատաւոր բազմութեանց վրայ, կը հետամտի դրամատիրական սակաւապետութեանց թելադրանքներուն։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը վճռած է պաշտպանել աշխատանքի օրէնքը [illegible] գոյութեան կամ ապահովութեան»

Նոյն վճռական դիրքը բռնած են միւս արհեստակցական միութիւններն ալ, չնմութեանց բանուորներ, հանքագործներ եւն։ Այս վերջիններս կ'ըսեն թէ պէտք պիտի չաւնէ որ դաշտին չարունակուին 38 — 40 ժամուան աշխատանքի կանոնը։ Եւ բոլոր միջոցներով պիտի պաշտպանեն ընկերային բարենորոգումները։ Երկաթուղիներու ազգային դաշնակցութեան անդամները նոյն վճռականութիւնը կը յայտնեն, յանուն 400.000 աշխատաւորներու։ Այս առթիւ բացորոշ ալ կ'ըսեն թէ գործատէրները 40 ժամէն ալ պակաս, 32 — 35 ժամ կը բանեցնեն եւ թէ գործաւորներու թիւը կ'աճի ամէն օր

Մարսէյլի տագնապը եւ ուրիշ խռովութիւններ

Միչդ այս միջոցին անելի մատնուած է նաեւ Մարսէյլի նաւահանգստի բանուորներու վէճը։ Երկու կողմերն ալ մերժած ըլլալով կառավարութեան նոր ծրագիրը, բանակցութիւնները վերսկսան աշխատանքի եւ հանրային շինութեանց նախարարներուն հետ։ Կառավարութեան ծրագիրը կը առաջարկէր վէճը լուծել հրամանագիր օրէնքով մը, հիմնուած՝ իրաւարարութեան վրայ։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ տագնապը լուծել այս շաբթուան ընթացքին, որպէսզի չհարկադրուի կիրակի օր շոգենաւերու բեռները պարպել զինուորներու եւ նաւաստիներու միջոցաւ, ինչպէս ըրաւ անցեալ կիրակի։ Բանուորները միշտ կը խորհրդակցին, սաստկացնելու համար պայքարը։ Եւ այս առթիւ կ'արդարացնեն թէ միւս նաւահանգիստներու բանուորներն ալ համերաշխ են իրենց հետ։

Ամէն օր վէճ մը կը ծագի, բանուորական շրջաններու մէջ։ Հավրի մէջ 500 հիւսուածեղէնի բանուորներ արձակուրդէն վերադառնալէ վերջ, գործադուլ հռչակելով գրաւեցին մեծ մառերան մը:

Լիոնի մէջ հանրօգուտ շինութեանց բանուորները գործադուլ հռչակեցին։ Փերփինեանի կողմի բանուորներն ալ գաղթեցուցին աշխատանքը :

200,000 Թուրք դէպի Թուրքիա

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ թէ այս տարի Ռումանիայէն 12.000, Պուլկարիայէն 5000 գաղթականներ պիտի գան։

Կառավարութիւնը այս տարի 17.000էն աւելի գաղթական պիտի ընդունի։ Յաջորդ տարիներուն հաւանաբար գործադրուի ներգաղթի լայն ծրագիր մը։ Մասնաւորաբար հիմնական ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարուին, գալ տարի Եուկոսլաւիայէն 200.000 թուրք գաղթական բերելու եւ տեղաւորելու համար։ Եուկոսլաւ կառավարութիւնը հաւանած է նպաստաւոր գնով գնելու անոնց կալուածները :

Միւս կողմէ, Պուլկարիոյ եւ Պալքանեան համաձայնութեան միջեւ կնքուած ուխտէն վերջ, Պուլկարիոյ Թուրքերն ալ պիտի կարենան նպաստաւոր պայմաններով ծախել իրենց կալուածները։ Պուլկարիոյ հաստատուած բանակցութիւնները վերջացած են եւ Սոֆիայի դահլիճը խոստացած է վերցնել Թուրքական կալուածներու վաճառման դէմ դրուած դժուարութիւնները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍ ...

Անգլիերէն թերթերը առվարութիւն մը ունին, որ կը շարունակուի սերունդէ սերունդ :

Ամէն օր, իրենց առաջին էջին վրայ կը հրատարակեն հատուածներ՝ Ս. Գիրքէն, բնդհանուր խորագրի մը տակ, — «Անձնական»:

Կրնաս ուզած խօսքդ գտնել Աստուածաշունչին կամ Ս. Լուսաւորիչէն եւ գրել [illegible] ... [illegible] — 40 - 45 փրանք [illegible] :

Անշուշտ բարեպաշտներ են որ հատուածը ընտրած են այս առանձնութիւնը, կրօնական զգացումները վառ պահելու համար։

Հոգ չէ թէ, Մարկոսի կամ Ղուկասի [illegible] ... [illegible] — Միութեան [illegible] ... [illegible]

Միշտ այսպէս են Անգլիացիները։

Լոնտոնի հաչակաւոր Հայտ փարքին մէջ, կիրակի օր կը տեսնես բազմաթիւ [illegible] ... [illegible] սոցիալիստ, անհաւատ, ամբողջականը, հանրապետականը, միապետականը, փաշականը եւն. որոնք դէմ դիմաց [illegible] ... [illegible]

Տեսակ մը «մայիշէ», ուր ամէն մէկը ականջ կուտայ իր սիրած եղանակին, փնտռելով լաւագոյն ... դդումը, տանը կամ վարունգը :

Ներկայանալով այս օրինակին՝ [illegible] ... [illegible], ինչպէս կ'ըսեն.—

«Թասավիր» խմբագրութիւնը չի՞ կրնար Մանր Ազգերու գլուխ մը բանալ, համեստ վճարումով, — երեք տողը հինգ փրանք — արտատպելու համար [illegible] ... [illegible] խմբագրութեան, ճաշակի եւ զարգացման :

— Օգո՞ւտը, պիտի հարցնէք:

[illegible] ... [illegible] Տեսակ մը [illegible] :

Անշուշտ լաւագոյն կ'ըլլար որ [illegible] ... [illegible] կ'ընեն Անգլիացիները, հատուածներ գտնելով Աստուածաշունչէն եւ նազարով ծախել :

Բայց ոչինչ : Թող «գաղափարը» տարածուի, մնացեալն ալ կամաց - կամաց [illegible] :

Ամէն պարագայի մէջ, ժամուն շատ [illegible] ... [illegible] մանց»

Վ.ԱՇ.

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՒԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Արաբական թերթերը կը գրեն.—

Թուրք գործակալներու քարոզութիւնները հետզհետէ կը սաստկանան Հալէպի մէջ։ Նախանձ շարունակ Հալէպէ Անտիոք կ'երթան եւ տարիներէ ի վեր բարեկամները տանելով կը վերադառնան։ Կրնանք վստահօրէն յայտարարել թէ Հալէպի թրքական տեղեկատու գրասենյակ աւելի քան կը ստանայ Հալէպի կոչումն եւ ներքին անցուդարձերը, քան սուրիական կառավարութեան գլխաւոր Աշխ փոստը :

Թուրք լրտես մը՝ Օմար Նազամ, որ Միացեալ ատրկանութեան պաշտօնեայ է, Հալէպ եկած էր երեք օր մնաց հոն, ուսումնասիրութիւններ կատարեց, տեղեկագիրներ պատրաստեց եւ մեկնեցաւ Թուրքիա

Սուրիական կառավարութեան տեղեկատու գրասենյակ կ'իմանայ թուրք լրտեսներու ներկայութիւնը Հալէպի մէջ, քննութիւն կը ձեռնարկէ, խուզարկութիւններ կը կատարէ, բայց չի կրնար գտնել հետքը։ Մինչդեռ Նազամ օրական բանի մը անգամ կ'անցնէր Պապ - էլ - Ֆարաճէն

Այսօր ալ, բազմաթիւ լրտեսներ կը վխտան Հալէպի փողոցներուն մէջ եւ անոնցմէ քարոզութիւններ կը կատարեն, գաղտնութիւններ կը կազմակերպեն արտ հանգամանքի, իսկ սուրիական կառավարութեան պաշտօնատարները կը մնան անտարբեր կամ անկար դեմ կենալու այդ գաղտնական արարքներուն

Վերջերս Հալէպի մէջ սկսած թրքասիրական շարժումը արդիւնքն էր թրքական լրտեսներու յարատեւ գործունէութեան եւ թուրք գործակալներու քարոզութեանց։ Եթէ սուրիական կառավարութիւնը հիմնական միջոցներ ձեռք չառնէ, հիւսիսային Սուրիան շարունակ թրքական գրգռութեանց թատերավայր պիտի դառնայ եւ պիտի ամհանդստանէ կառավարութիւնն ու ժողովուրդը։ Միւս կողմէ այդ քարոզութիւնները պիտի թուլացնեն հիւսիսային Սուրիոյ բնակչութեան միութիւնը :

*** Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ օդատար ճէն սկսեալ արգիլուած է գիւղացիներուն ձեռնել Մուսայի շրջանին մէջ, մասնաւորապէս Պիթիասի Գիւղացիները, որոնք Թրքութեան մատնուած էին վերջին գէպքերուն մէջ տեսանքով, աւելի ընկճուած են այս անակնկալ որոշումէն։ Անոնք որ նախապէս արտօնութիւն ստացած են, արգելքի չեն հանդիպած :

Կաստարի կռիւներ Տէրսիմի մէջ

Արաբական գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Տէրսիմի կռիւներու մասին —

Հակառակ գրաքննութեան, Թուրքիայէն լուրեր կը հասնին Տէրսիմի քրտական ըմբոստութեան ծաւալման մասին։ Անցեալ շաբաթ նոր օդնական ուժեր ղրկուեցան Թրքական այն զօրամասերուն որոնք կը կռուին ըմբոստութեան դէմ :

Տարեկան ռազմափորձերը Տէրսիմի մէջ կատարելու որոշումը կը ցուցնէ մտահոգութիւնը զոր Անգարայի կը ներշնչէ Տէրսիմի խնդիրը։ Արդէն, ինքը թուրք կառավարութիւնը խոստովանեցաւ թէ պիտի օգտուի այս ռազմափորձերէն՝ «մաքրագործելու» համար ըմբոստացած շրջանը

Հաւ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը դեռ չէ յաջողած քրտական շրջաններու մէջ մտցնել որ եւ է մէկը իր վարչական ընկերային եւ կրօնական բարենորոգումներէն զոր ծրագրած էր ընդհանրացնել նաեւ այդ շրջաններուն վրայ :

Թրքական թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը լուրեր՝ Տէրսիմի քրտական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԷՄԱԼ-ԻՍՄԷԹ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Բ.

Այս կերպով, Իսմէթ տեսակ մը կեդրոն կը դառնար Քէմալի գլխուն եւ լռելեայն կ'ըսէր անոր.

— Կեր, արբ եւ ուրախ եղիր, բայց մի խառնուիր կառավարական գործերուն.

Արդ, Քէմալի նման ըմբոստ ու մեծամիտ նկարագիր մը չէր կրնար հանդուրժել հանգստեան կոչուածի այս նկուն դիրքին, որքան ալ կակուղցած ըլլար ալքոլի չոգիին մէջ: Որովհետեւ, հակառակ ամէն բանի, անիկա տէրն էր կամքին ու գիտակցութեան եւ յստակօրէն կը տեսնէր որ նետուած է անկիւն մը, ազատ միայն խմելու եւ զուարճանալու, պատմութեան եւ լեզուի մասին վճիռներ արձակելու, բայց ոչ իսկ կարծիք յայտնելու պետական ղեկավարութեան շուրջ:

Երբեմն ալ իր անկիւնին մէջ խոկ անհանգիստ կ'ըլլար: Այսպէս, գիշեր մը զուարճանալու կ'երթար Բերա, Թօքլըֆուազ ճաշարան-պարեզատունը, զոր Ռուս մը բացած էր նախկին Գան Մարշէի շէնքին մէջ: Շատ գոհ կը մնայ հաճոյապարկութեններէն եւ իբրեւ գոհունակութեան նշան՝ 10,000 ոսկիի չէք մը կը յանձնէ սպասարկող ռուս գեղուհիին...

Գայթակղութիւն մըն է որ կը փրթի հեռուորդներուն մէջ: Երեսփոխան Տօքթ. Բէչիր Կալիպ, որ աւելի վերջը կրթական նախարար եղաւ, չի քաշուիր դիտողութիւն ընելէ.

— Փաշա՛, կ'ըսէ, որո՞ւն դրամը առին կուտաք: Աս կինը օտար մըն է, իսկ այս դրամը ազգին կը պատկանի:

— Ձեռ խառնուիր գործիս: Աչքս չտեսնէ քեզ, կը սաստէ Մ. Քէմալ, յօնքերը պատած:

Եւ Բէչիր Կալիպ կը հեռանայ անցանէն:

Բայց ահա ատաղ թիկնապահը, որ կը կրկնէ նոյն դիտողութիւնը եւ նոյն սաստով կը փոտրուի, զրկուելով նաեւ իր պաշտօնէն:

Համաձայն նախապէս եղած կարգադրութեան, չէքը անմիջապէս կը հազարուի եւ յաջորդ օրը Իշ դրամատունը չի վճարեր չէքին փոխարժէքը:

×

Հէքիաթ չէ որ կը պատմեմ, այլ կատարեալ իրողութիւն մը: Եւ եթէ չվախնայի նիւթը երկարելէ, կրնայի բերել նման շատ մը այլ դէպքեր, մէկը միւսէն յատկանշական: Ի՞նչ հարկ, սակայն, երբ մեր նպատակն է ցուցնել թէ Իսմէթ փաշա տեսակ մը խնամակալութիւն հաստատած էր Մեծաւորին նոյնիսկ մասնաւոր կեանքին վրայ, հանրային կեանքէն զայն դուրս նետելէ յետոյ:

Մեծաւորը կը տեսնէր սակայն, բայց չէր կրնար ակռայ թանցնել, միայն ակռայ կը կրճտէր: Վարչապետը ձեռքը ունէր ոչ միայն բանակը, այլ եւ դահլիճը, զոր կազմած էր ամէնէն հաւատարիմ անձերէն: Այսպէս, տարի մը չանցած, կրթական նախարար կարգեց Տօքթ. Բէչիր Կալիպը, հերոսը Թուրքուազի միջադէպին, անտարակոյս Մեծաւորին... Փակագծի մէջ ըսենք թէ Բէչիր Կալիպին եղբայրը՝ Հիւսէյին Բաղըրը ալ Թրքական դեսպանն էր Մոսկուայի նման կարեւոր կեդրոնի մը մէջ:

×

Ինչպէս ըսինք, Քէմալի նման ըմբոստ եւ ուժեղ մէկը չէր կրնար հաշտուիլ այս ստորադաս վիճակին հետ, որքան ալ Իսմէթ փաշա մասնաւոր հոգածութեամբ փրկէր երեւոյթները, բոլոր հրապարակային հանդէսներուն ընթացքին խունկ ծխելով իրեն, իբրեւ ազատարարը, բոլորին պետը, ամէն: Ի՞նչ օգուտ այս շողոմիչ խօսքերէն, երբ ղեկը իր ձեռքը չէր, երբ ամէն ինչ կը տնօրինուէր վարչապետին կողմէ, յաճախ առանց նախարարական խորհուրդէն անցնելու: Իրեն վերապահուած էր միայն խամաճիկի դերը — ստորագրել ուրիշներու որոշումները...

Դժնդակ էր նաեւ այն պարագան, որ ժողովուրդը գիտէր այս բոլորը, տեղեակ էր թէ իր նախագահը ազատ է միայն զուարճանալու, թէ կրնայ կէս գիշերին իրար անցընել Պոլսոյ ամբողջ ոստիկանութիւնը, որպէսզի երթան տունէն արթնցնեն լէպլէպիճի մը եւ խանութը բանալ տալով լէպլէպի բերեն, իբրեւ օղիի ազանդեր ճաշակելու համար Թօքաթլեանի մէջ...

Բայց ժողովուրդը գիտէր թէ նախագահը անզօր է պետական ոեւէ դուռ բանալու, առանց արտօնութիւն առնելու կեռուր Իսմէթէն:

Ի վիճակի չըլլալով ուղղակի նետելու վարչապետ Իսմէթը, Մ. Քէմալ փորձեց անուղղակի հասնիլ իր նպատակին, հրապարակ հանելով ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմելու ծրագիրը, 1930ին:

Ծրագրին գործադրութիւնը յանձնեց Լոնտոնի Թրքական դեսպան Ֆէթհի պէյի, որ նախկին իթթիհատական նախարար մըն է եւ ի միջի այլոց եղած է Սոֆիայի Թրքական դեսպան, երբ Մուսթաֆա Քէմալն ալ զինուորական կցորդն էր հոն, այսինքն անոր ստորադասակալը:

Ձեռնարկին պատճառաբանութիւնը ու երկրի ժողովրդավար վարչաձեւին ամրապնդումը անհրաժեշտ կը դարձնէ երկրորդ կուսակցութեան կազմութիւնը: Երկու կուսակցութիւնները թշնամի պիտի չըլլան իրարու, այլ զիրար պիտի հակակշռեն:

Եւ նախաձեռնողն է բուն իսկ նախագահը, որ միաժամանակ նախագահն է Հալք պետական կուսակցութեան: Ան է որ Ֆէթհի պէյին պաշտօն տուած է հիմնել նոր խմբակը, ամէն աջակցութիւն խոստանալով: Ու իբրեւ «կանխաճաշ» առաջին անգամ անոր անդամագրեց իր քոյրը՝ Մագպուլէ հանըմը, ինչպէս նաեւ քանի մը հետեւորդ երեսփոխաններ, որոնց մէջ էր նաեւ Նուրի պէյը:

Իսմէթ փաշա չառարկեց երկուպառակում:

Նախ՝ ըստ օրէնի չէր կրնար ընդդիմանալ, քանի որ եղածը օրինական բան մըն էր: Չէ՞ որ ամէն մարդ ազատ է կուսակցութիւն կազմելու, կը բաւէ որ յայտագիր տայ եւ յայտագիրը ընդունուի:

Երկրորդ, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, կը կարծէր թէ եղածը տեսական մարզանք մըն է, անմեղ ու վաղանցուկ: Նման անոնց՝ զոր սովոր է ընել նախագահը, իբրեւ «պարապ վախտի խաղալիկ», իբրեւ ձանձրոյթ փարատելու միջոց:

Շատ չանցած, սակայն, իրերը տարբեր գոյն առին:

Տեսնելով որ շարժումին գլուխը կեցած է Մ. Քէմալը՝ յանձին քրոջը եւ մտերիմ գործակիցներուն, ժողովուրդը սկսաւ փոթորկիլ եւ դուրս տալ, տարիներու ընթացքին կուտակուած դժգոհութիւնը: Որովհետեւ, ինչ ալ ըսուի, Թուրք ժողովուրդը, հարիւրին 90համեմատութեամբ, խորապէս դժգոհ է ներկայ վարչաձեւէն, ամէն բանէ առաջ ժառանուած ըլլալով զարհուրելի թշուառութեան մը:

Այս պատճառաւ, Ֆէթհի պէյի հիմնած Ցառաֆչիմական-Հանրապետական (Թէրագգը փէրվէր-Ճումհուրիէթ) կուսակցութիւնը դրեթէ վայրկենապէս ժողովրդական դարձաւ, ահագին խանդավառութիւն ըստեղծելով: Այն աստիճան որ, Հալք կուսակցութիւնը (այսինքն Իսմէթ փաշա) իրար անցաւ եւ Պոլսոյ քաղաքապետական ժոտալուս ընտրութեանց առթիւ օգնութեան ուզեց Հայոց թաղականութիւններէն, մասնաւոր պատուիրակութիւններ փութացնելով եւ առատ խոստումներ տալով:

Ասդին, Արիֆ Օրուճի կողմէ հրատարակուած «Եարըն» թերթը, որ աւելի առաջուրնէ պայքար բացած էր Իսմէթի անձին դէմ, բուռն թափ առաւ իր յարձակումներուն եւ դարձաւ ամենեն տարածուն օրկանը: Այնպէս որ, պատահեցան օրեր, երբ մէկ թիւը ծախուեցաւ 1000 ղրշ.ի, մինչ սովորական գինը 3 ղրշ. էր...

Աննախընթաց ոգեւորութիւն մը ծայր առած էր: Ամէն կողմ նոր մասնաճիւղեր կ'անձնէր ընդդիմադիր կուսակցութիւնը, ամէն տեղ անոր կը յարէին կարեւոր դէմքեր՝ անջատուելով Հալքէն: Յիշենք վատահամբաւ Ահմէտ Աղայեւը, որ երեսփոխանի իր դիրքը եւ օրաթերթի իր գրիչը տրամադրեց Ֆէթհի պէյին, հաճելի ըլլալու համար Մեծաւորին:

Խանդավառուած այս անսպասելի յաջողութենէն, Ֆէթհի պէյ քարոզչական պտոյտի ելաւ եւ ամէնէն առաջ հանդիպեցաւ Իզմիր, որ Թուրքիոյ երկրորդ կարեւոր քաղաքն է Պոլսէն յետոյ:

Ժողովուրդը տասնեակ հազարներով փութաց անոր բանախօսութեանց եւ խելայեղ ցոյցեր ըրաւ, զայն կոչելով «փրկիչ», «ազատարար»:

Պոլսէն յետոյ ահա Իզմիրը որ Մենիայի նման կ'ընդունի ընդդիմադիր պետը: Երկրի մայր երակին զարկերակը բռնուած ըլլալով, այլեւս տարակոյս չկար ժողովրդական տրամադրութեան մասին: Հարկ էր շարժիլ քանի ժամանակ էր, քանի փոթորիկը չէր պայթած:

Եւ ահա Իզմիրի դէպքը: Իսմէթի մասնաւոր հրահանգին վրայ, Հալքի հաւատարիմ գործակալները կը դրդուին եւ կը փորձեն խանգարել Ֆէթհի պէյի ամենամեծ բանախօսութիւնը: Տեղի ունեցած ընդհարման ընթացքին կը վիրաւորուին քանի մը անձեր, տղայ մըն ալ կը սպաննուի:

Ամբոխը կը կատղի, բայց ինքզինքը զսպելով զինուորական խիստ շղթայի մը առջեւ, կը զրկէ տղուն արիւնոտ դիակը եւ կը ցուցնէ Ֆէթհի պէյին, պոռալով.

— Ահա՛, քուկդ է այս դիակը...

Հասկնալով խաղը, ընդդիմադիր [...]եալ կը ժպտի եւ հազիւ կը զսպէ հեծկլտուքը: Մխիթարական խօսքեր կ'ընէ, բայց կը զգայ որ ամբոխը այլ բան կը սպասէ իրմէ: Եւ անմիջապէս կը մեկնի Իզմիրէն...

Շատ չանցած, Ցառաֆչիմասէր կուսակցութիւնն ալ կը լուծուի կառավարութեան կողմէ...

ՀԻՆ ՍԽԱԼՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Զօր. Քլեման-Կռանեռու, այս խորագիրներուն տակ կը գրէ Արիոն Ֆրանսէզի մէջ (13 օգոստոս):

«Արիոն Ֆրանսէզ», գրեթէ միակն ըլլալով, ցոյց տուաւ՝ Ալեքսանտրէթի մասին Թուրքերու հետ կնքուած համաձայնութեան ողբալի հետեւանքները: Ճիշդ է որ, քանի մեր կողմէ բանակցող էր Փոնսօ, Ֆրանսայի համար սպասելի էր անձնատուութիւն մը առանց փոխարինութեան: Սանճաքը կը զոհուի, այսօր, Ֆրանքօ-Թուրք տիրակցութեան մը ներքեւ:

Ինչպէս հեգնանքով կ'ըսէր այնտեղ պանդուխտ Ալճերիացի մը.— «Թրքական ջոկատները մեզի կ'ընկերակցին»: Մենք Եգիպտոսի փորձով գիտենք թէ, տիրակցութեան մը մէջ անյողդողդ կեցողն է որ յաղթանակը կը տանի:

Արդ, Արեւելքի այս մասին մէջ, ուր մենք ընկրկումէ ընկրկում կ'երթանք, Ֆրանսացին չէ որ ամէնէն աւելի յարատեւութիւն ցոյց կուտայ: Իր բոլոր դրացիները շատ լաւ ծանօթ են այդ իրողութեան եւ կ'օգտուին անկէ: Անցեալներ Կիլիկիան էր, երէկ՝ Սինճարը, այսօր՝ Ալեքսանտրէթն ու Անտիոքը, վաղը կարգը պիտի գայ Հալէպին, յետոյ Ճէզիրէին, ուր բազմաթիւ քրիստոնեայ գաղթականներ, խոյս տալով Թուրք կամ Իրաքցի խժդժներէն, եկեր էին ապահովութիւն գտնելու մեր դրօշին հովանիին տակ:

Դժուար է գտնել այս կանխորոշ յըքումին պատճառները ուրիշ տեղ՝ քան արմատացած նահանջականութեան մը մէջ, որ, զարմանալի բան, աւելի շատ զինուորական է, քան քաղաքական: Արեւելքէն Արեւմուտք քանի մը վաշտ ու հեծելազունդ վերադարձնելու գաղափարէն մղուած — ուժեր որոնք կարգը կը պահպանեն Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ.— Ֆրանսա լաւ բան մը ըրած կ'ըլլար անմիջական ու չօշափելի զոհողութիւն մը ընելով՝ ապագայ եւ ենթադրական օգնութեան մը յուսով, վախնալով Անշլուսէ մը, Թուրքերու յանկարծական յարձակումէն Սանճաքին վրայ, ուր, իրականին մէջ, բնակչութեան մեծամասնութիւնը Թուրք չէ: Ան խորհեցաւ զինաթափ ընել Քէմալը հողային կարեւոր զիջողութեամբ մը, այն պայմանով որ Թրքական նաւահանգիստները դրուին իր տրամադրութեան տակ, ուրիշ պետութեանց հետ պատերազմի մը պարագային:

Տեսնենք թէ ինչ կրնայ շահիլ անկէ:

Երբ պետութիւն մը, ինչպէս Ֆրանսան է, սահմանափակ թիւով միայն զինուոր ունի, պէտք է ապահովութիւնը փնտռէ նուազագոյն թիւով զինուոր գործածելով: Պէտք է իր հետաւոր դաղութներուն համար ապահովէ բնական սահմաններ, որոնք դիւրաւ պաշտպանելի, բարձրաբերձ լեռնաշղթայ, դժուարանցանելի գետեր, ընդարձակ անապատներ: Արդ, Սուրիան, իր հիւսիսային սահմանին վրայ, զուրկ է բնական սահմաններէ, բացի հիւսիս-արեւմտեան մասին մէջ, ուր Ամանոսի սեպ լեռները եւ Գարա-Սուի դրեթէ անանցանելի ճահիճները անտեսապէս կը պաշտպանէին երկիրը Թուրքերու դէմ:

Ալեքսանտրէթ քաղաքն ու իր նաւահանգիստը, քաղաքական աշխարհագրութեան տեսակէտով, սուրիական են, իսկ բնական աշխարհագրութեան տեսակէտով՝ Կիլիկեան, պաշտպանուած՝ Տաւրոսի ընդարձակ ամփիթատրոնով: Կը բաւէր բռնել երեք անցքերը, պաշտպանելու եւ ամէն հրձգարկ շարժումէ զերծ պահելու համար Միջերկրականի այս Քօյինչինը, [illegible] Եգիպտոսը, զոր [illegible] համաձայնութիւնը, գործը Ֆրանքլէն Պուիյոնի, յանձնեց Թուրքերուն՝ առանց յագեցնելու անոնց ախորժակը, այլ ընդհակառակն: Այսուհանդերձ, մենք մեր մէկ ոտքը կը պահէինք Կիլիկիոյ մէջ՝ տէրն ըլլալով Ալեքսանտրէթի, որ, ճիշդ է, դէշ պաշտպանուած էր(*).

Բայց քաղաքը կոթնած է Պէյլանի կիրճին — «Սուրիոյ դուռը» — որ դիւրաւ պաշտպանելի է եւ ուր մենք կրնայինք այսօր արգիլել նուաճողին զրաւումը: Այժմ ոչ միայն թոյլ կուտանք Թուրքերուն մտնել քաղաք եւ հաստատուիլ նաւահանգիստին կողքին, զոր մենք ստեղծեցինք մեծ ծախքերով, այլեւ զանոնք կը տեղաւորենք կիրճին մէջ, որ ռազմագիտական ու կենսական կէտ մըն է: Այս կերպով, մենք անոնց առջեւ կը բանանք արշաւանքներու պատմական ճամբան եւ անոր հարաւային բերանը՝ թողլով որ Անտիոք մտնեն: Ինչպէս յայտնի է, Սանճաքը, կը տարածուի Ամանոսի երկու զառիվայրերուն վրայ, բանալին միակ ուղի ունենալով Պէյլանի կիրճը: Մէկ խօսքով՝ Երէկուան դաշնակիցը, այսօրուան մրցակիցը եւ վաղուան թշնամին կը տեղաւորենք Սուրիոյ սրտին վրայ, կտրելով Հալէպին ծով տանող ճամբան:

Աւելի աւելին՝ մենք Թուրքերուն թոյլ կուտանք դիրք բռնել Գարա-Սուի ճահիճներուն հարաւ, Գըրք Խանի մէջ, քաղաք մը զոր մենք հիմնեցինք Կիլիկիայէն փախած հայ գաղթականներուն համար, կամ այն Հայերուն համար, զորս հրաւիրեցինք այնտեղ՝ յետոյ լքելու համար: Մարդ կը տարուի խորհելու թէ մեր բանագնացները երբեք քարտէսի մը վրայ նայած չեն:

Բայց, մենք բաւականացած չենք մեր սեփական ձեռքերով բնական սահմանը աւրելով, ինչ որ վտանգաւոր նախընթաց մըն է, յետագայ հետեւանքներով, որոնցմէ օգտուելու մա[...]

[...]ափն կը խորհին Գերմանացի[...] Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրէն [...] առաջ, ծանօթ՝ Վիէնայի դաշ[նագիր] անունով, որ գործադրութեան [...] ցաւ Գ. Տը Մարթէլի միջոցաւ [...] Ֆրանսական խորհրդարանէն [...] քացուելու, Սանճաքը, իր երկ[...] իմայրերով, կը պաշտպանուէ[ր] [...] մը մարդոց կողմէ(**): Այսօր[...] զը կը խանգարէին միայն Թր[...] հողին վրայ կազմակերպուած խումբեր: Այսօր, Թուրք [...] խումբերու ներկայութիւնը [...] առաւ, եւ Թուրքերու կողքին [...] [illegible] հիւսիս ափրիկեան երեք վաշտ [...] նաձիգներ, մեքենաշարժ [...] կոց մը, առնուած՝ դրաւման [...] փոքրաթիւ ուժերէն:

Արդիւնք,— մենք մարդ չունինք պահելու համար ուրիշ [...] պաշտպանութիւնը, որ աւելի [...] ւոր է, որովհետեւ Անգլիոյ հետ յաջորդական համաձայնութ[իւններ] զայն փոխկապած են: Անիկա [...] ւային սահմանն է, Պաղեստինի, Անդրյորդանանի սահմանը: Եւ անհնօրէն ցաւալի է, նկատի [...] նելով Մեծն Բրիտանիոյ հետ այժմու յարաբերութիւնները.

1929ին, Պաղեստինի առաջին [...] բռնութեան ժամանակ, Ֆրան[սա] կատարեալ ուղղամտութեամբ զօր չզատաւ ինք Անգլիացիներու [...] մէ, 1925ին, Տիւրզիներու եւ Պա[...] կոսի ըմբոստութեան ժամանակ, Ֆրանսա ինքնաբերաբար եւ ամ[...] փակեց իր հարաւային սահմանը [...] պէս արգիլելով որ ըմբոստ խոյան[...] սպառնան Պաղեստինեանկայ[...] րապետութեան եւ Սուրիայէն օ[գնութիւն] ստանան: Այդ [...] բաղդատաբար դիւրաւ պաշտպան[ելի] էր, որովհետեւ Գ. Փոնսօ դեռ [...] յիական Անդրյորդանանին [...] անապատին հիւսիս եղերքը [...] ծուէններու գիծը, որ այն ատեն [...] կազմէր սահմանը եւ մեզի կարե[լի]ութիւն կուտար փոքրաթիւ ուժեր[ով] պաշտպանելու եւ հսկելու: Այդ [...] ւով՝ մենք Անգլիացիներուն կ'ընծայէինք մեծ ծառայութիւն մը, [...] խոստովանեցաւ այն ատենի մարզ[...] նը, Սըր Ջէնսըլըր, իր հեռաւոր[...] ներով,— «Մենք մեզի [...] ժեցանք ատահակներու նման, [...] դուք մեզի հանդէպ չարժեցա[ք] մարդու պէս»:

Քաղաքական սխալներու հետեւ[անք]ները երբեք չեն ուշանար: Վիէնն[այի] դաշնագրով, թոյլ տուինք որ հակա-Ֆրանսական ազգայնականները [...] տատուին Դամասկոսի մէջ: Փոնս[օ]ի դաշնագրով, մեր բնական սահմանները փոխարինեցինք արուեստակ[ան] սահմաններով որոնք յենակէտ չուն[ին]: Մեր տրամադրելի ուժերուն մեծ [...] որ սահմանեցինք զրկել Սանճ[աք] «Թուրքերուն ընկերակցելու համար»: Եւ հիմա ուժեր չունինք արգիլ[ելու] համար մարդու եւ նիւթի այն օգ[նու]թիւնը որ կ'ըլլայ, մեր հարաւի [...] սահմանէն, Պաղեստինի ըմբոստ[ներ]ուն: Իսկ Անգլիացիները, որոն[ց] բիչ հոգեր ունէին, առիթուեցան [...] կարծեսէ Թէլերու պատուաբ մը [...]

(*) Արեւելքի մէջ կը պնդեն թէ Փուայօ գիւղին ու կայարանին միջեւ սահմանը ճշդուեցաւ այն պահուն, երբ Ֆրանքլէն Պուլյոնն արթնցաւ Ատանայի շոգեկառքին մէջ: Արդարեւ, միայն դիպուածն է որ կ'արդարացնէ այդ ընտրութիւնը, որ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը կը դնէ երկարաձիգ թնդանօթին հարուածին տակ: Աւելի աւելին, Ճէզիրէի մէջ, նոյն բանակցողը իբրեւ սահման ընդունած էր երկաթուղին...

(**) 1930ին, Արեւելեան ջոկատ[ի] երկու թեթեւ հեծելագունդ, [...] պահակներու հեծելագունդ մը [...] սպիտակ զօրքի վաշտ մը, բոլոր[ը] սուրիական խումբեր՝ առանց մէկ [...] տիկ զինուորի, որ ֆրանսական [...] նակին պատկանէր:

[illegible] (2)

ՁԷՅԹՈ՛Ն ՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՖՈՐ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Կային հոն Քիւրտեր, խոշոր քիթով, ծուռ շրթունքով եւ կատաղոտ, որոնք շատ քիչ կը խօսին եւ ու եւ առանց կը շարժին տարածաններու ամբոխին մէջ՝ խոշոր դանակներով: Այդ Քիւրտերը բան մը չեն ըսեր, բայց շատ մութ կ'ընեն:

Բարձրահասակ, սեխասեր Չերքեզներ, երբեմն մօրուքով մառանչաւէ դաշոյններ կուրծքերուն՝ կը շրջագային զառոզաբար, կարծես իրենք միայն ըլլային պատմութեան ժառանգները, բայց կը նուաստանային Թուրքերուն առջեւ, որոնք առանց մեծութիւն կ'իշխէին ամէնքին վրայ, որովհետեւ ինչ որ ալ ըլլայ Թուրքը յաղթող մըն է: Ամէնէն աղքատ Թուրքը ծառան անգամ իր ցեղին գիտակցութիւնն ունի, եւ հաստատապէս համոզուած է թէ ինք իշխող մըն է՝ պարտուած իշխանին վրայ: Թուրքի մը հետ վարուած ատեն ս եւ է մէկը պէտք է նկատի ունենայ այս պարագան:

Ոսկը եւ ես այս ամբոխին սիրահարեցանք եւ մեծ կամարաձեւ տուռքին վրայ սենեակ մը փորձեցինք:

Սենեակին պատերուն վրայ տեսանք կարմիր հետքեր, ուր մլուկներ սպաննուած էին հողաթափի կրունկներով, սրինին բարկացող տէրերուն կողմէ, բայց մենք չքեղութիւն չէինք փնտռեր, եւ շուտ մը մեր դոյքերն ու միջատասպան գործիքը պանդոկէն հոն փոխադրեցինք:

Բակին կից սրճարանին մէջի ձիերը իրենց կուրծքերուն մեր քունը յաճախ խանգարեցին:

Վարը գլխաւոր դրան մօտ հաստաբարկաց սենեակը զացինք եւ դուռը քիչ մը հրեցինք: Մարդիկը որոնք անցած էին կոնակները անոր կոթնցուցած, տեսնուած էին ծռիլ, մէկ հոգի մը դժուարաւ ներս մտած ատեն: Տեսանք գլուխներու, գլխարկներու եւ դէմքերու ծով մը:

Ուրիշ մարդկային արարածի սեղմուիլը տախտակամածին վրայ արդէն նստած այս բազմութեան մէջ՝ անկարելի կը թուէր, ոչ ալ ս եւ է ձայն լըսելի էր այդ բարեկամին մէջ: Բայց Բարեկամը լուեց եւ մեզի տեղ բացին, — պատին դիմացի պատուոյ տեղերը, շնորհիւ մեր մաքուր հագուստներու եւ ազգութեան: Սեղմուած նստանք ընդմէջ հոտած եւ խղճոտած թուրքէ վերարկուով Վրացիի մը եւ ուրիշ մարդու մը, որ Պարսիկի կը նմանէր բայց առաւելապէս Ֆրանսերէն կը խօսէր: Իր եռեւ ուրիշ Պարսիկներ ալ կային, որովհետեւ իմացայ թուլ բառը, որ դրամ կը նշանակէ:

Օդը բաւական զեղեցիկ էր, բայց ընդհանուր կարծիքն այն էր թէ հաստարար Տաւրոսեան լեռներուն վրայ ձիւն կը տեղար, եւ յաջորդ օրը լեռներուն եւ ծովուն միջեւ անձրեւ պիտի գայ, դժուարացնելով եւ վտանգելով լեռներուն ու ճամբաներուն անցքը:

Ուստի աշխարհի ծայրերէն եկած այս զարմանալի մարդիկը համակերպեցան հանգիստ մը նախել, մինչեւ որ երկրին բարկութիւնը անցնի: Բայց այդ կարծիքը իրականութեան չէր համապատասխաներ, այլ հաստատուած էր անորոշ ենթադրութեան վրայ:

Խաներու մասին լաւ ծանօթութիւն ունեցող մարդիկ, փորձառութիւնով կը սորվին իրականութիւնը զուշակել, մտիկ ընելով մշտափոփոխ ասեկոսը: Մենք իրական բան մը իմանալու յոյսը չունէինք, կարծես նստած հնօրեայ թատրոնի մը մէջ, կը դիտէինք մեզի անծանօթ լեզուով կատարուած խաղարկութիւնը, որուն մէկ չնչին մասը կը հասկնայինք, մեծ մասն ալ կը կորսնցնէինք:

Հոն մէկը կար որ անմիջապէս ուշադրութիւնս գրաւեց: Ան կը նմանէր եւ հագուած էր Ռուսի նման, մարդ մը ձիաւորի տարազով (high-bridged), պատկառազդու եւ կոր քիթ, ոչ այնքան խոշորակազմ՝ ինչպէս կը ցուցնէր իր աշխարհի մորթէ վերարկուն, այլ վառվռուն եւ զօրաւոր, հրաբորբ ու մշտաշարժ աչքերով: Երբեմն ասոր-րէն կը խօսէր սենեակին ծայրը մեր ալ կողմը, եւ իր մօտ նստող մէկուն մը հետ, բայց առնուազն վեց օտար լեզուներ կը գործածէր, ինծի չէ թէ դիմացինը ախորժէր կամ ոչ: Իր հաճելի ձայնը առաւելութիւն կուտար յստակօրէն արտաբերելու իր խօսքերը՝ այդ անվերջ աղմուկին մէջէն:

— Սա մարդը ի՞նչ ազգէ ըլլալ կը կարծես, հարցուցի Ոսկին պոռալով, որովհետեւ թէեւ ան քովս նստած էր, բայց աղմուկէն բան չէր իմացուեր:

—Էրմէնի, ըսաւ, Ռեւլինետեւը նըստող Թուրք մը, եւ բարկութեամբ թըքաւ, կարծես հայ բառը բերանը պըղծած ըլլար:

Բայց կոր քիթով այդ մարդուն Հայ ըլլալուն վստահ չէի: Ինքզինքը բոլորովին կեանքի հաճոյքներուն տուած կը նկատուէր եւ Թուրքերու ներկայութեան կը խնդար անվեհեր:

Այդ օրերուն շրջանի Հայերէն շատեր սխուր էին:

Ոսկին ուշադրութիւնը դարձնալ անոր վրայ հրաւիրեցի:

— Ի՞նչ կը խորհիս իր մասին:

— Դիմացի անկիւնի հանդարտ խումբին կը պատկանի: Գնչուներ են անոնք, բայց պիտի ըսեմ որ ինքը չէ:

— Ան, ինչպէս միւսները ճինկան (չինկանէ) են, ըսաւ մէկը քովէս անգլերէն լեզուով, եւ նայեցայ Պարսիկին սեւիւ գորշ աչքերուն մէջ: Ճինկանները պարզապէս փողոցի գողեր են, յաւէտ որպէս լուսաբանութիւն:

— Բայց ի՞նչ ազգէ են:

— Ճինկանը ամէն բան կրնայ ըլլալ: Անոնք մասնաւորաբար իրենք զիրենք Ռոմանի կը կոչեն, մենք կը կոչենք Ջինկարի. Վստահելի ժողովուրդ չեն, թէեւ...

Որակումին ի զուր սպասեցի, ան կա պարզապէս ուսերը թօթուեց, ըսելով թէ վատ յատկութիւններ ժողովուրդին մէջ իմաստ չկար: Բայց [...] բաւականացած չէի սակայն: Անոնք աւելի թխագոյն էին եւ աւելի [...] քան այն մարդը որ զիս հետաքրքրէր, եւ ունէին վճռականութենէ զուրկ անմեղ աչքեր: Մինչդեռ մարդը [...] կը դիտէր ունէր գորշագոյն եւ [...] տարիք աչքեր, եւ անոնց հակառակ ըլլալով, ունէր երկար եւ բարակ ձեռներ, իսկ իր շարժուձեւերը՝ անմեղ[...]: Վստահ էի որ Հրեայ չէր, Սուրիացի եւ ոչ ալ Քիւրտ:

— Էրմէնի, էրմէնի, ըսաւ Թուրքը [...] ուշադրութեամբ զիս դիտելով [...] դարձեալ թքաւ: Աս մէկը [...] Միւսները պարզ չուներ են:

(Շար.)

Վրիպակ.— Երէկուան առաջին [...] դին մէջ, Տարօնը կարդալ Տարօնն

...ան գաւառին մէջ, 8 քիլոմեթր խոր եւ ...ն քիլոմեթր երկար, զոր իրենց ձգել... ինչպէս միշտ, առանց փոխարինելու. Այդ գաւառին անունը կը պատշ... Ալեքսանդրէթի զօրքերով, ...ոնց պակասը կը զգան ուրիշ տեղե... մէջ: Այն առաւելութիւնը զոր ...ր չէին ձեռք ձգած ըլլալ, ի վեր... 1931ի դաշնագրով, այժմ ...րենց դէմ կը ցցուի, բայց եւ պատր... ...ի կը ծառայէ հակաֆրանսական ...երբերուն՝ ըսելու համար թէ մենք ...ինք Պաղեստինի ըմբոստներուն ... կամ, առնուազն, թոյլ կուտանք որ ...նոնց օգնեն Դամասկոսի իրենց մերձ...ակիցները: Աւելի ճիշդ չէ, բայց, ...ամբողջական է: Ու կը վնասէ այն ...համաձայնութեան, որ ...աւարելով ... անելի քան երբեք անհրա... է արեւմտեան երկու մեծ պե...թիւններուն՝ Միջերկրական ... Հասարակաց շահեր, հասարա... ...ոց վտանգներ, հասարակաց թշնա...ներ:

Մէկ խօսքով՝ մենք ամէն տեղ եւ ...ս գացինք, աւելի լաւ ցանկելու հա...

Այս սարսափ վտանգներուն առջեւ, ...ինչ արժէք ունի մեզի համար ֆրանք... ...թուրք համաձայնութիւնը, որուն ...ախարկութներն են կարգ մը կիսապաշ...ոնական թերթեր:

Թրքական նաւահանգիստներու օգ... ...ագործ՞ մը: Աւելի լաւ էր, ու այժմ ...ալ է կազմակերպել կատարելապէս ...մրագուած նաւակայան մը, սուրիական Տրիպոլսոյ մէջ, քարիւղատար խողովակներու ֆրանսական ճիւղին եւ ...մար երկաթուղիին ծայրը:

Թուրք բանակին օժանդակութի՞ւն... Այդ բանակը, որ աղջիկն է ֆոն Տէր Կոլցի կողմէ մարզուած 1914ի բանակին, կը մնայ որոշապէս հակաֆրանսական մտայնութեամբ թրծը...ած: Իր յարձակողական արժէքը մի... ...ակ է, բարեբախտաբար: Մենք զայն ...աւինք դ'ընծայէս՝ 1921ին: Եթէ Թուրքը ծայրայեղ տոկունութիւն ցոյց ...տալ, կրաւորական պաշտպանութեան մէջ՝ երբ ճակատէն յարձակում կը կրէ (Միլ, Եաթրլ, Փլէվնա, Տարտանել), ոչ՛ն տեղ անկարող եղած է յարձակողական կռիւի մէջ, իր վարիչ ...երին միջակութեամբ եւ անզրա...գաձիկ գործունէութեան դանդաղու...թեան համար: Աթաթիւրքի բանակը անչուշտ շատ տարբեր է Սուլթաններու հին բանակէն: Ան կ'ապրի այն զաւթողականներուն վրայ, զորս քաղաքական տղաքը ու նիզակակիցները՝ իրենց հին ճնշում կամակորութեամբ կուռելով իրենց թշնամիներուն դէմ, որոնք այնքան կուրացած էին, որ ...ինչ չըրին զանոնք հարուածելու իրենց կողերէն:

Թրքական բանակը շատ մեծ յառաջդիմութիւններ ըրաւ 1921էն ի վեր, այդ մասին ոչ մէկ խօսք, բայց դեռ երկար ժամանակ պէտք է վարիչ տարրեր կազմելու, հինցած աւանդութիւններն արդիացնելու համար ինչպէս նաեւ օրէնքի ռազմավարական կարողութիւն մը որ չէ զարգացած իրենց մէջ: Մենք Թուրքիան կը ճանչնանք համաձայն այն առասպելներուն, որոնք մշակուած են տաղանդաւոր գրագէտներու կողմէ, բայց որոնց տաղանդին զոհեցինք Կիլիկիան, վախնամ զոհենք նաեւ ամբողջ Հիւսիսային Սուրիան:

Ի՞նչ ընել, ուրեմն:

Ձեռք զնել արեւելքի վրայ, մերժելով Վիէննայի դաշինքը, վերստին կեանքի կոչելով տեղական ինքնավարութիւնները (Ճէպէլ Տրիդ, Ալէվինէր, Ճէզիրէ): Ամուր դիրք մը բռնելով՝ մենք կրնանք գտնել արժէքաւոր օժանդակներ այդ պատերազմիկ բնակչութեանց մէջ, որոնք ոչ Դամասկոսի հետ հաշտ են, ոչ ալ Էնկիւրիի:

2.— Արգիլել Ալեքսանտրէթի հանրաքուէն, կամ, առնուազն, արգիլել որ խաղի ենթարկուի ան՝ ի յաջողութիւն Թուրքերուն ապօրէն երեսփոխաններու, Թուրքերուն աւելի քան կէսը, քանի որ Թուրքերը ամբողջ բնակչութեան տասնառնել 40 առ հարիւրը կը կազմեն: Այսօր, քրիստոնեաները կը գաղթեն վերստին չիյնալու համար թրքական լուծին տակ, ու, միաժամանակ, Թուրքերը արուեստական կերպով հոն կը բերեն հայրենակիցներ, չինծու մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգելու համար:

3.— Իբրեւ առաջին արգիլենք անգլիական արքայական ամուլին այցելութեան՝ հաստատել մեր անգամ գործակցութիւնը բրիտանական իշխանութեանց հետ, մարելու համար Պաղեստինի մէջ բռնկած հրդեհը, որ կը ըսպառնայ տարածուիլ մինչեւ երէկ մեր դրամաւ ներքեւ գտնուած հողամասերուն վրայ: Հետեւաբար, Անգլիացիներուն առաջարկելու կիսանկեալ օգնութիւն մը: Բայց, ոչ թէ վասն ոչինչի: Do ut des. Հետեւելով մէկուն այն առածներէն, զորս իրենք շատ խատօրէն ի գործ կը դնեն:

Այդ օգնութեան փոխարէն, որ շատ պիտի նուազեցնէ ծանր դժուարութիւնները ուր գիրենք նետեց սիոնականութիւնը, իրենցմէ պահանջենք մեզի վերադարձնել նախկին սահմաններ, որոնց պաշտպանութիւնը աւելի դիւրին է քան այժմու սահմաններու պաշտպանութիւնը:

Մեր հեղինակութիւնը պիտի շահի ատկէ: Բայց, աւելի պիտի շահի իրենց ապահովութիւնը: Ոչ թէ Ֆրանսացիները, այլ ըմբոստ խալամներն են, որ շատ մը առիթներով, կտրած են ու կը սպառնան կտրել քարիւղատար խողովակներու ճիւղը, որ Իրաքի քարիւղը կը տանի Հայֆայի անգլիական նաւահանգիստը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈԼՍԷՆ

Այց մը փրոֆ. Եարկային

Օգոստոս 7ի կիրակի առաւօտ ճամբայ կ'ելլենք Պուքրէշի Հայոց եկեղեցիի բակէն դէպի Վըլէն - տէ - Մունթէ, Պուքրէշէն 90 քիլ. հեռու, ուր կը գտնուին Փրոֆ. Եորկայի ամառնային համալսարանը, տպարանը, մատենադարանը, թանգարանը, աղջկանց ուսումնարանը ու բազմաթիւ մեծ ու փոքր մշակութային հիմնարկութիւններ, որոնք բոլորն ալ հիմնուած են Եորկայի ջանքերով ու կ'ապրին ու կը յառաջդիմեն:

Ծանօթ է փրոֆ. Եորկա իբրեւ գիտնական, քաղաքական գործիչ եւ բարեկամ հայ ժողովուրդի: Պզտիկ վերյիշում մը, սակայն, մոռցողներն եւ դեռ զինքը չճանչցողներուն համար:

Ծնած է 1871ին Պոթուշանի մէջ, ուր հայկական հոծ գաղութ մը կ'ապրէր: Իր մանկութիւնը անցուցած է հայկական թաղի մը մէջ ու իր ընկերները եղած են Հայեր: Շուտով կ'աւարտէ համալսարանը եւ իր 24 տարեկանին զինքը կը տեսնենք Պուքրէշի համալսարանի ուսուցչապետ: Անկէ վերջ իր գերելքը կ'ըլլայ արագ: Ան պատմաբան է եւ հռետոր ու լրագրող, դասախօս, գրագէտ ու քննադատ:

Տիտան մըն է ան որ ապառաժէ կուրծքը ուժով բռնած կ'աշխատի յառաջ տանիլ իր երկիրն ու ժողովուրդը: 1931ին վարչապետ էր, այդ օրերուն էր որ հայկական թեմը վաւերացուեցաւ մասնաւոր օրէնքով մը, խորհրդարանէն անցնելով:

Այսօր ան Ռումանիոյ ամէնէն աղդեցիկ մարդն է: Իբրեւ Արքայական խորհրդական, առանց նիւթական վարձատրութեան, Եորկայի կարծիքը կ'իշխէ ամէն տեղ, եւ Կարոլ Թագաւորը հօր մը պէս կը յարգէ անոր գաղափարները, գիտնալով թէ ան այն քիչերէն է, որ միայն իր ժողովուրդին շահերը նկատի կ'առնէ:

Աշխատանքի եւ անսպառ ուժի շտեմարան մըն է 70ի մօտ այս գիտնականը:

Այսօր, օգոստոս 7, Վըլէնի մէջ Հայկական Օրը կը տօնուի, պարերով ու գեղջուկ երգերով: Ներկայ են հարիւրաւոր ուսանողներ, ուսուցիչներ, ուսուցչապետներ, բոլորն ալ անհամբեր կը սպասեն գիշերուան՝ ներկայ ըլլալու համար հայկական հանդէսին: 100ի մօտ ալ Հայեր կան այսօր Վըլէնի մէջ. եկած ենք «Կոմիտաս» երգչախումբով եւ ազգ. վարժարանի պարուհիներու խումբով: Քիչ մը Հայաստան եղած է այսօր Վըլէնը: Գ. Միրունէնկոյ բարեւեն ռամիկաններ ու գիւղացին, ուսանողն ու ուսուցիչը, ան ծանօթ է բոլորին: Վըլէնը Միրունին որրանն է, հոն ան ինքզինքը իր տունը կը զգայ ու իր շնորհիւ է որ ամէն տարի կը տօնենք Հայկական Օրը Վըլէնի մէջ:

Ժամը 11ին ներկայ կ'ըլլանք Եորկայի գրած մէկ նոր թատերախաղի փորձին, բաց օդի մէջ: Առաջին անգամն է որ փորձը կ'ըլլայ Ռումանիոյ մէջ բացօդեայ թատրոնի: Պուքրէշէն հրաւիրած են հարիւրաւոր հիւրեր, լրագրողներ, ուսուցիչներ եւն.:

Փորձին ներկայ ենք նաեւ երկուհայեր, Միրունին եւ ես: Փրոֆ. Եորկա ինք է որ կը կառավարէ փորձը, ազգ. թատրոնի բեմավարը բովին քովը կեցած անոր հրամանները մտիկ կ'ընէ ուշադիր:

Ծաղի ընթացքին գեղջկական պարեր կան: Փրոֆ. Եորկայի փափաքին համաձայն կը պարեն հայ օրիորդները, որոնք իրենց նազելի եւ գեղեցիկ շարժումներով եւ հայկական երգերով հիացում կը պատճառեն փրոֆէսէօրին, որ ի տես հայկական բազմերանգ եւ հմայիչ տարազներուն կ'աղաղակէ.

— Միրունի, չէք կրնար երեւակայել զուք Հայերդ թէ ինչքան գեղեցիկ տարազներ ունիք:

Երեք ժամ կը տեւէ փորձը որու ընթացքին փրոֆ. Եորկա առանց յոգնելու կը վազէ, կը հրամայէ ու կը սաստէ մեծահամբաւ դերասաններն ու բեմավարը, որոնք կամ իրեն դերերը լաւ չէին սորված եւ կամ կ'անդիտանային զանազան մանրամասնութիւններ: Փորձէն վերջը, փրոֆ. Եորկա դառնալով իր բարեկամին, կը կատակէ.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, այս բոլորին վրայ լաւ ալ բեմավար կ'ըլլամ, եւ ո եւ է կի՛ մէջ անօթի չեմ մնար, քանի ...ցիտեմ նախկապես ալ ըլլալ: (Կրօնաւորի դերը ցոյց տալով դերասանի մը:)

Նոյն ժամուն Գ. Գրիգոր Զամպաքճեան, գեղարուեստական քննադատ եւ թանգարանի տէր, ռումաներէն դասախօսութիւն մը տուաւ ամենամեծ նկարիչ Կրիկորէսքուի մասին:

Գիշերը նուիրուած էր ամբողջովին հայկական հանդէսին, խառն բազմութեամբ մը, որուն մեծ մասը սրահէն դուրս կը մնայ: Կարճ բանախօսութիւն մը, որուն կը յաջորդեն հայկական երգերն ու պարերը, որոնք ներկայ հասարակութեան վրայ խոր տպաւորութիւն կը ձգեն: Ռումէն հիւրերը ոգեւորուած ծափահարէին: Շատ մը պարեր ու երգեր կրկնուեցան:

Փրոֆ. Եորկա յայտնապէս յուզուած կ'երեւար եւ թուղթի մը վրայ գրի առաւ իր նախնիքներու անունները Թուականի կարգով ու ընդգծեց այդ շարքին մէջ անուններ ինչպէս՝ Կարապետ, Մանուկ եւն. որոնք հայկական ծագում ունէին:

Այսպիսի ոգեւորիչ եւ յուզիչ տպաւորութեան տակ մեկնեցանք Վըլէնէն, միասին տանելով գեղեցիկ յիշատակը փրոֆ. Եորկային:

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԵՆՔ

Աքէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Օգոստոս).

— «Համայնավարութիւնը մեր մէջ մուտք գործելէ առաջ ալ, կուսակցական վէճեր եւ պայքարներ ունէինք, բայց ճակատագրական պահուն, ինչպէս ընդհանուր պատերազմին, կրնայինք զսպել մեր ջիղերը եւ հաւաքական շահերը զոհել ազգին ու ընդհանուրին բարօրութեան:

Այսօր, զոհողութեան այդ ոգին կը պակսի մեզի: Այսօր, երկու ազգ, երկու ժողովուրդ կազմած ենք: Իրարու չենք հանդուրժեր, իրարու չենք մօտենար եւ իրարմէ փախուստ կուտանք:

Ընդհանուր պատերազմին, մեր հաւաքական վիճակը համեմատաբար աւելի լաւ էր, բայց եւ այնպէս, կրցանք եղբայրական համերաշխութեան մթնոլորտ մը ստեղծել եւ ձեռք ձեռքի տուած աշխատիլ մեր դատին ու մեր գոյութեան ապահովութեան համար:

Այսօր հազար կտորի վերածուած ենք, Փիւնիկեցիի եւ Նիւթականի պէս ապառած ենք, մեր ոտքին տակի հողը կորսնցուցած ենք ու կը գտնուինք կորսուելու եւ ստորանալու վտանգին առջեւ, բայց մեզմէ ոչ մէկը կը մտածէ գործակցութեան եւ համերաշխութեան մասին:

Այսօր ալ նոյն կուսակցութիւնները կը գործեն մեր կեանքին մէջ, նոյն ղեկավար դէմքերը ուղղութիւն եւ չափ կուտան զանգուածներուն, բայց նոյն ոգին գոյութիւն չունի:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ, օտար ուժ մը՝ համայնավարութիւնը, մեզ թշնամացուց, մեր մէջ դէչ բնազդներ արթնցուց, ազգը բաժնեց երկու ճակատի, մէկը լաւքեց միւսին դէմ, եղբայրը զինեց եղբօր դէմ ու մեզ վերածեց ինքզինքը կառավարելու անկարող ամբոխի մը, որ կոյր ատելութիւնով կը սնանի միայն:

Ահա թէ ինչո՛ւ, երբեմն հոս ու հոն, խռովութիւններ կը պատահին, դաշոյններ կը մերկացուին, արիւն կը հոսի եւ ատերներ կը դրդուին մեր գործերով:

Հայ ժողովուրդը կորսնցուց իր բարոյականը, կորսնցուց իր հոգեկան առաքինութիւնները, համայնավարութեան տնաքանդ ազդեցութեան տակ:

Համայնավարութեան կատարած աւերածները գիրի մասին կանդուածները ամէն ոչինչ գիտեն, իսկ գիտցողներու թիւն ալ շատ քիչ է: Աւրոր պատճառն ալ այն է, որ համայնավարութիւնը իր ցուցատախտակը չներկայանար, իր գոյութիւնը զգալի չի դարձներ, այլ զանազան խողովակներ կ'օգտագործէ եւ անոնց միջոցով կը քալեցնէ իր խօսքը:

Երէկ, հօկերն էին այդ խողովակները, այսօր, նոյն կազմակերպով եւ նոյն նպատակով, բայց տարբեր անուններով գործող միութիւններն են, որոնք գործիք դարձած են համայնավարութեան ձեռքին մէջ: Ու այնքան ատեն, որ մեր ժողովուրդը իր գոյութեան ղեկը իր ձեռքին մէջ չկեդրոնացնէ եւ իր յոյսերը դնէ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան վրայ, գաղութահայութիւնը հանգիստ եւ խաղաղ օրեր պիտի չտեսնէ:

Մեր մէջէն պէտք է վտարենք օտար ուժերը, ըլլան անոնք կարմիր, գեղին թէ կանաչ: Մենք պէտք է մնանք մեզի հետ, մենք մեզի: Զատուինք արտաքին ազդեցութիւններէ, չհաշուենք օտար ուժերու վրայ: Օտարը օտար է միշտ: Օտարը միշտ թշնամի է մեզի: Օտարը միշտ շահ ունի մեզ պառակտելու եւ մեզ երկու ճակատի բաժնելու մէջ:

Եթէ հասկնանք այս տարրական ճշմարտութիւնը, մեր ատելութիւններն ու հակակրութիւնները ձիւնի պէս պիտի հալին ու եղբայրական ոգին շուտով պիտի նուաճէ մեզ, ազգին ու ժողովուրդին ծառայելու առողջ գիտակցութեան ճամբան բանալով:»

Հ. Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

ՎԱԼԱՆՍ (յապաղած).— Կէս գիշեր էր արդէն, երբ հասայ կայարան: Նախամուտի ընդարձակ սրահին մէկ անկիւնը, քանի մը թխադէմ երիտասարդներ, մաքուր հագուած, կանգներ էին շրջանակի մը առջեւ, սպասելովՓարիզի ճեպընթացին: Հ. Ս. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին ներկայացուցիչներն են, որոնք նկատելով որ պիտի չկրնան լինէին միանալ Փարիզի ճեպընթացքին, ժամանակէն առաջ Վալանս հասած կը սպասէին:

Քառորդ ժամ ետքը մեր շրջանակը սկսաւ լայնալ Ռոմանի եւ Վալանսի նոյնքան փառաւոր ընկերներով, որոնց մէջ կը գտնուէին այնպիսիներ որ առաւօտեան ժամը 5.30ին գործի պիտի սկսէին:

Կեդր. Վարչութիւնը իր արշաւին համանակեց կ'ընէր Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ ճամբուն վրայ գտնուած մասնաճիւղերը, զանոնք համախմբելով Վալանս, իր հիմնարկութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ:

Ժամը մէկը 37 անց, հասաւ շոգեկառքը, եւ ճամբորդները ոտկաւաթիւ ըլլալով, դիւրութեամբ գտանք, Փարիզի մեր ընկեր-ընկերուհիները, առաջնորդութեամբ Շ. Նարդունիի: Ջերմագին ողջագուրումներէ վերջ, խմբովին գացինք Օթէլ Սէն Ժաք, ուր նախապէս Վալանսի տղաքը սենեակներ վարձած էին:

Երկուշաբթի առաւօտ, 15 օգոստոս պանդոկի ընդարձակ սրճարաններուն ու դուրսը սեղանները բռնած էին Վալանսի հիւրասէր երիտասարդները, շրջապատելով Փարիզի, Ռոմանի եւ Լիոնի ընկերները: Կը բացակայէին Մարսէյլի եւ Վիէնի տղաքը:

Ժամը 9ին Վալանս հասաւ Վիէնի մասնաճիւղը իր համակիրներով, օթոքար մը լեփ լեցուն, 38 հոգի, առանց հաշուելու պզտիկները, Օթաքարին առջեւ կը ծածանէր մերպաշտանլիոնադոյնը երիզուած ոսկեհիւս թելերով: Ոգեւորութիւնը սահման չունէր, երբ սկսաւ փոխուիլ օդը: Քիչ վերջը անձրեւ եկաւ, սակայն խանդավառութիւնը բնաւ չթուլցաւ: «Դէպի ակումբ», կը պոռային ամէնը: Որոշուեցաւ դաշտահանդէսը փոխել խնջոյքի: Մինչ անձրեւը կը տեղար, ազգային եւ յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին Դաշնակցութեան Սիամանթօ ակումբին ներսը եւ դուրսը: Օգոստոսը կարծես փետրուարի փոխուած էր, սակայն երկար չտեւեց, կէս ժամ վերջ ոչ միայն անձրեւը դադրեցաւ, այլեւ տաքարեւ մը սկսաւ թափանցել ամէն կողմ «Բոյրոր դաշտ» արդյունաշանին վրայ, Վիէնցիներուն օթօքարը ճամբայ ելաւ: Մէկ ժամ ետքը Սէն Փէրէի գեղեցիկ անտառին ամէն կողմը բազմութիւնը բռնած էր:

Հանդէսին պաշտօնական մասը սկըսաւ ժամը 3.30ին: Օրուան նախագահին՝ Արքէն Տ. Սարգիսեանի բացման խօսքէն եւ Զոմի Արաքս երգչախումբի խմբերգէն վերջը, երգեց Օր. Նշիկեան: Ապա գեղեցիկ արտասանական «ֆանթէզի» մը արտասանեց ընկ. Ե. Գրիգորեան, «Ես կարգուիլ կ'ուզեմ», որ վերջացաւ բուռն ծափերով: Ժողովուրդին ստիպումովը ընկ. Գրիգորեան ուրիշ «ֆանթէզի»ով մը նկարագրեց այր եւ կնոջ լաւ եւ գէշ կողմերը:

Ժամանակը ուշ ըլլալով, խօսքը տրուեցաւ ընկեր Շ. Նարդունիի, որ մօտ մէկ ժամ լարուած պահեց ունկնդիր հասարակութիւնը, բացատրելով այս նոր ձեւի արձակուրդներու եւ արշաւախումբերուն առաւելութիւնները եւ յիշելով պատմական դրուագներ: Այս առթիւ յորդորեց օգտուիլ Ֆրանսայի արդի բարենորոգումներէն, արձակուրդէն որ այնքան անհրաժեշտութիւն մըն է:

Ցետոյ աճուրդի դրուեցաւ շիշ մը ճերմակ գինի եւ Վալանսի հուշակաւոր կարկանդակը, կնքահայրութեամբ Գ. Մկրտիչ Դաւիթեանի: Կէս ժամէն աճուրդը բարձրացաւ 550 ֆրանքի: Ներկաներուն փափաքին համաձայն, կարկանդակը բաժնուեցաւ փոքրիկներուն: Ցեղափոխական եւ ազգային երգերը միշտ կը թնդացնէին շրջակայ բլուրները: Ուշ ատեն բազմութիւնը բաժնուեցաւ դաշտէն, տանելով իր հետ հայրենիքի ոգին ու կարօտը:

Ցաջորդ օրը արշաւախումբը այցելեց Վալանս քաղաքը եւ արուարձանները, մասնաւորապէս հայկական ագարակ մը ուր մեր հիւրերը պատուեցին վարունգով եւ ձմերուկով: Համաձայն Հ.Ս.Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղին կարգադրութեան, նոյն օրը սարքուած էր, ի պատիւ հիւրերուն, սեղան մը, ֆրանսական ճաշարանի մը մէջ: Ճաշը սկսաւ 8.45ին, սեղանապետութեամբ Ե. Գրիգորեանի: Առաջին անգամ էր որ Վալանսի մէջ Զոմը կը կազմակերպէր նման հաւաքոյթ մը: Երգեց Տիկին Գրիգորեան, յաջորդաբար խօսք առին Վալանսի Զոմի մասնաճիւղէն, Ա. Տ. Սարգիսեան եւ Ե. Գասեան, մանուշին վրայ նուագեց Գ. Գէորգ Քիրէճեան, Լիոնի մասնաճիւղէն խօսեցաւ Սողիկեան, յետոյ երգեց Բիւզանդ Պալեան (Ռոմանէն), Գ. Ղազարեան ըրաւ քանի մը կատակերգութիւններ (Լիոնէն): Երգեցին Ց. Տ. Յովհաննէսեան եւ Օր. Բարսեղ: Ցետոյ խօսք առաւ Գ. Մկրտիչ Դաւիթեան, իսկ Յակոբ Կոշկակարեան պարզեց Զոմի գործունէութիւնը Վալանսի մէջ: Ընկեր Վահրամ Գասպիկեան խօսեցաւ երիտասարդութեան կազմակերպութեան եւ նոր սերունդին փրկութեան մասին, աւելցնելով որ առաջին Զոմը այդ ուղղութեամբ բաւական ճամբայ կտրած է,— պայպայը Մարզականը որ նախանձը կը շարժէ ֆրանսական ֆութպոլի խումբերուն: Խօսեցաւ նաեւ Զոմի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ Համբարձում Յանէտանեան: Վերջին խօսողն էր Շ. Նարդունին: Սեղանը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 11.30ին:

Ցաջորդ առաւօտ արշաւախումբը մեկնեցաւ Կրընոպլը: Վերջին հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ հինգշաբթի գիշեր: Ռոման:

*** Վերջին գիշերն է, 18 օգոստոս, կրկին Օթէլ Սէն Ժաքի առջեւը լեցուած է երիտասարդութիւնը: Բոլորս մէկ ճամբայ ելանք դէպի կայարան, ուր ողջերթի եկած էին աւելի քան 25 ...

Շատ յուզիչ էր, վերջապէս բաժանումը: Քանի մը կրակոտ տղաք կառաշարին հետ կը վազէին, եւ մինչեւ կառախումբին անհետանալը դեռ կը շարժէին գլխարկները:

Այսպէս վերջացաւ Հ. Ս. Մ.ի կեդր. վարչութեան չորս օրուան արշաւը, դէպի Վալանս:

Սուրհանդակ

ԽԶԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ

ՔԷՄԱԽԻ ՍԻՐՏԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Եւ Սիրանոյշ շատ լաւ գիտէր նաեւ թէ Հայերու մեծագոյն ուշիմութիւնն ու ճարտարութիւնը Անատոլուի Թուրքերէն շատերուն, մանաւանդ գիւղացիներուն նախանձը եւ ատելութիւնը շարժած էր, քանի որ անոնք— Հայերը— տնտեսական գերակշռութիւն ունէին իրենց վրայ, եւ այս պատճառաւ բոլոր Մահմետականներուն մէջ սաստիկ զգուանք մը կար որ շատ անգեր վերժխնդիր կատաղութեան սահմանին կը հասնէր:

Այս ամէնուն ծանօթ էր Սիրանոյշ, եւ ճիշդ այս պատճառով էր որ ինք զինքը նուիրած էր միջնորդում մը առաջ բերելու Փոքր Ասիոյ երկու ամենապլխաւոր տարրերուն, Թուրքերուն եւ Հայերուն միջեւ:

Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, զառնապէս կուլար ինքն իրեն մէջ:

Լուսավինա Կրապովինէ չէր խանգարեր բարեկամուհին: Իրաւ է որ իրեն համար օտար չէին Սիրանոյշին այս մտածումները եւ անհասկնալի, քանի որ պզտիկութենէն ինք իրմով միայն զբաղած էր, եւ այս անտակ հարցերու հետ ո եւ է առնչութիւն չէր ունեցած: Ինք, փառքերին մէջ ծածկուած, ցաւած ոտքերուն դժուարութիւնը միայն ունէր իր միակին տարակոյս, եւ կը նայէր որ ինչպէս կարգի կանոնի դնէ իրենց մօտ ունեցած քանի մը կտոր ընտանեկան զոյքերը: Երբ այս բաները պատրաստեց, մօտեցաւ Սիրանոյշին, եւ ձեռքը անոր գլուխին վրայ դնելով, ըսաւ.

«Եկուր, սիրելի իմ Սիրանոյշ, պէտք է երթանք: Հոս չենք կրնար մնալ»

Հայուհին աչքերը վեր առաւ:

«Ոչ, հոս չենք կրնար մնալ: Բայց ո՞ւր, ո՞ւր պէտք է որ երթանք»: Եւ ձեռքերը կը զալարէր:

«Ամէն պարագայի մէջ, ոչ թէ հոս: Կը խորհիմ որ երբ այս ամայի վայրերուն մէջէն դէպի արեւմուտք երթանք, կրնանք հասնիլ, իմալ տեղ մը, ուր գաղթողները քիչ մը քիչ աքսորուող են»:

Սիրանոյշ կը մտածէր, ձեռքերը ծունկին կապած եւ իր միշտ արտասուոտ երեսը թեւին վրայ կքնցուցած:

«Եթէ իրօք կարենանք դէպի արեւմուտք երթալ, Սըվազ պիտի հասնինք: Տեղ մը արեւմուտք դէպի Գըզըլ Ըրմաք, այս կամ ուրիշ արեւմուտք հոսող գետի մը պէտք ունինք, անոր եզերքէն երթալու համար: Բոլոր միւս գետերը Գըզըլ Ըրմաք կը թափին եւ այսպէս կրնանք քաղաք հասնիլ, այսինքն Սըվազ ուր կը գտնուէինք վեց շաբաթ առաջ:

«Ուրեմն անգամ մը հոն գտնուա՞ծ ենք: Աւելի լաւ»:

«Միայն թէ այս վիճակով, առանց մեր վէրքերը կապելու չենք կրնար քայլ մը առնել առաջ», ըսաւ Սիրանոյշ, իր արիւնոտ ոտքերը դիտելով:

«Շապիկ մը կը կտրանք եւ չերտերը վիրակապ կը գործածենք: Զենք կրնար գոնէ մեր կօշիկները հագնիլ»:

«Բայց պէտք է փորձել: Առանց կօշիկի մինչեւ հիմա մեր քալածին չափ ալ չենք կրնար երթալ»:

Լուսավինա Կրապովինէ շապիկներէն մէկ հատը առնելով, կտրտեց եւ երկայն շերտեր պատրաստեց, որոնցմով երկուքն ալ փաթթեցին իրենց ոտքերը եւ վէրքերը կարելի եղածին չափ: Ցետոյ կամաց կամաց սկսան հագուիլ:

Այն ատեն միայն գիտեց Սիրանոյշ որ Ռուսուհին իր անձնական շապիկը զոհած էր:

Բան մը չըսաւ, միայն թէ բարեկամուհիին ձեռքը սեղմեց: Վաղն ալ իմ կարգս կուգայ, կը մտածէր:

Երկու աղջիկները իրենց շրջազգեստներուն մէջ կարած ունէին դեռ քանի մը հարիւր ոսկի, որոնց կէսովը մեծ արգելք մըն էր քալելու համար: Ուստի շրջազգեստները վեր առին եւ մէջքերնին փաթթեցին:

Ցառաջանալու համար հարկ էր իրենց եկած ճամբէն ետ դառնալ եւ գետին աւելի մեղմ դարեւանդէն ափէն դառնել դէպի արեւմուտք:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ապստամբութեան մասին։ Այդ ապստամբութիւնը ղպելու համար զօր. Ֆեւզիի հրամանատարութեամբ Տէրսիմ ղրկուած ուժերը օգոստոս 12ին, կէսօրուան ատեն, սոսկալի ընդհարումներ ունեցած են ապստամբներուն հետ։ Երեք ժամ տեւող այդ ընդհարումէն վերջ, Թրքական ուժերը գրաւած են քրտական դիրքերը, սպաննելով 45 հոգի եւ վիրաւորելով 60 հոգի։

Թերթերը կը գրեն թէ մեռնողներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Շէյխ Ալլահ, զաւակը քրտական նախորդ ապստամբութեան միջոցին մահուան դատապարտուած Շէյխ Ապտիւլ Գատիրի եւ Արարատի 1930ի ապստամբութեան պետը Իհսան Նուրի։

*** Քրտական ապստամբութեան մասին երէկ երկար գրութիւն մը հրատարակած էր «Փառի - Միտի». Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Հունգարիան ալ վերստացա՞ւ ...

Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը, որ գումարուած էր Պլէտի մէջ (Եուկոսլավիա), գնահատելով Պուլկարիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը՝ վերազինման մասին, իր կարգին նոյն իրաւունքները հաստատեց Հունգարիոյ համար։ Այս առթիւ հրատարակուած ցեկոյցը կ'ըսէ թէ Փոքր Համաձայնութեան մնայուն խորհուրդը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ Հունգարիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց բարեյաջող ելքը։ Այս համաձայնութեամբ երկու կողմերը փոխադարձաբար եւ կը կենան բռնի ուժի դիմելէ եւ երեք պետութիւնները կը ճանչնան Հունգարիոյ հաւասարութեան իրաւունքը՝ ապառազինութեանց մէջ։ Կարգ մը խնդիրներ ալ պիտի լուծուին յառաջիկային։

Խորհրդաժողովը քննելով նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնդիրը, այն եզրակացութեան յանգած է թէ ներկայ պայմաններուն մէջ այդ հաստատութիւնը չի կրնար ամբողջովին համապատասխանել իրեն յանձնուած պաշտօնին։ Բայց եւ այնպէս, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները (Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա եւ Եուկոսլավիա) կ'ուզեն գործակցիլ եւ աշխատիլ Ազգերու Ժողովին, որքան թոյլ կու տան պարագաները։

*** Ուշագրաւ է որ Փոքր Համաձայնութիւնը Հունգարիոյ իրաւունքները կը վերահաստատէ ճիշդ այն պահուն երբ Գերմանիա կը գտնուի Հունգարիոյ խնամակալ, ծովակալ Հորթի։ Գերմանական կառավարութիւնը կը շարունակէ արտակարգ, նոյնիսկ մեծապետական պատիւներ ընծայել Հունգարիոյ ծովակալ Հորթի առջեւ որ Հէլէկոլանտ գնաց Հիթլէրի հետ, աչքէ անցնելու համար ամրութիւնները։

*** Այս շաբթու վճռական արդիւնքներ կը սպասուին չեխական բանակցութիւններէն։ Անգլիացի միջնորդը, լորտ Րընսիմէն, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին հետ։ Նախարարական մասնաւոր յանձնաժողովին անդամներն ալ խորհրդակցեցան միջնորդին աշխատակիցներուն հետ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ օգոստոս 22ին վերջացաւ անդրիրանեան երկաթուղին, որ Պարսկական Ծոցը կը միացնէ Կասպեան ծովուն։ Գծին երկայնութիւնն է 1400 քիլոմեթր։ Պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի վաղը, ուրբաթ, հովանաւորութեամբ Շահին։ Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ օտար դեսպանները։ Շինութիւնը, որ սկսած էր 1937ին, արժած է մօտ 28 միլիոն տոլար։

ԿՐԵՏԷԻ վերջին ապստամբութեան առթիւ (29 յուլիս), մահուան դատապարտուեցան հինգ ամբաստանեալներ, իսկ ցկեանս թիապարտութեան՝ վեց բարձր պաշտօնատարներ։ Այսօր կը սկսի երկրորդ կարգի ամբաստանեալներու դատը։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ հետզհետէ կը սաստկանայ Իտալիոյ մէջ։ Կրթական նախարարին հրամանով, հոկտեմբեր 1էն սկսեալ իտալական դպրոցներու մէջ պիտի չկրնան հրեայ աշակերտներ եւ ուսուցիչներ գործածել, բացի մասնաւոր պարագաներէ, որոնց համար պէտք է անձամբ դիմել նախարարին։ — Գերմանիոյ մէջ ալ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որուն համաձայն Հրեաները պարտաւոր են իսկ եւ իսկ հրէական անուններ գործածել, 1939 յունուար 1էն սկսեալ։ Այսպէս, հազարաւոր Հրեաներ իրենց անուններուն վրայ պիտի աւելցնեն Իսրայէլ, իսկ Հրէուհիները՝ Սառա։

ՑՈՒՐԻԽԷՆ կ'աւետուի թէ Զուիցերիոյ կառավարութիւնը աւելի խստացնելով Հրեաներու ներգաղթը Աւստրիայէն եւ Գերմանիայէն, չէզոքացուց 420 տարագիրներ, որոնք սահմանը անցած էին քալելով։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, անձնասպանութիւն փորձած է Կոսիոր, նախկին փոխ - վարչապետը, որ բանտարկուած էր վերջերս։ Ամբաստանեալը կը մերժէր սնունդ առնել, բայց Չեկային վարիչը հրամայեց բռնի կերակրել։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր խռովութիւններ ծագեցան Պաղեստինի մէջ, օգոստոս 23ին, եւ սպաննուեցաւ անգլիացի բարձրաստիճան սպայ մը։ Երուսաղէմի կայարանին մօտ գտնուեցաւ մեծ ռումբ մը։ Հարաւային շրջաններուն մէջ ապստամբները կը յանձնարարեն գեղացիներուն որ այլեւս դատարան չդիմեն, այլ իրենց։

ԺԸՆԵՒԷՆ ԱԿԷՆ օդանաւ մը ջախջախուեցաւ Լիոն - Գրոն ճամբուն վրայ, ... կատարած ատեն։ Վեց սպաներ ածխացան։ Ջրօդանաւ մըն ալ ... Շէրպուրի մօտ, եւ վեց օդաչուներէն չորսը մեռան։

ԱՆԳԼԻՈՅ նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց, քննելու համար 1. Զօր. Ֆրանքոյի պատասխանը։ 2.— Անգլօ-իտալական համաձայնութեան խնդիրը։ 3.— Չեխական տագնապը։ Երեք խնդիրներն ալ ծանր հոգեր կը պատճառեն, եւ կը վախցուի որ ջուրը իյնայ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, Է՛ ՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան։ Գեղատիպ հատոր մը, 200 օրինակ տպուած՝ վարդագոյն ազնիւ թուղթի վրայ։

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 Ֆր. ըստ երկրի)։ Դիմել Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

4. Rue des Petits Carreaux. Փարիզ **Mr. Pierre Marchal**ի խանութը։

Ուխտագնացութիւն

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան կողմէ, ՍԵՊՏ. 11ին։

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն Թուականը։

ԼԱՈՒՐԹՈՒԹ «Լեւոն...» խումբի ընդհ. ժողովը՝ 19 Օգոստ. ուրբաթ երեկոյ սովորական վայրը։ Բոլոր ընկերները պէտք է ներկայ գտնուին։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԻԼԻՆԻ կոմիտէի Դաւաճ... օրական ժողովը 30 Օգոստ., ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ... մէջ։ Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան ծագումն ու զարգացումը» Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 27 Օգոստոս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ Երք կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները 26 Օգոստոս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 18, Քուր Լաֆայէթ։

Ալֆորվիլի «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ 27 Օգոստոս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, փիժոնիէի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Խանթանի արշաւանքի 41րդ. տարեդարձին առթիւ

28 Օգոստ., կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Գ. Փէլէյի պարտէզը, պաղ աղբիւրին մօտ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Ճոխ պիւֆէ։

Մուտքը ազատ է

Անձրեւի պարագային՝ սահմանուած կարգադրութիւն

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ (Ա. եւ Բ. Գիրք)

Խիստ արժէքաւոր երգարանին Ա. ԳԻՐՔը, գեղարուեստական տպագրութեամբ, հեղինակներու լուսանկարներով, կենսագրական գիծերով եւ գեղարուեստական սիրուն կողքով մը, կը պարունակէ 150է աւելի երգեր, բոլորը նօթագրուած։

Երգարանը կը բովանդակէ՝ բոլոր ազգային, յեղափոխական, ժողովրդական, սիրային, կրօնական, գիւղական եւ Հայաստանեան (որոնցմէ 100է աւելի սուացած էնք հին թէ նոր երգերը. ... հայ... ...):

Իւրաքանչիւր գիրքը կ'արժէ միայն 6 շիլին՝ արտասահմանի համար թղթատարի ծախքով, եգիպտոսի համար՝ 25 Ե. Գ.։

Ամբողջական գործը պիտի բաղկանայ 8 գիրքերէ, իւրաքանչիւրը 50է աւելի երգերով։

Ամբողջական գործին բաժանորդագրուողները ... վճարել փոխանակ 36 շիլինի՝ 30 շիլին 6 գիրքի, Գիրքերու համար կ'ընդունինք նաեւ 3 գիրքի համար 15 շիլին կանխիկ։

Հրատ. Imprimerie «Vosguédar» Rue Galal le Caire (Egypte)

1939 "ՀԱՅԵՆԻՔԻ ՕՐԱՑՈՅՑ,,

ԺԸՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ օգոստոս 30ին լոյս կը տեսնէ 1939 տարուան «Պոյամարտ» Օրացոյցը, գեղեցիկ եւ շքեղ տպագրութեամբ։

Բովանդակութիւն.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, հեղինակ՝ Մ. Վարանդեան, Ազգային պատմական եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ, մասնաւոր չիթեր, գրական հատուածներ, գիտական տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մասին, ասացուածքներ եւ առածներ։ Ազգային եւ կրօնական տօները մանրամասնութեամբ։

Կողքին կեդրոնը զարդարուած է «Մայիս 28ի Ծնունդը» (նկար՝ Վ. Խաչենտրեանի) եռագոյն հայկական դրօշ եզրագծով։

Երկու կողմերը նկարներ՝ Տիկին Արզուբեանի, Մարօի, Քրիս Ֆէնէրճեանի, Անդրէասեանի եւ երկու խմբանկարներ։

Թերթիկներուն տակը՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները Ցուցարձանով

Թերթիկներուն մէջ զետեղուած են Մ. Վարանդեանի, Ց. Միրիաքեանի, Սէրէմճեանի, Վռացեանի, Թէրլէմէզեանի, Զօր. Սեպուհի, Պօլոյեանի եւն. նկարները

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 Ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 Ֆրանք։

Բացի մեր գործակալներէն՝ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։ Դիմել՝ մեր ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaizak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Ժոլի-Պուա» սրահին մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք այն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ մեծ հօր ԱԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Տէր. Ստեփանեան ընտանիք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Վարդապետեան, Տէր եւ Տիկին Եազըճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Անիէսի Կ. Խաչի Վարչութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրեցեալ զաւկին՝ ԱԶՆԻՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 13 Օգոստոսին, խոր սուգի մատնելով մեզ բոլորիս։

Ժամացոյցի եւ զարդեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՅՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանին դպրոցական 1938—1939 տարեշրջանը կը սկսի Հոկտեմբեր 1էն.

Արձանագրութիւններու համար պէտք է դիմել վարժարանին դրասենեակը Օգոստոս 15էն սկսեալ Երկուշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 15էն 18ը, **26, Rue Troyon-Sèvres (S. et O.):**

Տեսչութիւն

ԿՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցական նոր տարեշրջանի վերաբացումին՝ Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) մանկապարտէզի համար կ'ուզուի փորձառու մանկապարտիզպանուհի մը։ Փափաքողներէն կը խնդրուի գրաւոր դիմել մինչեւ Օգոստոս 25, հետեւեալ հասցէին,— Ց. Գէորգեան, 3 Bld. Neuf, St. Jérome, Marseille:

ՊԱՏԿԵՐ ՏԵՍՆԵԼ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma [illegible]

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dareau — PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

Բերթուածներ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

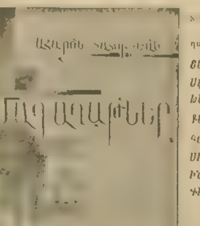

Փառաւորեալ հատոր մը ...

Գրուած են այս հոյակապ դաշտերէն...—

ԾԱՑԴԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՔԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ՀԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱ...
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱՃՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PAR...

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«Մատենաշար Ռազմիկի»
Հրատարակութիւն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Մ...

ԼԵՌ ՆԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

Այս գիտական խիստ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւնը գործն է Հր. Փաստրմաճեանի, որ վերջերս անգլիերէն լեզուով լոյս տեսած է Վաշինգ... մէջ. Մեր համակրելի աշխատակիցը շատ պարզ եւ հասկնալի լեզուով ... ուսումնասիրէ լեռնային զանազան ռազմաբեմերը — մասնաւորաբար Հայ... նը — տալով անոնց շուրջ կատարուած զանազան նշանակալից դէպքեր, ...յով պատճառներ, թիւեր ու դէմքեր։

Հեղինակը ստանչելիօրէն կը պարզաբանէ լեռնային հողամասերու ... յատուկ կազմութիւնը ու անոնց դերը ռազմական գործողութիւններու վրայ. Կը խօսի զանազան տեսակի կռիւներու մասին, Կը պարզէ լեռնային երկիրներու պարենաւորման եւ փոխադրութեանց դժուարութիւնները, լեռնային ... տուկ զօրամասերու կազմակերպութիւնը, քարտերու գործը եւայլն։

Գիրքը 100 էջէ աւելի, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ հազուագիւտ ... զարդարուած է։

Հայերէնի թարգմանուած այս գործը պիտի հետաքրքրէ անխտիր ... նախկին ռազմիկները, նորակոչ զինուորներ, եւ ընդհանրապէս ամբողջ ... րակութիւնը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՀՈՒԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր։ Վարպետօրէն մը ժպիտ, ... ծիծաղի եւ հեգնութեան լուսաւոր նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին։

«Անդամ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մ...
«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ա...
«Ծիծաղը արտին արեւն է» Հ...

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ԾԱԽՈՒ Է ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը շատ ... մեստ գինով, որ տարեկան 50 75000 Ֆրանք հասոյթ կը բերէ ... տեղւոյն տարեկան վարձքն է 200 Ֆրանք։

Դիմել Stephan Kalpakdjianի 37 ter Rue de l'Hay, Kremlin-Bicêtre Seine

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ, Հայ կիներ գորգ նորոգելու համար։ Դիմել ... ճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris 8e. Մեթրօ St. Philippe du Roule. Tél. Balzac 28 -96.

" ՇԻՐԱԿ ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է
...
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ...
...
Թով Հայ ... սեղանին վրայ

ՐԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ ... եւ անփոփոխ ... ուած հայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻԶը։ ... մրցանակներ ... ...

Dazakupeian 8 Rue Suffren, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70 - 89.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Chèque Postal Paris 1678-63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 26 AOUT 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3818

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶՕՐԱՒՈՐ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ

Ֆրանսայի ներքին տագնապին հետ զուգընթաց, սահմանէն անդին ալ կ'ունենանք կարգ մը դէպքեր, որոնց ելքը դժուար է գուշակել :

Անշուշտ այդ երեւոյթներն ու դէպքերն են որ ոչ միայն կը թելադրեն Պ. Տալատիէի բռնած դիրքը, այլեւ ըսել կուտան անոր.

— « Չորս ամսուան փորձառութիւն մը համոզեց զիս թէ ինչ որ պահանջեմ՝ անհրաժեշտ էր: Ես կը գտնուիմ կացութեան մը մէջ զոր ոչ մէկ վարչապետ տեսած է 1914էն իվեր… Մենք պէտք է ալ աւելի արտադրել անմիջապէս, քանի մը օրէն. մանաւանդ ազգային պաշտպանութեան համար բանող բոլոր ճարտարարուեստներուն մէջ: Խաղաղութեան պահպանումը կը պահանջէ որ Ֆրանսան զօրաւոր ըլլայ անյապաղ, եւ ոչ թէ վեց ամիսէն կամ մէկ տարիէն »:

Արդ. ի՞նչ տեղի կ'ունենայ արտասահմանի մէջ, ճիշդ այս միջոցին :

1. Չեխական տագնապը արդէն մտած է ամէնէն փափուկ փուլին մէջ: Ամէնքն ալ ականջ կը սրեն անգլիացի բարեխօսին միջամտութեան, որպէսզի աւելի չբարդանայ կացութիւնը: Լորտ Րընսիմէն կը շարունակէ տեղեկութիւններ հաւաքել բոլոր իրաւասու անձերէն, Հանրապետութեան Նախագահէն ու վարչապետէն մինչեւ Գերմաններու «Առաջնորդ»ը եւ միւս հոսանքներու ներկայացուցիչները: Կը թուի թէ վճռական ժամերը մօտեցած են, քանի որ միջնորդը անհրաժեշտ գտած է օդանաւով Լոնտոն ղրկել իր աշխատակիցներէն մէկը, տեղեկութիւններ հաղորդելու եւ հրահանգներ ստանալու համար :

Այս տեսակէտէն, խորապէս ուշագրաւ է Անգլիոյ նախարարական բացառիկ ժողովը, որ զբաղեցաւ օրուան կնճիռներով, — Սպանիական պատերազմ, անգլեւիտալական համաձայնութիւն, չեխական խնդիր եւն. :

Անգլիական թերթերը պարզելով կացութեան ծանրութիւնը՝ մանաւանդ Փրակայի մէջ, կը կարծեն թէ ժամանակը եկած է որ կառավարութիւնը ճշդէ իր վերջնական դիրքը: Լաւատեսներու կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա պիտի օգնէ Ֆրանսայի, եթէ այս վերջինը կռուի բռնուի, իր չեխական յանձնառութիւնները գործադրելու համար (զինուորական օգնութիւն):

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ վարչապետը նոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ այս մասին :

2. Նոյնքան եւ աւելի անել վիճակ մը կը ներկայացնէ սպանիական տագնապը: Զօր. Ֆրանքօ մերժեց ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին ծրագիրը, որ ինքնին ջուրը ինկած կը համարուի, թէեւ Լոնտոնի մէջ նոր ճիգեր կը փորձեն, ելք մը գտնելու համար: Մինչ այս մինչ այն, քաղաքացիական պատերազմը կը շարունակուի կատաղօրէն, աջակցութեամբ օտարական ուժերու, աջ թէ ձախ :

3. Մեծն Բրիտանիա կը շարունակէ նեղացուցիչ հարցումներ ուղղել Հռոմ, անգլեւիտալական համաձայնութեան մասին, որուն գործադրութիւնը չի կրնար սկսիլ առանց կարգ մը յանձնառութեանց լրացման: Արդ, Լոնտոն միշտ կը գանգատի թէ իտալական կառավարութիւնը չէ յարգած իր յանձնառութիւնները՝ սպանիական պատերազմին հանդէպ, իսկ Հռոմ կը շարունակէ խուսափողական պատասխաններ տալ :

4. Օրուան «դէպ»ը, Գերմանիա, գիշերը ցերեկին խառնած է, ի խնդիր նոր նուաճումներու: Մինչ ասդին երկիրը երկուքի բաժնուած է, շաբաթը քառասո՞ւն թէ 48 ժամ աշխատելու մասին, անդին նոր հրամանագիր մը պարտաւորիչ կը դարձնէ օրական տասը ժամը — շաբաթը 60 ժամ :

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին ոչ միայն աննախընթաց ռազմափորձերը, այլեւ դիւանագիտական երթեւեկներն ու գաղտնի խօսակցութիւնները, նուաճողներով եւ զօրահանդէսներով: Մէկ խօսքով տենդագին եւ յարաճուն գործունէութիւն բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ճիշդ այս միջոցին, Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ տնտեսական նախարարը լայն պտոյտ մը պիտի կատարէ յառաջիկայ ամսու, Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ: Նախարարը պիտի հանդիպի Փեշթա, Պելկրատ, Սոֆիա, Պուքրէշ եւ Աթէնք, նոր շահատաններ ապահովելու, արտածումներն ու ներածումները աւելցնելու առաջադրութեամբ: Ծրագիրը կը ձգտի Գերմանիան դարձնել գլուխը տնտեսական վիթխարի խմբակցութեան մը, Հռենոսէն մինչեւ Սեւ ծով :

Տակաւին չխօսելով ոչ Պալքաններու կացութեան, ոչ ալ Մերձ. Արեւելքի մասին, որոնք պայթուցիկ հնոցներ են սկիզբէն ի վեր :

Այսպէս խաղաղ զօրաշարժ մըն է որ կը կատարուի ամէն կողմ, բառին ամենալայն առումով, — ռազմական, քաղաքական, տնտեսական թէ ընկերային: Տենդագին աշխատանք, յանուն վերակազմութեան եւ ազգային պաշտպանութեան ·

Ուրեմն, բացառութիւն չեն կրնար ըլլալ Ֆրանսայի վարիչներուն մտահոգութիւնները, որ առաջ բազմապատկելու համար ե՛ւ ճարտարարուեստական արտադրութիւնները, ե՛ւ ռազմական պատրաստութիւնները

Տալատիէն է նորէն որ կ'ազդարարէ. — «Եթէ չուզեն լսել զիս այսօր, երկու ամիսէն ուրիշ կառավարութիւն մը 44 ժամուան աշխատանք պիտի պարտադրէ, առանց յաւելուածական վճարի »:

Կառավարութիւնը բացէ ի բաց կը պահանջէ «աշխատանքի լծուիլ»: Ըսել կ'ուզէ՝ պատրաստուիլ օր առաջ, առանց ետ չմնալու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑԻՆ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Վարչապետը կը կրկնէ իր տեսակէտը յանուն երկրին պաշտպանութեան

Արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն բացառիկ ժողով գումարեց չորեքշաբթի օր, լսելու համար վարչապետին բացատրութիւնները՝ կիրակի օրուան ճառի մասին: Կը նախագահէր Պ. Տալատիէ ինք, իբրեւ կուսակցութեան նախագահ :

Անմիջապէս օրակարգին անցնելով, Պ. Տալատիէ յիշեց ճառէն մէկ խօսքը. — «Միակ երկիր մը չի կրնար մարդկօրէն սահմանել աշխատավարձքի եւ աշխատանքի ճիշդ չափը, ուրիշ պետութիւններէ դուրս»: Բացատրեց թէ իր ճառը կը բխէր արտաքին կացութեան հոգերէն, թէ ազգային պաշտպանութիւնը մեծ ճիգ մը կը պահանջէ եւ թէ ազգին դէմ ոճիր մը գործած պիտի ըլլային, եթէ չկատարուէր այդ ճիգը: «Կը կրկնեմ այս համոզումս, ամուր փարած եմ անոր եւ փարած պիտի մնամ»: Պնդեց թէ Ֆրանսա երկու անգամ աւելի ժամանակ կը վատնէ, ինչպէս յիշեցուցած էր Պ. Գամփինքի, թորփիլանաւ մը շինելու համար, քան Իտալիան: Եւ շարունակեց.

— « Եւրոպան երկրային դրախտ մը չէ: Եթէ Ֆրանսա կ'ուզէ իր ձայնը լսելի դարձնել աշխարհի մէջ, եթէ չուզեր համակերպումի քաղաքականութիւն մը վարել, որ այն չէ ինչ որ կը պահանջեն համաժողովարները, պէտք է կատարէ պահանջուած ճիգը: Ինծի կ'ըսեն թէ այս կամ այն ճարտարարուեստի մէջ յաւելուածական ժամեր հաստատելէ առաջ, հարկ է վերակազմել գործադրութիւնները եւ աշխատանքի մեթոտները: Բայց ես չեմ կրնար սպասել, վտանգը սակորէն հասած է: Շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը ետ առնելու խնդիր չկայ: Ամբողջ խնդիրը սա է, — յաւելուածական ժամեր հաստատել, որոնց համար պէտք է վճարել համաձայն 40 ժամուան սկզբունքին, աւելի բարձր բայց ոչ խափանարար սակով մը : Եթէ չուզեն լսել զիս այսօր. երկու ամիսէն ուրիշ կառավարութիւն մը 44 ժամուան աշխատանք պիտի պարտադրէ, առանց յաւելուածական վճարումի : Ինչ կը վերաբերի այն ճարտարարուեստներուն որոնք ազգային պաշտպանութեան համար չեն աշխատիր, ես չեմ ունեցած այն անհեթեթ գաղափարը թէ պէտք է 40 ժամ աշխատին, երբ այն գործարանները որ միայն 30 — 32 ժամ աշխատելու հնարաւորութիւն ունին: Իմ ըսածս այն է թէ այն ճարտարարուեստութիւնները որ պէտք ունին յաւելուածական ժամերու, կարենան անհրաժեշտ չեղումները ստանալ արագօրէն եւ չափաւոր պայմաններով : Ես ընկերվարական օրինակներ յիշեցի այս առթիւ: Պելճիոյ եւ Շուէտի մէջ, ուր ընկերվարականները կ'իշխեն, աշխատաւորները 48 ժամ կը բանին, իսկ Թուլոնի վարդակինները կ'իշխեն, աշխատաւորները՝ 48 ժամ կը բանին, 150 յաւելուածական ժամ տարին մէջ, տարին երկու հազար ժամ կ'աշխատին, 150 յաւելուածական ժամ ալ պարտաւորիչ է, առանց յիշելու կատարի վրայ եղած եւ ... Զիս խառանքը: Ի՞նչ ըրի ես, քաղաքական գործողութի՞ւն մը կատարեցի: Զրի ամբաստանութիւն: Ես պարզապէս խօսեցայ: Զորս ամսուան փորձառութիւն մը համոզեց թէ ինչ որ կը պահանջեմ, անհրաժեշտ էր: Ես կը գտնուիմ կացութեան մը մէջ զոր ոչ մէկ կառավարութիւն տեսած է 1914էն ի վեր: Մենք խաղաղութիւնը կրնանք ապահովել միայն հաւասարակշռուած, բանաւոր աշխատանքով մը, Հանրապետական օրէնքներու սահմանին մէջ: Եթէ կ'ուզէք հրապարակային ժողովներու մէջ արտասանուած խօսքերէ տարբեր միջոցով մը եւ մըկիլ փաստականութիւնը, կը կրկնեմ՝ պէտք է որ Ֆրանսան աշխատանքի լծուի: Շատ յստակ էր իմ ճառս եւ չէի կրնար ուրիշ կերպ գործածել »:

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ իր դահլիճին կազմութեան սկիզբէն իվեր, յայտարարած էր նախարարական խորհուրդին մէջ թէ անհրաժեշտ է աւելցնել աշխատանքի ժամերը՝ ազգային պաշտպանութեան հետ կապուած գործարաններու մէջ, եւ թէ հրամանագիր մը պատրաստուած էր, որ կ'արտօնէր տարեկան 2000 ժամ, երկու հարիւր ժամ ալ յաւելուածական՝ մասնաւոր սակագինով: Բայց այդ միջոցին ֆրանսական պատուիրակութիւնը Ժընեւ կ'երթար, մասնակցելու համար Աշխատանքի գրասենեակի նստաշրջանին: Մեր պատուիրակները պիտի ջանային համոզել որ միւս երկիրներն ալ ընդունին 40 ժամուան սկզբունքը: Եթէ հրամանագիրը հրատարակուած ըլլար անոնց մեկնումէն առաջ, կրնար ակարացնել իրենց դիրքը: Ասոր համար էր որ հրատարակութիւնը ուշացաւ: Այդ հրամանագրին սկզբունքը որ եւ է ընդդիմութեան չէր հանդիպած նախարարական խորհուրդին մէջ :

Վստահութեան եւ քուէի ցոյցեր

Այս բացատրութիւններէն վերջը, ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, միաձայնութեամբ (միայն մէկ հոգի ձեռնպահ մնաց): Բանաձեւը կատարեալ հաւանութիւն յայտնելով վարչապետին տեսակէտներուն, իր կարգին կը յայտարարէ թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է պահանջուած ճիգը, իբրեւ հետեւանք միջազգային իրականութեանց որոնք անհերքելի անհամեմատութիւն մը կը ներկայացնեն ֆրանսական արտադրութեան եւ զինուորական, տնտեսական ու բարոյական պատրաստութեանց նուիրուած կարգ մը երկիրներու արտադրութեան միջեւ: Քառասուն ժամուան օրէնքին պաշտպանութեամբ ազգային կեանքի անհրաժեշտութեանց՝ չի կրնար ընկերային յետադիմութիւն նկատուիլ, ոչ ալ քաղաքական փոփոխութիւն մը, քանի որ ոչ Աշխատանքի միջազգային Գրասենեակէն, ոչ ալ ծայրայեղ ձախակողմեան պետութեանց մէջ ընդունուած կամ գործադրուած չէ »:

Պ. Տալատիէ այսօր, ուրբաթ, լուսաբանութիւններ պիտի հաղորդէ նաեւ արմատական երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու ժողովին առջեւ, ձախակողմեան կուսակցութեանց պատուիրակութեան ժողովէն առաջ ·

*** Ընկերվարական Միութիւնը (անկախ), որ 29 երեսփոխան ունի, իր կարգին ժողով գումարելով հաւանութիւն յայտնեց Պ. Պ. Ֆրոսարի եւ Ռամատիէի հրաժարման, բայց համաձայնեցաւ նաեւ որ իր միւս երկու անդամները, Անատոլ դը Մոնզի եւ Շարլ Փոմարէ մնան դահլիճին: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը անուղղակի մեղադրանք մը կը պարունակէ Պ. Տալատիէի դէմ :

*** Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ Նիւ Եորք կը գտնուի, հեռագրով մը հաւանութիւն յայտնեց կազմակերպութեան բռնած դիրքին: Այս առթիւ բաւական համարելով կատարուած չեղումները, անկարելի կը գտնէ ընդհանրացնել փոփոխութիւնը, քանի որ գործադրութիւնը կ'անի շարունակ :

*** Զանազան կողմերէ շնորհաւորական հեռագիրներ եւ նամակներ կ'ուղղուին Պ. Տալատիէի, որպէսզի ամուր մնայ: — Իսկ ծայրայեղ տարրերը կը շարունակեն յուզել հանրային կարծիքը, հրապարակային ժողովներով եւ լրագրական պայքարներով: Այսօր, ուրբաթ, նիստ ունին բոլոր ձախակողմեան հոսանքները, կուսակցական թէ խորհրդարանական: Վճռական որոշումներ կը սպասուին այս ժողովներէն :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻ ՄԸ

« Յուսաբեր »ի մէկ առաջնորդողը հրատարակեր էինք անցեալ օր: «Յառաջ»ի կիրակի օրուան խմբագրականն ալ կը շօշափէր նոյն նիւթը, — հաւաքում հայ մշակոյթի «հոգեւոր տարագիրներուն »:

Անշուշտ, ուրիշներ եւս պիտի արտայայտուին այս նիւթին շուրջ :

Սկզբունքի մասին տարակարծութիւն չկայ: Հայկական մշակոյթ, — եղ կը դադրին, պէտք է որ դադրին կուսակցական ու հատուածային բա-յա'ր վէճերը :

Ահա մարզ մը, ուրեմն, ուր մենք կրնանք քով քովի գալ: Այս «մենք»ը կ'առնեմ իր ամբողջական իմաստով: Խոստովանինք, որ նահ'ւ այս բառը կորսնցուցած է, մեր մէջ, իր լայն ու իրական իմաստը: Ու հագած՝ զուտ նոր պատմութեան :

Դաշնակցականներս «մենք» ենք: Ու ինչ որ դուրս գտնուածները՝ «դուք » կամ «անոնք»: Ռամկավարներս «մենք» են: Եւ, իրենց համար՝ Դաշնակցականները, Հնչակեանները եւայլն «դուք » կամ «անոնք »: Նոյնը՝ այս միւսներուն համար :

Արդ, կ'ըսէի, մենք կրնանք քով քովի գալ մշակոյթի մարզին մէջ, գոնէ եղ վերստեղծելու համար արտասահմանեան «հայութիւնը» , որ թուական է ու անուանական, բայց ո'չ՝ փաստական: Վտանգի, չմոռնա՛նք, ոա'ւ հեցեալ անջատուած ենք, — ֆիզիքական ու գաղափարական անջատումին մեջ: Կամ՝ իբրեւ հետեւանք անոնց :

Մշակոյթը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ դարաւոր արգասիքը ժողովուրդի մը հոգեկան արժէքներուն ու ապրումներուն: Զայն փրկելու եւ հաւաքելու գործը կրնայ, ուրեմն, լաւագոյն (Ներկայիս՝ թերեւս միակ) առիթը դառնալ՝ հատուածական ու կուսակցական բոլոր մեծ ու պզտիկ եսերը քով քովի բերելու եւ կազմելու համար լայն, իրական, ամբողջական ու համահայկական ՄԵՆՔը :

Այս կերպով, մասամբ կը պայծառանայ մթնոլորտը: Կամ՝ գոնէ կը դծուի ճամբայ մը, — հոգ չէ թէ նեղ — ուրկէ կը ջանանք միաքայլ ընթանալ: Ո՞վ կրնայ ժխտել, թէ միասին քալելու վարժութիւնն իսկ կորսնցուցած ենք :

— Կուսակցութիւննե՞րը իրարու քով գան՝ մշակոյթի տարրերը հաւաքելու համար, — պիտի առարկուի :

Ո'չ: Բայց, այդ աշխատանքին յարմար կուսակցականներ, — իրենց հետ ունենալով նաեւ ուրիշ տարրեր: Այս-ուհետեւ՝ այն հաստատութիւնները, որոնց մասնակցումը կ'ըլլար «Յառաջ»ի խմբագրականով :

Աւելցնեմ, այս առթիւ, թէ չարաչար կը սխալին անոնք, որ այդ մերձեցումը անկարելի կը նկատեն: Ֆրանսայի մէջ, վերջին շրջագայութիւններուս ընթացքին, եւ-անգամ մը եւս համոզուեցայ թէ հասարակութեան լայն խաւերու մօտ ոչ միայն հասունցած, այլեւ հզօր ցանկութիւն մը դարձած է համահայկական ճակատի բաղեղծումը :

. Կեանքը իր օրէնքներն ու պահանջները ունի: Քսան տարուան պայքարը մինչեւ երէկ ստիպողականութիւն մըն էր: Առանց անոր՝ արտասահմանի մէկ միլիոն հայութիւնը… կարմրած պիտի ըլլար: Այսօր, փրկուած է ան՝ այդ պայքարին շնորհիւ: Խոր յուսախաբութիւնը, որ ծնաւ Հայաստանի վերջին անցուդարձերէն, փաստօրէն քանդած է այն պատնէշը, զոր մեր հակառակորդները փորձեցին կանգնել մեր ու զանգուածին միջեւ: Ճամբան հարթուած է, ուրեմն: Ու մենք անմեկնելի կերպով դրած ենք մեր առաջադրութիւնը, — Միացեալ ճակատ :

Պայքարը միջոց է, եւ ոչ թէ նպատակ: Իսկ այս վերջինին այսօրուան իրականացումն է միացնել բոլոր ուժերը: Եթէ տակաւին դժուար է «կրանաչ սեղանի» շուրջ բոլորուիլ, փորձենք քով քովի գալ մշակոյթի խորանին առջեւ: Եւ առիթս նախաքայլ մը թող ըլլայ: Իրարու հետ ըլլալու վարժութիւն մը, որ «սառը կոտրէ»: Այսպէս մէկ քառով երկու թռչուն զարկած կ'ըլլանք :

Տիրանի գօտի՞ մը: Ա'յս ալ առաջարկ մըն է: Եւ՝ … օրը օրին :

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՉՈՐՍ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Օդանաւեր եւ հրասայլեր Արարատի լանջերուն վրայ

ԽՄԲ. — «Փարի - Միտի» կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ. — ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿՌՈՒԻ ԲՌՆՈՒԱԾ ԵՆ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ. — ՀՐԱՍԱՅԼԵՐ ԵՒ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ԿԸ ՊԱՇԱՐԵՆ ՎՐԱՆԱԲՆԱԿՆԵՐԸ ԱՐԱՐԱՏԻ ԼԱՆՋԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԵՒՆ. :

— Քիւրտերը ապստամբած են…

Այս գրոյցը շրջեցաւ յուլիսի առտու մը, Տիարպէքիրի շուկային մէջ: Կռիւ ծագած էր արեւելքի կողմը, Եփրատի եւ Տիգրիսի ակերուն միջեւ, եւ աւելի դէպի հիւսիս, Արարատի լանջերուն վրայ, Թուրքեւիրանեան սահմանագլուխին մօտ :

Գիւղացիները, սարսափէն համրացած, դէպի քաղաքները կը խուժէին, քշելով իրենց հօտերը: Յետոյ տեսնուեցաւ որ դէպի արեւելք կ'երթան թրքական բանակին հրասայլերը :

Չորրորդ անգամ ըլլալով կ'ապստամբէին Քիւրտերը :

Բայց Քիւրտիստանի վրանաբնակները երբ եւ ինչ ըմբոստութիւնը դադրեցուցա՞ծ են անոնց դէմ որ կը յաւակնին օրէնքներ պարտադրել իրենց, այդ օրէնքները գան Էնկիւրիէն, Թէհրանէն թէ Պաղտատէն:

Քիւրտերը ժողովուրդ մըն են, ցեղ մը, ինչ որ տեսակ մը փաստական հանգամանք կուտայ իրենց դիմադրութեան: Անոնք խեղճ կ'ապրին լեռնային քառանկիւնի մը մէջ, երեք սահմանագլուխներու վրայ :

1925, ԱՌԱՋԻՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը առաջին անգամ զէնք վերցուցին 1925ին, Թուրքերուն դէմ : Էնկիւրիի երկու զօրաբաժին ղրկեց, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԷՄԱԼ-ԻՍՄԷԹ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Գ.

Ի՞նչ անցաւ դարձաւ որ դեռ երէկ բուն իսկ Մեծաւորին հրամանովը կազմուած օրինական կուսակցութիւնը յանկարծ դարձաւ ապօրինի, եւ անոր յարողներն ալ հալածուեցան, իբրեւ խայրխնացաւ, առնուազն՝ կասկածելի։

Քէմալ - Իսմէթ մենամարտին ամէնէն վճռական փուլն էր որ պարզուեցաւ հրապարակաւ եւ այնքան զայթակղալից պայմաններու տակ։

Քէմալ փորձեց ընդդիմադիր կուսակցութեան մը ուժով տապալել իր մրցակիցը եւ անոր համար նժարին մէջ դրաւ իր ամբողջ հեղինակութիւնը։ Ինչպէս նաեւ մէկ հատիկ քոյրը։

Իսմէթ ձայն չհանեց սկիզբները, բայց երբ տեսաւ ահաւոր հանգամանքը, սարսռաց եւ իր կարգին նժարին մէջ դրաւ իր ամբողջ ազդեցութիւնը։ Այսպէս, Իզմիրի դէպքէն անմիջապէս յետոյ, ներկայացաւ նախագահին եւ բացէ ի բաց պահանջեց ընդդիմադիր կուսակցութեան լուծումը։

Ենչտեմ, զարմնալ, որ եղածը հեքիաթ չէ, այլ կատարեալ իրականութիւն։

Օրինակ, ճիշդ այդ ճգնաժամային օրերուն, Ճիւմհուրիյէթի երեսփոխան խմբագրապետը՝ Եունուս Նատի, իր թերթին առաջին էջին վրայ եւ մասնաւոր շրջանակի մէջ հրատարակեց բաց-նամակ մը, ուղղուած Մ. Քէմալի։ Այդ նամակով, առանց բառերը ծամծմելու, երեսփոխանը կ'ըսէր ի միջի այլոց.

— «ՇՈՒՏՈՎ ՃՇԴԵՑԷՔ ՁԵՐ ԴԻՐՔԸ, ՄԵԶԻ ՀԵ՞Տ, ԹԷ ՄԵԶԻ ԴԷՄ»...

Եւ ահագին նախագահը ստիպուեցաւ նոյն թերթին մէջ պատասխանել այս լրբենի նամակին եւ յայտնել թէ Ազատ կուսակցութիւնը իր միս արիւնէն ծնունդ առած է, եւ ինք անոր ընդհական ջիղն էր, է եւ պիտի մնայ յաւիտեան...

Այլ խօսքով առաջատանները կ'իջնէր այնքան անփառունակ կերպով, այնքան զայթակղալից պարտութեամբ։ Այն ալ ամէնուն աչքին առջեւ...

Միւս կողմէ, Խորհրդարանը փոթորկալից նիստ մը կը գումարէր եւ Իսմէթի կողմնակիցներու բերնէն կրակ կը ժայթքէր։ Մասնաւորապէս Աֆիոնի երեսփոխան Ալին, որ ծանօթ է Քէլ Ալի անունով եւ իբրեւ վէյ-կալ արփենիզակ մը, բուռն ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— «ԱՐԻՒՆ ԳԻՏԻ ՀՈՍԻ (զան ագաճագ), եթէ չփորսուին (տէֆ) սա մարգուկները (հէրիֆ)։

Կորսուելիք «հէրիֆներ»՝ ընդդիմադիր կուսակցութեան անդամներն էին, իսկ արիւնահեղութեան սպառնալիքը ուղղակի Մեծաւորին կ'երթար։

Եւ պարապ սպառնալիք չէր։ Քէլ Ալին որ Իզմիրի շրջանին մէջ Հելլէններուն դէմ առաջին գնդակ արձակող սպան՝ է, հարիւրաւոր անձեր կախել տուաւ, իբրեւ նախագահը անկախութեան ատեանի մը։

Միւս կողմէ, անձամբ ալ ձեռքը թաթխած է մարդկային արիւնի մէջ, բուն իսկ Խորհրդարանին մէջ ատրճանակով գետին փռելով երեսփոխան մը՝ Զօր. Խալիլը, եթէ չեմ սխալիր անունին մէջ։

Ամէնէն ուշագրաւը այն է որ երեսփոխանի եւ զօրավարի կրկնակ հանգամանքներն անգամ բաւական չեղան հետապնդում կատարել տալու իրեն դէմ։ Անմիջապէս փակեցին խնդիրը։ Ո՞վ կրնայ դէմ երթալ Քէլ Ալիին, որ նոր Թուրքիոյ ամենէն ուժեղ ու անխուսելի դէմքը կը նկատուի իրաւամբ։ Բոլորը, բոլորը կը սոսկան անկէ։ Այնքա՜ն զարհուրելի է, եւ միաժամանակ մաքուր, անշահախնդիր։

×

Յստուն չէ՞ պատկերը։

Լրագրութեան ամէնէն խածան բերանը՝ Եունուս Նատի, հրապարակաւ կը սպառնայ նախագահին, հրաւիրելով զայն որ ՃՇԴԷ ԻՐ ԴԻՐՔԸ։

Երբ այսքան անպատկառօրէն կ'արտայայտուէին հրապարակաւ, ալ կրնաք երեւակայել թէ ինչեր ըսած են մասնաւոր հաւաքոյթներու ատեն, ուղղակի Մ. Քէմալի երեսին։

Ճշդեմ որ թէ՛ Եունուս Նատիին եւ թէ Քէլ Ալիին պատկանող խօսքերը զրոյցներ չեն, այլ տպուած են թուրք թերթերու մէջ։ Դժբախտաբար ձեռքիս տակ չունիմ այդ թիւերու հաւաքածոները, թիւ եւ թուական յիշելու համար։ Միայն ըսեմ տարին՝ 1930.

×

Իսմէթ փաշա անգամ մըն ալ յաղթանակեց, ինչպէս յաղթած էր 1925ին, ինքզինքը պարտադրելով իբրեւ վարչապետ։

Լուծեց Յառաջդիմասէր կուսակցութիւնը, շնորհազուրկ ըրաւ անոր վարիչները՝ սկսեալ Ֆէթհի պէյէն մինչեւ Նուրին եւ Ահմէտ Աղայեւը, որոնք կորսնցուցին իրենց երեսփոխանական աթոռները. Կառավարական պաշտօնէութենէն հեռացուց բոլոր անոնք որ ոեւէ կապ ունեցած էին այդ կուսակցութեան հետ։

Միւս կողմէ, մասնաւոր օրէնք մը պատրաստելով փակեց Եարըն թերթը եւ անոր տէրն ալ (Արիֆ Օրուճ) ստիպեց արտասահման փախչիլ։

Միահեծանութիւնը կատարեալ էր եւ յաւիտենական կ'երեւար։

×

Հաւատարիմներն ալ վարձատրեց, ի հարկէ։ Եունուս Նատին ոչ միայն կիսապաշտօնական օրկանի դիրքին բարձրացուց իր թերթը, այլ եւ միլիոններ գրպանեց, մասը գնելով ճարտարարուեստական գրեթէ ամէն գործի մէջ, սկսեալ Գօմօնթիի գարեջուրի ընկերութենէն մինչեւ կրաշաղախի (չիմէնթօ) գործարանը։

Գալով Քէլ Ալիին, արդէն մուրատին հասաւ, դառնալով... Հանրօգուտ շինութեանց նախարար, երբ բնաւ գլուխ չունի այդ տեսակ նուրբ ու գիտական բաներու համար։

×

Ի՞նչ ըրաւ նախագահը։

Շատ խելացի ու համբերատար, չտեսնելու եկաւ։ Պարզ խօսքով՝ մարսեց եղածը, սպասելով որ օր մըն ալ իրեն կուգայ կարգը։ Մեծ է զօրութիւնը Ալլահին կամ Թանրըին, որուն կը հաւատայ սրտին խորքէն, որքան ալ լայիք ցուցնէ ինքզինքը։

Աւելին դեռ։ Այնպէս մը շարժեցաւ, որ կարծես ոչինչ պատահած ըլլար՝։ Նորէն առաջուան ժպիտներու փոխանակումը Իսմէթի հետ, նորէն շնորհները (իլթիֆաթ) Եունուս Նատիին, ինչպէս նաեւ Քէլ Ալիին։

Եւ ամէն ինչ կատարեալ դարձնելու համար, կրկին թաղուեցաւ իր «դիւ-չերմներուն» մէջ, այն տպաւորութիւնը տալով թէ ձեռք քաշած է ամէն բանէ։ Մանաւանդ որ ոտքով-ձեռքով մխրճուեցաւ լեզուական-պատմական պրպտումներու մէջ, համաժողովներ սարքելով եւ անձնական տեսութիւններ պարզելով իբրեւ գիտութեան անմնակերջին խօսք...

Միակ պետական գործն եղաւ մասամբ դարմանել անիրաւութիւնը, որուն ենթարկել տուաւ ընդդիմադիրները։ Ֆէթհի պէյը նախ «անկախ» երեսփոխան դարձուց, յետոյ ալ՝ Լոնտոնի դեսպան։ Թիկնապահ Նուրին եւ քանի մը ուրիշներ ալ նորէն Խորհրդարան ընդունիլ տուաւ։ Միայն չկրցաւ — կամ չուզեց — բան մը ընել Հայակեր Աղայեւին համար, որ ընդմիշտ կորսնցուց երեսփոխանութիւնը, ինչպէս նաեւ համալսարանի դասախօսի բեմը։

Բայց իր երեւութական կղզիացումին մէջ, Մ. Քէմալ կը բանէր չինք շնորհք, Իսմէթին հողը փորելով։

Դժուար ու երկար տեւեց խլրդային աշխատանքը, 1930էն 1937 երկարելով։ Բայց գլուխ ելաւ ի վերջոյ։

1937 չհասած, արձանագրենք նաեւ Մ. Քէմալի ուրիշ մէկ պարտութիւնը, որ աննշմար անցաւ սակայն։

Իր լեզուաբանական պրպտումներուն ընթացքին, Մ. Քէմալ որ այլեւս Աթաթուրք է, փորձեց յեղափոխել նաեւ թուրք լեզուն եւ 1934ին մասնաւոր նամակներ գրելով թուրք խմբագրապետներուն, յանձնարարեց որ գործածեն թուրքերէն նոր բառերը եւ նետեն սա արաբերէն բացատրութիւնները։

Նոյն հրամանը ընել տուաւ նաեւ պետական իշխանութեանց համար եւ բնականաբար գործադրուեցաւ։ Խմբագրապետները իրենց գիտցած լեզուով գրի կ'առնէին առաջնորդող յօդուածները, մասնաւոր պաշտօնեաներ ալ նոր դասարանէն հանելով զուտ թուրքերէն բառեր կը դնէին արաբականներուն տեղ...

Քանի մը ամիս չանցած՝ կատարեալ լաբիւրինթոս մը ստեղծուեցաւ այդ անլուր եւ կոյտ բառերու աղաղակին վրայ։ Այնպէս որ Իսմէթ փաշա ստիպուեցաւ ներկայանալ Մեծաւորին եւ խոնարհաբար դիտել տալ.

— Փաշա՛ս, պաշտօնեաները չեն հասկնար իրարու գրածները։ Մեքենան չի քալեր։

Եւ Մեծաւորը նորէն տեղի տուաւ, թոյլ տալով որ Իչ պաքանի (ներքին նախարար) եւ տըշ պաքանի (արտաքին նախարար) նման այլանդակութիւնները վերնան եւ առաջուան բացատրութիւնները վերահաստատուին։

Ճիշդ է, վերահաստատումը տեղի ունեցաւ լռելեայն, բայց պարտութիւնը ինքնին պերճախօս էր, քանի որ ժամանակին թերթերը հրապարակաւ յայտարարեցին թէ Աթաթուրք իրենց յանձնարարած է նոր թուրքերէն բառերը գործածել։ Արդ, երբ ամիսներ յետոյ այդ նոր բառերը կը վերնան հրապարակէն, կը նշանակէ թէ Մեծաւորը նահանջեց, աւելի ճիշդ՝ նահանջելու հարկադրուեցաւ։

«ԳԵՐԱԳՈՅՆ» ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Եօթ ամսուան դադարից յետոյ, օգոստոսի 10ին Կրեմլի պալատում բացուեց Խ. Ս. Հ. Մ. Գերագոյն Խորհրդի երկրորդ նստաշրջանը։

Դրամատիրական աշխարհի դաշտավարական համայնավարներից մէկը, Ա. Սիլիգի, որ տարիներ առաջ Խ. Միութիւն էր գնացել իր ոյժերը նուիրելու «ընկերվարական կարգուսարքը կառուցանելու» գործին, յաջողել է վերջերս կենդանի դուրս ցատկել այնտեղից եւ հրատարակել զարն հիասթափումների մէծողովածու — «Մեծ Սուտի երկրում»։ Այսպէս անուանելով Ստալինի Թագաւորութիւնը, Ա. Սիլիգին կարծես երկու բառով տուել է նրա էութեան ճշմարիտ բնորոշումը։

«Հանճարեղ ճարտարապետի» կառուցած անարգ բռնակալութեան հետ Գերագոյն Խորհուրդ կոչեցեալն էլ այդ Մեծ Սուտի ստազոյն վիժածներից մէկն է։ Ձեւականօրէն ընտրուած է 18 տարեկանից վեր քաղաքացիների գրեթէ միակամ քուէարկութեամբ, իսկ փաստօրէն բաղկացած է Եժովի նշանակած հլու ծառաներից։ Սահմանադրութեամբ նա պետութեան բարձրագոյն իշխանութիւնն է, իրապէս ամէն ինչ որոշում է «Առաջնորդը», թողնելով Գերագոյն Խորհրդին իրեն ծափահարելու պարտականութիւնը միայն։

Պատգամաւորները կամ՝ «դեպուտատները», ինչպէս հրամայուած է անուանել նրանց Միութեան բոլոր ժողովուրդների լեզուներով, անձեռնմխելի են համաձայն հիմնական օրէնքի եւ չեն կարող պատասխանատուութեան ենթարկուել առանց Խորհրդի յատուկ թոյլտուութեան։ Բայց ընտրութիւններից յետոյ շատերը նրանցից — մարաջախտ Եգորով, Կոսիոր, Զուբար եւ ուրիշներ ոչ միայն երկրային, այլեւ երկնային բանտերն ուղարկուեցին առանց որ եւ է շշուկի։

Գիտական նախահաշուի հաստատումը ժողովրդավար երկրներում ներկայացուցչական մարմնի ամէնաէական պարտականութիւնն է։ Այդպէս ընտրեալները շաբաթներ են նուիրում նրա մանրակրկիտ քննութեան եւ յաճախ հիմնական փոփոխութիւնների են ենթարկում կառավարութեան առաջարկած ելք ու մուտքի նախագծերը։ Իսկ Գերագոյն Խորհրդի մեծապատիւ «դեպուտատները» Մոլոտովի եւ ընկերութեան ներկայացրած պետական նախահաշուով միայն վեց ժամ զբաղեցան, այսինքն նրան պատուական բանելով առատօրէն «Փառք քեզ տէր» երգեցին առաջնորդին, «յաջողութիւններ» հմբկահարեցին, դիմեանում իսկ անվայել հայհոյանքներ թափեցին ֆաշիստ-տրոցկիստ-ազգայնականների հասցէին եւ ի վերջոյ ամբողջութեամբ քուէարկեցին 125 միլիառ ռուբլին, առանց մէկ թուանշանի դպչելու։ Նոյն ծիածանաւորութեամբ հաստատուեցան նաեւ դատական վերակազմութեան եւ Ս. Խ. Հ. Մ. քաղաքացիութեան օրէնքները։ Ստալինեան գրիչները փարիսեցիօրէն անդադրում ներբողում են Գ. Խորհրդի կատարած «հսկայական աշխատանքները». միայն թէ որքան կատարելապէս յիմարանում են, երբ որ եւ է քուէարկութիւն յիշատակելիս անտեղի մելան են փճացնում նցելով նրան աւելորդ «միաձայն» բառը, կարծես աշխարհում երեւակայելի է գոյութիւնն այնպիսի մի ատեանի, որ խորհրդային այժմեան պայմաններում կարելի համարի եւ ոչ-միաձայն քուէարկութիւն։

Պատմութիւնը բիւրեղացրել է մի հիմնական ճշմարտութիւն, ըստ որի անհատի ու հասարակութեան ազատ զարգացումն ապահովող սահմանադրութիւնը, խորհրդարանը, օրէնքն ու իրաւունքը դառնում են անարժէք դատարկաբանքներ այնտեղ, ուր Աստուծոյ օծեալ, երկնքի առաքեալ կամ հանճար կոչուած բռնապետի քմահաճոյքն իշխում է ամէնքի վրայ։ Վարչաձեւերը — դրամատիրական, ընկերվարական թէ համայնավարական, այս ճշմարտութիւնը կիրառելով միայն կը խուսափին փաշական կոչելուց։ Այդ շատ լաւ գիտակցում են եւ Մեծ Սուտի երկրում, ուր, սակայն, Ստալին աւելի գառադութեամբ, քան Լուդովիկոս ԺԴ. կարող է շպրտել մարքսիստների, կոմիսարների, դեպուտատների եւ ուրիշների երեսին, թէ — պետութիւն ասածդ ես եմ։ Բայց «ընկերվարական» պետութեան անօրինակ բռնապետութիւն լինելու արեւմեայ փաստերը չեն արգիլում Կրեմլի բազմահազար դոնապաններին «Առաջնորդի» կրակի տակ, փորերը գետնին սեղմած, ճչալ ու ճչալ — «ամենազատ երկիրն աշխարհում Խորհրդային Միութիւնն է, միակ իսկական ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը Գերագոյն Խորհուրդն է»։ Զարմանանք։ Մեծ Սուտի երկրում մարդկանց հրէշներ դառնալը սովորական երեւոյթ է, իսկ սուտեր փչելը բոլորին հրամայուած պարտականութիւն։

Ստալինեան սարսափելի վհուկին իբրեւ յեղափոխութեան ու ճնշուածների ազատագրման դեղանի կոյս ներկայացնող քօղերը քրքրելուց յետոյ, մնում է այլեւս չարժէ զբաղել քօղերից մէկի՝ Գերագոյն Խորհրդի վերջին նստաշրջանով։ Սակայն չենք կարող։ Մի ձայն մղում է մեզ փորձութեան, — մեր հայրենիքի ձայնը։ Գերագոյն Խորհրդում պետական նախահաշուի առթիւ խօսեցան Հայաստանի ներկայացուցիչները՝ գործադիր խորհրդի նախագահ Արամ Փիրուզեան եւ պատգամաւոր Արուշանեան։ Օհ, նրանց Հայաստանի իսկական ձայնը չէր, որ հնչեցրին Կրեմլում, բայց երբ անկարելի է շղթայուած հայրենիքի հարազատ ձայնով հրճուել, ստիպուած ենք գէթ կեղծով սրտնեղել, դա եւս համարելով մի մխիթարանք։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՌԱՆՑՔ

** Այն անձը որ մարդու չի հաւնիր շատ աւելի դժբախտ է քան այն անձը, որուն մարդ չի հաւնիր։

** Անգործութիւնը այնքան յոգնեցուցիչ է որքան քաղցր է հանգիստը.

** Աշխատութիւնը եւ գիտութիւնը աշխարհի տէրերն են։

** Ազգի մը վրայէն անցնող քանի մը ժամուան թախծութիւնէն վհատիլ թոյլ մի տաք դուք ինծի։

** Ախորժելիք խորհուրդ եւ ոչ թէ զովեստ լսելն։

** Ազատ մարդը այն է որ բարիքը կը բաղձայ ուղղակի եւ կ'ապրի բանականութեան խորհուրդներու համաձայն միայն։

** Անգործ կեանքը կանխահաս մահ մըն է։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՄՕՏ

Ես հոգեւին կը սիրեմ մեր տաղանդաւոր մտաւորականները տեսնել, անոնց դէմքերը դիտել, անոնց շարժումներուն նայիլ, անոնց բերնէն ելած խօսքն ու բացատրութիւնները լսել, բաղդատել իրենց գրական ... տպաւորութիւններուն հետ։ Այդ միայն զգացում մը չէ, այլ՝ ներքին հրճուանքի մը կատարեալ իրողութիւնը, որ միշտ համոզուած եմ թէ ... րական պատկերի մը, տեսական ... սորութեան մը քնքուշ, կախարդ... խայտանքը կը պարգեւէ ինծի.

Բնաւ պիտի չմոռնամ որ, ... թեանս տարիներուն, Թլկատինցիի մասին տրուած կարգ մը դիտողութիւնները լսելով ... հիացած էի անոր, որ, օր մը երբ ... ւեցի թէ Թլկատինցին մեր գիւղը ... պիտի գայ, առտուն շատ կանուխ ... գիւղէն դուրս գացող ... բաւական հեռացայ, ու հոն, քարափի ճամբուն վրայ, ի զուր սպասեցի ... չեւ երեկոյ անօթի ու ծարաւ ... հէի թէ, երբ Թլկատինցին անցնի ... ակս, ինքնիրմովս պիտի ճանչնամ ..., պիտի դիտեմ անոր արտաքին կարգի երեւոյթին, թափէ մը ... ունենամ, պիտի մեծնամ, պիտի ... գուրգուրանքի մասին, պիտի ... սիրտս, եւ յետոյ, գիւղ դարձած ... տեսնողին զարմանքը պիտի զրուցեմ ու յաղթանակի հպարտութեամբ պիտի յայտարարեմ իմ դասակիցներուս. Ես Թլկատինցին տեսայ ամէնէն առաջ.

Ահարոնեան, մեր գրական վիպագրութեան եւ յեղափոխական շարժման ... մէջ տաղանդը եղաւ ... ուլի, մեծ ու պաշտելի դարձաւ ... համար, որովհետեւ ան, զիս ... չճանչնալով մէկտեղ, դարձաւ ... ջինը որ դիմաւորեց իմ ... շարժումներս սարսափ սրտով։ Ան է, դարձեալ, որ նախ նամակով, ... անձնական երկար տեսակցութեամբ իր սրտաբղխումի խօսքերը կրկնեց ինծի։

Կէսօրէն վերջն էր։ Համբուրելէ վար իջանք, կարճ ճամբայ մը կտրեցինք, փոքրիկ դուռ մը կատարեցինք ու կեցանք պարտիզաւոր ցած տան մը առջեւ։

— Ա՞յս է Ահարոնեանին բնակարանը։

Առաջնորդ ընկերս, Ն. Կակոսեան, ուղղակի պատասխանելու տեղ՝ ... ապքին դուռը բացաւ տան անդամի մտերմութեամբ, եւ ինծի յանձնարարեց որ տեսակցութեան ընթացքին ջանամ միշտ ժպտադէմ երեւիլ։ Մը... անք բակը, կարճ սանդուխ մը ... ելանք ու անմիջապէս, մեր առջեւ ... տանք Ահարոնեանը, թիկնաթոռի մը վրայ նստած։

Յանկարծական սարսուռ մը համակեց զիս. Ոտքի վրայ մէկէն անշարժութեան դատապարտուողի մը ... կեցած մնացի, Հայեցայ իրեն անթարթ եւ երկար, ինչպէս պիտի նայէի հայրենի մէկ մեծ սրբութեան մը անակնկալ խորտակումը տեսնելով։ Ան ալ փոխադարձաբար կը նայէր մխիթար... ուժով։ Կը հասկնամ թէ կը ջանայ բան մը ըսել, բայց չյաջողելուն համար կը կատարէ գլխու թեթեւ ցնցումներ

Կը լաւ տարիներու անլուռ երգիչը Տիկին Ահարոնեան զիս ներկայացուց իր ամուսնոյն։ Ես պատմեցի տարիներ առաջ կատարած մեր տեսակ-

---

ՕԱՒԱԶ ՈՒ ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Ժամանակ մը վերջ բազմութիւնը սփռացաւ. ամէն մարդ կ'երթար իրիկուան ճաշը իր ձեռքով պատրաստելու։ Անկողնուածային անձն ալ ոտքի ելլեց եւ Թուրքին ներկայութեան առանց վախի նշան ցոյց տալու, քովս եկաւ։

Երբ ոտքի կանգնեցաւ, տեսայ որ անիկա հասակաւոր էր եւ նիհարակազմ, բայց սոսկալի զօրաւոր, դատելով իր հագուստի խոշորակազմ ձեւէն։ Եկաւ կեցաւ Ուիլլին եւ իմ դիմաց. իր զօրաւոր դեղին ակռաները կը փայլէին սեւ մօրուքին եւ պեխերուն միջեւ։ Թուրքը ոտքի կանգնելով բռնօրէն դուրս ելաւ, ինքնիրեն մրթմրթալով։ Անկիւնը նստող Գնչուներուն նայեցայ եւ գիտցի որ ամէնքն ալ կատարելապէս անշարժ՝ քնանալ կը կեղծէին.

— Ինկիլիզ սբօրմէն! գոչեց մեր դիմաց կանգնող մարդը, երկու ձեռքերը վեր բարձրացնելով եւ մեզ դատելով մեր հագուստներէն ու ընդհանուր երեւոյթէն։

Անոր անգլերէն խօսելուն չզարմացանք, որովհետեւ այն բանը որ Անգլիացիները չեն ըրեր հարիւրաւոր լեզուներու այդ երկրին մէջ, Ամերիկեան միսիոնարութիւնները ըրած են, դասաւանդելով հազարաւոր սերունդներու։

— Ո՞րտեղացի էք, հարցուցի։

— Ջէյթունցի, պատասխանեց. կարծէք այդ մէկ բառը ինքնիրեն պատիւ մը ըլլար եւ բացատրութիւնը անոր կապուած։ Բայց շատ պատուաւոր մէկու մը երեւոյթը չունէր։ «Ջէլէպիները հո՞ս պիտի մնան, հարցուց։ (Ջէլէպի կը նշանակէ պարոն)։

— Օգլին կը սպասենք, պատասխանեցի ես, առանց կարեւորութիւն տալու որ սեղանները իմ կողմս դարձնէ եւ աւելի հարցաքէր ըլլայ։

Խնդաց ան, խիստ բայց լաւ տրամադրութեամբ։

— Երբե՞ն ի վեր Ինկլիզ սբօրմէնները օգլին կը սպասեն։ Ահ, բայց իրաւունք ունիք էֆէնտի. հոս ոչ ոք կրնայ ... մարտութիւնը երբ դիմացինը վստահելի մէկը չէ։ Եւ մատը ալ աչքին վրայ տարաւ։ Հասարակաց այս սենեակը մանեկէն ի վեր բնաւ զիս գիտակէ չղադրեցաք։ Միւս սփորթմէնն, այն Ջինկարիները գիտեն։ Ի՞նչ իմացաք։

Կեցաւ ձեռքերը խաչաձեւած, քթին տակէն մեզ դիտելով ու առանց դադրելու ժպտելէ, բայց անհանդարտ եւ անբնական դիրքով։

— Իմացայ որ դուք Ճինկան էք, պատասխանեցի։ Ան անմիջապէս խիստ դէմք մը առաւ։

Ձեզ գիտեր թէ տակիա արդա՞նչա՞ն մըն էք, թէ ուրիշ նշան մըն ալ ըրաւ որ մենք չտեսանք, վեց հարազատ Գնչուները ոտքի կանգնելով սենեակէն դուրս ելան։

— Ճինկաները, ըսաւ ան, ժողովուրդ մըն են, որոնք փողոցներու շուքին մէջ կը պահուըտին, կողոպտելու համար պատուաւոր անցորդները։ Իմ զբաղումս սա չէ։ Ասոնք ըսելով այնպիսի խիստ նայուածք մը ձգեց Պարսիկին վրայ որ այս վերջինը կարծես յիշելով թէ ընթրիքի ժամն է՝ ոտքի ելաւ։ Պարսիկը կը կողոպտէ ու կը սպաննէ. բայց հաճոյակատար վերաբերմունք ալ կը ցուցնէ։ Ան մեծ պաշտօնական եւ բարեգութ բարի գիշեր մաղթեց պարսիկ բանաստեղծական օրհնութիւններով։ Ջէյթունցիին ալ խոնարհութիւն մը ըրաւ, որուն ան պատասխանեց խնդալ մը աւելի պակաս առաջ ծռելով իր գլուխը։

— Զիս Ջէյթունի աչքը կը կոչեն, բացագանչեց տեսակ մը վայրի հպարտութեամբ, Պարսիկին հեռանալէն անմիջապէս վերջ։

Ուիլ լարեց զգուշական ականջի նման իր գլուխէն դուրս ցցուած ականջները եւ ըսաւ.

— Լսած եմ Ջէյթունի մասին. գիւղ մըն է լերան կատարը, ուր մէկը իր տան դուռէն դրացիին տանիքին վրայ կրնայ ցատկել, ուր կիները քող չեն կրեր եւ...

Մարդը կրկին զուլուկ ժպիտ մը ունեցաւ, ցոյց տալով իր ակռաները։

— Էֆէնտին իմացականութեամբ օժտուած է։ Ջէյթունի մասին քիչ շատ գաղափար ունի։

Ուիլ եւ ես իրարու ակնարկ փոխանակեցինք։

— Մեր բնակած սենեակը խանին լաւագոյն սենեակն է, մուտքի դրան վրայ, ըսաւ Ուիլ։

— Այսպիսի երկու չէլէպիներ հարկաւ իշխաններու նման պէտք է ապրին, պատասխանեց ան առանց ժպտելու։ Եթէ ան համարձակէր բոլ այդ խօսքը ժպտելով, դիւրը զարկած պիտի ըլլայինք եւ Մէկթին ոչ եղած պիտի ըլլար այսօր։ Բայց կարծես գիտէր իր տեղը, թէպէտեւ մեզի կը նայէր քթին տակով։

Ուիլ ծխախոտը դուրս հանեց եւ բոլորեց փաթթել եանքիի (Ամերիկացի) իր անմեղ սրտով հաւատալով որ խակական գլանիկ է։ Ես վառեցի, իր այսպէս կոչուած «ընտրեալ» սիկարութը։

— Թրքական Ռէժի, նախնականներու բուրմունքով, ակնարկեց Ջէյթունցին։

— Եարըմ սաաթ, ըսաւ, Քօրքմա։

— Ի՞նչ կը նշանակէ, հարցուց Ուիլ.

— Կէս ժամէն, մի՛ վախնաք, պատասխանեց.

— Ես քեզմէ վախնալէ առաջ, դուն քու բարեկամներուդ պէտք պիտի ունենաս եւ անոնք ալ դանակներու, զմայլեց Ուիլ։

Ջէյթունցին խոնարհեցաւ, ժպտաց կրկին ոտքին վրայ տարաւ, ժպտեցաւ ու ետ դարձաւ. բայց սենեակէն դուրս չելաւ. այլ գնաց դէպի պատին ծայրը որուն դէմ նստած էր առաջ, ու թէեւ սեղ չէր գիտէր, պարզ էր սակայն իր մտադրութիւնը, — մեզ հսկողութեան տակ առնել։

— Այդ կէս ժամը տեսակ մը սպառնալիք է. ենթադրենք պլըֆ է եւ մենք որ սպասէ։ Ի՞նչ կ'ըսես, դուն երթա՞նք ճաշելու, ըսաւ Ուիլ։

Բայց նոր վայր մը ընտրելու մեր ուժեռութեան մէջ, այդ օրը չինած էինք մեր խոհանոցը, փայտի եւ երկաթի խառնուրդ մը — միականի աստղաձաւ գործին օժանդակութեամբ։ Եւ մեր ... թեան մէջ Տարսոնի ցեխէն անցնելէ մինչեւ պանդոկ՝ երկար պիտի տեւէր պէտք է նկատի առնէինք նաեւ հաշուընները։

(Տար.)

[illegible]թիւնը կը սպասուէր արահի մը ա-[illegible]անձնութեան մէջ:

[illegible]ճանչցա՞ք զիս: Կարեւոր չէ: Ես չեմ [illegible]ուզեր ինքզինքս ծանօթացնելու, այլ [illegible]ուզեր եմ խոստովանելու կենդանի [illegible]թեան մը՝ որուն ձայնը կ'ես դար [illegible]անձնուկ ներունդները հրահրելու եւ [illegible]ցնելու հայրենի մեծ մոռցիլը:

[illegible] չեմ, բայց կը ջանամ բանաս- [illegible] ժայռը անսպասելի դարձնել: [illegible] գեղեցկերէն դէպ կ'ազդուի. ը-[illegible]ինկերս:

[illegible] է ժամէ աւելի տեւող մեր տե-[illegible]թեան ընթացքին, քիչ խօսե-[illegible] նայեցայ, գիտեցի, խորհե- [illegible] ամէն անգամին կը դղայի թէ [illegible] կը հոսէր արտէս ներս եւ [illegible] մը կը սահէր ուսկորներուս [illegible], երբ Աէարանեան ցոյց կուտար [illegible]արմնոյն աջ կողմի անգամները [illegible] վար, եւ ապա, ձախ ձեռքով կը [illegible] իր աջ թեւը, կը շարժէր զայն [illegible] բառերով կը հասկցնէր թէ [illegible] սառյժմ դաղրած են գործելու [illegible] պաշտօնը կատարելէ:

[illegible] ձայնի բանաստեղծը այ-[illegible]թեան բանաստեղծն է դար-[illegible] կարծեալ կը կրակէ մեր ար-[illegible] հոգիները:

[illegible] անէծք մը չէ միայն »:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

Հայերու կացութիւնը Սանճաքի մէջ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ տե-ղեկութիւնները կը հրատարակէ Սանճաքի կացութեան մասին (14 օգոստոս).—

Սանճաքի թրքացման ծրագիրը բուռն թափով առաջ կը տարուին: Հակառակ անկախ Թուրք իշխանութեան ցոյց տուած քիչ մը ձեւական խստութեան, թիւի դէմ սկսած պայքարը կը շարունակուի: Դեռ քանի մը օր առաջ, ձէ-ւէ Մուսայի խումբ մը Հայեր, Անտիոքի կամուրջին վրայ յարձակում կը կրեն ծայրայեղ եւ չիւացած Թուրք երիտասարդներէ, ֆէս կամ գալպակ կրած ըլլալով: Իսկ Թրքական Թաղերու մէջ, ֆէս գնողները կ'ենթարկուին անլի ծանր հալածանքներու: Այս առ-թիւ ստոյգ կառավարութեան մօտ կատարուած դիմումները կը մնան ապարդիւն:

Օրէ օր աւելի կը սաստկանայ Թուրք տարրին ծայրայեղութիւնը: Առաջին օրերու փափկանկատութիւնը չէ մնացած այլեւս: Արաբ եւ քրիստոնեայ տարրերու հանդէպ սկսած է խուլ պայքար մը, որ զգալի է մանաւանդ տնտեսական գետնի վրայ:

Սուրիական սահմանին վրայ դանդաղող Թուրքերը բուռն գործունէութեան սկսած են: Այսպէս, վերջերս Լ.եւրի տարին Հալիմայի Սպահիներու պատկանող ոչխարի հօտ մը՝ Թուրք բանակին նուիրելու համար: Անկէ առաջ ալ այդ ձեւով կողոպտած են Սուրիացիներու պատկանող կովեր, ոչխարներ եւայլն:

Սանճաքին մէջ Հալէ էվէները ամէն բան են: Անոնք կը տնօրինեն, կը ծրագրեն եւ գործադրութիւնը կը յանձնեն տեղական իշխանութեան: Եթէ Ֆրանսական իշխանութեան ներկայացուցիչներուն աչալուրջ հսկողութիւնը քիչ մը թուլնայ, Սանճաքը կը դառնայ կատարեալ Թուրքիա:

Ոմանք գրեցին թէ Հայերը կը մասնակցին ընտրութեանց եւ արդէն իսկ նշանակած են իրենց Բ. կարգի ընտրողները, թիւով 55: Նշանակումն ալ տեղի ունեցած է եղեր Առաջնորդին եւ ազգ. մարմիններու միջոցաւ:

Միւս կողմէ, արաբական գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Հայերն ալ Արաբներու նման որոշած են պոյքոթի ենթարկել ընտրութիւնները, ինչպէս ըրին արձանագրութեանց ատեն:

Հարկ է որոշակի ճշդել այս կարեւոր կէտը, տեղի չտալու համար ո եւ է թիւրիմացութեան: Իրողութիւնը սա է — այն օրէն աւելին որ տեղական վարչութիւնը ամբողջովին անցաւ Թուրքերուն ձեռքը, Հայերը դադրեցան ո եւ է գործունէութիւն ունենալէ ԻԲՐԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔ: Եւ սակայն ոչ թէ մասնաւոր դիտումով, այլ իրենց բնական բերումով: Արդարեւ, Հայը ինչպէ՞ս կրնայ իբրեւ կազմակերպուած համայնք մասնակցիլ ո եւ է կարեւոր գործողութեան եւ պատասխանատու քայլեր առնել, երբ իր կամքը սեղմող քանդէ՞ լինի: Միայն Ալեքսանդրէթի մեծապահանջ կեդրոնում թիւր կը փնտռեն գահ մը կարգել ընտրողներէն: Եւ գացողները պարզ արհեստաւորներ չեն, այլ գիրքի ու ազդեցութեան տէր անձեր որոնք նախապէս համայնքը կը ներկայացնէին պաշտօնական ամէն առթիւ:

Այս պայմաններուն մէջ, մնացեալ Հայութիւնը բնականաբար չէր կրնար ներկայանալ իբրեւ համախումբ գոյութիւն մը եւ համայնքին անունով գործել:

Միւս կողմէ, առեղծուած կացութիւնը ընդհանուր ջլատում եւ յուսահատութիւն առաջ բերաւ: Առաջ, մարդիկ կը հետաքրքրուէին ընտրական գործերով, այն յոյսով որ յաջողութեան պարագային պիտի կրնան իրենց թիւին համեմատութեամբ օգտուիլ համայնքներուն վերապահուած իրաւունքներէն: Մինչեւ տեւեց ան բնդուռեւթիւն [illegible] ձեւակերպութիւն մըն է եւ Անգարան իրաւասութիւն սառցած է ուզածին պէս տնօրինելու ամէն բան:

Ո՞ր Հայն էր որ սիրտ եւ ժամանակ պիտի ունենար խառնուելու այս տեսակ կացութեան մը: Ընդհակառակն բոլորը իրենք զիրենք հիւր կը նկատեն եւ հետեւաբար կը խորհին միայն մեկնելու կարելիութեանց մասին:

Եւ ահա ամէն մարդ քաշուեցաւ իր պատեանին մէջ, խուսափելով ամէն գործունէութենէ, թեր կամ դէմ: Ուրիշ խօսքով, Հայութիւնը որոշապէս անտարբեր է: Ոչ ընտրութեանց կը մասնակցի, ոչ ալ անոնց դէմ ո եւ է հակադրութեան կը փորձէ: Ինչ կ'ուզեն թող ընեն …:

Իբրեւ հետեւանք այս շատ բնական ու հասկնալի հոգեբանութեան, Բ. կարգի թեկնածուներու նշանակումը ո եւ է արձագանք չգտաւ ժողովուրդին մէջ: Այսպէս, ոչ ոք ուզեց թեկնածու ներկայանալ ձէպէլ Մուսայի մէջ եւ մասնաւոր գործակալներ ստիպուեցան տեղէ տեղ մահ գալ՝ թեկնածու ճարելու համար: Երբ 66 թեկնածու, 11 հոգի գտած էին, իսկ 3 հոգի չէին կրնար գտնել: Ապահովաբար ճարած ըլլալու են մինչեւ հիմա, որովհետեւ Թրքական իշխանութիւնը պաշտօն եւայլն կը խոստանայ թեկնածուներուն:

Նոր կացութիւնը ամէն կողմ: Հայ համայնքը բոլորովին անշարժ է եւմիայն անոնք Հայերն են՝ որ թեկնածու կը ներկայանան կամ կը ստիպուին ներկայանալ: Առոնք ալ ինչպէս բոլ, իրենց անձն է որ կը ներկայացնեն եւ ոչ թէ համայնքը որ չուզեր ո եւ է դեր խաղալ:

Այսպէս է որ բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր վճռապէս մերժեցին արձանագրուիլ իբրեւ Բ. կարգի ընտրող, հակառակ իրենց վրայ գործուած ճնշումին: Աւելին դեռ: Կարգ մը անձեր մերժեցին նոյնիսկ իրենց առաջարկուած երեսփոխանութիւնը, դիտել տալով թէ իրենք քաղաքականութեամբ չեն զբաղիր:

Թուրքիա եւ Սուրիա

«Ժիւռնալ տը Պէյրութ»ի Պէյրութի թղթակիցը կը գրէ թէ «սուրիական կառավարութիւնը մատնուած է շատ նեղ եւ անորոշ կացութեան մը»:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ դժուարութիւնը միայն ընդդիմադիրներէն չէ գար, այլ «Հալէպի մէջ ալ մեծ դժգոհութիւն եւ նոյնիսկ ընդդիմութիւն կայ Դամասկոսի դաշինքին դէմ»: «Ասոր համար — կ'ըսէ — վարչապետ ճէմիլ Մէրտամ պէյ Հալէպ գնաց՝ ընկերակցութեամբ կարգ մը նախարարներու եւ Դամասկոսէն երեսփոխներու, ճառեր խօսեցաւ, ցոյցեր ըրին ասոր եւ զազանի խօսակցութիւններ ունեցաւ Հալէպի երեսփոխներուն հետ: Այս առթիւ ծիրթակալուեցան նաեւ կարգ մը անձեր որոնց մասին կասկած կայ թէ Թուրքերու կողմնակից են:

Հոն խօսած ճառին մէջ, վարչապետը խօսեցաւ նաեւ Հաթայի մասին եւ բսաւ ի մէջ այլոց.— «Մանօթէժեր քաղաքականութիւնը' արար. Սանճաքի մասին: Չէինք կրնար ընդունիլ եւ չընդունեցինք համաձայնութիւն մը որուն չենք հաւանիր: Եւ չպիտի ընդունինք ալ: Միայն կողմնակից ենք բարեկամ. յարաբերութիւններ հաստատելու հարեւան Թուրքիոյ հետ »:

Ահա երկերես քաղաքականութիւն մը, որ թէ չընդունիր Հաթայի համաձայնութիւնը եւ թէ կ'ուզէ բարեկամութիւն մշակել Թուրքիոյ հետ: Բայց այս երկերես քաղաքականութիւնն նաեւ երրորդ երես մը.— Դամասկոսի կառավարութիւնը յայն քարոզութիւն մը կը կատարէ Թուրքիոյ դէմ: Օրինակ, սուրիական մամուլէն համաձայն, Քիւրտիստան կոչուած նահանգներ վերէն վար բրոտացած են: Թուրք կառավարութիւնը անկարող է զսպելու այս ըմբոստութիւնը: Մէկ հատիկ իսկ Արաբ եւ Հայ չեն մասնակցած Հաթայի արձանագրութեանց (մինչդեռ Պէյրութի թերթերը գրեցին թէ անոնք փառաւորապէս մասնակցած են արձանագրութեանց): Անկէ զատ, Հաթայի Արաբները կը հարստահարուին եւ նամազ ընելէ իսկ կ'արգիլուին:

Ահա քանի մը առող յայտարարութիւն մը, զոր վերջերս հրատարակեց Ալիքսանտրէթի պաշտօնական կոմիտէն, Դամասկոսի կառավարութեան ձեռքին տակ գործող մարմին մը.

— «Էյ իսլամներ, Թուրքերու կատարած քարոզութիւնը սուտ է: Թուրքիա իսլամ պետութիւն մը չէ: Թերեւս ալ իսլամական աշխարհին վրայ յարձակող ուժ մըն է: Մարդոց ոչ հաւատալիքը կը յարգէ, ոչ ալ կրօնքը: Թուրք կառավարութիւնը կը ստիպէ իսլամները որ լքեն իրենց կրօնքը: Ներքին Գուրանը Թուրքերէնի թարգմանուած է: «Նամազը եւ «էզանը» Թուրքերէն են »:

Միայն այս քանի մը նախադասութիւնները կը ցուցնեն թէ՝ Դամասկոսի կառավարութեան հովանիին տակ գործող այս կոմիտէին քարոզութիւնը ո եւ է տարբերութիւն չունի այն քարոզութեան զոր Տէրվիշ Վահտեթթին եւ Մէհմէտզատէ կը կատարէին Իթթիհատ վէ Թերագգիի դէմ, Օսմանեան կայսրութեան օրով: Ինքնա-պէս դժուար է հասկնալ թէ Դամասկոսի կառավարութիւնը, որ այս ձեւով քարոզութիւն կատարել կուտայ Թուրքիոյ դէմ, ինչպէս պիտի կարենայ բարեկամութիւն հաստատել Թուրքիոյ հետ:

Բայց գիտնալու ենք որ Դամասկոսի կառավարութիւնը այլեւս կորսնցուցած է այս երկրին տէրերը ըլլալու: Քաղաքականութիւն մը որ աշխարհիս ժողովուրդը կը գոհացնէ, ոչ ալ Ֆրանսան, եւ Թուրքիոյ դէմ ալ այսպէս երեք երեսով անդադար կը դառնայ, անկարելի է որ երկար ատեն կարենայ ոտքի վրայ կենալ »:

ՀԱՇՈՒԵՑԱՐԴԱՐ

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի Փարիզի Հանդէսէն յետոյ, կազմակերպիչ յանձնաժողովը ընդհ. ժողով գումարելով (դեկտեմբեր 1937), քննեց մասնախումբերուն տեղեկագիրը, եւ լսելով ներկաներուն առաջարկները, հետեւեալ որոշումները տուաւ միաձայնութեամբ.—

Ա.— Կազմակերպիչ յանձնաժողովին եւ խմբագրական մասնախումբին պաշտօնները վերջ կը գտնեն այլեւս:

Բ.— Ելեւմտական մասնախումբը կը շարունակէ իր պաշտօնը, մինչեւ որոշ թուական մը, դանազան քաղաքներու մէջ գոյութիւն ունեցող յոբելինական մարմիններուն հետ իր կապը պահելու եւ գիրքերէն առկախ մնացած հաշիւները գանձելու համար:

Գ.— Հաշուեյարդարէն վերջ պատրաստ գումարը եւ ամբողջ գիրքերը կը յանձնէ Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Հրատարակչական մարմնին, պայմանաւ որ ան խոստանայ լոյս ընծայել Րաֆֆիի մէկ լիակատար կենսագրականը եւ կամ անոր որ եւ է մէկ գիրքը:

Ելեւմտական մասնախումբը քանի մը ամիսներ շարունակեց իր գործը, եւ ընդհ. ժողովին որոշումին համաձայն, Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Հրատարակչականին հետ անհրաժեշտ բանակցութիւնները վաւերելէն յետոյ, յիշեալ մարմնին յանձնեց.

Ա.— Պատրաստ գումար՝ 2651.90 Ֆրանք.

Բ.— 145 օրինակ գիրքերու փոխարժէքին գանձումը:

Գ.— Պահեստը ունեցած գիրքերը թիւով 811 օրինակ:

Հաղորդելով այս ամէնը հանրութեան, կը յայտնենք որ մեր պարտականութիւնը վերջացած է այլեւս:

Ընդհ. Քարտուղար

ՆՍՆ — Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրենք արտատպել այս կոչը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ «ԿՈՆԴԱԿ»ՆԵՐ

Սեկտ թերթ մը, Քալիֆորնիոյ «Մըշակ»ը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Օգոստոս).

— «Աչքի առջեւ ունինք երկու կոնդակներ, որոնց աւնդէտ կը պարզէ զգացմունքայութիւնը Անոնցմէ առաջինով Նախահոռակեալ Խորէն Ա. Կաթողիկոսն տեղակալ կը նշանակուի Գէորգ Արք. Ձորեքչեանը: Երկրորդով Տեղակալը որպէս թէ կը հաղորդէ Կաթողիկոսի մահուան, օծման եւ թաղման պարագաները:

Այս երկու գրութիւնները մեծ խանդավառութիւն պատճառած են այսպէս կոչուած «Հայաստանասէր»ներու նիհար եւ զանցառելի խմբակին:

Ենթադրելու վաղանդին ենթարկուածներուն փրկութեան լաստը եղան անոնք: Մենք իրաւունք կ'ունենայինք նոյնքան ուրախանալու, եթէ այդ «կոնդակ»ները իրենց բարձրագոյնակ հակասութիւններով չմատնէին թագնուած կեղծիքը:

Պզտիկ քննութենէ մը անցընենք զանոնք.

Երկու տարի առաջ, 1936 Ապրիլին, Խորէն Ա. Կաթողիկոսը իրեն ՏԵՂԱԿԱԼ կը նշանակէ Ձորեքչեան Արք.ը Համաձայն տարրական տրամաբանութեան, կը սպասուէր որ նման կարգադրութիւն մը ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ հաղորդուէր բոլոր եկեղեցիներուն, ինչպէս ըրաւ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ծերունազարդ Տ. Սահակ Կաթողիկոսը, իրեն աթոռակից նշանակելով Հանգուցեալ Տ. Բաբգէն Ա. Կաթողիկոսը. Բայց զարմանալի է որ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ առաջ եղած կարգադրութիւն մը գաղտնի կը պահուի ու յանկարծ Կաթողիկոսի եղերական մահէն վերջ երեւան կ'ելլէ անիկա: Մենք վստահ ենք այն մասին թէ հանգուցեալ Հայրապետի լիազօր ներկայացուցիչ Տ. Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեան լուր չունէր մեզի նման:

Այս կարգադրութիւնը հակօրինական է, որովհետեւ համաձայն Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Ներքին կանոնագրին, Կաթողիկոսի վախճանումէն յետոյ տեղակալութիւնը կ'ստանձնէ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի երիցագոյն անդամը: Ու մենք գիտենք թէ այդ երիցագոյն անդամն է Տ. Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեան:

Արդ, ի՞նչ պատճառ պիտի ունենար ողբացեալ Հայրապետը ոտքի տակ առնելու իր իսկ կողմէ վաւերացուած կանոնագրութիւնը, արհամարհելով իր կողմէ «սիրելի» բառով որակուած ու վստահելի նկատուած Գարեգին Սրբազանը, անոր պաշտօնը երկու տարի առաջ ԳԱՂՏՆԱՊԷՍ յանձնելով ուրիշի մը, որուն վստահելիութիւնը ծանօթ է ամէնուն: Հայրապետը իր այս ընթացքը արդարացնելու համար «կոնդակ»ին մէջ կը դնէ հետեւեալ բառերը Ձորեքչեան Արքեպ.ի մասին.— «ՓՈՐՁԱՌՈՒ, ԽՌՀԵՄ, ՀԵՌԱՏԵՍ, ՇՐՋԱՀԱՅԵԱՑ»: Եթէ այսքան յատկութիւններով օժտուած էր այսպէս կոչուած տեղակալը, ինչո՞ւ համար Խորէն Ա. անդէց եւ ուղեց արտասահման ղրկել Տ. Գարեգին Արքեպ. Յովսէփեանը, երբ անդին Ձորեքչեան նոյն պաշտօնին արտօվին հետամուտ էր:

Եկող «կոնդակ»ը ՀԱՐԱՋԱՏԸ չէ, այլ պատճէնը, որուն հարազատութիւնը կը վաւերացնէ ուրիշ չեկեղ մը, Արտէն Ղլտճեան Արքեպ. անունով:

Եթէ իրաւ կար նման «կոնդակ» մը եւ կ'ուզուէր այս մասին ժողովուրդին մէջ վստահութիւն առաջացնել, ինչո՞ւ այդ պատճէնին տակ չստորագրեցին նաեւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի միւս երկու աւելի վստահելի անդամները, այսինքն՝ Բագրատ եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսները: Ասոր պատճառը հետեւեալն է, կամ ան է որ այս երկու եկեղեցականներն ալ արժանացած էին Կաթողիկոսի եղերական բախտին՝ սպաննուելով, եւ կամ ան է որ «կոնդակ»ը կեղծուած է առանց անոնց գիտութեան:

Այս խորհրդածութիւններէն յետոյ մեր եզրակացութիւնը հետեւեալն է.—

Ձորեքչեանի տեղակալութիւնը հաստատող «կոնդակ»ը կեղծ է: Նման կոնդակ չէր կրնար գրել Հանգուցեալ Խորէն Ա. Կաթողիկոս, որովհետեւ ատիկա հակառակ է թէ օրէնքին եւ թէ իր խիղճին: Ղլտճեանի ստորագրութիւնը որպէս վկայ բնագրի հարազատութեան՝ արժէքէ զուրկ է, վասնզի ՉԵԿԻՍՏԻ մը վկայութիւնը մեզի համար արժէք չի ներկայացներ:

Առնենք երկրորդ «կոնդակ»ը, որով կը ներկայացուին Կաթողիկոսի մահուան, օծման եւ թաղման պարագաները: (Ցաւալի.— Արտաեղ կը պարզէ իր գիտողութիւնները):

Եւ հոս ալ չըջաբերականին տակ ստորագրողները ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԱՆՁԻՆ ԷՆ, Ձորեքչեան եւ Ղլտճեան Արքեպիսկոպոսները, Հայաստանեայց Եկեղեցին վաճառքի հանող մատնիչները:

Բայց ո՞ւր են Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի ՄԻՒՍ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ, Մեսրոպ եւ Բագրատ Արքեպիսկոպոսները: Պէտք չէ՞ր որ անոնց ստորագրութիւններն ալ ըլլային այս շրջաբերականին տակ:

Ահա կասկածելի ուրիշ կէտ մը եւս, կէտ մը, որուն պատասխանը արդէն տուած են Դաշնակցական թերթերու թղթակիցները: Այս երկու եկեղեցականները սպաննուած են Ջեկաշէն:

Այս խորհրդածութիւններէն յետոյ մենք աւելցնելիք ուրիշ բան չունինք: Ուրախացողները թող փողով ու թմբուկով լեցնեն մթնոլորտը: Երանի՛ թէ իրենց ուրախութիւնը անկեղծ եւ տեւական ըլլար: Բայց մենք մեր աչքերուն մէջ ժպիտի փոխարէն արցունք ունինք: Արտասուք մը եկեղեցւոյ դժբախտ ճակատագրին եւ մեր ժողովուրդի բարոյական անկումին համար…»:

ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ…

Կրկին կը խնդրենք մեր գործակալներէն եւ բաժանորդներէն.—

1.— ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼ «ՇԷՔ ՓՈՍԹԱԼ»ՈՎ Թիւ 1678-63 (Տես թերթին ճակատը): Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ԱԺԱՆ:

2.— Անոնք որ մեքենաբար սովորական «մանտա-փոստ» կը ղրկեն, ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ ՆՇԱՆԱԿԵՆ «ՇԷՔ-ՓՈՍԹԱԼ»ԻՆ ԹԻՒԸ: Աւելորդ է եւ յամառական չէ եղած:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՁՐԿԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Ամէնէն առաջ պէտք էր որ կտրէին անցնէին Գարա Սուի եւ դէպի Սըվազ կռնակաձեւ երկրամասին միջեւ բարձրացող լեռը: Թաքուն ժամաքարով ճամբան բռնեցին աղջիկները, երբ արդէն մութը այնքան յառաջացած էր որ չէին կրնար շատ մեծ հեռաւորութեան մը վրայ բան տեսնել: Իբրեւ անունդ գրեթէ ջուր եւ խոտեղէն միայն ունենալով, ան ալ եթէ գտնէին լեռան հովիտներուն մէջ, երեք գիշեր մոլոր ու սիրալ թափառումներէ վերջ հասան Գըզըլ Ըրմաքի գետային մարզին մէջ, նուաղամահ եւ ուժասպառ, երրորդ օրուան առաւօտուն երբ իրենց առջեւ տեսան ղէղքակի մը խեղճուկ, կիսափուլ խրճիթները, որոշեցին երեկոյեր այդ գիւղը այցելել եւ ուտելիքի պէս բան մը խնդրել: Ամբողջ օրը անցուցին բարերու եւ չոր խոտի դէզերու միջեւ թաղնուած, սրտադողով ու անձկագին աչք տնկելով այն տունե-

րուն, որոնց մէջ թերեւս պիտի կարենային ուտելիք մը գտնել: Բայց գիւղը բոլորովին մեռած կը թուէր: Ոչ ոք կար մէջտեղ: Ոչ անասուն, ոչ մարդ, ոչ մէկ կենդանի էակ:

«Անիկա թերեւս տոյարնակ գիւղ մըն է, որուն բնակիչները քշուած են», ըսաւ Սիրանոյշ մէկէն ի մէկ: «Ամբողջ օրը ոչ մէկը տեսայ»:

«Եկուր աւելի մօտը երթանք: Սարսափելի անօթի եմ», ըսաւ Լուսաբեր Կրասովինէ:

«Բայց պէտք չէ որ մէկը տեսնէ մեզ, եւ ահա ամէն կողմ բաց է հոս: Աւելի լաւ է քիչ մըն ալ սպասենք»:

Բայց անօթութեան չարչարանքին տակ, սկսան աւելի մօտ սողալ: Վրանին քալելու կարողութիւն չէր մնացած: Երբ մէկ ժամ վերջ արդէն խոնարհեցաւ լեռան եաւեւ, աւելի կեանք նկատ երկու փախստականներուն շարժումներուն մէջ: Դժուարութեամբ առջի ելան եւ վախնվախը դացին դէպի խրճիթները: Դուռները բաց էին: Տնական ողորմելի կարասիներ չորս կողմը ցրուած եւ կոտր կոտր եղած: Գիւղը երեսի վրայ ձգուած էր: Բայց Սիրանոյշին եւ Լուսաբեր Կրասովիչին համար փրկութիւնը այս էր: Նոյնին գտան կտոր մը հաց, անդին քիչ մը ալիւր, քիչ մը լուբիա, նոյնիսկ չոր միս: Անյապաղաբար ինկան ատոնց վրայ, թէեւ ամէն ինչ չորցած ըլլալով պարտաւորուած էին կամաց կամաց ուտել: Երբ քաղցին առաջին խստութիւնը հանդարտեցաւ, յոգնած ինկան խրճիթներէն մէկուն մէջ եւ անմիջապէս քնացան:

Յաջորդ օրը որոշեցին ամբողջ գիւղը որոնել գտնել անունդի մնացորդները եւ քանի մը օր ալ մնալ հոն, քիչ մը կազդուրուելու համար: Բաւական պաշար գտան, զոր կամ տեղահանուածները մոռցած էին, կամ թալանողները անկարեւոր համարած էին եւ անոնց ձեռք դպցուցած չէին:

Երրորդ երեկոյեան դէմ նորէն ճամբայ ելան ծրարներով բեռնաւորուած, որոնք տարին անդին նետուած ցնցոտիներէ եւ կտորուանքներէ կը բաղկանային: Քիչ մը կազդուրուած, իւրաքանչիւրը ցուպ մը ի ձեռին յառաջացան աւելի ձորերէն որոնք միշտ դէպի արեւմուտք կը խոնարհէին: Ցեռնները ոսէ խորունկ տեղեր թաղնուած, գիշերները կը թափառէին, ձորերուն հետեւելով, դէպի լեռան եզր, զգուշանալով ոսէ բնակուած վայրերէ: Այսպէս Ցունիս ամսուան վերջերը, գրեթէ երեք շաբաթ թափառելէ վերջ հասան Սըվազի մօտերը, Հայերու մէկ գլխաւոր կեդրոնը, ուր կը գտնուէր Հայ օրիորդներու բարձրագոյն վարժարանը, ուր Սիրանոյշ յաճախած էր պզտիկութեանը:

Սըվազ քաղաքը Գըզըլ Ըրմաքէն քիչ մը հեռու կը գտնուի, եւ կ'երկարի հայկական սարահարթին յառաջակողմի լեռներուն եւ բլուրներուն միջեւ, յայն հարթ ծործորի մը մէջ դէպի արեւմուտք կարկառուն մեծ աղեղ մը ձեւացնելով, մինչեւ որ երթայ թափի Սեւ Ծով՝ Պոնտական երկրամասին երկայնքին կորելով: Այս գետը հինէն Հալիս կոչուած, կանուխէն կարեւոր դեր մը կատարած է Արեւմտեան եւ Արեւելեան Անատոլուի միջեւ իբրեւ սահման կարող:

Բուն Սըվազ քաղաքը, նահանգին վալիին կեդրոնը ըլլալով հանդերձ, ամէն հաղորդակցութենէ զրկուած մեկուսացուած է եւ այս պատճառաւ այնքան մեծ բարգաւաճում չունի: Միայն իբրեւ կեդրոն նահանգին, իբրեւ պաշտօնատարներու քաղաք, կարեւորութիւն ունի, ինչպէս նաեւ իբրեւ ամէնէն մեծ վայրը հին ներքնաշխարհի ճամբուն վրայ, որ Սեւ Ծովեան Սամսոնէն կը տանի դէպի Միջագետք, Տիարպէքիրի վրայով, եւ Նախկին ժամանակներուն մէջ գրեթէ միմիայն Սըվազ միջնորդ եղած է թըզթատարական սպասարկութեան Կ. Պոլսոյ եւ Պաղտատի միջեւ:

Երբ Սըվազի Թուրք բնակիչները շատ բազմաթիւ չէին, հայ տարրը զօրաւոր թիւին ներկայացուցիչն էր եւ ամէնէն յաղթեցիկ տնտեսական մասը կը կազմէր: Ան կը վարէր գլխաւորաբար վաճառականութիւնը տեղական արտադրութիւններուն, ինչպէս բուրդ, կաշի, խէժ կը գնէր հացաբոյս մեծ քանակութեամբ եւ յետոյ կը ծախէր ինչքրանքի համաձայն, կը ներածէր արտասահմանէն մանած եւ ուրիշ ապրանքներ եւ կը մասնակցէր փայտի ծաղկեալ վաճառականութեան, որ բացառիկ դիրք մը տուած էր Սըվազի:

Այս հայ վաճառականներուն եւ գործի մարդոց մէջ ծանօթներ եւ բարեկամներ ունէր Սիրանոյշ, եւ Գրիգորեան անունով մէկուն մը տան մէջ իջած էր ասկից առաջ, Մուշէն Գարահիսար ճամբորդութեան միջոցին: Հիմա քաղքին առջեւ խեղճուկրակ վիճակի մէջ կը կենար Լուսաբեր Կրասովիչի հետ միս մինակ, պատառոտուն ցնցոտիներով, հեռուած արտերուն միջեւ խորաթիւ վայր մը: Երկուքն կը սպասէին Սըվազ մտնելու համար: Իրենցմէ ոչ շատ հեռու, եղնաձիգ արօտներ ցորեն կը կամէին եւ ապակիի պէս կարծր ցօղուններէ սաման (յարդ) կը պատրաստէին: Մարդ մը կ'երթար փայտէ դժուար դարձող նեցուկի մը եւտեւէն, որուն վրայ տղայ մը նստած կենդանիները կը քշէր: Հաւասար շարժումներով լայն երկմասնիով մը յարդը վեր կը նետէր, զատելու համար փչող յաւիտենական հովէն, որ կը փչէր ներքին Անատոլուի բարձրաւանդակներուն վերեւ: Հազար անգամ տեսնուած պատկեր մը, միակերպ, անմխիթար, որ կարծես խորհրդանշանն է յետադիմութեան, այսինքն՝ ամէն յառաջդիմական գաղափարի բացակայութեան:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

համար ։ Տասնըհինգ օր վերջը, կ'իմացուէր թէ կանոնաւոր բանակը խուճապահար փախուստի մատնուած է ։ Քիւրտերը կը յառաջանային, դիմադրող չունենալով իրենց ճամբուն վրայ ։

Թերագնահատած ըլլալով ապստամբութեան կարեւորութիւնը, Ֆէթհի պէյ, քէմալական կառավարութեան վարչապետը, իր տեղը տուաւ Իսմէթ փաշայի

Բայց մինչ էնկիւրի փախուստի ճամբաներ կը բռնէր, կը վարանէր, ապստամբութիւնը կը ծաւալէր, նոյնիսկ սպառնալով երկաթուղագծ հաղորդակցութեան գոյութեանը. Զօրաբաժին առ զօրաբաժին, թրքական կառավարութիւնը Քիւրտերուն դէմ թափեց իր բոլոր ուժը ։

Ճակատամարտը տեւեց ամիսներ ։ Իրական պատերազմ մըն էր որ կը մղուէր, պատերազմ մը որ 25 միլիոն ոսկի արժեց թրքական կառավարութեան ։

Վերջապէս, չարժման վարիչը, Սէյիտ Րիզա (շէյխ Սայիտ) ինկաւ Թուրքերուն ձեռքը ։ Շէյխը առանց այլեւ այլի կախուեցաւ Տիարպէքիրի հրապարակին վրայ, ուրիշ ցեղապետներ աքսորուեցան Իզմիր, Թուրքիոյ միւս ծայրը, ամբողջ գիւղեր կրակի տրուեցան ։

Քիւրտերը լեռները փախան ։ Էնկիւրի կը կարծէր թէ ապստամբութիւնը խափանած է ։ Այդպէս չեղաւ ։ Կրակը կը մխար ։ Քիւրտերը առիթին կը սպասէին, նորէն չարժելու համար ։

1928 — ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Ֆէթհի պէյ իր պաշտօնէն հրաժարելով գրկուեցաւ Լոնտոն, իբրեւ դեսպան ։ Շատ չանցած եա կանչուեցաւ եւ այս երկու յաջորդական անարգանքները ցինքը կատաղի հակառակորդ մը դարձուցին քէմալական իշխանութեան ։ Ան հիմնեց կուսակցութիւն մը, Թէրաքքըփէրվէրը (Յառաջդիմասէր), առաջին ընդդիմադիր կուսակցութիւնը Թուրքիոյ մէջ ։ Անոր գոյութեան առաջին պահուն, չարժումը չփոխութեան մատնեց էնկիւրին ։

Այդ պահէն էր որ օգտուեցաւ Իհսան Նուրի փաշա, Շէյխ Սայիտի յաջորդը, նորէն պարզելու համար ապստամբութեան դրօշը ։ Այս անգամ Քիւրտերը իրենց տրամադրութեան տակ ունէին արդիական զէնքեր. — ռուսական արտադրութիւն, ունէին ռազմանիւթ եւ դրամ. Գարախան անկէ անցած էր ։

Բայց, էնկիւրի փորձառութիւն տուած էր արդէն եւ զարկաւ ուժգին, առանց ժամանակ վատնելու ։

Տիարպէքիրի, Արտահայի մէջ ձեռք անցած ցեղապետները կախուեցան, անոնց ստացուածքը գրաւուեցաւ, արբանեակները աքսորուեցան ։

Մինչ այս մինչ այն, թշնամին անհետացաւ հրաշիւք իմն, թրքական բանակին առջեւ ։

(Մնացեալը յաջորդով)

Նաւահանգիստներու գործադուլը կը ծաւալի

Սորվէլով նաւաստիական [illegible] առիթ, որ չէ լուծուած տակաւին, ուրիշ նաւահանգիստներու մէջ ալ խլրտումներ կը նշմարուին ։ Մարսէյլի բանուորները «սրերչարթի» տասու ժողով գումարելով, յայտարարեցին թէ կիրակնօրեայ եւ գիշերային աշխատանքի սկզբունքը մերժուած է նաեւ Ալժերիոյ, Թունուզի, Մարոքի եւ Գորսիկայի նաւահանգիստներուն մէջ ։ Իբրեւ հետեւանք այս նոր եւ աւելի ծանր տագնապին, Ֆրանսայի շոգենաւային ընկերութիւնները սկսան փոխել իրենց ժամանակացոյցը, այնպէս որ ո եւ է նաւ պիտի չհանդիպի Միջերկրականի նաւահանգիստները, կիրակի օրերը ։

Սակայն իրիկուան դէմ նաւահանգստի բանուորներու (տոքերը) Միութեանց Դաշնակցութիւնը, որ ազգային կազմակերպութիւն մըն է, եւ որ միակ իրաւասուն է ընդհ. գործադուլ հռչակելու, յայտարարեց թէ ուրիշ նաւահանգիստներու Միութեանց հրաման տրուած չէ Մարսէյլի չարժումին հետեւելու ։ Կազմակերպութիւնը բանակցութեանց ելքին կը սպասէ, վերջնական որոշում տալու համար ։ Բանակցութիւնները սկսան երէկ, աշխատանքի նոր նախարարին հետ ։ Մինչ այս մինչ այն, Փարիզի նաւահանգստի բանուորներն ալ համերաշխութիւն յայտնեցին Մարսէյլի բանուորներուն եւ որոշեցին յաւելեալ աշխատանք չկատարել այսուհետեւ, ցորչափ գործադուլը կը տիրէ Փարիզի շրջանին մէջ ։

[illegible]

Վիէնի մեր թղթակիցը ցաւալի լուր մը կը հաղորդէ ։ Ընկեր Հայկ Լուսարեւեանի եղբայրը, 20 տարեկան, որ պոլիտեխնիքի գործարանը կը բանէր, աշխատանքի պահուն պայթումի հանդիպելով, բոլորովին կ'այրի ։ Հիւանդանոց կը փոխադրեն, բայց տղան կը մեռնի ։

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ, եթէ այս վերջինս ընդհարումի մը հանդիպի, Չեխոսլովաքիոյ հետ կնքուած համաձայնութեանց գործադրութեան համար ։— Այս լուրը կը հաղորդեն Լոնտոնի թերթերը, աւելցնելով թէ Պ. Չէմպըրլէն այս իմաստով յայտարարութիւն մը պիտի ընէ մօտերս, իբրեւ հետեւանք մասնաւոր խորհրդակցութեան մը ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ ծանր կը նկատեն չեխական տագնապը ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ անգլիացի միջնորդը, լորտ Րընսիմէն, օգնական Լոնտոն գրեց իր աշխատակիցներէն մէկը, տեղեկութիւններ հաղորդելու եւ նոր հրահանգներ ստանալու համար ։ Լորտը Յուլիս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ չեխ վարչապետին հետ ։ Իրադէններ կը հաւաստեն թէ բանակցութեանց հիմ մը գտնուած է արդէն ։ Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին կառավարութեան եւ կուսակցութեանց հետ ։

ԲԱԳՎԻՒԷՆ կը հեռագրեն թէ Ատրբէջանի Գերագոյն Ատեանը մահուան դատապարտեց հակայեղափոխական, քաղքենի - ազգայնական, ապստամբական եւ ահաբեկչական կազմակերպութեան մը անդամներէն տասը հոգի, իսկ չորս հոգի ալ՝ 12 — 25 տարի բանտարկութեան ։ Բոլորն ալ հողային գործավարութեան բարձր պաշտօնատարներ են ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը Պէրլին վերադարձաւ, ծովային պտոյտը եւ նաւահանգիստը վերջացած ըլլալով ։ Այս առթիւ ալ խանդավառ ընդունելութիւն մը սարքուած էր ։ Երէկ զօրահանդէս մը կազմակերպուեցաւ, — ամենամեծը՝ Եթովպիոյ գրաւումէն ի վեր ։— Հիթլէրի գլխաւոր օրկանը խմբագրականով մը ուղղակի կ'ամբաստանէ Մ. Նահանգներու պանծային նախարարը, ըսելով թէ դաւեր կը սարքէ Գերմանիոյ դէմ, Անգլիոյ պատերազմական նախարարին, Պ. Լէոն Պլումի, Մանտէլի եւ ուրիշներու հետ ։ (Նախարարը Եւրոպա կը գտնուի մէկ շաբաթէ ի վեր) ։— Ամբողջ Հունգարիոյ մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց [illegible] իրաւունքին վերահաստատումը.

ՊԱՊԻՆ ԴԷՄ նոր եւ աւելի բուռն յօդուած մը հրատարակեց Գերմանիոյ հակահրէական կատաղի օրկանը, «Տէր Շթուրմէր» ։ Յօդուածը բողոքելով ցեղերու հաւասարութեան սկզբունքին դէմ, կ'ըսէ.— «Երեք հիմնական ցեղեր կան,— սպիտակ, դեղին եւ սեւ ։ Արդ, հրեայ հաւասարութիւնը արդիւնքն է սպիտակ, դեղին եւ սեւ ցեղերու միջեւ դարերու ընթացքին կատարուած խառնուրդին ։ Պապը իւրացուցեր է ցեղերու հաւասարութեան կեղծ գաղափարը զոր տարածած են Հրեաները, աջակցութեամբ մարքսեաններու եւ ազատ - որմնադիրներու » ։

ՅՈՐԵՆԻՆ ԳԻՆԸ (կենդինարը) 214 ֆրանք նշանակուեցաւ իրաւատու պաշտօնատան կողմէ ։ Կը կարծուի թէ հացը երկու սու եւս պիտի սղէ ։

35.00 ԹՈՆՕ տարողութեամբ նոր զրահաւոր մը պիտի շինուի, «Քլէմանսօ» անունով ։ Նոյն շարքէն երկու հատ ալ կը շինուին արդէն ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէի դասախօսական ժողովը 26 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, [illegible] մէջ ։ Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան ծագումն ու զարգացումը» ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ԵՐՎԻԼԻ «Զօրաւոր» խումբի ժողովը 27 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին ։

ԼԻՈՆԻ Եռյ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները 26 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զուարթարեան» գրադարանին մէջ, 181 Քուր Լաֆայէթ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը 27 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. Փոմփիտէի սրահը ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։ Ներկայանալ [illegible]

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ռմբակոմիտէի վիճաբանական ժողովը Շաբաթ, 27 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Երկուշաբթի. 29 Օգոստոս, ժամը 8.30ին 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՕՀԱՆՆԵԱՆ

Նիւթ՝ ԵՓՐԵՄ (իր դերը Պարսկական Յեղափոխութեան մէջ)

Կը հրաւիրուին ժողովուրդը եւ համակիր բոլոր ընկերները

ՀԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՎԻԷՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

1939 "ՅՈՒՍԱԲԵՐ ՕՐԱՑՈՅՑ"

ԺԱ.ՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊՕՏՈՆԵԱՆ Մ-ՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ օգոստոս 30ին լոյս կը տեսնէ 1939 տարուան «Պօյամարտ» Օրացոյցը, գեղեցիկ եւ չքեղ տպագրութեամբ ։

Բովանդակութիւն.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, հեղինակ՝ Մ. Վարանդեան, Ազգային պատմական եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ, մտածումի չիթեր, գրական հատուածներ, գիտական տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մասին, առածներ եւ տաղեր ։ Ազգային եւ կրօնական տօները մանրամասնութեամբ

Կողքին կեդրոնը զարդարուած է «Մայիս 28ի Ծնունդը» (նկար՝ Վ. Խոնկէնտէրեանի) եռգոյն հայկական գոյն տպագրով ։

Երկու կողմերը նկարներ՝ Տիկին Արղութեանի, Մարօի, Քրիս Ֆէնէրճեանի, Անդրէասեանի եւ երկու խմբանկարներ ։

Թերթիկներու տակը՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները Ցուցարձանով ։

Թերթիկներուն մէջ զետեղուած են Մ. Վարանդեանի, Յ. Միրիաքեանի, Սերէմճեանի, Վառարեանի, Թէրլէմէզեանի, Զօր. Սեպուհի, Պոլոյեանի եւն. նկարները

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 ֆրանք ։

Բացի մեր գործակալներէն՝ ապառիկները նկատի չեն առնուիր ։ Դիմել՝ մեր ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaïzak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

[illegible]

[illegible]

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

[illegible]

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

Ժամացոյցի եւ գոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

201, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et [illegible]

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՈՅՍԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐԲՈՒՍՏ ԳԵՏԸ, Ե ՈՒՍԱՆԵՐԸ...

ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԳՐ Յ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան ։ Գեղատիպ հատոր մը, 300 օրինակը տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ թուղթի վրայ

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 Ֆր. [illegible]) Դիմել միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ ։

ՀԻԹԼԷՐԻ «Իմ Պայքարը», որ ներկայ Գերմանիոյ աւետարանը կը կազմէ, չորս միլիոն օրինակէն աւելի սպառած է արդէն ։ 1932—1933 սպառեցաւ առաջին մէկ միլիոնը, երկրորդ միլիոնը՝ 1936ին, իսկ երկու միլիոնը՝ 1936—1938 ։

ՏԱՐՈՒԻՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ, Հարաւ - Ափրիկէի մէջ գտնուած կապիկի մը գանկով ։ Գիտնականներ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս գիւտին, որ կը ներկայացնէ ամէնէն կարեւոր նմոյշը մարդակերպ կապիկի ։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԱՆՎԷՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Ընդունելի ամէն օր ժամը 14 - 20.

Ատամնաշար ժամադրութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐՅԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1865

29 rue Math's, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71 Tel. Botzaris 12 60

[illegible]

ԾԽՈՒԽԷ ԱՓՐԻԶԻ ԽԱՂԱՑԻԹ ՄԸ

Մեծ եւ [illegible] ԱԱՓՐԻԶԻ [illegible] 50—7500 ֆրանք [illegible] 200 ֆրանք

Դիմել Stephan Katpakdji որ 37 ter Rue de l'Hay, Kremlin-Bicêtre Seine

ԿՕՇԿԱԿԱՐ [illegible] 23 Rue Jean Mermoz Paris 8e. Մէթրօ St. Philippe du Roule. Tel. Balzac 28—96

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

[illegible] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶԸ [illegible]

Dalakupeian 8 Rue Sutten, Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70 69

ՀԱՊՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՀԻՒՍՏԵՂԷՆԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱՐԿՂԻՆ ՀԱՄԱՐ

[illegible] Embal-lage [illegible]

Դիմել American Lloyd, Paris (9e) 7 rue Auber

Tel Opéra 67-77

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél NORD 68-02

ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ ։ [illegible] ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7 ։

[illegible] ժամադրութեամբ

Le Gérant : H STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Chèque Postal Paris 1678-63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ

SAMEDI 27 AOUT 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3819

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈՐՁՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԵՐ

Անցեալ օր մեր աչքին զարկաւ զարմանալի խմբագրական մը, հետեւեալ խորագրին տակ,— «Զարմանալի ժողովուրդ ենք»։

Հրատարակիչը՝ Աթէնքի «Վերածնունդ»ը, որ, եթէ չենք սխալիր, հանգուցեալ Հօկին եւ աւ. հասարակ «Հայաստանասիրական» հոսանքներու արտայայտիչն է։ (Խմբագրականը արտատպուած էր ռամկավար թերթի մը կողմէ եւ անոր միջոցաւ տեղեկացանք)։

Ի՞նչ կ'ըսէ «Վերածնունդ» (5 օգոստոս 1938).

— «Հզօր Թուրքիան իր զանազան հաշիւներուն համար Հայերու բարեկամութեան կ'ապաւինի իրապաշտ քաղաքականութեան մը հետեւելով, իսկ մենք՝ աշխարհի ամէն կողմ ցրուած եւ օտար երկիրներու վերածուած Հայերս, բարձրաղաղակ կը յայտարարենք թէ՝ հոն ուր Թուրքն է՝ մենք անոր դէմ կեցած ենք։

... Գաղութահայութիւնը այժմ կը գտնուի նոր իրականութեան մը առջեւ։ Առնուած ստոյգ տեղեկութիւններու համաձայն՝ թրքական կառավարութիւնը կը մտածէ նախկին թրքահպատակ Հայերու Թուրքիա վերադարձի մասին։ Նոյնպէս կարելի եղաւ ստուգել որ ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները բարեկամաբար բանակցութիւններ ըրած են թրքական կառավարութեան մօտ, այս ցաւոտ հարցին կարգադրութեան ի նպաստ։

... Ժամանակի պահանջն է, որ մենք հրաժարինք անիմաստ ու վնասակար վրէժի հոգեբանութենէն եւ հետամուտ ըլլանք մեզ շրջապատող բոլոր ազգերուն հետ, մէջն ըլլալով նաեւ թուրք ազգը, հաշտ ու համերաշխ եւ բարի դրացնութեան նոր իրապաշտ քաղաքական հիմք դնելու, փոխադարձ շահերու առողջ հայեցակէտէն առաջնորդուած։

Եթէ Թուրքիա Հայոց վերադարձի մասին մտածելով իրեն համար շահեր կ'ուզէ ապահովել, մենք ալ այդ հարցին լուծման փափաքելով՝ մեր շահերը պէտք է պաշտպանենք, բայց միշտ բարեկամութեան եւ համերաշխ ոգիի իրապաշտ քաղաքականութեամբ»։

Տուած եղանք խմբագրականին հիմնական մասերը։ Մնացեալը կը բաղկանայ ակնարկութիւններէ, Սանճաքի հարցին լուծման, վերադարձի եւ կալուածական իրաւունքներու վերատացման եւն. մասին։

Պատկերը լրացնելու համար, ըսենք թէ Հալէպի եւ Պէյրութի ռամկավար օրկաններն ալ բաներ մը հասկցնել կ'ուզեն, «չափաւորութիւն», «առողջ քաղաքականութիւն» եւ «շրջահայեցութիւն» քարոզելով։ Բայց անոնք տակաւին Աթէնքի թերթին չափ չեն բացուիր։ Առ այժմ ամփոփուած են Ալեքսանտրէթի շրջանին վրայ, եւ կը ջանան մասնաւոր քաղաքականութիւն մը վարել, Թուրքերը սիրաշահելու համար։ (Ցաւալի զանց կ'առնեն աննպաստ լուրերը...)։

Վերադառնալով Աթէնքի թերթին, նախ կ'ուզէինք իմանալ թէ ո՞ր աղբիւրէն «կարելի եղաւ ստուգել» որ Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները «բարեկամական բանակցութիւններ» կատարած են, Հայերու վերադարձի մասին։

Այդ «աւետիս»ը առաջին անգամ Աթէնքէն եկաւ, եւ այն ատեն իբրեւ բարեխօս կը համարուէր միայն Ֆրանսան, որ իբրեւ թէ Թուրք պատուիրակներուն յիշեցուցեր է վերադարձի խնդիրը, Սանճաքի բանակցութեանց ատեն։

Յետոյ ստուգուեցաւ, սակայն թէ հարցը կապ ունէր Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայկական կալուածներուն հետ եւ թէ Թուրքիա վճռապէս մերժած է որ եւ է զիջում։

Իսկ մենք բոլորովին տարբեր աղբիւրէ մը տեղեկացանք թէ Թուրքիա վերադարձի արտօնութեան ծրագիր մը կ'որոճայ պայմանով իրեն յատուկ հաշիւներով,—

1. Պառակտել Արտասահմանի հայկական զանգուածը, խայծ մը նետելով, քանդելու համար անոր քաղաքական ճակատը։

2. Վարկ շահիլ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ մեծ պետութեանց առջեւ, իբրեւ թէ ընդհ. ներում շնորհելով։

3. Հայրենազուրկ բազմութիւնները զրկել քաղաքական տարագիրի հանգամանքէն, զանոնք դարձնելով ենթակայ՝ այս կամ այն երկրէն Թուրքիա քշուելու։

4. Այս բոլոր պարագաներուն մէջ ալ, Թուրքիա բացարձակապէս կը մերժէ վերադարձնել «լքեալ գոյքերը», շարժուն թէ անշարժ։ Ուզողը պիտի վերադառնայ իր ծախքով, ամէն բան ծայրէն սկսելու պայմանաւ։ (Տես Յառաջ, օգոստոս 17 եւ 18)։

Մեր այս տեղեկութիւնն ալ ստուգման կը կարօտի, թէեւ աւելի խելքի մօտ կ'երեւայ քան միւսը։

Արդ, կացութիւնն այսպէս ըլլալով, մենք ոչ միայն զարմանալի, այլեւ վրդովիչ կը գտնենք Աթէնքի թերթին իրարանցումը, որ քիչ մը շատ կը յիշեցնէ ջուրը չտեսած կօշիկները հանելու աճապարանքը։

Ու կը վախնանք որ, այս ընթացքով, լայն, շատ լայն ճեղք մը եւս բացուի Հայկական Արտասահմանի մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ ամէնէն աւելի կը կարօտինք միացեալ եւ ամուր ճակատի մը, գոնէ հիմնական հարցերու մէջ։

Փորձութեան առիթներ, լպրծուն գետիններ ալ չեն պակսիր, ճիշդ այս օրերուն։

Ահա, օրինակ, Անթիոքի Թուրք թերթին՝ «Եէնի Կիւն»ի սըրտագի՞ն քարոզը՝ Հայերու եւ Թուրքերու ցեղակցութեան, եղբայրակցութեան եւ գործակցութեան մասին,— «Հայերը եւ Թուրքերը նոյն ծագումն ունին, եղբայր են եւ Հաթայը դրախտի պիտի վերածեն»...

Կասկածէ մէկդի, մենք լրջօրէն կը վախնանք որ այս բոլորը ծառայեն թմբեցնելու մեր ջիղերը։

Ի՞նչ կ'առաջարկենք։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պիտի կրնա՞ն միջին ճամբայ մը գտնել

Ինչպէս հաղորդած էինք, երէկ, ուրբաթ, բացառիկ ժողով գումարեցին խորհրդարանին ձախակողմեան խմբակցութիւնները, ճշդելու համար իրենց դիրքը։ Ընկերվարականներն ու համայնավարները կը պահանջեն ժամանակէն առաջ վերաբանալ Խորհրդարանը, բայց արմատականները անհրաժեշտ չեն գտներ։ Ընկերվարականները քիչ մը տրամադիր կ'երեւան միջին ճամբայ մը գտնելու 40 ժամուան օրէնքի մասին, բայց համայնավարները բոլորովին հակառակ են Պ. Տալատիէի բանաձեւին, եւ միշտ կը կրկնեն թէ 340.000 գործազուրկներ կան, իսկ աշխատողներու 50 առ հարիւրը շաբաթական 40 ժամէն ալ պակաս կը բանին։

Վարչապետը երէկ տասը յուսաբանութիւններ հաղորդեց Խորհրդարանի արմատական խմբակցութեան, իսկ այսօր ալ պիտի ընդունի պատուիրակութիւն մը՝ ժողովրդական Համախմբումի վարիչ մարմինէն, որ բացառիկ ժողով գումարած էր անցեալ օր։ Այս կազմակերպութիւնն ալ տրամադիր կ'երեւայ հաշտարար եզր մը գտնելու, նկատի առնելով ազգային պաշտպանութեան եւ երկրին անկախութեան պահանջները, եւ անխախտ պահելով «Ժողովրդական ճակատ»ի յառաջդիմութեան եւ ֆաշականութեան դէմ», ինչպէս եւ ընկերային օրէնքները։

Կացութիւնը նպաստաւոր կ'երեւայ նաեւ անոր համար որ Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Նիւ Եորքէն ուղղած հեռագրին մէջ կարելի կը գտնէ երկարաձգել աշխատանքի ժամերը՝ որոշ ճարտարարուեստներու մէջ։

Մինչ այս մինչ այն, Արհեստակցական Միութիւնները կը շարունակեն բողոքի ժողովներ գումարել եւ բանաձեւեր քուէարկել, աշխատանքի ժամերու յաւելման դէմ։ Այս շարժումներուն մէջ գործօն դեր կը կատարեն համայնավարները, բոլորովին հակառակ ըլլալով որ եւ է փոփոխութեան (օրինակ՝ տարեկան 200 ժամ յաւելուածական աշխատանք եւն.)։ Անցեալ օր ցոյցեր կատարուեցան Փարիզի արուարձաններուն եւ գաւառի մէջ։ «Իւմանիթէ» երէկ հետեւեալ ազդարարութիւնը տպած էր առաջին էջին վրայ, խոշոր տառերով. — «Պ. Տալատիէի սպառնալիքներուն Ֆրանսացի ժողովուրդը կը պատասխանէ ՈՉ»։

** Փարիզեան շրջանի Արհեստակցական Միութիւնները կը պատրաստուին ցոյց մը կատարել քաղաքին մէջ։ Մայրաքաղաքի ընկերվարական Մասսօ Փիվէռ բանուորական եւ գիւղացիական կուսակցութիւնն ալ կը խորհի ցոյց մը կատարել խորհրդարանին առջեւ, պահանջելով անոր անմիջական վերաբացումը։*

Մարսէյլի տագնապը պիտի լուծուի՞

Հանրօգուտ շինութեանց նոր նախարարը, Պ. Անաթօլ տը Մոնզի, զատ զատ ունկնդրութեան ընդունեց Մարսէյլի նաւահանգստի գործատէրերն եւ բանուորներու պատուիրակութիւնները։ Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ տագնապը լուծել մինչեւ շաբաթ օր։ Մէկդի դրուած է վէճը հրամանագիր-օրէնքով մը լուծելու ծրագիրը եւ ջանքեր կը կատարուին միջին ճամբայ մը գտնելու։

Ճիշդ է որ ուրիշ կարգ մը նաւահանգիստներու մէջ ալ խլրտումներ ծագած են, բայց շարժումը ծաւալուն հանգամանք չունի եւ կը սպասուի բանակցութեանց ելքին։

**** Լիոնի շինութեանց բանուորներէն 15.000 հոգի, որոնք աշխատանքը դադրեցուցած են երկու շաբաթէ ի վեր, անցեալ օր թափօր մը կազմեցին փողոցներուն մէջ, բողոքելու համար իրաւարարին վճիռներուն, ինչպէս եւ վարչապետին կիրակի օրուան ճառին դէմ։*

Մարսէյլի արհեստակցական միութեանց խորհուրդներն ալ ժողով գումարելով աշխատանքի տեւողութեան մէջ, իրենց կատարեալ համերաշխութիւնը յայտնեցին նաւահանգստի բանուորներուն, եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ կը բողոքէ Պ. Տալատիէի ճառին դէմ։

Սուրիոյ վարչապետը Փարիզի մէջ

Ճէմիլ Մէրտամ պէյ, Սուրիոյ վարչապետը, Փարիզ հասաւ հինգշաբթի առտու, բանակցելու համար Ֆրանսական կառավարութեան հետ։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Եկած եմ խորհրդակցելու Ֆրանսական կառավարութեան հետ, բարեկամութեան եւ զինակցութեան դաշնագրի գործադրութեան եղանակներուն մասին։ Դաշնագրին կնքումէն ի վեր, հակառակ աշխարհի անցուցած դժուարութեանց, Սուրիա մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած է իր անկախութեան ճամբուն վրայ եւ կը յուսայ թէ երբ լրանայ նշանակուած պայմանաժամը, այսինքն 1939ի վերջը, պիտի վայելէ իր անկախութիւնը, ամէնէն բարեկամական եւ սերտ յարաբերութիւնները պահելով իր զինակցին՝ Ֆրանսայի հետ։ Մինչ այդ, Սուրիա կ'աշխատի խաղաղութեան մէջ։

Վարչապետը յայտնեց թէ տեղեկութիւն չունի անգլիացի երեսփոխանի մը այն ծրագրէն որ կը տրամադրէ միացնել Սուրիան եւ Պաղեստինը եւ թէ լրագիրներէն իմացաւ։

**** Անտիոքէն կը հեռագրեն թէ Սանճաքին երեսփոխանական ընտրութիւնները լրացած ըլլալով, խորհրդարանի առաջին նիստը պիտի բացուի սեպտեմբեր 2ին։ Թուրք երեսփոխանները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որով իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Աթաթիւրքի եւ իրենց յաւիտենական ուխտը՝ Թուրք ազգին։*

Ինչպէս գրած էինք արդէն, Սանճաքին երեսփ. ժողովը կը բաղկանայ 40 երեսփոխանէ, որոնց 22ը Թուրք են, 9ը Ալէվի, հինգը Հայ, երկուքը Յոյն եւ երկուքը Արաբ։

Շ.

«ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՅՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒՆԻՆ, ԵՂԲԱՅՐ ԵՆ ԵՒ ՀԱԹԱՅԸ ԴՐԱԽՏԻ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԾԵՆ»

Միասին ճնշուած են Օսմանեան կայսրութիւնը...

ՆԻՍ.— Անթիոքի Եէնի Կիւն ճախորդ տնօրէն Տօքթ. Վէտի Պիլկին, որ քանի մը ամիս առաջ շատ բուռն յօդուած մը գրեց Ֆրանսայի դէմ եւ ասոր համար բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, այդ թերթին մէջ (15 օգոստ.) ստորագրած յօդուածով մը կ'աշխատի ապացուցանել թէ Հայերը եւ Թուրքերը նոյն ծագումն ունին։ Նոյնութեամբ կը թարգմանենք.—

Մօտ ատենէն հրատարակուելիք «Հաթայ» պարբերաթերթին մէջ գիտականօրէն պիտի հաստատենք թէ նախապատմական շրջաններէն սկսեալ միասին ապրող Թուրքերը եւ Հայերը նոյն ծագումն ունին, նոյն ազգը կը կազմեն։ Միաժամանակ պիտի ցուցնենք թէ անոնց լեզուները, որոնք մօտիկ են իրարու, ի՞նչպէս բաժնուած են իրարմէ եւ թէ կրօնքը ի՞նչ ազդեցութիւն գործած է այդ երկու ազգերուն վրայ։ Թերթին ծաւալը թոյլատու չըլլալով աւելի՛ մանրամասնութեանց, կ'ուզեմ միայն ընդհանուր ձեւով եւ համառօտակի գրել քանի մը տող։

Միջին Ասիայէն մեկնելով աշխարհի ամէն կողմը ցրուած թրքական աշիրէթներէն մէկն ալ՝ անկասկած Հայերն են։ Հայերը եղբայր Թիւրքմէն աշիրէթներուն հետ Անատոլու եկան եւ իրենց պետը կը կոչէին Թօրհմանթօրում (Թօրգոմ ըսել կ'ուզէ) որ կը նշանակէ մեծ Թուրք։ Աւելի վերջը, Հայերը կը կոչուին Հայ, Թօրհումանի թոռան՝ Հայկի անունով։ Օտարներն ալ, նկատելով որ Հայերը առողջ եւ ուժեղ մարդիկ են, զանոնք կոչած են «Էրմէն» որ կը նշանակէ առողջ եւ ուժեղ։

Այս եղբայր աշիրէթները դարերով միասին ապրած են, նոյն զգացումով եւ նոյն նպատակով։ Լեզուական միութիւնն ալ կար եղեր իրենց միջեւ։ Յետոյ քրիստոնէութիւնը, աւելի վերջը իսլամութիւնը կը ծագին եւ այդ ազգերը զանազան Թուականներու տարբեր կրօնքի կը հետեւին։ Բայց կրօնական այս խտրութիւնը դարձեալ դարերով չէ խանգարած — չէ կրցած խանգարել — իրենց այս միութիւնը։

Անատոլուի մէջ իշխանութիւն հաստատող Սելճուքեան Օսմանի ցեղակները եւ քրիստոնեայ Հայերը, դարձեալ նոյն նպատակին համար եւ առանց ո եւ է խտիր ունենալու իրենց միջեւ, մէկ մարմին ըլլալով կ'աշխատին, Օսմանեան պատմութիւնը միասին կը հիմնեն եւ միասին կը վերջացնեն։ Օսմանեան կայսրութեան ամբողջ տեւողութեանը՝ բանակին մէջ հրամանատարութիւն, դատարաններու մէջ դատաւորութիւն, Պապը Ալիի մէջ նախարարութիւն եւ դըպրոցներու մէջ ուսուցչութիւն կ'ընեն։

Առանց որ եւ է խտրութիւն ունենալու իրենց միջեւ, միասին կը հիմնեն Օսմանեան պատմութեան լաւ եւ գէշ օրերը, եւ միասին կ'ապրին։ Երբ Ֆաթիհ Սուլթանի յաղթական բանակները կը մտնեն Պոլիս եւ Այա Սոֆիայի եւ Գաբիէի եկեղեցիները մզկիթի կը վերածեն, Սամաթիոյ Սուլու Մանասթըր եւ Ղալաթիոյ մեծ եկեղեցին եւ դեռ շատ մը ուրիշ յունական եկեղեցիներ ալ Հայերուն կը յանձնեն։

Ոչ կրօնական խտրութիւնը, ոչ ալ օտար քարոզութիւնը կրցած են իրարմէ բաժնել Թուրքերը եւ Հայերը։ Թուրքի ազնուական արիւնը կրող այս երկու եղբայր ազգերը կը ճզմեն բոլոր այն ուժերը որ կ'ուզէին խանգարել իրենց միութիւնը, կը քանդեն իրենց առջեւ ցցուած ամէն խոչընդոտ, եւ ձեռք ձեռքի տուած կուգան կը հասնին Օսմանեան կայսրութեան վերջին շրջանը։ Հարստահարութիւնը եւ բռնութիւնը որ ծայրագոյն աստիճանին հասան Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, ինչպէս բոլոր Թուրքերուն, նոյնպէս ալ հայ մտաւորականներուն վրայ սկսան հակազդեցութիւններ գործել։ Այսպէս, Հայեր ալ խառնուեցան այն Թուրք մտաւորականներուն որոնք Եւրոպա փախած էին, գաղափարական պայքար մղելու եւ բռնակալութիւնը տապալելու համար։ Այս գետնին վրայ ալ Հայերը անոնց շարքին մէջ աշխատեցան Թուրքերուն հետ, Թրքութիւնը ազատելու համար կայսրութենէն։

Երբ Թրքական հայրենիքը սկսաւ քանդուիլ կայսրութեան բաժանումի ծրագրին եւ արեւմուտքէն անդադար եկող քարոզութեանց առջեւ, Հայերու մէջ ծագեցաւ Թրքական հողին վրայ պետութիւն մը հաստատելու ցանկութիւնը։ Եւ այդ թուականէն ի վեր կազմուած Հայ Դաշնակ կոմիտէն, իր ցեղին յատուկ վճռականութեամբ եւ կամքով, աշխատեցաւ օր առաջ քանդել սուլթանութիւնը եւ իր փափաքը իրականացնել։

Ահա այդ թուականէն սկսեալ լայն խրամատներ առաջ եկան Թուրք մտաւորականներուն եւ Դաշնակ կոմիտէին միջեւ։ Թուրք մտաւորականները աշխատեցան գտնել միջոցներ՝ ազատելու համար անդամահատուելու վրայ եղող իրենց երկիրը, իսկ Դաշնակները ջանացին շուտով փակել հաշիւը կայսրութեան որ ամէն օր աւելի կը մօտենար մահուան։ Եւ երկու հակառակ գաղափարները, երկու քաղաքական հոսանքները անհնար պատճառ դարձան ցաւալի դէպքերու։ Բայց ի վերջոյ երբ երկու կողմերն ալ՝ դառն կերպով հասկցան թէ խաբուած են — ուրիշներէ խաբուած են — իրենց խղճին մէջ անէծքի եւ զըզուանքի զգացումներ արթնցան քաղաքակիրթ աշխարհին դէմ որ դրդած, պատրաստած էր այդ աղէտները։ Այս ձեւով, հիմա, միութեան, եղբայրութեան եւ բարեկամութեան զգացումներէն դուրս ուրիշ բան մնացած չէ Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ։

Երկու եղբայր ազգերը, որոնք իրենց միութիւնը պատմութենէն առած են, ասկէ վերջ միասին պիտի քալեն եւ նախնիքներէն իրենց ժառանգ մնացած Հաթայը դրախտի վերածելով՝ մօտիկ ապագայի մէջ ամբողջ աշխարհի պիտի ապացուցանեն թէ ի՛նչ ըսել է Թուրքին գոյութիւնը, Թրքական ուժը»։

Աթաթիւրքի հիւանդութեան մասին

Գրած էինք թէ երեք ամիս դադարման դատապարտուած է Պոլսոյ թուրքերէն Թան թերթը, որ գրութիւն մը հրատարակած էր Աթաթիւրքի վերջին հիւանդութեան մասին, իսկ տասնական օր՝ Պոլսոյ հայերէն թերթերը, որոնք թարգմանած էին զայն։

«Ազդակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը շատ լուրջ է եւ կը շարունակուի, թէեւ ոչ նոյն սաստկութեամբ. եւրոպացի մասնագէտները պարզապէս առժամեայ կերպով կեցուցած են տագնապը. ապա թէ ոչ վտանգը կայ ու կը մնայ։

Երբ հիւանդութիւնը ծանրացաւ Օգոստոսի առաջին շաբթուն, Գործավար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԷՄԱԼ-ԻՍՄԷԹ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Դ.

Այսպէս , ուրեմն , պարտութիւն պարտութեան վրայ կ'արձանագրէր Աթաթիւրք, բնականաբար աւելի խոքանալով իր վրէժ լուծելու ուխտին մէջ :

Ի՞նչպէս լուծել, սակայն, երբ բանակը կապուած էր Իսմէթին,— Ինէօնիւի ճակատամարտի երէկուան յաղթական վօրավարը եւ այսօրուան միահեծան վարչապետը : Մանաւանդ որ վարք - բարքով ալ անբասիր է , ըլլալով «բնտանիքի պատուական հայր» մը, որ ոչ կը խմէ, ոչ ալ կը շնայ ․․ Ի՞նչ փոյթ թէ կը քայքայէ երկրին անտեսութիւնը, կը թշուառացնէ ժողովուրդը։ Բանակը լիաթոշակ կը վարձատրուի, եւ այս է էականը։

Աթաթիւրք այս գործին լծեց իր ամբողջ ուշիմութիւնը, եւ պէտք է ըսել թէ յաջողեցաւ։ Աւելի ճիշդ՝ բախտը օգնեց։

Այդ բախտը բերաւ Սանճաքի հարցը, 1936ին։

Ինչ ալ ըսուի, պետական բարձր նըկատումներ երբեք անհրաժեշտ չէին դարձներ կոռւի վտանումը զոր Թուրքիա յառաջացուց այդ խնդրին։

Եւ ինչ ալ ըսուի, ձեռք բերուածը եթէ մեծ բան է թերեւ բարոյական գոհացում, այնքան ալ կարեւոր չէ իբրեւ նիւթական արդիւնք։ Ի վերջոյ, Ֆրանսա կայ ու կը մնայ Ալեքսանտրէթի մէջ եւ դժուար թէ այնքան դիւրութեամբ հեռանայ ։

Աթաթիւրքն է որ խնդիրը այսքան արծարծեց, յանձն առնելով նոյնիսկ պատերազմիլ։ Եւ արծարծեց՝ առաւելապէս ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ։ Բանակը Իսմէթէն խլելու եւ իրեն կապելու համար, հարկ էր խայծ մը լոգացնել անոր աչքին։ Արդ, բոլոր բանակներուն եւ առաւելապէս Թրքականին ամէնէն սիրական բանը՝ պատերազմն է։ Մանաւանդ ներկայ պարագային, երբ համոզուած են թէ կատարուելիքը պիտի ըլլայ զինուորական պտոյտ մը, քանի որ Սուրիա անզէն է, իսկ Ֆրանսա հեռուէն չուզեր։

Ահա թէ ինչո՞ւ Աթաթիւրք ոչ միայն հրապարակաւ յանձնառութիւն ըրաւ, կ'ըսէ, «Հաթայի խնդիրը, այլեւ ճամբայ ելաւ՝ գործի վերածելու համար իր յանձնառութիւնը։

Նկատի առնելու է նաեւ Թուրք ժողովուրդին մասնաւոր հակումը՝ զինուորական գործողութեանց մասին ։ Կը մոռնայ ամէն բան, սրածուած Հայն անգամ եւ ծափ կը զարնէ ։

Սանճաքի խնդիրը անձամբ ձեռք առնելով եւ մանաւանդ յաջողութեամբ ամէն հաւատքը տալով, Աթաթիւրք իրեն կը կապէր թէ' բանակը եւ թէ ժողովուրդը. Միաժամանակ կը հաստատէր թէ երկիրը պէտք ունի իրեն եւ առանց իրեն չի կրնար շահիլ թըրքական դատը։

Այս առթիւ՝ յատկանշական դէպք մը ։

Ամիս ու կէս առաջ, երբ արտասահմանի մէջ զրոյց ելաւ թէ Նախագահը ծանր հիւանդ է եւ չի կրնար զբաղիլ ղեկավարական գործերով, Թուրք մամուլը ցուցադրելով բողոքեց թէ ատիկա ֆրանսական ապակողմնորոշութիւն մըն է՝ դժուարացնելու համար Սանճաքի Թուրքիոյ։

— Ըսել կ'ուզեն թէ, դիտել կուտայ այն Թուրք թերթերը, քանի որ Աթաթիւրք հիւանդ է, ուրեմն հիւանդացած է նաեւ թրքական դատը եւ պէտ տի մեռնի․․․

Ասիկա նոր ապացոյց մը՝ թէ Թուրք հանրային կարծիքը նախագահին անձին կապած է «Հաթայի» դատին յաջողութիւնը։

×

Այսպէս թէ այնպէս, իրողութիւն է որ Աթաթիւրքի աստղը Սանճաքի վըրայ բարձրացաւ, իսկ Իսմէթինը խոնարհեցաւ ընդհակառակն։

Տապալման առիթն ալ բացատրած եմ։ Նիօնի խորհրդաժողովէն յետոյ, երեկուան մը Աթաթիւրք բացատրութիւն կ'ուզէ թէ ինչո՞ւ թոյլատրուեցաւ որ անգլիական նաւատորմը Ջէյմէն առժամապէս գործածէ իբր կայան, երբ նախարարական խորհուրդը հակառակ որոշում տուած էր։

— Փաշա'ս, ՑԵՏՈՑ կը բացատրեմ, կը պատասխանէ Իսմէթ։

Իրազեկներու համաձայն, այս «յետոյ» բառն է որ կը յորդեցնէ բաժակը։

— Ինչո՞ւ յետոյ եւ ոչ թէ հիմա, դիտել կուտայ Նախագահը գայրացած։ Ըսել կ'ուզես թէ հիմա գինո՞վ եմ։ Այս քանիերո՞րդ անգամն է որ կը կրկնես նոյն բանը։

Մնացածը յայտնի է։ Վարչապետը էջ առնէ կը քաշէ, իսկ Նախագահը, առանց այլեւայլի պաշտօնանկ կ'ընէ զայն

Կը պատմուի թէ, այս քայլը առնելէ առաջ, Նախագահը մէկիկ մէկիկ հրաւիրած եւ սիրաշահած էր բանակի զօրավարները։

Ինէօնիւի յաղթականը պարտուած էր ։

×

Այս բոլորէն յետոյ, այլեւս աւելի աչքառու կը դառնայ նորման օրէնքը, զոր խորհրդարանը ընդունեց 29 Յունիս 1938ին։

Նախ օրէնքին պարունակութիւնը ։ Ներում կը ստանան երեք դասի անձեր։

1. Սեւ ցանկին մէջ անցած 150 անձերը, որոնք դուրս մնացին Լօզանի դաշնագրով ընդունուած ներումէն, Իսմէթ փաշայի յամառ պնդումին վըրայ։ Ասոնց մէջ կան քաղաքական եւ ընկերային յայտնի դէմքեր, ինչպէս օսմանեան նախարար Րիզա Թէվֆիք (Ծանօթ - փէյլէզոֆ— փիլիսոփայ անուամբ), գրագէտ Րէֆիք Հալիտ եւն․։

2. Անկախութեան ատեաններու կողմէ իբրեւ հակաքէմալական դատապարտուածները, որոնք նոյնպէս կարեւոր դէմքեր են։

3. Մասնաւոր մարզիկներու կողմէ «մաքրագործուած» հարիւրաւոր անձեր, որոնք բստ օրէնի չէին կրնար ունէ խաղրային պաշտօն ստանձնել։

Նոր օրէնքով, այս երեք դասի անձերը, մէկը միւսէն աւելի ծանր «դաւանանծ», յանկարծ ներում կը ստանան Միայն մէկ սահմանափակումով — մինչեւ 8 տարի չպիտի կրնան պետական ունէ պաշտօն ստանձնել։

Ո՞վ տուաւ այս ծանրակշիռ որոշումը։ Յետոյ, Հալք կուսակցութիւնը կամ— ինչ որ նոյնն է— Խորհրդարանը յօժար կամքո՞վ քուէարկեց։

Պատասխանը մէկ է եւ որոշ։

—Աթաթիւրք ինքնագլուխ տուաւ որոշումը եւ խորհրդարանը ալ ակամայ ընդունեց։ Եւ տուաւ ի հեճուկս Իսմէթ Ինէօնիւի եւ անոր պաշտպաններուն, յատկապէս Ճէլ Ալիին եւ Եօնուս Նատիին, որոնք ժամանակին ըսպառնացին իրեն հրապարակաւ։

Ըսինք, չէ՞, Ճէլ Ալի տարիներով նախագահած է Անկախութեան Ատեաններուն եւ հարիւրաւոր անձեր կախաղան բարձրացուցած։

Ըսինք, չէ՞, ան է որ 1930ին սպառնաց «պիտի կոտրեմ» ․․․ եթէ յլուծուի ընդդիմադիր կուսակցութիւնը, որուն անդամները դաւաճաններ չէին ամէն պարագայի, այլ հարազատ Քէմալականներ, սկսեալ նախկին վարչապետ Ֆէթհիէն մինչեւ բուն իրեն Մ․ Քէմալի քոյրը՝ Մաքպուլէ Հանըմ։

Արդ, իբրեւ գահերէց անգամ, այս կատաղի մարդը այսօր ստիպուեցաւ ստորագրել օրինագիծ մը, որով ներում կը ստանայ նոյնիսկ Րիզա Թէվֆիքը, Սեւրի դաշնագիրը ստորագրողներէն մէկը․․․

Աթաթիւրք ահա այսպէս կը լուծէ վրէժը։ Քիչ մը ուշ՝ բայց խորապէս։

×

Հապա Եօնուս Նատին։ Օ՛, ան արդէն սիրտէն զարնուած է եւ օրերէ ի վեր կ'ոռնայ կատաղօրէն։

Բայց փակագիծ մը, աւելի լաւ ըմբռնելու համար ոռնոցին ամբողջ կըսկծանքը։

Այնպիսի ատեն մը, երբ մարդ չէր համարձակեր բերան բանալ, Արիֆ Օրուճ կոչուած արկածախնդիր մը շաբաթներով իր թերթին մէջ դէմ գրեց Եօնուս Նատիին, մէկիկ մէկիկ հրապարակ փռելով անոր գործած զեղծումները եւ առած կաշառքները։

Իրազեկներու համաձայն, Մ․ Քէմալն էր որ գրել կուտար այդ խարանիչ տողերը։

1837ին, Արիֆ Օրուճ վերադարձաւ արտասահմանէն ուր այնքան խիստ յօդուածներ հրատարակած էր Իսմէթի դէմ, եւ անմիջապէս ձերբակալուելով դատարան յանձնուեցաւ։ Ընդհանուր դատախազը ՄԱՀԱՊԱՏԻԺապահանջեց, մինչդեռ դատարանը անպարտութեան որոշում տուաւ։

Դարձեալ կը հաւատան թէ Նախագահին մատը կար այս անսպասելի որոշումին մէջ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ․ Ֆրանսերէն թան նոր հարցարան մը բացած էր միջազգային մամուլի մասին։

Ստորեւ կ'ամփոփենք Անգլիոյ մամուլին նուիրուած գրութիւնը․—

Անգլիոյ մէջ կան 11 թրըսթներ՝ թերթերու եւ պարբերականներու համար։ Այդ թրըսթներուն կը պատկանին Անգլիոյ գրեթէ բոլոր թերթերը։

Թրըսթներու ձեւը կը գործադրուի 1900էն ի վեր։ Պատերազմէն վերջաւեր զօրացաւ, եւ այսօր գրեթէ գոյութիւն չունի «անկախ» թերթ մը՝ նախկին իմաստով։ Այս ձեւին շնորհիւ կատարուեցան որոշ խնայողութիւններ եւ ուժ տրուեցաւ թերթերու տարածումին, ինչ որ իր կարգին օգնեց սպառումի յաւելումին։

1930—1937՝ միայն եօթը տարուան ընթացքին, մեծագոյն 10 անգլիական թերթերու սպառումը 8.930,000էն բարձրացաւ 10,670,000ի։ Իսկ նոյն շրջանին 12 մեծ կիրակնօրեայ թերթերու սպառումի թիւը 13,800,000էն բարձրացաւ 14,900,000ի։

1900էն առաջ, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» (որ այժմ միացած է «Մորնինկ Փոստ»ին) մեծագոյն սպառումը ունէր,— օրական 250.000։ Իսկ բոլոր անգլիական թերթերը միասնաբար ունէին 2 000.000 սպառում։ Այսօր, «Տէյլի Հէրըլտ» եւ «Տէյլի Էքսփրէս» առանձին, առանձին երկու միլիոնէն աւելի սպառում ունին, մինչդեռ «Տէյլի Մէյլ», «Նիւզ Քրոնիքըլ», եւ «Տէյլի Միրըր» առանձին առանձին 1 միլիոնէ աւելի կը սպառին։ Երկու կիրակնօրեայ թերթեր, «Նիւզ ավ տհը Ուըրլտ» եւ «Փիփըլ» կը տպեն․— առաջինը՝ 3,700,000 օրինակ, իսկ երկրորդը՝ 3.000.000։ Մամուլի ճարտարարուեստը, անգլիական միւս ճարտարարուեստներուն միջեւ, այսօր կը գրաւէ 12րդ տեղը, այսինքն՝ աւելի առաջ քան նաւաշինական, երկաթեղէնի եւ պողպատի ճարտարարուեստները ։

Բաւական թարդ է լրագրական «ընտանիքներու» կամ թրըսթներու պատմութիւնը։ Հետեւաբար, պիտի բաւականանանք միայն կարեւորները յիշելով։

Ահա այդ խմբակցութիւնները (թրըսթ) ․—

1.— Հարմզուըրթ՝ Լորտ Նորթքլիֆի անունով, որ 1922ին ժառանգեց իր եղբօրմէն՝ Հէրըլտ Հարմզուըրթէն՝ լորտ Ռոթըրմիր ։

Այս խմբաւորումը ունի հետեւեալ թերթերը․— «Տէյլի Մէյլ», «Տէյլի Միրըր», «Իվնինկ Նիւզ», «Սընտէյ Տիսփէչ» եւ «Սընտէյ Փիքչօրիըլ», ինչպէս նաեւ 11 երեկոյեան թերթեր՝ գաւառը, եւ եւրոպական «Տէյլի Մէյլ»ը՝ Փարիզի մէջ, եւ վեց շաբաթաթերթեր։ Զօրս սեղմնաւորական ընկերութիւններ, որոնց հետ սերտ կապ ունի վերոյիշեալ խմբաւորումը, Մ․ Նահանգներու եւ Քանատայի մէջ ունին ատաաներ, իսկ թուղթի գործարաններ՝ Անգլիոյ մէջ ։

2.— Պէրի,— որ պատերազմի վերջաւորութեան կը հրատարակէր «Թայմզ»ը, «Սընտէյ Թայմզ»ը, «Ֆինէնշըլ Թայմզ»ը եւ «Տէյլի Կրաֆիք»ը։ Յետոյ արագօրէն աւելցաւ իր թերթերուն թիւը։ 1927էն ի վեր տիրացաւ նաեւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ին։ 1937 յունուարին, այս խմբաւորումը բաժնուեցաւ երեք խմբակներու, ․․․ Քէմրոզի խմբակը որ տէրն է «Տէյլի Թէլէկրաֆ — Մորնինկ Փոստ»ի, «Ֆինէնշըլ Թայմզ»ի եւ «Ամէլկէմէյթըտ Փրէս»ի։ Ունի շուրջ 80 պարբերական հրատարակութիւններ ։ բ) Լորտ Ք․ի խմբակը, որ ունի «Սընտէյ Թայմզ»ը եւ հինգ ուրիշ կիրակնօրեայ հրատարակութիւններ, «Տէյլի Սքէչ»ը եւ 15 գաւառական թերթեր։ գ) Լորտ Այլիֆի խմբակը որ տէրն է զանազան հրատարակութեանց եւ քանի մը պարբերականներու ։

․ Ուէսթմինսթըր Փրէս խմբակը ունի 36 գաւառական թերթեր ։

4.— «Օտէմս Փրէս» խմբակը ունի «Տէյլի Հէրըլտ»ը, «Փիփըլ»ը եւ մեծ թիւով տարեկան ու պարբերական հրատարակութիւններ ։

5.— «Հարփըրի» խմբակը կը հրատարակէ երկու ազատական թերթերը՝ «Նիուզ Քրոնիքըլ» եւ «Սթար»։ Գետն է Սըր Ուոլթէր Լէյթըն, որ առանձին կը հրատարակէ «Էքոնոմիստ»ը ։

6.— Լորտ Գիվըրպրուքի խմբակը կը բաղկանայ Տէյլի Էքսփրէս, «Սընտէյ Էքսփրէս» եւ «Իվնինկ Սթանտարտ» թերթերէն.

7.— Կան նաեւ երկու անկախ թերթեր,— «Թայմզ»ը եւ համայնավարական «Տէյլի Ուօրքըր»ը։ Առաջինը, Լորտ Նորթքլիֆի մահէն վերջ, 1922ին, գնուեցաւ Ճոն Ուոլթըրի եւ Աստորի կողմէ։ Բայց, «Թայմզ»ի աւանդութեանց պահպանումը երաշխաւորուած է 5 խմբակներու ներկայացուցիչներէն կազմուած մարմնի մը կողմէ ։

Լոնտոնի մէջ կան ուրիշ անկախ թերթեր ալ։ Գաւառի մէջ իբրեւ անկախ թերթեր կը ճանչցուին «Մանչէսթըր Կարտիըն», «Եորքշիր Փոստ», «Կլէսկօ Հէրըլտ» եւ «Սքոցմէն» ։

Յաճախ, այս անջատ խմբակները մրցակիցներ են իրարու։ Իսկ երբեմն կը գործակցին եւ բաժնետիրական թուղթերու փոփոխական բաշխումը թոյլ չի տար գիտնալու թէ որոնց ձեռքերուն մէջ կը գտնուի իրական ղեկավարութիւնը ։

Քաղաքական տեսակէտով, թերթերը հետեւեալ ուղղութիւնն ունին․—

«Թայմզ» եւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ - Մորնինկ Փոստ» պահպանողական են։

«Տէյլի Հէրըլտ» եւ «Նիւզ Քրոնիքըլ» ըրկաններ են,— առաջինը՝ աշխատաւորականներուն՝ իսկ երկրորդը՝ ազատական ընդդիմադիրներուն։ «Տէյլի Մէյլ» եւ «Տէյլի Էքսփրէս» կայսերապաշտական եւ թունդ պահպանողական հակում ունին։ «Մանչէսթըր Կարտիըն» (ազատական), եւ «Եորքշիր Փոստ» ունին մեծ հեղինակութիւն քաղաքական եւ դիւանագիտական մարզին մէջ, թէեւ իրենց սպառումը 50 հազարէն վար է։ Առաջինը անգլիական մամուլին մէջ ազգային արժէք ունի։

Մեծ ազատութիւնը, զոր կը վայելէ անգլիական մամուլը, աւանդութիւն մըն է, որով կը հպարտանան Անգլիացիները, թէեւ այդ իրաւունքը արձանագրուած չէ սահմանադրութեան մէջ։

Գրեթէ անկարելի է նոր թերթի մը հրատարակութիւնը յաջողցնել՝ ուժեղ մրցակցութեան պատճառով ։ Հրատարակուող թերթերը կը պահպանուին բուռն պայքարներու շնորհիւ, եւ մեծ ճիգ կը թափին «տիրապետելու» համար Անգլիոյ այս կամ այն մարզին վրայ։ Անոնց չեչոր կը փոխուի, ին պէս նաեւ անոնց տեսքը՝ ժողովրդականութիւն եւ սպառումի յաւելում ապահովելու համար

ՍՈՒԱՆՆԵՐ

** Աշխարհը լի է բարի դիտաւորութիւններով, սակայն միացած բոլոր բարի դիտաւորութիւնները մէկ կամք չեն արժեր։ «Կ'ուզէի»ն ոչ մէկ արդիւնք կուտայ․ «կ'ուզեմ»ը միայն արդիւնաւոր է ։

** Անոնք որ կ'ըսեն, «կեանքէն բան մը յուսաք, յուսախաբ կ'ըլլաք », լաւ կ'ընէին եթէ քարոզէին, «մի՛ ըսէք որպէսզի մաճրէ չկլլէք »։

Ի ՊԷՏՍ ՁԳՐԳԵՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ,— Կ'ըսենք — ․․․ է գիրը կը փոխենք կ'ըլլայ ․․․ գիմաւոր, եւն․։ Ձէ՞ որ ընդհանուր համաձայն՝ է ձայնաւորը ․․․ լովումի մէջ կը փոխուի ի ․․․ Այսպէս՝ չէն - չինական, վէժ - վիժ․․․ ․․․ - մինել, քէն - քինախնդ․․․ խէթ - խիթալ (կասկածիլ), ․․․ նել (կոտ․ հիւանդ), չէտ ․․․ սէր - սիրել, վէժ - վիժարկել ․․․ պէս, քարէ), տէր - տիրական ․․․ է բառը իբրեւ առանձին նշանակ․․․ թեամբ (էակ) չի փոխուիր ․․․ էութիւն։ Բայց ունենալով բաղադ․․․ մը իր եռեւէն, կը փոխուի բառ ․․․ նի — էչ - իշայան։

Ճիշդ այս պահուս, մեր զաւակ․․․ Սամիկն նշանացի կը հասկցնէ ․․․ այդ մասին բաւական բան գիտ․․․ գէն։ Ուսուցիչը իր գոհունակութի․․․ կը յայտնէ, եւ կ'անցնի ուրիշ ․․․ մը՝ որուն մասին ալ արդէն խօս․․․ է — Ի մասնիկը՝ որ ․․․ ․․․ կը փոխուի, անփոփոխ կը մ․․․ երբ միավանկ է եւ բառին ․․․ առջեւն է կամ վերջը, այսպէս մ․․․ միակ - միութիւն, իր - իրաք ․․․ կան, թի - թիակ - թիավարել, ․․․ գիակ - գիակնարան, տի - ․․․ կան (փոքրիկ, մատղաշ)․ Բայց ․․․ բառը միավանկ ըլլալով հանդերձ ․․․ Ի գիրը առջեւը կամ վերջը չէ, ․․․ կանոնի կը փոխուի Ը, այսպէս՝ ․․․ քամածին - քմայք․ միտք -միտացածու․․․ գիրք - գրութիւն, գիրգ - գրգանք, ժիր - ժրութիւն, կից - կցել, ․․․ ծլարձակ, նիզ նզել (կզզանքով ․․․ ցել), չիւ (խաղողի ․․․ — ․․․ (արագ արագ փրցնել ողկոյզ ․․․ տուկէն), ջինջ — ջնջել, ․․․ տուրնջեան, ցից — ցցել։

Անշուշտ որ — կրկնենք — հապ․․․ տութիւն կայ սա բառերուն մէջ - եղծ, պիղծ ← եղծել — պղծել — ․․․ բունակելով աթափումը, ․․․ այս դէչ օղերուն, կ'ըսենք — Մա․․․ նրկներ սասրեան մը իբրենցմով ․․․ նակուած բառերուն յայտարար ․․․ Այսպէս՝ ուկ մասնիկով ածանցուած ․․․ ները գրեթէ նուիմաստ են․ Մա․․․ գուկ, պարզուկ, տաղտուկ, թզուկ, հեզուկ, մզձուկ, զաղտուկ, մաճուկ, ճահուկ (խուժր, յառի ․․․), հեզուկ ։ Երբ նոյնիմաստ կ'ըսենք, ոչ թէ բոլոր այս բառերը նոյն ․․․ են, այլ ուկ մասնիկով ածանցուած յոռի, փոքր, նսեմացուցիչ իմաստ կ'երթան։ Նոյն ձեւով մասնիկ մըն է նաեւ իճ (իչ մասնիկին մէկ ձեւը) Ուսւճ, խառնիճ (մարախ) ․․․ (ճճի), սասնիճ, ճահիճ, խիճ, ․․․ (դիմերուան աման), չռնիճ, մա․․․ ․․․, բուէճ-բուիճակ (բու), ․․․ հիճ։

Ըսինք ուրիշ առթիւ, թէ զարմանալի երեւոյթ մըն է մեր լեզուին ․․․ ներկայութիւնը մէկ - երկու բառերու որոնց նշանակութիւնը բոլորովին ․․․ փոխուի, հակառակ կ'ըլլան, մեկ ․․․ թանձր բազմահայններու գործածուած է նաեւ հեռեւանքով Այսպէս՝ ․․․ արդէն կայկայիլ — քայքայիլ ․․․ այսօր մէջ կը բերենք—զանձել (հաւաքել) եւ ճանցել (կորսել, ․․․)

Թղթակցիս հարցումը հետաքրքրական է, ի մասին բառերու սեռին ․․․ տարակոյս առեն եղած է (Ապր․ ․․․ գիտէ) որ մեր լեզուն ալ սեռ — ․․․ կան,ֆիզական ունեցած է բոլոր ․․․ գուներուն պէս, բայց վերջերս ․․․ տացած, կամ մեզի անծանօթ կայ

ԹԵՐԹՕՆ ․․․ (4)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ․ թարգմ․ Ա․ ՀԱԲԷԼԵԱՆ

— Իրեն պէս տասը հատ ըլլայ, նորէն չեմ վախնար։ Բայց, հաւկիթ կըրնամ եփել եա ըսէ։

— Ո՞վ ըսաւ որ կը վախնանք։

Ուստի դուրս ելանք մութին մէջ, որ արդէն կէտկիտուած էր հարիւրաւոր լամբարներով, եւ կենդանիներուն մօտէն քսուելով մտանք մեր խոհանոցը եւ Ջեռուցիչը վառեցինք։ Կիտառպացը զոնէն ախնպիսի հոտ մը կուգար, որ աշխարհի ստեղծումէն ի վեր պատահած չէր, եւ կը լսուէր ամենահասարակ երաժշտութիւն մը, օրինակի համար կոռւող երիվարներուն խրխինջը եւ մեծագործող հիա՛, հիա՛ներ, կցրտացած ուղտերուն ձայները որոնք կ'ուզեն քնանալ, բայց չեն կրնար, մարդկային ձայներու բզզիւնը, խոհանոցի ամաններուն իրարու բախումը, տանիքին վրայէն մարդու մը կոդկռդանկոյն երգը, եւայլ գործիքի մը թնդիւնը՝ խառնուած սազի (Թրքական փոքր թմբուկ) դափիւնին։

Հազիւ կերակուրի պատրաստութեանց սկսած՝ տեսանք որ երկու փայլուն աչքեր, բաց դուռէն մեզ կը դիտէին։ Ձէյթունցին իր սպառնալիքը կատարած էր ճիշդ կէս ժամ յետոյ հասնելով․ եւ մենք գուռը իր երեսին չէինք կրնար գոցել, մութին եւ կապին հոտին պատճառով։ Բայց մինչեւ մեր ճաշին լրանալը գինքը ներս չհրաւիրեցինք, եւ յետոյ աղնուօրէն արտօնեցինք երթալ լուացուելու ։ Սկսաւ պատշգամին վրայ եւ ու առաջ շարժիլ եւ անզթօրէն կոխկռտել ազօթքի փսիաթներուն վրայ (խալաթներ, ինչպէս երբեմն Փարիզեցիները՝ կ'ազօթեն հրապարակաւ)։

— Ես քրիստոնեայ եմ, ըսաւ բարկութեամբ եւ սկսաւ մեզ գիտել։ Այս գիտողութիւնը ընդունեցինք վերապահութեամբ։

Վերջապէս զինքը ներս հրաւիրէլ վերջ երբ ճաշերը վանեցինք անձեռնոցներու բախիններով, ան դուռը գոցեց եւ նստաւ կռնակը անոր տուած։ Մենք ալ իր դիմաց մեր փառքաբիվ օթոցներուն մէջ։ Մերժեց առնել Ուէլլին մատակարարած «խմիչքի» տաճկական սուրճը։ Ուէլլը խմեց գզուելի հեղուկը, անշուշտ երեւոյթները փըրկելու համար, ու ես ալ ․․․ սաստի մը ներկայութեան ընկերոջս կամքին չէի կրնար հակառակիլ․ բայց նախանձեցայ Ձէյթունցի մարդուն՝ իր ընտրութեան ազատութեանը համար։

— Ինչո՞ւ ձեզ Ձէյթունի Աչքը կը կոչեն, հարցուցի եւ բաւական ժամանակ անցնելէ վերջ, մոքէն վանել տալու համար իր այն ենթադրութիւնը թէ իրմով շատ կը հետաքրքրուինք ։ Որովհետեւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, ինչպէս ուրիշ տեղեր խօսակցութիւնը սկսած ժամանակ պէտք է գզոյշ շարժիլ ։

— Կը հակեմ, պատասխանեց հպարտութեամբ, բայց քօղարկուած խորամանկութեամբ մը։ Այս մարդուն հանդէպ երբեմն այնքան հակակրութիւն կը զգայի որ, կ'ուզէի դուռը բանալ եւ զինքը դուրս շպրտել, երբեմն ալ կ'արգահատէի եւ կ'ուզէի տալ զրամ, կերակուր, ապրեցութիւն եւ․ինչ որ ուզէր։ Այս երկրորդ զգացումը միշտ առաջինին կը յաղթէր․ եւ եղել իմացայ որ Ուէլլն ալ նոյն զգացումն ունի եւ դեր ։

— Ինչո՞ւ համար Ձէյթունը այս տեսակ մասնաւոր հոկողութեան պէտք պիտի ունենայ, ի՞նչպէս կը հսկեն , ընդդէմ ի՞նչ բանի եւ ինչո՞ւ, հարցուցի ես։

Ժպտեցաւ զոյգ մը անհարզապատ աչքերով, ցոյց տալով իր դեղին ակռաները ։

— Հա, Ձէյթունի մասի՞ն պիտի խօսիմ․ ուրեմն ահա ․— Թուրքերը երբեք չեն առնուցին զայն։ Անգամ մը եկան անոնք եւ գիմացի լերան կողին վրայ ամրոց մը շինեցին, որպէսզի թնդանօթներով մեզ մշտապէս սարսափի տակ պահեն։ Փոթորիկի մը պէս գրաւեցինք իրենց ամրութիւնները․ թնդանօթները նետեցինք հազար ոտք վար հեղեղատին մէջ, ուր անոնք կը մնան մինչեւ այսօր։ Իրենց այժմ ունեցած Արաբ զափտիէներուն չափ գըրել վանեցինք, այս , անոնք մինչեւ իսկ Արաբները մեր դէմ բերին, խեղճ յիմարներ, որոնք Ձէյթունի պաշտպաններու մասին դեռ չէին իմացած ։ Յետոյ քիչ մը վրէժ առնելու համար վարը բաց դաշտերը ելանք, Արաբները մեր կիներու հսկողութեան յանձնելով։ Ձէյթունցի կիները սրտոտ են ։ Ցանկարծ լուր հասաւ Ձէյթուն որ բաց դաշտին մէջ կռուողները ծանր կացութեան մատնուած են։ Ձէյթունի կիներուն պատուիրուած էր որ պէտք եղած պարագային մեզի օգնութեան հասնելու միջոցը գտնեն, պաշարելով այդ Արաբ գերիները։

Անոնք այդ հրահանգին պատասխանեցին Ձէյթունի ձեւով․ ինչպէ՞ս պատմեմ ձեզի։ Լերան հեղեղատին վրայ փայտէ կամուրջ մը կայ, ջուրէն հինգ հարիւր ոտք բարձր, կառուցուած մէկ ծայրէն միւսը։ Այս մեր Ձէյթունցի կիները կապելով Արաբ գերիներուն ձեռքերն ու ոտքերը, բերին կամուրջին մօտ եւ մէկ մէկ նետեցին վար, իւրաքանչիւր գերի սպասելով իր կարգին։ Ահա այս եղաւ քաջարի Ձէյթունցի կիներուն պատասխանը։

— Եւ դուք դաշտի՞ն մէջ։

— Ա՛, Օսմանցիին համար դիւրին չէ Ձէյթունցի մարդուն յաղթել ։ Մեր կիներուն ըրածը լսելով քաջալերուեցանք, թշնամիին վրայ գերակշռութիւն ստացանք, յաղթեցինք ու ետ դարձանք դէպի մեր լեռները յաղթական։ Հօն, Ձէյթունի մէջ մենք մեծ ծաքանակ զէնք ունինք ու առատ կենաց պիրքի, որովհետեւ դէպի Ձէյթունի տանող ճամբայ չկայ, ․․․ ինչ թնդանօթ, կամ ուրիշ ո եւ է ․․․ բան փոխադրելու համար։ Միակ բանը որ կը վախնանք՝ մասնաւորութիւն ․․․ զինակիր ուժի մը առջեւ յանկարծ ․․․ կիլ գալ։ Այս բանը տեղի չունենալու համար է ահա որ պահակութիւն կը ․․․ նեմ ։

— Ինչո՞ւ մեզ կը պատմես այս բ․․․ լորը, հարցուց Ուէլլը։ Եւ ինչո՞ւ գի․․․ տես որ Թուրք կառավարութեան ․․․ ծակալներ չենք մենք։

Ինդաց սրտանց, երկու ձեռքերը ․․․ պի մեզ երկարելով, եւ

- Ինկլիզ մարդիկներ, ըսաւ պարզապէս։

- Ասիկա ի՞նչ առնչութիւն ունի մեր հարցումին հետ, յարեց Ուէլլ Ինքը Ամերիկացի ըլլալուն Անգլիացի կոչուելէ չէր ախորժեր․ բայց երկար ատենէ ի վեր այդ մասին վիճաբանելը վերջացուցած էր, քանի որ օտարականները ընդհանրապէս չեն տեսներ տարբերութիւնը։

(Շար․)

…բիւններու մէջ ծածկուած ։ Անդ -
…ոչէնք որ գերմաններէն — ասքանի
…ֆրանսական — կէլտական խառ -
…ղ է, իր մէջէն վտարած է անոր ,
…ական նախանձախնդիր են այս
…աւ այն լեզուները՝ որոնցմէ ինք
…ռեցուած է ։ Գերմաններէնը նոյնիսկ
…ոչ անոր ունի, որ, յայտնի է, թէ
…կը գժուարացնէ իր ուսու -
…ասարդին համար ։
…կ'արժէ դիտել տալ, թէ անոր ու-
…ոց լեզուներէն մեծ մասը բառե -
…ւ սկիզբը կը գնեն անոր յայտարար
…ով յօդերը ։ Ջենք ուզեր խճողել
…ակներով ։ Միայն թէ , առհասարա -
…ւ ծանօթ ըլլալով ֆրանսերէնը, կը
…տենք անոր աքական եւ իգական
…եր ամէն յոլովներու համար ։
…լերէնը հոլովման համար բառե -
…ւ սկիզբը յօդ չունի, այլ բառե -
…ն առեւր հոլովականերու մասնիկներ
…ն անշուշտ հին գրական ձեւը
…անիկ հոս) , մինչեւ տասներկու -
…րդէր ունաւ ։ Նոր գրականին մէջ
…մասնիկները կէս առ կէս ջնջուած
…անգործածելի են բոլորովին եւ
…եղած է անշուշտ ։ Արդ , մեր լե -
…թն ձեւր , այս տեսակէտով , կցողա -
… (agglutinant) է , այսինքն՝ հոլո -
…մասնիկը բառին կը կցուի ,
…նոյնանալ անոր հետ , ուրիշ կարգ
…հին ու նոր լեզուներուն մէջ եղա -
…նման թէեւ այս ինքնայատկու -
…ինք պատճառ եղած է որ մեր լեզուն
…բառերուն համար որոշ սեռ չունի ,
…ու որ յատուկ եւ բառէն անկախ ,
…գրուած սեռի յայտարար մասնիկ -
…ունի հոլովակերտ մասնիկներ -
…բառերուն եռեւր կցէիը հասա -
…կան պատճառ մը կրնայ համարուիլ
…ու անհետացումին ։ — Սիրելի
…, ուստ թէ ինչու իբրեւ օթափոխ
…կը նկատենք այս … բանաստեղական
…է կներր մեր դասերուն ։
Յաջորդ ու ձախորդ բառերուն որդ -
…ն է որ հ՚ող (անդամ) բառին
…ով գրուելով՝ եղած է հաղորդ , բա -
…՝ հաղորդել (ուրիշին փոխանցել ,
…նոյն կը թուի ըլլալ յունարէն այլ
…բառին հետ , «ուրիշ» իմաստով , ինչ -
…՝ իբր այդ՝ գործածուած է մեր
…«այդ» , Ղ գիրը Լ գիրին իբրեւ
…։ Ամէնը մէկ առնելով կ'ըսենք
— միահաղոյն , անոյնօրին ձեւով ։

ՏԱՐԱԶ

Ի՞նչ կը պահանջէ Սուրիա

Սուրիոյ վարչապետին Փարիզ այ -
ցելութեան առթիւ արաբական թեր -
թերը կը գրեն . —

Լաւատեղեակ եւ իրաւասու աղբիւ -
րէ մը ստացուած տեղեկութեանց հա -
մաձայն , վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ
պէյ մեկնումէն առաջ համաձայնու -
թիւն գոյացուցած է Դաշնէնի եւ Գլօ -
քի անդամներուն հետ , հետեւեալ պա -
հանջները ներկայացնելու համար Ֆը -
րանսական կառավարութեան . —

1.— Ֆրանսական Խորհրդարանի ա -
ռաջիկայ հոկտեմբերի նստաշրջանին
ատենց վերիփոխութեան վաւերացնել
ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը ։ 2.—
Սուրիան մաստակից չդարձնել Սանճա -
քի շուրջ գոյացած ֆրանքօ-թրքական
համաձայնութեան ։ 3 — Փոխանցման
օրէնք պէտք է հաշուել 1937 յուն -
ուարէն սկսեալ , համաձայն Ֆրանսա -
կան աքսորի Նախարարութեան պաշ -
տօնական խոստումներուն ։ 4.— Մաք -
սային իրաւասութիւնները յանձնել
Սուրիոյ 1939էն առաջ , իսկ զինուո -
րական ու արդարադատական իրաւա -
սութիւնները մինչեւ 1939ի վերջը ։
5 — Ճէզիրէի ապտնապը լուծել եւ
կարգ մը Ֆրանսացի պաշտօնեաներ
պաշտօնանկ ընել ։ Միւս կողմէ Ֆրան -
սական բանակին հրաման տալ՝ դադր -
լու բոլոր ասպատամբական շարժում -
ներէ ։ 6.— Երկար պայմանաժամով եւ
թեթեւ տոկոսով կարեւոր փոխառու -
թիւն մը ընել Սուրիոյ ։

Վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյին
իրաւասութիւն տրուած է Ֆրանսայի
հետ համաձայնելու հետեւեալ կէտե -
րու շուրջ․

1.— Փոքրամասնութեանց եւ ֆրան -
սական պաշտօնեաներու շուրջ գոյա -
ցած վերջին յաւելուածական համա -
ձայնութիւնը գործադրել ։ 2.— Թուր -
քիոյ եւ Ֆրանսայի հետ Սանճաքի
շուրջ կնքուած համաձայնութիւնը
չճանչնալով հանդերձ , բարի դրացնու -
թեան դաշինք մը կնքել Թուրքիոյ
հետ ։ 3.— Ֆրանսայի ներկայացուցչին
եւ Սուրիոյ կառավարութեան միջեւ
վերջերս գոյացած յաւելուածական
համաձայնութիւնը Սուրիոյ Երեսփ -
ոխանական ներկայացնել առաջիկայ
նստաշրջանին ։ 4.— Ճէզիրէի մէջ գոր -
ծադրել Սուրհոֆիզրութեանց կանոնա -
դրութիւնը ։ 5.— Գարիշի շուրջ հա -
մաձայնութիւն գոյացնել Ֆրանսայի
հետ ։ 6.— Սուրիայէն զէպի Պաղեստին
զէնքի եւ ռազմանիւթի մաքսանենգու -
թիւնը արգիլել ։

ԶԱՑՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ

ՍԵՐՄԵՐ՝ ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՈՒԻՆ

Նոթր - Տամ տը Գոնֆոլանսիոն (Մար -
սէյլ) — Գոկիկ ու փոքր Հայոց մըն
է այս ։

Միրուն տուներ , վունացեղ եւ պար -
տէզներով զարդարուն ։

Փողոցներ , փոքրիկներ , անու -
շաշուրի եւ ճչվլուն ։

— Ո՞ւր է վարժարանը աղջիկս , —
հարցուց օթ - ութ տարուան աղջնա -
կի մը , որ իր մէկ ուրիշ ընկերուհիին
հետ դրքերը թեւերուն տակ կը ցատ -
կոտեն կածանն ի վար ։

— Պարոն , ո՞ր դպրոցը ։
— Քանի՞ դպրոց ունիք հոս ։
— Երկու
— Երկո՞ւ ։ Հա , աս ուր է Տիկին
Ք.-ն կը պաշտօնավարէ
— Հա , հոս է , պարոն , եկուր ցոյց
տանք ։

Ու ծառերու եւ թուփերու մէջ թաք -
նուած , սիրունիկ շէնքի մը պարտէզէն
ներս կը մտնենք , ծառուղիէ մը անց -
նելով ։

Կանանչ ճիւղերով ծածկուած դար -
պասի մը մէջ , գրասեղաններու առջեւ
շարուած են երկու տասնեակ մը պա -
տանիներ ու մանուկներ , եօթէն 16
տարու ։

Կը նստիմ իրենց շարքը եւ ուշա -
դրութեամբ մտիկ կ'ընեմ իրենց դա -
սերուն ։

Մէկ - մէկ կը կանգնին դրատախտա -
կին առջեւ ։ Ուղղագրութեան դասն է ։
Կաւիճը կը սահի տախտակին վրայ ,
հայ բառեր եւ նախադասութիւններ
տողելով ։

— Կը բաւէ , աղաս , սխալ ունի՞ս
այս գրածիդ մէջ ։

— Գ․ եա ըսեմ , «Ուրբթիւն առով
պիտի գրուի , միւսները շիտակ են …

Ուրիշ մը , աղջնակ մըն է , ան ալ
ցոյց կուտայ հայ բառերով նախադա -
սութիւն մը կերտելու իր շնորհը ։

— Ապրիս , աղջիկս , սխալ չունիս ։
Եւ իրարու ետեւէ , այսպէս ։ Վերջը
ընթերցում , յաճախ «բռ գիրը «դժի
փոխակերպուած՝ «մեղ պտղտէզը» ։
Թող այդ ըլլայ թերութիւնը ։

Հայոց Պատմութիւն ։ Բագրատու -
նիք , Մամիկոնեանք , Հայկազունք ,
կուգան բազմիլ այս օտար հողին վրայ
հիմ նետած եւ ապրիլ ուխտած ժողո -
վուրդի մը համեստ տնակներուն մէջ ։

Տիկին Ն․ Քիպրիթճեանն է որ իր
հայեցի շունչով կը խմորէ այս փոք -
րիկները խիստ համեստ միջոցներով
եւ անձնազոհութեամբ , ապաւինած Կ․
Խաչի տիկիններու կարելի միջոցնե -
րուն , որոնք մայրական գուրգուրան -
քով մը կը հովանաւորեն այս գործն
ալ ։

Եւ շատ է այս արդիւնքը , այսքան
համեստ միջոցով մը ձեռք բերուած եւ
շաբաթական 5 ժամով ։ Անեյէն՝ հը -
րաշք մը պիտի նկատուէր ։

Արեւը գիշեր բարի կ'ըսէր ծառե -
րուն եւ բլուրներու գագաթներուն ,
տեղը տալով բնութեան խորհրդաւոր
սեւ քօղին ։

Ես մատծումի մէջ ընկղմած՝ «քսան՝
հոս , քանհինգ՝ անդին , երեսուն՝
միւս կողմը» , և բանակը կը սոուարա -
նար աչքիս առջեւ ու ծուլումի և այլա -
սերումի ճամբաներուն հրէշին ճան -
կերը մէկիկ մէկիկ կը չորնային Հա -
յուն ճիգին առջեւ , բանալով լուսաւոր
յոյսերու վարագոյրը ։

Լուսաբեր

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ .— Օգոստոս 15ին տեղի ունե -
ցաւ Սէն Մորիսի Սահակ - Մեսրոպ
վարժարանին ամավերջին հանդէսը ։
Ներկայ էին Լիոնէն եւս քանի մը ըն -
տանիքներ ։ Գ․ Նրանոս Չէլլոեան կա -
տարեց հանդէսի բացումը կարդալով
ուղերձ մը ուղղուած ծնողներուն ։ Ցե -
տոյ մէկիկ մէկիկ հրաւիրեց փոքրիկ -
ները որոնք շատ եռանդով արտասա -
նեցին մանկական եւ ազգային գեղե -
ցիկ ոտանաւորներ ։ Իւրաքանչիւրը իր
դերը ունէր եւ բոլոր ծնողքները ու -
րախ էին իրենց զաւակներուն յառաջ -
դիմութեան համար ։ Ցետոյ բեմ հրա -
ւիրեց Գ․ Հրանտ Թաղէօսեանը որ ե -
կած էր Լիոնի Կրթական Մարմնոյն
կողմէ ։ Ան փառաբանեց հայկական
մշակոյթը եւ յանձնարարեց հայերէն
խօսիլ տուներու մէջ ։ Նախ ընտանի -
քին մէջ է որ կը դրուի ազգային կըր -
թութեան հիմը ։

Ցետոյ աճուրդի դրուեցաւ աշա -
կերտներուն խմբանկարը եւ կոկիկ
գումար մը գոյացաւ (575 ֆրանք) ։
Շահեցաւ Լիոնէն Տիկին Հրանուշ Նա -
րիկեան ։

Գնահատութեան արժանի էր ժողո -
վուրդին եռանդը ։ Եղան նուէրներ ալ ,
-- 50 ֆրանք Գ․ Բագրատ Հայրապետ -
եանէն (Ամերիկա) , 10 ֆրանք Լիոնէն
Գ․ Յովհաննէսեան , 10 ֆրանքՍէն Մո -
րիսէն Գ․ Տիգրան Վարդանեան ։ Բոլոր
ծնողներուն պարտքն է գործակցիլ ,
օգնելու համար դպրոցին ։

Գ․ Գօյանեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ
եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն -
րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
ընթեռնլի եւ մելանով ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Հայրենիք» թերթակիցէն կը քա -
ղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները ,
Լիբանանի դպրոցներու մասին .—

Թեմին մէջ 26 վարժարան կայ , ո -
րոնց 13ը (ճիշդ կէսը , ուրեմն) Պէյ -
րութ քաղաքին մէջ , իսկ մնացած 13ն
ալ քաղաքին մօտ կամ հեռու գիւղերու
մէջ ։ Պէտք է ըսել , որ թեմ կոչուածը՝
քաղաքի մէջն է ամփոփուած առաւե -
լաբար , այսինքն՝ թեմի հայութեան
շուրջ 90 առհարիւր կեդրոնացած է
Պէյրութի մէջ ։

Որքա՞ն հայ կայ ներկայիս Պէյրու -
թի մէջ — ճիշդը ըսել ոչ ոք կարող է ։
Եղած ժամանումները՝ 25 — 35 հա -
զարի սահմաններուն մէջ՝ կը տրուին
միայն մօտաւոր ճշդութեամբ , ինչպէս
որ առհասարակ Սուրիոյ բովանդակ
հայութեան մասին կ'ըսենք երբեմն
150.000 , երբեմն 125 կամ 120 հազար
եւ երբեմն թուական տուեալները ։

Պէյրութ քաղաքին մէջ հետեւեալ
դպրոցները կան . 1) Ս․ Նշան , 2) Սա -
հակեան , 3) Էշրէֆիէ , 4) Նոր Մա -
րաշ , 5) Մեսրոպեան , 6) Լուսինեան ,
7) Արզարեան , 8) Նուպարեան , 9)
Հայկազեան , 10) Ռուբինեան , 11) Հա -
յաչէն , 12) Արամեան եւ 13) Կիլիկ -
եան ։ Այս տասներեք դպրոցներուն մէջ
կան 3876 աշակերտ (մանչ՝ 2003 , աղ -
ջիկներ՝ 1872) ։ Ամէնէն շատ աշակերտ
աշակերտուհիներ ունի Նոր - Մարաշի
դպրոցը — 325 մանչ եւ 296 աղջիկ
գումար 621) ։ Երկրորդ տեղը կը բռնէ
Լուսինեան դպրոցը — 201 մանչ եւ
238 աղջիկ (գումար 439) ։ Ապա՝ Սա -
հակեան դպրոցը — 224 մանչ եւ 163
աղջիկ (գումար 387) , Մեսրոպեանը —
194 մանչ եւ 150 աղջիկ (գումար 344) ,
Էշրէֆիէ թաղինը — 185 մանչ եւ 158
աղջիկ (գումար 343) , Ս․ Նշանը — 161
մանչ եւ 141 աղջիկ (գումար 302)
եւայլն ։

Պէյրութէն դուրս՝ զանազան վայրե -
րու մէջ գտնուող դպրոցներէ ամէնէն
շատ աշակերտ ունեցողը Զահլէի վար -
ժարանն է՝ 106 մանչ եւ 102 աղջիկ (գու -
մար 208) ։ Ապա՝ Տրիպոլիինը (141 ա -
շակերտ - աշակերտուհի) ։ Թալյադ
ունի 80 աշակերտ , իսկ բոլոր միւս
տասը դպրոցները շուրջ 50ական եւ ա -
ւելի պակաս ։ Անոնք հաստատուած են
հետեւեալ վայրերուն մէջ .— 1) Գասլ -
պէք , 2) Պիքֆայա , 3) Սայտա , 4)
Մէրճայուն , 5) Ճիպէյլ , 6) Ճիւնիէ , 7)
Ալէյ , 8) Սուր , 9) Ղազիր , 10) Գաթ -
րուն ։ Բոլոր այս տասը դպրոցներուն
մէջ կայ 421 աշակերտ ։ Այսպիսով
Պէյրութէն դուրս (13 դպրոցներ) կայ
850 աշակերտ ։

Իւրաքանչիւր դպրոց (թէ Պէյրութի
եւ թէ միւս տեղերուն մէջ) երկու հիմ -
նական բաժին ունի՝ մանկապարտէզ
եւ նախակրթարան ։ Մանկապարտէզ -
ներու աշակերտութիւնը կը կազմէ
ընդհանուր թիւի (4725) շուրջ 45 առ
հարիւր , դրեթէ ուրեմն կէսը ։

Բոլոր 26 դպրոցներու տարեկան
ծախքն է՝ 21.700 սուրիական թուղթ
ոսկի ։ Այս գումարը տոլարի վերածե -
լով (օրուան սակով) , կը ստանանք 12
հազար տոլար ։ Իւրաքանչիւր աշակեր -
տի վրայ կը ծախսուի տարեկան ընդա -
մէնը շուրջ 2 եւ կէս տոլար ։

Բոլոր 26 դպրոցներուն մէջ կան՝
74 ուսուցիչ եւ 76 ուսուցչուհի (44ը՝
մանկապարտէզներուն մէջ) ։ Կան նաեւ
17 տնօրէնուհիներ ։ Եթէ պաշտօնէու -
թեան ընդհանուր թիւի (167) վրայ
բաժնենք ծախքի ընդհանուր գումա -
րը՝ 12000 տոլարը , կը հետեւի թէ իւ -
րաքանչիւր պաշտօնեայ կը ստանայ
տարեկան 75 տոլար միջին հաշուով ։
Բայց երբ նկատի առնենք , որ 12.000ի
մէջ կը մտնեն ա) դպրոցական շէնքե -
րու վարձքերը (մեծ մասամբ՝ դպրոց -
ները սեփական շէնքեր չունին) , բ)
ջուրի վճարը (որոշ տեղեր) , գ) դիւա -
նական եւ ընթացիկ կամ բա -
ցառիկ այլեւայլ ծախքեր ,— 75ական
տոլարն ալ չի համապատասխաներ այն
իսկական վարձատրութեան , որ կը ըս -
տանայ մեր մէկ ուսուցիչը կամ ու -
սուցչուհին՝ իր ծննամեայ դպրոցա -
կան ծանր աշխատանքներուն համար ։
Վարձատրութեան միջինը պէտք է առ -
նել թերեւս միայն 65 տոլար ։ Վաթ -
սուն եւ հինգ տոլար՝ տարեկան ։

ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խմբագրա -
կանը կ'ընէ այս խորագրով
խմբագրականի մը մէջ (2 Օգոստոս) ․

— «Ինչպէս որ Հիթլէր իր ցեղա -
պաշտ տեսութիւնը առաջ քշելով կը
զինավարուի քաղաքական հաշիւնե -
րով , կը հետապնդէ քաղաքական նը -
պատակներ , այնպէս ալ Մուսոլինի ,
անկասկած , անոր օրինակին կը հե -
տեւի քաղաքական որոշ նկատումնե -
րով միայն , բայց ոչ թէ այն պատճա -
ռով , որ յանկարծ սկսած է իրօք ցե -
ղապաշտ դառնալ ։

Գիտութիւնը կ'ըսէ , թէ արիական
ցեղ չկայ , այլ կան միայն արիական
լեզուներ խօսող ժողովուրդներ , որոնք
ցեղային տեսակէտով խառնուրդներ
են ։ Եւ , սակայն , հակառակ գիտու -
թեան առարկայական տուեալներուն ,
հակառակ պատմական ջախջախիչ
փաստերուն , գերման նացիները եւ
այժմ ալ իտալական ֆաշիստները ա -
ռաջ կը քշեն արիական մաքրարիւն
ցեղի մը պաշտամունքը , կռիւ կը յայ -
տարարեն ոչ-արիական ձախողի հետ
եւ անոր հետ մէկ ճակատ կազմած՝
յարձակողական ծրագիրներ կը հետա -
պնդեն «արիական» ցեղերու դէմ ։

Արիականութեան կամ՝ գերման ցե -
ղապաշտութեան տակ Հիթլէր երկու
հիմնական նպատակներ կը հետա -
պնդէ ։

Առաջին՝ կ'ուզէ ազատիլ իր երկրի
մէջ եղած հրէական կամ հրէանման
տարրէն , որ իր էութեամբ ու ոգիով
միշտ ալ Գերմանացիներէն աւելի ա -
զատական , աւելի ժողովրդավար (դե -
մոկրատ) եւ մանաւանդ աւելի մի -
ջազգայնական ձգտումներ ունի , ինչ
որ հակառակ է նացիական տիրապե -
տութեան ամբողջ սիստէմին ։ Հրէա -
կան տարրին հակումները տրամագծօ -
րէն հակառակ են նացիականութեան ,
որ բացարձակ ժխտումն է ազատակա -
նութեան , իրական ժողովրդավարու -
թեան եւ միջազգայնականութեան ։ Ա -
զատուելով հրեաներէն՝ Հիթլէր յոյս
ունի աւելի դիւրութեամբ իր ամբո -
ղջն տեւականօրէն ենթարկել գերման
ժողովուրդը ։

Երկրորդ՝ գերման ցեղապաշտու -
թեան միջոցով Հիթլէր կ'ուզէ տեւա -
կանօրէն Գերմանիոյ հետ ամուր կա -
պել արտասահմանի բազմամիլիոն
Գերմանացիները , յարմար առիթ ու
յենարան ունենալ միջամտելու ուրիշ
երկիրներու ներքին գործերուն , ոգե -
ւորել եւ իբր գերմանացի պահել նոր
սերունդը Գերմանիայէն դուրս եւ ամ -
բողջ աշխարհի մէջ ցրուած Գերմա -
նացիները դարձնել հզօր կռուան մը
գերման աշխարհակալութեան համար ։

Այս երկու նպատակներէն առաջինը
արժէք մը չունի Մուսոլինիի համար ,
քանի որ հրէականութիւնը արհամար -
հելի քանակ մը եւ որակ մըն է Իտա -
լիոյ մէջ եւ չի կրնար ներքնապէս վըր -
նասել իտալական ժողովուրդի ուժե -
րը , ինչպէս որ կրնար Գերմանիոյ
մէջ ։ Սակայն , իտալական ցեղապաշ -
տութեան միջոցով Իտալացիները իբր
Իտալացի պահելու հաշիւը , անկաս -
կած , կարեւոր չափով մը ազդած կ'ը -
լլայ Մուսոլինիի վրայ , որպէսզի ան
հետեւի Հիթլէրի օրինակին ։

Անկէ զատ , մաքուր արիականու -
թեան դաւանանքի միջոցով Մուսոլինի
կը ձգտի իտալական նոր կայսրու -
թեան գաղութներու մէջ Իտալացինե -
րը յետ պահել տեղացի սեւամորթնե -
րու եւ այլ ոչ-քաղաքակիրթ ցեղերու
հետ խառնուելէ , կ'ուզէ պահել Իտա -
լացիներու ցեղային մաքրութիւնը
դէթ այնպէս , ինչպէս որ անոնք են
այժմ ։

Վերջապէս , Մուսոլինի ցեղապաշ -
տութեան յարելով , նկատի ունեցած
է սիրաշահել Հիթլէրը , աւելի ամրա -
ցնել ֆաշական գաղափարական կապը
նացիականութեան հետ եւ ստեղծել
իրապէս ամուր միացեալ ճակատ մը
ազատ ժողովրդապետական երկիր -
ներու դէմ» ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՄԲԱՆ ՄԻ ՓՈԽԷՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հարկադրաբար քանի
մը տող եւս՝ առմկավար թղթակցին ,
ոչ թէ իր «ճշդումին» անդրադառնալու
այլ իր ձախաւեր ընթացքին համար ։
Վերջին անգամ պայմաններ դրած
էի , որ թղթակիցը իր խօսքերը հաս -
տատէ յատուկ մարմնի մը միջոցաւ ։
Ռմկ Բ․ Մ․ «ռամկավար թղթակից»
ես եմ» ըսելով մէջտեղ կուգայ եւ , կը
հարցէն շեղելով «ի՞նչ տխուր նահանջ» ։
Հարցէն շեղելով ։ Ինչ տխուր նահանջ ։
Լաւ , ենթադրենք որ իսկական , հա -
յաստան թղթակիցը ինքն է — թէեւ ոչ
միայն մենք , այլ իրենց յարանմամբ
ալ , շատ լաւ գիտեն թէ՝ որունն է
այդ ոճը , լեզուն , բառերը , շարա -
դրութեան ձեւը , նոյնիսկ վերջին
«ճշդումը» ։ Բայց , ի՞նչ եղաւ իմ ա -
ռաջարկս , կ'ընդունի՞ս դրուած պայ -
մանները ։ Նախ պատասխանեցէք տըր -
ուած հարցերուն , յետոյ կը խօսինք ,
միջանկեալ եղած վերագրումի մասին
ալ ։

Դաւալքութիւն բառը գոյութիւն
չունի մեր բառարանին մէջ , գրիչի
պատմական եւ քաջագործութեանց
վախցող ալ չենք ։ Իմ անունս , հասցէս ,
ուր բնակիլս մանրամասնութեամբ եւ
հրապարակաւ պիտի տամ , երբ դուք
ընդունիք առաջարկուած պայմանն -
րը ։ Պառէ պատ դարնուելով փա -
խուստի ճամբայ մի փնտռէք , ձեր օ -
ձիքը չենք ձգեր այլեւս ։

Ունկնդիր

ԽԶԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՉԵՄԱՐԽԻ ԿՈՒՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Սիրանոյշ անտարբեր կը հետապն -
դէր կենդանիներուն հանդարտ , հա -
ւասարաչափ ընթացքը ։ Հովը մերթ ի -
րենց կողմը կը բերէր եզներու քաշող
սայլուն աղաղակը ։ Արեւը կ'այրէր գի -
րենք , եւ իրենց շուրջը կ'ընդլայնէր
կեղնահար , քարուտ դաշտը , անջրդի
մանրացած , ամայի , որ սակայն դար -
ման հորիզոնին դէմ կը շողար ծաղիկ -
ներով երփներանգ ու ղալարազարդ ։
Լուսավոնա Կրապովիչ անոր քով պառ -
կեցաւ բնաչաւ դետինը , հողին վրայ ։
Հեռուն , խեղճ խրճիթներուն ետեւը ,
կալին վրայ , կը բարձրանան Սըվազ
քաղաքին գորշ ու դեղին տուները , կը
փայլին կարմիր քիւեր գորշ կանանչ
կողամախիներուն միջեւ , կը շողան
կատարները քանի մը մինարէներու եւ
երդիկները քանի մը եկեղեցիներու ։

Քաղաքը դէպի հարաւ երկարաձգող
խոշոր ճամբուն վրայ կեանք չկայ ։
Այդ ամբողջ մասը կարծես մեռած է
հրկիզակայքով ։ Քանի մը կիներ էշերով ,
զոյգ մը ձիաւորներ , մէկ - երկու կառ -
քեր կը կազմեն ամբողջ երթեւեկը , զոր
Սիրանոյշը կրնար տեսնել ։ Լուսավոնա
Կրապովիչ արթնցաւ ։ Թեւը երկնցնե -
լով բարեկամուհիին կողմը դարձաւ ։

«Ժամանակը չէ՞ արդեօք որ բան մը
ուտենք , » հարցուց , եւ գետինը իրեն
մօտ կեցած մէկ ծրարը առաւ ։

«Դեռ բան մը կա՞յ արդեօք» , յարեց
Սիրանոյշ վաղանցիկ ժպիտով մը ։

Լուսավոնա Կրապովիչ դուրս քաշեց
կտոր մը կարծր հաց եւ դարձեալ ծրա -
րէն երկու ձեռքով դուրս հանեց փոք -
րիկ կլոր ձմերուկ մը ։

«Այս գիշեր գողցայ , ըսաւ յաղթա -
կան դէմքով մը ։

«Անկէց աւելի աղուոր բան չէնք
կրնար ունենալ , եւ թէեւ տաքուկին
հասուն չէ , հոգ չէ» , եւ կանանչ պըռ -
տուղը գլորեց ձեռքերուն մէջ ։

Եւ երկուքը խեղճուկրակ ճաշ մը ը -
րին անով ։

«Այս իրիկուն , եղածին պէս , քա -
ղաք կ'երթանք ։ Ձեմ խորհիր որ ո եւ
է մէկը մեզ հայ ճանչնայ ։ Բայց պէտք
է երեսնիս մինչեւ աչքերը ծածկենք» ,
ըսաւ Սիրանոյշ կերած ատենը ։ Արդէն
դուն տեսար , թէ ինչպէս կ'ընեն թուրք
ու քիւրտ շինականուհիները» ։

Լուսավոնա Կրապովիչ հաւանութեան
նշան տուաւ ։

«Այո , առ ահի պէտք է կերպարա -
նափոխ ըլլանք ։ Ցաւալի է որ քու ծա -
նօթդ մեզ ներս առնէ » ։

«Ցաւով եմ որ տակաւին քաղաքն
է ան ։ Հոս ամէն ինչ թափուր կը թը -
ուի ։ Թերեւս արդէն հայերը տեղահան
եղած են» , եւ Սիրանոյշ սարսռաց ։
«Թերեւս արդէն ամէնքն ալ մեռած
են» , յարեց ձեզմէկ ։

«Պիտի տեսնենք ։ Ամէն պարագայի
մէջ պէտք է զգուշաւոր ըլլանք եւ ուղ -
ղակի տուն չերթանք» ։

«Ոչ , ես պարտէզին մէջէն ճամբայ
մը գիտեմ , զոր առաջ շատ անգամ կ'օգտա -
գործէինք , երբ ժամանակին հոս դըր -
րացն էի» ։

Մութը կոխելուն պէս՝ երկու աղ -
ջիկները ճամբայ ելան քաղաք երթա -
լու ։ Իրենց ծրարը տեղ մը վար դրին՝
աչքի չզարնուելու եւ չյանձնուելու հա -
մար ։ Շաբաթներէ ի վեր մարդու հետ
տեսակցած , վարանոտ ու երկիւ -
ղալի կ'երթային մէն մի հանդիպող
դէմքի առջեւէն ։

Քաղաքին տեսակ մը փլած փլփլած
արուարձաններուն մէջէն պարտէզնե -
րու ցած պատերուն քովէն անցնելով
հասան հայերնակ թաղամաս ։ Արդէն
տուները գոցուած էին ։ Ոչ մէկ լոյս
կ'երեւէր շատ տեղեր արդէն ամուր
դամուած պատուհաններէն ։ Անձկալից
եւ մտահոգ , Սիրանոյշ արագացուց
քայլերը ։ Լուսավոնա Կրապովիչ ըրա -
նեց զայն եւ կեցուց ։

«Կամաց քալէ ։ Արդէն չենք ուշա -
ցած ։ Եթէ անտարբեր , թերեւս մէկը
կեցնէ մեզ , ճիշդ հոս , այս ամայացած
շողոքամասին մէջ » ։

«Ամէն պարագայի մէջ արդէն ամէն -
քըն ալ քնացած են ։ Ուրեմն ի՞նչ պիտի
ընենք , այն տանն ո՞ւր պիտի դիմենք ։
Դարձեալ պիտի ջանանք Հայերու հետ
չփռումի գալ , նոյնիսկ եթէ հարկ ըլ -
լայ անոնց հետ անապատ երթալ , թե -
րեւս … » եւ յանկարծ կեցաւ ։

«Ոչ , դուն հանգարտէ միայն եւ պի -
տի երթանք , վերջապէս քովերնիս ալ
ունինք Սալահէտտին Պէյին նամակը ,
այնպէս որ կրնանք Թուրքերուն ալ
դիմել» , յարեց աչագօրէն Լուսավոնա
Կրապովիչ ։

Ողորմելի փողոցներէն անցնելով
հասան քաղաքին այն մասը , ուր բարե -
կեցիկներուն տուները շրջապատուած
էին մեծ ու փոքր պարտէզներով ։ Սի -
րանոյշ կողմնակի նեղ ճամբայ մը
բռնեց , որ մութ պատերու երկայնքէն
կը տանէր ։ Խորդուբորբ ճամբուն մէկ
քանի դարձուածքներէն վերջ կեցաւ
եւ պատին վրայ մուտք մը փնտռեց ։
Բայց մութին մէջ բան մը չէր երեւար
եւ դպրոցը ձգելէն ի վեր տարիներ ան -
ցած ըլլալով՝ շատ բան կրնար փոխ -
ուած ըլլալ ։ Ձեռքերովը կը շօշափէր
պատը ։

«Հոս պէտք է ըլլայ» , ըսաւ կամա -
ցուկ մը Լուսավոնա Կրապովիչին ։
«Ճամբուն անկիւնի քարը ճանչցայ ,
պատէն քիչ մը դուրս ելած , եւ որուն
վրայ երբեմն կը մագլցէինք պարտէզ
մտնելու համար , երբ կ'ուզէինք որ մէ -
կը մեզ չտեսնէ ։»

— Հիմակ ալ նոյն բանն է ճիշդ ։
Այսինքն մագլցինք նորէն , պատառ -
խանեց Ռուսուհին , կէս մը խնդալով ։
Ինչո՞ւ ուրեմն երկար բարակ դուռ կը
փնտռես , երբ տունը կամ պարտէզը
մտնելու այսքան դիւրին ճամբայ կայ ։

— Հապա եթէ պատէն վեր ելած ա -
տեննիս մէկը՝ տեսնէ՛ մեզ , գործերնիս
դէշ կ'ըլլայ , աւելի , քան երբ տունէն
ներս մտնենք ։ Միայն թէ չեմ կրնար
գտնել ։

— Ա՛յ , մութին մէջ ո՛վ պիտի
տեսնէ մեզ , արդէն կ'իմանանք երբ
մէկը վրայ գայ ։ Արդէն մեր այս քուր -
ջերովը շատ կամաց կ'երթանք …

Երկուքն ալ պիւղացիներուն բռածին
պէս , կաշիէ կակուղ կօշիկներ կը կը -
րէին լաթերով փաթթուած իրենց ոտ -
քերուն շուրջ , որովհետեւ կօշիկնին
բոլորովին լմնցած էր լեռնէ լեռ սուր
քարերուն մէջ իրենց թափառումի մի -
ջոցին ։

Թարգմ․ ԵՏԱՆ

(Շար․)

(9)

Ներքին խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց եւ քննեց փոխանորդ մը նշանակելու խնդիրը։ Իբրեւ թեկնածու յիշուած են նախորդ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ եւ սպայակոյտի նախագահ մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք, բայց կ'ըսուի թէ բուն թեկնածուն Լոնտոնի թրքական դեսպան Ֆէթհին է։

Իր երկարատեւ վարչապետութեամբ, Իսմէթ շատ լուրջ հռանք մը ստեղծած է իրեն դէմ։ Մանաւորաբար վայրոյթ առաջ բերած է այն պարագան որ Իսմէթ միլիոններ դիզած է եւ պահ դրած եւրոպական դրամատուններու մէջ։ Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ ամբողջ շուկայ մը գնած է Փարիզի քանուկ մէկ թաղամասին մէջ։

Զրոյցի մը համաձայն, որ շատ տարածուած է ժողովուրդի մէջ, Աթաթիւրքի նախորդ հիւանդութեան առեն երբ Իսմէթ այցելութեան կ'երթայ, նախագահը կ'ըսէ. «Իսմէ՛թ, միլիոններդ դեռ միլիառ չեղա՞ն...»։

Այնպէս որ, բնաւ հաւանական չէ որ նախորդ վարչապետը Հանրապետութեան նախագահի փոխանորդ նշանակուի, երբ Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը ծանրանայ, կամ անոր յաջորդէ՝ մահուան պարագային։

Հաւանական չէ նաեւ Ֆէվզի Չաքմաքը, որքան ալ սիրուած զինուորական մը ըլլայ։ Արդէն, ինքը չուզեր ընդունիլ, ուխտած ըլլալով մնալ զինուորական շրջանակին մէջ եւ չզբաղիլ քաղաքականութեամբ։

Ֆէթհի պէյի պարագան տարբեր է։ Իբրեւ չափաւոր եւ փորձառու դիւանագէտ, ան կը վայելէ ոչ միայն ժողովուրդին համակրանքը, այլեւ Աթաթիւրքի անսահման վստահութիւնը։ Անցեալ տարի, երբ Իսմէթ պաշտօնանկ եղաւ, Աթաթիւրք անոր կ'առաջարկէ վարչապետութիւնը, բայց Ֆէթհի կը մերժէ վճռապէս, ըսելով. «Փաշա՛մ, անգամ մը խայտառակուեցայ, չեմ ուզեր կրկին խայտառակուիլ»։ Կ'ակնարկէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմելու համար 1930ին իրեն եղած հրաւէրին եւ այս առթիւ իր կրած ծանր յուսախաբութեան։

Ուշագրաւ է որ կառավարութիւնը այս անգամ շատ ծածուկ պահեց Աթաթիւրքի հիւանդութիւնը եւ գրաւեց եւրոպական այն թերթերը որոնց մէջ գրուած էր այդ մասին։

Ահա այս միջոցին է որ թուրքերէն «Թան» թերթը խմբագրական մը հրատարակեց «Թուրք սիրտն ու հոգին կրող կայսեր» վերնագրով։ Առաջնորդողը (օգոստոս 7) արեւշատութեան կատարեալ մաղթանք մըն էր, գրուած բուն իսկ խմբագրապետ Ահմէտ Էմին Եալմանի կողմէ, եւ Ապտիւլ Համիտեան գրականութիւնը յիշեցնող շողոքորթութիւններով։

Եւ սակայն, այդ շողոքորթութիւնները հակառակ ժողովուրդին յայտնել երկու իրողութիւն. — 1. Աթաթիւրք ծանր հիւանդ է։ 2. Հիւանդացած է Սանճաքի խնդրոյն առթիւ կատարած ճամբորդութեանց եւ հասցուցած յուզումին հետեւանքով։

Զայրացած այս յայտնութիւններէն, կառավարութիւնը երեք ամսուան համար փակեց «Թան» թերթը։ Միւս կողմէ 10 օրուան համար փակեց հայերէն բոլոր թերթերը, որոնք թարգմանած էին «Թան»ի այդ խմբագրականը։

ԶՈՐՍ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Օդանաւեր եւ .... Արարատի լանջերուն վրայ

ԽՄԲ. — Երէկ հրատարակեր էինք Փաուլ Միւթի այս շահեկան ուսումնասիրութեան առաջին մասը։ Ահաւասիկ շարունակութիւնը —

Փորձառութիւնը կ'ապացուցանէր թէ քանի կախեալ մնային թրքական հողի վրայ, կարելի չէր լուծել հարցը, եթէ նկատի չառնուէր իբրեւ ամբողջութիւն։ Նմանապէս, եւ ինչպէս կուգար որ զաղթական ամէնէն խիստ միջոցներն ալ պիտի չկրնան խափանել ըմբոստութիւնը. միշտ ալ պիտի գտնուէր Քիւրտ մը, բարձրացնելու համար յեղափոխական դրօշակը։

Ինկիւրի որոշեց համաձայնիլ Իրաքեան եւ Իրանեան կառավարութեանց հետ. Թեհրանէն խոստումն առաւ սահմանագլուխի հսկողութիւնը կատարելու։ Թրքական բանակը պիտի կրնար ճնշում բանեցնել քրտական լեռնագաւառի արեւելեան զառիթափին վրայ, ուր մինչեւ այն ատեն կրնային անվտանգ ապաստանիլ ըմբոստները։ Իսկ Պաղտատ հաւանեցաւ որ միջոցներ ձեռք առնուին, փախստականները անզօրացնելու համար։

Այս անօրինութեանց հետ զուգընթաց, թրքական կառավարութիւնը որոշեց գաղթականներ տեղաւորել Տիգրանակերտի արեւելեան գրեթէ անմարդաբնակ շրջաններուն մէջ։ Նշանակուեցաւ զինուորական կառավարիչ մը, արտակարգ իրաւասութիւններով։ Կառավարիչին դիմումին վրայ, Ինկիւրի հաւանեցաւ որ այդ շրջանը փոխադրուին Պալքաններու թուրք գաղթականները։ Ճամբաներ ծրագրուեցան, գիւղեր շինուեցան, ճահիճներ չորցուեցան։

Կառավարութիւնը սկսաւ ցրուել Քիւրտերը, շնորհիւ օրէնքի մը, իսքիան (բնակութիւն), որ կը տրամադրէ որ թուրք բնակչութիւնները ցրուել այն շրջաններուն մէջ ուր մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Բայց կլիման շատ խիստ ըլլալով, Պալքանեան գաղթականները փախան։ Գալով Քիւրտերուն, անոնք տեղի չին տար. վաչկատուն ըլլալով, վաչկատուն ալ պիտի մնան։

1936 — ԵՐՐՈՐԴ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը նորէն զէնք կը վերցնեն։ Ի՞նչ կ'ուզեն։ Ինքնավարութիւն, ինչպէս ունին, 300 քիլոմեթր անդին, Կովկասի խորհրդային հանրապետութիւնները։ Ինչպէս եւ ինչո՞ւ մը այն ներքին օրէնքներուն զոր կ'ուզեն գործադրել։ Այդ, Ինկիւրիի կառավարութիւնը մասնաւոր իրաւակարգ չընդունիր թրքական հողին վրայ ամփոփուած փոքրամասնութեանց։

Ճակատամարտը անխուսափելի էր եւ գրաւեց ամբողջ 1937 տարին (Յառաջ — Աւելորդ է բացատրել թէ թղթակցութեան այս մասը կը վերաբերի Տէրսիմի)։ Խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ այս տարուան սկիզբը եւ կը թուէր թէ պիտի տեւէ։ Բայց եւ այնպէս պայքարման վիճակը պահուեցաւ։

(Վարը կը վերջանայ)

Անգլիա կը սպառնայ Գերմանիոյ

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց նոր պատգամաւորութիւն մը ուղղել Գերմանիոյ, զգալ տալով թէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ կատարուած արշաւ մը կրնայ պատերազմ պայթեցնել, առաջարկ նետելով ոչ միայն անոր զինակիցները՝ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը, այլեւ ուրիշ ազգեր, մէջն ըլլալով Անգլիան։

Այս որոշումը տրուած է երկու ժամուան խորհրդակցութենէ մը վերջը, որուն կը մասնակցէին ամէնէն կարեւոր նախարարները։ Վարչապետը գիւղ գացած էր, բայց շաբաթ կը սպասուի վերադարձին։ Անգլիոյ քաղաքականութեան մասին յայտարարութիւն մը պիտի ընէ Ներքին Նախարարը, Սըր Ճոն Սայմըն։

ՅԱՅՏ. Դ.

Գալառ

[illegible] ժողովը 27 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական [illegible]

[illegible] «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը՝ 27 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, փոխանակ սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ. ներկայանալ անդամներու։

ՄԼՆՖ ԼԵԹԻԼՆԻ «Անտոր» ենթակոմիտէի վիճակաւորական ժողովը՝ Շաբաթ, 27 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Երկուշաբթի, 29 Օգոստոս, ժամը 8.30ին 6 Ավրիւ ա'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ ԵՓՐԵՄ (իր դերը Պարսկական Յեղափոխութեան մէջ)։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները։

ՕԵՏԱԶԳՈՒԱԾ Է ՎՈՒՆԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

1939 "ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ,,

Ժ.ԲԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊՈՍՏԸՆ-ԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ օգոստոս 30ին լոյս կը տեսնէ 1939 տարուան «Գոյամարտ» Օրացոյցը, գեղեցիկ եւ շքեղ տպագրութեամբ։

Բովանդակութիւն — Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, հեղինակ՝ Մ. Վարանդեան, Ազգային պատմական եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ, մտածումի չիթեր, գրական հատուածներ, գիտական տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մասին, ասացուածքներ եւ առածներ։ Ազգային եւ կրօնական տօները մանրամասնութեամբ։

Կողքին կեդրոնը զարդարուած է «Մայիս 28ի Ծնունդը» (նկար՝ Վ. Խաչիկեանի) եւ երեք գոյն հայկական գոյն եռագոյնով։

Երկու կողմերը նկարներ՝ Տիկին Արզումեանի, Մարօի, Բրիս Յէնէրեանի, Անդրէասեանի եւ երկու խմբանկարներ։

Թերթիկներուն տակ՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները Յուշարձանով։

Թերթիկներուն մէջ զետեղուած են Մ. Վարանդեանի, Յ. Մելիքեանի, Սէրէմճեանի, Վռամեանի, Թէրլէմէզեանի, Զօր. Սեպուհի, Պոլոյեանի եւն. նկարները։

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 Ֆրանք Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 Ֆրանք։

Բացի մեր գործակալներէն՝ ապսպրանքներ նկատի չեն առնուիր։ Դիմել մեր ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaïzak Djarayan 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France

ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ...

Կրկին կը խնդրենք մեր գործակալներէն եւ բաժանորդներէն —

1.— ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼ «ՇԷՔ ՓՈՍԹԱԼ»ՈՎ ԹԻՒ 1658 63 (Տես թերթին ճակատը)։ Այս ձեւը աւելի դիւրին է եւ աժան։

2.— Անոնք որ մեզի անուանապէս դրամ «մանտա - փոստ» կը ղրկեն, ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ ՆՇԱՆԱԿԵՆ «ՇԷՔ - ՓՈՍԹԱԼ»ԻՆ ԹԻՒԸ։ Աւելորդ է եւ յարմարական չէ եղած։

Յ Ո Շ Ի Կ [illegible]

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կոմ. եւ [illegible]

[illegible]

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Եկեղեցւոյ հոգ բարձութիւնը կը խնդրէ [illegible] -

[illegible]

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dernoame — PARIS (13)

ՄԵԾ ՍՐԱՀ

ՔԱՂԱՔԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

ԿԱՐԳԻ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

ՆՇԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

SALONS JUVENIA.

51 Rue Saint Ferréol MARSEILLE

Հեռաձայն՝ Tél.: DR 74 - 07

ՊԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ամէն ժամ, ժամադրութեամբ։

ԱԶՔԻ ԼՈՅՍ

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂԻՆ

Տէրսիի ժամ ժողքս պողոտային վրայ վարձու է կօշկակարի խանութ մը, (հին թէ նոր շինելու) իր ամբողջ կազմածներով։

Խանութը ունի բազմաթիւ եւ հին յաճախորդներ, մասնաւորապէս հոգաթափի համար։

Աւելի ընդարձակ գործ ընել փափաքողը կրնայ վարձել եւ քովնտի սրահը, ու կրնայ դիւրութեամբ խանութին միանալ։

Խանութը ունի իր ետին յարմար տեղ մը իբրեւ նշարան։

Մատչելի վարձք եւ պայմաններ։

Դիմել՝ Սեպտեմբեր 15էն առաջ, ՅԱԿՈԲ ԳԱՐԱՑԵԱՆի, 9, Ave. Jean Jaurès։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Cinema Alhambraի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հաղորդակցութիւն՝ մէթրօ Maire d'Issyէն քանի քայլ հեռու

ՑԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Տէրտէրեան եւ Սէթեան ընկերութիւն

Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեն

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«A QUI LA FAUTE» ԱՆՈՒՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ, կը պատկերացնէ 1915 1918ի հայկական արհաւիրքը։

Յայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ

LA SULTANE DE GRENADE

Արաբական եւ սպանիական հին պատմութիւններ

Զեր սոմահրը վնեցէք նախապէս, խճողումէ տեղի չտալու համար, Իսի լէ Մուլինոյի հայկական սրճարաններէն եւ «Յառաջ» ի ... Գ. Աւետիսեանէն

Մուտք 3 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք

Կիշէն կը բացուի ժամը 8ին

Ժողովուրդի փափաքին համաձայն անգամ մը եւս պիտի կայացուին այս ժապաւէնները, յառաջիկայ Չորեքշաբթի, 31 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին

ԱԼՖՕՐՎԻԼ CINEMA VICTOR HUGOի ՄԷՋ

8 Rue Victor Hugo

Կիշէն կը բացուի ժամը 8ին

ԲԻՒՖԷ կը ծախուի

12, Rue des Petits Carreaux Փարիզ Mr Pierre Marchalի խանութ։

ԽՄԲԱՊԵՏ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ 49 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 73—51, 47—22

[illegible]

ՅԱՌ ՊԱՏՈՒԵՐ

"ՇԻՐԱԿ,,

[illegible]

ԾԱԽՈՒԻ Է ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉԻ խանութ մը, շատ հաճելի մասին, որ տարեկան 50—75000 ֆրանք հասոյթ կը բերէ։ Տեղւոյն տարեկան վարձքն է 200 ֆրանք։

Դիմել Stephan Kalpakdjianի 37 ter Rue de l'Hay, Kremlin-Bicêtre (Seine)

ԿՈՒՅՔՈՒԹԻՆ Հայ կինոր գործ. նորոգելու համար։ Դիմել Պ. Ա. Ճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris (8e) մէթրօ St. Philippe du Roule։ Tél. Balzac 28—96։

ՍՐԵՒԱՆԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, անուշարար արեւելեան կերակուրներու սիրահար էք. Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք, մտէք հայկական կերպանի մէջ

ՍԱՐԵՒԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՈՔԱԹԼԻ»Ն

5, Rue du Baignoir, 5: Marseille

ու պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով։

ՐԱՔԸ ՏԻԻՋ ճոխ ապանդերներով։

ՐԱՔԸ ՏԻԻՋ

[illegible]

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—84

PHÉNIX

anis distillé

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

Agent Général : Mr Albert Bacri. 19, rue Turbigo, PARIS 2e. Tel: Cent: 83-17.

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline, à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE: M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ

DIMANCHE 28 AOUT 1938

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3820

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՐԿԹԻ ԽՕՍՔ

ԽՕՍԻՆՔ ՃԱԿԱՏ ՃԱԿՏԻ

Ինչպէս տեսանք, նոր հով մը փչել սկսած է, քաղաքականութիւն փոխելու տրամադրութեամբ: Հով մը, որ ինչքան ալ բարեխառն համարուի, կրնայ մոլորեցնել եւ նոր անհամաձայնութիւններ ստեղծել:

Ամբողջ ծրագիր մը կ'ենթադրէ Աթէնքի « Վերածնունդ »ին հետեւեալ ողբը.

— « Հզօր Թուրքիան իր զանազան նաշիններուն համար Հայերու բարեկամութեան կ'ապաւինի իբրապէս քաղաքականութեան մը հետեւելով, իսկ մենք՝ որ տարիներ առաջ կազմը ցրուած եւ ողորմելի բարիներու վերածուած Հայերս, սրտաբացաբար կը յայտարարենք թէ հոն ուր Թուրքն է մենք անոր դէմ կենալու ենք »: (5 օգոստոս):

Արդարեւ, այդ « բարեկամութեան » մէջ նոր ցոյցն ալ տեսանք.— Անգարայի «Եէնի Կիւնէշ»ին օգոստոս 15 թուակիր գրութիւնը, որ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ « Հայերը եւ Թուրքերը նոյն ծագումն ունին, եղբայր են այլ Սամանը՝ զրահով պիտի փերածէն ».

Ինչպէս չհանդուրժառուիլ, երբ ոչ միայն « ցեղակից եւ եղբայր » կը հրաւիրին — անգամ մը եւս, դիւանագէտօրէն — այլ եւ հիմնադիր օսմանեան սահմանադրութեան: Ցեւսայ « ազատ եւ ուժեղ մարդիկ »: Երբ ուրիշ առեն « ա-իմաստ » կոչուած « Դաշնակ Կոմիտէն » անգամ կը փառաբանուի, իբրեւ պաշտպանիչը « իր ցեղին յատուկ վճռականութեան եւ կամքին »:

Տարակոյս չկայ թէ դեռ առեն մըն ալ պիտի հնչէ այս եղանակը, այս քնարի օրօրը, մինչեւ որ Թուրքերը յաջողին իրենց կնիքը դնել Ալէքսանտրէթի սանճաքին ամբողջ կարգուսարքին վրայ:

Ուրեմն, փորձութեան ժամեր են Արտասահմանի հայկական բազմութեանց համար, եւ վա՜յ մեզի, եթէ նորէն չմորին մեր աչքերը:

Այն առեն, կը վախնանք որ իրենք դիրենք իրատես կարծողներ աչքերն ալ առնեն, յոնք չինելու տեղ:

Մեր տեսակէտով, ոչինչ փոխուած է « արեւելեան կողմն աշխարհի »: Ուստի,— ահա ինչ որ կ'ուզէինք առաջարկել երէկ —

Կարճ կապել սա լրագրական « խմաստութիւնները » եւ անկարելին փորձել, սեղանի մը շուրջը համախմբուելու համար:

Ցոյուածապրութիւնը չէ որ պիտի լուծէ այս հիմնական հարցերը՝ նոյն իսկ վնասակար է յօրուածապրութիւնը, այս պարագային:

Եթէ կան մարդիկ, անհատ կամ հոսանք, որ եկք մը, բանալի մը գտեր են, անոնք պարտաւոր են ոչ թէ թուղթ մրոտել եւ միտք պղտորել, այլ սեղանի որ առջեւ անցնիլ, ուրիշներն ալ համոզելու համար:

Մենք չենք տեսներ որ եւ է լուսաւոր հեռանկար՝ այս ճակատին վրայ:

Քանի որ հո՜վ մը փչել սկսած է, մեր գերագոյն շահերը կը պահանջեն դէմ դիմաց դալ եւ խօսիլ ճակատ ճակտի:

Ուրիշ որ եւ է արտայայտութիւն՝ այս հարցին մէջ, կը նշանակէ հարսփեսայ դառնալ ինքն իր գլխուն: Եւ կամ գայլի աւետարան կարդալ, ամէնէն առաջ քրքիջներ արձակել տալով « Գորշ Գայլ »ին:

Շ.

ՁՈՐՍ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ 13 ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Օդանաւեր եւ ռմբաձիգներ Արարատի լանջերուն վրայ

ԽՄԲ.— Երրորդ եւ վերջին մասն է այս «Փառի-Միտի»ի թղթակցութեան.—

1938,— ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչ կը կարծուէր թէ հանդարտութիւնը կը տիրէ, խլրտումին վերսկսումը ծանուցուած եղաւ, մէկլալ Գայար, Թուրքիոյ վարչապետը, հետեւեալ կոչը կ'ուղղէր անցեալ մայիս 25ին.

— « Բնակիչներ Տէրսիմի, եթէ զէնքերը վար դնէք, մեր թեւերը բաց են ձեզի համար: Մեծ է մեր գթութիւնը, բայց շատ աւելի մեծ կրնայ ըլլալ մեր բարկութիւնը: Ձեզի կը մնայ ընտրել մէկը կամ միւսը... »:

Քիւրտերը ընտրեցին դիմադրութիւնը: Հրացանաձգութիւնը վերսկսաւ Իրաքի սահմանագլուխէն մինչեւ Արարատ լեռը,— ապստամբութիւնը ծաւալեցաւ զարմանալի արագութեամբ. գիւղացիներ սկսան փախչիլ անխուսափելի ջարդէն: Քրտական լեգէոնները, զօրացած՝ սահմանակից երկիրներէն եկած օգնական ուժերով, կը դրուէին Շէյխ Րիզայի եղբօրորդւոյն հրամանատարութեան տակ: Իւրաքանչիւր խումբի գլուխը կը գտնուէին Մերձաւոր Արեւելքի ծանօթ արկածախնդիրները: Կ'ըսուի թէ Ֆէվզի Քաքմաքճի, որուն քաջագործութիւնները ծանօթ են Գաղեստինի մէջ, տեսնուած է Ճուլամերիկի կողմերը:

Թրքական մամուլը թափանցիկ բառերով կը խօսի օտար օգնութեան մը մասին:

Իրարու ետեւէ օգնական ուժեր փութացնելով, Թուրքիա կատարեալ զօրաշարժ մը սարքած է Քիւրտերուն դէմ, ինչպէս ըրաւ 1925ին:

Այս զինուորները ճակատամարտի վայրերուն մէջ կեդրոնացնելու համար, պատուած ճանապարհներ կատարել Տէրսիմի շրջանին մէջ: Զօրքին զանգուածը կը կազմեն երեք զօրաբանակներ, որոնց կ'օգնե՞ն մեքենաշարժ զօրամասեր եւ օդանաւեր:

Քիւրտերը պիտի յաջողի՞ն դիմանալ ուժերու այսքան ամեհի ցուցադրութեան մը: Ապահովաբար ոչ: Անգամ մը եւս Քիւրտերը պիտի ապաստանին լեռը, պիտի անցնին սահմանը, առժամեայ ապահովութիւն մը փնտռելով:

Բայց եւ այնպէս, ապստամբութեան վառարանը պիտի չմարի: Այդ այն վառարաններէն է որոնց համար կ'ըսեն թէ յաւիտենապէս պիտի մառանեն կառավարութիւնները.— Փիէռ Արբիկ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

• ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՄԵՂՄԱՆԱՅ

Արհեստակցական երեսփոխաններու պատուիրակութիւն յայտնեցին Պ. Տալատիէի

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ ՋՈՒԶԵՐ ԴԺՈՒԱՐԱՑՆԵԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Կը թուի թէ խաղաղօրէն պիտի լուծուի վարչապետին կիրակի օրուան ճառին առթիւ ծագած միջադէպը:

Պ. Տալատիէ ուրբաթ առտու մանրամասն լուսաբանութիւններ հաղորդեց Խորհրդարանի արհեստական խմբակցութեան առջեւ, որ նոյնպէս միաձայն հաւանութիւն յայտնեց վարչապետին տեսակէտներուն, ինչպէս ըրած էր կուսակցութեան վարիչ Մարմինը:

Վարչապետը կրկին շեշտեց թէ անհրաժեշտ է ի հարկին՝ 44-48 ժամ աշխատիլ ազգային պաշտպանութեան սահմանուած հաստատութեանց մէջ, եւ աւելի ժամեր՝ մասնաւոր ճարտարագործութեանց մէջ, գոհացնելու համար օրուան պահանջները: « Մէկ միլիմեթր անգամ պիտի չնահանջեմ այս կէտին վրայ », յայտարարեց պ. Տալատիէ: Եւ փաստաթուղթեր հանելով, հաստատեց թէ ինչ ահարկու վտանգ մը կը ներկայացնէ Գերմանիան 2.000.000 զինուորներով, որոնք ռազմափորձեր կը կատարեն կամ ամրութիւններ կը շինեն: Այս առթիւ յիշեց պ. Լէոն Ժուհոյի մէկ ճառը (14 յունիս), որով Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը դիտել կուտար թէ զգուշ պիտի ըլլայ շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքը պահել Ֆրանսայի մէջ, եթէ օրէնքը միջազգային համաձայնութեամբ չամրանայ: Յիշեց նաեւ ընկերվարական դահլիճին ներքին նախարարին՝ Մարքս Տորմուայի մէկ ճառը, որ կ'ըսէր թէ « ընկերային բոլոր օրէնքները պիտի վտանգուին, եթէ արտադրութիւնը չաւելնայ: Հակառակ պարագային՝ պիտի նշանակէ բանուոր դասակարգին թշնամի դառնալ »:

Պ. Տալատիէ այս առթիւ ալ բացատրեց թէ յաւելուածական ժամերը պիտի վարձուին, այլապէս 40 ժամուան օրէնքը բռնաբարուած պիտի ըլլայ: Բայց վճարումը պէտք է ըլլայ չափաւոր, որպէսզի չափէն աւելի սուղի չնստի արտադրութիւնը: Մասնաւորապէս ծանրանալով ազգային պաշտպանութեան վրայ, վարչապետը յայտարարեց թէ ոչ նաւատորմին, ոչ բանակին եւ ոչ ալ օդատորմիղին մէջ արուած ապսպրանքները ժամանակին չեն հասնիր: Նոյնը նաեւ անհատական ճարտարարուեստի մէջ, ընդհանրապէս:

Անցնելով գործադրկութեան հարցին, վարչապետը բացատրեց թէ շատ մը նպաստընկալներ անընդունակ են աշխատանքի, մասնաւորապէս շինութեանց ճարտարագործութեան մէջ: Ուստի կառավարութիւնը կը խորհի հանդստեան թոշակի օրէնք մը ներկայացնել ծեր բանուորներու համար, որ պիտի թեթեւցնէ գործադրկութեան սնտուկին հոգերը: Գալով արտաքին առեւտուրին, Պ. Տալատիէ դիտել տուաւ թէ 50 միլիոն ֆրանքի ապսպրանք չէ գործադրուած, հետեւանք աշխատանքի ներկայ պայմաններուն:

Վերջացնելով, պ. Տալատիէ յայտարարեց,— « Անհեթեթ է, ծիծաղելի եւ դժբախտաբար վտանգաւոր՝ ենթադրել թէ ես կ'ուզեմ խախտել մեծամասնութիւնը »

Ինչպէս ըսինք, արմատական երեսփոխաններն ու ծերակուտականները միաձայն հաւանութիւն յայտնեցին վարչապետին պարզած քաղաքականութեան:

Ընկերվարականներուն եւ միւսներուն դիրքը

Նոյն օրը ժողով գումարած էր նաեւ Խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութիւնը (երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ): Այս առթիւ ամէնէն կրակոտ ճառը խօսեցաւ պ. Լէոն Պլում, որ մասնաւորապէս ծանրացաւ արտաքին կացութեան վտանգներուն վրայ:

Նախկին վարչապետը վերլուծելով պ. Տալատիէի ճառը, բացատրեց թէ 40 ժամուան օրէնքը շատ մը շեղումներ կը նախատեսէ արդէն եւ թէ այդ շեղումները կը գործադրուին ազգային պաշտպանութեան ճարտարարուեստութեանց մէջ: Այսպէս, յայտնեց թէ մետաղագործական ճարտարագործութեան մէջ ընդհանրապէս կը գործադրուի 45 ժամ, իսկ իրաւարարական վճիռ մը արդէն 7 առ հարիւր միօրինակ յաւելում սահմանած է յաւելուածական աշխատանքի ժամերուն վրայ: Իր կարծիքով, կարելի է ընդլայնել շեղումները, համաձայն օրուան պահանջներուն, առանց փոխելու օրէնքը: Շեղումներ կարելի է կատարել նաեւ անհատական ճարտարագործութեանց մէջ:

Եզրակացնելով, պ. Լէոն Պլում շեշտեց թէ ներկայ կացութեան մէջ ընկերվարական կուսակցութեան պարտականութիւնն է փրկել բանուոր դասակարգի նուաճումները եւ խստօրէն հսկել ընկերային օրէնքներու գործադրութեան վրայ: Բայց, երբ այս պայմանները կը յարգուին, ինք չուզեր խանգարել կառավարութեան գործը, նկատի առնելով միջազգային կացութեան վտանգները. ընդհակառակն կը թելադրէ շարունակել գործակցութիւնը: « Այս դժուարութիւններէն դուրս ելլելու միակ միջոցն է գլուխ հանել Ֆրանսական միութիւնը, Ժողովրդական Ճակատին շուրջը: Եթէ Նախարարական տագնապ մը անխուսափելի է, անշուշտ ամէնէն բաղձալի լուծումը պիտի ըլլար: Բայց եթէ տագնապ մը ծագի, մեծամասնութիւնն է որ պիտի տապալի »:

Ժողովականները միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեցին պ. Լէոն Պլումի, որ երէկ շատ կարճ խմբագրականով մը կը շեշտէր թէ Ժողովրդական Ճակատը կ'ապրի միշտ եւ թէ « պաշտպանութիւն մը անհրաժեշտ էր եւ կը մաղթեմ որ փրկարար ըլլայ »:

⁂ Համայնավար երեսփոխաններն ու ծերակուտականները իրենց ժողովին մէջ շեշտելով ընկերային օրէնքներու պաշտպանութեան վճռականութիւնը, անձնարարեցին ներկայացուցիչներուն՝ ճշգրիտ բացատրութիւններ պահանջել կառավարութեան մտադրութեանց մասին.

⁂ Պ. Տալատիէ բացատրութիւններ տուաւ նաեւ ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութեան առջեւ, որ երէկ նորէն ժողով գումարեց, իր վերջնական դիրքը ճշդելու համար:

Բոլոքի ժողովները կը շարունակուին նոյն թափով, առաջնորդութեամբ ընկերվարականներու եւ բլշեւիկներու:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ

Անստորագիր նամակ մը ստացայ երէկ:

Միջանկեալ, ինչո՞ւ անստորագիր:

Ցանախ անստորագիր թուղթեր կը ստանամ, բաց կամ գոց, լի սպառնալիքներով կամ լկտի հայհոյանքներով: Եւ կ'արդարանա՞մ, քանի որ ստորագրելու քաջութիւն անգամ չեն ունեցած:

Կան ալ որ ամբաստանութիւններ կ'ուղղեն ասոր-անոր դէմ, բայց անստորագիր:

Եւ կամ կարեւոր լուր մը կուտան, հրատարակելի կամ ոչ, եւ կը պահեն իրենց անունը:

Բոլորն ալ Արեւելքէն մնացած սովորութիւններ:

Անշուշտ չեմ անտեսեր մասնաւոր պարագաներ եւ յարգելի նկատումներ: Սակայն, բացարձակ պայման է որ խմբագրութիւնը գիտնայ գրողին ինքնութիւնը, առանց վերապահութեան:

Բայց մանաւանդ ինչո՞ւ անստորագիր, երբ կարծիք մը կը յայտնեն, թելադրութիւններ կ'ընեն, խելք կը սորվեցնեն:

Այս կարգէն է ստացած նամակս, դժբախտաբար անստորագիր: (Եւրոպական եւ մասնաւորապէս անգլիական թերթերը ամէն օր այսպիսի նամակներ կը տպեն անուն-մականունով, հասցէով, թուականով: Մենք ալ ունինք «Յառաջ»ի նամակները. հրամեցէք.)

Ի՞նչ կ'ըսէ անծանօթ նամակագիրը, իր այնքան սրտցաւ արտայայտութեամբ.

— « Հայկական դատը վերաբերող յօդուածներ գրեթէ միշտ անպակաս են «Յառաջ»ի մէջ, յաճախ միջազգային գրիչներէ՝ թարգմանաբար. ինչպէս ալ ներկայիս զոյգ թերթօնները:

Բայց իրականին մէջ որո՞ւ համար. հին սերունդը մեծ մասով կը բաղկանայ արդէն ակնատեսներէ, իսկ նորահասը չի կարդար, չի գիտեր ու չի հասկնար: Արդեօք կարելի չէ՞ր բուն նպատակին ծառայելու մտքով, այդ յօդուած կամ թերթօններն ուղղակի ֆրանսերէն արտատպել « Յառաջ »ի մէջ: Այսպէս ամէն Հայ, լաւ-գէշ պիտի ձգտի թէ՛ կարդալ թէ՛ վարժուիլ իր բնակած երկրին լեզուին. իսկ մանաւանդ հայերէն չկարդացող սերունդը պիտի հետաքրքրուի, պիտի ընտելանայ « Յառաջ »ին մասնաւորապէս, եւ հայկական դատին ընդհանրապէս:

Եւ ինչո՞ւ չէ. Ֆրանսական թերթերէ առնուած հայանպաստ գրութիւններն արտատպել նոյնութեամբ. օրինակ, վերջերս «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի գրութիւնները Սանճաքի մասին. քանի՞ տեղացի կրցաւ տեսնել զայն: Ամէն Ֆրանսացի «Աքսիոն Ֆրանսէզ» չի կարդար, եւ կարդացողն ալ ստիպուած չէ հետաքրքրուիլ, երբ մասնաւոր կերպով մատնանշուած չէ իրեն:

Մինչդեռ ակնարկուած ձեւով, դրպանը «Յառաջ» մը ունեցող Հայը պիտի կրնար հրամցնել զայն, առնուազն իրեն ծանօթ քանի մը օտարներու ալ:

Ահա ձեզի անձայն եւ անշշուկ փրոփականտ մը: Նոյնը կրնան ընել արտասահմանի միւս հայ թերթերը »:

Կ'արժէր մասնաւոր յօդուած մը նուիրել այս հարցին, որ այնքան ալ պարզ չէ:

Այսօրուան համար, կ'ուզէի դիտել տալ անծանօթ բարեկամին.—

1. Բոլորովին սխալ է թէ միայն հիներն են որ կը կարդան կամ կը հասկնան մատնանշուած նիւթերը: « Յառաջ »ի ընթերցողներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ երիտասարդներէ, որոնք միշտ ալ կը փնտռեն այդ կարգի նիւթեր: Եւ դեռ պիտի փնտռեն:

2. Տակաւին անցեալ փոքրամասնութիւն մը կը կազմէ նորահասներու այն մասը որ ֆրանսերէն կը փնտռէ հայերէն թերթի մէջ:

3. Փոխանակ «Յառաջ»ի մէջ արտատպելու ֆրանսերէն հայանպաստ կամ արդարամիտ յօդուած մը, աւելի գործնական չէ՞ բազմաթիւ օրինակներ գնել յօդուածը տպող թերթէն, եւ բաժնել Ֆրանսացիներու:

Եսպոպս կ'ապրինք եւ գիտենք որ շատն է շատ մը շարժումներու մէջ ուժը:

Արդ, յաճախ պատահած է որ օտար մը հայանպաստ յօդուած կամ գիրք հրատարակէ, եւ ամէնէն առաջ Հայերը անտարբեր մնան:

Մինչդեռ, եթէ իւրաքանչիւր իր կարողութեան համաձայն գնէ թերթէն, եւ հեղինակը կամ հրատարակիչը տեսնեն որ քանի մը հարիւր օրինակ աւելի սպառած է, կը մղուին ուրիշ բաներ ալ գրելու: Կամ լիրենց էջերը տրամադրելու:

Մենք բոլորովին խօ մնացած ենք այս ճակատին վրայ: Եւ նորէն «Լէպլէպիճի» համարուած Թուրքն է որ դաս կուտայ մեզի, ոչ միայն ուզածը գրել տալով, այլ եւ մեծաքանակ սպառելով ինքնաբերաբար եղած հրատարակութիւնները

Մի՛ ըսէք թէ դրամ չունինք:

Ամէնէն աժան գլանիկը 3 փրանք է, մէկ «փէռնօ»ն՝ 3.50 - 4 փրանք, իսկ մէկ թերթը՝ 50 սանթիմ:

ՎԱՀԷ

Նուէն Արպիւրի ճանապարհի մասին

« Լը Ժուռ - Էքօ տը Փարի»ի թղթակիցը Էնկիւրիէն ուղղուած նամակով մը (25 օգոստոս) երկարօրէն կը վկայէ թէ Աթաթիւրք լրջօրէն հիւանդ է: Երաժշտութիւնը լռած է Աթաթիւրքի զբօսանաւուն՝ «Սավարոնայի» մէջ, որ կը գտնուի Վոսփոր: Հետաձայնով Ջամքայա կանչուած են երաժիշտներն ու պարուհիները... Այս տարի երեք անգամ Ֆրանսացի մեծ բժիշկ մը հրաւիրուեցաւ, ձմեռը՝ Էնկիւրի, ամառը՝ Պոլիս: Ամէն անգամին ալ բժիշկը շատ խիստ կանոններ սահմանեց: Անշուշտ հերքուեցան Թուրքիոյ վերանորոգիչին առողջութեան մասին շրջած բոլոր զրոյցները: Բայց կարգ մը նշաններ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Անցեալ ամառները Աթաթիւրք օրերը կ'անցընէր Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, ուր 18 դարու Սուլթանները շինել տուած են ջուրի ափը, ձգելով Թոփ Գափուի պալատը, Ենիչէրիներու ըմբոստութիւնէն եւ ջախջախումէն վերջը, քանի մը հարիւր տարի առաջ: Պալատը նորէն շարժում, աղմուկ, թերեւս ալ անզգուշապահութիւններ կը ներկայացնէր: Որպէսզի իր նախագահը, իր ճշմարիտ հայրը կարենայ անհրաժեշտ հանգիստը վայելել, Թուրքիա մեծագումար ոսկիներ վճարելով գնեց սքանչելի զբօսանաւ մը, աշխարհի ամենամեծներէն մէկը, «Սավարոնա»: Արդ, այս պերճաշուք զբօսանաւը այլեւս չի ներկայացներ երբեմնի չէնշող կեանքը: Երաժշտութիւն չկայ: Միակ կինը որ կ'արտօնուի նաւ մտնել, Աթաթիւրքի քոյրն է եւ երբեմն անկախութեան պատերազմի հերոսներուն կամ աղքատ մեռած սպաներու աղջիկները որոնց վրայ կը գուրգուրայ Աթաթիւրք: Նախարարները երբեմն կը սպրդին զբօսանաւուն մէջ: Մէկը, թերեւս աւելի խորամանկ քան միւսները, միջոցը գտաւ հիւանդանալու եւ իր կարգին դարմանուելու... Սուրհանդակները կուգան եւ կ'երթան լուռ ու մունջ եւ գաղտնի խորհրդակցութիւններ հապճեպ են: Քաղաքական-պետական հրահանգները դարձեալ այս ուրուական-նաւէն կ'արձակուին. բայց հիւանդը այնքան կը տառապի ամենաթեթեւ աղմուկէն որ լռած են շարժամօտները:

Նաւուն ձախ կողմը խարսխած եւ զբօսանաւուն կապուած սուզանաւ մըն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅԳԵԿՈՒԹՔ

Աշնան սկիզբն է։ Այգեկութքի եղանակը սկսած է։ Կալի աշխատանքները շատոնց վերջացած են։ Ցորեաններուն մէջ կենդանիները կ'արածին հանդարտօրէն։ Օդոստոսէն ի վեր ծառերուն վրայ խակ պտուղ չէ մնացած։ Հասունցած են մորենիները սեւ ու կարմիր թթիկներով, թուփերը մոյգ գեղին հատիկներով։ Ժայռերու կուրծքերէն թզենին լայն տերեւներու մէջտեղէն երկնցուցեր է իր մեղրածոր պտուղը. Բնութիւնը յոգնաբեկ է։ Ան տուած է իր տուրքն ու վաստակը մէկին տեղ 10, 20, 60։

Երկինք գիտէ ի՛նչ անոյշ են ու մրսեցում։ Արեւը կը ծածկուի վարդի, մանիշակի շղարշ ամպերով։ Միջոցին մէջ արցունք եւ յոյզ կայ։ Առաւօտները երազ ու խոովք ունին։ Գիշերները հեքեաթական են ու տարփագին։

Այգեկութքը պտղաբերութեան լիութեան տօնն է։ Անոր ծոցէն կը կաթկթին հազար բարիքներուն առատութիւնն ու օրհնութիւնը։ Այգեկութքը հայկական կեանքին ամէնէն երջանկաբեր ու սրտագին վայելքն է։

Սեպտեմբերի վերջերը եօթն օր եօթ գիշեր Տաս Թէփէի այգիները անցուցինք։ Լեռնային երկար ճամբաներէ քալեցինք։ Լուսին քուրիկի տաղը իր բնամիջով ընկերացաւ մեզի։ Ան իր ծեր ճորիով չատ անդամներ երեխէկ բրաւ. փոխադրեց ծանր բեռներ— երկու պղնձէ խոշոր կաթսաներ, քաղցուն եփելու համար, քանի մը պարկ բարակ ալիւր եւ աղացուած կորկոտ, ընկոյզի, նուշի շարոցներ եւ չատ կարեւոր առարկաներ։

Ամբողջովին այգի է Արդնին, բայց հրաչալիք է Տաս Թէփէն։ «Հոտ ու յղին սիրեր է հողը», կ'ըսէ Լուսին քուրուկ, եւ անոր համար կուտայ իր ամէնէն գեղեցիկ ու ընտիր պտուղը։

Որքա՛ն տեսակի խաղողներ կան։ Հարդագոյն, կարմիր, ծիրանագոյն, կանանչ, դեղին։ Ձմերուկի լուսանցիկ, մեղրահամ, շուքին մէջ կը զովանայ, կը դողդղայ, արեւուն տակ կը շողշողայ, կը ժպտի։ Ամէնէն ուշ կը կթեն սեւը։ Կը ձգեն որ աշէկ մը հասուննայ, ինքն իր տեղը փըլի։ Գամիէ վերջ կը տանին լեցնել այն անյատակ հողէ կարասները, որոնց նմանները Ներսէս ուրիշ տեղեր դժուար է գտնել։ Հայ բանուորներու ձեռագործներն են այդ գինիի ամբարները։ Թաղուած են հայկական տուներուն մառաններուն մէջ, հաւանաբար չէնքին հիմը դրուած ժամանակ։ Երբ գինին գործածուելով իջնէ, չուանի մը ծայրը դոյլ մը կը կապեն, ջրհորի պէս կը քաշեն, իսկ փայտէ սանդուղով մը կ'իջնեն, կարասին յատակը լուալու, մաքրելու։

Տաս Թէփէն այգիներու աշխարհ մըն է, Բարձրահայեաց լերան լանջերուն վրայ։ Նկած են Թուրք բնակիչներ քաղաքէն, Մատէնէն, Օսմանիէէն։ Շէն այգիներու կրակը կ'երեւի վիշերները, յուռթեան մէջ։ Զկան այգեկութքի հրճուանքն ու խրախը։ Երիտասարդ աղջիկներու եւ տղոց պարերն ու պարերգները, հաւաքական կերուխումը, մանուկներու զուարթ աղմուկն ու ժխորը։ Հայը միայն գիտէ տօնել բնութիւնը եւ անոր բիւր շնորհները։

Ցերեկները չատ բազմութիւն կը տեսնուի։ Գաղթական Թուրքեր մէկ մէկ կողով իրենց կռնակին կապած, եկեր են Օսմանիէէն, ձրի խաղող կը հաւաքեն, կը գեղերին անտէր մնացած Հայերու այգիները։

Որքա՛ն ընդարձակ է անոնց տարածութիւնը։ Անպէտ բոյսերը, փուչերը բարձրացեր ու խեղդեր են որթատունկերը, գեղնոտեր են տերեւները։ Բայց դարձեալ տուած են մանրիկ անոյշ խաղողներ։ Կսկիծ ու տրտմութիւն չրջապատած է այդ այգիները։ Իրենց տէրերուն շինարար ու ազնիւ ձեռքերը փնտռեցին անձկագին, սպասեցին երկար ու կարօտով... Հիմա յուսահատօրէն թոռմեր թարշամեր են։ Անձրեւը, հեղեղը, փոթորիկը փլե՛ր քանդեր են տաղաւարներն ու տնակները, եւ այգին եզերող դարաւոր նչենիները կացինահար ինկած են...։

— Ոչ, մենք չենք մտներ այդ անտիրական ու սգաւոր այգիները։ Անոնց հնձաններն նման են բաց գերեզմաններու, անոնք անբաժին են այգեկութքի տօնակատարութենէն։ Եւ հեծեծանք ու սարսուռ ունին։ Ա՜հ, անոնք կ'ուզեն վերածնիլ, թարմանալ, կանչնալ...։

X

Գիշերը հով դով է։ Ծղրիթները կ'երգեն անխոնջ ու միօրինակ։ Քամին կը բերէ քաղցուի անուշահոտ շոգին։ Վաղը մեկնումի օր է։ Դժուար է զատուիլ բնութեան սիրազեղ գրկէն, այգիներու բարի դրացնութենէն։ Անտեղատարդ է գիշերը։ Գզտիկ անկիւնաւոր լուսնակ մը Աստուածածնի բարձունքէն կ'իջնէ եւ մեղմօրէն խուզան այգիներուն վրայ կը հակի։ Հին սանրիմներու յուղիչ սրտակցութիւնը կը զգամ անոնց մէջ։ Եւ իրարու կը յաջորդեն զուարթ տեսիլներ, սրտագին պատկերներ։ Հոգիս կը լեցուի։ Իղձ ու թախիծ, Սէր ու մորմոք։ Եւ ահա քամին է։ Անհօդ ու թրվառուն, գինով չրթունքներով կը հնչէ ծանօթ երգի մը բեկբեկուն վանկերը։—

Երկրորդ քեռիկից հրաման
Տուր դաւին Սուլթանը...

Ուսկի՞ց ուր, յեղափոխական մահապարտ թանապրկեալի մը հոգեթունդ այս հառաչանքը, խոցող հրկիզող այս սուգայտանքը, ո՞րկից ուր այս թրքաբնակ վայրերուն մէջ։

Կը յորդի երգը, ինչպէս յատակ ու հաստուն աղբիւր մը, լուռ գիշերուան մէջ։ Եւ Տաս Թէփէի այգիները կ'արձագանգեն զայն բողոքի մը պէս սուր ու ցաւագին։

— Արմէն պատանեակ մըն էր ան,— այգեկութքի գիշերային երգիչը։ Մատէնէն իր թուրք տէրերուն հետ եկած էր։ Անոր մէջ դղրդեր էր ցեղին ըմբոստ հոգին, եւ յափշտակուած հայրենի լեռներու անհման գեղեցկութենէն՝ երեր անոնց հաղորդելու իր ճըղակոտոր ցեղին ապրումները՝ արիւնոտ եւ մահաչունչ։

Կարմրագոյն պատանիր
Բանտիս պատէն կախուած է...

Քունս թռած է աչքերէս. Կաթնագիրներն գլուխն եմ։ Երգը կը հոսի ալիք ալիք. գիւ-քաղցր, բեկբեկուն.

Քաջ գործեցէ՛ք ընկերներ...

Հանդիսաւոր եւ պայծառ գիշեր։ Կ'երգեն ծղրիթները զուարթ ու միօրինակ։ Կաթնագիրը կը կարկաչէ տենդոտ, սիրագին։ Եւ բնութեան մէջ կորով ու համբոյր...։

Այգեկո՛ւթք. խնկահոտ յիշատակ հայրենի... Դուն կը բուրես հոգւոյս ծալքերուն մէջ անթառամ ծաղիկի մը պէս...

Տուներէն ներս ու դուրս լեցուած են այգեկութքի բերքն ու բարիքը։ Խոնաւաքաղցրեղէնները սանիքը բաց օդին տակ ձգուած են։ Ամսայի թաղը կենդանացած է։

Աշնան երեկոն է։ Սուսերները կ'երկնան տարերէն։ Մութը կամաց կամաց իր գորշ ծածկոյթին տակ կը հաւթէ խորը ու բորբոքութիւնները։ Մօտակայ աւերակ տան մը տանիքը գոմի վերածեր են։ Գառներ, ուլեր մակաղած են հոն։ Իրարու մօտ կը սեղմուին։ Հով դով է։ Աստղեր սկսան ցանցնուիլ։ Ոչ ոք կ'ուզէ երդիքներուն տակ քաշուիլ։ Տակաւին վայելել առգաս երկինքը, կարդալ աստղերու խորհուրդը։

Ոսսակցութեան ձայները դադրած են։ Գդտիկները արգէն անկողին մըտան։

Ցանկարծ սրտակեղեք վայնասուն մը կը փրթի։ Ողբ, կոծ, աղաղակ։ Մէջտեղի թաղի ամէնէն հեռաւոր անկիւնը գտնուող տանը մէջ սոսկալի դէպք մը պատահեր է։

— Մանկամարդ հարս մը խեղդամահ եղեր է։

Սպանութեան չարժառիթները վայրկեանին պատմութիւն կ'ըլլան եւ կը շրջին բերնէ բերան.

— Կեսուրը խեղդեր է։ Հիմա կ'ուրանայ, ինքզինքը խեղդեց, կ'ըսէ...

— Անհնազանդ, կամակոր, ինքնագլուխ հարս է եղեր, քանի տեղ չի գներ եղեր կեսուրը։ Այս վերջինն ալ սխալ՝ յարմար առիթը գտեր է վըրէժը առնելու (եւ ինչ վրէժ)— Զոհին ամուսինը Զորեպան է եւ տունէն բացակայ, իսկ մայրը այգեկութքէն դարձին աղջիկին տեսութեան կ'երթայ, եւ ահա անոր կապուտցած դիակը կը գտնէ։

Ցնլայնեղ մայրը կուրծքը կը ծեծէ, մազերը կը փետտէ, կը մարի կ'իյնայ։

Անգամ մը միայն տեսեր էի այս տարաբախտ կինը, Յար Գօսթանի պատուէ աղբիւրին սքանչելի սարաւանդին վրայ։ Անհօդ, չաղակրատ ու խնդումերես էր ան։— Թուրքի աղջիկ Թուրքի կին էր— խորհեր էի, եւ ինչո՞ւ ուրախ չըլլար...։

Ո՞վ կրնար երեւակայել որ մահը անոր հետ կողք կողքի կը քալէր։ Եւ իր երիտասարդ օրերը խամրեցնող դահիճը հարազատ մըն էր։

Գիշեր է։ Մայրութիւնը կ'ողբայ զաւկին կորուստը։ Ան կը գովաբանէ իր մէկհատիկ աղջկան հասակը, ճակտին վրայ կորուած սեւ մազերու փունջը, ածուխի պէս մարմրուն աչքերը...

Թուրքը չի կրնար տանիլ բնութեան շնորհները։ Անոր արիւնարբու բնազդը իր յագուրդը անանուն ոճիրներու մէջ կը փնտռէ...

Դրացի կիներ վերադարձան սուգի տունէն։ Կը խօսին։

— Անմեղներու արիւնը աղջկան գըլուխը եկաւ,— կ'ըսէ Թուրք պառաւ մը։ Ու կը պատմէ խեղդամահ հարսին նեւաղածին հօրը մասին.

— Այն զարհուրելի ամրան, 1915ին, ժայռերուն տակ, քարայրներուն մէջ, այգիներուն եւ պարտէզներուն մոռցուած ու ամայի անկիւնները պահուըտող ցեղին թշուառ խլեակները հալածեր է։ Մանուկներ, կիներ, ծերեր — տանջեր խոշտանգեր է զանոնք հըրէշը, եւ յօշոտեր է...

Եւ խոկոյն անէծքի սեւ վարագոյր մը կ'իջնէ դահիճ հօր՝ անմեղ աղջկան պժգալի դիակին վրայ...։

Արդարութի՛ւն։ Ահա մեր աչքերը պաղնցան քու ճամբաներուդ նայելէն։ Ծկո՞ւր։ Հնչեցուր փողդ։ Մեծ բարկութեանդ օրն է։ Քու դատաստանդ թող ըլլայ ահեղ, եւ սուրդ՝ կտրուկ...

X

Գիշերը խաղաղ է եւ հեշտագին։ Բարձրահայեաց սարէն իջաւ լուսնակը, ու կը ժպտի եղբայրական ողջոյնով։ Իմ հոգիիս մէջ կը հնչէ այգեկութքի երգը՝ Արմէն պատանեակին, եւկար, գիլ, բեկբեկուն...

Քաջ գործեցէ՛ք ընկերներ...

— Սրբազան կտակ անոնց՝ որ կամք ու հաւատք, սէր ու կեանք ունին...

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՆՉ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՍ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Ունայնութիւնը մարդերու ճակատագրին այս գիշեր դժբախտ կ'ընէ զիս։ Լիբալուսին ռչմ կանգնած՝ ծանր նայուածքով կը դիտեմ սա դիմացի բլուրը։ Բազմութիւն մը կը հեւայ հոն անոտի փառքերու ծանր շունչով։ Լոյսեր զուարթութեամբ կ'աղմկեն մութը ինչպէս գիրենք վառող ձեռքը լրբօրէն կը մատնահարէ ապագան։

Բարձրաստիճան հիւր մը եկած է հոն...

Արհամարհոտ ժպիտ մը շրթներուս, բայց անհուն դութը հոգիիս՝ կը վերադառնամ սեղանիս։ „Երկին ձեռք կ'առնեմ Թուղթի կտորը՝ փրցուած մեծ քաղաքի մը օրաթերթէն։

1935 Ապրիլ 28։

Հայ օրաթերթը քաղուած մը կ'ընէ ամերիկեան մեծօրաթերթէ մը։«Քրիսչըն Սայէնս Մօնիթըր» կը տեղեկացնէ իր հազարաւոր ընթերցողներուն թէ ըստ Թիֆլիսի «Զարիա Վաստոկա» պաշտօնաթերթին, տեղի ունեցած է Անդրկովկասի կոմունիստ կուսակցութեան համագումարը եւ... համագումարի նախագահ Ա. Խանջեան (վարչապետը Հայաստանի) մատնանշած է Հայաստանի ազգային անկախութիւնը հետապնդող շարժումի մը գոյութիւնը. Երկին, Խանջեան ըսած է թէ այդ շարժումը թուլցած է, որովհետեւ սրտաքսուած են շարժման կողմնակից կառավարական բարձր պաշտօնատարներ, կուսակցական անդամներ։

Նաեւ թէ՝

Նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ անհրաժեշտ են, վարչականապէս զսպելու, խորտակելու համար շարժումը։

«Թրոցկի Զինովիեւ» շարժումը։

Խանջեան յայտարարած է թէ Երեւանի մէջ եւ քիչ մը ամէն կողմ, հայ ազգայնականները յաջողած են թափանցել կառավարութեան, նոյնիսկ կուսակցութեան մէջ.

Խանջեան ըսած է թէ՝ հայ ազգայնականները կ'առարկեն որ Հայաստան շահած է իր շահերը, անդամակցելով Անդրկովկասեան Համադաշնակցութեան...։

Եւ

Թելադրած է մանրազնին քննութեան մը բովէն անցընել կուսակցական ամէն մէկ անդամ, կառավարական ամէն մէկ պաշտօնեայ... ամենայնիւ։

Ու վերջապէս...

Խանջեան կը սպառնայ— «Բոլոր անոնք որ ազգայնական հակումներ ունին եւ կամ չեն վստահիր Անդրկովկասեան Համադաշնակցութեան, պիտի մերկացուին եւ անխնայ դո՛ւրս նետուին կուսակցութենէն»։

Ուրիշ ինչե՞ր կ'ըսէ Ա. Խանջեան՝ համագումարի հայ նախագահը, Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը—աւա՜ղ երբեք պիտի չգիտնամ, որովհետեւ ճիշդ այդտեղ պատռուած է թերթը. Անխիղճ ձեռք մը պատռեր է զայն, ինչպէս անխիղճ ձեռքեր պատռեցին Ա. Խանջեանի այնքան խոստմնալի կեանքի էջը

Անգունդի մը եզրին կեցած՝ վախէն սրշտացող երկչո՞տ մըն էր Ա. Խանջեան, թէ մոլեռանդ կուսակցական մը։ Ո՞վ պիտի գիտնայ երբեք։ Ամէն պարագայի մէջ կատարուեցաւ իրեպիտը։ Մերկացուցին եւ դուրս նետեցին կուսակցութենէն, նաեւ կեանքէն, ոչ միայն զինքը, այլեւ հարիւրաւորներ։ Ու հէք Աղասին չգիտցաւ թէ ինչ սուղ արժեց իր սպառնալիքը տարաբախտ հայ ժողովուրդ։ Թշնամին լծորելով «մերկացուց» եւ բնորելով դուրս շպրտեց։ Զսպելու համար «ազգայնական շարժումը» տղրուկի վերածուեցաւ եւ քամեց հայ արիւնը։

Նոյն այն Թիֆլիսին մէջ ուր Ա. Խանջեան բռունցք բարձրացուցած էր իր «ազգայնական» հայրենակիցներուն դէմ, թշնամի բռունցքը իջաւ ջախջախելու նախ զինքը ... Թիւ 1ը։

Հիմա, մերկացած Հայաստանի վըրայ կը տիրապետէ եղբայրութիւնը երկու բուխձակներու՝ Հայր - Սոսլին եւ որդի - Բերիա։ Երկուքն ալ Վրացի։

Ինչ յիմար գիկզակներով մտածումս կ'երթայ գտնել Հայ - Աքուլիս պատուեյին։ Ան որ սեւ այծի մորուք մը ունէր եւ փոշոտ ռէտէնկօթ մը։Հա այդ վերերջանիկ մարդուն՝ հոգիները անմահ էին եւ աստղերու վրայ թառած (անշուշտ երկար ճերմակ գիշերանոց մը հագած) կը դիտէին իրենց ետեւ ձգած աշխարհը, տրտում կամ զուարթ ժպիտ մը շրթներուն։

Տրտո՞ւմ... մնացողները կ'անխնէին զիրենք

Զուա՞րթ... մնացողները կ'բոհէին զիրենք։

Ո՞ր աստղին վրայ թառած՝ Ա. Խանջեանի հոգին կը դիտէ իր կրկնակ սրբինքս ինծի) եւ ի՞նչ ժպիտ ունին, ինչ պաւոր հայրենիքը (հարց կուտամ սեւակ ժպիտ կրնան ունենալ իր հողերը չըթներ

X

Ունայնութիւնը մարդերու ճակատագրին։

«Քրիսչըն Սայէնս Մօնիթըր»ի ընթերցողները երբեք, երբեք պիտի չկրնան երեւակայել թէ ինչ արժեց մեզի 1395 ապրիլ 24ի այդ պարզ, անշան լուրը Թիֆլիսէն, Հայոց Աշխարհի մասին։ Մեզմէ զուրս ո՞վ երբեք կրցաւ ըմբռնել թէ ինչ արժեց՝ մեզի վասակ Սիւնի մը։ Ինչքան աւելի ցրնցող է ցնդած հրեայ Թրոցկիին մէկ բառն իսկ... չէ՞, քանիերորդ դարու աշխարհդ իմ։

Բայց՝

Այնպէս, այնպէս չա՛տ կ'ուզէի գիտնալ, սա անձկութեան պահուն, թէ ո՞ր աստղի վրայ թառած է հոգին Ա. Խանջեանի, եւ ի՞նչ գոյն է անոր գիշերանոցը, կարմի՞ր, ճերմա՞կ։ Ո՛վ պիտի ըսէ ինծի, գերերջանիկ պատուելիդ իմ հին հին օրերու, երբ դո՛ւն իսկ ափ մը հող ես հիմա, ո՛վ գիտէ ո՛ր ճամբան...։

ՍԵՋԱ

Պատկերներ Ժաղոէն [illegible]

ՃԱՇԱՐԱՆ-ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Երկուշաբթի օրով, կինս ու ես, հասանք Ամպուազ։ Իրիկուն է։ Սատամոքսները իրենց անվերջանալ տուրքը կը պահանջէն։ Կէսօրին դուռ թէ չէինք ճաշած, ժամանակ չունենալով, ու չոգեկառքին մէջ բռնած էինք։ Ցրանսացի այր ու կին մը կային մեր խցիկին մէջ։ Այրը մուցած ծխախոտ գնել. եւ անոր կլանիկ հրամցնէի ու իր կինը մեզի դեղձ ծի համար վերջերս արգիլուած ... յով չատ մը բաներ ուտել, ինչպէս եւ հում պտուղ, սախպուեցայ մեր Ցրանսուհիին դեզձերը, ինչպէս նաեւ Թուզերը։

Երբ քաղաք հասանք, մեր սատամոքներուն մէջ որոտում կար։ Օրն էր երկուշաբթի եւ փակ էին նպարավաճառները։ Պահածոյի խանութները միայն բաց եւ սակայն պահածոն ալ արգիլուած են բժիշկները։ Ճաշարանները ... նէլ (անոնց խոհանոցը չէ անշուշտ այլ գինը) վերջ, մէկ հատ մը ներս մտանք։ Փոքրիկ սենեակ մը, մը պարտէզի մը նման։ Զարդարուն

Երեք ծերակուտական կիներ արդէն սեղաւորուած էին սեղանի մը չուրջ

Խորունկէն երեւցաւ կին մը, ճաշարանապետուհին, եւ յետոյ օրիորդ մը սպասեակը։

Զիք ճաշացուցակ։ Բերանացի յայտարարութիւն մը.

— Լոլիկի ապուր ...

— Արգիլուած է ինծի, տիկին

— Հորթի միս ..

— Արգէն չեմ սիրեր, արգիլուած է ...

— Լուբիա...

— Աւա՛ղ, տիկին, խստօրէն արգիլուած է...

Պտուղ ...

— Ան ալ արգիլուած։

Ճաշարանապետուհին պահ մը լռեց կուկէ վերջ, բսաւ.

— Կերէք, պարոն։ Շատ կարեւորութիւն մի տաք բժիշկներուն։ Համարձակ կերէք։

— Պանիր չունի՞ք։

— Կէսօրին սպառեցաւ։ Եւ դոց են նպարավաճառները։

— Կինս թող ուտէ, ես ալ կը դիտեմ ...

— Մէկ մէկ քիչ ալ ձեզի կուտամ... Անանկ թող ըլլայ։

Ճաշարանապետուհին կը հեռանայ, անմիջապէս կը մտնէ մեզի ըսպասեակ օրիորդը, ձեռքը մեծ շիշ մը կարմիր գինի ու կը տեղաւորէ սեղանին։

Այլչահար կ'ըսեմ աղջկան.

— Բայց, օրիորդ, ես ձեզի բան մը չապսպրեցի։ Ի՞նչպէս, յանկարծ ... մը գինի կը բերէք...

— Ձեր աչքերը ապսպրեցին...

— Գինովի աչքե՞ր ունիմ արդեօք

— Ոչ, պարոն, այդ բանը չուզեցի երբեք։ Ես գրաւի կը մտնեմ որ ... գինին համտեսող մըն էք, այն ալ ... Թուրքէնի գինին։ Ուրեմն նաեւ ... բէյի սպիտակը։ Մեր գինիներուն մէջ Թուրքէնի արեւը կայ, մեր նահանգի հոգին եւ ուրախութիւնը։ Ես ձեր աչքերուն մէջ կարդացի գնահատութիւն մը՝ երբ կը նայէիք շիշերուն ...

— Գնահատութիւն եւ պաշտամունք այ։ Երեք չարաթ առաջ, սակայն, կը րնափոխ ըրին զիս բժիշկները։ Այսօր աւա՜ղ, աշխարհի լաւագոյն գինին ան...

ՋԵՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԵԼՖՈՐԴ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

— Ես ալ մարդիկ եմ։ Զէյթունի մէջ աղուոր մարդանք կ'ըլլայ. – Աղէ, յառաջ, վայրի վարազ։ Մարդիկ մը ուրիշ մարդիկի զիմաց. կը հասկնա՞ք։

Զուղեցինք հաւատալ իրեն։

— Զէյթուն ասկից որքա՞ն հեռու է, հարցուցի.

— Եթէ աճապարեմ ես հինգ օրէն կ'երթամ։ Դուք առանց աճապարելու, ձիով՝ եօթը, ութ, ինը օրէն, ճամբորդէն կախուած ունի։

— Զէյթունի բոլոր բնակիչները Հայե՞ր են։

— Մեծ մասը, ոչ բոլորը։ Կան Աքարներ, Սուրիացիներ, Պարսիկներ, քանի մը Չէրքէզներ— նոյնիսկ Քիւրտեր եւ մէկ երկու Թուրքեր։ Մեր Թիւը չարունակ շատցած է Թրքական բռնակալ փախստականներով։ Թէպէտեւ ինչատերը հինգ սա հարիւրը Հայեր են, աւելցուց անիկա, կիսախուփ աչքերով եւ ցեղային հպարտութեամբ մը։

— Սացցուած տեղեկագիրներու համաձայն Թուրքերը երկար ատենէ ի վեր լուծեցին Հայկական հարցերը՝ յաջորդական ջարդերով, մինչեւ որ ձեր մէջ այլեւս ըմբոստութեան ոգի չմնաց, ըսի ես։

— Տեղեկագիրը սուտ կ'ըսէ, պատասխանեց ան։ Ցեռոյ յանկարծ բըռունցքը զարնելով կուրծքին.— Հոգի կայ հոս, հոգի կայ նաեւ Զէյթունի մէջ։ Ոչ մէկ Օսմանցի կը յանդգնի չարչարել իմ ժողովուրդս։ Եկէք Զէյթուն երթալու համար արդ, վարձք, յամօրը։ Զեզի կը ցուցնեմ, պիտի հաստատեմ խօսքերս։

— Հասարակաց տեսնակի այդ վեց ճիթեամները քու մարդի՞կդ էին, հարցուցի։ Ասոր վրայ խնդալէն ճաթեցաւ այնպէս ինչպէս որ ուսուցիչը կը խնդայ երախայի մը սխալին վրայ։

— Ճիթեամը գէչ բառ մըն է։ Եթէ մէկը ինծի այ զանոնք սար, կ'ըսպաննէի զայն, բայց ասիկա մարդէ կախում ունի. օրինակ եթէ եղբայրս ըլլար՝ կը սպաննէի, բայց օտարական մը՝ թերեւս ոչ։ Այդ մարդիկը Զէյթունցի են, որոնք աղուէ պատերու տակ ապրիլը կ'ատեն։ Անոնք իրենց վրանը բակին մէջ լարած են։

Զինկարին ոչ մէկուն մարդն է։

— Անոնք քու մարդի՞կդ են։

Այս ուրացումը համոզկեր չէր մեզի համար։

— Զէյթունի մէջ որսորդութենէ զատ ուրիշ բան չկա՞յ, հարցուց Ուեբ։

— Այգեստը չէ՞ բաւեր։ Աւելցուցէք նաեւ վայրը որ ինքնին հրաշալի է— լեռ մը մշուշին մէջ եւ տուները փակած անոր կողերուն. իսկ տեսարանը սիրտ պայթեցնող։

— Ուրիշ ի՞նչ. հնութիւններ չկա՞ն, հարցուցի։

Ասոր վրայ ան իր աադամանդաթիւ մանրամասնութիւնները մեզի պատմեց ... [illegible]

— Իֆեճութ, բսաւ, գէչ առաջ ծռեւով եւ ցուցամատը ինծ ուղղելով տեղեկութիւն ձեւով մը —Զէյթունի մօտ, լեռներուն վրայ դղեակներ կան, ա-

րանք Թուրքերու (Աստուած փճացնէ զանոնք), այդ տեղերը գրաւեցին ... չեն հեռացուած։ Դղեակներ կան հոն, ծառերուն մէջ, ուր ... միայն կը բնակին։ Դղեակներ՝ շինուած Սելճուքներու, Հայերու, ... ասպետներու, Սարակինոսներու եւ Խաչակիրներու կողմէ։ Ես անոնց բոլորին տեղը գիտեմ։

— Ուրի՞շ ինչ կայ, հարցուց Ուեբ։

— Զէյթունի դիմացը գեղի հիւսիսը եւ արեւմուտք մայրի խոռոչներ ... նակիչներ կան։ Լեռները այնքան ... ով մը ծածկուած են որ միայն ... զուրի բլիթ մը ըլլար կարծես, ... պունց մը։ Ոչ ոք գիտէ թէ ... ուղիները մինչեւ ուր կ'երկարին։ Թուրքերը յաջորդաբար ... մուտքը բռնել անոր բնակիչներ... անոնք Թուրքերուն վրայ կը ... յին։ Մէկ լեռը հայաքրդական ... մէջ է միւսին հետ եւ փապուղիներով կ'երկարին։

— Ամերիկայի մէջ ես խոստովանած եմ, պատասխանեց Ուեբ։ Բայց մինչեւ ո՞ւր պիտի գաս։

— Ձեզ հասկնար։

— Ասոնք պատմելով ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

— Ոչինչ։ Հայրենիքիս համար հոն ...

[illegible]

Երկուքս ալ իրարու նայեցանք. ... [illegible]

(Շար.)

…արգիլուած է ինծի: Ես կը ճանչ… արգէն ժառանէն ալ լաւ Ֆրանսի… …ին վանատմէ մէջ, բարեկամի մը …անը, կիսովին գատարկած եմ, …անակին Բայց, հազար ափսոս, …կերպով արգիլեց կայ

Մի՞դէ. գժբախտութիւն է… …ն է՞ս պիտի տանիմ այս չէր… Բայց ես երբեք ատանկ բան մը …ձեցի.

Ջեզ կը վստահեցնեմ որ պիտի …ք: Ընդհակառակն անոնք կը …որ կուզան մեր երկիրը եւ …խնդրեն մեր հեզուկ արեւը կը …անք: (Ըսեմ որ այստեղ սիրելի …խոստութիւնը: Դուք ալ ըսէք.— …սիրելի չէ արգէն…)

Գիտի խմեմ, օրիորդ, մանաւանդ …գան լաւ սրտով կը մատուցա… Ինչեալները, Մարսէյլէն, սիրելի …կամ մը, սակաւ մը պտուղ դըր… կը ինծի նուէր: Դեղձեր, ծիրան… նարինջներ, խնձորներ, ամէնքն …ական: Ելան նաեւ երկու վա… Մէկ հատը կը նմանէր …ն Ս. Քաղաքաբեին քաղաքին, …ալ մեր Տրդատ Թագաւորին …կին Բացի նարինջներէն, չկա… Մակայն կարելի չէր …վարունդներուն, որոնց հո… մըրան տաեղ լեցուցած էր, այլ …երկինք Պատուղներ եղբօր լաւ …գրկուած էին: Վարունգին մէկ …կերայ ու չկըսսուեցայ: Երկ… պատմուեցայ: Այս անգամ ալ՝ …բարեկամաբար պիտի խմեմ մէկ չէք …ու քանի որ պիտի խմեմ, պիտի …ինչ որ կայ: Այո, օրիորդ, պի… բոլոր արգիլուած պտուղնե… …ներ, քանի որ արտօնուած …անմ են, անոր:

…սկսաւ խնջոյքը:

…, խնջոյք է, հիւանդի մը հա… մեծ չիշ մը գինին, ինչպէս նաեւ …սպուր, հորթի միս, լուրիա, …

…ակ օրիորդը հնացաւ, խոսքը …գինիին: Ու սկսաւ խօսիլ գի… …ու երգել.

Հի՛ն, անո՛յշ, սիրելի՛, պատ… …կո՛ն բարեկամս, բարի եկար: Ու …ին բարի է մեր իմաստուն տեսակ… …թինը Լսեցի որ հին ազնիւ բարե… …մը քեզ զատել կ'ուզեն բժիշկնե… ու նոր բարեկամներ տալ քեզի, ինչպէս բնկերուհի անանուխը, ընկեր …ը, ընկեր շողշոմը… Ըսէ …թէ ո՞վ են քու բարեկամներդ եւ …քեզի թէ ի՞նչ տեսակ մէկն ես …Գէշ մարդիկ են բժիշկները ո… …լաւ բարեկամի մը հետ կը փա… …խզել յարաբերութիւններդ: …վրայ կ'երդնում որ պիտի …քեզի: Ես հին, փորձուած …մըն եմ: Հին բարեկամու… …եւ հին գինի. ահա ամէնէն Թան… …դանձերը: Դուն իմ հիւրս ես ու …գիտեմ թէ ինչպէս կը հիւրասիրեն …բարեկամ մը: Դուն ալ սիրէ… …ճաշակէ ամէն մէկ կաթիլիս մէջ …ծիծաղը, արբեցիր ինձմով …մնաս առողջ, կենսունակ, …ու լաւատես Նշանը, սի… …կեանքի եւ աշխարհի շարժը, գե… …փայլը, աստուածայայտնութիւ… …կեաց անսասան, կեաց Թրթռուն, ինչպէս լոր քնարի, ինչպէս շող արե… …, ինչպէս խորհուրդ խորին: …թէ սպասէս որ, քեզի հանդէպ …անհուն սիրոյս պատճառով, …յուզուիմ, աչքերուս քու …տեսնելով հիւանդութիւնդ եւ …չուարիմ եւ չուարումէս,

…կամայ, մնասեմ քեզի, շատ կ'աղա… չեմ, մարդու բան մի ըսեր: Անձայն անձուն ասուպուտէ. Թպտելով տաստ… …է: Մի անծեր գիս ու մի մանաւանդ գննատեր. Մի արտասուաբեր պատի… …րս, փարքս, դղեկանման մեծու… թիւնս: Ուրեմն խմէ, անուշ ըլլայ:

Ըմպումը շարունակեցի.

Ա՜հ, գինեձէր բարեկամներս, ա՜հ (բուն գինեձէր, կրնամ ըսել եզի… նեպաշտ ալ, սակայն, խօսքս չեմ ուղղեր գինեմոլներուն, անոնք գինե… պիղծերն են):

Ուրեմն, գինեւէր բարեկամներս, որպէսզի մարդ ունենայ ամբողջական արբեցութիւնը, վայելէ գինիին բո… վանդակ համն ու բոյրը, որպէսզի ա… նոր խորէն եկող ամբողջ զօրքը եւ բարձրէն իջնող համակ հրաշքը ընդու… նի՝ պէտք է եղեր քանի մը չարաթ գրկուած ըլլալ իրմէ, կորանցնել վար… ժութիւնը:

Օ՜, ի՜նչ արբեցութիւն, բանուած ՝առապայթներով, երանութեան աստ… երով, հէքեաթի զուռնակաա Թելերով, բեչուակներու մատներով բանուած ի՜նչ նրբին արբեցութիւն…

Մտածումներս կախորդան նատան գլխուս մէջ: Օրօրուեցան անոնք գը… րախտէն արգալութիւն եւ արգալու… թենէն եղիւեան դաշտ: Թպիտ մը ի… ջաւ քիմքէս դէպի խորունկը ստամոք… ւիս եւ վառեց այնտեղ հանդիսաւորու… թեան ջահերը: Ուղեղիս մէջ տարած… ուեցաւ արշալոյս մը, տեսանելի ընե… լով յարութիւնը յաւիտենական գա… րունին որ ծաղկած էր կուրծքիս տակ:

Գինիին կաթիլները զուարթ աղջիկ… ներու նման ոսկեծիծաղներով, երգե… լով ու հէքեաթասացութեամբ կը վա… զէին զաւաթիս մէջ ու անկէ ալ հո… գիիս սկիհին մէջ եւ իրենցմէ կը յարձրանային վարդագոյն ամպեր՝ մաքիս հորիզոնները գեղազարդելով:

Ու ես մոզ արքայ: Կաթիլ մը գինի չրթունքիս ծայրը ու կաթիլ մը բթա… մատիս եղունգին վրայ՝ ես զուլակեցի մարդկութեան ընթացքը, արեգերքի ստղագան եւ բժիշկներուն … յիմա… րութիւնը:

Կինս ալ, հրաշքի ականատեսի մը նման, նստած էր դիմացս անձայն, կը ճաչէր, հրաժարելով կիներու մաս… նայատուկ շաղփաղփութիւններէն:

— Վնաս է … արգիլուած է բժշկու… ցաւ … ալ բաւական է … չափը անցու… ցիր … վաղը կը տեսնես հետեւանքը … ահ, սա էրիկ մարդիկ … (ցմահ չարունակելի):

Ճաչարանին մէջ նոր սեղան մը գը… րաւուեցաւ, սիրակցորդ զոյգի մը կողմէ.

Վստեցին երկխօսականութիւնը ու տեսայ որ ճաշարանին իրերը տոնա… կան ժպիտներ հագած են: Գինետօ… նին աթիւ կիսամութեան մէջ հանուեր ու հագուեր են: Ճաշարանը կը մեծ… նար, կը գեղեցկանար, կը չէնար, կը ղրախտանար … մէկ չիշ գինիով:

Բացին ձայնասփիւռը. սիրոյ մըր… մունջներով լեցաւ սրահը: Հոգիիս մէջ վարդենի մը ծաղկեցաւ: Վարդե… նիին մէկ ճիւղին մէջ սոխակ մը երեւ… ցաւ: Սոխակին մէջ երգ մը կար, եր… գին մէջ սիրտ մը կար, սրտին մէջ քերթուած մը կար ու քերթուածին մէջ գինիին գովքը կար …

Ճաշարանը պայծառակերպուեցաւ բազոսական մատուռի:

Գինին կ'իջնէր մէջս, գինին կը բար… ձրանար մէջս.

Հոգիս մերկացած էր ու հագած պայծառ ամպեր:

Երեք չարաթէ ի վեր կորսուած էի: Կը փնտռէի ինքզինքս ու չէի գտներ: Ամպուտշի մէջ, փա՛ռք Աստուծոյ, գտայ ինքզինքս, ճաշարանի մը մէջ, չիշ մը գինիի առջեւ նստած: Ըսի ինքնիրենս.

— Օ՜, բարեւ, այս ի՞նչ ազուոր գիւտ ու հանդիպում անակնկալ, բայց, պարոն Ինքս, ո՞ւր էիր, երեք չարաթէ ի վեր …

— Շողշոմի արտի մը մէջ կոր… սուած էի…

— Ի՞նչ ուրախութիւն որ քեզ կը գտնեմ կրկին …

— Եթէ կ'ուզես ասկէ վերջ չկորսն… ցնել զիս՝ գինի խմէ: Գինի խմելով կամ միասին կ'ապրինք, կամ միասին … կը կորսուինք: Բարեկամներու համար այսպէս կ'ըլլայ ապրիլը, ինչ… պէս մեռնիլը:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԲԱԿԱՎԱԼԻ

(Հնդկական հէքեաթ)

«Սիրած սիրածի տայինն
Ջոր գետնի քարին վրայ»…

Երբ մեծն Թաճա՝ Ջայն - Ուլմու… լուկ կ'իշխէր Արեւելեան Հնդկաստանի մէջ, Բակավալի, գեղանի հապսա… րան (հուրի) սիրահարեցաւ Թաճայի մանկանացու զաւկին: Տղան գիրգ էր մարմնով՝ աղջկան նման, ու գեղե… ցիկ՝ Կամա աստուծոյն պէս (սիրոյ աստուածը),— կարծես ստեղծուած ըլլար սիրոյ համար: Որովհետեւ, հնդկական աստուածօրհնեալ հողին վրայ ամէնքը կը սիրեն գեղեցկու… թիւնը: Ծաղիկներն իսկ, հազիւ հը… սած աղջնակի մը առջին, կը գեղա… ղարդուին երանգներով:

Բակավալի աւելի գեղեցիկ էր, քան մարդկային բոլոր ստեղծագործու… թիւնները: Ան զաւակն էր անմահնե… րու: Երբ մէկը հարց տար անոր մա… սին, կը պատասխանէին.

— Ինչո՞ւ կը հարցնես մեզի, հար… ցուր սոխակին ու ան քեզի կը գովերգէ գեղեցկութիւնն անոր …

Երիտասարդ Տայ - Ուլմուլուկ կ'անգիտանար թէ իր սիրուհին մահ… կանացու է: Անոնք իրարու հանդիպած էին պատահաբար, ու ապրեր էին մի… ասին, այնպէս ինչպէս կը կենակցին ապնտահարմները (երկնային ոգիներ, երգիչները աստուածներուն ու սիրե… լիները հապսարաններուն): Տայ - Ուլ… մուլուկ գիտէր, թէ Բակավալիի աչ… քերը գերբնականօրէն մեծ են ու խոր: Մազերը մուշկ կը բուրեն: Իսկ երբ կը շարժի, իր ամբողջ էութիւնը կը ցոլա… ցնէ քաղցրութիւն մը, ինչպէս եւ լոյս: այնպէս որ, Տայ - Ուլմուլուկ զայն կը դիտէր համրացած ու անշարժ՝ ծա… մափնայ ուրուագիծի մը նման:

Երբ սէրը բացավառեցաւ Բակավա… լիի սրտին մէջ, անոր իմաստութիւնը թռաւ ոսկեայ թիթեռնիկի մը նման: Ան մոռցաւ իր մերձաւորները, իր ան… սահ ըլլալը, ինչպէս նաեւ երկնային ոլորտները, ուր ինք կ'ապրէր:

✕

Հնդկական սուրբ գիրքերը մանրա… մասն կերպով կը նկարագրեն յաւիտե… նական քաղաքը, Արմանակար. Այդ քաղաքին բոլոր բնակիչները ան… համբեր են: Հոն կ'ապրի նաեւ կապ… տահեր Ինտրան՝ անհասանելի եր… ջանկութեամբ: Ան շրջապատուած է երկնային քնքոյշ էակներու շքախում… բով մը, որոնք անոր շուրջ կը շարժին «յնպէս ինչպէս երկնային աստղերը, իրենց ոսկեղող պարագնացութեամբ, կը շրջագային Սեւրէայէն,— արեգա… կին շուրջ: Ահա հոն էր որ կ'ապրէր Բակավալին: Ու ան լքեց իր երկնային բնակավայրը՝ սիրահարած ըլլալով մահկանացուի մը:

Բայց, Ինտրա, երջանկութենէն վե… րացած, դէմքեր մը, ցնցուեցաւ յան… կարծ՝ կարծես յեշան ըլլար վաղուց մոռցուած բան մը: Ու հարցուց իր շուրջիններուն.

— Բակավալին ինչո՞ւ երբեք չի յայտնուիր ինծի:

Ու չյախուհրքն մէկը պատասխա… նեց.

— Մեծն Ինտրա, գեղեցիկ ժուկը որս եղաւ մահկանացուի մը սիրոյ ուռկանին: Սոխակի մը հանգոյն՝ ան կը զայլայլէ թէ՝ չկայ աւելի մեծ սէր, քան իր սէրը: Ան գերեմարուած է իր Եւիտասարդութենէն ու իր ժամանա… կաւոր գեղեցկութենէն: Պայքի մի… այն իր սիրահարին համար, ու մենք, իր ծնողքը, մոռցուած ու լքուած ենք իրմէ: Ահա թէ ինչու հմայքը երկնա… յին ոգիներուն՝ վարդերանգ հապսա… րան երբեք չի յայտնուիր քեզի:

Ինտրա ահաւոր կերպով զայրացաւ, ու հրամայեց իր քով բերել, անյա… պաղ, Բակավալին, որպէսզի անձամբ խոստովանի երեն իր սէրը:

Հուրիները արթնցուցին զայն, ու բերին Ինտրային քով, ամպային պատ… գարակով մը: Անոր շրթները դեռ թաց էին իր մահկանացու սիրահարին համ… բոյրներէն, իսկ վզին վրայ կային հետքերը մարդկային շրթունքներու: Ան ծունկի եկաւ Ինտրայի առջեւ՝ րազկատարած, իսկ Ամենակարողն ա… նոր կը նայէր անողոք զայրոյթով եւ …աստուած յօնքերով, այնպէս ինչպէս եթէ նստած ըլլար իր փիղին վրայ ու պատերազմի երթար:

Ու ան բսաւ հուրիներուն, որոնք իր առջեւ բերեր էին Բակավալին.

— Թող անբծանայ խարոյկով, ո… րովհետեւ ան չունի կոտայ մահկա… նացուութեան, որ կը խոցէ իմ անմա… հութիւնս: Ու տարիկ միշտ թող կա… տարուի իմ աչքերուս առջեւ, եթէ ան կրկնէ իր անմիտ ընթացքը:

Ու գեղեցիկ ապսարան կապեցին ու նետեցին բոցավառ խարոյկին մէջ: Եւ, բոլորակէս, Բակավալիի մարմինը վե… րածուեցաւ ափ մը մոխիրի: Բայց, երբ զայն ցօղեցին կենսարար ջուրով, Բակավալի մարմնացաւ կրկին՝ բոլո… րովին մերկ՝ կարծես ծնած ըլլար նոր, այս անգամ աւելի գեղեցիկ ու աւելի կատարեալ: Այն ատեն, Ինտրա անոր հրամայեց պարել իր առջեւ՝ ինչպէս կը պարէր առաջ: Ու Բակավալի պա… րեց երկնային բոլոր ծանօթ պարերը: …ր ծոլ՛ր. ինչպէս կը հակին քաղցրա… բոյր ծաղիկները՝ երբ զեփիւռը կը գը… գուէ զիրենք: Ու ինչպէս կը բեկբեկի ջուրը՝ երբ ոսկեգոյն ճաճանչները կը ցոլանան իր մէջ: Ան կը դառնար հո… վին պարուրուող սաղարթներուն նը… ման,— թեթե՛ւ ինչպէս մեղուն, հը… մայիչ ու յարափոփոխ շարժումներով: Իր շարժումները միշտ նոր էին ու միշտ նուրբ: Իր փափուկ ոտքերով ան կարծես կը կոխկրտէր սրտերը բոլոր անոնց որ սիրահարեր էին իրեն: Ու բոլորը միաձայն գոչեցին.

— Օ՜, չնչապարգեւ, կենդանի՛ ծա… ղիկ: Օ՜, երկան վարդ: Օ՜, հրա՛շքը դու՝ հրալազան պարուհին…

✕

Ու, այսպէս, Բակավալի պէտք էր որ յայտնուէր Ինտրային, ամէն գի… եր, Արմանակարի մէջ: Ու ամէ՛ն գի… եր, պէտք էր որ հանդուրժէր անողոք բոցավառումին, որովհետեւ չէր ուզեր հրաժարիլ իր անմտութենէն:

Ու ան ամէն գիշեր կը վերադառնար իր սիրասար մահկանացուին եւ, ա… ռանց զայն արթնցնելու, կը պառկէր անոր քով, լողնալէ յետոյ վարդաջու… րով լի աւազանին մէջ:

Գիշեր մը, Տայ-Ուլմուլուկ արթըն… ցաւ: Երկարեց իր ձեռքերը ու տեսաւ որ Բակավալին իր քով չէ: Բարձին վրայ բուրումը կար անոր մազերուն, ու անկողնին մէջ կը մնային, բանաս… տեղծական գինովութեամբ մը, լա… զուարթ շղարշներն անոր:

Երբ Բակավալի վերադարձաւ,— ա… ւելի գեղեցիկ քան առաջ,— Տայ-Ուլ… մուլուկ չյանդիմանեց զայն: Բայց, յաջորդ գիշերը, իր մատին ծայրը արիւնեց դանակով ու աղ ցանեց վը… րան՝ արթուն մնալու համար: Եւ ատոյ, երբ մօտեցաւ երկնային մեղմասահ կառքը,— որ նման էր լուսնէն ար… ծաթուած ամպի — ան ոտքի ելաւ, եւ, աննշմարելի կերպով, հետեւեցաւ Բա… կավալիին: Տայ-Ուլմուլուկ ծածկուե… ցաւ գեղատեսիլ կառքին տակ ու հա… սնելէն քշուեցաւ դէպի Արմանակար,— երկնային բնակավայրը, որ պճնուած է թանկագին քարերով եւ ուր կը բնա… կի Ինտրան: Բայց, Ինտրա չնշմարեց Տայ-Ուլմուլուկը, որովհետեւ մթագը… նած էր իր տեսողութիւնը գինիէն՝ որ սահմանուած էր զոհաբերումին, եւ իր շուրջի գեղեցկութիւնները տիրապե… տեր էին իր զգացումներուն:

Տայ-Ուլմուլուկ կանգնեցաւ սան… դուղի մը ստուերին մէջ, ու իր առջեւ տեսաւ վայրի գեղեցկութիւններ: Ու ան լսեց անպիսի քաղցր մեղեդիներ, զորս երբեք մահկանացու նուագածու անկարող է նուագելու: Այդ վսեմ ե… րաժշտութիւնը կուրացուց անոր աչքե… րը: Բայց, երբ տեսաւ ահաւոր հրկի… զումը Բակավալիի, իր սիրտը կծկուե… ցաւ եւ սուր ճիչ մը արձակեց: Ինք եւս պիտի նետուէր կրակին մէջ, եթէ չտեսնէր թէ կենսարար ջուր կը ցօղէն իր սիրուհիին մոխիրին վրայ, որ աւե… լի սպիտակ էր քան ձիւնը լեռնակա… տարներուն: Ու ճառագայթարձակ մարմնացա՛ւ, յանկարծ, Բակավալին՝ Լակշմի աստուածուհիին արձանին նը… ման,— կինը Վիշնու աստուածին,— ու նման գիտաւորին, որ լուսաշող ու երկար մազեր ունի:

Բակավալի պարե՛ց ու փախաւ: Իսկ Տայ-Ուլմուլուկ նոյն ձեւով վերադար… ձաւ իր բնակավայրը:

✕

Յաջորդ առաւօտ, երբ Տայ-Ուլմու… լուկ անոր բսաւ թէ տեղեակ է իր գաղտնիքին, Բակավալի սկսաւ սար… սափիլ:

— Աւա՜ղ, ի՜նչ ես ըրեր,— կը հա… ռաչէր ան,— դուն չես գիտեր թէ ինչ… քան տառապեցայ քեզի համար: Բայց, ոչ մէկ մահկանացու կրնայ անպատիժ մտնել աստուածներու բնակավայրը: Հիմա գաղտնօրէն քեզ պիտի տանիմ Արմանակար, ու այնքան գոհ պիտի ընեմ Ինտրան, որ պիտի չկարենայ գիս պատժել:

Ու Բակավալի անգամ մը եւս հն… թարկուեցաւ հրկիզումին, եւ պարեց այնպէս, որ կախարդեց ամէնքը: Նը… ւագածուներուն մատները թմրեցան, նուագը ակարացաւ եւ լռելի եղաւ մի… այն քաղցրահունչ ռանաձայնն իր: Այն ատեն յուռեցաւ նաեւ ձայնը Ին… տրային.

— Օ՜, Բակավալի, ուզէ բա՛ն մը ինձմէ: Գիտի կատարեմ ցանկութիւնդ, երդնում երրորդութեան անունով,— Բրահմային, Վիշնուին եւ Եհովային…

Ու, Բակավալի, որուն կուրծքը դեռ կ'ելեւէջէր պարէն, ծունկի եկաւ ու մրմնջեց

— Արտօնէ ինծ՝ լքել այս երկնային բնակավայրը եւ ապրիլ այն մահկա… նացուին քով, զոր կը սիրեմ:

— Բակավալի՛, եղջերնցայ եւ պի… տի կատարեմ խոստումս: Գնա՛ անոր հետ, բայց, տասներկու տարի պիտի չերեւնայիս մարմարի: Դիւրին չէ Բա… կավալի նման հապսարան մը կոր… սնցնել:

Ու Բակավալի գետեղուեցաւ նեքը… նամաբ հնդկական քանդուած մե… հեանի մը, որ կը գտնուէր անտառի մը մէջտեղ: Բայց, Տայ-Ուլմուլուկ գտաւ անոր թաքստոցը եւ սկսաւ զայն պաշտել իբրեւ աստուածուհի: Եւ բո… լորեց երկա՜ր տարիներ: Ու բնաւ չյոգնեցաւ: Ոչ ալ՝ վախցաւ:

Մողէզներ երեւցան պատերուն վրայ: Օձեր սկսան նայիլ սարսափազդու աչ… քերով: Մեծ մամուկներ ոստայն հիւ… սեցին կենդանի արձանին գլխուն վը… րայ: Ու թռչուններ, ճառագայթի նը… ման կարմիր փետուրներով, իրենց ձագուկները գետեղեցին Բակավալիի ուսերուն մէջ:

Տասներկուերորդ տարուան վերջա… ւորութեան, երբ Տայ-Ուլմուլուկ գա… ցեր էր անունդ փնտռելու, հնաւուրց տաճարը քանդուեցաւ յանկարծ, եւ իր ուսերակներուն տակ թաղեց անզօր հապսարան Տայ-Ուլմուլուկ կ'ըս… պասէր, որովհետեւ անմահները եր… բեք չեն մեռնիր: Կուտակուած քարե… րուն մէջէն չուտով բուսաւ ծառ մը՝ նրբի՜ն ու քնքոյշ, կլոր գիծերով: Ու ան ծածկուեցաւ ծաղիկներով,— որոնք աւելի գեղեցիկ էին քան նարկիզները, եւ նման՝ մանկական աչքերուն,— ու պտուղներով, որոնք կը յիշեցնէին մանչուկներու այտերը: Այսպէս սա… հեցան տասներկու տարիներ: Վերջա… ւորութեան՝ մեծ պտուղ մը փրթաւ ու անկէ դուրս ելաւ կին մը՝ նուրբ ու գեղեցիկ՝ ինչպէս հնդկական արշա… լոյսը: Ու՝ խոր, մթին, եւ աներկրա… յին աչքերով: Անմահ հապսարան էր: Բակավալին,— մարմնացած, կըր… կին, իր սիրահարին համար, ու պատուած աստուածներու անծ… քէն…

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱՌԱԾՆԵՐ

⁂ Աշխատութիւնը կուգայ բոլոր հիւանդութիւնները կը բուժէ, մեծ մխիթարիչը եւ մեծ բժիշկն է:

⁂ Անարդարութիւնը միշտ անվրէպ կործանումն է կայսրութեանց:

⁂ Ամէն ինչ որ գեղեցիկ է՝ հոգիս կը յափշտակէ, ամէն ինչ որ սուրբ է՝ սիրտս կը բաբախեցնէ:

⁂ Աւելի դիւրին է վառած ածուխ մը լեզուին վրայ պահել, քան թէ գաղտնիք մը:

⁂ Առաքինութիւնը միշտ իր շու… քին կը հետեւի, համբաւը շատ քիչ անգամ իր շուրջը կը նայի:

⁂ Աշխարհը չաղախէ եւ խմորէ չէ շինուած: Կանգ չառնենք ուրեմն եւ չխորհինք երբեք: Կարծր պատասխա… րը պէտք է որ ծամուին, կամ պէտք է մարսենք, կամ խեղդուինք:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Սիրանոյշ չոչափեց ճամբուն մէկ կողը, եւ ես դառնալով, մինչեւ որ կ… կանուխէն իրեն գիտցած քարին …: Շատ մեծ զգուշութեամբ վրան …կելով պատին վրայ բարձրացաւ եւ …ներ բարեկամուհիին որ իրեն հետե… … Միւս կողմը փողոցէն քիչ մը աւե… … բարձր եղող պարտէզը սահելով՝ … աղջիկները կեցան թեթեւ մը …փացող հորցած ծառերու տակ, ո… …նց զոյութիւնը աւելի կը զգային … թէ կը տեսնէին: Լուսնկնա Կրա… …չի ձեռքէն բռնած՝ Սիրանոյշ կը …էր դէպ առաջ կամաց կամաց եւ …զուշութեամբ, մէկ ձեռքովն ալ իր …ջը խարխափելով, որպէսզի ոտքը …նք մը հղարնէ յանկարծ:

Քանի մը վայրկեան վերջ որոնք ան… …Թուեցան անոնց, աղջիկները նեղ …ճամբու մը վրայ եկան որ, ինչպէս գի… …էր Սիրանոյշ, ուղղակի կը հանէր …ակը, ուր կը գտնուէին տունին յար… դանոցը, ամբարանոցը, մէկ խօսքով անտեսական շէնքը: Արագօրէն քայլե… րը հետեւեցան այդ ճամբուն, եւ չէն… քի մը անկիւնը ծռելով, որ յիշածին նայելով իբրեւ ախոռ կը ծառայէր ժա… մանակին, տեսան լոյսի շող մը: Բա… կին վրայէն մեղմիկ անցնելու միջն… ցին, որպէսզի լոյսը եկած պատուհա… նին ճեղքէն կարենան ներսը տեսնել, յանկարծ շուն մը հաչեց: Կ'իմանային նաեւ թէ ինչպէս միեւնոյն ատեն ի… րենց վրայ կը վազէր:

— Շո՛ւտ, եռեւս փակիր եւ կծկուէ, փսփսաց Սիրանոյշ, իր բարեկամուհի… ին շարժումն ալ պատուիրելով: Որով… հետեւ Անատօլուի շուները ընդհանրա… պէս չեն դպչիր ծունկի եկող կամ հո… ղին վրայ կծկուող մարդոց, բայց չխն… այնուհետեւ կեցողներուն դէմ կը կատղին զորս դու պատառելեր: Այդ շուները փորձով գիտեն որ գետինը քար կայ, որ կրնայ նետուիլ իրենց հոն կծկուո… ղի կողմէ, բայց չիտակ կեցող մար… դիկ չեն կրնար իսկոյն հասնիլ եւ քար բռնել նետելու համար:

Արդէն շատ մօտ եկած էր շունը եւ Սիրանոյշ իր ցուպը օդին մէջէն շա… չեցուց: Կենդանին կեցաւ եւ հաչեց աւելի բարձր եւ կերկերուն, յետոյ ժա… լռգին ստուերներով շրջանը ըրաւ եր… կու կծկուած աղջիկներուն, ոչ ուրիշ բանի մը համար, այլ խուսափելու համար օդին մէջ նետուած ցուպին հարուածէն եւ յետոյ յարձակելու հա… մար անոնց վրայ: Լոյսը մարեցաւ տունին մէջ: Մարդ մարդասանք ո… չինչ: Եւ միշտ կը կատղէր խոշոր հա… ջող շունը յարձակումի փափաքով եւ գիւահարի պէս կը շրջէր մութին մէջ կծկուող աղջիկներուն բոլորտի… քը, որոնք շունը հաչիւ կրնային տես… նել:

Աղջիկները կ'աշխատէին կամաց կա… մաց երթալ մօտենալ քանի մը մեթր միայն հեռու տունին պատին, բայց ա… նոնց ամենափոքր շարժումին վրայ գազանը կը կրկնապատկէր իր յարձա… կումները: Շրջակայքը ուրիշ շուներ ալ սկսան հաչել եւ անոնց ամէնուն ընկերները որոնք աւէր չունէին եւ վայ… րենացած էին, փողային կը զօրա… ցնէին այլանդակ նուագը: Վերջապէս սեւէ մէկը մէջէնդ պիտի ելլէր եւ եր… կու աղջիկներուն այս կողմէն վնաս մը առաջ պիտի չգար: Սիրանոյշ յան… կարծ ցատկեց եւ, որքան որ կրնար մութին մէջ առաջ երթալ, գարկաւ կենդանիին, միեւնոյն ատեն հայերէն լեզուով օգնութիւն աղաղակելով: Կ'երեւի, հարուածը տեղին իջաւ, ո… րովհետեւ շունը ետ գնաց եւ վայր… կեան մը դադրեցաւ հաչելը, բայց յանկարծ նորէն ցատկեց, երբ Սիրա… նոյշ դարձեալ կծկուեցաւ:

Միւս դամբռներուն հաչոցը ու ոռ… նոցը կրկնապատկուեցաւ: Միեւնոյն ատեն յանկարծ հայերէն ձայն մը լըս… ուեցաւ.

— Ո՞վ կայ հոն:

Սիրանոյշ նոյն լեզուով պատասխա… նեց.

— Հայ փախստական: Շունը ետ քաշեցէք:

Կերպարանք մը երեւցաւ մութէն դուրս եւ ծռեցաւ վար դէպի աղջիկ… ները:

— Ո՞վ էք դուք: Ո՞ւրկից կուգաք:

— Վերջը այդ մասին: Քաշեցէք շու… նը, որովհետեւ շունը միշտ հաչելով իրենց բոլորտիքը կը ցատկէր:

Կերպարանքը ձայնէն զատելով, այր մը, հրաման ըրաւ շունին որ հանգիստ կենայ, որ մռմռալով ու յամառ, սա… կայն մօտիկ ըրաւ: Աղջիկները ոտքի ե… լան:

— Ո՞վ էք դուք: Ի՞նչ կ'ուզէք,— նո… րէն կը հարցնէր նոյն դէմքը, առանց այլեւայլի, բայց առանց ալ ներս քաշ… ուելու:

— Թող որ ներս գանք: Արդէն բսի քեզի, մենք փախստական ենք:

Մարդը սեւէ պատասխան չտուաւ, եւ կեցաւ երկուքին առջեւը:

— Հոս կը բնակի սակայն Գրիգոր… եան էֆէնտին, Գարահիսարցի Մար… տիկին բարեկամը— ըսաւ Սիրանոյշ մեղմով:

— Ո՞ւրկից գիտես զուն ատիկա, եկաւ ձայնը նոյնքան մեղմ:

Շունը միշտ կը մռմռար, բայց իր անկիւնը գացած էր: Դուրսը կը հա… չէին միւսները:

— Եկո՛ւր, հոս չենք կրնար խօսիլ: Տուն երթանք,— խնդրեց դարձեալ Սիրանոյշ անծանօթէն:

Մարդը անհասկնալի բաներ մը քըթ… մնջեց, յետոյ դարձաւ տունին կող… մը: Աղջիկները անոր ետեւէն գացին: Բայց շունը նորէն սկսաւ իր կատաղի հաչոցը: Մարդուն ճիչը կրունկին մօտիկ կեցած, որ կարծես կարեւո… րութիւն չէր տար, իրենց ցուպերով շունը կ'արգիլէին եւ դրան երկու քայլ միայն մնացեր էր: Մարդը անյայտ ե… ղաւ մութին մէջ եւ Սիրանոյշ պարտա… ւորուեցաւ դուռը զոցել: Աղջիկները այսպէս կեցան վարը:

Քիչ մը վերջը մարդ մը եկաւ անոնց կողմը ելքի լապտերով մը: Աղջիկները կը գտնուէին բաւական խոշոր սենեակ մը, ուրկէց կարծես կարելի էր ամ… բողջ շէնքին մէջ երթալ:

Լապտերը վեր բռնելով եւ աղջիկնե… րուն դէմքը լուսաւորելով, խորունկ ձայն մը ըսաւ.

— Ո՞վ էք դուք:

Խօսողը, լոյսին դէմի պատին շու… քին տակ, յայտնի չէր թէ ո՛վ էր: Իր հագուստէն, որքան որ կը տեսնուէր, քիչ շատ հարուստ մարդ մը ըլլալ կը թուէր, որովհետեւ եւրոպական տա… բատ եւ կօշիկ կը կրէր:

Թարգմ. ՆՏԱՆ

(Շար.)

է որ կը ճարէ ելեկտրական հոսանքը, առանց ցնցումներ պատճառելու: Վերջին ժամանակներս, արեւմուտքի պահերուն, տակաւին կը տեսնուէր Թուրքիոյ հերոսը որ ամբողջովին սպիտակ հագուած, ման կուգար առանձին ե խոկուն, վերի կամրջակին վրայ: Այլ եւս չի տեսնուիր ան:

Ֆրանսացի բժիշկին յաջորդած են երկու գերմանացի մասնագէտներ:

Հրամանագիր Մարսէյլի նաւահանգիստին համար

Պ. Անաթոլ տը Մոնզի, հանրօգուտ շինութեանց նոր նախարարը, նկատելով որ Մարսէյլի նաւահանգստի բանուորները չեն պատասխաներ իր կոչին եւ տագնապը կ՚երկարաձգուի, հրամանագիր մը հրատարակեց, գործադրելի այսօր իսկ (կիրակի): Գործատէրերը հաւանեցան այս հրամանագրին, որ կը ճշդէ աշխատանքի եղանակները, ժամանակացոյցը եւն: Ցաւելուածական ժամերու եւ գիշերային աշխատանքի պայմաններն ալ սահմանուած են եւ պիտի գործադրուին համաձայն օրէնքին: Եթէ բանուորները նորէն չհամակերպին, կառավարութիւնը զինուորական գրաւման պիտի ենթարկէ Մարսէյլի նաւահանգիստը, զինուորներ եւ նաւաստիներ բանեցնելով:

Ծանր դէպք մը Եաֆայի մէջ

Ուրբաթ օր 18 հոգի մեռան եւ 40 հոգի վիրաւորուեցան Եաֆայի մէջ (Պաղեստին), երբ ռումբ մը պայթեցաւ քաղաքին կեդրոնը:

Առտուն կանուխ շուկան խճողուած էր բազմութեամբ եւ մասնաւորապէս արաբ գիւղացիներով, երբ ծածկուած ռումբ մը պայթեցաւ, ահռելի խուճապ մը ստեղծելով: Ոստիկանութիւնը չկրցաւ զսպել ամբոխի կատաղութիւնը: Արաբական սպառազէն խումբեր բռնեցին բոլոր փողոցները, աջ ու ձախ զարնելով, կրակի կամ աւարի տալով խանութները: Ցետոյ յարձակեցան պահականոցին եւ անգլիական զրահաւոր մը մանաճիւղին վրայ: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ կրակ բանալ: Կէսօրէն վերջը նոր ընդհարումներ եւ հրդեհներ պատահեցան, եւ խռովութիւնները տարածուեցան քաղաքէն դուրս: Հարկ եղաւ օգնական զօրք կանչել: Բոլոր խանութները փակուած են: Եաֆայի զինուորական ատեանը ցկեանս թիապարտութեան դատապարտեց 14 տարեկան Արաբ մը:

Հայաստանի բաժինը խորհրդային եւմտացոյցին մէջ

Ս. Միութեան գերագոյն խորհուրդի Բ. նստաշրջանին փակման առթիւ, հրատարակուեցաւ 1938ի ընդհանրական եւմտացոյցը, որ կը ներկայացնէ 132,657,993,000 ռուբլի մուտք, 131,137,993,000 ռուբլի ելք: Այս նախահաշիւին մէջ Հայաստանի բաժինն է երեք հարիւր 88 միլիոն, Վրաստանի բաժինը՝ մէկ միլիառ 67 միլիոն, Ազրբէջանի բաժինը՝ ինը հարիւր 115 միլիոն եւն:

ՔԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խնամակալին ի պատիւ սարքուած զօրահանդէսին մէջ, (Պերլին), որուն կը մասնակցէին 16,000 զինուորներ, 400 հրասայլեր, 700 ինքնաշարժներ, 750 ձիեր եւ 300 հեծելանիւներ, ցուցադրած էին խորհրդաւոր թնդանօթներ եւ ուրիշ ահարկու զէնքեր: Թնդանօթը որ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց օտար զինուորական կցորդներու մէջ, աննախընթաց կը համարուի եւ կրնայ զարնել քան մղոն հեռուէն? Ամբողջ զօրահանդէսը մեծ տպաւորութիւն գործեց իր արդիական եւ մանաւանդ մեքենաշարժ սպառազինութիւններով:

ՀՐԵԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ներխուժումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Զուիցերիոյ եւ Պելժիոյ մէջ: Զուիցերիա խիստ միջոցներ ձեռք առած է արդէն, իսկ պելժիական կառավարութիւնն ալ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ այսուհետեւ դուրս պիտի նետուին այն բոլոր օտարականները որ Պելճիքա կը մտնեն ապօրէն միջոցներով: Հրամանը գործադրելի է օգոստոս 25էն սկսեալ:

ՉԵԽԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ծանրակշիռ հանգամանք ստացած է, համաձայն վերջին լուրերու: Չեխերը օգնութիւն կը սպասեն Անգլիայէն, տրամադիր ըլլալով նոր զիջումներ կատարելու: Անգլիացի բարեխօսը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ չեխ վարչապետին եւ Գերմաններու պատուիրակին հետ: Գերմաններու առաջնորդը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ վտանգուած համարելով կուսակցութեան անդամները, կը յանձնարարէ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել: Ներքին նախարարութիւնը պատասխանեց թէ ինք պատրաստ է ապահովելու բարեկարգութիւնը: Գերմանական թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ ընթացքը, ի հարկին անխուսափելի գտնելով Գերմանիոյ միջամտութիւնը

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ԿՈՒՊՐԻՆ, ռուս գրագէտը, որ երկու տարի առաջ Ռուսաստան գացած էր, չդիմանալով հայրենիքի կարօտին, մեռաւ Լէնինկրատի մէջ: 68 տարեկան էր: Իր գործերէն հայերէնի թարգմանուած է «Մուլամիթ»ը, նախ «Ճակատամարտի մէջ, յետոյ իբրեւ գիրք: Ցառաջիկային կը խօսինք իր կեանքի եւ գործի մասին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան: Գեղատիպ հատոր մը, 200 օրինակը տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ թուղթի վրայ:

Գին 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 Ֆր. ըստ Երկրի): Դիմել միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Պերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

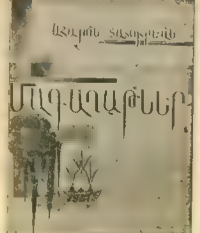

Փառատիպ հատոր մը. 300 էջ, 8 գունաւոր սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխները այս հոյակապ քերթողագիրքին.—

ՇԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ՔԵՀՕՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՕՁ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել Խմբագրութեան,

17, Rue Damesme, PARIS

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Երկուշաբթի, 29 Օգոստոս, ժամը 8.30ին 6 Avenue d'Italie սրճարանին վերնայարկը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՕՀԱՆԵԱՆ

ՆԻՒԹ՝ ԷՓՐԷՄ

(Իր դերը Պարսկական Յեղափոխութեան մէջ):

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները:

ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ...

Կրկին կը խնդրենք մեր գործակալներէն եւ բաժանորդներէն.—

1.— ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼ «ՇԷՔ ՓՈՍԹԱԼ»ՈՎ Թիւ 1678-63 (Տես թերթին ճակատը): Այս ձեւը նուէլի գործնական է եւ ԱԺԱՆ:

2.— Անոնք որ մեքենաբար սովորական «մանտա - փոստ» կը ղրկեն, ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ ՆՇԱՆԱԿԵՆ «ՇԷՔ - ՓՈՍԹԱԼ»ԻՆ ԹԻՒԸ: Աւելորդ է եւ յամառական չէ եղած:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

— —

1929 սեպտեմբերին հիմ դրուեցաւ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ հրատարակչականին, որուն նպատակն էր «հաւաքել եւ հրատարակութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրողներու երկերը»:

Ուրախ ենք յայտնելու, որ անցած տասը տարիներու ընթացքին, հակառակ տնտեսական անօրինակ տագնապին, կրցանք լոյս ընծայել տասը լաւագոյն հատորներ ծանօթ գրողներու:

Արդ, կը գտնուինք գործունէութեան նոր շրջանի մը սկիզբը: Նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն հրատարակութիւնը վերջացած չէ անշուշտ: Եւ սակայն մեր նոր կեանքը ունի նաեւ իր նոր պարտաւորութիւնները: Անցեալի անսպառ նիւթերու կողքին, արդէն կազմուած է Արտասահմանի նոր գրականութիւն մը, գրական բոլոր սեռերով: Հրատարակչական ուրիշ որ եւ է մարմին գոյութիւն չունի այդ նոր հոգը ստանձնելու համար: Նկատի ունենալով ուրեմն օրուան պահանջները, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչական մարմինը նպատակայարմար կը գտնէ ինքզինքը կոչել այսուհետեւ՝

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ իր գոյութեան տալով աւելի ընդարձակ եւ ընդհանուր իմաստ մը:

Առանց երբեք շեղելու իր հիմնական նպատակէն, կ՚ընդարձակէ իր գործունէութեան դաշտը, եւ կ՚առաջադրէ հրատարակել նաեւ երիտասարդ կամ տարէց, կենդանի հեղինակներուն գործերն ալ, պահանջին եւ կարելիութեան սահմանին մէջ:

Յաջորդ հատորը, իր մատենաշարին 11րդը, առաջին փորձն է այս ուղղութեամբ, որուն պիտի հետեւին ի հարկին ուրիշներ ալ, շնորհիւ ընթերցողներու բարոյական եւ նիւթական քաջալերութեան, ինչպէս մինչեւ հիմա:

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»

Մատենաշարին 11րդ. հատոր

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. հատոր, արտասահմանի գրողներ. տպագրուած շքեղ թուղթի վրայ եւ բազմաթիւ նկարներով: 232 էջերէ բաղկացած ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ մը, ուր քով քովի եկած են իրենց արձակներով ու քերթուածներով խումբ մը գրողներ:

Հատորը կ՚արժէ Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 25 Ֆր., միւս երկիրներ՝ 40 սէնթ:

Այժմէն կարելի է տալ ապսպրանքները միշտ կանխիկ՝ դիմելով կեդրոնական հասցէին.— **M. Barsamian, 121 Rue Marcadet. Paris (18e.)**:

Մասնաւոր զեղչ գրավաճառներուն եւ մեծաքանակ գնողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յովհաննէսեան եւ Թարաշեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որ անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սոր՝ ՀԱՃԻ ՄԱՌԻԱ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ այն բոլոր միութիւններուն եւ բարեկամներուն, որոնք գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին ամուսնոյս՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Այրի տիկ. Տէր Ստեփանեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Տ. Նահանգային Միութեան Սէնթ Էթիէն-Ցէն Շամոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Վարպետեանի (ծնողք), Գոհար Վարպետեանի (եղբայր) եւ բոլոր պարագաներուն, որոնք դժբախտութիւնն ունեցած են կորսնցնելու իրենց զաւակը, ԱԶՆԻՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆ, ծաղիկ հասակի մէջ (13 տարեկան):

ՄԱՐՍԷՅԼ-ՓՐԱՏՈՅԻ Մայր-Եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց միաբաններէն եւ Փարիզի սրբազնութեան Յառաջն. Փոխանորդ ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ այսօր, 28 Օգոստոս, Կիրակի. պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Մայր Եկեղեցիի մէջ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՍԵՒՐԸ

Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանին դպրոցական 1938—1939 տարեշրջանը կը սկսի Հոկտեմբեր 1էն:

Արձանագրութիւններու համար պէտք է դիմել վարժարանին գրասենեակը Օգոստոս 15էն սկսեալ Երկուշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 15էն 18ը, 26, Rue Troyon-Sèvres (S. et O.):

Տեսչութիւն

ԱԶԳԻ ԼՈՅՍ

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂԻՆ

Տէսինի Ժան Ժորէս պողոտային վրայ վարձու է կօշկակարի խանութ մը, (հին թէ նոր շինելու) իր ամբողջ կազմածներով:

Խանութը ունի բազմաթիւ եւ հին յաճախորդներ, մասնաւորապէս հողագործի համար:

Աւելի ընդարձակ գործ ընել փափաքողը կրնայ վարձել եւ քովնտի սրահը, որ կրնայ դիւրութեամբ խանութին միանալ:

Խանութը ունի իր ետին յարմար տեղ մը իբրեւ ննջարան:

Մատչելի վարձք եւ պայմաններ:

Դիմել՝ Սեպտեմբեր 15էն առաջ, ՅԱԿՈԲ ԳԱՐԱՅԵԱՆի, 9, Ave. Jean Jaurès:

ԳԱՅԵՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

[illegible]

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ **Cinema Alhambra**ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հաղորդակցութիւն՝ մէթրօ Maine d'Issyէն քանի քայլ հեռու

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 30ին

Տէրտէրեան եւ Սէթեան ընկերութիւն

Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեն

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«A QUI LA FAUTE» ԱՆՈՒՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ, կը պատկերացնէ 1915—1918ի հայկական սրնուերքը:

Յայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ

LA SULTANE DE GRENADE

Արաբական եւ սպանիական հին պատմութենէն

Ձեր տոմսերը գնեցէք նախապէս, խճողումի տեղի չտալու համար Իսի լէ Մուլինոյի հայկական սրճարաններէն եւ «Յառաջ» ճաշարան Գ. Աւետիսեանէն

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք

Կիշէն կը բացուի ժամը 8ին

Ժողովուրդի փափաքին համաձայն անգամ մը եւս պիտի ներկայացուին այս ժապաւէնները, յառաջիկայ Չորեքշաբթի, 31 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8 30ին

ԱԼՖՕՐՎԻԼ **CINEMA VICTOR HUGO**Ի ՄԷՋ

8 Rue Victor Hugo

Կիշէն կը բացուի ժամը 8ին:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

42, Rue des Petits Carreaux Փարիզ Mr Pierre Marchalի խանութը.

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Աղքատներու ձրի ժամադրութեամբ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9)

Մէթրօ Cadet et le Peleuer (Carrefour Chateaudun)

Համարիք գտնէք ԱՆԱՐԱՏ կարգով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը:

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով:

Ամէն տեսակ ձաշկերոյթներու, Թէյասեղաններու եւ շաւաքոյթներու կը տրամադրուի սրահ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու: Փափաքողները կրնան ղրկել իրենց գնած ապրանքները: Ունտերվուտ եւ Ռոյալ գրի մեքենաներ: Կը գնենք ու կը ծախենք օտար դրամներ: Կը ստանձնենք ապրանքներու embal-lage եւ ապահովագրութիւն: Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պակածներու:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Ընտրողական, անմրցելի, անփոփոխ

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի թորումով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ԾԱԽՈՒ Է ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉի խանութ մը շատ համեստ գինով, որ տարեկան 50—75000 ֆրանք հասոյթ կը բերէ ու տեղւոյն տարեկան վարձքն է 200 ֆրանք:

Դիմել Stephan Kalpakdjianի 37 ter Rue de l'Hay, Kremlin-Bicêtre (Seine)

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ կիներ գորգ նորոգելու համար: Դիմել Գ. Աշճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris (8e) մէթրօ St. Philippe du Roule. Tél. Balzac 28—96:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ, գլուխնիդ ցաւ կը պատճառէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան. խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյրը ու ախորժելի համը զմայլելի ծանօթ է

Dalakupeian 8 Rue Suffren, Marseille. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Tél. Dragon 70—69

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ — LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameume, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ 1938 — 30 AOUT 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3821

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ «ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ»Ն

«Զարմանալի» կոչեր էինք Աթէնքի «Վերածնունդ»ին խմբագրականը: Բուն բառը պիտի ըլլար վրդովիչ:

Արդարեւ, անկախ, «Հայաստանասէր» կամ հայրենասէր համարուած այդ լրագիրը «իրապաշտ» քաղաքականութիւն մը յանձնարարած ատեն, բա՛ռ չարտասաներ Հայկական Դատի մասին:

Թերթին ամբողջ տեսութիւնը հիմնուած է վերադարձի լուրի մը վրայ, որ երբեւ թէ մեզ կը դնէ «նոր իրականութեան մը առջեւ»:

Բացատրեցինք թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ այդ «իրականութիւն», — պարզապէս ենթադրութիւն կամ թիւրիմացութիւն: Քիչ մը աւելի բաց խօսելով, Թրքական թակարդ մը:

Ցահ մը ենթադրենք թէ լուրը ճիշդ է, եւ թէ՝ «Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները բարեկամական բարեխօսութիւններ բրած են Թրքական կառավարութեան մօտ, այս ցաւոտ հարցին կարգադրութեան ի նպաստ»:

Դարձեալ ամէն բան վերջացա՞ւ: «Աւետի՛ս, աւետի՛ս» աղաղակենք եւ ջո՞ւրը նետուինք, Թուրքիա վերադառնալու եւ «կլթուած» գիւղերը փրկելու համար: Մեր ամբողջ դատը՝ Թուրքիոյ հետ միայն վերադարձի եւ կալուածներու վերստացման խնդի՞ր է, — ենթադրելով որ էնկիւրէն այդպիսի մտադրութիւն ունեցած ըլլայ:

Այդպէ՛ս կը հետեւի Աթէնքի թերթին խմբագրականէն.

.— « Միայն սա ստոյգ է որ միջազգային սեղանի վրայ գրուած շատ մը անլոյծ հարցերուն առաջիններէն էր Թրքահայոց վերադարձի եւ կալուածներու վերստացման խնդիրը:

... Նոյնպէս տարակարծութիւն պէտք չէ ունենանք որ Հայերու վերադարձի եւ կալուածներու վերստացման հարցը մեզի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող հարց մըն է, որ պէտք է լուծուի »: (5 *օգոստոս: Այս մասը ստորագծուած է բնագրին մէջ*):

Եթէ այս հատուածին միացնենք խմբագրականին վերջին տողերը, որ կը յանձնարարէն հրաժարիլ «անիմաստ ու վնասակար վրէժի հոգեբանութենէն» և ձգտիլ «համերաշխ եւ բարի դրացնութեան նոր եւ իրապաշտ» քաղաքականութեան մը հիմը դնելու, պատկերը աւելի պերճիմաստ կը դառնայ:

Մանաւանդ որ, խմբագրականը կրկին կը յիշեցնէ, — «մեր շահերը (վերադարձի մասին) պէտք է պաշտպանուին, բայց միշտ բարեկամութեան եւ համերաշխ ոգիի իրապաշտ քաղաքականութեամբ»:

Ահա թէ ինչպէս Աթէնքէն արձակուած «աւետիս»ը կը սպառնայ տարագիր բազմութիւնները նետել ոչ միայն լքումի, այլեւ վտանգաւոր ճամբու մը վրայ:

Տասը-տասնըհինգ տարի առաջ ալ ունէինք ափ մը մարդիկ, որոնք ամբողջ Հայկական Դատը կը վերածէին երթեւեկի դիւրութեան եւ «լքեալ» գոյքերու վերստացման հարցի մը: Այն ատեն այսքան բաց չէին խօսեր. իսկ այժմ խրատներ կուտան:

Իսկ «Անկորնչելի՞»ն: Չէ՞ որ Թուրքիան ինք ալ կ'ուզէ տապանաքար մը եւս դնել մեր հիմնական պահանջներուն վրայ, Հայկական Դատը թաղել մի անգամ ընդմիշտ, զայն դարձնել անվերադարձելի, «վերադարձ»ի խայծեր հրապարակ նետելով, պարբերաբար: Այն ալ առանց յափշտակուած հարստութեանց վերադարձին:

Ուրեմն մե՞նք ալ մեղսակից դառնանք այդ հրէշային դաւադրութեան, «բարեկամութեան եւ համերաշխ ոգիի իրապաշտ քաղաքականութեամբ»:

Երբ դուն տրամադրութիւն կը յայտնես «հաշտ եւ համերաշխ» [illegible]ելու վերադարձի եւ կալուածներու վերստացման համար, [illegible] կրնա՞ս խօսիլ քաղաքական պահանջներու մասին.

Երբ մինչեւ հող կ'իջնես — վերադարձ եւ կալուած — այլ եւ ի՛նչ համարձակութեամբ կրնաս արծարծել բուն Դատը, — ափ մը հող, մեր հայրենի ժառանգութենէն, որ մինչեւ այսօր ալ կը մնայ աւերակ եւ ամայի:

Տեսէք, էնկիւրէն «եղբայր եւ ցեղակից» հռչակել կուտայ մեզ, իր պաշտօնական մամուլին բերնով, բայց ոչ իսկ Ալէքսանտրէթի շրջանին ինքնավարութեան հանդուրժեց, ամէնէն առաջ Հայերու գլխուն զարնելով:

Եթէ «եղբայր ենք եւ ցեղակից» եւ «հզօր Թուրքիան Հայերու բարեկամութեան կ'սպասէ»ի, ինչո՞ւ գոնէ Ամանոսի շրջանը չի յատկացներ քանի մը հարիւր հազար տարագիրներու տեղաւորման, մասնաւոր ինքնավարութեամբ եւ միջազգային հովանաւորութեամբ...

Հարցումն անգամ հեգնութիւն մըն է, երբ գիտենք որ անդին, Պոլսոյ մէջ, ամէն օր դիւային դաւեր կ'որոճան, նորանոր օրէնքներ եւ հրահանգներ կը մշակեն, վերջնապէս փոշիացնելու համար ոչ-Թուրք եւ մանաւանդ հայ հասարակութիւնը, հակառակ գետնամած հաւատարմութեան բոլոր ցոյցերուն:

Ոչ, պարոններ, ո՛չ: Դուք իրաւունք չունիք լղրճելու մեր Դատը, փերեզակի հոգեբանութիւնը չփոթելով առողջ եւ իրատես քաղաքականութեան հետ:

Ձեր ճամբան պարզապէս կը ծառայէ ջուր հոսեցնելու Թրքական ջրաղացը, որ չափէն աւելի բանուկ է այս միջոցին, եւ պէտք ալ չունի ձեր աջակցութեան:

Թող ամբողջ աշխարհ եւ ամէնէն առաջ Թուրքիան իմանայ թէ՝ հայ ժողովուրդը համերաշխ է եւ անհաշտ՝ գէթ այս հարցին մէջ, առանց դաւանական, կուսակցական եւ հատուածական խտրութեան: Միակամ եւ անվհատ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ 40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Խորհրդարանի խմբակցութեանց առաջարկը

Նախարարական Խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, երկուշաբթի, քննելու համար յաւելուածական աշխատանքի խնդիրը, որ փոթորիկ յարոյց ամբողջ մէկ շաբաթ. Այսօր ալ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին, խմբագրելու համար անհրաժեշտ հրամանագիրները:

Շաբաթ օր, վարչապետը իր առաջադրութեանց մասին լուսաբանութիւններ հաղորդեց Խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեան պատուիրակութեան, անգամ մը եւս շեշտելով թէ ինք երբեք նպատակ չէ ունեցած խախտելու 40 ժամուան օրէնքը: Այս առթիւ, պ. Տալատիէ յայտնեց թէ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրէ Խորհրդարանը, յարմար ժամու մը: Կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ այս նիստը, քուէարկել տալու համար աշխատանքի ժամերու երկարաձգման հրամանագիրը, քանի որ լրացած է հրամանագիր-օրէնքներ հրատարակելու պայմանաժամը: Վարչապետ նախապէս կը մտածէր Խորհրդարանը նիստի չհրաւիրել Նոյեմբերէն առաջ, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը. բայց հիմա կը կարծուի թէ վերաբացումը պիտի կատարուի Հոկտեմբերին:

Այս լուսաբանութեանց ընթացքին, վարչապետը գիտել տուաւ ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակներուն.

— «Եթէ ես ուզէի խորտակել, 40 ժամուան օրէնքը, բացէ ի բաց կ'ըսէի իմ ճառիս մէջ: Այդպէս չըսի, որովհետեւ այդ բանը անցած չէ իմ մտքէս: Իմ ըսածս շատ պարզ է,— փոփոխել 40 ժամուան օրէնքը, ընդառաջ երթալու համար ազգային պաշտպանութեան եւ տնտեսութեան պահանջներուն»:

Վարչապետը յայտարարեց նաեւ թէ երբեք միտք ունեցած չէ խախտելու ժեծամասնութիւնը: Եւ նորէն յիշեցուց տնտեսական եւ ելմտական կացութեան ծանրութիւնը: Անհրաժեշտ է 40 ժամէն աւելի բանեցնել գործարանները, ոչ միայն արտադրութիւնը աւելցնելու, այլ եւ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: «Հասած է ժամը որ երեւան հանենք մեր դժուարութիւնները, որպէսզի երկիրը տեսնէ զանոնք եւ ըմբռնէ իրականութիւնը»:

Պատուիրակները բոլորն ալ գոհ չմնացին պ. Տալատիէի յայտարարութիւններէն: Բաւական սաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, պատուիրակութեան մասնաւոր ժողովին մէջ: Երկու անգամ ընդհատուեցաւ նիստը, միջին բանաձեւ մը գտնելու համար: Արմատական ներկայացուցիչը ուզեց կուսակցութեան նախագահին (Տալատիէի) կարծիքը առնել, մշակուած բանաձեւի մասին, բայց կարելի չեղաւ: Ի վերջոյ բանաձեւը քուէարկուեցաւ, բայց արմատականները վերապահութիւն յայտնեցին կարգ մը կէտերու մասին: Այսպէս, բանաձեւը հաստատելով ժողովրդական ճակատին չարունակութիւնը, կը յայտարարէ թէ տարբերութիւն չկայ ձախակողմեան պատուիրակութեան եւ վարչապետին միջեւ, արտադրութեանց յաւելման մասին: «Գործատէրերը եւ բանուորները պէտք է հաւասարապէս աջակցին հանրային հարստութեանց եւ ազգային պաշտպանութեան միջոցներու աճման, օրէնքի սահմանին մէջ: Եթէ 40 ժամուան օրէնքը պէտք է երկարաձգուի, շեղումները եւ պատշաճեցումները կրնան կատարուիլ ամէն անգամ որ արտադրութեան անհրաժեշտութիւնները այդպէս պահանջեն, համաձայն չահակից գործատիրական եւ բանուորական կազմակերպութեանց համախորհուրդ գործակցութեան»:

Արմատականները վերապահ գիրք մը բռնեցին այս վերջին կէտերու մասին, որ չի համապատասխաներ պ. Տալատիէի ճառին բովանդակութեան: Ուրեմն համաձայնութիւնը ամբողջական չէ եւ շատ բան կախում ունի Նախարարական Խորհուրդի վերջնական որոշումներէն:

⁂ Ձախակողմեան հոսանքները եւ մասնաւորապէս բոլշեւիկները կը շարունակեն հրապարակային ժողովներ սարքել եւ թափօրներ կազմել, պաշտպանելու համար 40 ժամուան օրէնքը:

Մարսէյլի տագնապը պիտի լուծուի՞

Նախարարական հրամանագրին վրայ, Մարսէյլի նաւահանգիստի բանուորները մասամբ աշխատեցան կիրակի օր, բայց մերժեցին պարպել նաւերու բեռները: Բանուորները ժողով գումարեցին երէկ, վերջնապէս ճշդելու համար իրենց դիրքը: Երէկ առտու պատուիրակութիւն մը հասաւ Փարիզ, բանակցելու համար հանրօգուտ շինութեանց նախարարին հետ: Կը կարծուի թէ տագնապը պիտի լուծուի քանի մը օրէն:

---

47 ՀՐԵԱՆԵՐ Ժանզուած, անգործածելի նաւու մը մէջ կ'ապրին ժամանակէ մը ի վեր, Դանուբի վրայ, իրենց առջեւ փակուած ըլլալով բոլոր դուռները: Նախապէս 57 էին, յետոյ իջան 56ի, 55ի, 47ի: Գաղթականները պէտք է փնտռել գետին ալիքներուն մէջ: Ապրիլ 15 - 16ին էր որ այս խաղաղականները Աւստրիայէն հեռացան, Չեխոսլովաքիա կամ Հունգարիա մտնելու համար, բայց մերժուեցան: Ի վերջոյ այս փլփլկած նաւն ապաստանեցան, իրարու վրայ դիզուելով: Բայց այս ալ հակօրինական համարուած ըլլալով, 47 խեղճերը հրաման ստացած են հեռանալ մինչեւ սեպտ. 1, այլապէս պարաններ պիտի քակուին եւ նաւը գետին հոսանքներուն պիտի յանձնուի:

ՄԻԹ ՆՈՐ ՁԱՀԵՐ ունեցաւ Ֆրանսայի զինուորական օդատորմիղը, շաբաթ օր: Երկու ռազմական օդանաւեր զինեպային մարզանքներ կատարած ատեն, վար իյնալով ջախջախուեցան իրարու խառնէ, Ֆօ-Ֆօն-Լօնի զինուորական կեդրոնին մէջ: Ութ օդաչուները անխայան: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մէկ ամսուան ընթացքին 26 սպաներ եւ զինուորներ կորսուած են այսպէս, ինչ որ աննախընթաց է Ֆրանսական օդատորմիղին համար:

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԶՕՐՍ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ռազմափորձի մը ատեն վերադառնալու հրաման ստացած ըլլալով, ճամբան զարնուեցան լերան մը ժայռերուն, եւ ջախջախուեցան: Օդաչուներէն վեցը մեռան, երկուքն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պատերազմէն առաջ աւելի դիւրին կը հասկնային այս բառը, քան այսօր:

Կը նշանակէ՝ վերադարձում դպրոցական տարեշրջանի:

Արեւելեան գաղութներուն մէջ բոլորն ալ գիտեն անոր իմաստը, քանի որ ունին ամբողջ ցանց մը դպրոցներու, կանոնական եւ տեւական:

Բառը ենթադիտէ կը մտցուի մեր ապրած միջավայրին մէջ, ուր եղածչեղած շաբաթական դասաւանդութիւններ և ափ մը ծաղկոցներ ունինք:

Մօտ է մեր շրջանին ալ «վերամուտ»ը: Բայց ես բառը կը գործածեմ բոլորովին տարբեր իմաստով մը:

Նորէն ըսել կ'ուզեմ թէ արձակուրդը վերջացած է, հետեւաբար...

Միայն թէ, խօսքս դպրոցական «վացանս»ի մասին չէ, այլ միւսին, այն որ կը կոչուի վճարովի արձակուրդ, 1936էն ի վեր:

Արդ, արձակուրդը վերջանալու վրայ է, սիրելի ընկերներ եւ քաղաքացիներ, այլ մանաւանդ ցառաջականներ:

Գոհ եւ կազդուրուած, այժմ բոլորդ ալ նոր եռանդով փարած էք աշխատանքի, անհատական թէ հանրային:

Վաղը-միւս օր իրարու պիտի յաջորդեն, իրար պիտի հրմշտկեն հանդէսներն ու ներկայացումները, երեկոյթներն եւ ցերեկոյթները, ճաշկերոյթներն ու երգահանդէսները, երգերն ու արտասանութիւնները:

Եւ պիտի հասնին դէզ դէզ թղթակցութիւններ, երբեմն երկու օրէն, իսկ ընդհանրապէս 8—10—12 օրէն...

Օգտուելով առիթէն, կ'ուզէի շարք մը... հովուական թուղթեր ուղղել, առ որ անկ է:

ԹՈՒՂԹ ԱՌԱՋԻՆ

Աշխատեցէք նորութիւններ մտցնել ձեր սարքած հանդէսներուն մէջ:

Թատերախաղեր, արտասանութեան կտորներ, երգեր կան որ այլեւս պատմութեան անցած են: (*Կոռնակ, Զարկ նալիկաս էն*, Թողուանելէք 08 հազար եւ ուրիշ թերթեր), պիտի գտնէք շատ յարմար կտորներ՝ արտասանութեան համար:

Որեւէ արտասանութիւն կատարած ատեն, պայման չէ որ կտորը գոց ընէք վերէն վար, երբ երկար է, եւ մանաւանդ երբ դժուարութիւն կը քաշէք հարազատօրէն արտայայտելու: Կը բաւէ ընտրել ամէնէն յատկանշական հատուածը եւ արտասանել. (օրինակ՝ Ահարոնեանի «Ցարզանք քեզ»ը):

Արտասանութեան ատեն զգուշացէք պատմ շարժուձեւերէ,— ոտքերը գետին զարնել, պտտըտ-կանչել, դէմքը ծամածռել եւն: Մի մոռնաք որ արտասանելն ալ յատկութիւն մ'ու վարժութիւն կը պահանջէ:

ՎԱՀԷ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ՉԵԽԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ նախարարին ազդարարութիւնները

Կարելի է ըսել թէ այս շաբաթը վճռական շրջան մը պիտի ըլլայ չեխական տագնապին համար:

Անգլիոյ ելմտական նախարարին եւ նախկին նախարար Չըրչիլի ազդարարութիւններէն վերջը, լորտ Րընսիմէն, անգլիացի բարեխօսը, երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հէնլայնի հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, ինչպէս եղաւ առաջին անգամ: Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ, յետոյ Գերմաններու առաջնորդը խորհրդակցեցաւ անգլիական պատուիրակութեան այն անդամին հետ որ անցեալ շաբթու Լոնտոն գացած էր օդանաւով, տեղեկութիւններ հաղորդելու եւ հրահանգներ ստանալու համար:

Թերթերը չեն կրցած տեղեկութիւններ քաղել այս տեսակցութեանց մասին, բայց Հէնլայնի փոխանորդին ճառը, որ արտասանուեցաւ անմիջապէս վերջը, բաւական կը լուսաբանէ կացութիւնը: Փոխանորդը, պ. Ֆրանք, յայտարարեց 4000 Գերմաններու առջեւ.

— «Բոլորդ ալ գիտէք որ կը մտենանք վճռական պայքարին եւ թէ այս պայքարին մէջ կարեւոր դեր մը պիտի կատարէ Քոնրատ Հէնլայն, մարդանքի ստուերին, զոր ատեն մը կը ծաղրէին Չեխերը: Ցաւաջիկայ օրերը պիտի անցնին խօսակցութիւններով: Մենք յայտարարած ենք մեր իրաւունքները, մեր գերմանական իրաւունքները որոնք մեզի տրուած են Աստուծմէ: Ոչ մէկը կրնայ մեր ձեռքէն առնել զանոնք: Մենք թիզ մը անգամ պիտի չզիջինք: Մենք մեր ճամբան պիտի երթանք, ինչ որ ալ պատահի»:

Լորտ Րընսիմէն եւ Քոնրատ Հէնլայն երրորդ տեսակցութիւն մը պիտի ունենան այս շաբթուան ընթացքին: Չեխական կառավարութեան գլխաւոր մտահոգութիւնը այն է որ Գերմանիոյ վերջնական դիրքը միշտ անծանօթ կը մնայ: Փրակայի մէջ անձկութեամբ կը սպասեն Նիւրընպէրկի կուսակցական ժողովին, որ կրնայ վճռական որոշումներ տալ, եթէ մինչեւ այն ատեն համաձայնութիւն գոյացած չըլլայ: Կ'ըսուի թէ այս շաբթու կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը, պ. Պէնէշ:

⁂ Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը երէկ խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Պերլինի բրիտանական դեսպանին հետ: Անգլիական կառավարութիւնը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է չեխական հարցին վրայ, մանաւանդ այս շաբթու: Սըր Ճօն Սայմըն, ելմտական նախարարը, որուն ճառին կը սպասուէր մեծ անհամբերութեամբ, պարզապէս կրկնեց պ. Չէմպըրլէնի մարտ 24ի ազդարարութիւնները, հաստատելով թէ Անգլիա չի կրնար անտարբեր մնալ չեխական տագնապին հանդէպ: Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.

— «Ես կը մերժեմ այն տեսակէտը թէ պատերազմը անխուսափելի է: Ընդհակառակն, ես կը կարծեմ որ եթէ բոլոր ազգերը իրենց գիրազդին ճիգը փորձեն, վերցնելու համար պատերազմի պատճառները եւ ուղղամտութեամբ հարթելու դժուարութիւնները, պատերազմը երբեք անխուսափելի չէ: Մենք համոզուած ենք թէ կարելի չէ ճշմարիտ լուծումներ գտնել բռնի միջոցներով: Ընդհարումի մը սկզբնաւորութիւնը շատ կը նմանի հրդեհի մը սկզբնաւորութեան: Տագած ատեն կրնայ սահմանափակուիլ. բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ, ո՛րքան պիտի ծաւալի կամ ո՛րքան աւեր պիտի պատճառէ կամ քանի՛ հոգի օգնութեան պիտի կանչուին, զայն մարելու համար: Չեխոսլովաքիոյ պարագային, Անգլիոյ դիրքը լիովին եւ ճշտօրէն սահմանուած է պ. Չէմպըրլէնի մարտ 24ի ճառով: Այդ յայտարարութիւնը կը պահէ իր ուժը: Մենք համոզուած ենք թէ բոլոր կողմերու բարեացակամութեամբ կարելի պիտի ըլլայ արդար լուծում մը գտնել: Չեխական այս խնդիրը կրնայ շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ Եւրոպայի ապագային համար»

Նախկին նախարար պ. Ուինսթըն Չըրչիլ ալ իր ճառին մէջ ուղղակի կոչ մը ուղղեց Հիթլէրի, ազդարարելով թէ պիտի փճացնէ իր գլուխ հանած գործ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԼԵՆԻՆԻ՞ԶՄ ԹԷ ՆԵՕ-ՄԱՀՄԵՏԱՆԻԶՄ

ԽՄԲ.— Առաջին նամակն է այս ինչակեան վաստակաւոր գործիչին՝ գրուած «Յառաջ»ի համար.—

«Յառաջ»ի թուերից մէկում Գ. Վահէն յիշելով «Հայրենիք» ամսագրի Ապրիլ ամսուայ համարում տպած իմ «Յիշողութիւններ»ի մասին՝ ի միջի այլոց ասում է, որ ես բոլշեւիզմը համեմատել եմ մահմետականութեան հետ եւ կոչել եմ աւելի բռնակալական քան մահմետականութիւնը։

Ճիշդ է, որ հայ մամուլում բոլշեւիզմը մահմետականութիւն կոչող եւ նրա հետ համեմատելով նրանից աւելի բռնակալական համարող օրագրողը ես եմ եղել եւ իմ այդ գրուածները տեղ են գտել «Նոր Երկիր»ի սիւնակներում։ Սակայն պարտականութիւն եմ համարում «Յառաջ»ի ընթերցողներին յայտնելու, որ ինձանից առաջ մի ուրիշը, Իրանի կայսերական պալատի նախկին նախարարը՝ Սարդար Մուազզամ Թէյմուրթաշը, իր Գիլանում 1919 թւին զինուորական-նահանգապետ եղած ժամանակ բոլշեւիզմը կոչել է Նէօ-Մահմէտանիզմ (Նոր Մահմէտականութիւն) կամ Լէնինիզմ

Մի օր նրան էի դիմել (1919 թւին) խնդրելու, որ թոյլ տայ ինձ պարսկերէն լեզուով դասախօսել «Ընկերվարութիւն եւ բոլշեւիզմ» նիւթի մասին։ Նա անմիջապէս յայտնեց, որ չի թոյլատրելու ինձ նոյն նիւթի մասին դասախօսել, բայց եւ խնդրեց, որ իրեն ասեմ, թէ ի՞նչ պիտի լինի իմ նիւթի բովանդակութիւնը, եւ ընկերվարութիւն եւ բոլշեւիզմ հասկացողութիւնները ինչպէ՞ս իրար պիտի միացնեմ, կամ իրարից պիտի զանազանեմ եւ եւ բոլշեւիզմը ի՞նչ ձեւով եմ ըմբռնում։ Նա պարզ է, որ գիտէր, թէ ընկերվարութեան մասին ինչպէս պիտի արտայայտուեմ ես, որ ճանաչած էր իբրեւ մարքսեան։

Իմ բացատրութիւնը այստեղ երկարօրէն տալ իմ նիւթից դուրս է, մանաւանդ որ ամբողջ 10-12 տարի «Նոր Երկիր»ի մէջ իմ տեսակէտները պարզել եմ։ Միայն այսքանը ասեմ, որ նկատեցի, թէ բոլշեւիզմը իմ ունկնդիրներին պիտի ներկայացնէի իբրեւ մարքսիզմի մի հերձուածը։

Սարդար Մուազզամը ինձ ընդհատեց եւ ասաց.

—Իմ կարծիքով բոլշեւիզմի եւ մարքսիզմի մէջ ոչ մի կապ չկայ, հետեւաբար բոլշեւիզմը չի կարող մարքսիզմի հերձուածը լինել, աւելի շուտ կարելի է բոլշեւիզմը Նէօ-Մահմէտականութիւն կոչել։

Նա յայտնեց, որ վերջին երկու տարում Մարքսի տեսութիւնները կրկին եւ մանրամասն ուսումնասիրել է եւ «Կապիտալ»ը միշտ գտնւում է իր սեղանի վրայ ու ազատ ժամերին կրկին ու կրկին կարդում է թէ Մարքսի եւ թէ Լենինի գրածներն ու ասածները եւ ինչքան ուսումնասիրում է Մարքսը, այնքան աւելի է համոզւում, որ նրա եւ նրա աշակերտ Լենինի ասածների մէջ նմանութիւնը շատ քիչ է։ Իմ խօսակիցը բարձրագոյն կրթութիւնը ստացել էր Ռուսաստանում, ուր ստացել է եւ միջնակարգ կրթութիւն։

— Նախ՝ ասեմ ձեզ այն տարբերութիւնները, որ կան վարպետի եւ աշակերտի ասածների մէջ, ապա ասեմ ձեզ այն նմանութիւնները, որ կան Մահմետականութեան եւ Լենինի վարդապետութեան մէջ, ասաց Գիլանի զինուորական - նահանգապետը եւ ընկնեց թեյէ.

— Մարքսը գտնում է, որ կապիտալը պիտի կեդրոնանայ որեւէ երկրում այնքան եւ այնպէս, որ այդ երկրի ազգաբնակչութեան բացարձակ մեծամասնութիւնը սեփականազրկուի եւ ունեւորների թիւը գերազանցապէս նըւազի. ահա այդ դէպքում է, որ ընչազուրկները (պրոլետարիատը) իրենց դասակարգային կուսակցութեան մէջ կազմակերպուած եւ տարրերի ընթացքում քաղաքականապէս զարգացած, պիտի սկսեն ընկերային յեղափոխութեան եւ նրանց պիտի յաջողւի հաւանօրէն տապալել դրամատէրերի տիրապետութիւնը, իշխանութիւնը խլել նրանց ձեռից եւ հաստատել ընկերվարական կարգեր եւ այդ բոլորը կարելի պիտի լինի կատարել գերազանցապէս դրամատիրական մի երկրում եւ լաւ կազմակերպուած բանուորական-պրոլետարական մի կուսակցութեան առաջնորդութեամբ։ Լենինը իր գործին ձեռնարկեց յետ ընկած մի երկրում, ուր մանաւոր սեփականութիւնների թիւը անհամեմատ աւելի շատ է քան պրոլետարիատի, որ ազգաբնակչութեան մէկ տոկոսն է կազմում եւ որ չունի իր քաղաքական լաւ կազմակերպուած կուսակցութիւնը։ Նա (Լենինը) իր յեղափոխութիւնը անում է ո՛չ թէ յենլով կազմակերպուած ընչազուրկների վրայ կամ նրանց աջակցութեամբ, այլ հիմնուած արդէն լումպէնպրոլետարացած գիւղացիների, մանր սեփականատէրերի, մասամբ եւ՛ բանուորների վրայ, որոնք պատերազմի չորս տարիներում կտրուած են աշխատանքից եւ աշխատանքի բնդունակութիւնից եւ որոնց մէջ զարգացած են թալանելու եւ սպանելու բնազդները, հետեւաբար եւ՛ խառնակութիւններ անելու արմատ գրութիւնները։ Նրա հետ չեն գնում կործարանների եւ հանքերի հետ կապուած բանուորները, որոնք գնում են փոքրամասնականների (մենշեւիկների) հետ։ Եթէ Լենինը յաջողութիւն ունենայ, ընկերային յեղափոխութիւնը չէ, որ պիտի յաղթի, այլ մանր քաղքենիները, ազգայնական մի շարժում է, որ պիտի յաղթի շնորհիւ Լենինի յաջողութեան լումպէնպրոլետարացած գիւղացին նրա հետ է գնում ձրի հող ստանալու եւ առանց աշխատանքի ապրելու յոյսով։ Մանր քաղքենին նրա հետ է գնում դրամատէրերին թալանելու յոյսով։ Այն սակաւաթիւ բանուորները, որ գնում են նրա հետ, մի օր զարձեալ զրկուած պիտի լինեն, մինչ նրանցից մի քանիսն են, ճարպիկները ու շարլատանները, որոնք իշխանութեան պիտի հասնեն հաւանօրէն իրենց ընկերներին աւելի վատթար ձեւով կողոպտելու ու հալածելու համար, քան արել են ցարական պաշտօնեաները եւ դրամատէրերի գործակալները։

Կարլ Մարքսը գիւղացիներին եւ մանր քաղքենիներին, որոնց թւում եւ՛ իրենց սեփական արհեստանոցները ունեցող արհեստաւորին համարում է հակայեղափոխական եւ պահպանողական տարրեր, որոնք անպայման դէմ են լինելու ընկերային յեղափոխութեան, քանի որ ընկերային յեղափոխութեան նպատակն է մասնաւոր սեփականութեան վերջ տալ, իսկ գիւղացիներն ու մանր սեփականատէրերը ամենից շատ կողմնակից են սեփականութեան գաղափարին ու էութեան։ Լենինը իր կատարած յեղափոխութեան մէջ ամենից շատ յենած է այս տարրերի վրայ, եւ ամէն օր գիւղացիութիւնն է չոյում։

Կարլ Մարքսը ընկերային յեղափոխութիւնը համարում է կազմակերպուած պրոլետարիատի կատարելիք գործ։ Կազմակերպուած պրոլետարիատն է, որ պիտի ազատի ո՛չ միայն իրեն, այլ եւ՛ բոլոր չհագործող դասակարգերը, վերջ պիտի դնի դրամատէրերի տիրապետութեան, պիտի հաստատի իր դիկտատուրան՝ տապալելու համար հին կարգերը եւ չթողնելու, որ նրանք կրկին հաստատուին։ Լենինը դրամատիրութեան դէմ իր մղած պայքարի մէջ դիմում է մահմեդականութեան եւ մահմեդականների օգնութեան, որոնց մէջ կան բացարձակ միապետներ, բարձր հոգեւորականներ, մեծ ու փոքր կալուածատէրեր, մեծ ու փոքր դրամատէրեր, հօտեր, առուտուրներ, հողատէր եւ հողազուրկ գիւղացիներ եւ գրեթէ չկան բանուորներ կամ պրոլետարներ, մինչդեռ այս վերջինները, ըստ Մարքսի, ներկայանում են միակ ընդունակ եւ բնական ուժերը դրամատիրութիւնը տապալելու համար։ Մահմեդական աշխարհը ղըրկուած է այդ տարրից։ Բացի այդ մահմեդական աշխարհը աւելի յետամնացած է քան քրիստոնեայ աշխարհը եւ շատ աւելի յետադիմական քան քրիստոնեայ աշխարհի ամենայառաջադէմ երկիրները, ինչպէս՝ Անգլիան, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները եւ Ֆրանսան։ Ընկերվարական կարգերն էլ, ըստ Մարքսի, աւելի կարգացած, աւելի առաջադէմ, աւելի քաղաքակրթուած կարգերն են։ Լենինը այդ աւելի զարգացած, աւելի առաջադէմ, աւելի քաղաքակրթուած կարգերին ուզում է հասնել յետադէմ տարրերի վրայ յենած եւ կուռելով սարրկանութեան ամենայառաջադէմ տարրերի հետ։ Նա կրօնով իրար միացած ժողովուրդներին դէմ է գնում քաղաքակրթութեամբ իրար միացած ժողովուրդներ։ Բնական է, որ եթէ մահմեդականութիւնը յաղթի, քաղաքակրթութիւնը մի քանի հարիւր տարի յետ կը գնայ։ Նոյնն է եւ՛ Լենինի պարագան. եթէ Լենինը յաղթի, մարդկութիւնը կը յետադիմէ մի քանի հարիւր տարի. ի հարկէ, եթէ յաղթէ այն լայն չափերով, ինչ չափերով ինքը եւ իր ընկերները ուզում են։ Լենինը մարդկութիւնը տանում է դէպի նախնական կոմմունա, նախնական համայնք, որի հետ կապուած է ստրկութիւնը, եւ կոմմունային պիտի յաջորդի բացարձակապետութիւնը՝ թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական մարզերում։

— Դեռ շատ բաներ կարող եմ ասել Մարքսի եւ Լենինի ասածների մէջ գոյութիւն ունեցող հակասութիւնների մասին, շարունակեց իր խօսքը Սարդար Մուազզամը, բայց սրանք բաւական են. մի ուրիշ անգամ, երբ առիթը ներկայանայ, էլի կը խօսենք այս մասին։ Հիմա յիշեմ Լենինի վարդապետութեան նմանութիւնները մահմեդականութեան հետ։

Եւ նա սկսեց թւել.

— Ազգային խորութիւն ո՛չ Լենինն է գնում, ո՛չ մահմեդականութիւնը։ «Մահմեդականը մահմեդական է, ոչ-մահմեդականը քաֆիր (գեավուր), Աստուծոյ թշնամի, մահմեդականութեան թշնամի», այսպէս է ասում մահմեդականութիւնը։ «Բոլշեւիկը բոլշեւիկ է, ոչ բոլշեւիկը հակայեղափոխական է, բոլշեւիզմի թշնամի է», այսպէս է ասում Լենինը։

Մահմեդական կրօնի հիմնադիրը իր կրօնը տարածեց բռնութեամբ, զէնքի ուժով, անխնայ ոչնչացնելով հակառակորդները, անձնատուր եղողները էլ մահմեդականացնելով կամ հակառակ պարագային ստրկացնելով։ Նոյնն է անում Լենինը։ Նա անխնայ ոչնչացնում է ոչ-բոլշեւիկներին, անձնատուր եղողները եթէ բոլշեւիկ են դառնում, որոշ իրաւունքներ են ստանում, հակառակ պարագային ստրկանում են, ամէն բոլոր իրենց զոյութիւնը կորցնելու վտանգին ենթարկւած։

Մահմեդականութիւնը ստեղծեց Բէյթ օլ-մալը, հասարակական սեփականութիւնը, աւելի ճիշտ, սեփականութեան ազգայնացումը։ Բոլոր հարստութիւնները հաւաքւում էին մի տեղ, որտեղից էլ տրւում էին ամէն մէկին հաւասար։ Նոյն է Լենինի ստեղծած ռազմական համայնավարութիւնը։ Մահմեդականութիւնը ունեցաւ իր արդար բաժանարարը հանրային հարստութեան յանձին Ալիի։ Հազիւ թէ բոլշեւիզմը կարողանայ Ալիի նման արդար եւ մաքուր մարդ ճարել հանրային հարստութիւնը խղճմտօրէն կառավարելու եւ հաւասար բաժանելու։ Ինչպէս Մահմէտի ստեղծած Բէյթ-օլ-մալը երկար կեանք չունեցաւ, այնպէս էլ Լենինի ստեղծած հասարակական սեփականատիրութիւնը, հարստութեան պետականացումը երկար կեանք չի ունենալու։

Մահմեդականութեան մարգարէի անձը սուրբ է, անձեռնմխելի. ինքը մարգարէն անսխալական է, որովհետեւ առաքեալ է Աստուծոյ եւ հիմնադիր է նոր կրօնի։ Բոլշեւիզմի մարգարէն, Լենինը, նոյնպէս անսխալական է, նա էլ նոր կրօն է հիմնում, նա էլ առաքեալ է, նրա անձն էլ անձեռնմխելի է։

Մահմեդականութիւնը բազմակնութիւնը սրբագործեց. նրա մի քանի աղանդներն էլ ժամանակաւոր, մի տարի, մի ամիս, մի շաբաթ, մի օր, նոյնիսկ մի ժամ տեւող ամուսնութիւնը սրբագործեցին։ Լենինը ո՛չ միայն բազմակնութիւնը սրբագործեց, ինչպէս արել է առհասարակ մահմետականութիւնը, այլ եւ սրբագործել է մի տարի, մի ամիս, մի շաբաթ, մի օր, նոյնիսկ մի ժամ տեւող ամուսնութիւնները, որոնք սրբագործել են մահմետական մի քանի աղանդների կողմից միայն։

Մահմետականութիւնը կեանքի եւ հասարակութեան անտեսական պայմանները նկատի չի ունեցել. նա քանդել է ամէն ինչ, տակն ու վրայ է արել տնտեսական բոլոր յարաբերութիւնները եւ ամէն ինչ զոհել է միմիայն կրօնի յաղթանակը ապահովելու համար։ Լենինը նոյնն է անում։ Նա բոլշեւիզմի յաղթանակը ապահովելու համար աղքատացնում, սովի է մատնում Ռուսաստանում ապրող ժողովուրդները եւ սովի կը մատնի, եթէ յաջողէի իրեն, ամբողջ մարդկութիւնը՝ միմիայն իր վարդապետութեան յաղթանակը ապահովելու համար։

Մահմետականութեան հիմնադիրը Մէքքէյից Մէդինէ փախաւ, որովհետեւ զգաց, որ Մէքքէյում պարտուելու է եւ իր քարոզած կրօնը յաջողութիւն չի ունենալու։ Լենինը Պետրոգրադից Մոսկվա փախաւ, որովհետեւ զգաց, որ Պետրոգրադում չուասով կը պարտուէր։

Մահմէտի հետեւողներն էլ սուրբ էին եւ նրանց ձեռք տալ Աստուծոյ դէմ գործուած յանցանք էր համարւում, եւ յանցաւորները պատժւում էին ամենախիստ կերպով։ Լենինի ընկերներն էլ իր նման սրբազան են եւ նրանց անձը անձեռնմխելի է, եւ ով որ նրանցից մէկին դիպաւ, հազարաւորները պիտի պատժւին այդ մէկ յանցաւորի տեղ։ Ուրիցկիի սպանութիւնը մի քանի տասնեակ հազար մարդու կոտորածի պատճառ դարձաւ։

— Դեռ կարող եմ սոյնանման շատ նմանութիւններ յիշել, բայց կարիք չկայ, շարունակեց Սարդար Մուազզամը, միայն այսքանը ասեմ, որ Լենինը մահմետական աշխարհին շատ օգտակար եղաւ եւ դեռ շատ օգտակար պիտի լինի։ Մենք, ընդհանրապէս մահմետականներս, մանաւորապէս Պարսիկներս, նրանից դժգոհելու պատճառ չունինք, ընդհակառակն, շնորհապարտ պիտի լինենք եւ մեզ ձեռնտու է, որ Դենիկինը պարտուի ու Լենինը յաղթի։

Նա իր խօսքը վերջացրեց հետեւեալ բառերով.

— Գ. Եղիկեան, եթէ որպէս մարքսիստ դժուարանում էք ինձ հետ համաձայնել եւ ձեր մարքսիստ համարած Լենինի արածները նէօ-մահմետանիզմ (նոր-մահմետականութիւն) կոչել, կոչե՛նք դրանք ո՛չ թէ մարքսիզմի մի հերձուածը, այլ լենինիզմ։ Դեռ շարունակւող քաղաքացիական կռւում արձակուած թնդանօթների դղրդոցը, ռումբերի պայթիւնը, զէնքի շառաչիւնը չեն թողնում, որ մարդիկ լուրջ կերպով հետեւեն ասածներին եւ կատարուածներին, դրա համար դուրսը, որոնց թւում եւ դուք, համոզուած էք, որ Լենինը ընկերվարութեան մի հերձուածողն է միայն՝ ո՛չ որ, երբ Լենինը կը յաղթի եւ պատերազմի աղմուկը կը դադարի, մարդիկ ժամանակ կ'ունենան մտածելու, ուսումնասիրելու եւ համոզւելու, որ Լենինը մի նոր կրօնի հիմք է դրել, որ իրաւամբ պէտք է նոր-մահմետականութիւն կոչել, բայց հաւանօրէն լենինիզմ պիտի կոչեն ուրիշները, որովհետեւ այն ուրիշները ինչ էլ կոչեն Լենինի նոր հիմնած կրօնը, ես նրան միշտ պիտի կոչեմ նոր - մահմետականութիւն։

Ի հարկէ, ես Սարդար Մուազզամի վերոյիշեալ մտքերից շատերի հետ համաձայն չեմ եւ եթէ բոլշեւիզմը մահմետականութիւն, այն էլ աւելի բռնակալ ձեւի մահմետականութիւն եմ կոչել, ունեցել եմ իմ պատճառները։ Իմ կատարած ուսումնասիրութիւնների արդիւնքն է, որ ինձ իրաւունք է տալիս այդպէս կոչելու բոլշեւիզմը։ Այստեղ սակայն ո՛չ տեղն է ո՛չ ժամանակը այդ մասին խօսելու։

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՔԵՄԱԼ-ԻՍՄԷԹ ՄԵՆԱՄԱՐՏԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Հիմա դառնանք ընդհ. ներումի խնդրին։

Օրէնագիծը Ծերակոյտին կողմէ քուէարկւելէն օրեր առաջ, Եօնուս Նատի կատաղի պայքար մը բացաւ իր «Ճումհուրիէթ»ով, յայտնելով թէ պէտք չէ ներել դաւաճաններուն եւ մանաւանդ ազգադաւ հրապարակագիր Րէֆիք Հալիտին, որ, 150-նոցներէն է։

— «Թուրքիան շատ աւելի կարեւոր գործեր ունի, եւ չի կրնար զբաղիլ կարգ մը անկիրթներու ասեկոսներով։ Կարգ մը թերթեր վիլվիլ փրցուցին, այն տպաւորութիւնը տալով որ ներման պարագային, խումբ մը հերոսներ պիտի գան։ Մինչդեռ գալիքներուն մէջ կան ջորիներ, որ ժամանակին ախոռի տուած են ազգին սիրտին։

Ոմանք ալ կ'ուզեն հասկցնել թէ ուշ մնացած են 150նոցներուն իրաւունքը վերահաստատելու մէջ։ («Ճումհուրիէթ», 27 Յունիս, 1938)։

Միաժամանակ Եօնուս Նատի կը հրատարակէր Հալէպէն իրեն ղրկուած նամակ մը, որ ըսելէ յետոյ թէ Ճումհուրիէթի խմբագրողը «վախկոտ է, գող է, շախարի շախալէտ, իթթիհատական դաիին...», կ'աւելցնէր.

— «Իրաւունք ունիս ԻՐԱՒ ԱՆՑՆԵԼՈՒ, որովհետեւ վարպետ Րէֆիք Հալիտը կուգայ։ Այն ատեն դուն, Եօզղատցի Գատըրիներ, Ֆօյէի Րըֆըգներուն հետ պիտի կորսուիք հրապարակէն, գետնէ գետին պիտի զլորիք։ Կորսուեցէք, ռատկեցէք...»։

Ծորամանկ մարդ, Եօնուս Նատի յաջորդ օրը իր տղուն ըսել կուտար բաներ զոր չէր ուզեր ըսել իր ստորագրութեամբ.

—«ՈՐԵՒԷ ՈՒԺ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ՆԵՐԵԼՈՒ ազգին դէմ դաւողներ։ Երբ 17 միլիոն Թուրքերս ալ մեռնինք, կրնա՞նք միթէ ներել. ԻՆՉ ԿԸՍԷՆ ԻՆՕՆԻՒԻ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՆԹԻՒ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ։ ԱՆՈՆՔ ԿԱՐԾԻՔԸ ՈՒՆԻՆ՞Ք։ («Ճումհուրիէթ», 28 Յունիս)։

Ցաւակցական չէ՞ն զինւորները։ Հայր ու տղայ ըսել կ'ուզեն թէ Աթաթիւրքը անգամ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ ՆԵՐԵԼՈՒ։ Իսկ աւելի յատկանշական է՝ Ինէօնիւի Նահատակներու թիւը, որովհետեւ այդ վայրին յաղթանակը կը պատկանի Իսմէթին, մանաւանդ «Ինէօնիւ»։ Զարգացնել կ'ուզեն թէ նախորդ վարչապետ ԴԷՄ Է ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ։

Իսկ իրարանցումին պատասխան յայտնի է։ Րէֆիք Հալիտ, որ հետապնդուած դրիչ մըն է որ, «Ակլ» 14 տարի առաջ Թերթօն բառ մէկ վէպը, ի հարկէ ծածկանուն Հակառակ տողը, Իսմէթ վարչակազմութիւնը արգիլեց։

Արդ, այն գրիչը որուն մէկ յօդուածին 20 ոսկի տուող թերթ կայ, անկէ պիտի գայ Պոլիս եւ տասնեակ պիտի գրէ միւս թերթերուն մէջ, խօսքով՝ պիտի խլէ «Ճումհուրիէթ»ի ընթերցողները, պիտի վնասէ անոնց...

Արդէն հիմակուընէ գէշ նշաններ կան։ «Թանինի» նախկին խմբագրապետ Հիւսէյին Ճահիտ, որ մէկն է Միութեան ու Յառաջդիմութեան կողմէ...

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՖՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

— Բայց ինչո՞ւ այդ առաջարկը կ'ընեմ՝ մեզի. ի՞նչ կայ տաոր ետեւը պահուած

— Ես ձեզ այսօր կէսօրէ վերջ միայն ունեմ։ Դուք Անգլիացի մարդիկներ էք։ Կրնամ ձեզի լաւ մարդանքներ ցոյց տալ, որուն համար դուք ալ ինծի պիտի վճարէք։ Ասկէց աւելի պարզ ի՞նչ կայ։

Քիչ ժամանակ վերջ՝

— Թող մարդիկները լաւ մտածեն, բռնելով ոտքի ելաւ։ Ճանըմ, էֆէնտի, իմ երախտապարտութեան ասեմ մէկը ինծի եթէ սոր կէսին չափ մարդանքի վերաբերեալ առաջարկ մը ընելու ըլլար, վայրկենաբար պատասխանս առած կ'ըլլայի։ Մէկը որ իր ոտքերով բարձրութիւնները մագլցի՝ կըրնայ մարդիկը դառնել։ Հիմա ես ձեզի հրաւիրել յարմար նկատեցի, դուք ալ գտնեցէք զիս՝ Զէյթունի աչքը։

— Բուն անունդ ի՞նչ է։

— Անուն չունիմ. կամ շատ, որ նոյն բանն է. ես ձեր անունները չհարցուցի. անունք ձեզի յատուկ են։

Վճռական կերպով ձեռքը դրան վըրայ դրած, վերջին ակնարկ մը նետեց մեր եւ մեր իրեղէններուն վրայ։

— Հանդիստ քուն եւ երկար կեանք կը մաղթեմ ձեզ. էֆէնտիմ, բսելով ինքզինքը դուրս նետեց եւ իր ետեւէն դուռը գոցեց, մեզ պատուած ըլլալու կերպով մը։

Իր երթալէն վերջ մենք տակաւին պատմածին իրականութեան մասին կը տարակուսէինք։

Կէս գիշերէն վերջն ալ տակաւին արթուն մնացինք։ Ինչ որ ալ ըլլար, մարդը մեր հետաքրքրութիւնը շարժած էր։

— Եթէ կարծիքս իմանալ կ'ուզես՝ այդ էր մարդուն ամբողջ նպատակը, ըսաւ Ուիլ, սախտակամածին վրայ նետելով իր գլանիկին մնացորդը, եւ տրորելով զայն իր հողաթափիկով։ Դադրէ շաղակրատելէ եւ քնանանք։

Վերջապէս վայրի կերուխումի աղմուկի մը մէջ քնացանք, որովհետեւ ինէնի խանի սեփականատէրը, թէեւ Թուրք էր ինքը եւ հետեւաբար Մահմետական՝ բայց կը մատակարարէր մաստիքա, բարձր գինով, որով կը գինովնան Յոյները, եւ անպիտան րաքին՝ որով կը սիրեն երեւակայել կամ մոռացութեան պահեր ապրիլ Վրացիները, Չէրքէզները, Ալպանացիները, մինչեւ իսկ նուազ հաւատացեալ Թուրքերը։

Առտուան դէմ պատահեցաւ կերուխումն ու ղժնակով կռիւ, գատնելով ուղտերու եւ սայլաններու անիւներու մէջտեղէն բարձրացուած շուն ու կատուի կռուին հայհոյանքէն. բայց տաւելա կռուողներուն գործն էր միայն եւ ոչ ոք չմիջամտեց անոր։

ԳԼՈՒԽ 2

Անբացատրելի աղմուկի մը մէջ արթնցանք։ Բոլոմներէն շատեր ասարած էին իրենց ծիսական աղմկալից լուացումը եւ տաղաւարն հողին ու տակ կերպով կրցանք հասկնալ ուղտերու, ջորիներու եւ էշերու շարանը որոնք զարմանազան ձայներ կ'արձակէին մեր տակը, կամարին ներքեւ, կարծէք երկար կարաւան մը կազմուելու վրայ էր։

Ուստի դուրս ելանք դիտելու, եւ իմանալու — մեր արմուկները յենած փայտի բազրիքներուն — բոլոր այս աղմուկին պատճառները։

Վեց Չինկարիները կամ գնչուները իրենց վրանը լարած էին բակին ճիշդ մէջտեղը, բոլոր նկատումներէն աւելի պատերէն հեռի մնալու համար։ Այս վրանը խոշոր, ցած եւ սեւ բան մըն էր յիցած կարճ ձողաններու վրայ եւ կարգ մը մասերու բաժնուած։ Ներսը կը տեսնուէին ամեւ փորուածքներուք կիները տնական գործերով կը զբաղէին։

Անոնց մէջ աղջիկ մը կար, շատ շատ սատնըեօթը տարեկան որ մեզ դիւթեց եւ հակառակ թրքական օրէնքի սովորութեան, մեր ներկայութենէն չէր խուսափեր։ Անիկա զարշ մատակախումբ (ձի) մը կը մորթէր բակին մէջ, նստած կատուղի կենդանիին քամակը, առանց թամբի, որ կը համակերպէր անոր բոլոր քմահաճոյքներուն։

Փոքր Ասիոյ մէջ ճամբորդութիւնը սովորական կանուխէն կը սկսի. բայց տարօրինակ բան, բակը դատարկուած չէր դեռ. կարգ մը մարդիկ կասկածելի օդին կը սպասէին, Գնչուներն ալ վրանին առջեւ։ Բակին մէջ գտնուող մարդիկը բոլորը միացած, անծանօթին աղջիկը որ խառնակութեան պատճառ դարձած էր, վախցնելով ուղտերը, ձիերը, էշերը եւ իրենք զիրենք։ Բայց ան բնաւ կարեւորութիւն չէր տար անոնց։ Թերեւս յատուկ այդպէս ըրաւ, որպէսզի թշնամութենէ պաշտպանուի։

Միայն մեզ երկուքիս հանդէպ սեռական մը բարեկամական հետաքրքրութիւն ցոյց կուտար. մեր աչքերը իրարու հանդիպած ատեն վեր կը նայէր ու կը խնդար. քանի մը անգամ ալ կենդանին ճիշդ մեր ներքեւը բերաւ։ Արեւծաղին նման գեղեցիկ էր ան, երկար ու սեւ վէտվէտուն վարսեր կը կախուէին ուսերն ի վար, ու այնքան մեծաքանակ՝ ձիուն վրայ, ինչպէս կենդանիին լործանքը որ կը հոսէր, եւ սակայն անոր կ'իշխէր անսասանելիօրէն։

Ձիին վրայ այսպէս բաւական հեծնելէ վերջ — մենք շատոնց յոգնած էինք այս տեսարանը դիտելէ— զան գակի նմանող քնքոյշ ձայնով մը կանչեց, որուն վրայ Գնչուներէն մէկը դուրս վազելով քրտնաթոր կենդանին սէկ կողմ տարաւ, իսկ ինքը ուսերուն վրայէն դէպի մեզ ձուէչ մը արձակելով, վրանին մէջ աներեւութացաւ։

— Կը կարծե՞ս որ այդ Գնչուհին այս Հայուն խումբին կը պատկանի, Հարցուց Ուիլ զարմացումով, թէ այս աղջիկն ալ Զէյթունի կ'երթայ։

Ուիլի զգացումներուն համար դժուար ծայլեցի, ծածկելու համար իմ զգացումներս, եւ ժամ մըն ալ տեղերը մնացինք զինքը կրկին տեսնելու յոյսով, բայց ան մէջտեղ չելաւ։ Համակած չունիմ որ վրանին մէջ բազում դէմք մը մեզ կը դիտէր։ Գինի ուտելիք մը ... մեր աթոռներուն մէջ ... շարժ մնալ մինչեւ իրիկուն, ... մը գրկելով մեզ ... հիւանդանոցը ձգելու ի վիճակի է ...

Ձինքը պտտանք մօրուքը ... լուկուած վիճակի մէջ. Ձերմոտ ... որ կրկին պայծառացած, ... մէջ նստած կը խօսէր հիւանդապահին հետ, անոր եղբօրաղջկան՝ կըրիտ Վանտէյլմանի մասին։

(Շար.)

[illegible] ղեկավարութեան եւ չէր կրնար լրա-[illegible] ըլլալ, սկսած է հրատարակ[illegible] «Ենի Սապահ» անուն օրաթերթ [illegible] միաժամանակ քար նետել Եօնուս [illegible], համեցնել թէ Ռէֆիք Հալիտ [illegible] պիտի մարէ անոր [illegible]:

[illegible] Ռէֆիք Հալիտ,ըստ երկիր ուսէ [illegible] այսպէս երար անցուց իսքամ-[illegible] թէ վաղը գալու բլ-[illegible] ակրնցնէ թէ ինչ աստի-[illegible] հանճի իրարանցումը ([illegible], 30 Յուլիս):

[illegible] Հալիտները ներս առնելով, [illegible] վրէժ կը լուծէ այն լրբե-[illegible], զոր Եօնուս Նատի ուղ-[illegible] 1930ին...

[illegible] ծայրն ենք ծրարով: Ո՞վ գի-[illegible] ինչ ձիներ պիտի տեղան [illegible] խմբագրապետին գրչ-[illegible]

×

[illegible] նաեւ Մօրհըրդարանին [illegible] Դրեթէ բոլորը դէմ են,որովհե-[illegible] կարող անձեր, որ [illegible] էին ծայրայեղ խստու- [illegible] պետական պիտի գան [illegible] պիտի գնեն այն կացութեան, [illegible] մը անձեր ազարակ դար-[illegible] են երկիրը: Եւ անոնցմէ մէկն [illegible] Բրֆըրն, [illegible] [illegible] որ այսօր իշխանական կեանք [illegible] իբրեւ երեսփոխան, «Ու-[illegible] կիսապաշտօնական օրկանին [illegible], եւն., եւն.:

[illegible] ինչ մրիակերներ, երէկ ա-[illegible] այսօր՝ յղփացած ամէն տեսա-[illegible]

[illegible] ինչո՞ւ երեսփոխանները ե-[illegible] բացէ ի բաց մեր-[illegible] համեցուցին իրենց տէրտը, [illegible] ակամայ կը քուէար-[illegible]

Դժբախտաբար կարելի չէ լայն քաղ-[illegible] ընել նիրման օրինագիծին [illegible] խօսուած ճառերէն, մինչեւ որ [illegible] քանի մը կարճ մէջ-[illegible]:

«Ներէ՞նք թէ չներենք, կը հարցնէ [illegible] երեսփոխան Տուրաք: Եթէ [illegible] երեսփոխան չըլլայի՝ պաշտպանած [illegible] կը: Եւ սակայն, կառավարու-[illegible] ներսէն կ'առաջարկէ: Մենք [illegible] մէկ մարմին, իրարու ձուլ-[illegible] ժողով մըն ենք, որ յայտնի չէ [illegible] թէ կառավարութիւնն ենք՝ [illegible] թէ կառավարութիւնը [illegible]: Աւելի միայն մենք դիտենք» [illegible]):

Եօզղատի երեսփոխան Սըրրըն ալ չի [illegible] ներել: Ի՞նչպէս ներել, երբ [illegible] մութէն նետէր աչքին առ-[illegible]... Բա՞յց...

Բայց խօսք տուած եմ Մեծ Պետին [illegible] վրայէն քալել, քանի որ [illegible] ՔԱՆԻ ՈՐ ԱՆՈՐ ԳԹԱՍՐՏՈՒԹԻ-ՆԸ ԱՅՍ ՕՐԷՆՔԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ Է. ՔՐ-[illegible] ([illegible], 30 [illegible]):

«Իս՞ չէ՞ Համաձայն չեն, բայց քա-նի որ մեծաւորը համաձայն է, իրենք ալ կը համաձայնին...»:

Բայց աւելի «քանաստեղծական» [illegible] երեսփոխան [illegible], որ մեծ մեծ ջարդող է եւ [illegible] այդչափ առաջ բաց նամակ մը ուղղեց Տ'Աննունցիոյի՝ բողոքելով [illegible] ընչաքաղցութեանց դէմ ([illegible]...), Սարաուկայի եւ Յումէու Փոնարի «նահատակ» [illegible] հոգինեը տակն ու վրայ ընելէ յետոյ, յանկարծ ձայնը [illegible] եւ ճակատը գետին զարկով

Ներգաղթակայեք.

«Այս տեսակ օրինագիծ մը եւս ԿԱՐԵՆԱՅ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, կառավա-րութիւնը անտարակոյս առած է Մեծ Պետին կարծիքը: Իբրեւ պատճառա-բանութիւն յիշուած «գութը», «կա-րեկցութիւնը» եւն. ԱՆՏԵՂԻ ԵՆ: Ա-թաթիւրք ինչ որ խորհեցաւ, մինչեւ հիմա լաւ խորհեցաւ: Ինչ որ ըրաւ, լաւ ըրաւ: ԱՀԱ ՀՈՍ Է ԱՄԲՈՂՋ ՊԱՏ-ՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

×

Ալ չերկարեմ: Միայն ըսեմ թէ բո-լոր ճառախօսները, դէմ արտայայտ-ուելով հանդերձ, ամէնէն վերջը հա-ւանութիւն յայտներ են այս պատճա-ռաբանութեամբ. — քանի որ այդպէս է Մեծաւորին կամքը...

Եւ օրինագիծը ընդունուեցաւ: Մի-այն թերթերը չգրեցին անխուսափելի բանաձեւը, «միաձայնութեամբ»: Կը նշանակէ թէ, դէմ չխօսելով հանդերձ, կարգ մը երեսփոխաններ ԴԷՄ ՔՈՒԷ-ԱՐԿԵՑԻՆ, Եւ անտարակոյս անոնց գլուխը կը գտնուի Իսմէթ Ինէօնիւ: Իսկ Եօնուս Նատիի պարագան անկաս-կած է, քանի որ առաջուընէ գրեց թէ իր քուէն պիտի ըլլայ «զօհուած փա-սօ մը (ահագին ժխտական մը):

×

Այսպէս, ուրեմն, Մօրհըրդարանը, ԼՈՒԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ, միաձայ-նութեամբ չքուէարկեց: Եւ իրաւունք ունէր, քանի որ Նիրման օրէնքը կոչ-ուած է «արժանիքով» տալու բազմա-թիւ երեսփոխաններու: Բնական ըն-րումով, Աթաթիւրք կչտացած է իր մրիակերներէն եւ կ'ուզէ ուրիշներով փոխարինել զանոնք:

Իսմէթ Ինէօնիւ յետոյ, անշուշտ կարգը պիտի գար նետելու նաեւ անոր «անկլաւ»իները:

Նոր, բոլորովին նոր շրջան մըն է որ կը բացուի, յղի՝ ծանր անակնկալնե-րով:

Թղթակցութիւն «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի

ՀՈՂՄԱՑԻԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն Ենթակոմիտէներն ու խումբերը, մեծ ու պզտիկ, հին թէ նոր, մտաւորական եւ բանուոր լծ-ուած են կազմակերպչական, դաստիարակչական լուրջ աշխատանքներու: Նոյն գործունէութիւնը նաեւ աք-սարձաններու մէջ: Ահա օրինակ Սէնթ Անթուանը, ուր «Մարզպետ» խումբը հետզհետէ կը զգացնէ իր գոյութիւնը:

Թումբ մը բանուոր ընկերներ, հա-կառակ ընտանեկան հոգերուն կ'աշխա-տին գիտակից երիտասարդութիւնը կապել Դաշնակցութեան:

Օգոստոս 21ին «Մարզպետ»ի ընկեր-ները կազմակերպած էին ընկերա-հա-մակրական դասախօսական ժողով մը, ընկեր Տօնիկին բնակարանին մէջ, որ միանգամայն խումբին հաւաքավայրն է. Դասախօսն էր երիտասարդ ընկեր Մ. Թաշճեան, որ խօսեցաւ հետեւեալ նիւթին վրայ.— Հայ ժողովուրդը, անոր մշակոյթը ու Դաշնակցութիւնը: Ընկերը մատչելի եւ պատկերալից դա-սախօսութիւն մը պատրաստած էր, գրաւեր եւ ներկաները, ընկեր թէ հա-մակիր, գոհ մնացին:

Դժբախտաբար հոս ալ կան սեւե-ռուկ եւ խառնակիչ տարրեր, բայց «Մարզպետ»ը կը քալէ, առանց կարե-ւորութիւն տալու:

Կայծեցի

Հաց մը եւս

Ու կը թափի՛ն. արեւէն խանձած տերեւներու նման:

Հաց մըն ալ կը յանձնենք օտարին հողը:

Հաց մըն ալ, Ապրիլեան միրուոր ւերունդէն.

Դեռ երիտասարդ, համակրելի, դեռ անդավառ, պատանեկան վէրքերը հոգւոյ թէ սրտի կապած, կ'իջնէ ան ալ սուրբ հողին. երազո՛ւն, կորզուած իր հայրենի դաշտերուն:

Դժբախտ տղայ, Հրանդ Սարեան, Լաւափաղարի զաւակ, անծանօթ մը էր «Յառաջ»ի ընտանիքին:

Կեդրոնականի ազգային սան, ու-նոտի խորտակուած երազներուն եւ՝ արեւելքէն արեւմուտք բախտին կէր եղած էր Հրանդը մեզի:

Թոշոր ծրար մը ունին, իր կնոջ, տղոտմայրին մօրը եւ իր չորս Հայ-ակներուն չոր հացը ճարելու հեւքին եւ, հեռու կայարանի մը մայթերուն երկայնքին՝ իր գրի առած անպատճի յուշերուն մասին կը խօսէր օր մը:

— «Յառաջ»ին դրկէ, թելադրեցի ի-րեն:

Ու փարիզահայ մամուլին է՛ն ժողո-վրդականը իր այնքան սիրով կար-դացուող «Էջեր Հայաջինջ սարսափնե-րէն» սիւնակներուն տակ տեղ տուած էր Հրանդի աքսորի յուշերուն: Տխուր, այլ թանկագին յիշատակներ, անգին աւանդներ՝ ապագայ պատմագրին համար:

Մահուան սարսուռ սրտին, վայ-րենի, անգութ, անօթի Չէլլաճներու բերնին փրթուկին կարօտ թշուա՛ռ, դեռ մատ մը տղայ, անպատճէն բե-րած չէ՞ր մեզի ան՝ մարմին մը հիւ-ծած, խարխուլ...:

Ու մեզի հետ, մեզի պէս կրկին աք-սորական, շրջուն վաճառորդ, կը շրջէր Հրանդ զաւաէ գաւառ, գիւղէ գիւղ, յոգնա՛ծ, չոր գիշերներ կէս-քուն կէս արթուն:

Ու ի՞նչ ընենք, քանի քանի հեղ տե-սանք թէ՝ անպատճին սկսած՝ լոյս քաղաքները ինչ արուեստո՛վ կը լրա-ցնեն:

Անգութ՝ Տէրզօրին, Քէմախի կիր-ճին, Քէլլէրի չափ անգութ, անտար-բե՛ր...:

Հանգարտ իջիր գերեզմանդ, Հրանդ: Շուրջդ քեզ լացող այրիդ, մայրդ, զաւակներդ, քոյրդ, եղբայրդ, ըն-կերներդ վերջապէս, գոնէ ափ մը հող կը նետենք վրադ:

Մխիթարուէ՛ արիւնի սերունդ, գիտես թէ քեզի հետ ճամբայ ինկած հազարաւոր ցեղակիցներուդ աճիւն-ները՝ անթիւ եղած, անպատճի ա-ւազներուն հետ չորս հովերուն յանձ-նուեցան:

Հողակոյտ մը կ'ունենաս գոնէ դուն, ուր խոնարհելով, քեզ սիրող ու յար-գող ընկերներուդ տեղ յիշատակի ծա-ղիկ մը կը նետեմ ես:

Ա. Կայծեց

ՅԱՌԱՋ.— Մեր սրտագին վշտակ-ցութիւնը դժբախտ երիտասարդին պա-րագաներուն, այս անակնկալ կորուս-տին առթիւ: Խոկալէս յայտնութիւն մը եղան այս խոնարհ տղուն յուշերը «Յառաջ»ի համար, այնքան բարախօսն եւ պատկերալից: Յաճախ կը բե-րէր իր ուրիշ բաներ ալ գրել, եւ միշտ կ'առարկէր իր թափառական վի-ճակը— շրջուն վաճառորդ— երբեմն յ արգմանութիւններ գրկելով:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Հրանդ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պ.ՅՐՈՒԹԻ ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Օգոստոս 12ին տեղի ունեցաւ Պէյ-րութի Ազգային բուժարանի նոր շէն-քին բացման հանդէսը Աշրաֆիէի մէջ, նախագահութեամբ Կաթ. ընդհ. փո-խանորդ Սարաճեան Արքեպիսկոպո-սի: Ներկայ էին Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Լուսարարապետ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Նշանեան, Լիբանանի Առաջնորդ Կարոյեան Արք., վարդա-պետներ, Ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, խնամատարա-կան մարմնի անդամներ, հայ, օտար ու տեղացի յայտնի անձնաւորութիւններ, Աշրաֆիէի եւ շրջականներու արաբ քը-րիստոնեայ եւ իսլամ կրօնապետներն ու երեւելիները, ինչպէս նաեւ բազմա-թիւ գիւղացիներ

Լիբանանի կառավարութեան Առող-ջապահական նախարարութեան կողմէ պաշտօնապէս ղրկուած էր Տոքթ. Պէյ-լամա, կատարելու համար բացման ա-րարողութիւնը:

Բուժարանի բժիշկ Պ. Սիւլահեան կարդաց ֆրանսերէն լեզուով խնամ-ուած ճառ մը թոքախտի եւ անոր ար-դիական դարմաններու մասին, եւ բացատրեց բուժարաններու նախախ-նամական դերը: Վեր. Հաւթեան պատմականն ըրաւ Մամըլթէյնի Բու-ժարանին եւ մի առ մի թուեց հիմնու-մի օրէն սկսեալ կրած փոփոխութիւն-ները, եղած օժանդակութիւնները եւ պատսպարած հիւանդներուն թիւը: Կարոյեան Արք. յանուն Խնամակալու-թեան խօսելով, նոյնպէս անդրադար-ձաւ Բուժարանի կատարած դերին ու եղած նուէրներու, եւ շնորհակալու-թիւն յայտնեց Լիբանանի կառավա-րութեան, ցոյց տուած հիւրասիրու-թեան եւ բարեացակամ վերաբերմուն-քին համար: Տեղացի սիւրդի եւ մա-րոնի կրօնականները կարճ ուղերձներ կարդացին, յայտնելով իրենց համա-կրանքն ու սէրը հանդէպ հայ ժողո-վուրդին

Կաթողիկոսական փոխանորդ Սա-րաճեան Արք. կատարեց փակումը հանդէսի առաջին մասին, օրհնելով նուիրատուներն ու խնամակալները ազգային այս կարեւոր հաստատու-թեան:

Ցետոյ ներկաները առաջնորդուե-ցան նոր շէնքը, որ պարզապէս հիա-ցում ու պարծանք կ'ազդէ, իր հոյա-կապ ու արդիական կառուցուածքով: Առողջապահութեան Նախարարութեան ներկայացուցիչը, Տոքթ. Պէյլամա կտրեց ժապաւէնը և բացուեցաւ մուտ-քի մեծ դուռը, որուն առջեւ խռնուած էին հարիւրաւոր ներկաներ ու կ'ու-զէին վայրկեան առաջ տեսնել նոր շէն-քին սարքաւորումներն ու ներքին մասերը: Իր կառուցուածքով, ճար-տարապետութեամբ, ներքին դասա-ւորումներով ու հանգստաւէտու-թեամբ, նոր շէնքը կրնայ մրցիլ եւ-րոպական Սանաթորիումներու հետ:

Նոր շէնքին համար ընդամէնը ծախ-սուած է 3000 օսմանեան ոսկի, մօտ 40.000 սուրիական ոսկի:

Ներկաները հիւրասիրուեցան պաղ-պաղակով եւ կարկանդակներով:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ ՔՆԱՑՈՒՑԱԾ Է...

«Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածու-թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբա-գրականի մը մէջ (19 Օգոստ.).

— «Ուրիշ թերթերու կարգին, Ա-մերիկայի «Պայքար»ն ալ ահազանգ կը հնչեցնէ, գանգատելով թէ մինչ ան-դին կը շատնան հոգերը, ասդին «ազ-դապահպան ուժերը» կը մնան պա-ռակտուած:

Ահազանգին գլխաւոր շարժառիթը, ինչպէս դիւրին է հասկնալ, Սանճաքի վարչաձեւին վերջին փոփոխութիւնն է, որ տուած կուսակցութեան երկու արտունքի, մէկը՝ անհեռատեսութեան, միւսը՝ անմիաբանութեան մասին:

Հիմնաւորելով առաջին տրտունջը, ամերիկահայ օրկանը դիտել կուտայ.

«Ազգային կեանքին մէջ կ'ապրինք վիրաւորական զաղափարներու ծիածա-նումներէն յափշտակուած, առանց հայկական կեանքի բուն իրականու-թիւնները տեսնելու, դէպքերն ալ՝ ո-րոնք անկայման շատ անգամ նախա-տեսելի են— ինչպէս էր ռէժիմի փո-փոխութիւնն Ալեքսանտրէթի մէջ— ա-ռանց գուշակելու ծիգ մը կատարելու, եւ կ'ապրինք եօսանքին յանձնուած, եւ տես՛, յուսախաբութեան յուսահա-տութիւնը կուգայ մեր հոգիները գրա-ւելու»:

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ կէտին, «Պայքար» կը շեշտէ.

«Հարկ է վերջ տալ անճարակու-թեան եւ հաստատամտութեան այս ողորմելի վիճակին: Մեծ հոգին ստեղ-ծած պարտաւորութիւնները պիտի ա-ճին վաղը եւ մենք քաջութիւնն ունինք դիմագրաւելու զանոնք նոր տագնապ: Մեզի համար չէ յուսահատութիւնը, տկարութիւնն ու պարտուողականու-թիւնը: Հարկ է որ միանանք եւ ազ-գային պէտքերու ու նպատակներու շուրջ ուժեղ գործակցութիւն մը ըս-տեղծենք: ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ ԹՈՂ ԱՐ-ԹՆՑՆԷ ՄԵԶ» («Պայքար», 30 Յուլիս 1938):

Մենք չէ որ պիտի հակաճառէինք, երբ ամէն առթիւ նոյն անհրաժեշտու-թիւնը առաջ կը քշենք, իսկ վերջերս, Սանճաքի տագնապին առթիւ, կը թե-լադրէինք կազմել տեսակ մը «Սրբա-զան Միութիւն»: Միայն կ'ուզենք քա-նի մը մատնանշումներ ընել:

«Պայքար» կը հաւատայ թէ Ալեք-սանտրէթի տագնապը կրնայ մեզ ար-թնցնել մեր թմրիրէն եւ գործի մղել: Այլ խօսքով՝ սոփալ մեզ որ ծրարենք մէկ կողմ դնենք մանր հաշիւները, մոռնանք ներքին քէնն ու ոխը եւ գը-լուխ գլխի տալով ճար մը խորհինք:

Այսպէս կը խորհէին— ու թերեւս կը խորհին— նաեւ ուրիշներ: Որով-հետեւ, երբ արտաքին վտանգի շեփո-րը կը հնչէ, բնազդական մղումով իսկ եր դադրին ներքին վէճերը:

Եւ սակայն, ցաւ է խոստովանիլ որ իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է: Ալեքսանտրէթը եկաւ ոչ թէ արթնցնե-լու մեզ, այլ կարծես քուն բերելու մե-զի: Եւ հեշտաբեր, անո՛ւշ քուն. ներ-ման անոր որ կը բերէ կատարեալ գո-հացումէն:

Ձէ՞ք տեսներ: Ահա թերթեր—հա՛յ, եւ կուսակցակա՛ն պիտակով — որ ոչ միայն պէտք չեն տեսներ արթննա-լու, այլ եւ օրըստօրէ կը կարդան, երբ ու-րիշներ աչք բանան: Այսպէս է որ, ա-մէնէն հոգեբանական վայրկեանին երբ տեղի պիտի ունենար ազգային ուժե-րու խմբումը, պաղ ջուր թափեցին, ինչ որ կուսակցական միահեծանու-թեան խօսքեր թօթուելով:

Եւ «գործը մնաց հոն՝ ուր որ էր», ինչպէս կ'ըսէ «Արեւ», կամ շարու-նակուեցաւ «անճարակութեան և հաս-տատապաշտութեան ողորմելի վիճա-կը», գործածելով «Պայքար»ի բացա-տրութիւնը:

Բայց ի՞նչ կ'ընենք: Ոչ միայն աքա-ցի տուին գործակցութեան շարժու-մին, այլ եւ փորձեցին բերաններն իսկ փակել զայրել, ամէնէն առաջ ի-րենց վրայ կատարելով փորձը: Եւ երբ ուրիշներ, գիտակ վայրկեանին պա-հանջին, պարտք սեպեցին մատնանշել սպառնացող վտանգները եւ արթուն պահել հանրային կարծիքը, իրենք ալ ուրիշն քրտինք մտան՝ փաստելու հա-մար թէ «անդորրութիւնը կատարեալ է: եւ թէ հայ ազգին ուրիշ բան չի մնար, եթէ ոչ մէկ կողմէ փառք տալ Աստուծոյ, միւս կողմէ երախտագի-տական գիրեր մատուցանել «առ որ անկ է»...»:

Հազար բաւ թէ ոչ մէկ բան կ'արդա-րացնէ այս գետնամած դիրքը: Ոչ իսկ կացութեան յարմարելու ճկունութիւ-նը, որ բոլորովին ուրի՛շ պատմու-թիւն է եւ կը վերաբերի ներսին՝ Սան-ճաքի հայութեան, եւ ո՛չ դուրսին՝ արտասահմանի օրկաններուն: Օրի-նակ, ներսի Արաբները շատոնց դադ-րած են գործելէ, բայց դուրսինները՝ երբեք: Ընդհակառակն, աւելի քան կը բանին ու կը բողոքեն, մինչ իրաւա-տէր կը կանգնին, այն տպաւորութիւ-նը չտալու համար թէ հաշտուած են ի-րողութեան հետ:

Որքան կ'ուզես խօսեցուր տարրա-կան տրամաբանութիւնը, համցնելու համար թէ Սանճաքի խնդիրը դեռ բաց է եւ հետեւաբար անհրաժեշտ է որ լա-րենք մեր ուժերը, հրապարակ դնենք մեր փաստերը եւ խորհինք թէ ի՞նչ պէս արժեցնելու է զանոնք, ներկայիս եւ վաղը:

Մարդիկը կը շարունակեն սրտառուչ հանդարտութեամբ կարդալ իրենց գիտցած օրօրը, հաւատացնելու հա-մար թէ ամէն բան կարգին է, թէ 30 հազարնոց գանգուածի մը ճակատա-գիրը դրած է արդէն լաւագոյն կար-գադրութիւնը, պէտք չթողլու հա-մար ոեւէ աշխատանքի: Նոյնիսկ նիւ-թական պարզ օգնութեան: Ձէ՞ որ բո-լորը եղբօր պէս կը վարուին իրարու հետ...»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵԹԷ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏՆԻ...

ՎԱԼԱՆՍ.— Յուլիս 26ին բաց նա-մակ մը ուղղելով Վալանսի «Աղքատա-խնամ»ի մասին, պատասխանի մը ըս-պասեցի, սակայն կը տեսնեմ որ այս կարեւոր խնդրին անհատական ընոյթ կուտան: Ուրեմն այս մարդիկը կ'ու-զեն հանրային ուշադրութիւնը շեղել եւ իրենց տնավարի գործունէութիւնը անտեսանել:

Արդ, վերջին շաբթուան իմ ունե-ցած բոլոր մտահոգութիւններուս վը-րայ աւելցաւ նոր ամբարտաւանու-թիւն մը եւս: Կարգ մը խնդճ կիներ, որոնց երեք ամիսը անգամ մը միայն չնչին բան մը տալով կը ճամբէին, կը հրաւիրուին Աղքատախնամ եւ խիստ աղքատութիւն կը տեսնան թէ այսուհետեւ պէտք չէ յարաբերին հակառակ հոսանքի պատկանող ան-ձերու հետ, ոչ ալ իրենց ստացած դը-րամին քանակութեան մասին տեղե-կութիւններ տան, հակառակ պարա-գային բոլորովին կը զրկուին:

Արդ, հարց կուտամ սոյն ինքնակոչ ատեաններուն թէ՝ Աղքատախնամը միութի՞ւն է թէ յանձնախումբ: Եթէ յանձնախումբ է, որո՞ւ կը ներկայա-ցնէ տեղին վրայ իր հաշիւները: Իսկ եթէ Միութիւն է, (ինչպէս կը տես-նուի իրենց կնիքէն) 1. քանի՞ անդամ ունի, 2. Ծրագիր-կանոնագիր ունի՞, 3. անոր մէջ աղքատներու օգնելու մա-սին յօդուած կա՞յ, եւ ո՞ր աղքատնե-րուն, 4. Վարչութիւն եւ ընդհ. ան-դամական ժողով գոյութիւն ունի՞, 5. տարին քանի՞ անգամ ընդհ. ժո-ղով տեղի կ'ունենայ եւ հաշիւ կու-տա՞ն ընդհ. ժողովին:

«Աղքատախնամ»ի մեծապատիւնե-րը փոխանակ յանդիմանելու խեղճու-կրակ կիները, թող քաջութիւնը ունե-նան հանրութեան ներկայանալու ի-րենց տետրակներով:

Յուլիս 26ին առաջարկած էի մին-չեւ «Աղքատախնամ»ի գործունէու-թեան մութ կէտերուն պարզուիլը առ-ժամապէս դադրեցնել դրամին առա-քումը: Այս անգամ կը պահանջեմ յա-նուն անիրաւուածներուն, որ գոյք Օ-ֆիսները իրենց քով ի պահ գնեն Վա-լանսի բաժինը, մինչեւ խնդրին լու-ծումը:

Տեղեկատու

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

— Ես Սիրանոյշ Զուհաճեանն եմ եւ ասիկա իմ բարեկամուհիս է: Գարա-հիսարէն կուգանք եւ աքսորեցանք Նարասուի կիրճէն: Փախստական ենք: Գրիգորեան էֆէնտին կը խնդրեմ հոս չէ՞:

— Ես Գրիգորեանն եմ եւ քեզ կը ճանչնամ: Անկէց առաջ դուն հոս 'ն էի-նած չէ՞ս:

— Այո՛, Մուշէն եկանք:

— Հիմա, նայէ՛ ինծի, վերջը կը խօսինք:

Մարդը լապտերը խոնարհեցուց: Գրիգորեան առաջ կ'երթար եւ դար-ւաւ դէպի դուռ մը, զոր զգուշու-թեամբ բացաւ: Սենեակը, ուր մտան, բոլորովին թափուր էր եւ իր կրած լապտերին լոյսովը միայն կը տես-նուէր Գրիգորեան լապտերը դետինը դրաւ եւ գնաց դէպի փոքր պատու-հանները, որոնք թանձր վարագոյր-ներով ծածկուած էին, վստահ ըլլալու համար թէ լապտերին լոյսը դուրսէն կը տեսնուէ՞ր թէ ոչ:

Ցետոյ եռ դարձաւ: Տարիքոտ մարդ մըն էր սուր նիհար դէմքով, սեւ աչ-քերը կիսափակ թարթիչներուն ետե-ւը խորունկ թաղուած էին:

— Ուրեմն Գարահիսարէ՛ն կուգաք: Հոս ի՞նչ կ'ուզէք,— հարցուց ոչ այն-քան բարեացակամ ձեւով:

— Գրիգորեան էֆէնտի, հայրս չէ՞ս ճանչնար դուն: Հօրեղբօրս՝ Սարաֆ-կին բարեկամը չէ՞ս դուն: Գիտե՞ս արդեօք, ի՞նչ եղաւ անոր զաւակը՝ Ցոլհաննէս.

— Ի՞նչպէս գիտնամ ես: Ձե՞ս գի-տեր որ մենք ասկէց տարագրուած ենք, եւ մեծամեծ դժնդակութիւններով միայն արտօնուեցայ որ ես այս տունը մնամ: Ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ: Ձեզ կըր-նար ձեզ ընդունիլ:

— Ձե՞ս կրնար մեզ ընդունիլ: Քեզ-մէ եւ քանի եկող մարդէն զատ ոչ ոք գիտէ թէ մենք հոս ենք: Ուրիշ ոչինչ ունինք: Պէտք է օգնես մեզի: Քանի որ դուն հոս կը մնաս, կրնաս թաղուն անկիւն մը տալ մեզի քու տանդ մէջ, որպէսզի կարենանք ժամանակ մը մը-նալ:

Գրիգորեան մերժողական լարժում մը ըրաւ:

— Ձեզ կրնար ձեզ ընդունիլ եւ չեմ կրնար օգնել ձեզի: Պէտք էր հասկնա-յիք որ շատ առաջ գացած էք:

— Գրիգորեան էֆէնտի, չես կրնար մեզ դուրս հանել գիշերուան մէջ, եւ մահուան յանձնել: Բան մը չունինք, այլ քիչ մը դրամ միայն եւ անիկա ալ մեր ձեռքէն կ'առնեն, երբ բան մը գը-նել ուզենք: Վիճակներս, աս վրանիս գլուխներս նայէ: Երեք շաբաթ է վեր կը թափառինք լերան մէջ գիշերները: Հոս քու քով կը յուսայինք փրկութիւն գտնել: Հայո՛ւ քեզի չէ՞ օգնած միթէ: Ան քու բարեկամդ չէ՞ր:

Բայց Հայը լուռ կը մնար: Վերջա-պէս ըսաւ.

— Հայրդ մեռած է: Ի՞նչ պարտա-կանութիւն ունիմ օգնել քեզի: Պէտք է հասկնաք որ շատ առաջ կ'երթաք: Հոս Սվազի մէջ բոլոր Հայերը արդէն տարագրուած են: Քանի մը հոգի մի-այն պիտի մնան մեծ զոհողութիւններ-րով: Եւ մ'վ գիտէ, ան ալ ս'րքան ա-տեն: Թերեւս վաղը ես ալ բնաւ-քովս հեռացուիմ: Ձեզ կրնար օգնել ձեզի:

— Գոնէ քու ընտանիքիդ իբրեւ ան-դամ հաշուէ մեզ: Ըսէ ձեզի, սակա-ւին քիչ շատ դրամ ունիմ: Ձեզի ծան-րութիւն չենք: Միայն գլուխնիս պա-տսպարելու տանիք մը կ'ուզենք, մէկ երկու օրուան համար: Հերիք քնա-ցանք մերկ հողին վրայ:

— Ո՛չ: Ձեզ կրնար: Գացէ՛ք ձեր ճամբան,— պատասխանեց Հայը եւ լոյսը վեր առաւ:

— Դուն ալ մեզ պէս Հայ չե՞ս: Կ'ուզես այս թշուառ վիճակին մէջ լը-քել մեզ: Ի՞նչ պիտի ընենք:

Սիրանոյշ աղաչհար անոր երեսը կը նայէր, այս վերջին յոյսին մէջ խաբ-ուած ըլլալէն սարսափահար:

— Ես հոգիս կրնամ իմ գլխուս ճարը նայիլ: Թուրքերուն գացէք, դուք կըր-նաք հոն ապաստան մը գտնել: Դուք երիտասարդ էք... Ես ձեզի համար բան մը չեմ կրնար ընել:

— Բայց Գրիգորեան էֆէնտի, կըր-նաս, այո՛, բան մը ընել մեզի համար: Գոնէ մեր հագուստը եւ ճերմակեղէնը հոգա:Ձեզի բեռ չենք:Հարուստ մարդ ես, կրնաս դիւրաւ ամէն պէտքերնիս հոգալ առանց քեզի սուղի նստելու,—

համարձակեցաւ ըսել դարձեալ Սիրա-նոյշ:

Բայց Հայը կը մնար անողոքելի:

— Բան մը չեմ կրնար ընել ձեզի հա-մար: Գիշերանց տունս եկեր էք: Աս ի՞նչ պիտի ըլլայ: Դուք փախստական ալ էք: Ինծի ի՞նչ ասիկա:

Քայլ առաւ դէպի դուռը, զոր բա-ցաւ:

— Գացէ՛ք, ըսաւ կարճ խօսքով:

Սիրանոյշ տեսաւ որ այս մարդուն հետ գլուխ պիտի չկրնայ ելլել: Եթէ շարաթներով իր թափառումին եւ յա-րակից դէպքերուն հետեւանքով ա՛յն աստիճան ուժասպառ եղած չըլլար, թերեւս սկիզբէն պիտի գտնէր ուրիշ բառեր՝ անոր հետ խօսելու համար: Բայց պարտուած եւ յուսահատ, ինչ-պէս որ էր, ոչ միայն կը լռէր այլ կը սպասէր իր տղայութենէն ճանչ-ցած այս Հային մօտ օգնութիւն գտ-նել, գոնէ նոյնքան որքան ինքը միշտ պատրաստ էր ընելու: Ուստի ա՛լ աւե-լի ծանր եկաւ իրեն այս յուսախաբու-թիւնը, չունի մը պէս վիրաւորիչ այն միակ տեղէն՝ ուր հաւատացած էր գտնել օգնութիւն եւ փրկութիւն:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

նը, եթէ պատերազմի առաջնորդէ իր երկիրը։ Այս առթիւ շատ ծանրակշիռ քայլ մը համարեց 1,500,000 զինուորի զօրաշարժը « երկրի մը համար որ վտանգուած չէ ոեւէ պետութեան կողմէ, որ չի վախնար ոեւէ մէկէն »։ Ուրիշ վրդովիչ պատահարներ ալ յայտնելէ վերջ, պ. Չըրչիլ եզրակացուց թէ մեր « անձկութիւնները եւ յոյսերը կեդրոնացած են այն արտակարգ մարդուն վրայ որ կը գտնուի Գերմանիոյ գլուխը »։

Սըր Ճոն Սայմընի ճառը դոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ։ Գերմանիոյ մէջ բնականաբար սրտնեղութիւն կը յայտնեն, իսկ Իտալիոյ մէջ վերապահ են։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԻՉ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ, Ալփ-Մառիթիմի մէջ, իտալական հողին մէջ կը գտնուի ֆրանսական գաղութ մը, որ մնացած է 1860էն։ Իտալական կառավարութիւնը 48 ժամ ժամանակ սահմանեց, որպէսզի ֆրանսացի գիւղացիները ձգեն հեռանան։ Գիւղացիները մերժած ըլլալով, Իտալիա բռնի պիտի գրաւէ հողերը եւ պիտի վտարէ գիւղացիները։ Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց Ֆրանսայ մէջ. 1860ին, երբ կը գծուէր ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխը, Նափոլէօն Գ.ի կողմէ, այդ հողերը ձգուեցան իտալական սահմանին մէջ, թէեւ կը պատկանէին ֆրանսացիներու։ Այս գիծումը կատարուած էր անոր համար որ Իտալիոյ թագաւորը կարենայ այնտեղ որսալ...

ՃՕՐՃ - ՖՐԱՆՔՕ պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ բացարձակապէս կը մերժէ ոեւէ բարեխօսութիւն։ Այս առթիւ բացատրեց թէ կարմիրները ընդհանուր պատերազմ կ'ուզեն։— Կուիները կը շարունակուին կա - ... ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց անցագիր չտալ այն կղերականներուն որ կ'ուզեն Ռուսաստանէն անցնիլ, Ծայր. Արեւելք երթալու համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ հովուական թուղթ մը հրատարակելով, կը պահանջեն դադրեցնել հակաքրիստոնէական պայքարը։ Այս առթիւ կը պարզեն սարքուած հալածանքները, զարմանալի մանրամասնութիւններով։

Գրիգոր Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Փարաթեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սառա Գահվէճեան եւ զաւակունք, այրի Տիկին Քիրէմիտճեան եւ զաւակունք, Զաքրեան ընտանիք, Մուրատեան ընտանիք, Այրի Տիկին Զաքրեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Քէօթահեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Լութֆիկ (Գալիա) սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց կնոջ, քրոջ, եղբօր կնոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ Զաքրեան, Սեբաստացի)

զառանցիկ մահը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 27ին, Hôpital Broca-ի մէջ, 35 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի հանգուցեալի բնակարանէն, 73, Allée de la Seine, Ile St-Germain, Issy-les-Moulineaux, այսօր, երեքշաբթի ժամը 2.45ին, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Issyի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	8 »
ԶՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԴՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ռուս. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՖՐԱՆ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Գոլլեկտիվիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Գ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Փափազեան եւ Յ. Աղբիւրեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առասպելը	1 »
ՀՕՑՐԵՆԱՏԷՐԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	1 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ԳՐԵՑ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան։ Գեղատիպ հատոր մը. 200 օրինակը տպուած՝ վարդագոյն աղնիւ թուղթի վրայ։

Գինն 5 ֆրանք (արտասահման 7.50 կամ 10 ֆր. ըստ երկրի)։ Դիմել միմիայն Հայ Մշակութային Միութեան գանձապահին՝

S. Diradourian 2 Rue Philippe de Girard, Մարսէյլ։

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Լէգէոնական Միութեան Մարսիլիոյ մասնաճիւղի վարչութիւնը 25 սեպտեմբերին մեծ հանդիսաւորութեամբ պիտի կատարէ Արարայի ճակատամարտին տարեդարձին 20րդ տարեդարձը ֆրանսայի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցիին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլան ֆրանսական զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս նաեւ հրամանատար Գրնուա Տ'Աղի (փարիզէն)։

Հանդէսէն վերջ պիտի կատարուի լէգէոնական ընդհ. հաւաքոյթ մը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 23րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

4 Սեպտեմբեր, Կիրակի ամբողջ օրը Սէն Լու Կրան Փէն Պ. Լ. Խօթնեզեայրլւսնի ընդարձակ պարտէզին մէջ։

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. **ՀԱՅԿ ՄԷՐԷՆՔԻՒԼԵԱՆ**

Երգ., նուագ, պար եւ հաճելի անակնկալներ

Սէն Լուի Ն. Խաչի Ծանոթնները եւ Գառ. Միութիւնը իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն հայկական երգերով, պարերով եւ կենդանի պատկերներով։ «Ալգազ»ի բարձրախօսով եւ միջոցով պիտի երգուին հայկական եւ եւրոպական կտորներ։

Զովացուցիչ ըմպելիներ։ Կարելի է ճաշը միասին բերել։

Մուտք 3 ֆրանք։ Մուտքի տոմսը կը ծառայէ նաեւ տեղի ունենալիք վիճակահանութեան։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Առնել 15 եւ 18 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Լու։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ—ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՊԱՏԻՒ **ԳՆԴ. ՏԻԳՐԱՆ ԲՕՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ**

3 Սեպտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին

Պիտի խօսին՝ օրուան հիւր, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու ներկայացուցիչը եւ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ։

ՅՆՈՒԱՋ կը ծախուի

42, Rue des Petits Carreaux Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, 8 գունաւոր սահյակաթիւ օրինակներով։ Դ.ուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն.—

ՅԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԻԷՀԵՆԱԿԱՆՔ
ՊԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՃԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

1939 "ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ,,

Ժ.ԲԴ ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ օգոստոս 30ին լոյս կը տեսնէ 1939 տարուան «Գոյամարտ» Օրացոյցը, գեղեցիկ եւ շքեղ տպագրութեամբ։

Բովանդակութիւն.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը, հեղինակ՝ Մ. Վարանդեան, Ազգային պատմական եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու մասին հակիրճ տեղեկութիւններ, մտածումի չիթեր, գրական հատուածներ, գիտական տեղեկութիւններ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու մասին, ասացուածքներ եւ առածներ։ Ազգային եւ կրօնական տօները մանրամասնութեամբ։

Կողքին կեդրոնը զարդարուած է «Մայիս 28ի Ծնունդը» (նկար՝ Վ. Իսկէնտէրեանի) եզերուած հայկական զոյգ եռագոյնով։

Երկու կողմերը նկարներ՝ Տիկին Արզումեանի, Մարօի, Քրիս Ֆէնէրճեանի, Անդրէասեանի եւ երկու խմբանկարներ։

Թերթիկներուն տակը՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի նկարները Յուշարձանով։

Թերթիկներուն մէջ զետեղուած են Մ. Վարանդեանի, Յ. Միքիաէլեանի, Սէրէմճեանի, Վաճարեանի, Թէրլէմէզեանի, Զօր. Սեպուհի, Պօլոյեանի եւն. նկարները։

Գինն է՝ Մարսէյլ 5 ֆրանք, Ֆրանսա, Սուրիա եւ գաղութներ 5.50 Ֆր., արտասահման՝ 6 ֆրանք։

Բացի մեր գործակալներէն՝ ապառիկները նկատի չեն առնուիր։ Դիմել՝ մեր ընդհանուր գործակալ՝ Կայծակ Ճարայեանի,

Monsieur Gaïzak Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՉՔԻ ԼՈՅՍ

ԳՈՐԾ ՓՆՏՌՈՂԻՆ

Տէօրնէ ժան Ժօրէս պողոտային վրայ վարձու է կօշկակարի խանութ մը, (հին թէ նոր շինելու) իր ամբողջ կազմածներով։

Խանութը ունի բազմաթիւ եւ հին յաճախորդներ, մասնաւորապէս հօգաթափի համար։

Աւելի ընդարձակ գործ ընել փափաքողը կրնայ վարձել եւ քովնակի սրահը, ու կրնայ դիւրութեամբ խանութին միանալ։

Խանութը ունի իր ետին յատուկ տեղ մը իբրեւ նիւթանոց։

Մատչելի վարձք եւ պայմաններ։

Դիմել՝ Սեպտեմբեր 15էն առաջ, ՅԱԿՈԲ ԳԱՐԱՑԵԱՆԻ, 9, Ave. Jean Jaurès :

Ժամացոյցի եւ ոսկերչութեան վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma [illegible]

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ **Cinema Alhambra**ի ՆԵՐՔԵՒ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հաղորդակցութիւն՝ մեթրօ Maine d'Issyէն քսան քայլ հեռու

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8 3...

Տէրտէրեան եւ Սէթեան ընկերութիւն

Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնեն

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

«A QUI LA FAUTE» ԱՆՈՒՆՈՎ

Այս ժապաւէնը պատրաստուած է Ամերիկայի մէջ, կը պատկերացնէ 1915—1918ի հայկական արհաւիրքը։

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ

LA SULTANE DE GRENADE

Արաբական եւ սպանիական հին պատմութենէն

Ձեր տոմսերը գնեցէք նախապէս, խճողումի տեղի չտալու համար ... յէ Մուլինոյի հայկական սրճարաններէն եւ «Յառաջ» ծախող Պ. Աւետ...

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 1 ֆրանք

Կիչէն կը բացուի ժամը 8ին

Ժողովուրդի փափաքին համաձայն անգամ մը եւս պիտի ներկայացուին այս ժապաւէնները, յաջորդ Չորեքշաբթի, 31 Օգոստոս երեկոյեան ժամը 8.30ին

ԱԼՖՕՐՎԻԼ **CINEMA VICTOR HUGO**ի ՄԷՋ

8 Rue Victor Hugo

Կիչէն կը բացուի ժամը 8ին։

ԵՓՐԱՏ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13...

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան ուտելիքներ։ Միակ նպարավաճառը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

ԾԱԽՈՒԻ Է

Մեկնումի պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ։ Ապահովուած գործ։ Յարմար ամէն տեսակ արհեստի։

Դիմել՝ Յովհաննէս Սարաֆեանի. 195 Ավընիւ տ'Արեն, Մարսէյլ։

ՐԱՖՖԻ

Փառիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տէր եւ Տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE, Paris (9).

Մէթրօ .Cadet et le Peletier (Carrefour Chateaudun).

Հռնաբանի գտնէք ԱՆԱՐԱՏ կարագով պատրաստուած Արեւելեան եւ Եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը։

Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Ամէն տեսակ ծաղկեփունջներու, թէյասեղաններու եւ հաւաքոյթներու կը տրամադրուի սրահ։

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50, 71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ ոսկերչեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մասնաւորներ եւն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ ոսկեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ ոսկերչեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն եւ ժամացոյցներն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ԾԱԽՈՒԻ Է ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉԻ խանութ մը, շատ համեստ գինով, որ տարեկան 50—75000 ֆրանք հասոյթ կը բերէ ... տեղւոյն տարեկան վարձքն է 200 ֆրանք։

Դիմել Stephan Kalpakdjianի 37 ter Rue de l'Hay, Kremlin-Bicêtre (Seine)

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հայ կիներ գործ. նորոգելու համար։ Դիմել Պ. ... ճեանի, ժամը 9—11, 23 Rue Jean Mermoz Paris (8e), մէթրօ St. Philippe du Roule. Tél. Balzac 28—96։

ՐԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ։ Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԶը որուն ...

Dalakupeian 8 Rue Suffren. Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ

MERCREDI 31 AOUT 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3822

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՈՐՍ ՄԷԿ ՃԱՄԲՈՎ

Պարզամիտներ կը կարծեն թէ երբ այս կամ այն ձեւով մերձեցում հաստատուի Թուրքիոյ հետ, — օրինակ՝ վերադարձի խնդիր — ճամբան կը բացուի, ուրիշ պահանջներ ալ արծարծելու համար:

Քննենք հէքեաթ մըն ալ այս:

Նախ չմոռնանք հիմնական պարագայ մը:

Վերադարձի արտօնութիւն, «լքեալ» գոյքերու վերատացում եւ նման խնդիրներ ոչ թէ յառաջաբան, այլ վերջաբան կը կազմեն, որեւէ քաղաքական բանակցութեան ատեն, երբ հարցը կը վերաբերի Թուրքիոյ:

Մենք հիմնական, քաղաքական դատ մը ունի՞նք Թուրքիոյ հետ: Կը պահանջե՞նք հող եւ արդարութիւն, — նուազագոյն հատուցում: Այս տարրական պահանջներուն համար չէ՞ր որ գետերով արիւն հոսեցաւ, — ժողովուրդին կէսը դարձնելով յաղթարկուած միւս կէսին:

Կը կարծենք թէ որեւէ հասարակ համար վիճելի չէ հարցումին պատասխանը: Տարբեր խնդիր՝ թէ ինչպէս պիտի հասնինք մեր նպատակին:

Ժողովուրդներու դատը օրերու կամ տարիներու հետ կապուած չէ: Այսօրուան կացութիւնը, կամ հեռանկարը կրնայ շատ մութ երեւալ: Մենք ալ պատրանքներ չենք սնուցած այդ մասին եւ ընդհակառակն միշտ կը յիշեցնենք անողոք իրականութիւնը, իր անատոյն երեւոյթներով:

Եւ սակայն, այս մռայլիչ պարագան չի կրնար կապել մեր ձեռքը, եթէ մենք մեր ձեռքով խաչ քաշած չենք մեր ճակատագրին վրայ:

Միայն մենք չենք որ անելի կամ անստուգութեան մատնուեր ենք:

Ահաւասիկ ամբողջ Եւրոպան ահաւոր հարցականի մը առջեւ: Երկիրներ կան որ հրաբուխի վրայ նստած են: Ուրիշներ կայծի մը կը սպասեն, պայթելու համար: Դեռ ուրիշներ ծրագիրներ կ'որոճան, փոթորիկ յարուցանելու համար:

Այս կացութեան մէջ, եթէ տկարները վախնալու շատ պատճառներ ունին, մեծերը կամ յաղթականներն ալ բոլորովին հանգիստ չեն: Ապագայն՝ զարհուրելի, խելագար զինարշաւ, որ կը լափէ ժողովուրդներու եզակները, ի վերջոյ անխուսափելի աղէտի մը մատնելու համար զանոնք:

Ո՞վ կը յաղթէ, ո՞վ կը կորսնցնէ, ի՞նչ ելքեր կրնան բացուիլ, — ասոնք «բարձր քաղաքականութեան» վերաբերեալ խնդիրներ են եւ անմիջական կապ չունին մեր շօշափած հարցին հետ:

Արդ, քանի որ մեր դատը ամէն բանէ առաջ քաղաքական է, — հողի եւ ազատութեան խնդիր, որեւէ «իրապաշտ քաղաքականութիւն» պիտի կեդրոնանայ այդ պահանջին վրայ: Վերադարձի եւ կալուածական խնդիրը վերջը, շատ վերջը կուգան: Յարակից խնդիրներ են անոնք, լուծելի՝ մասնաւոր պայմանագրութիւններով, բուն դաշնագիրներէն վերջը, ինչպէս եղաւ 1920 Օգոստոս 10ին:

Կ'ըսեն թէ «հզօր Թուրքիան իր զանազան հաշիւներուն համար Հայերու բարեկամութեան կ'սպասէր», իսկ «մենք անոր դէմ կեցած ենք»:

Կը հարցնենք, — Հայերու բարեկամութիւնը ափ մը հո՞ղ ալ չարժեր, — ափ մը հող՝ մեր անսահման ժառանգութենէն որ բռնաբար առնուած են եղած 1914էն ի վեր···

Պատմութիւնը կ'ապացուցանէ, — եւ Անթաքի «Եէնի Կիւն»ներն ալ կը վկայեն թէ Հայերու բարեկամութիւնը շատ աւելին կ'արժէ, քան ափ մը հողը:

Եթէ օսմանեան կայսրութիւնը կրցաւ կանգուն մնալ այնքան երկար, անշուշտ մեծ բաժին մըն ալ կը պարտի հայկական հաւատարմութեան եւ ստեղծագործութեան: Եւ եթէ անոր հիմերը ճարճատիլ սկսան, առաջ մէջ դեր ունի նաեւ հայկական, ինչպէս ուրիշ հալածական ժողովուրդներու ըմբոստացումը:

Բայց մենք պատմութիւն չէ որ պիտի սերտենք:

Հասեր ենք մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն բախտորոշ մէկ շրջանին, — հանգրուան մը ուր այլ եւս որեւէ նահանջ ինքնասպանութիւն է:

Գետին մէկ ափէն նետուեր ենք ջուրը — արիւն: Կը մնայ անցնիլ միւս ափը, բոլոր կարելի միջոցներով: Եթէ կ'ուզէք՝ «բարեկամութեամբ», քանի որ կը հաւատան թէ բան մը փոխուեր է միւս ճակատին վրայ (ի՜նչ միամտութիւն···):

Ամէն պարագայի մէջ, մենք ամուր պիտի կենանք ծրագրուած, վճռուած, արիւնով շաղախուած գետնին վրայ, — ափ մը հող: Պիտի չխաբուինք որեւէ խայծէ կամ թակարդէ: Իրարու հետ պիտի չվիճինք՝ իմաստութիւն ծախելու համար: Թոյլ պիտի չտանք որ թշնամին որեւէ պառակտում կամ նահանջականութիւն նշմարէ մեր միջեւ՝ այս ճակատին վրայ: Եւ անկարելին պիտի փորձենք, որպէսզի այս ճակատը զօրանայ ներսէն թէ դուրսէն, արդիական բոլոր դիտելիքներով եւ պատրաստութիւններով:

Ուրիշ որեւէ «վարքագիծ» (ուղեգիծ) այս ճամբուն վրայ, նոյն իսկ ամէնէն անմեղը, պիտի դառնար նոյնքան աղիտաբեր որքան արտաքին դաւադրութիւն մը:

Ո՛չ կուսակցական տեսակէտ է այս, ոչ ալ հատուածական, այլ ամէն բանէ վեր՝ հայկական:

Առնենք բոլորս ալ, երբեք փնտռենք, ի հարկին գլուխ գլխի տալով:

Բայց, չըսենք որեւէ բան, որ «Հայը լուծի տակ մնայ»: Ու ի՛նչ խօսքով, — ամէն տեսակէտներ պարզելով, սա սանձարձակ ազատութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՉԸ ՀԻԹԼԵՐԻ ՉԵԽԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նորէն արտակարգ ժողով եւ խորհրդակցում

Քանի կը մօտենան Հիթլէրի կուսակցութեան տարեկան համագումարին օրերը, այնքան կ'աճի մտահոգութիւնը, մանաւանդ Փրակայի, Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նորէն բացառիկ նիստ մը գումարեց երէկ, անգամ մ'եւս բարեկամական ազդարարութիւն մը ուղղելու համար Գերմանիոյ, որպէսզի խաղաղութեամբ լուծուի չեխական վէճը: Այս առթիւ լրագիրներ կը հաւաստեն թէ կոչ պիտի ուղղէ պ. Չէմպըրլէն, անձնական նամակ մը գրելով Հիթլէրի, դաշնակիցին հաւանութեամբ:

Անգլիոյ կառավարական շրջանակները մէկդի դնելով լաւատեսութիւնը, ··ժմ շատ ծանր կը գտնեն Կեդր. Եւրոպայի կացութիւնը: Աւելի ծանր քան Եթովպիոյ, Հաբէշի, Սպանիոյ կամ Չինաստանի տագնապներուն ատեն: Վարչապետը կը հաւատայ միայն մէկ միջոցի, — ուղղակի խօսիլ օրուան դիկտատորներուն հետ: Եթէ յաջողեցաւ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, պատճառն այն է որ Չէմպըրլէն անձնական նամակ մը ուղղեց Մուսոլինիի: Այժմ ալ կը խորհի գիր մը ուղղել Հիթլէրի, Պերլինի անգլիական դեսպանին միջոցաւ, որ Լոնտոն եկաւ օրերս, կացութիւնը պարզելու համար: Դեսպանը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ գերմանական ռազմափորձերու մասին, որոնք հետզհետէ ամբողջական զօրաշարժի մը համեմատութիւնները կը ստանան: Մտահոգութիւնը աւելի սաստկացաւ երկուշաբթի օր, երբ թերթերը հաղորդեցին թէ Հիթլէր արդէն անցուցած է ֆրանքօ-գերմանական սահմանագլուխին նոր ամրութիւնները:

Անգլիոյ նախարարական բացառիկ ժողովին ներկայ էին բոլոր նախարարները, բացի երկու-երեքէն որոնք երկրէն դուրս կը գտնուին: Եթէ Չէմպըրլէնի առաջարկը ընդունուի, ժողով մանրակրկիտ քննութեան պիտի ենթարկէ անձնական նամակին բովանդակութիւնը:

Երկուշաբթի օր վարչապետը երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին եւ ելմտական նախարարներուն, ինչպէս եւ կառավարութեան գլխաւոր խորհրդականին՝ Սըր Ռոպըրթ Վէնսիթթարթի հետ: Վարչապետը եւ գլխաւոր նախարարները համաձայն են զինեալ միջամտութեան, իսկ փոքրամասնութիւն մը գիտել կուտայ թէ ազդարարութիւնները անիմաստ են, եթէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ չէ յանձնառութեան տակ մտնելու եւ ի հարկին օգնելու Չեխոսլովաքիոյ:

Երբ պատերազմ ծագի...

Անգլիական թերթերն ալ շատ ծանր կը գտնեն կացութիւնը: Թերթ մը կը գրէ — «Եւրոպայի խաղաղութիւնը այսուհետեւ կախում ունի գերմանական բանակէն եւ գերման ժողովուրդին առաջնորդներէն: Անոնք պարտաւոր են ամէն բան ճիշդ հաշուել, հաստատել շահն ու վնասը ահաբեկչական ներկայ պայքարին»:

Ուրիշ մը անխուսափելի կը գտնէ եւրոպական պատերազմը, եթէ փորձուի անդամահատել Չեխոսլովաքիան: «Այն ատեն Վիլհելմ Բ.ի խրոխտ կայսրութենէն շատ աւելի տկար Գերմանիա մը պիտի հարկադրուի ճակատիլ խումբ մը ժողովրդապետութեանց դէմ որոնք անհունապէս աւելի զօրաւոր են քան 1914ի դաշնակիցները: Անհաւատալի է որ Գերմանիա կարենայ արհամարհել ուժերու այսպիսի խմբաւորում մը: Այն ատեն միակ հետեւանքը պիտի ըլլայ շատ աւելի ծախքախիչ պարտութիւն մը քան 1918ի պարտութիւնը»:

Գերմանական թերթերը անշուշտ անտարբեր չեն այսպիսի արտայայտութեանց հանդէպ եւ իրենց կարգին խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ ընթացքը: Բոլոր թերթերն ալ գիտել կուտան թէ Անգլիոյ բռնած դիրքը կը զօրացնէ Չեխերուն անհաշտութիւնը, ինչպէս կ'ապացուցանեն նոր դէպքերը:

Լոնտոնի թերթերուն թղթակիցները կը գրեն թէ կացութիւնը աւելի լարուած է Գերմանիոյ մէջ վերջին 24 ժամուան ընթացքին: Հիթլէր, որուն վերջնական վճիռէն կախում ունի շատ բան, երկուշաբթի օր Հռենոսի ափերն երթալով, աչք մը նետեց ֆրանսական սահմանին վրայ: Իրեն կ'ընկերանային խումբ մը զօրավարներ եւ մասնագէտներ: Բոլորը միասին այցելեցին նաեւ Քէհլի կամուրջը, Սթրազպուրկի դիմաց, որ գերմանական էր Մեծ պատերազմէն առաջ, իսկ այժմ ֆրանսական հող է: Առաջնորդը եւ իր զինուորական խորհրդականները ատենէ մը ի վեր պտոյտներ կը կատարեն, աչքէ անցնելու համար ռազմափորձերը եւ ամրութիւնները, բայց ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւեց այս այցելութիւնը: Գերմանական թերթեր այժմ բացէ ի բաց կը խօսին տեղական, սահմանափակեալ ընդհարումի մը մասին, ինչ որ չարագուշակ նախանշան մը կը համարուի:

Կարգ մը շրջանակներու մէջ հետզհետէ կը զօրանայ այն կարծիքը թէ Հիթլէր վճռած է Չեխոսլովաքիա արշաւել, եթէ միւս բոլոր միջոցները ձախողին: Հիթլէրի եւ իր կարգ մը խորհրդականներուն կարծիքով, այսպիսի «տեղական ընդհարում» մը չի կրնար պատերազմ պայթեցնել, քանի որ «Անգլիա պատրաստ չէ՛ յառաջ խաղալու»:

Անգլիացի բարեխօս կը շարունակէ իր տեսակցութիւնները չեխական կառավարութեան եւ գերման պատուիրակութեան հետ: Կ'ըսուի թէ միջնորդը նոր առաջարկներ ներկայացուցած է Գերմաններուն, շատ աւելի մեծ զիջումներով:

Արտասահմանի Գերմաններու համագումարը

Կիրակի օր Շթութկարթի մէջ բացուեցաւ արտասահմանի Գերմաններու համագումարը, Հիթլէրի մտերիմ խորհրդականին՝ Հէսի կողմէ, որ բուռն ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ: Կը մասնակցէին 20.000 պատգամաւորներ, աշխարհի բոլոր մասերէն: Աչքի կը զարնէր նաեւ երիտասարդներու մեծ թիւը: Մասնաւոր բանակավայր մը պատրաստուած էր 400 երիտասարդներու: Կիներն ալ մեծ թիւ մը կը կազմէին: Իտալիայէն եկած էին պատգամաւորներու նա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՂԹ ԵՐԿՐՈՐԴ

Շարունակե՞մ վերամուտի խորհուրդներս:

Որեւէ հանդէս կազմակերպած ատեն, մի՛ խճողէք, մի՛ թխէք, մի՛ ուռեցնէք յայտագիրը:

Ժողովո՞ւրդը այդպէս կ'ուզէ: Վարժեցուցէք որ այդպէս չուզէ:

Դուք ժողովուրդին հետ սակարկութեան մտած չէք, հանդէսին տեւողութեան համար: Ոչ ալ *փանաքի* է ձեր ապրանքը:

Իմ կարծիքով, 2 — 2½ ժամը լիուլի կը բաւէ մեր սովորական հանդէսներուն համար, — մէկ ժամն ալ նուազ հաշուելով:

Ամէն պարագայի մէջ, թխածոյ յայտագիրները չեն որ բազմութիւն պիտի հաւաքեն, ոգի պիտի ներշնչեն կամ ճաշակները պիտի զարգացնեն:

Ես յաճախ տեսած եմ հանդէսներ ուր յայտագրին մէկ թիւը կը հաշէ միւսին դէմ: Կամ առնուազն··· չէզոքութիւն կը յայտարարէ:

Այն ատեն որ, մարդիկ տարբեր աշխարհի մը կ'իյնան մէկ ժամէն միւսը, եւ կը մոռնան հանդէսին կամ տօնակատարութեան իմաստը:

Օրինակ, հերոսի մը յիշատակը պիտի յարգէք եւ յանկարծ կը նետուիք տօնավաճառի մը մէջ: Կամ, եթէ Սիամանթոյի «Պարի» տպաւորութեան տակ էիք, վիրաւոր եւ սգաւոր, ուրիշ կտոր մը, «Ա՛խ, կնիկս», կուգայ··· հաւնոց փոխադրել ձեզ:

Անշուշտ յայտագիրները պէտք է ըլլան նոր եւ այլազան, բայց նաեւ ներդաշնակ՝ իրենց իրենց մէջ: Ուղղակի կամ անուղղակի կապուած՝ հանդէսին նպատակին, բովանդակութեան հետ:

Կարելի՞ է «Օգսէնի նամակը» արտասանել Ապրիլեան տարեդարձին, կամ «Դղումի վաճառականը» ներկայացնել Մայիս 28ին եւ կամ «Վիրի Ճաշարանին սպասաւորը»՝ Դաշնակցութեան Օրը:

Մանաւանդ այս կարգի տօնակատարութիւնները պէտք չէ դառնան մրցանակաբաշխութեան հանդէս, հաւնոց ըսել հանելով:

Ու վերջապէս, հարկ է զգուշանալ ճառախօսական մրցահանդէսներէ, մէկէ աւելի երեք-չորս-հինգ հոգի ցուցադրելով:

Վ.Ա.Հ.

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՒ 40 ԺԱՄՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Նախարարական խորհուրդը երէկ ալ նիստ գումարեց, քննելու համար 40 ժամուան երկարաձգման խնդիրը: Այս առթիւ քննուեցան կարգ մը ծրագիրներ, ինչպէս եւ միջազգային կացութիւնը, որու մասին լուսաբանութիւններ հաղորդեց արտաքին նախարարը, պ. Ժորժ Պոնէ:

Թերթերը կը գրեն թէ 40 ժամուան հարցի մասին կարգ մը հրամանագիրներ պիտի հրատարակուին, յետոյ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Խորհրդարանին:

Ժողովի ընթացքին ելմտական նախարարն ալ տեղեկութիւններ հաղորդեց գանձային կացութեան մասին: Այս առթիւ զրոյց կը շրջէր թէ նոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի ոսկեգրամի հիման վրայ, բայց Նախարարը հերքեց:

Օրակարգին վրայ կը գտնուէր նաեւ ապրուստի եւ մանաւանդ հացի խնդիրը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ հացին գինը պիտի սղի երեք սու, ցորենին գինը բարձրացած ըլլալով:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԷՆ ՔՇՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ

»»»» ○ ««««

Ինչպէս գրած էինք երէկ, իտալական կառավարութիւնը 48 ժամ պայմանաժամ տուած է ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխին վրայ, Շամբիյէնի մէջ (Իգոլա) հաստատուած 50 Ֆրանսացի ընտանիքներու, որպէսզի հեռանան:

Ֆրանսացիները, որոնք այնտեղ հաստատուած են 1860էն ի վեր, թախանձագին կոչ մը ուղղեցին ֆրանսական կառավարութեան, բայց այս վերջինը միջամտութեան իրաւական հիմքեր չգտնելով, առկախուեցաւ տեղի տալ: Արդէն իսկ Ֆրանսա հասած են խումբ-խումբ ընտանիքներ, միասին բերելով իրենց կահ-կարասիները, ցորենը, խոտ եւ ուրիշ ինչ որ կրնան փոխադրել ջորիներով: Այս տարօրինակ հոնձքը կորուստ կը համարուի եւ գիւղացիները դրամական հատուցում կը սպասեն: Որեւէ դէպք չպատահեցաւ գաղթի ատեն եւ գիւղացիները կը պատմեն թէ իտալական իշխանութիւնները թէեւ վճռական դիրք բռնած են, բայց մեծ բարեացակամութեամբ կը վարուին:

Կ'ըսուի թէ Իտալիա որոշած է ամրութիւններ շինել այդ շրջանին մէջ: Արդէն իսկ Իգոլա հասած են զինուորական երկրաչափներ, յատակագիծներ պատրաստելու համար:

Օգոստոս 29ի գիշերը ամբողջովին հեռացած պիտի ըլլային 50 ընտանիքները (800 հոգի), իրենց 300 կովերով, ոչխարի հօտերով եւ այծերով: Պարպուած տարածութիւնը կը բաղկանայ 800 հէքթարէ, զոր Նափոլէոն Գ. Իտալիոյ թագաւորին ձգած էր 1860ին:

Անվերջ մաքրագործումներ Խ. Միութեան մէջ

Խ. Միութեան նաւատորմին օրկանը, «Կարմիր Տորմիղ», կը գրէ թէ այսուհետեւ մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ընծայուի մեծ զրահաւորներու շինութեան: Այս առթիւ, թերթը կը գանգատի թէ վնասարարներ երկար ատեն պայքար մղած են մեծ մարտանաւերու շինութեան դէմ, առարկելով թէ անոնք անզօր են սուզանաւերու սպառնալիքին առջեւ: Կարմիր օրկանը «ժողովուրդի թշնամի» կը հռչակէ թէ հին դպրոցի հետեւորդները, որ կ'ուզէին հին մեթոտներ յարմարցնել արդի պայմաններուն եւ թէ նոր դպրոցի կուսակիցները, որ բացառապէս պաշտպանողական միջոցներ կը թելադրէին: Հին դպրոցէն գլխաւոր պատասխանատու կը հռչակուի փրոֆ. Ժէգիվ, իսկ նոր դպրոցէն՝ ծովակալներ Պիտերս եւ Լուտրի (վերջինը հրամանատարն էր Լենինկրատի նաւային ակադեմիային): Կարմիր բանակի քաղաքական տնօրէնութեանց առթիւ, անցեալ փետրուարին, մարաջախտ Վորոշիլով բացայայտօրէն հաստատեց թէ «ընաջնջուեր եղած են» (գնդակահարուած) ծովակալներ Լուտրի, Օրլով եւ Սիվկով, կարմիր տորմիղի ընդհ. հրամանատարները: Նաւատորմին օրկանը ուրիշ մեղադրանքներ ալ շարելէ վերջ կ'եզրակացնէ.—«Ընկերվարական երկրին հզօր նաւատորմը կը կարօտի արժանաւոր վարիչներու, որոնք զինուած ըլլան ռազմագիտութեան եւ ռազմավարութեան մարքսեան ըմբռնումով: Լենինկրատի Նաւային Ակադեմիան պէտք է դառնայ դարբնոց մը զանոնք մարքսեան գաղափարներու, Նաւային ռազմագիտութեան մէջ: Թերթը անգամ մը եւս կը հրաւիրէ ոչնչացնել վնասարարներու վերջին մնացորդները:

ՌՈՒՍԱՑՄԱՆ ԹԱՓԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ընթերցողները արդէն ծանօթ են այն ձեռնարկներուն, որոնցմով Խ. Միութեան վարիչները կը ջանան ռուսացնել Միութեան մաս կազմող «եղբայրական հանրապետութիւնները»: Փորձենք ճշդել բոլոր այն շրջանները որոնցմէ անցաւ ռուսացման այս քաղաքականութիւնը:

Մինչեւ 1935ի վերջերը Մոսկուան ազգային հարցի մասին, գոնէ արտաքնապէս, ընդունած էր հետեւեալ բանաձեւը՝ «պայքարիլ միաժամանակ մեծապետական (ռուսական) ազգայնականութեան եւ ազգային թեքումի (դաշնակից հանրապետութիւններու) դէմ:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, պայքարը հանրապետութեանց ազգային ձգտումներու դէմ հաւասարակշռուած էր ուրիշ պայքարով մը՝ մեծապետական «շովինիզմ»ի դէմ: 1935ի «Պրաւդայի» եւ «Իզվեստիայի» թիւերուն մէջ յաճախ կարելի էր կարդալ թէ այս կամ այն շրջանին մէջ դատի քաշուած են մարդիկ, որոնք ըլլալով Ռուս, ինկած են եղեր «մեծապետական ազգայնականութեան» մահացու մեղքին մէջ եւ օգտուելով իշխանաւորին իրենց ընծայած իրաւունքներէն, ճնշած են ազգային փոքրամասնութիւնները: Ցուցակներ կը պաշտպանէին տեղական լեզուներու գործածման իրաւունքը եւն:

Երեք տարուան ընթացքին քաղաքականութիւնը հիմնովին փոխուեցաւ: Նախկին բանաձեւին յաջորդեց նորը. — «պայքար «տրոցկիստ - բուխարինեան փաճախներու եւ քաղքենի ազգայնականութեան դէմ»: Մեծապետական շովինիզմը բոլորովին անհետացած էր, իսկ հանրապետութիւններու «ազգային թեքումին յաջորդած էր ուղղակի բուրժուական ազգայնականութիւնը»: Գործնական կեանքի մէջ այս նոր բանաձեւին տակ կ'իյնան բոլոր փիչ-շատ ազգային զգացում եւ գիտակցութիւն ունեցող տարրերը, որոնք անխնայ կ'ոչնչացուին:

Առաջները «խորհրդային ժողովուրդ» բացատրութիւնը տարածուած չէր: Կ'ըսէին խորհրդային իշխանութիւն, խորհրդային գրականութիւն, երաժշտութիւն եւն, սակայն չկար «խորհրդային ժողովուրդ»: «Խորհրդային ժողովուրդը» համեմատաբար նոր բացատրութիւն է, մօտաւորապէս այն ձեւի, ինչպէս ամերիկեան ժողովուրդը: Ամերիկա գաղթած բազմաթիւ ազգութիւնները կազմեցին ամերիկեան ազգը: Մոսկուան ալ կը ջանայ տեսակ մը «նոր» ազգ կազմել (խորհրդային), որ իր էութեամբ ռուսական ազգն է: Ներսաղդակ գէպքերն ալ եկան ապացուցանել թէ խորհրդային տեսակ մը միաձուլման շրջան կը կազմէ: Արդէն հիմա «Պրաւդայի» մէջ շատ քիչ կ'երեւան խորհրդային գրականութիւն, խորհրդային գեղարուեստ եւն, այլ ընդհակառակը կը գրեն ռուս մեծ գրականութիւն եւն: Խորհրդային ժողովուրդին հետ միասին, եւ թերեւս աւելի շատ, այսօր կը գործածեն ռուս մեծ ժողովուրդը եւն

Անշուշտ այս փոփոխութիւնները մէկ անգամէն տեղի չունեցան: Երեք տարի է որ կը շարունակուի գործը եւ դեռ վերջացած չէ:

Մոսկուան սկսաւ հեռուներէն, բոլշեւիզմի եւ տեսակ մը ամօթխածութեամբ:

Առաջին առթիւ վերահաստատուեցան ռուսական: Ռուս ժողովրդական բանահիւսութեան հերոսները «Իլիա Մուրոմեց», «Դոբրինիա Նիկիտիչ», «Միկուլա Սելեանինովիչ» եւն. նորէն լոյս աշխարհ եկան, եւ անոնց շուրջ հիւսուած պատմութիւնները մըտան դասագիրքերու մէջ: Ռուս ըլլալու ծանօթանալ իր հին անցեալին հետ, որ մինչ այդ փակուած էր:

Ռուսական առածը կ'ըսէ.— «Ան որ կ'ըսէ այբ, անխուսափելիօրէն պիտի ըսէ նաեւ գիմ»: Գործը արդէն բռնուած էր, պէտք էր շարունակել: Վերայնահաստատութեան ենթարկուեցաւ ռուսական պատմութեան նախնական շրջանը:

Բոլոր քիչ թէ շատ աչքի զարնող իշխանները եւ զօրավարները մէկական հանուեցան, իբրեւ հերոսներ եւ ազատարարներ ռուս ժողովուրդի ազատութեան եւ անկախութեան: Գերմանիոյ հիթլերականներուն կ'ապացուցէին պատերազմի առեն նոյն դասը տալ, ինչ որ տուած էր իշխան Ալեքսանդր Նեվսկին 12րդ դարուն Ռուսիոյ վրայ արշաւած գերման ասպետներուն:

Շարունակելով հերոսներու շարանը, բոլշեւիկ հրապարակագիրները, կառավարութեան թելադրութեամբ, հասան մինչեւ մարաջախտ Կուտուզով, որ պաշտպանեց Ռուսիան Նափոլէոնի արշաւանքին առեն... Դեռ հինգ տարի առաջ, որեւէ յիշատակութիւն Կուտուզովի մասին՝ կը համարուէր անհերեկի հակայեղափոխական յանցանք:

«Պրաւդան» այնքան առաջ գնաց որ, վերջերս հրատարակեց մարաջախտ Կուտուզովի նկարը: Բոլշեւիկեան յեղաշրջումէն վերջ, առաջին անգամն էր որ թերթին մէջ կ'երեւար ռուս զօրավարի մը նկարը՝ հին ցարական համազգեստով: Այլեւս կը մնար պրգտիկ կամուրջ մը, հասնելու համար ռուս պատմութեան վերջին շրջանին: Համաշխարհային պատերազմի մասին բոլշեւիկները միշտ կ'ըսէին «իմպերիալիստական եւ կապիտալիստական բռնակալութիւն»: Այսօր «Պրաւդայի» էջերը զովասանական տողեր կը պարունակեն ցարական զօրավար Բրուսիլովի մասին, որ փայլուն յաջողութիւններ ունեցաւ աւստրիական ճակատին վրայ: Կը գրեն նաեւ... Վէրտէօնի պաշտպանութեան մասին, որ կը մընայ «եզական դէպք զինուորական պատմութեան մէջ» եւ կը յիշեն ռուս բանակներու այդ օրերուն կատարած յառաջխաղացութիւնը, որ նպաստաւոր դեր կատարած է Վէրտէօնի պաշտպանութեան մէջ, եւ քաշել տալով գերման զօրքերը արեւմտեան ճակատէն:

Ռուսական պատմութեան այս վերաղնահաստատումը երթալով աւելի կը խորանայ եւ թերթերու էջերէն կ'անցնի դասագիրքերու մէջ: Մոսկուա արդէն հրատարակած է նոր դասագիրք մը, «Խորհրդային Միութեան պատմութիւն», որ փաստօրէն ռուսական պատմութիւնն է: Խ. Միութեան միւս ազգութիւններու պատմութեան մասին գրեթէ ոչինչ կայ եւ այդ պատմութիւնը կը սկսի միայն 1917էն:

Նոյնը եղաւ եւ գրականութեան ասպարէզին մէջ: Բոլոր արգիլուած կամ հակայեղափոխական յայտարարուած հեղինակները լոյս աշխարհ կուգան եւ գրեթէ բոլորն ալ «եղած են գեղարուեստ եւ ժողովրդասէր» եւ միայն «տրոցկիստական վնասարարներն» էին որ քշեր էին անոնց «հանճարեղ» գործերը հրապարակէն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնեն նաեւ զինուորական պատմութեան վրայ եւ «Կրասնայա Զվեզդան» եւ «Պրաւդան» կը ջանան կապ հաստատել ներկայ կարմիր եւ նախկին ցարական բանակներուն միջեւ: Մասնաւորապէս կը գովաբանուին ցարական օրերու սաւառնորդները:

Ռուսական լեզուն ալ գրաւեց իր առաջնակարգ տեղը եւ դարձաւ պարտադիր բոլոր ազգութիւններու համար: Իսկ կարգ մը ազգութեանց լատինական այբուբենը փոխարինուեցաւ ռուսականով: Ռուսական լեզուն պէտք է լաւ գիտնան խորհրդային «բոլոր քաղաքացիները անխտիր», որպէսզի փոքր ազգերն ալ կարենան «օգտուիլ ռուս մեծ ժողովուրդի հանճարեղ մըշակոյթի աղբիւրի գանձերէն»: «Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական մշակոյթին» այսօր յաջորդած է «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ռուս մշակոյթ ը»:

Եւ եթէ նկատի առնենք որ ռուսերէնի պարտադրումով «ձեւով ազգային»ն ալ պիտի թուլնայ, դժուար չէ գուշակել, թէ ինչ ահաւոր վտանգի մը առջեւ կը գտնուին գլխատուած «եղբայրական հանրապետութիւնները», մասնաւորապէս «Հայրենիք» եղած Հայաստանը...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԻՄԱՍՏԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Հայրենիք»ի)

Ա.

Այս միջոցին նորէն կը խօսուի քըրտական ըմբոստութեան մասին: Տէրսիմի Քիւրտերը լեռ բարձրացած են եւ կը դիմադրեն կատաղօրէն: Միւս կողմէ, համաձայն օտար աղբիւրներու, բռնկած են նաեւ այլ շրջաններ՝ Վանի, Պիթլիսի, Տիարպէքիրի նահանգներուն մէջ: Ընդհարումները բռնկած են արդէն, եւ թուրք բանակը մեծ կորուստ կրած է:

Ի՞նչ տարողութիւն ունի ըմբոստութիւնը, կրնա՞յ լուրջ հետեւանքներ ունենալ թէ պիտի մարի օճառի պղպջակի նման: Ահա հարցումներ, որոնց կ'ուզեմ պատասխանել «առարկայօրէն», ինչպէս կ'ըսեն: Առանց խառնելու «հայկական զգացումը», միայն մնալով անվիճելի փաստերու սահմանին մէջ:

×

Նախ՝ ընդհանուր դիտողութիւն մը: Երբ խնդիրը Թուրքիոյ մասին է, կարծես կը կորսնցնենք չափի եւ կշիռի գաղափարը եւ միշտ ծայրայեղութեան կ'երթանք: Եւ այս՝ երկու պարագաներուն ալ, դէշ թէ լաւ: Անորոշ բան մը տեսա՞նք— արդէն իսկ կը վճռենք թէ հնչած է Թուրքին վերջին ժամը: Ընդհակառակն, նպաստաւոր կէտ մը նշմարեցի՞նք— արդէն իսկ մէկ ծայրայեղութենէն միւսը կը ցատկենք, եզրակացնելով թէ ընդմիշտ ուղղուած է Թուրքը:

Եթէ չըլլար սխնակը խճողելու մըտահոգութիւնը, կարելի էր յիշել տասնեակներով օրինակներ, մէկը միւսէն բնորոշ: Յիշենք միայն երկու օրինակ, երկուքն ալ թարմ եւ մեր նիւթին հետ կապ ունեցող, առաւել կամ նուազ չափով:

Արարատի քրտական ապստամբութեան առեն, մեր երեւակայութիւնը թեւ առաւ եւ ինչե՞ր, ինչեր վճռել չտուաւ մեզի:— Շատ մեծ է բռնկումը, տարածուած է ուրիշ շրջաններ ալ, ուստի կերպով չպիտի կրնայ մարել եւ պիտի վառէ ամբողջ երկիրը: Արդէն իսկ 50.000 Թուրք սպաննուած է, 22 միլիոն ոսկի ծախքի ենթարկուած է Թուրք պետական գանձը, եւն., եւն.:

Նոյն հասնեմ եզրակացութիւնները աւելի առաջ՝ Շէյխ Սայիտի շարժման ժամանակ, ինչպէս նաեւ աւելի վերջը, Տէրսիմի նախորդ խլրտման առեն: Մինչդեռ իրականութիւնը եկաւ հերքել բոլոր այս դատումները:

Դարձեալ, երբ անգլօ-թրքական մերձեցման որոշ նշաններ տեսնուեցան, անմիջապէս փութացինք հակառակ կողմէն ծայրայեղութեան երթալու— երկու երկիրները զինակից դարձած են, Անգլիա վարձած է Զէյմէն՝ իբրեւ ծովային կայան գործածելու համար, անոր փոխարէն չեմ գիտեր քանի միլիոն ոսկի տուած է իբրեւ վարձք, միաժամանակ երաշխաւորելով Թուրք հողին ամբողջականութիւնը:

Եւ— ուշադրութիւն — այս վճիռները կ'արձակէինք երկու տարի առաջ, երբ դեռ չկար 16 միլիոն սթերլինի վարկի խնդիրը:

Արդ, երկու պարագային ալ կը հեռանանք իրականութենէն, անգամ մը չափազանց լաւատեսութեան երթալով, անգամ մըն ալ՝ չափազանց յոռետեսութեան: Մինչդեռ, եթէ մեր նպատակն է դէպքերը քննել եւ անոնց ընթացքին համաձայն քայլ առնել, եւ ոչ թէ վերացական մարդանքներ կատարել մեր մաքին, անհրաժեշտ է չափը պահել, պարզապէս անտեսելով մօտենալ իրերուն եւ կշիռին մէջ չդնել Հայու զգացումը, որ դժբախտաբար շատ շարժական է եւ մագնիսական ասեղի նման մէկ բեւեռէն միւսը կը ցատկէ վայրկենապէս:

×

Այս ընդհանուր դիտողութենէն յետոյ, անցնինք մեր նիւթին:

Տէրսիմի մէջ ծայր տուած շարժումը պիտի դադրի անպայման: Այս մասին ալ մէկ կասկած: Թուրք բանակը ունի զօրութիւն ամէն միջոց, սկսեալ մարդէն մինչեւ զէնք, թնդանօթ ու սաւառնակ: Ինչպէս նաեւ դրամ: Իսկ Քիւրտերը զուրկ են բոլոր միջոցներէն: Ականջ մի՛ տաք այն զրոյցներուն թէ Ռուսիա կ'օգնէ դրամով եւ զէնքով: Որքան ալ դէշ մարդ եղած ըլլայ իր Հարաւային Հարեւանին հետ, Խ. Միութիւնը ներկայիս ի վիճակի չէ այդքան յանդուգն քայլ մը առնելու: Ընդհակառակն, ամէն կերպով կ'աշխատի չոյել զայն: Այսպէս է որ, վերջին դատավարութեանց ընթացքին, բնաւ արտասանել չտուաւ Թուրքիոյ անունը իբրեւ դաւադիր, երբ անդին անդադար հոլովել կուտար Գերմանիոյ, Ճափոնի եւ նոյնիսկ Անգլիոյ անունները: Օտար թղթակիցներն էին — մասնաւորապէս Փարիզի «Թանի» թղթակիցը— որ հետեւցուցին թէ Հայաստանը, Վրաստանը, Ազրբէջանը եւ այլ երկիրներ «անջատել»ու մասին եղած ակնարկութիւնները կը վերաբերին Թուրքիոյ, իբրեւ սահմանակից Կովկասի:

Արդ, երբ Մոսկուա չի թողուր որ մեղադրեալները տան Թուրքին անունը, ինչ որ ըստ օրինի ոեւէ պատասխանատուութիւն չի հրաւիրեր իր վըրայ, ի՞նչպէս կրնայ զէնք ու դրամ տրամադրել Քիւրտերուն, քանի որ այդ տեսակ բան մը բացէ ի բաց պիտի հաստատէր իր պատասխանատուութիւնը եւ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար:

Արդէն, ներքնապէս ալ գրեթէ անկարելի է նման օգնութիւն մը. ո՞ւր Կովկասը, ո՞ւր Տէրսիմը: Ահագին տարածութիւն կայ երկուքին միջեւ:

Օգնութիւն կրնայ փութացուիլ Իրաքէն եւ մանաւանդ Սուրիայէն. բայց յայտնի են Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ տրամադրութիւնները: Այն միջոցին երբ Փարիզ կը հարկադրուի անդադար զիջումներ ընել Սանճաքի խնդրին առթիւ, քրտական գործին մէջ չէ որ յարձակողականի պիտի անցնի:

Եւ սակայն, այս բոլորը չեն նշանակեր թէ Քիւրտերը ոեւէ օժանդակութիւն չեն ստանար դուրսէն: Անպայման կը ստանան. բայց ուրիշ բան է կազմակերպուած օժանդակութիւնը, բոլորովին այլ բան՝ պատահականը:

×

Քրտական խնդրին կարեւորութիւնը ուրիշ տեղ է, շատ աւելի խոր ու զգայուն տեղ մը:

Բարեկամ թէ թշնամի, գրեթէ բոլորը կ'ընդունին թէ, իր 15ամեայ գոյութեան ընթացքին, Թուրք հանրապետութիւնը հրաշքներ գործեց, բոլորովին ոչինչէն ստեղծելով պետութիւն մը, որ այսօր ունի անհրաժեշտ բոլոր ստորոգելիները եւ լրջօրէն հաշուի կ'առնուի աշխարհի մեծերէն: Նոյնիսկ ձեռքէ ձեռք կը խլուի, այնքա՛ն անզատելի բան մըն է եղեր:

Բայց այդ երկիրը, որ իր «յեղափոխութիւններով» մաս խաղնել տուաւ աշխարհի, ահա կ'անձրկի համեմատաբար այնքան գիւրին գործի մը՝ քրտական հարցին հաշուեյարդարին առջեւ: Աւելի ճիշդ՝ կը ձախողի չարաչար, ուղղակի կը սնանկանայ:

Մենք չէ որ կուտանք այս ծանր վըճիռը, այլ բուն իսկ Թուրքը՝ իր նորագոյն պատմութեամբ, իր իրերայաջորդ փորձարկութիւններով եւ անվիճելի ձախողանքներով:

Կազմենք ցանկը, որպէսզի ամէն մարդ տեսնէ ու դատէ:

**

Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը անբնական չթուեցաւ: Հանրապետական վարչութիւնը, իբրեւ նորածին, դեռ չէր կրնար զրադիլ ներքին բարեկարգութեամբ, կամ «համբաւնոութեան

Հ. Մ. Ը. Մ.

Արեւելեան բանակավարէն.— Դեպի Փարիզ

ՆԻՍ. 25 օգոստոս. — Ինչպէս գրուած էր արդէն, մեր առաջին կիրակին 14 օգոստ. այցելեցինք Մոնաքօ Հայոց Թաղը: Տօնի օր ըլլալով, տոստուն Հայոց եկեղեցին գացինք մասնակցեցանք երգեցողութեանց... առթիւ մատաղ պատրաստուած էր... մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց փողոցներուն մէջ: Առաջին անգամն էր որ կը տեսնէին մատաղի բաժնում: Ցետոյ քանի մը խմբապետներ առաջնորդութեամբ Տրք. Գեւ. Գ. Անդրէասեանի, Նիսի քաղաքապետարանը երթալով, շնորհակալութիւն յայտնեցինք որ անգամ մը եւս արամադրած էին գեղեցիկ վայր մը: Այս առթիւ քաղաքապետը հրաւիրեց... օգոստոս 26ի բանակումի կրակին:

Քաղաքապետը՝ երեսփոխան պ. Jean Médecin, անձամբ ընդունեց մեզ. զուիճի չքեղ սրահին մէջ: Հետաքրքրուեցաւ մեր շարժումով եւ առհասարակ Հայերով: Երբ հրաժեշտ կ'առնէինք, պ. քաղաքապետը քարտուղարին դառնալով կ'ըսէր. —

— Երէք պէտք եղածը ազոց համբաւին համար, ջուր, փայտ եւն.

Ինչպէս, յաջորդ առաւօտուն ալ, գէն, կոտրած Basket-ballին ձողը վերնար եւ նորը տեղը կուգար: Քաղաքապետին բարեացակամութիւն մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ... գութին մէջ: Այս առթիւ կը յուսանք կարգադրել քանի մը հայրենակիցներու խնջոյութեան թուղթերու խնդիրները:

** Վիէնի մեր սկաուտ եղբայրները մեկնեցան օգոստոս 20ին: Այս առթիւ Փարիզի սկաուտները բանակումի փոխ ուսար կրակ մը պատրաստեցին:

Սկաուտական կեանքի ամենագեղեցիկ եւ խորհրդաւոր պահը բանակումի կրակն է: Հոն է որ սկաուտը, իր ուրախութիւնը եւ վիշտը կը յայտնէ կը յանձնէ կրակին այն ամէն ... ընքներ զոր գործած է, որպէսզի կրակին հետ մոխիր դառնան եւ անհետանան: Շատ յուզիչ էր տեսարան, երբ գիշերային խոր լռութեան մէջ, կրակին շուրջը հաւաքուած՝ հրաժեշտի խօսքերը կ'արտասանուէին: Մանաւանդ, երբ կարգը Վիէնի հայր Տէր ... մայեանին եկաւ. «Իմ սիրելի փոքրիկ սկաուտ եղբայրներս եւ քոյրերս, մոռնաք որ դուք Հայեր էք, կը պահենք ցեղի մը որ նոյնքան մեծ եղած է, որքան այսօր այն երկիրը ... բարիքները տարածել ամէն կողմ, ինչպէս 1925ին գիտել տուաւ Թուրքի մամուլը, իբրեւ չքմեղանք:

Հետեւաբար, հարկ էր նախ խափանել շարժումը, գնէ քով խօսք հասկցնել Իսմէթ փաշա, որ յատկապէս այս առաքելութեան համար վարչապետ վերընտրուեցաւ. մեղք Թէթեհ ... անդ, ամբողջ բանակներ շարժման մէջ դրուեցան եւ ջնջեց ապստամբութիւնը Շէյխ Սայիտ եւ գլխաւոր գործակիցները կախաղան բարձրացան, երկրորդական անձերն ալ Անատոլուի նահանգները աքսորուեցան: Այլ խօսքով՝ հուրով ու սուրով քանդուեցաւ վըրդական բոյնը:

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ՖԻԼԻՓՓ ՄԸՆՏԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

— Վասնզի այս անտառի՞ն մէջ, հարցուց Ռիփ՝ առանց ակնածանքի, ոչ մէկ վրայ Ֆրէտ աթոռէն վեր ելաւ բարկութեամբ:

— Տարէ՛ք Գ. Օգբ, — ըսաւ հիւանդապահուհին խոժոռ, մեղմէ սպասելու համար այս առաւօտ պտտելու մէկը ... Տարածի մէջ այժմ շատ մարդասպանութիւններ կը կատարուին, եթէ առար աւելցնենք նաեւ...

— Գիտէք թէ իմ կամքէս անկախ բան մըն էր ան, բողոքեց Ֆրէտ: Ձեր մասին ի՞նչ գրեց եւ ի՞նչ ըսաւ: Գրեր է որ հրապարակով եւ ձեր անունով ողջոյն, եւ դուք այդ կոչին արտաբերին ուշի՞ք պիտի լսէք: Ձգեցէք երթամ հինգ վայրկեանի համար եւ ցուցնեմ թէ հիւանդանոցին մէջ պատահած դէպք մը ի՞նչ կը նշանակէ:

— Մէկզի գացէ՛ք, կրկնեց հիւանդապահուհին ժպտելով: Թերթերուն մէ՞ջն ալ պիտի անցնիմ, որպէս դայեակութեան մը հերոսուհին:

Ուստի Ֆրէտը սպասող կառքին մէջ հրելով ճամբայ ելանք դէպի Մերսին եւ հասանք Մընթիին մօտ, երբ ան կէսօրուան ճաշարակը կը խաղար:

Ֆրէտ Օգբ եւ Մընթի այնպիսի մըտերիմ բարեկամներ էին, որոնց նմանը բնաւ տեսած չեմ:

— Օ՛, բարեւ, պոռաց Մընթի, իր ուսերուն վրայէն, երբ դէպի տանկ գավաթը մեր անուններ յայտնեց:

— Բարեւ, ըսաւ Ֆրէտ, հիւպատոսին ձեռքը թօթուելով:

— Կը խորհէինք որ հիւանդութիւնդ տակաւին շարաթ մըն ալ կրնայ տեւել, յարեց Մընթին, խաղին տախտակը ցուցնելով:

— Այդպէս էր. բայց անկողինը գիտցողներուս, եւ հիւանդապահուհին ալ անուշիկ է, թէեւ Ուիլի մայրիկը կոչուելու չափ ծեր: Բայց իմ անկողինիս քով անուան մը գրին Փիթըր Միդլ անունով. ասիկա իր հաշւոյն միախառնութիւն կ'ընէ եւ օրագրութիւն մը կը բանէ: Կը թուի թէ այս մարդը կը նպաստաւորուի Ֆրանսա գտնուող Կայլէսեան միսիոնի մը հիմնադրութեան, անոնք ալ այս մարդուն բոլոր բաժնեները կը կատարեն: Իր չախոջուած անհատներուն անունները օրագրութեան մէջ բացատրելով եւ անուններով միասին Մարսէյլ կը ղրկէ որպէսզի հոն՝ միսիոնարական արահին մէջ, անոնց համար աղօթք մատուցանեն: Մընթի, այն մասնաւոր տեղեկութիւնը զոր ես տուի քու մասին, Մարսէյլի մէջ վախսուք յառաջ պիտի բերէ: Քու մասիդ գրած է արպէս գինով ծովահէն մը, որ առնուազն հազար կին ունի: Գիշեր մըն ալ ինծի հարցուց որ կրնայի՞ գիտնալ թէ ի՛նչ գրած է հիւանդապահուհիին մասին, եւ սկսաւ բարձրաձայն կարդալ: Բնաւ չպիտի հաւատաք թէ այս սողուն ի՛նչ համարձակած է թելադրել իր գիւղային գիրքին մէջ: Սպառնացած ըլլալով զինքը սպաննել՝ գիս դուրս չելեցին:

— Հիւանդապահուհին իրաւունք ունէր, յարեց հիւպատոսը տխրութեամբ: Բաւական սպանութիւններ տեղի պիտի ունենան այս կողմերը եւ շուտով:

Հակառակ քունքերու ճերմակ մազերուն, տակաւին երիտասարդ էր անիկա: Իր բառերը կը կշռէր այնպիսի կերպով մը որ հեղինակութիւն կը տրամադրէր:

— Միսիոնարութիւնները գիտեն: Կառավարութիւնները ականջ պիտի չկախեն. ինծմէ ալ պահանջած են. նոյն բանը ազդարարուած է նաեւ Միացեալ Նահանգներու հիւպատոսին. եւ մեղմէ ոչ մէկը մեծ բան մը ընելու ի վիճակի պիտի չըլլայ. Նկատի առէք որ ես խաղաղութեան կառավարութիւն մը կը ներկայացնեմ Թուրքիոյ հետ, ինչպէս ինք: Թուրքը նկարագրի կողմ մը ունի որ կառավարութիւնը կ'անգիտանայ. Աղօթքի առեն դիտա՞ծ էր անոնք:

Իրեն պատմեցինք թէ որքան մօտ էինք անոնց նախորդ գիշերը. խնդաց:

— Կարծեցիք որ ուղղակի եւ բանի հոգը չէին՞, ձեր ներս մտած վայրկեանին իսկ:

— Առար համար էր որ քոյր Վանակէրման այդքան տեսարարանքով ձեզ ճամբեց, պոռաց Ֆրէտ անտեղի բարկութեամբ մը: Ֆի՛ւ, ամերիկեան խոստակցութիւն եւ ախոռ կը հոտի:

— Թուրքերու մասին կը խօսէի, ըսաւ հիւպատոսը: Անոնց աղօթած ատենը, թերեւս ուշադրութիւն ըրած էք որ, աջ ու ձախ կը նային: Երբ կը տեսնեն որ դիրենք դիտող չկայ, աւելի համդարտ կերպով աջ ու ձախը կը դիտեն: Այդ կերպով անոնք կ'ուզեն ճանչնալ թէ հրեշտա՞կը թէ սատանան կ'ընկերանայ իրենց, որովհետեւ իւրաքանչիւր Իսլամ կը հաւատայ թէ հրեշտակ եւ սատանայ իրեն կը հետեւին: Ըստ իս հո՛դ է ահա, թըրքական նկարագրին գաղտնիքը: Շատ առեն Թուրքը խօսքին տէրն է, պատուաւոր, քաղաքավար, բարեմիտ, մինչեւ իսկ ասպետական, երբ կ'ապրի հրեշտակին հետ. բայց երբեմն ալ կը յիշէ իր միւս ուսը՝ սատանան. այն առեն իր գիւղային արարքներուն բացարձակապէս սահման չի դներ:

— Կարծեմ պէտք է որ մենք կամ Ամերիկացիները ծովային զինուորներ ցամաք հանենք տեղ մը, պաշտպանելու համար անոնք որոնք պէտքը կը զգան, թելադրեց Մընթի:

— Ո՛չ, պատասխանեց հիւպատոսը հանդարտօրէն: Գերմանիա ասպիրութիւն պիտի ընէ. միակ առարկան ան պիտի ըլլայ. ան պիտի դատապարտէ մեզ, առարկելով թէ կը ծրագրենք քանդել իրենց երանելի Պաղտատ երկաթուղագծին արժէքը:

Մընթիի նման անգլիական հիւպատոսարանի խորհրդական մը, անդամ մը քաղաքականութեան հետեւելու պարտաւոր չէ, ոչ ալ մենք անշուշտ, բայց այդ օրը մեր խօսակցութիւնները առաւելապէս աշխարհի բաներուն վրայ դարձան եւ մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին:

— Աւելի շուտ պիտի ուզեն տեսնել Եւրոպայի բռնկումը մէկ ծայրէն միւսը, համաձայնեցաւ Մընթի:

— Նոյնիսկ աւելին, ըսաւ հիւպատոսը: Հայերը իրենց սիրելիները ... Գերմանները Արեւելքի առեւտուրը կ'ուզեն: Հայերը գործի մարդիկ են. անոնք աւելի ճարպիկ են քան Հրեաները եւ Յոյներէն աւելի վտանգաւոր: Կը կարծեմ թէ Գերմանիոյ հաշուոյն շատ կուգայ Հայեր չունենալ, մըրցակցութենէ խուսափելու համար:

(Շար.)

Հայերը Կեսարիոյ մէջ

Կեսարիոյ հոգեւոր հովիւ Հայկազն վարդապետ Կարապետեան հետեւեալ տպաւորութիւնները կը հաղորդէ «Կոչնակ»ի միջոցաւ (13 օգոստոս). —

Ներկայիս քաղաքիս հայութիւնը բնիկ գիւղացիներ եւ քանի մը Կեսարացիներ կը կազմեն. քաղաքը հետզհետէ շինարարական պողոտաներով եւ շէնքերով կը զարգանայ. կառավարչատան հրապարակին մէջտեղ զետեղուած է երկրին ազատարար Աթաթիւրքին արձանը որ ամբողջ Անատոլուի մէջ գտնուող խորհրդաւոր արձաններէն մին է: Քաղաքիս Հայոց մեծամասնութիւնը շրջակայ 53 գիւղերէ եկած գաղթական Հայեր կը կազմեն 300 տուն, որուն 30 տունը հոն մնացած Հայեր են. Հայոց ընդհանուր թիւը կը հասնի 2000ի, իսկ շրջակայ գիւղերու, այսինքն Բուժմի, Ուզունլու, Գոզագլըեան, Գիւն-գէօ, Ալիկէյ եւ այլոց մէջ տակաւին կայ 300 տունէ աւելի Հայութիւն մը

կը բնակինք մենք: Բոլորս միասին, կը աշխատինք ու ձգտինք մէկ նպատակի՝ որպէսզի ունենանք մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքը ու մեր տունը, Մասիսի ստորոտը, այս բանակումի կրակը եւ բոլոր հայ օճախները: »

Այս բանակումի կրակին առթիւ ունեցաւ ասմունքաբանական ազգագրութիւն: Վիէնի սկաուտներէն շրջիչ-առաջնորդ Գեղամ Պարոնեան ... Փարիզի Ենթաշրջանի Պետին՝ փոխ-խմբապետի աստիճանը:

Այս տարի մեծերու փափաքին գոհացում տալու համար, 10 հոգինոց յատուկ պատյա մը կազմակերպուեցաւ դէպի Ալպէշիս (Քորսիքա): Շատ գեղեցիկ իր ժամուան ճամբորդութիւն մը վերջ հասանք Նափոլէոնի ծննդավայրը: Ջմայլելի տեսարան. ամբողջ քաղաքը Նափոլէոնի վրայ կը խօսի, փողոցներէն մինչեւ սրճարաններ իր կամ իր տարած պատերազմներէն մէկուն անունը կը կրեն: Հինգ օր մնացինք ապարանքի մը մէջ, լեռնային պատյա մըն ալ կատարելով Վիզցավոնա կոչուած վայրը, 2000 մեթր բարձր Ալպէշիոյի մէջ կան երեք Հայեր. երկուքը պատկերահան որ գիւղերը կը պտտին, եւ մէկը Պոլիսարիլէն եկած Հայ մը որ ճերմակեղէնի խանութ ունի: Այցած մեր վրայ կը նայէր, թէ ինչպէս Քորսիքա եկեր էինք եւ զինքն ալ գտեր:

Բանակավայրը լեցուն է. Քորսիքա գացողները վերադարձած են արդէն: Այսօր բանակավայրը լուրջ եւ բոցաւոր աշխատանքի լծուած է: Վաղը պիտի ունենանք տեղական իշխանութենէն ներկայացուցիչներ եւ ուրիշ օտար հիւրեր: Հաւանական է որ մեզի հետ ճաշեն: Երեկոյեան ժամը 6ին Նիսի Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ Հայ սկաուտին կողմէ ծաղկեպսակ մը պիտի դրուի: Քաղաքապետն ալ ներկայ պիտի ըլլայ: Իսկ գիշերը պիտի ունենանք բանակումի կրակ, այս անգամ օտար հիւրերու ներկայութեամբ: Տղաքը սկսած են երգեր հաւաքել: Օգոստոս 30ին կը մեկնինք:

Ծնողքները թող պատրաստուին եւ շատ չզարմանան, տեսնելով իրենց զաւակները մէկ մէկ խարիշիկ դարձած:

ՎԱՀԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

որոնք տեղացի Թուրք դրացիներուն հետ երկրագործութեամբ կը զբաղին:

Կեսարիա քաղաքիս մէջ ունինք Ս. Լուսաւորիչ անունով եկեղեցի մը, որ բարեխնամ կառավարութեան կողմանէ վերանորոգուած եւ Հայոց սեփականութիւն ճանչցուած է, եւ ուր ամէն ժամանակ կրօնական պաշտամունք կը կատարուի. եկեղեցիին փլած մասերը գրեթէ տարի մը առաջ մասամբ նորոգուած ըլլալով այժմ փլուզումէ ազատուած են:

Եկեղեցւոյս շրջափակին մէջ կառուցուած երբեմնի Կիւմիւշեան վարժարանը այժմ որբանոցի վերածուած է, ուր 20ի չափ որբեր ու պատսպարեալներ կը պահուին, նաեւ հետզհետէ դալիք որբերու եւ չքաւորներու ալ ապաստան կը տրուի: Ինչպէս որ տարիներ առաջ Կեսարիան որբերու քաղաք կոչուելու արժանի նախախնամական գործեր կատարած է, այսօր եւս ներկայ նեղ պարագաներուն դարձեալ գրկաբաց կ'ընդունի անոնք, որ իր օժանդակութեան կարօտը կ'ունենան: Որչափ որ ներկայիս քաղաքս գտնուող գաղթական ժողովուրդը ի վիճակի չէ նման որբեր պահելու, սակայն իր մէջ դեռ վառ կը պահէ իր նախնեաց ողորմածութիւնը եւ միշտ պատրաստ է իր ազգային սեղանէն բաժին հանելու որբերուն, ինչ որ դարձեալ ըլլայ աւելի Հայերուս համար պարծանք մըն է:

Ուրախ եմ յայտնելու որ մեր արտասահմանի Կեսարացի հայրենակիցներն ալ երբեմն չեն զլանար իրենց կեսարացիական պարտականութիւնը կատարել. շնորհակալութեամբ կը փութամ յայտնել որ Տ. Գալուստ Պէյ Կիւլպէնկեան իր առատաձեռնութեամբ իր մեր բարի զգացումներուն թարգման հանդիսանալով մեզ քաջալերեց եւ այս առթիւ 200 ոսկիի գումար մը ղրկեց որբանոցիս անմիջական կարիքներուն: Սոյն պատսպարեալ որբերէն անձամբ ունինք նաեւ դուրսը 25ի չափ մանուկի ամսական յատկացում ըլլալով չքաւորներ, որոնք կանոնաւոր կը ստանան իրենց յատկացուած ոչինչ գումարները:

Քաղաքիս մէջ թէեւ ազգ. վարժարան չունինք, սակայն Թուրք բարեխնամ կառավարութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ հայ մանկութեան պետական վարժարանները ընդունելու. ներկայիս գրեթէ 900 հայ տղաք Թուրք վարժարանները կը յաճախեն:

Տեղւոյս հայութիւնը կը զբաղի արհեստաշինութեամբ ու առեւտուրով, իսկ գիւղացիները որոնք երկաթագործ եւ երկրագործներ են՝ գիւղերը եղբայրօրէն կ'աշխատին եւ մասամբ իրենց ապրուստը կ'ապահովեն, եւ այգիէն ու կիներ տուներու մէջ գորգագործութեամբ կը պարապին: Շնորհիւ Թուրք Հանրապետական կառավարութեան արդարադատ կամեցողութեան՝ խաղաղ ու անդորր կեանք մը կը բոլորեն, որովհետեւ ներկայ հանրապետական օրէնքը խտիր չի դներ ոչ կրօնի եւ ոչ ազգութեան, եւ ամէն հայրենիքի զաւակ իրաւունք ունի օրէնքին հնազանդելու եւ ազատ ապրելու:

Իմէրէկ - Ֆէնէսէ գիւղաքաղաքը որ ժամանակ մը հազարաւոր Հայերու հայրենիքը եղած էր, եւ որ կը գտնուի Արգէոսի հարաւային կողմը՝ Թալասէն աւելի, այժմ ունի 200 տունի չափ Հայութիւն մը որուն մեծամասնութիւնը գիւղացիներ են, եւ որոնք եկած են շրջակայ գիւղերէ. համագումար 1000 հոգի: Ունին Ս. Թորոս անունով եկեղեցի մը որուն կրօնական պաշտամունքը կը կատարէ Եդիշէ քահանայ Թագուորեան (Ինճէսուեցի) եւ գոհացում կուտայ կրօնական կարիքներուն: Հոս ալ տասնեակ մը որբեր կը գտնուին, սակայն ի վիճակի չենք զանոնք ալ որբանոցս ընդունելու. ուստի այս առթիւ կոչ կ'ուղղեմ արտասահմանի Կեսարացի եւ շրջակայից հայրենակիցներուս, եւ կը սիրեմ յուսալ որ իրենց կատարած բարեգործական եւ շինարարական ձեռնարկներուն հետ միասին, պիտի փութան տեղւոյս եւ շրջակայից կարօտեալներուն ալ նպաստելու:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՐՍԵՆՎԻԼ. — Անցեալ կիրակի Տիկնանց Միութիւնը դաշտահանդէս մը սարքած էր Սուրսի անտառին մէջ: Հակառակ օդին անյարմարութեան, բազմաթիւ տիկնանց աներես փութացած էին, ինքնաշարժներով թէ ոտքով: Ժամը 2ին, Տիկին Հ. Կիւլպօլեան հանդէսը բանալով կոչ ուղղեց անխտիր բոլորին որպէսզի չզլանան իրենց աջակցութիւնը: Նշանց թէ մեր զաւակներուն դաստիարակութիւնը կենսական է, ուստի բոլորունք կրթական այս բոյնին շուրջ, լաւ Հայեր եւ լաւ քաղաքացիներ պատրաստելու համար:

Հանդէսը սկսաւ «Մեծասքանչելով» գոր երգեցին փոքրիկները, շատ յաջող: Տիկին Վարդեւանեան արտասանեց Սրբերեանին «Վարդենի՞նք ջերմ ծափերու արժանացաւ: Փոքրիկն Փօլին Գույումճեան երգեց Պէպոի «Դամբը ձեռիս»: Ներկաներէն պ. Յովսէփ Քիւլիւճեան ոգեւորուելով, կոչ ուղղեց կուսակցութիւններուն որ միանան այս յարկի գործին շուրջը եւ պաշտեն իրենց զաւակները այլասերումէ: Ներկաները խումբ խումբ ծառերուն շուքին տակ տեղաւորուած կ'երգէին, կը պարէին ուրախ զուարթ: Եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ խաղեր փոքրիկներուն կողմէ, ջերմ ծափերու մէջ, շնորհիւ օր. Ա. Ներսէսեանի որուն տասնամեայ աշխատանքը մեծապէս գնահատելի է: Օրիորդը տարի մը յանձն առած էր ձրիաբար դաս տալ մեր զաւակներուն: Բոլոր ծնողքներու կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Օրիորդին որ մեր զաւակներուն բաւական կարդալ գրել սորվեցուց եւ քանի մը Բրքախօս փոքրիկներուն ալ հայերէն խօսիլ, գոհելով իր չարթուան մէկ օր հանգիստը:

Սիրելի «Յառաջ», դպրոցին բաց-ուած օրը 16 աշակերտ ունէինք. արհակուրդի առթիւ գոցուեցաւ 18 աշակերտով: Ուրեմն 10 ամսուան ընթացքին երկու աշակերտ աւելցած է. բայց մեծ յոյս ունինք որ 30 - 35 աշակերտներով պիտի վերաբացուի դպրոցը: Ուրեմն հայրեր, մենք ալ առանց խտրութեան մեր բաժինը ունենանք, բարոյապէս թէ նիւթապէս, մեր զաւակներուն սիրոյն, օգնելու համար խումբ մը տիկիններու այս նախաձեռնութեան:

Նոյն օրը վեց նոր անդամուհիներ արձանագրուեցան:

Իրիկունը ուշ ատեն ժողովուրդը բաժնուեցաւ գոհ եւ ուրախ:

Գ. Մովսէսեան

Հ. Ց. Դ.
ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Հ. Յ. Դ. դիւանատան եւ Թանգարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

1.— Տիկին Տէր - Մարգարեանէ (Նիս) մէկ ոսկեզօծ խորհրդանշան Իզմիրլեանի կաթողիկոս օծման առթիւ (Յառաջի միջոցաւ):

2.— Գ. Ս. Տէր Ղազարեանէ (Փարիզ) 20 կտոր հայերէն եւ օտար լեզուներով զանազան արժէքաւոր գիրքեր:

3.— Ընկ. Վ. Մազմանեանէ (Վառնա) Վարդգէս Սերէնկիւլեանի լուսանկարը:

4.— Ընկեր Բժ. Նէվրուզէ (Փարիզ) Մելքոն Կիւրճեանի (Հրանտ) եւ Բժ. Փաշայեանի լուսանկարները, 49 Քարտ փոստալներ, Վանի, Կիլիկիայի եւ Կիլիկեան հայկական բանակի նկարներով:

5.— Տիկին Վ. Սահակեանէ (Պէյրութ) (անդամ Հ. Հ. խորհրդարանի) Կոստիա Համբարձումեանի խուրճինը:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

6.— Ընկեր Գ. Ալթունեանէ (Եգիպտոս) 50 ֆրանք:

7.— Տիկին Բերուզէ Ալթունեանէ եւ Դ. Փլլաւեանէ (Եգիպտոս) 25ական ֆրանք:

8.— Ընկեր Տէր եւ Տիկին Մ. Ալթունեանէ (Քաշան) 25 ֆրանք:

9.— Հ. Գ. Պայրամեանէ 50 ֆրանք, (Յառաջի միջոցաւ):

10.— Ընկեր Կարօ Երանեանէ 25 ֆրանք:

(Կնիք)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԹՈՔԱԽՏ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնոտ թուքերն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան:

ԴՈԿՏ. ՏՕՔԹ. ՅԱԿՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18. Tél. Tru. 83—87

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒԱՆԴՈՏ ԵՐԵՒՈՅԹ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 օգոստոս):

— «Տասնեակ տարիներ, փաստերով եւ անհերքելի ապացոյցներով հաստատեցինք, որ Հօկերը կապ չունին մեր հայրենիքի օգնութեան գործին հետ. թէ անոնք համայնավար ժանտախտի բջիջներ են եւ չարաչահ կազմակերպութիւններ: Ենթարկուեցանք բուռն ու կատաղի յարձակումներու Երուսաղէմի, Պալքաններու, Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի մէջ. Դատափետուեցանք, զրպարտուեցանք եւ անարգուեցանք: Եղան այս բոլորը ոչ անպատճառ բուն շահագրգռուողներուն կողմէ, այլ շահակիցներուն կողմէ. անոնց կողմէ՝ որոնք Հայաստանը եւ Հայաստանի օգնութեան գործը իրենց միայն նկատեցին եւ պայքարեցան մոլեգնօրէն մեզի դէմ:

Հարկ եղաւ որ պատռի վարագոյրը. Հօկերը ըլլան դիմակազերծ, ազատագրութիւնը հրապարակ թափուի եւ վերջապէս գժտուին երէկի բարեկամները, որպէսզի մենք դերծ մնանք մեզադրանքէ՝ Հօկերու դէմ մեր պայքարին մէջ:

Ցիշե՞նք նաեւ այս առնչութեամբ այն միւս դարչելի պայքարը՝ որ բացուեցաւ Դաշնակցութեան դէմ, որ «հակահայաստանեա՞ն» կոչուեցաւ, անտանելի բառով մը: Այսպէս կոչուեցաւ անոր համար, որ ան պայքարեցաւ Հայաստանի խորհրդային դաժան եւ հակաժողովրդական կարգերուն եւ իշխանութեան դէմ: Իսկ զուրբէն, շահանդիրներ, խումբ ու խմբակցութիւն, Թումաւորեցին մթնոլորտը, երկրին իշխանութիւնը նոյնացնելով երկրին հետ, իշխանութեան դէմ պայքարը նկատելով երկրին դէմ, իսկ իշխանութեան ծառայութիւնը՝ երկրին հանդէպ ծառայութիւն: Եւ ահէ՝ Դաշնակցութիւնը «հակահայաստանեան», իսկ օրուան իշխանաւորներու արտասահմանեան մունետիկները՝ «հայաստանեա՞ն»: Ջենք զիջանիր հակառակը փաստելու. բացատրութեան ու բովանդակութեան ծիծաղելիութիւնը մատնանշելու: Բայց, հարկ է մատնանշել հիւանդոտ երեւոյթը կարգ մը շրջանակներու, որոնք աթախումի նըշաններ ցոյց տուին այն ատեն միայն, երբ հայ ժողովրդականութիւնը ջարդուեցաւ, Հայաստանի իշխանաւորները ճզմուեցան, արիւնոտ եւ ահաւոր դէպքերը թաւալգլոր իրարու յաջորդեցին, որոնք յանգեցան էջմիածնի Կաթողիկոսութեան:

Անշուշտ, աթախումը դեռ վերջնական չէ, ոչ ալ կրնայ ըլլալ, քանի որ կրնայ ան վտանգաւոր դառնալ «հայաստանեա՞ն» ճակատի գոյութեան համար իսկ: Բայց, որոշ է թէ դեռ ժամանակի պէտք կայ, կացութիւնը ըմբռնելու, եւ մանաւանդ հոգիով ու մտքով լուսացուելու, եւ խոստովանելու համար թէ անցեալ տարիներուն ի՜նչ սխալներ գործուեցան, զուր անցած ծմբկահարութեամբ:

Փակենք մեր խօսքը, յիշելով Բարեգործականը, որուն դէմ պայքարած ենք ու կը շարունակենք պայքարիլ: Ինչո՞ւ կը պայքարինք Բարեգործականի դէմ: Ունի՞նք մասնաւոր նպատակներ: Պիտի պայքարէի՞նք, եթէ ան ծառայէր իր նպատակներուն եւ իր ժողովուրդին: Վերջին կէտը կը բացատրէ առաջինները:

Ինչո՞ւ պիտի պայքարէինք, խնդրեմ, եթէ Բարեգործականը ժողովրդական Միութիւն մը ըլլար. այսինքն՝ եթէ ան դադրէր նեղ շրջանակի մը մտայնութեան ու շահերուն ծառայող միութիւն մը ըլլալէ եւ դառնար ճըշմարտապէս մեր բազմակարօտ ժողովուրդին աջակցող կազմակերպութիւն մը:

Զերթանք շատ հեռուն, չխօսինք սկզբունքի տեսութիւններու մէջ, որքան ալ անոնք սկզբնական մեղքը կազմեն այս Միութեան, որ հայ ժողովուրդին դրամովը կը սնանի, բայց հազիւ թէ փշրանքներով օգնութեան կը հասնի նոյն այդ ժողովուրդի կարօտութիւններուն:

Պայքարած ենք եւ կը պայքարինք Բարեգործականի մսխումներուն դէմ, բազմածախս գրասենեակներու գոյութեան, «վարիչ-տնօրէններու», «պաշտօնեաներու», «քննիչներու», «կիսակորներու եւ «խորհրդականներու եւ այն բազմաբղէտ շրջիկներու դէմ, որոնք կը սպառեն բայց չեն արդիւնաւորեր: Բայց, շահագրգռուողները իրենք եւ շահակիցները անոնց հետ, անհասկ թէ խմբակցութիւն, հաւա՞ր փրցուցին ու կը փրցնեն, Դաշնակցութիւնը իրենց գոյութեան դէմ նկատելով, երբ որոշակի կը գրենք ու կը գործենք իրենց գործունէութեան դէմ:

Առիթն է սակայն, որ թարմ օրինակ մը յիշենք: Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի կազմակերպութեան 1937ի Տեղեկագիրը ամչնցուցիչ թիւեր կը յիշէ: Ըստ Տեղեկագրին, քաղուած ամերիկահայ թերթերէ, Բարեգործականի նոյն շրջանի կազմակերպութիւնը իր սեփական միջոցներով 1937ի ընթացքին կրցած է հայթայթել 9,282 տոլար եւ 89 սէնթ. նոյն կազմակերպութիւնը այս հասոյթը ձեռք բերելու համար, գրասենեակի եւ պաշտօնեաներու վրայ ծախսած է 12,489 տոլար 61 սէնթ: Այս գումարէն դուրս է պատուիրակի եւ յատուկ ծախսերու համար նշանակուած 886 տոլար 41 սէնթի գումարը:

Արդ, կազմակերպութիւն մը, որ ամբողջ տարի մը սէնթ առ սէնթ կը քամէ ժողովուրդը եւ 9,282 տոլար հասոյթին դէմ 12,489 տոլար կը ծախսէ, յաւելեալ 886 տոլարով. այսինքն՝ շուրջ 4,093 տոլար ելք ունի իր մուտքին դէմ, ելք մը՝ որ յատկացուած է լոկ գրասենեակներու եւ քանի մը տասնեակ պաշտօնեաներու, այսպիսի կազմակերպութիւն մը իրաւունք չունի հայ ժողովուրդի համակրանքը ունենալու:

Կազմակերպութիւն մը, որ յանուն բարեգործութեան եւ ազգ. նպատակներու, գումարներ կը հաւաքէ եւ քանի մը տասնեակ պաշտօնեաներու գրպանը կը լեցնէ, արժանի չէ հայ ժողովուրդի աջակցութեան: Գրեցինք այսպէս տարիներ առաջ ալ, երբ Բարեգործականի վարիչին 100,000 ֆրանք թոշակ յատկացուեցաւ, աւելի ճոխ՝ քան Ֆրանսական մարաջախտի մը յատկացուած թոշակը:

Գրեցինք, ու փոխանակ մարդիկ ամօթ զգալու, յարձակում գործեցին մեզի դէմ, պղտորեցին մթնոլորտը եւ աւելի ամուր փակեցին Բարեգործականի դռները:

Բարով վայելեն զիրար Բարեգործականի հիմնադիրները, բարեկամները եւ վկթերանն՞երը: »

ԽՃԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՔԵՄԱԽԻ ԿԻՐՃԸ

(Գերմանական աղբիւրէ պատմուած)

Առանց նոր բան մը ըսելու, մեկնեցաւ սենեակէն, եւ եւէջն ալ Լուդովիկա Կրապովիշ, որ թէեւ տեսակցութենէն բան մը չէր հասկցած, սակայն կ'ըմբռնէր բառերուն եւ շարժուձեւերուն իմաստը:

— Մի վրդովիր: Աւելի առաջ կ'երթանք, մխիթարեց զայն Սիրանոյշ փափկօրէն:

Հայը լոյսը մարեց:

— Ծանեէս եկէք: Զեզ մինչեւ տունէն դուրը պիտի տանիմ: Պէտք է որ ոչ մէկը տեսնէ ձեզ:

Զգուշութեամբ բացաւ ծանր դուռը: Ծեղքին մէջէն սկսաւ տեսնուիլ գիշերային երկինքը: Գրիգորեան փողոցը չորս դին նայեցաւ: Բայց ոչ մէկ հոն:

— Հիմա գացէք, ըսաւ մերժողական ձեռք շարունակելով, տառս, դժկամ:

Աղջիկները դուրս սողոսկեցան փախնիվախը: Դուռը իրենց եւեւէն գոցուեցաւ կամացուկ մը, բայց ամուր, անագորոյն: Մինակ էին նորէն, բոլորովին մինակ փողոցները, ճամբաները, թշնամիներու մէջտեղ, ընցատներով, առանց ուեւէ տեղի մը ուր կարենային գտնել գոնէ վաղանցիկ հանգիստ մը:

— Հի՞մա ուր, — հարցուց Սիրանոյշ մութին մէջ: Քաղաքին մէջ չենք կըրնար մնալ առանց յայտնուելու:

Զայնը անմխիթար շեշտ մը ունէր: Բանից Լուդովիկա Կրապովիշի թեւէն, կարծես քիչ մը կենալու համար, եւ երկուքն ալ կամաց կամաց փողոցն ի վար կը քալէին աննպատակ:

Կը խորհիմ որ աւելի լաւ կ'ըլլայ, երբ երթանք մեր դոյլերը ձգուած տեղը, սէրդ իմ Սիրանոյշ: Նախ կը քնանանք, եւ յետոյ կը մտածենք ընելիքնիս:

Սիրանոյշ, քաղաքին արդէն ծանօթ ըլլալով, կը ջանար բռնել կէտ մը զոնել, թէ արդեօք ո՛ւր հասան մութին մէջ: Մարդու չէին հանդիպած: Քաղաքը մեռածի պէս էր: Քանի մը վայրկեանէն ինքզինքը նորէն գտաւ: Ծիշտ ու ճիշտ ճամբուն եզերքը կեցած մզկիթ մը իր մինարէներով, երկինքին դէմ ցցուած սուր ծայրերով, ցոյց կուտար իրենց գտնուած տեղը:

Աղջիկները փութացուցին իրենց քայլերը մզկիթէն հեռանալու համար, եւ շատ չանցած քաղաքին վերջին տուները իրենց եւեւը թողած էին, ա՛յն քաղաքին... որուն վրայ ա՛յնքան մեծ յոյսեր դրած էին: Մենաւոր շէնքերու շուրջ դառնալով, գոր առկեց առաջ տեսած էին թաքստոցին մէջ կալին մօտ, շուները չարթնցնելու համար հասան իրենց առաջուան տեղը: Անօթի, յոգնած ու յուսախաբ, նստան գետինը եւ իրենց գտած ցնցոտիներով ծածկուեցան, որովհետեւ գիշերը զով էր եւ առաւօտեան հովը ցուրտ կը փչէր դաշտավայրերին վրայէն:

Երբ արթնցան, արեւը կ'այրէր իրենց դէմքին վրայ: Մրջիւններուն մէջ գտնուած հացի վերջին մնացորդները հաւաքեցին, անօթի չմնալու համար: Արտասուց լաթերու եւ կէս մը պատռուած ծածկոցներու մէջ փաթթուած, որուններն քիթը կնիկներու պէս լաթեր փաթթած, չուանով ալ պրկուած, բոլորովին տեղացի գիւղականներու կը նմանէին, վրան գլուխնին աղտոտ, ու արեւէն սեւցած:

Հայ թալանուած գիւղացիներու տուներու մէջ անգամ մըն ալ ուտելիքի մնացորդներ փնտռելէ վերջ, երեւ երեսի նստան լուռ, գետինը երկու ծեզքերու միջեւ իրենց «յարդարած» կայանին մէջ, կիզիչ արեւուն ներքեւ:

Սիրանոյշ գլուխը կախած, անզիկից գրեթէ: Իր տեսած զարհուրելի բաները, հիմակուան ալ լքուած վիճակը, տեսակ մը անզօրծ կամ թափուր կատաղութեամբ կը լեցնէին զինքը: Տակաւին մինչեւ հիմա որոշակի չէր ըմբռնած թէ ի՛նչ էր, ի՛նչ եղաւ, իր թափառումը, Քէմախի կիրճէն փախուստը: Անոր զիտցածը միշտ ա՛յն էր որ Թուրքիոյ մէջ երկու միլիոն Հայեր կ'ապրէին, անոր գիտցածը ա՛յն էր որ ահագին շրջանակներ Հայերուն հողատնտեսական ճարպիկութեան եւ գործունէութեան կը պարտէին իրենց ապրուստն ու կայուածը: Անոր գիտցածը ա՛յն էր որ Արեւելքի գրեթէ բոլոր քաղաքներուն եւ նաեւ արեւմտեան Անատոլուի սակաւ վայրերուն մէջ բոլոր արհեստաւորները, դարբին, կահագործ, կօշկակար, բրուտ, ոսկերիչ, որմնադիր — Հայեր էին, Թուրքիոյ բովանդակ տնտեսական կեանքին անխուսափելի տարրը: Եւ ուր որ աշխատութիւնները Հայոց ձեռքով չէին կատարուեր, Յոյն էին կամ Հրեայ անոնց տեղը, բայց ո՛չ երբեք Թուրք: Եւ բարձրագոյն պաշտօններու մէջ ալ — փաստաբան, բժիշկ եւ դեղագործ, կամ ուսկերիչ եւ արծաթագործ — գլխաւորները, նոյն իսկ միակները Հայերն էին, առանց խօսելու վաճառականութեան, փոխադրական ամէն տեսակ գործառնութեան համար անոնց մեծագոյն մասնակցութեան վրայ: Ի՞նչ էր Սիրանոյշ, իր գիտցածը ասոնք էին: Եւ հիմա բոլոր այս մարդիկը յանկարծ ո՛չ միայն իրենց տուներէն տեղերէն կ'արտաքսուին, այլ, ինչպէս իր աչքերովը կը տեսնէր, կը սպաննուի՛ն, կը փճացուի՛ն...: Անըմբռնելի էր արդարեւ այս մոլորութիւնը, այս ամէնուն մէջ թաքուն բան մը պէտք է ըլլայ, ներքին թէ արտաքին. վերջապէս հիւանդային, անիմանալի առեղծուած մը գլուխը վերցուցած է այս բոլոր եղածներուն մէջ: Արդեօք այս ամէնը Գերմանացիներուն դրդումո՞վ եղած է, որոնք Թուրքերուն հետ հիմա զինակցած, կ'ուզեն Հայերուն տեղ իրենք գաղթել հաստատուիլ, եւ այս նպատակին հասնելու համար ուրիշ լաւագոյն ճամբայ չգտան, այլ միայն արմատախիլ ընել Հայ Ազգը: Բայց ինչո՞ւ...:

Ի՛նչ կերպով ալ միտքը փորձէր որոնել, ինքը՝ երբեւ անգամ Հայ Դաշնակցական Կուսակցութեան որ տարիներէ ի վեր Թուրքերուն հետ լեզու մը գտնելու կ'աշխատէր, հիմա դժուարաւ կրնար պատասխան մը գտնել իր հարցումներուն, հասկնալու համար բուն պատճառը հիմակուան զարհուրելի դէպքերուն:

— «Սէ՛րդ իմ, Սիրանոյշ », ընդմիջեց յանկարծ Լուդովիկա Կրապովիշ անոր խորասոյզ մտածումները, «չենք կրնար հոս նստած մնալ: Դեռ բան մը չենք կերած, նաեւ զգեստ մը պէտք է ձեռք զարնենք, ի՛նչ ընենք արդեօք»:

Թարգմ. ԵՏԱՆ

(Շար.)

խաղաղը, իշխանուհի Լիփիէ, ձայն մը խօսելով բսաւ. — «Մենք պիտի ապացուցանենք թէ հաւաքաբար կ'աշխատինք մեծ գործի մը համար: Մենք այն աւեղնագործներն ենք որ կը բանինք համաձայն հանճարեղ արուեստագէտի մը ծրագրին»:

Հիթլերի խորհրդականը յայտարարեց իր ճառին մէջ.

— «Ոչ մէկը իրաւունք ունի Գերմանացի կոչելու ինքզինքը, եթէ կուսակից չէ Ադոլֆ Հիթլերի: Գերմանացի ըլլալ կը նշանակէ հաւատարիմ ըլլալ Առաջնորդին: Անոնք որ իրենք զիրենք նացի չեն ճանչնար, դուրս կը մնան գերմանականութենէ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԲՈՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ երբեմնի անարկու հրամանատարը, «Մակեդոնիոյ անթագ թագաւորը», Վանչօ Միխայլով, որ Թուրքիա ապաստանած էր 1934ին, ընկերութեան յուծումէն վերջ, այդ երկրէն ալ վտարուած ըլլալով, Լեհաստան գացած է, կարճ ատենի մը համար: Իրեն կը վերագրուին ահաբեկչական քաջագործութիւններ, ինչպէս եւ 4000 սպանութիւններ: Իր գլխուն գին դրուած է Պալքանեան երկիրներու մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի բանուորներու վէճը մեղմացած ըլլալով, բանակցութիւնները կը շարունակուին, վերջնական ելք մը գտնելու համար: Հանրօգուտ շինութեանց նախարարը երէկ ունկնդրութեան ընդունեց երկու կողմի պատուիրակները:

ԱՀԱԻԵԼԻ ՊԱՅԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ Փէչթայի քարափին վրայ, Հունգարիոյ խնամակալին վերադարձէն 40 վայրկեան վերջը: Մարդկային զոհ չըկայ: — Հունգարիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը շարունակեն լռութիւն պահել խնամակալին եւ Հիթլերի տեսակցութեանց արդիւնքի մասին:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ նոր եւ աւելի բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկեցին Հանքէուի դէմ: Բոլշեւան կը ճարակի ռազմագաշտին վրայ: Ճափոնցիները [illegible] թէ Չինացիներ, ժանրէներով կը տարածեն հիւանդութիւններ:

ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ — Բելճիքի մէջ Թուրք մը նախանձէն սպաննեց իր սիրուհին, երբ կը քնանար. յետոյ անձնասպան եղաւ, պատուհանէն վար նետուելով — Բրէզիլի մէջ քաղաքապետը խենթենալով, հրացանով սպաննեց կինը, զաւակը եւ ինքզինքը. — Ալժերիոյ մէջ (Իզէր) բանուոր մը սպաննեց կինը, յետոյ անոր դիակին առջեւ ծունկի գալով, պայթեցուց գանկը. — Շաթօռուսոի մէջ (Վարլիոն) հողագործ մը ծանրապէս վիրաւորեց իր սիրուհին, յետոյ անձնասպան եղաւ: — Շարփէնոյի մէջ Լեհ մը մորթեց իր կինը, երեք զաւակներուն առջեւ:

ՊԷՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ժողով գումարելով, որոշեցին մնալ իրենց պահանջներուն վրայ, եւ գործ մասնակի յանձնում ատանալ:

ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻՆ կը հեռագրեն թէ կատաղելի կռիւ մը բռնուեցաւ Նաբլուսի մէջ, 40 ուժերով, 200 ժամփուշտներով եւ մեծաքանակ ռումբերով: Հեռաձայնի թելերը խզուած ըլլալով, հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ: Երկու Հրեաներ սպաննուեցան ընդհարման մը պահուն:

ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆՔ...

Կոկին կը խնդրենք մեր գործակալներէն եւ բաժանորդներէն.—

1.— ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼ «ՇԷՔ ՓՈՍԹԱԼ»ՈՎ. Թիւ 1678-63 (Տես թերթին ճակատը): Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ԱԺԱՆ:

2.— Անոնք որ մեքենաբար սովորական «մանտա - փոստ» կը ղրկեն, ՊԷՏՔ ՉԷ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ ՆՇԱՆԱԿԵՆ «ՇԷՔ - ՓՈՍԹԱԼ»ԻՆ ԹԻՒԸ: Աւելորդ է եւ յամառական չէ եղած:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՈՒՐՖԱՅԻ Հ'ՅՐԵ' ԱԿՑ'ԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 23րԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

4 Սեպտեմբեր, Կիրակի ամբողջ օրը Ալֆ Լու Նրան փ. Ն Պ. Լ. Եօթնեղբայր ատի օդաւոր պարտէզին մէջ:

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. ՀՐԱՅԿ ՄԷԼԻՔԻԿԻԼԵԱՆ

Երգ, նուագ, պար եւ ճաշելի անակնկալներ

Ալֆ Լուի Ս. Ճաշի Սանտուհիները եւ Պատ. Մ. ուխտերը իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ կը բերեն հայկական երգեր, պարերով եւ կենդանի տեսարաններով «Եղկորի» պարձախօսով եւ միջոցով պիտի երգուին հայկական եւ եւրոպական եղանակներ:

Զովացուցիչ ըմպելիներ. Կ րիւր է ճաշը միասին բերել:

Մուտք 3 ֆրանք: Մուտքի տոմսը կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան:

ՃԱՄԲՈՐԴ ՑԻՒԹԻՒՆ — Ալֆ Լու 15 եւ 18 Թիւ հանրակառքերը Ալֆ Լու:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ՄԱՂԹԱՆՔԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարդապետ մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան յաւաղոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Ինչու զիացիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդամ» — Մէտիգիս
«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» — Ասիլէպիոս
«Ծիծաղը արտին արեւն է» — Հանա - Հիբու

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.:
Դիմել հեղինակին.— 21. Rue Ampère. Cachan, Seine. France:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի 1 Սեպտեմբեր երեկոյեան ժամը 7.30ին սովորական վայրում. Նիւթ կը դասախօսէ Պ. Տ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ—ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ Դ.Ն.Դ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ

3 Սեպտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
Պիտի խօսին՝ օրուան հիւր, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Ներկայացուցիչը եւ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ:

ԵՐԳԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՏԻԿ. ԱՍՏՂԻԿ ԲԱԲԼԱՆԵԱՆԻ

Պերլինի Schubert Saalի մէջ, 104 Bulowstr., այս Ուրբաթ երեկոյ, (2 Սեպտեմբեր) ժամը 9ին: Մուտք 1—3 մարք:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԿՈՉ

1929 սեպտեմբերին հիմ դրուեցաւ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ Հրատարակչականին, որուն նպատակն էր «հաւաքել եւ հրատարակութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրողներու երկերը»:

Ուրախ ենք յայտնելու, որ անցած տասը տարիներու ընթացքին, հակառակ տնտեսական անօրինակ տագնապին, կրցանք լոյս ընծայել տասը լաւագոյն հատորներ ծանօթ գրողներու:

Արդ, կը գտնուինք գործունէութեան նոր շրջանի մը սկիզբը: Նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն հրատարակութիւնը վերջացած չէ անշուշտ: Եւ սակայն մեր նոր կեանքը ունի նաեւ իր նոր պարտաւորութիւնները: Անցեալի անպատ նիւթերու կողքին, արդէն կազմուած է Արտասահմանի նոր գրականութիւն մը, գրական բոլոր սեռերով: Հրատարակչական ուրիշ որ եւ է մարմին գոյութիւն չունի այդ նոր հողը տանձելու համար: Նկատի ունենալով ուրեմն օրուան պահանջները, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչական մարմինը նպատակայարմար կը գտնէ ինքզինքը կոչել այսուհետեւ՝

ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ իր գոյութեան տալով աւելի ընդարձակ եւ ընդհանուր իմաստ մը:

Առանց երբեք չեղելու իր հիմնական նպատակէն, կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան դաշտը, եւ կ'առաջադրէ հրատարակել նաեւ երիտասարդ կամ տարէց, կենդանի հեղինակներուն գործերն ալ, պահանջին եւ կարելիութեան սահմանին մէջ:

Յաջորդ հատորը, իր մասնաւորապէս Սրբը, առաջին փորձն է այս ուղղութեամբ, որուն պիտի հետեւին ի հարկին ուրիշներ ալ, շնորհիւ ընթերցողներու բարոյական եւ նիւթական քաջալերութեան, ինչպէս մինչեւ հիմա:

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ
«ՀԱՅ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»
Մատենաշարին Սրբ. հատորը

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. հատոր, առաւօտեան գրողներ, պարզուած շքեղ թուղթի վրայ եւ բազմաթիւ նկարներ. 232 էջեր, բաղկացած ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ մը, ուր քով քովի եկած են իրենց արձակներով ու քերթուածներով խումբ մը գրողներ:

Հատորը կ'արժէ Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 25 Ֆր., միւս երկիրներ՝ 40 ալեր:

Այժմէն կարելի է տալ ապսպրանքները միշտ կանխիկ վճարելով կեդրոնական հասցէին.— M. Barsamian, 121 Rue Marcadet. Paris (18e.)

Մասնաւոր զեղչ գրավաճառներուն եւ մեծաքանակ գնողներուն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր գինակից ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ զինակից Ոսկան Լուսարբեւեանին, իր անդրանիկ՝ ողբացեալ ԹՈՐԷՆ ԼՈՒՍԱՐԲԵՒԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղը իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ զինակից Ոսկան Լուսարբեւեանի, իր անդրանիկին մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Լուսարբեւեանին, Տէր եւ Տիկին ընկեր Հայկ Լուսարբեւեանին, Տէր եւ Տիկին Ոսկան Լուսարբեւեանին եւ բոլոր պարագաներուն իրենց զաւակին եւ եղբօր՝ երիտասարդ ԹՈՐԷՆ ԼՈՒՍԱՐԲԵՒԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

Կոմիտէն նոյնպէս իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկեր Կարապետ Մուրատեանի եւ պարագաներուն իր անդրանիկին եւ եղբօր ղառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցած է Ամերիկայի մէջ, արկածի մը հետեւանքով:

ՊՈՄՈՆԻ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պոմոնի եւ շրջանի Թաղական խորհուրդը մտահոգ՝ ֆրանսական վարժարան յաճախող հայ մանուկներու մայրենի լեզուի ուսուցման հարցով, ձեռնարկած է հիմնել հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացք մը, Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրերը, չաբաթական երկու պահ:

Դասաւանդութիւնը պիտի կատարէ ծանօթ ուսուցիչ Պ. ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ:

Կը հրաւիրենք ծնողները առանց զաւանական խտրութեան, փութան արձանագրել տալ իրենց 7 տարեկանէն վեր պզտիկները այդ դասընթացքին:

Արձանագրութեան համար կարելի է դիմել Կիրակի կէսօրէ առաջ եկեղեցւոյ բակը, իսկ սովորական օրերը 70 Bd. Vauquoise La Rosière, պ. ծգնաւորեանի բնակարանը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Desnesme — PARIS (13)

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աղատներըը ժամադրութեամբ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-[illegible]
ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու ատեաններուն մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւաբանական ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոն, օրինական ձեւակերպութիւններ եւ ամուսնութեան փափկութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու իմացութիւն. Իրաւաբանական քննութեանց եւ միջնորդութեանց պատրաստութիւն: Ճամբորդ ... [illegible] ... ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Hommes Dames
NALBANDIAN TAILLEUR
15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ
ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԻ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու: Փոխադրողները կրնան ղրկել իրենց զնած ապրանքները Ռումանիա եւ Թուրքիա գրի մեքենաներ: Կը գնենք եւ կը ծախենք ամէն դրամներ: Կը տրամադրենք ապրանքներու emballage եւ ապահովագրութիւն: Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պայմաններու:
Դիմել Americana Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Հայ կիներ գորգ նորոգելու համար: Դիմել 9 ճեանի, ժամը 9—11. 23 Rue Jean Mermoz Paris մէթրօ St. Philippe du Roule. Tél. Balzac 28—96:

ԾԱԽՈՒԻ Է
Մեկնումի պատճառով ծախու է նպարավաճառի խանութ մը: Ապահովուած գործ: Յարմար ամէն տեսակ արհեստի:
Դիմել՝ Յովհաննէս Սարաֆեանի. 195 Ավընիւ տ'Արեն, Ս... սէյլ:

ԾԱԽՈՒ Է ՍԱՓՐԻՉԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ
Մեկնումի պատճառով ծախու է ՍԱՓՐԻՉԻ խանութ մը ... մեծ գինով, որ տարեկան 50—75000 ֆրանք հասոյթ կը բերէ: Տեղւոյն տարեկան վարձքն է 200 ֆրանք:
Դիմել Stephan Kalpakdjian 37 ter Rue de l'Hay, Kremlin-Bicêtre (Seine)

ՌԱՔԸ ՏԻԶ...
Dalakupeian 8 Rue S...
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Mar-
seille. Tél. Dragon 70-...

PHÉNIX | ՌԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ
anis distillé
Agent Général : Mr Albert Bacri . 19. rue Turbigo . PARIS 2e. Tel: Cent: 83-17.

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ
LYON: ԼԻՈՆ — M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline, à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.
MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ — M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille.